KÜLÖNLENYOMAT
AZ ÉPÍTÉS- ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY XVI. KÖTET. 1–2. SZÁMÁBÓL

DR. BIBÓ ISTVÁN

AZ EGYKORI KÁROLYI-PALOTA (BP. V. KÁROLYI M. U. 16) ÉPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE

BUDAPEST
1984

Dr. BIBÓ ISTVÁN

AZ EGYKORI KÁROLYI-PALOTA (BP. V. KÁROLYI MIHÁLY U. 16.) ÉPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE

1. BEVEZETÉS

Az egykori Károlyi-palota — ma Petőfi Irodalmi Múzeum — régi épületének művészi értéke különösen mai, megváltozott környezetében tűnik szembe: a kissé talán egyhangú, de nemes architektúrájú és jó arányú épület a szomszédságában levő századvégi és modern bérházak és egyéb épületek között jóleső, szemet pihentető benyomást tesz. Városképi jelentősége elsősorban központi elhelyezkedéséből adódik: nyugodt hatású architektúrája több utca, illetve tér felől is meghatározza vagy befolyásolja az utcaképet. Közel 300 év városfejlődésének tanúja és ittmaradt emléke; másfél évszázad óta lényegében változatlanul, akkor kialakított klasszicista formáját őrizve áll fenn. Kastélyszerű megjelenésével a XVIII. század óta egyedül áll Pesten, pontosabban Pest belvárosában, a hozzá tartozó kert, illetve közpark pedig — műemléki és környezetvédelmi szempontból egyaránt — nagyobb jelentőségű az egyre romló levegőjű Budapest számára, mint az elmúlt két évszázadban bármikor. Maga a palota nemegyszer volt országos jelentőségű történeti és művelődéstörténeti események színtere, s így a XIX. század végétől kezdve nem is kerülte el a történészek érdeklődését. 1897-ben Éble Gábor, 1933-ban Révhelyi Elemér publikált monografikus igényű tanulmányt az épületről: az előbbi inkább történeti-művelődéstörténeti szempontból, az utóbbi elsősorban építéstörténeti érdeklődéssel tárgyalta a palotát.[1] Révhelyi alapos monográfiája a legrészletesebben az épület XVIII. századi történetével foglalkozott, ezért kutatásunkat először főleg a palota XIX—XX. századi sorsára terjesztettük ki, hogy ezzel a Révhelyi által vázlatosabban megrajzolt későbbi időszak képét kiegé-

A jegyzetekben használt rövidítések

OL	Országos Levéltár
BFL	Budapesti Főváros Levéltára
Tervtár	Budapest Főváros Tanácsa VB. Városrendezési és Építészeti Főosztály tervtára
Rómer	Rómer Flóris: A régi Pest. Bp. 1873.
Éble	Éble Gábor: A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya és pesti palotája. Bp. 1897.
Révhelyi	Révhelyi Elemér: Az Egyetem-utcai volt Károlyi-palota építésének története. Tanulmányok Budapest Múltjából, II. II. 1933. — p. 87—103.

Az itt fel nem sorolt egyéb betű- és számjelzések az idézett forrásanyag gyűjteményi jelzetét jelentik.

[1] *Éble Gábor:* A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya és pesti palotája. Bp. 1897. (a továbbiakban: Éble) — *Révhelyi (Réh) Elemér:* Az Egyetem-utcai volt Károlyi-palota építésének története. Tanulmányok Budapest Múltjából, II—1933, 87—103. (a továbbiakban: Révhelyi).

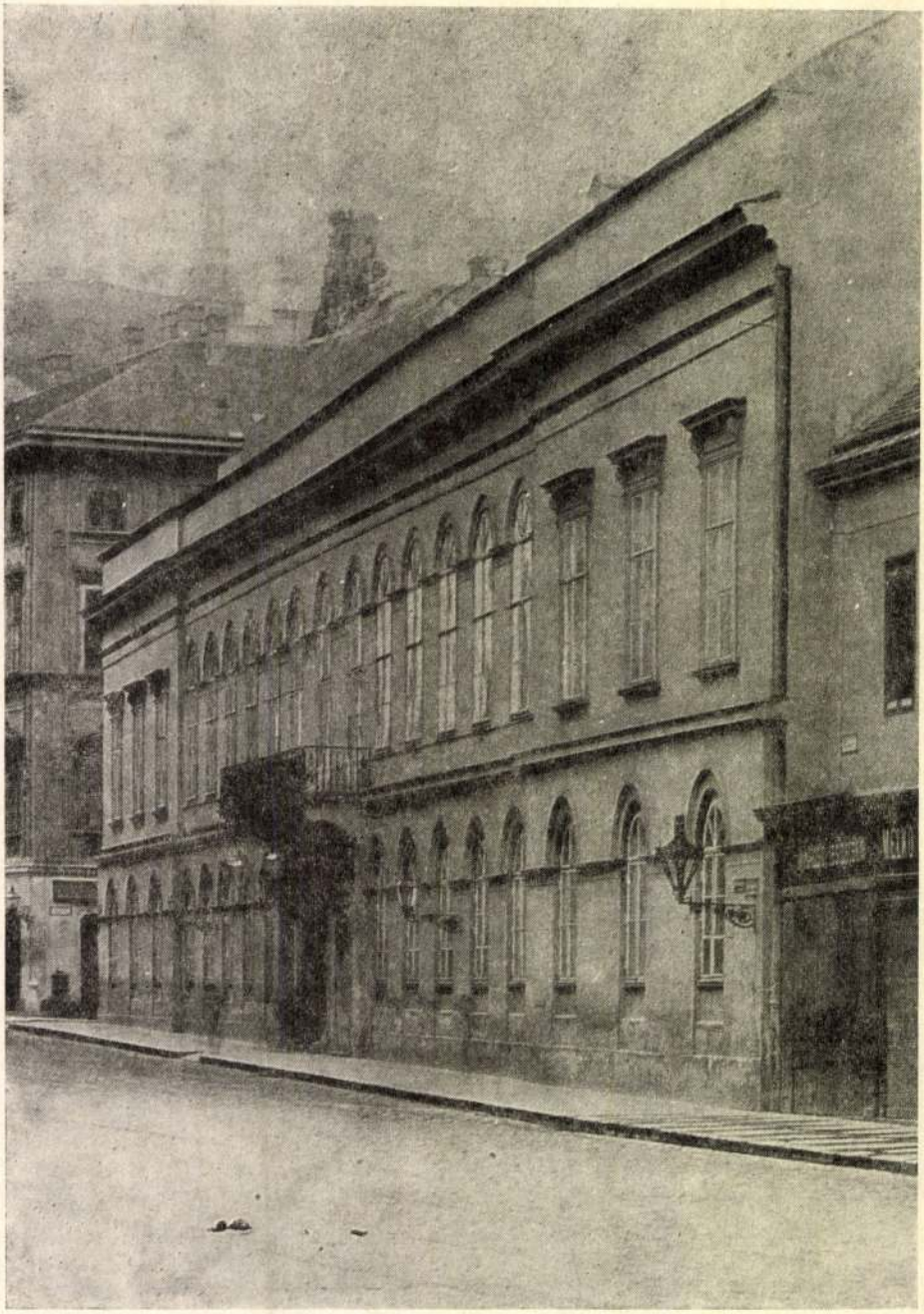

1. kép. A palota főhomlokzata a XIX. század végén

szíthessük. Munkánk során azonban az építéstörténet XVIII. századi részeihez is találtunk új adatokat, s ezeket — mivel Révhelyi megállapításait néhol módosítják, kiegészítik vagy cáfolják — szintén feldolgoztuk. A palota építéstörténetét tehát az okleveles adatokkal elérhető legkorábbi időponttól kezdve napjainkig tekintjük át.

2. AZ ÉPÜLET LEÍRÁSA

Külső

Szabadonálló, U-alaprajzú, klasszicista stílusban átépített és kibővített egyemeletes barokk palota. Három utcára néző főhomlokzata a Károlyi Mihály utcára, két oldalhomlokzata a Ferenczy István, illetve a Henszlmann Imre utcára néz; két oldalszárnya tágas udvart fog közre. A mögötte elterülő park, az egykori Károlyi-kert, mely eredetileg szintén az épülethez tartozott, 1928 óta közterület.

A Károlyi Mihály utcai főhomlokzat 19 tengelyes; 3 + 5 + 3 + 5 + 3 beosztásban középrizalit és két oldalrizalit tagolja. A középrészen elhelyezkedő háromtengelyes kapuzat egy kocsibehajtó főkapuból és két oldalbejáratból áll, felette az emeleten kőkonzolos erkély helyezkedik el. Mind a földszinten, mind az emeleten vállpárkányos-ívezetes architektúra húzódik, kivéve a középrizalit földszintjén a kapunyílásokat és az oldalrizalitok emeleti ablakait: ezek egyenes záródásúak, konzolos szemöldökpárkánnyal. A földszint felett egyszerű osztópárkány, az I. emelet felett három tagú koronázópárkány húzódik sima függőlemezzel; efölött összefüggően végigfutó attika következik, a középső kilenc tengely fölött lépcsősen kiemelkedő résszel, melynek közepén 1950-ig a Károlyi-címer zárta a homlokzatot (1—6. kép).

Az északi, Ferenczy István utcai oldalhomlokzat 23 tengelyes. A saroktól számított 11 tengelyes, 3 + 5 + 3 beosztású szakaszon a főhomlokzatéval azonos elemekből képzett, azzal azonos jellegű architektúra húzódik: a földszint vállpárkányos-ívezetes kiképzésű, az emeleten egyenes szemöldökpárkányú (a rizalitokban konzolos) ablakok sorakoznak; az attikás zárópárkány a főhomlokzatéval azonos. A hátsó 12 tengelyes, alacsonyabb párkánymagasságú és egyszerűbb kiképzésű rész földszintjén szintén félköríves (de ívezetes szemöldökpárkány nélküli) ablakok, az I. emeleten egyenes szemöldökpárkányúak húzódnak, felettük egytagú zárópárkány. Balról, a hátsó zárófaltól számított 7. tengelyben két toszkán pilasztertől közrefogva egyenes zárású kocsibehajtó-kapu nyílik.

A déli, Henszlmann Imre utcai oldalhomlokzat 18 tengelyes, a saroktól számítva 1 + 6 + 1 + 9 + 1 beosztással, az egy tengelyes rizalitok emeleti részén hármas ikerablakokkal. A földszinti nyílások ívezetes-vállpárkányos kiképzésűek, az emeleten összefüggő könyöklőpárkányon egyenes szemöldökpárkányú ablakok sora húzódik. Egytagú zárópárkány s a rizalitokban attika koronázza az architektúrát, mely 1935—38-ban készült Wälder Gyula terve szerint, a másik két homlokzat elemeiből, azokhoz illeszkedő stílusban[2] (3. kép).

[2] Tervtár, az épület helyrajzi száma szerint (24166) őrzött tervcsomóban az átalakítás tervei és használati engedélye (318538/1935—III. és 28498/1938—IV. ker.)

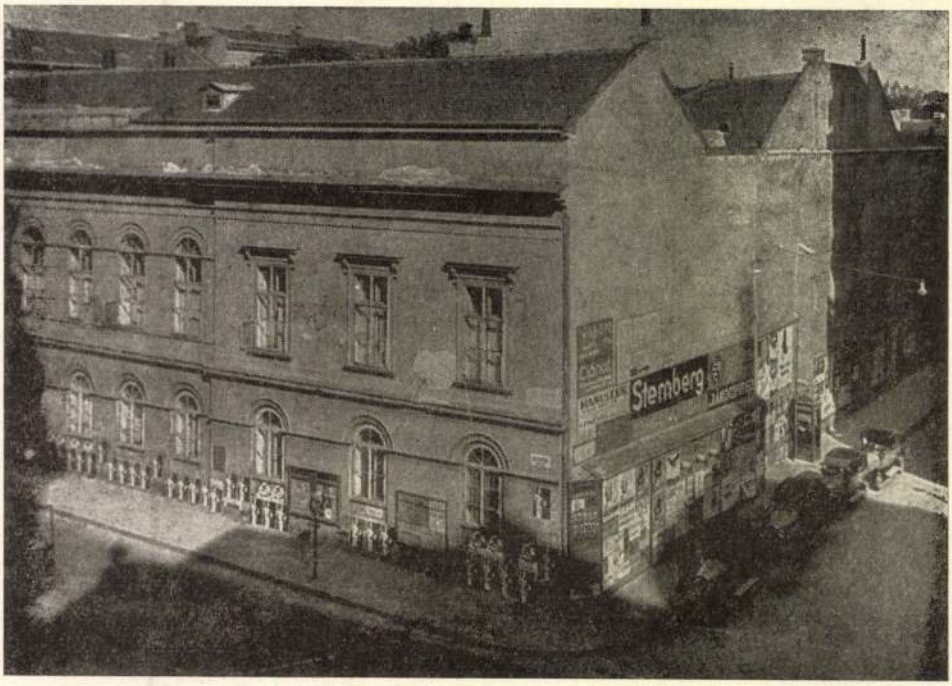

2. kép. A főhomlokzat részlete és a déli oldalhomlokzat 1930 körül

Az oldalszárnyak zárófalán s udvari homlokzatukon az utcai homlokzatokénál egyszerűbb, de azzal azonos elemekből képzett architektúra húzódik: a földszinten féköríves zárású, vállpárkánnyal összekapcsolt nyílások, az osztó- és könyöklőpárkánnyal elválasztott emeleten pedig tagolt keretű, egyenes szemöldökpárkányú ablakok, legfelül egytagú zárópárkány (8. kép).

A főszárny 11 tengelyes udvari homlokzata gazdagabb kialakítású, 1 + 3 + + 3 + 3 + 1 beosztással. Háromtengelyes középrészét erkélyes, timpanonos rizalit emeli ki, földszintjén a kapucsarnok egyenes zárású nyílásaival, emeletén ívezetes-vállpárkányos erkélyajtókkal. 3—3 tengelyes két oldalrészét a földszinten ívezetes-vállpárkányos architektúra, az emeleten pedig klasszicista hármasablakok gazdagítják; háromtagú zárópárkánya fölött a timpanontól jobbra és balra alacsony attika húzódik (7. kép).

Az udvar és a vele összefüggő egykori Károlyi-kert mai, ideiglenes állapotában részben játszótór (a Magyar utca felőli oldalon), részben a Metró-építkezés felvonulási területe (középső rész, a szárnyak által közrefogott udvaron is), legbelül pedig a palotában folyó belső munkálatok (zárófödémcsere) felvonulási területe. Fái megvannak, rendezett park-jellege azonban megszűnt.

Belső

A palota Károlyi Mihály utcai főszárnya három menetes: az utcai és az udvari helyiségsor között két lépcsőház, valamint a földszinten folyosó, az emeleten a főlépcsőházhoz csatlakozó előterek húzódnak, részben felülvilágítós, részben

3. kép. A palota képe 1940 körül

légudvari megvilágítással. A két oldalszárnynak a főszárnyhoz csatlakozó keskenyebb részén utcára néző helyiségek és udvari folyosó, kiszélesedő hátsó részén utcai és udvari helyiségsor húzódik, hosszabb-rövidebb szakaszon utólag kialakított középfolyosóval.

A főbejáraton át tágas, háromhajós elrendezésű kapucsarnokba jutunk (9. kép). Innen jobbra nyílik a főlépcsőház (10—12. kép), előtte pedig jobbra és balra a főszárny utcai és udvari traktusa között vezető folyosó. A kapualjat lapos szegmensíves donga, illetve csehsüvegboltozat, az utcai főszárnybeli helyiségeket kolostorboltozat fedi; a többi helyiséget későbarokk és klasszicista csehsüvegboltozatok, szegmensíves donga vagy későbbi síkmennyezet.

A főlépcsőház mellett a főszárny középső traktusában egykarú félköríves klasszicista melléklépcsőház helyezkedik el (13. kép), s hasonló lépcsőház tartozik az északi szárnyban nyíló mellékbejárat kapualjához is. Ezenkívül az épületben még két — utólag kialakított — lépcső található: egy a főszárny északi udvari részén, s egy a déli szárny közepén. Az emeleti helyiségek közül csak a főszárnyban levők őrzik — több-kevesebb változtatással — eredeti belső architektúrájukat; az oldalszárnyakban levőket a többszörös átalakítások teljesen megváltoztatták. A Károlyi Mihály utcára néző I. emeleti teremsort gazdag klasszicista kiképzés díszíti (14—15. kép), kivéve az északi sarokszobát s a hozzá csatlakozó Ferenczy István utcai termet, melyekben utóbb átalakított későbarokk fal- és mennyezetdíszítést találunk. A főlépcsőházhoz csatlakozó előterek korai (1840 körüli) szárazabb neoreneszánsz ízű kiképzést mutatnak, míg az udvari helyiségek legdíszesebbje, a könyvtárterem ismét gazdag klasz-

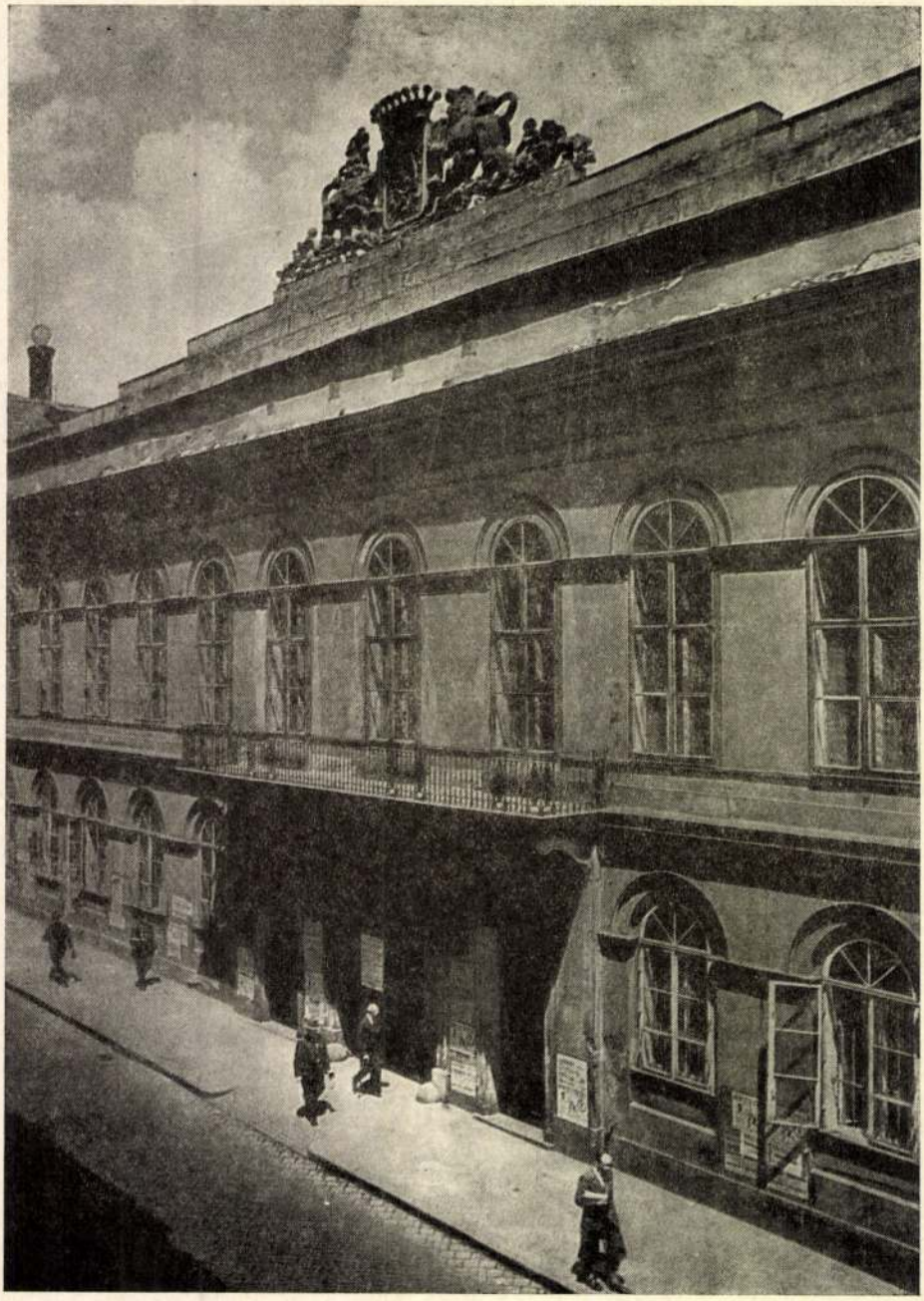

4. kép. A főhomlokzat 1940 körül

5. kép. A főhomlokzat 1975-ben

szicista kialakítású. Említésre érdemes még a főszárnyból az északi szárnyba vezető folyosó induló szakasza, melyet egykor házikápolnának használtak; ennek ablakait, ajtóit és mennyezetét gazdag eklektikus-neoreneszánsz faburkolat díszíti. Az oldalszárnyak többszörösen átalakított helyiségei jellegtelenek.

* * *

A palota nagyobb részét ma a Petőfi Irodalmi Múzeum helyiségei foglalják el: a földszinten raktárak, irodák, konyha és ebédlő, az emeleten kiállítóhelyiségek, könyvtár és irodák találhatók. A földszinten néhány helyiség a Budapesti Történeti Múzeumé és a Nemzeti Múzeumé; ezenkívül egy műterem, egy bérelt műhely és néhány lakás is található az épületben.

3. AZ ÉPÜLET TÖRTÉNETE

A) *A telek kialakulása és tulajdonosai napjainkig*

A palota telkének történetét Pestnek a török alól való felszabadulásáig tudjuk okleveles adatok alapján visszakövetni. Az 1688-ban felvett első pesti telekösszeírásban, az ún. „Zaiger"-ben 23—26. telekszámmal jelölve, négy telekként szerepel.[3] Első tulajdonosa Stephan von Werlein báró, Pest és Buda

[3] BFL, Pesti belvárosi telekkönyvek, I. kötet (Zaiger), No. 23—26, és *Nagy Lajos:* Pest város XVII. század végi topográfiájának forrásai. Tanulmányok Budapest Múltjából, XIV. Bp. 1961. 161—212.

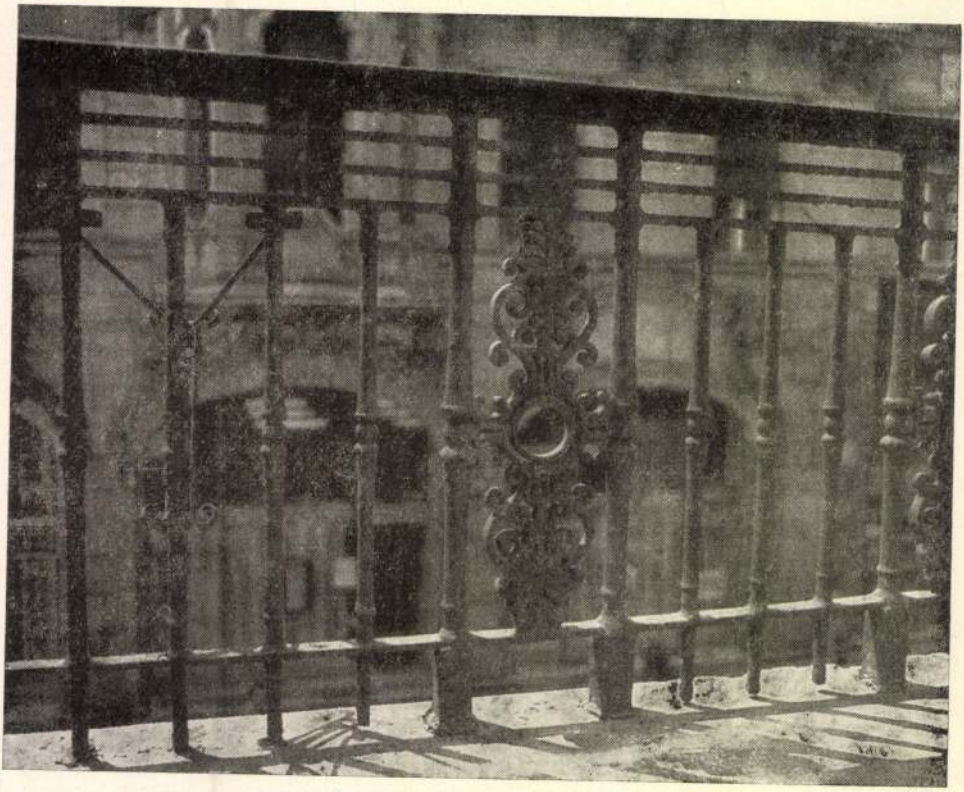

6. kép. A főbejárat feletti erkély rácsa, 1975

kamarai adminisztrátora volt, s valószínűleg ő egyesítette a négy telket egyetlen ingatlanná. Tőle fia, Edmund Werlein örökölte, s ő adta el 1694-ben Nikolaus Wilfersheim (akkori írásmód szerint Wilfershaimb) cs. kir. élelmezési biztosnak 150 forintért.[4] Wilfersheim örököseitől 1744-ben Patachich Gábor kalocsai érsek vette meg.[5] Az új tulajdonos azonban a vétel után egy évvel meghalt, s két fivére, akik az akkor már városi palotává kiépített ingatlant örökölték, 1747-ben eladták Barkóczy Ferenc egri püspöknek, a későbbi esztergomi érseknek.[6] Barkóczy 1765-ben meghalt, s végrendeletében a palotát öccsére, Barkóczy János Szabolcs megyei főispánra hagyta, aki nővérének, Szirmay Tamásnénak bocsátotta rendelkezésére; utóbbi pedig 1768-ban egy évre Beleznay Miklós tábornoknak adta bérbe.[7]

Barkóczy János azonban még a bérlet ideje alatt, 1768. november 5-én adásvételi szerződést kötött Károlyi Antal Szatmár megyei főispánnal, melynek

[4] BFL, Pesti belvárosi teleklevelek jegyzőkönyve, 1694—1718, fol. 1/c. — *Rómer*, 118. — *Révhelyi*, 88.

[5] BFL, pesti belvárosi teleklevelek jegyzőkönyve, 1718—1750, fol. 342. (tévesen 242-nek számozva). — *Rómer*, 119. — *Révhelyi*, 88.

[6] BFL, Pesti belvárosi teleklevelek jegyzőkönyve, 1718—1750, fol. 413.

[7] *Révhelyi*, 90.

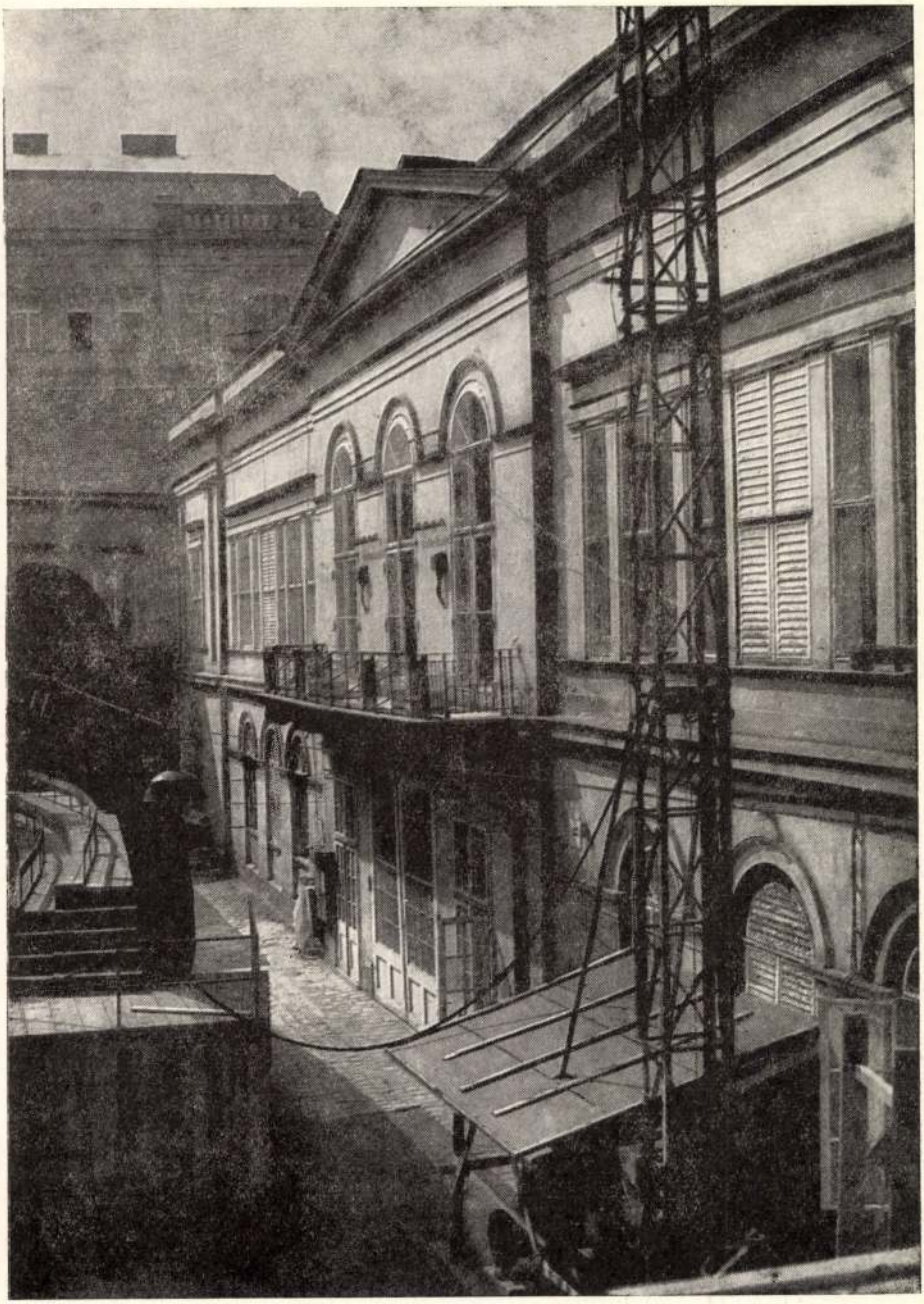

7. kép. A Károlyi Mihály utcai szárny udvari homlokzata

8. kép. Az udvar képe a déli oldalszárnnyal 1937-ben

értelmében Károlyi megvette az ingatlant 33 000 forintért.[8] A hivatalos átírás és a teleklevél kiadása a pesti tanács részéről 1769. január 17-i kelettel történt meg, a Beleznay-féle bérlet lejárta után.[9] Ekkor került a palota ténylegesen is a Károlyi-család tulajdonába.

Károlyi Antal 1791-ben bekövetkezett halála után fia, József örökölte a palotát, majd az ő halála (1803) után kiskorú gyermekei, István, Lajos és György, akiknek nagykorúságáig a Károlyi-birtokok igazgatását gyámjuk, Keglevich Ágoston (özv. Károlyi Józsefné második férje) intézte.[10]

1827-ben a három Károlyi-fiú az addig osztatlan birtokot egymás között felosztotta.[11] A pesti palota Károlyi Lajosnak jutott, akitől 1831-ben testvére, Károlyi György vette meg.[12] Ő haláláig, 1877-ig birtokolta a palotát, mely ezután a „gróf Károlyi György féle hitbizomány" részeként lett az örökösöké,[13] s így volt tulajdonosa Károlyi Mihály is első emigrációjáig, amikor vagyonával együtt a palotát is zár alá vették. 1928-ban Budapest Székesfőváros vette meg képtár és kiállítás céljára, s itt nyílt meg 1932-ben a Fővárosi Képtár kiállítása.

[8] OL, P. 392. (Károlyi nemzetség levéltára, törzsanyag), Lad. 42, No. 128.
[9] *Révhelyi*, 90. — OL, P. 392. Lad. 42, No. 131. — BFL, Pesti belvárosi teleklevelek jegyzőkönyve, 1750—1779, fol. 183.
[10] *Bakács István:* A Károlyi-család nemzetségi és fóti levéltára. (Repertórium). Levéltári leltárak, 33. LOK, Bp. 1965. (Kézirat, sokszorosítás), 5—6.
[11] Uo.
[12] BFL, Pesti telekátírási jegyzőkönyvek, 1831—1834, p. 181—182. — OL, P. 414. (Károlyi György iratai), Lad. 5, No. 114, 116.
[13] *Révhelyi*, 102.

1946-ban Károlyi Mihály visszakapott palotáját közművelődési célra az államnak adományozta,[14] s így a Fővárosi Képtár továbbra is folyamatosan használta. 1957-től a Petőfi Irodalmi Múzeum épülete.

B) *Az építkezések története*

1688-ban az épület helyén akkor volt négy telek közül a Zaiger tanúsága szerint kettőn régi falak, egyen kifejezetten jó állapotú régi falak álltak, egy pedig teljesen üres telek volt.[15] Werleint, aki mindkét városban maga intézte a telkek kiosztását, illetve eladását, nyilván nemcsak a négy telek központi fekvése, hanem az új építkezéshez — ha másképp nem, helyben levő építőanyagként — felhasználható régi falak is befolyásolták abban, hogy ezeket a maga számára tartotta fenn. A telkek egyesítése mellett valamilyen mértékű építkezést biztosan végeztetett is, mert 1694-ben, amikor fia eladta az ingatlant Wilfersheimnek, a teleklevélben „tetővel ellátott régi falak"-ból álló bekerített házról van szó, mely az ugyanekkor felfektetett második pesti telekkönyvben már egyetlen, lényegében a maival azonos méretű ingatlanként szerepel.[16] Valószínűnek tarthatjuk tehát, hogy Werlein a használható részeket tetővel látta el, az egész területet bekeríttette, s a nagyobb építkezést csak gyors halála akadályozta meg. Az új tulajdonos, Wilfersheim viszont hamarosan építkezésbe fogott: a régi épületet lebontatta, s Kalcher Márton építőmesterrel tágas és elegáns, 18 helyiségből álló emeletes házat építtetett, mely 1696-ban szinte teljesen készen állott.[17]

Erről az épületről közelebbi adataink nincsenek. Révhelyi szerint valószínűleg „még a XVII. század ízlésének megfelelően, de már elég díszesen és kényelmes elosztással épülhetett"; sajnos, az egykorú városleírások nem említik.[18]

Wilfersheim örökösei, akik már nem tartózkodtak Pesten, megbízottjuk útján 1744-ben 11 000 forintért adták el a házat Patachich Gábornak; kár, hogy a teleklevél magáról az épületről semmi közelebbit nem mond.[19] Révhelyi szerint „változtatás a palotán alig történhetett, mert Patachich érsek már a következő évben, 1745. december 5-én meghalt, s nem sokkal később, 1747. augusztus 25-én fivérei el is adták azt gróf Barkóczy Ferenc, akkor még egri püspöknek. Az eladási ár ugyan jóval drágább volt, mert Barkóczy 18 000 forintot fizetett érte, de ezt a rohamosan megindult városfejlődés következtében beállott ingatlanértékek emelkedésével magyarázhatjuk".[20] Barkóczy „bi-

[14] Emléktábla a kapualjban — *Lestyán Sándor:* Az Egyetem utcai Károlyi-palota történelmi emlékei. Budapest, II. évf. 1946. 212—215.

[15] BFL, Pesti belvárosi telekkönyvek, I. (Zaiger), 23—26. telekszám.

[16] BFL, Pesti belvárosi telekkönyvek, II, No. 24. — Pesti belvárosi teleklevelek jegyzőkönyve, 1694—1718, fol. 1/c.

[17] Kalcher Márton stájerországi származású építőmester, Pest városának második bejegyzett polgára, tanácsosa és a budai kőműves-kőfaragó céh alapító tagja volt. Wilfersheim palotájának építőjeként Révhelyi nevezi meg (88.) a BFL pesti tanácsülési jegyzőkönyvének 1696. május 4-i bejegyzése alapján. A házat az 1696. évi pesti adóösszeírás „Domus ampla et elegans . . . structura constituta duarum contignationum cum cubiculis 18 nedum perfecta"-ként tünteti fel (idézi *Nagy Lajos* i. m. 175.)

[18] *Révhelyi*, 88.

[19] BFL, Pesti belvárosi teleklevelek jegyzőkönyve, 1718—1750, fol. 342—343. (tévesen 242—243-nak írva).

[20] *Révhelyi*, 88.

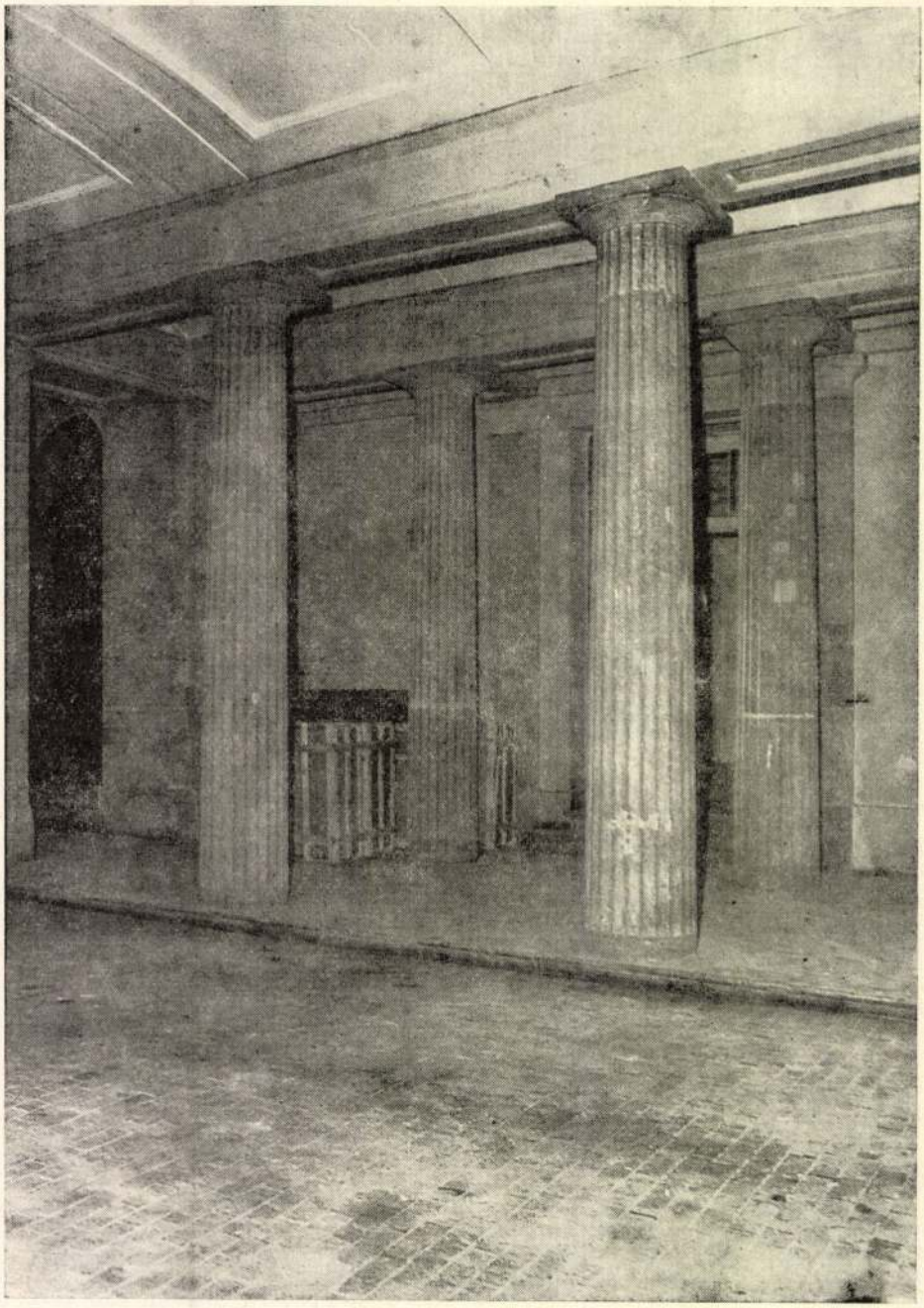

9. kép. A kapualj részlete

10. kép. A főlépcsőház 1900 körül

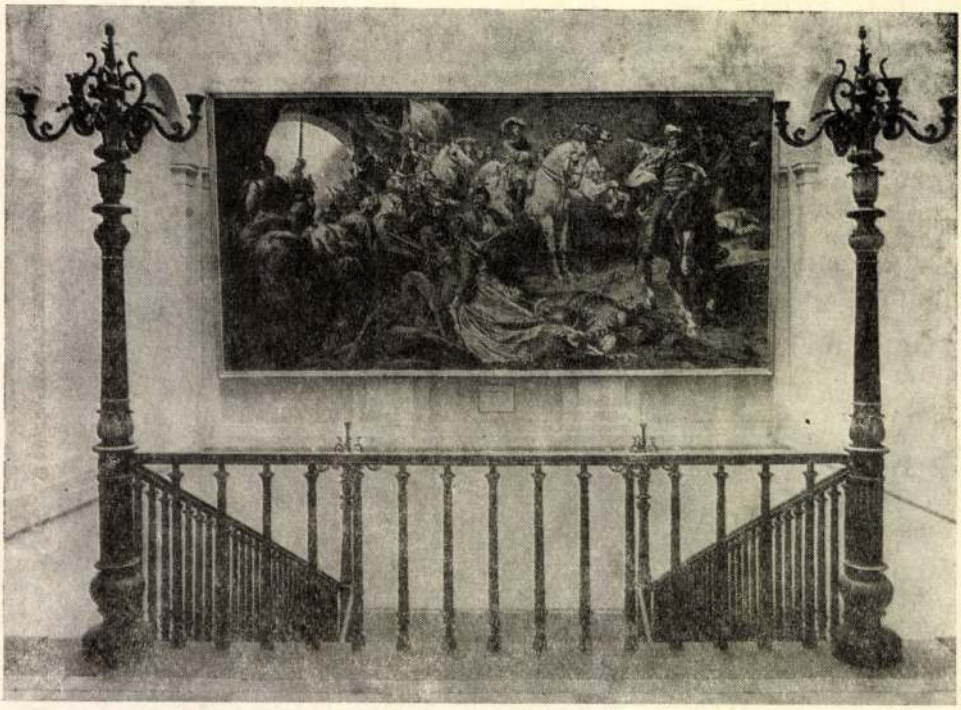

11. kép. A főlépcsőház 1938 körül

zonyára nagy pompával rendezkedett be, s így lett e palota a város legelőkelőbb épülete, mely a Pestet látogató királyné tetszését is megnyerte". 1751-ben, amikor Mária Terézia férjével, Lotharingiai Ferenccel együtt hajón érkezett Pestre, s Barkóczy palotájában szállt meg.[21]

A püspök 1759 tavaszán Mayerhoffer Andrást bízta meg a palota átalakításával.[22] Az erre vonatkozó adaton túl azonban magáról az építkezésről semmit sem tudunk, s az átalakított épület új formájára is csak a későbbi felmérésekből és tervekből következtethetünk. 1768-ban, amikor az érsek örököse Károlyi Antalnak eladta a palotát, készült egy vázlatos telekfelmérési rajz, a legkorábbi a palotát ábrázoló ránk maradt rajzok közül[23] (16. kép). Eszerint a telek 37 öl 1 láb hosszúságú frontjának közepén U-alaprajzú épület állt, melynek utcai homlokzata kb. 19 ölnyi volt, oldalhomlokzatai pedig 13 ölnyiek. A mai Ferenczy István utcai szárny helyén különálló hosszú melléképület húzódott, melyben kocsiszínek és istállók helyezkedtek el. A felmérést készítő ismeretlen személy — feltehetően építőmester — rájegyzése szerint a ház alapzata igen erős és „jól épített", teteje teljesen jó, nagyrészt nemrég újonnan készítve, s kb. 50 évig biztosan eltart. A hatalmas telek hátsó, nagyobbik felén rendezett kertet tüntet fel a rajz.

[21] *Révhelyi*, 89.
[22] *Réh Elemér:* A régi Pest építőmesterei Mária Terézia korában. Bp. 1932. 57.
[23] OL, T. 20. (Károlyi-levéltár tervei), 74.

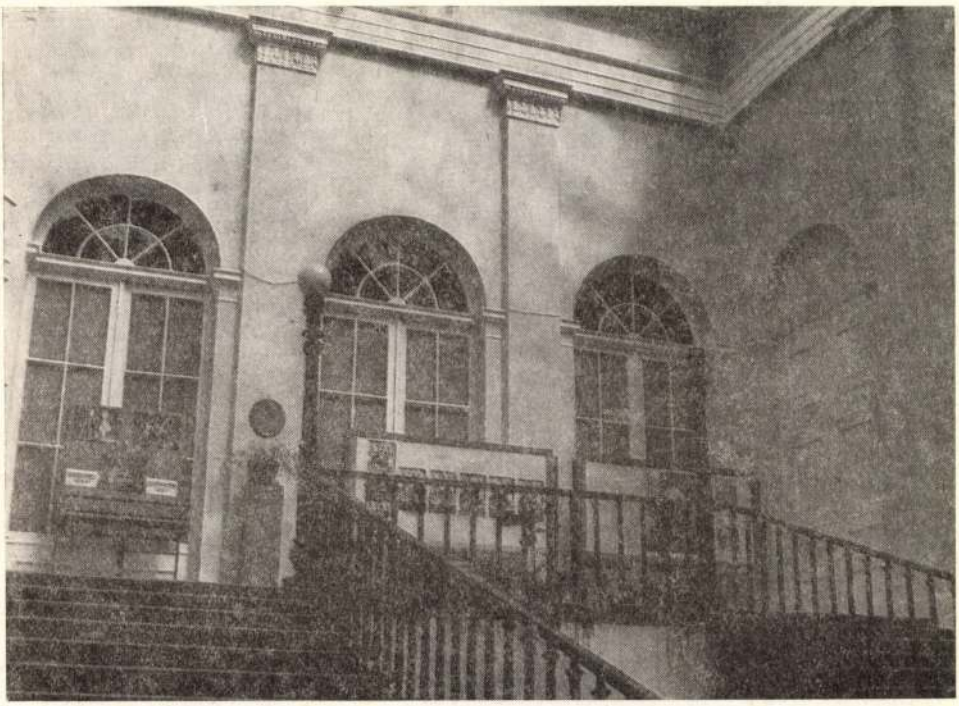

12. kép. A főlépcsőház 1975-ben

A Barkóczy-féle palota belsejére a Károlyi Antal által 1769-ben készíttetett átalakítási tervből és egy későbbi, 1778-ban készült felmérésből következtethetünk, természetesen kellő óvatossággal, hiszen ezek a rajzok az 1769-ben tervbe vett, illetve 1778-ig elkészült átalakításokat is feltüntetik[24] (17—18, 20. kép). Annyit azonban biztosan megállapíthatunk, hogy a Barkóczy-palota oldalszárnyai által körülzárt udvaron árkádos folyosó futott körül mindkét szinten, s innen voltak megközelíthetők a külső homlokzati oldalon egy sorban húzódó helyiségek. A 11 tengelyes főhomlokzati szárny I. emeletén feltűnő az ötablakos nagyterem: innen nézte 1751-ben a királynő és férje a pesti katonaság és polgárság tisztelgő felvonulását.[25]

Révhelyi szerint „az alaprajzi típust vizsgálva az a gondolatunk támad, mintha egy kisebb kastély- és háztípus forrott volna egymásba".[26] Ehhez azt tehetjük hozzá, hogy az árkádos folyosóval kapcsolt egytraktusos elrendezés teljesen szokásos barokk megoldás, mely a Barkóczy-palotánál — legalábbis alaprajzi vonatkozásban — jó arányokkal s nyugodt szimmetriával párosult. Ezt az előnyös benyomást egyedül a lépcső elhelyezése zavarja: az 1769-es átalakítási terv nem is tünteti fel a régi lépcsőt, hanem helyette az udvari szárnyak közötti térben jelez új, reprezentatív lépcsőházat. Ez a terv azonban — mint alább részletesebben is tárgyalni fogjuk — csak részben valósult meg, s így az

[24] OL, T. 20/66. és 77.
[25] *Révhelyi*, 89.
[26] *Révhelyi*, 89.

13. kép. A melléklépcső 1975-ben

1778-as felmérés is még a régi lépcsőházat mutatja. Ennek igénytelen volta s rossz elhelyezése miatt alig hisszük, hogy építtetője Barkóczy s építője Mayerhoffer lett volna; valószínűbb, hogy a még korábbi, Wilfersheim-féle építkezésből megmaradt örökség, melynek igényesebbé való átalakításához nagyobb területre lett volna szükség, s aránytalan munka- és költségtöbbletet jelentett volna még a nagy építtető Barkóczynak is.

Ebben a formában állt tehát a palota, amikor Károlyi Antal 1768/69-ben megvásárolta, s azonnal hozzáfogott az épület kibővítéséhez és átalakításához. A ránk maradt, mesternevet fel nem tüntető tervsorozat — melynek keletkezési idejét Révhelyi az utólag ráírt 1779/80-as évszám ellenére meggyőzően teszi 1769-re — az U-alaprajzú épület nagyszabású szimmetrikus kibővítésének s új, reprezentatív lépcsőház kialakításának koncepcióját mutatja[27] (17—19. kép). A főépületet kétoldalt L-alakban csatlakozó emeletes szárnyakkal toldották volna meg, s a régi lépcsőházat elbontva a loggiás udvari szárnyak által közrefogott térbe terveztek új lépcsőházat. A terv a melléképületeket is lebontásra ítélte, s a telek két oldalán különálló új melléképületek építését irányozta elő: az északi telekhatár mentén istállókat, kocsiszíneket és személyzeti lakásokat, a déli oldalon lovaglóiskolát istállókkal. Az új, 19 tengelyessé bővítendő homlokzat architektúrájára két tervváltozat készült: az egyik az épület díszesebb, reprezentatív kialakítására („auf Ris in Verherlichung des Baues"), a másik a kevésbé költséges, egyszerűbb megoldásra („auf Ris auf geringe unkosten"). A tervet készítő építőmester nevét nem ismerjük s erre vonatkozólag Révhelyi sem talált adatot. Az az egy biztos, hogy ennél az építkezésnél a később sokat foglalkoztatott pesti céhmester, Jung József neve még nem vehető számításba; ő ugyanis csak 1776-tól dolgozott Károlyi Antal számára.[28]

Már az 1769-es terv — egyelőre ismeretlen — mestere is ugyanazokra a problémákra kereste a megoldást, amelyek — részben elintézetlenül maradva — ezután még közel két évtizedig foglalkoztatták a grófi család építtető tagjait: az új díszes, reprezentatív lépcsőház, továbbá az új melléképületek által körülzárt udvar kialakítása. Révhelyi Elemér megfigyelését továbbgondolva úgy érezzük, hogy Károlyi Antal a meglevő szerényebb palotából, amely kisebb kastély- és háztípus egybeforrásának benyomását nyújtotta, nagyszabású kastély és reprezentatív városi palota vonásait egyesítő épületet kívánt létrehozni. A telek és a meglevő épületek adottságai kívánták is és lehetővé is tették ezt a megoldást: a főhomlokzati fronton való legkisebb bővítés is a szomszédos házhoz való zártsorú csatlakozást jelentette, ugyanakkor a mélyen hátranyúló telek az udvar, a kert és az oldalszárnyak kastélyszerű cour-d'honneur-ös kialakítását szuggerálta.

A nagyszabású koncepcióból végül is csak a főépület dél felé való meghosszabbítása valósult meg ekkor; Révhelyi szerint valószínűleg valami váratlan akadály — talán az 1775-ös árvíz — következtében állt le az építkezés.[29] A már

[27] OL, T. 20/77. és *Révhelyi*, 92.

[28] Jung József (1734—1808) 1773-ban lett pesti polgár. 1792-ben a pesti Károlyi-palotához és néhány uradalmi épülethez készített felmérési és tervrajzaiért visszamenőleg tiszteletdíjat, illetve költségtérítést kért a grófi családtól, s erre vonatkozó kérelméhez részletes jegyzéket csatolt, melyben időrendben felsorolja a palotához készített rajzait. A legkorábbit 1776-ban készítette (OL, P. 406. — Károlyi-család központi kancelláriájának iratai — 1792/18/1/32.).

[29] *Révhelyi*, 91.

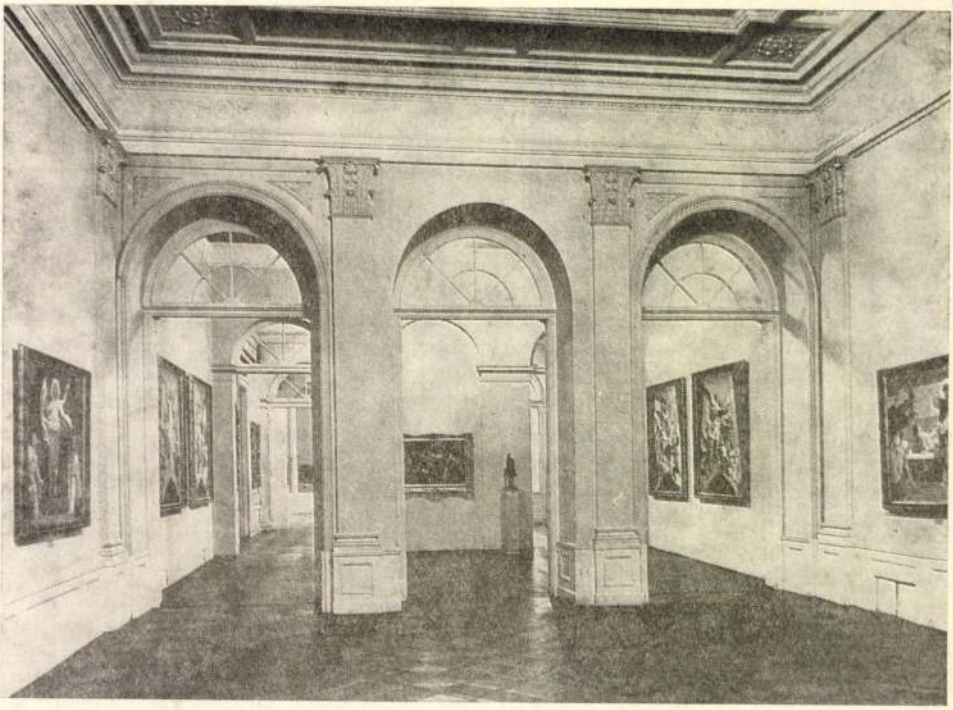

14. kép. Az emeleti előcsarnok 1938 körül

említett 1778-as felmérési rajz — melyet Jung József készített — azt is világosan mutatja, hogy a régi melléképületek még megvannak, és sem a lovaglóiskola, sem a főépület új lépcsőháza nem került kivitelre[30] (20. kép). A homlokzati változatok közül valószínűleg a szerényebbik valósult meg (természetesen csak részben), mert semmi jel sem mutat arra, hogy a díszesebb változatban szereplő megemelt párkánymagasságú, baldachinos-manzárdtetős középrizalit elkészült volna. E kérdésben nem értünk egyet Révhelyivel, aki szerint a szerényebb terven levő áthúzások „sejtetik, hogy a gróf ezt teljesen elejtette".[31]

Az építkezés csak a 70-es évek végén vett új lendületet, ekkor azonban már új terv szerint. A Károlyi-levéltár anyagában négy tervváltozat maradt fenn 1779-ből az akkor már kettős U-alaprajzú épület továbbépítéséhez, mindegyik változat tervező építőmester névaláírása nélkül. Károlyi a megvalósítás előtt nyilván több alternatívát akart konkrétan fontolóra venni, s — mint alább látni fogjuk — Jung Józseffel és más pesti (vagy bécsi?) mesterrel öt vagy hat tervváltozatot is készíttetett, amelyek közül — részben hiányosan — az említett négy variáns maradt meg a Károlyi-család levéltárában. A többiről Jung József folyamodványából tudunk, melyet 1792-ben nyújtott be a grófi család központi kancelláriájához, tiszteletdíjat, illetve költségtérítést kérve a pesti palotához 16 év alatt készített tervrajzaiért.[32]

[30] OL, T. 20/66.
[31] *Révhelyi*, 93.
[32] L. a 28. sz. jegyzetet.

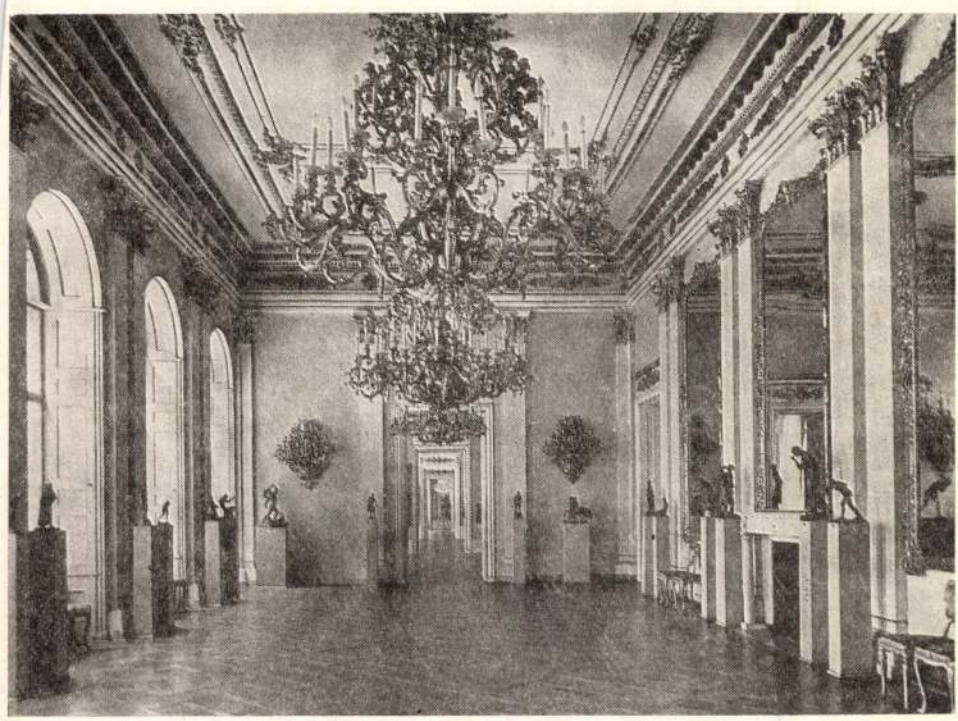

15. kép. A díszterem 1938 körül

Homlokzatrajz egyik változatról sem maradt ránk, s az alaprajzok és Jung folyamodványa alapján szinte biztosra vehetjük, hogy a főhomlokzathoz nem is készült: Károlyi az 1769-ben tervezett (és a déli oldalon részben el is készült) homlokzati kiképzést akarta az észak felől hiányzó résszel kiegészíteni, s a négy terv csak a melléképületek, illetve oldal- és hátsó szárnyak, valamint az új főlépcsőház kialakításában mutat alternatívákat.

Mind a négy tervváltozat az Országos Levéltárban őrzött Károlyi-levéltár tervtárában maradt ránk. A könnyebb áttekintés kedvéért részletesebb tárgyalásuk előtt sorban ismertetjük őket (zárójelben levéltári jelzetükkel).

1. *változat* (T. 20/70/2—3.) Földszinti és I. emeleti alaprajz két külön lapon (a földszinti rajzhoz utólag hozzáragasztva a telek hátsó részén levő kert vázlatos alaprajza is, amely azonban nem ehhez a tervváltozathoz, hanem — alább részletesebben tárgyalandó módon — a 4. tervváltozathoz kapcsolódik). Az 1. változat körülépített udvaros elrendezést mutat, s a lovaglóiskolát a hátsó szárnyban helyezi el. A meglevő épületet csak kontúrjaiban jelzi, változtatás nélkül (21—22. kép).
2. *változat* (T. 20/70/1.) Földszinti alaprajz. Elrendezése teljesen azonos az 1. változatéval. Eltérés, hogy az oldalszárnyak valamivel rövidebbek, tehát a hátsó szárny mögötti kert számára nagyobb terület marad szabadon. A terv vázlatosan a meglevő régi épület helyiségeit is jelöli, s az udvarba benyúló két régi épületszárny között — az 1769-es tervhez hasonlóan — új reprezentatív lépcsőházat mutat. Az északi oldalszárny közepén — az 1. változattól eltérően — kocsiáthajtós kapubejárat látható (23. kép).

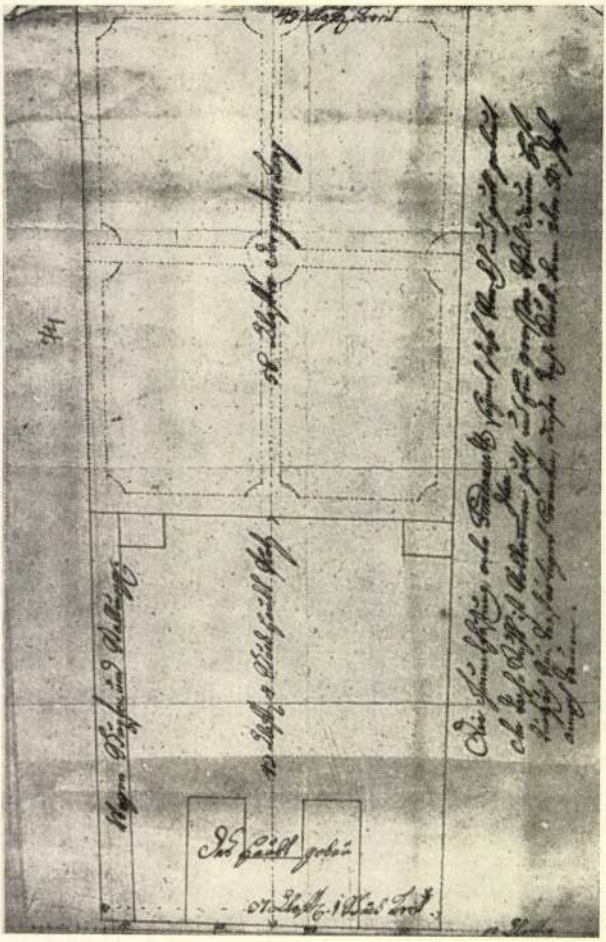

16. kép. A palota és a kert helyszínrajza 1768-ban

3. *változat* (T. 20/67.) A főépület vonatkozásában emeleti, a melléképületeknél földszinti alaprajz és a kert alaprajza egy lapon. Új, az előző változaténál gazdagabb főlépcsőház ugyanazon a helyen. A főépületet zömök L-alakú toldalékkal észak felé szimmetrikusan kibővíti, majd az északi oldalon kapuval, a délin pedig ezzel szimmetrikus elrendezésű, fatárolásra alkalmas térrel megszakítva különálló oldalszárnyakat, illetve melléképületeket irányoz elő, melyek kétszeres alaprajzi íveléssel a kert felé szűkítik az udvart, de nem zárják teljesen körül. A lovaglóiskola a déli, az istállók és kocsiszínek az északi oldalon vannak. A mellékszárnyak zárófalának meghosszabbításában a kertet az udvartól kerítés választja el, középen kapuval. E kapunak és a főépületnek közös tengelyében a kert hátsó határánál ovális alaprajzú kerti pavilont láthatunk (24—25. kép).
4. *változat* (T. 20/69.) Földszinti alaprajz. Révhelyi „jelentéktelen kísérlet"-nek nevezi, de a megvalósult állapothoz ez áll a legközelebb, s viszonylag nyűtt,

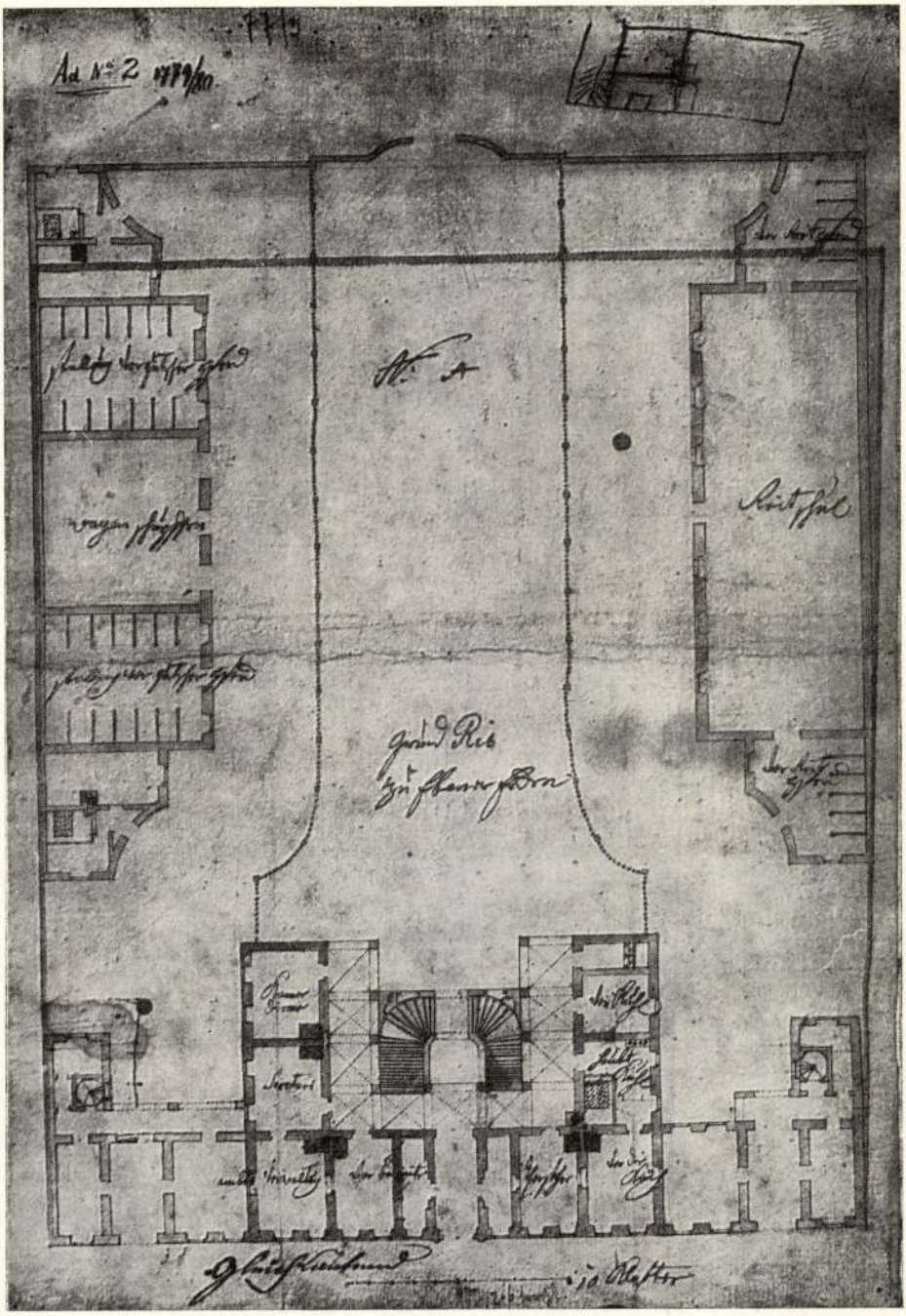

17. kép. A palota kiépítésének terve 1769-ből (földszint)

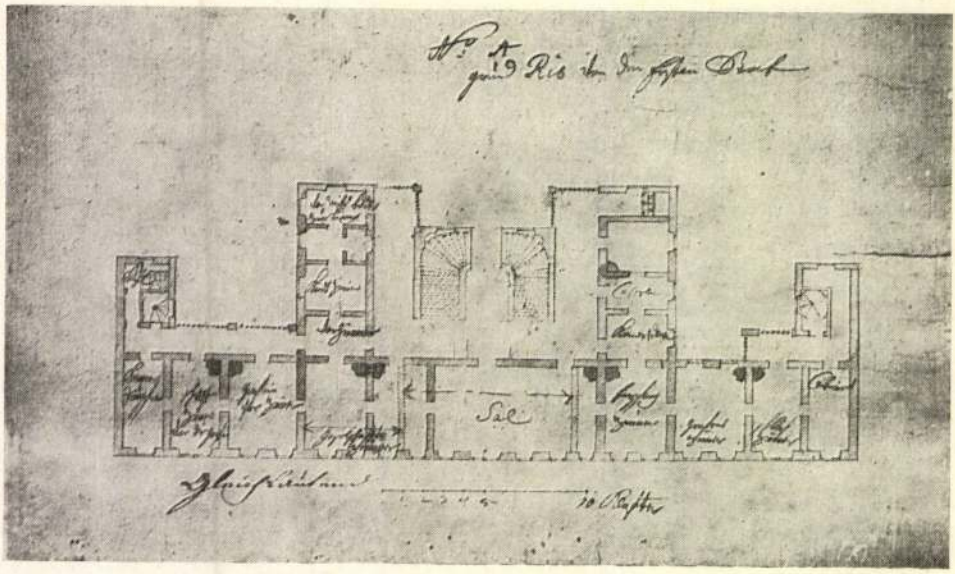

18. kép. A palota kiépítésének terve 1769-ből (I. emelet)

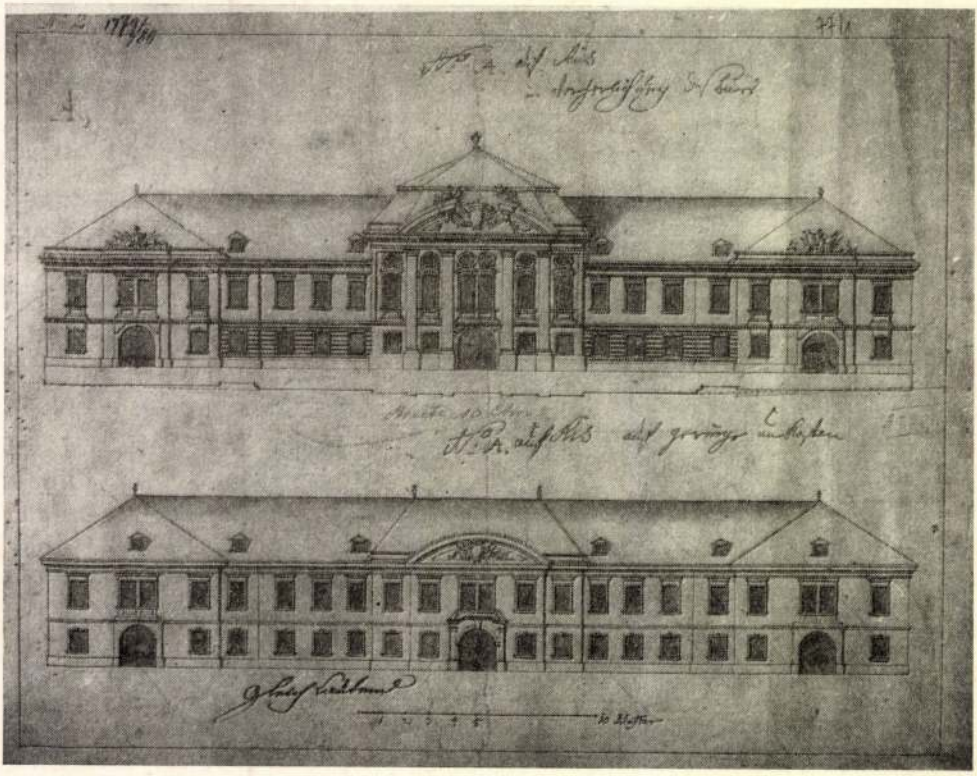

19. kép. A palota kiépítésének terve 1769-ből (homlokzat)

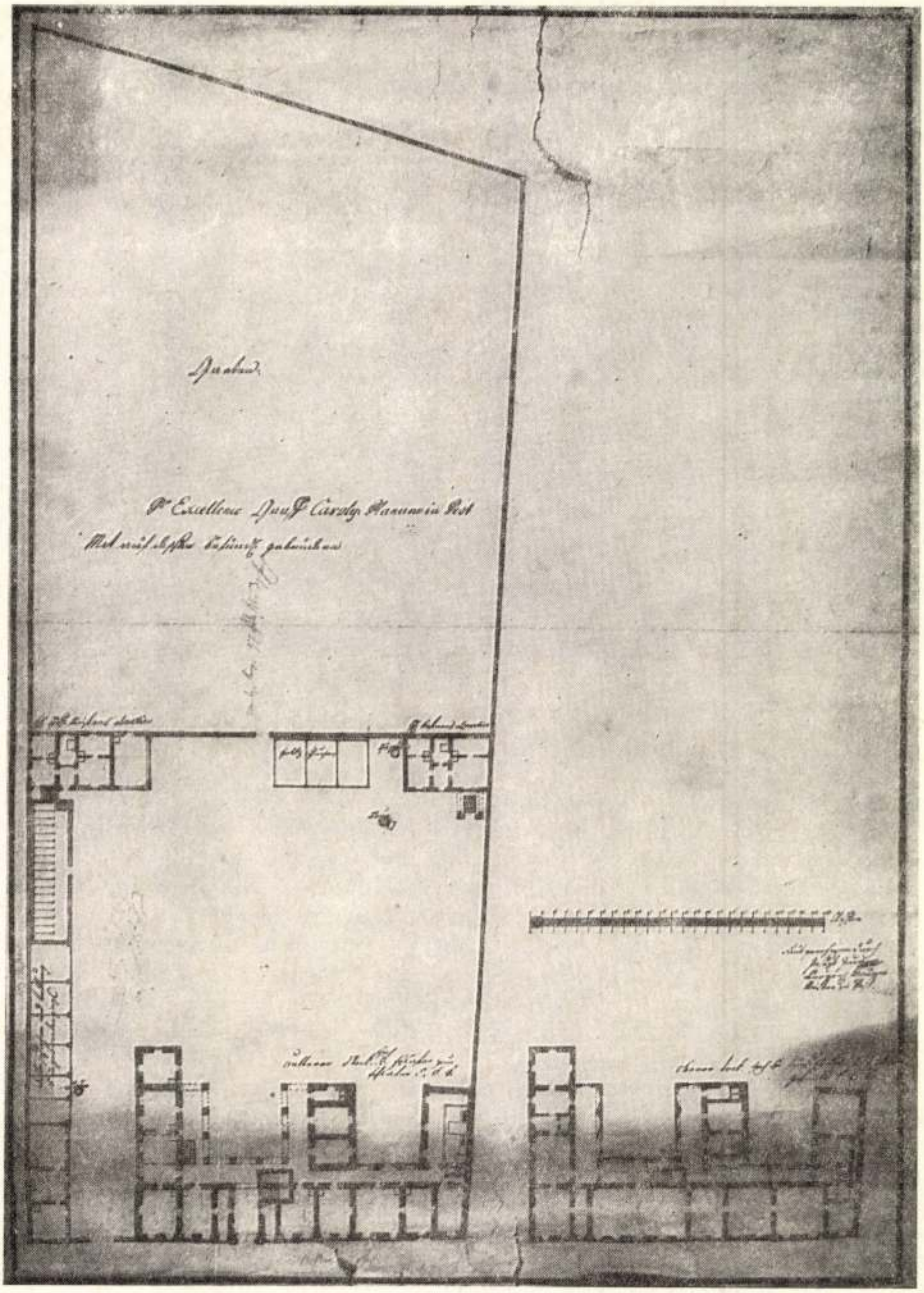

20. kép. Jung József felmérése 1778-ból

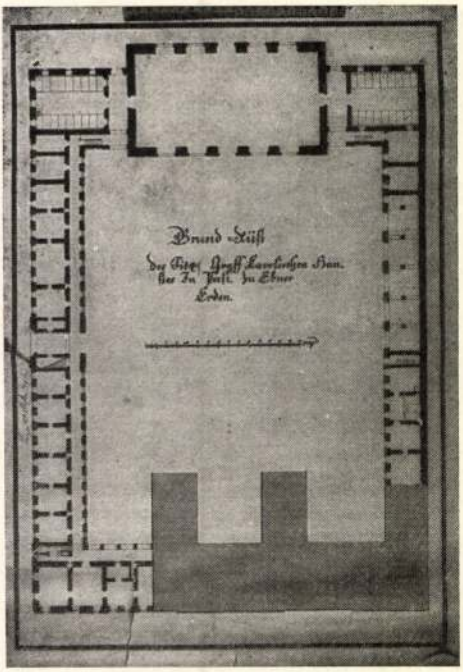

21. kép. A palota kiépítésének terve 1779-ből (1. változat, földszint)

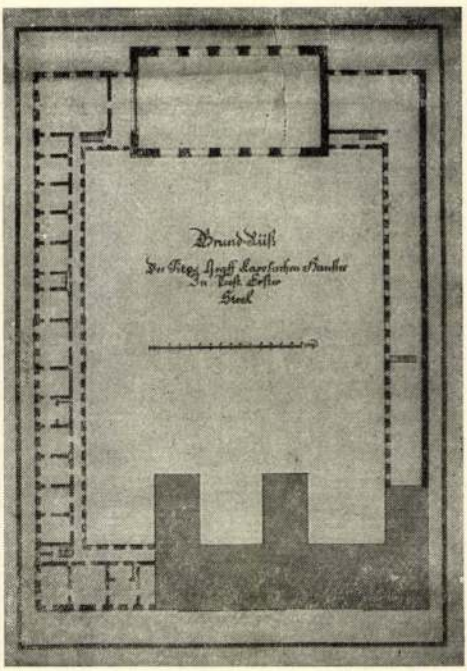

22. kép. A palota kiépítésének terve 1779-ből (1. változat, emelet)

kopott állapota is arra mutat, hogy a többi változattal ellentétben ezt használták a legtöbbet — nyilván a kivitel során. A benyúló udvari szárnyak között ez is új, de az előzőknél szerényebb lépcsőházat irányoz elő; a főépületet észak felé L-alakban bővíti s mindkét oldalon összefüggően hátrafutó oldalszárnyakat tervez, délen a lovaglóiskolával, északon az istállókkal és kocsiszínekkel, a kert felé nyitott udvart egyszeresen szűkítő alaprajzi ívelésssel. 1779/80-ban lényegében e terv került kivitelre az új lépcsőház nélkül, s azzal a módosítással, amelyet az 1. változat földszinti rajzához ragasztott kert-alaprajz mutat: a lovaglóiskolát nem a főépülethez csatlakozó déli oldalszárnyban, hanem hátrébb, a kertben építették fel. Erre alább részletesebben is kitérünk (26. kép).

A négy tervváltozat tehát lényegében ismét a már említett két fő kérdés 1769-ben elmaradt megoldására készült. Az egyik az új lépcsőház, melynek helye — ha megvalósul — nem kétséges, s csupán részletei kérdésesek, illetve éppen az, hogy legyen-e, vagy nem. A másik probléma a melléképületek, illetve az udvar elrendezése és a lovaglóiskola elhelyezése. A legreprezentatívabb s egyben a legbarokkosabb kétségtelenül a 3. változat, mely az 1769-es terv módosított formája, s melynél a kétszeresen ívelt alaprajzú melléképületek között cour d'honneur-szerű, mozgalmas térhatású udvar jött volna létre. A két körülépített udvaros megoldás ezzel szemben sivárabb, bár valószínűleg méltóságteljes összképet eredményezett volna, melynek egyhangúságát a 2. változatban az oldalszárnyak nyitott árkádsora enyhítette volna.

Az építkezéshez végül is az igénytelenebb 4. változat szerint fogtak hozzá, mely láthatóan a másik három terv egyes előnyeinek kompromisszumos egye-

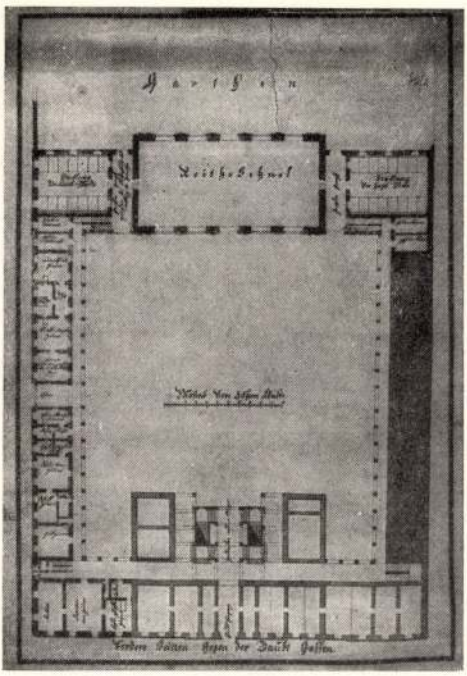

23. kép. A palota kiépítésének terve 1779-ből (2. változat)

sítésére törekedett; színtelen, kevésbé karakteres volta is innen adódik. A Révhelyi által közölt adatok szerint a munkát 1779. március 26-án kezdték meg s 1780. november 23-án fejezték be.[33] A megvalósult épület két ponton tér el a tervtől: nem készült el az új lépcsőház, s a lovaglóiskola az 1. változathoz ragasztott terv szerint a kertbe került, a déli szárny pedig a lovaglóiskola eredetileg tervezett helyén megszakadva befejezetlenül maradt. Nem tudjuk, mi késztethette az építtetőt a lovaglóiskola áthelyezésére; az mindenesetre valószínű, hogy ideiglenes megoldásról lehetett szó, mert az eredeti helyet üresen hagyták, később pedig (1808-ban) a kertbeli épületet lebontva mégiscsak felépítették az eredetileg tervezett helyen (ennek részletes tárgyalását l. alább). Valójában tehát nem is annyira a tervtől való eltéréssel, mint inkább annak csak részleges megvalósításával, teljes megvalósításának elnapolásával állunk szemben, amelynek legvalószínűbb magyarázataként anyagi okokra kell gondolnunk.

Az 1785-ben készült Balla-féle térkép[34] (28. kép) pontosan mutatja az épület ekkori állapotát, s igazolja egyrészt azt, hogy a munka valóban a fent leírt formában folyt le, másrészt azt, hogy téved Révhelyi, amikor azt írja, hogy a lovaglóiskola nem készült el. Elkészült, csak nem az eredetileg tervezett helyen, s éppen Révhelyi idézi a számadásoknak azt a tételét, mely szerint az összesen 21 373 forintnyi költségből az „Új Épületre tett költségnek egész summája 18 317 frt 28 krt tett ki", míg a maradék összeg „az Ló Iskola, az Övegház, a Szerszám és Szinn új kamara" építésére esett.[35]

[33] *Révhelyi*, 95.
[34] BFL, XV. 16. b. (Térképtár, Pest város térképei), P. átt. I. 1.
[35] *Révhelyi*, 95—96.

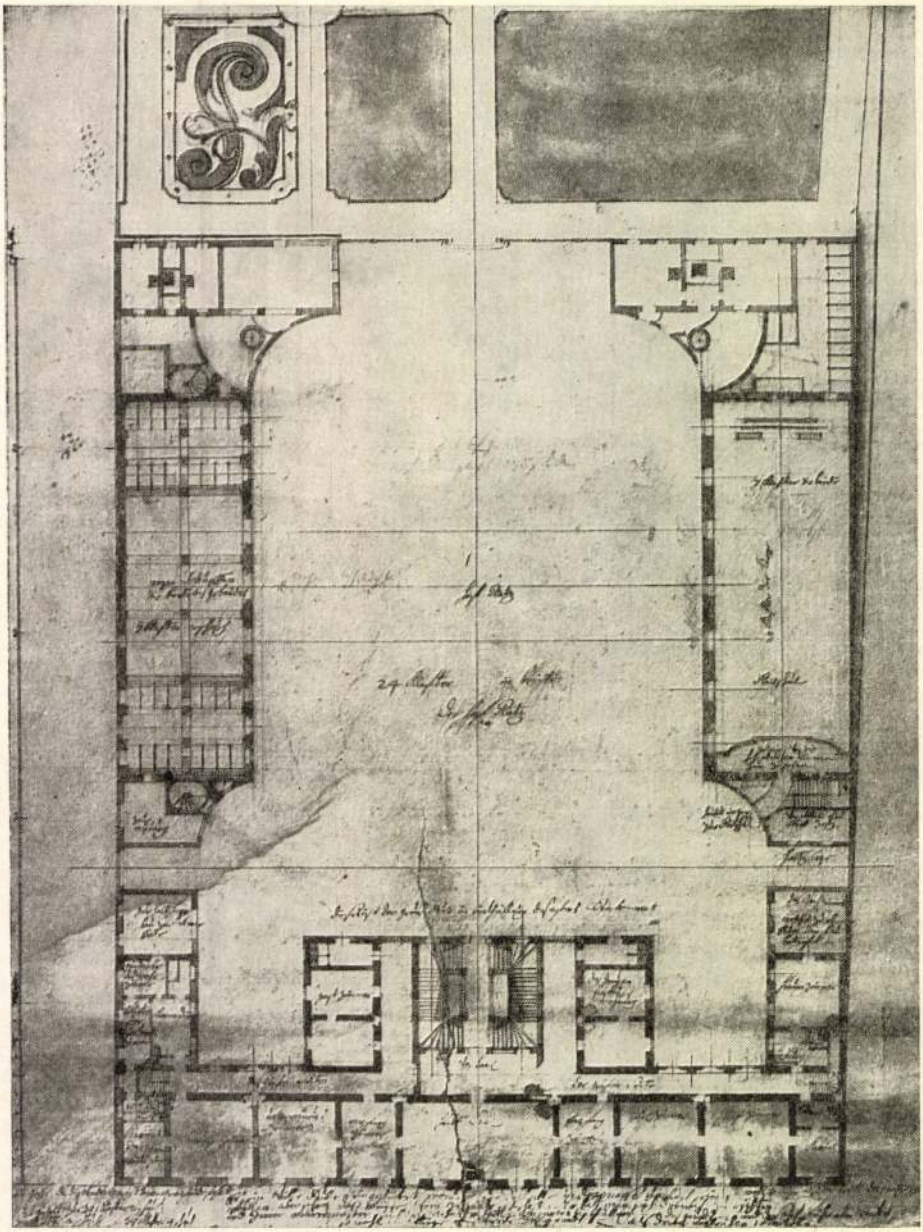

24. kép. A palota kiépítésének terve 1779-ből (3. változat)

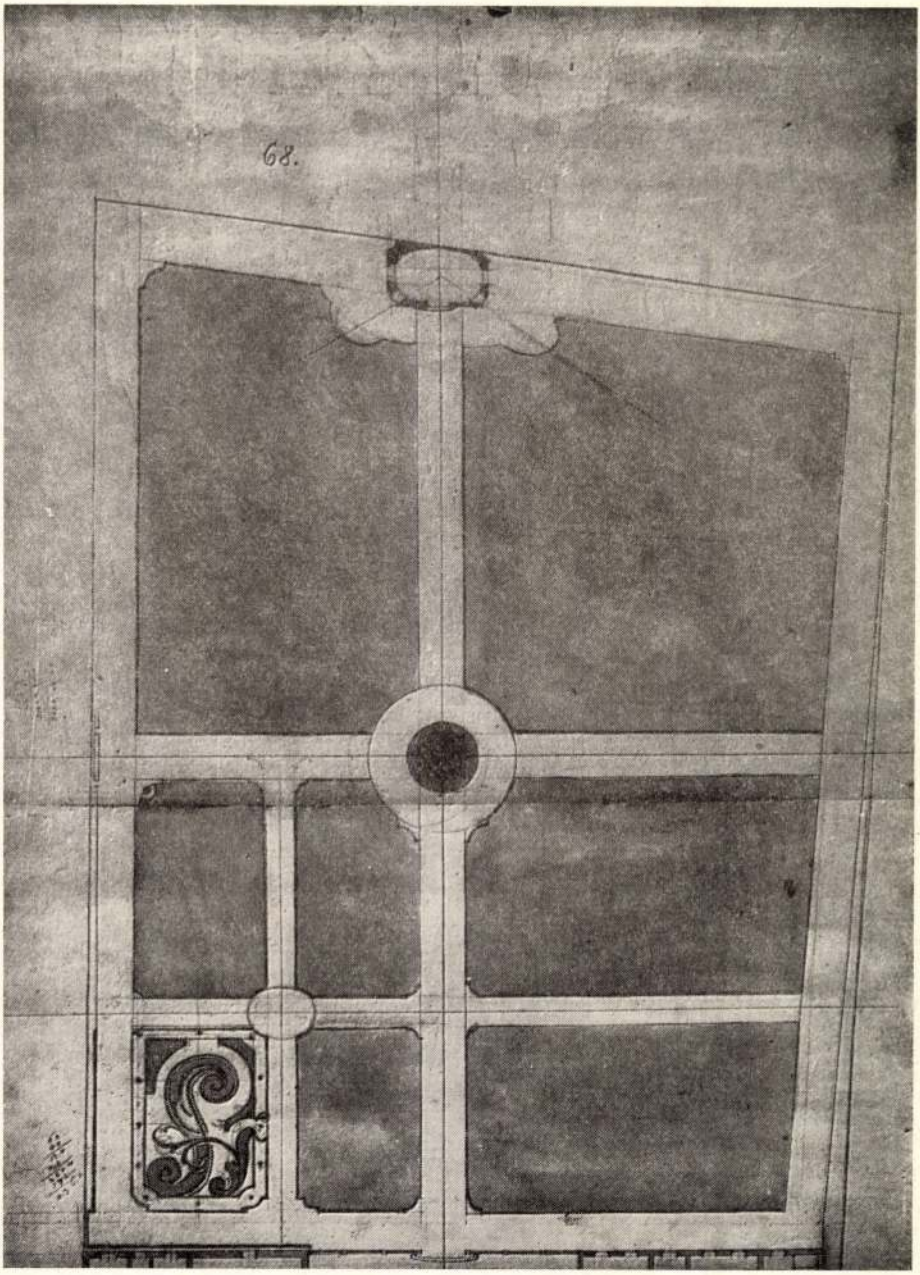

25. kép. A palota kiépítésének terve 1779-ből (3. változat)

Az építkezéssel kapcsolatos tisztázatlan kérdések legfontosabbika a tervező építőmester személye, akinek nevét sem a tervek, sem a számadások nem tüntetik föl.[36] Révhelyi az 1. és 2. tervváltozatban „a technikai kidolgozás, az írásmód s a higgadtabb felfogás" alapján Jung József keze vonását véli felismerni, s a másik két változatot is helybeli mesternek tulajdonítja.[37] Feltűnő azonban, hogy az 1. változatban a meglevő épület csak vázlatosan, s az éppen Jung által készített 1778-as felméréstől teljesen eltérő méretekkel van feltüntetve (ugyanez áll a 3. változatra is), míg a 2. és 4. változatban a régi épület méretei pontosan egyeznek Jung felmérésével. Ennek alapján Jung szerzőségét az 1. és 3. alternatívánál kizártnak tartjuk. A 2. és 4. változatnál viszont — már említett 1792-es költségtérítést kérő folyamodványa alapján — bizonyítani tudjuk, hogy Jung volt a tervező mester; legalábbis abban az értelemben, hogy az építtető különböző elképzeléseit, melyek csupán a tervezett épületrészek helyére, elhelyezkedésére és esetleg globális méreteire vonatkoztak, ő dolgozta ki részletesen, s ő készítette el — ahol erre szükség volt — az új homlokzati terveket is.

A Jung folyamodványát kísérő tervrajz-jegyzék először egy 1776-ban készült részletes felmérésről, és egy alaprajzból, metszetből és homlokzatból álló lovaglóiskola-tervről tudósít. Ezeket nem ismerjük; illetve a felmérést — ha feltételezzük, hogy Jung emlékezetből írta a jegyzék néhány tételét, s tévedett az évszámban — esetleg azonosíthatjuk a ránk maradt, de 1778-ból keltezett felméréssel[38] (20. kép). Számunkra azonban az ezután következő kiépítési tervváltozatok az érdekesek, 1778/79-ből.

Ezek közül az első az udvar körülépítésére készült, egyemeletes, egytraktusos épületszárnyakkal; két alaprajzból és metszetből állt. Ha a szöveg a hátsó lezáró szárnyba tervezett lovaglóiskolát is említené, akkor az egyik említett alaprajz egyértelműen azonosítható volna a fentebb leírt 2. változattal; azonban enélkül is igen valószínűnek tartjuk azonosságukat[39] (23. kép). A második Jung-terv egészen más beosztással készült, kétmenetes szárnyakkal; ehhez

[36] *Révhelyi*, 95.

[37] *Révhelyi*, 94.

[38] Az említett 1778-as felmérés: OL, T. 20/66. — Jung József tervjegyzékének (vö. 28. sz. jegyzet) címe: „Entworfene Zeichnungen verfassungen Gräfl. Karolischen Pester Haus betröfend. Wellche von 1776 bis gegenwärtig 790 nembl. durch 14 Jahren in Verdientes sind Gebracht worden." (A jegyzék első — nagyobbik — része 1790-ben készült, s pótlólag van hozzáírva 1792-es kelettel az 1791-ben készült, s alább még tárgyalandó lovaglóiskola-terv.) — A jegyzék ide vonatkozó része:

„776. Ist auf anschaffung Herrn Hoffmeister Sübert der ganze Plann aufgenohmen samt auch dem befunden Gebaudern abgemössen, und Rein entworfen, betraget vollgent: beu aufmössung

Maurer Meister	3 Täg, a 1 f	3.—
2 Maurer Gesellen,	6 Täg, a	30 x 3.—
Mehr beu auftragung selben Meister		
Gearbeitet 6 Täge a 1 f		6.—
dan Für die sammtliche zugehen zusammen		3.—
	zusammen	15.—"

[39] Uo. „778 et 779 sind wollgende Zeichnungen Gemacht und entworfen worden Erstlich neuste der Altstehende Theil abgefasset und wurde auf dem lehren Raum Rings (:in soweit sich der Hoff erstrecket:) ein mit einfacher Zimern, auf einen erhobene Stock entworfen betraget vollgent: Neü entwörfung dene 2^{en} Gründen und durschschnitt ist

gearbeithet worden, 12 Tag a 1		12.—
die samtl. zugehen		4.—
	zusammen	16.—"

azonban az oldalhomlokzat rajza is csatlakozott.[40] E sorozatból egyetlen lapot sem ismerünk.

Jung feljegyzésének harmadik 1778/79-es tétele egyértelműen a megvalósult építkezés tervét írja le, s így hitelesen azonosítható a fentebbi 4. változattal. A rajzokhoz itt oldalhomlokzat, valamint egy sorozat a pallér számára is készült.[41] Ezután Jung a Károlyi-tulajdonban levő budai „SZŐLŐFÜRT" fogadóhoz készült 1778-as terveit sorolja fel, majd — újabb dátum-megjelölés nélkül, a következő, 1786-os tétel előtt — visszatér a „régi épület"-hez, ahol a grófné számára földszinti átalakításokhoz készített még egy tervet.[42]

Károlyi Antal tehát összesen öt — vagy ha a Jung által említett első terv és a ránk maradt 2. változat azonosságát nem fogadjuk el, hat — tervvariánst készíttetett, s ehhez hetedikként csatlakozott a grófné által kívánt átalakítások Jung-féle terve. Ezek közül a ránk maradt 1. és 3. változat készítőjeként helyi és idegen — pl. bécsi — mesterek egyformán számításba jöhetnek, az azonban biztosra vehető, hogy a lépcsőház és a lovaglóiskola elhelyezésének kérdését nem ők, hanem a programot adó építtető döntötte el, illetve írta elő az egyes tervvariánsok számára. Végül, mint láttuk, kompromisszumos döntés született, amelynek értelmében a tervet Jung József készítette el, s nyilván ő volt a munkálatok építési vállalkozója is. Magáról az építkezésről, illetve annak lefolyásáról a Révhelyi által említett adatokon kívül Radovics István pesti tiszttartó Károlyihoz írt levelét idézhetjük 1779. május 3-ról: „Isten Eő Szent Fölsége Segítségével az el kezdett új épületnek már felére jutottunk úgy hogy az fölső tractusnak nap nyugott felül való végén dolgoznak az Kőmivesek, mindeneknek tsudálkozására."[43]

Nem sikerült tisztázni kutatásunk során azt a kérdést, hogy a két udvari oldalszárny miért nem pontos tükörképe egymásnak. Miért van az, hogy a főhomlokzati szárnyhoz csatlakozó keskenyebb, egymenetes + folyosós részen az oldalszárnyak azonos traktusmélységűek, míg az íves alaprajzzal kiszélesedő hátsó részen eltérőek: az északi szárny egy öllel keskenyebb. A befejezetlen déli szárny építése 1780-ban az íves alaprajzi rész u t á n szakadt meg, az aszimmetrikus állapot tehát 1780-ra létrejött. De nemcsak az elkészült épület, hanem már a terv (4. változat) is így mutatja a szárnyakat, sőt, lépték szerint lemérve a teljesen szimmetrikusnak tűnő 3. változatnál is kiderül az egy ölnyi eltérés a lovaglóiskolát tartalmazó déli szárny javára, mégpedig a 4. változatéval pontosan azonos méretekkel. Mindez azért feltűnő, mert mindkét terv egyértelműen teljesen új épületrészeket jelöl a szóban forgó helyeken, s így a szimmetriát lényeges költség-, fáradság- és munkatöbblet nélkül meg lehetett volna valósítani. — A kérdésre talán választ kaphatnánk, ha a 3. tervváltozat alján levő

[40] Uo. „Mehr ist ein Gantz anterer entwurf Gemacht, mit anderer eintheilung, dann auf dopellte zimern, mit eben auch dem durchschnitt und aufriss von der Seiten betraget gleich dem obere 16.—"

[41] Uo. „Mehr wurde ein antrag gemacht, nur auf die Stallungen, samt der Wohnung auf der Garten Seiten welcher auch im Werke ist aufgeführet wie zu sehen erbauet worden An Zeichnungen samt auch ganzen Faciada in der Kolbacher Gassen gearbeitet 18 Täge a 1 18.—
Alle zugehen 4.—
Mehr es auch für dem Pallier entworfen samt allen 6.—
zusammen 28.—"

[42] Uo. „Mehr auf anschaffung seiner Excelle. der Gräfin! Wurden des alten Gebäudes der untere stock aufgetragen abgeendert, zwischen die Mauern 5 maligen abenderung, ein verborgenen Cabinetel angebracht, betraget zusammen 12.—"

[43] OL, P. 398. (Károlyi levéltár levelei), 61504.

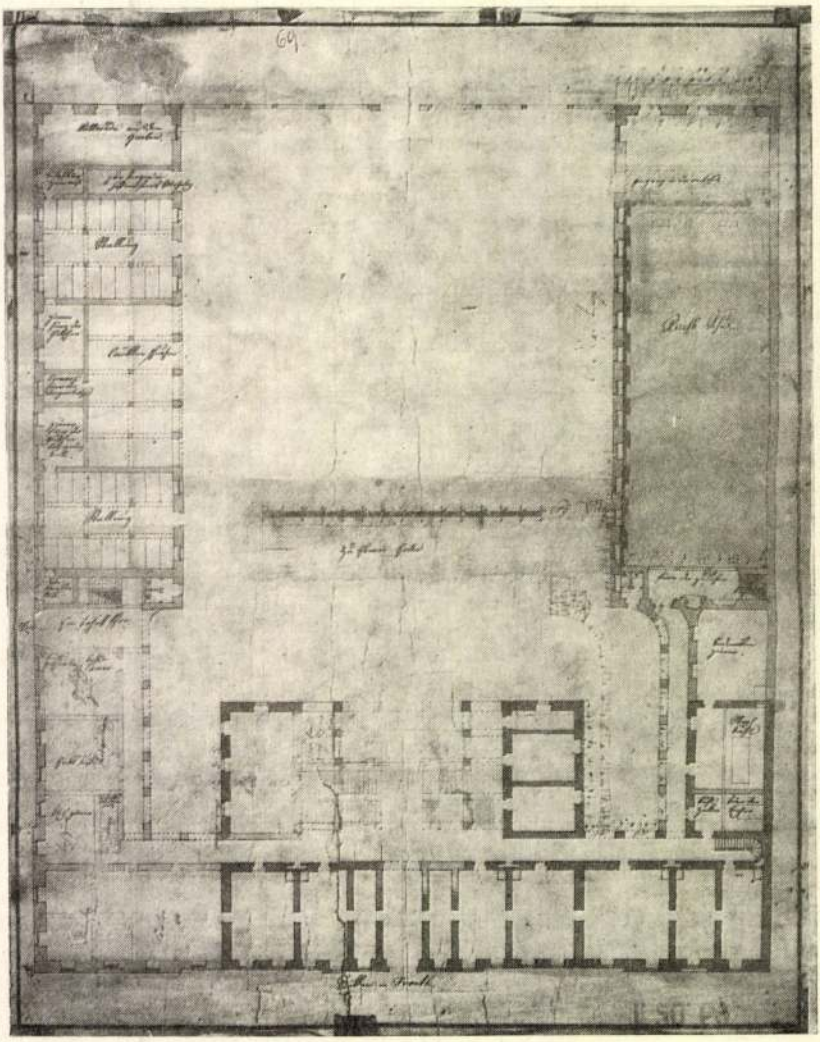

26. kép. A palota kiépítésének terve 1779-ből (4. változat)

— igen nehezen olvasható s nem teljesen világos szövegű — feljegyzést további kutatással személyhez és időhöz lehetne kötni. Ilyen lehetőség híján azonban a problémát egyelőre nyitva kell hagynunk.[44]

Az építkezés tehát 1780 után — feltevésünk szerint anyagi okokból — abbamaradt, s a terv teljes megvalósítását elhalasztották. Noha Károlyi Antal

[44] A 3. változat (OL, T. 20/67.) alján levő szöveg a következő (pontozással a kihagyott olvashatatlan részeket, kérdőjellel a bizonytalan olvasatot, zárójelben a lehetséges más olvasatot adjuk): „Es sein (seie) vielle Risse eingeführet (?) worden, die doch alle in der masse ungleich sein, weillen aber schon das meiste von gebäude stehet, so hat man sich dernach zu richten, und Innere (?) Maurermeister sich zu verhalten hat. in jnnere eintheilung — des grunds — und des aufführenten wendes (?) selber sowohl ein (in) länge und (?) Breite des grunds — als deren ungleichen ... theile."

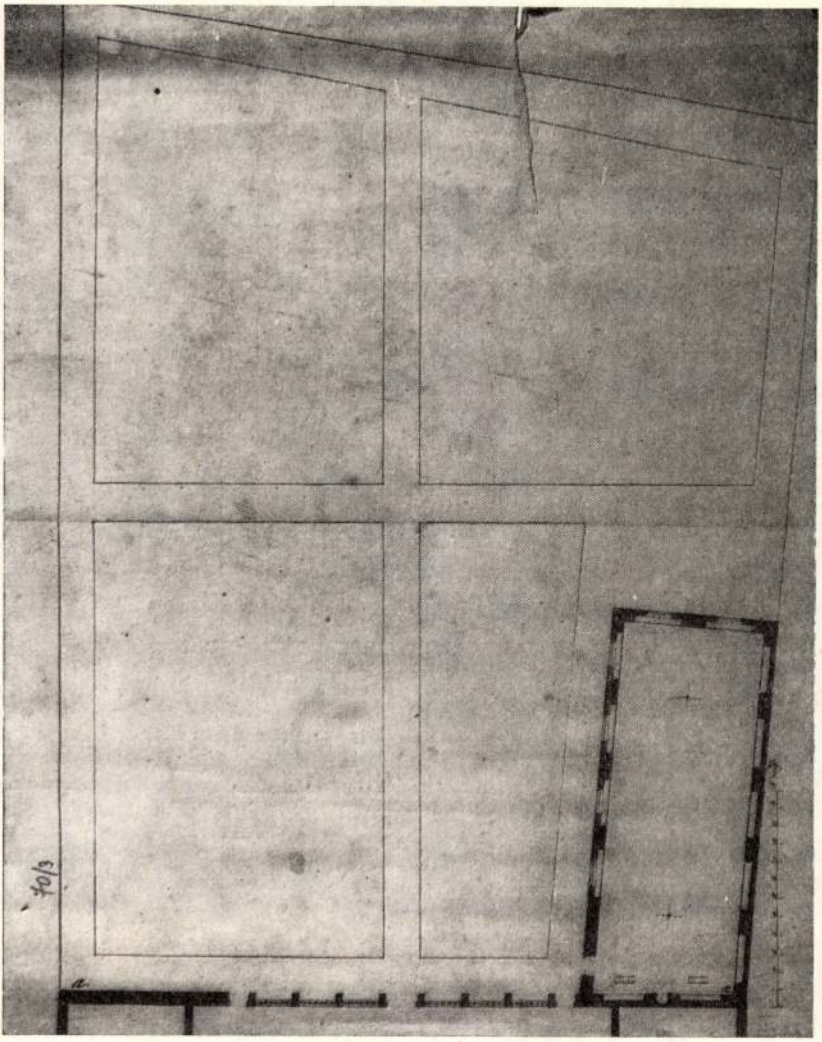

27. kép. A kertben építendő lovaglóiskola terve 1779-ből

1785-től kezdve inkább Bécsben tartózkodott,[45] mégis 1786-ban az építkezés folytatását rendelte el. A munkálatok részleteiről Janits György pesti prefektus Károlyihoz írt leveleiből és Jung József már többször említett tervrajz-jegyzékéből tudunk, s lehetséges, hogy ehhez a munka-fázishoz készült az a földszinti alaprajz is, melyet eddig — az utólag rájegyzett dátum alapján — 1790-ben keletkezettnek gondoltunk[46] (29. kép). Ezt a rajzot a korábbi tervvel (26. kép)

[45] *Révhelyi*, 96.: Károlyi Antal előbb a bécsi testőrsereg kapitánya, majd táborszernagy lett.

[46] OL, T. 20/68. A rájegyzett dátum a lap hátulján nem a terv keletkezésének időpontja, hanem a Károlyiak központi kancelláriájának iktatószáma (726/1790); ekkor került a kancelláriához a pesti ház 15 rajza összegyűjtve, köztük a szóban forgó alaprajz is.

28. kép. A Balla-féle térkép részlete, 1785-ből

és a későbbi Rigel-féle átalakítási tervvel (39. kép) összehasonlítva, s az említett írásos forrásokkal összevetve elég pontosan rekonstruálhatjuk a munkálatokat. Mivel erről az építkezésről Révhelyi nem tudott, részletesebben ismertetjük.

Jung József 1786-ban nemcsak új felmérést és átalakítási tervet készített — talán ezek közül egy az említett alaprajz is —, hanem új homlokzatrajzokat, továbbá a többi mesterember számára részletrajzokat is. Sajnos, ezeket — 1776—1779-es munkáitól eltérően — már nem részletezve sorolja fel; viszont az értük felszámított 108 forint — szemben az 1776—79 között készült rajzok összesen 99 forintos árával — meglehetősen nagy építkezést sejtet.[47] Janits

[47] OL, P. 406, 1792/18/1/32.: „786. Ist abermal das ganze Graffl. Hauss samt Stallung und dem Schon stehenden Neuen Gebau aufgenohmen, und sehr Offst ganz abgeendert wie es Ohnehin wiessenet, besonders sind nicht nur die Faciaden, Rein ausgearbeitet, sondern auch alle überschläge abgefasset worden, welches sehr viele Arbeith nach sich gezohen hatt, besonders ist es wissent dass durch dem Bau Meister auch die übriege Handwercker nicht nur Dirigiret, sondern selben auch alles angegeben, und vorgezeichnet, und

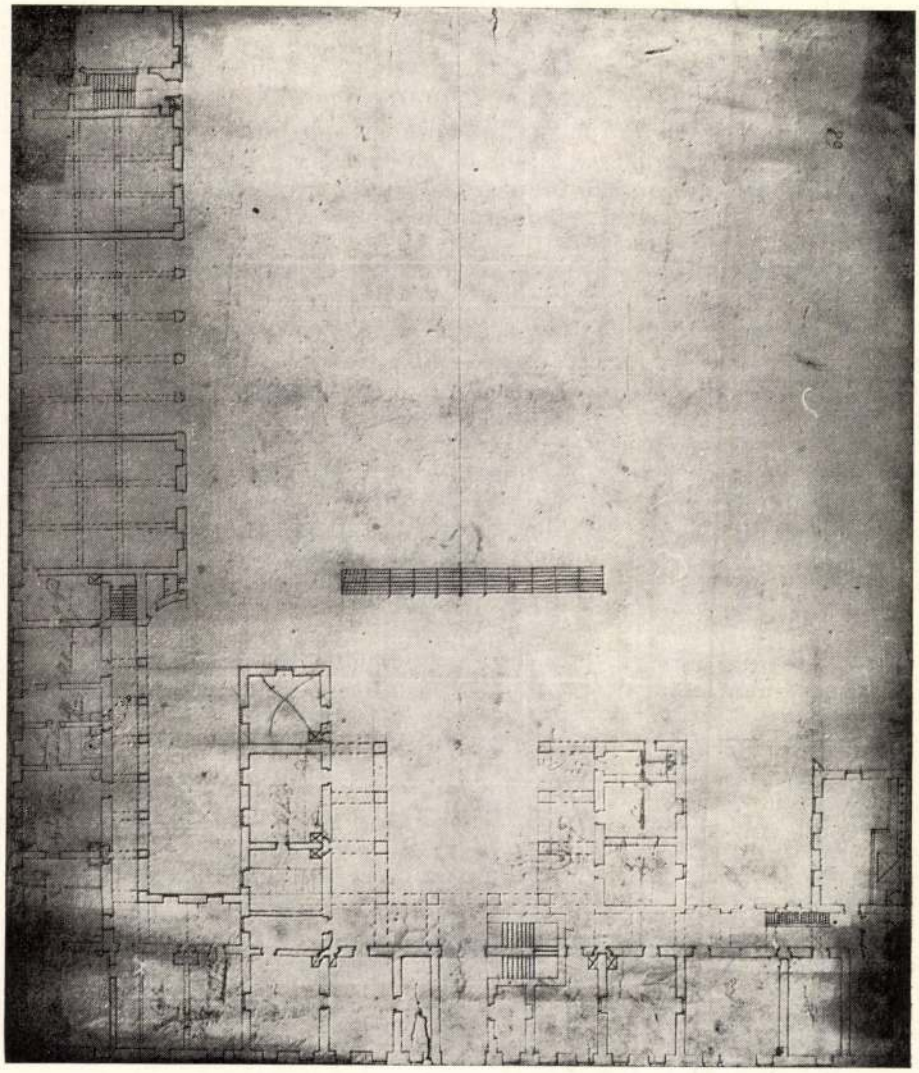

29. kép. Felmérés 1786—1790 között (vázlatos terv 1786-ból?)

György leveleiből világosan kiderül, hogy új lépcsőház építéséről és a régi épületrész teljes belső átalakításáról van szó, s ezalatt a bútorokat részben a dél felől szomszédos Harruckern-házban (Károlyi apósának, ill. felesége családjá-

weilen es zuerklären weitleifig scheünet, so wür überhaupt angetragen macht zusammen 108.—"

Az építkezés nagyságát másfelől bizonyítja Hupf József kőfaragó (Jung József sógora) számadáskönyve, melyben 1781—1787 között összesen 2621 forinttal szerepel a Károlyi-palotán végzett kőfaragó munka, s ebből az 1785—86-os évekre 2249 forintnyi munka jut. Ez egyébként Hupf főúri megbízók számára végzett munkái között is a legnagyobb tétel. (*Moess Alfréd:* Egy XVIII. századi pesti kőfaragómester munkássága. Adalék a XVIII. századi magyar építéstörténethez. Művészettörténeti Értesítő, XVII—1968, 3—4. sz. 245—250.)

nak házában) és a pesti „prímás házában" őrizték.[48] A később tárgyalandó 1832-es Rigel-féle tervrajzzal való összevetés (39. kép) alátámasztja Janits levelének az új lépcsőházra vonatkozó kitételét: a lépcsőház valóban megépült ekkor, mégpedig lényegében az 1779-es 4. tervváltozat szerint (26. kép), azzal a valószínűnek látszó módosítással, hogy a kapualjból jobbra és balra tervezett két lépcső közül csak a jobb oldali épült meg, a mai főlépcső helyén. (E következtetésünk azonban teljesen biztosra nem vehető, mivel Rigel terve az elbontandó falakat nem jelöli, csak az újakat, valamint a megtartandó régieket; s következtetéseinknek csupán ez utóbbiak állnak rendelkezésére.)

Az 1779-es átalakítási és kiépítési terv tehát több periódusban valósult meg: 1779/80-ban az északi oldalszárny és az ideiglenes lovaglóiskola; 1786-ban pedig a régebbi épületrész teljes belső átalakítása; s továbbra is elmaradt a déli oldalszárny végére tervezett végleges lovaglóiskola megépítése. Ez volt az a munka, amely még két évtizedig foglalkoztatta a Károlyi-családfőket: 1791-ben bekövetkezett haláláig Károlyi Antalt, utána fiát, Józsefet, majd 1803-tól József özvegyét. A mindennapi élethez akkor elengedhetetlenül szükséges lovak tenyésztését jó néhány arisztokrata különös kedvtelésként is űzte, s pl. Károlyi Antal és Janits György említett levelezésében az építkezésről szóló részek többszörösét teszik ki a különböző szürkék, deresek és fakók vásárlásáról, eladásáról, betanításáról, kipróbálásáról, Bécsbe vagy Nagykárolyba való küldéséről stb. szóló utasítások és beszámolók;[49] s mindez az építkezéseknél úgy csapódott

[48] OL, P. 398. (Károlyi-levéltár levelei), 29869.: Janits György levele Károlyi Antalhoz, Pest, 1786. febr. 28. „...4^{a} $\overline{v}$ 6^{a} Martii ex benigno Exlltiae Vestrae mandato Muros per fringere aedificium novum cum antiquo conjungere antiquos gradus disjicere et novos ponere Illmi Dñi Ctis Josephi cubicula reformare = uno verbo secundum Delineationem aedificare inchoabo, ut usque Augustum adparari possit.

In Pestiensi hac Exlltiae Vestrae domi propter aedificationem nec superior nec inferior Tractus absolute nulla ratione hac aestate inhabitari potest. Primatis domus jam est plenissima Budensibus Exlltiae Vestrae Mobilibus, vicina autem Domus Harrukkeriana replebitur Mobilibus domus hujus, maximam Copiam habet Exlltia Vestra Mobilium utinam sufficientem locum pro his habere possim, ut sine damno conservari possint." Uo. 29870.: Janits György levele Károlyi Antalhoz, Pest, 1786 márc. 5. „Harrukker háznál mostanaban az felső Tractusban vagyon még üres 3 szoba, és az alsó Tractusban egy Szoba, ezekben tsupan magának Excellentiádnak in compendio talán volna helye és elférhetne, de Mlgs Grofné eő Ecllja (:ha épétett Excellentiád:) hogy lakhatna itten modot nem látok.

Mével Excellentiád kegyessen meg parantsolta, hogy az Épület continuáltassik, én azoñal hogy Excellentiád után mennil előbb fel mehessek hozzá fogatattam ad praeliminaria, és effective az felső Tractusban minden Szobákat ki üresítettem, és az Mlgs Grofné volt Quardropjanak lerontatásához hozza fogattam, már fele le is rontatott.

Mostanaban az Excellentiád parantsolatja szerént további kegyes parantsolatjaig az belső épületnek rontásához és épétéséhez hozzá nem fogatok, eddig is hogy ezeket a melyeket megírtam, hogy effectuáltam, sajnálom, én siettem mennil előbb minden dispositiokat meg tenni és excellentziád után menni. Ha ezen Excellentziad Pesti háza fel tett és approbalt Delineation szerént épétetik itten ezen házban sem az also, sem felső Tractusban lakni nem lehet, mint hogy már az épétést Excellentziád kegyesen suppendálni méltóztatott, talán mindeneket defineálni és determinálni elig idője leszen, az én Excellentziádhoz való fel érkezésemel, én akkor Delineatiokat és mindeneket magamal fel hoszni el nem mulatom, külömben is minden környöl álló Circumstantias szándékját nékem meg mondana, úgy valami bizonyosat determinalhatna Excellentziad, én szandékozom 12^{a} vagy 13^{a} Martii Pestrül meg indulni.

Primás házánál lévő Budárúl által hozatott sok szép Mobiliák ottan veszedelemben vañak mivel azon Tanczoló palota a hol Mobiliák vañak, mindenkor düllő félben vagyon, eleget a sok fákkal támasztátom, azon Mobiliák is ottan sokáig nem maradhatnak..."

[49] OL, P. 398/29790—29800.

le, hogy a Károlyi palota két hosszú oldalszárnyát gyakorlatilag teljes egészében e cél szolgálatára szánták. Károlyi József 1789-ben költözött a pesti palotába, s noha apja halála (1791) után ő is többnyire Bécsben lakott,[50] folytatta az ilyen irányú építkezéseket. A ránk maradt tervek és költségvetések — jelentéktelen kisebb átalakítások mellett[51] — mind az oldalszárnyakkal foglalkoznak. 1791-ben Jung József — már „a fiatal gróf megbízásából" — tervet készített a végleges lovaglóiskolához, az 1780-ban félbehagyott terv elgondolása szerint, a befejezetlen déli szárny kiépítésére[52] (30—31. kép). Ez a terv — noha ekkor nem került kivitelre — azért fontos számunkra, mert homlokzatrajzot is tartalmaz, s ennek alapján közelítő képet kaphatunk az épület külső megjelenéséről is, legalábbis ami az udvari homlokzatokat illeti. Hasonló stílusú lehetett — persze gazdagabb kiképzéssel — a régi épületrész 1786-ban készült új utcai homlokzata is; részleteire azonban már nem tudunk következtetni.

1793-ból több lapból álló tervsorozat és a hozzá tartozó, Jung József által készített költségvetés maradt ránk: az északi oldalszárnyban a kocsiszíneket megszüntetve egyetlen hatalmas istállót alakítottak ki.[53] Hogy a metszetek tanúsága szerint két változatban készült tervből melyik valósult meg, nem tudjuk (32—35. kép).

Károlyi József 1803-ban kiskorú árvákat hagyva fiatalon meghalt; mégis nem sokkal ezután sor került a lovaglóiskola régóta húzódó megépítésére. A kertbeli épület ugyanis 1805-ben már javításra szorult; s noha a nyár elején még tatarozásra gondoltak,[54] ősszel azonban már új építkezésre, mégpedig az eredeti elgondolás szerint, a befejezetlen déli szárny kiépítésével.

A munkához két költségvetés maradt ránk Pollack Mihálytól (mindkettő 1805. szeptember 28-án kelt), és két terv, dátum és aláírás nélkül[55] (36—37. kép). A tervek valószínű szerzőjeként Pollack Mihály és Bitthauser József nagykárolyi uradalmi építész jöhet számításba, utóbbiról azt tudjuk, hogy a lovaglóiskolához készített tervét 1805. júl. 15-én a pesti „régensi hivatal" felküldte Bécsbe az özvegy grófnéhoz.[56] Azt azonban, hogy e tervet ez alkalomból, vagy még korábban készítette-e, s hogy e terv a ránk maradt tervek egyikével azonos-e, vagy nem, nem tudjuk. A két terv közül az egyik keskenyebb (közel nyolc ölnyi traktusmélységű) épületet mutat, egyterű pincével, amely a hozzátartozó költségvetés szerint „Schütt-Boden"-nel 24 140 forintba, anélkül 23.536 forint 55 krajcárba kerülne; a másik szélesebb (10 öl) lenne, háromhajós

[50] *Révhelyi*, 96.

[51] OL, T. 20/119/2—3.: lépcsőépítés és konyha-átalakítás a palota délnyugati sarkában.

[52] OL, P. 406, 1792/18/1/32, Jung József többször említett tervjegyzéke (vö. 28. sz. jegyzet):
„Zum Nachtrag. An Verfertigten Zeichnungen 791 Ist auf anschaffung des Jungen Herrn Grafen ... für beygelegten Plan, für den antrag einer Reitschule, unter dessen ein Holtz Depositorium, für selbe auch der Durchschnitt, Aufriss und Beköstigungs Uiberschlag wie zu ersehen betraget zusammen 12.—"
Az idézett szövegben említett terv és költségvetés, valamint az üggyel kapcsolatos levelezés: OL, P. 406, 1792/13/1/3.

[53] OL, T. 20/76.

[54] OL, P. 1509. (A Károlyi-házingatlanok iratai), 7. csomó (a pesti ház iratai). Benne: Wieser Ferdinánd ács- és Kasselik Fidél kőműves-költségvetése a lovaglóiskola esedékes javítási munkáiról (1805. VI. 10, 1770 forint, illetve 1805. VI. 20, 927 forint).

[55] Uo.

[56] OL, P. 406, 1805/6/1/10.: a pesti kancellária levele a grófnéhoz, 1805. VII. 15. „... alázatossan fel küldetik a Pesti építendő Ló-Iskolának Bittheuzer úr által készült és tsak ugyan az eő szobájában találtatott Delineatiója."

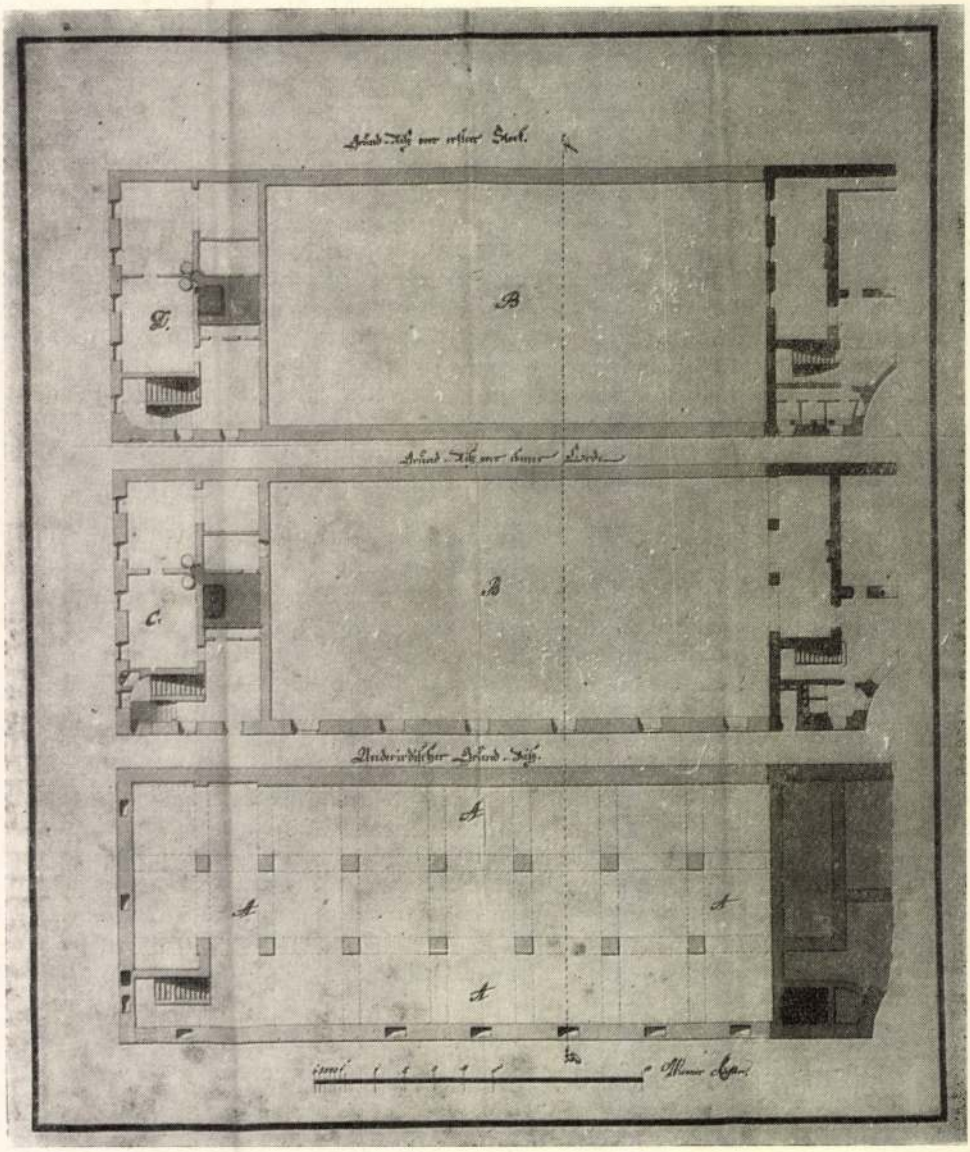

30. kép. Jung József terve a lovaglóiskolához 1791-ből

pincével, összesen 50 612 forint (pince nélkül 28 827 forint).[43] Valójában tehát négy variációról van szó, s ezekhez csatlakozik még egy ismeretlen mestertől való, terv nélküli harmadik költségvetés is (pincével 36 322 forint, anélkül 25.622 forint).[57] 1806-ban a palotában kisebb belső átalakítások történtek, s

[57] OL, P. 1509, 7. csomó.

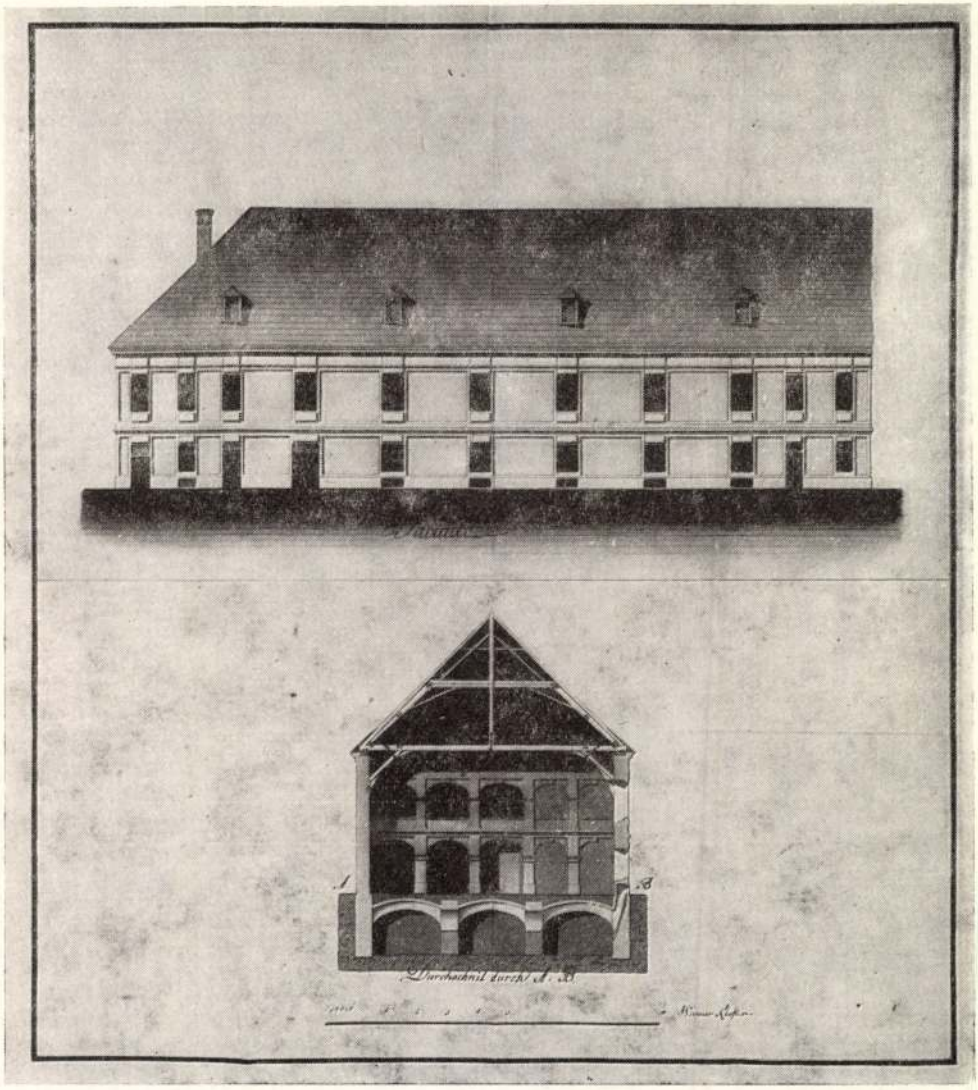

31. kép. Jung József terve a lovaglóiskolához 1791-ből

ezzel párhuzamosan elkezdték a lovaglóiskola helyének planírozását is.[58] Magára az építkezésre azonban csak 1808-ban került sor; ekkor kérte április 25-i kelettel Keglevitsné, korábban Károlyi Józsefné a lovaglóiskola terveinek jóváhagyását a pesti városi tanácstól.[59] Hogy ekkor, 1808-ban készült-e új terv a lovaglóiskolához, nem tudjuk; az biztos, hogy pincével épült meg, feltehetően

[58] OL, P. 406, 1806/100. Jelentés a grófnénak Pestről, az építési munkák állásáról (alig olvasható piszkozat, 1806. VI. 29.): „Im Hause gehen die Maurer Arbeiten zum ???? (olvashatatlan), im Raum (?) Cabinet neue Plafons schon so fertig, dass der Schwarz (?) alla ???? anfangen kann... Der Platz der Reitschule wird fleissig planiret."

[59] BFL, Pesti telekkönyvi iratok, No. 1316.

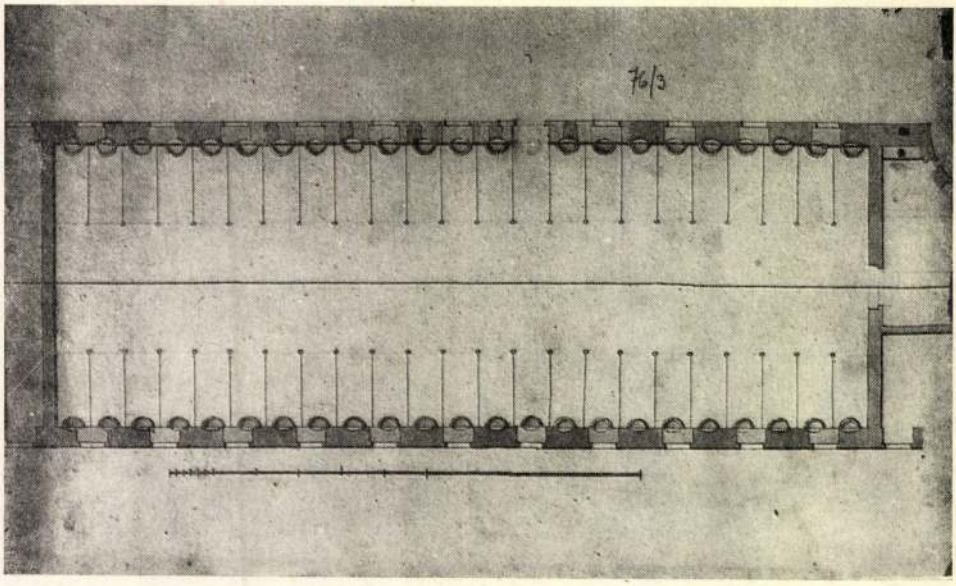

32. kép. Jung József terve az istálló átalakításához 1793-ból

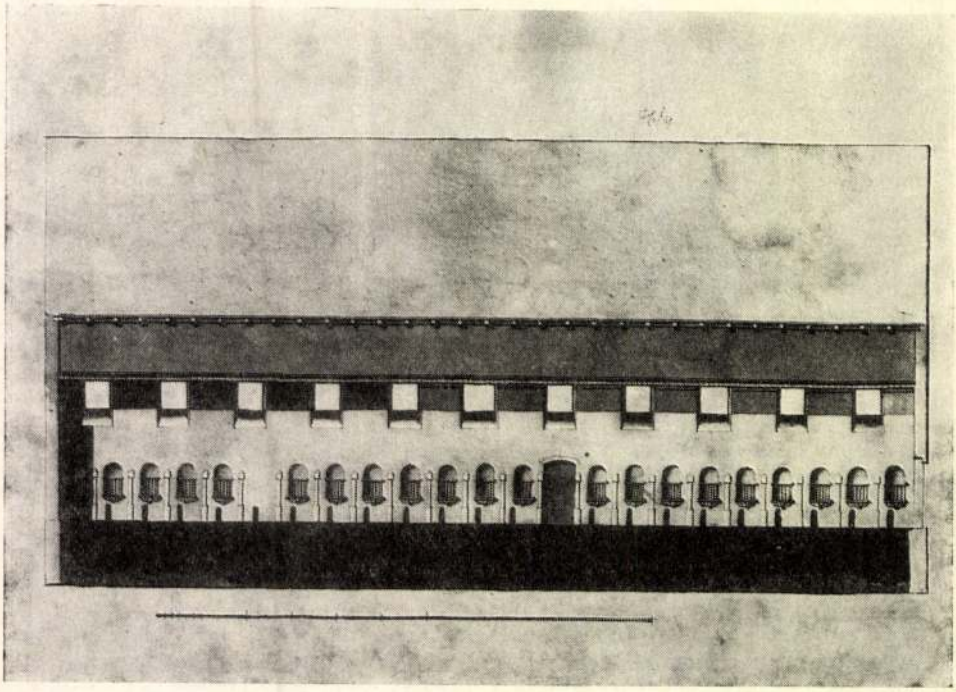

33. kép. Jung József terve az istálló átalakításához 1793-ból

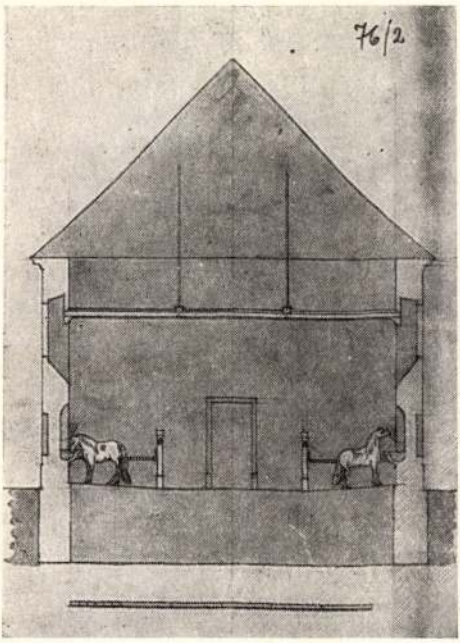

34. kép. Jung József terve az istálló átalakításához 1793-ból

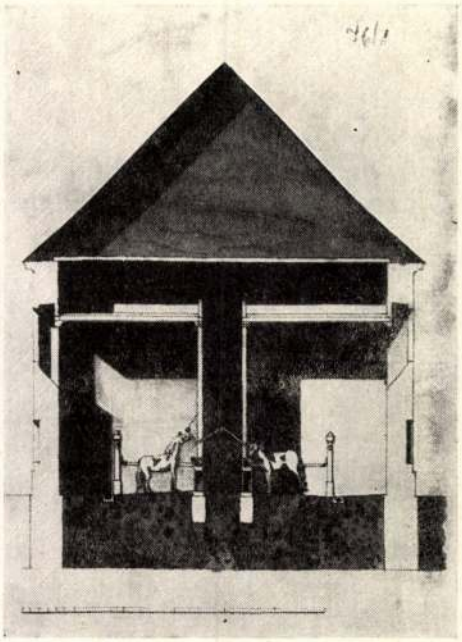

35. kép. Jung József terve az istálló átalakításához 1793-ból

a kertbeli lovaglóiskola lebontásából származó anyagnak a felhasználásával, s traktusmélysége az 1779-es terven szereplő mérettel lényegében azonos. Mindez az egykorú, illetve pár évvel későbbi térképekből és egy 1830-as évekbeli felmérési rajzból egyértelműen megállapítható[60] (38. kép). Ugyanebből az időből, 1808-ból ismerünk négy tervet és két költségvetést kerti pavilon (Lusthaus) építéséhez, magára az építkezésre azonban nincsenek adataink.[61]

1808 után írott forrásaink 23 évig nem tudnak jelentősebb építkezésről a Károlyi-palotán. 1831-ben Zitterbarth Mátyás végzett kisebb javításokat,[62] 1832-ben pedig nagyszabású átépítés kezdődött, mely több mint egy évtizedig tartott, s lényegében ez adta meg a palota ma is meglevő arculatát. A munka építtetője Károlyi György volt, aki 1831-ben vette meg a palotát bátyjától, Károlyi Lajostól, akinek az 1827. évi birtokosztás alkalmával jutott.[63] Károlyi

[60] BFL, IV. 1202. h. Rel. a. n. 3525. Károlyi György és Wenckheim Teréz vitás ügye a közös telekhatáron húzódó tűzfallal kapcsolatban 1832-ből; benne felmérési rajz a palota déli szárnyáról, s ebből tudjuk, hogy a lovaglóiskola 1808-ban valóban felépült. — A térképek közül Lipszky 1810-ben megjelent térképe még az építkezés előtti állapotot mutatja, egy 1821-ben készült katonai térkép (39. kép) viszont már a befejezett formát: a déli szárny teljesen kiépítve, a kertbeli lovaglóiskola lebontva. (Hadtörténelmi Intézet térképtára, G. I. h. 998. és G. I. h. 74.)

[61] OL, P. 1509, 7. csomó.

[62] *Révhelyi*, 96.

[63] Károlyi György (1802—1877) hazafias érzelmű főúr, Széchenyi barátja és küzdelmeinek társa (az Akadémia alapításához ő is komoly összeggel járult hozzá), Batthyány Lajos sógora. 1848/49-es szereplése miatt Haynau le is tartóztatta. Bártfay László ügyvéd, akinek nevezetes irodalmi szalonjába Vörösmarty és Deák Ferenc társasága is járt, Károlyi György alkalmazottja volt, s az irodalmi szalon összejöveteleit 1838-tól Bártfaynak a Károlyi-palotában levő lakásában tartották.

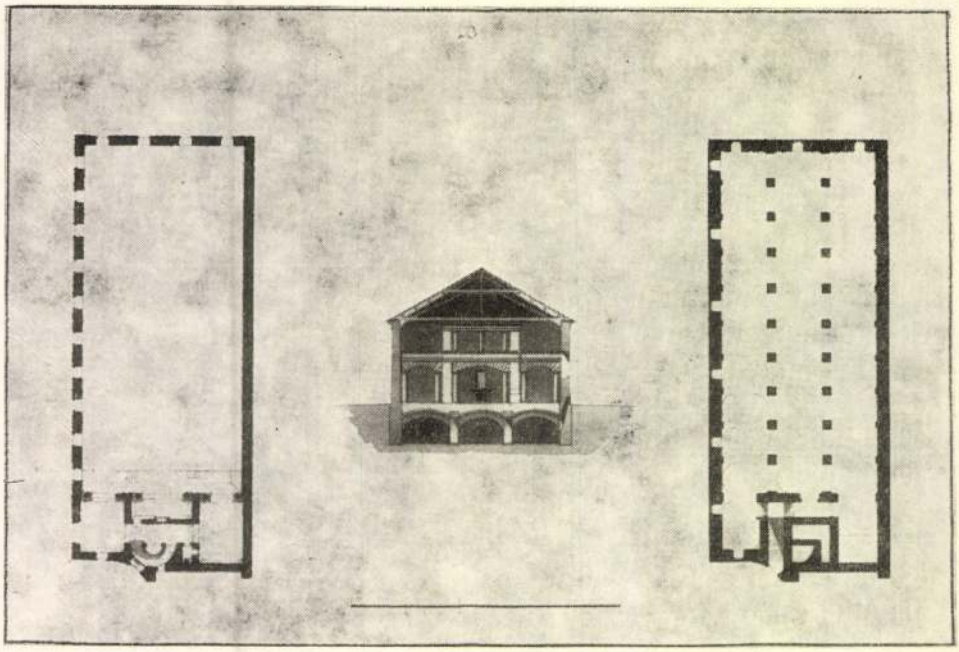

36. kép. Terv a lovaglóiskolához 1805-ből

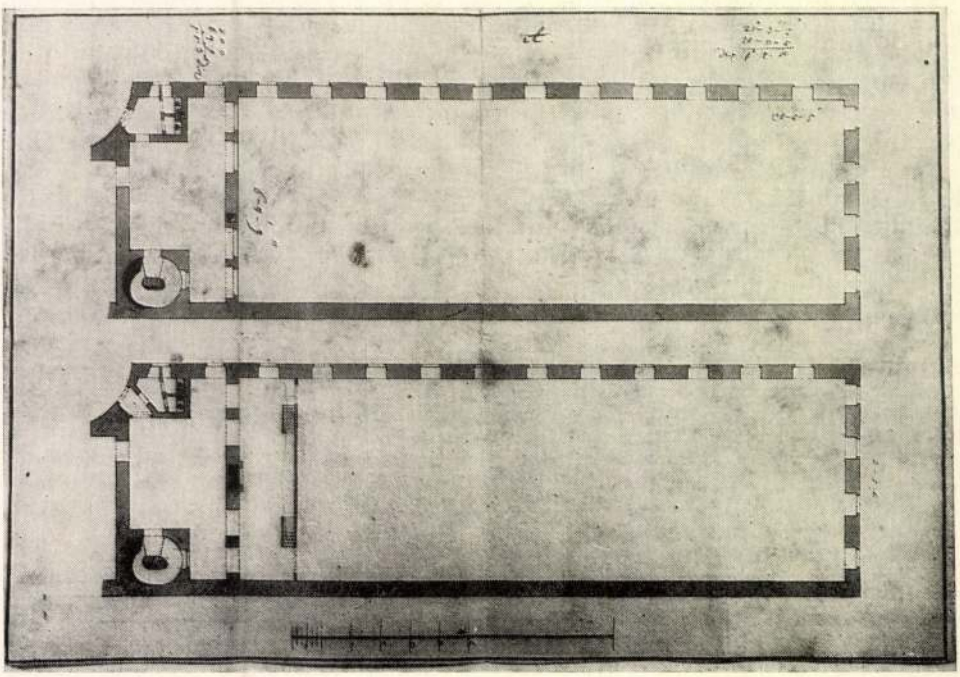

37. kép. Terv a lovaglóiskolához 1805-ből

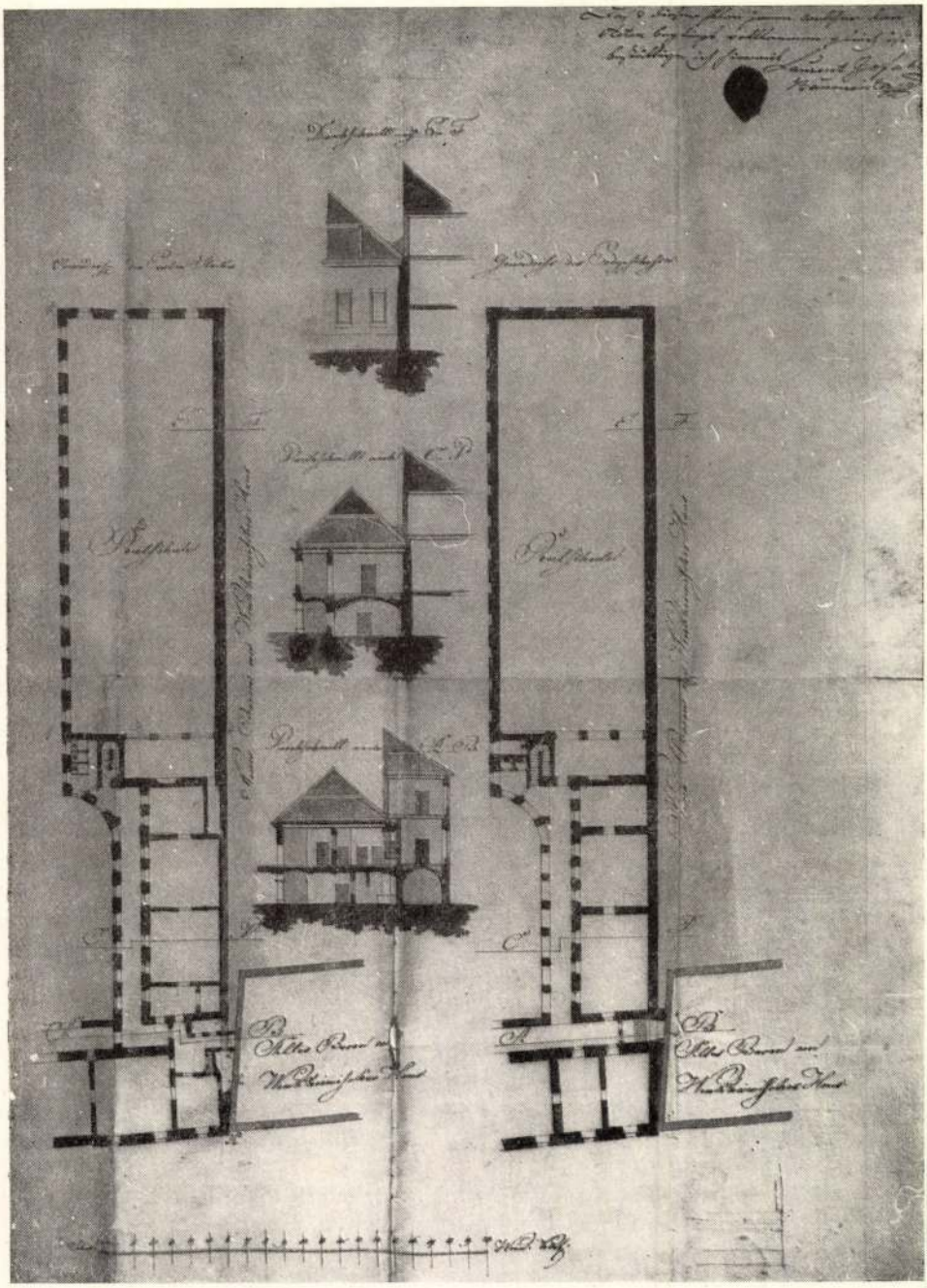

38. kép. A palota déli szárnyának felmérése 1832 körül

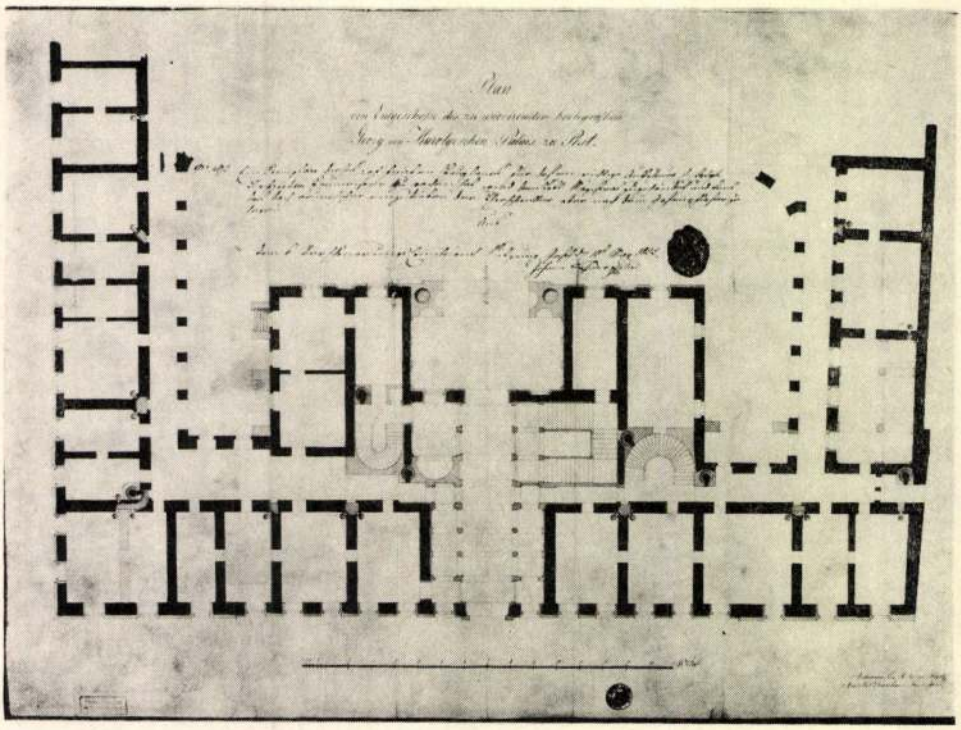

39. kép. Anton Pius Rigel terve a palota átalakításához 1832-ből

György a vétel után rögtön hozzáfogott a nagyszabású munkához, melynek fő célja a bővítés és az új ízlés szellemében történő „modernizálás" mellett a több mint fél évszázada tervbe vett — és igazán igényes formában soha meg nem valósított — főlépcsőház felépítése volt. A tervet Anton Pius Rigel bécsi építésszel készíttette el Károlyi, a kivitelre pedig Hofrichter József pesti építőmesterrel kötött szerződést. Hofrichter nyújtotta be a pesti Szépítő Bizottmányhoz jóváhagyásra Rigel tervét, amely meglehetősen száraz, iskolás jellegű klasszicista homlokzatot mutat 3 + 6 + 1 + 6 + 3 beosztással, a középrész emeletén a tengelyközökben pilaszterekkel, a két oldalrizalitban aediculás keretezésű ablakokkal[64] (39—41. kép). Az alaprajz új, oszlopokkal és pillérekkel háromhajósra osztott kapualj kialakítását és három új lépcsőház építését irányozza elő, ezen kívül kisebb belső átalakításokat, elsősorban az emeleti helyiségeknek a földszintről való fűtéséval kapcsolatban. A terv az oldalszárnyak hátsó részét nem tünteti fel, ekkor tehát — úgy látszik — ezek átalakítására még nem gondoltak.

A tervet a Szépítő Bizottmány jóváhagyta, azzal a falkiugrással együtt, mely azáltal volt keletkezendő, hogy a terv a főhomlokzat déli végén a frontvonal alig észrevehető megtörésének kiegyenesítését irányozta elő. A dél felől szomszédos ház tulajdonosa, Wenckheim Teréz tiltakozott a kilátást elfogó előreugró tűzfal engedélyezése ellen, a munkálatok azonban a terv jóváhagyása

[64] BFL, IV. 1207. (Pest város Szépítési Bizottmányának iratai), Sz. B. 5471, és Sz. B. külön sorozat 214.

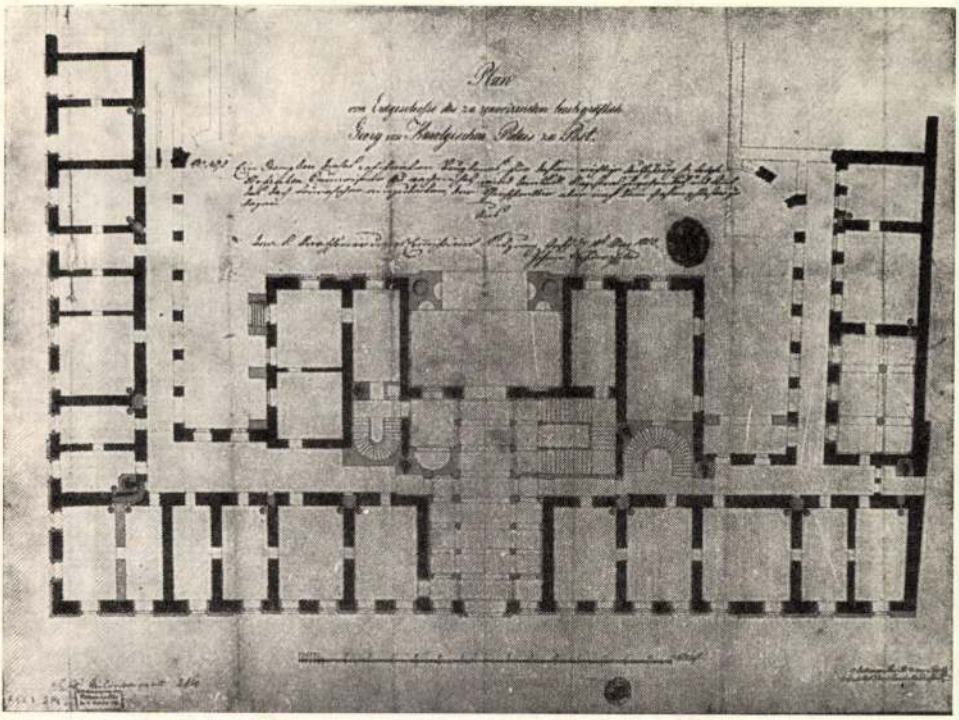

40. kép. Anton Pius Rigel terve a palota átalakításához 1832-ből

után rögtön elkezdődtek.[65] A számadáskönyvekből folyamatos, jól haladó építkezés képe bontakozik ki, melynek menetét — részben Révhelyit követve — a számadáskönyvek adatai, valamint a Rigel-féle tervnek és az elkészült állapotnak összevetése alapján rajzolhatjuk meg.

A munka folyamán a tervhez képest lényeges változások történtek. A homlokzat leegyszerűsödött; ezt Révhelyi — Bierbauer nyomán — nagy valószínű-

[65] BFL, IV. 1207, Sz. D. 5471. — Wenckheim Teréz tiltakozásának más oka is volt: ekkor zajlott ugyanis közte és Károlyi György között egy még hosszabban húzódó per a közös telekhatáron levő tűzfal ügyében (vö. 60. sz. jegyzet), s ezért sem szalasztotta el az alkalmat, hogy Károlyi építkezésének őt károsító hatását szóvátegye. 1808-ban ugyanis, amikor Károlyiék a déli szárnyban levő lovaglóiskolát építették, megegyeztek Wenckheim Teréz szüleivel, hogy a lovaglóiskolát határoló tűzfalat közösnek tekintik, s azt Wenckheimék később, ha a mellette levő sufnik és kocsiszínek helyére új épületrészt szándékoznának építeni, használhatják; abba födémet, válaszfalakat rakhatnak stb. Wenckheim Teréz azonban 1829-ben kezdődő építkezésekor a lovaglóiskola mellett kétemeletes új udvari épületszárnyat húzott föl, a közös tűzfalra magasítást tétetett és azt saját oldaláról minden óvatosság nélkül alápincéztette; ezen kívül pedig nemcsak a lovaglóiskola melletti tűzfalszakaszt, hanem az utcáig terjedő egész tűzfalat közösnek tekintve abba födémeket rakatott, egy gerenda-elhelyezéskor át is törte, s a Károlyi-palotához szolgáló kis világítóudvar egy részét el is foglalta. Mindezt Károlyi Lajos, akinek a pesti palota inkább csak teher volt, nem tette szóvá; amikor azonban tőle öccse, Károlyi György vette meg az épületet, s maga is építkezéshez fogott, per lett a dologból, amely — közös megegyezés híján — 1836-ig tartott. Az ügyre és a per lefolyására: OL, P. 404. (Károlyi-levéltár, periratok), No. 23. — OL, P. 1509. (Károlyi-házingatlanok), 7. csomó. — BFL, IV. 1202. h. (Pesti tanácsi iratok), Rel. a. n. 3525.

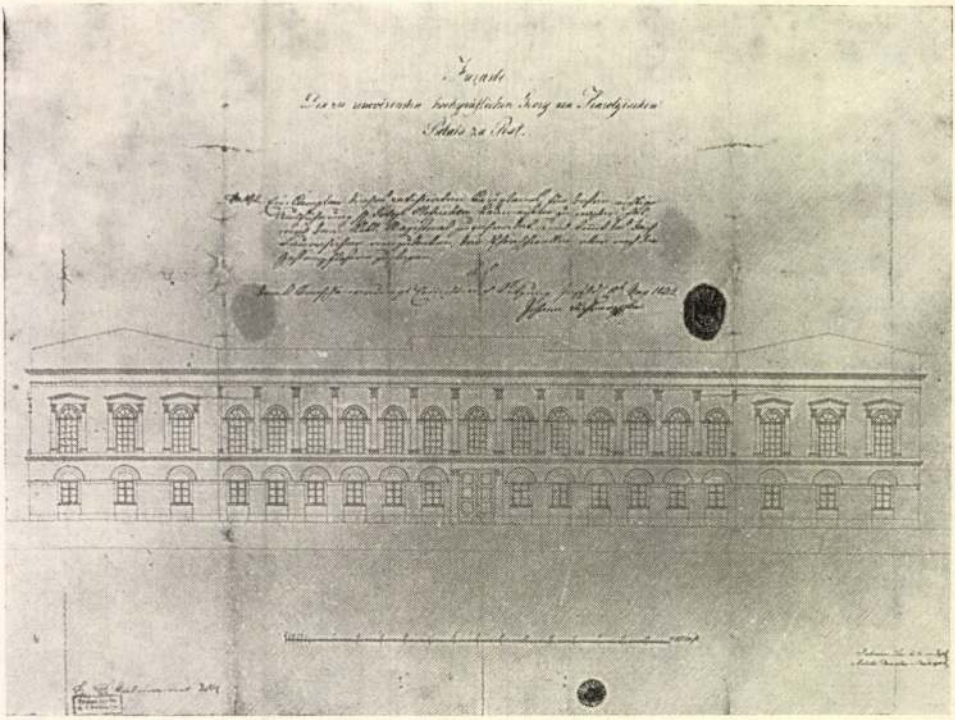

41. kép. Anton Pius Rigel terve a palota átalakításához 1832-ből

séggel Hofrichternek tulajdonítja.[66] Az udvarba benyúló szárnyak közeinek beépítésével a főszárny új, egy síkban húzódó udvari homlokzatot kapott, s kialakult középfolyosós, illetve hárommenetes elrendezése. Komoly változtatások történtek az oldalszárnyak hátsó részén is: a magas, egy terű istállót, illetve lovaglóiskolát boltozott födémmel két szintre osztva új helyiségeket alakítottak ki (lakószobákat az emeleten a grófi család, a földszinten a cselédség számára, a déli szárny hátsó részén pedig két nagyméretű földszinti helyiséget istálló és kocsiszín céljára). A tervhez képest más formát kapott az emeleti reprezentatív teremsor is, amelynek leggazdagabb kialakítású helyisége, a díszterem végül is nem a főszárny közepére, hanem a középen levő erkélyes terem déli oldalára került. Mindezekre az eltérésekre és új munkálatokra új tervet már nem adtak be jóváhagyásra a Szépítő Bizottmányhoz; csupán 1834-ből ismerjük a kert hátsó, északkeleti sarkába tervezett különálló kertészlak és üvegház tervét.[67]

A munkálatok során teljesen felforgatott palota, melynek belső berendezését is szinte teljesen kicserélték, 1841-re került abba az állapotba, hogy megtarthatták az ünnepélyes házavatást,[68] de a különböző hátralévő — főleg belső dekorációs — munkák még 1847-ig folytak,[69] s az egész építkezés összesen 1 240 000 forintba került.[70]

[66] *Révhelyi*, 100.
[67] BFL, IV. 1207. (Pesti Szépítő Bizottmány), Sz. B. 5914, és Sz. B. külön sorozat 352.
[68] *Révhelyi*, 102.
[69] A számadáskönyvek tanúsága szerint (OL, P. 1509, 8. csomó).
[70] *Éble*, 68. és *Révhelyi*, 101.

Lényegében ez az építkezés alakította ki a palota ma is meglevő képét, s a tervező építész (vagy építészek) személye, szerepük aránya a palota végleges formájának kialakításában talán még fontosabb építéstörténeti kérdés, mint az 1779/80-as építkezésnél.

A munka, mint említettük, Rigel terve alapján Hofrichter vezetésével indult meg. Rigel utoljára 1834-ben szerepel a számadáskönyvben 1833-ból elmaradt honoráriuma kifizetésével,[71] s szerepét 1834-től Heinrich Koch bécsi építész vette át.[72] Nem tudjuk, mi késztette Károlyit arra, hogy Kochhoz forduljon (Rigel életét, személyes körülményeit, halála dátumát nem ismerjük), de aligha tévedünk, ha e változásban jelentőséget tulajdonítunk a Rigel-féle terv hibáinak is, melyek különösen az alaprajzokon szembetűnőek. A főlépcsőházzal szemközti térbővület előnytelen megoldása, az emeleten a főszárny és az északi szárny közlekedésének komplikáltsága egyaránt magyarázza a kivitel során tett változtatásokat és Koch alkalmazását Rigel helyett. Koch egyébként valószínűleg nem sokat járt Pesten: a számadásokban az „Architektus és segédje" rovatban mindig csak a segéd, Kozlik Emánuel szerepel évi 600 konvenciós (1500 bécsi) forintnyi fizetéssel, s Koch neve csak egyszer tűnik fel az „Egyveleges kiadások" rovatban.[73] Hofrichter halála (1835. február 25) után a kivitelezés munkáját Pollack Mihály vette át, aki 1835-ben és 1836-ban 50—50 000, 1837-ben 25 000, 1838-ban 10 000, 1839-ben 20 000 forintot vett fel.[74] Hofrichter, majd Pollack a számadásokban mindig a „Kőmíves mester" c. rovatban szerepel, míg Rigel és Koch „Architectus".

Ez a megkülönböztetés azonban — bár itt már következetesen alkalmazzák — semmiképpen sem jelent művészi, hanem legfeljebb árnyalatnyi társadalmi rangkülönbséget. Tudjuk, hogy ekkor, a tervező építész és a kivitelező kőművesmester szerepének, munkakörének és társadalmi rangjának éppen csak kezdődő szétválása idején a másik mester tervének kivitelezése nem jelentette a kivitelezést vállaló mester polgári és művészi öntudatának sérelmét. Pollack művészi képességeit Kochéval és Rigelével legalábbis egyenrangúnak tekinthetjük, s téralkotó készségének Hofrichter is tanújelét adta pesti polgárházain, noha négyük közül kétségtelenül ő a legszerényebb tehetség. Felmerül tehát a kérdés, nem indokolt-e a homlokzat átformálását és néhány belső változtatást inkább Pollacknak vagy Kochnak, mint Hofrichternek tulajdonítani, tekintetbe véve Hofrichter korai halálát is. Természetesen tisztában kell lennünk azzal, hogy az építkezés folyamán szinte minden tervváltoztatás ugyanúgy történhetett az építtető egyenes kívánságára, mint az építőmester kezdeményezésére; azonban a változtatások jellegéből bizonyos következtetéseket levonhatunk erre vonat-

[71] OL, P. 1509, 8. csomó. — Érdekes, hogy Rigel 1832. évi tiszteletdíját az építkezésre fordított összeg arányában, 4%-ban megállapítva kapta; 1833-ra megállapított díja viszont 2000 forint volt.

[72] *Révhelyi*, 100—101.

[73] Kozlik „építési segéd" és „építési felügyelő"-ként szerepel. Évi fizetésén kívül gyakran vett fel kisebb összegeket postaköltségre, pl. 1835. augusztus 13-án: „Kozlik építési felügyelőnek Koch Architectus Urtól érkezett levelek portojában ... 16 Ft 29 krajcár" (OL, P. 1509, 8. csomó, az 1835. évi számadáskönyv „Egyveleges kiadások" rovatában).

[74] OL, P. 1509, 8. csomó, számadáskönyvek. — Pollack nevét a palotával kapcsolatban már Éble említette (66). Ez azonban a Rigel—Koch—Hofrichter hármasra vonatkozó kétségtelen adatok fényében a későbbi kutatók (Bierbauer, Révhelyi) számára tévedésnek tűnt, s ezt az álláspontot Hofrichter-tanulmányában e sorok írója is elfogadta (*Bibó István:* Hofrichter József. Építés- Építészettudomány, VII—1975, 3—4. sz. 369—429.)

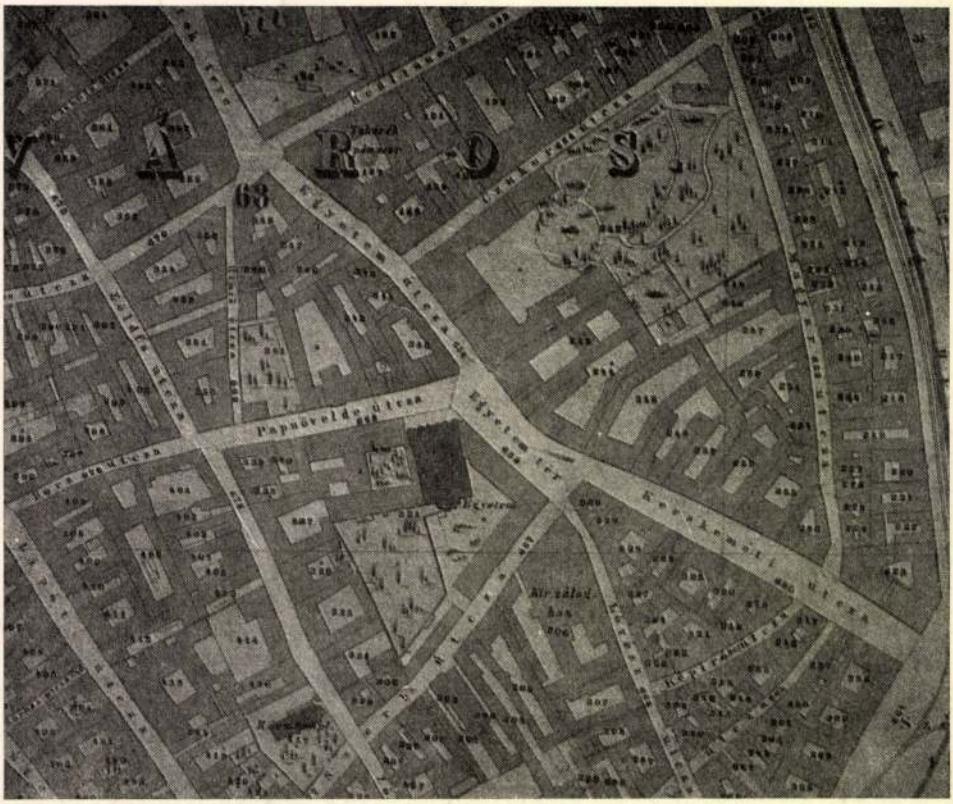

42. kép. A Halácsy-féle térkép részlete 1871-ből

kozólag. Így pl. biztosra vehető, hogy a munkálatoknak a hátsó szárnyakra való kiterjesztése az építtető kívánsága volt. Az építészeti és statikai jellegű módosítások viszont (homlokzategyszerűsítés, a lépcsőházak helyének kismértékű eltolása Rigel tervéhez képest stb.) inkább az építészeknek tulajdoníthatók, de Koch és Pollack szerepének szétválasztása — egészen konkrét levéltári adatok híján — egyelőre nem lehetséges. Mindenesetre Pollack bizonyos mértékű önálló építészi szerepének feltételezése mellett szól az, hogy az építkezés idején folyamatosan jelen volt, s éppen azokban az években vezette a munkát, amikor az a legnagyobb lendülettel folyt.[75]

Az említett építészek mellett Pest legjobb kézművesmesterei dolgoztak a palotán: Spiegel (később Tüköry) József ács, Feszl József, Kauser József és Zitterbarth kőfaragók, Alter József asztalos, Bauer Mihály és Uhrl Ferenc „képfaragók". Munkájuk azonban — amennyire a szűkszavú számadásokból kivehető — legnagyobbrészt kivitelezői jellegű volt, kivéve talán Bauer Mihályt

[75] Hofrichter munkavezetése idején (1832—33—34) az évi összkiadás 46 586, 73 798 és 33 231 forint volt; Pollack éveiben kétszer—háromszor annyi: 1835—1839 között 120 067, 138 101, 131 425, 51 117 és 83 520 forint. (OL, P. 1509, 8. csomó, 1832—1839. évi számadások).

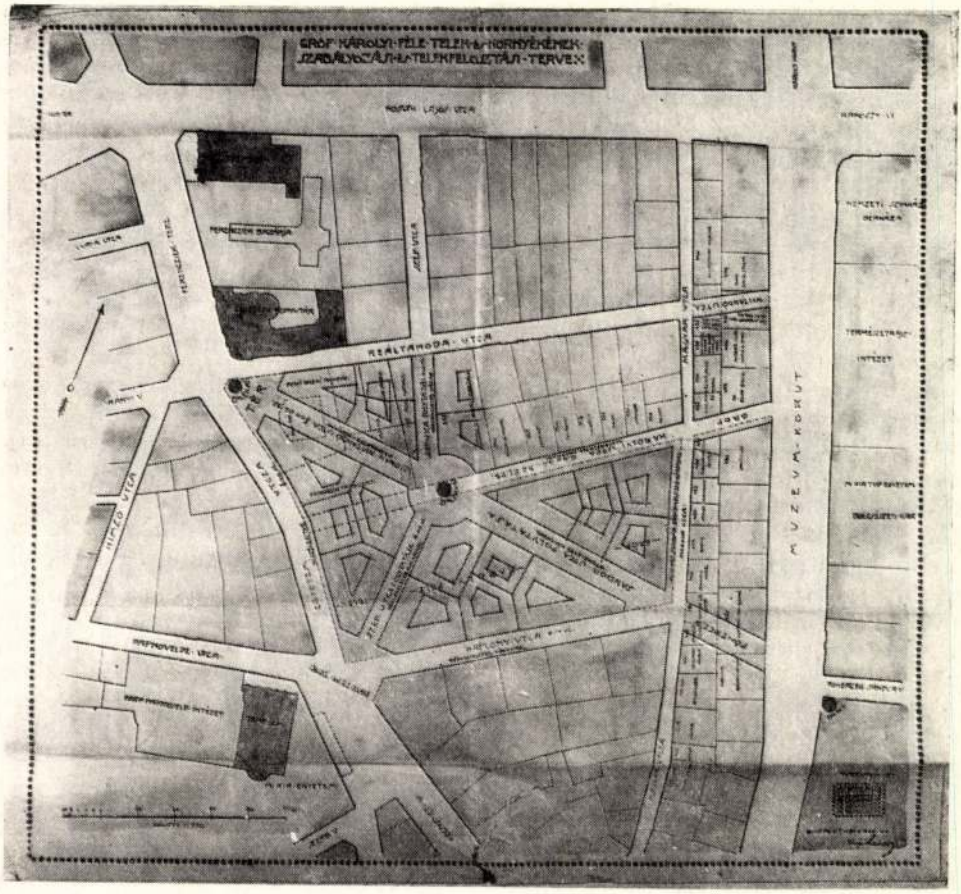

43. kép. A palota helyének parcellázási terve 1910-ből

és Uhrl Ferencet, akik egyetlen alkalommal „szobrász"-ként vannak megnevezve. A kifejezetten művészi igényű munkákkal azonban — mint az építészeti tervezésnél is — bécsi mestereket bízott meg Károlyi. Így a főhomlokzat oromzatára kerülő Károlyi-címert Klieber József bécsi akadémiai „Director" készítette 1832—33-ban, s még javában folytak a homlokzat munkálatai, amikor 1833-ban a címert elhelyezték.[76] 1839-ben „Weiner Ferencz bécsi egyetem festőjének munkái fejében" 3750 forintot fizettek.[77] Az összeg nagyságából komoly munkára gondolhatunk; lehet, hogy több helyiség is festett díszt kapott, de hogy melyek, nem tudjuk. Elsősorban a főlépcsőház kifestésére kell gondolnunk: ennek tágas, világos tere, nagy falfelületei szinte kívánják a díszítést (a ma Lotz-teremnek nevezett I. emeleti helyiség mennyezetképét az 1940-

[76] Uo. 1832—33. évi számadások. — *Révhelyi*, 100.
[77] OL, P. 1509, 8. csomó, 1839. évi számadás.

es évek elején helyezték át ide a Liszt Ferenc tér 3. sz. alatt lebontott eklektikus Wodianer-palotából).[78]

Az 1838-as árvíz által egy időre megszakított építkezés,[79] amint említettük, a belső munkákkal még évekig tovább folytatódott (az utolsó építési számadáskönyv 1847-ből maradt ránk). 1841-ben azonban megtartották az ünnepélyes házavatást,[80] mivel lényegében elkészült a palota, melynek belsejéről egy 1843-as báli tudósítás alapján alkothatunk fogalmat:[81]

„Múlt hétfőn tartaték gr. Károlyi Györgynek a legtúlzóbb várakozást is felülmúlt pompás tánczünnepe. Ki tudná néhány szóval találva festeni a pompafényt? Avvagy bármi szópazar is nem maradna-e messze hátra a nagyszerű valóságtól? ... Annak festését tehát meg sem kisértjük, hanem a helyett beváltjuk inkább e kedvező alkalommal adott szavunkat, kevéssé részletesben leírni e tündérpalota' belsejét.

Egy drága persa szőnyeggel bevont nagyszerű márványlépcsőzet (kétfelé elágazó s mindig fütött) vezet egy roppant előcsarnokba, mellyből számos ajtók vezetnek a palota'különböző szárnyaiba. Onnan egy csinos halványsárga márványzott terembe lépsz, mellyből két ajtó nyílik. Jobbra egy gazdagon ellátott théasztal tündöklik egy ezervirág-függönyökkel díszített tágas fehér teremben, mellyből egy virágcabinet, ezúttal a hölgyek' öltözködésére szánt, nyilik be, néhány duczat atlacz czipő-, báli keztyük és minden egyéb női öltözékhez tartozókkal gazdagon ellátott. A neveztem sárga szoba' balfelőli ajtaja pedig vezet a tulajdonképeni appartamentba, melly hét egymásba nyiló roppant terem' lánczolatából áll, mellyek közől három 2 ablaku, három 3 ablaku, a nagy tánczterem pedig 5 roppant ablakkal nyilik a kecskeméti utczára. A czukorutczai végső szoba az urné' boudoirja. Ez fehér földön szinesen csikozott drága kelmejü ablak- és ajtófüggönyök-, hasonló bútorok- s egy fehér márványkandallóval diszlik. A legszebb bibortükrü bool (csont, ércz és fábóli összerakás) iróasztal tökéletes renaissance modorban, néhány hasonló drágaságú szekrény, és minden neme a tündenői szeszélynek találhatók e kis hölgytanyában. E sarkszobából két roppant terem nyilik egymás' mentében, mindkettő egyforma nehéz fehér virágu vörös selyem damaszt falak- és roppant függönyökkel, mellyeket a leggazdagabb aranypárkányzatok körzenek; plafond (padlatfő), boiserie (faizás), butorok, kandalló, szóval minden legkisebb részlet, valamint az egész, XVI. Lajos' korára vonatkozik. Márványasztalokat nehéz aranyczafrangos franczia bársony takarókkal, mozaik, bool, vieuxlac, chinai porczellán, arany és ezüst edények, vázák, szekrények és asztalkák' minden nemeit talál itt a nézdelő szem, és roppant nagyságu tükröket miket eddigelő csak az orosz gyáripar mutathata. E vörös salonok' meg a leirt kis boudoir' padlóját egyetlen óriás szőnyeg födi. A szárnyazat' negyedik szobáját a kis tánczterem teszi. Ez egy hófehér márványzatu (en stuque) arany rámák- és párkányzatokkal diszitett egyszerű terem, három ablakkal és két roppant tükörrel. Kékfehér függönyök és a terem körül futó vörös padok teszik minden ékét. Innen lépsz be a nagy tánczteremben. Falai fehér márványnyal bélleltek,

[78] A képet Ybl Ervin 1938-ban megjelent Lotz-monográfiája még mint a Wodianer-palota díszét tárgyalja. (*Ybl Ervin:* Lotz Károly művészete. Bp, 1938, 305—309.)

[79] Magát az épületet a víz alig károsította, de Károlyi György, aki a mentésben Wesselényi ösztökélésére vett részt, 200 hajléktalant helyezett el termeiben (*Révhelyi*, 101.). Éble az épületet ért kisebb károkról is beszámol (68.).

[80] *Révhelyi*, 102.

[81] Károlyi-estünnep. Honderű, 1843, I. félév, p. 210—212.

gyönyörüen faragott corinthi oszlopzattal diszitve. Roppant ablakain fehér béllésü vörös selyem damaszt leplek függenek keleties redőzetben, az oszlopokat pedig és padlatfőt — melly művészileg domborodó czikornyák- (ciselé), rózsák- és arabeszkekkel kaczérkodik, a legdúsabb aranyozás tünteti ki. Három roppant csillár függ le a padlatfőrül, s négy husz-husz águ külön girandolok' fényvilága — visszasugározva amaz óriási nagyságu tükröktül — özönli el e tünde csarnokot. A terem' egyik szögletében egy tágas nyilás (niche) mögött, melly egy fehér és rózsaszinnel diszitett kis sátort képez, (de mellynek csak tornáczzata (balustrade) rug ki a tánczterembe) zeng a válogatott hangászkar."

Itt említjük meg, hogy a belső munkákban a Kochnál gyakornokoskodó Ybl Miklós is részt vett, Ybl Ervin tévesen a későbbi nagy mester fiatalkori munkájának tulajdonítja az északi szárny emeleti folyosójának lezárt szakaszából kialakított házikápolnának, s benne az ajtók, ablakok és mennyezet faburkolatának tervezését. A kápolnát azonban — Éble Gábor feltétlenül hiteles kortársi közleménye szerint — az 1890-ben elhunyt Károlyi Gyula gróf készíttette, aki az 1840-es évek elején 4—5 éves kisgyermek volt. A kápolnává való átalakítást tehát az 1880 körüli időre tehetjük; mestere egyelőre ismeretlen.[82]

1849-ben Károlyi György palotájában fogták el Batthyány Lajost, az első magyar kormány miniszterelnökét. Ezután rövid időre Jellasics, majd Haynau foglalta le a palotát. Utóbbi teljes egy évig, 1850 júliusában történt menesztéséig lakott itt, s a könyvtárból északra nyíló első emeleti udvari dolgozószobában írta alá halálos ítéleteit.[83] E dolgozószoba Haynau távozása után sokáig megmaradt változatlan berendezéssel, íróasztalát pedig emléktáblával jelölték meg. Később, talán a Fővárosi Képtár helyiségeinek kialakításakor e szobát — északi válaszfalát megszüntetve — egyesítették a szomszédos helyiséggel, s ma tévesen a könyvtárból dél felé nyíló, az eredetivel szimmetrikus elhelyezésű és azonos méretű szobát emlegetik „Haynau-szoba"-ként.

1850 júliusától Károlyi György — akit 1848/49-es szerepléséért 1849. augusztus 11-től öt hétig az Újépületben fogva tartottak s utána még sokáig házi őrizetben volt csurgói kastélyában — ismét teljes jogú ura volt a palotának, melyen ezután — az említett házikápolnát kivéve — lényeges átalakítás évtizedekig nem történt. Az 1832—41-es építkezéskor kialakított „fél-központi" fűtés — melynek lényege az volt, hogy a földszinten külön helyiségként kialakított fűtőhelyek mindegyike 3—4 földszinti és 3—4 emeleti szobát fűtött légjáratokkal — még a XX. század elején is üzemben volt, amint azt egy belső átalakításokhoz 1917-ben készült terv mutatja. E terv szerint létesült a főszárny északi udvari részén levő melléklépcső; a déli szárny földszintjén az egykori istállót helyiségekre szabdalták fel, s az északi szárny emeletén, ahol addig egymásba nyíló helyiségek sora húzódott, középfolyosót létesítettek.[84] Ezt megelőzőleg, a XIX. század utolsó éveiben a palota arculatára is kiható változást okozott az, hogy a dél felől szomszédos egykori Harruckern-, majd Wenckheim-házat lebontották, s helyén utcát nyitottak,[85] melyre a Károlyi-palota attól kezdve majdnem négy évtizedig tűzfallal nézett (2. kép). 1910 körül a Károlyi-palotát

[82] *Ybl Ervin:* Ybl Miklós. Bp, 1956, 15. — *Éble Gábor:* A Károlyi-grófok Egyetem-utczai palotája. Vasárnapi Újság, 1890, 802. — Károlyi Gyula 1837. július 5-én született (*Éble*, 67.).

[83] *Éble*, 94—114. — *Révhelyi*, 102. — *Markó Miklós:* A Károlyi-palota utolsó napjai. Vasárnapi Újság, 1912, 229—231.

[84] Tervtár, 39070/1917—III.

[85] Vasárnapi Újság, 1903, 83.

is a lebontás veszedelme fenyegette: a Károlyi György féle hitbizomány akkori tulajdonosa, Károlyi Mihály az illetékes törvényszéki hatóság engedélyével le akarta bontani a palotát, hogy helyét felparcellázva bérházakat emeltessen[86] (43. kép). A terv szerencsére nem valósult meg, s így került sor a már említett 1917-es átalakításokra. Később — több kisebb átalakítás után — 1935—38-ban nagyszabású munkálatokra került sor: az addig tűzfalként álló déli homlokzaton ablakokat nyitottak, s új, az épület jellegéhez illeszkedő klasszicizáló architektúrával látták el Wälder Gyula terve szerint (3. kép). Ez a munka komoly belső átalakításokkal járt együtt: a déli szárnyban a Wenckheim-ház lebontása előtti időből megmaradt világítóudvarokat megszüntették és helyiségekké alakították; ezeket síkfödémes mennyezetük ma is elkülöníti a régi boltozott helyiségektől. Ugyanitt, a déli szárnyban megszüntették a régi U-alaprajzú melléklépcsőt, s helyette a középfolyosó terébe épített, ma is meglevő lépcsőt alakították ki. A képtár igényei szerint a többi szárnyon is történtek ekkor átalakítások.[87]

1939—40-ben épült a kazánház.[88] 1941-ben szüntették meg az északi szárny középső részén a félköríves alaprajzú klasszicista melléklépcsőt.[89] 1952-ben helyreállítási-átalakítási munkákat végeztek a BUVÁTI tervei alapján, s ekkortájt szedték le — feldarabolva — az öntöttvas Károlyi-címert a főhomlokzatról.[90]

A későbbi idők munkálatai közül említést érdemel az, hogy 1963—66 között az északi szárny végén, az emeleten Károlyi Mihály özvegye számára lakást alakítottak ki.[91] 1971 óta tervezési, majd kivitelezési szinten folynak az I. emeleti Károlyi Mihály utcai termek felújításának, valamint az I. emelet feletti zárófödém cseréjének munkálatai.[92]

1970-ig a palota udvarán nyári szabadtéri hangversenyeket tartottak; az ehhez készült tribünök és különösen a hangvisszaverő fallal ellátott zenekari dobogó az udvar és az épület műemléki összképét súlyosan károsította. 1970 óta az udvar a Metró Felszabadulás téri állomásépítkezésének, valamint a palotában folyó belső helyreállítási munkáknak felvonulási területe volt.

* * *

A palota történetének részletes áttekintése után röviden összefoglaljuk az építéstörténet főbb eseményeit:

1688 négy telek; három telken törökkori falak

1694 egy ingatlanná egyesítve; a használható falak ideiglenes kiépítéssel, tetővel ellátva

[86] *Markó Miklós*, a 83. jegyzetben i. m. — A parcellázás terve (45. kép): OL, P. 416. (Károlyi Gyula iratai), 1. csomó, No. 90.

[87] Tervtár, 318538/1935—III. (20 db terv az átalakításhoz) — 28498/1938—IV. ker. (használati engedély az átalakított épülethez) — 5428/1939—IV. ker. (jelentés a munka befejezéséről és a tervek benyújtása).

[88] Tervtár, 301771/1939—III. és 5717/1940—IV. ker.

[89] Tervtár, 323723/1941—III.

[90] Tervtár, építési engedélyezési szám nélküli tervek és *Szántó Piroska:* A Károlyi-címer. (*Szántó Piroska:* Bálám szamara, Bp. 1982, 74—88).

[91] Tervtár, 13427/1/1963. — 10329/1/1964. — 10501/1966. (Károlyi Mihályné lakása kialakításának építési és használatbavételi engedélyei).

[92] A több ütemben folyó munka terveit a Budapesti Városépítési Tervező Vállalat és a Győr-Sopron Megyei Tervező Vállalat készítette, valamint a FIMŰV Műemléki Osztálya (Budapesti Műemlékfelügyelőség tervtára).

1696 Wilfersheim 18 helyiségből álló kényelmes emeletes házat építtet Kalcher Mártonnal

1759 Barkóczy Ferenc átépítteti a házat U-alaprajzú szabadon álló egyemeletes barokk palotává Mayerhoffer Andrással

1769—70-es évek eleje Károlyi Antal bővítteti az épületet déli irányban

1779—80 Károlyi Antal további bővítéseket végeztet Jung Józseffel (északi oldalszárny, lovaglóiskola a kertben)

1786 Teljes belső átalakítás; új főlépcsőház és új homlokzatok (Jung József)

1793 Istállóátalakítás az északi szárnyban, Jung József terve szerint

1805—1808 Lovaglóiskola tervezése, illetve építése a déli szárny befejezéseként. A kertbeli lovaglóiskola elbontása. Kivitelező: Pollack Mihály.

1832—1847 Teljes klasszicista átalakítás, új homlokzat és új belső kiképzés.
Építtető: Károlyi György.
Építész és építőmester:
1832—33: A. P. Rigel—Hofrichter József
1834 : Heinrich Koch—Hofrichter József
1835-től: Heinrich Koch—Pollack Mihály

1880 körül Faburkolatú házikápolna az I. emeleten

1935—1938 Belső átalakítások és új homlokzat a déli oldalon, Wälder Gyula terve szerint

IRODALOM

Magyar Hírmondó (Béts), 1795. II. — p. 410.

VÁLYI ANDRÁS: Magyar Országnak leirása, III. kötet. Buda, 1799. 74.

„Május 4-ikén . . . Estére Gr. Károlyi József Ő Nagysága igen fényes bált és vatsorát adott . . .” Magyar Kurír (Béts), 1800. II. 592.

RÖSLER: Kalender von Ofen und Pest für 1809. Pest, 1809. 66.

Adressbuch der Königlichen Frey-Stadt Pesth. Pest, 1815. 126.

SCHAMS, FRANZ: Vollständige Beschreibung der königlichen Freystadt Pest in Ungern. Pest, 1821. 92.

Adressbuch der königlichen Freystadt Pesth 1827. Pest, 1827. 205.

DORFFINGER, J(OSEPH) A(NDREAS): Wegweiser für Fremde und Einheimische durch die königliche ungarische Freystadt Pesth . . . Pest, 1827. 84, 314.

A' Pesti Jóltévő Asszonyi Egyesületnek . . . Pest, 1831. p. 48.

PATACSICH JÓZSEF: Szabad királyi Pest városának leírása. Pest, 1831. 15.

PATACSICH-PATISZ: Beschreibung der königlichen Freystadt Pest. Pest, 1833. 18—19.

(TEKUSCH, AUGUST): Der Fremde in Pesth. Pest, 1833. 74.

Szabad királyi Pest Városa rövid leírása. Közhasznú Honni Vezér, III. (1834). Pest, 1834. 118.

Károlyi-estünnep. Honderű, 1843, I. félév. 210—212.

FELDMANN, G. L.: Pest und Ofen . . . Pest—Leipzig, 1844. 41—42.

Buda-Pest, a magyarok fővárosa. Pest, 1845. 23, 25—26.

Pest szabad királyi város házjegyzéke. — Häuserschema der kön. fr. Stadt Pesth, 1848. Pest, 1848. 24.

Pesther Häuser-Schema. — Uebersicht der neuesten Gassen und Hausnummer-Ordnungen der k. Freystadt Pesth. Pest, 1852. 15.

Hartleben' historisch-romantischer Polyglotten-Führer durch die Städte Pest und Ofen. Pest—Wien—Leipzig, 1852. 14.

HAEUFFLER, J. V.: Buda-Pest, historisch-topografische Skizzen von Ofen und Pest. Pest, 1854. 242, 300.

Feldmann's Wegweiser durch Pest und Ofen. 2. Auflage, Pest, 1855. 41—42.

HUNFALVY, JOHANN: Pesth. Pest, 1859. 170.

Feldmann's Wegweiser durch Pest und Ofen. 3. Auflage. Pest, 1859. 22.

Pester Lloyd-Kalender für das Jahr 1860. (valamint a sorozat további köteteiben 1868-ig), a Häuserschema c. fejezetben.

GETTINGER, THEODOR: Ungarns Hauptstädte . . . Pest und Ofen. Pest, 1866. 5.
Adress-Kalender von Pest, Ofen und Alt-Ofen für das Jahr 1867. (valamint a sorozat további köteteiben 1878-ig), a Haäuserschema c. fejezetben.
RÓMER FLÓRIS: A régi Pest. Bp., 1873. 118—119.
HEVESI LAJOS: Budapest és környéke. Bp., 1873. 113.
Budapest főváros dunabalparti (volt pesti) részén megállapított új és régi helyrajzi és házszámok mutatókönyve. Szerk. a Fővárosi Mérnöki Hivatal Földmérési Szakosztálya. Bp, 1879. 20.
VAJDA VIKTOR: A Károlyi-kert. Magyarország és a Nagyvilág, 1880. 292—293.
Budapesti czím- és lakjegyzék a bejelentési hivatal hiteles adatai alapján. 2—29. kötet, Bp, 1882—1928. A Ház- és telekjegyzék c. fejezetben.
Kopál József, 1843—1886. (Nekrológ a Károlyi-palota főkertészéről). Kertészeti Lapok, 1886. 139.
ÉBLE GÁBOR: A Károlyi grófok Egyetem-utcai palotája. Vasárnapi Újség, 1890. 796, 800—802.
Budapest főváros bel- és külterületén megállapított házszámok mutatókönyve a megfelelő helyrajzi számokkal. Bp, 1890. 30, 43, 86.
ÉBLE GÁBOR: A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya és pesti palotája. Bp, 1897. 51—116.
A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya és pesti palotája. Vasárnapi Újság, 1897. 667—669.
A Károlyi-palota szomorú napjaiból. Vasárnapi Újság, 1897. 750—751.
MAX ROTHAUSER: Alt-ungarische Adels-Residenzen. Pester Lloyd, 1897, No. 245, 2—3.
ÉBLE GÁBOR: Jellemvonások gr. Károlyi Antalról. Kézirat, XIX. század vége, a Károlyi-levéltárban: P. 417/13.
ÉBLE GÁBOR: József nádor és Károly főherceg Pesten, 1803—1804-ben. Bp, 1911. 11, 13—15, 42, 47—69.
gr. KÁROLYI LÁSZLÓ: A nagy-károlyi gróf Károlyi-család összes jószágainak birtoklási története, I—II. Bp, 1911. 166—169.
A Károlyi-palota történetéből. Új Idők, 1911. I. kötet, 500.
MARKÓ MIKLÓS: A Károlyi-palota utolsó napjai. Vasárnapi Újság, 1912. 229—231.
The Passing of an Historic Mansion. Hungary, 1912. 138—144.
„A gróf Károlyi-palota egyetem-utcai telektömbjének szabályozási tervét a tanács már kidolgozta . . .". Vállalkozók Lapja, 1912. jún. 5. 13.
Dr. KISMARTY-LECHNER JENŐ: Budapest építőművészeti topográfiája. Bp, 1917. (Kézirat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében).
MAGYAR ELEK: A Károlyiak pesti palotája. Magyarország, 1919. nov. 30.
LYKA KÁROLY: A táblabíró világ művészete. Bp, 1922. IV. kötet, 74.
LECHNER JENŐ: Budapest székesfőváros műemlékeinek és műemlékszerű épületeinek lajstroma. Bp, 1924. 22.
LECHNER JENŐ: Budapest műemlékei. Bp, 1924. 191
BIERBAUER VIRGIL: A magyar klasszicizmus korának kastélyai. Magyar Művészet III-1927, 464—475. 472.
BIERBAUER VIRGIL: Kasselik Fidelio és Hofrichter József pesti építőmesterek művészete. Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közleményei, LXI-1927, p. 63—71. — p. 64, 70.
BIERBAUER VIRGIL recenziója Benedek Marcellné Győri Lujza: Az empire építészet Pesten c. művéről. Magyar Művészet, III-1927, 595.
PÁPASZEM: Eladó a Károlyi-palota. Magyar Hírlap, 1928. ápr. 14.
(ns): Betört, piszkos ablakok — hulló vakolat. Pesti Futár, 1928. No. 12. 6—9.
SURÁNYI MIKLÓS: A Károlyi-palota. Nemzeti Újság, 1928. jún. 21.
Bizottsági és tanácsi előterjesztés a IV. ker. Belvárosban fekvő gróf Károlyi-féle palota megvásárlása ügyében. Fővárosi Közlöny, 1928. jún. 22. 1739—1741.
A Károlyi-grófok pesti palotájának története. Független Budapest, 1928. szept. 19. — 2.
(K.): A Károlyi grófok pesti palotája. História, 1928, No. 3. (Pest-Budai emléklapok, 15—16.)
Kormányhatósági jóváhagyások. A Károlyi-palota megvásárlása. Fővárosi Közlöny, 1928. dec. 7. 3039.
URMÁNCZY NÁNDOR: Palota vagy park? Pesti Hírlap, 1932. nov. 29.
BIERBAUER VIRGIL: Pesti építőmesterek munkássága 1809—1847. Tanulmányok Budapest Múltjából, I-1932, 76—98. 78, 81, 90.
RÉH ELEMÉR: A régi Buda és Pest építőmesterei Mária Terézia korában. Bp, 1932. 57—58.
HEKLER ANTON: Budapest als Kunststadt. Küssnacht am Rigi, 1933. 86.
B. U.: Budapest művészeti vezetője (recenzió). Tér és Forma, IV/1933, 264—266.

Révhelyi (Réh) Elemér dr.: Az Egyetem-utcai volt Károlyi-palota építésének története. Tanulmányok Budapest Múltjából, II-1933. 87—103.
Pirovits Aladár: A budapesti Károlyi-palota, mint elsőrendű műemlék. Városkultúra, 1933. 103—104.
Zádor Anna: Tanulmányok Budapest Múltjából II. (recenzió). Magyar Művészet, X-1934. 372—373.
Lieber Endre: Budapesti parkok és sétahelyek. Városi Szemle, 1934. II, p. 643—671. 657.
Paczelt János műkertész nekrológja. Kertészeti Szemle, 1937. 2. sz. 47.
Wesselényi Miklós báró, az árvízi hajós naplója. Sajtó alá rendezte és kiadja Rubinyi Mózes irányításával a székesfővárosi VI. kerületi ... fiú felső kereskedelmi iskola ifjúsága. (Bp, 1938.) 25—26, 31—32.
Horváth Henrik: Budapest művészeti emlékei. Bp, 1938. 57, 91.
Rácz Kálmán: Egy palota regénye. Híd, 1942. febr. 10. 18—19.
Zádor Anna—Rados Jenő: A klasszicizmus építészete Magyarországon. Bp, 1943. 91, 129—130, 180, 187, 211.
Lyka Károly: Magyar művészet 1800—1850. III. kiadás, Bp, é. n. (1944). 461, 462, 545.
Lestyán Sándor: Az Egyetem utcai Károlyi-palota történelmi emlékei. Budapest, II-1946. 212—215.
Előterjesztés a Károlyi-palota ügyében. Fővárosi Közlöny, 1949. febr. 19. II. melléklet, 9.
Genthon István—Zakariás G. Sándor: Budapest műemlékjellegű építményeinek jegyzéke. Bp, 1949. (sokszorosítás) 36.
Schoen Arnold—Kardos György—Zakariás G. Sándor: Budapest műemléki kárai 1944/45-ben. Bp, 1950. (Kézirat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében) 120.
Genthon István: Magyarország műemlékei. Bp, 1951. 48.
Budapest műemléképületeinek jegyzéke. BVTI, Bp, 1952. (sokszorosítás) — V/2.
Műemlékjegyzék az 1953 júniusi állapot szerint. Összeállította a Műemléki Csoport. Kiadja a Népművelési Minisztérium Múzeum Főosztálya. Bp, 1953. 25.
Budapest műemléképületeinek jegyzéke. Második, javított kiadás. BVTV, Bp, 1955. (sokszorosítás). 58.
Vargha Balázs (szerk.): A magyar irodalom helyi hagyományai. Bp, 1955. 16.
Ybl Ervin: Ybl Miklós. Bp, 1956. 9, 15, 120.
Borsos Béla—Sódor Alajos—Zádor Mihály: Budapest építészettörténete, városképei és műemlékei. Bp., 1959. 94, 233, 323.
Műemlékjegyzék. Összeállította az Országos Műemléki Felügyelőség. Bp, 1960. 37
Genthon István—Zakariás G. Sándor: Magyarország művészeti emlékei III. (Budapest). Bp, 1961. 100—101.
Nagy Lajos: Pest város XVII. század végi topográfiájának forrásai. Tanulmányok Budapest Múltjából, XIV-1961, 161—212. 174—175.
Mojzer, Miklós: Werke deutscher Künstler in Ungarn, Teil I.: Architektur. Baden-Baden—Strassbourg, 1962. 53, 59.
Zoltán József: A barokk Pest-Buda élete. Bp, 1963. 123.
A Károlyi-család nemzetségi és fóti levéltára. Repertórium, közrebocsátotta Bakács István. Levéltári leltárak, 33. Bp, 1965. (Kézirat) 13.
Genthon István—Zádor Anna (szerk.): Művészeti Lexikon, II. Bp, 1966. 107, 936, 658.
Budapest műemlékjegyzéke. Összeállította a Fővárosi Műemlékfelügyelőség. Bp, 1967. p. 42.
Moess Alfréd: Egy XVIII. századi pesti kőfaragómester munkássága. Adalék a XVIII. századi magyar építéstörténethez. Művészettörténeti Értesítő, XVII-1968, 3—4. sz., 245—250.
Genthon István—Zádor Anna (szerk.): Művészeti Lexikon, IV. Bp, 1968. 71.
Dercsényi Dezső—Zádor Anna (szerk.): A magyarországi művészet története. Bp, 1970. 344.
Gerőné Krámer Márta: Jung József pesti építőmester. Magyar Műemlékvédelem, 1967—68. Bp, 1970. 196—212. 202.
Budapest enciklopédia. Szerkesztette Tóth Endréné. Bp, 1970. 126—127, 189, 276.
Belvárosunk tegnap és ma. Összeállította az V. kerületi Tancs helytörténeti csoportja. Bp, 1970. 27, 78.
Gerő László: Az építészeti stílusok. IV. kiadás. Bp, 1972. 120.
Budapest lexikon. Főszerkesztő Berza László. Bp, 1973. 323, 445, 523—524, 955.
Gombos Zoltán: Régi kertek Pesten és Budán. Bp, 1974. 105—119, 255—256.

Bibó István: Hofrichter József. Építés- Építészettudomány, VII-1975, 3—4. sz. 369—429.
Nagy Lajos: Budapest története a török kiűzésétől a márciusi forradalomig. (Budapest története, III.) Bp, 1975. 232—233.
Budapest műemlékjegyzéke. Összeállította a Budapesti Műemlékfelügyelőség. Bp., 1976. (oldalszámozás nélkül).
Szántó Piroska: Bálám szamara. Bp. 1982. 74—88.

A képek forrásai

Szilágyi Edit felvételei: 5—7, 9, 12, 13, 29, 39, 41—44.
Országos Levéltár felvételei: 17—28, 30—38, 40, 45.
Reprodukciók a Budapesti Történeti Múzeum Várostörténeti Osztályának fényképtárából:

Balogh Rudolf felvételei:	11, 15, 16.
Belvárosi Fotoműhely:	2.
Koblinger és Sorger:	10, 14.
Ismeretlen:	1, 3, 4, 8.

84.13145 Akadémiai Kiadó és Nyomda, — Felelős vezető: Hazai György

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1871

397. l.

** (*A pesti fővámház,*) melynek tervrajzát mai számunkban közöljük, egyike lesz fővárosunk legnagyobbszerü épületeinek. Épitésén nagy szorgalommal dolgoznak; a munka azonban legujabban kissé megakadt. Az épitészek nem képesek elegendő gránitot és márványt, meg kőfaragó munkásokat szerezni. Pesten ugyan tömérdek olasz kőfaragó munkás foglalkozik, ezek azonban vala-

*

mennyien annyira igénybe vannak véve a különféle épitkezéseknél, hogy most már aranyért sem lehet kapni belőlük. Ugyanazért ujabban Carrarából rendeltek meg márványt és kőfaragókat. Azon reményről azonban le kell mondani, hogy az épület, mint elejénte tervezve volt, még az idén fedél alá jusson.

Telefon: 25-19.

Dr. BERTÓK LAJOS
KÖNYVKERESKEDÉSE
DEBRECEN · PIAC-U. 4.
Telefon: 25-19.

Dr. BERTÓK LAJOS
KÖNYVKERESKEDÉSE
DEBRECEN · PIAC-U. 4.
Telefon: 25-19.

Dr. BERTÓK LAJOS
KÖNYVKERESKEDÉSE
DEBRECEN · PIAC-U. 4.
Telefon: 25-19.

Dr. BERTÓK LAJOS

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1879. 26o.l.

A budapest-ferenczvárosi templom fölszentelése lesz a fővárosban a kiválóbb ünnepély az uralkodópár ezüst lakadalmának napján. Az Ybl terve szerint épült templom egyike a legszebbeknek, s diszéül szolgál a fővárosnak, nem is emlitve saját közvetlen környezetét, melyre ujjáalakitó hatással bir. A rozzant régi templomot lebontották előle, s az igy támadt szabad tér diszessé vált az uj templom körül emelt kőpárkányos terasszok által. Az oda vezető utczákat ujra kövezték, a soroksári ut pedig aszfaltot és pompás kövezetet kapott. A templom fölszentelését maga a bibornok-primás végzi e hó 24-én.

BUDAPEST
1940
MAR
9
D 4 D

2

Nagy

ifj. Szentiványi Gyula ur

H

VI. Lágmányosi ut 16

Ybl Miklós

Vas. Lyc. 1878. 352. l.

Az Eötvös-emlék, mely Ercsiben Eötvös József nyughelyét fogja jelölni, valószinüleg egészen kész lesz szeptemberre. A terv Ybl Miklós felügyelete alatt készült: piramis-alaku oszlop, közepén báró Eötvös mellképével karrarai márványból. Az oszlopot alkalmasint a sóskuti bányatársaság fogja készittetni. A költségből már csak nehány száz forint hiányzik. Ybl, Szász Gyula szobrász és többen a mult hét közepén fából és papirból készült mintát állitottak fel a helyszinén s a jó hatásról meggyőződtek. Ybl szükségesnek tartaná a sirbolt megnyitását és egy ravatal készitését, mert most az Eötvös koporsója a földön fekszik, a mi nem jó benyomást tesz a sirbolt látogatóira, kiknek száma évenkint igen nagy.

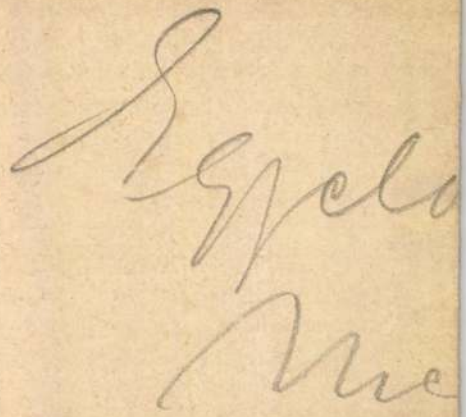

Ybl Miklós

vód

361, 362. l

Vas. Ujs. 1881. 359 l.

(A budai királyi várkert épületei, képpel.)

Hl. Miklós

ired

Vas. Ujs. 1881. 478. l.

(A Petőfi-nabor.)

Ibl Miklós

vród

MMÉE Közl.

1872. 388. l. és
19. tábla. (N.B.:
A „Margit-fürdő"
Kupolya-metszete.)

Michael Landerer
1802

Decas II. Cum XI. Scutis gentilitiis aeri incisis ——— 1.– 138. M, 1 rézes tábla
n. o.
1802.

Decas III. Cum XII. Scutis gentilitiis aeri incisis ——— 1.– 143. M. 1 rézes tábla
n. o.
1802

Decas IV. Cum X. Scutis gentilitiis aeri incisis ——— 1.– 112. l., 1 rézes tábla
n. o.
1802

Ybl Miklós

rod

Ney Béla: A magy-
kir. fővámház Buda-
pesten.

MMÉEkörl

1880. 448–450 l.

11. 12, 13, 14, 15, 16.
tábla

1.– 38. ll.,
1.– 19. képes tábla

Kjöbenhavn
G. E. C. Gad
1869

Ybl Miklós

irgd
Budapest 1947, 241.
l (Junius 20-án leégett
a Szent István Bazilika
kupolája, képpel.)

mit 157 Illustrationen.

I. – VIII. + 1. – 1151. ll.

Leipzig
Wolfgang Urban
1865

Ybl Miklós

Tolnay Lajos

Exod
2 Ybl Miklós +

MMÉE Körl.

1891. 65. l.

Budapest

Pesti Könyvjavító R.T.

Ybl Miklós

Jód
2

MMÉ Ekről II. és III. t.
1876. 68. l (A-dalmühár có a Lipót-
templom tervei.)

C. 46

pegyes

1 Kôt., 8r

Engelhardt,
C.

Coupe de bronze émaillé

Datant de la première période de l'âge de fer.
(avec une planche)
Traduit par E. Beauvais.

Ybl Miklós

cród
~

MMÉEKözl (XIX.t.
1877. 151. l ₽ XV. t)
(A budapest-ferenc-
városi templom
metszet-rajza.)

₽ 190, l.

I–7. M., 1 réper tábla

Wien
Selbstverlag
1876

Ibl Miklós

vöd
s

MMÉE Köz

1871. 439. l. ~~[illegible]~~
és 27. tábla: 472-473
~~[illegible]~~ 28, 29. tábla.
(A „Margit-fürdő".)

Ney Béla
cikke

vegyes

C. 45

1 köt. 8°

Woldřich

Prof. Dr. Joh. N.

Ueberblick der Urgeschichte des Menschen.

Mit 48 in den Text gedruckten Abbildungen.

1. – 61. M.

Ybl Miklós

vod

Wey Béla. Margit-
szigeti épithetesek.
MMÉEKözl
1868. 244 és kv. ll.
és X. tábla —
410–422. l. és
XXII. t.

Tolnavármegye története.
Kiadja a vármegye közönsége.
Első rész.

Budapest
1916

Ybl Miklós

Cikke ??

cród

(Y). A városligeti
Angárút kiépítése.
MMÉE Közl.
1870. 537 – 543. l.

Czimlap Kiáwyrik

(Ybl Miklós)

cikke

( ) Felolvasás a pest-lipótvarosi főtemplom beomlásáról.

MMÉ Közl 1868

19. l – 24. l.

vegyes

l. 45
2 köt. 8r.

Wosinsky
Mór

Tolnavármegye az őskortól a honfoglalásig.

I. kötet: 1.–512. ll., kézzel táblák
II. " 513.–1055. ll. " "

Ybl Miklós

Szód

MMÉ E Köst -
1867. (Az autografált mellékletek Köst
A föti templom,
A margitszigeti fürdőtelep.)

regges

d. 33

1 Kōt. 4r

Thavonat,

L. B. de, Joannes Udalricus

Materia tentaminis publici,

quod in Collegio Regio Theresiano Societatis Jesu ex anni huius scholastici praelectionibus quovis, cui libuerit, periclitante subibit illustrissimus dominus —, philosophiae, matheseos, et historiae in secundum annum auditor. Mense Septembris Die ... MDCCLV

várhegynek a lánczhid felé néző beépitetlen részét, melyen sétáló utak vannak vágva, akáczfa ültetve, s hová szivesen elmegy a budai ember, hogy üde levegőt szivjon, s gyönyörködjék a Dunában és Pest háztengerében. Az elipsznek az a része, mely a gőzsiklón tul a várpalota alatt terül el, csatoltatik a királyi kerthez. Ehhez is többféle épitkezés és bontás szükséges.

Az alaguttól jobbra felhajló Albrecht-ut meghosszabbittatik bal felé is, mint a gőzsikló épülete és az észak-keleti vasuttársaság palotája közti hegy lemetszése már régen sejteti. Az uj kertrész e fölött fog emelkedni, még pedig ugy, hogy a testőr-épületnél (melynél most egy szük lépcsőzet vezet föl az öntő-utczába) kocsifordulóhely is lesz, s ennek közepén nyilik uj bejárat a magasabban fekvő kerthez, lépcsőzetesen. Az uj kertet a régivel a fegyvertár (arzenál) mellett létesitendő nyilt lépcsőzet köti össze, valamint a mostani határt képező várfalak közt levő kiszögelésben is épitenek diszes lépcsőházat; ezenkivül lesz egy hűselő hely a legfelsőbb uton, összeköttetésben a tulsó elipsz-részszel és Szent-György térrel, ugy hogy mind a várból, mind az elipszről, mind pedig a vizivárosból nyilt kapu várja a látogatókat.

Az uj épitkezések által nemcsak a királyi lak nyert diszes környezetet, hanem a főváros ama része is, mely a Duna felé tárja ki festői szépségeit. Ybl e nagy művet is kitünő izléssel és monumentális stylben készitette el.

Az operaház a sugáruton.

A Dunapart után Budapestnek bizonyára a sugárut a legszebb része. A modern épitészet műemléke ez az ut szép ízlésben épült palotasoraival, kertes nyaralóival. De az egész sugáruton nincs nagyobbszerü épület, mint az uj operaház, mely a nemzeti szinház dunaparti telke eladásából bejött összegen kivül szintén a király magánpénztárából épittetik s e nyáron már tető alá került.

A dalműszinház épitésének előzményei bőven és részletesen elő vannak adva a „Vasárnapi Ujság“ 1875. évi 23. számában, a hol is a még akkor csak tervezett szinház első tervrajzát is közöltük. Ez első konczepczió azóta változáson ment keresztül, s most, hogy az épület külső falai teljesen elkészültek s legfeljebb a külső diszitésen történhetik még némi változtatás, helyén valónak látjuk bemutatni Ybl alkotásainak felsorolásakor a főváros ez egyik legfigyelemreméltóbb épületét olyannak, a minő valóban lesz, fölépitésének történetéből ezuttal épen csak azt emlitvén föl, a mi a leglényegesebb.

Az épités utjában álló akadályok elháritása után Ybl Miklós nyert megbizást az operaház tervvázlatának elkészitésére. A b. Podmaniczky Frigyes elnöklete alatt ez ügyben tartott enquete elkészité az épitési programmot s előterjeszté a belügyminiszternek, ki aztán hat előkelő épitészt megbizott a tervrajzok elkészitésével, minden tervrajzért 2500 frtot biztositván szerzőjének s a legjobb terv készitőjének 20.000 frt jutalomdijat. A tervek megbirálására összeült jury 1874. jan. 15-én tartott ülésében Ybl Miklós tervének itélte oda az elsőséget.

E kitüntetett vázlat alapján Ybl aztán elkészité a részletes tervet, mire pályázat nyittatván, ismét Ybl bizatott meg az operaház fölépitésével is.

1875-ben indultak meg a földmunkálatok. Az épület alapja egy 3 láb vastagságu betonréteg. A nagyobb teher viselésére szolgáló falak vizhatlan czementtel készültek. Minden helyiség részint vasgerendázattal, részint bolthajtásokkal van födve s az egész tűzmentesen épült.

Az épület olasz renaissance-izlésben van tartva, a sugárutra néző homlokzatán csupa faragott kőből. A többi három oldal, mely csak 54 lábnyi szélességü utczákra szolgál, czementtel van boritva, de az arkhitekturai részek, mint a párkányzat, ablakfoglalvány, talapzat szintén faragott kőből készültek, mig a diszitmény mind égetett agyag, tehát csupán a sikrészeket vonja be hydraulikus mész.

A szinház nézőterét alkotó erők vasból készültek, úgy az erkélytámaszok és oszlopok, valamint a plafond. A tűzmentes tető hullámos pléhvel van boritva. A szinpadot a nézőtértől elválasztó s tűzbiztonság szempontjából leeresztheto függöny szintén hullámos pléh. A szintért is vastető fedi.

A nézőtér földszintjén, valamint három páholysorában és amphitheatrumában, 1650 ülőhelyet foglal magában. Állóhely nincs. Az ülőhelyek oly nagyok s oly kényelmesnek terveztetnek, hogy a később érkező néző a helyeiket már előbb elfoglaltak háborgatása nélkül juthat helyére.

A nézőhely előterén, a baloldalon, van a királyi páholy, mig a szinpaddal szemközt, a ház tengelye irányában az udvari diszpáholy nyilik. Ezekhez pompás külön lépcső vezet, mely a lépcsőcsarnok által összeköttetésben áll a tágas udvari társalgó-teremmel és a páholyokkal.

Az amphitheatrumból külön kijáratok vezetnek, téres pénztár-csarnokokkal, melyek egyuttal nappali pénztárhelyiség gyanánt is szolgálnak. Tágas hat lépcső s 13 hat láb széles kijárat teszi lehetővé, hogy a közönség gyorsan, torlódás nélkül távozhassék.

Az épület meleg vizzel fülik, s kitünő szellőztető szerkezettel van ellátva. A csatornák három lóerővel dolgozó két szellőztetővel óránkint négy millió köbláb fris levegőt szolgáltatnak, elterjesztvén azt az épület minden helyiségében s kitolván a romlott levegőt a tetőcsillár nyilásain.

A tűz ellen a páholysorokban, a szinpad körötti folyosókban, a szinpad hátterén, a festőteremben s mindenütt, a hol tűz kitörésétől tarthatni, hat hüvelyk átmérőjü fő- és négy hüvelyk átmérőjü mellékcsöveken elegendő számu csapokat alkalmaznak. A szinpad fölötti vizmedencze 4288 köbláb vizet foglal magában.

Az egész épület 52,416 négszög lábnyi beépitett területet foglal el. A szinpad 90 láb szélességü s 80 láb mélységü, tehát 7200 négyszög láb, — a szinpadi háttér 44 láb széles, 58 láb mély, tehát 9752 □ láb területet tesz ki. Az előtér (proszczenium) nyilása 43 láb szélességü és 38 láb magasságu. Az egymás fölött fekvő három sülyesztő 36 láb mélységgel bir. A szinpad magassága a padlótól a zsinórpadlásig 85 láb. — Maga az épület kivül, az utcza szintjétől a főpárkányzatig 103 láb.

Az összes épitési költség eleinte 2, majd 3 millióra irányoztatott elő. Azon adatok szerint azonban, melyeket a leghitelesebb kézből vettünk, — miután a kormány a 3 millióból egyet a küldiszitéseken kivánt lehetőleg megkiméltetni, — az előirányzat *2.225,000 frt*, melyből ez ideig *egy millió* van beépitve. Az, hogy a külső diszités egyszerübb lesz, mint eleinte terveztetett, egyátalán nem árt az épület külsejének, sőt használ, a mennyiben arányosabbá, az aesthetikai szabályoknak megfelelőbbekké teszi. A magassági arányok, a földszint és emelet egymáshoz való viszonya sokkal szerencsésebb igy, mint az első tervezet szerint lett volna, sőt szerencsésebb a bécsi és párisi operaházakénál is, mert azoknál az emelet nagyobb méretekkel birván mint a földszint, bizonyos nyomottságot tüntet föl az épületen.

Az operaház körüli munkálatokat majdnem kizárólag hazai erők végzik, s a mennyiben az épitkezés a közelebbi évek alatt állandóan pangott, — e nagyszerü épitkezés az által is jótétemény volt, hogy általa sokan munkához jutottak, a kik különben használatlanul lettek volna kénytelenek hevertetni erőiket.

Hogy mikor készül el az épület teljesen, annyira, hogy abban előadásokat tartani lehessen, az attól függ, vajjon a költségfedezet folytonos kiszolgáltatásában nem lesz-e fennakadás. Ez esetben három év alatt kész dalműszinházunk van, s Magyarország fővárosa e tekintetben is a nyugati nagy világvárosok mellé sorakozik.

Irodalom és művészet.

A magyar tud. akadémiai Almanach 1880-ra megjelent. Ez évkönyv legbecsesb része a nálunk egyedüli *csillagászati* naptár, melyet Kondor Gusztáv egyetemi tanár s akad. l. tag szerkeszt. Azonkivül az akadémiai alapszabályok, ügyrend, a tagok név- s czimsora, a bizottságok, a tagok egy évi munkálatai, a társaság halottai, a tagok földrajzi eloszlása, s végre az akadémia fennállása óta összes kiadásainak teljes (122 lapra terjedő) jegyzékei. — A tagok munkálatai, mint már ismételve megróttuk, elvtelenül vannak szerkesztve. A tagok szeszélyétől függ. Némelyik beküldi dolgozatai sorát, a másik nem. Igy történik, hogy oly munkás irók, mint Jókai, Szász Károly, Szilágyi Sándor stb. nem szerepelnek e rovatban. Némelyik csak fő műveit küldi be, másik minden apró cseprő tiz-husz soros hirlapi közleménye czimét fölveszi. Némelyik már hatodszor ismétli kezdettől fogva *minden* dolgozata czimét, az alatt az ürügy alatt, hogy az előbbi évfolyamokban hibásan volt közölve (akkor is *ő* szolgáltatta be pedig). E rovat igy nem csak haszontalan és használhatatlan, de ferde világitásu is. Nem a tagok szeszélyére, hanem *egy* alkalmas emberre kellene bizni e rovat összeállitását. — Az idei almannachban egy uj s igen becses rovat is nyilik meg: elhunyt tagok rövid bio- és bibliografiai emlékezete. Emlékbeszédet nem minden tagról, s némelyikről későn tartanak. E nekrolog — melyeknél a tagok önéletrajzi jegyzetei is felhasználtatnak, minőket minden tag köteles pecsét alatt beküldeni — fentartják a tagok emlékét s megmentik az adatokat az elvesztéstől. Igy veszszük a jelen évfolyamban Fábián Gábor, Szigligeti, Fogarasi, Horváth Mihály, Szőnyi Pál, Somhegyi, Schirkhuber, Kovács S. Endre, Szkalniczky, Fest Vilmos gondosan összeállitott s jól irt rövid életrajzait. — Az almanach ára 1 frt.

Mirza Shaffy dalai, teljesen. Bodenstedt a nálunk is, személyesen is, ismert kitünő műforditó világszerte ismeretes jámbor csalása, egy általa teremtett, állitólagos keleti költő dalai: bejárta a a világot s mindenütt nagy feltünést okozott s átalános elismerést nyert. Hogy németül ötvennél több kiadást ért: az még semmi. Majd minden európai nyelvre lefordittatott, legalább válogatva. Magyarul is sok ismeretes belőle: Arany János sem vetette meg, s három dalát, a legszebbek közül, átültette. Mások is foglalkoztak forditásával, több-kevesebb szerencsével. Most Bánfalvy Lajos teljesen adja az egészet. Átalában véve sikerültnek mondható forditása (1880. évjegygyel) Grimm Gusztáv kiadásában jelent meg. Ára 1 frt, diszkötésben 2 frt. Mutatványul adjuk belőle e három kis dalt:

Ugy kérkedik szivem veled,
Miként az ég a napsugárral —
Te éltet adsz és nélküled
Az éj sötét honába szárnyal.

Igy rejti el a föld diszét,
Ha ráborul az éj homálya —
Mig, hogyha napja küldi szét
Sugárait: diszét kitárja!

Ha egykoron az éden ajtaja
A jók előtt — jutalmul — nyitva áll
S előtte jók és bünösök raja,
Kétség s remény közt ingadozva vár:

A bűnösök közt én leszek csupán,
Ki nyugton, ott, az ur szavára vár;
Oh, mert előttem, általad leány,
Az éden itt is régen nyitva áll!

S miért a nap hevül,
A rózsaszál virul;
S mit a szellő susog
A bérczek ormirul —
S mi fel a mennybe visz:
Az visszhangzik dalomban,
Azt érzi szivem is!

„A phylloxera. Vészkiáltás a magyar szőllők érdekében“ czimmel közérdekü népies füzet jelent meg, melyet a természettudományi társulat megbizásából *Herman* Ottó irt. A füzet egy rajzzal és egy kőnyomatu táblával van ellátva, s ára 5 kr.

Uj hirlapok. Mint minden évben, ugy a jövő év kezdetén is számos uj vállalat készül megindulni. Napilapjaink száma, ha ugyan még több is nem keletkezik, kettővel fog szaporodni. Az egyik a „*Függetlenség*“, mely Verhovay Gyula szerkesztése alatt jelenik meg, s melynek előfizetési fölhivásáról lapunk mult számában már megemlékeztünk; első mutatványszáma, melyet még ez évben kettő fog követni, mult vasárnap jelent meg élénk és változatos tartalommal. A másik napilap — mint több lapban olvassuk — „*Magyar Föld*“ czim alatt fog megjelenni, tartalma gazdasági lesz, s gr. Zichy Jenő, gr. Dessewffy Aurél, s b. Podmaniczky Géza támogatása mellett, s Berényi László szerkesztősége alatt szándékozik megindulni. — Képes lapok a jövő évre kiválóan nagy számmal készülnek megindulni. Ezek között az „*Ország-világ*“ Somogyi Ede szerkesztése alatt, Rautmann kiadásában két-heti füzetekben fog megjelenni, mutatványszáma e napokban adatott ki számos képpel, csinos kiállitásu, jobbára szépirodalmi tartalmu 3 ives füzetben; ára egy évre 10 frt. Ez, valamint a Mehner Vilmos által már előbb megindított „*Képes családi lapok*“, a colportage-üzlet utján való terjesztésre van alapitva. — Szintén kétheti füzetekben fog megjelenni, a Jókai által kiadott s Visi Imre által szerkesztett „*Magyar népvilág*“ czi-

Két nevezetes uj épület Budapesten.

Budapest nemcsak politikailag az ország fővárosa, hanem a nemzet fővárosa is. Lassankint önmaga épitgette, csinositgatta és emelt benne százezrekbe kerülő intézeteket. Más fővárost fejedelmi bőkezüség támogatja és emeli. Bécset méltán nevezik császár-városnak. Budapestre pedig szigoruan ráillik, hogy a nemzet fővárosa.

Az udvar, melynek épitkezéseivel találkozunk Bécsben lépten-nyomon, csak nem régóta és évenkint rövid ideig tartózkodik Budapesten. Főherczegek, kiknek oly sokat köszönhet a császár-város, nem lakosai Budapestnek, egyet kivéve, a ki a Margit-szigettel ékitette.

Mióta a királyi udvarnak is székhelye lett Budapest, két épitkezés kezdődött meg: az *operaszinház* és a *budai várkert*. Az operaszinház, leszámitva belőle körülbelül 400,000 frtot, mely a nemzeti szinház egy régi dunaparti telkének eladásából származik, ő felsége udvartartási költségeiből épül; a várkert kiépitése tökéletesen a királyi háztartás ügye. Mind a két monumentális épület a főváros olyan helyén emelkedik, a hol nagy szükség volt a szépülésre. Az operaszinházat kapta a Terézváros a sugárut számára; a várkerti épitkezést pedig a Duna panorámája. Mind a két nagy művet Yblre bizták, e kitünő épitészre.

A budai várkert.

A budai vár átalakitására sok terv merült föl. A királyi palota szűk az udvari személyzet elhelyezésére és megtoldására nézve az a szándék, hogy hozzá épitik az ugynevezett arzenált is, ugy hogy felső része egész a György-térig kinyulik, szemközt a miniszterelnökség palotájával. Mielőtt azonban e tervhez hozzáfogtak volna, a királyi lak környékének diszitése vált szükségessé. A szemközti pesti part pompás palota-sora, a budai lánczhidfőnél emelt diszes épületek a királyi palota aljában, nagy ellentétet találtak. A festői fekvésü palota nagyon emlékeztetett mindenkit a mesék hableányára, melynek felső része bájos nő, de pikkelyes delphintestben végződik. A palotának alsó része, a kert alatti girbe-gurba házsorok nem is tartoztak a királyi lahoz, hanem több ember magánvagyonát tették. Az ott levő épületek már régen megértek a csákány számára. A „Széchenyi szállodá"-val szemközt idomtalan és ódon magas ház állt, bástyafalba épitve, rendetlenül elhelyezett apró ablakokkal. Ez a királyi lakhoz tartozott, s innen vezetett föl a kert lejtőjén át az a nyilt lépcsőzet, mely megvan ma is, de kidiszitve. Aztán parányi emeletes házak következtek, két-három ablakkal, oly alacsonyak, hogy a felső ablakból kezet lehetett szoritani az utczán levőkkel. A földszint lebuj volt, lármás és szurtos tanyák. A kis házacskák közül egy két-emeletes sárga ház ágaskodott ki, mintha erővel a Dunába akarna nézni. Majd egy másik sárga emeletes ház állt a sorba, hosszu, gyári kéménynyel, mely egész nap ontotta a füstöt. Itt volt a vizemelő gép, mely a királyi lakba vezette föl a szükséges vizet. Szomszédja ennek egy hosszu, emeletes ház, alul szatócs-boltokkal és pálinkamérőkkel; azon alul kőfal következett, mely a várkerthez tartozott; ezen tul állt a „Debreczen" szálloda, kétemeletes régi ház, egykor a hajóhid budai részének disze, de most már nagyon is megszerénykedett óság. Mellé épült egy másik kétemeletes ház, a Novorolszky-féle.

Előre látható volt, hogy a Duna mentében megindult épitkezések nemsokára idáig hatolnak; a várkert alatti szép fekvésü rozzant épületeknek nem lehet ott sokáig maradásuk. A vizvezető ház mellett kezdték is már az épitkezést, s a kőművesek a második emeleten dolgoztak. Egyszerre az épitkezés abbamaradt; a kőművesek és tót napszámosok végképen eltüntek, s a vörös téglafalakon nem dolgozott többé senki. Felvilágositásul a hirlapok megirták, hogy az az egész várkert alatti házsort az udvarmesteri hivatal a közmunkák tanácsának közbenjárására megvásárolta s a „Debreczen" szállodára is alkuszik. Magyarázatul fölemlitették, hogy ő felsége látván a kert alatt folyó épitkezést, ugy találta, hogy az emelkedő falak napról napra jobban fölfogják azt a szép látványt, mely a királyi lakból kinálkozik a Dunára, s ha majd az egész első ház-sort fölépitik háromemeletnyire, akkor a szép látványnyal együtt egy csomó nagy ház mutatja majd meszeletlen hátát, füstös kéményeit és padlásait a fejedelmi lak ablakainak. A mit azóta épitettek, az nem is háromemeletnyi magas és nincs meszeletlen háta, hanem az egész egy diszes szegélyzet, kő-rácsozattal, aranyos tornyokkal, kupolával; a Duna felé épület, a várból tekintve pedig az a képe van, hogy a várkertet rendezték. Az épület tetői ott terraszok, virágos szőnyeggel, pázsittal, szökőkutakkal.

A régi házak udvarai a várdomb aljába voltak ásva, s falak támogatták a földet, nehogy az udvarba vagy házakra zuhanjon. Az uj épitkezések voltaképen szintén ilyen támogató falak, melyek mögött föld van egész magasságban. A hosszu, kapuzatos falazat egyszersmind följáró a kertbe; egy nagyszerü lépcsőzet, igazán fejedelmi és megfelelő annak a benyomásnak, melyet a környék természeti és épitészeti szépségei készitettek.

Az egész vonalnak csak a két végső részén emelkednek lakházak: a régi bástyaház helyén, s a „Debreczen" szálloda és Novorolszky-ház helyén. Kezdetben ugy készült a terv, hogy a várkert alatt bazárokat nyissanak, de mivel Buda e részén nem valami élénk a kereskedelmi forgalom, előreláthatólag e bazárokba sem lehetett disz-kereskedésekre számitani, s a bazárok számát korlátozták; tizennyolcz bazár-bolt helyén lejtős följáratokat emeltek, s ekkép az egész monumentálisabb lett. A kert alatti épületekben a régi vizemelő gépezet sem nyert helyet, hanem a Dunapartra, külön épületben állitották föl.

Ő felsége 1875. január havában engedélyezte az épitkezéseket 1.067,032 frt 27 kr. erejéig, a művezetési és ellenőrzési költségekkel együtt. De időközben e tervek változást szenvedtek, kibővittettek, s az 1876-iki árviz után szükségesnek mutatkozott, hogy az összes épületek szinvonala három lábbal feljebb emeltessék, ugy hogy az ujabb költségvetés 1.362,224 frt 70 krban állapittatott meg. Az épitkezések 1875. tavaszán kezdődtek, most már készen vannak, s a „Debreczen" szálloda és Novorolszky-féle ház helyén épült bérházakba is be lehet költözködni május hóra. A folyó év október végeig az épitkezésekre, szállitásokra, stb. elköltetett 1.237,061 frt 50 kr.; a hátralevő munkákra tehát még 125,163 frt maradt.

A régi bástyaház helyén, a „Széchenyi" szállodával szemközt levő épület a testőrök tanyája. Az udvar ittléte alatt a magyar testőrség és császári testőrség a fél-emelet és első emeletbeli szállásokat foglalja el, honnan nyilt lépcsőn juthatni föl a várlakba. Földszint az udvari portás és a várkapitányhoz tartozó szolgák laknak. Az épület felső udvarára nyiló emelet pedig a kertész és segédjei lakhelye. A „testőr-épület" mellett huzódik el a bazár-sor, közepen megszakitva a följárók tornyos és kupolás csarnokai által. A bazár-sor első részében tiz árusbolt van. Ezek fölött kő-karzattal ellátott terrasz huzódik el, s e mögö t vonul a följáró, sajtolt téglákkal burkolva. A bazárok végén emelkedik az egyik nagy *lépcsőcsarnok*, a régi vizvezető épület helyén. A csarnokon kivül, honnan karsti márványból l észitett lépcsők vezetnek föl, még két nagyobb árus boltnak is jutott hely. E kapuzat, a testőr-épülettől fölszolgáló lépcsőzet által a királyi várlakot összeköttetésbe hozta a Dunaparttal. Ékes kapocs ez. A kapuzatot a donga-boltozat alatt freskók és sgraffitó modorban készült festmények boritják, ezen kivül majolika ékitmények; egy erkély-ajtó is nyilik bele üvegfestményekkel; kivül gazdag épitészeti faragványok, horgonyból öntött diadaljelvények. Felül szobrászati diszitmények emelkednek ki a két sarkon.

A csarnok mellett kezdődik a jobboldali lejtős följárat, kőkarzattal ellátott falak közt, az ut maga keramit anyaggal burkolva. Az itteni márvány-oszlopok egyszersmind légszesz-lámpák tartójául is szolgálnak; az alsó oszlop talapzata előtt egy griff, mint pajzstartó. Egészen hasonló a másik nagy csarnok, az épület-sornak megfelelő tulsó részén, de itt nincs lépcsőzet, hanem e helyett egy köralaku nagy árus bolt, mely felülről nyeri világitását, s ezenkivül még két nagyobb bolthelyiséggel áll összeköttetésbe. A várkerttel egy szinvonalban levő eme boltok fölött, a kert felé, nyilt, félköralaku ülőhely tárul ki, sgraffitó festményekkel, A másik, a jobboldali, kapuzat fölött kertecskét rendeztek be.

E két csarnok-épület közt nyilik a nagy följáró, az épület-test központja, melyen a középső diszes csarnok imponál, kupos födéllel ellátott kettős tornyocskájával, a lépcsőzet torkolatával és annak dus ékitéseivel. A középső csarnok felső része a kert felé nyitott, sgraffitó festményü falakkal s egy szinvonalban áll a várkerttel. Alatta, a Duna felé néző részen a falban üreges mélyedés (odor), abban viztartó kagyló, mely a vizet egy Neptun-főt ábrázoló vizömlőből nyeri. A csarnok utcza-felőli diszitése: a négy évszakot ábrázoló női alakok, medaillonok, a magyar czimer és az uralkodó család czimere medaillonokban. A csarnok előtti gránit lépcsőt két nyilt akna három részre osztja, s az aknába vizi növényeket ültettek. A viz ide az egyszersmind korlátul szolgáló vizömlőkből jön.

A bejáratot két nagy kő-oroszlán őrzi. Magas, széles talapzaton állnak, az egyik harczra készen, a másik diadalmasan emelkedve föl. A két talapzat közti tért kovácsolt vasból készült korláttal lehet elzárni.

Az épületek további folytatása ismét tiz bazár; a fölötte levő terrasz olyan, mint a tulsó részen, hanem mögötte nem lévén fölvezető ut, egybefüggnek a kerttel, és egészen uj kertrésznek adtak helyet. A terraszokat szegélyző kőkarzatok talapzatait még nagy vázák is diszitik. Az uj kertben, a baloldali bazárok fölött, pergola-szerü lugasokat állitottak, melyek léczezete futó növények számára kinálkozik. Ezek ültetésére kovácsolt vasrudakból készitettek szekrényeket, s fenekére és oldalára terracotta lemezeket alkalmaztak.

Az utosó csoportot teszi a várkert alatti épületben a nagy bérház, a „Debreczen" szálloda és Novorolszky-féle épület helyén. Ez két házra oszlik most is; két emelete és egy félemelete van. Az egyikben 12 lakás magánlakóknak már kiadatott; ezenkivül pedig ott lakik a vizvezető gépház fütője és a házmester. A másik ház nyolcz lakásból áll, s májusra kibérelhető.

Föl kell emlitenünk, hogy a baloldali bazár-sorban a legszélső bolt lépcsős följáratot nyit a kert eme részébe is, s a bérház kert felőli oldalán szintén diszes, oszlopos csarnokban végződik. E lépcsőzet a királyné kivánságára épült.

Képünk a Széchenyi-szállodától fölvéve tünteti elő a budai várkert épületeit, háttérben a Gellérthegygyel, az összekötő vasuti hiddal, a kert alatt elvonuló uj rakparttal és a fejedelmi folyammal. A teljes képet igy sem lehetett eléggé bemutatni, mert az épületsor nem zsinór-egyenességű, és a „Debreczen" szálloda helyén bekanyarodik. Hogy rajzolónk mégis eltalálja a kellő pontot, minél több területet beláthasson, és a perspektiva törvényeit is megtartsa, a testőr-épület nagy részét háta mögött kellett hagyni. Képünkön tehát a testőr-épületnek csak sarka látható; azon innen a Dunára szabadon tekintő résznek már vége, mert a „Széchenyi" szálloda utczát emelt elébe.

A kép háttere felé, a Dunaparton, külön álló tornyos épület válik ki. Ez is a várkerti épületek kiegészitő része, az udvari vizvezeték gépháza, csinos és izléssel alkotott emeletes ház, földszinti helyiségeinek egy részében a kazánoknak, gépeknek adva helyet, másik része pedig kávéháznak van szánva, oszlopos csarnokkal. Az emeleten az udvari gépész lakik, s egy kisebb helyiség foglalja el még az alsó kávéház számára. A földalatti részek a gőzszivattyuk, viztartók helye, továbbá szénraktáraké, s alagut köti össze a Duna kirakodó partjával. Az egész épületet kert övezi, és szökőkutról is gondoskodtak. A vizműhöz tartozik még a rakpart mentén készült vizszürő telep. A várkertet, a királyi lakot, konyhákat, istálókat, ugró kutakat innen látják el vizzel, a mit 15,800 lábnyi (9468 méter) csőhálózat vezet szerteszét. A gőzgépek naponkint 24,000 akó tisztán szürt vizet képesek szivattyuzni. Két nyilvános kut, a Széchenyi- és b. Lipthay-féle paloták is innen nyernek vizet.

A testőr-épület mögött felvonuló lépcsőzet végén a kert felső bástya-falánál egy kis tornyos épület látszik. Ez is most nyerte jelenlegi alakját. Azelőtt egyszerű kis kerti lak volt, alacsony fedéllel. Van benne egy előcsarnok, szoba és erkély. A várkert egyik legkellemesb és magányos pontja.

Ezek az épitkezések, kevés végezni való kivételével, már befejezvék. Ő felsége azonban a folyó év julius havában elrendelte, hogy az ugynevezett „*elipsz*" egy része szintén kertté alakittassék s e czélra 270,000 frtot engedélyezett.

Elipsznek nevezik a fővárosbeliek a budai

*

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1879. 500, 501. l.

Az uj operaház épitése lassan bár, de folytonosan halad, s elkészült már a szinpad fölötti tető is, mely magasan kiemelkedik a körülte levő épületek közül. Maga az épület (Ybl műve) impozáns, s egyike a főváros legdiszesb monumentális palotáinak. Az olasz renaissance stylü homlokzaton, melynek hossza 24 öl, van a fő kocsi-bejáró, melyből a közönség a márvány oszlopokkal diszitett előcsarnokba lép; e mellett van a rendőrség, orvos, tűzőrség stb. helyisége. A nézőtérhez diszes fölépcső és több melléklépcső vezet s a gyalog érkezők helyeikre juthatnak a nélkül, hogy a nagy csarnokokon keresztül kellene menniök; a karzatnak szintén külön feljárása és minden emeletnek kényelmes ruhatára van. Az udvari páholy a szinpaddal szemben áll, de ezen kivül van még egy kisebb udvari páholy is közvetlen összeköttetésben az udvari szalonnal. A közönség számára van földszint 20, az első emeleten 18, a másodikon 25 páholy, a

harmadik emeleten két páholy és 497 zártszék, a negyedik emeleten 474 ülőhely; erkélyülések nem lesznek, valamint állóhelyek sem. Az orchester oly mély, hogy a legnagyobb bőgő nyaka sem fog fölnyulni a szinpadig. A szinház czéljaira szolgáló különböző helyiségek, raktárak, próbatermek czélszerüen vannak beosztva a különböző emeletekbe. Tűzveszély ellen a leggondosabb intézkedések történtek; a szinpadot vasfüggönynyel lehet elzárni a nézőtértől, a nézőtéren pedig mindent vasból készi-

tettek, a mit csak lehet; veszély esetére külön kijárások is vannak. A tulajdonképeni épitkezési munka már vége felé jár s következik a belső diszités; lassan-lassan pedig majd gondolni kell már az uj opera szervezésére is, a mi nem csekély föladat.

Ybl Miklós

terverte a nagycenki plébánia templomot - Felszentelték 1864-ben

Serht István anlekk

III. 2191.

Ybl Miklós.
Ujs. 1863. 267 l.

(*A Kazinczi-alapitványról.*) A széphalmi dicscsarnok közlése alkalmával megemlitettük azon czélszerü intézkedéseket, melyeket különösen a széphalmi birtok körül tett az ügyet vezető bizottmány. Most hivatalos kutfőből e bizottmány eljárásáról kimeritő ismertetés látván napvilágot, a már közlötteken kivül följegyezzük még a következő adatokat. Az egész alapitvány 49,557 ft. 56 krból áll. Az ügy kezelésére gr. Dessewffy Emil, b. Eötvös József, Deák Ferencz, Ürményi József, b. Kemény Zsigmond, Kazinczy Gábor lőnek fölkérve, s e központi bizottmány, különösen a széphalmi birtok rendezése tárgyában, szükségesnek tartotta Zemplénmegyében a helyszinén lakó honfiak közől : b. Sennyey Pál, Komáromy József, Évva András, Sógh Antal, gr. Károlyi Ede, Erdélyi János és Bódogh Károly urakat hivni fel arra, hogy albizottmánynyá alakulva, az alapitvány érdekeit ott helyben képviseljék, s a kellő intézkedések tervezetét készitsék el. Ezeknek hazafias közreműködése mellett jöttek létre azon czélszerü ujitások Széphalmon, melyeket már elősoroltunk. Az alapitványhoz váltott jószágon fekvő terhek mind ki vannak méltányosan egyenlitve. A jószág évi 1300 ftért van bérbe adva. — A dicsőültnek unokái közől eddigelé Kazinczy Bálint négy kiskoru gyermekére 800 ft., Kazinczy Thália, férj. Hrabovszkiné három gyermekére pedig 600 ft., s igy az unokák nevelésére összesen 1400 ft. fordittatott évenkint. — Kazinczy F. születése helyén, Érsemlyénben felállittatni rendelt gránit emlék, *Gerenday* műhelyében készült, s a község kérésére, ennek nyilt terén, az egyház mellett állittatott fel. A viszonyok gátolák, hogy az emlék felállitása ünnepélylyel legyen összekötve. E-

leleplezése ünepélyével legyen összekötve. Ez emlék, a szállitás költségeivel együtt, összesen 677 ft. 28 krba került. — Az alapitvány czéljaira tett költségek után — miknek folytán Széphalom megszerezve s gazdasági épületekkel ellátva, évenkint 1300 ft. haszonbért hoz — van a Kazinczy-alapnak még 17,600 ftja biztos jelzálogra elhelyezve, s 6460 ftja, mely a pesti takarékpénztárban kamatoz. Hátra vannak még az Ybl-féle emléképület s a kertrendezés költségei, melyek fedezése után a még valószinüleg fennmaradó 12—15,000 ft. kamatai, a haszonbérrel együtt, folytonosan a segélyre szoruló Kazinczy utódok nevelésére s gyámolitására lesznek fordithatók. Igy a kitűzött feladat sikerrel van megoldva.

Ybl Miklós

** *(Kazinczy Ferencz széphalmi lakáról)* a „Felvidék“ terjedelmes ismertetést közöl. Az épületet fél év előtt lerontották, s csak két szobát hagytak meg belőle, Kazinczy Ferencz dolgozó és háló szobáját. Az épület lebontása azért történt, mert uj tető kellett rá, s a rozzant falak nem birták volna azt megtartani. A régi ház helyébe Ybl terve szerint uj fog emeltetni, melybe a két meghagyott szoba is be lesz foglalva. A czikk irója, Matolay Victor, az uj épületet, — melynek már nálunk is készen álló rajzát szintén közlendjük, — minden tekintetben szépnek, s méltónak tartja arra, hogy a nagy Kazinczy szellemét örökitse.

Vas. Ujs. 1863.
179 l.

Vas. Ujs. 1863.

Ki e kastély rococo butorzatu termeit, a vadász fegyverekkel, a válogatott kis könyvtárral, a csákói urvadászok lovas képeivel rakott, s egy aristocrata kényelméhez mindennel ellátott szobákat, s felettök a messze látó tornyot bejárja: önkénytelenül az ó kor lovagvárai jutnak eszébe.

Itt szokta kipihenni a nemes báró a közügyek fáradalmait, innen lép a kormányrudhoz, midön a közjó érdeke ugy kivánja, s ide tér az ekeszarvához, midön a publikus tért elhagynia elvei vagy a körülmények késztetik.

Ha magától nem értetödnék, hogy Wenckheim Béla e pusztaságban sincs magára, hogy rokonok, sziv és elvbarátok itt is fölkeresik a nemes hazafit és szivélyes házi urat: meg fogna bennünket arról győzni azon album, melybe egyik terem-asztalán a látogatók szokták neveiket feljegyezni.

Itt végződött azon emlékezetes Béla-nap is, melyet a mult év tavaszán a nemes báró zajosabban ült meg mint egyébkor szokott, mert a megye 1860-ban választott tisztikara és bizottmánya tömegestől lepte meg szeretett, volt főispánját. A vidám fáklyás néveste Ladányban kezdödött, s a kedvderitö zene és toasztok közt töltött éj után, másnap reggel kocsikra ülteté vendégeit a báró ur, maga pedig szép paripán elöllovagolva vezeté a hosszu sort a fási pusztára, hol ismét folyt a bor és a jó kedv, s az isten szabad ege alatt elköltött ebédnél, hangos áldomások mondattak a hazáért és annak hü fiaiért.

—sz—

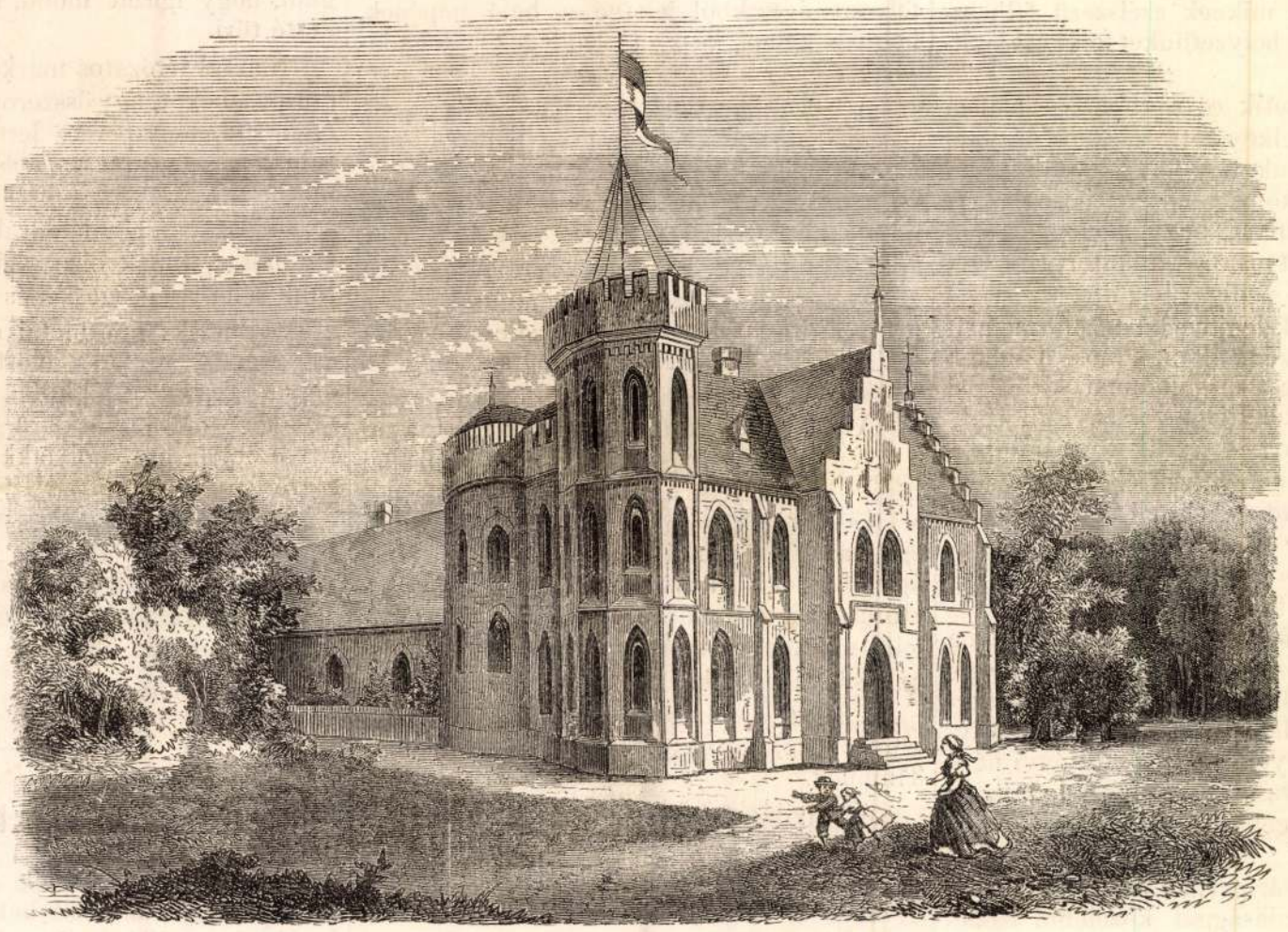

Báró Wenckheim Béla kastélya Fáson.

Tihany és a tihanyi viszhang.

„Láttam Athén szent tereit, Ephezus templomát, voltam Delphi-ben, és összejártam egész Európát egyik végétől a másikig, meglátogattam Ázsia legszebb országait, de sehol oly gyönyörü tájt nem találtam, a melyet Konstantinápoly vidékével össze lehetne hasonlitani!“

Ezt mondja Byron lord Konstantinápoly vidékéről; és talán ugy szólhatnánk mi is a Balaton vidékéről, melynek csak egy részére hivjuk fel jelenleg a szives olvasó figyelmét, — ha a többi természetszépségeket is láttuk volna, miket ö elősorol; de igy meg kell elégednünk azzal, ha elmondhatjuk a költövel:

„Nagyit a hir, ha szárnyra kél;
Itt valóság több a hirnél.“

De nemcsak mi — kik e honnak gyermekei vagyunk, nyilatkozunk igy, midön a Balatonról és vidékéről emlékezünk; hanem e részben kezet fognak velünk minden oly emberek, kik — mint Shakespeare mondja — a maguk jószágát költögetik, hogy a máo két láthassák; mert nincs utazó, ki a Balaton vidék igéző tájairól magasztalva, sőt elragadtatással ne szólna.

És valóban, a Balaton vidéke mindenkire, kik valaha ott mulattunk, oly ellenállhatlan varázs-hatalommal bir, hogy bármikor is szives örömest térnénk vissza, a kedves táj kellemeit élvezni, ha idő és alkalom kedvez.

Miután azonban sem alkalom, sem a kirándulásoknak kedvező ideje ugy sincs, legalább emlékezetünkkel térjünk vissza az elhagyott kedves tájakra, hisz oly jól esik megemlékezni azokról, mik annyi szép meglepetés, öröm és élvezetnek voltak szülői keblünkben!

Lépjünk tehát ama hegyes és völgyes félszigetre, mely amott a tulsó, — zalai oldalon, a Balaton sima tükrébe benyulik, s azt mintegy irigyen két részre látszik osztani, alig hagyva az innenső oldalon egy kis keskeny szorost, hol egymással csak szüken ölelkezhessenek a haragvó habok.

Ama szép félsziget keleti oldalán, meredek hegyek tetejében egy régi zárda s ősi templom áll. Már messziről látjuk időbarnitotta két tornyát, s rajtuk a kereszteket, melyeken a kelő nap sugarai megtörve csillognak.

Ez a tihanyi apátság!

A hajdani idök szelleme szerint ez is királyi kegyes fogadásnak köszöni lételét.

Ugyanis I. András királyunk, II. Henrik királyon véghez vitt győzelme hálájából, — midön Pozsonyt ostroma alól fölszabaditotta, — fogadását megtartandó, 1055-ben a sz. Benedek rendi szerzetesek számára Tihanyban apátságot alapitott, s azt gazdag jószágokkal böven megajándékozta.

Az idö, ugylátszik, ennek is kedvezett, és a sors csapásai ha nem is mentek el mellette minden nyom nélkül, de azt még sem semmisithették meg, és e kis klastrom, a zord idök gyakori viharai daczára is, majdnem 800 évig áll már, és hirdeti az Isten dicsöségét. És e czélra alig is lehetett volna alkalmasabb és szebb helyet választani, mint épen ezt, nemcsak azért, mert innen az egész vidék teljes nagyszerüségében belátható, de mert föképen, ily magasztos és lélekemelő szépségek élvezetében, az ember önként az Istenre, mindezek alkotójára gondol, és vallásos szent érzelmek gerjednek keblében, melylyel oly jól összefér amott a hegy tetején a csendes klastrom és templom. — Lehet, hogy ez vezette az alapitó királyt is azon gondolatra, hogy itt a természet e nagyszerü templomában, egy kis oltárt emeljen az egek urának tiszteletére.

Ez apátságot utóbb több magyar király, különféle czim alatt, még inkább gyarapitá; sőt történeti tanuságok vannak rá, miszerint Tihany egy időben egyszersmind hiteles levéltárul is használtatott.

Utóbb e jószágokat részint ellenség dulta fel, részint magánosok foglalták le, mig ismét királyi rendelmény parancsolta üdvös közczélokra fordittatását és voltak idök, midön az egykor igen gazdag Tihany felette szegény volt, mig ujabb időkben fejedelmi kegy ismét urrá tette.

A szent Benedek rendieknek a félszigeten levő zárdája a XVI. században, midön hazánkban az osztrák-török uralkodás kezdödött, alakittatott át várrá és pedig oly erössé, melynek bástyáit az ellenség bevenni nem igen birta. Benne az időtől fogva várkapitányok vivék a főparancsnokságot, mindaddig, mig a sanyaru török járom nyakunkról lerázatván, a tihanyi félsziget régi békés állapotába jutott vissza.

Régibb időben a tihanyi zárdán és váron kivül még két falu volt a félszigeten: Apáti és Ujfalu. — Ma már mindkettönek helyén csak az egykor fennállt kis egyház romjai szemlélhetök. Fennáll ellenben egy uj helység, mely a félsziget nevét viseli: Tihany mezővárosa, mintegy 900 lakossal. — — Mind a templom, mind a hozzá épitett négyszög idomu klastrom igen egyszerü és semmi sincs rajtok, mi akár müvészet, akár történeti emlék tekintetéből különös figyelmet érdemelne. A képek alig emelkednek tul a középszerüségen; a faragványok több dicséretet érdemelnek. Leginkább említésre méltók: a szekrestyében levő ruhatár és szekrények, mint valóban jeles készitmények.

Régiség tekintetében leginkább figyelemre méltó a főoltár alatt álló régi kápolna, mely jelenleg sirboltul használtatik. E kápolna még azon korból való, midön I. Endre király a tihanyi apátságot 800 évvel ezelött alapitotta. A csucsives boltozatok négy derék oszlopon nyugszanak, melyek egyike alatt látható még Endre király egyszerü sirkeresztje *) a faloldalba állitva. A falakon és iveken fresco festményeket veszünk észre, melyek ugyan nem a legjobbak, de régiségöknél fogva érdekesek.

A kolostor nevezetességei közé tartozik,

*) Lásd Vas. Ujság 1858. 19. számát.

harmadik pénzes ember, a két elsőhöz hasonló nagyszerü épületnek rakatá le alapfalait. Ismét felebb nyolcz üres telek áll, s mint tudva van, a város ezen helyek elárverelését már elrendelé. Egyszerre tehát, kiépül a Dunapartnak eddig csonka északi sora, belől, szemközt a Dorottya-utczával, az akademia-utcza alakul; melyet Pest egyik legpompásabb, s most megis hosszabbitott utczája az ugynevezett „Föut," metsz át.

A város belölről is szépül, emelkedik : azonban nem minden évben egyenlö arányban. Minden kereskedelmileg kedvezö év, egész tömeg uj vagyonos polgárt teremt. Az átalános jólét haladást mutat; fájdalom, hogy ezzel a fényüzés és csillogási vágy karöltve jár, ugy, hogy e tekintetben Pest, más sokkal szilárdabb alapon fekvö gazdagsággal biró várost is messze tul halad. Itt legtöbben *rögtön* akarnak felgazdagodni, s ezen utjokban eddig szerzett vagyonukat folyvást koczkáztatják. Nehány szerencsésnek sikere, kelletinél több merész vállalkozót csábit a veszélyes utra.

Különben ezen termékeny s nekünk elég nagy Magyarországban böven feltalálhatjuk azon eszközöket, miknek czélszerü felhasználásával anyagi helyzetünket folyvást javithatjuk.

Nem történhetik ez rögtönözve, a nem saját hibánkból elkövetett százados mulasztások után. Tudjuk, hogy a kik velünk rendelkeztek, oly iskolai rendszer jármába vetének mindnyájunkat, hogy a magyar emberből lassankint csupa prokátor-nemzetet neveltek : azalatt pedig a beköltözött idegenek a keresztágak legjövedelmezöbb nemeit foglalák el, felgazdagodtak, s most az ujabb nemzedék, tizszeres szorgalommal, kitüréssel és erőfeszitéssel kénytelen versenyezni azokkal, a kik, hogy ugy fejezzük ki magunkat, elölünk a tejfelt már leszedték. Szerencsére ezen beköltözött idegenek fiai, örökösei, születésüknél fogva e hon gyermekeivé fogadtatván, ma már a legnagyobb részben sorainkat erösitik.

Igaz, hogy gyáriparunk még bölcsöjében fekszik : de az ezzel járó gazdagság s a vele egybekötött éhenhalások nálunk is bekövetkeznek, mihelyt Magyarországnak és Erdélynek 12 millió helyett 18—20 milliónyi népsége lesz. A mostani nemzedék feladata az ös termékenységgel biró földet jövedelmezövé tenni.

Azonban a gyáriparnak azon nemei, melyek a mezei gazdasággal közelebbi összeköttetésben vannak, már is örvendetes virágzásra jutottak.

A ki Pest külvárosában, valamely magasabb helyről széttekint, figyelmét legelöször ama keskeny magas gyárkémények elszaporodása ragadja meg. E sorok irója, csak azon téren, a hova szállásának ablakából elláthat, ezen évben hat ily gözerövel müködö gyár kéményét látta egymásután ujból felemelkedni. Különösen pedig Pesten ugy, mint a vidéken, a gazdasági eszközöket készitö gyárak, s a gözerövel müködö malmok kezdenek elszaporodni. A gépek kelendösége gazdasági rendszerünk elöhaladottságáról tesz bizonyságot; a gözmalmok által pedig azon elönyt nyerendjük, hogy gabona-kivitelünket, elébb-utóbb a sokkal jobban jövedelmezö lisztkereskedéssel váltandjuk fel. A mi, hogy minélelöbb bekövetkezhessék, csak erélyünktöl és kitartásunktól függ : ha fel tudjuk használni a versenytért a szabaddá lett Dunán, gözhajókkal; vasutaink hiányzó vonalainak kiépitését pedig erönkhöz képest elömozditandjuk. (—*rt.*)

Miranda.

Elbeszélés, irta JÓKAI MÓR.

(Folytatás.)

II.

Az uj települök egész készülettel jöttek, volt közöttük mindenféle kézmives; a harczosok mindegyikének kellett valami mesterséghez érteni; ki ács volt, ki asztalos, ki varga, ki takács, s a kard és muskéta mellett magával hozta mestersége eszközeit is. Nunjo rögtön neki állitotta száz emberét a romnak, ötvenet a hajó védelmére hagyott s nehány hét letelte alatt ismét födél alatt állt a váracs, szépen befödve pálmakéreggel zsindely helyett; az égés, a pusztulás utolsó nyomdoka is eltakartatott, az udvarról és környékről kiirták a bozótot, a szobákat egyszinüre bemázolák, a kis gyermek-kéz véres nyoma is eltünt a falról, s a termek rögtönzött székekkel és ágyakkal rakattak meg, miket nádból fontak. Nemsokára felvonatott a várudvaron álló póznára a spanyol lobogó, s három lövés a várfalakra felvont ágyukból jelenté a hajó népének, hogy a telep kész a vendégek elfogadására.

A hajón hagyott ötven harczos és a nök, gyermekek, kik a telepitök családjához tartoztak, málháikkal együtt dereglyékbe keltek s örömriadallal szálltak ki a partra. Ott mindenkire várt, a ki hozzá tartozott, férj, apa, vagy testvér s a vidám Karaván derült kedvvel vonult át a régi bambuszhidon a helyreállitott telepre. Mi borzalom fogadta ott az elsö megjelenöket? azt a gyöngébb szivüek nem tudták meg soha.

A gályáról azután kihordták még, a mi a telep lakosainak szükséges volt; európai házi állataikat; s az ötven harczi paripát a lovas vitézek számára; a hajó még azután egy napig ott czirkált az öböl előtt, akkor ágyulövésekkel üdvözölve az ottmaradókat, eltünt a viz láthatárán. A második telep magára maradt ugyanazon a helyen, a honnan az elsöt kiirtották.

A mint a vitorla letünt a sik tenger látköréről, elöjöttek hosszu dereglyéiken a Timbuek.

Az ujvilág öslakói; rézszin arczczal, rézfegyverekkel.

Talán épen ugyanazok, kiknek kezei Diaz de Solis vérében fördöttek.

Nem jöttek sokad magukkal; nem is jöttek ellenséges indulattal; egy küldöttség volt ez csupán a nemzet vezéreiből, kik a Tahu-tollat viselik kontyukba tüzve; azok is lerakták ottkünn fegyvereiket s fonott kosarakban gyümölcsöt, póznára kötött malaczokat, és lött vadakat hoztak saraglyákra téve; a vezérek mellett jöttek asszonyaik, nyakukba ültetett kis gyermekeikkel.

A ki asszonyával és gyermekeivel jö látogatni, az nem jö harczoló szándékkal.

A tisztelgök vezére volt Mangora, a Timbuek fejedelme.

Mangora és követtársai a váracs nagy teremében találták Nunjo de Larát, Hurtadot, és az elökelö spanyol vitézeket.

Az indus fejedelem valami tört spanyolsággal üdvözlé az uj telepitöket, mit még Diaz de Solis követöitöl tanulhatott el.

„Jó fehér vitézek. A Timbuek fejedelme Mangora. Mangora nem rosz ember. Mangora ölte meg a fehér vitézeket. Timbuek nem rohanták meg orozva az alvókat. A Makhiaijik, és a Gujaczerek ölték meg öket éjszaka. Timbuek nappal verekesznek. Timbuek jó barátai a fehéreknek. Hoznak nekik szelid állatokat élve, vadakat megölve. Hoznak nekik gyümölcsöt a mit egyenek, lent, a miből ruhát készitsenek, fák nedvét, a miből meggyógyuljanak, ha betegek. Timbuek szeretni akarják a fehéreket. Másik fehér, a ki itt megöletett, Mangora apját sokáig itt tartotta magánál. Mangora apja hazajött; ajándékot hozott fehér urtól. Ajándékot viselte holtig. Nem lehetett kezéről levenni. Holt ember kezéről levágta Mangora s régi fehér ember ajándékát visszahozta uj fehér embernek.

Mangora czifra iszályából egy vasbékót vesz elö. Az volt a mivel Diaz de Solis megajándékozta a Timbuek fönökét, ugy hogy mikor az megszabadult töle, otthon nem tudták levenni a kezéről, mig csak meg nem halt.

A Kaczika oly jámbor, szelid arczczal mondta azt el de Larának, hogy az nem vehette gúnyra az indus szavait.

— A mit a régi fehér ember vétett, monda Nunjo, azt az uj helyre fogja hozni. Az uj fehér ember nem fog ilyen ajándékokat osztogatni barátainak, s annak a zálogául, hogy igazat mond, ime azt a karikát ketté töri.

S azzal irtózatos markába fogva a kovácsolt vasbékót, ugy összeroppantá azt, mintha csak sütemény-perecz lett volna, egyik darabját magánál tartva, másikat a Kaczikának nyujtva.

— Legyen egyik darabja te nálad, másik nálam, annak bizonyságául, hogy közöttünk soha ellenségeskedés nem fog lenni.

A Kaczika ez athletai erö láttára térdre ereszkedék de Lara elött és megcsókolta annak erös kezét, bámulva sorba tapogatván minden ujját külön s a tenyerét is megnézte belöl, hogy hol lakhatik abban ily ismeretlen erö.

— Mangora hived fog lenni örökre. Rebegé alázatosan. Ily erös ember a Timbuek között nincs. A Timbuek is erös emberek; de a fehérek minden ujja egy olyan ember, mint egy egész Timbuek; egy ökle annyi, mint egy sereg, ö maga annyi, mint egy néptörzs.

(Folyt. köv.)

Báró Wenckheim Béla kastélya Fáson.

Fás, Békésmegyének egyik terjedelmesebb pusztája, az észak-keleti oldalon, Körös Ladányhoz félórányira, báró *Wenckheim Béla* tulajdona. Hajdan népes község volt. A tizenhatodik század közepén királyi biztosok által eszközlött conscriptióban 28 portának van beirva, birtokosaiul pedig : Ábránfy István, Lajos Imre, Pejkes Péter, Ztersenkovics Márton, Vér András és György emlittetnek. A tizennyolczadik század eleje már a királyi fiskus kezén találta a helységet, mert Békésmegye 1715 évi julius 23-án tartott közgyülésén Güti Sándor, Pécsi István és Nadányi Miklós, ellenmondást jegyeztettek be Fásnak a kir. ügyész által történt elfoglaltatásáért; mig ugyanezen század második tizedében Harukkern János György csaknem az egész megyét 24,000 rhénes forinton megszerezvén III. Károlytól, ez alkalommal Fás is az ő, utóbb a Wenckheimok birtokába jutott.

Az 1750-iki árviz elpusztitotta a községet, s azóta többé be sem népesittetett, hanem mint puszta, gazdasági mivelés alatt áll, s Békésmegye Cincinnatusának kedves nyári mulató helye, föleg mióta azon diszes kastély áll rajta, melyet apróbb gazdasági épületekből Ybl ügyes keze rendezett oly csinos formára, mint képünkön látható.

*

24-ik szám. Tizedik évi folyam.

Vasárnapi Ujság.

Pest, junius 14-én 1863.

Előfizetési föltételek 1863-ik évre:

a **Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt,** postán küldve vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

Egész évre (január—december) . . . . . 10 ft.
Fél évre (január—junius) . . . . . 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság:

Egész évre (január—december) . . . . . 6 ft.
Fél évre (január—junius) . . . . . 3 ft.

Csupán Politikai Ujdonságok:

Egész évre (január—december) . . . . . 6 ft.
Fél évre (január—junius) . . . . . 3 ft.

Kazinczy laka és emléke Széphalmon.

Nyelvében él a nemzet, — mondja a tapasztalás, s hogy nyelvünk ujjá teremtője, megváltója Kazinczy volt, kell-e mondanunk? Négy évvel ezelőtt, midőn az ország Kazinczy nagy nevétől viszhangzott, tudta ezt mindenki, s az unokák, nagyapáik mulasztását helyrehozva, hatvanezer forintot hordtak össze idegen kézen levő szent földünknek, Széphalomnak visszaváltására, hol Kazinczy élt, küzdött és pihen.

A magyarnak még nincs Pantheonja, hol nemzete nagyjainak hamvait együtt tisztelhetné, de meglesz azon vigasztalása, hogy ha a nagyok legnagyobbjának, Kazinczynak sirjához zarándokol, legalább saját földére lép, s diszes csarnokot talál annak kevéssel ezelőtt puszta, elhagyatott lakhelyén.

Az ügy vezetését a magyar Akademia vállalta magára, s mig a begyült összeg egy részéből nagy Kazinczynk szegény sorssal küzdő unokáit évi segélylyel gyámolitja; a másik rész a széphalmi birtok megvételére s a lak és sírkő feldiszitésére van határozva.

E dicscsarnok rajzát mutatjuk be most olvasóinknak, melynek tervét Ybl épitész készitette; s az ügy mostani állásáról fölvilágositásul közöljük azon terjedelmes ismertetést, melyet avatott tollal *Matolay* Viktor irt, s a „Felvidék“ hasábjain közlött:

„Az akademiai elnök ur megkeresése folytán megyénk nehány buzgó fia, kissé szövevényes jogi nehézségek, s más nem csekély akadályok megoldása s leküzdése után, a széphalmi kis birtokot terheitől megszabaditá, s a nemzet köztulajdonául megszerzé. A Széphalmon teendő ujitások s épitések ügyében pedig ugyanazon időben, de mások által kezdett intézkedni az akademiai elnök gróf ur, az ekkori intézkedések azonban később másoknak adtak helyet.

Mióta ez ügyben az első lépések történtek, majd három év telt el már, s nemcsak a nagy közönség, de mi zempléniek is, kik ez alatt egy ideig a széphalmi lakot ugy láttuk állani, mint azelőtt, fél év óta pedig lerontva látjuk azt, s csak két szobát belőle meghagyva, nem tudjuk azt sem, miért történt ez? azt sem, mi fog ezután történni?

Legtöbben azt ohajtottuk, hogy halhatlan Kazinczynk laka, melyet a nagy küzdő annyiban be nem végezhetett, hogy annak sem a külső csint, sem a belső elrendezést meg nem adhatta, akként végeztessék be, a mint azt ő maga szándékozott bevégezni. Mondhatnék itt melegebb szavakat ezen eszmének védelmére, hogy a nemzet oly sokkal tartozott Kazinczynak, ki mindenét, még a maga s családja jóllétét is a nemzetnek áldozta fel, s hogy tartozását ez legillőbben azzal róhatta volna le, hogy unokáit segélyezze, s hogy ezenkivül lakát ugy fejezze be, mint ezt ő maga szándékozott, s igy lett volna Kazinczy emléke legtermészetesebben és legszebben megörökitve. De most már erről szólani késő, mert a lak minden egyéb része lebontatott, csupán a nagy hazafi iró- s alvószobája hagyattak meg. Ugy értesültem, s láttam is, miszerint a falak nem voltak eléggé szilárdak arra, hogy egy uj tetőt melyre hitem szerint is szükség volt, elbirhattak volna, s azt is tudom, miszerint a begyült alapból a birtokot megszerezni, minden tekintetben rendezni, hogy jövedel-

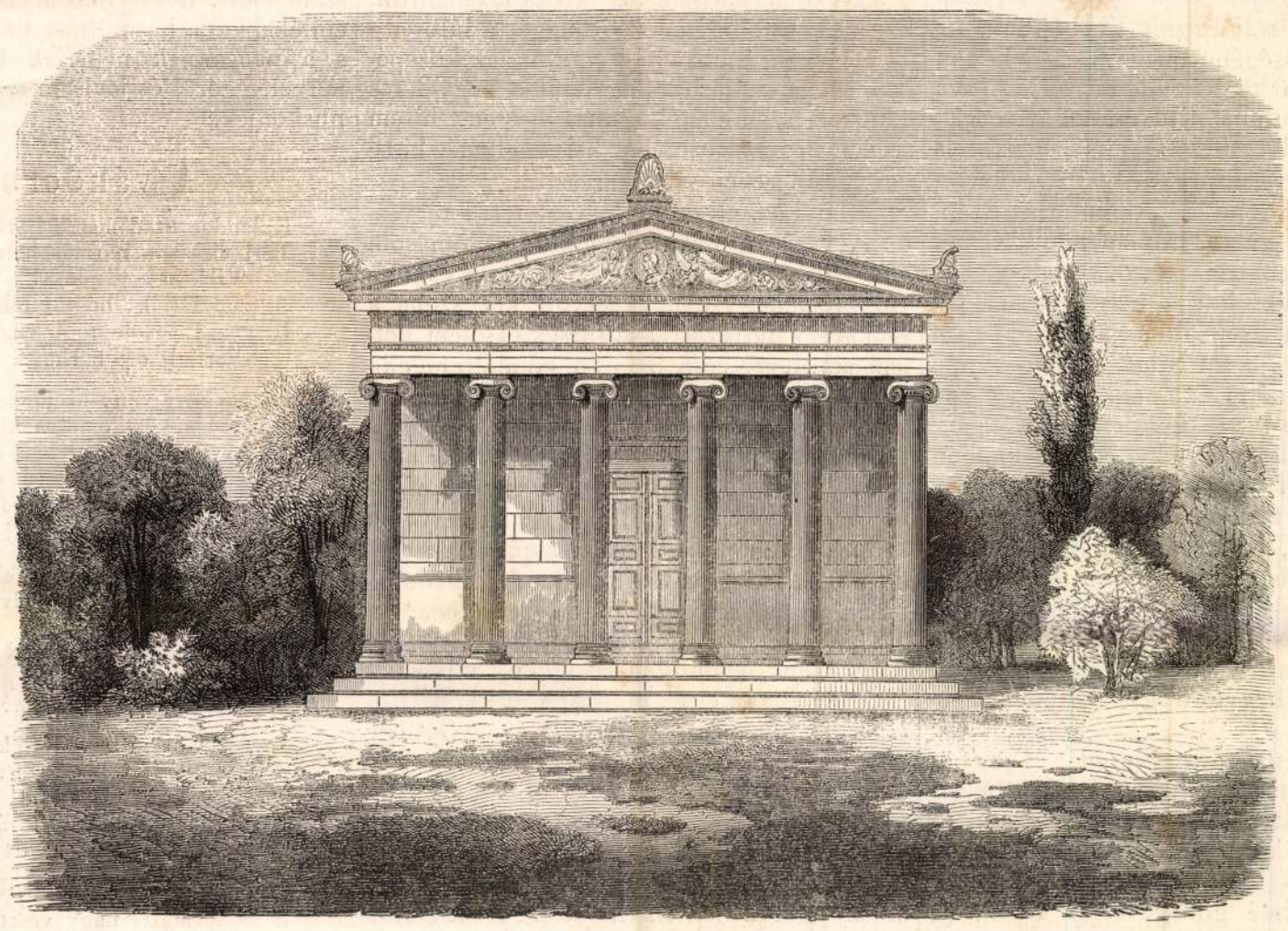

Kazinczy F. dicscsarnoka Széphalmon. — (*Ybl M.* terve szerint.)

mezzen, gazdasági épületeket legnagyobb részt ujból állitani, s a nagy Kazinczy szegénységgel küzdő unokáit neveltetni, vagy legalább ebben segélyezni kelletvén, nagyobb mérvü épitésre elegendő költség nem leendett. Mindezt én számokban is láttam kimutatva, s nem akarván csupa emlékezet után azokat hibásan kitenni, csak annyit állithatok, hogy máskép intézkedni alig, vagy épen nem lehetett — de mivel az uj épités is alig kevesebbe, sőt talán többe fog kerülni, mint a mennyibe a régi épület helyreállitása kerülendett, feltéve mindig, hogy a régi épület falai megállhattak s megmaradhattak volna, és oly szakértő vélemény előttünk nem fekszik, mely kimondaná, hogy a régi falak meg nem állhattak, s az uj fedelet meg nem birhatták volna, s azoknak ha csak részbeni lebontásuk s ujból állitásuk szükséges leendett : ezeknél fogva csak egyben találhatunk megnyugvást, hogy gr. Dessewffy Emil, azon gr. Dessewffy Józsefnek fia, ki Kazinczynak leghübb barátja, támogatója, bátoritója s védője volt, nem egyezik vala bele, s nem határozza el azon falak lerontását, ha azoknak tarthatlanságáról tisztán meg nem győződik.

Ennyiben tehát megnyugtatva bucsuzunk el azon képtől, a melyre eddig kegyelettel tekintettünk, s nézzük azon másikat, mely Ybl jeles épitészünk terve szerint helyébe jö.

A régi épület állott vagy hét szobából, pitvar s konyhából, a szobák egy része azonban oly annyira el nem készült, hogy ablakai is vályoggal voltak berakva, s a padolatlan ürekben életnemüek tartattak; Kazinczy maga, családjával, csak 3—4 szobában lakott, s ezek közt délnek fekvő, s az épületnek keresztül fekvő déli végét képező két szoba az, melyek egyike a nagy hazafi irószobája, másika pedig hálószobája volt. Ezen két szoba hagyatott meg, hogy más alakban s modorban megujittassék, ezen épület alap és minden oldalróli rajzait Ybl épitész ur kölcsönös szivességéből birom, és nem késem egy perczet sem kijelenteni, miszerint ezen valódi monumentalis stilu épitmény tervét, valamint a helyzethez alkalmazottnak és czélszerünek, ugy a tárgyat tekintve helyesen felfogottnak, s minden tekintetben szépnek, kitünőnek, s arra, hogy a nagy Kazinczy szellemét örökitse, méltónak tartom.

S most lássuk kissé a helyzetet s a további teendőket. Széphalom valósággal szép halom, mert az a S. A. Ujhelytől Kassa felé vezető országutnál, s az annál alig egy pár lábnyival alább fekvő Bosva völgynél, néhány öllel magasabban fekvő szelid dombon vagy halmon fekszik, regényes szépségü, kissé a havasok formáira emlékeztető hegyek alatt. - Előtte, az országut felett vagy 80 ölnyire, eddig egy pár holdnyi szántóföld terül el, melynek végében van a kert, s ennek észak felé eső felében elől állott az épület. Homlokzata az országut és igy kelet felé, bejárása a hegyek vagy is nyugat felé volt folditva.

Első tekintetre a franczia fedél és az épület alakja renaissance stilra mutatott, azonban közel tekintve láttuk, hogy a homlokzat alatt oszlop kapitelek helyei voltak meghagyva, s igy akár előcsarnokkal, akár anélkül, de kissé görög, vagy talán, az akkori időben nem ritka, vegyes stilban látszott tervezve lenni; mivel azonban sem az oszlopok, sem a rovátékok (gesims), sem az ablakok körüli ékességek el nem készültek soha, sőt az egész épület soha bevakolva sem volt, ugy hiszem, nem csekély feladat leendett, azt egészen ugy ujitani meg, mint tervezve volt. Ezen épületnek épen a szélességét képezte azon két szoba, mely meghagyatott, és melyeknek keleti és nyugati végébe oszlopcsarnok s más két oldalára is, mivel kissé aránytalan hosszaságban sima volna, közepén két oszlop van tervezve, maga a két szoba pedig, mivel jóformán össze van repedezve, külön falakkal körülövezve, s mintegy összetartva leend, az egésznek stilja pedig a tárgynak s eszmének leginkább megfelelő görög modor, joniai oszlopokkal homlokzatain s az oldalakon levő két oszlop közt dombormüvü ábrázolatokkal és szobrokkal.

Ezen épülettől délfelé vagy 40 ölnyi távolságra van a sirkő, ennek alakja s a rajta levő feliratok ugy hiszem ismeretesek, az ezeket magában foglaló kert a valaha volt gyümölcsös és részben diszkertnek nyomait alig láttatja, s a nem elegendő gazdasági épületek némi maradványai részben a ház és a sir közt, más részben is a házhoz igen közel, czélszerütlenül voltak helyezve.

Most a háztól észak-nyugat felé épittetett egy csinos kertészlak, azon kertész számára, ki a házra, a siremlékre, s a kertre felügyelend, és a netaláni látogatóknak a szobákat megnyitja. A háztól nyugat felé az egész terjedelmes belsőségnek egész hosszából elhasitva leend a gazdasági udvar és kert, minden szükséges gazdatiszt lakával, cselédek lakaival, istálókkal, juhakollal és csürrel, melyek kis részben megujittattak s áttétettek, legnagyobb részben azonban ujból állittattak, nagy részt a lerombolt falak köveiből.

A nagy belsőség elejét egész szélességben azonban képzendi a kert, melyben az épület és a sir áll, s melyhez az országut mellett fekvő pár köblös szántóföld is csatolva leend. Ezen kert megujitása és átalakitása iránt is van már egy tervezet, a mely azon eszméből indul ki, hogy az egész majdnem köröskörül teljesen sürü facsoportozattal legyen körülvéve, belül szabadon s igen kevés és rendetlen facsoportozatokkal; a tervező ugylátszik azt kivánta előállitni, hogy egy erdőben képzelje magát a látogató — elzárva a többi világtól, s annak közepében, tágas nyilásban, egyedül a kegyeletes emlékek szemléletébe merülhessen, hitem szerint azonban ezen bár helyes eszmét kissé nagyon mereven vitte keresztül.

Ennyi az, mi eddig terveztetett s terveztetik, vagy a miről legalább tudomásom van. Czélszerünek s illőnek találom ezenkivül még, hogy a meghagyott két szoba a szükséges butorzattal láttassék el; nem kétlem azt, hogy erre nem én gondoltam először, hanem, legyen szabad megjegyeznem, hogy mindenekelőtt törekednünk kellene a boldogult nagy férfiu akkori butoraiból annyit a mennyit megszerezni, e végre a vidéken mindenkit felszólitani, s bármi legyen a siker, a hiányzó darabokat csupa régies modoruakkal kiegésziteni, mert furcsa dolog lenne, uj modoru butorokat állitani oda.

Több részletbe ez alkalommal nem bocsátkozom, felemlitem azonban, miszerint Ujhelyben van egy autograph arczképe *Kazinczynknak*, s annak egy — Révész György által sikerülten festett — másolata; ha az első nem volna megkapható, ugy a másodikat — mely még Kazinczy névünnepélyünk alkalmára festetett, s mely az ujhelyi casino tulajdona, az egyik szobába, — s a másikba Kazinczy szobrát kellene helyezni. Az asztalon a látogatók számára egy albumnak kellene lennie, melyet nem kétlem, hogy hazafi érzelmü iparosunk *Pózner* Lajos szivesen ajánland meg, ha felkéretik. (Már meg is ajánlotta. *Szerk.*) Valamely szekrénybe végre nehány eredeti kéziratát lehetne helyezni.

Mi a siremléket illeti, ez egy pár évig fennállhat ugyan még, de nehány év multával egy ujjal kell felcseréltetnie; ezen ujról még eddigelé semmi tervezet nem tétetett, s talán jó volna a reá forditható költség meghatározása után arra pályázatot nyitni. — Véleményem szerint az uj siremlékre a régi feliratokat ujra reá kellene tenni, s egy a mostani alkalomból meritettel pótolni, a régi sirkő azonban ugyhiszem a mostan állitandó épület egyik fülkéjébe lenne helyezhető, örök tanuságául annak, hogy már halálakor is voltak, kik öt teljes mértékben méltányolni tudták, mit a felirat első két szava is : „*Látnok szenvedtél*,“ eléggé tanusit.

Legyen szabad végül nehány szót mondani azokról is, kik ez ügyben eddig fáradoztak. Az akademia elnöke, a köztiszteletü gróf, maga kétszer vagy háromszor volt a hely szinén, s eddigi rendelkezéseit a helyviszonyok kellő figyelembevételével intézte.

Azon választmány pedig, mely a vagyon megszerzésének nem csekély feladatát teljesité s az egész alapitványt a kellő részekre elosztatni tervezte, egyik legmunkásabb tagja Évva András barátom, már a mult s ezen lefolyt évben is az épitések s ujitások minden gondját hazafiui ügy-szeretetből teljesité, s valóban ez ügyben fáradhatlan buzgalmat, s kitünő ügyismeretet tanusit, mindenben a fenntisztelt akademiai elnök urral együtt tett megállapodások, s irásba is foglalt utasitás szerint járván el, mit leginkább azért kivántam felemliteni, mert a Vasárnapi Ujság egyik mult évi számában igazságtalanul megtámadtatván, magát védte s a vádat visszatorolta ugyan, anélkül azonban hogy arra : miként, s ki rendelkezései szerint vezettetnek ezen munkálatok, a kellő világot deritette volna.

Azon óhajtással fejezem be előszeretetem ezen tárgyáról tudósitásomat, vajha e nemzeti emlék a nagy Kazinczy Ferenczhez méltóan, talán egykor országos ajánlat hozzájárultával is alakittatnék át, s minden kicsiségben is a helyes izlés akként tartatnék szem előtt, hogy más ilynemü kegyeletes emlékekkel a hasonlitást bátran állhassa ki, s a nemzetnek nemcsak kegyeletéről, de müveltségéről és jóviseletéről is egyaránt tanuskodjék.“

A vándornak.

Kalandos utad merre hordoz?
Térj vissza a hármas halomhoz
Világnak vándora!
Arczod látják, hogy elfeledjék . . .
Idegen vagy, legtöbb ha vendég,
Fordulj ott bárhova.

Oh mennyi van, ki jönne . . . jönne! . . .
Vágyódás közt omolva könyje :
Gyötrődik szertelen,
S bus szive csak remélve enyhül . . .
— Te elszakadsz e drága helytől
Önként, keservtelen!

A gyászt hivéd itthon feledni?
Vagy jársz gyönyört, élvet keresni
A földnek távolán?
Ki sors-vészszel daczolni látszál :
Hited megtört? s mint gyenge nádszál
Földig hajolsz talán?

De, bár öröm- s fény-lakba nyithass :
A más borától lészesz ittas . . .
A mámor oly rövid,
Hogy bu s árny ismét rád omoljon!
— Mi is felejtetné az otthon
Fájdalmát, örömit?!

S ha férfihoz, nagy veszteségben
A bánat illő : — csüggedés nem,
Mely kór gyanánt ragad.
Reményed látva, lombot lásson,
Bús, kétkedő a pusztaságon.
— Ki nem vall : az tagad!

Viraszd át a zordon, nagy éjet,
Fogjon körül gonosz kisértet
És képtelen sötét;
Hogy érezd a bűbájt egészen,
Ha gyult szövétnekkel kezében,
A hajnal kél föléd!

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1879. 42. l.

Fényes családi kastélyt emeltetett Ó-Kigyóson gr. Wenckheim Frigyes, s e hó 19-én ünnepélyesen avatták föl. A kastélyt Ybl Miklós épité, tornyából a 21.000 hold nagyságu uradalom egészen áttekinthető. Az egész fél millióba került. A berendezés és butorzat nagyrészt a hazai ipar munkája. A kastély külön vizvezetékkel, távirdával stb. is el van látva.

Francziából fordította és magyarázó jegyzetekkel ellátta

FÜHRER IGNÁCZ.

Ára fűzve 2 frt 40 kr. o. é.

Wilt Mária.

A mult napokban valóságos tolongás volt tapasztalható a nemzeti szinház körül az operai estéken. A szinházi habituék, a szinház törzsközönsége pedig még nincsenek is teljes számmal együtt a fővárosban s már is ostrom alatt állott a szinház pénztára s megtörtént, hogy az előadás napján már nem volt jegy kapható, s mi megismerkedhettünk a Párisban, Bécsben s más szenvedélyes szinházlátogató városokban rendkivüli előadások alkalmával üzetni szokott beléptidij-agiotage-zsal.

Benn a szinházban a taps, a tetszés koronkint oly viharosan tört elő, hogy párjára a legrégibb szinházlátogatók is alig emlékeznek. Talán még csak a Patti-láz ragadta meg ily ellenállhatatlanul a közönséget.

Ez estéken, melyeket a nemzeti szinház operája a legfényesebbek közé számithat, Wilt Mária asszony lépett föl a primadonna-szerepekben.

Sajátságos tünemény e nő. A legtöbb énekesnő ebben a korban, melyben ő most van, romjait sem birja már egykori hangjának. Wilt Mária, — a szinésznők korát bizonyos időponton tul pontosan tudni és följegyezni nem szokás, — már nagymama, hanem annyi bizonyos, hogy mint énekesnő még fiatal, mert csak 1865. óta énekel a szinpadon. Alakja, megjelenése sem oly természetü, mely megvesztegesse iránta a nézőt. Hatalmas, drabális termet, ki mellett eltörpülnek nemcsak a nemzeti szinház primadonnái, a kikre pedig az irigység sem foghatja rá, hogy valami sylphidi alakok, de még a primo amoroso is ugyan tagbaszakadt legény legyen, hogy tul ne haladja egy fejjel. Magasságával arányban van a terjedelem. Kolosszális idomok s a bécsi humor meg is csinálta rá a maga élczét, mikor a Carl-szinházban a „Reise um die Welt in 80 Tagen“ („Utazás a világ körül 80 nap alatt“) czimü szindarabot adták, ráfogván, hogy egy betü különbséggel az operánál is ugyanazt adják: „Reise um die *Wilt* in 80 Tagen.“ Mondják, hogy az ünnepelt primadonna maga nevetett e szójátéknak legjobban, mikor meghallotta.

Ily alakkal, melynek sulyától megrendül a szinpad s inognak a kulisszák, kilépni, nem kis bátorság kell. S mégis, ha elkezd énekelni, senkinek nem jut eszébe a test rendkivüli méretein csodálkozni, mert az a hang, melyet kiereszt, tökéletesen arányban van vele. Tünemenyszerü egy hang ez, mely érczesen zeng, mint a harang s a legmagasabb regiszterben trillázik és csattog, mint a fülemile. Több igazsággal, mint hizelgéssel mondták rá, hogy ez a nő „elefánt, mely csalogányt nyelt el“. Régi tagjai mondják a nemzeti szinháznak, hogy ily terjedelmü és erejü hang még nem volt hallható e szinpadon s Hasselt-Barth és Alboni, kiknek emléke fönmaradt, csak egy bizonyos, de nem minden tekintetben állják ki vele az összehasonlitást.

Hogy a müvésznő mai évei mellett is ennyire megőrizhette hangját, nem képzelhető másként, mint hogy későn kezdett az énekléshez, mikor már nem kellett félnie, — mint az a fiatal kezdőknél oly gyakran megesik — hogy hangja megtörik.

Genzbacher bécsi énekmester és hangversenyi énekestől kezdett tanulni s rendkivüli hangjával annyira feltünt, hogy szerződtetése a bécsi operához kétségtelenné vált. A finnyás bécsi közönség azonban már csak a perfekt müvésznőkben találja gyönyörét, neki a hanganyag önmagában nem elég, bármennyire csodálatos legyen is az. Az ilyeneket el szokták előbb küldeni kisebb szinpadokra a kellő szinpadi otthonosság megnyerése végett. Wilt asszony is Grázban lépett föl legelőször szinpadon, bár a hangversenyek és mükedvelői előadások, melyekben közreműködött, széthordták hirét. A stiriai fővárosban koczkáztatott első föllépése szépen sikerülvén, a müvésznő lement Velenczébe s ott a Fenice-szinházban lépett föl. Itt is rendkivül megtetszett a fiatalnak már akkor se nevezhető kezdő.

Bécsben azonban csak 1867-ben állapitotta meg rendületlenül müvészi hirnevét, miután óriási hangjának drámai erejével tökéletesen meghóditotta a közönséget.

Hogy némi fogalmunk legyen az énekesnő sokoldalusságáról és zenei tehetségéről, elég tudnunk, hogy képes volt hétfőn Valentinet, kedden a királynét (a „Hugenották“-ban), szerdán Ophéliát, csütörtökön az éj királynőjét (a „Varázsfuvolá“-ban), pénteken Erzsébetet („Tannhäuser“-ben), szombaton Donna Annát („Don Juan“-ban) elénekelni s ezt igy folytatni szünet és fáradtság nélkül akár minden nap. Lankadást, akadályt nem ismer s az énekesnők migrainjei s egyéb nagy bajai távol voltak tőle mindenkor.

A bécsi operában kétféle állást töltött be, az első drámai és a koloratur énekesnőét. Családi viszály tette lehetetlenné Bécsben maradását. Elvált férjétől s százezer forintot kötött le, hogy többé Bécsben nem lép föl soha. Az összeg kamatait férje — épitészeti tanácsos — élvezi, unokáit is abból neveltetvén.

Budapestre Lipcséből és Hamburgból érkezett s itt „Don Juan“-ban, „Normá“-ban, „Trobadour“-ban és a „Hugenották“-ban lépett föl. Minden föllépte egy-egy diadal volt, a hirlapok alig győztek szavakat találni, melyekkel elragadtatásukat kellőleg kifejezzék. A nemzeti szinháznál 400 forintot kapott egy-egy föllépteért, a mi, ha meggondoljuk, hogy pl. Donadio kisasszony kétszerannyit kapott, nem is oly sok. Ebből látjuk, hogy igényei nem tulcsigázottak, s mivel ő is megszerette a magyar főváros közönségét, a nemzeti szinház igazgatóságának nem volt őt nehéz rábirni, hogy a szerződtetésére ajánlott föltételeket elfogadja. E szerződés értelmében két éven át négy-négy hónapig fog énekelni a nemzeti szinpadon a saisonban, de azonkivül is többször fogjuk hallani mint vendéget.

Tőlünk most Frankfurtba utazott, hol a leégett szinház helyére épitett uj szinház megnyitásában részt vesz s nehány hónapig ott marad; a tavaszszal márcziusban azonban ismét visszatér hozzánk hosszabb vendégszerepre. A budapesti közönség bizonynyal örömmel látja viszont.

WILT MÁRIA.

A ferenczvárosi uj templom.

A főváros gyorsan emelkedő és terjedő palotasorai közt diszes és nagy templomokat nem találunk. Pest nem régen nagy város, s a templomok nagyon is szorosan a lelki szükséghez mérve épültek, minden pompa nélkül. A belvárosnak van elég temploma, mert itt zárdák voltak már régebben, de a nemrég keletkezett külvárosoknak (noha mindenik nagyobb a belvárosnál) csupán egy-egy templom jutott. A Lipótvárosban voltaképen még egy sincs. A főváros diszéül itt épülő bazilika évtizedek óta küzd mindenféle viszontagsággal, és sok idő fog elmulni, mig valóban meg is kapja benne Budapest legdiszesebb templomát. A Ferenczváros 17,000 katholikus lakosának évekig nem volt temploma, mert a régi egyszerre oly omladozó állapotba jutott, hogy be kellett zárni, s csak akkor kezdtek uj templom épitéséhez.

A Ferenczváros régi temploma egy darab történet volt e városrészre nézve. A ki látta e falusi templomnak is oly disztelen, alacsony négyszögletü épületet, idomtalan, törpe tornyával, — mely sehogy sem birt felülemelkedni az emeletes házak gerinczén, — annak könnyü volt kitalálni, hogy ez a városrész gyorsan emelkedhetett, a mért igy tulhaladta templomát. Egyéb történetet azonban nem ért meg a szegényes templom. Csak 1822-ben épült négy hónap alatt, hogy az akkor még összevissza levő, de már valahogy városrészt tevő Ferenczváros hiveinek legyen hová menni isteni tiszteletre, ha a távoli belvárosba vagy Józsefvárosba vezető utak járhatatlanok a sár és por miatt. A templomot az 1838-iki árviz annyira megrongálta, hogy a külső falakhoz gyámolokat kellett épiteni egymás mellé, nehogy összeroskadjanak. E bordák összetartották még egy darabig, hanem 1865. elején a rozzant épületet elzárták, nehogy tetőstül, falastul a hivekre zuhanjon.

Uj templom épitésére elkerülhetetlen szükség volt, még pedig a gyors emelkedésben levő fővárosba illő diszes templomra. A ferenczvárosi plébánia vagyona összesen 52,000 frtot tett; Pest városa, mint patronus, 50,000 frtot szavazott meg, az akkori polgármester Rottenbiller Lipót buzgó közbenjárására. Adakozások is történtek, de a gyüjtések csak akkor fordultak kedvezőbbre, mikor a királyné elfogadta az épitendő templom védnökségét.

Az uj templom tervének elkészitésével *Ybl* Miklóst, e kitünő épitészt bizták meg, kinek müizlését annyi középület és magán palota hirdeti. Ybl terve szerint a belső berendezésen kivül még százezer forintra volt szükség, hogy a román stylü és 3000 ember befogadására alkalmas templom fölépülhessen. Folytatták tehát a gyüjtéseket, s 1867 márcz. 9-én hozzáfogtak az alap kiásásához. Azután folyt is az épités, lassan bár, de állandón, kivéve az 1873-iki nagy pénzválság idejét, melynek következményeit az isten házától sem lehetett elforditani.

Az uj templom azon a téren épült, hol a régi állt, de ez a régi térnek csak egyik sarokrészét foglalta el; az ujat épen a tér közepére épitették, s a régit azalatt a szerszámok raktárának használták. Végre 1877-ben annyira haladtak a kőművesek, hogy a belső fölszereléshez is hozzá lehetett fogni. A város, mint patronus, a tizenhárom év alatt 220.000 frtot adott az épitésre; a vallásalapból 40,000 frtot forditottak rá, s adakozásokból 33,500 frt gyült be. Történtek azonban természetbeli adományok is: épitési anyagok, fuvar, müdarabok készittetése. Az egész templom, mikorra fölszentelték, 345,500 frtba került.

A fölszentelés ez év április 24-én történt, a királyi pár ezüstlakodalmának napján. Az egyházi szertartást maga a bibornok-primás végezte. De az ünepély után még nem nyilt meg a templom, mert belső földiszitése még folyvást tart.

A ferenczvárosi templom a főváros egyik legkiválóbb és izléses épülete. Nem valami impozáns, nagy mü, mert csak külvárosi templom, de a jó izlés és styl müve, a miben az előkelő művészre azonnal ráismerhet mindenki. Az épitest Ybl csaknem a legapróbb részletekig maga vezette. Az épitő bizottság elnöke Rupp István városi tanácsnok volt.

A hol a templom épült, valamint átalában a Ferenczváros, alacsony fekvésü a feltöltött Dunaparthoz véve. A templommal szemközt pedig egyenes utczát nyitottak a közel Dunához. A templomnak mindenesetre jóval magasabban kellett emelkedni, tekintettel a későbbi feltöltésekre, sőt az árvizveszedelemre is. A tért azonban nem lehetett feltölteni a nélkül, hogy az ott levő épületek és az oda szolgáló utczák

*

ne szenvedjenek. A templom körül emeltek tehát kőszegélylyel körülvett terraszt, s ez által még ujabb diszitést nyert a „Bakács-tér“, mely a templom elkészültével egészen fölfrissült és oly csinosodásnak indult, hogy a ki félév előtt látta, most alig ismer rá.

A templom falai vakolatlanul vannak hagyva, a téglák természetes szine szerint. Nagy középtornya 33 ölnyi magas; ezenkivül két kisebb nyulánk torony emelkedik mellette; ezek a lépcsőzeteket foglalják magokban. A főbejárathoz lépcsőzet vezet föl, s oszlopos nyilt kapuzat alá lépünk, mely egész csarnokká egészül ki. Itt ez előcsarnokban lesz elhelyezve az emléktábla, mely a templomba lépőnek tudtul adja, hogy mikor épült és mikor szenteltetett föl. Jelenleg még csak a falra festett betük jelentik: „Épült Erzsébet cs. és királynő védnöksége, Budapest főváros kegyurasága alatt, Ybl Miklós terve szerint 1867—1879. Felszenteltett Ferencz József cs. és ap. király és Erzsébet cs. és királyné nászünnepük negyedszázados évfordulója alkalmából 1879. évi Sz. György-hava 24. napján Simor János bib. herczeg primás esztergomi érsek által.“

Innen nyilik a közvetlen bejárat a templomba. Jobbról és balról mellékhajók, középen a főhajó, azon tul a kereszthajó és végre a szentély a keresztelő kápolnával. Egyébiránt most még nem lehet teljes képet adni a belsőről. A falfestések még nem készek, s az áttekintést létrák és állványok zavarják.

A falfestményeket és két olajfestményt *Thán* Mór ismert művészünk készité s részben még most is működik. *Scholz* Róbert a szentélynek, valamint oratoriumnak kifestését teljesité; ezenkivül többen foglalkoztak mázoló munkával. Ipolyi Arnold beszterczebányai püspök szent Gellért püspököt ábrázoló ablakfestményt készittetett *Storno* soproni művész rajza után *Kratzmann* budapesti műtermében. Trefort közoktatási miniszter nyolcz ablak számára készittetett üvegfestményeket. A szobrászati művek közül *Szász* Gyulától származik a bejárat fölötti szent Ferencz, s a templom belsejében két angyal. *Jungfer* Gyula a kovácsolt vasnemüeket (rácsozat, légszeszcsövek) vállalta el; *Slavek* Venczel az oltárt (Trieszt), a főoltárt és szószéket karsti márványból készitette. Egyéb szobrászati müveket teljetitettek még *Dittmann* és *Feszler* Leo. A bronzöntvények *Schlick* gyárából valók, az asztalos munkák *Thék* Andrástól.

A belső berendezésről és választékos diszről különben ma még nem lehet teljes képet adni, mert nincsenek befejezve. Az isteni tiszteletet most is a templom katakombájában tartják, mely az épités alatt is a ferenczvárosiak ájtatoskodó helye volt.

A szép templom egész terve, beosztása és a részletek kivitele egyöntetü. Kellemes hatásu már az első pillanatra is, s a gondosabb szemléletnél egymásután tárulnak ki a szép idomok, a műgonddal fejlesztett alakzatok, és az izléses diszitmények; Ybl e templommal épitő müvészetének emlékeit ismét egy szép alkotással gazdagitotta Teljes ambiczióval alkotta meg terveit, s a legpontosabb felügyelettel őrködött a létesitésen. A hires magyar épitész csekély kivétellel a magyar iparosokkal kötött szerződést, s azok közreműködésével emelte a templomot, mely a legszigorubb szakértő igényeit is kielégiti.

A villámfogók történetéből.

A vihar-förgetegek minden légköri jelenség közt minden időben a legnagyobb hatással voltak az emberekre, sőt az állatokra is.

Az őskor, meglepetve a jelenség nagyszerüségétől, azt őszintén a haragvó istenség nyilatkozatának tartotta. A villámos mennykő Jupiter bűntető fegyvere volt, melyet Vulkán kovácsolt s mely ellen semmi védhely oltalmul nem szolgált.

Elég általános a vélemény, hogy ilyen magyarázatot az égi háborurôl a régi papság adott először, mely habár hirdetője s terjesztője volt e babonának, maga sem hitte azt igaznak. Vannak történelmi adatok nagy számmal, melyek nyilván bizonyitják, hogy e felvilágosodottabb népek áldozó papjai a villámról (fulmen) jóval tisztább fogalommal birtak, mint első tekintetre vélnők, s igen jól föl tudták azt használni a tudatlan közönség fékentartására. Ismerték, ugy látszik, a módot is, hogy lehessen kifogni a villámsugárt (fulgur); de az erős tilalommal őrzött titok, mely a myszteriumokat leplezte, avatatlan szemeknek nem engedte meg a kandiságot, s a tudományok története semmi bizonyost nem mutathat fel a régiek e tárgyra vonatkozó ismereteiről. Itt is tehát csak tapogatások és következtetések utján sikerül a sötét multban némi világot gyujtani.

Servius latin iró, ki az ifjabb Theodosius idejében élt, Hesiodus és Aeschylusról irt magyarázatában azt állitja, hogy Prometheus tudta a módját, hogyan szállitsa le a tüzet az égből s hogy ily módon szokott volt ő meggyujtani az isteneknek szentelt áldozatokat.

Egy, a régi krónikairók által igen sokszor ismételt szájhagyomány a hires Zoroasztert, a mágus-vallás alapitójának tulajdonitja azt a tehetséget, melynél fogva ő az égi tüzet saját rendelkezésére tudta tartani. A tűzimádók hiedelme szerint ő szerezte meg az égi szikrát, melylyel a szent tüzet meggyujtotta, s melynek megőrzését hiveinek örökül hagyta, s végül is, mikor Ninustól az asszyr királytól ostromoltatva, minden ellenállást hiábavalónak látott: életének egy fejére vont villámmal vettetett véget.

Hasonló módon — irja Ovidius — Numa, Róma második királya, megtanitotta az etruriai főpapokat, mikép lehet a villámokat szolgálatukra tartani; és Livius Pliniussal együtt beszélik, hogy Tullus Hostilius király a Numa utóda, vigyázatlanságból, magára vonta az ég villámait.

A régi tudósok átalában igen könnyen tudtak segiteni magukon, valahányszor megfejthetlen természeti jelenségekkel állottak szemközt. Elég volt erre annyi, hogy azokat *csodáknak* hirdessék s hogy ezzel minden további vizsgálódás alól fölmentsék magokat.

Hosszu a sora a történelmi följegyzésekben megemlitett villanyos jelenségeknek, melyek közül itt csak a következőket hozzuk fel:

Tiberius harczi lova a rhodusi csatában, a szőrét simitó lovag keze alatt, szikrákat hányt. Theodorik apja s némely katonák hasonlót szemléltek saját testükön. — Seneca beszéli természettani kérdéseiben, hogy Gilippus, Sziciliába utazva, ládzsáját lángolni látta. Procopius hasonlót mond a Belizár kardjáról a vandalok elleni harczban. — Titus Livius irja, hogy egy hajitó-dárda több mint két óráig lángolt a nélkül, hogy a tűz megemésztette volna. Plutárkh és Plinius irják, hogy nehány katona dzsidája Sziciliában lángot vetett. Julius Caesar beszéli, hogy egy éjjeli zivatar alkalmával az ötödik légio dzsidái, ugy tetszett, mintha lángba lettek volna borulva. Ennyit az ó-korból.

A XV. század végén a bolognai Aldobránd s a velenczei Barbarus mondják, hogy szemtanui voltak némelykor, hogy a zivatarral szembe repülő hollók csőréből láng lövellett ki; később okosan jegyzették meg más természetbuvárok, hogy talán hasonló látvány következtében adták a régiek a *sasnak* a melléknevet, mint a villám darabontjának. (Alata ministra fulminis.)

Igen különös egy tény az, a melyről Bianchini tudós a párisi akadémiához intézett levelében emlitést tesz, hogy t. i. a trieszti öbölben levő Duino nevü kastély egyik bástyájára emlékezet előtti idők óta föl van tűzve egy hosszu lándzsa. Mihelyt a körülötte sétáló őrkatona alabárdját ahoz érintve látja, hogy szikrákat lövel: tüstént félreveri a vészharangot a végre, hogy a lakosok jókorán értesüljenek a zivatar közelgéséről.

Mindezek megannyi egyes természeti tünemények valának s csak a képzelődés s a babona élénken tartására szolgáltak. A tudomány nagy mestere a theologia volt; ki merészelte volna bonczolgatni az ég haragját s kisérlet alá vonni a villám csapásait!

Mikor Európa először megismerte a puskapor hatását, némi távoli hasonlóságot képzelt fölfedezni ez és a villám között. E szembeszökő hasonlatosságot igen jól föl is használták a Kolumbusok s Pizarrók az amerikai vademberek visszarettentésére, kik a puskacsattanásban a mennydörgést látták kicsiben fölidézve, s az európaiakat félisteneknek tartották.

De az esetleges hasonlóságtól még nagy lépés van két természeti jelenség okainak a kiismeréseig!

A hires Cartesius (Des Cartes) volt az első, a ki némileg megközelitette a tünemény okát, de még ő is jó távol maradt a valótól. Szerinte az egymásra *eső* felhők közti lég összenyomásából származik a villám és a csattanás. De hogyan magyarázni meg az *eső felhők* szükségességét? ő azt nem mondta.

1708-ban az angol természettanár Walt, kisérletek után következtette, hogy a fény és a hang, melyet mesterségesen villanyossá tett testek adnak, némi tekintetben ugyanazonosak a villámmal s a mennydörgéssel. Grey angol s utána Nollet franczia tudós, kik sok kisérletet tettek a villanyosság körül, kijelentették, hogy a mennydörgés a légkörben az, mi a villany a kisérlő természettudós kezében.

De mindemellett is még hiányzott a gyakorlat terén a döntő kisérlet. Ezt megtette 1752-ben a hires Franklin Benjámin, tizenhetedik s utolsó fia Franklin Józsefnek, a bostoni patriarkának.

Fölöslegesnek tartván odább füzni a villámokról szóló ismeretek különben igen érdekes fonalát, annyival is inkább, mert a Franklin története most már iskolásgyermek előtt is ismeretes, én is megelégszem itt a tőlünk távolabbi időszakra eső fennt leirt történelmi emlékezésekkel.

Bodola Lajos.

Irodalom és művészet.

A Franklin-társulat uj kiadványai. Egész sereg uj és becses kiadványt vetünk egyszerre, a Franklin-társulat könyvkiadó-hivatalából. Érdemre és érdekességre az első helyet *Gyulai Pál „Emlékbeszédei“* foglalják el köztük, mint átalában irodalmunk legbecsesb termékei közé tartozók. Kölcsey két emlékbeszéddel lépett föl az akadémiában s vált annak első nagy szónokává. Örökségét!. Eötvös vette át, épen fölötte tartott emlékbeszédével, melyekhez aztán a kitünő s nagyszabásu emlékbeszédek egész sora járult. Gyulai méltó utódja e kettőnek. Az emlékbeszéd formai tökélyében, a szónoki, kritikai és életrajzi elemek vegyitési arányának eltalálásában, s az emlékbeszéd tárgyának egyénisége rajzában talán felül is mulja elődeit. Gyulai emlékbeszédei, melyek közül egyet a Kolozsvártt tartott Kazinczy-ünnepélyen, hármat az akadémia, s hármat a Kisfaludy-társaság ünnepélyes közülésein mondott, nemcsak az irodalmi korszak történetéhez nyujtanak becses jellemrajzi és kritikai adalékok, hanem nagy szónoki erőről is tesznek tanuságot, mely — bizton mondhatjuk — mit sem veszit az által, hogy az élőszóból s hallásból nyomtatásba van áttéve. Csupán a szónoki forma, de nem a szónoki hév hiányzik azokban a nekrologszerü irodalmi czikkekben, melyeket Gyulai a két emlékbeszéd toldalékául ad; tárgy és tárgyalás rokon bennök az emlékbeszédekkel. Az első Széchenyi utolsó éveiről szól, s Kecskeméthy Aurél ily czimü könyve alkalmából iratott; Jósika Miklósról három kisebb, de mind becses, közlemény szól: egy melegen irt s tartalmas nekrolog, egy emlékiratairól, s egy Jósika nézeteinek a kritikáról a birálata. „Mészáros Lázár emlékiratairól,“ „Kossuth levele Deák haláláról“ czim alatt egy-egy czikk s végre a „Vasárnapi Ujság“ 25 éves jubileuma alkalmából a szerkesztőhöz intézett levél egésziti ki a husz tömött ivre terjedő szép kötetet, melynek irodalmunk egy barátja asztaláról sem kellene hiányozni. Gyulai — nem is szólva költői munkásságáról — prózájával legkitünőbb iróink sorában áll s Heine szerint „a kor *legjobb neveit* emlitve, az *övé* közte lesz“: méltó, hogy a mit annyi műgonddal s oly eszmegazdagsággal, mint nemes érzéssel irt: kiváló figyelmére méltassa s tanulmány tárgyává tegye a közönség is. A diszes kiállitásu kötet ára 2 frt.

A Franklin-társulat kiadásában megjelenő s szintén Gyulai Pál által szerkesztett „*Olcsó könyvtár*“-ból a 79—88. füzeteket veszszük, s az egyik füzethez mellékelt jegyzék már a 89—92. füzetek elkészültét is jelenti. Csak e füzetek is tanusitják e vállalat nagy változatosságát, csupa érdemes művekben gazdagságát s a gyorsan növekedő szám — életrevalóságát. E füzetekben egy kitünő magyar költő verseinek teljes kiadását (81. füzet: *Berzsenyi Dániel* versei), két eredeti szinművet (82. f. *Kisfaludy* Károly „Csalódásai“, 85. f. gr. *Teleki* László „Kegyencze“), két forditott szinművet (83. f. „Az ördög naplója“, *Arago* és *Vermondtól* s 87. f. „Ne fogadj fel soha semmit,“ *Musset* Alfrédtől), öt kis külföldi regényt (80. f. *Merimée Prosper* „Colombája“, mely nemcsak otthonában, de mikor a negyvenes évek elején nálunk a

Ybl Miklós

** *(A dunapart szabályozásának tervét)* mely szerint a görög templomig rakpart lesz állitandó, a helytartótanács helybenhagyta. Eszerint, mint már emlitettük, az aldunasoron még egy sor ház fog emelkedni. E telkek egyike országos nemzeti magyar szinház számára lesz fenntartva, másikán pedig, az angol királyné előtt, a nemzeti kaszinó emeltet diszes épületet, melynek tervét Ybl épitész már el is készitette

Vas. Üp
1863. 203. l

Ybl eliktos
Vas. Lap. 1865 212 l.

↗ *(A pesti iparkiállitás ügyében)*, apr. 25-ikén b. Eötvös elnöklete alatt tanácskozmányt tartottak. Azon kérdés merült föl, vajjon a kiállitás helyi, azaz csupán s testvérfővárosokra kiterjedő, vagy pedig országos legyen? Az utóbbira határozták el magukat, miután Pestnek mint központnak, kötelessége, az ország többi városainak alkalmat nyujtani, hogy a közönséget ipartermé-nyeikkel és industrialis haladásukkal megismertessék. B. Eötvös, a jelenvoltak kérelmének engedve, a vállalat élére áll, mint elnök, s rögtön bizottmányt küldöttek ki a programm elkészitésére s a szükséges előintézkedések megtételére. E bizottmány tagjai: Rottenbiller, Korizmics László, Szabó József tanár, Ybl, Discher, Pozner, Heller, Luczenbacher, Oetl, Dankos, Ács, Kirner, Jankó, Kern István, Fischer Péter, Jandorek, Bachmayer, Kralik és Ildényi urak. A bizottmány hétfőn, május 1-jén fogja első ülését tartani.

COMMUNISME MODERNE"

le titre le plus simple que l'on puisse
es sur le Communisme moderne", le R.P.
ani, Maître des Sacrés Palais Apostoli-
un précieux petit livre que l'on peut
justement, un guide indispensable pour
connaître le communismé dans tous ses
cts. Le R.P.Mariano Cordovani ne se li-
exposition théorique des fausses doctri
nduit plusieurs Nations à la ruine; mais
lecteur, en des termes clairs et d'au-
caces, et les doctrines communistes,et
les combattre. L'A. ne repousse, a prio
irmation, surtout si elle est à même
r le public; il les accepte toutes et
outes sans y ajouter quoi que ce soit de
s il les réfute, avec une vigueur polé-
documentation si abondante et si serrée,
r, même le plus prévenu, qui se serait
bonne voie, doit être d'accord avec l'au

ne signalons pas ce livre pour sa seule

Ybl Miklós

** *(Az akademia ünnepélyes megnyitásáról)* különböző időpontokat hallunk emlegetni. Azon körülményből, hogy Ybl épitész utasitást kapott a nagyteremnek aug. 20-ig okvetlen elkészittetésére, némelyek azt következtetik, hogy a megnyitási ünnepély Szent-István napján lenne. Valószinübb azonban, hogy ez november 3-án fog végbe menni, azon a napon, melyen Széchenyi az akadémiát megalapitotta. Az akademia megnyitási ünnepélyét, mint a „P. N." helyesen megjegyzi, csak Széchenyi emlékével lehet összeköttetésbe hozni, és nincs nap, mely erre az imént emlitettnél alkalmasabb volna. (Mint a „P. Ll." értesül, az akademia ez évi közgyülése s ezzel együtt a palota ünnepélyes megnyitása aug. 19-re van határozva.)

Vas. Ujs. 1865. 204 l.

Ybl Miklós

— **(Hibaigazitás.)** A V. U. f. évi 13-ik számában Ybl Miklos életrajzának első hasábján, hol a „franczia renaissance stylü" irsai kápolnáról s a „babyloniai" stylü kecskeméti prot. templomról van szó — mindkét helyen *román* stylt kérünk olvasni.

Vas. Ujs. 1865.
189. l.

nent, sur leurs gouvernements; mais. chaque
la responsabilité qui pèse sur lui-même.

o o

délivrer le monde des vexations des ri-
x classes pauvres l'espérance d'un bien-
Si ce mouvement social, qui s'appelle
e levée de boucliers contre les fautes
du pouvoir politique, depuis le tsarisme
ues d'un absolutisme qui rend la vie dif
t en esclavage, il ne pourrait être com-
ins par nous, catholiques, que l'esprit
vres,vers les opprimés; nous qui avons
tyrannies qui ont dominé le monde de-
s. Mais, s'il peut se trouver, parmi les
i, qui puisse concevoir ainsi le commu-
e les chefs et que l'esprit de ce mouve-
és par les véritables intérêts des clas-
re ils le sont par la haine antireligieu
s classes et, plus spécialement, par la
latins catholiques. Tant il est vrai,
rgné personne, qu'il a mis à mort ces pro
aient tout donné, qui avaient prodigué

Klösz fényképe után.

BUDAPEST-FERENCZVÁROSI UJ TEMPLOM.

szer s nem többször s folytonosan zsémbeltek. „Fölösleges száj hijával sincs mit falnunk!“ Én ezt mind tudtam már s készen voltam tervemmel. Az nap este megjelent nálok a boltos félrubel értékü konfekttel; ő vele űl, én pedig kiszólitám Glyczeriát a konyhából s megparancsoltam, sugja meg neki, hogy a kapuban várom és haladéktalanul beszélni akarok vele. Meg voltam elégedve magammal. Különben is az nap nagyon elégült voltam.

Itt a kapuban Glyczéria jelenlétében kijelentettem neki, kit már az is ámulatba ejtett, hogy kiszólitottam, — hogy szerencsének és megtiszteltetésnek veszem . . . Másodszor: hogy ne csodálkozzék modoromon s azon, hogy a kapunál nyilatkozom, „hisz őszinte ember vagyok és ismerem a dolgok állását“. Nem hazudtam abban, hogy nyiltszivü vagyok. Hisz megérdemeltem volna, hogy leköpjenek. Nemcsak illően beszéltem, vagyis kimutattam, hogy müvelt ember vagyok, hanem originalisan is, már pedig ez a fődolog. Nos, vétek volna ezt beismerni? Meg akarom magamat birálni s meg is birálom magam. Ha beszélnem kell pro és kontra, hát beszélek. Később is élvezettel emlékeztem vissza erre, noha balgaság volt: nyiltam kijelentettem akkor, minden tartózkodás nélkül, hogy először nem vagyok kiváló talentum, de eléggé eszes; lehet, hogy nem kiválóan jó, de tisztességes egoista (még emlékszem e kifejezésre, utközben gondoltam ki és meg voltam vele elégedve) és nagyon meglehet, hogy más tekintetben igen-igen sok kellemetlen lakozik bennem. Mindez a büszkeség hangján volt előadva — ismeretes, hogy szokás az ilyesmit elmondani. Azonban volt annyi izlésem, hogy mikor nemeslelküen föltártam fogyatkozásaimat, nem bocsátkoztam érdemeim méltatásába, hogy „e helyett van nekem ez, meg ez, meg amaz“.

Láttam, hogy még mindig fél, de nem lágyitottam hangomon, elég az hozzá, hogy látván félelmét, még erősebb hangon folytatám; kereken kimondtam, hogy nálam jó ellátásban részesül, de czifra ruhákról, szinház és bálokról szó sem lesz, legfeljebb akkor, ha czéljaimat elértem. Ez a szigoru hang nagyon erőt vett rajtam. Mellékesen megemlitém azt is, hogy jóllehet magamra vállaltam e foglalkozást, t. i. kezelem a kasszát, czélom csak egy, csak egy körülmény az irányadó ... Hisz beszélhettem igy: valójában volt ily czélom és ily körülményem is. Megálljanak uraim, nem szerettem én az előlegezés mivoltát, de ha nevetséges is titkos frázisokban beszélni önmagának, csak „boszut álltam a társadalmon“, igen, igen, igen . . . Azonban ama reggeli elmessége, hogy „boszut állok“, igaztalan volt. Lássák, ha nyiltan mondanám neki: „Igen, boszut állok a társadalmon“, kaczajra fakadna s nevetve hagyna ott, mint akkor reggel tevé. Mivel pedig titkos czélzással megeresztettem egy titokzatos frázist, kisült, hogy meg lehet vesztegetni a fantáziát. Aztán meg semmitől sem tartottam: tudtam, hogy a potrohos boltos mindenesetre kevesebb előtte, mint én, s hogy én a kapuban mint szabaditó jelentem meg. Megfordult ez mind az én agyamban. Oh! a rosszaságra az ember kiválóan emlékezik! Hát gonoszság-e ez? Hogy lehet itt elitélni az embert? Talán nem szerettem őt már akkor?

Várjunk csak: magától értetődik, hogy a jótéteményről szót sem szóltam; ellenkezőleg, igen, ellenkezőleg igy: „hisz még *nekem* kell hálásnak lennem és nem *önnek*“. Nem tartóztattam magamat, hogy ezt szavakban is kifejezzem, mi talán balgaság volt, mert futó mosolyt vevék észre arczán. De czélomat tökéletesen elértem. Ha minden otrombaságra vissza kell emlékeznem, nem feledhetem el az utolsó aljas tettet sem: a midőn ott álltam, az forgott a fejemben: magas vagy, karcsu vagy s müvelt; nagyitás nélkül szólva nem is rut. Ime ez főtt a fejemben. Magától értetődik, hogy itt a kapunál mondotta az *igent*. De . . . de meg kell jegyeznem, hogy sokáig gondolkozott, mig kimondá az *igent*. Ugy elgondolkozott, annyira elmélyedt, hogy már kérdezni kezdém: „Nos, mi lesz?“ — s nem tartóztathatván magamat igy kérdém: „Mi lesz hát most?“

— Legyen türelemmel, gondolkozom.

És oly komoly kis arcza volt neki, olyan — hogy ekkor is olvashattam belőle! Sértve éreztem magam. „Talán, gondoltam, köztem s a kereskedő közt választ?“ Oh még akkor nem értettem őt! Még semmit, de semmit nem értettem akkor! Emlékszem, hogy Glyczeria utánam futott, midőn távoztam, megállitott az uton s lelkendezve mondá: „Uram, az isten megjutalmazza, hogy kedves kisasszonyunkat elveszi, de ne szóljon ám neki arról, mert ő büszke.“

Büszke! Magam is szeretem kissé a büszkéket. A büszkék kiválóan szépek, midőn ... no midőn már nem kétkedel, hogy hatalmadban vannak, nemde? Oh mindennapi, ügyefogyott ember! Oh mily elégült voltam én! Tudják-e, midőn gondolkozva állt a kapuban, hogy igent mondjon s én elámultam, tudják-e, hogy benne ily gondolat is támadhatott: „Ha már itt is, ott is szerencsétlenség fenyeget, nem jobb-e a kisebbiket választani, vagyis a potrohos kereskedőt, kit a részegeskedés hamar kivégez?“ Nos? Mit gondolnak, lehetett-e ily gondolata?

Igen, még most sem értem ezt, most sem vagyok vele tisztában. Csak az imént mondám, hogy ily gondolat támadhatott benne: hogy a két szerencsétlenség közül a kisebbiket válaszsza-e, t. i. a kereskedőt. De hát melyik volt a kisebbik szerencsétlenség, — én-e, vagy a kereskedő? A kereskedő-e, vagy a Göthét czitáló zálogközvetitő? Ez még kérdés! És mily kérdés? És ezt nem értem: a válasz az asztalon fekszik s te azt mondod, hogy kérdés! Valóban megérdemlem, hogy leköpjenek! Nem én vagyok oka... Apropos, mit ér nekem most — én-e, vagy nem én vagyok a hibás? Biz' ezt sehogy sem tudom eldönteni. Jobb volna aludni. Fejem fáj . . .:

(Folyt. köv.)

Dona Clara.*

Portugal népmánczc.

Dona Clara herczegasszony
Ott időzött kertiben,
Arany-haját fésülgette
Elefánt-csont fésüvel.
Bársony, a min ült, a vánkos,
És setét-piros szinű.
Szeme a tengerre mélyed,
Szép hajóhad tűn fel ottan:
S a vezérök, a ki hozza,
Lám milyen jól irányozza!
Maga ugrik ki a földre,
Sisak-rostély lebocsátva;
Üdvözli a herczeg-asszonyt,
A ki hozzá búsan igy szól:

—„ Mondd, nem láttad-é a férjem'
A ki oly rég elhagyott?“
—„ Férjedet nem ismerém én;
Mondd, minő jelet viselt?“

—„ Fehér volt a paripája,
Rajt aranyhímes nyereg;
Lándzsájának a hegyében
Vérpiros szalag lebeg;
Kardját a magam hajából
Font kötő kötötte meg.
Hogyha véle, hős keresztes,
Nem találkozál te sem:
Akkor, oh jaj bús özvegynek,
Jaj szegénynek énnekem!
S néktek, hajadon leányim,
Három árva gyermekem!“

—„ Harczos én, csatákra járok,
Sohse láttam férjedet.
De mit adnál mégis, urnőm,
Hogyha meghoznák neked?“

—„ Annyi pénzt adnék tenéked,
Se szeri se száma nincs!
Háztetőm minden cserepjét,
Mely arany mind, drága kincs!“

—„ Nem kell nékem a te pénzed, —
Az enyimmé nem lehet;
Harczos én, csatákra járok:
Sohse láttam férjedet.
De mit adnál, többet, urnőm
Hogyha meghoznák neked?“

— „Odaadnám ékszerem mind,
Azt se tudom mennyi van;
Drága rokkám szin-ezüstből,
S szövőszékem, mely arany.“

— „Ezüst, arany nem kell nékem,
Csak vas illet engemet;
Harczos én, csatákra járok:
Sohse láttam férjedet.
De mit adnál többet, urnőm,
Hogyha meghoznák neked?“

— „Lányaimnak hárma közül
Válaszsz egyet szabadon,
Mind olyan szép mint a holdfény,
Mint kelő nap hajnalon.“

— „Nem kell nékem a leányod,
Az enyim az nem lehet!
Harczos én, csatákra járok,
Sohse láttam férjedet.
De mit adnál többet, urnőm,
Hogyha meghoznák neked?“

— „Sem nekem nincs mást mit adnom,
Sem neked nincs kérni mást.“

— „De bizony van a mit adhatsz,
Hagyd az ily hazudozást!
Van tenéked arany ágyad:
Nyujts ott édes aluvást!“
— „Az a férfi, a ki igy szól,
Kinhalált, azt érdemel!
Ló lábához legyen kötve,
Az hurczolja itt le-fel!
Ide hozzám, hű cselédim,
E latort fogjátok el!“

— „A cselédidet ne hivjad,
Ők az én cselédim is.“

— „Hogyha te vagy az én férjem,
Hogy beszélhetsz akkor igy?“

— „Azért jöttem álruhában,
Látni: hozzám hű vagy-é?
Nem feledted, herczeg-asszony,
Azt a hétköves gyűrűt,
Mit egymásnak akkor adtunk
Mikor utra keltem én?
Hogyha megvan a tied még:
Nézzed, itt van az enyém!“

— „Lányaim, megjött atyátok!
Ide, a többé nem árva!
A mi oly rég zártan állott:
Disz-kapú legyen kitárva;!
Népem örvendj! itt a herczeg!
Férjem itt, karomba zárva!“

* Almeida-Garrett megjegyzése szerint e románcz is egyike a legnépszerübbeknek egész Portugalban. Tárgya a legnemesebbekből való: a hitvestársak hűsége. Nevezetes e románcz annyiban is, hogy Portugalban ez az egyetlen, mely a keresztes háboruk korára vonatkozik. A Minho-i változat a Szent-földet emliti; ujabb utánzások szerint azonban a férj majd Braziliából, majd Francziaországból tér vissza. Különböző neveken fordul elé, — majd mint a „Szép herczegasszony románcza“, majd Dona Clara, továbbá Dona Catherina néven. Közkedvességének jellemzésére szolgál azon irodalomtörténeti adat is, hogy Almeida-Garrett „Alfageme“ czimü szinmüvének ötödik fölvonásába kardal alakjában szőtte be e románczot s a közönség a legmelegebb tapssal fogadta.

A portugál eredetiből.

Győry Vilmos.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 6-ik számához 1869. febr. 7.

Az akademia palotájának égése.

F. hó 3-án éjjel 11 óra után verte föl Pest lakóit az a hir, hogy ég az akademia palotája, a nemzet kincse, büszkesége. Sokan voltak még ébren különböző közhelyeken, és a ki csak hirét vette, sietett a veszély helyére. Százanként gyültek az emberek; ott álltak, néztek, szitkozódtak, remegtek; de segiteni jóhosszasan nem tudott senki. A Duna bőven hömpölygeté habjait épen a palota lábánál, és a tűz mégis akadálytalanul terjedett. Nem volt egyetlen fecskendő, tűzoltó eszköz, nem senki a városi hatóság részéről, hogy rendelkezett volna. Egy egész hosszu óráig tartott a kétségbe esett feszültség; csak akkor érkezett fecskendő Budáról. Az alatt a roppant értékü képeket kezdette lehordani a közönség, s egy részét a közel eső borbélyműhelybe helyezte el!

Reggelre a tüzet sikerült eloltani; csak a legfelső padlazat keleti része esett áldozatul; a második emeletre nem szakadott be.

A tűz, hir szerint, az által támadott, hogy az elkészült vizvezetési csöveket, a fagyástól óva, mészszel és trágyával takarták be; azok az anyagok gyuladtak volna meg.

Másnap 4-kén egy küldöttség: b. Eötvös József, Szumrák pestvárosi főmérnök, Thaisz Elek és Ybl épitész megvizsgálták és ugy találták, hogy a kár összesen mintegy 50,000 forintra tehető, a miből alig 2000 esik egy biztositó társaságra; a többi az akadémiát terheli. Megemlitjük egyuttal, hogy az Eszterházy-képtár is biztositva van 1 millió forintig; de abban, szerencsére, nem esett kár.

A következő nap folytán is tömegestől járt a város népe, megnézni oly nagy veszélyben forgott közkincsünket; és az egész közönség ingerülten nyilatkozik a hatóság ellen, mely oly gyámoltalan veszély esetében; ingerült azok ellen is, a kiknek gondatlansága miatt e nagy veszedelem támadott.

Saját szavunkat is oda vegyitjük a közönség ingerültsége közé és követeljük, hogy nyomozás tartassék és szigoruan bünhödjenek mindazok, a kiknek mulasztásából támadott és elharapódzott e veszedelem. — *R.*

Irodalom és művészet.

** *(„Magyar Orpheus“)* czim alatt 1772-től 1844-ig keletkezett magyar zenedarabokat ad ki *Bartalus* István, a Kisfaludy-társaság pártolása mellett. Midőn pártolásba ajánljuk e nagy becsü gyüjteményt, közöljük itt magának Bartalusnak előfizetési fölhivását:

„A gyüjtemény műdalokat, népdalokat s zongoradarabokat tartalmaz, összesen 112 dbot. A népdalok száma több mint 43, melyek közül ma már három is alig ismeretes; a többieket — mindamellett, hogy költői történelmi becsüek — feledés homálya fedi. A műdalok mindenike több lap, sőt levél terjedelmü. Egy részük nem magyar stilus ugyan, de zenénk fejlésében szerepeltek, s csak ezekkel együttesen adhatok egy teljes történelmi képet. — Többek közt Haydn-tól is közlök két magyar szövegü dalt, melyeket a német irodalom sem ismer. — Minden darab fölé kijeleltem az évszámokat, szerző nevét és forrásokat. Előszavamban, mely a nevezett korszakra tájékozásul szolgál, egyszersmind közlöm a szerzők életirati vázlatát.

„E szerint miután a terjedelmes gyüjtemény épen sajtóra vár, tisztelettel felhivom a t. cz. közönséget, olvasó s zeneegyleteket, hogy pártolásukkal lehetségessé tegyék megjelenését. — Számitva irodalmunk vállalatom iránti rokonszenvére, e könnyebb s rövidebb utat választottam, annak biztos tudatában, hogy a kiket nemzeti haladásunk minden ága érdekel, lehetségessé teszik nemzeti zenénk művelői előtt multunk ismerhetését, sőt ama költői művekkel maguknak is kellemes órákat szereznek.

„*A magyar Orpheus* nagy nyolczadrét alakban s csinos kiállitásban fog megjelenni, egy példány előfizetési ára terjedelméhez képes csak négy forint. Bolti ára tetemesen drágább lesz. Gyüjtőknek minden tiz példányra egy tiszteletpéldánynyal szolgálok. „Az előfizetési pénzek dijmentesen küldendők Pestre Rózsavölgyi s társa műkereskedésébe, a szervitatér s uri-utcza sarkán. Előfizetési határidő: folyó év april 1. — *Bartalus István.*“

** *(Pályadij)*, melyet a Kisfaludy-társaság 1869-ik évi febr. 5-kén hirdet. Kivántatik tanköltemény a költészetről, tekintettel főbb fajaira is. Jutalma 50 arany. A pályamunkák idegen kézzel, tisztán és olvashatólag másolva, bekötve, lapozva, a szerző valódi nevét rejtő, lepecsételt, jelmondatos levél kiséretében, f. 1869-dik évi decz. 31-ig a társaság titkárához küldendők. Megjegyzendő, hogy a pályadijért versenyző munkák közül csak az nyerhet jutalmat, mely nem csupán aránylag jobb a többinél, hanem a melynek önálló becse is van. Kelt Pesten, a Kisfaludy-Társaságnak 1869-ik évi január 27-dik napján tartott üléséből. Greguss Ágost titkár.

= *(Magyar könyvészet)* czim alatt Aigner és Rautmann könyvkereskedése egy, havonként megjelenő, bibliographiai folyóiratot inditott meg, melynek januári első száma most jött ki sajtó alól. Ez iv az ujonnan megjelent magyarországi könyvek, a magyar hirlapok, zeneművek, jelesebb idegen kiadványok, sajtó alatt levő munkák sorozatát, végül nehány műnek lapokból átvett rövid ösmertetését foglalja magában. Ára e hézagot töltő vállalatnak egész évre 1 frt.

(Röpiratok irása) most a fő irodalmi divat. Az ifjabb irodalom is ugyancsak igyekszik honboldogitási terveivel kiállani a sikra. *Asbóth* János jobboldali röpirata után *Tóvölgyi* Titusztól jelent meg egy szélsőbali azt pedig csakhamar követte a *Skorpió*; e legujabban megjelent röpirat bal- vagy tán derékbalié.

(Csernátony) a Skorpióval, hirszerint kisebb alaku napi lapot indit meg e hó folytán.

** *(Orbán Balázs)* nagy érdekeltséget keltett „Székelyföld“ czimü művének második kötete nyomdai akadályok közbejötte miatt csak márczius első napjaiban fog megjelenni. Szerző ez ideig türelemre kéri előfizetőit, s egyszersmind kijelenti, hogy művére előfizetéseket e határidőig Ráth Mór könyvkereskedése mindig elfogad.

** *(Pfeiffer Ferdinánd)* tudatja Karlovszky M. Ida „Egy munkácsi rab története“ czimü regényes korrajzának előfizetőivel, hogy a két kötetes munka már megjelent, s nehány nap mulva minden előfizetőnek kezébe jut. Eddigi elmaradását a fővárosi nyomdák tulterheltségének kéri tulajdonitani.

Közintézetek, egyletek.

** *(Magyar tud. akademia.)* A phil. törvény- és történettudományi osztályoknak febr. 1-én báró Eötvös József elnöklete alatt tartott ülését *Pauler* Tivadar nyitotta meg Mittermayer Károly fölött tartott emlékbeszédével. Mittermayer egyike volt a jogtudomány legmélyebb gondolkozásu, legtevékenyebb s legszélesebb müveltségü művelőinek századunkban. Egy hoszu, munkás élet szorgalmas és soha nem lankadó működése maradandó nyomokat hagyott utána mindenfelé. Mittermayer Károly 1787-ben született Münchenben; 1868. aug. 29-én halt meg. E hosszu élet minden tevékenységét a jogtudomány fejlesztésére szentelte, és azon a téren akkora tekintélylyé vált, hogy amerikai és európai akademiák versenyezve választották tagjaikká. A magyar akademia is már 1846-ban tagnak választotta, nemcsak mint az átalános tudományosság elsőrendü koszorusát, hanem egyszersmind mint egyikét azon keveseknek, kik a külföldön hazánk mozgalmait is figyelemmel kisérik. Mert Mittermayer kiterjeszté figyelmét a magyar törvényhozás működésére is, sőt az 1844-diki büntetőjogi javaslatról a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott. Halála mult évi augusztus 29-én következett be. A gyülés második tárgyát *Römer* Flóris felolvasása képezé az ó-budai ásatások legujabb eredményeiről. Mióta a mult évi aprilban ő Felsége a király megtisztelé látogatásával Ó-Budán az archaeologiai kutatásokat, a polgárság belátta ez ügy jelentékenységét s élénkebb közreműködéssel nyujt segédkezet a találmányok megőrizéséhez s bejelentéséhez. Azóta számos római sarkophag s egyéb műemlék került elő azon ásatások alkalmával, melyeket a különböző gyárak épitkezései miatt tesznek. — A kultuszminiszter levelet intézett az akadémiához, melyben jelenti, hogy a jövő törvényhozás elé a közkönyvtárak ügyében törvényjavaslatot szándékozik terjeszteni. E czélból megbizta Szász Károlyt, hogy a pesti közkönyvtárakat megvizsgálván és szakférfiakkal értekezvén, az országos segélyezés iránt hozzá javaslatot terjesszen be. Kéri tehát az akademiát, hogy a kiküldöttet működésében támogassa. A kultuszminiszter levele kiadatott az akadémia könyvtári bizottságának.

** *(A magyar történelmi társulat)* kolozsvári bizottsága m. hó 14-én tartotta havi rendes ülését. Ez alkalommal gr. Eszterházy János családi leváltárából több érdekes oklevelet mutatott be, melyek közül a nevezetesebbek a történelmi társulattal másolatban közöltetni fognak. Elnök gróf *Lázár* Miklós bemutatott egy gr. Teleki Jánosné birtokában levő szentképet, melyet a rajta levő iratok szerint a bujdosó Mikes Kelemen küldött ajándékba Petki Dávidnak, mely kép egykor Mikes anyjáé, Torma Éváé volt. Ezzel kapcsolatban *Szabó* Károly ismertette Mikes Kelemennek egy eddig ismeretlen, terjedelmes forditott áhitatossági munkáját. Ezután gr. *Lázár* Miklós adott ismertetést Petrichevics Horváth Boldiszár unitarius főkurator és kir. hivatalos mult századi naplójáról, melyben Erdély akkori polgári és egyházi történelmére igen érdekes följegyzések találhatók. Végre *Szabó* Károly tett jelentést a báró Radák-család Ozdon levő levéltáráról, melyet közelebbről alkalma nyilt részletesen megismerni. A bizottság nevében e levéltár birtokosa b. Radák Ádám fel fog kéretni, hogy azon erdélyi országgyülési eredeti törvényczikkeket tartalmazó kötetet, mely egykor Kapi György tulajdona volt, s melyben az 1652—1666-ig terjedő törvényczikkek minden eddig ismert gyüjteményeinknél teljesebben maradtak fenn, sziveskedjék az erd. mezeum gyüjteményének kiegészitésére felajánlani.

** *(Az akadémiának)* jelenleg 298 tagja van; ezek közül 22 tiszteleti, 39 rendes, 165 levelező és 72 külföldi. Az elmult évben 6 akademiai tag halt meg, köztük Erdélyi János, Tompa Mihály és dr. Balassa.

** *(A m. tud. akadémia)* ez évi nagygyülését, mely alkalommal Greguss Ágost fog Erdélyi János fölött emlékbeszédet mondani, valószinüleg márczius végén tartja meg.

** *(A tiszai vasuttársaság)* jan. 30-án tartott közgyülésén az igazgatóság által a kormánynyal kötött egyesség helybenhagyatott, s hosszabb vita után el lett határozva, hogy minden az 1867. és 1868. évről eredményezett tiszta bevétel kizárólag a társulat eddigi részvényeseinek javára esik. A kifizetést illető javaslatok a jövő közgyülés elé fognak terjesztetni.

= *(A tiszai vasuttársaság)* jó példával jár a többi előtt, a midőn közelebbről már intézkedéseket tett az iránt, hogy igazgatóságának székhelye Pestre tétessék át.

— *(Köszönetnyilvánitás.)* A Romániában levő ploesti „Deák Ferencz magyar olvasó-egylet“ folyó év január 17-én tartott közgyülése alkalmával, egyletünk alelnöke, ploesti kovácsmester *Máté* János ur a „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ megrendelhetése tekintetéből egyletünk számára egy darab cs. kir. aranyat ajándékozni sziveskedett, — ebbeli nagylelküségeért hálás köszönetünket nyilvánitjuk. — *Szőcs József*, a ploesti magyar egylet jegyzője.

** *(A nemzeti kaszino)* közgyülésében az egylet igazgatóivá választattak: Károlyi György gróf, Szápáry Antal gróf, Wenckheim Béla báró.

** *(A lipótmezei tébolydában)* a Róhusból odaszállitottakkal együtt jelenleg 132 elmebeteg van.

Egyház és iskola.

** *(A szini tanodai igazgatóság)* részéről közhirré tétetik, hogy jelentkezések az 1869—70-dik évi tanfolyamára f. évi márczius 15-kétől 20-ig fogadtatnak el. A fölvételre megkivántatik: 1. Nőknél 15-, ifjaknál legalább 18 éves életkor. 2. Csinos, szinpadias alak. 3. Hibátlan, tiszta kiejtés és csengő hajlékony hang a drámai, csengő tiszta hang és szabatos hallás az operai szakhoz. 4. Becsületes magaviselet, és erkölcs. 5. Annyi iskolai készültség és társadalmi müveltség, menynyit 15—18 éves korban mindenkitől megvárhatni. A beiratás helye: ujvilág-utcza 16-ik szám, 2-dik emeleten a szinészeti tanoda irodája; ideje a fentirt napokon d. e. 10—12 óráig.

** *(Maros-Bogáton)* négy osztályu elemi iskolát állit fel az ottani közbirtokosság, melynek élén a jótékonyságáról ismeretes gr. Gyulai Lajos áll

Közlekedés.

** *(A pesti vizvezetés)* folytatására kért 940 ezer forintot a városi közgyülés a jelentés értelmében megszavazta, s egyuttal elhatározta, hogy

*

Lindley mérnök szólittassék fel, miszerint mielőbb terjeszszen elő részletes tervrajzot és szorosabban körülirt szerződési javaslatot.

↗ *(A táviratokat)* febr. 1-től kezdve hordárok hordják szét a városban, kiknek külön jelvényük, egy nemzeti czimer van sapkájukon, s kiket más czélra nem szabad használni. A hordárok igazgatósága kéri a közönséget, hogy netalán előforduló rendetlenségek esetében hozzá (vácziút 2. sz.) forduljon.

** *(Gy.-Fehérvárról irják)* a „Székely Hirlap"-nak jan. 25-kéről: Tegnap este nagy feltünést okozott 14 köcsög-kalapos idegen, kik az esteli vonattal érkeztek. Mint később megtudtuk, ezen urak angolok, s a gyula-fehérvár-marosvásárhelyi vasut felvételére érkeztek. Mint biztos értesülésből tudjuk, a vasut továbbépitése M.-Vásárhely felé már márcziusban kezdetét veszi.

** *(A kereskedelmi miniszterium,)* tekintve, hogy a postára feladott s kézhez nem adott, vagy postai kezelés alatt megrongált értékküldeményekért a postaintézet ellen emelt kártérítések olykor késedelmesen intéztetnek el a postaközegek által; a panaszok megszüntetése czéljából, s hogy a minisztérium a tárgyalásokat figyelemmel kisérhesse, rendeli, hogy a kártéritési esetek egyenként a miniszterium tudomására hozandók, s ennélfogva figyelmeztetik a közönség, hogy ily felszólamlást egyenesen a miniszteriumhoz is lehet benyujtani.

Mi ujság?

(Pest választási mozgalmai) legélénkebbek voltak a Lipótvárosban Wahrmann és Falk közt. *Falk* Miksa visszalépett: ott csendesen foly minden. Most már a Terézváros legzajosabb, a hol még bizonytalan, hogy melyik van többségben: *Gorové* vagy *Jókai* pártja. Mindkettő működik teljes erejéből és a zsidók nagy szerepet játszanak mindkét részen. Jelentékeny kérdésül szerepel, hogy melyik tett többet az izraeliták érdekében a két jelölt közül. Jelöltjeiket társadalmi uton is igyekeznek kitüntetni: Jókait keresztelőbe hivta egy zsidó választó, Gorovét házszentelőre egy más.

** *(Jókai Mór terézvárosi párthivei)* febr. 2-án gyültek össze a lövöldében s képviselőjelöltjüket, miután ott programmját előadta, 26 fiakker, 1 confortábli s 12 omnibus kisérettel, folytonos éljenzés közt, hordozták meg Pest utczáin s kisérték haza lakására.

** *(Budán uj épitkezések)* vannak tervben a királyi palota körül, mely szük az egész udvar befogadására. A fegyvertári épület kétemeletessé épittetnék, a palotának megfelelő magasságban és modorban.

— *(Nyomdász-bál Pesten.)* Nem mulaszthatjuk el, hogy bár röviden, meg ne emlékezzünk a pest-budai könyvnyomdászoknak január 31-kén a polg. lövölde izlésteljesen diszitett termében, az önképző- és betegsegélyző-egylet javára rendezett tánczvigalmáról, mely csinos hölgykoszoru jelenlétében s a fiatalság kedélyes, vidám mulatozása közepette folyt le. A terem előcsarnokában a belépő szemben találta Gutenberg életnagyságu arczképét, mely virágok és folyondárokkal volt diszitve. Legjobban sajnáltatott, hogy az irodalom és a főnök-testület oly gyéren volt képviselve; de ott láttuk a vigan mulatók sorában az „Athaeneum" részvény-társaság több tagját s köztük t. Cséry urat, a társaság elnökét és az önképző-egylet tiszteletbeli tagját. Éjfélkor jelent meg magyar és német nyelven egy élczlapocska, „Maculatura" czim alatt, mely a nyomdász életből meritett tartalommal, nyomdászok által igen ügyesen volt szerkesztve. Szünóra alatt a dalárda énekelt igen sikerülten nehány darabot, ezek közül különösen a „Kossuth-induló" és a „Donau-Walzer" nagy hatást idéztek elő. Kis vártatva ismét folyt a tánez vigan, lelkesedtek öregek s ifjak, parányikát sem látszott senki gondolni a másnapra, midőn a házbérfizetés napja bekövetkezik, pedig az ily napok meglehetős hatással vannak a kedélyre Pesten. A kiszolgálatra nézve csak annyit jegyzünk meg, hogy lustán, lomhán ment, mintha ólom kezekkel és lábakkal birtak volna a pinczérek, s a mi jött is: ehetetlen, ihatatlan, s azt mondani sem kell, hogy méreg drága volt. A nagyszámu társaság csak 5 órakor kezdett oszlani.

** *(Azon jelmezbálra,)* melyet Festetics gróf és grófné febr. 6-án bécsi palotájokban rendeznek, az utóbbi udvari bál alkalmával királyné ő felsége személyesen igérte meg Festetics grófnénak megjelenését. E miatt a bécsi haute volée coulissái mögött nagy lárma kerekedett, mert az eddigi udv. etiquette szerint az uralkodópár csak Schwarzenberg, Fürstenberg, Auersperg herczegek és Pallavicini Alfonz marquis udvari báljait szokta meglátogatni — és soha valamely grófnak bálját. Hogy királyné ő Felsége épen egy magyar grófnál teszen először kivételt, ez sehogy sem megyen a bécsi aristokraták fejébe.

** *(Szoboszló)* izraelita lakosai, mint a „Debreczeni Lapok" irják: tömegesen akarják nevöket megmagyarositni.

** *(Két aranymenyegző)* ment végbe Pozsonyban febr. 2. és 3-án. Az egyiket egy asztalos, másikat egy mészáros mester ülte, becsületes pozsonyi polgárok, kiket az isten még sokáig éltessen erőben, egészségben.

** *(A belügyminiszterium)* rendeletet tett közzé a szikviz (soda) gyártására nézve. Megszabja, hogy minő edényekben, milyen eljárással készitessék a szikviz, hogy egészségtelen ne legyen.

** *(Felső-Idecsfalván)* közelebbről 37 ház lett a lángok martaléka minden melléképületével együtt.

** *(Névváltoztatások.)* Schönvizner János *Réti*-re, Bräuer Antal *Bajor*-ra, Ritter Lajos *Rónai*-ra, Singer Károly *Marosi*-ra, Bóba János *Bogyányi*-ra, Studnicska Miklós *Kutassi*-ra változtatták neveiket.

** *(Halálozás.)* *Almási Gedeon Miklós* volt honvédőrnagy, sárosmegyei telekkönyvi vezető, jan. 30-án, életének 63. évében Eperjesen elhunyt.

(Drágfi Sándor) volt váczkerületi képviselő jobban van. Azért tartjuk szükségesnek megemliteni, mert egy távirati tudósitás után minap halálát jelentettük.

Nemzeti szinház.

Péntek, jan. 29. „*A szép molnárnő.*" Vigj. 1 felv. Irta Mellesville és Duverier. Ford. Somolki; — és először: „*A miniszterelnök bálja.*" Vigj. 1 felv. Irta N. N.

Szombat, jan. 30. „*Hunyadi László.*" Eredeti opera 4 felv. Irta Egressi Béni. Zenéjét Erkel Ferencz.

Vasárnap, jan. 31. „*A miniszterelnök bálja.*" Vigj. 1 felv. Irta N. N. — és „*Egyetlen leány.*" Vigj. 1 felv. Irta gróf Fredro S. Ford. Radnótfáy.

Hétfő, febr. 1. „*Az égben.*" Vigjáték 2 felv. Irta Balázs Sándor; — és *tánczegyveleg.*

Kedd, febr. 2. „*A boldogság első napja.*" Vig opera 3 felv. Zenéjét szerz. Auber.

Szerda, febr. 3. „*Makranczos hölgy.*" Vigj. 5 felv. Irta Shakespeare. Ford. Lévay.

Csütörtök, febr. 4. „*A fehér nő.*" Vig opera 3 felv. Zenéjét szerz. Boildieu.

Erkel „Hunyadi László-jának jan. 30-ki előadása, a dalmű első előadásának 25 éves jubileuma, valódi diadalnap volt az érdemekben megőszült zeneköltőre nézve. Midőn a karigazgatói széken (hol 31 éve működik) megjelent, zajos tapssal üdvözölte a nagyszámu közönség, s e taps a mesteri nyitány s az egyes fölvonások végével egyre viharosabban megujult. A 2-dik felvonás után következett a nyilvános kitüntetés.

Ott állt az egész operaszemélyzet két oldalt s a középen Erkel. *Böhm* operai rendező rövid beszéddel üdvözölte, elmondva, hogy művében — melylyel uttörő lett — a nemzet akkori törekvéseinek zenében adott kifejezést, oly megragadólag, hogy a honvédek is e hangokkal indultak a csatába, s kivánva, hogy az ősz zeneköltő még sokáig disze lehessen a nemzeti szinháznak. A közönség tapsviharban tört ki, mialatt *Pauliné* asszony — a dalmüi személyzet nevében — babérkoszorut nyujta át neki. Egyszersmind értékes ajáodékokkal is meglepték e napon: egy pompás zongorával és ezüst serleggel. Az elismerés megható jelenete volt ez, olyan, a minőt a „Hunyadi" szerzője érdemelt.

Szerkesztői mondanivaló.

— **Háromszék.** L. J. A Bemre vonatkozó figyelmeztetést köszönjük. A dicső lengyel hős jelszava: „Den Feind mit dem Schwerdte schlagen, mit dem Herzen gewinnen" (az ellenséget megverni karddal, megnyerni szivvel) valóban ő hozzá méltó s őt épen jellemző szó. Mi Petőfinek ön által emlitett szép költeményét illeti, annak közlését más alkalomra tartottuk fönn; mi is azt hiszszük, hogy sokak előtt ismeretlen még olvasóink közül. A „Honvéd-album"-ban megjelent közleményekre vonatkozó helyreigazitásokat átküldtük az album szerkesztőjének. Figyelmeért ismételve vegye köszönetünket.

— **Kővágó-Örs.** M. P. A czikk közölhetése csak a rajz szerencsés elkészülésétől függ.

— **N. N.** A „Télben" van egy rettenetes sor, melyet lehetetlen ki nem adnunk: „S a hol zenegtek szende fülmilék" —! A más kettőben több dicséretest találtunk s kivált a „Szerelmem" czimü kevés simitással jöhetne is. De hadd várjunk jobbakat.

— **Kis-Ujszállás.** H. L. Az ujabb közlemény is érdekes s közlése egyedül tárgyhalmaz miatt késik, miután érdekéből semmit sem veszt. Közlésében kivánata szerint fogunk intézkedni. Az előbbi közlemény megkezdődik, mihelyt a mostani rokontárgyuak be lesznek fejezve.

— **Rakamaz.** T. I. A „P. U."-ból megrendeltük a példányt. Sajnáljuk, hogy a másikra nézve már nem segithetünk a bajon.

— **Debreczen.** F. G. A bizományokban részünkről a legnagyobb örömmel jártunk el. Az irói segély-egylet számára szerkesztőségünkben álló kis perselybe bele tettük a küldött 5 frtot, s az ügy nevében köszönjük a szives adományt. — A kérdezett dologról rövid időn remélünk jelentést tehetni.

— **Laczháza.** A holland novellát most olvassuk, s mondhatjuk, érdekkel. „A rút zsidó leány" czimü beszélyt átadtuk R-nek, a ki fel fogja használni. A többi szintén beválik. Lapunk oly hasznos munkatárs iránt nem akarna hálátlan lenni, de érdekes közlendőkben épen most oly gazdagok vagyunk, hogy a sorrend megállapitása valóban nehezünkre esik.

SAKKJÁTÉK.

480-dik sz. f. — Szirmay Jánostól †

Sötét.

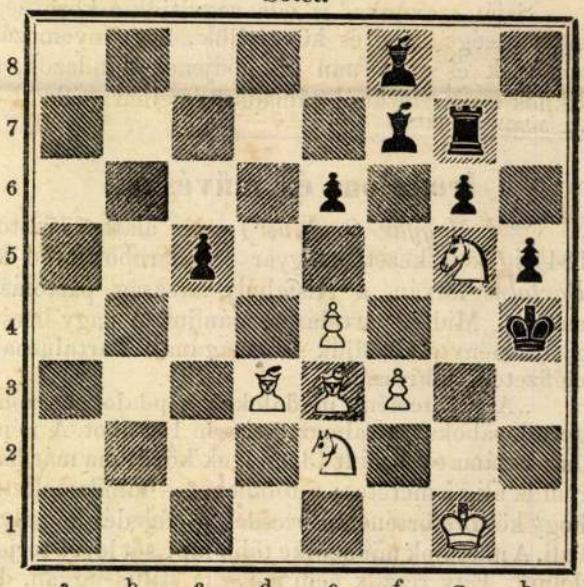

Világos.

Világos indul s a 3-dik lépésre mattot mond.

A 475-dik számu feladvány megfejtése.

(Müller I.-tól, Lipcsében.)

Világos.	Sötét.	Világos. a)	Sötét.
1. Bb8—b6	d4—e3:	1.	Kc5—b6:
2. Bb6—c6†	Kc5—d4	2. Fe3—d4:†	Kb6—ab
3. Bc6—c4 matt.		3. Fe4—b7 matt.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben:* Fülöp József. — *Harasztiban:* gr. Festetics Bannó. — *Karczagon:* Kacsó Lajos. — *Miskolczon:* Czenthe József. — *Csákváron:* Kling Iván. — *Jászkiséren:* Galambos István. — *Petécsén:* Rády György. — A *pesti* sakk-kör.

Rövid értesités. *Miskolcz. Cz. J.* Az egyik feladványban Vh3—d3 első lépésre szintén czélhoz vezet.

HETI-NAPTÁR.

Hónapi- és hetinap	Katholikus és protestans naptár		Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Nap hossza	Nap kél	Nap nyug.	Hold hossza	Hold kél	Hold nyug.
	Január		Február (ó)	Sebat R.	f. p.	ó. p.	ó. p.	f. p.	ó. p.	ó. p.
7	**Vasár**	**C** Romuald apát	**C Ötvönöd.**	**26 E** Xenophon	26 Jónás	318 46	7 20	5 8	273 9	4 28	1 26
8	Hétfő	Máthai János	Salamon	27 Ján. Chrisost.	27 Jónatán	319 46	7 19	5 9	285 25	5 19	2 15
9	Kedd	Hushagyó Kedd	Apollonia	28 Syriai Efrem	28 Jóram	320 47	7 18	5 10	297 37	6 2	3 8
10	Szerda	Hamvazó szer. †	Skolastika	29 Ipoly	29 Ant. hal.	321 48	7 17	5 12	309 30	6 41	4 5
11	Csöt.	Dezsér, Eufr. ●	Árpád	30 Nagy Vazul	30 Roschod.	322 48	7 15	5 14	321 23	7 14	5 6
12	Pént.	Jézus 5 sz. sebe	Eulália sz.	31 Czirus János	**1 Adar R.**	323 49	7 14	5 15	333 11	7 43	6 5
13	Szom.	Ágáb, Barna	Barnika	**1 Február**	**2 Teczav**	324 50	7 12	5 17	314 58	8 9	7 5

Hold változásai. ● Ujhold 11-én 3 óra 10 perczkor délután, nálunk meg nem látható napfogyatkozással.

TARTALOM.

Kazinczy Ferencz (arczkép). — Tengerparton. — A skót szombatnap. — A fehér keresztnél (vége.) — A Martinovics-pör 1795-ben (képpel.) — Kazinczy Ferencz naplója (ábrával.) — Az iserlohni barlang (képpel.) — Egyveleg. — **Tárház:** Kurta farsang, hosszu böjt. — Az akademia palotájának égése. — Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Közlekedés. — Mi ujság? Nemzeti szinház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakk-játék. — Heti-naptár.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.** (L. magyar-utcza 21. sz.)

Ybl Miklós

Wod

Komor Marcell:
A Szt. István templom
Modern Müvészet
1905. I. 168. l.

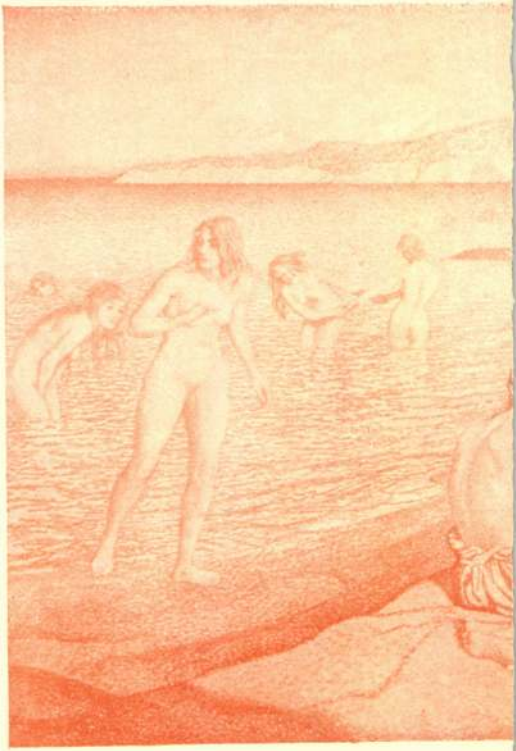

dog az a nemzet, amely építeni tud, amelynek fiai között nagy építők vannak, akik gondoskodnak fajuknak, nemzetüknek örökkévalóságáról. Nekünk, sajnos, ebből a boldogságból is csak annyi jutott, mint a szellemiség összes kincseiből s ezért százszorosan kell hogy becsüljük azokat a keveseket, akik fajunk hírét eljegyezték az örökkévalósággal. S ezek között elsősorban a legnagyobb építőt, Ybl Miklóst, akinek alakja büszkén és nemesen ragyog elő a magyar civilizáció kialakulásának forgatagzavarából. Száz esztendeje, hogy született, s férfikora, tehetségének, művészetének teljes kivirágzása arra az időre esett, amikor Magyarországon helyreállottak a politikai és társadalmi viszonyok s amikor a nemzet kivételes fiai fel kellett hogy építsék az új Magyarországot. S Ybl Miklós első volt az építők között, épített mint az architektúra kivételes mestere és épített mint a magyar szellemiség egyik első képviselője. Keze munkája örökre itt maradt közöttünk s mi csak most, amikor hosszas tanulás után felértünk hozzá, kezdjük észrevenni annak nemességét. Most bámulva állunk az épületek előtt, amelyek ebben a hirtelen felnőtt, koravén nagyvárosban a tradiciót, a nyugati műveltséget, a klasszikus tudás érett szellemét és a művészetnek örök értékeit képviselik. Tisztelve és meghatottan csodáljuk ezt a kivételes szellemet, mert a forrongás és kezdetlegesség világában olyan műveket alkotott, amelyeknek íze, mint a legnemesebb óboré: mély, komoly, tüzes és erős. Csodáljuk benne a fölényt, amellyel a stílusokat, a világ építőművészetének összes nagy eredményeit ismerte és csodáljuk a fantáziának azt a bőségét és eredetiségét, amellyel az átértett formákból ismét újat, egyénit és izgatót tudott alkotni. De legfőképpen a művészt csodáljuk benne, akinek képzeletében annyi báj, ötlet és erő lakott, akinek ízlése annyira választékos és finom, aki megőrizve lényének komoly konzervativizmusát, alkotásait mégis örökre elevenné tudta tenni. Ezt az örök elevenséget bámuljuk talán leginkább, mert mindennap újra és újra találkozunk az épületeivel és mindig újra és újra friss szépségeket fedezünk fel bennük. Olyanok, mint a föld legmélyére húzódó, kimeríthetetlen bányák, amelyeknek kincsei után még generációk és generációk kutathatnak és sohasem eredménytelenül. A mostani generációnak különösen szüksége van erre a kutatásra, az építőművészet válsága még mindig nem ért véget és az architektúra sohasem szorult rá inkább azokra az ősökre, akik a klasszikus nivót képviselik. Magyarországon ennek a nivónak Ybl Miklós a legelső képviselője, ő mutatja azokat a kvalitásokat, amelyekre a magyar építőművészeknek törekedniök kell, az ő műveiből szól feléjük a legnemesebb építőművészetnek tiszta, harmonikus zengése. Tiszteletének igy különös aktualitása van s a magyar kultúra, amely születésének százados évfordulóján bizonyságot tett erről a tiszteletről, abban a tudatban cselekedett, hogy nemcsak a multat koszorúzta meg, hanem a saját jövőjének tett szolgálatot. Mert minél forróbb, őszintébb és cselekvőbb ez a tisztelet, annál biztosabb a magyar építőművészet jövője.

MAJOVSZKY PÁL — MINISZTERI TANÁCSOS. Lapunk zártakor értesülünk a kultuszminisztérium művészeti osztálya főnökének előléptetéséről, mely mindenfelé osztatlan megelégedést és örömöt keltett. Majovszky dr. immár közel két évtizedig szolgálja a művészi kultúra ügyét rajongó lelkesedéssel, alapos hozzáértéssel és nem csekély áldozatkészséggel. Különösen sokat köszön neki a magyar iparművészet, mely tettrekész igaz barátját és támogatóját bírja benne. Amidőn őt méltón megérdemelt kitüntető előléptetése alkalmából üdvözöljük, kívánjuk, hogy önzetlen és eredményes munkásságát, bámulatos energiáját és nemes ízlését a magyar művészet javára még igen sokáig érvényesíthesse.

MŰVÉSZET A TISZTELT HÁZBAN. A politikai viták és országos gondok forró levegőjű hajlékába, a képviselőházba, ritkán vonul be a művészet békés szellője, talán csak minden évben egyszer, a kultuszvita idején, amikor a művészet ügyeinek is akad egy-egy szószólója. Az idei vitából sem maradt ki s azok a felszólalások, amelyek a műemlékek fokozottabb védelmét, valamint az építőművészet rendszeresebb fejlesztését kívánták, bizonyára igen jó szolgálatokat tettek a magyar szellemiségnek. Mi azonban nem ezekről akarunk megemlékezni, hanem inkább azokról, amelyek nem történtek meg, holott igen kívánatosak lettek volna. Magyarán mondva, kissé keveseljük azt az érdeklődést, amelyet a képviselőház a művészet ügyei iránt tanusít. Magyarországon a művészetnek annyi aktuális kérdése van, a művészet és iparművészet fejlesztése annyi új, nagyszabású teendőt követel, a művészi kultúrában annyi megvitatandó kérdés van s mégis egyiknek sem jutott közülök szónok. S ez nemcsak azért sajnos, mert magában a Házban nem csendült meg a művészet hangja, hanem még inkább, mert azt a látszatot kelti, mintha maga az országos érdeklődés is olyan lanyha volna, mint amilyen kifejezésre a képviselőházban jut. Szeren-

csére azonban másképpen áll a dolog s a művészet ma már Magyarországon is átitatta az egész közéletet és ezernyi szállal fűződik a nemzet és társadalom érdekeihez. De éppen ezeknél az érdekeknél fogva kellene hogy nagyobb szerepet játsszon a képviselőházban is, ahol ezeknek az érdekeknek sorsa eldől. Mert ezek az érdekek már régen alaptalanná tették azt a felfogást, hogy a művészet dolga nem fontos. A művészet nem dísz, nem sallang, nem fényűzés többé, hanem a nemzet szellemi és anyagi leltárának egyik legfontosabb tétele. S ennélfogva a leggondosabb figyelmet és érdeklődést követelheti ott is, ahol ezeket a tételeket elintézik.

IPAROSOK, IPARMŰVÉSZEK ÉS A MINISZTER. Megemlékeztünk már arról a súlyos harcról, mely hosszú idő óta a müncheni Iparművészeti Egyesületben iparosok és iparművészek közt dúl s amely hovatovább annyira kiélesedik, hogy nemcsak az egyesületet magát, de az egész müncheni iparművészetet is válságba sodorja. A dolog tudvalevőleg abból indult ki, hogy az iparosok — főleg az utolsó évek rossz kereseti viszonyain elkeseredve — az iparművészek ízlésbeli eltévelyedéseit, szertelenségeiket és csapongó változatosságukat állítják oda, mint a bajok főforrását, amely a publikumot a müncheni iparról elidegeníti s az otthoni vásárlót csakúgy, mint a külföldit a nyugodtabb és életviszonyokkal jobban számoló berlini, hamburgi és düsseldorfi művészek munkáira kapatja. Ez a harc immár a parlamenti költségvetés körül is erős hullámokat vert, mert az iparosoknak érdekképviselői a bajor kamarában egyenesen a minisztert tették felelőssé azért a pusztításért, amelyet szerintük a müncheni iparművészeti iskola új igazgatója Riemerschied, az ő munkatársaival Dasioval és Niemeyerrel az általuk nevelt egész új nemzedékkel együtt a müncheni iparművészet jó hírén elkövettek. A képviselők egész sora állott föl, hogy a minisztert az iskola ellen bizalmatlanná tegye, hogy a szertelen modernességet, amely a vevőknek nem kell s az iparost meg a kereskedőt falnak viszi, diszkreditálják és az úgynevezett „purista“ stílust, mely a történeti stílusok minden szépségét mellőzi, egyenesen megfojtsák. A maliciák és szitkok egész ütegét vonultatták fel Riemerschmied ellen s még azt is szemére lobbantották, hogy aki másként gondolkozik az iparművészeti iskolán, mint ő, azt üldözi és nem engedi szóhoz jutni. Dr. Knilling kultuszminiszter igen alapos beszédben mutatta ki, hogy az iskola tanmenete minden irányban és minden stílusban igyekszik a növendékek szaktudását kifejleszteni, senki sem tirannizálja sem a tanárok, sem a növendékek művészi felfogását és azok a más német városokban működő tervezőművészek, akiknek neveit ellenpéldául felhozták, maguk is többnyire a müncheni iskola tanítványai voltak. Vázlatos jelentésekből körülbelül ennyit lehet megállapítani arról a háboruságról, amely most Münchenben — úgylátszik a sörcsarnokokon túl is — füti a művészkedélyeket. S habár a jelentések óvatosan kerülik a lényeget, valószínünek látszik, hogy az iparosok azt fájlalják, hogy a tervezők az élettel, a vásárlók ízlésével és az amerikai meg egyéb külföldi vevők által forszirozott régies stílusú bútorokkal mit sem törődnek és megelégszenek azoknak a sznoboknak a dicséretével, akik rajonganak, de nem vásárolnak. Bizonyára a berlini nagy áruházak sikeres versenye is növeli ezt az érzésüket, amelyeket éppen mivel nem a stílusra s az egyéniségre eszkösznek, hanem a vevők tetszésével megalkusznak, lassan teljesen föléje kerekednek a sokáig egyeduralkodó müncheni iparművészetnek.

FUTURIZMUS AZ IPARMŰVÉSZETBEN. A futurizmus, amely gyüjtőnévvel ma — hibásan — az összes postimpresszionista festőirányokat szokták összefoglalni, mint előre látható volt, visszhangra talált a francia interiőrművészetben is. Abból a felfogásból indulnak ki egyesek, hogy a megváltozott képekhez változott, ideges vonalvezetésü, új ornamentikájú keretre van szükség s a régifajta lakásművészet már nem elégíti ki ezt az ízlést. A legutolsó év Salon-kiállításán Párisban már láthatók voltak ilyen „semi-futuristának“ és „synchronistá“-nak nevezett interiőrök, melyek között legfeltünőbb volt az André Mare-é. Duchamps Villon furcsa kubista-modorú állatképeihez olyan falmezőket csinált, amelyek azoknak jellegét stílusosan egészítették ki. Részint kék és vörös nyugtalan színü damasztszövettel húzta be a falakat, részint faragott fával osztotta fel a síkokat, míg az egyes bútordarabokon ugyanazon állatornamensek ismétlődtek, a hétféle fából készült ebédlőszekrényen, a hatalmas lógólámpán, a festett ablakon, az edényeken stb. Egy másik interiőr, melyet Mme Paquin a nagy szabónő deauvillei nyaralója számára tervezett Mallet-Stevens, a színek végtelen s merész kombinációjával tünt fel. A tapéta selyme, a nagy brokátok, melyek a mennyezetről a földig lecsüngtek, a szövött szőnyeg színe, a fehér székekre húzott nagyon élénk szövetek mind az égő piros, a kék és a zöld merész keveredését mutatták és azt bizonyították, hogy mily erős festői s mily kevés térművészeti érzék van

munka, amely a csengőkről, a gázmérő használatáról, az ablakszellőztető-készülékekről épp oly részletesen szól, mint akár a bútorszövetekről. Függelékül kétszáz háztartási receptet közöl röviden a berendezés rendbentartására és pontos árjegyzékben sorolja el, hogy egy-egy szoba berendezési tárgyai körülbelül mennyibe kerülhetnek. Szép és okos könyv, amelynek minálunk való használatát csak a bérházlakásnak a családi háztól eltérő volta nehezíti meg. Megnehezíti, de nem teszi lehetetlenné.

KRÓNIKA

BÁRCZY ISTVÁN A KÜLFÖLDIESKEDÉS ELLEN. Bárczy István az Iparművészeti Társulat közgyűlésén tartott elnöki megnyitójában igen találó és megszívlelésre érdemes szavakban fordult a magyar iparművészeti törekvéseknek egyik legnagyobb akadálya, a külföldieskedés ellen. Beszédének idevonatkozó részét, amely oly előkelő helyről erősíti meg az általunk is vallott eszméket, az alábbiakban közöljük olvasóinkkal:

„A törekvéseink elé tornyosuló számos akadályok közül ez alkalommal kiragadunk egyet, melyen minden jószándék, igyekezet és fáradozás megtörik: közönségünknek egy régi, immár tarthatatlan és megokolatlan előítéletét. A külföldieskedésre gondolok, amely társadalmunk rétegeit áthatja és mérhetetlen károkat okoz művészeti és gazdasági érdekeinknek egyaránt.

Társadalmunknak súlyos betegsége mindennek túlbecsülése, ami külföldi és a ma már teljesen jogosulatlan bizalmatlanság a hazai termeléssel, a magyar szellem, a magyar művészi és ipari munka alkotásaival szemben. Itt az ideje, hogy nyomatékosan rámutassunk erre az egészségtelen állapotra és szögezzük le mindjárt, hogy ez a beteges tünet annál gyakoribb, annál mélyebben rejlő, minél magasabbak a társadalmi osztályok. Az egészséges magyar sovinizmus, az erős nemzeti érzés, amely társadalmunkat az élet minden vonatkozásában át kellene hogy hassa és vezesse, hiányzik éppen ott, ahol talán leginkább helyénvaló, ahol jellemző nemzeti és faji sajátságainkat képviselő kulturánk: művészetünk termékeinek pártolásáról, istápolásáról van szó. Éppen társadalmi hierarchiánknak erre leghivatottabb, mert legtehetősebb körei — legalább részben — ma még idegenül, hogy ne mondjam ellenségként állanak törekvéseinkkel szemben. Napról napra érkeznek hozzánk panaszok, melyek igen szomorunak tüntetik föl a helyzetet. Nem kicsinyes érdek indít arra, hogy előhozakodjam ezzel a sajnos jelenséggel. Nagyon jól tudom, hogy nem szabad és nem lehet elzárkóznunk a külföld elől, mert hiszen az országok iparának és kereskedelmének fejlődése termelésük kölcsönös és állandó cseréjén alapszik. De a mi külföldieskedésünknek nem a kölcsönösség az alapja. Itt egészen egyoldalú, tárgyilag megokolatlan vonzódásról van szó a külföldi művészeti termékek iránt, amit még azzal sem lehet menteni, hogy a vásárolt vagy megrendelt dolgok itthon nem készülnek vagy nem kaphatók. A mi fogyasztóink közül sokan még mindig oly kevésre becsülik saját termelőerőinket, hogy nem is igyekeznek azokat fölkeresni, meggyőződni arról, hogy képességeik kiállják a versenyt a külföldiekkel.

Célját tévesztett dolog volna a fogyasztóközönséget a beszerzési források szabad megválogatásában korlátozni. De a külföldieskedés túlkapásait nem lehet szó nélkül hagyni. Minden illetékes tényezőnek, a kamaráknak, szociális és gazdasági egyesüléseknek, nemzetgazdáknak, művészeknek és művésztestületeknek oda kell hatniok, hogy a közönséget fölvilágosítsák és ráneveljék a hazai ipar, kereskedelem és művészet következetes pártolására.

Ez a föladat már alapítása óta benne van társulatunk munkaprogrammjában. Három évtized alatt a társulat jelentékeny eredményeket ért is el ezen a téren. De most, amikor a kultúrnépek erejük minden megfeszítésével igyekeznek a legjobban és legszilárdabban elhelyezkedni a világgazdaságban, amikor minden társadalmi réteg szervezkedik a maga jogainak biztosítására és az államok évszázadra kiható kulturális és gazdasági alakulások alapjait rakják le, nekünk is a mi szűkebb feladatkörünkben meg kell jelölnünk azt az irányt, amely bennünket a biztos fejlődés, a nyugodt előrehaladás útjára visz.“

YBL. Azok az épületek, amelyek a művészet méhében születtek s amelyek nemzedékeken át hirdetik származásuk előkelőségét, olyanok, mint az emlékszobrok, amelyeket egy nemzet önnönmagának emel. Évekből évtizedek, évtizedekből századok lesznek s a szellemi kultúra légies kincsei sokszor elfoszlanak az idők ködében, de az épület századok mulva is tömören, erősen áll, hogy bizonyságot tegyen alkotóinak eszmei nemességéről. A nagy francia családok babonás hitének ez az értelme, ezért volt a meggyőződésük, hogy kihal az a család, amelyik nem épít. S ugyanez érvényes a nemzetekre is: kihal az a nemzet, amely nem épít s bol-

Magyar Iparművészet
1914.

goalt rúgna, de viszont a legjobb angol professzionista is zavarba jönne, ha egy serleget kellene megformálnia. S éppen azért sem a football-tehetség, sem a sportmecenásság nem bír jelentőséggel egy iparművészeti pályázat eldöntésénél, csakúgy, mint ahogy mi sohasem követeltük, hogy a legjobb magyar iparművészeket vagy az iparművészet valamely generózus rajongóját bevegyék a reprezentatív tizenegy közé. S ha a footballisták most ellenkezőképpen cselekednek, nemcsak gyerekes, naiv és megmosolyogni való hibát követnének el, hanem egyenesen goalt rúgnak — nem a magyar iparművészetbe, hanem abba a tiszteletbe és megbecsülésbe, amellyel a football-sport komolysága iránt viseltetünk. A labdát kézzel, a művészetet helytelen intenciókkal bántani nem szabad.

KÉT ÚJ PÁLYÁZATOT közlünk e számunk hivatalos rovatában. Az egyik a Mozgófényképkiállítás, a másik a szent István-napi plakátra szól. Művészeink figyelmébe ajánljuk az érdekes pályázatokat.

SZAK-IRODALOM

AZ IPARMŰVÉSZET A LAKÁSCSINÁLÁSBAN. (Edward W. Gregory: The art and Craft of Home-making. London, Th. Murby et Co.) Angol kézikönyv, amely arra tanítja meg az olvasóját, hogy mi mindenre kell ügyelnie, mikor lakását berendezi. Elkezdi a ház terepviszonyainak, a családi lakóház alaprajzának mérlegelésével, azután tizenkét fejezetben s vagy százötven illusztrációval mutatja be, miként kell olcsón, jól és ízlésesen berendezni a lakást. Szól a tapétáról, a különböző szobák (társalgó, ebédlő, háló, gyermek stb.) szükségleteiről, képekről s azok akasztásáról, konyhaberendezésről, szőnyegekről és szövetekről és minden egyéb dologról, amit figyelembe kell venni. A hasonló német könyvek ilyenekben a művészet szempontjait tartják legfontosabbaknak és egy-egy tervezőművész individuális formáit igyekszenek a polgári lakásba beültetni. Ez a könyv jellemzően angol, tehát elsősorban a célszerűséggel s az angol lakás hagyományos formáival számol. Szinte jólesik a legjobb angol berendezőművészek (Baillie Scott, Voysey, Davison, Quennel, Swindell stb. stb.) szobáin a nagy egyszerűséget, a célszerűséget, a dísztelenségében is finom térművészetet csodálni. Ezeknek a bútoroknak intimitásuk van, laknivaló lakások, melyeket az szépít meg, hogy két évszázados formáik a legerősebb próbát állták ki: az élet folytonosságát. Különös és szinte példátlan más nemzetnél, hogy egy százesztendős szék, egy ötvenesztendős szekrény és egy mai ágy pompásan összeférnek s a művészet maga személytelenné válik abban a szociális célban, mely a lakás minden részletének irányt szab. Maga a könyv, ha helylyel-közzel ízléstelenségek vannak is benne és hogyha túlegyszerű dolgokat kissé bőven magyaráz is, olyasmi, amit a laikus éppen annyi tanulsággal forgathat, mint amennyit képeiből a hivatásos berendező tanulhat. Jellemzően domborodik ki belőle, mennyire összefügg az angol lakásban az ízlés kérdése a technikai kényelemmel. Egy iparművészeti

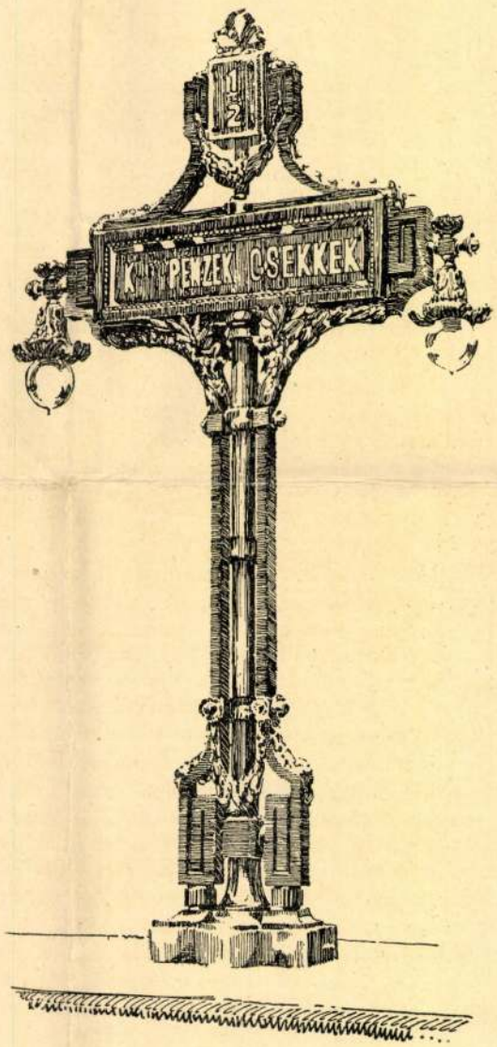

A Magyar Általános Hitelbank palotája. Faragó Ödön: Jelző-tábla bronzból. Készült az Első magyar fém- és lámpaárugyárban.

Palais de la Banque générale de Crédit hongrois. Table itinéraire en bronze. Par E. Faragó. Exécutée à la Ire fabrique hongroise de métal et de lampes.

is, a hol *Kauser János* követője lett atyjának és 1817—1871. időközben nem egy épülettel gazdagította szülővárosát.

Pollák mester tanítványa *Ybl Miklós*, Hild Józsefé pedig *Weber Antal* volt, a két ifjú erőben mintegy megujult a két öreg mester.

A fiatal erők egymással versenyezve, de kartársi jó egyetértésben törekedtek a tökély elérésére.

Ybl Miklós, ki Székes-Fejérváron 1814. év április hó 6-án született, szintén a bécsi művészeti akadémián nyerte kiképzését, a honnan tanulmányainak folytatása végett Münchenbe ment. Hazatérve Pollákhoz szegődött, kinek vezetése alatt részt vett a nemzeti múzeum, a Ludoviceum építkező munkálataiban. Később a Károlyi grófok építésze lett, építette a fóthi templomot és kastélyt.

Rendkívül alapos készültsége mellett is nehéz, küzdelmes munkásság árán bírta csak elérni azon polczot, melyet előtte magyar építész el nem érhetett. Valóban nagyszabású tehetsége és szilárd jelleme által sikerült az építészek részére a társadalomban helyet hódítani és a nagy közönség tiszteletét is kivívni.

Műveiben meglátszik a czéltudatos haladás fokról-fokra, minden alkotása jobban-jobban igazolja a fáradságot nem ismerő, örökké tanuló és haladó művész szellemi tevékenységét.

Alkotó tehetségének gyümölcseként látjuk a vámházat, a ferenczvárosi templomot, a lipótvárosi templom újjáépítését, s mindezek és még számtalan építményének koronázataként ő felsége a király budavári palotáját. Munkássága rendkívüli volt és halála napjáig folyton dolgozott.

Sajátkezűleg készített rajzainak szemelvényeit kiállításunkon valóban meghatottsággal szemlélhetjük.

Wéber Antal nem annyira lángelméjű művész, mint a gondos, kissé töprengő mester volt, alkotásaiban az arányok helyessége és a munkálatok gondos végrehajtására fektetett nagy súlyt.

Munkálatai közül külön felemlíthetők: az egyesült takarékpénztárak palotája a Dorottya-utczában, az ásványtani épület a Múzeum-körúton és nagyszámú köz- és magánépület.

Nagy tehetséget fejtett ki életének utolsó éveiben mint a vallásügyi miniszterium építésze és a közügyek terén a székesfőváros szakbizottságaiban. *Wéber* Pesten, 1823. évi október 9-én született és 1886. évi aug. hó 4-én halt meg.

Ő is a bécsi akadémián nyerte kiképzését, a hol Nobilé gróf akkori igazgató kedvencz tanítványa volt.

Rendkívüli becsületessége, nyilt jellemével párosult kollegiálitása mellett a fiatalabb építészi kar buzditója és támogatója volt.

A müncheni iskolának híve volt *Feszl Frigyes*, ki 1820-ban Pesten született és tanulmányait Klemze, Gärtner és különösen Burklein alatt végezte és így magába szívta azon törekvést, mely egy új stylus létesítése iránt abban az időben Münchenben uralkodott. Tanulmányainak kiegészítése végett beutazta Olaszországot, foglalkozott behatóan az aquarell-festészettel és gondos tanulmányokat tett a keleti építészet terén. Nagyobb feltünést keltett 1848-ban, midőn a magyar parlament épület-terveire rendezett pályázaton győzött.

Munkálataiban a magyar nemzeti építészi stylus megalkotása felé törekedett, különösen kitünik ez a Vigadó épületén, a hol a magyar sújtásdíszt iparkodott érvényre emelni, míg az épület főalapvonásaiban a régi bizánczi, az izlám és román formákat, bár vegyitve, de szép és nemes arányokban tünteti fel. Lelkes buzgalommal működő, minden izében művészlélek volt.

430 **Petschacher G.** Egy kastély és az Andrássy-úti «Pallavicini» palota terve.

431 **Petschacher Gusztáv.** A Weninger-nyaraló homlokzata.

432 **Petschacher Gusztáv.** Harkányi-palota homlokzata.

433 **Petschacher Gusztáv.** Harkányi-palota. Metszet.

434 **Petschacher Gusztáv.** Egy bérház homlokzata.

435 **Petschacher Gusztáv.** A Weninger-villa.

436 **Petschacher Gusztáv.** A Weninger-nyaraló részlete.

437 **Petschacher Gusztáv.** M. Á. V. Körönd-téri nyugdíjpalotája.

* 438 **Petschacher Gusztáv.** József-körúti bérház homlokzata.

439 **Petschacher Gusztáv.** Egy középület oldalhomlokzatának terve. A Hieronimy-villa kandalló-terve. Egy serlegtervezet.

440 **Petschacher Gusztáv.** A Weninger-nyaraló homlokzata.

441 **Petschacher Gusztáv.** Kút a Weninger-villánál.

442 **Petschacher G.** Weninger-nyaraló lépcsőháza.

443 **Petschacher Gusztáv.** Az Andrássy-úti Pallavicini palota hermája. Részletrajz.

444 **Petschacher Gusztáv.** Tetővégződés-részlet a máv. nyugdíjintézet palotájáról.

445 **Ybl Miklós.** Margitszigeti fürdőház

446 **Ybl Miklós.** A budapesti fővámház alaprajza.

447 **Ybl Miklós.** A kir. várbazár homlokzata.

448 **Ybl Miklós.** A rudasfürdő alaprajzterve.

449 **Ybl Miklós.** A városligeti artézi kút fölé tervezett zászlórúd.

450 **Ybl Miklós.** Budapesti fővámház. (Vestibule.)

451 **Ybl Miklós.** Budapesti vámház. (Udvar.)

452 **Ybl Miklós.** A Józseftérre tervezett egy kioszk terve.

453 **Ybl Miklós.** A budapesti fővámház.

454 **Ybl Miklós.** A budapesti fővámház.
455 **Ybl Miklós.** A rudasfürdő homlokzatterve.
456 **Ybl Miklós.** Budapesti fővámház. (Udvar.)
457 **Ybl Miklós.** A budapesti fővámház.
458 **Ybl M.** Budapesti fővámház. (Homlokzat részlete.)
459 **Ybl Miklós.** Budapesti fővámház.
460 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi tömőtérre tervezett vámház távlati képe
461 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi templom régi terve. (Perspektiva.)
462 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi templom I. alaprajzterve.
463 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi templom I. hátsó homlokzatterve.
464 **Ybl Miklós.** A Margit-hid egy mederpillérjének terve.
465 **Ybl Miklós.** A ferencziek terén tervezett új Curia-épület homlokzattervezete.
466 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi templom első homlokzatterve.
467 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi templom régi terve. (Perspektiva.)
468 **Ybl Miklós.** A Margit-híd egy mederpillérének terve.
469 **Ybl M.** A lipótvárosi templom kupolarészletei.
470 **Ybl Miklós.** Részletek a lipótvárosi templom kupolájáról.
471 **Hild József.** A lipótvárosi templom eredeti gipszmodellje. (Fénykép.)
* 472 **Ybl Miklós.** A lipótvárosi templom régi terve. (Perspektiva.)
473 **Ybl Miklós.** Részletek a lipótvárosi templomról.
474 **Ybl Miklós.** Részletek a lipótvárosi templomról.
475 **Ybl Miklós.** A kir. várpalota alaprajzvázlatai.
476 **Ybl Miklós.** A kir. várpalota alaprajza.
477 **Ybl Miklós.** A kir. várpalota. (Alaprajzvázlatok.)
478 **Ybl M.** A kir. várpalota egy homlokzatrészlete.

folytatasat lásd a katalogusban

Ybl Miklós
van. lép. 1875. 92. l

— **A budai kir. várkert** alatt tervezett épitkezések tervrajzai közelebb érkeztek a főváros épitkezési irodájába. A rajzok 58 darabból állanak, ezekből 26 kézirajz, a többi fénykép. Az épitkezés három főtagozatból fog állani. Az első rész a „Debreczen“ szállodától a „Széchenyi“ szállodáig arkádszerü lesz teraszszal. A második lakház lesz. Ezen két első osztály boltokkal is fog birni. A harmadik osztályt a vizvezetéki épület fogja képezni a várpalota és várkert ellátására. A mostani vizvezeték naponként csak 6000 köbláb vizet szolgáltat, mig a tervezett a szükségesnek talált 20.000 köbölet fogja szolgáltatni.

— **A sugár-uton épitendő magyar operaház** Ybl Miklós által készitett terveit m. hó 13-án hagyta helyben a király, a miniszterelnököt bizván meg az ügy tovább[illegible]vezetésével. Ő felsége

egyuttal elrendelte, hogy az előleges munkálatok foganatositására, valamint a felügyelet s ellenőrzésre egy bizottság létesittessék, melynek tagjai következők: báró Podmaniczky Frigyes elnök, Ribáry József, Szumrák Pál, Ország Sándor, Gerlóczy Károly, Szigligeti Ede, Véber Antal, Szupp Ferencz és Ybl Miklós. A bizottság közelebb tartá alakuló ülését, s elhatározta ez alkalommal, hogy megkeresi a fővárosi hatóságot a Herminatér átengedése, s az ott levő csatornák, viz- és légszeszvezetéki csövek eltávolitása iránt, hogy az épités helyét mielőbb körül lehessen keriteni s magát az épitkezést is lehetőleg még ez évben megkezdeni.

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1879. 467. l.

Az Eszterházy-képtár helyiségeiben átalakitásokat terveznek ugy a termek berendezését, mint a vizfütést illetőleg. Az akadémia a költségeket nem fedezhetvén, gr. Lónyay Menyhért elnök megkeresésére Trefort Ágost közokt. miniszter intézkedett, hogy a 14,529 frtra rugó kiadások a miniszterium 1880. évi költségvetésébe fölvétessenek. Az átalakitás terveit Ybl Miklós már elkészitette.

472. Ybl Miklós: A lipótvárosi templom régi terve. (Perspektiva.)

Ybl Miklós

— **A mérnök- és épitész-egylet** mult vasárnap tartott közgyülésén elnöknek ismét Hollán Ernőt választották meg, alelnöknek Hieronymit és Ybl Miklóst, titkárnak Ambrozovits Bélát; ez egyletnek most 1205 tagja van, könyvtára pedig 1868 kötetből áll.

Vas. Ujs. 1876. 364. l

Ybl Miklós

rod

A főtéri templom. Kis
8° 21 kép 61 l
Budapest 1931

A kereszténység közel kétezé
művészet alakulását és fejlődésé
század végéig,a francia forradalo
veszik kezükbe a művészet fejlőd
meg minden kapocs az Egyház és a
zad végéig a keresztény szellem,
az egyes stilusok legfontosabb
tevékenysége hozta létre a nyugat
tény művészetet,a román stilust,
Ennek a csaknem kétezeréves kors
az irányitó szellem,nemcsak a kife
is.Először mindig az eszme,a kor
nak kifejezési formakat,vagyis a
A művészet világnézetet,gondolato
lemét fejezi ki,csak ezt le kell
resztény művészet mozaikjainak s
szigoru,szimmetrikus kompoziciój
a barok művészet szenvedélyessége
dramai fény-árnyék küzdelmét kép
az első szazadok tapogatózó kiind
barok művészet.A XVIII.század vé
kad ennek a logikus,egységes fej
vészi szellem alkotó vénája.Uj p
században is,de uj korstilus csak
művészete tulajdonképen a mult n
nek ismétlése,rövid évtizedekben
zad közepén keletkezett Franciaor
olasz reneszánsz megszakitja egy
még a XVI.században is él.A magya
is találunk gotikus elemeket.S a
ennek a két és félszázados korsza
felevenitése,utánzása.A neoklass
görög és római klasszikus művésze
pl.egyiptomi elemekkel van diszit
mai klasszikus épitészettel áll

Ybl Miklós
Vas. Ujs. 1880. 488 l.

Az operaszinház épitése már annyira haladt, hogy külseje csaknem teljesen kész és az állványokat bontják körülte. Most belsejének fölszerelésén dolgoznak, s legkésőbben öt év mulva készül el, ha az épitésre való költséget ezentul is oly arányban (évenkint 200,000 frt) utalványozzák, mint eddig, de esetleg készen lehetne három év alatt is. Az eddigi épitkezések 1.100,000 frtba kerültek; az előirányzott 2.110,000 forintból tehát még 1.010,000 frt van fölhasználatlanul. A belső munkából is az öntött vasszerkezetü karzat már egészen kész és oly czélszerüen van berendezve, hogy a legutolsó helyen is kényelmesen lehet látni és hallani. Az egész fölszerelés mintaszerü lesz. A nézőtér két öllel szélesebb és másfél öllel hosszabb, mint a népszinházé; a páholysorok amphitheatralis módon emelkednek egymás fölé, minden alsóbb sor kiebb esvén a fölötte levőnél. A ventilláczióra nagy gondot forditanak s két gőzgép segélyével annyi fris levegő fog előadások alkalmával a nézőtérre hatolni, hogy minden nézőnek jut vagy száz köbláb. Tűzveszély ellen is a lehető legtökéletesebb szerkezet készül. Az udvar részére két páholy készül: az egyik a szinpaddal szemközt s ez a diszpáholy ünnepi alkalmakra, elfér benne ötven ember; mögötte van az udvari szalon, ebből pedig folyosó vezet a prosceniumban levő rendes udvari páholyba. A szobor-diszitések közé a legnagyobb magyar zeneszerző és a legkiválóbb virtuoz *Erkel* Ferencz és *Liszt* Ferencz szobrai is elkészittetnek.

19

ékek Országos Bizottsága

[száma: 19

Melléklet a Vasárnapi Ujság 11-ik számához 1872. márcz. 17.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

** (*Az akadémia történelmi bizottsága*) történelmünkre nézve becses gyüjteményt adott ki „Angol diplomatiai iratok II. Rákóczi Ferencz korára“ czim alatt. Angol levéltárakból közli *Simonyi* Ernő. Egészen uj forrásokat, uj adatokat tartalmaznak ezek az 1703—1711-iki szabadságharczra vonatkozólag. Az eredeti okmányok a brit országos levéltárban vannak és Simonyi onnan másolta le. A Rákóczi-harczok idejében az angol és hollandi kormányok felajánlották Bécsben, hogy a Magyarországgal kötendő békében közbe járnak. Az angol kormány egyik legjelesebb diplomatáját, a bécsi udvarnál volt követét: Stepney Györgyöt bizta meg ezen médiáczió vezetésével. A hollandi kormányt szintén a bécsi udvarnál volt követe, Van Hamel képviselte; később pedig az angolok Sunderlandot, a hollandok pedig Rechteren grófot bizták meg. Mindnyájan megfordultak Magyarországon. Működésük ideje alatt szakadatlan levelezésben voltak kormányaikkal, kiktől viszont sok utasitást kaptak. A kötet (mely 639 lapra terjed) magában foglalja e levelezéseket 1703-tól a szatmári békekötésig; a mediátorok naplóját a békekötés alatt, s egymással, valamint a magyar forradalmi főnökökkel folytatott levelezést. Mindezek az eredeti angol nyelven vannak közölve, de a levelek előtt röviden ott van magyarul is a tartalom. A szóban levő kötet különben csak az első, mely 1705-ig közli a leveleket. Simonyi nagy szolgálatot tett ezek napfényre hozásával a történelemnek. A könyv ára 4 frt. — Szintén az akadémia kiadványai közt jelent meg dr. *Poor* Imre emlékbeszéde Sauer Ignácz fölött; ára 25 kr.

** („*Elmélkedések Magyarország pénzügyi viszonyai, különösen pedig állambevételei s adórendszere fölött.*“) E czim alatt névtelenül jelent meg az Athenaeumnál egy 134 lapra terjedő röpirat, mely az adórendszerünk javitására czélzó inditványokat taglalja, s adórendszerünk hiányait meglehetős világosan s észrevehető szakavatottsággal tünteti föl, fejezetenként tárgyalva az egyes adónemeket.

** (*Debreczenben*) ifj. Csáthy Károly kiadásában megjelent: „A királyi törvényszékek, járásbiróságok és rendezett telekkönyvek területeinek kimutatása, teljes tiszti czimtárral s betürendbeli tárgymutatóval, hivatalos adatok utján összeállitva.“ Bolti ára 1 frt, kötve 1 frt 60 kr.

** (*Psenyeczky Nagy Sándor*) debreczeni tanár tankönyveiből megjelent: „A franczia nyelv levélszerinti önoktatása“ I-ső részének 8 és 9-ik, „Az angol nyelv levélszerinti önoktatása“ II-ik részének 21 és 22-ik levele. Egy-egy levél (füzet) ára 30 kr.

Közintézetek, egyletek.

** (*A magyar tud. akadémia*) harmadik osztálya márcz. 11-én *Stoczek* József elnöklete alatt tartott ülést, melyen három rövid értekezést olvastak fel. *Koch* Antal budai gymnáziumi tanár az akadémia megbizásából átkutatván a Sz.-Endre és Visegrád közti trachyt-hegységek földtani viszonyait, e kutatásokról rövid jelentést tett. E jelentés Visegrád, Bogdány, Tóthfalu, Pócs-Megyer, Szent-Endre és Szent-László helységek környékére vonatkozik, hol értekező 15 kirándulás után gyüjtött mintegy 200 darab kőzetpéldányt, 100 darab ásványt és ezer darab kövületet, melyeket rendszeres földolgozás után az akadémia rendelkezésére fog bocsátani. — Ezután *Hirschler* Ignácz lev. tag a szem porczhártyájában levő festanyagos rakodmányokról szólt, s különösen azon festanyagról, mely a hártya gyurmányából, a szaru saját állományában keletkezik, s puszta szemmel is, górcső nélkül látható. — *König* Gyula mint vendég. „A mértan hypothesiseiről s azok elemző tárgyalásáról“ értekezett. S végre az *elnök* Pólya Józsefnek a minapi ülésben tett azon nyilatkozatára, hogy a föld fejlődésében kellett lenni oly időnek, midőn az egyenlitő ott volt, a hol most a föld sarkai esnek, — megjegyzéseket tett.

** (*Az akadémia*) megalakitotta azon állandó bizottságot, mely a tudományos irodalom terjesztése és szakmunkák kiadása ügyét lesz hivatva elintézni. Az uj bizottság Csengery Antal elnöklete alatt az akadémia minden osztályának két-két kiküldött tagjából, s a három osztálytitkárból áll. Az első osztály Toldy Ferencz és Hunfalvy Pál, a második Kautz Gyula és Pauler Gyula, a harmadik Nendtwich Károly és Szily Kálmán tagokat választotta a bizottságba, melyhez még Gyulai Pál, Frankl Vilmos és Szabó József osztálytitkárok is tartoznak. A bizottság fölszólitá az egyes osztályokat, hogy a szakukba vágó s átdolgozásra vagy lefordításra alkalmas munkákról véleményt adjanak, forditókról, birálókról stb. gondoskodjanak.

= (*A magyar történelmi társulat,*) márcz. 7-én Horváth Mihály elnöklete alatt tartott választmányi gyülésén, jegyzőkönyvileg fejezte ki sajnálatát *Eötvös* Lajosnak, a társulat buzgó tagjának és szorgalmas munkatársának halála fölött. Értekezés e gyülésen három volt. Az első *Nagy* Imréé „A Görgey-család levéltáráról.“ E levéltár nagy fontosságát bizonyitja az a körülmény, hogy az Árpádok korából összesen 120 darab okmányt ismerünk és ez archivum maga 33-at tartalmaz. Utána Deák Farkas olvasta föl *Lehoczky* Tivadar értekezését Beregmegye keletkezéséről. A roppant erdőségekkel benőtt megye hajdani neve Borsova volt, lakói királyi vadászok voltak és területe Sáros és Ungvár felé terjedt. Végül *Iványffy* értekezett a magyar állam czimeréről. Az erre vonatkozó törvényjavaslatot veszi birálat alá. A paizstartó angyalokat feleslegesnek tartja; azután vitatja, hogy a czimer balfelében levő négy pálya a magyar czimer lényeges kiegészitő részét képezi és azok koránsem az Anjou-családtól erednek; országos jellegüek és az apostoli keresztnek eléje teendők.

** (*A nemzeti muzeumnál*) rendszeresitett néprajzi osztály őrévé a közoktatási miniszter *Xántus* János m. akadémiai tagot nevezte ki.

** (*A muzeum megnyitása.*) A nemzeti muzeum gyüjteményi termei szombaton f. hó 16-án nyittatnak meg ismét a nyilvános szemléletre, még pedig a következő rendben: minden *hétfőn* és *csütörtökön* a természet- és néprajztár, minden *kedden* és *szombaton* a képtár; *vasárnapokon* felváltva az egyik vagy a másik. Mihelyt az épen rendezés alatt levő fegyvertár elkészül, a régiségtár is meg fog nyittatni.

** (*A „Tironia“ czimü gyorsiró-egylet*) mult héten tartá meg az országgyülési gyorsirodában alakuló közgyülését. Elnökül Fenyvessy Adolfot, alelnökül Gyurmán Andort és Tarkovits Józsefet, jegyzőkül Cserey Józsefet és Kállay Bertalant, pénztárnokul Egyessy Gézát, könyvtárnokul Stricho Gyulát, a szaklap szerkesztőjeül Vándory Gusztávot, a szerkesztő bizottság tagjaiul: dr. Günther Antalt és Bossányi Jánost, ellenőrül Pollák Sándort, a munkavállalási bizottság tagjaiul: Kónyi Manót (elnök), Antalik Károlyt és dr. Osváth Albertet választák. — A hozott határozatok közül megemlitendőnek tartjuk, hogy a közgyülés kérvényt terjeszt fel a vallás és közoktatási miniszterhez, melyben kéri, hogy a gyorsirás tantárgyát a középtanodákban vegye pártolása alá, s a gyorsirás tanárainak fizetése s a tantárgynak bizonyos határok közt kötelezőnek kimondása által mozditsa elő a gyorsirás ügyét.

Egyház és iskola.

** (*Kereskedelmi tanfolyam nők számára.*) Pásztory Lászlóné első magyar kereskedelmi tanfolyamot nyitott meg Pesten nők számára. A tárgyakat — melyek a német és franczia nyelven kivül — az egész kereskedelmi szakot magukban foglalják, ismert szakférfiak adják elő. A tanfolyam márcz. 12-től okt. végeig tart; hetenként 24 tanóra lesz. Ezenkivül egy havi előkészitő tanfolyam nyittatik a magyar-német nyelvre, számtan és szépirásra. A havi dijak következők: a kereskedelmi tanfolyamra 8 frt, csupán a kereskedelmi tárgyakra 6 frt, az előkészitő folyamra 5 frt. Beiratások a tanfolyam helyiségében Pásztory Lászlónénál kalap-utcza sarkán Ambrózy-ház 1. sz. első em. eszközöltetnek.

** (*A józsef-városi stáczió-utczai tanodában*) az ismétlő iskola f. hó 12-én tartotta meg vizsgáját, mely alkalommal Kern Gusztáv lovag több növendéket jutalmazott meg, melyért a tanügy és a tanitó testületet barátjának hálaköszönet fejezteti ki.

Balesetek, elemi csapások.

** (*Szerencsétlenség.*) A józsefvárosi kétnyulutczán épülő nagy háromemeletes ház előtti tér kedden délután szomoru baleset szinhelye volt. Egy erős kőmüves, ki egy még erősebb követ akart a kőemelő gépről leemelni, a kő által magával rántatott. A szerencsétlen a kővel együtt zuhant a harmadik emeletről a földre s bár rögtön nem is halt meg, annyira megsérült, hogy félhalva szállitották a kórházba. A lezuhant kő két nő-munkás mellett oly nagy szelet csapott, hogy a megrémült gyönge nembeliek alig tudtak aléltságukból eszméletre térni.

** (*Szerencsétlen vadászat.*) Gr. Keglevich Gábor pétervásári lakos az ottani határba vadászni ment és öt rókát vert fel, lovászával együtt azokat szerencsésen el is ejtvén. Az elesett vadból három a lovásznak s neki kettő jutott, melyeket lova nyergéhez kötött. Utközben a lovász egyszerre azon veszi észre magát, hogy ura paripája szenvedélyesen ugrándozni kezd, s neki iramodik, ugy hogy csakhamar eltünik szemei elől. Utána vágtat, de csak otthonn találta meg gazdáját, kinek féllába ekkor már hiányzott. Az egyik, csak könynyü sebet kapott róka a lovaglás alatt csakhamar magához tért, s a lovat marczangolni kezdé. A ló kinnal telt rémületében rohanni kezdett árkon-bokron keresztül, a szerencsétlen gróf lába megakadt valahol s oda szakadt. Több lap közli e szörnyü baleset leirását, noha alig lehet elhinni, hogy épen igy történt.

Mi ujság?

** (*A képviselőház*) hosszu viták után végre napirendre tért, s a márcz. 13-ki ülésben elfogadta az inditvány, mely szerint a gyülések márcz. 14-től d. e. 10—2-ig, délután pedig, ha osztályülések nem lesznek, 5—8-ig tartatnak. A választási törvény részletes tárgyalása a bünvádi eljárásra vonatkozó javaslat tárgyalása után következik. A miniszterelnök Jókai határozati javaslatára, mely a főváros mielőbbi rendezését sürgeti, kijelenté, hogy az erről szóló javaslat en bloc elfogadását fogja inditványozni, mire az ellenzék részéről heves ellennyilatkozatok történtek. — A kedélyek pedig az utóbbi napokban mindkét oldalom valamivel nyugodtabbak lettek, de azért czéljairól még egyik párt sem mondott le, t. i. a jobboldal arról, hogy a választási törvényeket, az inkompatibilitást és az országgyülés öt éves tartamára vonatkozó törvényjavaslatot keresztülvigye, a baloldal pedig arról, hogy a kinálkozó helyzetet fölhasználja s a jobboldalt e törvényjavaslatok kivitelében megakadályozza.

** (*Főispáni kinevezések.*) Bárczay János Tornamegye, Andrássy Manó gr. Zemplénmegye és Fáy Gusztáv Gömör és Kis-Hont t. e. megye főispánjává neveztettek ki.

** (*Rozsnyó hölgyei*) Tompa siremlékére ápr. 21-én a városház termében nagy bazárt rendeznek. Sziklay Szeréna urhölgy fölkéri a közönséget, hogy a bazárban áruba bocsátandó tárgyakat ápr. 14-ig hozzá Rozsnyóra küldeni sziveskedjenek.

** (*Magyarországi néprajzi kiállitás*) van tervben. Mint a „Főv. L.“ irja, a közoktatási miniszter fölkéretett a muzeum részéről, hogy a bécsi világtárlatra állittasson össze ily néprajzi kiállitást, mely után az, a tárlat végével a muzeum birtokába menne át. E terv igen méltó a kivitelre. Először is meg kell ragadni a közeleső alkalmat, midőn népünk eredetiségét ily módon is bemutathatjuk a külföldnek. Továbbá maga a nemzeti muzeum is már rég érzi szükségét ily magyarországi etnographiai osztálynak, mert azonkivül, hogy ez a hazai isme egy lényeges részét képezné, a külföldi vendégek is muzeumunkban nem japáni és khinai tárgyakat keresnek, minőket láthatnak máshol is, hanem hazai népéletünk jellemző kellékeit. S ezek összegyüjtésével annyival inkább sietni kell, mert a gyors közlekedési eszközök terjedtével az olcsó gyáripar nálunk is ép ugy ki fogja szoritani a házi ipart, az etnographiai sajátságok forrását, mint a hogy kiszoritá más országokban.

** (*A Margit-szigeten*) sok meglepetés várja a közönséget. A szigeten ugyanis számos uj épit-

*

kezést vett tervbe Ybl, melyekre József főherczeg egy millióra rugó költséget szánt. Mindenekelőtt uj csőhálózattal borittatott el a sziget, mely a jelentkező por utolsó atomait is el fogja nyomni. A fölső szigetcsúcson emelkedő hotel garni melléképületekkel szélesedett, melyek 147 szobát foglalnak magukban. A fürdővendéglőn is javitások történtek. A fürdő mellett a pesti part irányában pompás gyógy-ház készül társalgó és olvasó termekkel; ennek megfelelőleg a tulsó parton nagyszerü tükör-fürdők váró csarnokkal és mellékhelyiségekkel vannak tervben. A gyógyházon tul megint egy hotel garni terveztetik 150 szobával, átellenében pedig egy vendégfogadó, melynek tőszomszédságában a lóvonatu vasut várócsarnoka készül. Gondoskodva lesz az ártézi kut mellett pompás ivó- és zenecsarnokról is.

** (*József főherczeg*) egy általa gyönyörüen esztergályozott, s alcsuti czeltisz-fából készitett áldozati kehelylyel lepte meg egykori tanárát: dr. Römer Flórist.

** (*A muzeum régiségtára*) egy érdekes római darabbal szaporodott ismét. Ez egy fogadalmi oltár, melyet — fölirat szerint Patasio ajánlott valaha Gea istenasszonynak: a földnek. E régi emlék vagy tizenhét századon át feküdt a Duna ágyában Ó-Buda mellett. Évek előtt egy kotrógéppel találtak rá, de ismét visszaereszték, mignem közelebb egy malom-horgonya kapta meg. Három molnárlegény ekkor neki-fogott, hogy kiemelje, a mi sikerült is nagy fáradsággal. Kiemelvén, Kren vendéglős udvarába helyezték, ki azt a muzeumnak ajándékozta.

** (*A Vaskapu-szoros*) szabályozása ügyében irják, hogy a munkálatokat az osztrák dunagőzhajózási társaság fogja elvállalni 9 millió frt dij fejében. A költségek az érdekelt szomszédos államok közt lesznek megosztandók; e bonyolult kérdés még függőben van s aligha egyhamar elintéztetik.

** (*Gül Baba sirjának restaurálása.*) A török kormány meghagyásából egy magasabb rangu dervis érkezett Budára, kinek feladata a rózsahegyen fekvő mecset kijavitása és csinositása tárgyában szakértővel értekezni, és ezután a költségvetést kormányához beterjeszteni. Egy rajz szerint, melyet a dervis magával hozott, különös tekintet lesz a kupolára és s minaretekre, melyek meg fognak aranyoztatni.

** (*Langrand-Dumonceau,*) ki g'schäftelései által hazánkban is hirhedtté lett, a rá bizonyult hamis csőd miatt a brabanti esküdtszék által 10 évi fogságra itéltetett.

** (*Öngyilkossági kisérlet.*) Gulyás Mária gyöngyösi születésü nő, magát s másfél éves leánykáját nyomor és életuntság miatt kőszéngőzzel akarta kivégezni, de az ablakon kitörő füstöt egy rendőrbiztos észrevevén, a már önkivületben levőket a fris levegőre hozták, s a Rókus-korházba szállitották.

** (*Az Apraxin-Figdor-féle bünper*) márczius 11-én tárgyalta a legfelsőbb törvényszék. A dolog lényege a következő: Apraxin Demeter gróf, ki gr. Eszterházy Ilona első házasságából származik, Bécsben született és Sz.-Pétervárott nevelkedett. Nyolcz-tiz évig igen boldogan élt, nejével Batthyány grófnővel; egyszerre azonban pazarló életre adta magát és végre nemcsak anyja, hanem neje és nyolcz serdületlen gyermeke vagyonát is koczkáztatta. Bizonyos Figdor Armin, gazdag pozsonyi uzsoráskodóval állott pénzügyi viszonyokban, és miután anyjának jogügyekben képviselője volt, ennek rovására tetemes összegeket vett föl. Többi közt 1867. febr. hóban 14,000 frtot vett kölcsön Figdortól, de ezen összeget saját czéljaira használta föl. Ugy szintén kiállitott egy 50,000 frtos kötelezvényt Figdor részére, mely azonban sohasem lett értékesitve. Végre egy 5300 frtos váltót hamisitott nejének neve aláirásával. A panaszt anyja maga adta fia ellen be azon okból, hogy önmagát és fia családját végképeni vagyoni romlástól megóvja. A pozsonyi törvényszék gróf Apraxin Demetert hamis okirat által okozott sikkasztásban, csalásban és váltóhamisitásban bünösnek találta és ezért befogatásától számitva négy évi börtönre itélte, hasonlókép Figdor Armint, a ki részint mint bünszerző, részint mint bünrészes szerepelt. A királyi tábla, s most a legfelsőbb törvényszék is, a vizsgálati fogság betudásával, 3 évi börtönre szabták ki büntetésüket.

— (*Eötvös Lajos temetése*) f. hó 9-kén ment végbe szülőföldén Mező-Szentgyörgyön. Halom Ádám helybeli ref. lelkész tartott fölötte halotti beszédet, az egyházmegyei tanitói ének-kar pedig gyászdalokat zengett. Özvegy édes anyja, testvérei s nagyszámu gyászoló sokaság kisérte örök nyugalomra a korán hunyt derék ifju hamvait.

— (*Halálozások.*) *Bodnár Lajos* gyula-fehérvári székesegyházi kanonok, e hó 5-én hunyt el 75 éves korában, áldozárságának 48-ik évében. — *Basch Lőrincz*, Nagybecskerek egyik derék polgára, s az ottani Deák-klubb elnöke, e hó 1-én hunyt el. — *Török Károly* fiatal szinész alig 27 éves korában halt el Hátszegen. — *Vatternaux-Meczner Charitás* asszony, M.-Sziget egyik köztiszteletü hölgye, 72 éves korában hunyt el. — *Veres László* a debreczeni iskola jeles tanára, s a tanirodalom egyik művelője, meghalt. — *Hanzélyi Mihály*, kegyesrendi áldozár és nyitrai főgymnáziumi rendes tanár, tevékeny életének 66-dik, áldozárságának 38-dik és tanárkodásának 39-dik évében márcz. 12-én elhunyt. — Kolozsvárról *Mikó Lőrincz*, unitárius főiskolai rendes tanár, az unitarius vallás-közönség pénztárnoka s városi képviselő, életének 66 évében történt elhunytáról veszünk tudósitást; a köztiszteletben állott férfi temetése márcz. 12-kén nagy részvét mellett ment végbe. — A külföldről *Mazzini József*, a szabadság és a köztársasági eszme egyik legbuzgóbb apostola, az olasz egység fáradhatlan bajnoka halálát jelentik. Márcz. 10-én halt meg 67 éves korában. Viszontagságos életpályáját lapunk részletesen ismertette az 1868. évfolyam 48-ik számában.

Előfizetési fölhivás

a

VASÁRNAPI UJSÁG

és

Politikai Ujdonságok

1872-ik ápr.—juniusi folyamára.

☞ Márczius hó végével az évnegyedes előfizetések ideje lejárván, — **aprilis 1-től** az előfizetés mielőbbi megujitására hivjuk föl a t. olvasó-közönséget, hogy a lap küldésében fönnakadás ne történjék.

Előfizetési föltételek:

Postán küldve vagy Pesten házhoz hordva

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt:

Évnegyedre (ápr.—junius)	**2** ft. **50** kr.
Félévre (ápr.—szeptember)	**5** » — »
Háromnegyed évre (ápr.—deczember) . .	**7** » **50** »

Csupán a Vasárnapi Ujság:

Évnegyedre (ápr.—junius)	**1** ft. **50** kr.
Félévre (ápr.—szeptember)	**3** » — »
Háromnegyed évre (ápr.—deczember) . . .	**4** » **50** »

Csupán a Politikai Ujdonságok:

Évnegyedre (ápr.—junius)	**1** ft. **25** kr.
Félévre (ápr.—szeptember)	**2** » **50** »
Háromnegyed évre (ápr.—deczember) . .	**3** » **75** »

☞ **A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok 1872. januar – márcziusi évnegyedi folyamából még néhány teljesszámu példánnyal szolgalhatunk.**

☞ Az előfizetési pénzek beküldése legczélszerübben postai utalvánnyal eszközölhető.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok

kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utcza 4. sz. a.)

Nemzeti szinház.

Péntek, márcz. 8. „*Szinre szint.*“ Eredeti vigjáték 5 felv. Irta Rákosi Jenő.

Szombat, márcz. 9. „*Bánk bán.*“ Eredeti opera 3 felv. Zenéjét szerzette Erkel Ferencz.

Vasárnap, márcz. 10. „*A nők az alkotmányban.*“ Vigjáték 3 felv. Irta Tóth Kálmán.

Hétfő, márcz. 11. „*Macbeth.*“ Tragédia 5 felv. Irta Shakespeare; ford. Szász Károly. — (*Jókainé* assz. föllépteül.)

Kedd, márcz. 12. „*Hamlet.*“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Thomas A.

Szerda, márcz. 13. „*Egy millió.*“ Vigj. 4 felv. Irták Labiche és Delacour; ford. Szerdahelyi.

Csütörtök, márcz. 14. „*A windsori vig nők.*“ Vig opera 3 felv. Zenéjét szerzette Nicolai.

Szerkesztői mondanivaló.

— **N.-Várad.** M. B. Sem a novella, sem a költemények nem közölhetők. Ez utóbbiak közül csak a „Visegrád romjain“ czimü közeliti meg a középszerüséget; a többi azon is alul marad. Szapáry Péter balladája pedig mindnyája közt a leggyöngébb, hosszadalmas, lapos, merő próza. Ehhez képest kivánatát teljesitettük.

— **Str. Ad.** „Mit csináljak?“ — A gondolat nem épen rosz; de kivitele nagyon gyönge.

— **N.-Várad.** Sz. L. A jó öreg pap bizonyosan igen derék ember; de a hozzá irt vers épen nem derék.

— **Kolozsvár.** A—a. A megbizatásban szivesen eljárunk. Ha sikerül eredményt eszközölnünk: azonnal értesitjük.

— **Paks.** Magunk is igen illetlennek s megróvandónak tartjuk az amolyan „a Krisztusát!“ féle hirlapi-stylt; de a czáfolat sem elég ügyes arra, hogy közölhetnők. Különben az ilyen kortesfogások mostanában napirenden lesznek; ki győzné mindnyáját visszatorolni?

SAKKJÁTÉK.

642-ik sz. f. — Kovács Alberttől
(Nagy-Szalontán.)

Sötét.

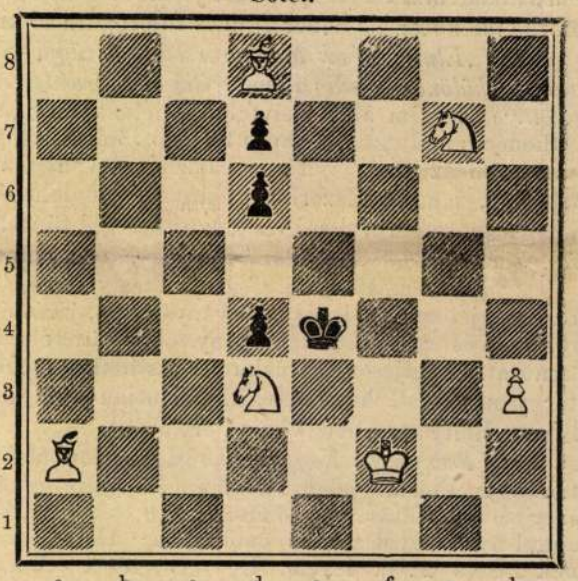

Világos.

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 636-ik számu feladvány megfejtése.

(Bayer Konrádtól Olmützben.)

Vil.	**Söt.**
1. Ba3—d3	Fc2—d3:
2. Vc1—c4	Fd3—c4:
3. Fe1—c3†	Ke5—d5
4. Fh7—e4 matt	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben:* Fülöp József. — *Miskolczon*: Czenthe József. — *Gelsén*: Glesinger Zsigmond. — *Jászkiséren:* Galambos István. — *Kecskeméten:* Galambos László. — *Karczagon*: Kacsó Lajos. — *Homonnán:* Farkas Bertalan. — *N.-Szalontán:* Kovács Albert. — *Pesten:* Szerényi Béla. — A *pesti* sakk-kör.

Rövid értesitések. *Miskolcz.* P. D. Kivánatát csak juliusban teljesithetjük, miután e tekintetben mindig a félév elején kell intézkedést tennünk.

Pest. Sz. B. Jelen körülményeink között nem tehetünk eleget kivánatának.

HETI-NAPTÁR.

Hónapi- és hetinap	Katholikus és protestans naptár		Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Nap hossza	Nap kél	Nap nyug.	Hold hossza	Hold kél	Hold nyug.
	Márczius		Márcz. (ó)	Vead R.	f. p.	ó. p.	ó. p.	f. p.	ó. p.	ó. p.
17	Vasár	**F 5 Fekete vas.**	**F 5 Judica**	**5 A 1 Bójtben**	7	357 12	6 10	6 8	90 57	10 22	2 0
18	Hétfő	Sándor, Ede	Sándor, Ede	6 42 vértanu	8	358 11	6 9	6 9	102 49	11 9	2 54
19	Kedd	József	József	7 Cherson.	9	359 11	6 8	6 10	114 35	este	3 42
20	Szerda	Joakim patriar.	Hubert	8 Theophil	10	0 10	6 5	6 12	126 24	0 59	4 22
21	Csöt.	Benedek apát	Bene	9 **40 vértanu**	11 Eszterről	1 10	6 3	6 14	138 28	2 5	4 55
22	Pént.	Fájdalmas szüz	Lea	10 Kodrat	12 nev. bójt.	2 9	6 1	6 15	151 3	3 14	5 22
23	Szom.	Victoria. Otto	Victoria	11 Sophron	**13 S. Zahor**	3 9	6 59	6 16	163 44	4 32	5 46

Hold változásai. ☽ Első negyed 17-én 3 óra 41 perczkor reggel.

TARTALOM.

Eötvös Lajos és Varró Sándor (arczképek). — Szent sir. — Hamupipőke (folyt.). — Képek Jeruzsálemből (három képpel). — A londoni hála-ünnep (képpel). — Az ember bőr. — Fekete pontok. — Egyveleg. — **Tárház:** Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Balesetek, elemi csapások. — Mi ujság? — Nemzeti szinház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.** (L. magyar-utcza 21. sz.)

Ybl Miklós

** (*A pesti sugárúti épitkezések*) jövő hó elsején indulnak meg. Az összes házak egy ötöde számára már elkészültek a tervek és a tényleges épitések megkezdése végett az épitőtársulat részéről megtörténtek a kellő lépések. Mint a „P. N." értesült egy 14 házból álló csoport fog legelőször kiépülni. E csoportnak jövő év okt. havában kell elkészülnie és feladata a sugárut városligeti részében mintájául szolgálni. A sugárut városligeti részében ugyanez idő alatt egy nyaraló-csoport fog épittetni, melynek hasonlókép az a feladata, hogy a nyaralók mintájául szolgáljon. Ez épületek Ybl, Szkalnitzky, Unger és Weber pesti épitészek, továbbá Gnauth stuttgarti tanár tervei szerint készülnek. Az utépitési munkálatokra is megtörténtek már az előkészületek.

Vas. Lp. 1872.

410 l

szép

vek

cime

nek

a XV

ségi

van,

tő l

disz

ku k

ból

mos

legi

sova

léri

ban

Székesfehérvári színház

** (*A székesfehérvári színház alapkövének*) letétele aug. 20-án nagy ünnepélyességgel ment végbe. Az ünnepély Kölcsey hymnusával kezdődött, mely után Szögyényi-Marich László fehérmegyei főispán beszédet tartott. Erre a szinház alapköve letétetett, s az ünnepélyt a „Szózat" éneklése zárta be. Délután nagy lakoma volt, melyen több pohárköszöntést mondtak. Ebédközben *Oblát* Frigyes inditványozta, hogy hirdettessék pályázat egy prológra és szinműre, mely a szinház megnyitása alkalmával legyen előadandó. Jutalom 100 arany, mely adakozások által lesz fedezendő. Az inditvány kivitelével a szinházi választmány bizatott meg. A diszebéd után d. u. 5 órakor a szinház-épitő társaság pénztára javára a lövölde helyiségében 50 kr. bemeneti dij mellett tombolajátékkal egybekapcsolt zene- s tánczestély volt. A szép számmal megjelent közönség csak reggeli 4 órakor hagyta el a tánczteremet. Pestről is számosan voltak jelen az ünnepélyen.

Vas. Lap. 1872. 412. l

fatorc
mot a
ti got
ből a
száz
népie
kel á
A <u>neg</u>
árnya
lül
tikus
templ
mely
ekhez
kiugr
catag
nek ö

Ybl Miklós

Var. Ujs., 1873. 9. l.

** (*A lipótvárosi bazilikát*) Ybl fogja épiteni, először is hátul a negyedik tornyot emelve föl; a váczi boulevard felé eső részt rácscsal keritik el, s oda fákat ültetnek.

** (*A [illegible] főiskola*) a világtárlatra

Címfeliratok. Reprodukciók.
Nagyitások. Diapositivek
Vetítőgép és filmkölcsönző
Reklámfilmek. (Trick-filmek.)
Saját műterem..

M. kir. postatakarékpénztári
csekkszámla 35.710

Ybl Miklós

** (*Az operaház terveit*) Ybl Miklós nehány nap előtt mutatá be a közmunkatanács helyiségében. Ezek szerint: a nagyobb szinházak egyik lesz négy karzattal, csarnokokkal, külön bejárással az udvari páholyhoz és kényelmes nézőhellyel 2030 ember számára. Homlokzat-tervet Yb kettőt mutatott be, még pedig igen szépeket. A értekezlet elhatározá, hogy a bemutatott rajzol alapján részletes tervezet, költségvetés és épités programm készittessék. — A dalszinház épitése költségeit Ybl 1 600,000 forintra számitotta, s Hermina-térből 1400 négyszögölnyi területen emelkednék.

Vas. Ujs. 1873. 350.

31.19.
Ag 741 A2

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1873 337l.

** (*Az uj operaház*) épitési programmjának készitésére a belügyminiszter küldöttséget nevezett ki. Elnök: Podmaniczky Frigyes báró, tagok: a belügyminisztérium részéről: Ribáry József miniszteri tanácsos, a közmunka-tanács részéről: Lipthay Béla és Ybl Miklós, Pest város részéről: Havas Ignácz, Csengey Endre, Királyi Pál, Gerlóczy Károly, a nemzeti szinház részéről: Erkel Ferencz, Szigligeti Ede, Lehmann Mór, mint felkért zakértők: Weber Antal épitész és Skalniczky Antal épitész. Hir szerint az első ülés e hó 12-kén fog megtartatni.

RÓM. KATH. EGYHÁZ
HÉVIZGYÖRK

Csekkszámla: 58.292.

Méltóságos Uram, Urnő!
Nagyságos

Nagyrabecsülő tiszteletem jeléül ke
met, mely az Oltáriszentség tanát világosan
szilárdabb legyen a bizonyítékok fényében é
esett megvédésére.

Templomot és iskolát építettünk, d
szükségesebb berendezést is nélkülözzük. Ke
a terhek könnyítéséhez hozzájárulni.

Jótevőinkért havonként misét mo
vállalunk.

Hévizgyörk, postabélyeg kelte.
Pest m.

Miszler Testvérek, T. 139-279

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1873. 385. l

** (*A budai várkert*) bővitésére a Duna felőli házak nagy részét már megvásárolták. Még csak két ház tulajdonásával nem értek véget az alkudozások. Valószinü, hogy egyik ház értékét a kisajátitó esküdtszéknek kell meghatározni. A várkert alatt épitendő nagyszerü terrassz tervképe már készen van.

AZ ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSRA SZÍVES MEGJELENÉSÉT KÉREM.

BUDAPEST, 1939 MÁJUS HAVÁBAN.

Szendy Károly

POLGÁRMESTER.

EZ A MEGHÍVÓ 2 SZEMÉLYRE
BELÉPŐJEGYÜL SZOLGÁL.

— („*Margit-sziget*) czimmel kozhasznu es irodalmi tekintetben is értékes mű jelent meg élénk tollu irónktól *Törs* Kálmántól. A könyv 137 lapon érdekes leirását nyujtja a sziget multjának és jelenének, rövid történeti vázlatot bocsátván előre, melyről szerző szerényen megjegyzi, hogy az nem eredeti kutfők buvárlatának eredménye, mint inkább a mások által már felkutatott anyag összeállitása. De mint ilyen is kiváló figyelmet érdemel, mert kritikai gonddal állitja össze és egyezteti ki a fenmaradt és egymástól eltérő adatokat. A fametszetekkel illusztrált könyv első fejezetei a Margit-sziget érdekes történetét adják elő a rómaiak idejétől maig, mig a regényes fürdőhely jelenjének leirása a könyv hátralevő két-harmadát foglalja el. Törs Kálmán élénken, sokszor költői melegséggel rajzolja a sziget szépségeit, melyeknek méltó feltüntetése, mint mondja, „nem egy iró tollát, de egy művész ecsetét is kemény próbára tenné.“ A könyvhöz Halácsy Sándor mérnöktől gondos kivitelü térkép van mellékelve, mely a szigetet Buda és Pest környezetében tünteti elő. A Margit-sziget látogatói Törs Kálmán könyvénél hasznosabb és vonzóbb kalauzt már alig kivánhatnának.

Ybl Miklós

— **Az operaház** építésének négy év alatt be kell végződnie, a mi annál könnyebben megtörténhetik, mivel a pénzforrások bedugulása itt nem állhat be. Az operaház költségei a belső berendezéssel együtt körülbelől 3 milliót fognak igénybe venni, mely a pompás épületre, összehasonlitva a bécsi operaház költségeivel (körülbelől 9.000,000 frt) s a párisi uj operaház (50 millió frank,) még mindig mérsékelt összeg. A sugáruti épitkezési vállalat, mely kötelezve van az operaház épitésére 250.000 frtot fizetni, a legközelebbi napokban fogja az első részletet, 60.000 frtot letenni. Egészben, beleértve a királyi civilistából az évi épitkezésre szánt 300.000 frtot is, 1.600,000 frt áll rendelkezésre, mely összeggel az operaház fedél alá lesz hozható. Az épitesi tér bekeritése már megtörtént.

Vas. Lap. 1875. 68 p.

— **A mernök- és épitész-egylet** ez évi közgyülése vasárnap d. e. tiz órakor lesz. Többi közt Herrich Károly emlékbeszédet fog tartani Reitter Ferencz fölött. Hétfőn a tagok megnézik a sugárut és osztrák pályaudvar uj épitkezéseit, este pedig Triesztbe és Fiuméba rándulnak. A közgyülés előestéjén (szombaton) Ney Béla szakülésen mutatja be Ybl Miklós várkerti bazár-terveit. Megemlitjük ezuttal, hogy ez egylet közlönyéből az áprilisi füzet megjelent s eredeti főközleményei: „A budapesti kir. fővámpalota“ Ney Bélától, „A vasgyártásról“ Glück Bernáttól s „Pohl Ottó ujszerkezetü vasuti kitérője“ Speidl Bódogtól.

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1875. 332. l.

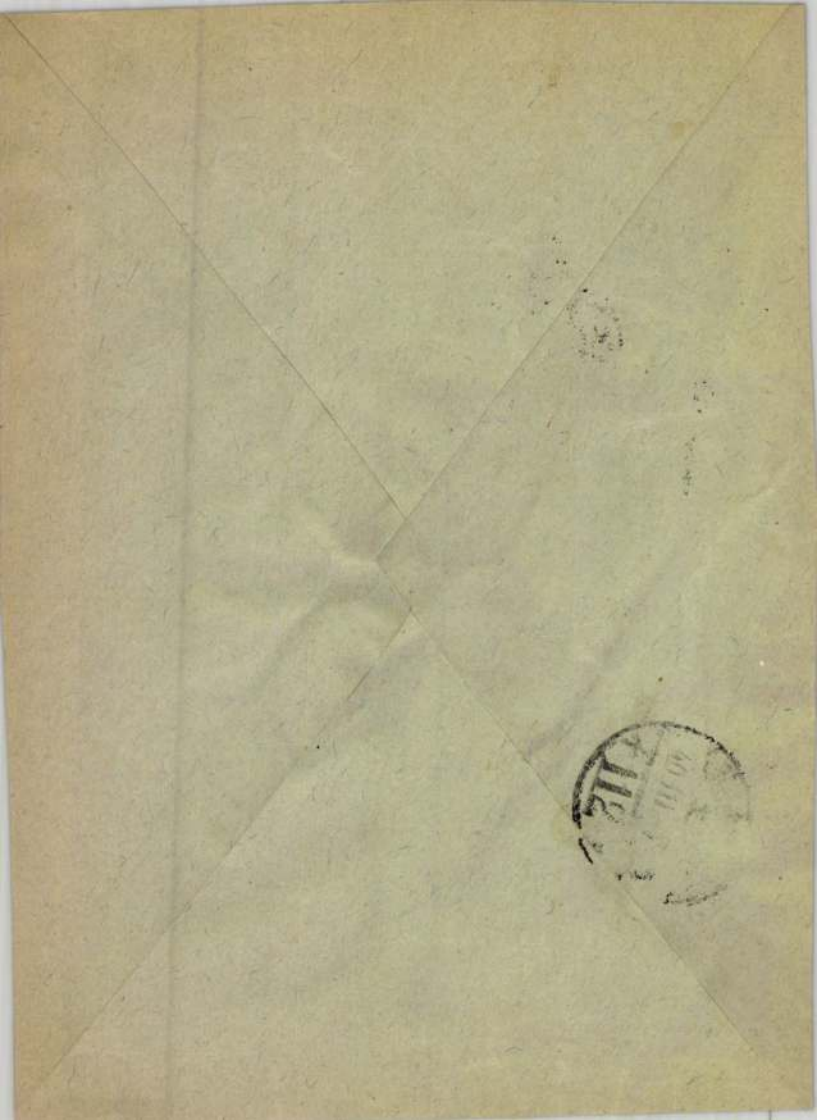

Ybl Miklós
Vas-Ujs. 1875. 44 l

— **A budai várkert** alatti épitkezéseket azonnal megkezdik, mihelyt az udvar Bécsbe költözik. Ez az épitkezés három év alatt készül el, a királyi civillista ama részéből, mely magyarországi várkertek és épületek fentartására évi 366,000 frtban van megállapitva. Az épitkezésre felügyelő bizottság három tagból áll: Podmaniczky Frigyes báróból, mint elnökből s Tarkovich József osztálytanácsos és Supp Ferencz budai várkapitányból.

— **Az uj operaház** épitését hirszerint már legközelebb megkezdik a Hermina-téren. Ybl Miklós minden részletében kidolgozott terve már benyujtatott a miniszterelnökhöz. Az operaház homlokzata 24—25 öl szélesre van fölvéve, melyhez arányositva az odavezető utcza 9—10 öl szélességü leend.

— **Ybl Miklós** épitész a lipótvárosi bazilikára vonatkozó eredeti tervezetet egyszerüsité, s a 2.315,231 frtban megállapitott költségvetést 1.253,804 frtra redukálta olyformán, hogy ez által az imposáns templom nagyszerüségéből mit se veszitsen. Számitása szerint: 423,226

frt a kőfaragó munkára; 146,433 a vastetőzetre és 35,235 frt a szobrászati diszitményekre lesz forditandó.

25. SZÁM. 1900. BUDAPEST, JUNIUS 24. 47. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkrónikával) együtt { egész évre **24** korona, félévre **12** „ | Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG { egész évre **16** korona, félévre **8** „ | A POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkrónikával) { egész évre **10** korona, félévre **5** „ | Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldíj is csatolandó.

A KIRÁLYI PALOTA ÚJJÁÉPÍTÉSE.

A BUDAI VÁRHEGY nyugati lejtőjén már két év óta készen álló pompás új épülettel megnagyobbított királyi palotát most az éjszaki részén folytatják olyan hatalmas két új tagozattal, melyek a régi épületnek a Dunára néző homlokzatát háromakkora hosszaságúvá növelik, mint a régi palotarész volt.

Itt már sokkal gyorsabban haladhatott az építkezés, mint a Krisztina-városi oldalon, hol valóban rendkívüli nehézségeket kellett az építő művészetnek legyőznie, hogy szépet és maradandót állíthasson elő. Mindenkor dicsőségére fog szolgálni ez a pompás alkotás első tervezőjének, néhai Ybl Miklósnak, valamint a mester utódjának Hauszmann Alajos műegyetemi tanárnak, ki a részben általa is módosított tervezetet oly nagy szerencsével valósította meg.

Az építkezés megkezdése óta lefolyt tíz évből közel kilenczet a nyugati palota-tömb építő munkálatai foglaltak el. Az éjszaki gyönyörű kettős szárnyat csak a múlt évben kezdték meg; de, mert itt semmi rendkívüli természeti nehézségekkel nem kellett megküzdeni, mintegy varázsütésre eltűntek a lebontandó régi épületek s egymás után nőttek ki a földből az új falak, és ime az új szárnyak már legnagyobb részt tetőzés alá kerültek s a mindjobban kialakúló nagyszerű homlokzat az építő állványok szövevényei közül is megragadó képpel tekint alá a Dunára, a pesti oldalra s azon túl a végtelenbe vesző nagy Alföldre.

Eddig főkép páratlan szép fekvése miatt tünt fel a magyar királyi palota, míg ezután majd a remek fekvésen kívül csodálni lehet az épület nagyságát és művészi szépségét is.

A magyar műépítészetnek e valóban mesteri és hosszú századokra szóló alkotásáról már több ízben megemlékeztünk. Most azon alkalomból, hogy mind az építő munkálatok, mind a belső berendezések gyorsan haladnak a befejezés felé, ismét bemutatunk róla nehány érdekes képet.

Ezek közül leghatásosabb az, mely a palotának, vagy most már új elnevezéssel «királyi vár»-nak a Dunára néző gyönyörű homlokzatát ábrázolja. Itt a néző balja felé eső s főhomlokzatával kiszökellő rész a régi palota, mely még Mária Terézia korában épült bécsi barok ízlésben. Ezen túl jobbra egy kupolás bemélyedő részlet, azon túl pedig ismét kiszökellő főhomlokzattal

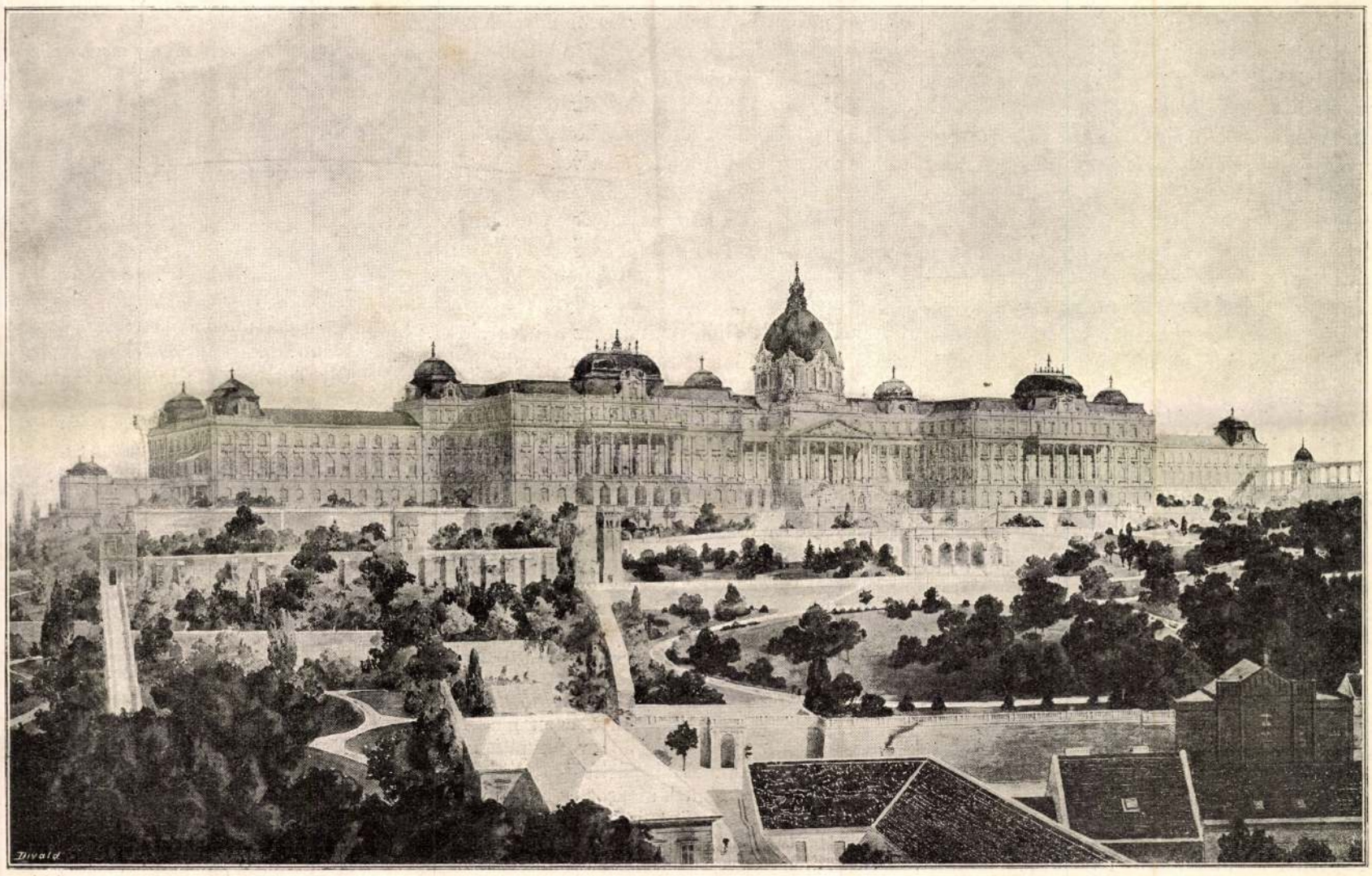

A BUDAI KIRÁLYI VÁR A DUNA FELŐL, AZ ÚJJÁÉPÍTÉS UTÁN.

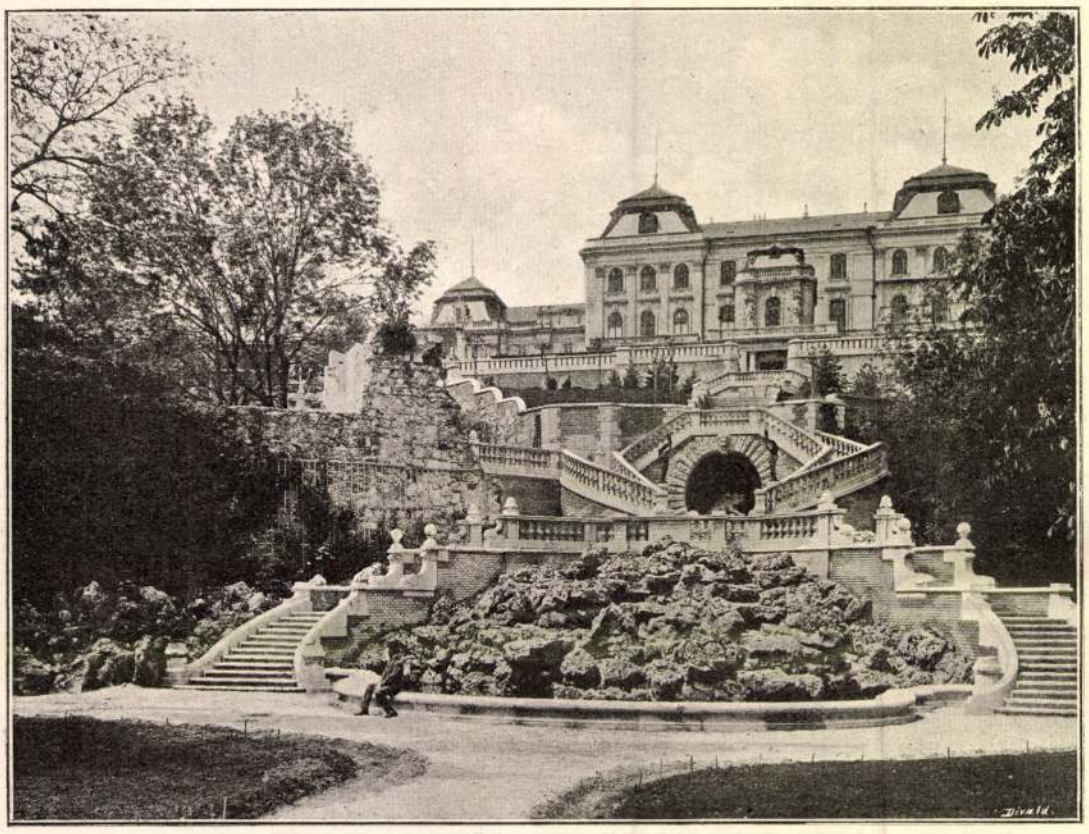

A BUDAI KIRÁLYI PALOTA DÉLI OLDALA A LÉPCSŐKKEL. Divald fényképe után.

a legéjszakibb szárny következik, mely a régi palotának megismétlése, s azzal összhangzatos kapcsolatba hozva, 200 méter hosszú terem-sor létesítését tette lehetővé, a minővel Versaillest kivéve egyetlen egy európai fejedelmi lak sem dicsekedhetik. Ez és a közép részlet merőben új s a kettő együtt majdnem kétszer olyan hosszú, mint a régi palota, melynek főleg csak a tetőzetén s ott is kivált a kupolákon történtek nagyobb átalakítások. A két új részletnek a falai is készen vannak már, de a tetőzeteket még csak most állítják föl; a közép kupola azonban még nem haladt a tetőzet fölrakásaig. Ebben a meghosszabbított homlokzatban lesznek az ünnepi és első rangú termek, köztük a királyi vár történelmi múltjára való tekintettel három korszakjelző díszterem: az Árpádok, a Hunyadiak és a Habsburgok korszakát belső berendezésükkel is jelképező pompás helyiségek. Az első a Szent István-terem román stílben, a második a Mátyás-terem olasz korai renaissance ízlésben, és a harmadik, a legpompásabb, a Habsburg-terem a közép nagy kupola alatt barok stílben. A Szent István-terem berendezése már teljesen elkészült s most közszemlére van kitéve a párisi világkiállítás magyar csarnokában. Az éjszaki szárny első emeletén lesz a nagy ünnepi terem, mely 724 négyszögméternyi alapterületű s így jóval nagyobb a Vigadónak 600 négyszögméternyi nagytermének is.

Másik képünkön a királyi vár déli oldala látható a kertekbe levezető nyilt lépcsőzeteivel. Ez oldalnál a néző balja felőli épületszárny már a Krisztina-városra néző új épülethez tartozik, mely alatt ott, a hol a régi palotához kapcsolódik, hatalmas kapu nyílik a díszudvarról a kertre. E kert egyes szakaszai támasztó falakkal erősített és díszített terraszokban ereszkednek alá a hegyoldalon, melynek délnyugati sarkán, mint harmadik képünk mutatja, egy zömök bástya áll faragott kőpártázattal, mely kilátó helyül szolgál. E bástyázatról, a Krisztina-város felőli új palota déli homlokzatával szemközt, szép lépcsőzet vezet le a már növénydíszszel ékes kerti terraszokra, míg alatta délre egy kapuszerű csöndes pihenő hely van.

Negyedik képünk a királyi vár új főbejáratát mutatja, mely a Szent György-tér felől a megújított Zsigmond-kápolna és a Krisztina-városi új palota közt vezet a díszudvarra. A pompás kapuzat fölött emelkedő épületszárny is egészen új. Ez köti össze az új palotát a régivel s egészíti ki a négyszögletű új díszudvar negyedik oldalát. A kapuzat egy nagy közép- és két kisebb oldalkapuból áll. Ez összekötő szárnynak úgy külső, mint belső falát igen szép építészeti és szobrászati díszítmények ékesítik. A főkapu fölött kivül, belül a koronás magyar czímer pompázik, melynek keskeny, hosszú keretét két pár korinthusi oszlop tartja, míg a kapuk fölött mesteri művű jelképes szobor-alakok láthatók. A kapuk fölötti emeleti rész kisebb szobákat foglal magában.

A Zsigmond-kápolnán túl, melynek képünkön csak egy ablaka látszik, még egy másik kapu vezet a vár díszudvarára. Az a kapu is új alkotás, még pedig annál sikerültebb, mivel nemcsak a kocsiközlekedésnek nyit új útat, hanem egyszersmind külön önálló részszé teszi a kápolnát, mely így egészen körüljárható. Mindazáltal a régi palota ez újítás mellett is kapcsolatban maradt a kápolna előrészével.

A képek, melyeket közlünk, *Hauszmann* Alajos tanár azon fölolvasásának mellékletei, melyben a királyi palota múltját, jelenét és főleg az újjáépítés terveit és munkálatait behatólag ismertette. Rövid közleményünket sem fejezhetnők be méltóbban, mint az ő jeles előadásának hangulatos záradékával, mely így szól:

«A királyi vár építése, mint eminens építőművészi feladat, melynek befejezését tőlem, valamint művész- és munkatársaimtól várják, már kezdettől fogva lelkesített és teljes munkabirásunkat foglalja le. Törekvésünk az, hogy e büszke vár, melynek fekvése is páratlan, a magyar szent koronához méltó alakban nemzetünknek a trónhoz való ragaszkodásával együtt, egyszersmind hirdetője legyen a magyar kulturának és művészetnek.

«És ha Mátyás király idejében megnyiltak kapuink az olasz renaissance művészet befogadására: a most épülő királyi vár jelezze kezdetét egy magyar renaissancenak, azon magyar művészetnek, melynek alig 30 éves multjában legelső és laghatalmasabb pártfogója Ő felsége apostoli királyunk, kinek áldásos és bölcs uralkodása alatt művészetünk és iparunk oly fejlődésnek indult, hogy fejedelmi otthonát azzal ékesíthetjük. Legyen e fejedelmi lak még számos éven át igazi otthona szeretett királyunknak.»

DAL A SZÜLŐFÖLDRŐL.

A szívembe emlék csendül,
Messze földrül, idegenbül;
Idegenbül, onnan, onnan,
A hol egykor otthon voltam.

A hol egykor fölsarjadtam,
Honnan végkép elszakadtam,
S hova szívem visszafáj még:
Virúl-e még az a tájék?

Hasad-e még szűzi hajnal
Rózsás kedvvel, vidám dallal?
Enyhe alkony, ha leszállott,
A szívekre hint-e álmot?

Nyit-e virág még a réten?
Zeng-e nóta a környéken?
Hűvös erdő ad-e árnyat
Turbékoló galambpárnak?

Hát a város, hát a népe, —
Ifjuságom száz emléke?
A nagy utczán járva-kelve,
Van-e még, ki rám ismerne? . . .

— És visz a vágy sebes szárnyon
És a tájat, im, bejárom,
S búja ébred a szivemnek:
Engem itt már nem ismernek . . .

A szívembe emlék csendül,
Óh jaj, immár idegenbül;
Ezer emlék: csupa bánat, —
A szemem is könnybe lábbad.

A szemem is könnybe lábbad
És elhagyom ezt a tájat,
S nem maraszt más elmenőben,
Csak egy sír a temetőben . . .

Sajó Sándor.

EGY KÉP.

Cajander Pál költeménye.

Egy kopott és fakó kép vagyon
Elhagyott szobámban a falon,
Sok éve bizony, hogy fölszegezték,
S gyönyörködöm benne mostan is még.

Nem tudom, rajt' mi oly megnyerő;
Talán a dérlepett, szürke fő,
A gondtól vont redő sápadt arczán,
Vagy szeme bús-szelid fénye hat rám?

Nem tudom, mily édes, lágymeleg
Járja tőle át a szívemet,
S mitől van az, hogyha reá nézek,
A lelkemben égi békét érzek.

Igy ülök előtte sokáig,
Gyönyörködve órák hoszszáig,
Nem tekint az ifju kedvesére
Oly vágyva, mint én ez öreg képre.

Csak nézem, s lassan a lelkemen
Sok emlék ébredez csendesen;
Oly édesek, szépek, mint az álom,
Mégis egy könny remeg a pillámon.

Megtérnek a lelkem szárnyain
Gyermeki gondtalan napjaim,
Díszes karácsonyfát, gyertyalángot
S körüle sok nyájas arczot látok.

És, mintha a kép is értene,
Reám oly beszélőn néz szeme:
S a mint igy itt ülök elmerengve,
Mennyei béke száll a szívembe.

Egy ismerős, régen várt meleg
Hatja által árva szívemet,
A mint igy rám tekint hűn vigyázva
Boldogúlt jó *anyám* képe mása . . .

Finnből *Bán Aladár.*

szerzését ezen állitás valósága iránt elmulasztá, minthogy uj keztyüjét nem akarta áldozatul hozni.

Boutigny a csudálatos tényeket azáltal magyarázza, hogy az ember ujja vagy keze az olvadt tömegben elszigetelve van s a pusztitó hőség hatásától ez által mentetik meg. Az olvadt fém- vagy más tömegbe mártott kéz, vagy más test megmelegedése csak sugárzás által történik. Ez kétségkivül roppant nagy ugyan, de visszaverődés által megszüntetik. A roppant nagy sugárzás tehát ugy tekinthető, mintha nem volna, és a kisérletet tevő némileg normalis viszonyok között létezik. Boutigny már korábban kimutatta, hogy a viz sphäroidál állapotában azon különös tulajdonsággal bir, hogy a sugárzó meleget visszaveri, ennélfogva a hőmérsék soha sem éri el a forrpontot. A nedves ujj vagy kéz tehát nem melegszik meg 100°-ig, minthogy a kisérlet nem tart oly sokáig, hogy a nedvesség gőzzéválása bekövetkezhessék.

Boutigny, egyik előadásában, melyet 1849. évi május 14-én Párisban a tudományok akademiáján tartott igy, szól: „tiz év mulva tehát megérém, hogy a fehérizzó kemenczében jeget állitottam elő és minden sérelem nélkül olvadt vasban fürödtem. Tagadja már most a ki akarja, azon nagy fontosságot, melylyel a testek sphäroidál állapotának alapos tanulmányozása bir; tagadja már most, a ki akarja, azon szerepet, melyet ezen molekulár állapot, előbb vagy később, a tudományban játszani hivatva van: én keveset törődöm avval. Előbb emlitém, hogy nyomok találhatók a bibliában ezen állapotról. Sok más tudósitás azt látszik bizonyitani, hogy az ókor kiterjedtebb ismeretekkel birt a melegről, mint mi gyanitjuk. Talán a kis dologról, mint például az ezredrész fokokról, semmit sem tudott, de kétségkivül ismerte a nagy következményeket. A mesésnek tekintett történeti feljegyzések bizonyos száma igaz lehet. A régi bölcsészek valószinüleg sok dolgot tudtak, mikről mi semmi tudomással nem birunk. Egy kevéssel több tisztelet iránt ok, egy kevéssel kevesebb bámulás a mostaniak iránt, nem ártana.“

Előadása végén még a feltünő és nem várt analogiát hozta fel Boutigny, mely élő és a sphäroidál molekül (parány) között létezik. Ez a hőmérsék állandósága, bármennyire változzék is az a körülte levő közegek között. Igy az ember oly környezetben képes élni, mely harmincz foku hideg és negyven foku meleg (— 30° és + 40°) között ingadoz, a nélkül, hogy saját hőmérséke ezáltal változást szenvedne. Tudva van, hogy az ember rövid ideig még a — 60° és + 140° között levő szélsőséges hőmérséket is kibirja, a nélkül, hogy abban saját hőmérséke változást szenvedne. Tudva van, hogy a földsarki lakos ép ugy, mint az egyenlitő égető hőmérsékét szenvedő ugyanazon hőmérsékkel bir, vagy ha van is különbség e tekintetben, az nagyon szük korlátok közé van szoritva. Ha már most egy csepp vizet veszünk, és azt egy 142° melegü csészébe teszszük, a viz legott 98° melegséget veszen fel, és azt meg fogja tartani, bármennyire melegitsük is a 142°-on tul a csészét. A testek ezen állandó egyensulyu állapota ezen sphäroidál állapotban egykor, mint Boutigny hiszi, a melegséget illetőleg, a teremtés legnagyobb titkai megmagyarázására fog szolgálni.

Hogy e tárgyban még több megoldandó talány merül fel, az iránt nem kétkedhetünk, s mig a megoldás bekövetkezik, addig bizonyára hosszasabb idő fog elmulni; mert bármily nagy sensátiot ébresztettek eleinte ezen tények, ma már nagyon kevesen gondolnak azokra. Boutignyn kivül kevesen találkoztak, kik közelebbről szemügyre vették volna a dolgot, melyet legtöbben csak curiosus játéknak tekintettek.

Lássuk már most az emberi test eléghetlenségének néhány feltünő példáját.

A mint *Perrey* egyik Dijon melletti faluban az olvasztó-kemenczénél működő munkásokat kérdezé: merné-e valaki közölök meztelen lábát a fehér izzó vasra tenni, egy munkást mutatának meg neki, ki ezt rendesen teszi. A munkás avval kezdé meg a dolgot, hogy az egy negyed óra előtt megöntött vastömeget a homoktól gondosan megtisztitá, s azután lábát gyorsan a vastömegre tevé. Ezután mindkét lábával ráállott, és pedig nem egyszerre, hanem felváltva, ugy, hogy egyszer egyik, máskor másik lába állott a vason, teste tehát egész sulyával majd az egyik, majd a másik lábára nehezedett. A munkás, különös elővigyázatból, meztelen lábát nadrágához törülte, hogy, mint mondá, valamely homokszem talpán ne maradjon.

A munkás példája által felbátoritva, maga Perrey is lehuzá lábbelijét, s háromszor egymásután a fehérizzó vasöntvényre állott, de végig menni nem mert rajta. Első izben hideg érzés támadt talpában, másodszor csak a közönséges nyomást érezte, mint a test sulya lábát a vasöntvényhez nyomta. Végre az öntvény forróságát érezte s egyuttal félelem támadván benne, a kisérletet nem merte többé ismételni. Arcza, és különösen lába izzadsággal volt belepve; különben pedig nem volt halvány kinézésü, közvetlenül a kisérletek után semmi különös sem mutatkozott az öntvény felületén, később azonban láthatókká lőnek rajta a lábnyomok, és fél óra mulva barnás fekete szinben voltak rajta a lábtalpak lerajzolva, mely rajzokat a fém fénylő vörös szine különösen kiemelte.

Legal e kisérletekkel egy ismeretes tényt hoz emlékezetbe, mely amazokkal nagy hasonlatosságban látszik lenni. A hajózók, kik a sarki tartományokon utaztak, beszélik, hogy a 42 foku hideget, ha a levegő csendes volt, nehézség nélkül elviselhették, ellenben pedig a csak 25 fokra terjedő hideg, ha csak könnyü szél által volt is kisérve, elbirhatlan volt, és kiállása nagy bajokkal volt összekötve. Ha e tényдolgot tárgyunkkal összehasonlitjuk, feltünőnek tetszik köztök a hasonlatosság; csakhogy az egyik esetben *hidegről*, vagyis a meleg hiányáról, a másikban *hőségről*, vagyis tulságos melegről van szó. A 25 foku hideg levegő, ha mozgásban van, a vele érintkezésbe jövő testekből a melegséget elvezeti és azok hőmérsékét gyorsan lesülyeszti. Másrészről meg a fővő viz folyvást meleget vezet a belemártott testrészbe, és pedig gyorsabban, mintsem a testrész saját melegét a vizbe vezetni képes volna, s ezáltal a testrész megégését eszközli. A 42° hideg levegő ellenben, ha nyugvásban van, tökéletesen a sphäroidál állapotban levő viz szerepét játsza, mely lassan gőzöl el, azaz: lassan válik gőzzé. Itt a hideg levegő egy rétege sokáig marad a meleg test egyes részeivel érintkezésben, és oly lassan teszi magát ennek hőmérsékével egyensulyba, hogy a meleg nemzés az emberi testben több mint elegendő arra, hogy a kivül elvesztett melegséget kipótolja; s ennélfogva semmi fájdalmas érzés (fázás) vagy elfagyás be nem következhetik.

(Vége következik.)

Kártékony állatok.

A gabona-szunyog.

A *gabona-szunyog* (Cecidomya destructor S. Hessenfliege) a rovar-osztály két röpük rendének merszipósok családjához való; nagysága hasonló a dallos-szunyoghoz, teste szőrös, hengerü, oldalt hajtott, sima, fémlő; melle aranysárga, hátsó része barna, szárnyai feketések, libbenői sárgásfehérek; halvány lábai végig szőrrel mezeltek.

Első megjelenésök juliusban van, ekkor a nőstény nyolcz petét rak le tojó-szipjával a fünemüek sása és szára közé, nem távol a gyöktől, hol a kikelt kukaczok első tápjokat nyerik. — A kis rejtény alakja tövises, fehéres, hátsó része tetemesen vékonyabb, feje befelé konyul, átlátszó, testén a bélfonál mintegy zöld szalag tünik fel; potroha, szennyes barna; a gabona szárán kitelelnek oly formán, hogy fejük alá irányul. Átalakulásuk előtti növésük épen jövő tavaszra esik, s tart, mig a gabona fejét hányja, sőt a friss tojásokból elővándoroltak, a gabona kiképzésekor legtevékenyebben dúlnak, a midőn gabona-veteségeinknek összezilált kinézése van, ekkor a gabona-kukacz már kinőve, a buzaszár tövénél keresztben fekszik, parányi sejtalaku burokba rejtve; hossza $^1/_7$, szélessége $^1/_{20}$ hüvelyk.

Kézbevéve, a rejtény merev, nem mozog; verőfényes időben szerfelett gyorsan terjed e parányi kukaczok pusztitása, először a zsenge, később a legerősebb buzaszálakat rágják le. Ha felette nagyszámu dulók által támadtatik meg gabonánk, 8 nap alatt $^2/_3$ a gabona-száraknak kalászostól együtt földre dől, főleg, ha esőzések, szelek jönnek közbe. Mielőtt a kukaczok kifejlődnének, többnyire a buzaszárnak első izében tanyáznak, később a második, harmadik izbe is fölnyomulnak. E rovar kizárólag a gabonaszár életnedvével táplálkozik, mit végkép felemésztvén, kénytelen lehanyatlani; a gabona-szunyog életkorszaka *Kollár* észlelete nyomán, mint kukaczé és bábé 26—32 napra tétetik. Buzafélék érésével e rovarok is képződnek, végtére összezsugorodván, barnasárga bábbá változnak, melyek a gyökkoronánál, vagy a szár első izénel, sőt a szár és sás közt a földszinén is csoprosan föllelhetők; tanyájuk körül a gabonaszár vörösbarna szint nyervén, elfonnyad, mintha megsebeztetett volna, a nélkül azonban, hogy a veszélyes rágás külsőleg látszanék, szipoly módjára a növény belzománczával táplálkoznak. Átalakulás után pár hét mulva Kollár bábházából a fentvázolt szunyogot látta előjönni (?).

Állitólag az angolok által 1776—1779-ik években Amerikába küldött hessiai katonák telepitették át ezen Amerikában „*hessian fly*“-nek nevezett veszélyes rovart, a hajón vaczkul használt szalmával. Pusztitását e rovarfajnak elképzelhetjük *Mitchell* állitásából; szerinte: ily szunyograj több kárt okoz Amerikának, mint okozhatna *huszezer* ellenséges katona.

Zenker adatai oda magyarázandók, mikép az ő általa leirt *Cecidomya tritici*, mint honunkban duló kukaczok adatnak elő, nem mást jelentenek, mint a fenn leirt szunyogfajt. Eddigelé a tudomány alapján s idegen forrásokból meritett adatokat soroltunk elő, áttérünk most már saját tapasztalatainkra, melyek hazánk fennforgó viszonyaiból meritvék.

Az $186^3/_4$-ik év, fájdalom, bő alkalmat nyujtott a gabona-szunyog terjedése és kártékonysága feletti észlelődésre. — *Természetes ok*: e rovarok terjedését a szünetnélküli forró, verőfényes, aszályos, és szélnélküli időjárás mozditotta elő. Saját tapasztalatom szerint kiválólag a korai, vagy is september 10-ikén vetett buzák szenvedtek nagyon ama rovarok pusztitása miatt. *Szembeszökő jelenségek*: a szépen zöldelő vetések október végén feltünőleg halvány szint öltöttek, mintha leforráztattak volna, kétségkivül ekkor már a gabona sássára lerakott petékből az élősdi kukacz kikelvén, a gyök és leendő szár közt pusztitását megkezdte, nem csupán a tápnedveket, hanem a növény zománczát is felemésztvén; sokan e visszás körülményt első fagy s derek hatásának tulajdonitották, mig mások az üszög előjelének tartották; az ily duló rovarokkal árasztott buzavetések, már a jelen évi tavasz május havában visszariasztó halványsárga szint nyertek, különösebbben a gyöksások, anélkül, hogy rozsda emésztette volna, időnkint ritkultak s növésökben csökkenték, a gyom mindinkább felütötte terjeszkedő hatalmát s elnyomta a betegen sinlődő s teljesen elcsenevészült gabonanövényt.

Mennyire adataim terjednek s némi felvilágositást nyerhettem jelen évről, Magyarország majd minden vidéke kisebb nagyobb mérvben szenvedett a gabona-szunyog dulása miatt még a Temesibánságot sőt Tiszavidékét sem kivéve. Tudomásommal feltünőleg nagy kárt szenvedtek a következő megyék buzavetései: Esztergom, Pest Pilis- és Zsolt, Baranya, Fehér, Győr, Komárom, Moson, Somogy, Tolna, Vas, Veszprém és Zala vármegyék, hol a lefolyt 6 aszályos években a buzavetések legjobban kiállták az esőhiányt, s több helyütt némi csekély eső folytán közép buzatermés volt. — Jelen évben nevezett megyék számos vidékein a buzák gazosak, ritkák, alacsonyak, kalásznélküliek levén, takarmány pótlékul kaszáltattak le. — Nem lehet biztosan meghatározni, miszerint a kukacz, vagy is a gabnának e miatti betegsége idézte e elő, de annyi kétségbe vonhatlan, hogy e bajjal tömérdek üszög volt kapcsolatban.

Bővebb kutatások nyomán mult év őszén a sept. 10-én vetett buzákon, már október 20-án eleven s pusztitó gabona-szonyog — kukacz mutatkozott, tehát 10 napot a gabona kelésre számitva 20 nap alatt a lerakott petékből kukaczok keltek, melyek a gyökfőn tanyázva kezdték meg duló pályájukat. — Jelen év tavaszán folytatólag észleletek tétettek ezen rovar életrende felett, mig martius — aprilben derek, fagyok voltak, addig tevékenysége csekélynek mondható, holott a buzavetés szembeszökőleg üdült, tenyészete viruló szinben mutatkozott; ellenben májusban pusztitását megkezdvén, mint fenn emlitém, alsó levélsása sárgulni, száradni kezdett; ugy látszik ily nemü kukacz pusztitása május 15. — junius 15-ig legnagyobb, ami különösebben a kora vetett buzákon észrevehető volt, minden bántalmazott szál ledől, szelek jártával a vetés zilált, olyan kinézésü, mintha marhák hatoltak volna keresztül, vagy fergeteges jégroham tarolta volna le. — Junius 15-től kezdődik a bábbá alakulás, mely veres-barna kinézésü s rendszerint a gabonaszár 2-ik ize felett nyugszik, gyérebben alól, kivételesen pedig a 4-ik izig halad; belülről a zománcz s tápnedvek fel levén emésztve, összevissza barázdáltatik, csoprokban a kukacz ürüléke látható. —

Károlyi Alajos nagy erélylyel folytattat. Egy-két év mulva egész pompájában készen fog állani, s az eddigi látszat után itélve, egy izléssel biró, gazdag magyar főur állásához teljesen méltó épület lesz.

A másik palota ezen sorban — melyet rajzban itt bemutatunk — a magyar gazdasági egyesület elnöke, gr. Festetits György tulajdona. Ez épület most már egészen készen áll s csupán a belső felszerelés és diszités befejezetlensége okozza, hogy még lakásul nem használtatik. E palota a Sándor- és ősz-utcza sarkán elnyuló téres telken, Ybl Miklos jeles épitészünk terve szerint, a legsolidabb anyagokból valódi pazar fényüzéssel épült, s nemcsak a muzeum környékének, hanem általában Pest városának is nagy diszére szolgál, s csak sajnálhatjuk, ha mellékelt rajzunk az épület szépségéről netalán hű fogalmat nem nyujtana.

Valóban csak elismeréssel szólhatunk vagyonos földbirtokosaink azon helyes irányáról, hogy vagyonuk egy részét a főváros szépitésére s ez által az izlés terjesztésére fordithják. S ha egyszer az élet mindenféle szükségeinek s kellemeinek megfelelő állandó palotáik lesznek itt: remélhető, hogy állandóbban is fognak itt tartózkodni, a mi ismét kedvező befolyással lehet a magyar főváros társadalmi, sőt irodalmi, művészeti s iparbeli fejlődésére is.

A muzeum környéke valóságos előkelő városrészszé készül átalakulni. Vajha az eddigi szép kezdetnél ne történnék megállapodás! Vajha a muzeum többi elhanyagolt, parlagon heverő vagy épen undort gerjesztő része is mielőbb pusztitó s épitő kezekre kerülne. Mindenekelőtt a „két pisztoly“ nevü, régi csárdai omladványnak regénytelen szomszédságát kellene eltávolitani. Azt pedig már hinni sem merjük, hogy a muzeumpark ezerszer emlegetett s megpanaszolt rongyos keritése, oly jóizlésü és hatalmas szomszédok közelében, minők már az eddigiek is, még csak egy kurta évig is daczolni merészeljen idővel és enyészettel!

Az emberi test érzéketlensége a tűz és izzó vas iránt.

Közli Dr. *Bardocz Lajos.*

(Folytatás.)

Ha mármost azt kérdezi valaki, mily elővigyázatok szükségesek arra, hogy kezét az ember (vagy más tagját) a pusztitó hőség ellen megvédje? azt fogjuk felelni, hogy semmi sem. A félelmet el kell üzni, bizalmasan kell a kisérlethez kezdeni s a kezet gyorsan kell az izzó érczbe mártani, de mégsem tulságos gyorsan. Ebből áll minden, mire az embernek figyelmezni kell. A régibb idő csudája könnyü és egyszerü kisérletté vált, melynél semmi csudálatos nincs. A kisérlet ugy sikerül leginkább, ha a kéz kissé nyirkos. — Ha azonban az ember némi elővigyázati szabályokra figyel, például, ha kezét szappannal simára bedörzsöli, és az közvetlenül a kisérlet előtt kenessavval telitett hideg szalmiakoldatba, vagy csupán szalmiak tartalmu vizbe, vagy ha ezek hiányzanak hideg vizbe mártja, ugy valóban sérthetlenné válik.

Ha alkohollal nedvesiti meg ujját, ugy elbirható meleget érez, ha pedig aetherrel történik a benedvesités, akkor kellemes hüs érzés támad a bemártott kézben. Az aether azonban olvadt vasnál, könnyü gyulékonysága miatt, nem alkalmazható; olvadt ólomnál ellenben nem oly nagy a hőmérsék, hogy a repülékeny anyagok tüzet fogjanak. A kéz azon részei, melyek nincsenek bemártva, a sugárzó melegnek minden védelem nélkül vannak kitéve, s ezen részek ennélfogva fájdalmas érzés és a bőr megvörösödése által teszik észrevehetőbbé magukat.

E csudák, noha régebben sokat beszéltek azokról anélkül, hogy azokat látták volna, még most is roppant sensatiót ébresztenek, miután minden képzelgő mezből levetkeztettek és meztelen tények gyanánt vannak előállitva. A mint Boutigny kisérleteit Plücker bonni tanár előtt ismételte, ez mint maga tudósit, azon hiedelemmel telt el, hogy itt még teljesen le nem leplezett természettörvények forognak fenn. Nem sokára azután irá *Fessel* kölni mechanikus, hogy Behrens és társa gyárában egy munkás olvasztott vassal tett kisérletet, és annak ismétlésére is késznek ajánlkozott. Plücher ezután több személy kiséretében Kölnbe utazott, s jelenlétében a munkás benedvesitett ujjahegyével azon vastömegre ütött, mely az olvasztó-kemenczéből épen egy kádba folyt, s kályhaöntésre volt szánva. A körülállók ezáltal felbátoritva, maguk is működni kezdének. Az egyik keze egész lapjával, melyet elébb vizbe mártott, olyat ütött az olvadt vas felületére, hogy az olvadt vas fecscsent szélylyel. Egy másik, olvadt vasat meritett ki meztelen markával. Maga Plücker jobb keze benedvesitett mutatóujját majdnem egészen az olvadt tömegbe mártotta és egy pár másodpercz mulva egész lassusággal huzta ki a pusztitó vastömegből. Erre irja, hogy érezte ujjával, mint a vastömeg folyt, és épen nem mondhatja, hogy hőséget érzett volna, Plücker a vas hőmérsékét, mely körülbelől 1500° volt, ujjával érezve, nem becsülte volna többre 36°-nál. A finom szőröcskék a bemártott ujjakról teljesen elenyésztek. A körmök egyátalán semmit sem szenvedtek, s a hőséget is minden különös kellemetlen érzés nélkül kiállották. Az izzó vastömegből kihuzott kéz gyenge kozmás szaggal birt, a nélkül azonban, hogy egy helyen is megégett vagy kellemetlen hőségnek kitéve lett volna. Legutoljára még egy kisérlet történt, melynek elővigyázatból épen előre kellett volna bocsáttatnia. Egy bőrkeztyü ujj, melynek belső része megnedvesittetett, fapálczácskára huzatott fel, s az olvadt vasban majdnem egy egész perczig tartatott: és a mint ezen idő mulva abból kihuzatott, nemhogy el lett volna égve, hanem hősége 70°-nál többet sem tett.

A berlini vasöntődében hasonló kisérletek tétettek a tudomány emberei által, s hasonló eredménynyel. Magam tettem mondja a „*Leidenfrost's Versuch*‘ czimü czikk irója, mintegy 300° fémfürdővel egy kisérletet, a nélkül, hogy legkisebb kényelmetlenséget is éreztem volna. — Ezalatt a bizonyitékok is minden oldalról folyvást szaporodnak, melyek a mesés dolog igazsága mellett tanuskodtak. *Rose* tanár emlékezetbe hozá, hogy Svédországban az avestadi hutában mintegy harmincz év előtt egy munkást ismert, ki csekély ajándékért meztelen kezével olvadt rezet meritett az olvasztó-tégelyből és a falra dobta. *Dumas* egy régi eljárásra lenditette a figyelmet, mely az üveghutáknál divatozik. Ez abból áll, hogy a megolvadt üvegtömeg vizzel telt vederbe öntetik, és ott, noha izzó állapotban van, szabad kézzel gyuratik össze. *Davenport* a chatami királyi hajógyárban egy munkást látott, ki kezét egész a hajlásig mártotta a fövő kátrányba (mely 220° hőmérsékkel birt) és ugy merte vele a kátrányt, mint a merőkanállal szokták, Davenport egyik ujjával maga is megtette a kisérletet, és ujját némi időig benne tarthatta a forró kátrányban a nélkül, hogy a hőség kellemetlen lett volna. A munkások egyhangulag bizonyiták, hogy ha keztyüsön mártaná be kezét valaki, nagyon megégetné magát. Davenport a meggyőződés meg-

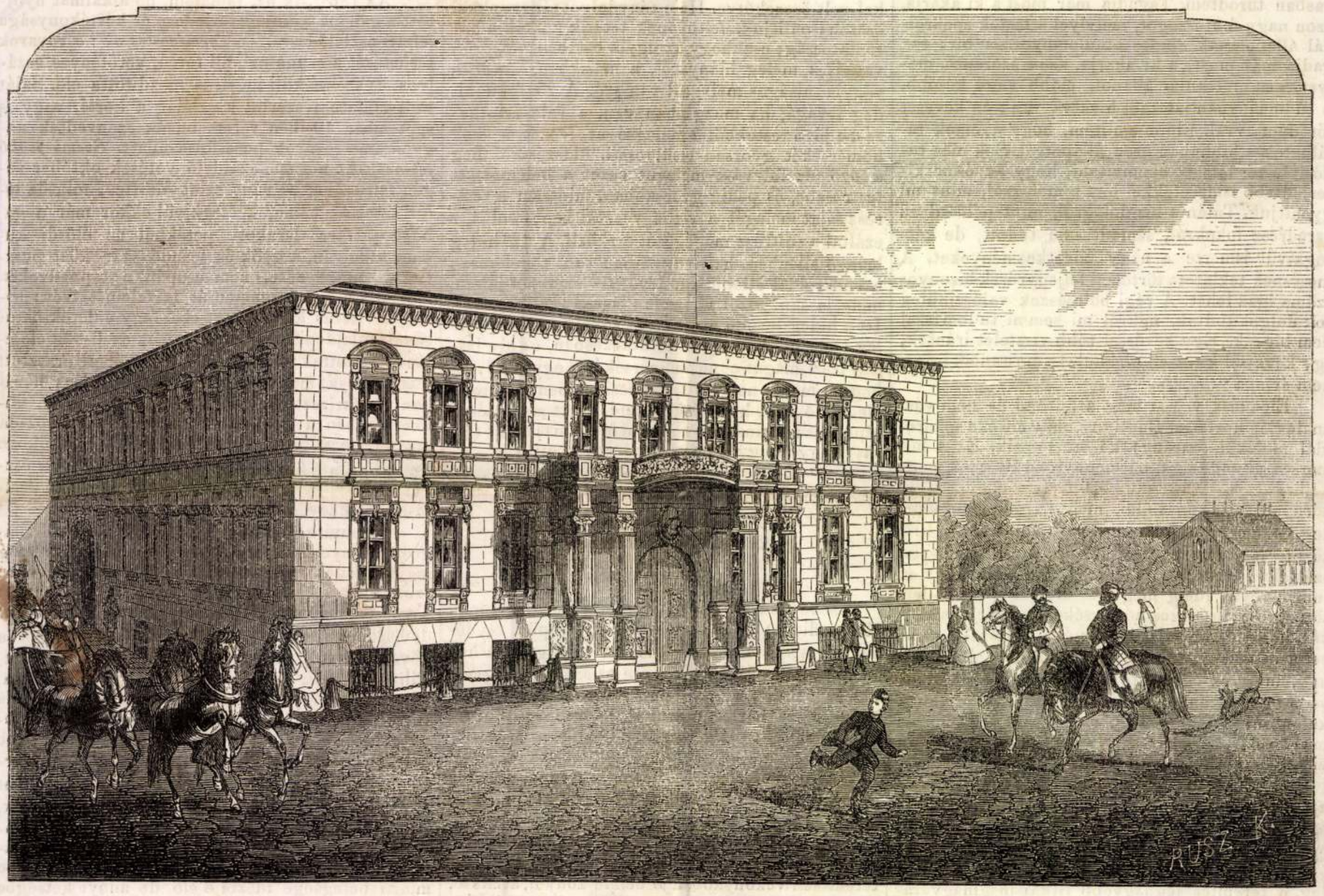

Gróf Festetits palotája Pesten (a nemzeti muzeum mellett).

A HÉTRŐL.

A fiatal Ház. Ez a mostani képviselőház, nem hiába egy helyreállott becses harmónia levegőjében született, harmóniát mutat minden tulajdonságában. Új Ház lévén, ime egyben fiatal is. Mintha a nemzet ezzel is meg akarta volna mutatni akaratát a *megújhodásra* és szakító hajlandóságát a régivel, a fiatalságnak olyan tömegét árasztotta a törvényhozó munka csarnokába, hogy a parlamenti munka egy számának a sikere máris föltétlenül biztosítva van. Ez pedig a képviselők piknikje. Kétséget se szenvedhet, hogy ez a mulatság nagyszerűen fog sikerülni a következő farsangon. Bizonyos az is, hogy a hölgykarzat jegyei még kapósabbak lesznek, mint voltak azelőtt. Harmincz esztendő óta nem sugárzott a fiatalságnak akkora tavaszi melege a törvényhozás sokadalmából, mint mostan. A mi, ha hiba is, a legkisebb hiba, mert minden nappal egész bizonyosan fogy. De talán nem is hiba. Ha ezek a fiatal honatyák ilyen nagy igyekezettel siettek a fórumra, bizonyára azért cselekedték, mert érzik magukban, hogy vannak tulajdonságaik, a melyeknek itt van a méltó helye. És nemcsak maguk érzik, hanem okvetetlenül meg is győztek róla egy csomó embert, hiszen a mandátumot tudvalévőleg a választók adják. És a kinek adják, bizonyosan tudják, hogy mi okon és mire építve adják neki. Egy nemzet tanácsának mindenesetre szüksége van a haladott kor higgadtságára, a tapasztaltság bölcseségére és a hüvösen látás mérséklő erejére, de a nemzeti munka műhelyének szüksége van a fiatalság buzgóságára, meleg lelkességére és fáradatlan izmaira is. Már csak azért is, hogy az öregeknek legyen mit irányítaniuk és mérsékelniük. És ha sokan jöttek is a fiatalok: megmaradtak szép számmal az öregek is, a kik szivesen kell, hogy lássák gyülekezetüknek ezt a megújhodását. Nem is lenne az helyes dolog, ha minden parlament öregebbnek festene az előtte valónál. A megöregedés csak a mulandóság tulajdonsága: egy nemzet életéhez pedig nem férkőzhetik hozzá a mulandóság, mert a nemzet föladata az, hogy örökkévaló legyen.

SZAPPANOS ISTVÁN, A KÉPVISELŐHÁZ KORELNÖKE AZ ELSŐ ÜLÉSRŐL JÖVET.

JUSTH GYULA A KIRÁLYI VÁRBA MEGY.

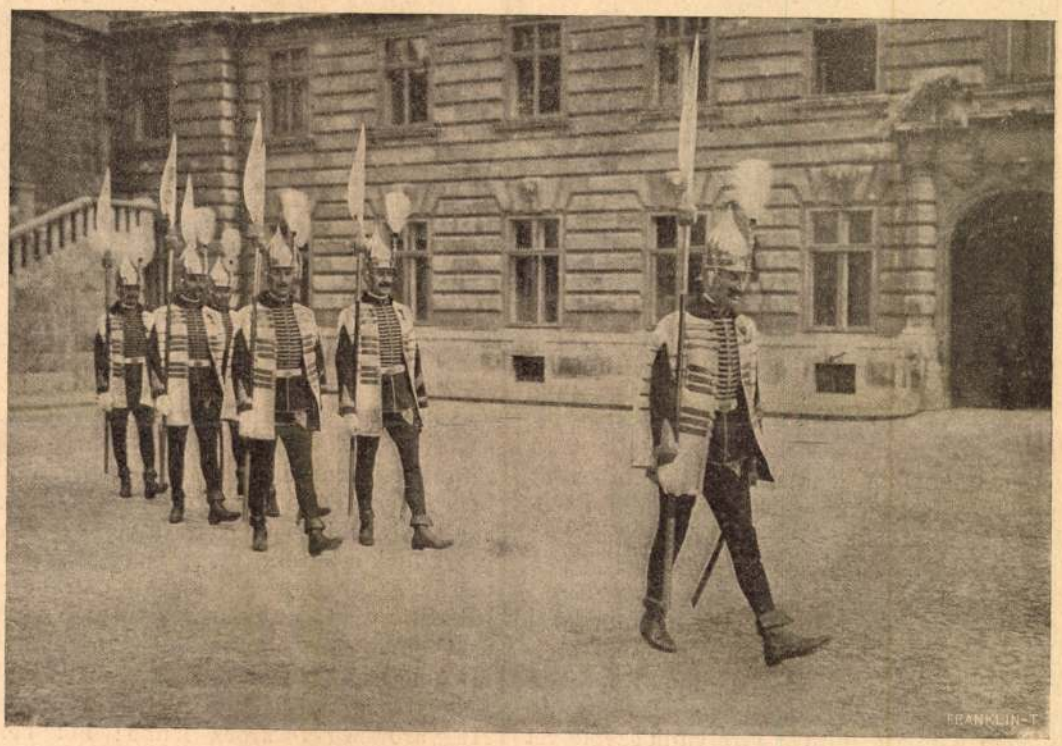

AZ ÚJ MAGYAR DARABONT-TESTŐRÖK.

AZ OSZTRÁK DARABONT-TESTŐRSÉG A BUDAI VÁRBAN.

AZ ORSZÁGGYŰLÉS MEGNYITÁSA.

*

Tiltott fényképezés. E héten a külföld néhány illusztrált lapja fényképmásolatokban mutatta be olvasóinak az orosz duma megnyitását. E képeken nem csak a képviselők voltak láthatók, a mint a czári palota nagytermében összegyűltek, hanem látható volt maga a czár és a czárné is, az udvari méltóságoktól és palotahölgyektől körülvéve. A képeket nem mutatjuk be az olvasónak technikai okok miatt, a mennyiben a reprodukczió nagyon elmosódnék a «Vasárnapi Ujság» szokott papirosán, de megjegyezzük azt a tényt, hogy abban az ünnepélyes pillanatban, midőn a czár megnyitotta az első orosz országgyűlést, szabad volt bevinni a fényképező gépet

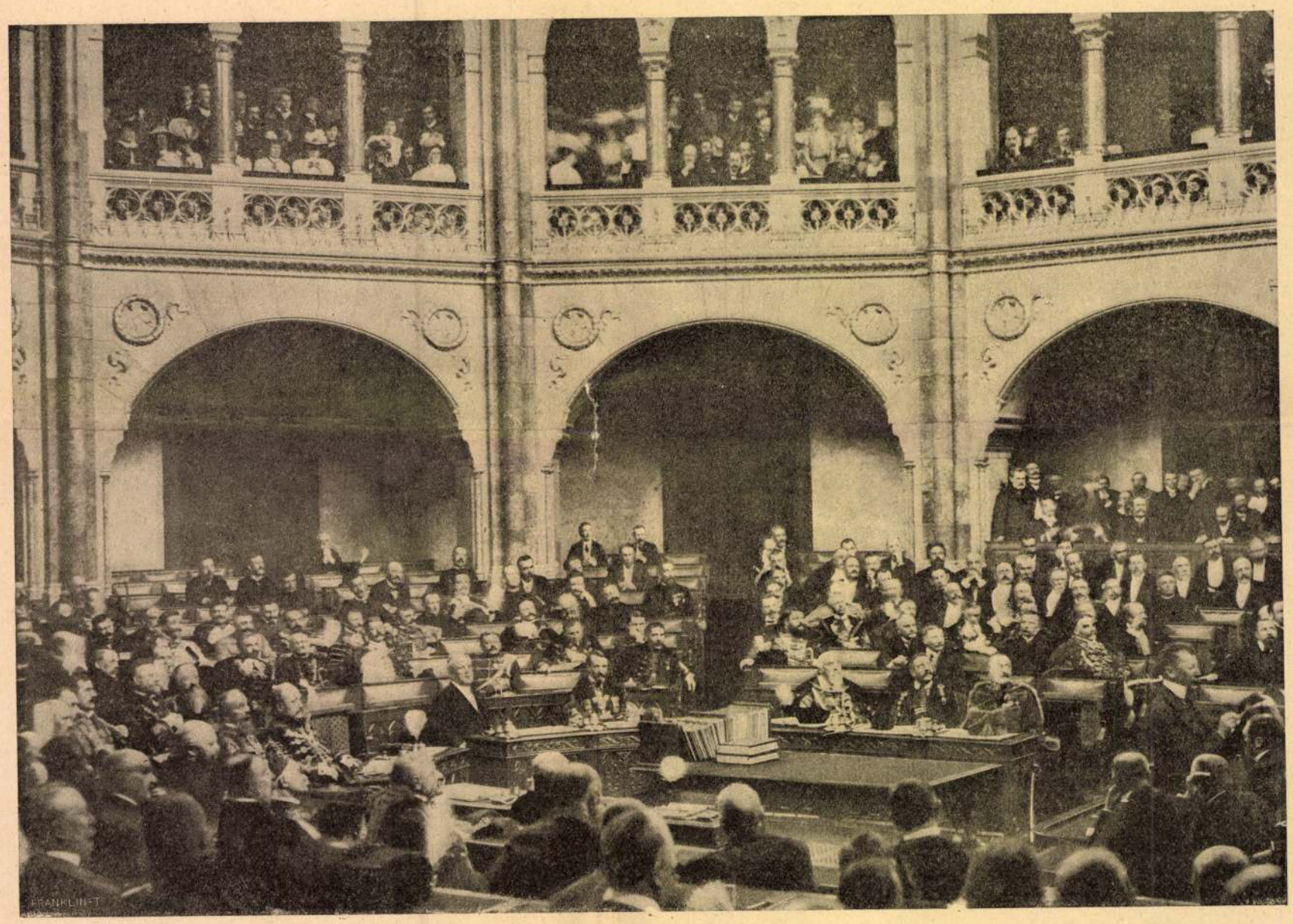

A KÉPVISELŐHÁZ ÜLÉSTERME MÁJUS 22-IKÉN, A JOBBOLDALRÓL NÉZVE.

a trónterembe. A minden oroszok czárját pedig erősen őrzik; féltik a szellőtől is, oltalmazzák sokkal ártatlanabbnak látszó eszközöktől, mint a minő egy ilyen gép, a melyet azonfelül egyenesen a lefotografálandó személy irányába kell beigazítani.

S eszünkbe jut, hogy minálunk is most nyitották meg az országgyűlést, és hogy a mi udvari méltóságaink alighanem felségsértési kisérletnek vették volna, ha ez alkalommal a trónterembe valaki fényképező géppel bátorkodik. Nem a miatt, mintha királyunk személyét kellene félteni. Mindenki tudja, hogy Magyarországon szabadabban járhat a magyar király, mint a világ valamennyi államfője a saját népe között. Le is lehet őt fényképezni, mikor nyilvános helyeken megjelenik. Lefényképezték többen most is, midőn a Szent István szobrának leleplezésekor megjelent, s ily felvételeket lapunk mai számában is láthat az olvasó. Csak a saját palotájában féltik őt a fényképező géptől. Mert féltik e géptől — elég különös módon — magát a palota belsejét is. A puszta falakat, meg a bútorokat. Nemrégiben a palota újon átalakított termeit akarta lefényképezni egyik fotografusunk, s egész a főudvarmesteri hivatalhoz utasították, hogy megkaphassa az ehez való engedélyt. Bizonynyal semmi más okon, csakis a spanyol etikett miatt. Pedig immár maga a spanyol király is oly nagyon szivesen keresi az alkalmakat, a mikor lefényképezhetik.

*

A műbandérium. A magyar bandérium odalent a szűzmagyar rónán, egy csapat magyar lovaslegény lengő fehér gyolcsban, nemzetiszin zászlót lobogtatva, bizony gyönyörűséges látvány. Nagyon érthető, ha a maga élére kivánja minden díszmenet, ünnepi fölvonulás. A budapesti képviselőválasztások most lezajlott napjaiban idefönt a főváros utczáin is föltűnt egy pár bandérium. Egy-egy had pruszlikos lovaslegény végigcsattogott az aszfalton. A látvány kétségtelenül lelkesítőnek volt szánva és azért kivánom, hogy a jó Isten csak a szándékát vegye majd tekintetbe azoknak a derék uraknak, a kik a főváros közönségének szórakoztatására ezeket az állitólag népies spektákulumokat rendezték. Mert különben erős rovás kerűlne a teherlapjukra. Láttam egy ilyen fővárosi bandériumot és szakasztott az az érzésem támadt, mint mikor magyar tárgyú idegen regényben annak a leirását olvasom, mint veri a puszták fia, a villogó szemű Pischta markolatig éles fokosát a csapodár Panny szivébe. Sőt az érzésem ennél még boszúsabb és fájdalmasabb. Mert ha egy idegen furcsákat ir rólunk, ezt magyarázza az idegen volta. De Budapest Magyarország fővárosa lenne: hol keressem tehát a magyarázatát annak, hogy mikor ebben a városban magyar dolgot produkálnak, az orfeum deszkáiról veszik hozzá a modellt? Mert olyan magyar parasztlegényt, a milyenek ezekben a pesti bandériumokban a lovak hátán tarkállanak, Magyarországon csak az orfeumok szinpadjain, meg Ősbudavárában találhat az idegen, ha esztendőn át kutat is a Kárpátoktól az Adriáig. A mi ezeken van, az nem népviselet, hanem kosztüm, tele rikitó kis rojtos merényletekkel a magyar népviselet eszthetikája ellen. Ha Berlinben vagy Szentpétervárott rukkol ki az utczára egy ilyen «magyar bandérium», lelke rajta! De Budapesten mégis gondolhatna rá a nagyérdemű rendezőség, hogy ebben a városban akadhatnak olyan emberek is, a kik láttak már magyar népet és tudják, hogy se zöld kivarrású fehér mellényt, se borjuszájú piros inget magyar parasztlegény sehol nem hord ebben az országban. Az igaz, hogy a magyar parasztlegény plajbászt se dug a füle mögé, a hogyan ezt egy kegyetlenül fölpántlikázott pesti napidijas banderistán láttam. Egy *ilyen* «magyar bandérium» Magyarország fővárosában egyenesen sértő, mert a magyar népviselet legalább ebben a városban nem lehet *exotikum*, még ha a tanúlmányozására a rendezőknek olyan messzire kell is fáradniok, mint Rákospalota.

*

A héj. A héj-mizeria budapesti speczialitás és azok közűl való, a melyekre semmi okunk sincs büszkének lenni. A héj maga a gyümölcsszezon szerint változik, néha narancshéj, máskor meg dinnyehéj, de állandó vonása a karakterének az, hogy lehámozzák valamiről, azaz kirágják belőle a belet s vidám könnyelműséggel hajigálják el az utczán. Így azután a budapesti utcza burkolata olyan, mint a rendetlen ember szakálla: le lehet róla olvasni, mit eszik ez a város. Ez az őszinteség azonban se nem gusztusos, se nem egészséges. Az automobil ellen folytonosan zúg a panasz, hogy sok szerencsétlenséget okoz: de bátran tarthat az ember minden fogadást, hogy nem üt el félannyi embert, mint a hány lábtörést meg ficzamodást az eldobált narancshéj, almahéj, meg dinnyehéj okoz Budapesten. Pedig az automobil meg a villamos vasút, ha szerencsétlenség jár is néha a munkájával, hivatást teljesít, szolgálatot végez, míg az eldobált narancshéj meg dinnyehéj egész működése abban merül ki, hogy valaki esetleg megcsúszik rajta és kitöri a bokáját. Hogy ezenfölül még a levegőt is rontja, az enyhítő körülménynek bizonyára nem tekinthető. Ilyen körülmények között nagyon érthető, ha a hatóság folyton kénytelen *héj-rendeleteket* kiadni a polgárság lábának védelmében. Ez dicséretes dolog, de épen a rendeletek folyton való megújításának szüksége mutatja, hogy nem megoldás. A megoldása a héj-mizériának az lenne, ha gondoskodnának róla, hogy hová *lehessen* dobni azt, a mit az utczára dobni *nem szabad*. Mert enni annak is kell, a kinek nincsen ebédlője.

A KIRÁLYI VÁRPALOTA ÉVFORDULÓJA.

Budapest, május.

Magyarország legnevezetesebb és legnagyobb jelentőségű épűlete, a budai várpalota felépítése tervének most van kétszázadik évfordulója. A mohácsi vész után Budavára török kézre került s másfél századnál tovább tartó ideig állandó rombolásnak volt kitéve. A törökök kiűzetése után harmincz év múlva is alig épűlt lakható hely a teljesen feldúlt vár környékén s csak 1706-ban rendelte el az udvar a helyreállítási munkálatok megindítását. A kurucz mozgalmak azonban megakadályozták az építés kezdését, úgy hogy 1715-ig csak a hadászati szempontból legszükségesebb tatarozásokat végezhették.

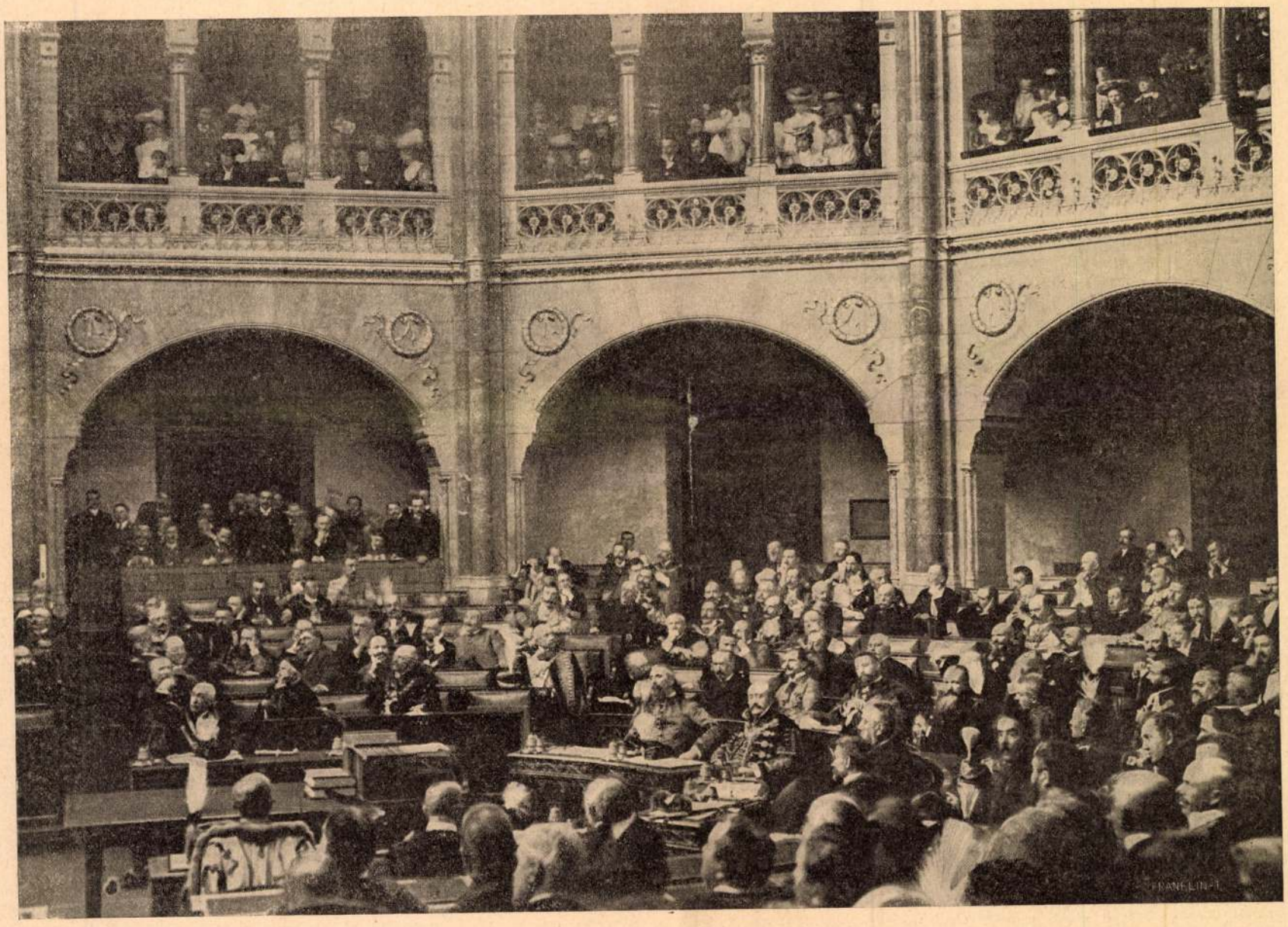

A KÉPVISELŐHÁZ ÜLÉSTERME MÁJUS 22-IKÉN, A BAL OLDALRÓL NÉZVE.

A szatmári béke után helyreállt a nyugalom egyideig az országban s négy év múlva, 1715-ben *Regal* budai várparancsnok felsőbb utasítás folytán megkezdette a várerődítmények építtetését. Munkájának azonban feléig sem juthatott, mikor áthelyezték várparancsnoki minőségben Pétervárадra s ezzel az építkezések is harmincz évig abban maradtak. *Mária Terézia* alatt került ismét napirendre az építés ügye gróf *Grassalkovich* Antal ajánlatára, minek meg is lett az az eredménye, hogy Mária Terézia gróf Grassalkovich Antalt és gróf Pálffy János nádort bízta meg a munkálatok elintézésével és ellenőrzésével.

Pálffy nádor nyomban körleveleket bocsátott ki és a törvényhatóságokkal, városokkal örvendezve tudatta a királyné elhatározását, melynek megvalósítására a vármegyék áldozatkészségét is igénybe óhajtotta venni. A felhivásnak csakhamar igen szép eredménye lett. A vármegyék, városok és községek együtt is, külön is tekintélyes összegeket adományoztak a várépítés czéljaira. Felterjesztéseikben pedig sürgették a többször megkezdett, de mindig félbeszakadt építkezések megkezdését. A munkához ekkor újra hozzáfogtak s 1749-ben, május 13-ikán, Mária Terézia születése napján nagy czeremoniák között végbement az alapkőletételi ünnepély. A királynő személyes jelenléte is kilátásba volt helyezve, de elmaradt, minek folytán az ő távollétében tartották meg az ünnepélyt, mely a Mátyás-templomban bemutatott hálaadó istentisztelettel vette kezdetét. Mise végeztével az összes világi és egyházi főméltóságok, továbbá a vármegyei küldöttségek részvételével megindult *Althan* Mihály Károly váczi püspökkel élén a körmenet és harangzúgás, ágyúlövés között folytatódott, míg az ezrekre növekedett tömeg a megjelölt helyre ért. Itt a magukkal hozott alapkövet és ereklyéket a váczi püspök megáldotta és az előre keszített üregbe helyeztette.

Ebben a pillanatban a bástyákon felállított ágyúk egyszerre eldördültek s háromszor egymásután impozáns üdvlövést adtak, melyet százegyszer még megismételtek, míg a templomban az újra megkezdett szertartás tartott. Az építkezések ezután rohamos erővel folytak, de egy év múltán ismét abbamaradtak a Nagy Frigyessel vivott háborúk miatt, melyek a kincstárt nagyon kimerítették. Pénz sem volt elegendő, úgy hogy a vármegyékhez újból és újból kellett felhivásokat intézni az adakozások érdekében. Hosszas szünetelések után 1769-ben végre teljesen készen voltak a munkálatokkal, melyek *Hillebrand* főmérnök költségvetése szerint 402,649 forintba kerültek. 1769 október 15-ikén, Mária Terézia királynő nevenapján tartották meg országos ünnepély keretében a felavatási szertartást, melyre Mária Terézia ezúttal sem jelenhetett meg, hanem Grassalkovichcsal képviseltette magát. *Migazzi* bíboros szentelte fel a kápolnát és ő intézett nagyhatású beszédet a közönséghez. Érdekes azonban, hogy az uralkodók jó időn keresztül nem vették igénybe a királyi palotát.

Kétszáz év óta nem látta maga körében 1551-től kezdve a főváros a magyar uralkodó királyi párt s mikor 1751 augusztus 4-ikén Mária Terézia férjével Pestet meglátogatta, nem a királyi várban, hanem az egri érsek rezidenciájában szállottak meg. Mihelyt elkészült a királyi palota, az angol kisasszonyok költöztek bele, 1777-ben pedig az egyetemet helyezték el benne. Később katonáknak vált lakhelyévé, tekintve, hogy az uralkodók nagyon ritkán fordultak meg a fővárosban s a rendes látogatásokat az országgyűlések alkalmából nem Pestre, sem Budára tették, hanem Pozsonyba, mint a hol a rendi országgyűlések állandóan székeltek. 1790-ben a király várpalotán újabb változtatásokat eszközöltetett II. József császár, ki az addig egyemeletes épületet kettőre emeltette. Ebben az alakban állottak fenn egyes részei az újabb időkben eszközölt változtatásokig. 1849-ben a várpalota is sok sérülést szenvedett, de az ötvenes években nagy költséggel újra hozzáfogtak a vár restaurálásához s a második emelet Dunára néző főhomlokzatát harmadikkal is megtoldották. A várhegy két oldalán húzódó kerteket József nádor létesítette, de I. Ferencz József alatt nyerte teljes rendezését azzal a kétmillió és kétszázezer forint befektetéssel, melyet Ő Felsége a Várkert szépítésére és a vele összefüggő 310 méter kiterjedésű melléképületek létesítésére engedélyezett.

Újabb változtatások következtek be az *Ybl* Miklós által készített és Ő Felsége által 1883-ban elfogadott tervek alapján, melyek a királyi palota kibővítését és teljes újjáalakítását eredményezték. Ybl tervei révén a királyi palota a budai oldalra terjedő részekkel lett egybekapcsolva s a befektetett 6—8 millió költség valóságos tündérhelylyé varázsolta a királyi palotát és környékét, melyek az Ybl terveivel nyerték mai alakjukat. *Háromszáz* szobája van ma a budai királyi laknak s ezzel a hazafias áldozatkészségével elérte a nemzet, hogy mikor királya meglátogatja, nem kell többé idegen helyeken keresnie szállást magának, hanem ott találja a saját palotáját, melyet felkent királya iránt való hódolatának és szeretetének jeléül emelt a nemzet áldozatkészsége és lelkesedése.

Zuboly.

A SZTRÁJKOLÓ RÓMA.

Róma, május 14.

A mult csütörtökön és pénteken valóságos ostromállapotban volt az örök város. Minden kis utczában katonaság táborozott és a ragyogó olasz ég napjának fénye mindenütt huszárkardok és bajonettek pengéjén tört meg.

A turini események hírére, a hol tudvalevőleg a kőművesek és szövőgyári munkások sztrájkját embervér festette még pirosabbra, kitört Olaszország minden nagyobb városában az átalános sztrájk. Rómában is egyszerre csak megálltak a villamos vasutak, elnémultak az automobil-omnibuszok töfftöffjei, kiürültek a bérkocsis állomások, megálltak a gyári gépek és bezárultak az üzletek tükörüveges kirakatai. Róma elaludt fényes nappal, mint Csipkerózsa meséjében a tündérvár.

De ez az álom nem volt olyan zavartalan és főleg nem oly hosszú. Katonalovak patáinak egyenletes kopogása, majd ütemes, hangos katonai lépések zavarták meg. Jöttek a barna arczú olasz fiúk, a kiket igazán mindennek használnak. Munkásoknak, mentőknek, kocsisoknak, pékeknek. Most rendőröknek használták őket.

Szakaszonként vonultak fel a carabinierik, bersaglierek, gránátosok, gyalogosok és a könnyű meg a nehéz lovasság. A történelmi multú falak és terek

KATONASÁG A CIRCOLO DELLA CANIA ELŐTT.

A KATONASÁG FÖLVONULÁSA A SZTRÁJKOLÓK ELLEN.

A RÓMAI ÁLTALÁNOS SZTRÁJK.

talán sosem láttak ennyi tarka posztóruhás katonát, mint a mennyi most elözönlötte ezeket az évezredes helyeket, a hol hajdan csillogó pánczélú, kurta kardú legionáriusok táboroztak. A Piazza Colonnán például nem kevesebb, mint hatféle katonaság állott fel és mindegyik csoport egy-egy századdal volt képviselve.

Az utczák és terek egyébként csendesek voltak, bár ezer- és ezer ember nyüzsgött rajtuk. Csendes, de félelmetes. Egyik oldalon huszárkard és bajonett, a másikon pedig az ezerfejű Cézár, az ideges, az egyetlen szótól is fékevesztett tömeg. Most még nyugodtan tűri, hogy a lovasság minden tíz perczben hátraszorítsa őket, de mi lesz, ha türelmét veszti? Ezer és ezer nyugtalan, forrongó, elégedetlen ember, minő pusztítást tudna végezni!

De az utcza nem mozdul. Farkasszemet néz a katonasággal, de nyugodtan viseli magát. Csak ott, a merre nem villog a bajonett, rakonczátlankodik az utcza népe. Fütyül, abassókat kiált és szorongatja kezében a köveket.

Itt látszik csak, hogy mily rettenetes valami ez az általános sztrájk. Nemcsak azért, mert nem tudjuk, lesz-e holnap mit ennünk, nem leszünk-e elzárva a világtól, de mert állandóan itt érezzük a torkunkon a félelem szorongatását, hogy mi lesz, ha a csőcselék eszét veszti? És ezért félelmetes a sztrájk. Mert felszabadítja, az utczára ereszti a proleteriátust, a melyhez ezernyi és ezernyi *canaille* csatlakozik. Félelmetes, alig fegyelmezhető csőcselék lármázik, ordít, hogy aztán a zavarosban halászszék.

Szerencsére itt nem fejlődött odáig a dolog. A tömeg is sokkal intelligensebb itt és a katonaság is türelmesebb. Nálunk bizonyos, hogy vér folyt volna már, a mikor például a *Circolo della Cania*, Róma legelőkelőbb klubja előtt a tömeg tüntetett és kövekkel kezdte beverni a palota ablakait. Itt azonban egyszerűen kitárult a széles tölgyfa-kapu mindkét szárnya és látni lehetett az udvarban elrejtett huszárság pofoncsapott háromszögletes sapkáit, majd lassan, méltóságteljesen kivonultak a katonák az utczára.

A tömeg ijedten hátrált a kivont kardok láttára és az utcza kiürült egy percz alatt.

Egy kissé szinpadias volt ugyan a dolog, de megtette a hatását. És ez a fő.

Két napig éltünk itt, egy rettegésben, hogy mégis csak összeütközésre kerül a dolog az utcza népe és a katonaság között. Szombat reggelre azonban, mintegy varázsütésre, ismét régi arczát vette fel az örök város. És most vígan csilingelnek ujból a villamos vasutak, száguldanak a bérkocsik, búgnak a gyárak és illatoznak az automobil-omnibuszok...

Balla Ignácz.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Új hantok. Jeles irónk, régi munkatársunk, *Porzó (Ágai* Adolf) e czím alatt gyűjtötte össze kortársaira való emlékezéseinek második sorozatát; az első sorozat «Por és hamu» czím alatt már régebben megjelent. Van ez emlékezések közt több olyan is, a melynek különösebb érdekességet ad az a nevezetes alak, a kiről szól, — Kossuth Lajosról, Szilágyi Dezsőről, József főherczegről, Munkácsyról, Jankó Jánosról stb. mindig érdekes, ha olyan élénk tollú, jó megfigyelésü és emlékezetü irótól hallunk megemlékezést, mint Ágai. De még ha elfeledett vagy kevéssé ismert emberekről szól, akkor is föl tudja kelteni és fönn tudja tartani érdeklődésünket csevegő hangjának szeretetreméltóságával, nyelvének néha kissé czikornyásan hangzó magyarosságával. Igazi tárczaczikkek ezek, elmés, könnyed társalkodások az olvasóval. Ágai középhelyet foglal el a negyvenes-ötvenes évek régi tárczairói és a modern tárczairók közt; szinessége, európai műveltsége az utóbbiakhoz közelíti, szempontjai, felfogásának egyes elemei, a feldolgozás gondja az előbbiekhez. Egy régebbi irói nemzedékhez tartozik korra, de nem vénült ki a mai nemzedékből sem, mert megtartotta kedélyének fogékonyságát, jó kedvét, tollának fürgeségét. Emlékeiben gazdag anyag áll rendelkezésére, hosszú irói és hirlapirói pályáján összeköttetésbe, ismeretségbe jutott a közélet s az irodalom sok jelentős alakjával, sok háttérben állott, de azért a maga nemében érdekes egyéniséggel s mindig tud róluk olyat elmondani, a mi a mai olvasót is érdekli. Új könyve egy közelmúlt, a maiba átnyúló kor levegőjét hozza közénk s tartalmánál, irója egyéniségénél fogva egyaránt becses jelensége a könyvpiacznak.

Öt világrészen keresztül. A magyar ember lassankint megtanul utazni, ma már nem olyan nagy dolog, ha valaki idegen világrészeket is bejárt. Bizonyára nemcsak a közlekedés megkönnyebbülése okozza ezt, hanem a kultura fejlődése, az idegen világok, ismeretlen kulturák iránti fogékonyság terjedése is. Ezt mutatják a mind sürübben megjelenő utirajzok, az erős és élénk benyomásokból származó közlékenység termékei. Most egy új ilyen nagyobb utirajzi munka jelent meg, a czíme *Öt világrészen keresztül*, szerzője dr. *Sebők* Imre. A szerző utazását, melynek leirása egy kis hiján 500 lapra terjedő vaskos kötetet tölt be, Olaszországban kezdte, Sziczilián, Maltán átment Afrikába, bejárta a forró földrész éjszaknyugati részeit, majd átkelt Amerikába, a hol nemcsak a keleti nagy városokat nézte

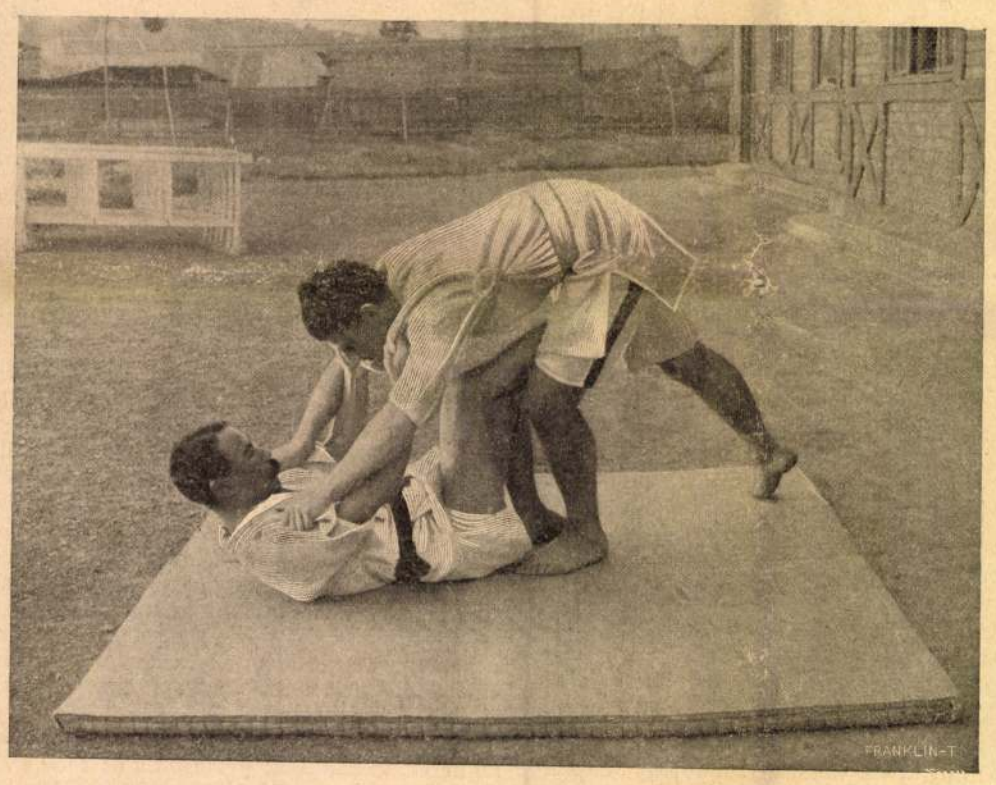

KICSISABURO SASAKI, A BUDAPESTEN IDŐZŐ JAPÁN DZSIU-DZSICZU-MESTER BIRKÓZIK.

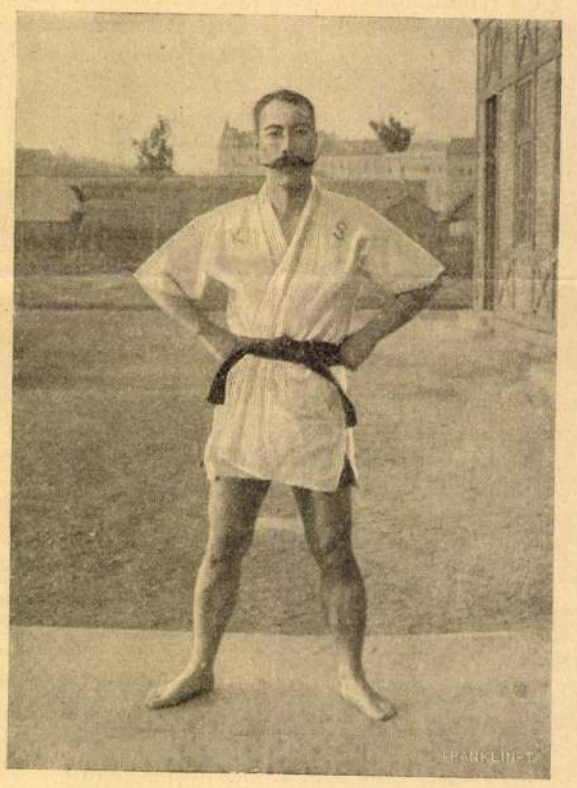

KICSISABURO SASAKI.

Ybl Miklós

Ybl. Irta Bródy Sándor. Az Ujság, április 19.

1914

(Művészet 1914. 287 l.)

I. Joisef megkoronázása.

A pozsonyi szent Márton
előtt térdelő királynak az orszá
lében az egyháznagok, a királyi
vannak, míg a vendégek egy re
son helyezkedett el. Felirata:

Königl. Crönung Zu P
Rézmetszet, méretei a
Ltn. 14151
Szakl. 79-9
510-914-1

Ybl Miklós

1914

Ybl Miklós. Irta Lengyel Géza. Nyugat, május 1. szám.

(Művészet 1914. 287. l.)

T. 7022.

házak egyikének udvarán gémes
lyó partján a lépcső közelében
ata:

Sissek

3.5 cm.

42-99-9.
99-5.

Ybl Miklós

Ybl Miklós. Irta Pártos Gyula. Épitő Ipar, április 5.

1914

(Művészet 1914. 287. l.)

Hardeck Ferd. gr.

Eliteltetésének az a moz
midőn az asztalnál ülő bi
a midőn a katonák vonulna
Vrteils publication des g
Und denn Von Perlin. ge
Weiter in der Historien e
Rézmetszet, méretei 23·1:
Ltn. 14138.
Szakl. 66-914.
510-914-6.

Y bl Miklós

Lásd

Magyarművészképm

16. n.

Ybl Miklos

Ivod

Budtechnitejl

571.l. 574.l.

Ybl. Miklós

l.

Liber Bpest szobrai

161. l. 163. l

164. l. 165. l. 169. l.

Ybl Miklós

A Andrássy-ut végén állott u.n: gloriett terve fentitől a Fővárosi Múzeumban. Repr.

Liber Bpest szobrai

92. l. 97. l.

98. l. 107. l. (Calvin-téri kút) 109. l.

Ybl Miklós

Wod

Liber Bpest wobrai

73. l.

SZÉ

E

HE

Ybl Miklós

Lvod

Lechmépm. 504 – 506. l.

pontja ~~Krisztus teste~~. A képszerkezet hangsulya ~~valóban itt van~~, de már magában Krisztus alakjában észre vehetjük azt a nagy nyugtlanságot, a tört szaggatott vonalakat, melyek Michelangelo Pietáit juttatják eszünkbe. A fej hátrahanyatlik, a jobb kéz élettelenül csuklik le, a test teljesen összetörik. Erőteljes, határozott darabos mozdulatokkal ábrázolja a többi alakot is. Az ilyen divergáló kompozició megfelelt Michelangelónak, de Rafaelnek nem. Ezért Michelangelo ezt a legmagasabb müvészi fokon tudta megoldani, mig Rafaelnél keresett, mesterkélt lesz.

Utolsó nagyszabásu firenzei alkotása a Madonna del Baldacchino /Firenze, Pitti. 1508./ A jelenetet hatalmas félkör alaku architekturában adja, s ugyancsak félkörivben helyezi el az alakokat is. A Madonnát hatalmas, ebben a formájában velencei eredetü trónra helyezi. Velencei eredetét bizonyitják a trón lábánál elhelyezett kis éneklő angyalok. /Bellini!/ A baldacchinó-motivumot Fra Bartolmmeotól kölcsönözte. A baldacchinnak nincs határozott strukturája; két lebegő angyal tartja. Bartolomeo hatását Mária alkján is észre lehet venni, aki nem emelkedik ki a képből annyira, mint többi képei, ami a kompoziciónak hibája is. A hatalmas szentekhez képest csekély-

Ybl Miklós

Erod

Budtechnfejl. 57-61, 1.

Szobrának reproduk-
ciójával.

megkomponált test,ki nem tudja tartani
jobb keze szinte ki van ficamitva,ha c
rabszolgán az erőfelesleg jut kifejezé
a lábat szétfeszíti,azok is tuskók.Ezé
képesek,páratlan ennek a két alaknak a
reneszánsz termében állanak.

Május 8.

Későbbi időből származik még négy rabs
tek,de még benne vannak a blokban,ninc
angelo faragási eljárását is,ezek jó i
s pár évvel hozták be az Akadémiába,h
Ezek teljesen benne alszanak a márvány
lik,mintha ébrednének,mintha Michelan
ből nem fejezte be,nemcsak azért,mert
összezsugorodott és az ő nagy hatalma
volt megelégedve velük müvészileg,vag
se fejezte be.Ez a márványszoborcsopo
ban áll,aleggórikus ábrázolás,a győze
a körülmányek,amelyek között készült,m

Ybl Miklós

parádi fürdő épületei fentitől.

Lechmépm. 520.l.

a zseni csodálatosképen önmagából sz
ményei.

MICHELANGELO MÜVÉSZETE.

Első müveként a legenda egy szatirma
őriznek is egy ilyen maszkot,amelyet
az övének.Lehet,hogy csak később kés
legyen,amint előfordult,hogy festmé
Vasari másképen datálta,mint ahogy
Első hiteles mü e a lépcsős Madonna
tarja a sikok fegyelmező szabályait
vonás,ami Donatellora emlékeztet a
igyekeznek -mint Querciánál-,hogy a
A lpcső felső fokán álló alakoknak
mozditsák és a nyugodt kompoziciót
Sixtusi mennyezeten is fogunk látni
ve struktiv szerepük van.A lépcsőn
kok kisebbek,mint Maria,ami a mélys
is olyan részletesen kidolgozva,min
ban és hangulatban Donatellonoz kap

Ybl Miklós

epitesz

iród-hoz

Gellérí Mór: A magyar ipar úttörői Budapest 1887. 137–140 l.

arczképpel

Ybl Miklós

Magyar Művészet
1926. 20, 293-6, 413-4,
584, 590
1927. 237, 288, 594
1928. 99-100

Illésházy István gr.

Derékon alól, csaknem szem k
öldöke, bajusza s oldalszakála g
kerét, melynek kis ujan piroskövu
melynek ujjai kardjának markol
ritja magához. Körülcsavart f
kilátszik s gazdagon himezett do
aranygyapjás rendet viseli. Balva
tén himes. Derekát szolgálati jelv
lóg, melyen a czimer alatt kilen

Comes Stephanv
De Illyéshaza Ha
Treu. Avrei Veller
Apostolicae Mā
Alis Intimus St
Comitatum Trēn
Petrus Ac Supren

Dignitate Supren
Trenchin. Praeest.

A bal vállhoz közel: „Venky Pinx
Olajfestés, vászonra, méretei
Festette: Venky
Eckstein Iminyi Amalia és

M. Kept. 165

Ybl Miklós

Művész 1904. 29. 379
– 1906. 37, 38, 41, 42, 43
46, 47
– 1907. 280
– 1910. 257
– 1911. 124, 203
– 1913. 34
– 1914. 145 – 152, 241
287
– 1915. 77, 317

Magyar Művész
1925. 133–48, 150, 152, 343
347–49, 351, 356–7, 406,
410, 417, 419, 421.

Anger: Kikötő 14 (598), 1378 (99). — Tengeri tájkép 14 (598), 1377 (98).

Ybl 2

a budai takarékpénztár palotája (1860–62), a nagy cenki templom (1861), a kecskemeti ev. templom (1862), a pesti végi országház (1863–4), F a margitszigeti fürdő épülete (1868–70) a bpest-lipotvárosi templom (1868–91), a bpesti fővámház (1871–78) P, az ó kéggyósi Wenckheim kastély (1875), ~~a pesti~~ gróf Károlyi György pesti palotája (1876), a Pesti Hazai Első Takarékpénztár palotája, a vaskert-bazár (1878) a Kalvinteri szökőkut (1880) az uj királyi palota (1881–6.) Y. az ötvenes évekig ~~vejeg~~ a romantikus iskola szellemében dolgozott, Jordit

P a bpesti Operaház (1874–84)

F a bpest-ferencvárosi templom (1867–1878)

Kalvinteri és egyetem-utcai

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

yezem:

.....

ry helyettesének
ása.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

Műveszeti lex

836 l.

ajtóra, szül. 1814 IV. 6. Székesfehérváron, megh. 1891 I. 22.
Budapesten: Bécsben és Münchenben tanult, azután Pollák Mihály műtermében (majd Prágában) dolgozott. 1839-40
Olaszországban járt, hazatérve Pesten rendkívül nagy arányú tevékenységet fejtett ki. Több művei: gróf Károlyi István fóti kastélya, a kaplonyi és fóti templomok (1845-51), ~~a Károlyi Ede radványi kastélya (1857), a bpesti Unger ház a Nemzeti Lovarda (1857)~~ a bpesti Unger-ház, Festetics gróf, Károlyi gróf, Degenfeld gróf palotái a Múzeum körül és a Nemzeti Lovarda, gróf Károlyi Ede radványi kastélya ~~(1857)~~.

F cf. M. Mérnök- és Épületszeplet elnöke, a főrendiház tagja volt.

~~F (1857)~~

Ybl Miklós

fővámhár

Bpmüsz 133. l.

Másolási

Berkes Ant

részére a modern

Keleti Gusztáv: A szám

című festmény másolására.

Budapest, 1928. évi s

Ybl Miklós

rod

Bronnitz 97 l. 98 l.

99 l.

110 – 115. l.

A ferencvárosi plébánia templom 1867–78-ik épült

Lásd Ybl Miklós

A fővárosi Közmunkák tanácsának évi jelentései 1870 - 1895 ig -

25 kötet -

Vbl Miklós

Margitszigeti fürdő

Bpmüsz 271. l.

Ybl Miklós

budai kiosk

Bp müsz 176. l.

Ybl Miklós

budai kir. palota.

Bpmüsz 177. l.

V bl Miklós

Opera

Brünsz 1661-

Ybl Miklós

gróf Károlyi palota az Egyetem utcában, az 1850-es évekből.

Bpmusz. 180. l.

Gróf Károlyi Alajos palotája 1860–1866. ~~[illegible]~~ Esterházy utcában ~~[illegible]~~.

u. o. 181. l.

Gróf Festetics-palota az Esterházy utcában.

u. o. 181. l.

Unger-féle bérház a muzeum körúton

u. o. 183, 184. l.

Ybl Miklós

I harai tkp. Kálvintéri palotája.
Kálvintéri Hőkölet
Bpmúz 191. l.

Ybl Miklós

Ganz ház a Dunaparton

I sö házai tatarék palotái.

Bp mûsz 184–185. l.

16684-88. Posner, Budapest.

Ybl Miklós

Föv. egyesült tatarékpenz-tár budai lauchidfő előtti házának terve 1869–71. épült. Ez arról nevezetes, hogy az első ház volt Budapesten, melynek homlokzatát teljesen faragott kövel burkoltak.

Bp. műsz. 209. l.

Ybl Miklós

ind

Bpmusz 236 l.

239

240

Ybl Miklós

irod
[illegible]

Bpmusz. 233. l.

Ybl Miklós.

u. 1864.

~~Kurgánok II. 142, 143, 144.~~

Ybl Miklós

épitőmester

1863. jun. 4. ~~[illegible]~~ tanácsi határozat folytán kebelezteset be a pesti kőmíves céhbe.

Pkc. 216. l.

arczk.,

Frigyes, württembergi herceg (II. 141.

Ybl Miklós

vezette az 1860-as
években az akadémia
épitészet Stühler
szerv alapja

Lbp 1961

Ybl maga is szerint hodok
a romantikus izlésnek
meg nesztorava lett
a tisztultabb izlésü
eklektikusnak -

Ezüsttányér, aranyozott, 1704-ből, a
liszkai ref. egyház tulajd.

V. 10.

Ybl Miklós, építész VII. 32.

Ybl Miklós

1873. restauratta a Petőfi-
téri görög templomot Bystay
ugyanakkor terverte a templom
toronysisakjait.

Lbp 128, l

Erdely V. 172

Ybl Miklós

épületei

1864 Pest

V Bp 42.1

Beszterczebányai városi múzeum

X. 198.

Ybl Miklós

Ybl ut 8. l.

Eger, patak IV. 100.

Ybl Miklós

irod

Kart. Ung. 118.1.

Rácz Soma IV. 177.

V bl Miklós

Mincsarnok

1899. tav. Eiall. Eat. 57

58

59 l.

Felirat Berényi György gróf kürtjén

VI. 136.

Ybl Miklós

nod
2

Magyar. 2561

~~Agyagtapasz, ökori~~ V. 33.

Ybl Miklos

épitéz

mod

Krück II. 734 l.

Germanisches Museum, Nürnberg III -164.

Ybl Miklós.

Irod

Fülep Lajos: Magyar
művészet. Bpest, 1923.
46 ll
-52

South Lambeth Roddi (londoni) népkönyvtár III. 90

Ybl Miklós

M. 4233. 22-l.

Urnatemető, ohat- csegei út menti

VIII. 126.

MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET.
Budapest IV, Reáltanoda-utca 13-15. Telefon: József 9-43.

MEGHÍVÓ.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet f. évi október hó 13-án, hétfőn d. u. 1/27 órakor az Egylet Székházában (IV, Reáltanoda-u. 13—15. sz.)

YBL MIKLÓS EMLÉKEZETÉRE EGYETEMES ÜLÉST TART

TÁRGY: 1. Elnöki megnyitó.
2. Ybl Ervin előadása: A negyvenéves Operaház (vetített képekkel).

Budapest, 1924 október hó 7-én.

AZ ELNÖKSÉG.

814. 1924. — M. Tud. Társ. Sajtóvállalata Rt. Budapest.

NYOMTATVÁNY

Nagy.

dr. Szentiványi Gyula tetkája

Ybl Miklós (irodalom)

Kiss István: Ybl Miklós. Az Építési Ipar. 1882. 410–411. l. —

Ybl Miklós

Bauzeitung für Ungarn

1876. 331. l. (Der Bau der Crèche-Anstalt.).

Ybl Miklós

Lied
2

Bauzeitung für Ungarn

1876. 122. l. (Ausbau des Bruckbades.)

Ybl Miklós

Wied
=
Bauzeitung für Ungarn

1876. 29. l. (Der Bau des Bruckbades in Ofen.)

Ybl Miklós

Lrod

Bauzeitung für Ungarn

1876. 10. sz. (Leopoldstädter Basilica; ~~[illegible]~~ tervrajzzal.)

Ybl Miklós

arcképe

Ernest Lafite-tól

a Tört. Képcs.

Ybl Miklós

N. 1357

Ybl Miklós

U. 1772
1773

Ybl Miklós

u. 1704
1705

708/906.

g Tivadar

—

"

-munkák.

épület).

—

Ibl Miklós

vrad

Az Építési Ipar

1882. 329. l – 362 l

403. l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ..... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191 .....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl Miklós

Csod

Kiss Ismail. Ybl Miklos 1882. dec. 5. Az Épitési Ipar 1882. 410 l. (arc-kippel)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 .... év

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ..... , 191 ....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklos (irodalom)

Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője. 1891. 13. sz. — 23. sz. (Az Ybl-szobor létesitése dolgában kiküldött nagybizottság alakuló ülése.) — 24. sz. (Az Ybl-szobor tervpályázata.) — 25. sz. (Az Ybl-szobor végrehajtó bizottságának ülése.) —

Ybl Miklós (irodalom)

Ney Béla: A mester. 1814–1891. Épitő Ipar. 1891. 26 l. – U. az: A mester utolsó kézrajza. (Rajzmellékletel.) Épitő Ipar. 1891. 41. l. – U. az: Ybl Miklós emlékezete. Épitő Ipar. 1892. 19–21. l. (Arczképpel.)

Ybl Miklós, építész; szül. 1814
megh. 1891 január 22-én Budapesten

Ybl Miklós (irodalom)

Az Építési Ipar. 1882. 50. sz. (Ybl Miklósnak. — Ybl Miklós 50 éves építészi jubileuma. — Az Ybl-album.)—

Ybl Miklós (irodalom)

Építő Ipar. 1891. 4. sz. (Búcsúzó Ybl Miklóstól. — Ybl Miklós halála). — 6. sz. (Ybl Miklósról — a külföld.) — 1892. 23. l. (Ybl Miklós arcképe.)

Ybl Miklós

Bauzeitung für Ungarn

1876. 61. l. (Zum Bau des Bruckbades in Ofen.)

A MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ JUBILEUMA.

A kulturált szellem egyik legszebb megnyilvánulása az opera. Ennek a magasrendű műfajnak megteremtésén sok tényező munkálkodik közre. Annyira kinő a színpad sokrétű világából, hogy előadásához külön színház kell. Minden nemzet féltő gonddal ápolja operaházát. Mi is dédelgetett nemzeti értékeink közé számítjuk dalszínházunkat. Büszke örömöt jelent tehát számunkra a hozzáfűződő jubileum.

Az opera kitűnő példája a magyar önállóságra való törekvésnek. Azt a vigasztaló tényt hirdeti, hogy az idegen szellemi táplálékot mindig megemésztjük s magyar vérré dolgozzuk föl. Még Fáy András Vörösmartyhoz írott levelében „egzótikus növény"nek nevezi az operát magyar földön, — de e műfaj elmagyarosodása már a mult század negyvenes éveiben megkezdődik.

Erkel Ferenc a magyar verbunkos muzsikából fejleszti ki a magyar-lelkű operát. Sok időnek kellett eltelnie, amíg népi muzsikánkat is kiaknázták operaíróink.

Az Opera épületének a jubileumán azt is megállapithatjuk, hogy az Andrássy-úti tündérpalota zenei nevelésünk iskolája is volt: európai hírű énekeseket, zenészeket állított a műveltség pódiumára.

Emeljünk ki néhány adatot az Operaház gazdag multjából.

Ötven évvel ezelőtt, 1884. szeptember hó 27-én nyitották meg, Ferenc József király jelenlétében a magyar királyi Operaházat. A műsor három számra tagolódott. Először a *Bánk bán* I. felvonását adták, Erkel Ferenc vezényletével. Majd Erkel Sándor igazgató vette át a karmesteri pálcát s előbb a *Hunyadi László* nyitányával, utána pedig a *Lohengrin* I. felvonásának előadásával tett bizonyságot a magyar kultúrfölény mellett.

Azóta hatalmas, fölfelé ívelő pályát futott be Operaházunk, amelynek kiválóságát a legelső külföldi szaktekintélyek is elismerik. Öt év alatt elérkeztünk az ezredik előadáshoz. Az ötezredik előadáson (1909. november 14-én) Mihálovich Ödön „Toldi"-ját adták. Ma már túlvagyunk a tízezredik előadáson is. Rendes esti és délutáni előadás 10.300 volt, a rendkívüli és jótékonysági 200 előadáson kívül 24 operabál, illetve vásár volt. A filharmonikusok 77 előadást, a Zeneművészeti Főiskola 56, a Nemzeti Zenede 11 vizsga-előadást tartott benne. A Nemzeti Színház művészei 67 estén át vendégszerepeltek. — A Várszínházban 1886—1908-ig 403 operai előadást, a Városi Színházban pedig 1921—24-ig 1055 előadást tartottak Operaházunk művészei, akik szerepeltek még Pozsonyban kétszer, Kassán egyszer, Nürnbergben (1929-ben) háromszor és Szegeden (1932-ben) ugyancsak háromszor. Ez összesen 12.202 előadást tesz ki. Hallottuk magyar előadásban a világ összes népeinek jelentős operáit. Mint magyar operaszerzők szerepeltek a műsoron: Erkel Ferenc, Szabados Károly, Mihálovich Ödön, Liszt Ferenc (Szent Erzsébet legendája), Sárossy Ferenc, Goldmark Károly, Sztojanovits Jenő, Hubay Jenő, Farkas Ödön, Poldini Ede, Zichy Géza gróf, Szabados Béla, Kerner István (Ércember című ballettel), Lehár Ferenc (Kukuska), Máder Rezső, Szikla Adolf, Szendy Árpád (Szabados Béla társ-szerzőségével), Rékay Nándor, ifjú Ábrányi Emil, Hűvös Iván, Dohnányi Ernő, Butykay Ákos, Gajáry István, Bartók Béla, Radnay Miklós (Az infánsnő születésnapja), Zádor Jenő, Vincze Zsigmond, Siklós Albert (A tükör), Szántó Tivadar, Weiner Leó, Kósa György (Árva Józsi három csodája, székely népmese), Nádor Mihály, Kacsóh Pongrác, Kodály Zoltán.

A megnyitás idejében karmesterként szerepelt Erkel Gyula és id. Schauer Ignác, karmesterként Erkel Elek, korrepetitorként Szabados Károly, ügyelőként Alszeghy Kálmán.

Az operai előadásoknak egyik igen fontos részét teszik a technikai kivitelek, amelyeket Tolnay Pál műszaki főtanácsos olyan lelkes hozzáértéssel vezet. Tulajdonképen a szín-

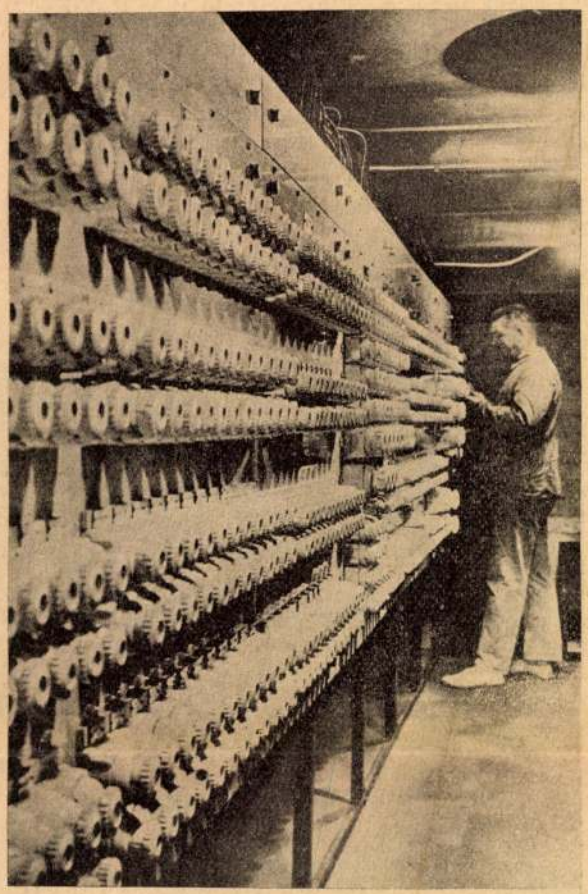

A modern operák villamos kapcsolótáblája, a színpadi illúzió eszköze.

A Magyar Királyi Opera épülete.

padi technika is jubilál. Mert a pesti Operaház volt a világon a legelső, amelynél az egész színpad — a padlón kívül — teljesen vasszerkezetből épült. Még a zsinórpadlás és a tetőzet is vas. Ez annak idején merész újítás volt. Úttörő munka volt az is, hogy gépi meghajtásra, víznyomásra készült a színpad alsó gépezete (süllyesztő szerkezete), nemkülönben a színpad felső része is, amelyen a lógó díszleteket mozgatják. Ezt a víznyomásos meghajtó szerkezetet „Asphaleia"-rendszernek nevezte el szerkesztője, Gwinner bécsi mérnök. Ugyancsak elsőül használták az úgynevezett patkóalakú körhorizontot. Ez a színpad egész hátulsó részét, valamint az oldalrészeket is beborítja, hogy nyílt vidék ábrázolásánál az égboltozatot is be tudják mutatni. A színpad légtere 12 m mély (a színpad alatt), 35 m magas.

Nagy gondot okoznak még az egyszerűbb műszaki feladatok is. Ilyen például a „Sevillai borbély" III. felvonása. Kint vihar tombol. Bent a színpadon nincsen senki, csak egy gyertya ég, lángja előbb imbolyog egy darabig, végre elalszik. Legnehezebb technikai megoldásokat kíván például a „Varázsfuvola", továbbá egyes Wagner operák („Rajna kincse"). „Lohengrin" hattyúproblémája is nehéz feladat, külföldi színpadokon ki is hagyják, csak vetítik. A mi közönségünk szereti a reális ábrázolást. Azért a legújabb rendezés szerint a a süllyesztőből jön s a színpad hátsó részén jelenik meg a hattyú. Az őt eltakaró kórus szétválik, és ott áll énekesével együtt, és jól láthatóan ér be a kikötőtőjéhez.

Magát a „Dalműszínház" építkezését Ybl Miklós tervei szerint 1875 őszén kezdték és 1884-ben fejezték be. Eredetileg a nézőtéren 1175, ma 1367 hely van a közönség számára. Az előcsarnok falaira Mosonyi, Doppler, Hummel és Goldmark arcképeit festették. De megtaláljuk az akkori idők jeleseinek alkotásait, Than Vastagh, Feszty, Ujváry, Kovács Mihály, Székely Bertalan, Lotz Károly festményeit, — Donát Gyula, Kiss György, Huszár Adolf, Szász Gyula, Ströbl Alajos, Brestyánszky, Fessler, Brozorád szobrait. A felső erkélysor 16 szobra Arezzói Guidót, Palestrinát, Perit, Pergoleset, Orlandi di Lassot, Lullyt, Cherubinit, Spontinit, Haydnt, Gluckot, Mozartot, Beethovent, Webert, Mayerbeert, Rossinit, Wagnert ábrázolja. A főhomlokzat fülkéjében négy múzsaszobrot látunk.

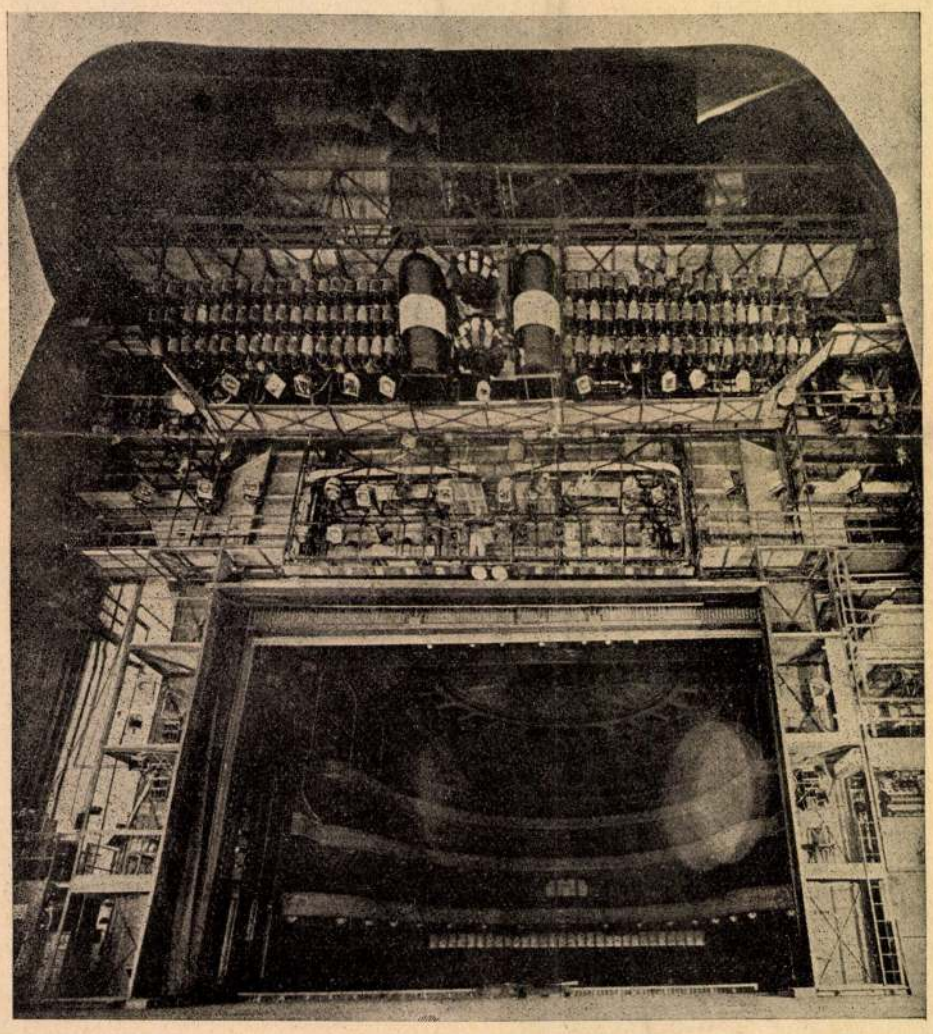

A modern opera keresztmetszete. Látjuk, mennyivel kisebb a nézőtér, mint a színpad.

A trianoni átok óta ránknehezült küzködés eltemetéssel fenyegette Operánkat is. 1924-ben azonban társadalmi úton nagyobb összeget gyüjtöttek össze lelkes hazafiak. Így lehetett csak elejét venni az anyagi zavaroknak. 1933. február 1-én megalakult a Magyar Operabarátok Egyesülete. Díszelnöke gróf Apponyi Albert volt. Jelenleg is nagy támasza Operánknak ez az illusztris társaság. Így válik csak lehetővé, hogy az egész művelt világ elismerését vívja ki a magyar királyi Operaház értékes működése. Megcsonkítottságunkban is eleven hirdetője ez a munka a magyar élniakarásnak és kultúrfölénynek.

Dobó Sándor.

Az Operaház igazgatói és karmesterei. Ötven év alatt a Magyar Királyi Operaház nemcsak a művészek nagy számát termelte ki Magyarország és Európa számára, — hanem a kiváló karmestereknek és igazgatóknak is meglehetősen imponáló sorát állította munkába. Eddigi karmesterek: Maher Gusztáv, Grossmann József, Nikisch Artúr, Rebiczek József, Balling Mihály, Kerner István főzeneigazgató, Márkus Dezső, Benkő Henrik, Szikla Adolf, Rékai Nándor, Lichtenberg Emil, Tittel Bernát, ifjú Ábrányi Emil, Fleischer Antal, Tango Egisto, Failoni Sergio, Pető Imre, Berg Ottó és Frencsik János. Mint karigazgatók működtek még: Noseda Károly és Rubál Vilmos, rendezőként Alszeghy Kálmán, Vidor Dezső, Hevesi Sándor, Márkus László, Mihályi Ferenc, Ferenczi Frigyes. A színpadi szcenárium irányítói voltak: Kéméndy Jenő, Tamássy Miklós, Oláh Gusztáv. A felemlítetteken kívül a Magyar Királyi Operaház igazgatói voltak még: Káldy Gyula, Mészáros Imre, Kern Aurél, Zádor Dezső, Márkus Dezső. Intendánsok voltak: Báró Podmaniczky, gróf Keglevich, Beniczky, Zichy Géza gróf, Stesser József, báró Nopcsa, Huszár Kálmán, Bánffy Miklós gróf, báró Wlassits Gyula.

Ybl Miklós

and

Az Epitési Ipar

1882. 50. (Ybl szám)
(arcképpel)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

wod

Az Építési Ipar

1882. 327. (A Petőfi wobor)

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ____n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

ztam.

_ évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl. Miklós

ivod

Az Épitési Ipar

1882. 271 l (Ybl Miklós kitüntetése) -

314. l -

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ____n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számú .....

ztam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

Lőrd

Az Épitési Ipar

1882. 117 l.

(A budapest – ferenc vá-
rosi templom)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ..... év

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztar

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

Lvod

Rozinay István

A budapesti dalszín-
házról. Az Épitési
Ipar 1882-94.

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ____n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

czéd

Az Építési Ipar

1883. 43 l. 56 l.

(A dalmühár épitése

1882-ben)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ..... év

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztai

Kelt ....., 191 ..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

ind

Az Épitési Ipar

1883. 3 l.

(A budapest-lipótvárosi barilikk)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191.... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

Arad

Az Építési Ipar

1884. 99. l. (Kiállás-
vilon)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedély

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírás

Ybl Miklós

Irod

=

Magyarország és a Nagy-
világ. 1865. 33. l.

(arckeppel)

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

lélyezem:

k vagy helyettesének
aláírása.

a. — Endrényi Imre, Szeged.

Ibl Miklós

Wod

Magyarország és a Nagy-
világ. 1866. 775. l
(Gróf Károlyi A. utolsó)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedélye

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírása

Ybl Miklós

Ivod

Az Építési Ipar

1884. 31. l. (A megy. kir. dalmuthár — építése 1883 ban)

.....nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

lélyezem:

k vagy helyettesének
láírása.

a. — Endrényi Imre, Szeged.

Ibl Miklós

irod

Magyar Szalon. XI. R.

1889. 173 l. (arc-
keppel)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhelyfő

Miután keresményemnek 191..... év...

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztam.

Kelt ....., 191..... évi

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

ind

Hvár 1912

27 l. — 30 l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztai

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

[illegible]

[illegible]

[illegible] 12. 13.

.....nevü munkás igazolta

a művezető aláírása.

lyezem:

vagy helyettesének
írása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

Lírai

=

Egyházművészeti lap

1881. 56. l.

..... nevü munkás igazolta

a művezető aláírása.

ezem:

y helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

irod

Épitő Ipar 1894. 101 l.
(Az Ybl szobor pályázati
hirdetménye)

..... *mühely.*

...őnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....szamu .....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

vrod

Épitő Ipar 1894. 296.

l. (Ybl szobor)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedély

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírás

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ybl Miklós

Nad

Fővárosi Lapok 1891. 23 z

Vas. Ujs. 1891. 4 z

Budapesti Hirlap 1891. 23 z

Pester Lloyd. 1891. 23 z

.... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

tam

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ibl Miklós

ivad

Gy. K. Az Ibl szobor
nagárat. Haraink 1894.

151 7

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök
al

Ybl Miklós

Szod

Az építési ipar

1877. 851. h. (Az Eötvös nőbor talaprata)

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

n.

vi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

lásd

Bmk 133

134, 135

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláirása.

yezem:

.....

ıgy helyettesének
rása.

– Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

Lvod

Az épitészipar

1877. 232 h. (A budapest-ferenc varos, templom homlokzata)

353. h. 442 h.

..... *mühely.*

yfőnökség!

év ..... hó ____n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

am.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

Ipod

Az építési ipar

1877. 187 hasab (A budapest-lipotvárosi bazilika építési ügye)

214 hasab.

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ____n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

láid

Bruk 117

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedélye

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírása

8. sorsz. Műhelyi minta. — E

Hl Mikers

Lind

7

Bruk 71.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök v
aláí

8. sorsz. Műhelyi min

Ybl Miklós

Lisz

Bmk 69

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök v
aláí

8. sorsz. Műhelyi minta

Ybl Miklós

lásd

Perlapt 143

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedél

.....

a műhelyfőnök v
aláír

8. sorsz. Műhelyi min

Ybl

A Kazinczy emlék terve.
Képe közölve

Az Ország Tukre. 1863. 123 és 126 l.

Ybb Miklós

U. 1705.

Ybl Miklós

U. 1419

Ybl Miklós

Szod

BJle 274 l

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 .....é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191 .....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

Irod

Past. 1883. 34. 358.
361.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ..... év

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191 .....

.....

tanu.

.....

Ybl. Miklos

wrd

Széchenyi Miklós gróf: Gróf Széchenyi István czenki temploma. Budapesti Szemle 1901 - cóf. 107. kötet 143 - 146. l.

..... nevü munkás igazolta

.....

a művezető aláírása.

lyezem:

.....

agy helyettesének
rása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Ibl Miklós

wrd

Magyar mesnök és Egyetem Egyleti
beti értesítője. 1891.
1892. 41. l.

a mesnök egyletben Nagy Béla
Mondott felette emlékbeszédet.

Hel Miklós

Lad
2

Bauzeitung für Ungarn,
1884. 31. Fz. (Das neue
Königliche Opernhaus
in Budapest.)

F - 32.

Ybl Miklos

ep

irod

Der Bauunternehmer, 1883.
27. l. (Zum Bau der Leopold-
städter Basilika.)

MAGYAR KÉPZŐ

HÁROM, EGYENKÉNT NEGYVEN ÍVES KÖTETB
SZOBRÁSZOK, FESTŐK, GRAFIKUSOK, ÖTVÖSÖ

TIZENÖTEZER MAGYARO

MEGJELENIK A NAGYMÉLTÓSÁGÚ VALLÁS- É

SZERKESZTIK: **SZENDREI JÁNOS DR.**, MINISZTERI TANÁCSOS, A M. TUD
ÉS **SZENTIVÁNYI GYULA**, LAPSZERKESZTŐ

MÉLYEN TISZTE

Még az idén okvet

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK

Ybl Miklós

Bauzeitung für Ungarn

1876. 259. l.

Ybl Miklós

Szerverte az alábbi
házat és palotat
Épitette Feszty Adolf

Bauzeitung für Ungarn

1876. 33. sz. (Neubauten
1876. XI. Das Palais und
Zinshaus für Sr. Excellenz
Herrn Grafen Georg Károlyi,
Franzstadt, Ecke der Sorok-
sárer- und drei Pfeifengasse;
alaprajzzal.)

Ybl Miklós

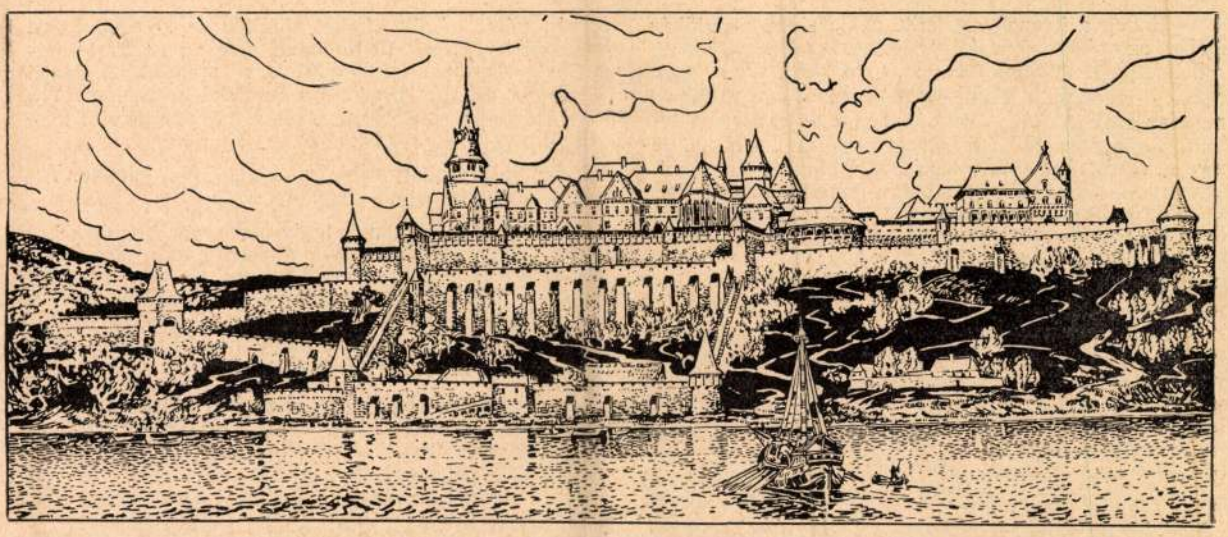

A budai királyi vár Mátyás király korában. Egykori adatok alapján rekonstruálva.

A KIRÁLYI VÁR ÉS A MAGYAR MŰVÉSZEK.

A budavári királyi palota felejthetetlen emlék minden szemlélő számára, még akkor is, ha csupán kívülről, vagy éppenséggel távolról gyönyörködhetett ennek a reneszánsz stilusban alkotott tündéri épületnek a pompázó szépségében. Patinás kupoláival, nemes formáival, ötletes és mégis rendeltetéséhez illő méltóságteljes homlokzati kiképzésével megragadja az utast.

A lábainál pompázó, dús lombok, gyönyörű lépcsős sétányok, a remekbe készült Várbazár és a Duna csillogó habjai fölé emelkedik. De méltó ehhez a csillogó kerethez a királyi vár épületcsoportjának belső kiképzése és berendezése is.

A magyar királyok otthonának hosszú történetéhez sok nevezetes esemény fűződik, s magáról a Szent Koronáról is köteteket írtak már a vele foglalkozó tudósok; azt mégis kevesen tudják, hogy elsősorban dicsőséges emlékű Erzsébet királynénknak köszönhetjük azt a tündéri látványt, melyet a királyi palota mai formája nyujt.

Amint muskátlis ablakok nyíltak a bécsi Burgban, vagyis a szépséges királyasszony lakott már a finom csipkefüggönyös ablakok mögött, egyszeriben égető kérdéssé vált a magyar királyi palota tatarozása, rendezése. A mult század ötvenes éveiben a királyi palota még erőd volt. Ezt ma is jelzik még a bástyafalak egyes részei, — s igazolja a régi képeken a híres tizenhatszögű torony, melyet Zsigmond tornyának vagy Karakas basa tornyának is neveztek.

A koronázás alatt szűknek bizonyult a királyi palota. Átalakításában az volt az elv, hogy a királyi család számára állandó, s a koronás magyar király méltóságához illő fényes palota létesüljön, mely alkalmas legyen a külföldi vendégek befogadására, udvari ünnepségek és bálok rendezésére. A királynő kérésére határozta el magát I. Ferenc József őfelsége, hogy a régi palota szűk és szegényes épületét olyan királyi lakká alakíttatja át, ahol az akkori leghatalmasabb európai uralkodó és hitvese méltóságához és rangjához méltó otthont talál.

Erzsébet királyné ugyan nagyon szerette az egyszerűséget és a nyugalmat, — hiszen legkedvesebb tartózkodási helye a palotában is az a szép kerti lak volt, ahol Ferenczy Idával kedvenc magyar íróit olvasgatta, — de az udvartartás ezer gondja közepett a külföldi vendégek fogadása is fontos szerepet játszik, s ezért kellett a palotát annyi művészi ízléssel és oly pompával berendezni, hogy az is kifejezésre juttassa a magyar király nagy hatalmát.

A királyi várat a két legnagyobb magyar építőművész tervezte: *Ybl Miklós* és *Hauszmann Alajos*.

Ybl Miklós 1874-ben, hatvan esztendős korában fogott hozzá a hatalmas feladat megoldásához, 1881-ben elkészült a Várbazárral, mely a Vár alatt a Duna mentén meghúzódó apró viskók helyébe került. Előbb készült el tehát a keret, mint maga a királyi otthon. Igaz ugyan, hogy a Vár egy része készen állott: — s most az volt a nagy feladat, hogy a meglévő megtartásával új és nagyvonalú alkotás jöjjön létre. A Várbazár után tehát magának a Várnak az átépítése, helyesebben szólva, újjáépítése következett.

Ybl Miklós a legnagyobb magyar építészek egyike.

Ybl Miklóst azonban terve kidolgozásában meggátolta 1891-ben bekövetkezett halála s ekkor vette át a tervezés és építés vezetését Hauszmann Alajos, akit méltán nevezhetünk Ybl Miklós mellett a magyar építőművészet egyik büszkeségének.

Összesen harminc esztendeig tartott a munka s valósággal összefoglalta a mult század végén élő magyar

— Ennek a háznak eredetije a lőcsei kereskedőház. Abban az időben nemcsak a bort hozták Magyarországról, hanem a művészeteket is — mondja tudós vezetőnk. — Különben a Fuggerek össze is házasodtak a magyar családokkal. Jakab, akit már az előbb említettem, Velencében megismerkedett 1493-ban Thurzó Jánossal. Barátságuk következtében Thurzó János fia — György — feleségül vette Jakab leányát, Annát. Ezen a réven a besztercei rézbányászat jogát megszerezték II. Ulászló magyar királytól. — Egy másik Fuggerlányt, Máriát, Pálffy Miklós gróf, a győri hős vette feleségül 1583-ban. Igen jó magyar asszony lett belőle és jóságát sok szegény áldotta.

— A magyar történelemben van a Fugger-család történetének egy szomorúbb oldala is — egészítem ki a vezető szavait. — A nagy vagyon ura sokszor elveszti szívének irgalmas érzelmeit s könyörtelen halmozóvá lesz. Ilyen volt Jakab is. A királyoknak adott kölcsönök zálogaképpen megkapta a pénzverés jogát és ezzel visszaélt úgy, hogy mindig silányabb aranyból verte a körmöci aranyakat. Ezért a magyar rendek, mint „az ország vérét szívó" bűnöst elítélték és 200.000 forint lefizetésére ítélték. Megmozdult erre az európai Fugger-összeköttetés! Közbenjártak a magyar rendeknél V. Károly császár, Ferdinánd ausztriai herceg, sőt VII. Kelemen pápa is, de hasztalan: a magyar ítéletet nem változtatták meg.

Kiértünk a szabad levegőre: a multból a jelenbe. Vezetőnk a jövőbe nézve mondotta:

— Lehetővé kell tenni, hogy a magyar bor újra bejöjjön Lengyelországba. Hisz közelebb van, mint Franciaország! A trianoni békediktátum okozza, hogy az 1600 km-nyiről szállított francia bor olcsóbb, mint a 300 km-nyire termő tokaji! Pedig mi lengyelek szeretjük a tokaji bort. A jobb családok pincéiben még most is van a háború előtti beszerzésből!

Eznapi utunkat befejeztük. Ezerfejű hidra ez a trianoni „béke". Csak öt napja vagyunk Lengyelországban, de a Vágvölgyében, Krakóban, a wielickai sóbányában, a varsói Fugger-házakban mindenütt ott van ennek a rémnek árnyéka. *Dr. Gáspár Pál.*

Tele van a ház titokkal,
Elsuhanó angyalokkal,
Gyerek-vággyal, gyerek-hittel.
— Jaj, Istenem, mi lesz itten!
A kis Jézus jön ma hozzánk.
S az angyalok szánon hozzák
A rettentő sok játékot:
Karácsonyi ajándékot.

Az ebédlő-ajtó zárva.
Mi lehet ott? Mégse járja,
Hogy Petit s Marcit kizárják,
Mikor ők az angyalt várják!
— Hát a kulcs-lyuk mirevaló?
Marci tudja: hogy mire jó!
Odahúzzák a kis padot,
Kilesik ők, hogy mi van ott.

S amit **hisznek**, azt ők **látják**.
Karácsonyfán élő gyertyák;
Mackó dörmög, nyerít a ló
S a fán csillog a vatta-hó;
A fa körül és fönt a fán
Angyalsereg. De igazán!
— Bodri szíve majd meghasad,
Hogy nem látja e titkokat.

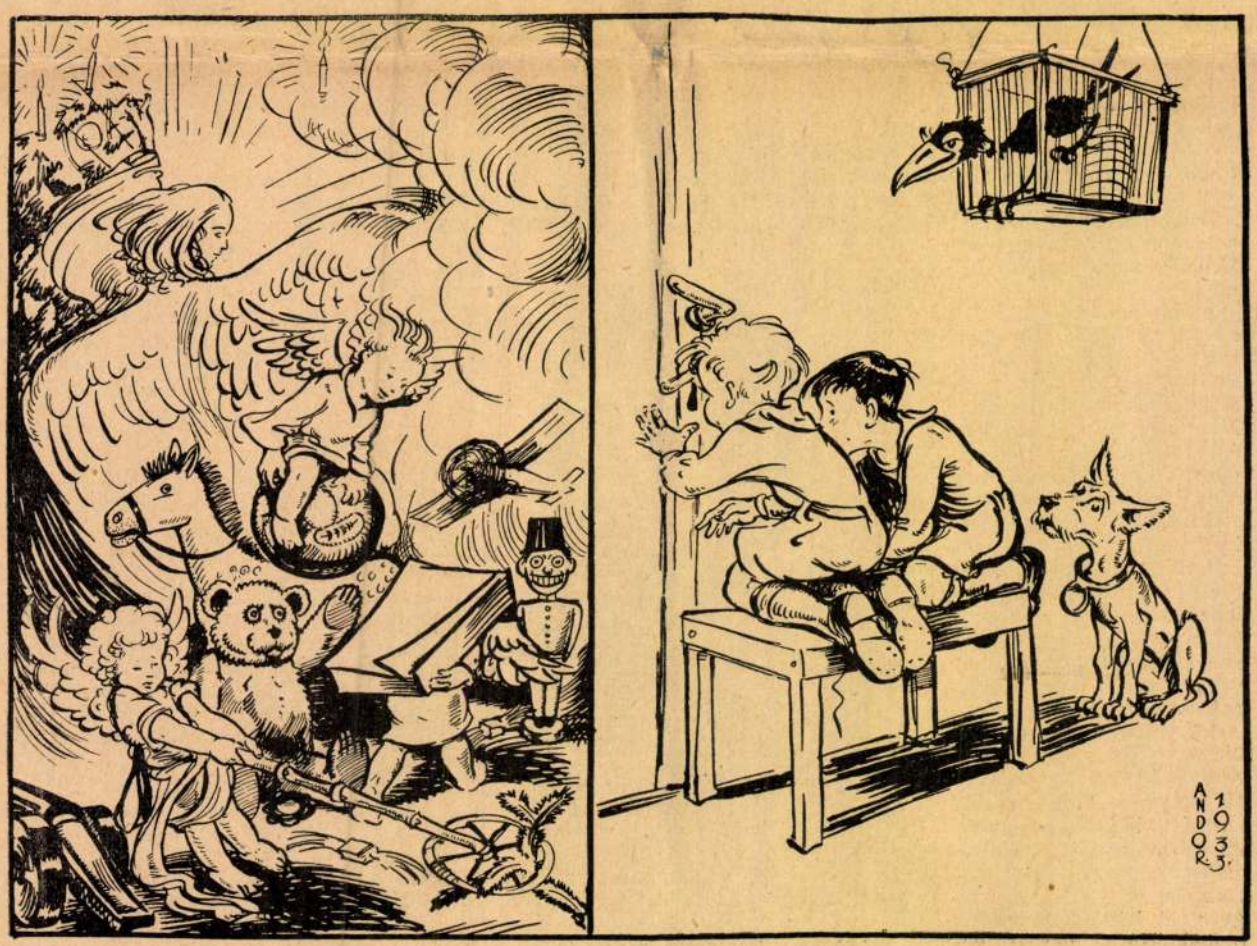

képzőművészek alkotásainak a színe-javát. A király személyesen tárgyalt Hauszmann Alajossal (ez már önmagában is nagy kitüntetést jelentett), annyira érdekelték a munkálatok.

Ybl Miklóst, Hauszmann Alajost és Steindl Imrét a magyar építőművészet nagy triászának is szokás nevezni; és méltán, mert olyan alkotásokkal ajándékozták meg hazájukat, melyek máig is a legszebb és legjellemzőbb palotái fővárosunknak.

Mielőtt a királyi Vár építéséhez fogott volna, már számos gyönyörű palota hirdette a fővárosban Hauszmann művészi alkotóképességét. Talán a legszebb ezek között a magyar királyi *Kuria* palotája. Egyike ez Európa legszebb ilyesfajta középületeinek. Nemes neoreneszánsz formáival, nagyvonalú tetőlezárásával és könnyed arhitekturájával pompás szomszédja Steindl Imre hatalmas, gótikus alkotásának, az egész Európában ismert és megcsodált *Országház*-nak. Hauszmann Alajos művei között találunk főúri palotákat (gr. Batthány), hg. Koburg, gr. Almásy stb.), iskolákat (Zirzen Janka-intézet), kórházakat (Sz. István, Vörös kereszt stb.), bankokat (New-York biztosító). Ő építette a mai kir. József-Műegyetemet, az Erzsébet-téri kioszkot és a híres Tüköry-palotát is.

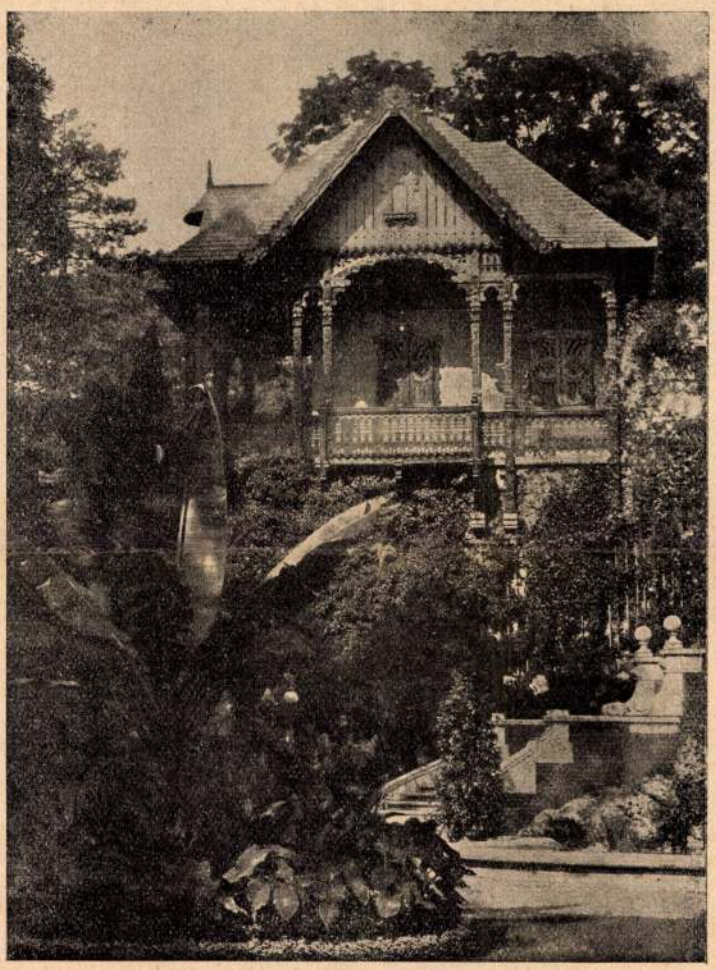

Magyar ház a királyi palota kertjében. Erzsébet királyné kedvelt tartózkodási helye.

Hauszmannban szépen párosult a legmagasabb elméleti tudás a legaprólékosabb kérdésekre kiterjedő gyakorlati érzékkel. Ennek a titka részint egyéniségében, részint nevelésében rejlik. Abban az időben, mikor Hauszmann Alajos a műegyetemre beiratkozott, még megkövetelték az építészektől, hogy az építés gyakorlati fogásait is elsajátítsák. Hauszmann is csak akkor lehetett építészmérnök, amikor már értette a kőműveslegény mesterségét is. A gondosan nevelt, féltett, elkényeztetett, de a hivatásáért rajongó, jelesen érett diák lemondott a vakáció minden gyönyörűségéről és elment a Tudományos Akadémia építkezéséhez tanoncnak. Az egész vakáció rekkenő hőségében kemény munkát végzett, hogy kiérdemelje a felszabadulást és hogy építészhallgatóvá lehessen. Ez az akkori céh-rendszer szokásai szerint ünnepélyes keretek között meg is történt.

Wälder Gyula műegyetemi tanár írja emlékbeszédében: „Vajjon gondolt-e rá a Tudományos Akadémia székházán téglafalat rakó, vakoló gyerekember, hogy a ház tulajdonában, mint a magyar tudományos társaságnak tiszteletbeli tagja szintén része lesz ?"

Hauszmann Alajos ötlete volt, hogy a királyi palota meglévő részeit át lehet alakítani olyanformán, hogy azok valósággal szerves részeivé lettek a királyi várnak. S ma csak a szakemberek tudják megállapítani, hogy mi is az, ami megmaradt és melyek a teljesen új részek. Legtöbb gondot a krisztinavárosi oldal meredek és nehezen megalapozható részeinek a felépítése adta, de a Siklóig terjedő rész kiépítése is nehéz feladat elé állította az építőművészt.

Hauszmann Alajos nagyszerű alakítóképességét már magában az a puszta tény is igazolná, hogy a Mária Terézia-féle, régi palota északi szárnyát a hatalmas kupolával és a Habsburg-terembe vezető lépcsőkkel az egész királyi vár jól hangsúlyozott középpontjává tudta tenni, annyira középpontivá, hogy senki sem kételkedik — ha nem ismeri a palota történetét — a hatalmas, kupola alatti rész középponti jellegében.

Hauszmann Alajos először vetett számot azzal a körülménynyel, hogy nincs ugyan kifejlett magyaros építészeti stílusunk, de igenis van fejlett ornamentikánk. Ennélfogva úgy ő maga, valamint Györgyi Géza s az akkor még igen fiatal, de páratlan tehetsége miatt nélkülözhetetlen munkatársa: dr. Hültl Dezső minden igyekezetükkel arra törekedtek, hogy ezt a magyaros díszítőművészetet a megfelelő előkelő hangnemben juttassák szóhoz. Továbbmentek még a szorosan vett építőművészi munkálatokon túl is, a szobák belső díszítéseinél, (sőt Györgyi Géza magyaros motívumaival díszítették a 400 személyes ezüst evőkészletet, a függönyöket, üveg- és porcellánkészleteket, valamint egyéb felszerelési tárgyakat is). Természetesen az itteni ornamentika tervezésében is sokat köszönhet a magyar képzőművészet Stróbl Alajosnak, ki azonkívül megalkotta a szép Mátyás-kútját. Ez úgy költői tárgyánál, mint életteljes kidolgozásánál fogva egyik remek ékessége a királyi várnak. Szép, eleven alkotás az új lovarda előtt ifj. Vastagh György műve: a „Lovát elővezető csikós". Fadrusz János vésője alól került ki a Hunyadi-teremben felállított Mátyás-szobor és a lépcsőházat díszítő Atalant-ok, Róna József műve a kert Dunára tekintő hatalmas terraszán elhelyezett Savoyai Jenő lovasszobra. A kerti szökőkutakat díszítő alakok, továbbá a Háború és B. ke-csoport, valamint a Habsburg-terem feletti oromzat Senyei Károly alkotásai. A magyaros díszítés egyáltalában nem rontott a reneszánsz jelleg összhangján, hanem ellenkezőleg valami újszerű érdekességgel gazdagította azt.

Az ornamentika és szobrászat mellett fontos szerep jutott a magyar festőművészet legjobb mestereinek. A

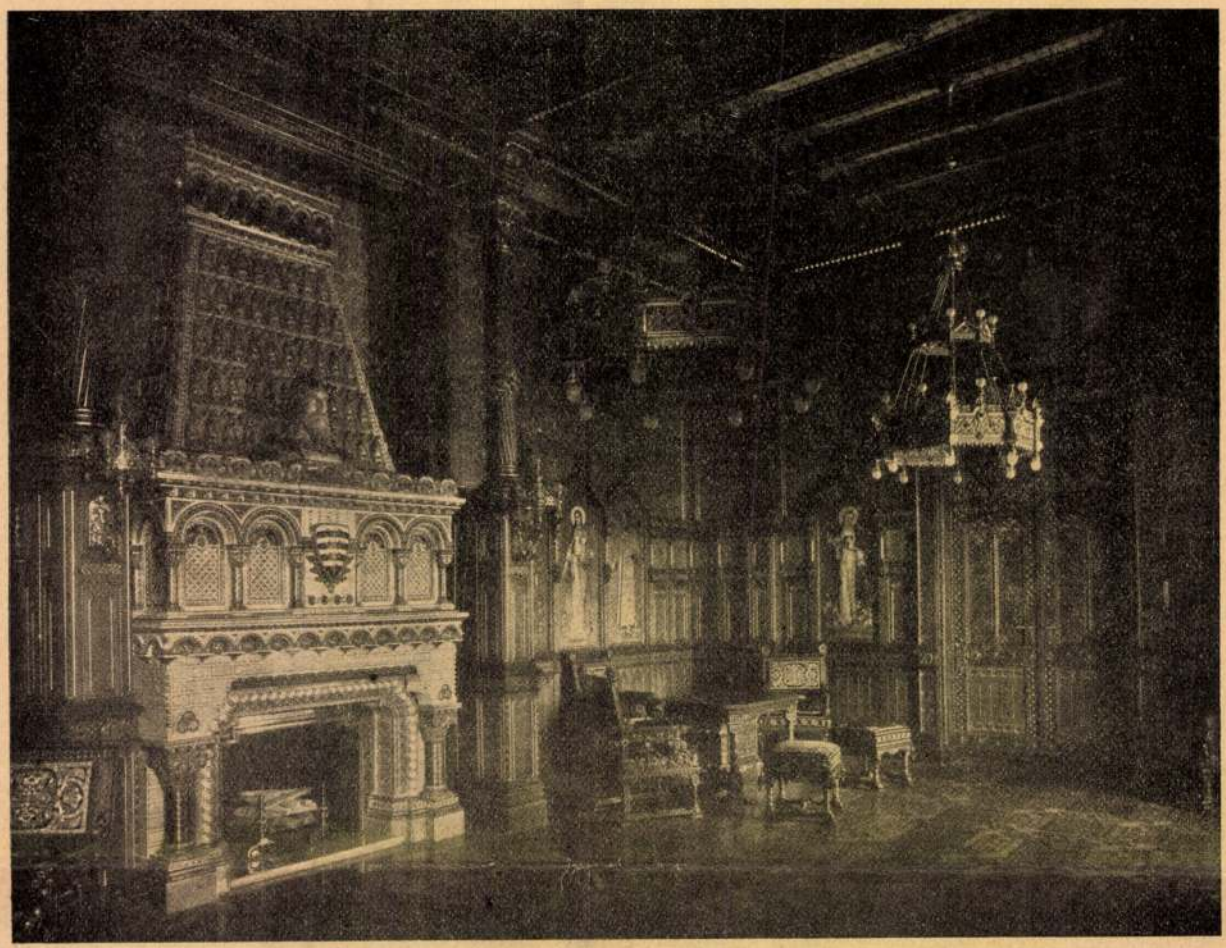

A királyi vár legszebb terme, a Szent István-terem, díjat nyert a párisi világkiállításon 1900-ban.

Habsburg-terem mennyezeti freskóját Lotz Károly készítette, a buffet-galeriáét Feszty Árpád. A Hunyadi Mátyás-terem falfestményei Benczur Gyula alkotásai, a Szent István-termet Roskovics díszítette, a lépcsőház faliképei Deák Ébnertől valók, a palota templomának oltárképeit Roskovics, Thury és Hegedüs készítették.

A királyi palota három pompás díszterme közül (Szent István-terem, Habsburg-terem és Mátyás-terem) a Szent István-terem díjat nyert a párisi világkiállításon 1900-ban. De én azt hiszem, hogy a palota bármelyik részével diadalt aratott volna a magyar képzőművészet.

Mint külön érdekességet megemlítjük, hogy a felszerelésben is magyar motívumok díszítik a használati tárgyakat: így a 400 személyes ezüst evőeszközön kívül a több ezer darabból álló porcellán- és üvegkészletet, valamint a függönyöket is.

Amint a képzőművészet nagyjait a magyar nemzet kiváló fiai közül hívta meg Hauszmann arra, hogy munkatársai legyenek, épp oly gondot fordított arra, hogy a királyi vár összes munkásai is magyarok legyenek.

A sok apróság közül, amire a nagyszerű mester figyelme kiterjedt, meg kell említeni a királyi vár pompás kertjének déli oldalán meghúzódó „magyar ház"-at, vagy „paraszthá z"-at. Sok csendes, boldog órát töltött itt a szépséges magyar királyasszony kedves udvarhölgye, Ferenczy Ida társaságában. Együtt gyönyörködött vele a magyar remekírók: Vörösmarty, Jókai, Arany és Petőfi örökszép műveiben. S hogy nem csupán futólag olvasgatta azokat, hanem alaposan ismerte is, azt igazolják azok a kedves jelenetek, melyek Gödöllőn és a budai Várban többször lejátszódtak, s amelyekről a magyar fültanuk feljegyzései alapján még a berlini Kohut is megemlékszik. Kohut részletesen megírta a magyar királyi pár magyarországi élményeit. Még ő is tudomást szerzett arról, hogy Erzsébet királyné a magyar költők idézeteire mindig tudott a megfelelő idézettel válaszolni. — Magyar nyelvtudása és hazaszeretete mellett élénken tanuskodnak azok a levelek, melyeket a magyar politikusokkal a magyar nemzetet érdeklő kérdésekről váltott. Ha „a legelső magyar ember a király", — úgy ő volt a legelső magyar nagyasszony a magyar hazában.

Dr. Hültl Dezső, dr. Hauszmann munkatársa.

Ma úgy emlegetik Budapestet, mint az ország szívét. De így emlegették már néhány évvel a kiegyezés, illetőleg az

1867-es koronázás után is. Már akkor látta mindenki, hogy a szépséges Wittelsbach Erzsébet királynő, a legmelegebb szivű magyar királyasszony minden vágyával, minden erejével s minden hatalmával Magyarország, de különösen a főváros ügyeit veszi pártfogásába. Így is volt. Mikor az ország előkelőségei látták, hogy az uralkodócsalád a magyar főváros szépítését, kiépítését maga is igyekszik előmozditani, egymásután épitették a szép palotákat; — de gyors egymásutánban épültek a szebbnél-szebb hatalmas középületek is. A főváros gyüjtőpontja lett az ország legkülönfélébb érdekeinek. Pest főutcái a párisi boulevardok mintájára nyertek kiképzést. A belvárost a körutak gyűrűje vette körül.

Hauszmann Alajos, a királyi vár átépitője.

Az épitési tevékenység szokatlan lendületet vett. Ibl Miklós műve a gróf Károlyi-palota szép előcsarnokkal és francia mansard-tetővel. Mögötte díszkert terül el. E palotát is híres festőink ecsetje diszitette. A bejáró egyik falán *Lotz Károly* képei lepték meg a látogatót: a „Vendégszeretet", a „Bőség", — odább a „Háziasság" és a „Béke" jelképes alakjai. A lépcsőház padlatán pedig középen a „Horák"-ot s kétoldalt a quadrigán kocsizó Apollót s a bikafogaton járó Lunát ábrázolta viaszfestésben.

A gróf Festetich György-féle palota is Ibl Miklós nemes ízlését dicséri, valamint a szomszédos gróf Degenfeld-palota is. Ibl tervezte a Lovardát s a régi országházat reneszánsz-stílusban.

A Váci-utcában az ú. n. *iparudvar* tünt ki a maga korában. Kallina épitész alkotása. Nevezetességei főképen Lotz Károly festményei. Feszty épitész műve a Harris-bazár.

A mult század végén épitették az Országházát (Steindl Imre), az Operaházat (Ybl Miklós), a Műegyetemet, az Igazságügyi palotát (Hauszmann Alajos); erre az időre esik a Mátyás-templom újjáalakítása, a Halász-bástya épitése (Schulek Frigyes), a Grassalkovich-palota (Hültl Dezső), a Margitszigeti fürdő (Ybl Miklós) és sok egyéb nevezetesség megalkotása. Az Igazságügyi palotáról külön is meg kell emlékeznünk. Ez a gyönyörű épület Hauszmann Alajos legszebb alkotása. Igen nehéz épitészeti föladatokat kellett a tervezőnek megoldani. Ő maga így

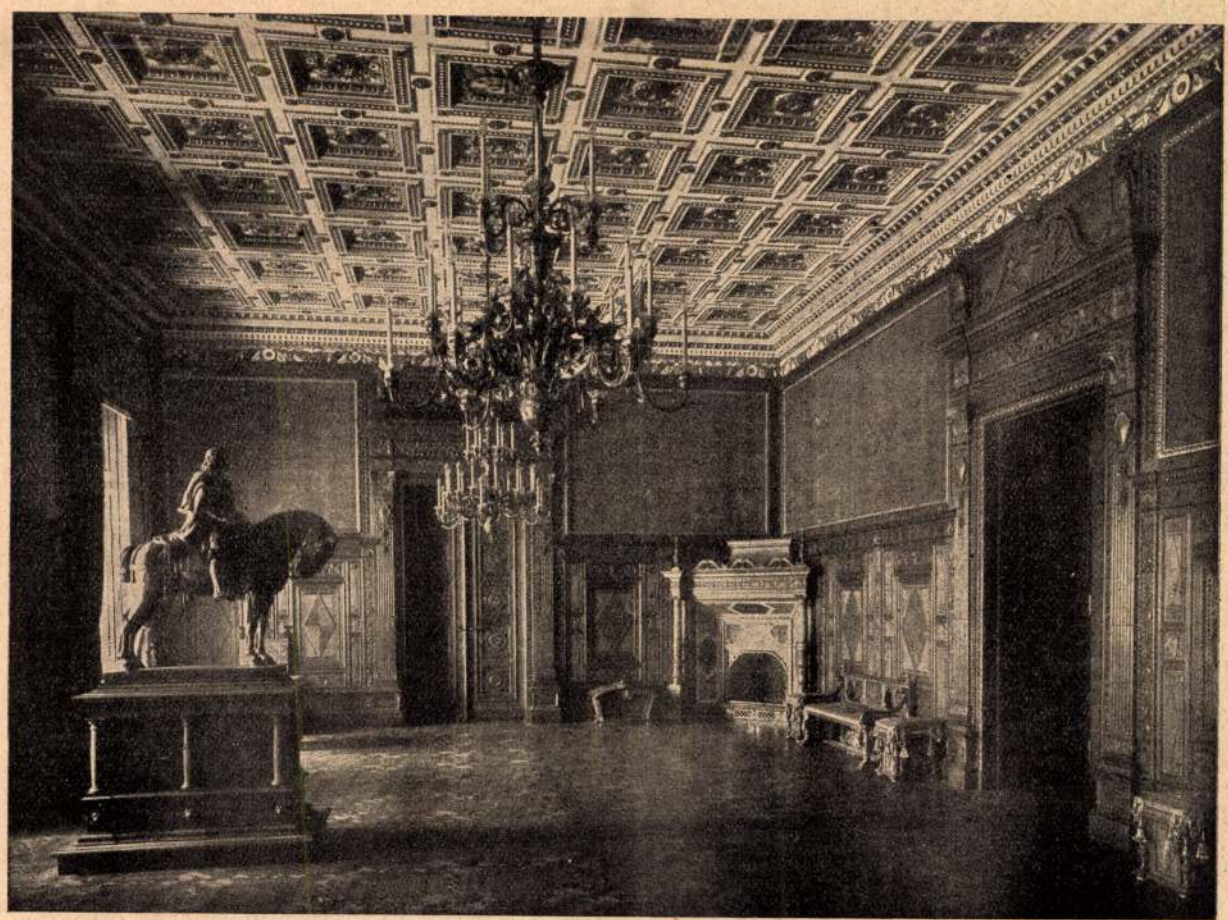

A királyi vár egyik gyönyörű diszterme, a Mátyás-terem.

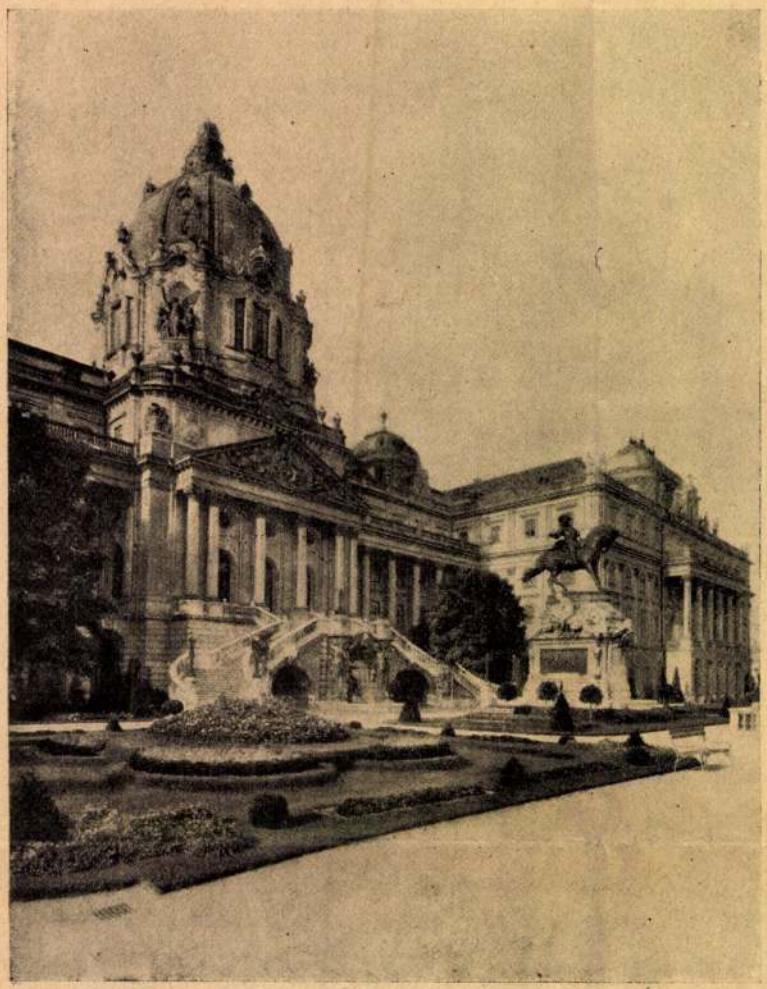

A királyi vár homlokzatának egyik része Savoyai Jenő szobrával.

számol be a legnagyobb nehézségről: „Az Országház közelében nehéz építeni. A nagytömegű szomszédos épület nagyon megnehezítette a kisebb tömegű épület érvényesülését. De azt hiszem mégis, a választott stilus és a tömegek elosztása ezen a nehézségen átsegített.

Szemben ugyanis az Országház megoszló architektúrájával, csak nagytömegű és abszolút nagyméretű építészeti részleteket és a merőleges és fölfelé törekvő tagozatokkal szemben a vízszintes vonalat kellett érvényesíteni; az Országház magas tetőzetének és számos végződésének ellenében pedig lapos, alig látható tető és erőteljes párkányok voltak az Igazságügyi palotán alkalmazandók, — nem a konkurrencia kedvéért, — hiszen e két épület egymással nem versenyezhet, — hanem azért, hogy az Igazságügyi palota azon a helyen, abban a környezetben is: — önmagában érvényesülhessen. Kupolával, manzarddal és bármely fényes reneszánsz architekturával nem lehetett volna itt célt érni: — ez mindig kis-szerű lenne s az épület az Országház mellett eltörpülne. Ezért választottam a római barokk-stílust, melyet az arányok és részletek szigorúságának fenntartása mellett antik szellemben használhattam föl, — csak az ornamentációban engedtem tért az olasz barok játszias fölfogásának..."

Ime, milyen problémákat kell megoldania az építésznek, hogy alkotása leküzdje a környezet bénító hatását!

„Hogy a palotában festő- és szobrászművészeti alkotásoknak is helyet kell teremteni, ehhez kétség sem férhetett — folytatja —. Mivel középületeink nagy része, az Operaház és az új Országház kivételével — mostohán bánt el a testvér-művészetekkel, az Igazságügyi palota díszítésébe a festő- és szobrászművészeket is lehetőség szerint belevontam, hogy karöltve járjanak az építésszettel. A mennyezetet Lotz Károly festette.

A főhomlokzati timpanon koronázatát alkotó, magas talapzaton álló diadalszekér a Géniusszal Sennyei Károly szobrász műve.

Budapest minden tekintetben valóban az ország lüktető szíve lett rohamosan, néhány évtizeden belül.

Módos Gizella dr.

Márton mester neve összeforrott a magyar cserkészettel. Minden cserkészmegmozdulás ihleti az ő ecsetjét is. Ceruzája megrögzíti a cserkészmozgalom lelkét. Minden adat a szívén át jut a rajztömb fehér lapjaira. A gödöllői Jamboree gyönyörű élményeit igen szép albumba gyüjtötte és kiadta mindazok gyönyörűségére, akik szeretik az ifjúság friss derűjét, kedves humorát, jövőt teremtő tevékeny hitét. Márton mester legújabb rajzgyüjteményén a Jamboree-mosoly ömlik el: az az egészséges jókedv, amely egy családdá nevelte össze az öt világrész gyermekeit. A művész végigkalauzol bennünket a táboron s megmutatja szépségeit. Nemcsak azokban a jelenetekben gyönyörködünk, amelyeket a „laikus" is észrevesz; — Márton mesternek birtokában van a mesebeli Berylune tündér gyémántforgója. Ha csavar egyet rajta, egyszerre megnyílik a dolgok titkos zárja s látjuk a lényeget, — a lelket. S a cserkész lelke szép és vigasztaló.

Márton Lajos albuma a legszebb karácsonyi ajándék. (Ára 2.50 P.) A Zászlónk kiadóhivatalában is megrendelhető.

13-ik szám. Tizenkettedik évfolyam.

Vasárnapi Ujság.

Pest, márczius 26-án 1865.

Előfizetési föltételek 1865-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.
Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Félévre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Hirdetési dijak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetőleg, 1863. november 1-től kezdve: Egy, négyszer hasábzott petit sor ára, vagy annak helye egyszeri igtatásnál 10 krba: háromszor- vagy többszöri igtatásnál csak 7 krba számittatik. — Külföldre nézve kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad, Hamburg és Altonában: Haasenstein és Vogler. — M.-Frankfurtban: Otto Mollien és aeger könyvkereskedése; Bécsben: Oppelik Alajos. — és Pesten: a kertész-gazdászati ügynökség is. Józseftér, 14. sz. a. Bélyeg-dij, külön minden igtatás után 30 ujkr.

Ybl Miklós.

A képzőművészeteknek talán egy ágában sem vagyunk képesek hazánkban s hazai tehetségektől oly szép haladást tanusitó eredményeket felmutatni, mint az ép oly fontos, mint komoly épitészet terén. E lapokban is gyakran volt alkalmunk ez állitásunk bizonyságául egyes szebb épületeink s épitőmestereink ismertetését közölni, s ime ezuttal ismét egy jeles magyar épitész érdemeit van alkalmunk méltányolni.

Ybl Miklós székesfehérvári származásu hazánkfia több mint husz éve, hogy az ország fővárosában müködik, s nem csak itt, hanem a haza külön vidékein is számos jeles épitészeti mü hirdeti azóta az ő alkotó erejét s kiviteli ügyességét. Egyaránt meglepő épitményeinek száma s a rajtok igénybe vett stylformák változatossága. Ybl Miklósnak elismert erős oldala az, hogy müveiben a szépség mellett a gyakorlati czélszerüség kivánalmainak is mindenkor eleget tenni iparkodik s tekintetbe veszi mindig a kor és helyzet igényeit. Müvei közül csak a nevezetesbeket szándékunk itt elősorolni.

Egyik legelső munkája, melylyel a külföldi tanulmányaiból hazatért fiatal épitész nevet alapitott magának az országban, a *nagy-károlyi* nagy templom, (V. U. 1857. 26.) uri bőkezüség folytán eszközölt megujitása volt. Eredeti templom-épitményei között megemlitjük a franczia renaissance-stylü kápolnát *Irsán*, s a babyloniai stylben épült, 8 szegletü, 5 tornyu *kecskeméti* prot. templomot. Legjelesebb s legnépszerübb müve azonban e szakban a hires *fóthi templom* (rajzát s részletes leirását a V. U. 1856. évi 1. s 1862. évi 16. számában közöltük); ez gr. Károlyi István vallásos buzgósága és nagylelküsége folytán épült s Pest környékének egyik legsürübben látogatott épitészeti nevezetességét képezi a közel Fóth helység regényes parkjában.

Ybl Miklós többi nyilvános épitményei között meg kell emlitenünk a nemzeti muzeum mögött 1858-ban épült *nemzeti lovarda* épületét (lásd V. U. 1858. évi 7. szám), melynek főrészét egy téres és szép, fedett lovaglóiskola képezi s melynek gyakorlati berendezése a dicséretet méltán kiérdemelte. Az Ybl által épitett magánpaloták között legjelesebbek gr. *Festetits György* szép palotája a muzeum közelében (lásd Vas. Ujság 1864. évi 34. számát), melynek mind külső, mind belső elrendezése szolid jó izlésről tesz tanuságot. Szintén Ybl müve lesz a fentebbi palota közelében most épülő gr. Károlyi Lajos-féle palota, melynek épitése a gróf halála után kissé megakadt ugyan, de azon biztos hir kering, hogy a meghalt gróf fia és örököse gr. Károlyi Alajos a megkezdett terv szerint egészen ki fogja épittetni a már most is sokat igérő uj épületet. Sőt azt is hallani, hogy ezen palota-épitésnél fordul elő legelőször azon eset, mikép Ybl intézkedései nyomán a palotához tartozó mindennemü munka, a külső kőrakástól egész a belső bebutorzásig, csupán hazai mesteremberek, iparosok és müvészek által fog végh vitetni.

YBL MIKLÓS.

Ybl emléképitményei között is két ismert jeles müvet emlithetünk: az egyik a mult évben elkészült *Széchenyi-terem* a nemzeti muzeum könyvtárában, mely az ő terve szerint rendeztetett be (lásd V. U. 1864. évi 51. számát); a másik *Kazinczy dics-csarnoka* Széphalmon, melyet egy régi görög stylü templom mintájára 1862-ben készitett el Ybl, a nemzet kegyeletes adakozásai következtében (l. V. U. 1863. évi 24. számát).

Áttérve az épitészet decorationalis, diszitési ágára, itt is épitészünk két szép müvéről, illetőleg tervéről tehetünk emlitést. — Az egyik egy *sétány* részletes terve szülővárosa Székesfehérvár számára; a másik egy japáni kéjlakokkal ellátott festői *park* tervezete az ujpesti szigeten.

Nem szólunk azon számos kész tervekről, melyek Ybl tárczájában hevernek, s melyek valósulását idők és körülmények vagy már egészen meghiusitották, vagy későbbi időkre halasztották. A többi között a *kir. kuria* épitendő uj épületére nézve van egy kész terve, mely a szakértők teljes méltánylásával találkozott. Az akademia palotájához — közbejött személyes okok miatt — ugyan nem nyujtott be tervezetet, azonban az épittető bizottmány itt is Szkalnitzky Antalt és Yblt tisztelték meg azon bizalommal, hogy az elfogadott Stüler-féle terv szabályszerü kivitele az ő szellemi és anyagi vezetésöknek adassék át. S maholnap ezen szép épület, Pest egyik ékessége, szintén egészen készen fog állani, s az épités anyagi részének kezelése körül Yblnek van itt is sok érdeme.

A mi Ybl Miklós u. n. civil-épitészetét, a bérházakat illeti, e téren is igen kellemes változtatásokat hozott be a Pesten sokáig divatozott kaszárnya-stylbe. Egyik legszebb bérháza a kőfaragó s szobrász müvekkel dusan ellátott *takarékpénztári épület Budán* a lánczhid közelében (l. V. U. 186

évi 1-sö számát); ilyen a gazdagon diszitett, nagy terjedelmü *Ganz-féle ház* a feldunasor ujonnan nyert telkén; s ilyen a nagy gonddal épült *Schmidt-Unger-féle* átjáró ház az országuton és magyar-utczában stb. Mind ez épületek még késö idökben is fogják hirdetni mesterök szerencsés találékonyságát, gyakorlati ügyességét és szakértelmét.

Ybl Miklós a bécsi épitészeti iskolában kezdte tanulmányait s mielött állandóan Pestre költözött volna, sokáig tartózkodott Prágában, hol tanulmányait gyakorlatilag folytatá.

Midön gróf Károlyi István a fóthi templom épitésének eszméjével foglalkozott s épitömestereül Ybl szemelé ki, ezzel együtt Florenczbe utazott, hogy a czéljaikra szükséges tanulmányokat a hely szinén megtehessék. Innen van az, hogy Ybl épitményein a florenczi és román stylok oly mesteri módon váltakoznak, de ügyes kiszámitás mellett mindenkor a mai életviszonyok igényei szerint alakulnak s módosulnak.

Ybl Miklós elsö helyen áll azon hazai épitészeti tehetségeink között, a kik az izlés nemesitése s fövárosunk szépitése körül hervadhatlan érdemekel birnak.

Durazzó Károly.

Olvassa Lajos a gyászos levelet,
Hogy Durazzó azt irja:
„Nincs több a világon ily szörnyü eset,
Endre vérébe fulva . . .“
„Nem fogta vas öt, méreg nem ölé
A hogy kegyes anyja megbüvölé,
Megfojtád te s Johanna!“

„Johanna zokog, sir, gyászolja szegényt . . .
Rajmond, Terlicsi menten
Vérükkel adóztak a hösi szivért,
Ök érettek a tetten . . .“
„Lesz, lesz Durazzó méltó jutalom,
Nincsen sem erö, sem hatalom,
Pokloktól mi kimentsen!

Igy kelle kimulnod szerelmes öcsém,
Ártatlan kicsi bárány,
Együtt ki velem csüggtél dajka mesén,
Elvett tölem az ármány!
— Nem fogta vas öt, méreg nem ölé
A hogy kegyes anyja megbüvölé,
Boszut érte Itálián!“

Megcsörren a fegyver, a föld meginog,
Zug felhö szakadása;
Harczokban erösek, bajnok magyarok,
Mennek fekete gyászba.
Zászlójuk elöl leng éjkomoran,
Felzug iszonyun a harczi moraj
S zeng kürtök riadása. —

„Vajj' merre hadaddal nagy hösi király,
Hol vár vércsata mostan?
Fegyvert nem emel rád, oh nem, Talián,
Szállj czélod fele gyorsan . . .“
A hösi király ajkába harap:
„Hah, ismerem én már a madarat,
Lép kell csak neki, hoztam.“

A merre vonula, várták az urak,
Vigan ünnepet ülve.
Mélyebbre nyomula szivén a harag,
Ott a vérbe vegyüle.
„Korcsult ivadék, fertelmek ölén
Szivéböl a hös lángot kiölé
S szolgál — ünnepet ülve!“ —

Megszállt Lajos akkor Aversza elött,
Ott, hol Endre lehulla.
Nyájas Durazzó és Tarenti Fülöp
Várták gyászba borulva.
„Itt halt meg öcséd, ah, itt van a kert,
A hol mereven, fagyva hevert
A bün éjén a hulla . . .

Nápolyba vivém én s mig eltemeték
Én boszura siettem —
S meghaltak a gaz bünt kik elköveték,
Nincs már közülök egy sem.“
„Meg lesz mai nap még a jutalom,
Vig sors Durazzó rá, igy akarom,
Mert nincs közülök egy sem.“

Megcsendül a serleg, Itália bora
Pezsdül, forr az erekben;
Görcsös kaczagás közt foly a lakoma,
Félni senki de nem mer.
Éjfélt zug a kürt majd s a zaj eláll, —
Mért néze sötéten szét a király?
Vér fagy rá az erekben.

„Láttátok-e árnyát Endrémnek imént?
Hallottátok-e hangját?
Azt sugta nekem, hogy nem vagytok egyéb:
Orv nép, szolga haramják!
Csatlósok elö, lakoljon a bün,
Nincs egy, de egy oh nincs, volna ki hüm,
Mind, mind szolga haramják!“

„Mind gyilkosok, ugy van, én nem vagyok az,
Hóhérbárd fejeikre;
Veszszen ki a sziv, mely nem hü, nem igaz,
Én mondom ki ezekre“ — —
Mond Durazzó, hallják az urak
S félelmök után száll néma harag
Hánykódó sziveikbe.

Akkor Lajos intett megvetve felé:
„Hóhér bárd te magadra!
Nincs bün, mi ne volna beoltva beléd,
Gyilkos vagy te s Johanna.
Hulljon le fejed, hol Endre lehullt,
Szálljon le napod, hol napja lehunyt,
Hóhérbárd te magadra . . .“

Johanna királyné nász-ágya puha,
Késö már a, Johanna!
Nem lép Durazzó, nem abba soha,
Fekszik véribe halva . . .
Kit Nagy Lajos itél, jaj annak az egyszer,
De jaj neked asszony, jaj neked ezerszer,
A kit az ur haragja!

Fejes István.

Egy magyar dalia.

(Történeti adoma.)

Elsö Lajos magyar király Olaszországba vezette seregét. Nem jó kedvéböl tette ezt a fejedelem, kényszerülve volt rá. Testvérét, András királyt, megölték a nápolyiak.

Sok jeles hadvezér követte királyát, a sok jó hadvezérnek sok dolga is volt akkor.

Azok közt a derék vitézek közt kitüntek a *Laczkiak*, Apor László erdélyi vajdának fiai, kik atyjuk keresztnevéröl neveztettek Laczkfiaknak, Laczkófiaknak.

Az 1350-ki hadjáratkor Laczk Miklós és Pál, a Laczk név dicsöségének fentartói valának.

Miklós és Pál Luthenia városánál ötvenved magukkal *százhusz* fegyveres lovas katonát fogtak el, a Johanna és Tarentói Lajos zsoldosai közöl.

A foglyokat diadalérzettel vezette a király elé Luthenia városába a két vitéz testvér.

Furcsa látvány volt ez.

Az ötven magyar százhusz fogoly lovagot hajtott maga elött. A foglyoknak kezei hátra voltak kötve, s a fékszár ott lógott a nyakukban.

Lön öröm és ujjongás a jelenet látásán.

Lajos király midön meglátta az ékeiktöl megfosztott vitézeket, arcza elkomorult, szivéböl a boszu kialudt, a nevetséges alakokat jól szemügyre vevén, parancsolá:

— Oldozzátok föl a nyomorultakat, lássák, nem ellenséggel van dolguk.

A szabadon bocsátott foglyok bámulták a király nagylelküségét. Ekkor vacsorához ültette a kiéhezett s a kötél bilincsei által megkinzott hadfiakat, s megparancsolá, hogy legkisebb bántalmuk se legyen a foglyoknak, mert ök ezen hadjáratnak nem okai.

Másnap fegyvereiket elszedve, szabadon bocsátá öket. Tovább ment a gyöztes magyar sereg; bálványozott királyának szivfájdalma sajgott ereikben.

Egy jelenet tárul föl elöttünk ama táborozásból, mely történeti képünk kiegészitéseül szolgál.

Sumpria városát ostromolták a magyar hadak.

A nápolyi magyar had fövezére *Laczk* Istvan volt, melletie küzdött fia, az ifju *Dienes*.

A várost minden áron be kellett venni; a gyilkos tett bünrészesei ide zárták el magukat.

Lajos király szivére kötötte a derék hadfinak, hogy a várat evegye.

Midö az erödöt megpillantá Laczk István uram, fejét megcsóválta, s nem kis aggodalommal nézett fölé — „Itt ügyesség és bátorság kell, de hála Istennek, ez nem hiányzik, tehát elöre!“

A vezér csatakiáltására mint oroszlánok rohantak a vár falának a jó magyar vitézek, élükön Laczk Dienes, a vezér dalias fia.

A fal magas volt, lajtorja nélkül meg nem hágható, ezpedig nem volt a táborban, ehhez nem vala készülve a sereg.

Nem tett semmit, a vitézségnek mi sem állhat ellent.

— Hány öl ez a fal, mely diadalmunknak ellene áll? — kiált Dienes, az ifju lovag.

— Jó két öl uram, — felelt egy termetes német ember.

— Dölj a falnak arczczal, s engedd hátadat nyergül használnom, mig meghágom a falat; szólt kéröleg az ifju.

Hebinger, a termetes német lovag az ifju szemei közé tekintett, de a vállalkozó tüzben fénylö szemei lesujtották a mérlegezöt, fejjel a falnak dölve, engedé magát eszközül felhasználtatni

Dienes csak nézte darab ideig, vajjon nem tréfál-e ezen hosszulábu ember, de az nyugodtan a falhoz tapadva, mozdulatlan állt, mint kö-zobor.

Ekkor fölpattant Dienes Hebinger hátára, s kelevézét magasra tartva, perczig körülnézett.

A kőfal magasabb volt, semhogy azt Dienes karjai felérhették, tehát philosophiához nyult a lovag

— Ez a jámbor német már elállja, hogy itt ugrálok a hátan; hátha vállalkozó szelleme többre segitene még; gondolá a lovag, s igy szólt Hebingerhez:

— Jó pajtásom, hátha fölegyenesednél, én pedig két válladra lépnék, hosszu lábaid igen alkalmasak lesznek arra, hogy én czélomhoz jussak.

— Szivesen cselekszem, felelt Hebinger, s ugy tett, miként a dalia óhajtá.

A mint Dienes Hebinger vállaira lépett, s a hosszu ember felegyenesedett terhével, a kőfal tetözetén kinyult gerendába akadtak felnyuló karjai.

— Hebinger! Te gyözelmet nyujtasz nekem, kiálta örömében a dalia, miközben igyekezék testének oly lökést adni, mely a gerenda tetejére juttassa, ámde a kinyult fa csak annyi hosszuságu volt a falon kivül, mint a mennyit az ember két markával átfoghatott; igy a feljuthatás nehéz és mesteri volt.

A városban levök észrevették a dalia igyekezetét s annak meggátlására azonnal intézkedéseket tettek.

Sokan gyültek a helyhez, hogy Dienest nyakraföre letaszitsák, némelyek lándzsával szurkálták mellét, mások fejszékkel, buzogányokkal verték a fején levő sisakot.

Hasztalan. Dienes fogait összeszoritva állotta a hatalmas ütéseket, melyeket a sisakon át kapott, kicsinybe mult, hogy el nem szédült; de az éberség fenntartotta eszméletét, nem bocsátotta el a gerendát, s Hebinger vállán maradt.

Épen akkor tünt fel Laczk István uramnak Dienes hösi bátorsága, midön ugyancsak kongatták fején az érczsisakot. Meg-

Hl Miklós

wód

Kauser József:

Az Operaház kibővítésének kérdéséhez.

Építő Ipar. 1910-

245-246-l.

1384. KIS FLAKON, fehér üveg. Cseh, 1850 körül. 6.—

1385. SERLEG FEDŐVEL, köszörült üveg, lapitott négykarélyos kelyhén beköszörült barok kartusok. Cseh, 1730 körül. 100.—

1386. SERLEG FEDŐVEL, köszörült üveg, szárában vörös fonáldisz, kelyhén barok diszités. Cseh, 1730 körül. 320.—

1387. DISZSERLEG FEDŐVEL, üveg, hegyi kristály, festett erdélyi zománcos és ékköves foglalatban, kelyhén beköszörülve épületek, alakokkal. Erdély, XVIII. század. 1000.—

1388. SERLEG FEDŐVEL, zöld réteges üveg, antik diadalkocsis hőssel. Cseh, 1840 körül. 20.—

1389. FLAKON, köszörült üveg, aranyozott bronz foglalatban. Francia, empire. 12.—

1390. HÁROM FLAKON, köszörült üveg, ezüst kupakkal. Biedermeier. 10.—

1391. NAGY POHÁR, *éljen a magyar* felirással. Magyar, 1830 körül. 5.—

1392. POHÁR, oldalán beköszörülve Madonna. Magyar, 1820—30. 8.—

< Ybl Miklós >

ivod
z
Bierbauer Virgil:

< > 1818-1891.

Pásztortűz 1941. 171-
173. l. képpel.

Ezt a cikket esetleg
lásd az életrajz
megírásával.

Ybl Miklós

cód

Bierbauer Virgil Dr:
The Japanese Archi-
tect. 1931. okt.
köppel-

Vasárn. **2** Sarlós B. A.		Protestáns: Ottokár Görög: B. A. meze Izraelita: Thamus 8
Hétfő **3** Pápak eml		Protestáns: Kornél Görög: Anatól Izraelita: Thamus 9
Kedd **4** Ulrik		Protestáns: Ulrik Görög: András Izraelita: Thamus 10
Szerda **5** Z. Antal		Protestáns: Enese Görög: Atanáz Izraelita: Thamus 11
Csütört. **6** Izaiás		Protestáns Ezaiás Görög: Lucia Izraelita: Thamus 12
Péntek **7** iril es Met.	Holdtölte 12 ó. 51 pk.	Protestáns: Ciril és M. Görög: Ciriaka Izraelita: Thamus 13
Szomb. **8** Erzsébet	1933 **JÚLIUS** 31 nap	Protestáns: Teréz Görög: Proklusz Izraelita: Thamus 14

27-ik hét. Nap kelte 4 ó. 7 pk. — Nyugta 20 ó. 00 pk.

Ybl Miklós

irod.

Építő Ipar – Építő Művészet. 1929. 131. l.
(Jeszenszky Sándor dr rádióelőadása.)

fejező.

Társtalan darab ez a relief nen
gyar anyagban is. Talán csak azt
hozzá, mely a legutóbbi ásatások
A töredék két irattekercset tartó ke
de a kezek mintázása is közeli rok
Imre domborművel kapcsolatban
képekre is gondolhatunk, de a teki
kellően nincs publikálva eredetiben
és Szt. Gellért domborművét a diad
leg a XIII. század elejére kellene
meghatározást nemcsak stílusbeli
időre halasztani, amidőn hasonló
hanem azért is, mert stílusában kéts
kori emlékektől idegen vonások.

Ezzel az emlékkel tulajdonképe
kőfaragványok sora is. A XIII. sz
tünk: egy árkádív homlokzatát (72
részlete. *(79. kép.)* Felső vízszinte

[1] Horváth: *Pannóniai*, 18—22. l.; Hor
Kőfaragványok, 35. l.

Ybl Miklós

irod

Épitő Ipar

1912. 30-4. (L. Z.:

A m. kir. Operaház

átalakitása.)

Ybl Miklós

iroda

Építő Ipar

1912. 425, 426. l.

(Az Operaház átalakítása.)

Ybl Miklós

cród
3

Épitő Ipar. 1912.

309. l. (A m. kir. Operaház átalakítása.)

Ybl Miklós

1941.

Ybl Ervin: L'art de Nicolas Ybl. A l'occasion du cinquantième anniversaire de sa mort. *Nouvelle Revue de Hongrie* XXXIV. (X.) évf. LXV. k. p. 32—37.

Ybl Miklós

ixod
2

Épitő Ipar
1912. 30. n. (L. Z.:
(A m. kir. Operaház
átalakítása.)

Ybl Miklós
építész

Magyarság. 1902.márc.30. (Az ország szive.)

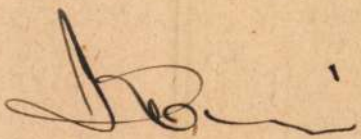

Ybl Miklós
építész

Nádai Pál: Ofner und Pester Patrizierhäuser. Pester Lloyd. 1917. febr.24.

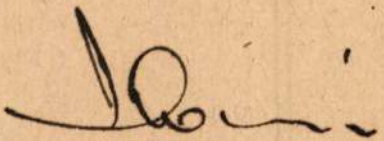

Y b l M i k l ó s
építész

Lechner Jenő dr.: Amig Pest-Budából Budapest lett. Az Ujság.1925. febr.15.

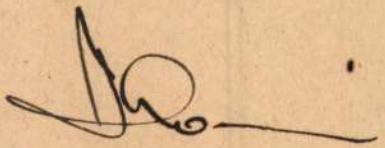

Ybl Miklós
építész

Magyarország. 1921. jun. 12. (R.B.: Egy év alatt elkészülhet az Erzsébet-szobor.)

Ybl Miklós
építész

Pester Lloyd. 1921.jun.8. (Das Königin-Elisabeth-Denkmal.)

YBL MIKLÓS

Fürstelger Ybl elött. – Ente Heilap.
XXIX. 225. 1984. szept. 24. 4. p.

kérdéseket pedig a hallgatók előtt festett példákkal tisztázott.

Számtalan kiállításon mutatta be műveit Románia, Magyarország, Csehszlovákia, Németország városaiban. A húszas években Bukarestben készült önálló kiállítással bemutatkozni, betegsége azonban már megakadályozta ebben.

Visszavonultan, munkájának és családjának élt. Naphosszat nem került elő műterméből, amelyet a Mercy gróf álta hajdan emelt várszáncépületek kacskaringós, ki-be szögellő szárnyainak roppant tömegeiben — raktárak, műhelyek, hivatalok, nyomdák, iskolák és kórházak szomszédságában — rendezett be. Talán a szükség kergette oda valaha, s úgy maradt meg talán jelkép volt ez: ódon, komor várfalak mögött — művészetének féltve őrzött fészke.

Hagyatéki kiállítását az Arany János Társaság rendezte, amelynek 1909-től rendes tagja volt, s amelynek „irodalmi munkáját a képzőművészettel jegyezte el". Jellemző, hogy a bemutatott 126 mű egyharmadát már néhány nappal a megnyitás előtt megvásárolták.

Halála után, a két világháború közé eső szakaszban, Temesváron jeles művészek egész sora tűnt fel, ezek közül nem egy túl is szárnyalta őt, ám övé az úttörés érdeme.

BORGHIDA ISTVÁN

Ybl Miklós

tervezte a M. Tud. Akadémia megbízásából a széphalmi (Kisbányácskai) Kazinczy mauzoleumot a XIX. sz. közepén.

Baráth Ferenc:

Kazinczy széphalmi mauzoleuma.

Pest. 1943. aug. 11.

ERDÉLYI MÚZEUM

KOLOZSVÁR (HUNGARIA), KIRÁLY-U. 14

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

dr. Szentiványi Gyula

úrnak

Budapest, IV.
Lajosmányosi u. 16.

KÖNYV

MINERVA NYOMDA RT., KOLOZSVÁR 1661

Ybl Miklós
építész

Világ. 1921.jun.8. (Zala György és Hikisch Rezső Erzsébet-emlékműve kerül kivitelre.)

Ybl Miklós
építész

Radnay Oszkár: A Calvin-téri kutszobor alkotójának diszsirt emel Ujpest városa. Magyarság. 1927. jul.17.

Gál Miklós

Nadler Palma:
Wädler Róbert 1858–
1938. élete és munkássága
Bp 1942. 8, 9, 9. l

Ybl Miklós

Trod

Esti Ujság

1943. júl. 22.

(A soproni Nyári Egyetem hallgatói elzarándokottak a cenki tirbolthoz.)

347/1943

A pannonhalmi Szent I
festése Aba Novák Vilmos halála

Ybl Miklós

l.

Zádor - Rados

42, 55, 90, 91, 103,
167, 180, 218, 226,
268. l.

MEGHIVÓ

a MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

f. évi április 27-én,
szombaton délután 6 órakor
az Iparművészeti Múzeum (IX., Üllői-út 33—37.) dísztermében
és
f. évi április 29-én,
hétfőn délután 6 órakor
a TESz (V., Falk Miksa-utca 1.) dísztermében tartandó

NYILVÁNOS ÜLÉSEIRE,

amelyeken

P. FACCHINETTI VITTORINO
a milánói Szent Szív egyetem tanára

tart előadást

szombaton:

„DUE FULGIDE GLORIE DELLA SANTITÀ ITALIANA"

címmel (vetített képekkel),

hétfőn: **„LA RADIO IN VOLO"** címmel.

AZ ELNÖKSÉG

Vendégeket a Társaság szívesen lát.

Ybl Miklós

Buday: Deák-szobor

20. l. 47. l. 53. l.
61, 63, 64, 67, 70. l.
71. l. 80, 88, 90, 91. l
92, 93, 98, 107, 109
111, 112, 113, 114, 115,
121, 124, 125, 126, 127,
128, 129. l. 139. l.
144. l

KIRÁLYI EGYETEMI MAGYAR NYOMDA

28 nap **FEBRUÁR** 10. hét

28 Vasárnap		Hatv. vas. *Elemér*
1 Hétfő	**MÁRCIUS**	Albin *Albin*
2 Kedd		Simplic *Lujza*
3 Szerda		Kunigunda *Kornélia*
4 Csütörtök		*Kázmér* Kázmér
5 Péntek		Özséb *Adorján*
6 Szombat		Perpetua *Gottlieb*

Ybl Miklós

tőd

Kőszegi László:

Képzőművészetünk
az örvény szélén -
Budapest, 1922.

Ybl Miklós

ired

Kőszegi László:

Jobb közoktatást, egészségesebb műizlést, harcrakész honvédelem jegyében.

Bpest, 1938.

Ybl Miklós

~~irod~~
Z

Nagy Virgil: „Ybl Miklós emlékezete. Épitő" Ipar 1912. 501. l.

Ybl Miklós

plakettje Beck 6.

Fülöptől, kiállítva

Unkari

Helsinki 1935

Ybl Miklós

rövd

Lux Géza dr: Szent Margitsziget törökhódoltság előtti építészeti emlékei. Magyar Építőművészet.

1942. dec. szám.

e is volt.
építők, a fundamentumrakók fajtájából
d, de az egész magyarországi egyház
ar László, Csanád érseket pedig Vásári
alakítják az örökül kapott értékeket.
alószínűleg külföldi egyetemen tanult,
radi kanonok és 1339-ben esztergomi
emző a főpapi pálya nagy lehetőségeire
en ismertetni. 1344-ben nyitrai püspök,
rábi püspöknek szemelik ki. A kinevezés
rkácsi István kalocsai érsek meghalt és
az esztergomi szék és így a fiatal főpap
zonban, hogy ez csupán Vásári Miklós
tetéseinek tudható be. Vele párhuzamos
dhetik hasonló családi kapcsolatokkal és
tergomi prépost, egy év mulva nyitrai,
hogy kövesse barátját a kalocsai, majd

Ybl Miklós

SOMMER ÁGOST (1839—1921)

16. Ybl Miklós építőművész (1814—1891) mellszobra. Márvány. — A Történelmi Képcsarnok tulajdona; 1923. évi vétel.

Magyar művészképcsarnok

201—207. BÉCSI PORCELLÁNOK.

Ybl Miklós

ivod

Neÿ Ákos: Szemelvények Neÿ Béla emlékirataiból Ybl Miklós ivodájában. Épitő Ipar – Épitő Művészet – 1921. 29-30. sz.

Magyar Ex libris Gyüjtők

B u d a

Kedves Tag

Több oldalról megnyilvánul
bejelentjük, hogy összejöveteleink
mint a multban/ havonta kétszer fo
a hónap első és harmadik szerdáján

Egyesületünk vezetősége mi
tagjai részéről jelentkező jóleső
fokozott munkával és élénk egyesüle
nozza.

Tervbe vettük, hogy minden
rendezünk, a második összejövetele

Ybl Miklós

l.

Divald Kad. palotája

10, 11, 15, 17, 19,
27, 28, 39. l.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ybl Miklós

l.

Tanulmányok Budát I-

77. l - 79. l.

Ybl Miklós

l.

Tanulmányok Bpest II.

136 l.

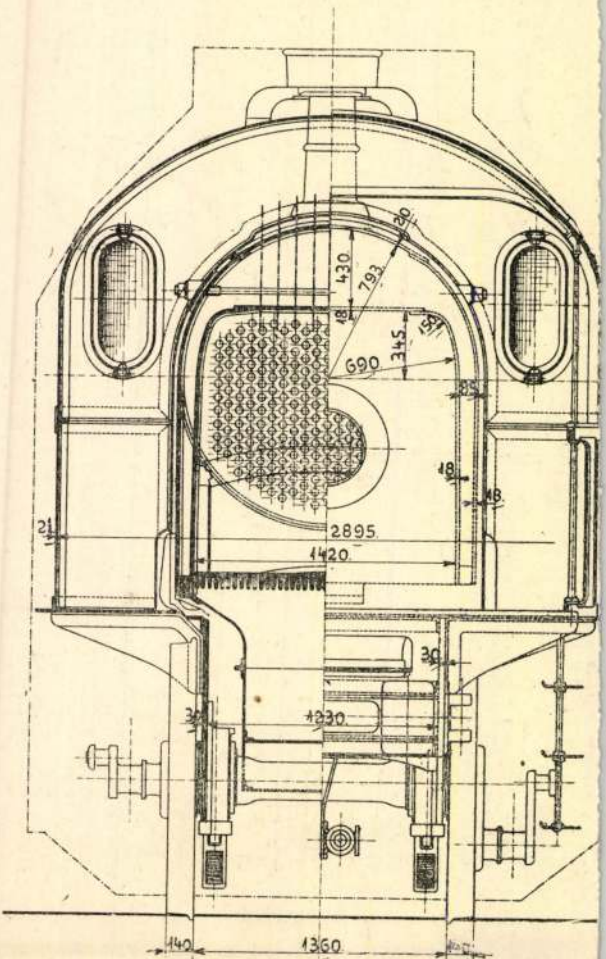
430
793
20
48
345
690
85
48
48
21
2895
1420
30
30
1230
140
1360

Y o l M i K I S

Bestetgis

"

Jobbié

"

Museum

Bäreje

Beke

Ver

Ybl Miklós

Eszterhá

"

Sándor

"

Muzeum

Egyete

Baké

Vár

Y b l M i k l ó s
építész

Fővárosi Lapok.1867.szept.13. /Fővárosi hirek./

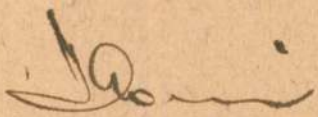

Ybl Miklós
építész

Pesti Hirlap.1925.ápr.12. /Budapest müemlékei.//Képekkel./

Ybl Miklós
épitész

Fővárosi Lapok 1895. máj. 6., 1433. old.
(Ujdonságok. Uj várkapitány a budai királyi palotában.)

Kubinyi

Y. b l M i k l ó s
építész

Fővárosi Lapok.1867.márc.24. /Fővárosi hirek./~~A ferencvárosi.../~~

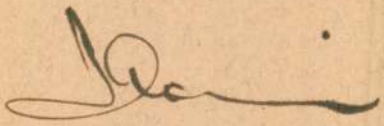

Ybl Miklós
építész

Fővárosi Lapok.1868.okt.14. /Fővárosi hirek. Rövid hirek./

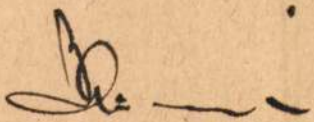

Ybl Miklós
építész

Fővárosi Lapok.1868.szept.17. /Fővárosi hirek./

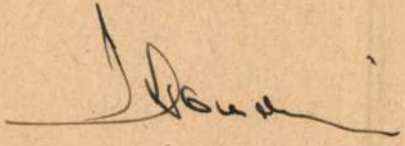

Ybl Miklós
építész

Fővárosi Lapok 1896. febr. 3., 4. old.
(Ujdonságok. Hurczolkodó gloriette.)

Kalmár

Ybl Miklós
építész

Fővárosi Lapok.1869.jul.23. /Fővárosi hirek./

Y b l M i k l ó s
építész

Fővárosi Lapok.1869.szept.2. /Fővárosi hirek./

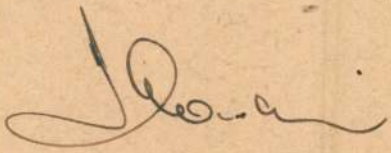

Y b l M i k l ó s

építész

Fővárosi Lapok.1869.jan.14. /Fővárosi hirek./

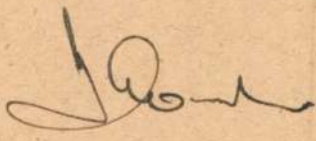

Ybl Miklós
építész

Radó Richard: Nevezetes közkutak és régi pesti házak kutszobrai. Pesti Hirlap. (Képes melléklet.) 1934.okt.28. (Képekkel.)

Ybl Miklós
építész

Szózat. 1924.nov.5. (Restaurálták a ferencvárosi templom Lotz- és Than-freskóit.)

Ybl Miklós
építész

Pollak Emanuel: Pesth oder Budapest? Pester Lloyd. 1918. jan. 4.

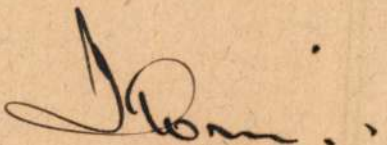

Ybl Miklós
építész

Ybl Ervin: Elégtétel Budapestnek.
Budapesti Hirlap.1924.jul.13.

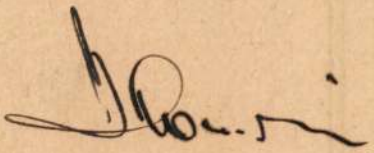

Ybl Miklós
építész

Dömötör István: Egy kis városesztétika. Nemzeti Ujság. 1924. aug. 24.

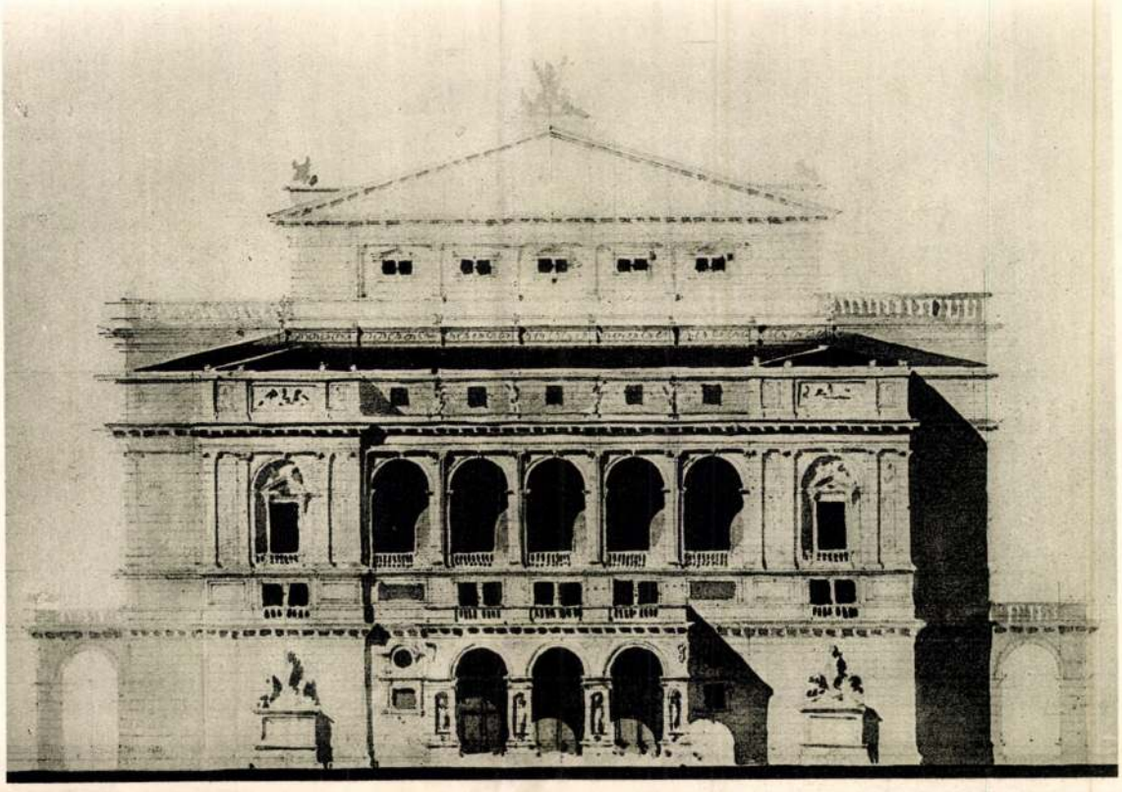

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

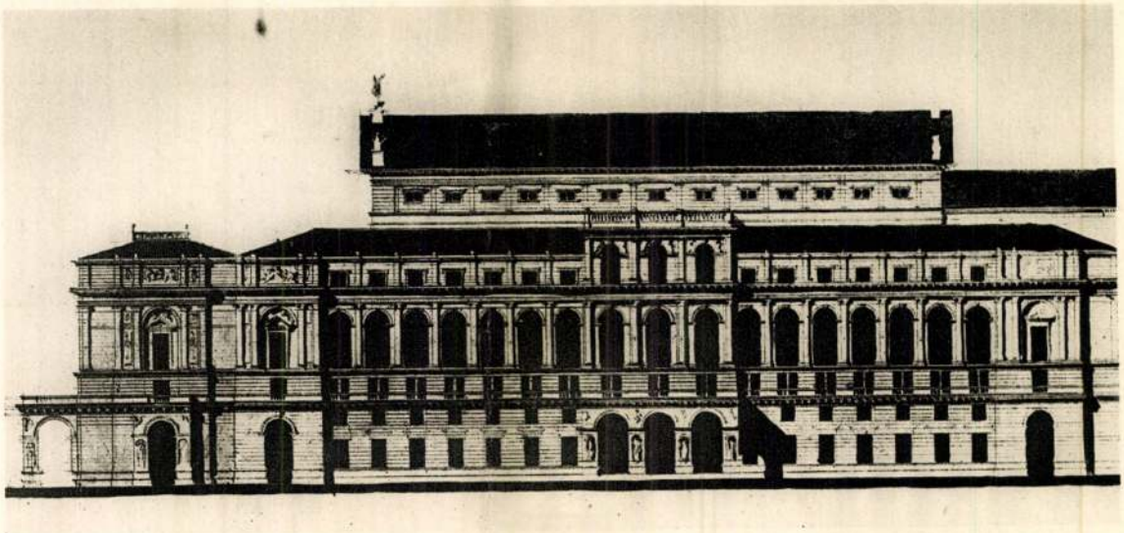

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

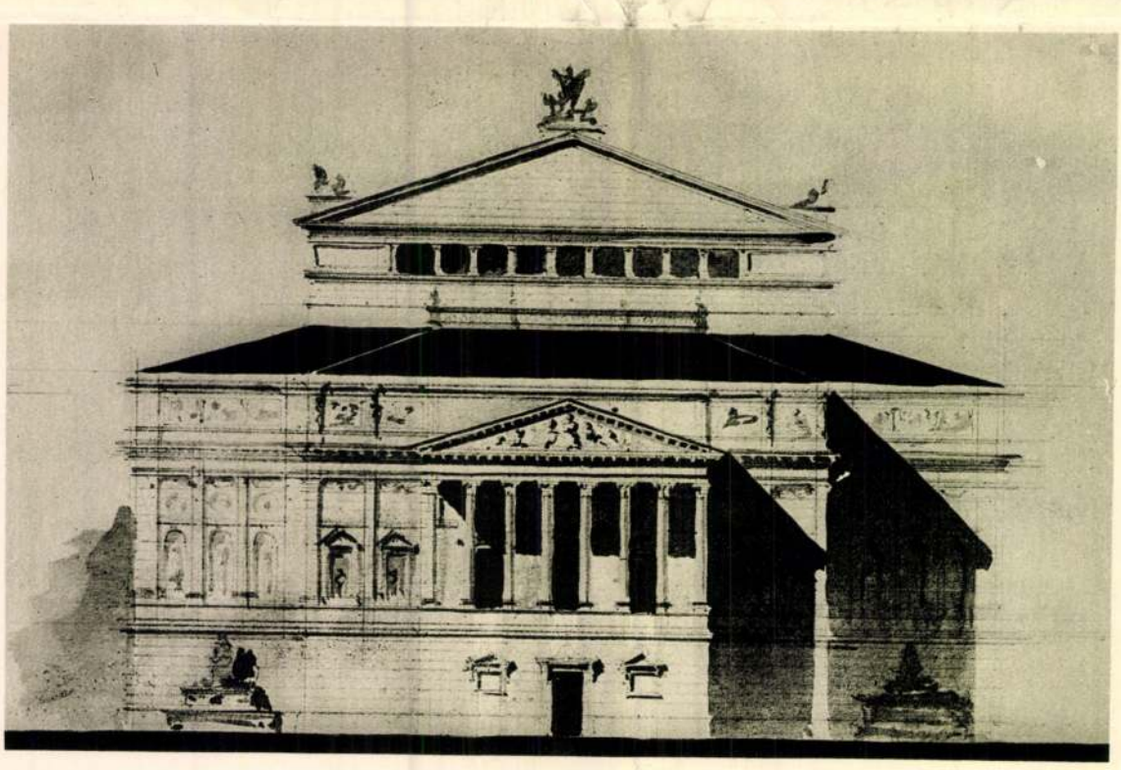

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

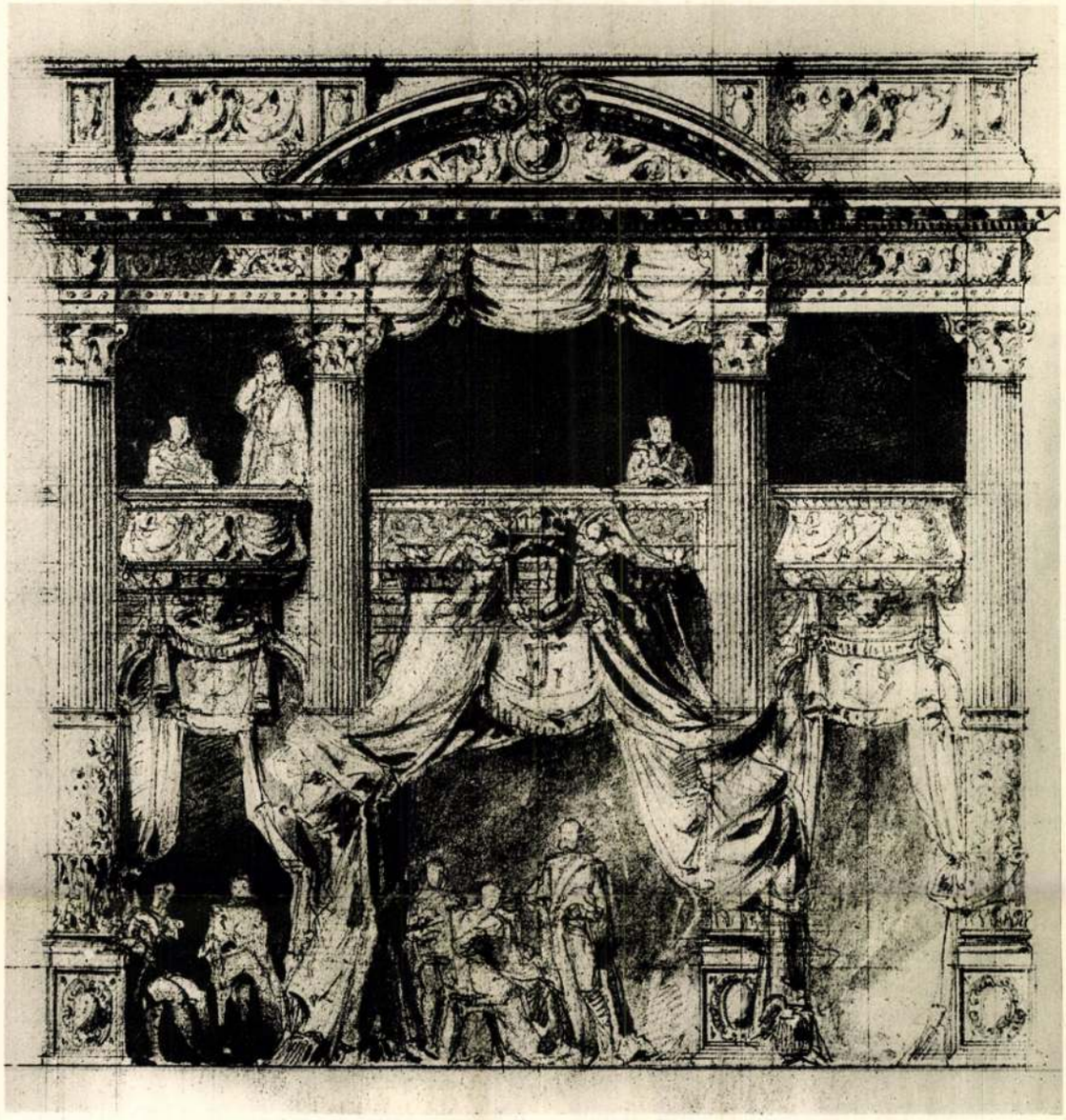

TANULMÁNYRAJZ AZ OPERAHÁZ KIRÁLYI PÁHOLYÁHOZ. SCHICKEDANZ ALBERT MŰVE

tebb, harmonikusabb az előbbieknél, hanem kétségtelenül fontos lépés is a végleges megoldás felé, mellyel már igen közeli rokonságban van. Legkevésbbé sikerült a háromíves aláhajtó és a mellette lévő cartouche-szerű ablaknyílások megoldása. Az ívelt tetők helyett azonban ezen a terven is mindenütt lapos szerkezeteket láthatunk és ezzel összefüggésben a rizalit attikái sem tűntek el. Az oldalhomlokzat megoldása (6. ábra) azonban szintén érettebb és egyszerűbb, mint az előbbi terveken.

E tervek élénken bizonyítják, hogy mily tudatosan mérlegelő tervezői munkát végzett Ybl Miklós, míg az Operaház végleges megoldásához eljutott.

YBL ERVIN

YBL MIKLÓS OPERAHÁZÁNAK ISMERETLEN TANULMÁNYTERVEI

A Magyar Művészet I. évfolyamának 3-ik számában hosszabb tanulmányt szenteltünk Ybl Miklós mesterművének, a budapesti Operaháznak. E cikkben részletesen leírtuk azt az érdekes érési folyamatot, melyet Ybl Miklósnak az Operaház számára egymásután készült tervei összehasonlításából kiolvashatunk. Láttuk, hogy a végleges megoldási tervből eltűntek az előző tervek összes művészi gyengéi és ennek alapján a budapesti Operaház mint a XIX. századi neorenaissance stílus egyik legharmonikusabb remeke épülhetett föl.

Tavaly óta azonban Ybl Miklósnak eddig ismeretlen tanulmánytervei jöttek ismét napfényre. Ezek a tervek, melyek nemrégen kerültek Hültl Dezső műegyetemi tanár úr[1] birtokába, nagyfontosságú adalékokkal egészítik ki a tanulmányunkban leírt tervezés fejlődési menetét. Tulajdonképpen három megoldási tervről van itt szó. Mind a három a mester részéről a Közmunkák Tanácsához 1875. február hó 15-én benyujtott tervekkel egyidőben, talán valamivel előbb vagy utóbb, vagyis Tisza Kálmántól, az akkori miniszterelnöktől kívánt redukálás előtt készültek. Rajzuk finom kézre vall, valószínűleg Ybl Miklósnak sajátkezű munkája, viszont a klasszicisztikus megoldási terv távlati képe a mester kitünő munkatársától, Schickedanz Alberttől származik. Schickedanz rajzolta Györgyi Géza műépítész úr szíves közlése szerint a királyi páholynak itt bemutatott tanulmányrajzát is. (1. ábra.)

Az eddig ismeretlen három operaházi terv egyike (2. ábra) közeli rokonságban van a már említett, a Közmunkák Tanácsához benyujtott tervvel. Az előbbin a főhomlokzat loggiáját könnyedebb, ritmikusabban tagolt, az első emeleten Palladio-ívekkel ékes megoldás váltja föl. Míg azonban Palladio vicenzai bazilikáján a kerek nyílások a félkör-ívek mellett törik át a falat, addig az Operaház-terven ezek a kerek nyílások a Palladio-ívek közötti falba kerültek. Természetesen e nyílásoknak nagyobbaknak kellett lenniök, ami azonban nem vált a főhomlokzat összhatásának előnyére. Bizonyos változások láthatók — a beadványtervhez viszonyítva — a loggia fölötti domború tető homlokfalának, a saroktornyocskáknak megoldásában és az attikaszerű, hátsó homlokfalnak kiképzésében is. Ez az alternatív terv egyszersmind közelebbi rokonságban van a pályatervvel is, melynek könnyedebb változata. Úgy a beadványi, mint a pályaterv képét az említett tanulmányunkban közöltük.

A másik terv (3. ábra) különösen azért érdekes, mert itt a főhomlokzat renaissance loggiái helyébe klasszicizáló portikust tervezett a mester. Nyilvánvalóan a középső tető antik jellegű oromfalával keresett Ybl Miklós összefüggést, ennek klasszicizáló formáit kívánta a főhomlokzaton is hangsúlyozni. A klasszicizáló törekvésnek megfelelően a földszint is egyszerűbb lesz, a középen csak egy nyílás töri át a falat. A kapuk nagy része a rizalitok oldalaira kerül. Ezen a terven a földszint tulajdonképpen csak talapzata az első emelet architektúrájának. A renaissance és az antik motívumok összeolvasztása a középső homlokzatrészen jól sikerült, de már a rizalit oldalain, mint a vázlatosan odavetett távlati kép (4. ábra) bizonyítja, a megoldás nem kielégítő. Ez a terv Ybl Miklós működésének azon periódusára is jellemző, amelyben hellenisztikus törekvések is izgatták a mester tervezői képzeletét.

Ismét a renaissance győzedelmeskedik a harmadik megoldási terven (5. ábra). Itt a rizalit szélesebb, mint az előző terveken. Magát az árkádos középrészt kétoldalt külön rizalitok foglalják össze, aminek következtében a mellső épületrész és a hátsó épülettömb közötti két sarok jelentéktelenné válik. Ez a terv nemcsak éret-

[1] E helyen is köszönetet mondunk a professzor úrnak azért, hogy a terveket közzététel céljából rendelkezésünkre bocsátotta.

Magyar Művészet
1926. 5. 7.

Hl Miklós

irod

Chokotvác 220,

221. l.

Ybl Miklós

irod.

Weisz Anna:

Ybl Miklós élete és műveszete, Bpest, 1939.70. l.

Ybl Miklós

Esti Újság

1941. január 18.

Ybl Ervin-Ibl Miklósról

A jövő szerdán, január 22-én lesz kétszáz esztendeje, hogy meghalt Ibl Miklós, az Operaház tervezője és építője. Az évforduló napjáról az Operaház kegyeletesen megemlékezik. Az előadás előtt, január 22-én lovag Ybl Ervin tart emlékbeszédet a zseniális építészről.

24

. Húsvét vas.
t. Húsv. vas.
.11. Nb. 2. v.

N. k. 5 ó. 56 p. N. ny. 18 ó. 18 p

Izr. 14. Purim

HETFO

25

. Húsv. hétfő
t. Húsv. hét.
-g. 12. Teof.

Izr. 15. Susan-Purim

KEDD

26

at. Emánuel
Prot. Manó
t. 13. Nicefor

SZERDA

27

at. D. János
ót. Hajnalka
g. 14. Bened.

ÜTÖRTÖK

28

at. K. János
rot. Gedeon
-g. 15. Agáp

PÉNTEK

29

at. Auguszta
Prot. Cirill
g. 16. Szabin

ZOMBAT

30

at. Kerény
rot. Izidor
-g. 17. Elek

Izr. 20. S. Semini

Ybl Miklós

Pesti Hirlap 1941. jan. 23.

Pesti Hirlap 1941 jan. 23, csütörtök 5

Ötven éve halt meg Ybl Miklós

Ötven évvel ezelőtt, 1891 január 22-én hunyta le örök álomra szemeit *Ybl Miklós*, a legnagyobb magyar építőművészek egyike. Emlékét szobormű hirdeti 1896 óta a budai Várkert aljában, azt is mindenki tudja, hogy ő építette az Operaházat, ezt a remekbe készült „ékszer-szelencét", de a mai nemzedékből már kevesen ismerik más alkotásait, még kevésbé jelentőségét a mult század magyar építészetének történetében.

Ybl Miklósnak köszönhető, hogy Budapest építkezése nem merült el teljesen a mult század hetvenes-nyolcvanas éveinek szokványos és zagyva stilusu építészetében, hanem a nagy elődökhöz, *Pollack Mihályhoz* és *Feszl Frigyeshez* méltóan, időálló szépségü és műbecsü épületekkel gazdagodhatott a főváros. Ybl Miklós, aki 1814 áprilisában született Székesfehérvárott és Bécsben tanult, 1836-ban került Pollack Mihály, a Nemzeti Muzeum építője mellé, akinek tiszta stilustörekvéseit, választékos izlését szivta magába. 1845-ben kezdte épiteni Ybl a fóti templomot, amely még a kor romantikus építészetének jegyét viseli, de amikor a fiatal mester olaszországi utjáról visszatért, szakitott ezzel a stilussal, hogy teljesen beleélje magát az olasz renaissance formavilágába. A budai Lánchidfőnél álló takarékpénztár, a gróf Degenfeld- és gróf Károlyi-paloták, de leginkább a Margitsziget épületei már felvirágzásában mutatják ezeket a törekvéseit, amelyek tökéletesen a budai Várkert-bazár, a Vámház, legerősebben pedig a Szent István bazilika és az Operaház építkezésében bontakoznak ki. Ybl Miklósnak ezekben a renaissance épületeiben az mu-

tatja a kivételes művészi lángelmét, hogy minden renaissance stilustisztaságuk és pompájuk mellett sem hatnak utánzatoknak, mint annak a kornak ugynevezett „történelmi" utánérzésü épületei, hanem teljesen egyéni remekművek. A Várkert-bazár, a Szent István bazilika és az Operaház épülete olyanok, mintha egy olasz renaissance mester épitette volna őket a XIX. század derekán. Ybl Miklós épitette a régi képviselőházat, a széphalmi Kazinczy-muzeumot, az Erzsébet sósfürdőt, mint műszaki tanácsos közreműködött a Tudományos Akadémia épitésénél, de nevéhez füződik sok nemeshomlokzatu budapesti bérház és vidéki kastély épitkezése is. Érdemei elismeréséül elnökévé választotta a Magyar Mérnök és Épitész Egylet, a király a főrendiház tagjává nevezte ki, de minden külső disznél maradandóbb fényt biztositanak nevének és emlékének azok az alkotásai, amelyek minden időkben a magyar épitőművészet büszkeségei lesznek.

*

Az Operaházban szerdán este, a Rózsalovag kezdete előtt, dr. Ybl *Ervin* miniszteri tanácsos, rövidre fogott, de nagyon tanulságos, élvezetes előadásban emlékezett meg Ybl *Miklós* egyéniségéről és művészetéről. Szavai szemléltető módon hivták fel a közönség figyelmét a magyar királyi Operaház épitészeti értékeire, melyekben a kiváló mester tudása, képzelőereje és izlése a legmagasabbra emelkedett.

AZ ÖRDÖGI NEVÜ KÖLTŐ

IRTA:
KALLAY MIKLÓS

Lord Byron, a nyugtalan bolyongó nevezte igy kortársát, a nyugodt, kedves pompáju császári Bécs tragikus költőjét, az isteni és emberi rend rajongóját, Grillparzert, akinek százötvenéves születésnapját most ünnepli az irodalom. A Sappho hatása alatt irta ezt Byron. Ezt a nagysikerü tragédiát csaknem minden európai nyelvre leforditották. Az angol romantikus, akinek az ifjui szertelenségektől izzó „Ahnfrau" bizonyára még sokkal jobban tetszett volna az angyali Velencében, olasz forditásban olvasta a tragédiát s azon melegében ezt jegyezte be róla naplójába.

— Grillparzer! Ördögi név, de meg kell majd szokni a kiejtését. Szomorujátéka hatalmas és fönséges. És ki ez a költő? Nem ismerem, de a századok ismerni fogják. Grillparzer nagy, antik s ha nem is egészen olyan egyszerü, mint a régiek, — mai költőnek mégis igen egyszerü, — röviden fenkölt és elragadó is.

Nagyjában igen találó ez az itélet. Grillparzer müveiben csakugyan megvan a fönség, de az elragadó, a kellemes mégis fölébe kerekedik s az aránytalanság, amely alakjainak elhatározásai és cselekedetei közt van, a nagyságnál inkább az emberi szeretetreméltóságot hangsulyozza bennük.

Grillparzer az összes német költők közt a legfőképen és legtisztábban tragikus költő. Nem a legnagyobb tragikus. Goethe, Schiller, Kleist mindenesetre nagyobbak nála. De egyik sem annyira csak tragikus mint ő. Költeményei közt, pedig irt számosat, egyetlen egy sem jelentékeny s ha Grillparzer csak lirikus, már rég elmerült volna a feledés homályában. Két elbeszélése szintén melléktermeke csak irodalmi munkásságának és még azok sem igen vesznek róla tudomást, akik drámai müvét alaposan ismerik.

Egyetlen vigjátékot irt, de ezt a közönség, amely a tragikus Grillparzerért rajongott, a legmerevebben, szinte durván visszautasitotta. Egy már akkor európai sikerü szerző csufosan megbukott a Burgszinházban. Grillparzer ellenvéleményen volt. Igazságtalannak, sőt gonosznak, vagy ami még ennél is roszszabb, sekélyesnek tartotta a közönség itéletét és annyira a szivére vette, hogy egyszer és mindenkorra visszavonult a szinpadtól. Nem irt többet — de csak a közönségnek. Mert az irásnak az a kényszere, a geniusz ösztökélő belső démona nem hagyta nyugodni. Negyvenhétéves volt, mikor 1838 március 6-ika után az önkéntes hallgatás számkivetésébe vonult. Hallgatásának évtizedei alatt még három szinpadi müvet alkotott és mind a három kivétel nélkül tragédia. Hires és nagyhatásu álomjátéka: Der Traum, ein Leben szintén a legszorosabb kapcsolatban áll tragikus életérzésével. A darab hőse, Rustan, álmában eszmél rá a belsejében lobogó becsvágy rejtett tragikumára s ez menti meg attól, hogy az életben végigjátssza tragédiáját.

Grillparzer zárkozott, látszólag eseménytelen élete rejtett belső ellentéteinél fogva különösen alkalmas volt arra, hogy benne ezt a tragikus életérzést kiérlelje. Az ördögi nevü költő a megesontosodott nyárspolgár szinte angyalin szelid életét élte. Egész életét a legzártabb körben, szinte azt mondhatnók, mint szürke irodamoly élte le. Nyilvánossága sokáig csak az a szük baráti társaság volt, amelyet a kiskoresmai étkezések alkalma alakitott ki körülte. Csak élete második korszakában, nagy sikerei után tett már nagy utazásokat Európában. De az utazások révén is a magábazárkozott, a világ forgatagában kissé mindig félénk, sőt félszeg vándor maradt.

Ám ez alatt a látszólag kiegyensulyozott életütem alatt háborgó ellentétek tusakodtak. Az ifju Grillparzert, amikor apja hirtelen halála miatt tanulmányait abba kellett hagynia, sokkal magasabb becsvágy fütötte.

Mindez: az alárendelt állás, a lesujtó családi körülmények állandó belső tépelődésekre, az önbizalom megcsappanására s a kisebbségi érzés kifejlődésére vezettek nála. De az ellentét csak annál nagyobb volt, mert a letompitó, korlátozó önemésztődések alatt a lobogó képzelet állandó lázas nyugtalansága feszült. Belsejében ezért szüntelen az önlekicsinylés és a beképzelt tulértékelés végletei tusakodtak, ami állandó bonyodalomra vezetett ugy önmagával, mint a környező külső világgal s egyben tulérzékennyé is tette őt.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy Grillparzer a Szent Szövetség Bécsének tipikus fia volt, azé a Bécsé, amelyet Metternich Európa rendőrévé tett. A rendnek ez a meghunyászkodó tisztelete szinte beette magát a költő idegrendszerébe, éppen ezért hiányzik talán költészetéből a tragikus érzésnek az a lázadó lobogása, amely Schiller darabjaiban háborog. Grillparzer önkéntelenül óvakodott a fennálló renddel összeütközésbe kerülni. Maga sem tudta, mikor egy jelentéktelen versével megsértette az udvari és hivatalos körök érzékenységét és soha nem is sejtette, miért vonták meg tőle váratlanul azt a magas kegyet, amely a diadalmas és ünnepelt szerzőre már a legmagasabb elismerés napjával kezdett ragyogni.

Akármilyen hatalmas lélek volt is Grillparzer — mert annak kellett lennie, ha a családi terheltség mögötte álló rémének, legszükebb köre tragédiájának és a másik végleten saját geniuszának roppant sulya alatt össze nem roppant, — akármilyen belső ellenállásra vall tehát érvényesülése, mégis volt benne valami belső törés, valami tétova bizonytalanság, valami félelem a döntő nagy lépések elől. Ez megnyilatkozik élete jelentős pillanataiban is. Elutazott Weimarba, hogy találkozzék Goethével, akihez lelke vágya vonzotta s aki szeretettel hivta magához a szellem testvért. De nem merte a feléje nyujtott kezet elfogadni, mert csekélynek érezte magát ehhez. Párisba felcsigázott reményekkel utazott. S itt is magános maradt. Félt ismeretségeket, barátságokat kötni, a társaságok feszélyezték. Ugyanez a félelemérzés tartotta vissza a házasságtól és Katharina Fröchlich, aki igazán szerette őt s akihez való viszonya a legkülönösebb regény, örökös menyasszonya maradt.

Hasonló bizonytalanság, tétova belső ernyedés van hőseiben is. Bánk bánt kivéve talán valamennyiből hiányzik a hősi magatartás. Igazi hősei nem is férfiak, hanem sokkal inkább nők, Sappho, Hero, Libussa az antik tragikum egyik legszebb modern ujraélésében az Aranygyapju trilógiában nem Jason, hanem inkább Medea.

Legtöbb darabjában, sőt szigoruan véve, talán valamennyiben egészen más természetü a tragikum, mint a legtöbb tragikus költőnél. Az antik tragikusoknál a hős egy felsőbb erő, tehát rajta kivül álló magasabb rendeltetés, az égiek haragja, a sors ellen küzd. Schiller tragédiáiban is mindig a hősön kivül álló hatalmasság ellen folyik a küzdelem. Grillparzernél, akárcsak önmagában a töprengő, belső vivódás, mindig belül folyik le a tragédia. Hőseinek enlelkük tragikus szinpaduk. Önmagukban és önmagukból termelik ki azt a sötét és kegyetlen erőt, melynek végül áldozatul esnek. Első tragédiájában, az Ősanyában (Ahnfrau) egy egész család marcangolja szét a legádázabb dühvel önmagát. Mintha csak önmagának belsőleg meghasadt tragikus sorsa vetülne ki a történelmi nevü hősökben s a korok felviharzó tragikus problémáiban. Akárcsak Flauber Bovarynéban éppen ugy testesiti meg Grillparzer önmagát, csaknem valamennyi remekbe formált nőalakjában.

Annál meglepőbb, hogy bármennyire az én legbensőbb szinpadán játszódnak le igazában Grillparzer tragédiái, azok mégis a legnagyobb mértékben szinszerüek. A költő csodálatosképpen érezte és szinte érzékelhetően látta tragédiái irása közben az eleven szinpadot. Ami annál érdekesebb, sőt rendkivülibb, mert soha egyetlen darabjának előadását meg nem nézte. Mégis olyan érzéke volt az igazi szinpadi hatások iránt, hogy az eredmény sokszor őt igazolta a Burgszinház tapasztalt szinpadi szakértőjével, Schreyvogellel szemben. Schreyvogel például kétségbe vonta, hogy az Álom, élet cimü álomjátéknak szinpadon sikere lehessen. Grillparzer fölényesen intézte el az aggodalmaskodást: Én láttam irás közben a darabot — mondta. — És a kirobbanó siker őt igazolta.

Ezt a szinpadi érzéket Bécstől, akkor Európa legnagyobb szinházi kulturáju városától kapta Grillparzer ajándékba. És a spanyol drámairóktól, Lope de Vegatól, Moretotól és mindenekelőtt Calderontól, akiknek kultuszát a Habsburgok telepitették át a szélső nyugatról a kultura keleti őrhelyeire. Grillparzer tündöklő Calderon-forditásával hivta fel magára Schreyvogel figyelmét. S első nagy szinpadi sikere az Ahnfrau is világosan mutatja Calderon egyik legszebb misztériumának, a Kereszt áhitatának hatását.

Ez a hatás egy század multán is tovább élt Bécsben. A századforduló legköltőibb szinpadi mestere, Hofmannsthal ugyanahhoz a forráshoz nyult vissza, ahonnan Grillparzer is meritett, Calderonhoz. Calderon viszont antik témáiban él tovább a mai szinpadon. Nagy trilogiáját, az Aranygyapjut, felfedezőjének, Schreyvogelnek unokája vonta össze egy estét betöltő darabbá, amely ma is több mint száz év távlatából állandóan a legifjabb varázzsal hat a Burgszinházban, akit Bécs mint a weimari hagyomány egyetlen örökösét ünnepelt, mialatt ő a hosszu öregség terhétől rokkantan, egy beképzelt családás keserü duzzogásával hervadozott emberkerülő magányában, amelyben különös lényének minden sötét árnyát magára zuditotta, meg azt, ami nagy, jó és sugárzó lényében csak volt, mind átadta hiánytalanul az emberiségnek.

XXIII. ÉVF. 18. SZÁM. **NEMZETI UJSÁG** 1941 jan. 23. CSÜTÖRTÖK

Szerkesztoseg es kiadohivatal, Budapest V., Honved-utca 10. Telefon: 119-660, 119-668, es 119-669
Előfizetési pénztár: Báthory-utca 5. Inspekció Telefon: 120-529
Belvárosi kiadóhivatal: IV., Kossuth Lajos-utca 5. Telefon: 189-533 és Christophoros utazási- és menetjegyiroda. Telefon: 187-502
Fiókkiadóhivatalok (Vidéki előfizetési és árusitási osztály) V., Báthory-utca 8. Telefon. 119-660, es a Pázmány könyvkereskedésben, Baross-utca 82. Telefon 135-479.
Előfizetési ára egy hóra 4 P, negyedévre 10·80 P, félévre 21·60 P, egész evre 43·20 P
KIADÓTULAJDONOS: KÖZPONTI SAJTÓVÁLLALAT RT.

FŐMUNKATÁRS: TÚRI BÉLA † 1913—1936
A KIADÁSÉRT FELELŐS: BARANYAY LAJOS A KÖZPONTI SAJTÓVÁLLALAT VEZÉRIGAZGATÓJA
A SZERKESZTÉSÉRT FELELŐS: DR TÓTH LÁSZLÓ FŐSZERKESZTŐ

Január 23. Csütörtök

Napirend:

Csütörtök:

Róm. kat.: Raimund — Gör. kat.: Kelemen vt. — Prot.: Zelma. — Középeurópai időszámitás szerint Budapesten a nap kel 7 óra 21 perckor, nyugszik 16 óra 31 perckor, a hold kel 3 óra 23 perckor, nyugszik 13 óra 02 perckor.

Vizállás:

A földm. minisztérium vizrajzi osztálya jelenti: A Duna Passaunál, Linz, Oroszvár és Esztergom—Dunapentele között árad, máshol apad. Komáromig alacsony, Esztergomtól Paksig magas, lejebb közepes vizállásu. Vizállások: Schärding 216, Passau 398, Aschach 182, Struden 225, Stein 221, Bécs 203, Pozsony 27, Komárom 255, Budapest 451, Paks 388, Baja 360, Mohács 301, Gombos 188, Ujvidék 180, Zimony 254. A magyar Dunán a jég Dunaremete—Nagymaros között zajlik, Nagymarostól lefelé áll. — A Rába Szentgotthárdnál 78. — A Dráva Barcsnál 10, Drávaszabolcsnál 97, Eszéknél 190. — A Száva Bródinál 417.

A Tisza Tiszaujlakig és Tokaj—Tiszafüred között árad, máshol apad. Szolnokig alacsony, lejebb közepes vizállásu. Vizállások: Faluszlatina 56, Visk 12, Tekeháza minusz 10, Tiszaujlak minusz 38, Vásárosnamény 148, Tokaj 187, Tiszafüred 174, Szolnok 172, Csongrád 266, Szeged 298. A Tisza jege Tiszaujlaknál zajlik, Vásárosnaménytól Csongrádig áll. — A Szamos Désnél minusz 8, Szatmárnál minusz 14. — A Kraszna Alsószopornál 340, Kismajténynál 212. — A Bodrog Sárospataknál 196. — A Sajó Bánrévénél 94. — A Hernád Hidasnémetinél 38. — A Berettyó Margittánál 170. — A Körösök Csucsánál 38, Nagyváradnál minusz 12, Békésnél 444, Gyománál 332. — A Maros Makónál 142. — A Balaton Siófoknál 96. — A Velencei-tó Agárdál 139.

Szinházak müsora:

OPERAHÁZ. Csütörtök: A cigánybáró (B—14). Péntek: Tannhäuser (C—12 — fél 7). Szombat: Bohémélet (Pataky Kálmán szer. — D—14). Vasárnap d. u.: Traviata (Népm. Biz. V—II. 3, a Városi Szinházban — jegyek nem vált.). Este: A mosoly országa (3, fél 8).

NEMZETI SZINHÁZ. Csütörtök: Cyrano de Bergerac (V). Péntek: Cyrano de Bergerac (N—1). Szombat: Vitézi lélek (először, bem. bérl.). Vasárnap d. e. Aranyember (vizsgaelőadás). Délután: Gyurkovics lányok. Este: Vitézi lélek (I. — fél 11, 3, 7. — Vitézi lélek előadása fél 8-kor kezdődik).

NEMZETI KAMARA SZINHÁZ. Minden este és vasárnap d. u. is: Kaland (½4, ¾8).

MADÁCH SZINHÁZ. (T.: 221—214.) Minden este és vas. d. u. is: Négy asszonyt szeretek (½4, ¾8).

MAGYAR MÜVELŐDÉS HÁZA. Csütörtök: Mengelberg-hangverseny (Z. 3. — Mesterbérlet — fél 8). Péntek: Nincs előadás. Szombat: Ökölvivő-mérkőzés. Vasárnap d. u.: Traviata (az Operaház vendégjátéka — V—II).

VIGSZINHÁZ. Csütörtök: Szilveszteri kabaré (K). Péntek: Előadási főpróba. Szombat: A szőkékkel mindig baj van (szomb. esti bérl.). Vasárnap d. u.: Szilveszteri kabaré. Este: A szőkékkel mindig baj van (R. — ½4, ¾8).

MAGYAR SZINHÁZ. Csütörtök: Gyergyói bál (P). Péntek: Gyergyói bál. Szombat: Gyergyói bál. Vasárnap d. u. és este is: Gyergyói bál (fél 4, fél 8).

FŐVÁROSI OPERETTSZINHÁZ. Minden este és vasárnap d. u. is: Ilyenek a férfiak (½4, ¾8).

ANDRÁSSY SZINHÁZ. Csütörtök: Baj van Saloméval. Péntek: Hajnalodik. Szombat: Az ördög nem alszik. Vasárnap d. u.: Hajnalodik. Este: Az ördög nem alszik (½4, ¾8).

PESTI SZINHÁZ. (Pódium.) Minden este és vasárnap d. u. is: Tekintettel arra . . (fél 5, fél 9)

ROYAL VARIETÉ. Minden este, cs., szom. és vas. d. u. is: Royal Trott (fél 5, 9).

ERZSÉBETVÁROSI SZINHÁZ. Csütörtökig: Névtelen asszony (½6, 8, vasárnap ½4, ½6, ½9).

JÓZSEFVÁROSI SZINHÁZ. Csütörtökig: Ezüsttükrös kávéház (½6, 8, vasárnap ½4, ½6, ½9).

KISFALUDY SZINHÁZ. Csütörtökig: Gólyaszanatórium (½6, 8, vasárnap ½4, ½6, ½9).

KAMARA VARIETÉ. Mindennap: „Hurrá 1941" (½9, szombat 6, 9, vasárnap ½4, ½7, 9).

KOMÉDIA ORFEUM. Mindennap: Éjjeli szolgálat (½9, vasárnap ½5-kor is).

Élelmiszerpiac

Az élelmiszerpiacra szerdán vasuton 68 vagon különféle áru, közte 5 vagon burgonya, 5 vagon káposzta, 1 vagon hagyma, 6 vagon vegyeszöldség, 2 vagon alma, 3 vagon citrom, 10 vagon narancs, 6 vagon mandarin, 2 vagon maroni és 1 vagon füge érkezett. Ezenkivül 33 rendelt kocsin és 9 teherautón jött még különféle élelmiszer. Élőbaromfiből a felhozatal 96 ketrec, vágott baromfiből 177 mázsa és tojásból 161 láda volt. A forgalom lanyhán indult. A zöldség- és főzelékfélék piacán a sóska és a paraj olcsóbban volt kapható. A gyümölcsfélék piacán nem változtak az árak. A baromfipiacon élénk forgalom fejlődött ki. A tojáspiacon ellanyhult az irányzat.

Az élelmiszerpiac fogyasztói árai: (Zárójelben a nagykereskedelmi árak.)

Husok és hustermékek: Marhahus, rostélyos és felsál 260—290, leveshus (fartő, tarja, szegye) 160—240, juhhus hátulja 180—210, eleje 140—180, sertéshus karaj 300—340, tarja, comb 252—286, oldalas 180—186, zsirszalonna 212, sertésháj 228, sertészsir budapest 224 fillér.

Baromfi és tojás: Élő: tyuk kg (170—200), csirke rántanivaló kg (230—250), sütnivaló kg (220—240), kacsa hizott kg (230—240), lud hizott kg (240—245), pulyka hizott kg (190—200). Vágott: tyuk kg (180—230), csirke rántanivaló kg (220—320), kacsa hizott kg (230—245), lud hizott kg (200—250), pulyka hizott kg (210—250). Teatojás válogatott drb 17, kg 290, ládaáru (260), kiolvasva (270), hütőházi tojás (247—252), meszestojás (232—237), főző- és aprótojás drb 13—17, kg 260—290 fillér.

Zöldség és főzelékfélék: Petrezselyem (16—22), sárgarépa (12—16), zeller (40—50, cékla (10—20), kalarábé (10—18), karfiol levéllel (100—120), karfiol tisztitott (130—140), vöröshagyma 30—40 (23—32), fokhagyma (55—80), fejeskaposzta 22—30 (18—24), kelkáposzta 32—50 (16—32), savanyukáposzta 34, paraj 120—150 (78—120), sóska meleégyi 350—400 (300), csiperkegomba (200—320) fillér.

Burgonya: Gülbaba (11.85), nyári rózsa 15 (12.35), őszi rózsa 14 (11.5), Ella 13 (10.25), Krüger (8.9), Woltmann 12 (9.4) fillér.

Gyümölcs: Alma nemesfaj 90—220 (80—180), közönséges 70—130 (40—120), körte nemesfaj 100—250 (70—150), dióbél (450—495), gesztenye olasz (62—110), narancs sárgabélü 78—120 (68—96), vörösbélü 168—150 (95—135), mandarin 100—160 (82—125) fillér.

Rádióműsor:

A VATIKÁNI RÁDIÓ JANUÁRI HIRSZOLGÁLATA

Csütörtök 19.30 óra: Ukrán hirszolgálat 48.47 m. hullámhossz. 20 óra: Lengyel hirszolgálat 48.47 m. hullámhossz. 20.30 óra: Olasz hirszolgálat 48.47 m. hullámhossz.

Csütörtök, január 23.

6.40: Ébresztő, torna, hirek, hanglemezek. — 10: Hirek. — 10.20: Pakots József utijegyzetei. — 10.45: Nagy Dániel elbeszélése. — 11.10: Vizállás. — 12: Harangszó, Himnusz, időjárás. — 12.10: Hanglemezek. — Közben 12.40: Hirek. — 13.20: Időjelzés, időjárás, vizállás. — 13.30: Tánczenekar. — 14.30: Hirek. — 14.45: Müsorismertetés. — 15: Árfolyamhirek. — 15.20: Melles Béla-zenekar. — 16.15: Ruszinnyelvü felolvasás és egyházi dalok hanglemezről. — 16.45: Időjelzés, időjárás, hirek. — 17: Hirek szlovák és ruszin nyelven. — 17.15: Tánclemezek. — 17.45: Előadás a szójababtermesztésről. — 18.15: Cigányzene. — 19: Hirek magyar, német és román nyelven. — 19.20: Zenés-énekes részletek a „Rozmaring" c. operettből. — 20: Petőfi-versek. — 20.25: Külügyi negyedóra. — 21.20: Mikrofonnal az amerikai magyarok között. (Hangfelvétel.) — 21.40: Hirek, időjárás. — 22: Cigányzene Cselényi József éneksz ámaival. — 23: Hirek idegen nyelveken — Kb. 23.30: Hanglemezek. — 24: Hirek. — **BUDAPEST II.** 16.15—16.45: Hanglemezek. — 18: Angol nyelvoktatás. — 18.30: Szalay László elbeszéléséből. — 19: Beszkárt-zenekar. — 20: Hirek. — 20.10: Pajzs Elemér előadása. — 20.40: Tánclemezek. — 21.40: Időjárás.

Mozik müsora:

ADMIRAL. (T.: 353—707.) **Oz, a csodák csodája.** ½1, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is.

ALKOTÁS. (T.: 355—374.) **Erzsébet királyné.** — **Ufa és Fox hiradók.** ½4, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is.

ÁTRIUM. (T.: 154—024, 153—034.) **Dankó Pista.** ½6, ½8, ½10, sz., v. és ü ½4-kor is.

ASTRA. (T.: 154—422.) **Trenk báró.** — **Hiradók.** ½4, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is.

BELVÁROSI. (T.: 384—563.) **Egy királynő szive.** — **Hiradók.** 4, 6, 8, 10, v. és ü. jobbt.: 2, 4, 6, 8, 10, balt.: 3, 5, 7, 9.

BELVÁROSI HIRADÓ. (T.: 181—244.) **Uj Japán.** (Colin Ross filmsorozatának I. része.) — **Beszámoló a mátrai sibajnokságról.** — **Szines rajzfilm.** — **Magyar, Ufa, Luce és Fox Hiradók.** Folytatólagos előadások 10—24 óráig. Páholyok elővételben is.

BROADWAY. (T.: 422—722.) **Zárt tárgyalás.** — **Magyar és Ufa hiradók.** ½4, ½6, ½8, ½10, sz., v. és ü. ½2-kor is. Első előadás mindennap mérs. áru.

BUDAI APOLLO. (T.: 351—509.) **Egy királynő szive.** — **Hiradó.** ½5, ¾7, 9, v. és ü. ½2, ½4, ½6, ½8, ½10.

CASINO. (T.: 383—102.) Prolongálva! **Egy csók és más semmi.** — **Hiradók.** ½6, ¾8, ¾10, sz., v. és ü. ½4-kor is.

CITY. (T.: 111—140.) Második hétre prolongálva! **Frankenstein fia.** — **Magyar és Fox világhiradó.** ¾6, ¾8, ¾10, sz., v. és ü. ¾4-kor is.

CORSO. (T.: 182—818.) **A pekingi lány.** ½6, ½8, ½10, sz., v. és ü. ½4-kor is.

CORVIN. (T.: 138—988, 139—584.) **Rózsafabot.** — **Hiradók** ½4, ½6, ½8, ½10 v. és ü. ½2-kor is. Első előadáson mindennap 1000 hely 40—90 fillérig

DÉCSI. (T.: 121—343. 125—952.) **Egy csók és más semmi.** — **Hiradók.** ½6, ½8, ½10, sz., v. és ü. ½4-kor is. V. d. e 11-kor: **Feketeszáru csereszny.**

ELIT. (T.: 114—502.) **Rózsafabot.** 4, 6, 8, 10, v. és ü. 2-kor is.

FORUM. (T.: 189—707, 189—543.) Ötödik hétre prolongálva! **Kék madár.** ½6, ½8, ¾10, sz., v. és ü. ½4-kor is.

GLÓRIA. (T.: 427—521.) **Egy királynő szive.** — **Világhiradó.** ½5, ¾7, 9, sz. ½4, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is.

HIRADÓ-FILMSZINHÁZ. (T.: 222—499.) **Nemes paripák** (kulturfilm). — **Beszámoló a mátrai sibajnokságról.** — **Szines rajzfilm.** — **Magyar, Ufa Luce és Fox Hiradók.** Folytatólagos előadások 9—21 óráig. Páholyok elővételben is.

HOLLYWOOD. (T.: 225—003.) **Cserebere.** — **Épitő nemzet.** — **Hiradók.** ½4, ½6, ½8, ½10, v. ½2-kor is.

HOMEROS. (T.: 296—178.) **Csintalan férjek.** — **Tempó 1940.** — **Világhiradó.** ½5, 7, ½10, v. és ü. ½2-től folytatólagosan.

IPOLY. (T.: 292—606.) **Erzsébet királyné.** ½4, ½6, ½8, ½10 v. és ü. ½2-kor is.

JÓZSEFVÁROSI. (T.: 134—644.) **Oz, a csodák csodája.** — **Magyar világhiradó.** ½4, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is. Első előadás mérs. helyárakkal.

KAMARA. (T.: 423—201.) **Hetszilvafa.** Mindennap: 11, 2, 4, 6, 8, 10 Első három előadás mérsékelt helyárakkal

LLOYD. (T.: 111—494.) **Az ifju Edison.** ½4, ½6, ½8, ½10, vas. ½2-kor is.

OLYMPIA. (T.: 423—188.) **Csintalan férjek.** — **Etán és Pan.** — **Hiradó.** Mindennap: 11, 2, 4, 6, 8, 10.

OTTHON. (T.: 146—447.) **Saroküzlet.** — **Magyar világhiradó.** ½4, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is. Első előadás mérsékelt helyárakkal.

PALACE. (T.: 221—222.) **Notredamei toronyőr.** — **Magyar világhiradó.** Mindennap: 11, 2, 4, 6, 8, 10. Első három előadáson mérsékelt helyárak.

PATRIA. (T.: 145—672.) **Pepita kabát.** — **Hiradók.** 4, 6, 8, 10, vas. 2-kor is.

PHÖNIX. (T.: 223—242.) **Az aranyváros.** — **Magyar hiradó.** Folyt. előadások mindennap: 11, 1, 3, 5, ½6, ½10. Első három mérsékelt helyárakkal.

RADIUS. (T.: 122—098, 120—564.) Második hétre prolongálva! **Egy asszony három élete.** ½5, 7, ½10, sz., v. és ü. 2-kor is.

ROYAL APOLLO. (T.: 222—002.) Második hétre prolongálva! **Dankó Pista.** — **Hiradók.** ½6, ½8, ¾10, sz., v. és ü. 3-kor is.

SAVOY. (T.: 146—010.) **Pepita kabát.** — **Hiradók.** ½4, ½6, ½8, ½10, vas. ½2-kor is.

SCALA. (T.: 114—411.) **Arviz indiában.** — **Magyar és Fox hiradók.** ½6 ½8, ¾10, sz., v és ü. 3-kor is

SIMPLON. (T.: 268—999.) **Rózsafabot.** — **Magyar és Ufa hiradó.** ½4, ½6, ½8, ½10, v. és ü. ½2-kor is.

STUDIO. (T.: 225—276.) **Kismama.** — **Magyar hiradó.** Mindennap: 11, 2, 4, 6, 8, 10. Hétköznap az első három, vasárnap az első két előadás mérsékelt helyárakkal.

TISZTI KASZINÓ ZÁRTKÖRŰ FILMSZINHÁZA. Jan. 23-án: **Schubert szerenád.** — 26-án: **Rózsafabot.** Előadások kezdete: ½5, ¾7 és 9 órakor.

URÁNIA. (T.: 146—015.) **Jud Süss.** — **Magyar és Ufa Világhiradók.** 5, ½8, ½10, sz., v. és ü. ¾3-kor is.

VIDÉKI MOZI

URÁNIA MOZGÓKÉPSZINHÁZ MISKOLC. Tóparti látomás.

Nyomatott a PALLAS IROD. és NYOMDAI R.-T. körforgógépein, Budapest, V., Honvéd-utca 10. sz. (Felelős: Győry Aladár igazgató.)

SZINHÁZ — MŰVÉSZET

SHVOY LAJOS SZÉKESFEHÉRVÁRI MEGYÉSPÜSPÖK idei I. sz. körlevelében számol be a hozzá beérkezett jelentések alapján egyházmegyéje elmult évének eseményeiről és végzett munkájáról. Megállapitja, hogy a mai idők nehézségei dacára sem állott meg a lelkipásztori munka. Elsőnek emlékezik meg az egyházmegyei Actio Catholica munkájáról, mely kétirányu volt: az espereskerületi referensek rendszeres kiképzésben részesültek, az egyesületeket pedig egységes szervezetekbe tömöritette s igy az egyesületi élet a négy egyházmegyei központon át szervezesen kapcsolódik bele az A. C. munkájába. Ezután a beszámoló a hitélet terén folyt munkát ismerteti: a templomépitéseket és a restaurálásokat, plébániaiakok épitését és restaurálását, missziók tartását, uj lelkészséges alakitását, szerzetesrendek letelepedését és a bérmálásokat, amelyek mind örvendetes képét adják a hitéleti tevékenységnek.

— De végtelenül elszomoritott — irja a püspök — a születések hihetetlen visszaesése és a nagy gyermekhalandóság. Legfőbb ideje, hogy a legkomolyabban kézbevegyék a magyar katolikusok ezeket a legégetőbb társadalmi problémákat, amelyek immár a magyarság létkérdésel lettek ezekben a kemény történelmi időkben. Egy nemzet fennmaradásához a statisztikusok szerint szükséges, hogy a szaporodási index ezer lélekre legalább 18 legyen. Magyarországon ez az index ezer lélekre 9.

A hitélet terén megemlékszik még a főpásztor a nyár elején végzett nagysikerü kántorkurzusról, majd áttér az egyházmegye kulturális életére. A szociális téren a munka két irányban haladt: a katolikus karitászt fejlesztette és a munkáspasztoráclót épitette ki. Székesfehérvárott valamennyi keresztény szervezet és egyesület közös megbeszélés után a Magyar Szociális Népmozgalomba kapcsolódott.

— Itt az ideje — mondja a püspök — és elég erősek vagyunk már ahhoz, hogy a magyar falu szociális problémáit, melyeket csakis a Quadragesimo Anno pápai enciklika alapján lehet megoldani, komoly vizsgálat és orvoslás alá vegyük.

Végül a főpásztor arra kéri papjait, hogy az ujévben szivleljék meg a pápa karácsonyi szózatának célkitüzését: le kell győzni a gyülölséget, a bizalmatlanságot, a hasznosságnak azt a szomoru és gyászos elvét, hogy a hasznosság alapja minden jognak, továbbá a gazdasági kiáltó ellentéteket és a rideg egoizmus szellemét. Ebben az irányban kell elmélyiteni a hivek lelki életét.

Vig ünk templomunkba, iskolánkba
RÉGI MAGYAR ÉNEKET!
Tájékoztatót szivesen küld a MAGYAR KÓRUS, Budapest, XII. Pery Oszkár-utca 55.

A SZENT ADALBERT EGYHÁZKÖZSÉG kulturális szakosztálya abból az alkalomból, hogy dr. Hamvas Endre budapesti érseki általános helytartó elsőizben látogatta meg az egyházközséget, magas nivóju hangversenyt rendezett vasárnap este Fehérvári-uti kulturházában, felépitendő temploma javára. Dr. Duday Alajos székesfővárosi tanácsnok, világi elnök üdvözlő, dr. Géresy János főtitkár ünnepi beszédére, majd Borján Lajos szakosztályelnök, Mihályi Tamás plebános szavaira dr. Hamvas Endre érseki helytartó válaszolt, köszöntve a teljes számban megjelent egyházközségi vezetőséget, hiveket és dicsérettel emlékezett meg a nemes célról, Szent Adalbert templomának felépitéséről. A hangversenyen Kiss Györgyné szavalóművész, Merényi Ágnes gordonkaművész, Varga Olly kamaraénekesnő, Pallagi János hegedümüvésznövendék, Sándor Dénes költeményeivel s az egyházközség vegyeskara szerepeltek.

A magyar piaristák. A magyar piarista rend névtára az elmult karácsonykor jelent meg és abból az alábbi adatokat közöljük: A rend alapitója Calasanzi Szent József, aki 1597-ben nyitotta meg iskoláját „Scholae Piae Pauperum" néven Rómában, a szegény gyermekek vallásos nevelésére. A rendet a magyar országgyülés az 1715. évi 102. törvénycikkel honositotta meg hazánkban. A rend jelenlegi egyetemes főnöke (generálisa) Rómában Del Buono József. Tanácsának egyik tagja: Walter János a magyar rendtartományból való. A magyar piarista rend 1721-ben önállósult és első főnöke Zajkányi Lénárd volt. A rend jelenlegi főnöke *Zimányi* Gyula felsőházi tag, a magyar rendfőnökök sorában a 34-ik. Tanácsának tagjai: Sebes Ferenc, Biró Imre, Balanyi György és Tomek Vince; rendfőnöki titkár Rokka Pál. A rend tagjainak száma 308. Közülük egyetemi nyilv. rendes tanár Budapesten Schütz Antal a Pázmány Egyetem rektora, Kolozsváron Binó Vencel, Szegeden Sik Sándor. A névtár megjelenésekor a szegedi tankerület kir. főigazgatója volt az azóta elhunyt Kisparti János. Dunáninneni kerületi katolikus tanügyi főigazgató Tihanyi Béla. A rendi gimnáziumokban 183 okleveles tanár működik; a rendi növendékek nevelésével 9, a rend gazdasági ügyeivel 5 és rendi hivatalokban 4 rendtag foglalkozik. A felszentelt rendtagok száma 245, a szerzetespapi pályára előkészül 63. A rend tagjai közül 1 nyug. egyetemi tanár, 1 c. nyilv. rendk. tanár, 1 egyet. magántanár, 1 m. kir. gazdasági főtanácsos, 4 c. tanker. kir. főigazgató, 3 tanügyi főtanácsos, 4 c. gimnáziumi igazgató, 2 a Magyar Tudományos Akadémia, 7 a Szent István Akadémia tagja, 1 a Magyar Érdemrend csillagos középkeresztjének tulajdonosa, 1 a kormányzói Signum Laudis tulajdonosa, 2 a Corvin-koszoru tulajdonosa, 1 a Kisfaludy Társaság, a Petőfi Társaság és 1 az Orsz. Közoktatásügyi Tanács tagja, 21 a hittudományok doktora, 6 bekebelezett doktor a budapesti hittudományi karon, 66 a bölcselet tudományok doktora, 5 okleveles gazda. A magyar piaristák jelenlegi nesztora Horváth Sándor, a debreceni rendház 84 éves tagja. A rendházak száma a II. bécsi döntőbirósági itélet alapján visszatért kolozsvári, máramarosszigeti és nagykárolyi házzal együtt a mai Magyarországban 14, gimnáziumainak száma a visszatértekkel együtt 13; ezekbe az elmult iskolaévben 5113 tanuló járt. Az elmult évben elhalt rendtagok száma 4, a névtár közreadása óta ujabb 2 halottja van a piarista rendnek.

Ybl Miklós emlékezete

Ötven esztendeje volt január 22-én, hogy a mult század második felének egyik legnagyobb épitőművésze, az Operaház alkotója, *Ybl* Miklós meghalt a Muzeum-körut és a Calvin-tér sarkán emelt takarékpénztári palota szerény kis lakásában. A férfiu, akinek alkotóereje és világviszonylatban is olyan nagyjelentőségü fáradhatatlan munkássága jóformán teljesen átalakitotta az egyre nagyobb méretekben kibontakozó magyar főváros képét, olyan remekműveket és mesteralkotásokat hagyott az utókor számára, amelyek valóban méltán hirdetik évszázadokon át Ybl Miklós nemes emlékezetét.

A legnagyobb magyar épitőművész emlékének hódolt szerdán este az Operaház közönsége is, a diszes hallgatóság, amely néma figyelemmel követte a kortörténeti ismertetésnek beillő előadást, amelyet a nagy magyar művész dédunokaöccse, lovag *Ybl* Ervin kultuszminiszteri tanácsos tartott Ybl Miklós életéről és pályafutásáról.

Számos érdekes és jórészt ismeretlen részletet emlitett meg lovag *Ybl* Ervin dédnagybátyja fáradhatatlan és korszakalkotó munkásságáról. Megemlékezett arról, hogy *Ybl Miklós Székesfehérvárott született* és bár tanulmányait Bécsben és Münchenben végezte, azok befejezése után azonnal hazatért Magyarországra. Mint az akkoriban hirneves és elismert *Koch* Henrik jeles munkatársa, akinél egyébként 1836-ig dolgozott. Pesten *Pollák* Mihály, a *Nemzeti Muzeum* kiváló tervezője figyelt fel az ifju épitész rendkivüli adottságaira. Ő volt az, akinek irányitása mellett akkoriban *Ybl* évekig dolgozott a magyar fővárosban. Közben hivatalos állásért is folyamodott, ezen a téren azonban csalódnia kellett. Az állást nem sikerült elnyernie s ezért, mint magánépitész folytatta tevékenységét.

Lovag *Ybl* Ervin emlékbeszédében megemlékezett a család birtokában lévő okmányokról is, amelyek világhires nagybátyjának olaszországi tanulmányutjairól számolnak be és főbb vonásokban sorolta fel a tömérdek alkotást, amely félszázad után ma is diadalmasan hirdeti *Ybl* Miklós munkásságának emlékét: a fóti templomot, a *Budai Takarékpénztár* palotáját, a *Degenfeld-*, a *Festetics-*, a *Károlyi*-palotákat, a régi *Országházat*, a *Margitsziget* épületeit, a monumentális Vámházat, a budai *Várkert*-bazárt, amelynek tőszomszédságában bronzból öntött merengő szoboralakja áll és végül *az Operaházat*, amelynek megalkotása uj korszakot jelentett a magyar épitőművészetben.

Rendkivül érdekes adatként tette szóvá lovag *Ybl* miniszteri tanácsos, hogy az *Operaház* nem volt az első szinházépület, amelyet *Ybl* Mikós tervezett. 1858-ban ugyanis *Balatonfüred* számára készitett szinháztervet, amelyet azonban a vármegye a tulnagy költségek miatt nem kivitelezteteti.

Az *Operaház* palotája, amely az akkori Sugár-ut elején, az ugynevezett Herminatéren épült, azon a telken, amelyet a végrehajtó bizottság 500.000 forintért vásárolt meg a népszinházi alaptól, költségeire eredetileg 2,110.000 forintot irányoztak elő. Végül is *Európának akkoriban legszebb*, tüzrendészeti szempontból legbiztonságosabb és kivitelében legtökéletesebb operaháza 3,298.430 forintba és 22 krajcárba került.

Feszült figyelemmel és érdeklődéssel fogadott fejtegetései végén bejelentette lovag *Ybl* Ervin, hogy nagybátyja életrajzát kétkötetes hatalmas munkában dolgozza fel és ebben a művében ismerteti majd *Ybl* Miklós, az ember nemes, tiszteletreméltó egyéniségét, a magános férfiuét, aki egész épitész-nemzedéket nevelt a magyarságnak, a természetbarátot, a minden szépért és nemesért lelkesedő kivételes egyéniséget, aki világéletében szerény, önzetlen, halkszavu idealista maradt.

Megindultan, majd ismét kirobbanó lelkesedéssel ünnepelte a közönség lovag *Ybl* Ervint nagyszabásu előadásáért.

Ezután vette kezdetét a műsor, amelyen ezuttal szereplőváltozással került szinre *Strauss* Richard dalműve, a *Rózsalovag*. A cimszerepet *Gere* Lola gyengélkedése folytán bravuros beugrással *Walter* Rózsi alakitotta, aki ugyan már régebben nem ábrázolta Octavian alakját, de most ismét kitünő diszpozicióban, kivételes játékstilusával, gyönyörü szopránjával szinte uj tartalmat adott szerepének. A közönség nagy szeretettel ünnepelte a művésznőt és vele együtt a kiváló együttes többi tagját, elsősorban *Báthy* Annát és *Székely* Mihályt, akik sokszor méltatott tudásuk javát adták a marsallné és Lerchenau szerepében, *Máleczky* Oszkárt, a szivderitő humoru Faninalt, továbbá *Kovács* Jolánt, *Laurisin* Lajost és *Horváth* Imrét, a három uj szereplőt, akik derekasan vették ki részüket az est sikeréből. (d. f.)

Babay József szivhezszóló filmje: Rózsafabot Szeleczky Zita lélekbemarkoló művészi alakitása!
SIMPLON ELIT

Hangversenyélet Szegeden

Szeged, január 22.

Az iskolánkivüli népmüvelési bizottsággal karöltve az ujjászervezett *Városi Zeneiskolai Kamarazenekör* hat koncertből álló hangversenysorozatot rendez Szegeden az idei szezonban. A hangversenysorozat első és második koncertje a legteljesebb siker jegyében zajlott le december 16-án s január 8-án. A koncertek közönsége: az előkelő keresztény társadalom szine-javából került össze. A városi zeneiskola diszterme a bérletben rendezett hangversenyeken zsufolásig megtelik minden alkalommal.

Az első hangverseny *Kazacsay* Tibor zenei előadása volt: „Humor a zenében" cimmel. Hatalmas ünneplésben volt része a kiváló zeneszerzőnek és esztétikusnak. A második koncert *Lengyel* Gabriella hegedü és *Gémes* Irén hárfa együttes estje volt. Közreműködtek: *Witzenetz* Jolán ének és *Erdélyi* János hegedü. A zongorakiséretet *Antosné, Simkó* Mária és *Armandola* Gabriella látták el. Vivaldi: kettős hegedühangversenyét tökéletes stilusu művészettel tolmácsolták *Lengyel* Gabriella és *Erdélyi* János. A kitünő *Lengyel* Gabriella Mozart: g-dur koncertjét valamint *Grandos* Zsolt, *Wieniawsky*-szerzeményeket hegedült nagyvonalu széles dinamikával, kiforrott technikával.

Nagy és őszinte sikere volt a nagyszerü hárfásnak, a tehetséges *Gémes* Irénnek. *Tournier, Mendelssohn, Gémes, Zabel, Debussy és Schnaeker* műveit hárfázta szárnyaló tiszta muzsikálással. Gyönyörü és Szegeden először hallott műsorát több ráadással kellett megtoldania.

A zeneszámok között éneklő *Witzenetz* Jolán is nagy tetszést aratót Verdi, Respighi, Csajkovszky, Siklós és Vannay szerzeményeinek őszinte átélésével, finom technikával előadott szereplésével.

A forró sikerü hangverseny a fiatal magyar tehetségek bemutatójaként mintegy demonstrálta az uj irányzatot, mely a tiszta és kiforrott keresztény művészet jegyében született és indult el meghóditani a művészetre vágyó széles néprétegeket.

Vándor Kálmán uj darabja a szegedi Városi Szinházban

Január 31-én mutatja be a *szegedi Városi Szinház* harmadik idei eredeti darabját, miután a szinház igazgatósága kötelezettséget vállalt a várossal szemben, hogy eredeti darabok szinrehozásával emeli a szinház szinvonalát. Mint emlékezetes, elsőnek *Babay* és *Buday* Dénes, aztán *Marschalkó* Lajos és *Liszt* Nándor zenés darabjait hozta. Most következett el az első prózabemutató ideje. Tavalyi nagy prózasikerének, a „Trieszti gyors"-nak szerzője, *Vándor* Kálmán irt uj darabot a szegedi Városi Szinház számára. *Tigrisbéke* cimü, nagy sikert elért regényéből irta meg *Arany Griff* cimmel uj szinjátékát. A bemutatón a férfiőszerepet *Kardoss* Géza játssza. Az utolsó próbákon és a bemutatón részt vesz a kitünő szerző is.

MENGELBERG MA FÉL 8.

Beethoven: Eroica, Hármas verseny, Dalok, Egmont. Közr.: K. Durigo Ilona, Faragó, Kerpely, Végh Sándor.
Jegyek: Népm., Városi, Koncert.

Minden idők egyik leggrandiózusabb filmalkotása!
Nyomorultak
HARRY BAUR RIALTO CHARLES VANEL

Dankó Pista Stockholmban

Stockholmból jelentik: A *Dankó Pista* filmet most mutatták be Stockholmban. Az ünnepi bemutatón ott volt *Matuska Péter stockholmi követ* is feleségével együtt. Jelen voltak továbbá a magyar követség tagjai, valamint *a Stockholmban vendégszereplő magyar tenniszjátékosok*. A magyar filmet a svéd közönség és sajtó rendkivül melegen fogadta.

Valamennyi stockholmi lap *hosszabb cikkben* számol be a bemutatóról és *nagy elismeréssel adózik* a pompás felvételeknek, az elsőrangu rendezésnek és a szereplők kitünő játékának. Rendkivül tetszettek a filmben szereplő zeneszámok. A *Dagens Nyheter* azt irja, hogy *a magyar film megtalálta azt az utat, amelyen a külföldet is meghódithatja. Jávor Pált a svéd sajtó a legnevesebb filmszinészek sorába állitja.* Épp oly melegen dicsérik *Lukács* Margit tüzes játékát és *Simor* Erzsi vonzó szépségét is.

Verdi emlékünnepségek Budapesten

A halhatatlan olasz zeneköltő, Giuseppe *Verdi* halálának negyvenedik évfordulóját mélységes kegyelettel üli meg az egyetemes zenei világ. Bensőséges visszhangja lesz az emlékünnepségeknek a magyar fővárosban is, ahol a jelen kor egyik legkiválóbb itáliai mestere, Arturo *Casella*, a világhirü pianista személyesen vesz részt a sorozatos emlékhangversenyeken, amelyeket az *Operaházban* és a *Zeneművészeti Főiskolán* rendeznek a nagy olasz géniusz tiszteletére.

Az *Olasz-Magyar Kulturális Intézet* kiváló vezetője, dr. Alfredo Bizzari szerdán délután tájékoztató értekezleten fejtette ki a budapesti Verdi-emlékünnepségek programját, amelyet *Bottai* olasz kultuszállamtitkár és Alfredo *Casella* irányitásával állitottak össze az illetékes római tényezők.

Dr. *Bizzari* nyilatkozatában kifejtette, hogy az emlékünnepségek sorozata január 27-én veszi kezdetét dr. *Tóth* Aladár, az ismert nevü zeneesztétikus „Verdi művészi hitvallása" cimü előadásával a *Zeneművészeti Főiskolán*. Február 8-án az Operaházban *Failoni* karnagy vezényletével *Verdi* szimfónikus alkotásaiból összeállitott müsor kerül előadásra, ezt megelőzően azonban, február 1-én *Casella* professzor tart előadást az *Olasz-Magyar Kulturális Intézet* dísztermében a modern olasz zenéről, február 2-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén pedig Casella *Bonucci* és *Poltronieri* közreműködésével a világszerte ismert művészek triója ad hangversenyt.

Az ünnepségek müsortervezete szerint február 26-án *Böszörményi Nagy* Béla zeneakadémiai tanár, zongoraművész és Alfredo *Casella*, a világhirü olasz pianista adnak kétzongorás hangversenyt a Zeneakadémián, március 28-án a *Waldbauer—Kerpely* vonósnégyes művészegyüttese ad hangversenyt olasz zeneköltők alkotásaiból. Végül április 12-én kitünő olasz művészek közreműködésével zongoraötös hangversenyt rendeznek ugyancsak a *Zeneakadémián*, végül pedig Alfredo *Casella* vezényli az *Operaház* zenekari együtteséből összeállitott kamarazenekar tagjait, akiknek müsorán Verdi-alkotások mellett az uj olasz kamarazeneirodalom remekei szerepelnek.

Nyilatkozatának végén dr. *Bizzari* főigazgató az őszinte hála és elismerés szavaival emlékezett meg az értékes támogatásáról, amelyet a magyar zenei élet vezetői, elsősorban *Dohnányi* Ernő, valamint *Márkus* László, az Operaház igazgatója nyujtottak a nemes cél érdekében s annak a reménynek adott kifejezést, hogy a világszerte ma is népszerü diadalmas olasz alkotóelme Verdi emlékére rendezett hangverseny-ciklus eseményeinek bensőséges visszhangjuk lesz a magyar fővárosban is. (d.)

A Magyar Amatőrfilm Szövetség bemutatója

A *Magyar Amatőrfilm Szövetség* diszelőadás keretében mutatta be a közelmultban Budapesten lezajlott nemzetközi verseny dijnyertes filmjeit és a szövetség tagjai által az erdélyi bevonulásról készitett szines filmet. A filmeket megtekintette *Hóman* Bálint kultuszminiszter, vitéz *Bartha* Károly honvédelmi miniszter, Otto *von Erdmannsdorff* német követ, *Varga* Imre, a számvevőszék elnöke, báró *Wlassics* Gyula és *Kádas* Károly államtitkárok, vitéz *Haász* Aladár miniszteri osztályfőnök és sokan mások. A szövetség egyik korábbi bemutatóján *Werth* Henrik, a magyar honvédvezérkar főnöke is megtekintette a ma már történelmi értékü riportfilmet, amely az erdélyi bevonulásról készült.

Ybl Miklós

arcmása

1933 febr márc

Kallós Edétől

Klobelsberg emlékkiáll Műcsarnok

24363

941

SZÉKESFEHÉRVÁR
942 JAN. 15. 16.
S 1 S

FEHÉRVÁR

A Műemlékek Országos Bi
Elnökségé

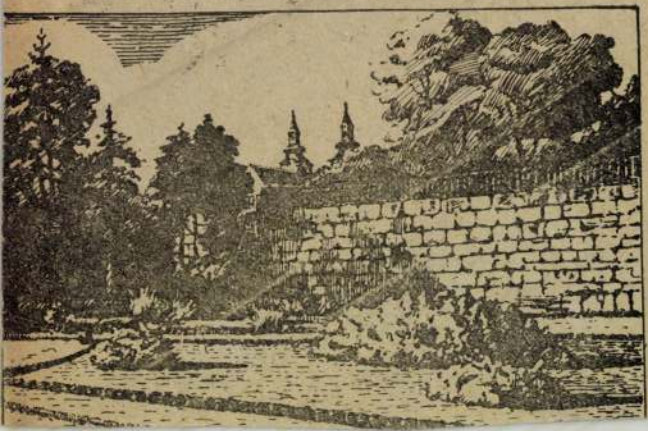

Buzol

Az Operaház

a reneszánsz NAGYMESTERE

A XIX. században a barokk utolsó és hatalmas hullámai az új klasszicizmus egyszerűségében szelidülnek meg, majd Steindl Imre Országháza az újgótikát Hauszmann Alajos királyi vára, az új barokkot és a szerteágazó stílustörekvésekkel egyidejűleg Ybl Miklós Operaháza, Vámháza és magánpalotái az újreneszánsz dicsőségét hirdetik. Ez a lázasan építkező korszak alakította át a szelid és csendes fővárost, hatalmas méretű alkotásokat hozott létre és világvárosi rangra emelte a Millenneumi-ünnepségek felé közeledő Budapestet. Míg 1870-ben mindössze 2485 ház állott a fővárosban, addig a század végén már a kétszeresét 6455-t számoltak.

Az újjáalakuló városkép egyik vezető alakja Ybl Miklós. Székesfehérvárott született, majd Münchenen keresztül Bécsbe, innen Prágába került s végül képzett pallérként érkezett haza. Először Pollák Mihály mellett dolgozott — nála tanulhatta legjobban az új klasszicizmus nemes formáit, előkelő arányait és finomult térelosztását. Sohasem kalandozott túlmesszire tanítómesterétől; reneszánsz építészete inkább a nemes egyszerűség jegyében született és mindenesetre több rokonság fűzi a klasszikus szellemhez, mint a részletező neogótikus, vagy új barokkhoz.

Ybl Miklós szobra a budai kioszk előtt

VITÉZ lélek

Költészet, népmese és robusztus valóság fonódik össze Tamási Áron szimbolikus értelmű, új népi játékában. Hősei néha úgy hatnak, mintha a székely népmesék s a balladák világából léptek volna ki, sok-sok csillagtávolságnyira a valóságtól, máskor az élet forró ereje, a népi sors küzdelmes igazsága lüktet bennük és ezzel férkőznek közel a szívünkhöz. Költői mondanivalókban gazdag ez a székely színjáték, alakjai hamisítatlanul idézik egy nagyszerű nép hímes képzeletvilágát, életbölcsességét, humoros-komoly észjárását. Kitűnő együttes szolgálja a szerző költői szándékait: Apáthy, Lehotay, Szeleczky Zita, Hosszú Zoltán, Gózon, Berky Lili, Eőry Kató és Vándory Margit. A „Vitéz lélek" a színházi évad egyik legművészibb értéke, amelyet Erdély lelke adott a magyar irodalomnak.

Szeleczky Zita
Apáthy Imre

Hosszú Zoltán
Apáthy Imre

Lehotay
Árpád

NA-BÁL

T LEGSZEBB RÓZSÁJA

Czobor Edit — Tahy Erika

Herczeg Éva — Borbás Babus — Bánsági Klára — Miklós Éva

Zlinszky Edit — Láneczy Marianna — Kühne Alice — Preisz Hedda

Haluskay Mimi — Halász Márta — Mosonyi Marietta — Ridi Marietta

Minden vonatkozásban a romantika híve s józansága és helyes arányérzéke tisztán látta az új stílus téves kitéréit is. Olaszországi útján tiszta reneszánsz formákkal ismerkedett meg amelyek előkelő pompaszeretete mellett is megóvták a hangos túlzásoktól.

Semper Gottfried hatása alatt választja a reneszánsz útját, hátat fordít kezdeti romantikus alkotásainak és az új irányon haladva a választott forma nagymesterévé lesz. Fokozatosan fejlődő tehetségét igazolja épületeinek hosszú sora, az első fóti templomtól, a Nemzeti Lovardán, a Festetich, Degenfeld, Károlyi palotákon keresztül, a régi Országházig, a Vámházig, a Várkertbazárig és végül az Operaházig minden alkotása.

A különböző romantikus áramlatok között a neoreneszánsz lesz az új és modern stílus, mely leginkább felelt meg a magyar igényeknek. Báró Eötvös József, az egykori kultuszminiszter a többi bírálóval együtt elvetette. Fesslnek az Akadémiához készült gótikusmór terveit s a közvélemény hangulatának megfelelően későreneszánsz stílust követelt. Ilyen körülmények között született az Akadémia után mintegy tizenkét évvel az Operaház, mely a nagy művésznek legszebb és legérettebb alkotása lett. Szerény méretű polgári házak mellett kezdik építeni a hatalmas épületet, nem messze tőle már a város erdeje kezdődik. 62x26 méteres telken indulnak el a munkálatok, melyet a bizottság ötszázezer forintért vásárolt s az építési költségekre 2,110.000 forintot irányzott elő. Az akkori Európa egyik legmodernebb és legdiszesebb Operaházát építették, melyet megtervezni az Országház után talán a legmegtisztelőbb feladat volt.

Részlet az Operaház előcsarnokából

Többi következő alkotása szerényebb kivitelében és eszközeiben — kisebb anyagi lehetőségek állottak rendelkezésére, de építészeti elgondolásukban harmonikus téralakításukban már a legnagyobb próbát kiállott művész szellemét bizonyítják. Egyszerű és zárt az állami életet szolgáló Vámház és derűs, előkelő a sok magánpalotája. Vezető egyéniségét nemcsak alkotásainak dicsérete bizonyítja, hanem sokkal valószerűbben követőinek és stílusának elterjedése.

Radocsay Dénes

A Vámház épülete

water basins in the twilight. It has tobe admitted that the balneologic culture of the Turks was highly developed.

After the departure of the Turks thier baths remained in working order. The townspeople became very great addicts and insisted on having the benefit of these baths, while all newcomers soon joined the number of enthusiasts. Travellers of the XVIII. century eulogize over these baths. During the first half of the 19th century, with the beginning of modern balneolography, the baths were improved by the addition of tub baths and hotel buildings. This was the case with the Rudas bath, the pillared court of which having been built at that time. Excellent effects were achieved in the hotel of the Császár Baths toward the end of the 'forties, with the construction of the pillared court, as designed by Joseph Hild.

At this time a large number of baths of classical proportions were built in Hungary, well toned hotels were erected along the carbonic springs of Balatonfüred, in Szliács and Pöstyén, Upper Hungary and at Hercules Spa, in southern Hungary.

The finest curative bathing establishment of the second half of the 19th century was built according to the plans of Nicholas Ybl, architect of the Royal Hungarian Opera House, — near the artesian spring of Margaret Island. This therapeutic bath, with its beautiful volumes and refined architecture is still one of the most decorative constructions of the Margaret Island. The smaller notels of the island were designed by Ybl too, and they are, in their simplicity, exceedingly successful works of achitecture.

The designs of the baths of Budapest and Hungary executed at the beginning of the present century are often faultless, nevertheless they bear the mark of all the lack of decision about style and form of their architectural execution of this epoch; therefore their general effect on the modern unlooker is not always favourable.

Messrs. Hegedüs, Sebestyén and Sterk, the architects of the St. Gellért Hotel, the construction of which was started before the outbreak of the world war, introduced the characteristics of he Hungarian style of architecture in their desings. An improvement on this hotel was the addition of the pool with artificial waves which was opened in 1928 and which, in spite of the lack of space, proved a great success with its intimate atmosphere, colouring and well planned gardens. A visit to this popular open air bath gives an unforgettable memory to everyone. The same may be said of the boubble bath of the St. Gellért Hotel which was built in its former winter garden, and which is a worthy supplement to the wave baths.

Due to the modern requirements of Budapest a large number of open air baths have been constructed, some simple in their architecture, as that of the romantically situated Aquincum baths, and some more sumptuous in design, as the open air basin of the Széchenyi baths. The latest in this respect is the

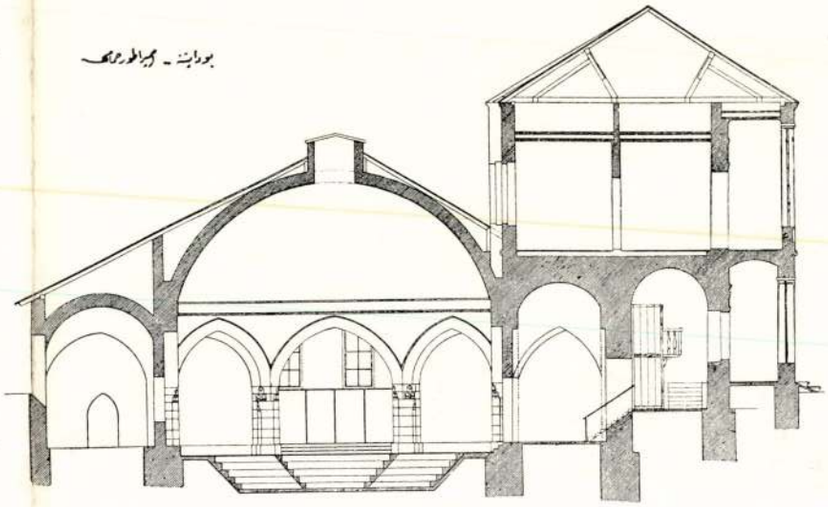

Császárfürdő

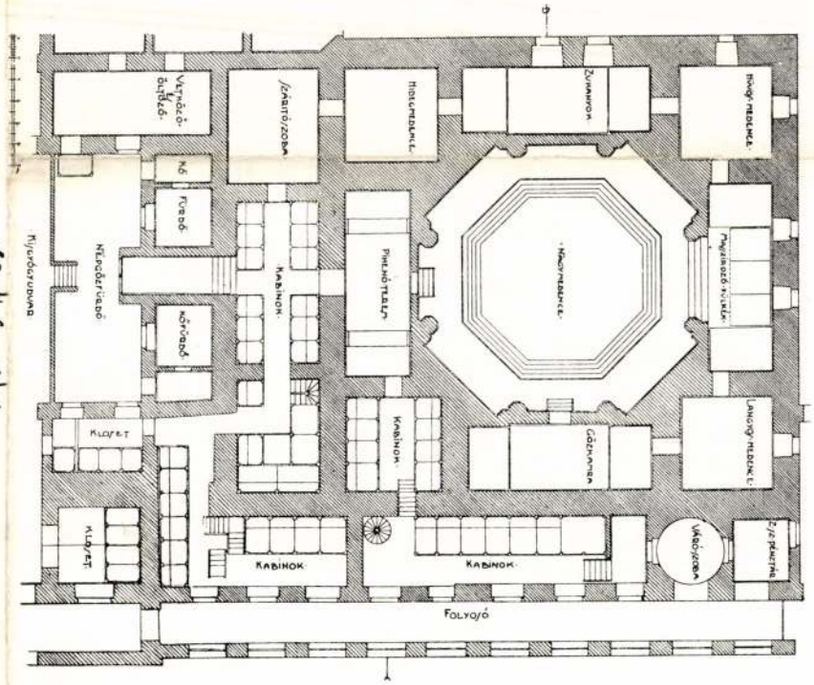

A budapesti Császárfürdő török épületrésze
Turkish part of the building of „Császár" Bath in Budapest

Dr Virgil Bierbauer: The architecture of Hungarian baths.
Tér és Forma. 1937. 9. sz.

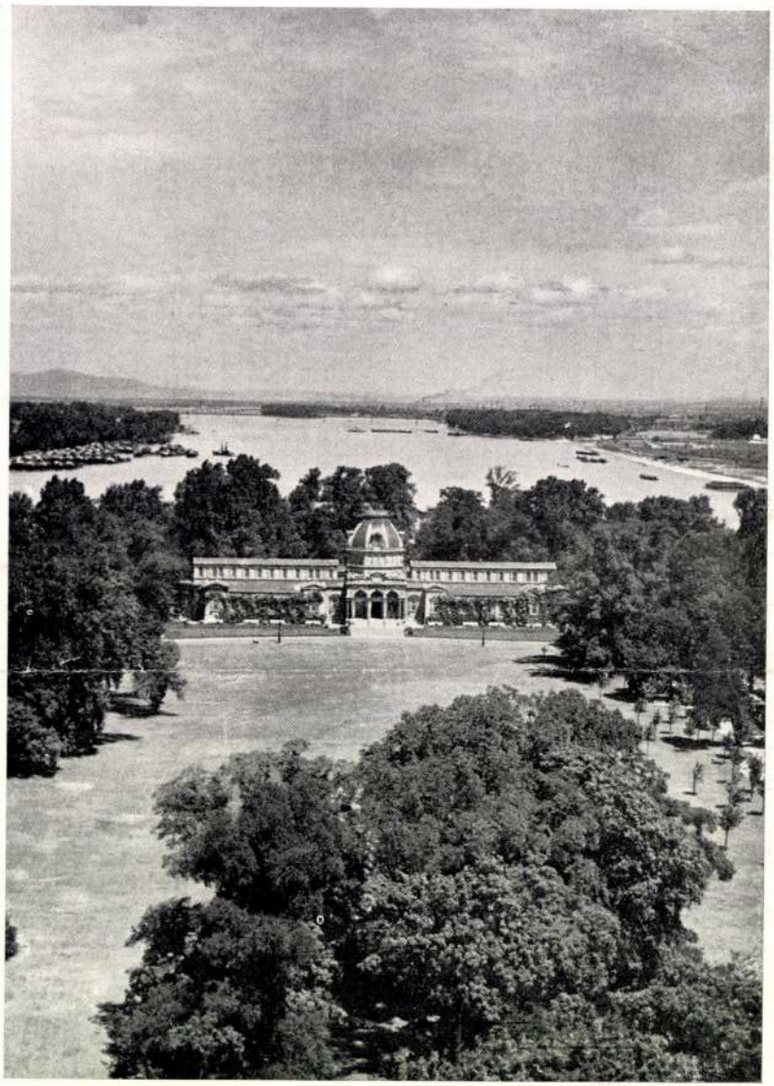

A Szent Margitszigeti fürdőház. Tervezte: **Ybl Miklós**
Beth on the St. Margaret Island (Budapest) Designed by **Nicholas Ybl**

Palatinus beach on Margaret Island, designed by a young architect Stephen Janáky. Perfect solution of its bright and sunny architecture, is an example of the balneologic culture of modern times, and the mythical murals of the main hall — executed by Stephen Pekáry — create a tie between the present and the elusive past of the Hungarians. Credit is due in connection with the creation of this building to Zeno Bessenyey, President, and Paul Algyay-Hubert Vice President of the Municipal Council of Public Works, under whose devoted and able direction this elaborate work was completed.

This establishment points out the path to be followed in the future, i. e. how the character of the baths should harmonize wiht the needs of the man of today and how the wealth of thermal water supply should be utilized for the benefit of the public and our visitors. There are great possibilities in store for the Municipality and many fine tasks to be accomplished by our modern architects in this respect, as a large amount of the water gushing from various springs flows waste into the Danube. For instance there is the group of springs, with abundant and good water supply, near the Roman baths, which is absolutely predestined, by reason of its picturesque surroundings to become the centre of Budapest's bathing resorts and a playground of open air sports. It seems only reasonable to presume that the development of its bath is the duty of a town, which may proudly state that for thousands of years back the culture of bathing was consecutively cherished and the culture of baths in Budapest is a living memento of the classical past.

Dr. Virgil Bierbauer.

Literature: Two very interesting essays were written on the subject of the ancient baths of Budapest, in French, by Andre Medviczky in the July and August (1937) numbers of the „Nouvelle Revue de Hongrie". The drawings and plans of the Turkish baths were executed by Professor Ernest Foerk and his pupils.

Ormos Zsigmond: Fóth művészeti viszonyairól.

8°, 2 k., 28 l., Pest, 1862.

A Jóti templom

Kis 8°, 21K, 61L, Budapest, 1931.

Ybl Miklós

Lyka Róma 71. l.
79, 80. l

Ybl Miklós

László

Lauterbach Lajos

A m. kir. Operaház

Budapest, 1941.

Ybl Miklós

l.

Lykanomzromantika

27, 49, 64, 66, 67,
82, 87, 88, 220, 222,
224, 228. 229, 231,
244, 260.l.

Ybl Miklós

LykaMagyműI800-50

46, 83, 144, 224,
248, 250, 260, 299,
306, 337, 470-l.

Nagyságos

dr.Szentiványi Gyula főtitkár urnak

B u d a p e s t e n . IX.

Üllői út. Iparművészeti
~~múzeum.~~

Rakós u 10

gyar modern építőművész. Az ő föllépését és működését megelőző időkben ugyanis, építőművészeti tevékenységről hazánkban egyáltalán alig lehetett szó. Így volt egészen a múlt századnak körülbelül első harmadáig, a Pollák és Hild koráig, akik, és velük még néhány többé-kevésbbé jelentős kortársuk, a klasszikus stilusok komoly tanulmánya alapján, e formák nemes egyszerűségét igyekeztek meghonosítani építményeiken, de ebben aztán nem ritkán annyira mentek, hogy műveik olykor, sőt legtöbbször csaknem szárazakká, szinte ridegekké váltak s a különben is kevés ilynemű fogékonysággal bíró közönségnek alig birták az építőművészet iránti érdeklődését fölébreszteni. Szóval, akkori építőművészetünk, mondhatni szinte kizárólag a görög-római tektonika alapján állott s a festői elemet csaknem teljesen nélkülözte; holott — hiszen ez eltagadhatatlan — az építőművészet-

AZ ELSŐ HAZAI KÁLVINTÉRI PALOTÁJA ÉS SZÖKŐKÚTJA.

nek a festőiség is egyik elengedhetetlen alkotó eleme.

Ekkor jött *Ybl* és vele s az ő nyomában néhány kiválóbb kortársa. *Ybl* pályája legkezdetén az akkori szomorú viszonyok nyomása alatt, tagadhatatlan, csak egészen jelentéktelen, az akkori alacsonyfokú közszükségletnek megfelelő műveket alkotott. De hogy ez a működése mennyire nem elégíthette ki őt magát sem s hogy élt benne a művészi ambició és magasabbra törés vágya, legjobban bizonyítja, hogy abban a percben, amikor találkozott valaki, aki művészeti igényeket tárt szemei elé és megadta a szükséges anyagi eszközöket is, *Ybl*-ben rögtön fölébredt és fölszárnyalt az a művészszellem, amely nem csupán a kenyérért dolgozik többé, hanem a művészi géniuszszal köt szövetséget és „eget kér".

A VÁRBAZÁR.

Károlyi István, a fóthi gróf, ez a nagylelkű, minden hazafias téren áldozatrakész és lelkes mecenás főúr volt, aki a „fóthi templom" megépítését Ybl-re bízta, ezzel Ybl-t — mondhatnók — felfödözte és így közvetve, a magyar modern építőművészeti gyakorlatnak mintegy megteremtője lőn.

A fóthi templom tervezésekor *Ybl* visszanyúlt a régmúlt időkbe, ahhoz a stilhez, mely nálunk hazánk legvirágzóbb századaiban dívott s a gyakorlat s fönnmaradt műemlékeink révén szinte legmagyarabb stilnek mondható: a románhoz. Bámulatos formaérzékkel élte bele magát e stil szellemébe, úgy, hogy a fóthi templom a modernizált románstilnek kiváló példája.

De ugyanazzal a biztos kézzel és beható műértelemmel művelte ő későbbi, csaknem megdöbbentően változatos és sokoldalú építészi működése során a többi, tőle alkalmazott stilek formakincseit, mansard-os francia renaissance-ot, az olasz palota-stilt a renaissance más monumentál-változatait és végül a barokk-ot, mely a királyi várpalota óriás szabású kibővítésének megfogalmazásakor szolgált alapul.

És e mellett az építőszerkezetek tökéletesítése s a monumentális építőanyagok megfelelő alkalmazása sem kerülte el figyelmes gondoskodását; hiszen feledhetjük-e, hogy a modern Budapestet,

A LOVARDA ÉS KÁROLYI ALAJOS GRÓF PALOTÁJA.

E cikk elejét és hátulját lásd a komplett példányban Magyar Építőművészet 1907. 7. szám.

AZ OPERA.

a legelső faragottkővel, burkolt épülettel, a budai takarékpénztár házában, szintén ő ajándékozta meg.

Pedig az épületszerkesztés, a munka végrehajtásának a kérdése, sem volt akkortájt olyan egyszerű és kényelmes dolog, mint manapság, amikor az építőiparosok, az építőipar — bátran mondhatjuk — minden ágazatában, teljes készültséggel és képzettséggel állnak rendelkezésünkre, úgy hogy a művezető építésznek ma valóban csak rendelkeznie kell s aztán a kész munkát fölülvizsgálnia. *Ybl*-nek még nem állt fejlett építőipar a szolgálatára, hanem legtöbbször magának kellett az iparost — ha volt — kitanítania, ha pedig nem volt, vagy olyan méltánytalan követelésekkel állt vele szembe, a melyeket teljesíteni lelkiismerete tiltotta, akkor kénytelen volt ily esetekben a munkát vagy az iparost külföldről importálni, hogy vállalt kötelezettségének megfelelhessen. Így történt ez, többek közt, a Sándor-utcai ideiglenes országház építésekor, a mikor — tekintettel a fölötte szűken (összesen három hónapban) megszabott befejezési határidőre — az asztalos-munka egy részét Bécsből kellett megrendelnie, mely „hazafiatlan eljárásáért" aztán — a szó szigorú értelmében véve — csaknem megkövezték.

Holott *Ybl* nemcsak kiváló építész, kitűnő szakember, hanem jó hazafi, jó magyar is volt, lelkületében és nyelvében egya.ánt. Magyarul nemcsak jól, hanem zamatosan beszélt; köszöntéskor rendesen „szerencsés jóestét, vagy jónapot" kívánt s a körzőt sohasem mondta másnak, mint „cirkulusnak". Ez ugyan paradoxonnak hangzik, pedig aki ismerte a régi világot, az tudja, hogy a „cirkulust" csak a tőzsgyökeres magyar ember használta.

Nem szabad emellett felednünk, hogy *Ybl* nemcsak műtermében, az építőiparosok műhelyeiben és építkezéseinek állványain fejtett ki csaknem emberfölötti sikeres tevékenységet, hanem a közélet terén is buzgón, bölcs mérséklettel s mindig önzetlen jóakarattal teljesítette azt, ami a munkából reá hárult. Mint a fővárosi törvényhatósági bizottság és a fővárosi közmunkák tanácsának, utóbb pedig mint a főrendiháznak tagja s mindenekfölött mint a Magy. Mérnök- és Építész-Egyletnek évtizedeken át alelnöke s a műépítészeti szakosztály elnöke, szinte közmondásossá lett pontos buzgósággal teljesítette, amit magára vállalt.

Ybl-t tehát egyéniségének egészében, működésének teljességében kell szemeink elé állítani, ha meg akarjuk érteni azt az általános, lelkes méltánylást, amelylyel a szakkörök, de sőt az e körökön kívüli művelt társadalom is, 1882-ben azt az eszmét fogadták, hogy az *Ybl* 50 éves építészi működését, munkásságának félszázados jubileumát, megfelelő ünnepséggel üljük meg.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet eleintén csak kebelbeli, inkább családias jellegű ünneplést tervezett, de a rendezés során a szakkörök lelkes érdeklődése a társadalom minden rétegében oly élénk visszhangot keltett, hogy az ünnepély tényleg országossá nőtt, a mennyiben a Vigadó nagytermében megtartott lakomán nemcsak hogy négy miniszter jelent meg a kormány képviseletében, hanem ott voltak: a képviselőház elnöke, a főváros három polgármestere, Pest vármegye fő- és alispánja és Székesfehérvárnak, az *Ybl* szülővárosának küldöttsége, ott voltak: a Tudományos Akadémia képviselői, az Egyetem és a Műegyetem rektorai, számos író, élükön Jókai Mórral, a tesvérművészetek: a szobrászat és főstészet képviselői, Huszár Adolffal és Lotz Károlylyal és ott volt a kar- és szaktársak szinte végelláthatatlan sora, mindannyian lelkes örömmel üdvözölve a modern magyar építőművészet dicsőségkoszorúzta ősz „atyamesterét". De sőt a haza határain kívül is lelkes érdeklődéssel fogadták a művész-jubileum hírét s az Oesterreichischer Ingenieur- und Archi-

A MARGITSZIGETI FÜRDŐ.

tekten-Verein öttagú küldöttséggel vett részt az ünneplésben, köztük Hansen Teofil és Schmidt Frigyes a világhirű „Dombaumeister", aki lelkes szónoklatban föl is köszöntötte ünnepelt magyar kollégáját. De az ünneplés súlypontja azért mégsem a mindenekfölött fényes ünnepi lakoma, hanem az a tisztelgés volt, amikor Hollán Ernő, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet alapító-elnöke, a választmány és a tisztikar élén, az *Ybl* érdemeit méltányló nagyszabású üdvözlő beszéd kíséretében átnyujtotta az egyesület remekbe készült albumát, mely a kartársak, tehát méltánylásra leghivatottabbak hódolatát fejezte ki, a mindannyiunk által elismert „Mester" iránt, s melynek szövege oly igazán fejezte ki azt, amit mindannyian éreztünk, hogy:

A VÁMHÁZ.

„... Neved nem múlik el Életed multával, Tetteid emléke fönmarad Műveidben; a Fóthi-templom, Vámpalota s a magyar Dalműház és annyi más s még ezentúli, ma csak Lelkedben élő nagy Alkotásaid, mind, mind beszélni fognak a késő századoknak Lelked tetterejéről; mert az isteni szikra, amely Szellemedet lángra gyújtotta, ott ragyog hatalmas Műveid kőidomán . . ."

És ez így van.

Mert az *Ybl Miklós* emlékét nemcsak az az érczszobor őrzi, mely a székesfőváros egyik, az ő nevét viselő közterén hirdeti nagyságát s melyet 1896-ban, a millenniumi ünnepségek során, a *Király* képviseletében *József* királyi herceg leplezett le fényes környezetben, hanem őrzik az ő emlékét saját keze-alkotta hatalmas művészi alkotásai és őrzik ami el nem múló hálás érzelmeink lelkeinkben.

* * *

Ybl Miklós Székesfehérváron, 1814 április 16-án született. Atyja jómódú ottani kereskedő volt, s ő elemi és középiskoláit szülővárosában végezte, 1828-ban pedig a bécsi politechnikumra ment, honnan 1832-ben, 18 éves korában visszakerülve, Budán az országos építészeti igazgatóságnál keresett állást, de ott zárt ajtókra talált s így kénytelen volt mint önálló magánépítész keresni boldogulást. A főnnállott céhrendszer mellett ez azonban csakis az építőmesteri képesítés megszerzése útján volt lehetséges. Törhetetlen akaraterejét mutatja, hogy mint műegyetemet végzett technikus nem restelt beállani kőművesinasnak, hogy a törvény követelte képesítést megszerezze. Tanoncideje leteltével Pollák Mihály pesti építész és építőmesternél talált alkalmazást, kinek oldalán 4 esztendeig működött. Ez időben dolgozott mestere az esztergomi bazilika továbbépítésén, építette az egri székesegyházat, restaurálta a pécsi székesegyházat és kezdte építeni a Nemzeti Múzeum klaszszikus szépségű épületét.

BÉRHÁZ. MÚZEUM-KÖRÚT 19.

Ybl Miklós

A LIPÓTVÁROSI TEMPLOM.

Ybl Miklós 1835-ben Prágába került Koch József bécsi építőművész mellé, aki a gr. Kinszky-féle palotát építette ott, négy év mulva pedig 1839 elején, rövid időre a müncheni művészakadémiát látogatta. Ugyanezen év második felében aztán tanulmányi utra indult Olaszországba, mely utazás döntővé lett egész építészi fejlődésére nézve. Ekkor érezte át ugyanis teljesen és kedvelte meg az olasz renaissancet s e stilusban alkotta meg később legkiválóbb remekeit. Hazatérte után 1841-ben a művészetkedvelő nagylelkű mecenás gr. Károlyi István látta el megbízásokkal, akinek legelőbb fóthi kastélyát rendezte be, majd az egykori román stilű lebontott kaplonyi templomot állította helyre, végül pedig, mint első remekét, megalkotta a fóthi templomot. Ez az építkezés teljesen lekötötte őt, úgy hogy Fóthra ment lakni is, ahol 1846—51-ig maradt. 1851-ben pártfogója Károlyi István gróf költségén másodszor utazta be Olaszországot, honnan visszaérkezve, már mint a renaissance nagymestere áll előttünk. Letelepszik Budapesten 1851-ben, hol ettől kezdve 40 éven keresztül, 1891-ben január 22-én, reggel 4 órakor, 77 éves korában bekövetkezett haláláig megmaradt és a szó szigorú értelmében nagyszabású építészi működést fejtett ki.

Legelső budapesti háza az 1852-ben emelt Unger-féle bérpalota a Múzeum-körút 7. szám alatt, modern román stilben. Első alkotásai közül a haladás hatalmas fokát képezi a Széchenyi-utca 1. szám alatti Ganz-féle bérpalota, amelynek udvari nyilt folyosója az első vasoszlopokra helyezett ilynemű szerkezet Budapesten. Következő művei közül a Múzeum körül vannak: a gr. Fesztetics-palota (Eszterházi-utca 26.), a Nemzeti Lovarda (Eszterházi-utca 34.) az 1860—1866 között épült gr. Károlyi Alajos-féle palota (Eszterházi-utca 40.), a Degenfeld-palota (Eszterházi-utca 24.), a Pálffy-palota (Eszterházi-utca 44.), s a régi Országház, amelyet 1867-ben 3 hó alatt épített (Sándor-utca 8.), a Geist-féle bérház (Múzeum-körút 43.), a Roth-féle bérház (Múzeum-körút 41.) Az Első Hazai Takarékpénztár számára az 1860-as évek végén építette az Egyetem-utca 2-ik számú palotát, amelyben a takarékpénztár helyiségei és bérlakások kiváló ügyességgel vannak csoportosítva, úgy hogy ez az épület az „egyesületi házak" talán első példája nálunk. Ugyanennek a takarékpénztárnak Múzeum-körút 18. számú háza s előtte, a Kálvin-téren a művészi becsű pompás közkút, valamint Budán az Ybl Miklós-tér bérpalotái is ez időből valók. A budai épületek közül ezeken kívül a Széchenyi Béla gróf palotája (Lánchíd-utca 19.) a Lánchíd-épület (Fő-utca 1.) a Rác-fürdő, az Erzsébet-Sósfürdő, az Egyesült Fővárosi Takarékpénztár Lánchíd-téri bérpalotája (az első kőhomlokzatú ház Budapesten) hirdetik az ő kiváló szellemi működését A királyi várpalota ki

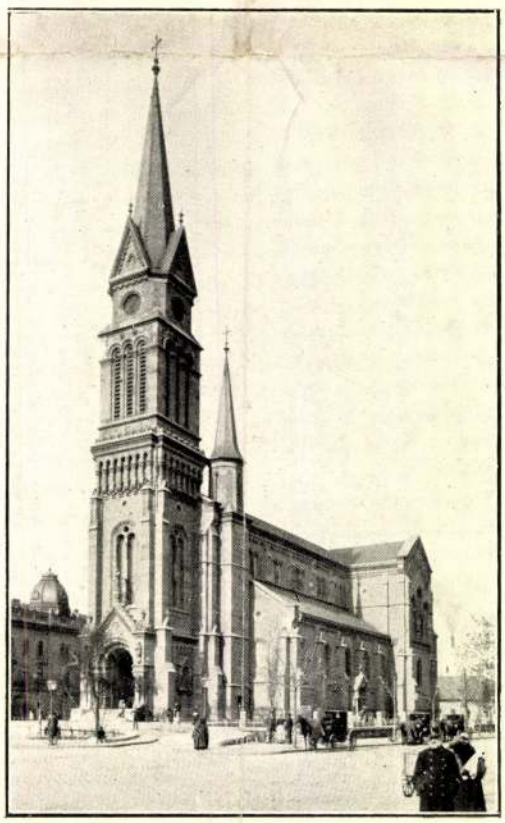

A BAKÁCSTÉRI TEMPLOM.

Ybl Miklós

A fóti templom,
repr. 628. l.

LykaMagyműI800-50

Ybl Miklós

Teljes kimerítő életrajza amely az életrajz megírásánál okvetlenül felhasználandó:

- Ybl Miklós. Vasárnapi Ujság 1882. 50. szám Pollak Zs. által metszett arckepével.

és

Ambrozovics Béla: Ybl Miklósra. 1882. december 5 én. (vers). Vas. Ujs 1882. 790. (Ez utobbit az irodalomboz.)

Ybl Miklós

irod

Az Ybl ünnepéh. Vas. Ujs. 1882. 798. lap

irod

Az Ybl album. (Az album táblajának rapával) Vas. Ujs 1882 813 l.

Az „Epitési Ipar" 1882. december: Háma Ybl Hán. Lásd tehát okvetlenül

Ybl Miklós

1877. feb. 10. fővárosi Erzsébetben beválasztatik a városi Középítési bizottmányba.[1])

---

[1]) Az építési ipar 1877 évf. 30. l

Ibl Miklós

irod

Az országház épitő tanácsa Vas Ujs 1884. 677 l

irod

A királyi várpalota kiépítése. Ország Világ 1884. 573. l.

irod.

Az uj operaház. (Kepekkel és Ibl fametszetű arcképével - Ország Világ. 1884. 39. szám

Ybl Miklós

az öve volt a kálvinteri kutat
ezzéje.

P-m T.
A kálvinteri szökőkut (képpel)
Magyarország és a Nagyvilág
1884. 63. l.

---

irod
Prem József A kálvinteri szökőkut.
Vas. Ujs 1884-247 (képpel)

---

irod
A tőrzeinelni arc képcsarnok. Vas
Ujs 1884. 369. l.

---

irod
A budai király palota.
Vas Ujs 1884. 560. l.

---

irod
Az operaszinház megnyitása.
Vas. Ujs 1884-643. l.

Ybl Miklós

Ney Bélával együtt tervezett és épitett egy a Tolnamegye, Kajdacs Községben Sztankovánszky János parkjában álló ~~[illegible]~~ emlékkápolnát, melyet Sztankovánszky Imre elhunyt ~~[illegible]~~ főispán emlékére emeltettek gyermekei. Sírkápolnának nem mondható, amigében a koporsó fülkék (9db) rajta kívülvannak elhelyezve s a 3 apsis oldalfalaihoz támaszkodnak. Benne oltár és imaszékek elhelyezvék. Soskuti kő és sajtolt téglá bölvan. s 20000 frtba került. Stylje délfrancia-orszagi román, kissé modernizált idomokkal.

A Kajdacsi emlék-kápolna. Az épitési ipar. 1877 évf. 23. l. (Az emlék rajzaval).

A Kajdacsi emlékkápolna. Magyar mérnök és épitész egylet közlöje. 1876. évf. 526. l. Keppel.

Ibl Miklós 2

szinés majolika belsőt, ragyogó
cirádái. A fohomlokzatot a
gazdag szobrászati díszt is emelte.
A szinházba három oldalról lehet
bejutni, középen és 2 oldalt. Ol-
dalt még külön feljárok is vannak
balra az udvarz pátogba, jobbra
pedig az igazgatósági hivatalokba
s a szupadra. Szerután igen
részletes leírása következik a szin-
háznak.

Végül adja Ibl életrajzát
is, de csak röviden.

Az operaszinház. Vas. Ujs
Ibl Miklós fametszetű arc-
képével, a szinház nézőterének
Dörre Tivadar által készítettes
rajzával, az első
emelet alaprajzával.
1884 évf. 39 szám. és az
operaház dozó terrajza után ké-
szült távlati képének fametsze-
tű másával.

Ybl Miklós

Az opera szinhár épitésére 1874 elején Ybl tervét fogadták el. 20000 ft pitalom járt érte. A mester-nek első terve diszeiből engedni kellett s nem egy imponáló tulajdonai maradtak el. A belső berenderés pedig majdnem egészen megváltozott a bécsi Ring szinhár katasztrófája következtében. Az épités 3,000,000 ft ba került. A szinhár olasz renaissance stylus ban épült, az architekturai nepszegek homlokratán vannak összegyűjtve. A homlokrat egészen faragott kő, de a többi 3 oldal tégla és vakolat. A homlokrat könyed, derült, s a többi rész-nek is megvan a nyugodt hatásszottsága. A homlokrat diszitmenje sokféle, de vidám összhangban egyesülnek a faragványok, a logiak (ülték) a könyv oszlopok tundokló

Ibl Miklós.

Wurzbach Biogr. Lex. Wien 1890. 59. k. 53 l.

A végleges megiráskor felhasználandó.

Ybl Miklós

A ferencvárosi templomot 1867 ben kezdtékepíteni. Az építés a csekély pénz alap miatt csak lassan haladhatott előre. A közben megasrangu hölgyek által sok ezer frt gyűjtetett egybe az építés céljaira. 1872-73 ben zöltséghiány miatt szünetelt az építés. 1874 ben ujábbarövel fogtaz az épitéshez a varosi a vallás alap támogatása folytán ugyan haladt az épitkezés, hogy 1875 ben a templom tető alá került.

Ney. A budapest — ferencvárosi templom. Ybl Miklostól. Az épitési ipar. 1877 évf. 6-7 l.

Ibl Miklós

cród.

A dalmühaz és a Lipót templom tervei. Magyar mérnök és építész egylet közlönye. 1876.

X. évf. 68. l. Az operaház és a lipótvárosi templomnak Ibl által rajzolt képeinel. a X kötet II és III tableja. A m. kir. udvari vakert alatti épületek. Szárgepület, közepreszlet, Csarnok épület. Ibl rajza X köt VII tabla X. K IX tabla, az opera alaprajza X tabla dtto. A lipótvárosi templom alaprajza X. K. XI tabla. Ennek metszete. X K. XII tabla. Ennek homlokzata a váci ut felé X K XIII tabla

1876 ban a magyar mérnök és építész egylet alelnöke.

A magyar mérnök és építész egylet közlönyének csakem összes számai, mintan az egylet működésében mint alelnök hatálány tevékenyrészt vett.

Ybl Miklós

MAGYAR MŰVÉSZET

1925. 133–148, 150, 152, 343, 347–49, 351, 356–7, 406, 410, 417, 419, 421–

1926. 20, 293–6, 413–4, 584, 590

1927. 237, 288, 594

1928. 99, 100

1930. 299, 431, 537–50, 603–4.

1931. 180, 307, 319

1932. 61, 132, 172, 193, 381.

1929. 30

1933. 95, 155, 350, 360, 363, 366

on ebből a nagy munkából.

ez fokozottan nagy feladatokat ró reánk.

god- hoz, hogy ha csak egy pengővel is, jut-

méltóztassék eldobni az ide mellékelt csekk-

zivesen áldoz a csapat szegény cserkészeinek

sekk-lap felhasználásával hozzánk juttatni.

k cserkészfiunk áldó hálája fogja kísérni.

Hazafias üdvözlettel:

a 197. sz. Baross cserkész csapat

szervező bizottsága.

Ybl Miklos

Prod

A kajdácsi sirkápolna. Vas. Nyj 1875.

755 – 7 l. (Keppel)

Ybl Miklós

rod

A pest-lipótvárosi barilka. Vas. nyj

1874. 46 nám, Eeppel-

Ybl

Urod

Var Lip 1874. 459. e

Ibl

mod

Vas. Ujs. 1874-125 l

Ybl Miklós

Archeje Thantól
(mérnök épitész egylet
tulajdona.)

Fotografikus másola-
ta e képnek

Épitő 2 par 1892
4 száma mellett.

Legyanott lásd
miért?

Ybl Miklós

Cárd Suhajdy Ey

Ibl

Ibl archeje megjelent

Az Építési Ipar

1882 évf mellett

kezdenek lásd az
életrajzott

vagy erjéb vonatko-
zást.

Ybl Miklós

Lőrd.

Vas. Ujs 1882. 545.

Ybl jubileum. Vas. Ujs 1882. 609. l.

Ibl Miklós

cód

Kauser József. Az Operaház kibővítésének kérdéschez. Épitő Ipar 1910. 245. l.

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

.....számu .....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

lipotvárosi templom és
a ferencvárosi plebá-
nia templom

Ívod
2

Országh. 169. l.
172. l.

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... szamu .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Ybl épitészt Őfelsége az ország-
házának gyors és szép felépitéseért a
Ferencz József rendet tüntette ki.

Szód

Családi kör. 1865 év 52 szám. 1254.

Ibl Miklós

A margit szigeti fürdő
tervei. Olasz renaissance
szylben.

Ivod

Országh. 134 l.

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... szamu .....

tam.

. évi ..... hó .....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Ybl Miklos

terverte az Unger pélo
bérházat Pesten a Museum
köruton román stylben.
terverte a budai sakarék-
pénztér épületét.

irod.

Országh. 206. l.
207 l

...agyar királyi államvasutak.

T. Műhelyf

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztam

Kelt ....., 191..... év

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl Mikloi

Úrod

Omágh. 210. l.

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

.

i ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ibl Miklós

A fővámház terve tőle

írod

Országh. 230. l.

..... *műhely.*

őnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

.

i ..... hó .....

.....

sajátkezü aláírás és munkásszám.

Ybl Miklós

Irod

Építő Ipar 1900.
64. l. (A Király
palota építése.)

..... *mühely.*

yfőnökség!

ev ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... szamu .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezű aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

cvód

Építőspar

1897. 57 l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Ihl Miklós

ivód

Országh. 44. l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühel

Miután keresményemnek 191... (

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ....., 191...

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

wód

Országh 39. l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühel

Miután keresményemnek 191.....

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Jbl Mikulis

Wod

Épitö Spar

1899. 233 l.

_____ *műhely.*

főnökség!

_____ hó____ n történő kifize-

_____ indokából személyesen meg nem

_____ szamu _____

m.

vi _____ hó_____

_____

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Ibl Miklós

vöd

Éjtő Ipar

1896. 287 l.

(A Mester szobra)

Lelepleztek a szobrot

1896. szept 8 án

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ..... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191 .

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl

Grof Dessewffy Emil meg-
bizásából a Karmczy
emléket készítette. Rész-
letes leírás: Wurzbach

XI. K. 109. l.
Ezt idézni nem Edl

Ybl Miklós

MAGYAR MŰVÉSZET
1926. 293.

Ybl Ervin: Ybl Miklós Operaházának ismeretlen tanulmányi terves.

Az ülés tárgyai:

MŰEMLÉKEK
ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Meghivó

a

Műemlékek Országos Bizottságának

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

hivatali helyiségében (VI., Állatkerti-út 1.) dél $\frac{\text{előtt}}{\text{után}}$ ..... órakor

megtartandó $\begin{matrix}\text{végrehajtó bizottsági}\\ \text{rendes}\\ \text{albizottsági}\end{matrix}$ ülésére

Elnök megbizásából:

.....

18350/1922. Rigler r.-t. Budapest

Y Cl Miklós

írod
2

Vasárnapi Könyv

1933. II. 19. 7. (A budai vár és a királyi palota.)

Ez. 3671 -

oktatásügyi minisztertől.

zottságának,

Budapest,

VI. Állatkerti-ut 1.

Ybl Miklós.

459.

Mellig, hétnyolcrad balra. Rövid haja, bajusza s szakála, melyet csak az álon visel, öszbevegyült s szeme s szemöldöke barna. Ingének és begombolt fekete kabátjának gallérja lehajtott, keskeny fekete nyakkendőjé kettős csokorra van körve s mellénye kivágott. Jobb karjánál: „Lafite" olvasható vörös betükkel.

Olajfestés vászonra, méretei 71:58.

Wechselmann J. ajándéka 1892. novber hó 27-én. (190/92.)

⊥(39/96) 1896. III. 3. az erdédés kiállitásra engedtetett át (39/96)

honnan 1896 IV. 13-án ⊥ érkezett vissza (416/96).

1894: II. 3-án 51975/93 sz. alatt ministeri koszöret (40/94).

Ybl Miklós

irod

Réh 73.1

Vasárn. **12** János		Protestáns: Kladius Görög: Onufrius Izraelita: Sivan 8
Hétfő **13** P. Antal		Protestáns: Tóbiás Görög: Aquilina Izraelita: Sivan 9
Kedd **14** Vazul		Protestáns: Vazul Görög: Elizeus Izraelita: Sivan 10
Szerda **15** Vid		Protestáns: Vid Görög: Ámosz Izraelita: Sivan 11
Csütört. **16** R. Ferenc		Protestáns: Jusztin Görög: Tikon Izraelita: Sivan 12
Péntek **17** Rainer		Protestáns: Laura Görög: Manuel Izraelita: Sivan 13
Szomb. **18** Efrém	☽ Holdtölte 13 óra 38 pk. 1932 **JÚNIUS** 30 nap	Protestáns: Arnold Görög: Leonc Izraelita: Sivan 14

Ybl Miklós

Roma I. 379 sk. l.

Ybl Miklós

Róma I. 379-
387

Biographie. Einmalige Sonderausgabe. Leinenband	"	4.30
LITERATURGESCHICHTE. Das deutsche und das fremde Schrifttum von den Anfängen bis zur Gegenwart. Mit 100 Tiefdruckbildern. Sonderausgabe in hervorragender Ausstattung. Leinen	"	4.30
DEUTSCHLAND. Landschaft - Kunst - Kultur. - Mit über 300 meist preisgekrönten Photographien. Leinenband	P	4.80
Landschaft - Kunst - Kultur. Mit 187 photogr. Aufnahmen u. 8 Kunstdrucktafeln. Italien in Wort und Bild	L"	4.80
Das Paradies Europas. Landschaft - Kunst - Kultur. Mit 235 photogr. Aufnahmen u. 8 Tafeln. Ganzleinen Geschenkband	"	4.80
HOCHLANDZAUBER. Geschichten aus den Bergen. Mit 142 Bildern in Kupfertiefdruck aus der Alpenwelt. Geb.	",	7.20
DA DROBEN IN DEN BERGEN. Geschichten aus dem Alpenland. Mit 171 Kupfertiefdruckbildern. Leinen. Prachtband	"	7.20
MIT DEN ZUGVÖGELN NACH AFRIKA. Mit 56 Bildertafeln. Aufnahmen des Verfassers. Geschenkband	"	4.30
IM SONNIGEN SÜDEN. Italien in Wort und Bild. Mit 150 photogr. Aufnahmen in Kupfertiefdruck. Leinen. Ein neues Prachtwerk. Grosses Format. Gebunden	"	7.20
MEINE BERGE. Das Alpenbuch von unerreichter Schönheit.		

Fóth. T. 316.

A középtérben látjuk a két tornyú templomot a szomszéd házakkal, a melyeken innen a gémes kut közelében az utat jobbról egy férfi élénkiti. Felirata:

A gróf Károlyi István által épittetett fóti templom.

jobbra CR.
alól balra: Rajz Ybl ~~Mik~~ épitőmester.
jobbra: Kiadja Herz János
legalól középütt: Pest, 1856. Nyomatott Herz Jánosnál.

Fm., mér. a vk. 22.3 : 28.9 cm.

Ybl Miklós:

Mellig, hétnyolczad balra. Rövid hajat, bajuszt s állán szakált hord. Ingének s széles hajtókás kabatjának gallérja le van hajtva, mellénye pedig mélyen kivágott. Felirata a kép alatt

„Ybl Miklós"

a bal karnál: „Suhajdy Gy"
s legalól középütt: „Lith. Josef Ullmann Budapest alte Postgasse 4."

Könyomat, alányomással, melynek méretei 19.1 : 16.3 Cm.
Köre tette: Suhajdy Gy.

Lasza 7895.

112/93 № 155.

Ibl Miklós

ajnd

Épitő Ipar

1895. 150 l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191.....

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

csód

Épitő Ipar 1889.

407-408, 421-422, 432-433, 442, 451

(A budapest-lipótvárosi semplom)

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

ezem:

.....

y helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

Csad + 1891. jan. 22.

Építő Ipar 1891. 29 l.

..... *mühely.*

őnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... szamu .....

n.

vi ..... hó .....

.....

sajátkezű aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

+ 1891

cvod

Ney Béla. A mester. 1814-1891. Épitő Ipar 1891.

26-l.

cvod

Tolnay Lajos. Bucsuzó Ybl Miklóstól. Épitő Ipar. 1891. 4 szám.

..... *műhely.*

vfőnökség!

v ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

m.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

wód

=

Épitő Ipar 1891. 413 l. (Báró Gerliczy Vince sirenlére)

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláirása.

ezem:

helyettesének

ndrényi Imre, Szeged.

Ibl Miklós

Szód

Építo Ipar 1891. 174 l.

(Az Ibl szobrozottság)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedély

.....

a műhelyfőnök vag
aláírá

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ybl Miklós

Grad

Schön Friges Hansen-
Schmidt - Ybl. Epitö
Mar 1891. 121 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedély

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírás

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ibl Miklós

wod

Epitő Ipar 1891. 41. l.

(A mester utolsó Eifrajza.
— Ibl Miklossól — a Kul
föld)

wod

Deutsche Bauzeitung
1891. jan. 31.

..... *mühely.*

őnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....szamu .....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezű aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

cvod

Ney Béla. Ybl Miklós emlékezete. Épitő Ipar 1892. 4 szám).
(Archeppel)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191____ év

tésénél_____

jelenhetek, keresményemnek átvételére ____

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztan

Kelt _____, 191____ é

_____

tanu.

_____

tanu.

Ybl Miklós

[illegible]

Épitő Ipar 1893. 26.l.

(Az Ybl szobor)

...agyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztan

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Jbl Miklós

med.

Epitö Spar 1893. 3. l.

(A budapest lipotvárosi templom keresztelő medencéje.)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztan

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl Miklós

Lára

c

E Mik 40 l.

..... nevü munkás igazolta

.....

a művezető aláírása.

lyezem:

.....

agy helyettesének
rása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

ined

Odg 1862

Ybl Miklós

Irod

Vey Béla. Margit-szigeti épitkezések. Magyar Mérnök Egyesület Közlönye. II. k. 1868. 244–246. 411–422.

Irod

Kherndl Antal. Értekezés a pest-lipótvárosi templom épitésközben beomlott kupola dobjáról. Magyar Mérnök egyesület közlönye. II. 1868. 307–310.

Ybl Miklós

Irod

Vey Béla. A Margit fürdő (Terverte Ybl Miklós)
M. Mérnök és Épitész Egylet Közlönye. V. 1871. 439. (3 táblával) 472–473. l. (2 táblával).

Ybl Miklós

Lnd

Ney Béla. A budapesti
kir. fővámpalota.. Magyar
Mérnök és Építész Egylet
közlönye. 1875. IX. k.
145—151.

Ibl Miklós

cróa

M. Mérnök és Épitész
Egylet Eszlönye. VI. 1872,
388. l. (Eg
táblával)

Ibl Miklós

Grod

M. Měsíček Ep. Egyl. Közl. XXV. k. 1891. 65. l. (nekrolog.)

Ybl Miklós

ind

Ry.

Ybl Miklós

írod

M. Mérnök és Építész Egylet

Közlöny

1877. XI. (15.) l. 190. l.

(három táblával)

Ybl Miklós

Irod

Ney Béla. A magy. kir. fővámház, Budapesten. (XI – XVI. tábla). M. Mérnök és Építész Egylet Közlönye. 1880. XIV. kötet 448 – 450. l.

Ybl Miklós

ivod

M. Mérnök és Ép. Egyl. közlöje 1880. XIV. 475. l. (A budapesti ferencvárosi templom.)

ivod

Allg. Bauzeitung 1880. 7–8. szám

ivod

Épitési Iper. II. évf.

/ ezt a helyes ám mutt lásd.

Ybl Lajos (salai Miklós)

Laid

Berkeszi.

(Tem. müv. 117.

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

.....azaz: ..... Korona ..... f-ről,

összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190..... évi .....

negyedre eső részletet, a .....-i m. kir. posta- és távirda-

..... pénztárból minden hiány nélkül felvettem.

Kelt .....-n, 190..... évi ..... hó 1-én.

Ybl Miklós

Erőd

Han. 245,

Okv. laid, mert itt van jól leírva, mint csinált Ybl a Eir. palotani.

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

.....azaz: ..... Korona ..... f-ra

ly összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190.... évi .....

bérnegyedre eső részletet, a ..... -i m. kir. posta- és távirda-

..... pénztárból minden hiány nélkül felvettem.

Kelt .....-n, 190.... évi ..... hó 1-én.

Ibl Miklós

wód
c

Gaal Adorján. Gróf Ká-
rolyi Alajos palotája. M. Spar-
művészet 1897-98. ~~210-211~~
212

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

azaz: ..... Korona ..... f-ró

ly összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190 ..... évi .....

Ybl Mirlis

Ined

Petrik 1909 68.1

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

yezem:

gy helyettesének
ása.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

Cod

Mts S IX k. 1898
289. l

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

a műhelyfőnök v
aláí

8. sorsz. Műhelyi minta.

Ybl Miklós

archipe a M. Mérnök
és Ep. Gyl. archip-
gyűjtőnyeben olaszt
wod

Elapk 1893

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhe

Miután keresményemnek 191...

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételér

nevü munkástársamat szóbelileg megt

Kelt ....., 191...

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

Lsd

Ney Béla. Ybl Miklós
élete és művei. Magyar
Építőművészet. 1907. 7 füz.

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

ezem:

y helyettesének
sa.

Endrényi Imre, Szeged.

Ibl Miklós

lásd

Egyetemes Philologiai Közlöny

1897. 594 l

Ibl Miklós

cnód

Fieber Henrik. A buda-
pesti Szent István ba-
zilika. Religio
1909. 13, 14 sz

..... *műhely.*

őnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

..... hó.....

.....

sajátkezü aláírás és munkásszám.

..... nevü munkás igazolta

Jbl Miklós

Wód

z

Ar 1896, 19 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedél

.....

a műhelyfőnök va
aláír

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ybl Miklós

irod

2

Om III. 116 l.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

vezem:

.....

y helyettesének
sa.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

lásd

Gohl Bujább 539 7

.....nevü munkás igazolta

.....

a művezető aláírása.

yezem:

.....

gy helyettesének
ása.

– Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

Csod

Az Épitési Spar

1879. 12. 7 B₂ (A budapest-lipótvárosi bazilika épitési ügye)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191....

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ....., 191....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

Irád

Pártos Gyula: A ferencvárosi új templom fölszentelése. (1879. ápr. 24.) Az Építési Ipar 1879. 17 szám.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ..

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

Lód

Az Építés. Ipar

1885. 483. l.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláirása.

ezem:

.....

helyettesének

.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

ind

Rozinay István

Budapest Czirbusz.
Bpest 1885.

.....nevü munkás igazolta

.....

a művezető aláírása.

ezem:

.....

y helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós

erod

Az Építés a Tzor

1885. 31. szám. (Az
országos kiállítás
király pavillonja)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedély

.....

a műhelyfőnök vag
aláírás

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ibl Miklós

[illegible]

Az Építési Ipar

1885. 192. l. (Az ornágos kiállítás)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök v
aláí

8. sorsz. Műhelyi minta. –

Ybl Miklós

Szód

Az Ejszítési Szar

1885. 129 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Enged

.....

a műhelyfőnök
a

8. sorsz. Műhelyi minta

Ybl Miklós

Erod

Az Épitési Ipar (504 l
493 l
1886. 393 l – 479 l.)

(A budapesti uj Királyi palota)

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedél

.....

a műhelyfőnök va
aláír

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ibl Miklós

Szód

Épitő Ipar. 1887. 14. l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedé

.....

a műhelyfőnök v
aláí

8. sorsz. Műhelyi minta.

Ybl Miklós

tervezte

Erzsébet

35 sz. 3 emeletes
házat

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedél

.....

a műhelyfőnök va
aláír

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Ybl Miklós

uvod

Épitő Ipar

1895. 475 l. (Ybl

Miklós szobra.

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....szamu .....

m.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Ybl Miklós

Grad

Építő Ipar

1895. 456 l.

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

.....szamu.....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Ibl Miklós

Lvov

Az építési ipar

1878. 74. l. 831

(A magy. kir. dalmü-
ház építési ugye)

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....számu .....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

wod

Az építési ipar

1878. 22. l 29 l.

(A budapest-lipótvárosi bazilika építési ugye)

..... *mühely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

n.

vi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

Irod

Az építési ipar

1878. 23. l. (A buda-
pesti fovainház)

..... *mühely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

n.

vi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

irod

Az építési ipar

1878. 139 l. 161 l. 177 l.
194. l

(A budai kir. vár kerti
épitkezések)

irod

Az építési ipar

1878. 150 l. (Öntött vas
ótkaru lámpatartó Ybl
Miklós terve.)

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

iród

Az építési ipar

1880. 5. l.

.... *műhely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

r

vi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ibl Miklós

irod

Az építési ipar

1880. 94. l.

(A budapest-lipótvárosi bazilika építési ügye)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191....

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ....., 191....

.....

tanu.

.....

tanu.

Ybl Miklós

cvod

A építési pár

1880. 113. l. (A Budapest-Calvin-tér Köpkut).

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191...

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbi

Kelt ....., 191...

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl Miklós

cod

Az Épitészi Ipar

1880. 196 l.

.... *műhely.*

főnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

n.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ibl Miklós

Szod

Az Épitési Ipar

1887. 186. l.

(A budapesti – lipótvárosi templom épitési ügye)

...agyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztan

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl Miklós

ired

Az Épitési Ipar

1882. 411-415 l. (Ibl Miklós 50 éves épitésjs jubileuma)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 .... év

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ..

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ..... , 191 ....

.....

tanu.

.....

tanu.

YBL Miklós
BUDAPEST

Adatok a Viziváros történetéhez. Szerk.
Mészáros György, Mészárosné Herczog Magdolna.
2.köt. Bp. : Budapesti Városszépítő Egyesület,
1991 179, 427-434, 435-438.

YBL MIKLÓS

(y.m.): Ybl – Újfesten. = Esti Hírlap.
XXIX. évf 255. sz. 1984. okt. 29. 4. p.

Bajai Julia Hajnszigi Nevelőotthon, épületének
tervezije
emlektábla van

súgnának ehhez a toleráns trükkhöz. Egyrészt a bevezetőt író *Vajda Mihály*, aki külön fejezetben méltatja azt az igazságot, mely „pedig többé nem egy!" és *Frank János*, akinek credója nyíltan hirdeti: „művészettörténésznek ne legyen meggyőződése, hanem nézze a neki nem megfelelő irányzatból is a legjobbakat". Nem így a döntéshozók! Ők *tudják*, hogy ha egyszer az egyetemes képzőművészet *legitim* vonala szerint (lásd negyvenes-ötvenes évek euroamerikai művészetét) a dolgok a szürrealizmusból haladnak a lírai absztrakció és informel felé, továbbá a pop arttól a tiszta konstruktív formák irányába, akkor csak nem fognak inkább *hinni a szemüknek*, amely megtöri a vonal lendületét holmi kvalitásproblémákkal?

Kellene, hogy legyen egy Mark Tobey-szerű monokróm felületet kezelő mester? Ilyen nincs igazán? Hunyorítva *Frey Krisztián* betölthetí azért azt az űrt, amit a még fel nem fedezett elemek a Mengyelejev-táblázatban pusztán spekulatív alapon szoktak betölteni. Kellene egy Germain Bazaine-féle autentikus foltfestő? Hogy ilyen sincs igazán? Annyi baj legyen, a pályakezdő *Bak Imrének*, midőn hónapokat időzött külföldön és kreatívan végigutánozta a sóvárgott

A keresett világsiker elmaradt, hogy a kár „az eszme frontján" valóban tetemes. Ha a külső erők (amelyek a produkció védnökei szerint kizárólag a pártállami hatalom szerkezetében meg a művészetirányítás elnyomóapparátusában — és soha nem a nép-nemzeti konzervativizmusban, netán más ízlésvonulat preferenciájában — keresendők) támogatták volna az egyetemes stílusok szabad áramlását, akkor mi is letehettük volna a magunk Skira-albumát, Knaur-lexikonját, Rizzoli-katalógusát, azaz olyanok lehettünk volna, mint „ők". A rendezőbiztosok követelik tehát, hogy a képzőművészetben állítsák vissza a negyvenhetes állapotokat, de az egyetlen és isteni igazság nevében csak és kizárólag azt, ami a betiltott és szétszórt, megalázott és agyonvert Európai Iskola extrapolálásából, meghosszabbításából következik. Ez a pártos szemléletcsak és ennyit képes felvállalni. A negyvenhetes plebejusbaloldali képzőművészet tönkretételéért, a negyvenhetes paraszti-népi vonulat eltüntetéséért más párt nyilván máskor fogja benyújtani a maga keresetét. A hatpárti konstelláció illő sorrendjében.

A katalógus tanúsága szerint az interjú-dokumentum gyűjteményből egyebek mellett az alábbi peresíthető károk érték az érdekelteket.

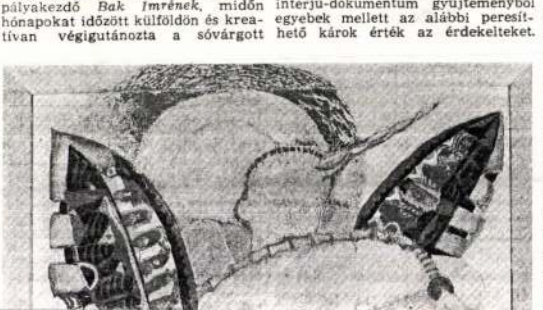

kellett fizetnie rámiareliefjét, munkát", jogtal Budapesti Tört a harmadik ré napig adósak. lisnak tartott k vétele miatt sol tett, és nem k töndíjat sem. F beleroppant, a stúdió progress Imre sosem fo *Fehér Zsuzsán nak*, hogy mű hivatkozva bez repülőtéren ren lítást. És *Vigh* felejteni *Czifk* megalázta sajá *Varga Imrének*, ran terve mell ezek. Empátia túlkapásokról, a ról szólnak. És ságukból semmi duló művészge odatartani a m bizonnyal ny mindezt, mert ságtalanságára Egyszerűen ném domásul, hogy szerint kell lav tenciális megse re tántorgás és muda-háromszö

Azért van k is, de nem pon teles panaszok nác — a kötet szerette „azt a volt, népi koll lett volna festő litikai kampány megszórt tehet „emeli ki". Kap elején egy hat bizást Oroszlán ja, horribilis markát, a mellé szélve. De nem ideológiai okok resszív művész

Ybl Miklós

Calvin. téri kut terve

l.

Liber Bpest nobrai

194 – 197. l.

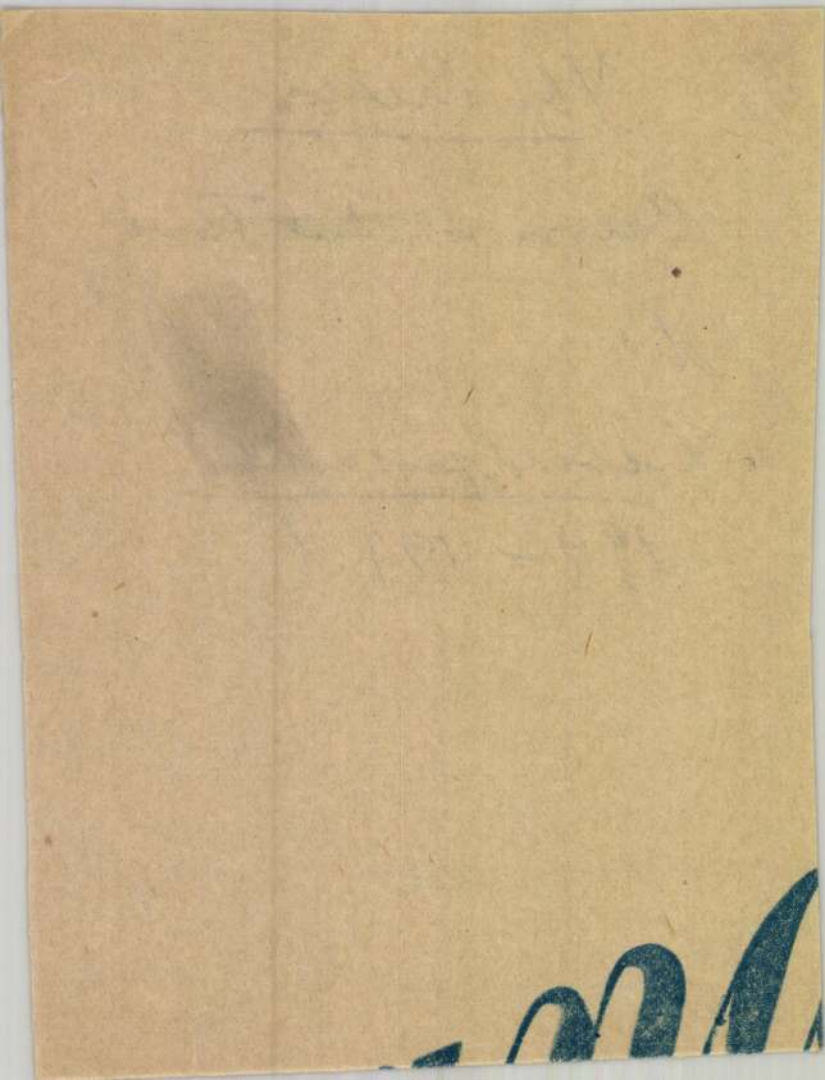

Ybl Miklós

Csatsoprondörnyék 39. l.

Gróf Szechenyi István meg bizásából 1861–64-ben, fenti terve szerint épitettek a nagyecsuki rk. templomot román stilben.

Ybl Miklós

Vrod
z

Nagy Virgil. Ybl Miklós emlékezete. Építő
Ipar 1912. dec. 15.

(Művészet 1913. 34. l.)

Y bl Miklós

Szód

A Pesti Hirlap Vasárnapja

1934. máj. 20. (Ötvenéves a Calvin-téri szökőkút.)

E dolgozat csak jelenlé

Ez a szerény monográfia az egri főszékesegyház művészettörténeti ismertetését kívánja adni, a rendelkezésre álló levéltári anyag, az eddigi csekélykörű irodalom és módszeres stíluskritika alapján.

Mint ez a tárgynál fogva kézenfekvő, e munkánál az építészet nyert elsőrendű szerepet s ez a szempont vezette a szerzőt akkor is, midőn a téma előzményekép megkísérelte az egri székesegyház történetét a középkortól az elmúlt század elején bekövetkezett végső kialakulásig röviden ismertetni. Ez az építészeti szempont vezette továbbá arra, hogy a főszékesegyház szobrászati és festészeti díszének, csak az őket kvalitásuknál fogva is inkább megillető, mellérendelt szerepet juttasson és végül, hogy a liturgikus felszerelési tárgyakat munkaköréből kikapcsolja.

[illegible]tőtlen szürke köve kíván lenni

Ybl ciklusról.

Ybl Ervin előadása
a budapesti rádióban
1941. jan. 22.

Glass Viktor

uri divat

Nyakkendő különlegességek

BUDAPEST, IV.

MUZEUM-KÖRUT 1 SZ.

TELEFON: 386-668

ASTÓRIA SZÁLLÓ ÉPÜLET

Ybl Miklós

A Képviselőház
ideiglenes épülete a
Sándor - utcában
Hainy Gyula rajza

Repr.

Om III. 67. l.

vitéz GALLAY BÉLA
NYVÉD
pest, I. Krisztina-körut 141.
Telefon: 1-548-47.

Tekintetes

Müemlékek Országos Bizottsáyához,

Budapest. IX.,

Hőgyes Endre-u.10.

Ybl Miklós

1.

Liber Bpestszobrai

211. l. 214. l.

217. l. 221 —

223. l.

Ybl Miklós

Petőfi szobor talapzata

Liber Bpest szobrai 174. l.
179. l. 180. l. – 192. l

Telepített váltó

Budapest 1934 jannár

1934 március 1-én

első váltónál fogva

Ezer

értéke árúban és tegy

Incze

B

fizetendő Szegedi Hi

Ybl Miklós

Magyar Művészet

1934. 55, 90. l.

Jkl. Miklós

Bysest. Eötvös József br.

Eötvös-tér. talaj zaló-

Liber Bysest szobrai

161

Ybl Miklós

Ybl Miklós élete és művei. Irta Ney Béla. Magyar építőművészet V. évf. 7. sz.

(Művészet 1907. 280. l.)

Österreichische Lichtbildstelle

W i e n ,

VII.,Ballhausplatz 2.

Die Ungarische Komission für Denkmals-
/Müemlékek Országos Bizottsága,Budapest,
t 41./ lässt die Österreichische Licht-
lle bitten eine Kopie der Negativ, ~~von~~
ine von Lichtenstein-Eszterházy, eine
Canova in Kismarton /Eisenstadt/, die
Inrem Lager befindet, zu schicken.

Die Rechnung wird durch die Ungarisch
on für Demkmalspflege ausgeglichen.

Mit vielen Dank und Hochachtung

Hauptsekretär

Ybl Miklós

Bpest. Petőfi Sándor
Petőfi-tér talapzata

Liber Bpest szobrai

174

Ybl Miklós

Bpest.

Danubius kút, Calvin-tér

Liber Bpest szobrai

194.

Ybl Miklós

iroda

Csáfarm 557 l.

PEST-PILIS SOLT-KISKUN VÁRMEGYE

Budapest 4. Postafiók 491.

47937,

Műemlékek Orsz. Bizot-

nak Muzeum kör ut

~~III. kir. Kellis [illegible]~~

Budapest

(Pest vármegye.)

V. Holdu

Hivatalból

Dij átalányozva.

Hny. 716-1935.sz.

Jbl Miklós és id Mátrai Lajos

Bpest. Diszkút, Liszt Ferencz tér

Liber Bpest kobrai

197.

Ibl Miklós

Bpest. Dioszkúl, Rákóczai-
tér

Liber Bpest zobrai

218.

700

Ybl Miklós

Diszkút 1885 Eörül
Gyár-utca

Liber Bpest nobrai

197. l. – 201. l.

202. l.

~~10 011~~

~~[illegible] 1033~~

Ló.

	17	Árú tár
	25.	Tolyószámlától (Külkerts kedelmi
	31.	Költségtól
	31.	Háztartási számlától
		Készpénz készlet

Ybl Miklós

Wechselmann Ignác
a múzeumnak ajándé-
kozta Ybl Miklós karrarai
márvány mellszobrát.

Jelentés a magyar Nem-
zeti Museum 1903. évi
állapotáról. Budapest 1904.
81. l.

M. KIR. KÖZPONTI ILLETMÉNYHIVATAL
BUDAPEST, I., VÁR.

938./ szám.

Műemlékek Országos Bizott
nak Elnöksége,

Hivatalból.
Díj átalányozva.

2809/1933.

Budapest

IX./ ker., üllői utca 32/

Ybl Miklós

irod.

Velics László: Az egyházi
művészetek tanulmányo-
zásáról. Bpest, 1894. 63,
64. l.

anche avere un
forte ribasso all'
Ottimo Albergo
San Gherardo
di I. Categoria
una rid. di 50%
in modo che una
camera sul Dan-
lio con bagno
verrà costare
10 pengö. ~~Il~~
I biglietti sono,

Ybl Miklós

Lvód

Kurtz Vilmos. A budapest ferencvárosi plébánia-templom. Bpest 1879.

[illegible], Catt-
Ulviliegi, M. Puccini, [illegible]
[illegible]
[illegible] sec
lizmus [illegible] C. [illegible]
[illegible]
[illegible] pompárá [illegible]
[illegible] Camillo Inno
E. Lionne, G. Grosso, [illegible]
[illegible] Bol
—. Aristide Sartorio, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Ybl Miklós

Sződ

Szügyi Elemér, Emlék

Budavárából. Bpest é. n.

40. l.

Koszter Károly Ede:

Derékig, hétnyolczad jobbra. I
Ingének gallérjá álló, nyakken
prémes mentéje zsinóros. Balro
lóg. Felirata a kép alatt hár

„Charles Edouard Nob

conseiller d'affaires de son E

de Trautma

Könyomat, méretei a vonalk

V bl. Miklós

Fóti templom
1845–56.

Irod

Veliés László. Az egyházi
művészetek tanulmányozásá-
ról, Bpest, 1894. 79. l.

25
Nagykarácsony

● Újhold 18 ó. 49 p.

naptár

Kiszlev-Tebeth

V	26	
H	27	
K	28	
S	29	
C	30	R Kh.
P	1	Tebeth
S	2	S. M.

Csütörtök
26
Sz. István 1. vt.

Péntek
27
János apa.

Szombat
28
Aprószentek

Nap kelte 7 ó. 47 p. — Nyugta 16 ó. 16 p.

1935 • 52. hét **December** XII. hó • 31 nap

YBL MIKLÓS OPERAHÁZA*

A budapesti Operaház építésének előzményei még a mult század hetvenes éveinek elejére mennek vissza. Orczy Bódog báró, a Nemzeti Színház akkori igazgatója 1872-ben Lónyay Menyhért miniszterelnökhöz kinyomatott előterjesztést intézett, melyben a régi Nemzeti Színház épületében szorongó drámai s operai együttes működésének további tarthatatlanságát vázolta és felettes hatóságainak megbízásából tervet dolgozott ki a magyar dalszínház létesítésére. Legelső kérdés természetesen a telek kijelölése és a költségek biztosítása volt. Orczy báró különösen két telekre hívta fel a miniszterelnök figyelmét, melyek egy nagyszabású operaház elhelyezése szempontjából számításba jöhettek. Az első a Deák-tér, Erzsébet-tér, Vilmos császár-út és Tisza István-utca által határolt telek, illetőleg ennek egy része, a második pedig az Andrássy-út és Vilmos császár-út közti háztömb helye, melynek csúcsán a Foncière-palota áll. Ezektől a telkektől később azonban el kellett tekinteni. Nemcsak áruk volt túlnagy, hanem az építkezés is drágább lett volna ezeken a helyeken. A színház ugyanis itt mind a négy, vagy legalább is három oldalán monumentális kiképzést igényelt volna. Arra a telekre, melyen az Operaház valóban felépült, — az úgynevezett Hermina-térre — a Fővárosi Közmunkák Tanácsa hívta fel először a figyelmet. Ez a telek eredetileg a fővárosé volt, nemrégen azonban az építendő Népszínház céljaira ajánlották fel. A Népszínházi Bizottság 500.000 forint kártérítés fejében azonban szívesen mondott le a Hermina térről, annál is inkább, mert ráadásul a mostani telket is megkapta. Igy az Operaháznak jelenlegi elhelyezése tényleg a Népszínház létrejöttét is biztosította. Viszont a főváros 1873 június hó 18-án tartott közgyűlésén nemcsak a Hermina-teret engedte át az Operaház részére, hanem még egy dunaparti teleknek, a mai Thonet-udvar helyének eladási árát, 403.200 forintot is fölajánlotta a dalszínház építési költségeinek gyarapítására. Ezenkívül a Hermina-téren csak az Andrássy-útra néző homlokzatot kellett díszesen megoldani, ez pedig tetemes megtakarítást jelentett. Ez a telek végül üresen állott, így az építkezést rajta azonnal meg lehetett kezdeni. Ennyi előny mellett az Orczy báró által javasolt két sokkal szebb telek természetesen nem jöhetett számításba.

Az építkezés költségeit I. Ferenc József apostoli királyunk biztosítja. Szlávy József miniszterelnök előterjesztésére 1873. évi július 25 én megengedi, hogy az udvartartásnak művészi célokra szánt évenkinti összegéből már eszközölt és még eszközlendő megtakarítások a Hermina-téren építendő Operaházra fordíttassanak. A főváros előbb említett egyszeri adományát és az évenkinti királyi hozzájárulást még az Általános Magyar Municipális Hitelintézet 250.000 forintos adománya egészítette ki. Ezt az összeget és az előbbiekből még 250.000 forintot azonban — mint már mondottuk — a Népszínházi Bizottságnak fizetik ki a telek átengedése fejében.

Az építési tervek beszerzésének előmunkálatai 1873-ik év tavaszán kezdődnek. A Közmunkák Tanácsa ekkor megbízza Ybl Miklóst, aki akkori munkáival már a hazai építészek élére került, hogy készítsen vázlatot, melyet a tervek benyujtására felszólítandó építészeknek programmul adhatnak. Általános pályázat kiírását céltalannak tekintik; *a jelenkori műépítészet színvonalán álló, jónevű építészek* felszólítása útján kívánják a terveket biztosítani. A nevesebb hazai építészeken kívül eleinte több híres külföldit, köztük Semper Gottfried mestert, Hasenauert, a párizsi Davioud-t is föl akarták szólítani, de a végeredményben csak négy hazai és két külföldi építészt, úgymint Ybl Miklóst, Skalniczky Antalt, Steindl Imrét, Linzbauer

* Fölolvasta a szerző a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Ybl Miklós emlékezetének szentelt és 1924 október 15-án megtartott egyetemes ülésén, majd 1925 január 24-én az Orsz. Magyar Régészeti Társulat fölolvasó ülésén.

Magyar Művészet
1925. 3/7

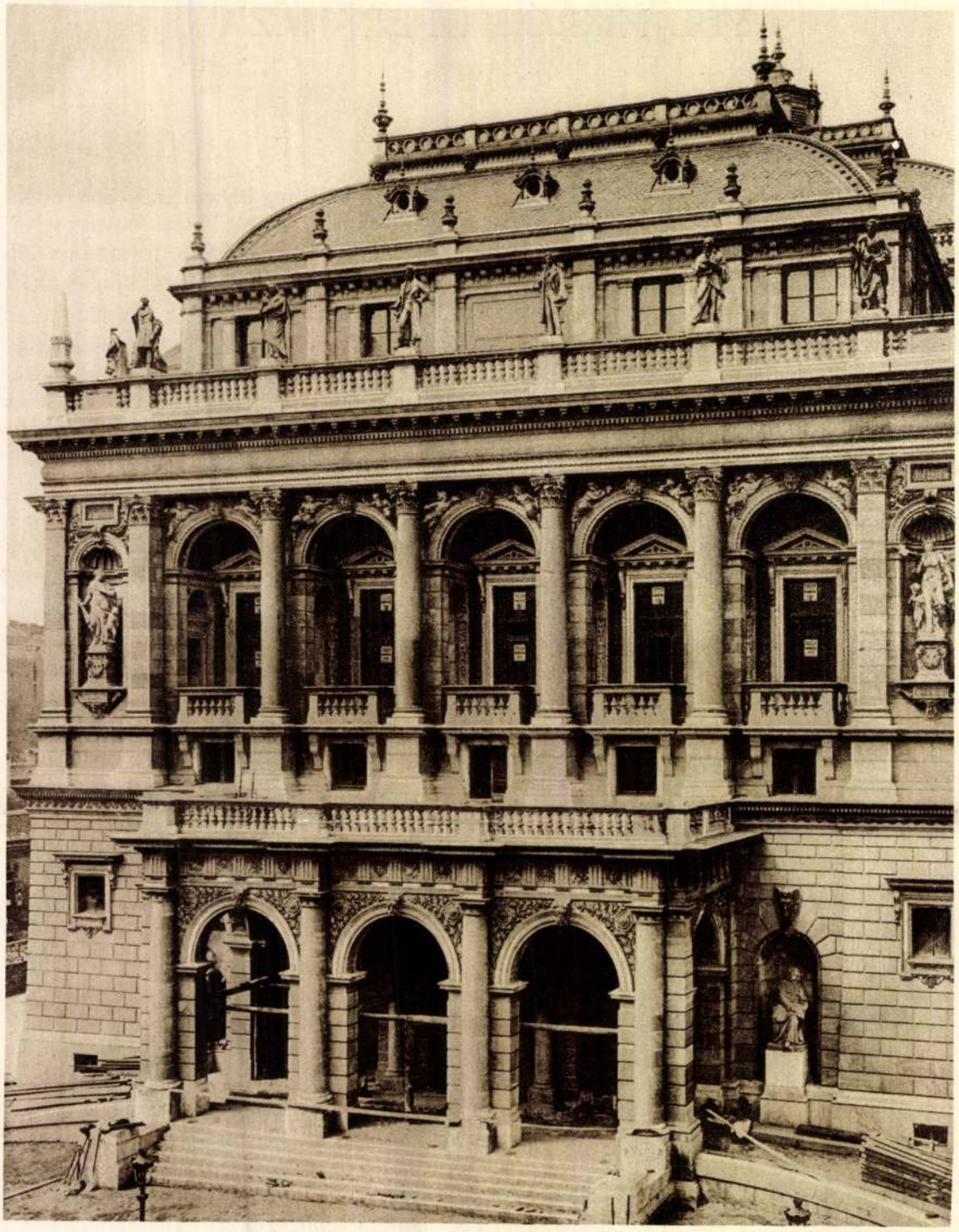

1. AZ OPERAHÁZ HOMLOKZATA A LEÁLLVÁNYOZÁS UTÁN.

Istvánt, a Haas-palota tervezőjét, a bécsi Fellner Ferdinándot és a gótai Ludwig Bohnstedtet, a rigai színház építőjét hívják meg a pályázatra. Nem kiviteli terveket, hanem csak vázlatokat kérnek az építészektől. Emiatt a díjak — fejenkint 2500 forint — csak mérsékeltek. A győztesnek az építési megbízáson kívül még 20.000 forintot helyeznek kilátásba.

1874 január hó 15-én jár le a pályázat. A bíráló-bizottság Podmaniczky Frigyes báró elnökletével három hétig tanulmányozza a beérkezett terveket, melynek eredményeképen Ybl Miklós vázlata kerül ki győztesen a küzdelemből. Nyolc szavazat közül hét az ő tervére esik. Az akusztika tekintetében Richter Jánost, a híres karmestert is meghallgatták. Ennek a tervnek alapján dolgozzák ki a végleges építési programmot és természetesen Ybl Miklóst bízzák meg a kiviteli tervek készítésével. Kimondják, hogy az épület homlokzata a *legjobb olasz renaissance stílusban* épüljön. 1877 október hónapjáig szeretnék az építkezést befejezni. A munkálatok azonban nem a tervbe vett idő alatt folynak le, bár a végleges terv elkészítésével a belügyminiszter Ybl Miklóst 1874 április hó 28-án bízza meg. Tisza Kálmán miniszterelnök sokalja az Ybl Miklós által bemutatott 3,031.528 forintra rúgó költségvetést és ennek redukálását kívánja. Ennek értelmében a nézőtéren elmarad a negyedik emelet,* a kocsibejáratot és az előcsarnokot negyven négyszögöllel kisebbítik, a pompát mérséklik. Az újabb költségvetési előirányzat már csak 2,110.000 forintot tüntet fel és ezt Tisza Kálmán 1875 augusztus havában jóvá is hagyja.

Az építési munkálatok most végre tényleg megkezdődnek. A költségek fedezésére 1875 október hó 1-től kezdve a miniszterelnök havi 46.000 forintot utal ki Podmaniczky Frigyes báró, a Magyar Királyi Dalszínház Építési Bizottsága elnökének nyugtájára. A végleges tervek csak a munka folyamán, 1876 július elején készülnek el. Az építkezés a rendelkezésre álló javadalom csekélysége folytán azonban nem halad a remélt gyorsasággal. 1878 december hó 7-én ülik a falegyenünnepet, 1879 őszén pedig a nyers épület tető alá kerül. Az évenkint átlag kiutalt 200.000 forint azonban oly kevés, hogy Podmaniczky báró az 1880 május hó 7-én tartott ülésen elhangzottak alapján határozott hangú felterjesztésében már az építés beszüntetését javasolja. 1882 tavaszán azonban kedvező fordulat áll be. Ez év április hó 7-én ugyanis Tisza Kálmán elrendeli, hogy „a M. Kir. Dalműszínház építkezési, valamint a színház belső berendezésére vonatkozó munkálatok akként osztassanak be és úgy intéztessenek, hogy azok legfeljebb (legkésőbb) 1884 év nyarán teljesen befejeztetvén, abban a színi előadások az 1884 év őszén mindenesetre megkezdhetők legyenek". Sőt azonnal 200.000 forintot is utal ki a miniszterelnök. A költségek azonban időközben az általános drágulás, az építkezés elhúzódása folytán tetemesen emelkedtek. Ő Felsége ezért négyízben is felemelte az eredetileg engedélyezett építési költségeket. Igy a M. Kir. Operaház építkezése és berendezése összesen 3,298.430 forint 22 krajcárba került.

Kilenc évi munka után, 1884 szeptember hó 27-én végre megnyílnak a nagyszerű épület kapui. (1. ábra.) I. Ferenc József apostoli király, Klotild és Mária Dorottya királyi hercegasszonyok, Albrecht királyi herceg, Tisza Kálmán miniszterelnök, a kormány tagjai, Taafe osztrák kormányelnök, valamint a magyar politikai és művészi élet kitünőségei előtt tartják meg a felavató előadást. A hírlapok egyhangú lelkesedéssel írnak az épületről, melynek művészi jelentőségét világosan felismerik. Hálával vannak eltelve I. Ferenc József iránt, ki a magyar nemzetet ezzel a remekművel megajándékozta, és tiszteletteljes elismeréssel írnak Ybl Miklósról, valamint Lotz Károlyról, a nézőtér festői díszeinek alkotójáról. Ő Felsége is legfelsőbb megelégedését fejezi ki az építő-bizottságnak, Ybl Miklóst pedig következő évben az ujjáalakított főrendiház tagjává nevezi ki. Nem szabad azonban megfeledkeznünk Ybl mester munkatársairól, Schmahl Henrik, Schickedanz Albert, Györgyi Géza, Medetz Lajos, Souheitl Lajos, Hans Gyula és Keller

* Ybl Miklós a nézőteret eredetileg 2006 nézőre tervezte, de az építkezés folyamán — különösen a bécsi Ringszínház 1881 december 8-ikán történt katasztrófájának hatása alatt — a férőhely csökkentését határozták el.

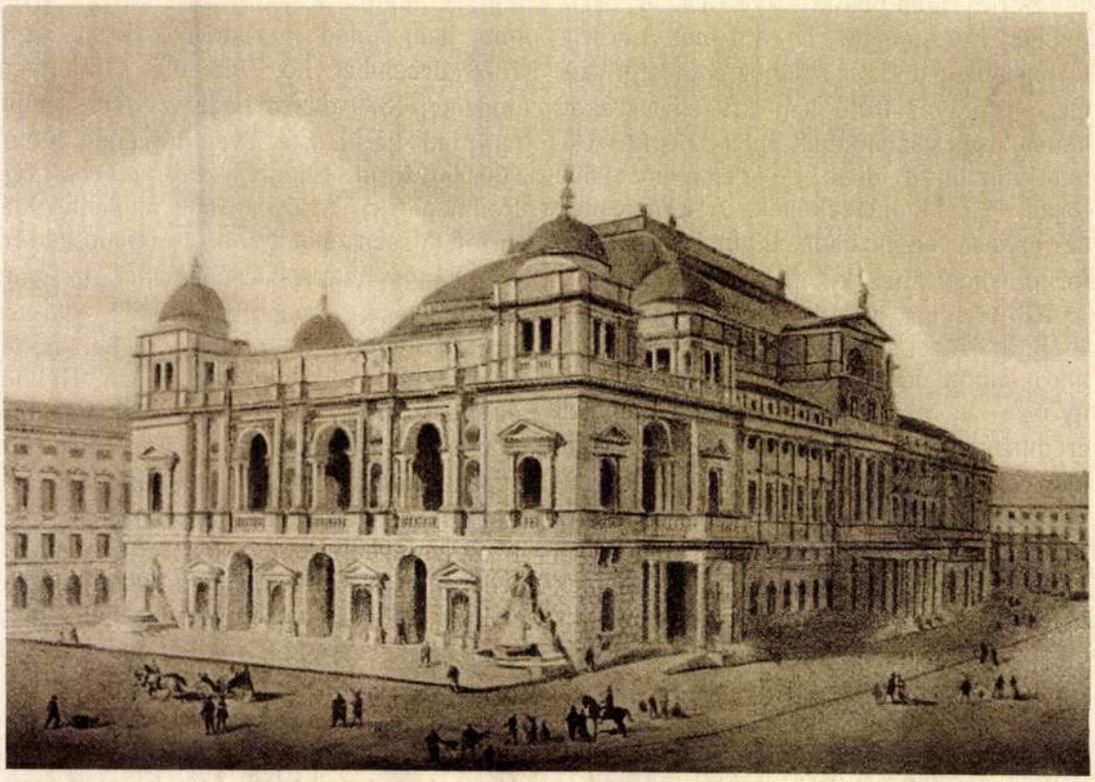

2. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ PÁLYATERVE.

Ottó építészekről, valamint Szilágyi Lajos építési ellenőrről, jelenleg a Közmunkák Tanácsa miniszteri tanácsosáról sem, akik az Operaház építkezésében neki segédkeztek.

Ha az Operaház megnyitásakor hallatszottak is az épületre vonatkozóan kritikai megjegyzések,* a műértők már akkor tudták, hogy Ybl Miklós a világ egyik legszebb színházával ajándékozta meg Budapestet. Valóban eleget tett a felhívásnak, a főhomlokzatot a legjobb renaissance stílusban építette. És ilyen a színház többi része is.

Mai felfogás szerint ez a stíluselőírás bizonyára ellenkezik a művészi fantázia szabadságával és a stílusok mindenkori korszerűségével. Későbbi korszakok ugyanis sohasem képesek régmult századok formanyelvét eredeti elevenségében átvenni. Ybl Miklós Operaháza és egyéb nevezetes építkezéseinek renaissance stílusa mintha erre mégis rácáfolna. Minek köszönhetik ezek a mesterművek ezt a kivételt?

*

Minél távolabb vagyunk a mult század derekától és második felétől, annál inkább áttekinthetőbb lesz ennek az időnek művészi karaktere. Bármennyire eklektikusak is ezek az évtizedek és ha úgy tűnik, hogy az építészet ősi fájáról hiányzanak is ekkor a friss hajtások, művészetileg még sem teljesen terméketlen és jelleg nélkül való ez a rengeteget építő korszak. Ha jól megnézzük ennek az időnek architektúráját, úgy látjuk, hogy a követésre szánt régi stílusok közül az olasz renaissance játssza a legnagyobb szerepet. A vagyonosodó világias kor elsősorban paloták után vágyódott és ezt a renaissance-ban vélte a legnemesebb formákban feltalálhatni. Eleinte természetesen román, gótikus és keleti elemek is belejátszanak, a többé-kevésbbé még uralkodó romantika különböző időkből és helyekről

* A külföldi írók véleményei közül fel kell említenünk *Sachs* angol műépítésznek három kötetes, monumentális művében (Modern Opera Houses and Theatres by *Edwin O. Sachs* architect, London Volume I. 1897, 15-16 l.) mondott kritikát, mely szerint a budapesti Operaház stílusa túl rideg, méltóságteljes, túl klasszikus és nem illik a magyar kedélyvilághoz. Ezzel szemben *Claude Augé* a Nouveau Larousse Illustré VII. kötetében (987 l.) a budapesti Operaház hosszmetszetét közli a modern színház mintája gyanánt.

meríti motívumait, de a hetvenes években már úgynevezett stílustisztaságra törekednek. Itália XV. és XVI. századi palazzói és templomai mint legnemesebb és követésre leginkább alkalmas példák lebegnek ebben az időben az építészek előtt. Egy stílusrecepcióval állunk itt tehát szemben, melyet — bár jelentősége és időtartama jóval csekélyebb — mégis az antikra támaszkodó renaissance esetéhez lehet hasonlítani. Sajnos, a talaj ezúttal kiéltebb, a recipiált renaissance már régen túl van későbbi fejlődési lehetőségein, de a stílusátvétel mégis az előzmények logikus, ha nem is organikus fejleménye. A klasszicizáló irányból kilépett, eredetieskedő, de határozatlan romantika után a korízlés ismét építészeti kánon után vágyódott és ezt az olasz renaissance-ban találta meg.*Különösen Észak-Olaszország és itt elsősorban Velence és Vicenza, Jacopo Sansovino és Palladio stílusának hatása érvényesül. A renaissance ezekben a városokban nem lendült át oly gyorsan a barokkba, mint Rómában vagy akár Toscanában, itt a cinquecento úgy a festészetben, mint az architektúrában előbb még kései, pazar virágokat hajtott. Ezt a velencei buja pompát, túlérett gazdagságot követi III. Napoleon és Eugénia császárnő Párizsa és ezt akarja megvalósítani Bécsben Makart, a Tizianók és Veronesek hatástvadászó, ünnepi felvonulásokat rendező epigonja is. Nem „tiszta" stílus természetesen ez sem, úgy a kompozícióba, mint a részletekbe a barokk fölfogás is belejátszik, de a romantika egyvelegétől merőben különbözik. Az északolasz kései-renaissance átvételénél a benyomás nemessége kedvéért pompáról, a részletdíszítés gazdagságáról sem kellett lemondani, nem kellett hűvösnek lenni, amitől irtóztak és ami oly távol feküdt a gazdaságilag hallatlanul fellendülő világtól. Még az antik stílust is a legdúsabb harmóniákban értelmezik és a gótikához is a formák gazdagsága miatt nyúlnak. Határozottabb nemzeti karakterről természetesen ekkor nem lehetett szó. Ez csak akkor fejlődhetett volna ki, ha a neorenaissance-nak ideje és ereje lett volna ahhoz, hogy helyi gyökereket eresszen és velük új nedveket szívjon föl. A faji jelleg kidomborításának kérdése most jobban háttérbe szorul, mint a romantikus építészetben.

Semper Gottfrieddel kezdődik a mult század első felében ez a neorenaissance, melynek e nagy építésszel együtt a mi Ybl Miklósunk a leghivatottabb és legkövetkezetesebb képviselője. Nem egyetlenegy olasz mester, sőt nem is egy vidék és kor stílusából merít Ybl, hanem a renaissance emlékek összességéből váltja valóra építészeti ideáljait. Barokk elemeket is felhasznál, de ezeket úgy egyesíti a korábbi eredetű motívumokkal, hogy teljesen egymáshoz hasonulnak. Épületein semmi sem hat utánzásnak, nem vértelenül és szertelenül hordja össze a kiválasztott elemeket, hanem elevenen érzi át a formák együttesét és harmonikusan olvasztja ezeket egybe.

A mult század hatvanas éveiben jött létre minden idők két legnagyobb szabású, leggazdagabb díszítésű dalszínháza, a párizsi és a bécsi operaház. Ez a két alkotás, valamint Semper Gottfried színházai, illetőleg színháztervei minden későbbi színháztervezőt okvetlenül befolyásoltak. Garnier Párizsban, Semper pedig Drezdában és egyéb terveiben nemcsak monumentálisan, hanem rendkívüli gyakorlati érzékkel is oldotta meg a színházépítés problémáit. Az általuk érvényesített szempontok a budapesti Operaház pályázati programjában és pályaterveiben is kifejezésre jutottak. Emellett ezekben a színházakban — elsősorban Semper alkotásaiban, legkevésbbé tisztán viszont a bécsi operaházban — már a recipiált renaissance is kifejezésre jutott. Mindegyiket a renaissance jellegű emeletekre való tagolás jellemzi. A mult század elején, a klasszicizálás uralma alatt ez ritkább esetben volt látható. Ekkor többnyire az emeleteket összefoglaló oszlopsorok, pilaszterek határozták meg az épület karakterét. Schinkel híres berlini színháza a legkiegyenlítettebb képviselője ennek a klasszicizáló típusnak. És ide tért vissza a legújabb idők ízlése, mint azt nálunk a Tőry—Pogány-féle Nemzeti színház-terv erőteljes és egyéni felfogású portikusa is bizonyítja.

Rendkívül tanulságos megfigyelni azt az utat, melyet operaházi terveinek során Ybl Miklós tett a művészi gondolat, az architektónikus megoldás kiérlelése tekintetében.

* Franciaországban a régi francia, Németországban a német renaissance is divatba jön, amely stílusokat aztán a többi országok is átveszik.

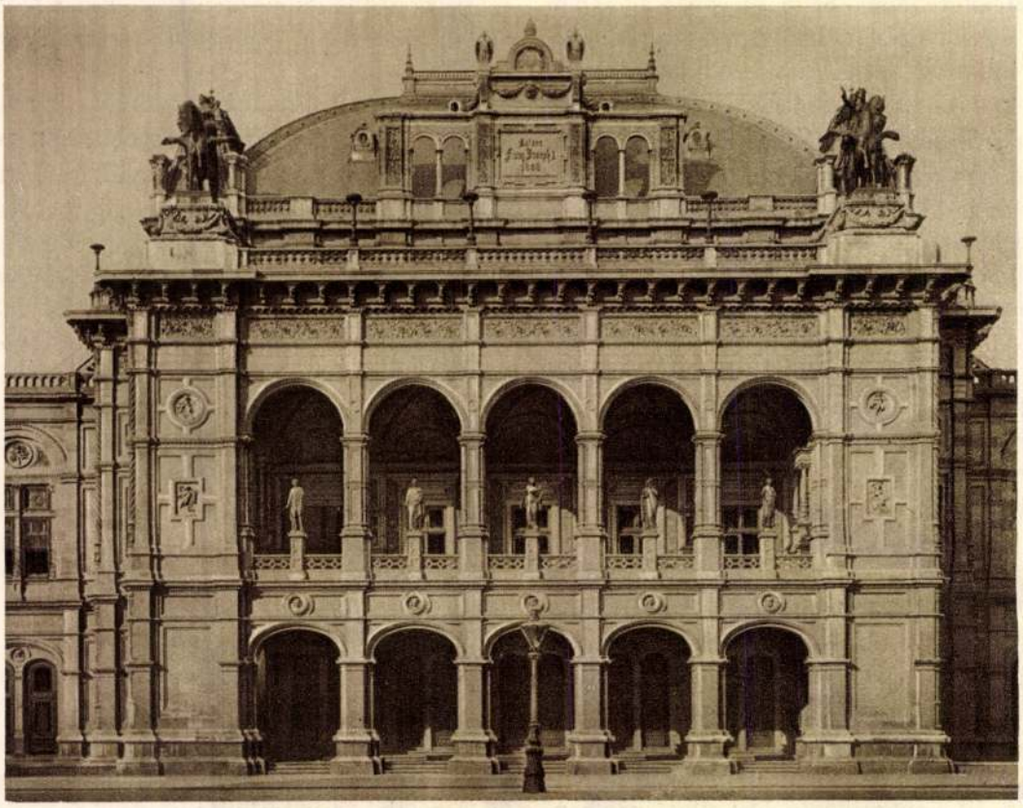

3. A BÉCSI OPERAHÁZ LOGGIÁJA.

A költségvetésileg kívánt redukálások nem hogy megkötötték volna fantáziáját, inkább összevontabb, szervesebb kifejezésre késztették. Pályatervén (2. ábra) az egyes épületrészek közt még nincs teljes összhang, az egyes elemek nem hatják át egymást. Érezzük, hogy a stílusrecepción, a motívumok átvételén még nem lett urrá a teremtő gondolat. Egyfelől a főhomlokzat első emeletén a Constantinus-diadalív rendszerét veszi át, mint annak idején San-Micheli a veronai Palazzo Bevilacquan és a Pellegrini-kápolnában, másfelől a párizsi operahomlokzat és előcsarnok megoldását követi Ybl. A kocsifelhajtókat az előírás ellenére ezúttal kétoldalt helyezi el, a főhomlokzaton — épúgy mint Párizsban — csak a gyalogosoknak nyit kapukat. Nem a főhomlokzat közepét hangsúlyozza a mester, hanem a sarkokat, melyeket felül tornyokkal emel ki, alul pedig fali kutakkal tesz könnyedebbé. Az egész díszes előépítmény nem rizalitszerűen nyomul ki az épületből, hanem a mögötte lévő nézőtéri és színpadi részekkel egy nagy téglányalakú tömeget alkot. Egyetlenegy nagy domború tető alá kerül nézőtér és színpad. Ilyen tetővel foglalta össze a bécsi operaházon Van der Nüll és Siccardsburg is külsőleg a nézőteret és a színpadot (3. ábra). Bizonyára nem tévedünk, midőn ezt a megoldást a vicenzai Palazzo del Ragionera, Palladio Bazilikájára vezetjük vissza (4. ábra). Mily kitünően illenek Palladio tiszta renaissance loggiái az egykori gótikus épület óriási ívelt tetejéhez. Sem Vicenzában, sem a bécsi operaházon, sem pedig Ybl Miklós pályatervén nem hat ez stílustalanul és szerencsés gondolat volt Ybl mestertől, hogy ezt a tetőmegoldást, mely annyira összhangban van az architektúrával, végleges tervében is megtartotta. A budapesti operaházon ez az óriási domború tető azonban csak a nézőteret és a színpadot foglalja külsőleg össze, ellenben az előcsarnok elől külön tetőt kap.

Erre a nagy, közös tetőmegoldásra Ybl Miklóst egyébként a Hermina-téri telek szűk volta is késztette. Minthogy nem lehetett ol-

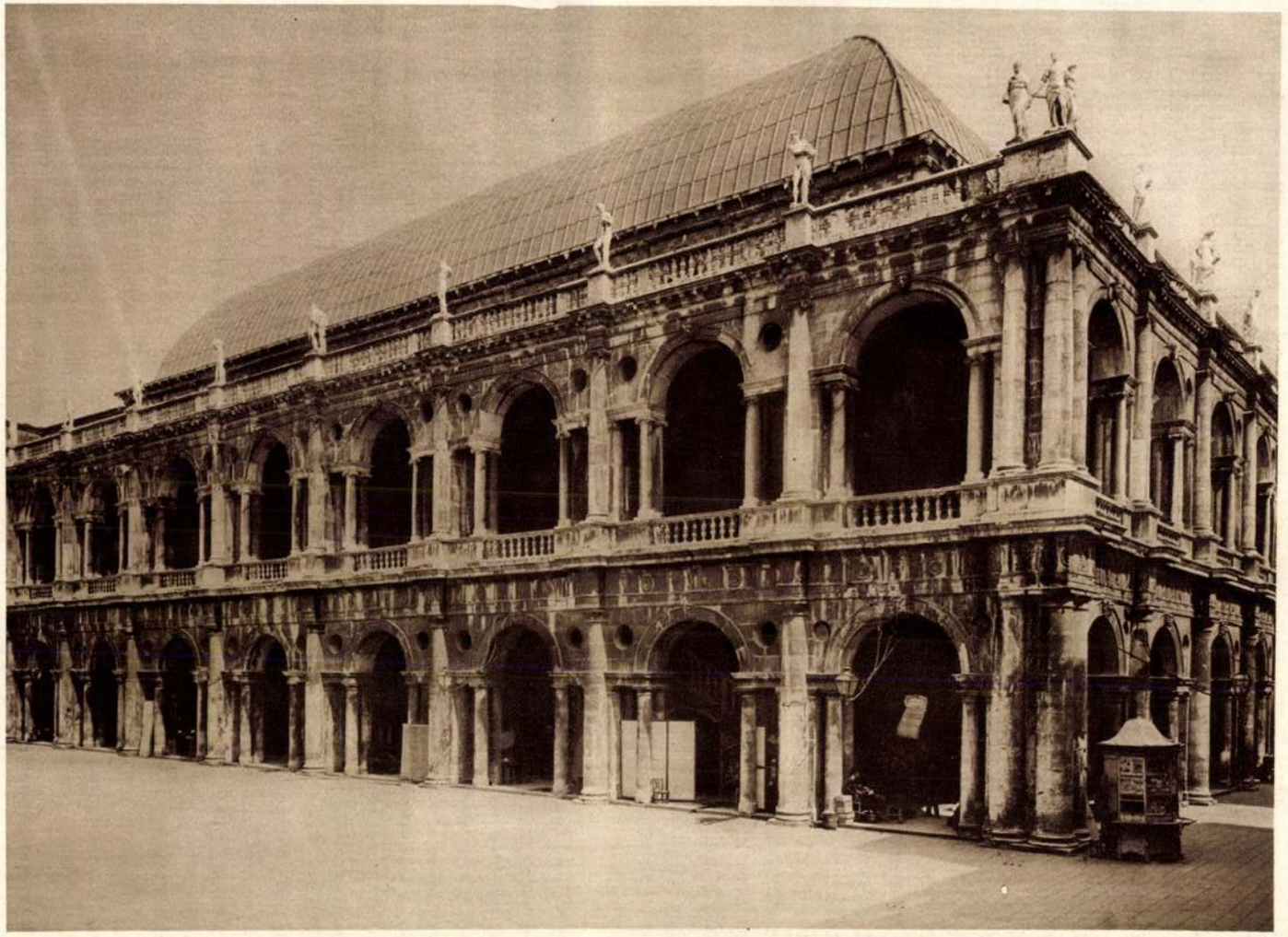

4. PALLADIO BAZILIKÁJA VICENZÁBAN.

dalt terjeszkedni, a magasságot kellett kihasználnia. Ez vezetett az egységes nagy tetőhöz. Nemcsak az oldalhomlokzatok emeletsorait használhatta ki így Ybl jobban és szebben, hanem a nézőtér fölött is nyert még helyiségeket.

A nézőtérnek és színpadnak ettől az egy tömegbe való foglalásától, mely a régebbi klasszicizáló időkben épült színházaknak volt általános sajátsága, — mint köztudomású — Semper Gottfried tért el színházainál. Ő a különböző hivatású nézőteret és színpadot a külső architektúrában is elválasztja egymástól és mindkettőt külön hangsúlyozza. A félköríves nézőtér lapos, kupolaszerű tetőt kap, mely mögött a zsinórpadlás magas fölépítménye emelkedik ki.* Ezt a megoldást tette aztán magáévá Garnier a párizsi operaházon. Sőt Sempernél a nézőtér hajlata a külső homlokzaton is érvényesül. A nagytudású Semper, ki londoni számkivetése alatt a mult század egyik legnevezetesebb művészettudományi munkájával, a stílusról írott kétkötetes, sajnos, bevégzetlen művével ** gazdagította az irodalmat, neo-renaissance színházaiban, tehát gyakorlatilag is érvényesítette elméletét. Szerinte az épület külsejének még részleteiben is ki kell fejezni rendeltetését.***

Készséggel elismerjük, hogy a színháznak a nézőtér és a színpad a két legfontosabb része, mely külsőleg is érvényesülhet, azonban épúgy logikus az is, ha az építész a főhomlokzatot az előcsarnok és a lépcsőház természetének megfelelően karakterizálja. Különösen indokolt és magától értetődő ez akkor, ha az előcsarnokok és a lépcsőház nagyszabású központi kiképzést nyernek. A párizsi, bécsi és a budapesti operaházak ennek az utóbbi típusnak legkitünőbb példái. És bizonyára Sempert sem annyira elméleti okoskodásai, mint inkább a régi római amfiteátrumok, elsősorban a római Colosseum hatásos architektúrája vezette ahhoz, hogy a nézőtér körívét az épület külsején is hangsúlyozza. A mult század negyvenes éveiben épült, de 1869-ben leégett gyönyörű drezdai udvari színház homlokzata tagadhatatlanul ezt bizonyítja. Sőt Semper írásban is hangoztatta, hogy a színházaknak építészetileg a régi római teátrumokra kell emlékeztetniök.

Ami a nézőtér és a színpad különálló tetőmegoldását, a zsinórpadlás külső hangsúlyozását illeti, itt a modern felfogás ugyan teljesen Semper álláspontjára helyezkedett, de ez az elvi szempont sem ronthatja le a bécsi, vagy a budapesti operaház tetőmegoldásainak művészileg indokolt kiképzését. A kettőnek szépsége, architektónikus gondolatuk tiszta artisztikuma előtt különben is el kell némulnia minden elméleti kifogásnak.

Sajnos, helyszűke miatt nem taglalhatjuk Ybl Miklós pályatervének külső és belső részleteit, csak nagy vonásokban rajzolhatjuk tovább a mester eszméjének fejlődését. A végleges megbízás utáni időkből két megoldási próbát mutathatunk be. (5. ábra.) Mind a kettő körülbelül egy időben készülhetett. Ugyanazon gondolatot csekély változásokkal fejezik ki. Az egyik egy eredeti távlati kép, melyet Schickedanz Albert festett és amely jelenleg dr. Hültl Dezső műegyetemi tanár úr tulajdona, aki készséggel bocsátotta az értékes ereklyét rendelkezésünkre. Operaházi terveinek távlati megfestését Ybl mester mindig a kiváló piktori készültségű Schickedanzra bízta. E tervnek fősajátsága, hogy az előcsarnok és a lépcsőház már nem egy tömb a nézőtéri és színpadi résszel, hanem az előbbi a hátsó épülettömegnek a rizalitja. A kettő között képződő sarkokba Ybl Miklós bécsi mintára szökőkutakat tervezett. E terven azonban még nem sikerült az egyes épületrészeket szervesen egymásba foglalni. Az óriási rizalit nem függ össze organikusan a mögötte lévő nagy épülettömbbel és kompozíciója még önmagában is laza. Az elől lévő emeletes loggia, mely Sansovino velencei könyvtárának a mása, pazar, de szinte fölösleges függvénye a mögötte lévő architektúrának. És a loggia mögötti rész is szervetlenül csatlakozik a hátsó nagy épülettömbhöz. Nézzük csak a szökőkút mögötti belső sarok megoldatlanságát! A régebbi pályaterv diadalíves architektúrája

* Régebbi drezdai udvari színházán a zsinórpadlást azonban még Semper sem hangsúlyozta külsőleg.

** *G. Semper:* Der Styl in den technischen und tektonischen Künsten. Frankfurt 1860—63.

*** Ez a fölfogás már előbb is érvényesült — még pedig tudatosan — Moller mainzi színházán (1829—32). Lásd *G. Moller:* Das neue Schauspielhaus zu Mainz. Ugyanígy *Pierre Bourla* antwerpeni színházán (1829—34). Mindegyiket megelőzte azonban *Friedrich Gilly*-nek berlini nemzeti színház-terve.

itt csak a rizalit oldalain jut szóhoz, mely motívum a hátsó nagy tömb csatlakozó, kissé kopár homlokfalain is visszhangzik. De a rizalit mélységével ennek felső befejezése sincs arányban. Tető nélkül mintha hiányos lenne a loggia mögötti rész.

Ezt a hiányt Ybl Miklós másik tervén igyekezett pótolni. (6. ábra.) Ezen az előcsarnok fölötti rizalitrészt már ívelt tetővel és négy kicsiny saroktoronnyal látta el. Az utóbbiakhoz hasonlókat — de voluták nélkül — a várkertbazár középső pavillonján láthatjuk megvalósítva, sőt a lipótvárosi Szt. István templom szentély-körívének sarkain is találkozunk ilyenekkel. Az Operaházterven ezek a tornyocskák azonban nem hatnak előnyösen. Ez volt az a terv, melyet Ybl Miklós a Tisza Kálmán által elrendelt redukálás előtt a Közmunkák Tanácsának benyujtott. A főhomlokzatrajz, oldalnézet, valamint távlati kép aláírva és 1875. február hó 16-iki dátummal ellátva ma is a Közmunkák Tanácsának irattárában van. Minthogy ezek a fénynyomatok nagyon megfakultak, csak az oldalhomlokzat tervét mutathatjuk be.

Ybl mester e front számára a főhomlokzat sansovinós motívumait veszi át, de felül egy alacsony emelettel toldja meg. Bár az utóbbinak elemei egyeznek az épület többi részén lévő motívumokkal, ez az alacsony emelet még sem illik az alsó architektúrához. Legszebbek a sarokrizalitok! Ybl Miklós a végleges megoldásnál nemcsak egyszerűsítette, hanem harmonikusabbá is tette az oldalhomlokzatot. Meglepő még ezen a terven, hogy a mester a nagy domború tetőt itt az antik templomok ismert fedélrendszerével cserélte fel. Klaszszicizáló stílusú színházaknál, így Schinkel berlini Schauspielhaus-án, vagy Fischernek és Klenzének müncheni operaházán találunk ilyen alakú tetőmegoldást, ellenben Semper és Garnier már csak a zsinórpadlás számára tartotta fenn ezt a kiképzést. Ismételjük, szerencsés gondolat volt, hogy végleges tervén Ybl Miklós visszatért a domború nagy tetőhöz.

A Tisza Kálmántól kívánt redukálás elsősorban a nagy rizaliton éreztette hatását. Erről az átváltozásról egy újabb távlati kép tanuskodik, melyet szintén Schickedanz festett és amely szintén Hültl Dezső professzor tulajdona. (7. ábra.) Ezen a terven a főhomlokzat loggiáját ötíves aláhajtó pótolja, a tulajdonképeni homlokzat csak az aláhajtó terassza mögött bontakozik ki. Itt szabadon álló oszlopokkal és a mögöttük lévő visszaugrással Ybl mester gyönyörű árkádot alkot, mellyel kitünően pótolja a régi loggiát. Ezenkívül sikerült neki a rizalitcsatlakozást, az előbbi tervek Achilles-sarkát is megoldani, valamint a fő- és az oldalhomlokzatot művészileg összehangolni. A hátsó tömbnek a rizalit melletti csatlakozó homlokfalait kissé előrébb hozza és az emeleteken a főhomlokzat emeletének motívumait ismétli meg. E sarokban, a földszinten már részben a végleges megoldásból ismeretes markáns kapukiképzésekkel találkozunk. Az oldalhomlokzaton Ybl mester viszont elhagyta a sansovinós elemeket, egyszerűbb, komolyabb képet ad ennek a frontnak. A klasszicizáló tetőmegoldás azonban még megmarad. Föltűnő még az is, hogy a redukálás folytán a plasztikai díszek is megfogyatkoztak. Az első emeleti árkád sarkain elmaradtak a múzsák szobrai és helyüket e terven egyelőre (a bécsi operaház homlokzatáról átvett) romantikus jellegű, egyszerű, díszítő motívumok pótolják. Az építkezés folyamán Ybl Miklós szerencsére mégis visszatérhetett a múzsaszobrokhoz.

A kész épületben az összes előző tervek artisztikus előnyei egyesülnek. (8. ábra.) A kiegyenlítés a főhomlokzat, a sarkok és az oldalhomlokzat között teljes. A rizalit már nem szervetlen függvénye a hátsó épülettömbnek, hanem annak eleven és pazar beteljesülése. Az első emelet árkádjaiban Ybl mester a két előző terv előnyeit foglalja össze. Ismét elől vannak a körívek, melyek a belsejükben levő ablakoknak pompás fülkéket alkotnak. E fülkék között, az oszlopok, illetőleg a pillérek mögött Ybl olyan köríves átjárót nyitott, mint a renaissance vagy barokk templomokban az egyes oldalkápolnák között szokásos. És minő zseniálisan kapcsolta ebbe az architektúrába Ybl Miklós a mezzanint. Bár az aláhajtó csak háromíves, de ezáltal hely jut kétoldalt a fülkeszobroknak és a sarkok erőteljes alépítményének. Emellett az aláhajtó három íve és a fölötte lévő árkád öt íve közötti különbséggel hatásos fokozás

5. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ ELSŐ MEGOLDÁSI TERVE.

6. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ MÁSODIK MEGOLDÁSI TERVE. Oldalnézet.

7. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ HARMADIK MEGOLDÁSI TERVE.

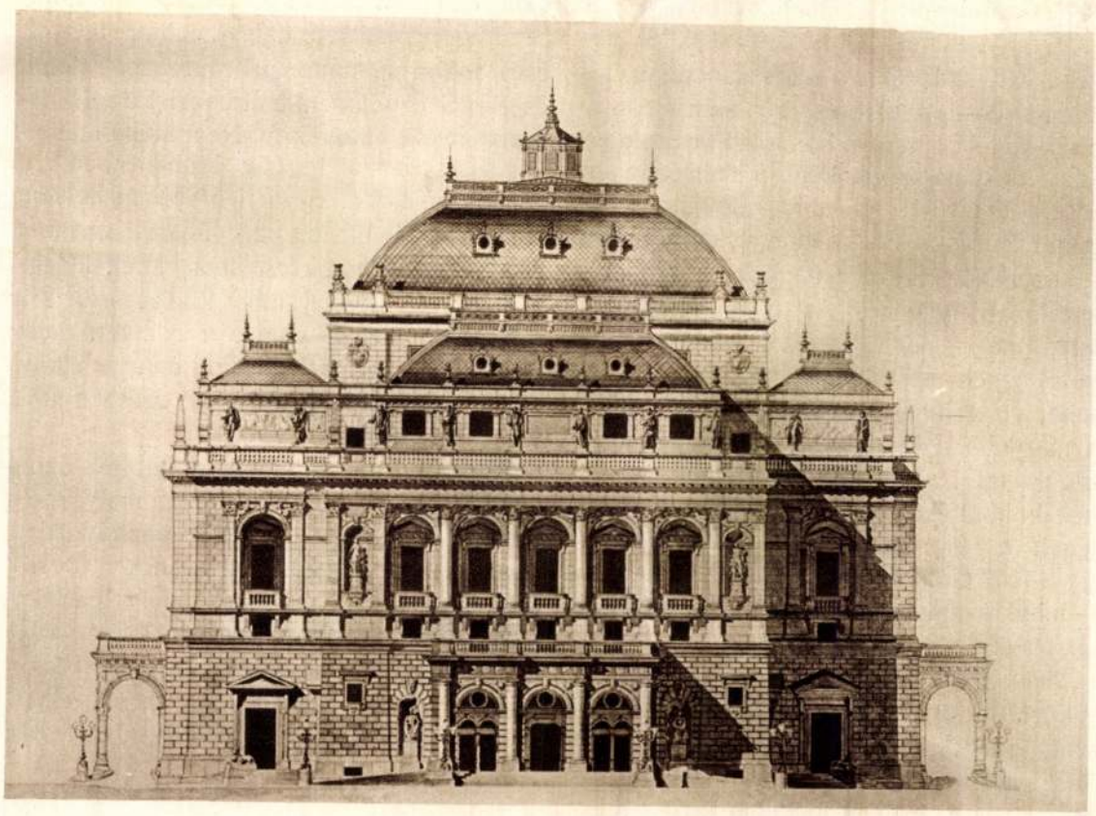

8. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ VÉGLEGES MEGOLDÁSI TERVE.

jön létre. Ez az organikus crescendo a díszítésben is feltalálható. Az aláhajtó toscanai dór és az első emelet composit oszloprendje, valamint az alsó ívek szögleteiben lévő növénydíszek és a felsőkben lévő emberi alakok közötti különbségben is ez érvényesül. Fent ismét visszatér az ívelt tető, mely a rizalitot nemcsak koronázza, hanem belső épülettartalmát is hangsúlyozza. A sarok-beszögelések mindkét oldalán Ybl Miklós a főhomlokzat motívumait veszi át, de fokozatosan egyszerűsíti, melylyel az oldalhomlokzathoz való szerves átkapcsolódást is biztosítja. (9. ábra.) Mesterien oldotta meg ezekben a sarkokban az átmenetet. Ezek a részek egyformán tartoznak úgy a fő-, mint a mellékhomlokzathoz. A rizalit manzardja és a nagy összefoglaló tető ismét nagyszerű fokozásról beszélnek.

Közvetlenül a végleges megoldás előtti időből még egy tervet ismerünk, mely csak egyes részleteiben tér el a kész épülettől. (10. ábra.) Ezen a terven a rizalit főpárkánya nem egyenes vonalban vonul végig, hanem a loggia oszlopai felett mindenütt kiugrik. Régi római diadalíveken találkozunk hasonló, festői árnyékhatást célzó kiképzésekkel, melyek a XIX. századi neo-renaissance épületeken, így Semper alkotásain is nem egyszer föltalálhatók. Ennek a homlokzatmegoldásnak kétségtelenül élénkebb a ritmusa, mint a kész épületnek, ellenben híjával van az utóbbi fenséges nyugalmának, mely éppen a koronázó párkány nagyszerű egyenes vonalában nyilvánul. Az oszlopok a végleges megoldásban sokkal szervesebben illeszkednek az architektúrába és az aláhajtó, valamint a loggia kiképzése között is nagyobb a különbség. A sarok-bejáratok és az I. emeleti szoborfülkék kiképzése közötti eltérés, valamint egyéb különbségek a kész épület és a terv között — így a tető előtti közép-attikadísz elhagyása — mind a művészi gondolat tökéletesedését jelzik.

Sokszor hasonlították — különösen a laikusok — a budapesti operaház homlokzatát a bécsiéhez, pedig a kettő között óriási a stíluskülönbség. Van der Nüll és Siccardsburg még romantikus érzésű mesterek, olasz és francia renaissance elemekkel kevert stílusukat a neo-gótika hatja át. Erősen áttörik a falakat. Mindenütt végigmenő függőleges vonalak, egymás fölé helyezett pilaszterek láthatók, melyek a hangsúlyozott vízszintesekkel a gótika szerkezetére vallanak. Alig van hús ezen a nagyszerű épületen, pedig kevés rajta a rárakott díszítés. A budapesti operaházon ellenben a falak beszélnek organikus elevenséggel. Kitünően bizonyítja ezt az eltérést, ha a két operaház alapját egymással összehasonlítjuk. Bécsben gótikus árkádoknak megfelelően oldódik föl az épület külső váza, míg Pesten a falsíkok is érvényesülnek. Emellett Budapesten az egész épület összes rizalitjaival határozott egység, ellenben Bécsben az egyes épületrészek, mint független tagok csatlakoznak egymáshoz, illetőleg fúródnak egymásba. Ez a szembeállítás azonban csak jellemzés és nem akar értékmegállapítás lenni az egyik vagy a másik javára. Mégis szívesen ismerjük el, hogy a neo-renaissanceba átevező germán építészeti romantika művészileg jelentősebb emléket a bécsi operaháznál egy német városban sem alkotott. Különösen a főhomlokzat loggiája előtt kell tisztelegni. Itt azokra az építészeti gondolatokra ismerhetünk, melyek első fokon Simone di Francesco Talentit és Benci di Cionet, a firenzei Loggia dei Lanzi építőit hatották át. Nem hiába másolták le a firenzei loggiát Münchenben,* a német romantika egyik legfőbb tűzhelyén. Nálunk is dívott ez az építészeti áramlat és a Vigadó homlokzatában jutott a legméltóbb és legegyénibb kifejezésre. Ybl Miklós is eleinte ennek a romantikának volt a híve, de Operaházunk építése alkalmából művészi fantáziája már egészen más vizeken evezett.

Operaházunk, mint már mondottuk, azon színháztípusok közé tartozik, melyeknek homlokzatát Semper Manfréd** osztályozása szerint a központi elhelyezésű, nagy lépcsőház uralja. Ezt a típust, mely Garnier párizsi operaházában valósult meg a legragyogóbban és legtökéletesebben, Victor Louis a XVIII. század hetvenes éveiben épült bordeauxi nagy színházában vitte elő-

* Az úgynevezett *Feldherrnhallét Gärtner* 1841—44-ig építette.

** Handbuch der Architektur. IV. Teil. Theater von *M Semper.*

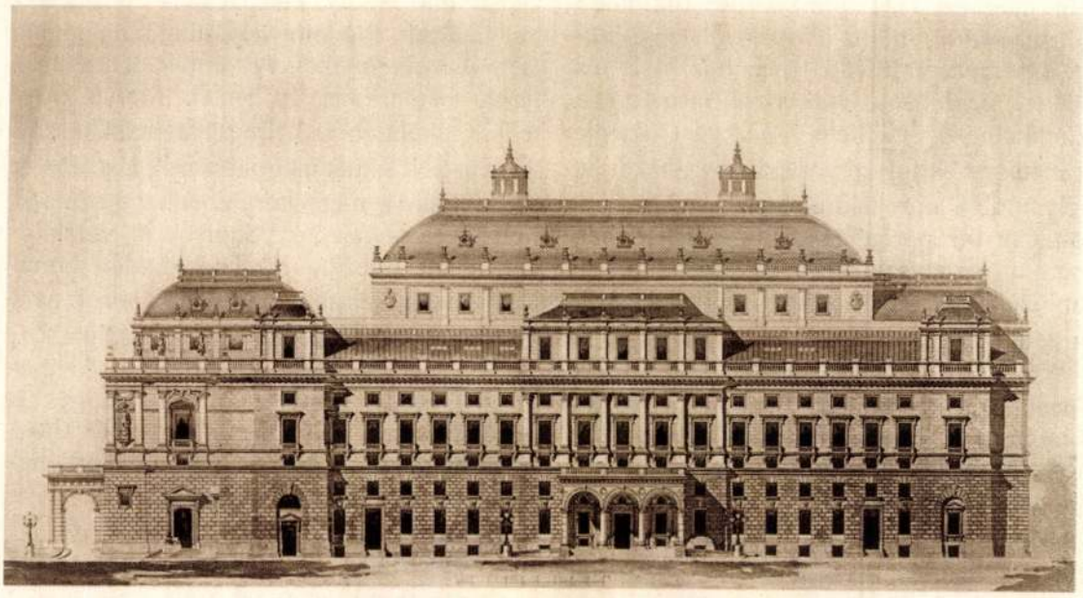

9. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ OLDALHOMLOKZATA.

10. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ VÉGLEGES MEGOLDÁSÁNAK ALTERNATÍV TERVE.

ször diadalra. (11. ábra.) A földszinti nagy előcsarnokkal, fölötte a foyer-val és mögöttük a pompásan kifejlő lépcsőházzal Louis mester geniálisan határozta meg ezt a színháztípust. Ő építette a párizsi Comedie Francaise-t és a régi párizsi operaházat is, mely utóbbi más tekintetben is befolyással volt Garnier operaházára. Láthatjuk tehát, hogy a legnevezetesebb alkotásoknak is vannak előzményeik, a zsenik sincsenek elődök nélkül.

Ybl Miklós alkotásában a centrális lépcsőház megoldása némileg változik. (12. ábra.) A főlépcső nem egy ágban indul meg a földszinti előcsarnok közepén, hanem két ágban a csarnok szélein. Ennek nagy a praktikus haszna, mert a közönség kétfelé oszolhat és a nézőtér két földszinti bejáratától egyenesen lejuthat a földszintre, előnytelen azonban a lépcsőház és a földszinti előcsarnok művészi hatása szempontjából. E megoldás folytán csak a félemeleten bontakozik ki a lépcsőház architektúrája a maga teljességében. *Gyakorlati* követelmények kerültek itt a művészi gondolat fölébe. Viszont korlátlanul alkothatott Ybl mester művészit az egyágú, felül oszlopos márványcsarnokba érkező királylépcsőn. Ennek artisztikumában — a lépcső hivatása miatt — a színházlátogató közönség, sajnos, nem gyönyörködhetik. (13. ábra.)

Ha pompás és egyben előkelő is Operaházunk homlokzata, szép és nemes a két lépcsőház, a földszinti és emeleti csarnok, az épület igazi művészi szenzációja mégis a nézőtér. (14. ábra.) Ennél művészileg tökéletesebb megoldással egyetlen egy színházterem sem dicsekedhetik. A francia és olasz nézőtér-típusok artisztikus előnyeit a legelőnyösebben sikerült itt Ybl Miklósnak egyesíteni. Mindegyik páholy egymástól elválasztott fedett kis szalón, anélkül azonban, hogy egymásmelletti és fölötti soraik egyhangúak lennének. Ez nemcsak annak köszönhető, hogy az egyes emelet-soroknak különböző a kiképzése, hanem, hogy a páholysorok nincsenek épületfal mintájára egy síkban egymás fölött. Könnyed renaissance-árkádokra emlékeztetnek e páholysorok.

De még fontosabb ennél az, hogy Ybl Miklós különösen a proszcénium és a középső díszpáholy kiképzésénél oszlopokkal határolt, diadalív jellegű monumentális formákat alkalmazott. A homlokzat architektúrája szólal meg itt ismét. Már a megnyitás alkalmából is elragadtatással beszéltek a proszcénium megoldásáról. Határozott architektúrája nagyszerű átmenet a színpad nyílása és a nézőtér páholysorai, valamint ennek mennyezete között. Minden forma tökéletesen kiéli magát, a páholysorok nem vágódnak szervetlenül a proszcéniumhoz, egymásmellettiségük harmonikus és befejezett. Mily szerves az összefüggés a nézőtér páholybeépítése és a nézőtér külső fala között. Itt még a harmadik emeleti bejáratok is művészien ható szimmetrikus boltozással vágódnak a terem falába. Eredetileg Ybl Miklós erkélyt tervezett az első-emeleti páholysor elé, de ettől célszerűségi okokból az építkezés folyamán — a művészi hatás nagy előnyére — eltekintettek. Az erkélytartó vasgerendákat már a fölszerelés után fürészelték le. Nem versenyezhetik ezzel a nézőtérrel sem a párizsi, sem a bécsi operaház színházterme. Garnier agyondíszítette a nézőteret, Van der Nüllnek és Siccardsburgnak geniálitása pedig mintha kiapadt volna színházuk belső megoldásánál. A későbbi pompás bécsi Burgtheater nézőtere is messze mögötte marad Ybl mester alkotása nemességének, artisztikus tökélyének. Csak Semper régebbi leégett drezdai udvari színházának nézőtere nevezhető a budapesti színházterem méltó elődjének. Mily gyönyörűen borul az oszlopos íveken nyugvó kerek mennyezet is a budapesti nézőtér fölé, sőt ennek ívei, mint festmények keretei, még a proszcénium homlokfalán is folytatódnak. Más színházakban, így a bécsi operaházban, sőt már Gabriel versaillesi operatermében is oszlopokon nyugszik a mennyezet, de legnemesebben Budapesten valósult meg ez a mennyezet-architektúra. Nincs semmi elszigetelt aprólékosság ezen a nézőtéren, proszcéniumával együtt tökéletesen megoldott kompozíció, melyben minden részlet külön-külön és együttvéve is mesteri.

Ybl Miklósnak itt azonban egy kongeniális társa is segédkezett. Freskóiban az emberi alak formáival Lotz Károly ugyanazokat a tisztult harmóniákat fejezte ki, melyeket az építész az architektúra nyel-

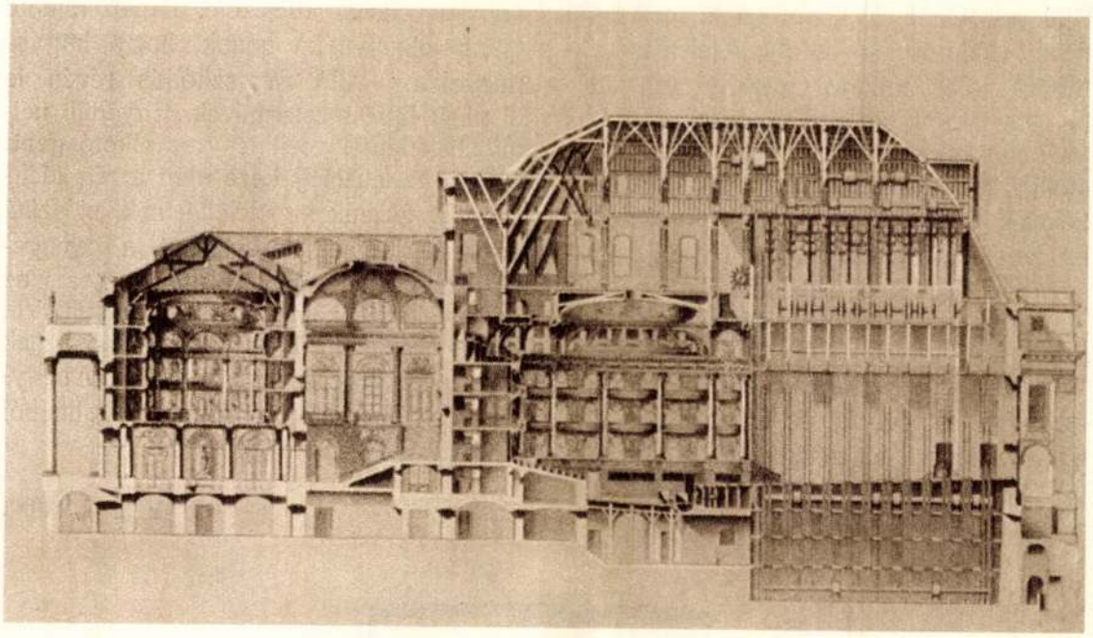

11. VICTOR LOUIS: A BORDEAUXI GRAND THEATRE KERESZTMETSZETE.

vén szólaltatott meg. Kevés XIX. századi épületben láthatunk oly nagy összhangot festés és építmény között, mint Operaházunk nézőterén. Mily tökéletesen alkalmazkodik Lotz a terem különböző részein látható képeivel az architektúra által kijelölt helyek természetéhez. Mily nagyszerűen komponálja dekoratív alakjait az eltérő alakú boltívekbe, arany alapon a proszcénium triptichonjába és a szabad ég felhői között a mennyezet gyűrűsíkjába. Utóbbira fehér márványpor vakolaton temperával az Olimpuszt festi összes isteneivel, múzsáival és a párkákkal. Monumentális szépségű munka. Lotz ecsetjének legfelsőbbrendű teljesítménye, egyszersmind a magyar falfestészet legnagyobb remeke. Minő magasztos látványt nyujt ez a nagyszerű alkotás fölvonások között a nézőnek, menynyire kiegészíti azt a heroikus drámai művészetet, melyet ebben a teremben zenével kell celebrálni. Vagy minő élvezet elmerülni abba a kis angyalkoncertbe, melyet Lotz a mennyezet oszlopai felett lévő ívekre festett, középen a bambino-karmesterrel, tőle jobbra-balra a különböző hangszeren játszó kis társaival. Mennyivel fenségesebb dísz ez, mint a bécsi operaház, vagy a Burgtheater mennyezetének aprólékos beosztása. Hiába vették át az utóbbinál a Sixtus-kápolna michelangelói festett architektúráját.

Operaházunk mennyezetét Lotznak eredetileg Than Mórral közösen kellett volna megfesteni. Than Mór azonban, mert amorettes pályaterve Lotz monumentális érzésű vázlatával szemben nem aratott tetszést, visszautasította a közös megbízást. Igy Lotznak egyedül jutott alkalom arra, hogy életének főművét létrehozhassa. Sajnos, ezúttal nem térhetünk ki ennek a nagyszerű alkotásnak méltatására, mint ahogyan hallgatnunk kell ezúttal az épület egyéb nevezetes festői és szobrászi díszeiről is. Elégedjünk meg azzal, hogy legalább felemlítjük Székely Bertalan, Than Mór, Feszty Árpád, Vastagh György, Kováts Mihály festőművészek és Strobl Alajos, Donáth Gyula, Feszler Leó, Brestyánszky Béla, Bezerédi Gyula, Szécsi Antal szobrászmesterek nevét, akik mind java munkáikkal ékesítették Ybl Miklós mesterművét.

Mikor az Operaház építéséről hivatalosan tanácskoztak, nem egyszer hangsúlyozták, hogy a dalszínház palotájának a közönség esztétikai érzékének nevelése végett is művészinek kell lenni. Ybl Miklós első vázlattervének leírásában a dalszínházat „a legszigorúbb értelemben vett műtárgynak“ nevezi. Nem hisszük, hogy

Budapest épületei közül ezt az esztétikai nevelő hivatást egy is oly tökéletesen betöltötte volna, mint az Operaház. Egy időben építészeink ugyan nagyon eltávolodtak az Ybl Miklós művészetében érvényesülő értékek gyakorlati elismerésétől, de ezt nem vehetjük rossz néven tőlük, mert ez volt a modern architektúra előre megírott, szükségszerű útja. Most azonban, hogy ismét visszatértek az ősök elismeréséhez, midőn ismét tudják, hogy csak a mult vállán lehet tovább jutni, sőt e tekintetben sokszor túlmesszire is mennek, az Operaház újra a nemes ízlésnek és a fegyelmezett pompának lett eleven kifejezője. Egyszersmind kitünő bizonyítéka annak, hogy hagyományokhoz való ragaszkodás révén is jöhetnek létre mesterművek. Egyedüli nélkülözhetetlen követelmény az alkotó genialitása! A tehetség keze alatt a rég kiéltnek vélt formák is föléledhetnek, új színt, tartalmat kaphatnak, viszont a gyengeképességűeknek sem az utánzás, sem az eredetieskedés nem adhat szárnyakat. Ybl Miklós architektúrája az első eshetőségnek egyik legszerencsésebb bizonyítéka. A negyvenéves Operaház jubileuma alkalmából örömmel kell ezt megállapítanunk.

YBL ERVIN.

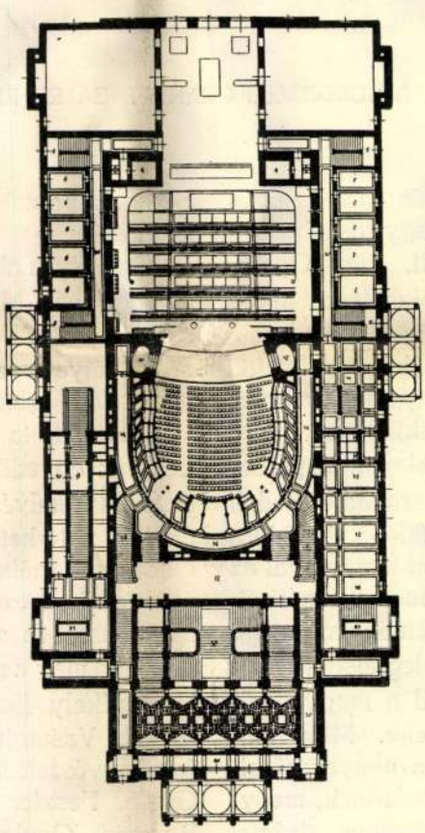

12. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ ALAPRAJZA.

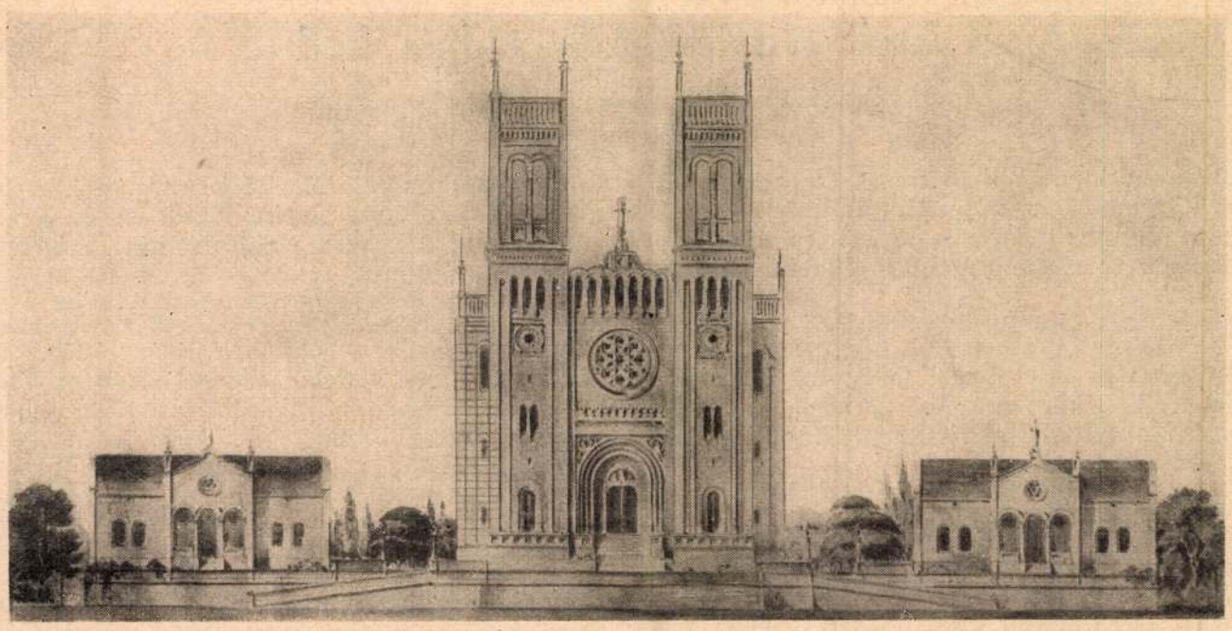

A fóti templom, plébánia és iskola első terve, Ybl Miklós műve
Ezt az eddig ismeretlen tervrajzot a nagy építőművész csekély átalakítással valósította meg Fóton. Becses ereklyéje az első magyar romantikus stílusú templomnak s mint ilyen, művészettörténeti jelentőségü

sok minden van hátra. Most jön a beszély-pályázat. Most már nem önmagáról van szó, hanem két szívbeli jóbarátról. Most ne hagyj el, szerencse. És már olvassák a jelentést. Most... most... mindjárt... Éljen, megvan. Mind a kettő nyert. Már bontják a jeligés leveleket.

— Szerzője Jókay Móric... Szerzője Orlay Petrics Soma...

Most Sándoron a sor. Ő olvassa fel a jóbarát beszélyét. A hangját még nem hallották, hallják meg azt is. „A viszontlátás. Beszély, írta Orlay Petrics Soma."

Taps, taps. Folyton taps. Éljenzés. Minden dicsőség az övék. Az ő szobájuké. A kis társaságé, a konventikulumokban pipázgató, összeszokott pajtásoké. Ács Károly, Petrovics, Jókay, Orlay. Sőt, íme, most olvassák fel a tudományos értekezés pályázatáról szóló jelentést. Bontják a jeligés levelet. Szerző: Kerkápoly Károly.

És még mindig nincs vége. Sőt most jön az, ami a fiúknak még külön meglepetés. Amíg más nyertes művet olvasnak, Sándor óvatos léptekkel húzódik hátra az ajtó felé. Huss, már kint is van. És sürgős sietséggel igyekszik az alispáni hivatal előszobájába. Ott várja valami holmija kikészítve. Mert most még a szavalati versenyek következnek. A hajdúval már összebeszélt az ünnepség előtt. Nem ok nélkül kelt fel reggel ötkor és nem ok nélkül szaladgált annyit az egész városban.

Idebent folyik az ünnepség. Ez is szaval, az is szaval. Kicsit hosszú a program, a közönség mintha unná már. Ekkor Tarczy tanárelnök bejelenti, hogy Petrovics Sándor következik, aki Szalkay Máté „Ólmos botok" című költeményét fogja elszavalni. A Petrovics névre már mozgás és várakozás felel. Kíváncsi csend.

Ekkor a terem egyik ajtaján, az ott álldogálókat félretaszítva, beront egy fiatal parasztlegény. Nini, ez Petrovics jelmezben. Lábán pitykés nadrág, ujján borjúszájú gyolcsing lobog, kezében ólmos fütykös. Nagyszilajul felront a dobogóra és lekiált:

— Hahó, tekintetes karok és rendek!

Nagy meglepetés, derültség. Valaki tapsolni kezd, de a többiek lepisszegik, hogy egy szót se veszítsenek a szavalatból. Petrovics odalép az asztalhoz és rettenetest vág rá öklével:

— Utánam csak! Majd én elül menendek!

Nagy hahota. Sándor arca komor marad. Ettől még vidámabban hat a vidám vers. A hatás óriási. Minden sornak külön sikere van. Mikor a versnek vége, a publikum felállva tapsol. A viharos sikerben nem is hallani a kihirdetést, hogy a két aranyat Petrovics Sándor nyerte el. Esterházy Pál feláll, közelebb lép a dobogóhoz, mond valamit Tarczynak. Tarczy azonnal kihirdeti, hogy a nagyságos gróf adományából a pályadíj három aranyra emeltetett fel. Még mindig zúg a taps.

És még mindig nincs vége a dicsőségnek. Sándor rohan az irodába átöltözni. A műsor utolsó száma még ő lesz. S mire sor kerül rá, már megint a pazar zöld kvekkerben, lakkcipősen lép a dobogóra. „Liszt Ferenchez, írta Vörösmarty Mihály". S még ekkor is, még a szavalat izgalmában is, ráér egy illanó gondolat átlibbbenni agyán egy pillanat századrésze alatt: szép ez így együtt, hol „írta Petrovics Sándor", hol pedig „írta Vörösmarty Mihály".

Az ünnepségnek vége. A közönség állva zengi: „Erős várunk nékünk az Isten". Majd pedig az eloszlók zsivajgó beszélgetésében, ahogy kiömlenek a vármegyeháza öreg kapuján, minduntalan itt is, ott is egyazon nevet hallani, a Petrovics Sándorét. A diadaltól részegen, de mozdulatlanul komoly arccal hallja ezt ő maga is, a név tulajdonosa. Egy ismerős diák, osztálytársa, a vállára üt:

— Milyen íze van a dicsőségnek, pajtás?

Sándor idegesen mozdul a vállával, nem szereti, ha hozzáérnek. Ránéz a fiúra és hűvösen felel:

— Magától értetődő íze van. *

* Ez az elbeszélés Harsányi Zsolt országos feltűnést keltett új regényének egy részlete, *Az üstökösnek*, mely *Petőfi életének regénye* és a *Magyar Regények* című sorozatban jelent meg.

Az Uj Idők előfizetői, ha előfizetnek a Magyar Regények január—júliusi félévére, Harsányi Zsolt: Az üstökös című regényének két kötetét egy kötet áráért kapják, fűzve: 1 pengő 50 fillérért, kötve: 2 pengő 50 fillérért.
A Magyar Regények előfizetési ára félévre — hat regényre hét kötetben — 9 pengő.
Egészvászonba kötve a hét kötet előfizetési ára 15 pengő

Uj Idők 1931. 52. 7.

Amit mindenkinek tudnia kell

Az első magyar romantikus templomról

Írta: **Ybl Ervin**

Budapest környékén nincsenek fényes fejedelmi kéjlakok, mint Párizs vagy Bécs határában. Ami itt és az ország egész területén e tekintetben számottevő, az főuraink pompaszeretetéből és áldozatkészségéből keletkezett.

Ilyen a Pest közelében lévő Fót is, Károlyi László gróf és felesége, Apponyi Franciska grófnő otthona. Több, mint száz évvel ezelőtt jött létre a kastély a körülötte lévő háromszázholdas parkkal. Károlyi István gróf, a széleslátókörű és nagy műveltségű főúr hívta életre.

Sajnos, nem tudjuk biztosan, hogy ki tervezte a mult század huszas éveiben épült kastélyt. A régi írások egy Hacker Lambrecht nevű pesti építőmestert emlegetnek, de ő csak végrehajtója lehetett egy nagyobb mester elgondolásának. Hofrichter József, a budapesti, egyetemutcai Károlyi-palota építője, vagy talán maga Pollack Mihály, a magyar klasszicizmus legkiválóbb mestere jöhet itt tekintetbe. És valóban, a fóti kastély a maga nyugodt, egyszerű tömegelosztásával, nemes arányaival, tartózkodó eleganciájával Pollack Mihály kezére enged következtetni. Az angol főúri otthonokat juttatja eszünkbe, amint az óriási park végében, a festői tavak mögött, a nagy zöld pázsit szélén sárgára festett főhomlokzatával feltűnik.

Belsejében is a mult század harmincas és hatvanas éveinek stílusa ölelkezik egymással. A földszinti középső terem empire-előkelőségéhez igen jól illik az Ybl Miklós-féle ebédlő bimbózó, még félénk új reneszanszstílusa. A könyvtár 20.000 kötetével, régi francia memoire-gyűjteményével nagyrészben még Károlyi István gróf gyűjtésének az eredménye. A kényelmes, stílusos bútorok, a néhány értékes festmény, magyar és külföldi mesterek alkotásai, köztük Munkácsy Mihály Tépéscsinálói, igazi főúri otthonná avatják a kastély belsejét.

A fóti templom kriptája. Ybl Miklós műve

A parkot angol stílusban annakidején Erményi Ignác tervezte. Tehetséges kertépítő lehetett, akiről ezidőszerint még igen keveset tudunk. Ilyen óriási parkot kertszerűen fenntartani ma alig lehet. Csak a kastély körül ápolják gondosabban, távolabb az őstermészet már kezdi elburjánzani Erményi szép parkműve fölött. De talán éppen ennek köszönhető a park nem egy szögletének költői hangulata. Az őszi hervadás a hatalmas fáknak sárguló, aranyba játszó lombkoronáival mintha nemcsak az elfáradó természetet búcsúztatná, hanem a régi világ, a dicsőséges mult estéjét is ünnepelné. És milyen meghittek, szentimentálisak a park egyes sarkain fölbukkanó kerti házacskák. A legszebbik, amelynek belseje csupa finomság és stílus, néhai Erzsébet királynénk emlékét őrzi. Egy másik pavillon-csoport, a gazdasági épületek telepén, pedig már az ötvenes évek romantikus ízléséről tanuskodik. Ezek már részben Ybl Miklóstól származnak, aki az egyiknek homlokfalát rokokóízlésben alakította át. Ebben a házban volt a mesternek fóti irodája, mikor Károlyi István gróf megbízásából egyik fiatalkori főművét: az ottani kegyúri templomot építette. Ez a templom a kastély és a park mellett másik nevezetessége Fótnak. De még fontosabb a magyar építőművészet története szempontjából. A kéttornyos egyház a magyar romantikus építőművészet első nagyszabású hitvallástétele, egyben Feszl Frigyes pesti Vigadója mellett legkiválóbb magyar bizonysága ennek a stílusnak.

Már ebben a korai művében világosan megnyilatkozik Ybl Miklós nagy komponáló ereje. A templomot nem egymagában, társtalanul állítja a falu főterére, hanem az árkádos homlokzatú plébániával és iskolával nagyvonalú együttesbe foglalja, sőt mind a három épületet mesterséges fensíkra helyezi. Két oldalról széles fölhajtó visz föl a fallal megtámasztott magaslatra. Valósággal a budai Várkertbazár ujreneszánsz terrasz- és pavillonegyüttese előzményének tekinthető a fóti kompozició.

Mai szemmel nézve nem is érezzük, hogy milyen merész újítás volt ez a templom az építkezés megkezdése idején úgy nálunk, mint akár a külföldön. Ybl Miklós nevezetes lépéssel vitte előbbre a mult század középeurópai építészetének fejlődését, amiről a külföld természetesen nem tud semmit. Ime, a magyar sors tragikuma! Nem számítanak bennünket még ma sem a kultúra élén haladó nemzetek közé. Hát még akkor, 1850 körül. Nem építészeti, hanem betyár-romantikát kerestek nálunk abban az időben.

A fóti templom is magán viseli Ybl Miklós művészetének értékes sajátságait. Tökéletes a tömegek kiegyensúlyozása, a függőleges és vízszintes tagolásnak egymáshoz való viszonya, kifogástalan a nyílásoknak, a díszítményeknek a falfelületekhez való aránya. Semmit sem lehetne az összhatás harmóniájának veszélye nélkül megnagyvítani, vagy kisebbí-

A fóti templom. Ybl Miklós műve. Épült 1845—55-ben

teni. A díszítés sehol sem burjánzik el fölöslegesen, a romantika által átvett keleti elemek a kőrívek emelésében és egyes ornamentális motívumokban jelentkeznek.

A templom belsejének díszítésében Ybl Miklós munkatársai külföldiek voltak. Akkor még nem voltak olyan festőink és szobrászaink, akik ilyen nagy feladatot az építésszel egybehangzóan lettek volna képesek megoldani. A fiatalabb Thánnal, Lotz-zal és Székellyel való együttes működése Yblnek csak később kezdődik. A fóti freskókat és oltárképeket az osztrák Karl Blaas, a velencei és bécsi akadémia későbbi tanára festette. Blaas (1815—1894) a romantikus Koch és a nazarénus Overbeck hatása alatt állott. Ezeknek hűvös, rajzos modorában festette fóti műveit.

Az altemplom kápolnarészében lévő három klasszicizáló stílusú, carrarai márványszobrot viszont a római Pietro Tenerani (1789—1869), Canova tanítványa faragta. Köztük van a 18 éves korában, Rómában, 1840-ben elhúnyt Károlyi Erzsébet grófnőnek emlékszobra. Az okos szűz mezében, féltérdre ereszkedve, jobbját mellére téve, baljában mécset tartva ábrázolta Tenerani Károlyi István grófnak és feleségének, Dillon Georgina grófnőnek korán elköltözött leányát. A talapzaton a sokat jelentő fölírás: Venio Domine. Mind a három szobor közül ez a legmegkapóbb, legfinomabb alkotás. Itt a stílus ridegségét megtöri a lélek közvetlensége, az átszellemült kifejezés. Gyönyörű a kidolgozás is, a redők mesteri faragása.

A kripta fülkéi nagyrészben még üresek. Az elsőben a templomalapító Károlyi István gróf pihen ólmozott szarkofágjában, mellette három felesége. A halál otthona itt nem olyan zord, mint az ősi kriptákban. A tragikus végű Rudolf trónörökös, midőn Gizella nővérével megszemlélte a templomot, csodálkozott, hogy mennyivel barátságosabb, mint a Habsburgok bécsi temetkezési helye.

Régi egyházi műkincsekkel, ősi ötvösművekkel, miseruhákkal nem büszkélkedhetik a fóti egyház. Hiszen, a fóti plébániát Károlyi István gróf csak 1845-ben alapította. De éppen példát mutató elhatározása, hogy a nagy költséggel emelendő templomot teljes egészében korának stílusában terveztette, érdemel legnagyobb elismerést. Nemcsak saját nevét írta be ezzel Károlyi István gróf a magyar mecénások könyvébe, hanem alkalmat adott Ybl Miklósnak is egyik legérdekesebb műve megalkotására.

Templom, kastély, park az Istenben megtért Károlyi grófok áldozatkészségét hirdeti, de a régi község mellett, a magyar televényből kisarjadt falu a mai földesúrnő jó szívének és fáradságot nem ismerő önzetlenségének köszönheti megszületését. Fót-Ujfalu Károlyi Lászlóné grófné, Apponyi Franciska grófnő magyar szívének a gyermeke. Az ő kezdeményezésére jött létre a Suum cuique nevű alap, mely a Károlyi hitbizományból kihasított házhelyeken a nincsteleneknek hajlékot épít. Ez az alap kezeli a Károlyi Lászlóné grófné által kieszközölt házadományokat. Három világrészből gyültek össze a pénzek. Magyar és idegen főurakat, politikusokat, bankárokat, indiai maharádsákat találunk az adakozók között, sőt a pápa, Mussolini, meg Rothermere lord is ajándékozott egy-egy házat. Mindegyik adományozótól mindjárt egy ház árát kérte a grófné. Lehetett adni többet, de semmiesetre sem kevesebbet. Hány előkelő vendég hagyta el úgy a fóti kastélyt, hogy előbb egy háznak költségeit kellett magára vállalnia. Mások meg a kútfúrás kiadásait fedezték.

A Suum cuique-alap gondoskodik a házak odaítéléséről. Elsősorban a hadirokkantak, a hadiözvegyek és a hadiárvák jönnek tekintetbe. Mindegyik család huszonötéves kamatmentes törlesztésre kapja a házat. Ennek leteltével tulajdona lesz a téglából való, vörösfedeles, takaros, kis falusi hajlék. A befolyó összegből viszont új házakat épít az alap. Mindegyik épületen szép, mázas cseréptábla hirdeti az adományozó nevét, sőt ünnepi alkalmakkor ott lóg annak a nemzetnek kis lobogója, amelyhez az adományozó tartozik. Van foglalkoztató műhely is, ahol a telepen élő rokkantak, hadiözvegyek és munkanélküliek találhatják meg kenyerüket. Hogy ez a foglalkoztató műhely milyen komoly munkát végez, arról az iparművészeti kiállításokról ismert ízléses szőttesek tanuskodnak.

Eddig hatvannál több ház épült.

Hatvan hajléktalan magyar család találta meg itt az otthonát...

A fájdalom embere

— Elbeszélés —

Írta: **Surányi Miklós**

Beköszöntöttek az esős napok. Betlehemtől délre, az árpával és búzával bevetett földeken, ahol a moabita Rut valamikor kalászokat szedegetett, kizsendültek az első füvek és virágok és mohón szívták magukba az esőcseppeket. A nap már leáldozott, az égen felhők teregették szét sötétszürke fátyolaikat. Északon nagy, tömör feketeségben rajzolódtak ki a kősziklák, amelyek egymásra borulva, magas dombot építettek a Holt-tenger és a betsauri síkság közé. Ezek a Moab sziklabástyái s a hegyormon szép kis városka pihen, amelyet a zsidók Dávid városának hívnak.

Alul a síkságon, az idén még az est beálltával is nagyon mozgalmas az élet. Karavánok követik egymást gyalogszerrel s az út mentén a forrásoknál néha megpihennek. Izzadt és fáradt nép. Az asszonyok fejéről hosszú fehér fátyolok lengenek; valósággal titokzatos lények. A férfiak zord barbárok. Az ő fejüket is fátyol borítja, de olyan sötét színű, mint a legfeketébb éj. Hatalmas tagjaikon bő redős ing s az ing felett báránybőr takaró. Görcsös botot szorongatnak markukban. Utánuk jámbor csacsi kullog, hátán rengeteg málhával, amely felett jobbról-balról egy-egy tarisznya lóg s a tarisznyában álmos vagy pityergő gyermek. Jönnek, megpihennek és tovább mennek.

— Béke veletek — mondják néha a bennszülötteknek, akik görcsös tölgy- vagy eperfabunkóikra támaszkodva, hallgatagon bámulják a zarándokokat.

A bennszülöttek kutyái megugatják őket.

— Micsoda sokadalom ez? — morgott az egyik pásztor, aki dél óta bámészkodik a nagy járás-kelésen. — Húsvét táján sem láttam ennyi embert a betlehemi úton.

— A király kergeti őket — felelt rá a másik és megmarkolta vastag pásztorbotját. — Folytonos hajsza a mi életünk.

— Jehova büntetése, mert nem tartjuk be a Thorát és megtűrjük a pogány bálványokat Judeában.

A pásztorok morogtak. Sokáig utánanéztek az előttük elhaladóknak, aztán leheveredtek és tüzet gyújtottak. Gyantás olaj- és fügefaágak sercegtek és szikráztak a sötétkék éjszakában. Úgy látszik, az utolsó karaván is elvonult s a síkságra rákösöntött a csönd, az édes, álmos judeai csönd, amelyben az esőcseppeket is lehetett hallani, amelyek a szentjánoskenyérfák lombjairól a sárba hullottak.

A pásztorok között volt egy, akit Judának hívtak. Juda szökevény volt. A római legátus emberei halálra keresték őt, mert azok közé tartozott, akik azt hirdették, hogy már nem sokáig tart a római uralom, Jeruzsálem az egész világ fővárosa lesz és feléje tolongnak majd az összes népek, hogy az Izraeltől békességre juttatott földön ismét felleljék a paradicsomkert gyönyöreit. Judát a pásztorok *nabi*-nak, azaz prófétának tisztelték s alázatosan és hódolattal hallgatták szavait. Megosztották vele kenyerüket, neki adták a fiatal bárányok legízletesebb részeit. Maguk között tartották, mert jámbor együgyűségükben emberfölötti lényt láttak benne. Tudták róla, hogy a Holt-tenger nyugati partjáról való, egyikéből ama kolostoroknak, amelyek az Engaddi oázis pálmáinak árnyékában épültek.

Juda csakugyan valóságos aszkéta volt. Nem volt egyebe bárányborbundájánál és kampós botjánál. Soha egy falat kenyeret nem cipelt magával; Jehovára bízta, hogy táplálja és megvédelmezze őt a rómaiak fegyvereitől és az éhes farkascsordák agyaraitól. Nem esküdött soha; asszonyt nem ösmert és feltette magában, hogy ha megöregszik, valami árvát magáévá fogad és abból is aszkétát nevel. Tartózkodott a bortól, kerülte a városokat, mert a kapuk istentelen pogány szobrokkal voltak díszítve és nem használta a görög és római pénzeket, mert azokra császárok képe volt vésve.

Judát üldözték a rómaiak, üldözték a farizeusok

A második rózsadombi ajándékház építését megkezdtük

Ybl

[illegible]

Vas Up 1862. 366.

Ybl Miklós

ivod

A fóthi templom belseje. Vas. Typ. 1862 185-61. Szepkel

Ibl

Wod

Ybl Miklós zoobra.

Vers. hyp. 1891.

212 l

Ybl Miklós

rod

Vas Ujs 1892. 555 l

Ybl Miklós

Lásd

Építőipar

1891 évf.

és 1882 évf.

Ybl

Vas. Nyp 1891. Ybl

Ybl Miklós

1814–1891.

laid teljes életrajzát
aszkétével

Vas-Nyp 1891.

59. l.

Ybl

Prof

Ybl emlékezete és nivei

Vas. Ny. 1891. 76 l

Ibl

ivod
s

V. A kt István barátka
elapítása s a régi Pest
templomai. Vas Ujs 906-
816 l

Ybl Miklós

[illegible]

Iz brain bacsi naptára
Apert 1886. 72. Gippel

Ybl Miklós

mod

Zubaly

A kiváji várpalota erfor-
dulója Vas. Ugs 1906.

339. l.

Ybl

Grod

A budapesti fe-
renczvárosi templom
Országvilág 1881

50 il

Ybl Miklós

Írod

A budapesti opera
ház. Ország Világ
1881. 331 l.
Egyiet

Ybl M

crod

Var. Typ

1888. 678.

Ybl Miklós

Szód

Vas. Ujs 1888. 533.

(A neurati Pantheon).

Ybl Miklós

Perverte az alábbi
kastélyt a Foca
cvekben.

A bodrogolaszi kastély
és a Lónyay kaland.
Vasárg. 1899. 754
755 l. kegyel.

Ybl Miklós

vod

dr. p. j. A budapesti
vám palota. Országi
világ 1881 238 e
Leppel

Ybl.

ined

Vas Ypl 1887. 185 f.

204. l.

Zbl

ivod

Vas. Up 1887
765 l

Ybl

irod

Az István-telki ipa-
ros- és kertész-képző
interet Rákos-Palatoni

Vas. Ug 1888. 397-8.

Geppel.

Ybl

vied

A budai várpalota
a Erzsébetvárban.
Vas. Ujs 1888.
140 - 142. l.
Egyszerű.

Ybl Miklósnak vi a Petőfi szobor Kőmüves és Kőfaragó munkálatait vezette 5 öbfst tisztdetdijat szavazott meg a nagybizottság.

Képzőmüv. szemle, 1881. 126. l.

Ybl Miklós

irod
A magyar műstelről. Vas. Ujs
1883. 96. l

irod
A budai király palota kiépi-
tése. Vas. Ujs 1883. 312 l és 329. l
és 376. l

Ybl

Ivod

A margit - sziget III. Vas. Ujs
1869. 29. sz. mellér lete.

Hl Miklós.

Lásd nehány adatra vonatkozólag Pollák

Miklós

irod Ybl Miklós.

Király pavillon. Képes Galádi Lapok 1884. 416. l

---

irod

A lipótvárosi bazilika. u. ott. 1884. 752. l.

---

irod

Anatole. A magyar dalmüvészet temploma. u. ott. 1884 810 l

Ybl Miklós

irod
A budai király várkert épületei. Vas. Ujs. 1881. 23 sz.
Leppel

Ybl.

ivod

Vas. Ivp 1889. 33 l. 278 l.

Claus, ötvös (Clawsv. Clawse Goltsmyth). 1424-1450 ig szerepel Nagyszombatban. A város egyik legelőkelőbb ötvöse volt, a ki (többször viselt) előkelő tisztségeket is.)r.

Ybl

Prod.

Van Zyp 1867
473 l

Ybl

irod

Bobula Tanos. A Kirāli

vārpalota Budai. Var.

Vp 1885, 220-222 l

Kāppel.

Ybl.

IROD.

Vas Ly 1896.
584 l.

PROL

Ybl

irod
Z

Vasiljev 1886. 1131.

Ybl Miklós

Lásd

Vastyp 1865.

503 lap rajzol.

Ybl Miklós

IROD.

Képes Galáris Lapok

1879. 221–221.

Repetitet

1081

Hl Miklós

Cásd

vas. Ugs 1864.

344-345. l

Ybl Miklós

vöd

Teljes életrajz
arczkeppel –
S. Pollártól (fametszet)
Vas. Ujs 1865, 13. szám

Ibl miklós

IROD.

Galgóczy István. Ibl
Szobra. Vasvy 1896. 611-
612 l. Egyjel.

Ybl

IROD.

Bereiny László. A
harai művészet a doké-
ban. Oss. Vilag 1880.

14 l.

Ybl

Cas'd Ohr

Vas Up 1863.
24 [illegible]

Ybl

ciod

Vas Ys 1863. 1791

Ybl

irod

– 12 – Báró Wenckheim Béla
kastélya Fáson Vas Ugs
1863, 23-24. l. Eppel

ezt a Eastéfst ipitette

Ybl Miklós

röd

Vas. Up 1885. 392.

Ybl M

wod
Vas. Ep 1889. 537l

Ybl

ined

Var. Ys 1886. 425.

441. l. 601. l.

Ybl M

Ország Világ

1883. 1591.

arcvonal

Selyes elatrap

nincs metkul

Ybl Miklós

Lyrd

Ormány Vilag

1905. 44 szám

arcirképpel

Ibl Miklós

Vrod

Müveiz Ipar

1891. 62/l. 63

Ybl

Grod

Méray H. 95 l.

Ybl Miklós

Cvod

telj életr.
arczkappel

Ornaj Vilag
1891. 66 l.

Ybl

ua

S. A.

Ybl Miklós

---

wod

D. K. D.

[illegible] wobec. Vas.

Ug. 1894. 40 i l.

Egyjel.

Ybl Miklós

ind

Vas Ty 1894. 357.

389. l.

Ibl Miklós

rod

BPP I k 64. l.

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....számu .....

.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Ybl Miklós

wod

BSza 178.l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Enged

.....

a műhelyfőnök
al

8. sorsz. Műhelyi minta.

Ybl Miklós

Środ

Czobor Béla dr.

Az egyházi műveletek
hazaúzban. Bpest, 1879
16. l.

J e g y z ő k

Felvétetett a
albizottságának 1934. évi no
keresztény régészeti intézet
a régi Szent János
gyógysze
Megjelentek
Lux Kálmán, dr. Pacher Béla,
dr. Szentiványi Gyula titká
Előadó bejelenti, hogy Wälde
megjelent, de elfoglaltsága
nem várhatta meg az ülés meg
sát.

Ybl Miklós

Irod

Lósy-Schmidt Ede dr:
A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet megalakulásának előzményei. 1866-67. Bpest 1927. 4°. 16. l. 29. l.

Ybl Miklós

Ybl—Lechner. Irta Bálint Aladár. Vállalkozók Közlönye, április 29.

1914.

(Művészet 1914. 287. l.)

T. 7021.

án különféle gazdasági edények
fagarmadával, a háttérben pedig
Felirata az előtérben középütt:

23.8 cm.

242-99-10.
2-99-5.

Ybl Miklós

Ybl Miklós. Irta Demeter. Uj Idők, április 5.

1914

(Művészet 1914. 287 l.)

T. 7024.

a jobbra vezető úton szénás
e a figyelmeztető táblánál egy
e balra:

a
to
.

25 cm.

242-99-7.
-99-5.

Ybl Miklós

wód
z
Genth. Budapest

Ybl Miklós

Építő stilusok. Irta R. M. Vállalkozók Lapja, április 8.
Ybl Miklós. Irta Ezrey. U. o.

(Művészet 1914. 287. l.)

Gellmann György.

Derékig, balra fordulvan e
keretben van ábrázolva. Fel

GEORGIUS GELLMANN
in Hungaria A: 1605 fil
rinbergensis A: 1633 pose
Rézmetszet, méretei 14·4: 10

Ltn. 14154.
Siatkels. 82-
570-914-22

Ybl Miklós

Ybl. Irta d. i. Vállalkozók Közlönye, március 11.

1914.

(Művészet 1914. 287. l.)

Hardeck Ferd. gr. kivégzése

A háttért elfoglaló ház előte
az emelvényen a kézlevágás és
katonaságon kívül sok nézője
kocsik válnak ki. Felirata:

Execution des Grauen Vo
Geschechen in Wien den 1
die Ziffern in der Histori

Rézmetszet, méretei 23·2

Lrn. 14137.

Szakl. 65-914

510-914-

Ybl Miklós

Ybl Miklós. Irta Vértes József. Pesti Hirlap, április 5. 1914.

(Művészet 1914. 287. l.)

T. 7025.

ák között látjuk az állomási
vaggonok állanak, a hátt-ért
irata:

ssek Aprile 1855 N.D. Pascoletto.

4.3 cm.

242-99-8.
2-99-5.

Ybl Miklós

irod

Lyka Károly: Ybl emlékezete. 1814–1891. Művészet 1974. 145–152. l.

Térkép.

EXACTISSIMA TABULA, QU
INFERIOR, A BELGRADO URBE USQ
EUM INFLUENTES FLUVII, QUAM RE
SYLVANIA, VALACHIA, MOLDAVIA,
MANIA ALIIQ UCRANIAE AC PODOL
DUCTUR per NICOLAUM VISSCHER A
Ordin: General: Belgii Foeders
DENGHIZ-ben nyerjük, mi a mér
alól balra van adva. A lap hát
betürendben.

Szines rm., mér. 48.7:

Szn. 65-906
1161-905-15

Ybl Miklós

4 /

MAGYAR MŰVÉSZET

1930. 537

Ybl Ervin: A fóti templom.

Ybl. műépítész.

Építette a budapesti operaházat.

Emeli ismeretterjesztő méltatása.

H. Glücksmann. Das Budapester Opernhaus.

Fr. Wilh Lauser. Die Kunst in Oesterreich Ungarn.

Wien I. 1885. 25. l.

Ybl

A Lipótvárosi bazilika tervein kívül kivoltak átlitva az 1865 évi orsz. kiállítása az általa az országban épített templomok aquarell képei.

H. Glücksmann. Ungarische Baukunst. Dr. W. Lauser. Die Kunst in Oesterreich-Ungarn. Wien. II. 1886. 12. l.

..... *műhely.*

ónökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

..... nevü munkás igazolta

Ybl Miklós

ivod

Császtitótempl.

Iston novében!

1932-1933.

Ybl Miklós

irod

Nádai Pál: Régi pesti kutszobrok. Kő és Mükő 1926. 3. sz. 12. l.

Egyebekhöz Kálvin-téri hűtrőt.

Ybl Miklós

MAGYAR MŰVÉSZET
1925. 133. l.

Ybl Ervin: Ybl Miklós
orcpahára.

. 1843 deczember 19-én ✝ Bruxellesben 1910 oktober 22-én.

nem derékig látható (nő, ki) fejét (kissé) jobbra fordit ona
art, a melyet
ot (keblére szorit~~je~~. Középütt elválasztott
ssé beesett. ~~és~~ Öltözete: patyolating ~~meg~~ és
án elől egy fekvő és fejét bal kezével
lőre dülő, ~~és~~ hátul (pedig) egy összerogyott és
n meztelen ábrázolva. A mester jelzése
ppen. ✝.

78 cm.
a 35202 sz. leirattal 1500 frton.
~~[illegible]~~
20-án (223/97.)
ette 1897: X. 2-án az 59668 sz. le-

155

Ybl Miklós

tervezte a sasvári Kastélyt Parádon gróf Károlyi György megbízásából az 1880-as évek elején.

-rod

Pásztor Jónsef. A Mátra. Bpst, 1929. 154. l.

Ybl Miklós, lovag, nehai
épitesz
nem a nagy mester, hanem
leszármazottja

lásd

Ambrus és Hajnaly
alatt

[illegible] tisztséget [illegible] és vágyva

tiváló tiszteletettel

Hugvári Gyula

Jbl Miklós

A Budavári királyi palota képe

Albuma. A nyolcvanéves Pesti Napló ajándék —, 1850 - 1930. 74 l.

A Szent István bazilika képe

u. o.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Ybl Miklós

tervezte a bpesti
tudományegyetem a lipót
városi bazilikát.

Pasteiner. 199. l.

P 5

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191 ...

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ..... , 191 ...

.....

tanu.

.....

tanu.

Ibl Miklós

ívód

K. I. Operaházunk huszonöt éves jubileuma Vas. nyp. 1909. 26. 7.

Képekkel.

..... nevü munkás igazolta

a művezető aláírása.

élyezem:

vagy helyettesének
láírása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Ybl Miklós.

Építette. 1845–1856 a fővárosi templomot, a vallásos érzelmű gróf Károlyi István megbízásából.

A főtornyok 143 l. magasak román stylben készültek.

A nagykárolyi, váci és kecskeméti templomok is Ybl művei.

Az Ország Útkre. 1864. 90. l. is

U. o. 99. l. Kempf. Ybl Miklós legszebb templom műve.

Ybl Miklós. műépítész szinvázlat-
ban tervezte román stylu oltarszőnyeg, me-
lyet a Prückler család kérjé
tetett el s ajándékozott a buda-
pesti ferencz városi templomnak:

* Czobor Béla. Kalauz Ipolyi
Arnold püspök mühünzés gyűjte-
ményének kiállításához. Nagyvárad
1886. 29. l.

Ybl Miklós műépítész terve
szerint épült 1878 ban, a budapesti
ferenczrendi templom román stylben.

Dr Czobor Béla. Egyházművészeti Lap.
1880. 24. 223. l.

Ybl. Miklós

erod

Vas. ups.
1879. 822 l.

laid meg

Ormag világ
1879 évf

okv.

Ibl

laid

A ferencvárosi ny templom. Vas. Lips 1879. 6 5 7-8 l. (Eppel)

ybl

ind

Vas. Lys 1862. 45. l

Ybl

Crod

Vas. Typ 1878. 352 l

Ibl Miklós

Alkós életrajza
arckeppel.

Vas. Nyp

1879. 51 szám

okv. felh

több Eppel is.

Ybl. Miklós

Két nevezetes uj
épulet Budapesten.
Vas. Ujs 1879 –
819 – 820.
Rejtkkel.
Okv. felh.

Ybl

wod

Vas. ryp 1897. B-
szai, Eppel.

Jbl Miklós

Irod

Vas Tys 1897

669 l

Ibl

vind
c Pulszky Ferenc
Judós förendek.
Magyar Szalon III (1885)
450 – 454 archeppel

Zbl

Úvod

Vas Zp 1898. 2. nám

Ybl

laid

at Eecskemeti cv-

templom. Vas Ny

1862. 388. l. Eippel.

Ybl

lásd

Debreczenben magyar nemzeti szinház Vas Ujs 1861 582. l.

Ökv. folh.

Ybl

Grod

A Képtárhelyiség Egyi-
tése. Vas. Nyp. 1871. 361 l

Ybl Miklós

Terverte renaissance stilusban a budai takarékpénztár házát (Fő-utca és Lánchidtér Vár-kán). Az épületet Diescher József építő-mester építette fel-két emeletes, 1860 aug. 27 kezdtek meg az építőmhát, 1861, jul. 3án tettek le az alapkövet, kesztültel az s 1862 be épület

Opiczky János: A budai takarékpénztár. Az ország tükre 1862. 39. l. A takarékpénztár épület körapzával a 43. lapon.

Ibl Miklós

Lásd

Ney Béla: Az épülőfélben lévő központi fő vámhivatal Pesten. Lás. Ujs 1871. 393 (392)
(Réppel)

OKw. felhasznn

Ybl

Lrod

Az Akademia palo-
tájának építés i terve.
Vas. Vjs 1860, 550.e

Ybl

[A nagy Csenkey épitendő
templom] alapkövét jövő
(1861) szert István napján
fogják letenni. A temp-
lomot nemrég halálom
előtt még mage Szécheny
ja készittette Ybl pesti
épitészszel.

L7. Vas vys 1860.
354 l

Ybl

a debreczeni szinház
terveről

Lásd

D. A debreczeni állandó
szinház. Vas. Ujs. 1857.
474. l.

Ybl Miklós

ind

A balaton füredi
gyógyszerhaz
Divatcsarnok

1858. 695. l.

Ybl Miklós

<A balaton für edinyárt szinhán> tervét Ybl Miklós pesti épitész már elkészité s a fürdő igazgatós ágrak el is küldé. ~~Tóbb~~

<> Vas. Nyp 1858
514 l

Ybl Miklós

csodalmához

Az állandó szinház (deb-
recení) ügyc. Vas. Nyó
1858. V75. l

Ybl Miklós

Terverte a Margit hid
oszlopait, lásd az ere-
deti terveket a Nincsyetes
Zsk emeleti folyósóján.

Ybl Miklós

Utolagosan értesülnek, hogy a
V. Ujs. 1857. 19 számában
Képben közzétett s leírt
pesti diadalkapu, nagyfel
szégéitt. Pestre valo bevonulasi
alkalmával a Duna ponton készült

Ybl esznége utan s vezetése
alatt Petschnig budai reál-
iskolai tanár által tervezetett
s létesült. A faragvapokat (as Hobrokat)
rajta Marschalko pesti
Hobrák készíté

Vas. Ujs. 1857. 171.

Ybl Miklós

Terverte a nemzeti lovardát Pesten 1857-ben.

A nemzeti lovarda Pesten. Vas. Ujs. 1858. 76. l (fametszetü ábrával).

Jbl. Miklós

Vrőd.

Vas. Ujs. 1859. 450 l

Ybl Miklós

A fóthi templomot gróf Károlyi István 1845-ben kezdé épittetni.

Lásd leirását: Religio 1856 évf.

A templom Ybl tervei alapján készült.

□ Fóthi templom. Vas-Ujs 1856. 4-5 l. a templom fametszetü ábrájával.

Vak Miklós

FEHÉRVÁRCSURGÓ

Károlyi-kastély

Vay Béla: Vak Miklós. V. 1879.
812 l.

Ybl Miklós

Irod
z

Iványi Béla dr.:
A Festetics-család
keszthelyi levéltára.
Levéltári Közlemé-
nyek. 1946. 195. l.

Ybl Miklós

vod
z

Ney Béla: A budapesti fővám-palota.

MMÉE Közl
1875. 145–151 l.

vegyes

j: 87

1 köt. 8°

Vikár

Béla

Kullervó énekei.

A finn néphagyomány alapján kerkesztette:
Krohn Gyula.

A Kisfaludy-Társaság pályázatán a Széher Árpád
díjjal jutalmazott műfordítás, finnből

Ybl Miklós

vrod
v
Horvtemplás

48. l.

Ybl Miklós

szód

Horvtemplép 26.l.

Ybl Miklós

Jókai Mór

Túl a láthatáron
c. művében
leírja a bpesti is-
tenhegyi templom
építésének történetét
(Épült 1852-60),
melyet fenti terve-
zett.

Ybl Miklós

ród

Horvtemplép

53-55. l.

Ybl Miklós

egerti

terverte az (Istenhegyi Szent László ki-
rályról nevezett tem-
plomot (Diana ut)
Épült 1852-60-ban

Horvtemplép

41.

Ybl
wod

Harair ia kutföld. 1865.

II. 672 l.

Ybl Miklós

terverte a Sándor utcai
országház épületét 1864 ben.

írod

Az idenglemes képviselő-
ház s a förendek ülésterme
Pesten. Haraich s a Kul föld
1865. II. Keppel.
632-634 l

Ybl

ivod

A pest-ferencvárosi
uj templom. Hazánk
s a Külföld. 1866.
439-440. (Keppel)

Ybl

Epistette a Kaplony
(Szatmár megyei)
Egy templomot -

Lásd
Arch. közl. II. 200.

Gerecze A numerické
kek - 768 l

Ibl Miklós

A magyar dalmü-
zemház. Vas. Ujs
1875. 358-359 l.
(Eeppel)

Tervezte a bölcsöde
egylet házát a templom
utcaban (Józsefváros)

A bölcsöde egylet.
Vas. Ujs 1875. 556 l

Ybl Miklós

irod.

Vas. Gyé. 1875. 44 l.
92 l. 125 l. 332 l.

~~Zy~~ Ybl Miklós

wod

Az operaházi tervei.

Vas Ujs ~~186~~ 1873.

350.

Ybl Miklós

wod

Mesterházy Jenő

A budavári királyi palota hajdan és most.

Bp: 1929

12, 14, 15 l.

18. l.

arcra.
l szokatlan komolyságú a "nagy"
esztről /1633./ olajfestményben és
asonló a világítás, de hatásában,-
nzitásában,- nagy az eltérés. A réz-
árny és fény kontrasztja, ha nem
mény, de a részletek alapos rajza
l. Az olajfestmény sokkal kifejezőbb.
keresztfa. Szinte matematikai hatá-
a végtagok merőleges, párhuzamos
n, hogy a legkevésbbé is számítóan
isztus holtteste alá helyezett fehér
a komor fájdalommal mozgó csoportot.
énysávok világítják meg az alakokat.
rását nem látjuk, de érezzük, hogy

Ybl Miklós

wod

→ Vámos Bp vários Eépe

14. l. 20 l. 22 l.

a müemlékek orsz.bizottsága el-
ségi másodépitész részére ki-
lyu, a déli vasut kivételével-az
asutakra, a folyó évben érvényes
zabályszerüen leendő kézbesités
egküldöm.
január hó 14.
ghagyásából:

Ybl Miklós

Palladio-tól
volt elrajadtatva
Olaszországban jár-
takor, és sok mo-
tiennel másolt
tőle
(Operaház, Várkert-
bazár)

Gerevich Tibor
Mozlése
1949. IV. 15.

tárgyi jelenségek mögül
szetével formálja a lel

Bámulatosan őszi
hiven kivetiti a művész
gyakran a maga bonyolul
lelket, sokszor tudatal
rulja az Urat. 1660./

Rembrandt a nagy
soha nem érzelmességtől
nem értik meg, nem tudj
rüsödött művészetét. Mi
el voltak ragadtatva tő
Már nagy szakadást okoz
"Éjjeli őrjárat". Magár
konvenciók elvetése tís
látást. Magánya nem a s
genie magára találása.
nultságában, hanem aval
sik, szellemi világ fog

Ybl Miklós

rod

Majláthtors. kidll

VII. l.

naljátékában a szecesszió csábitó
goványára lépett. Építészetünk ma
ságát nem a sujtások, nem a népi d
tések külsősége biztositja, azokna
keleti szerkezeti elemeknek ötlets
alkalmazása sem, amelyekkel az soh
állott kapcsolatban. A magyar épit
története világosan tanusitja, hogy
korszerű nemzetközi stilusáramlato
a helyi viszonyokhoz, izléshez, any
aodttságokhoz, társadalmi alakulás
táji környezethez való alkalmazása
ta meg a félreismerhetetlen helyi
leget, amely annál szembeötlöbb, men
kiválóbb művész maga az épitész.

Századunk forradalmi ujit
kat vezetett be az épitészet terén

Ybl Miklós

inód

Pásztor Mihály:

A nazőtven éves Lipótváros

Bp 1940. 193. l

205. l.

lencsején törve meg és tömöritve a
ára érthető misztikus, anélkül azon-
ába alól a biztos talajt."A fizikai
lcsi kifejezést,- a dolgok utánzása
teljes metamorphosisát teszi;- a
élekbuvár okoskodását, a biztos,meg-
gyelő helyébe a látnok ötleteit." 3.
g édesanyjáról egy kifejezésében,
monumentális portrét. Nemcsak a fes-
az öreg kor bölcs tartalmasságát é-
n szárnyszerüen szétboruló fekete
ete köpeny, szinte gótikus ívben
áról reflexeket kapó arcot, mely kü-
l kap közvetlen, erős világitást. A
lten, szinte átszellemülten mélyed
t kicsit felhuzza, ajkának szigoru

gi mesterek 244.o.

Ybl Miklós
archeje

l,

Perálltörtképes
630.l

N Y U G T A

1.564.200.000 mil P, azaz Egyezerötsz

pengőről, mely összeget a Műemlékek Ors

havi fizetési jegyzékkel felvett külön

Budapest, 1946 junius 28.

Ybl Miklós

1. Schoen 1948

11. l. 12. l. 17. l.
23. l. 41. l. 45. l.
46. l. 47. l. 49. l.

csőfokáról lelépős az aranygyapjas rendet
viselő V. Ferdinándnak a bal térdére erefz-
a való sarkantyus csizmát ajánlja fel. A
fölé babérkoszorút tart, baljával pedig a csizmá-
a két-fejű sas üel s az oszlopcsarnokban
irata a kép alatt:
smarrito"
V. III.".

méretei a lapnak 14.5 : 21.2 c/m.

8706 (chin. pap.).

107/95 № 101.

Ybl Miklós,

ifj. lovag

műépítész

tervezte a csepeli

ref. templomot

1928-ban. Be-

fejezték Lauber László és Nyíri István

építeszek 1933-ban.

Perényi Csepel

59. l.

Dr. Banner János (1888, Székudvar, Arad m., rom. kath.), a szegedi egyetem c. ny. rk. tanára, adjunktus a Hariseion-alapból nyert 2000 P ösztöndíjjal 1933-ban, majd ismét 1934-ben folytatott régészeti tanulmányokat Görögországban, elsőízben április, másodszor március közepétől, mindkét alkalommal május közepéig. Mind a két tanulmányutat dr. Buday Árpád ny. r. professzorral együtt tette meg. Egyrészt Görögország hatalmas archaeológiai emlékeinek, múzeumainak, az ott folyó ásatásoknak minél szélesebb körben és minél alaposabban való általános megismerésére törekedett, másrészt tudományos munkásságának főiránya: a magyar és görögföldi őskori művelődési kapcsolatok kutatása céljából a praehistorikus emlékek és lelőhelyek érdekelték. Ezek a szempontok vezették a két tanulmányúton, melyen csaknem egész Görögországot bejárta. Nevezetesen a következő helyek praehistorikus, klasszikus görög, illetve ó-keresztény és byzánci emlékeit kereste fel: Saloniki, Athén, Eleusis, Kandia, Phaistos, Hagia Triada, Gortyna, Knossos, Epidauros, Tiryns, Mykenai, Argos, Korynthos, Olympia, Patras, Dimini, Sesklos, majd Kerkyra, Preveza, Joannina, Nikopolis, Dodona, Leukas, Patras, Sunion, Aigina, Sparta,

Ybl Miklós

Irod

Bródy Sándor =

Pesti kis tükör. —

Ybl. Az Ujság.

1914. ápr. 19.

ist u. ein Teil [illegible] [illegible] [illegible]

Mit ausgezeichneter Hochachtung

ergebenst

D. Teutsch

Bischof.

Hermannstadt 28 Jan 1914.

Ybl Miklós

l.

Egyházm. Lap

I. 1880. 64. l.

96. l.

Modern Plastics
Personnel Journal
Philosophy and Phenomenological Res
Physiological Reviews
Proceedings of the American Society
Proceedings of the American Society
Psychological Bulletin
Public Health Nursing
Quarterly Review of Obstetrics and G
Review of Economic Statistics
Scripta Mathematica
Sewage Works Journal
Sociology and Social Research
Surgery
Teachers College Record
Technical Studies in the Field of th
The Family
Theatre Arts
Thought
Traditio
Transactions of the American Philolo
Transactions of the American Society
Transactions of the Electrochemical
War Medicine
Yale Review

Ybl Miklós

1

Egyházm. Lap

1862. 218 l.

orsz. bizottságának.

Budapest.

nál eszközölt ásatások tárgyában
kelt átiratom mielőbbi megvála-
is inkább, mert ~~az~~ ez ügyben b.
et hozni nem akarnék.

18-án.

Jbl Miklos

A Nemzeti Lovarda
Pesten.

lásd. Vas. Ups.
1858. 76 l

Ybl

Erod

Bergh és Henszl Nehány
Hó a magyar Akadé-
mia épitkezési kisér-
letei fölött. Vas. Ugs
1861. 563. l. (Hibás
szám 463. hefett)

MŰVÉSZETI ÉLET

PÁRIZSI NAPOK

Az emlékek és szenzációk, melyeket egykor ebben a hasonlíthatatlan városban, a francia művészet ragyogó szivárványszíneiben éltünk át — sohasem lesznek hűtlenek hozzánk. Az első lépés a boulevardokon, mintha a varázslatok bűvkörébe szédítene; mintha mindennek, ami szemünkbe ötlik, csak szépsége, derüje lenne. Elfogultak leszünk — nem tudom, nem a legnagyobb jótétemény-e ebben a cinikus világban, ahol több, mint tíz éve egyebet sem teszünk, mint — átszámítunk.

Pedig ma a kijózanítás nagyon változatos módszereivel találkozhatunk. Ha az ember hosszabb utat tesz Európában, sajnosan tapasztalja, hogy közös értékű gondolatokkal alig találkozik. Senki sem szívesen látott vendég az idegen nemzeteknél. A szellemieket eddig sem adták túlságosan olcsón a kontinensen; de ha most akarunk valamihez hozzájutni — a kommerciális berendezkedés intézményesen mutatkozik a művészi látványok tájékán is.

Ahány művészi intézmény Párizsban a háború előtt volt, számszerűleg ma is megvan; sőt a műkereskedők megduzzadt gárdájával találkozunk. Itt nem látom a leépítést és likvidálást — ami például nálunk kíméletlenül megtörtént. A művészet üzletessége úgy látszik nem tartja improduktívnak és reménytelennek a terjeszkedést. A Louvre és a luxemburgi képtár pedig teljesen átaggatva fogadja a fizető látogatók sűrű tömegeit, amelyek korzószerűen vonulnak fel a homályos tetők alatt. Elvégre ezeréves dolgokkal is lehet jó üzleteket csinálni.

Bármit szenvedtek is azonban a múzeumok, képtárak anyagiakban, lassankint majd csak helyrejönnek.

És a szellemiek?

Mi lesz a nagy lendítő erőkkel; a bizalommal, kultúrával, az európai erkölcsi világnézettel, melyek összes reális, anyagi és állati életünkbe energiát szuggerálnak és benső tartalmat adnak?

Sajnos, oly alapvető gondolatok, melyekről eddig azt hittük, hogy sziklaszilárdak és biztosíthatják megingathatatlanul további fejlődésünket — elsülyednek, sőt magunk ássuk el, földeljük el, tapossuk be őket, mint olyan dolgokat, melyekre sohasem lesz többé szükségünk.

Ha a világszemlélet megváltozik — a kép fogalma és elképzelése is átalakul. Hogy a tíz év óta dühöngő fegyveres és gazdasági háború milyen átalakulásokat, sőt válságokat idézett fel a művészetek benső életében, mindjárt fogjuk látni a konkrétumokban, melyeket a kiállítások szolgáltatnak. Nem tudjuk ugyan, hogy a zűrzavar, mely általában beállott az anyagi és szellemi téren, egy hosszabbrövidebb ideig tartó felfüggesztését jelenti-e a fejlődésnek vagy egy végső etappe-ot, lezárt korszakot, ahonnan a további elmozdulás csak új hittel, új energiákkal és új tehetségekkel képzelhető.

A modern anyagot, mely legtöbb fölmerülő kérdésre választ tud adni, a „*Salon des Indépendents*"-ban kell fölkeresnünk. Ez az abszolút francia kitalálás jelentőségre messze felülmúl minden művészi mozgást Párizsban, mert ma is menedéke és védője az *eljövendőnek.*

A végnélküli helyiségek, melyek a képeket kilométerszámra ontják, elfogadhatóbbakká lettek. Jól emlékezem, midőn még az „Esplanade des Invalides"-on, majd a „Cours la Reine"-en még panoptikumszerűen vásári sátorokban voltak elhelyezve a műtárgyak.

Ezúttal a Porte Maillot-nál, a „Palais de Bois"-ban rendezték a kiállítást. Kívülről bizonyos szolíd, megnyugtató rendesség látszik —

13. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ KIRÁLYLÉPCSŐJE.

amellett a zöldellő háttér, a mindenünnen előbukkanó, nyüzsgő apróságok, gyerekkocsik szinte előkészítik a szemlélődéshez a hangulatot. Sajnos, a mammutautók szortyogása, berregése sehol, tehát itt sem kerülhető ki — és ez a kakofónia egy pillanatra sem szűnik meg, míg átverekszi magát az ember a képsűrűségen.

Mint mindig, úgy most is a filiszterek és dilettánsok elszánt támadásait kell ezekről a falakról kivédenünk; és csak lassan-lassan bontakozik ki az az érték, mely a kiállítást, az örök ifjúság jogánál fogva, a jó művészetek sorába emeli. Egymást kergetik; a csiszolt értékek, őszinte magábamélyedések, üres hazudozások, szemfényvesztő zsonglőrködések. *Csak az utánzókat, ezeket a szellemi tolvajokat nem látni sehol.*

Amint belép az ember — meghökken; fekete papírmaséból mintázott, kifestett alkalmi szobor áll előttünk, patétikus színpadi pózban: „Guitry le Père". Oldalt dróttal van lekapcsolva, hogy a hiányzó szobrászi egyensúly ki legyen tarirozva. A kitünő mester nem tudom meg volt-e elégedve képmásával — az alkotó azonban aligha jut a Pantheonba.

Ezután az ember önkénytelenül oly műtárgyak után szimatol, melyek a szenzáció erejével hatnak. Csodálatos módon a sarlatánok az igazi festőkkel szemben nem bírják a versenyt. Az egyik szakaszban, a sarokban üveglemezekből és csövekből felállítottak egy szobrot; első pillanatra azt hittem, valamely kémiai laboratórium számára készült, kísérletező eszköz előtt állok. Szobor volt — remélhetőleg az utolsó példány ebből a fajtából. Az efféle bárgyuságok mellett, melyek most már nagyon ritkák, szótlanul haladnak el a látogatók. Egy másik mű: óriás griffkarmok, a következő figyelmeztetéssel: „... ne sens tu pas de toutes parts la griffe du mystère?" Sem boszszús dörmögést, sem jókedvű kacagást nem tudnak kiváltani. A képek Szaharájában, amit legnagyobbrészt a dilettánsok becsvágyának köszönhetünk, — ezek a kiszáradt kutak.

Amint tovább haladunk, *lépésről-lépésre nő biztonsági érzetünk; ezt a postimpresszionistáknak köszönhetjük. A kiállításra nézve döntő jelentőségű, hogy az a piktúra van legerőteljesebben képviselve, mely a látható világon épül fel, tehát az optika és a dekoratív művészet eszközeivel hat.* A megmerevedett ideológok; a kubisták és hisztérikus futuristák majdnem teljesen eltűntek; a futuristáknak és expresszionistáknak különben sem volt soha kedvező a párizsi talaj, mert az előbbi olasz, az utóbbi pedig tipikusan német. Változatosságban és sokrétegűségben tehát nincs meg az a gazdagság, mint a háború előtt volt. De annál feltűnőbb, hogy a postimpresszionisták és a dekorativ törekvések akárhány nagyszabású, monumentális alkotásban oly szerencsés módon jutnak kifejezésre, hogy kétségbevonhatatlan sajátosságaikat páratlan ékesszólással is bizonyíthatják. Az akcióképes előnyomulás egyenletesebb és egységesebb, mint azelőtt és szembeötlik az igazi művészi eszközök gyakorlati felismerése. Invencióban pedig igazán nincs hiány.

A művészi élet teljességéhez tartoznak a műkereskedések, melyek általában kiállítások rendezésével foglalkoznak és könnyen mindenkinek biztosítani tudják a nyilvánosságot. Ez a könnyűség hihetetlen értéket reprezentál, mert a megszakítatlan, úgyszólván permanens, legellentétesebb kiállítások az ellenőrző kritikát csudálatosan kifinomítják. Cheron, Barbazanges, Percier, Rosenberg, Bernheim stb., és a balpart kisebb műkereskedői ontják a képeket — és divatos neveket, a nagyok epigonjait, akik sokszor hosszú évek és évtizedek alatt éppoly makacssággal, mint tehetséggel biztosították maguknak a kitünő piacot. Foujita, van Dongen, Utrillo stb. tehetségük mellett nem utolsó életművészek.

Nyomatékkal hangsúlyozom azonban, hogy a közelmultban elszenvedett, balvégzetű *naturalizmusról szó sincs;* a festőiparosoknak ez a konyhakertje hiába várja a tehetségesek munkaerejét. Itt belátható időn belül nincs feltámadás.

Hovatovább egy generáció nőtt fel abban a folytonosságban, melyet a nagy reprezentánsok ősereje és híveiknek kultúrája biztosított. Akik eddig iránymutatók voltak, sokan közülök már el is tűntek vagy kifutották magukat, vagy önmaguk klasszikusaivá lettek. Sőt renegátok is akadtak közöttük. Az *általános szelekció azonban egyelőre csak Párizsban történt meg.* Mert a korlátozatlanság rengeteg problémát, de éppen annyi szellemi lim-lomot is átmentett az ideológiák dzsungeljéből más országokba, kivált pedig Németországba, ahol mindezt megkefélve, kifordítva, mint tömegárut viszontlátjuk kilométerszámra a piacon. A felületes szemlélő azt hihetné, hogy a gall haladóművészet

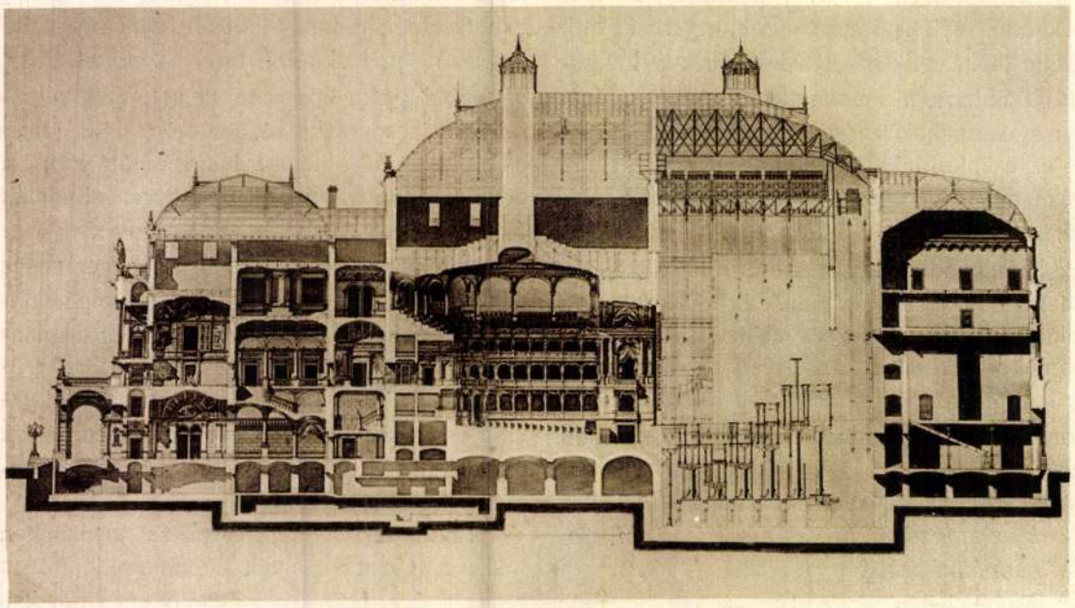

14. YBL MIKLÓS: AZ OPERAHÁZ HOSSZMETSZETE.

ütemessége lassúbb lett. Tévedés. Párizs az új ötletek és gondolatok megértője és kiélője — mindenben az élő-életet védi; míg a német szellem inkább rendszeresítő és általánosító. És ha nyugatról kelet felé haladunk, sajnosan tapasztaljuk, hogy igen gyakran az eredetiséget — a túlzás helyettesíti. A gall ízlés és egyáltalán Párizs elképzelhetetlen lenne mindazon komplikált szellemi és mindennapi műveletek nélkül, melyek a sokrétegű képzőművészetek szférájába tartoznak; iparművészeti produktumok, látványosságok, divatkreációk, nemzetközi kiállítások, képkiállítások stb. Hogy emellett Európa, sőt az egész világ művészei szívesen segítettek itt szellemi értékek tisztázásában, az csakis abban leli magyarázatát, hogy e nagyszerű város művészi atmoszférája, mint valami melegház, rendelkezett a szükséges hőfokkal és párateltséggel, mely a legritkább exotikumot is virágzásba tudta hajtani. Ha valaki magához és mondanivalójához erőt érez — itt megértésre talál. *Minden szabad, ami művészi.* Minden, ami művészileg elgondolható — keresztülvihető. Abban pedig versenyen felül, egyedül álló: hogy *az egyéniséget azonnal észreveszi, árnyalatait értékeli, legkülönfélébb kiállításaival ellenőrzi, ami a fejlődésnek egyedüli feltétele. Ez a művészi kontrol sehol a világon nincs oly magas fokon, mint Párizsban.*

A gall ízlés és teljesítményei mellett könynyelműség volna megfeledkezni egyáltalán Európáról és különösen Németországról, ahol kevesebb válogatással ugyan és minden túlzás mellett is nagy lendületet tapasztalunk. Minden szerénytelenség nélkül fel kell említenem Magyarországot, ahol a haladás szellemében eredményes munkát végeznek.

*

A kultúra elsodródott hajójának kormányrúdja e pillanatban még a meggyöngült Európa kezeiben nyugszik. A katasztrófák és fáradság dacára minden előre mutat — visszatérés semerre sincs a multba. A kérlelhetetlen puristák, valamint a reakciósok sakálhada hiába ólálkodik. Az egész napi kemény és sokszor reménytelen rabszolgamunka igáját mindenki érzi. A pillanatnyi kábulatok felhajtása, a beteg lázas nyugtalanságával lüktető élet, a késő éjjeli órákat beragyogó, örökös, karneválra emlékeztető bengáli tüzek, a revükben a női mezítelen szépségek babilóni felvonulása és diadala — az idegek túlfeszültségére mutatnak. Az óceán túlsó partjairól idehömpölygő gépemberek kiélő csapata még szórja kaján mosollyal a pénzt, hogy rövid idő mulva az óvilág nyakára tegye a lábát. Newyork felhőkarcolóinak barbár tömege — a jövőben való kiteljesülések szimbóluma. Az időt és teret meghazudtoló találmányok édeskeveset

AZ OPERAHÁZ ÁTALAKITÁSA.

Mióta Operaházunkat rendeltetésének átadták, pompás csarnokaiban soha nem sürgött-forgott annyi munkás-nép, mint a mennyi a mostani nyári szünet alatt szorgoskodik benne. A gyönyörű nézőtéren vasálványokat szerelnek a munkások, s a piros szőnyeggel borított padlózat helyén most homokrakások és malteres-ládák hevernek szanaszét. Ezuttal a szokásos nyári takarításnál sokkalta fontosabb munkát végeznek az épületen, a melyet nemcsak ott javítgatnak, a hol az idő vasfoga megrongálta, hanem a belső helyiségek kapcsolatában is mélyreható átalakításokat eszközölnek. A fővárosi építészeknek egy csoportja ettől az átalakító munkától félti a szinház épületének ma már Európaszerte elismert és méltányolt művészi mivoltát. Mivel ez az építész-csoport attól tart, hogy az átalakítási munkák nem csupán a gyakorlati használhatóság czéljait szolgálják, hanem az építmény harmonikus művészetű nézőterét és más reprezentációs helyiségeit is érinteni fogják: közgyülésén a munkálatok által veszélyeztetettnek hitt művészi érdekek védelme érdekében félre-verte a veszedelmet hirdető nagy hírharangot.

Az építészeknek ez a csoportja felpanaszolja tiltakozó feliratában, hogy az átalakítási munkákat a nyilvánosság minden tájékoztatása nélkül végzik, holott szerintük elsőrendüen országos művészi érdek, hogy az immáron műemlékszámba jogosan sorozható épületen, mint nemzeti művészi vagyonon semmiféle értékét befolyásoló változtatás ne történjék. Ha pedig itt-ott javításra feltétlenül szükség volna, úgy azt a munkát csakis szakértő művészekből alakított tanács vagy építőbizottság állandó ellenőrzése mellett végezzék, a mely bizottság gondos őrködése, az építmény művészi értékének védelmét biztosítaná.

Az építészek tiltakozása már szokatlanságánál fogva is alkalmas a nagyközönség és a sajtó fantáziájának a felizgatására, a mely izgalom, valljuk meg, egyedüli czélja a tiltakozásnak. A benne csokorba kötött vádak alaptalanok, mert a munkálatokat épenséggel nem végzik titokban. Az építés vezetősége minden érdeklődő szakembernek a legnagyobb előzékenységgel ad betekintést az átalakitási munkákba. Ha tehát a tiltakozó építész-csoport bármely tagja fáradságot vett volna magának hozzá, hogy az építés szinhelyére sétáljon, ott a folyamatban levő munkák természetéről és mértékéről szakszerű felvilágositást nyerhetett volna. Igaz, hogy akkor a feltünéskeltésre számító tiltakozó memorandumot ok hiányában nem lehetett volna megirni. Mert az operaház javító és átalakító munkái mind oly természetüek, a melyek az épitmény művészi értékét nem érintik.

Közel harmincz esztendő óta van használatban a szinház. Azóta az idő vasfoga igen sokat rongált az épitményen, mert gazdája az állam, gondos kézzel nem igen sietett eddig a megrongált részek kijavítására. A homlokzat attikáján álló szobrok siralmasan elfagyva porladoznak, pedig közöttük nem egy, igazán kiváló művészi alkotás. Égető szükség volna reá, hogy most, a mikor még meglehetne ezeket a művészi értékeket újra faragással menteni, a szobrok érdekében is történjék valami, mert egy-két év mulva már késő lesz a jóakarat. A tetőt díszitő horgany-lemez annyira elmálott hogy papirhamuként morzsolható szét. A szinház belsejében pedig a harmincz év alatt nagy fejlődésen átment szinpad-technikát másfelől pedig a közönségnek a tökéletes zenei előadásokkal szemben magasra fokozott igénye támaszt olyan követeléseket, a melyeket mai formájában már az épület sikeresen szolgálni nem tudott. A mostani javító és átalakító munkáknak a legfőbb feladata ezeken a már alig tűrhető állapotokon segíteni. Az épület praktikus hasznavehetőségének fokozása lévén a czél, a munkák az épület művészi jellegét egyáltalán nem érintik.

Műszaki szempontból az Operaház átalakító munkái közül különösen érdekes a komplikált szerkezetű, valóságos gerendaerdőt képező tetőszéknek a kiküszöbölése, mely miatt a padlástérnek semmi hasznát venni nem lehetett. A technikai tudományok haladása és fejlődése az Operaház megépitése óta új építőanyaggal gazdagította a világot. Az új építőanyag a vasbeton. Vasbetonból ma már tudunk az Operaház tetőzeténél nagyobb fesztávolságú tetőket építeni, a mely tetőzetek belső területét nem töltik meg a héjazást hordó tetőszékek s igy a héjazás alatti tetőür bárminő praktikus czélra felhasználható. A tűzbiztonsági követelményektől eltekintve, már ez az egy körülmény magában is kivánatossá tette, hogy az Operaház fedélzetét vasbetonra cseréljék át. Mivel a tető silhouette vonala az épület művészi összhatásának elsőrendű integráns része, a régi tetőnek vasbetonra való átépitésénél azon parányi változásnak sem volt szabad történni. A feladat megoldása nem lehetetlen, de a maga szakmájának alapos ismeretét s a technikai fogásokban való leleményességet kiván az építésztől. Az Operaház tetőátalakitásánál a czél érdekében úgy jártak el, hogy a vasbetont a régi tetőhéjazásnak alapul szolgáló pallózásra szerelték. Ilyenformán teljes formai hűséggel alakul át a régi tető vasbeton tetőzetté, a melynek padlásüréből a régi tűzveszélyes tetőszék gerendaerdeje már mint ott szükségtelen valami, eltávolitható. A tetőszék gerendázatának eltávolitása után majdnem két emelet magasságú 12,000 köbméter olyan területtel gazdagodik az épület, a melyet eddig semmire nem tudtak kihasználni. Ebben a tetőürben pompás helye lesz majd az eddig szük helyen szorongó jelmez- és kelléktárnak.

Használaton kivül álló helyisége volt az épületnek az a tágas folyosó is, a mely a nagy előcsarnok és a nézőtér között a földszinten a mostani ruhatár alatt vonult el. Ezt a folyosót most az épület más részeinek márványozása szerint műmárványnyal burkolják, a nagy előcsarnok ötkarú lépcsőjének első pihenője alatt nyitott két ajtóval az előcsarnokhoz kapcsolják és ruhatárnak alakitják át. Megvalósitják azt a külföldön már pompásan bevált rendszert, hogy a földszinti ülőhelyek jegyei egyuttal ruhatári számok is lesznek, a mely két ujitás végleg megszünteti majd a földszinti ruhatárban eddig mindennapos kellemetlen tolakodást és szorongást.

A főváros zeneértő közönségének fejlett igényeit az Operaház előadásai az utóbbi időben nem tudták kielégiteni. Az orchester olyan szük, hogy abban különösen a nagy zenekart kivánó Wágner operák előadásakor a zenészek egymás mellett szorongtak sőt a szinpad alatt is görnyedeztek. Ilyen kényelmetlen helyzetben kifogástalan művészi együttes játékról szó sem lehetett. A szinészek is panaszkodtak, hogy az a másfél méteres fal, a mely az orchestert a szinpad alatti tértől elválasztja, elfogja előlük a zenei kiséret legfinomabb hangjait, a mely körülmény csaknem lehetetlenné tette a zenekar és a játékos szinészek pontosan összevágó együttműködését. Ezt a másfélméteres falat most elbontják, helyébe vékony Rabitz falat vonnak, a mely egyfelől a szinészektől nem fogja fel a muzsika hangjait, másfelől alkalmat ad az orchester bővitésére. Az ilyen módon bővitett orchestert lesülyesztik és részben a szinpad alá, előre tolják. Gazdasági szempontból is az orchester lesülyesztése és előre tolása, mert lehetővé teszi két új széksor beiktatását a nézőtérre, a mi a nézőtér ülőhelyeit negyven székkel szaporitja.

A MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ ANDRÁSSY-ÚTI HOMLOKZATA.

Változtatások történnek még a szinház szinpadi és nézőtéri épületcsoportjaiban is. A szinpadi épületcsoport helyiségei mind gyakorlati czélokat szolgálnak, az épitmény művészi voltát egyáltalában nem érintik. A nézőtéren eszközölt változtatások pedig egyenesen fokozni fogják azokat a szépségeket, a melyekben eddig a közönség különböző okok miatt nem gyönyörködhetett eléggé. A mennyezet nagy csillárját feljebb emelik és a villany körtéket úgy szerelik, hogy a fény a mennyezeten szétszóródjék. Lotz mester gyönyörű freskoképe az új megvilágitásban csodaszépen fog érvényesülni. Tekintve, hogy nagy gonddal a képre évtizedek óta lerakódott port és lámpakormot a festményről kenyérbéllel letisztitották, most a ragyogó tüzes szinek szimfoniája káprázatos pompával fog érvényesülni.

Szóval mindaz a munka, a melyet az Operaházban a nyári szünet alatt végeznek semmi tekintetben az épület művészi értékén nem változtat. Az átalakitások tisztára praktikus és kényelmi szempontokat szolgálnak és olyan lelkiismeretes gonddal végzik, a mely lelkiismeretesség épen a műszaki körök részéről érdemelné meg a legnagyobb méltánylást és elismerést. *Petrik Albert.*

1

3

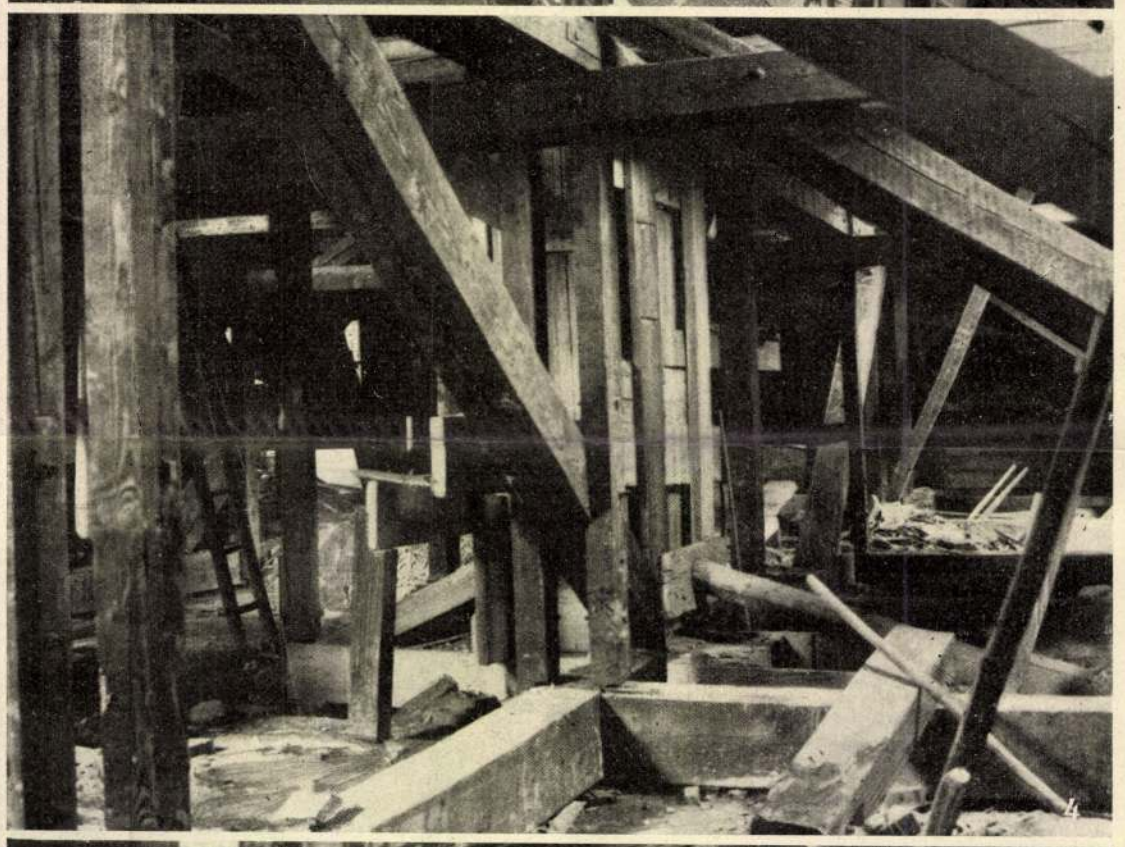
4

2

5

1—2. Zeneszerzők szobrai az oromzaton. — 3. Kilátás az Opera tetejéről a Szent István templom felé. — 4. A mai tetőgerendázat, melyet átalakítanak, hogy helyet nyerjenek. — 5. A szfinksz.

A MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ ÁTALAKÍTÁSA. — Petrik Albert fölvételei.

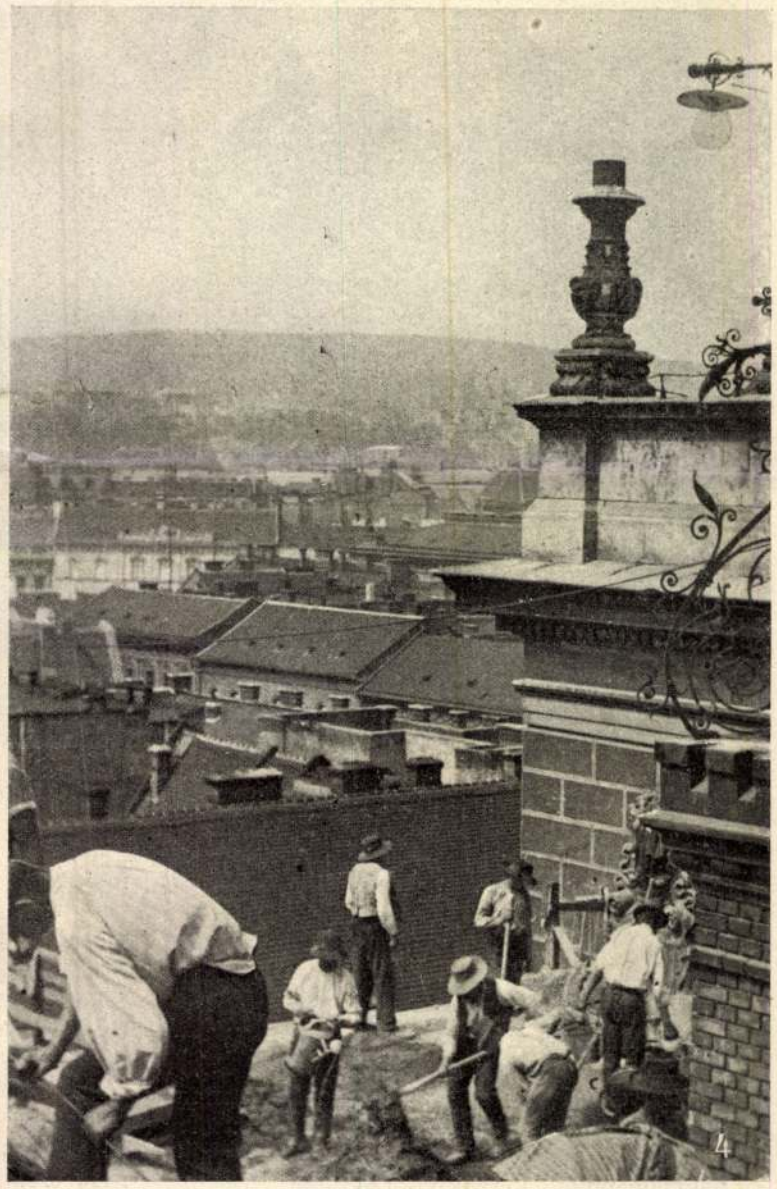

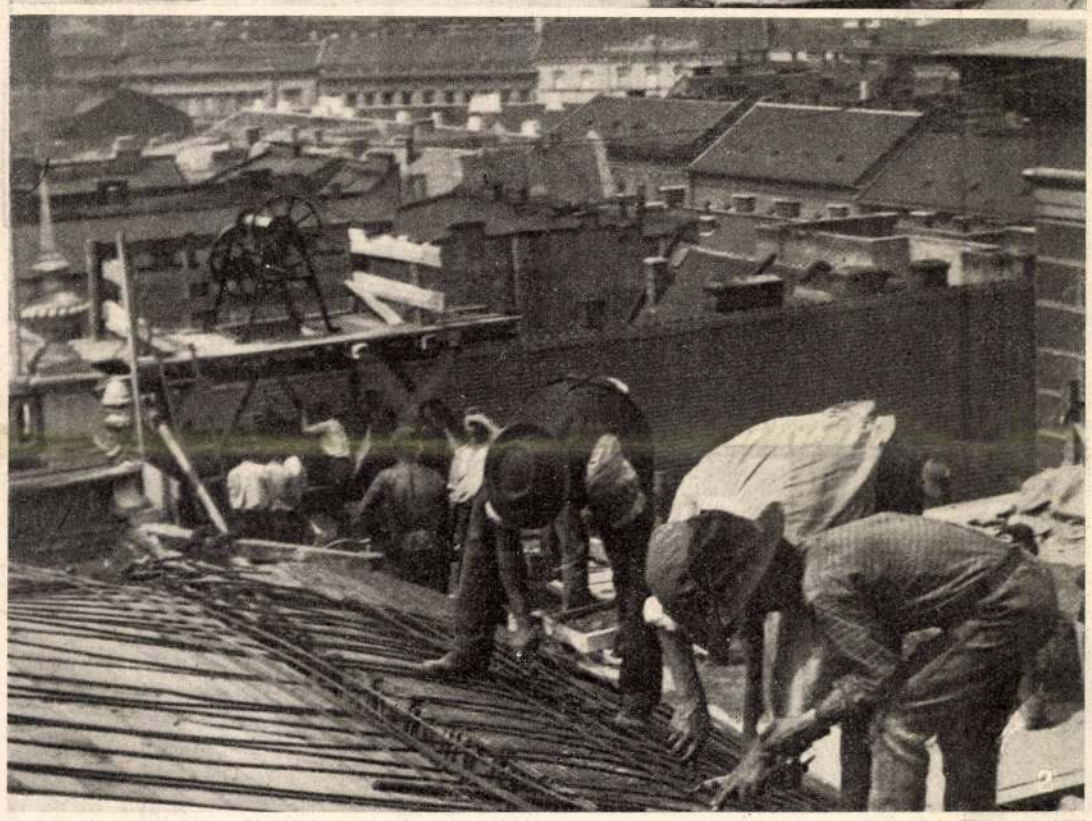

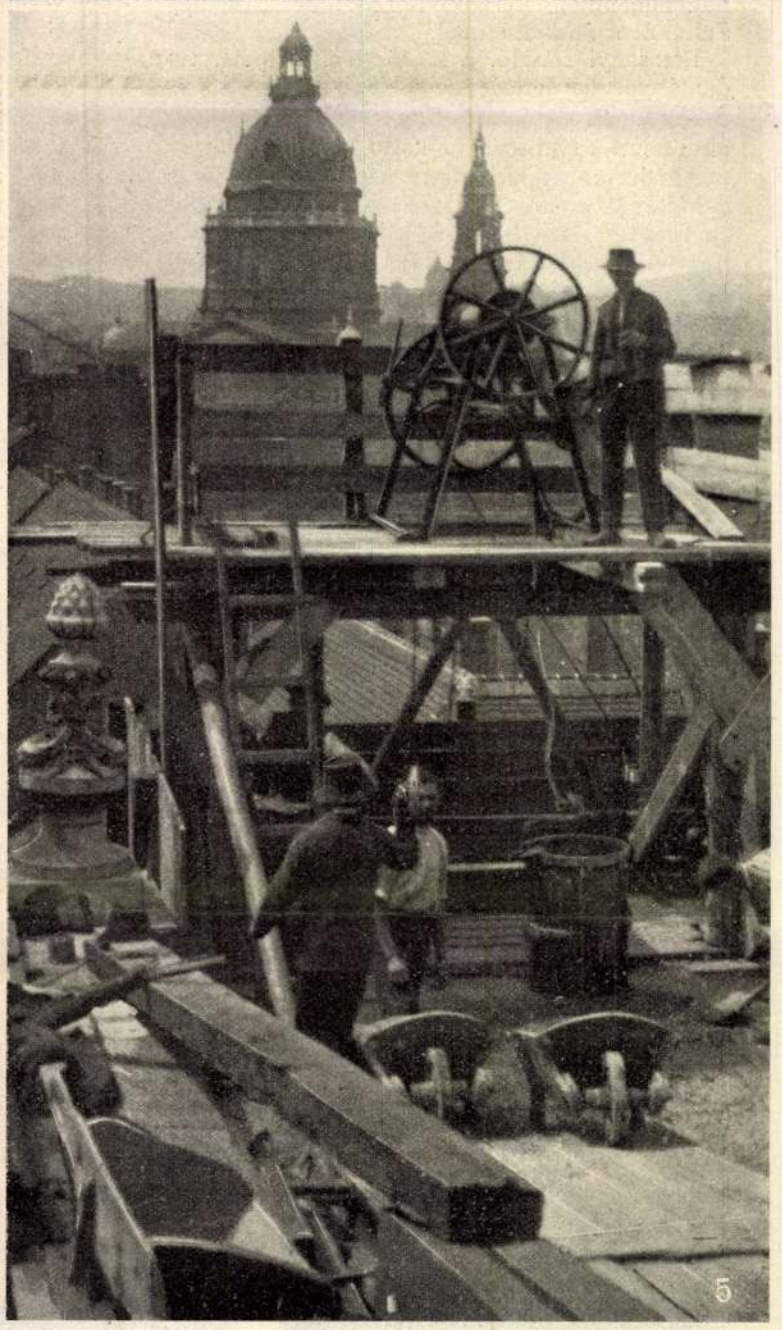

1. Beton keverő munkások a tetőn. — 2. A vasbeton vázának szerelése. — 3. A vasbeton drót kötözése. — 4. A beton verők. — 5. Felhuzó.

A MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ ÁTALAKÍTÁSA. — Petrik Albert felvételei.

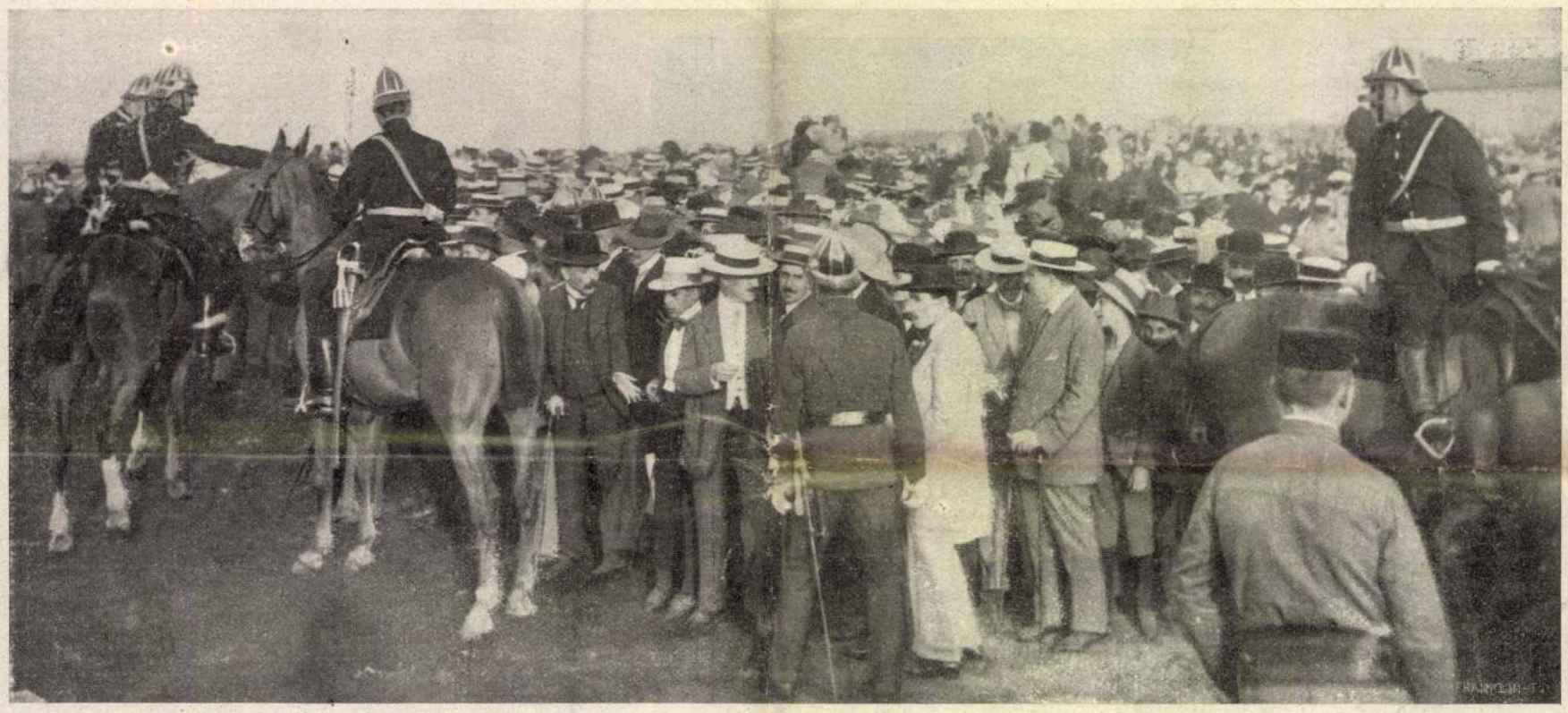

A SZENTISTVÁNNAPI REPÜLŐVERSENY KÖZÖNSÉGE. — Jelfy Gyula felvétele.

NIKLÁRÓL.

Berzsenyi Dániel falujából.

Gyermekkoromtól fogva sokszor jártam Újvárfalváról, az én kis szülőfalucskámból Niklára. Különösen diák koromban, ha a nagyszünidőre hazamentem, majd később, mikor jogász voltam is, heteket töltöttem Berzsenyi falujában s hol anyai nagyatyámnál, az öreg Thúrmezei Korenika Sándornál, hol pedig nagynénémnél, Berzsenyi Lászlóné Noszlopy Juliánál szállottam meg.

Berzsenyi László, a költő legifjabb fia, tudományos képzettségű, de kissé zárkózott természetű ember volt. Keveset beszélt, de azért elmondott egyet-mást a költő életéből.

Annál többet hallottam nagyatyámtól, a ki a költőnek rokona és szomszédja volt s mikor Berzsenyi Dániel, Antal és László fiaival Sopronban lakott, a kik az ágostai hitvallású evangélikus liczeumban tanultak, ő vezette otthon a költő gazdaságát is.

Az a két esztendő 1819. év november havától, a melyet Sopronban töltött Berzsenyi, nagyon jó hatással volt lelkére, úgy, hogy a hosszú ideig tartó búskomorsága annyira enyhült, hogy Berzsenyi László szerint, csak mint szelíd melankólia mutatkozott. Majd később, mikor visszajött Niklára, már vígabb élet volt a költő házában. Nagyatyámhoz Noszlopy Antalhoz 1821. január hó 3-án kelt levelében irja: «Vendégeim és mámorosságom miatt, keveset irhatok.» Úgy látszik, valami újévi mulatság volt nála, a mi ezelőtt évekig nem volt, mert Kölcseynek 1817-ben megjelent bírálata végtelenül elkeserítette, sőt beteggé tette Berzsenyit. Szigorúnak és igazságtalannak tartotta Kölcsey bírálatát s búskomorság szállott érzékeny lelkére; magába zárkózott lett, nem járt senkihez.

Ezt a szenvedő állapotát a költőnek, legjobban érezte környezete, úgy, hogy maguk között még mosolyogni sem volt szabad soha. Erre czélozott, irja Berzsenyi Dánielné, László fiához: «a Farkas és Tóni, úgy édesatyád is mind egészségesek, csak a komorság annyira uralkodik nálunk, maholnap mindeniknek fáj a szája, ha eltalálja neveini magát.»

A soproni élet után jobbra fordulván a költő állapota, a szomorú egyhanguságot a régi vidámság váltotta föl. Névnapok és búcsu alkalmával késő éjjelig tartó mulatságok voltak Berzsenyi Dániel házában és ő maga is eljárogatott rokonaihoz és jóbarátaihoz.

Lídia leányának nagyalásonyi Barcza Károly zalavármegyei, halimbai ügyvéddel és földbirtokossal 1825. évi november hó 1-én volt az esküvője.

A kiterjedt rokonság és a jóbarátok oly nagy számmal jöttek össze erre az ünnepélyes alkalomra, hogy a költő három szobás lakása tele lett vendéggel. Képviselve voltak ott a Barcza, Káldy, Dukai Takács, Saáry, Murzsay Vittnyédy, Thulmon, Vizeky Tallián, Noszlopy, Vajda és Váczy családok, a kik a költővel rokonságban voltak.

Az esketést Kis Dániel vései ágostai hitv. evang. lelkész végezte, tanuk pedig Lájpczig János kapolcsi ág. hitv. evang. lelkész, Thulmon János táblabiró és Vajda Albert ügyvéd voltak.

Berzsenyi László szerint, a költő nem szivesen ment bele a házasságba, annyira szerette egyetlen leányát, hogy nehezen tudott megválni tőle. De hát Barcza Károly jó nevű, jómódú ember volt s mivel Lídiának tetszett a csinos kérő, hát nem kosarazhatta ki.

Berzsenyi Dániel halála után, az özvegy nemsokára mogosztotta gyermekei között a birtokot, Lídiát pénzzel elégítették ki, Farkas Antal és László pedig a niklai és nagygombai birtokot kapták.

A költő házában maradt László fiával az özvegy, a ki 1848 január hó 11-én, 64 éves korában halt el. Ravatala felett Andorka János vései ág. hitv. evang. lelkész mondotta a halotti beszédet.

Lídia nemsokáig élte túl édesanyját, 1849. év junius hó 5-én életének 49-ik évében Halimbán elhalt. Gyermeke nem maradt, épen úgy, mint Berzsenyi Antal és László után sem. Csupán Berzsenyi Farkasnak maradtak utódai. Sándor, Ida, Kornélia, Lajos és Mariska. Ezek közül Ida férj. Vajda Béláné és Lajos már elhaltak. Sándornak Pánfalvi Juhász Lenkétől három leánya van: Gábriella, Piroska és Györgyike. Sándor és testvérei, Kornélia özv. Regdon Lajosné és Mariska Niklán az ősi birtokon élnek.

Noszlopy Tivadar.

BERZSENYI DÁNIEL SÍRJA NIKLÁN.

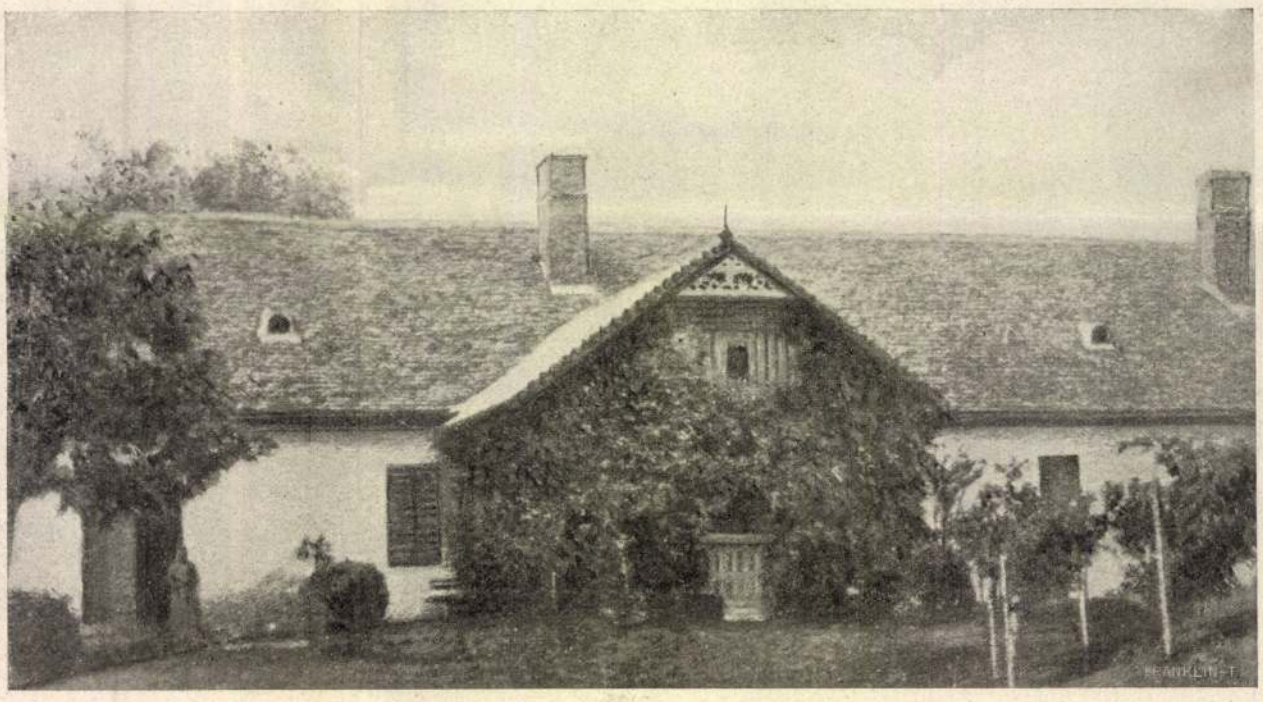

BERZSENYI DÁNIEL EGYKORI LAKÓHÁZA NIKLÁN.

Ybl Miklós

1.

Liber Baptizatorum

318. l.

Méret?

Ybl Miklós

az ügyvédséget kivánja folytatni. — **A város** közepitési bizottsága azt ajánlja, hogy a korcsolyázó csarnokot, melyben Ybl készitett tervet s negyvenezer-forintos költségvetést, ne a város épittesse, hanem a korcsolya-egylet, a mostani csarnokkal szemben, a pávasziget déli oldalán. — **Hauck Minnie** k. a. szom-

Fővárosi Lapok

1875. 152. l.

BUDAPEST 80.
VIII. NEMZETI MUZEUM

Nagyságos

dr. Szentiványi Gyula
urnak,

Bpest.

XI., Lágymányosi-utca 16.sz.

Ybl Miklós

— Az épitésvezetők szombati bálján a házi asszony Ybl Miklósné urhölgy volt. Nagyszámú társaság vigan mulatott s a tánckörökben a polgári családok igen sok szép és mivelt hölgyét lehetett látni. A női táncrendet Morzsányi József állitá ki igen diszesen. A selyemkötésű, aranyos jegyzetkönyv mindkét végén ügyesen csavart tervrajzra volt ragasztva s e tervrajz az Ybl által tervezett vámházat tünteté föl. A gondolat és kivitel egyaránt sikerült. —

Fővárosi Lapok

1875. 114. l.

FEB. 16-2

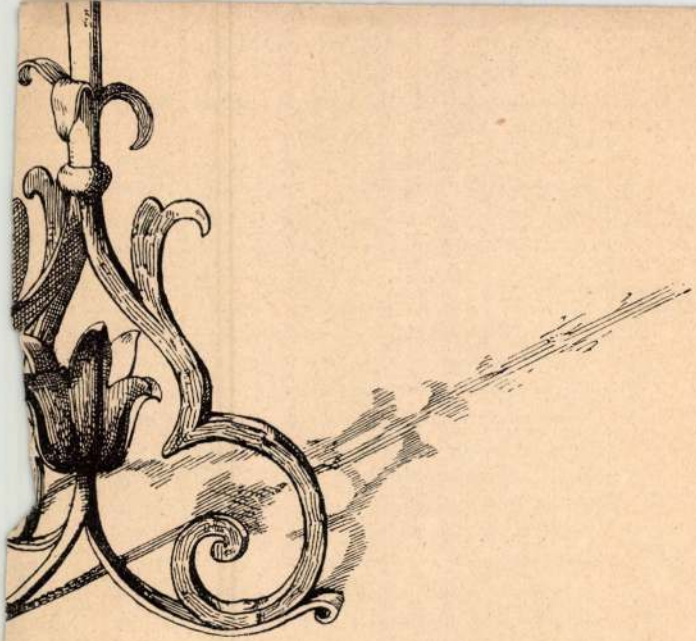

I. századból (Wasmuth: Schmiedekunst, 6-ik lap.)

Quantin.

BRUNO BUCHER, GESCHICHTE DER TECHNISCHEN KÜNSTE. Im Vereine mit Brinkmann, Ilg, Lessing, Lippmann, Rollett herausgegeben. Stuttgart, W. Speemann.

A művelt Nyugaton, de kivált Franczia- és Németországban, a hol lázas tevékenységet fejtenek ki a művészetek minden ágában, a hol átalán oly élénk a művészeti élet, s abban a közönség nagy zömének érdeklődése is résztvesz, szintén mindennapos és nem indokolatlan a panasz, hogy a középiskolai oktatás a művészetet egészen elhanyagolja, s hogy ennél fogva a nagy közönség érdeklődése nagyon is felületes, mert nem alapúl kellő művészeti ismereteken. A ki művelt ember akar lenni, az maga is érzi az ismeretek hiányát s iparkodik utólagosan kipótolni azt, a mit az iskolában elmulasztott. Azonban, daczára hogy a művészeti irodalom a külföldön, de kivált Franczia- és Németországban az utolsó húsz év alatt rendkivüli fejlődésnek indult, olyan könyvek, melyekből vezetés nélkül is tanulhatna a kezdő, vajmi ritkák voltak. Németországban nehány rövidre vont műtörténet és képes lapok (Kunsthistorische Bilderbogen) szolgáltak e czélra, a franczia irodalom pedig még ilyeneket sem nyujtott.

sürgetve a kitűzött pályadíjak iránt hozandó határozatot. Mások a Nádori Levéltárból kérik vissza tervrajzaikat. Igy Bretbauer Antal, egy Bécsben letelepedett »mailandi« építész, aki tervéhez modellt is készített. A meghosszabbított határidő végéhez közeledvén, a Nádori Levéltár egyes terveket visszaküldött Keglevichhez s az erről szóló aktákból megtudjuk, hogy három berlini építész, valamint Metzger Edvard müncheni építész-tanár is pályázott. Ugyancsak a nádornak Mailáth Antal kancellárral történt iratváltásából kitűnik, hogy Anton Ortner bécsi építész is készített tervet.

Föltehető, hogy a magyarok közül valamennyi számottevő építészünk részt vett a pályázaton, de az előbb említetteken kívül ezt Glembay Károly uradalmi mérnök-építészről tudjuk csak aktaszerűen megállapítani. Csányi Károly említi, hogy az akkor Firenzében élő s eredetileg építésznek készült, kiváló tájképfestő, id. Markó Károly és a Rómában és Bécsben tanult Vitkovszky is részt vett a pályázaton.

De ha nem is valósult meg az újjászületett nemzeti öntudatnak az a nagyszerű álma, hogy az országgyűlés az ország szívében, állandó hajlékában ülésezzék, 1848 július 5-én István főherceg nádor a király nevében mégis Pesten, a mai Vigadó helyén álló Redout termében nyitja meg az első népképviseleti országgyűlést. 1849-ben azonban Hentzi tábornok Pest bombázásakor elsősorban az országgyűlés színhelyét löveti össze. Ekkor az ülések színhelyét a pesti Egyetemi templomba teszik át. [13]

Az abszolutizmus bukása után ismét felmerül a szükség: gondoskodni a remélhetőleg mihamarabb összeülő országgyűlés elhelyezéséről. 1861-ben az első gyűlést a már említett Országház-utcai, Hillebrand-féle épületben akarták tartani s a termeket e célra rendbe is hozták.

Az 1865-ös országgyűlés összehívása után az akkori kir. tárnokmester, báró Sennyey Pál, a gyűlések tartására alkalmas helyiség kiszemelésére bizottságot küldött ki. Ez a bizottság választotta ki a Sándor-utcai Országház telkét, amelyet Pest városától ideiglenes »de kőfalból építendő és tökéletes biztosságot és állandóságot igérő«

Országház felépítésének céljaira kibérelt. Az új Országházát Ybl Miklós bámulatosan rövid idő alatt, 1865 április 4-től 1866 február 24-ig fel is építette. Az épület azonban az első perctől kezdve osztozott a legtöbb pesti középület sorsában, amennyiben szűknek bizonyult még az alsóház tárgyalásainak céljaira is, holott a főrendiház ez idő alatt a Nemzeti Múzeumban ülésezett. Mikor hatévi használat után mind sürgetőbbé vált az épület kibővítése és a várossal a telekkérdés rendezése, felmerült a gondolat, hogy a Lánchíddal szemben levő Nákó-házat megvásárolják. Az országgyűlés többsége azonban kitartott a régi gondolat mellett, hogy az országgyűlések számára a nemzet méltóságához és történelmi nagyságához méltó, önálló, új épület emeltessék és erre a célra a már régebben ki is szemelt s a Dunaparton levő Tömő-tér (Schopper-Platz) látszott a legalkalmasabbnak.

3. Ybl Miklós: Sándor-utcai Országház.
Nicolas Ybl : Le Parlement de la Sándor-utca.

Zámborsky Ilona
A magyar Országház
Budapest 1937. 16-I.

Ybl Miklós

wód
z

Emlékirata, A Magyar

Képzőművészek Egyesülete-
nek — a m. kir.
Belügyminiszter úr Ő
Nagyméltóságához a
Nemzeti Szinhaz épitése
ügyében. Bp. 1901. 13. l.

1143. *Castaldo Ján*

Sima karimájú érem
mellig, jobbrafordultan é
gyöngysoron belül e szö
CASTALDVS. DVX. BELLI.
körszakálla hosszú, míg ö
allegoricus ábrázolása pe
nőt, fölötte csoportot ké
kőedényre támaszkodó
irata: »LIPPA CAPTA«.

Ezüst, méretei 4·9 : 4·9
30 K. — Havas (Hirsch) Emi
907). — Átvétetett az 1909
az 1910 február 25-iki 656 (
iratok, illetőleg az 1910 jan
márczius 23-iki (519–910) sz
tett 1908 január 31-én (41–

Jubilál az Operaház. A jubiláns: az Operaház épülete, Ybl Miklós műalkotása, amely 50 év előtt, 1884 szeptember 27-én nyílt meg

Zene

Operai jubileum

Az operai évad a jubileum jegyében áll. Az Operaház ötvenéves. Az épület. Igazság szerint a magyar építőművészetnek kellene jubilálnia, mert a magyar operai kultúra megszületésével nem várt addig, amíg káprázatos palotában jöhetett a világra. Már másfélszázad előtt is játszottak operát Pesten. 1793 májusában pedig, a hid melletti játékszínen bemutatásra került az első, eredeti magyar dalmű: Pikko hertzeg és Jutka Perzsi. A színigazgatók tönkrementek, a művészek koplaltak, színpad nem volt, fogadókban, bálteremben, állatheccek színterén játszottak: de előadták Mozart, Bellini, Rossini műveit. Lelkes muzsikusok magyar dalműveket írtak. A Pikko hertzeg kottája elveszett, de már a kolozsvári Ruzitska József dalművei fennmaradtak. A Nemzeti Színház 1837-ben az operát is befogadta és két évvel később bemutatta az első magyar dalművet, a Hunyadi Lászlót. Erkel karnagy úr nemcsak költő volt: mint karmester olyan légkört teremtett a színházban, amelyben kiterebélyesedhetett az operai kultúra fájának lombkoronája. Ezt Berlioz és Wagner Richárd is elismerték, akik, mint vendégek, megfordultak a Nemzeti Színházban. A magyar operai kultúra hőskora arra az időre esik, amikor ott, ahol az Operaház áll, a hajdani Hermina-téren, még halat árultak. A magyar opera múzsája közel száz esztendei vándorlás, koplalás, küszködés után jutott csak el az Andrássy-úti fényes palotába. Mi tartotta életben? Miért küszködött, miért éhezett? Dalos kedvét hogyan nem vesztette el ez alatt a keserves száz esztendő alatt? A magyar operai kultúra története is fényes példája a szellem, a lélek csodatevő erejének. Jászolban született, szellős fahodályban jött világra a magyar opera, szegénység, közöny, csúfolódás fogadta, mégis betöltötte hivatását: egy szebb világba emelte a lelkeket, anyagi eszközök nélkül is, szegényen is, az elhivatottság- és ihlet-adta mágikus erő segítségével. A magyar dalmű megteremtője: Erkel és az első magyar világsikert ért dalmű költője: Goldmark már öreg ember volt, amikor Ybl Miklós díszes palotája felépült. És már évtizedek óta állt ez a palota, amikor végre olyan magyar zeneszerzők szólaltak meg benne, mint Bartók, Dohnányi, Kodály és Weiner. Az ő megszólalásuk: a költőké, a zeneművészet igazi örömünnepe. Ezt ne feledjük el az idei jubileumon sem! A keret, az oltár, nem közömbös. De minden oltárnál ezerszer fontosabb: az ige.

F. GY.

Uj Idők 1934. XL. 40.

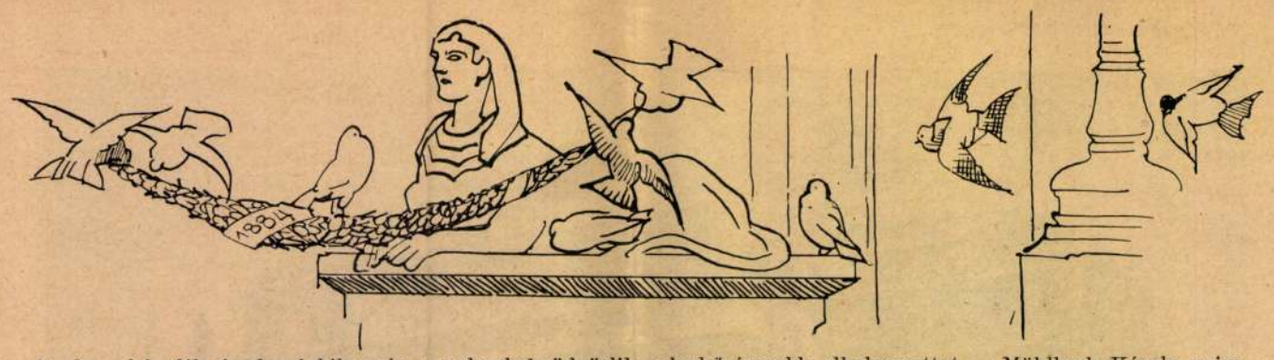

Az Operaház félszázados jubileumán a galambok üdvözlik a leghűségesebb alkalmazottat. Mühlbeck Károly rajza

utazzék fel Bécsbe, ahol az anyai nagybátyja patikuskodik. Valami csodálatos víz tartotta akkoriban izgalomban a világot: aki iszik belőle, annak elmúlnak a ráncai, húszévessé lesz újra. Bécsben már állítólag ismerik ennek a csodaszernek a titkát, itthon azonban milliomossá lehet, aki elsőnek kezdi árulni. A sógorban csak lesz annyi becsület, hogy beereszti az unokaöccsét a laboratóriumába.

Az öregúr ma is éppen úgy rendelkezett a házanépe fölött, mint a fia legénykorában. József ellenkezés nélkül indult neki a nagy útnak.

A rokonok megörültek neki: a nénje még sírt is, amikor József édesanyjára, az ő testvérére fordult a szó: a jó asszony ugyanis már évek óta béna volt mindkét lábára. A nagybácsi pedig páholyt hozott aznap estére az operai előadásra.

József csak állatheccet látott idáig, azt is mindössze egyszer, a pesti cirkuszban. Mégis olyan egykedvűen ült a fényes lózsiban, mintha minden este az Italiana in Algeriet énekelnék neki a világ első művészei. Még a szemét is lecsukta.

Az unokanővérei vihogtak és oldalba bökdösték egymást: ez elaludt.

Egyszerre finom, fényes, könnyű és tiszta hang szárnyalt fel a színpadról. József kinyitotta a szemét, azután felugrott és a három hölgy között, aki elöl ült a páholyban, kifurakodott egészen a bársonykorlátig. Egy pillanatig mereven bámult az énekesnőre, azután felkiáltott:

— Linka!

Túlkiáltotta a zenét. A nézőtér idegesen kezdett mozogni. Persze: az osztrákok nem tudhatták, mit jelent az a szó, amelyet egy izgatott fiatalember kiált bele a sötétségbe, hát nem csoda, ha megijedtek.

Akkoriban többször is előfordult, hogy izgága, ifjú tüntetők zavart és botrányt próbáltak okozni a szabadság nevében. A színház különösen alkalmas terület volt erre; a policia éppen ezért megrakta a karzatot polgáriruhás rendőrökkel. A nagybácsi fölszisszent: Bécsben nem volt mulatságos összeütközésbe kerülni a rendőrséggel.

A néni, aki még tudott magyarul, csillapítani próbálta az öccsét:

— Charlotte des Étoiles-Saint Denis énekli az olasz nőt, fiam. Saint Denis vicomtenek hívják az urát, a des Étoiles pedig a leányneve. Telivér francia dáma, a párisi Nagyopera divája. Egyetlen estére tudta megszerezni vendégszereplésre az intendánsunk. Honnan ismerhetnéd?

József nem felelhetett, mert diszkréten megnyílt a páholy ajtaja és egy frakkos úr nyitott be rajta, aki intett neki, hogy menjen vele.

Lehet, hogy a színháznak volt az alkalmazottja, de az is lehet, hogy estiruhás detektív volt. A bécsi család igen rosszkedvűen tért haza. Végre is: bizonyos mértékben felelősek voltak a vendégükért.

József ugyanis nem tért vissza az előadás végéig. Később sem. Most már bizonyos, hogy detektív vitte el. Majd lépéseket kell tenni a kiszabadítására, igazolni, hogy nem akart semmi rosszat és nincs összeköttetésben titkos társaságokkal...

A bácsi városi tanácsos volt és még soha életében nem volt dolga a rendőrséggel. Érthető tehát, hogy amikor hajnaltájt megkopogtatták a kaput és Józsefet látta odalent, egyedül, fegyveres kíséret és házkutatásra készülő detektívek nélkül: maga rohant a nagy kulccsal és nyakába borult az öccsének.

József nem volt hajlandó nyilatkozni az élményeiről. Jól ráijeszthettek a rendőrfőnökségen. Többé nem mentek vele színházba és megkönnyebbülten lélegzettek fel, amikor egy hét multán hazafelé vette az útját. A zsebében ott volt a csodaszer receptje.

Nyitva állt az út a gazdagság felé, József ezt is olyan közömbösen vette, mint minden mást a világon. Még valamivel szomorúbb és szótlanabb lett, mint azelőtt. A nénje írt azóta és mellékesen megemlítette, hogy a rokonának kellemetlen kis kalandja volt Bécsben. József maga azonban, amikor kérdezgették, csak annyit mondott röviden, hogy Bécs a legszebb város az egész világon.

Tél elején műkedvelő színielőadásra készültek a város gyerekei a gazdag patikusék házánál. A kis Józsefnek eszébe jutott, hogy apjának van egy virágos bársonymellénye, amelyet akkor csináltatott, amikor Bécsbe ment és azóta sem vett fel. Ő ebben a bársonymellényben akarja játszani a királyfit.

Egy kis kutatás után, amelyben Katinka húga is segített, megtalálta a csodaszép ruhadarabot egy faliszekrény alsó fiókjában. Ezt a fiókot apa mindig kulcsra zárta, de a kulcsot szerencsére megtalálták a házikabátja zsebében.

Katinka valami keményet érzett a mellény bélésében. Fölfejtette a kézimunkaollójával: jókora elefántcsont-medaillon volt benne.

— Jaj de szép! Gyöngy van rajta. Enyém lehet ez, kedvesanyám?

„Kedvesanyám" fölcsattintotta a medaillont. Kékesfekete hajfürt volt az egyik üvegje alatt, a másik alatt csontrafestett arckép. Az arckép felső sarkában grófi címer. Az alsó szélére pedig ezt írták parányi betűkkel: „Bécs, 26. mart. 1840. Örökre. Linka".

— Ki ez a gyönyörű kisasszony? — kérdezte Katinka, aki meglepetten látta, hogy az édesanyja szeme könnyes lett.

A patikusné megsímogatta a kislánya haját:

— Ez egy szerencsétlen asszony, akit mindnyájan kedveltünk valamikor, ő azonban méltatlannak mutatkozott a szeretetünkre.

— Akkor miért őrzi kedvesapánk az arcképét?

— Mert ő jó ember, — felelte halkan Kató. — Megbocsátott neki... Add csak a tűdet meg a gyűszűdet, kislányom.

Visszavarrta a medaillont a mellénybélésbe, visszatette a mellényt a fiókba, a fiók kulcsát pedig a háziköpönyeg zsebébe.

Abban az időben így volt szokásban az ilyesmit elintézni.

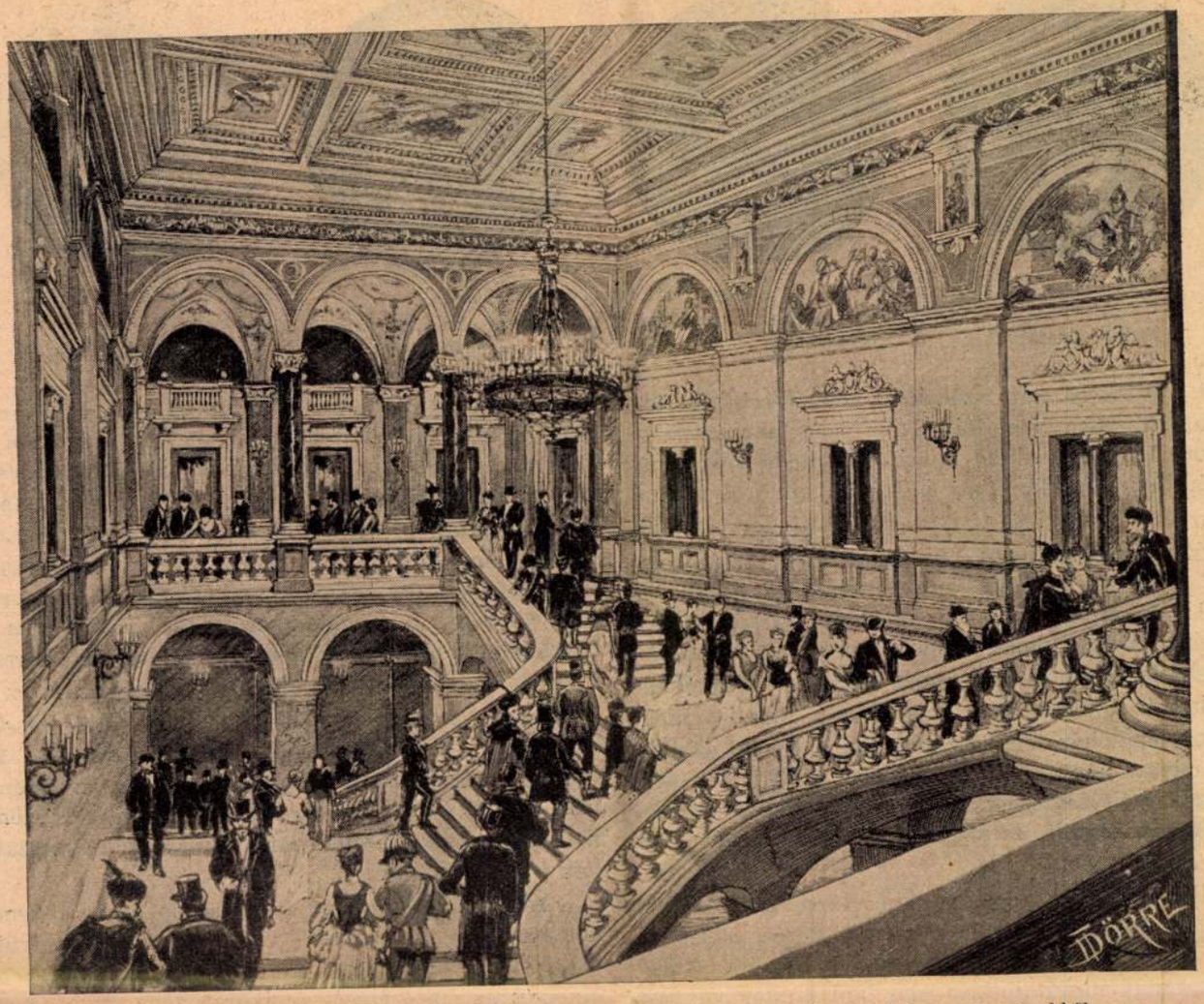

Jubilál az Operaház. Az Operaház lépcsőháza. Dörre Tivadar rajza a kilencvenes évekből

Mint . . .

Mint anya lánya szöszke fejét,
Mint férfi jegyese kis kezét,
Mely álmában is feléje nyúl:
Ugy látom elsuhanó képed,
Lángoló, zokogtató emléked
Szívemben ég elolthatatlanul.

Bús csend van már és mély az árnyék . . .
Ó, ne siess, egy percre várj még
Rubinfényű emlékezés!
Fátyolos arcod olyan bájos,
A mult forrón, puhán homályos
És jó ez a régi szenvedés.

Mert bárhogy égjen, bárhogy fájjon,
Az élet csókolt engem szájon
A te száddal. S felejteni
Annyi volna, mint megtagadni,
Hogy szép a nyár s jó volt kacagni
És fáj most könnyet ejteni.

ARADI ESZTER

Kis Tárca

Ybl Operaháza

Bár ötvenéves már a mi jubiláns Operaházunk, még sem hat elavultnak, pedig az építészet ma szinte mérhetetlen távolságban jár attól a művészettől, amelyet Ybl Miklós képviselt. Mi több: más ma a publikum is, amely ezt a ragyogó palotát esténként betölti. Ybl Operaháza úgy külső megjelenésében, mint belsejének elgondolásában a multban gyökerezik, de bár ma a legtöbb ember inkább a jövőbe néz, ez az épület kitűnő harmóniája révén ma is Budapest egyik legértékesebb látnivalója.

Amikor ez az Operaház megszületett, még elevenen élt az a hagyomány, hogy egy Opera a fejedelmi udvar intézménye és tartozéka. Hogy tehát voltaképen a fejedelem udvara fényének emelésére, az udvar arisztokrata függelékének szórakoztatására való. Öröksége annak a kornak, amikor a francia Lajosok diktálták a divatot egész Európának. A színház főhelye tehát a fejedelem nagy páholya lett, amelyet jobbra-balra széles koszorúként övez az arisztokrácia páholysora. Ez a régi barokk-rokokó elrendezési gondolat olyan szívós életű volt, hogy túlélte még a francia nagy forradalmat, sőt a negyvennyolcas demokratikus forradalmakat is. A győzelmes polgárság éppen nem bánta, hogy most már

Mahler Gusztáv

Nikisch Arthur

Kerner István

Erkel Sándor

Az Operaház félszázadának hősei
Négy nagy karmester-lángelme a magyar zenekultúra szolgálatában

ő ül a piros bársony székeken, a plutokrácia pedig gyémántdíszben foglalta el az arisztokrata páholyokat. Ez akkor olyan magától értetődő volt, hogy az építész jóformán nem is képzelhetett el valami más belső alakítást, amikor színházát tervezte. Ez magyarázza meg, hogy Ybl Operaházának térbeosztása egyenest a régi hagyományokból indult ki; ezzel valóban el is találta korának vágyait, kívánságait. S nem tudom, vajjon éppen az Operaház törzsközönsége nem érzi-e még ma is ezt a gondolatot helyénvalónak. Igaz, hogy ma a ragyogó megoldású lépcsőház nem mutatja többé a régi színházak udvari népe rang és rend szerint való felvonulásának méltóságteljes képét, amire egykor a Lajosok idején készült, de díszével és célszerűségével így sem avult el.

Ha ezeknél a megoldásoknál társadalmi hagyományok vezették a tervező mester kezét: az építészeti kiképzés, a formanyelv és az épület külső arculatának megállapítása már Ybl mester vágyait tükrözi, az ő egyéniségében gyökerezik. Ifjúkorában ő is, mint még néhány kitünő pályatársa, romantikus hangulatokban ringatta magát és a középkori misztikus dómokban, a lovagvárak csábító mesevilágában érezte magát otthonosnak, amikor ceruzája új templomok és kastélyok formáit vetette papirosra. Jött azonban az olaszországi benyomások egész serege, amelyekben azonnal megérezte, hogy a renaissance világa, amely nem a meglepőt, hanem az ünnepélyes harmóniát keresi, egészen neki való világ. A nagy harmóniának ez a bensőséges megérzése lett a vezető erő, amely azután egész pályafutásán végig kalauzolta. És ennek a pályafutásnak legszebb emléke az Operaház, amely éppen finom harmóniájának köszöni, hogy nemesnek, frissnek hat ma, a vasbeton-korszakban is.

Amikor az Operaház épült, az operaszerző zeneköltőknek is a harmónia volt művészi alapelvük. Valahogyan összhangba került tehát két vágy: az amelyet az építő érzett, amikor a zene számára alkotott hajlékot és az, amelyet azok éreztek, akiknek zenekölteményei számára a nagy mű épült.

KRÓNIKÁS

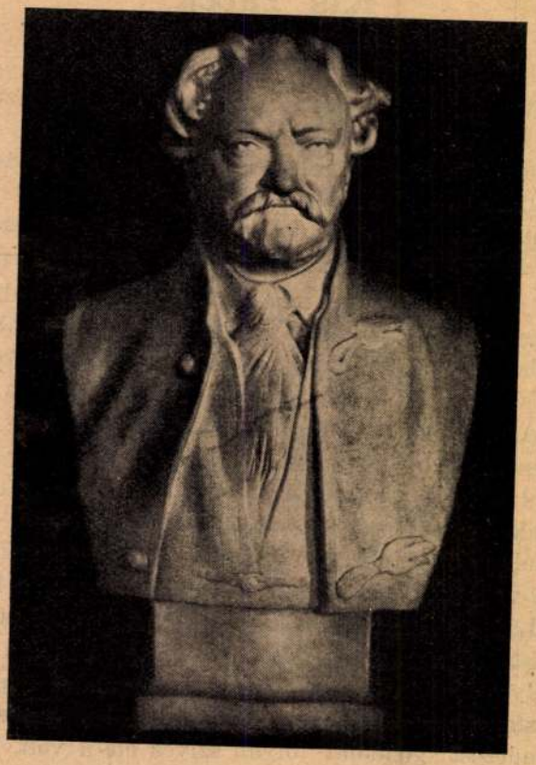

Az Operaház jubileuma
Erkel Ferenc, a magyar dalmű megteremtője
Stróbl Alajos szobormüve

Egy leány a sok közül

— Regény —

Irta: **Kosáryné Réz Lola**

Copyright by Singer & Wolfner.

7. folytatás

XI. FEJEZET

EGY ELGÁZOLT EMBER

János megigazgatta fején a sapkát, kinyitotta a kocsiajtót és besegítette az öregeket. Aztán megvakarta az orrát, majd újra levette fejéről a sapkát és így szólt:

— Meltóságos asszony kérem, most Hatvanba megyünk?

— Nagyon helyes, — mondta Lelkem a sarokból. — Maga okos ember: látja már, hogy nálunk mindenben a feleségem parancsol. Csak folytassa.

Szívecském megcsóválta a fejét és elpirult. Lelkem nevetgélt magában, mert jókedvű volt ma reggel. Nem esett az eső, szél sem fújt és a reggeli kávé ellen — amitől pedig nagyon félt! — nem lehetett panasz.

— Azért szóltam, — folytatta János, de szelid birkaszemével most már mindkettőjükre nézett, — merthogy szeretném, ha valahová hírt kaphatnék a feleségemtől. Az ember mégis szeretné tudni, mi van velük Most, mielőtt elindulnánk, feladok egy levelet és abba meg szeretném írni, hová küldje a választ.

A BUDAVÁRI KIRÁLYI PALOTA. YBL MIKLÓS ÉS HAUSZMANN ALAJOS ALKOTÁSA

A SZENT ISTVÁN BAZILIKA. HILD JÁNOS, MAJD YBL MIKLÓS ÉS KAUSER JÓZSEF TERVEI SZERINT ÉPÜLT 1851-TŐL 1905-IG

Pesti Napló, A 80-éves — ajándék albuma 1850–1930

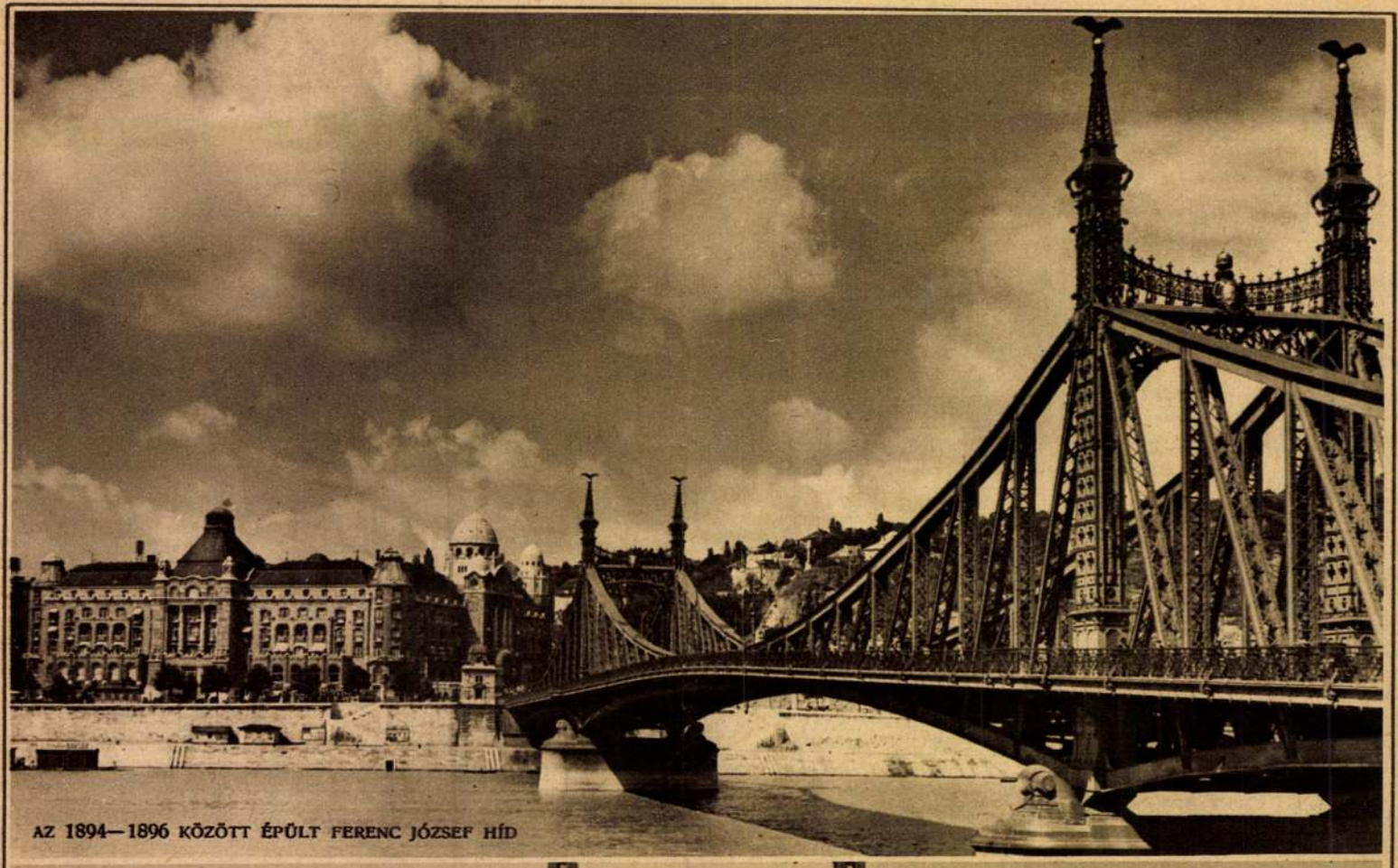

AZ 1894—1896 KÖZÖTT ÉPÜLT FERENC JÓZSEF HÍD

AZ 1897—1903 KÖZÖTT
ÉPÜLT ERZSÉBETHÍD

Buday Árpád dr. II. 178.

Y bl Miklós

1814—1891

Ltáb. II. 3, 89, 98,

116—118, 124, 129

III. 41, 47, 83

IV. 71, 82, 153

Nagy-Várad.

A középtért elfoglaló vár
malom köti le figyelmünket, az e
lánál két katona beszélget, a ha
nak. Felirata a kép alatt:

WARDE

Szines rm., mér. a vk. 8: 1

140-95

ifj. lovag Ybl Miklós

építész

Szül. Kassa 1895.

Oklevelet nyert 1921.

Műegyetem 22. l.

együttesét és harmonikusan olvasztja ezeket egybe. Y. a budai királyi palota kiépítésére is készített terveket, de ezek csak részben és átalakítva (trónteremhomlokzat és a krisztinavárosi szárny) kerültek megvalósításra. A felsoroltakon kívül Y. még számos templomot, bérházat, vidéki kastélyt — köztük a csurgói Károlyi- és a kigyósi Wenckheim-kastélyt — épített. A ferencvárosi neoromán ízlésű templom szintén az ő műve. *Ybl.*

Ybl

Y. 3. *Miklós*, építész, * Székesfehérvár 1814 ápr. 6., † Budapest 1891 jan. 22. Tanulmányait 1828—32-ig a bécsi polytechnikumon végezte, majd Münchenben képezte magát tovább. Hazatérve, fölvétette magát a kőműves-céhbe. 1836-ig Pollák Mihály irodájában dolgozott, ahol ekkor a Ludoviceum tervezési és építési munkálataiban vett részt. 1835. Pollák Y.-t Prágába küldte az ott épülő Kinsky-palota művezetése és befejezése céljából. 1839—40. jár először tanulmányúton Olaszországban, ahová többször visszatér. 1841. egy ideig Pollák Ágostonnal, Mihály fiával, társul önálló tervezési megbízások elnyerése céljából. Együtt alakítják át Batthyány Lajos gróf ikervári kastélyát. 1845. Y. a fóti templomot kezdi építeni, mely első nagyobbszabású alkotása. Ebben az időben még

teljesen a romantikus iskola híve, de már a fóti templomon is érvényesül kiváló arányérzéke, tömegcsoportosító képessége. Budapesten a Múzeum-körút 7. sz. alatti kétemeletes Unger-ház képviseli legjobban Y. művészetének ezt a korszakát. Az ismételt olaszországi tanulmányutaknak és Semper Gottfried neorenaissance épületeinek hatása alatt a romantikából fokozatosan kibontakozik és az olasz renaissance-stílusra tér át. Míg a budai Lánchídfőnél levő takarékpénztárépület, részben a Rácfürdő, a Nemzeti Múzeum körüli Nemzeti Lovarda, a Festetich-, Degenfeld-, Károlyi Lajos-féle paloták, a régi Országház és a Margitsziget épületei a mester átmeneti időszakát képviselik, addig a Vámház, a budai Várkert-bazár, az Operaház és a Hild által klasszicista-stílusban kezdett s Y. által renaissance szellemben folytatott lipótvárosi Szt. István-templom (a belső kiképzés Kauser József műve) már a mester érett és egyéni renaissance-stílusának gyümölcsei. Semper Gottfried mellett Y. a leghivatottabb képviselője ennek a XIX. sz.-i építészeti iránynak. Nem egyetlen egy olasz mester, sőt nem is egy vidék és kor stílusából, hanem a renaissance-emlékek összességéből váltja valóra építészeti ideáljait. Barokk elemeket is felhasznál, de ezeket úgy egyesíti a korábbi eredetű motívumokkal, hogy teljesen egymáshoz hasonulnak. Épületein semmi sem hat utánzásnak, nem vértelenül és szervtelenül hordja össze a kiválasztott elemeket, hanem elevenen érzi át a formák

Ybl Miklós

– **Ybl Miklós** a tanács megrendelésére már elkészitette és be is mutatta az uj korcsolya-csarnok tervét. –

Fővárosi Lapok
1875. 88. l.

Ybl Miklós

* **Középitkezések.** Jó volna, ha valósulna, a mit a »Közérdek« ujságol, hogy t. i. az uj operaház épitését már legközelébb megkezdik a Herminatéren. Ybl Miklós részletes terve jelenleg a miniszterelnök előtt fekszik. A homlokzat vagy huszonöt öl széles lenne. Kivánjuk, hogy ez a hir ne sok ideig legyen a sajtó tengeri kigyója, mert ha az opera még sokáig marad együtt a drámával: a kormánynak is lesz elég mit fizetnie, de meg a dráma is nagyon meg fogja sinyleni e siami iker-viszonyt. Vonzó, jól jövedelmező operát ma már csak ott lehet tartani, hol nagy nézőtér van hozzá. — A budai várkert alatti épitkezéseket azonnal megkezdik, mihelyt az udvar Bécsbe költözik. Ez az épitkezés három év alatt készül el, a királyi civillista ama részéből, mely magyarországi várkertek és épületek fentartására évi 366,000 frtban van megállapitva. Az épitkezésre felügyelő bizottság három tagból áll: Podmaniczky Frigyes báróból, mint elnökből s Tarkovich József osztálytanácsos és Supp Ferenc budai várkapitányból.

Fővárosi Lapok

1875. 30. l.

TÁRGYMUTATÓ

Miután az összes kiállító művészeket köteleztük utolsó szabott áraik kitrására, ennek folytán a kifüggesztett eladási árakból semminemű engedmények nem tehetők.

Ezen eladási árak minden terem sarkában vagy bejárata mellett kifüggesztvék. *Az eladásokat kizárólag a Műtárnok* és nem a titkári hivatal *közvetíti.* Az írásban adandó vételajánlatok záros határidőn belül feltétlen fizetésre köteleznek. A vételár $^1/_4$-e a vásárlás aláírásakor; $^3/_4$-e pedig legkésőbb 1914 május 17-ig fizetendő a Műtárnok kezeihez.

Az összes műtárgyak csakis tűzkár ellen vannak biztosítva.

A megvásárolt műtárgyakat a Társulat a Műcsarnok helyiségében köteles átadni. A házhoz szállítás, csomagolás, biztosítás, írásbeli rendelkezés alapján, feltétlenül a műtárgy tulajdonosát terheli. A Társulat felelőssége a műtárgy átadásával, illetve a Műcsarnokból történt elszállításával feltétlenül megszünik.

Az 1914. tavaszi kiállításon megvásárolt művek, 1914 május 18-tól 31-ig adatnak ki igazolt tulajdonosaiknak. A fenti határnapon, a visszamaradt összes művekért, a tűzkár elleni biztosítással együtt, önként megszünik a Társulat felelőssége is.

A Képzőművészeti Társulat
Igazgatósága.

Ybl Miklós

rod

Ligeti, Paul.

Ungarns Rolle im Rahmen europäischer Baukunst.

A Műpártoló

1930. 8-9. sz.

250 l.

(KÁPTALANI TEREM). XIII. SZÁZAD

Ybl Miklós

vód

Fabián Gáspár dr.
Nagy magyar építészek
kitüntetései MMEE
Közl. 1936. 142. l. 143 l

Ybl Miklós

Irod

Rados Jenő dr.

A neoklasszicizmus
nagy magyar templomai.

MMÉE Közlönyének
Havi Füzetei. 1936.
7–12. sz.

Ybl Miklós

Mikor a magyar állam 1867-ben megvette a gödöllői Grassalkovich-kastélyt, hogy a király részére nyári tartozkodási helyül felajánlja, Yblel végeztették annak karbahozatalát. Ekkor alapos átalakításon ezek át, amely eredeti jellegéből sok sehmetben kivetkőztette.

Rados Jenő dr

Magyar kastélyok
220, 221. l

Elefántcsontdoboz, festett állatalakokkal és három bronz verettel. 11·7 × 7·5 × 5·8 cm.
Arab, XIII. század

Schnütgen-Simor 1884.
Keresztény múzeum Esztergomban. Egy-
házművészet. Lap V – 1884,
363 l

Ybl Miklós

Ybl Miklós szobra. A mérnök- és épitész-egyesület harmincztagu bizottságot küldött ki a végből, hogy mozgalmat indítson az Ybl Miklósnak emelendő szobor ügyében. E bizottság meg fogja kérni a fővárosi hatóságot és közmunkatanácsot is, hogy részt vegyen a mozgalomban.

Vas. Ujs. 1891. 212. l.

Ybl Miklós

Vas. Lap, 1891. 394.

családi sírboltjában helyeztek örök nyugalomra. — Ybl Miklósné, szül. Lafit Ida, a csak nem régen elhunyt kitünő műépítész és főrendiház tagjának neje, jótékony, nemeslelkű urnő, e hó 10-ikén, Budapesten, s egyetlen fia, Ybl Felix, a kereskedelmi miniszterium fogalmazója, gyászolja a szeretett anyát. — Özv. Mindszenti Neszter Józsefné, szül. Jäger

ÜZLETI VÁLASZLEVELEZŐLAP

Ez a küldemény belföldre közönséges bérmentesítés nélkül is feladható. Az esedékes díjakat kézbesítéskor címzett fizeti

A

MAGYAR SZEMLE

t. könyvosztálya

BUDAPEST VI

Vilmos császár-út 3

Ezt a lapot postabélyeg nélkül is feladhatja!

Ybl Miklos

Dr Thury Károly —
dr. Ybl Ervin: Ét
fóti kimplom.
É. n. 1932. Ism.
Katholikus Szemle
1932-2391

Ybl Miklós

Az uj királyi várpalota terveit a király megbizásából *Ybl* Miklós még a mult évben elkészítette s a legapróbb részletekig kidolgozta. Ybl két tervet csinált, a mely szerint a jelenlegi kényelmetlen palota kibővítendő s átalakítandó volna. Ybl mindkét tervnek a gipszmintáját is elkészíttette, s ezek a budavári Szt.-György-téren levő katonai szertárépület egyik földszinti termében vannak felállítva. A minta tizennégy négyszögméternyi területet foglal el s madártávlatban tünteti föl az átalakított királyi palotát és környékét — ugy a pesti mint a budai oldalról. A palota kétféle mintája gépezet segélyével váltható föl s illeszthető a keretbe. Ybl a mintákat a jövő hó elején bemutatja a király ő felségének, ki valószinüleg ekkor fog végkép dönteni az építkezés sorsa felett. A minta, ha ő felsége megengedi, a jövő hónapban a közönség által is megtekinthető.

Vas. Úp

1889. 33 l.

tott dijszabály az üzleti helyiségben olvashatóan és szembetünő helyen kifüggesztve tartandó. A dijszabály szerint megállapitott dij ugy az alkalmazást adó, mint az elhelyezett egyén által az alkalmazási hely tényleges elfoglalása után a nyolcadik nap mulva fizetendő. Amennyiben azonban az elhelyezett egyén alkalmazásából 15 napon belül kilép, köteles az elhelyező további nyolc nap alatt a gazdának más egyént dij nélkül szerezni, mit ha nem tenne, tartozik a közbenjárását igénybe vevő fél kivánatára a lefizetett közvetitési dijat az illetőknek visszaadni. Vidékről jövő megrendeléseknél a levelezési és közvetitési dij a szolgálati szerződés létrejöttekor fizetendő. II. rész. 1. Cselédek közvetitése után havi 10 koronáig 1 K, minden további 2 koronáig 20 fillér fizetendő. 2. Házmesterek közvetitése után 10 kor. fizetendő. 7. §. A megállapitott dijaknál többet vagy bárminemü más dijat vagy külön jutalmat kikötni és szedni tilos. 10. §. A cselédszerző kifutónak csak oly egyént alkalbevevő egyéneknek erkölcsileg életre való csábitása, neki ilyenre alkalom nyujtása vagy ilyen célra elhelyezése tilos, külföldre való közvetitésekhez a rendőrség jóváhagyása szükséges.

Cselédbérkövetelés elbirálására mindenkor a közig. hat. illetékes.

Cseléd betegsége esetén a kórházi, ápolási, szállitási költségeket a gazda fizeti 30 napig akkor, ha a megbetegedés legalább 15 napi tényleges szolgálat után a cseléd és a gazda hibáján kivül következett be. Ha a gazda hibájából történt, ugy ő felelős minden költségért a cseléd teljes fölgyógyulásáig. Ha a cseléd a megbetegedés idején egyáltalán nem, vagy 15 napig még nem szolgált, vagy saját hibájából lett beteg: akkor a cselédek szegénységük esetén a hozzátartozóik (szülők, nagyszülők, gyermekek, unokák) viselik a betegápolási költségeket. (1898. év XXI. t.-c. 5—7. §§.) Ezért jó a cselédet biztositani.

Cseléd felmondási ideje. Külső (gazdasági) cselédek, ha szerződésükben más

Ybl Miklós

* **A mérnök- és épitész-egylet** ez évi közgyülése vasárnap d. e. tiz órakor lesz. Többi közt Herrich Károly emlékbeszédet fog tartani Reitter Ferenc fölött. Hetfőn a tagok megnézik a sugárut és osztrák pályaudvar uj épitkezéseit, este pedig Trieszbe és Fiuméba rándúlnak. A közgyülés előestéjén (szombaton) Ney Béla szakülésen mutatja be Ybl Miklós várkerti bazár-terveit. Megemlitjük ezuttal, hogy ez egylet közlönyéből az aprilisi füzet megjelent s eredeti főközleményei: »A budapesti kir. fővámpalota« Ney Bélától, »A vasgyártásról« Glück Bernáttól s »Pohl Ottó ujszerkezetü vasuti kitérője« Speidl Bódogtúl. E közlöny diszére válik a hazai szakirodalomnak.

Fővárosi Lapok
1875. I. félév 577.

IJJAS ANTAL

MIRANDOLA FORDULÁSA

A mai magyar irodalomban mind erősebb szót kér a katolikus világnézet. Ennek egyik legnagyobb hatású hirdetője Ijjas Antal, s regényében, mely a renaissance izzó légkörét idézi fel, az egyházból kiközösített humanista Mirandolát és az aszkéta Savonarolát állítja egymással szembe. Megdöbbentő hatású könyv ez, újabb regényirodalmunk jelentős alkotása.

VII. HÓ	31 NAP	JÚLIUS

Vasárnap
24
B. Kinga

Hétfő
25
Jakab ap.

Kedd
26
Anna assz.

Ybl Miklós

ivod

Décsei Géza dr.:)

Ybl Ervin: A fóti templom. Budapest, 1931. Magyar Művészet. 1932, 132. l.

Thury Károly dr és

SZÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITÁSOK
MAGYAR MESTEREK MŰVEIBŐL

CSÓK ISTVÁN, GLATZ OSZKÁR, FÉNYES
PÉCSI PILCH DEZSŐ, SZŐNYI IS

A fentnevezett magy
egybetömörülve szép
külföldön s eréven f
vészet egy kétségtel
megvalósitása érdeké
kézi szinezésü, sors
kőrajz gyüjtemény kö
papiron van nyomva s
mappák kereskedelmi
ára 9 műlappal együtt
Midőn eme nem cseké
Nagyságod nagybecsü

Ybl diklos

Ivod

MMÉE Kösl

1914. 195. l.

232. l. 320. l.

Ybl Miklós

vrd

Lechner Jenő dr.

Képek Buda és Pest fejlődésének történetéből. MMÉE Közl

1918. 191. l.

Térdelő szent férfi (Gr. János ev.) Mag....
cm. Magyar (?), 1490 körülről.

Gerevich: PA, 218 l.

Évi kiállítás 1930, Ipolyi 135. szám

Ipolyi, Biharvármegyei, 147. szám

Ybl Miklós

ívód

MMÉE Közl

1916. 126 l.

16 –

ÉMET

216. A Bertalan-oltár mestere (kölni festő 1470–1515 körül): Sz. Katalin eljegyzése. Fa, tempera és olaj, 68×51,5 cm.

Benesch, Belved 70 l.
A kölni Bertalan-oltár mesterének köre.

—

Ybl Miklós

A lipótvárosi bazilika most már gyorsabban épül. A nagy kupola is magasan kiemelkedik már a háztenger közül s ennek tetejére okt. 16-ikán teszik föl a keresztet.

1875 óta, mióta az építkezést Ybl Miklós vezeti, 1.600,000 frtot fordítottak a bazilikára. Ezzel együtt 3 milliónál többe került már ez impozáns templom, melynek egyszer félig kész kupolája is beomlott. A templom külsejének befejezésére még 320,00 frt kell. Minthogy pedig az állam utolsó segélye csak 124,000 forint s a főváros költségvetésébe csak 32,000 forint évi segély van előirányozva, az építke-

zés haladása meg volna akadva. Ezért a városi templomépítési bizottság előterjesztést intéz a tanácshoz és a közgyüléshez, hogy az épités folytatására s a belső diszitésekre 600,000 forint függő kölcsönt kössön, melynek törlesztésére szolgáljon az évi 32,000 frtos fővárosi segély. Ezen az uton harmadfél év alatt a bazilika külsejének épitése befejezhető lesz s a festések, stb. belül is megtörténhetnek egész a kupoláig. Ezentulra marad még 12 oltár fölállitása s egyéb fölszerelés. A bazárokat a templom környékéről a külső befejezés után el fogják távolítani s a teret parkozzák.

Vas. Ujs. 1889. 669. l.

pul. Ilyen alkotást saját erejéből csak magasabb kultúrájú nép tud előállítani.

Kherndl elméletét igazolták egy évtizeddel később a *Széchenyi-lánchíd* új merevített tartói is.

Nem kevésbbé jelentős volt *Kherndl*nek bíráló működése. Ő bírálta a budapesti *Margit-híd* és a szegedi közúti *Tisza-híd* pályaterveit. Majd a budapesti *Ferenc József-híd* és az *Erzsébet-híd* terveire hirdetett nemzetközi pályázat bírálóbizottságában ejti bámulatba széleskörű tudásával és éles judiciumával a zsüribe meghívott leghíresebb külföldi kapacitásokat. Ezekben a nemzetközi bizottságokban *Kherndl* ítélete a döntő, a megtámadhatatlan.

Egyesületünknek ő volt a második főtitkára, később tiszteleti tagja.

A szerény, igaz, páratlan jóságú kiváló tudós mérnök a magyar kultúrának a haza határain túl is messze kimagasló egyénisége volt.

A magyar ipar úttörői és kiváló fejlesztői.

A magyar ipar úttörői és kiváló fejlesztői között első helyen ismét a legnagyobb magyarról, *a magyar malomipar megteremtőjéről* kell megemlékeznünk. Nemcsak fővárosunk, hanem az ország közgazdasági fejlődésére igen nagyjelentőségű volt a budapesti első gőzmalom, a *József-hengermalom*, *Széchenyi*nek egyik hírneves alkotása. Ez a malom volt megindítója a később oly magas szintájra emelkedett hatalmas világhírű magyar malomiparnak. Hiszen e téren minden újítás, minden javítás tőlünk indult ki. A magyar malmok a magyar lisztet világhírűvé tették. A külföld idejárt iskolába, hogy megtanulja az őrlés helyes módját. A magyar molnár lett a világ legjobb molnárja.

A trianoni gonosztett ezt a virágzó magyar ipart is tönkretette.

*Széchenyi*nek nagy az érdeme a gyáripar meghonosítása terén is. Az ő működésének köszönhetjük, hogy a dunagőzhajózási társulat hajógyárát Óbudán állította fel. Itt építették a társaságnak majdnem minden hajóját.

A M. Tud. Akadémia az első *Wahrmann*-jutalmat 1897. évi nagygyűlésén „a magyar ipar terén szerzett elévülhetetlen érdemei elismeréséül" *Mechwart András*nak adományozta. Az ő vezetése alatt fejlődött ki a *Ganz*-gyár hazánk legtekintélyesebb ipari telepévé és lett világhírű.

A német származású, de jó magyarrá vált kiváló mérnöknek első nagy sikere: hengerszéke, amellyel megvetette malomiparunk technikai tökéletességének alapját.

Az elektrotechnika nagy jövőjét felismerve, már 1879-ben megalapította a Ganz-gyár elektromos osztályát. Világhírű munkatársaival felvirágoztatta a gyárat, amely „az elektromos világítás és erőátvitel terén a nemzetközi versenyben az egyik diadalt a másik után aratta".

Felkarolta a turbinák, a gáz- és petróleummótorok gyártását.

Báró *Eötvös Lóránt*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, a *Wahrmann*-érem átadásakor valóban jellemzően mondotta: „Ő állította fel azt a hengerszéket, amelyen a magyar gazda acélos búzáját megőrli; ő eresztette útnak a vasúti kocsik ezreit, amelyek anyaföldünk termékeit piacra szállítják; ő és munkásai terjesztik legfényesebben szerte e hazában a jelenkor varázserejű világosságát."

Mechwart hervadhatatlan érdeme továbbá a magyar gépészmérnöki kar felkarolása.

Érdemei elismeréséül Egyesületünk tiszteleti tagnak választotta és a Rózsadomb tövében, a statisztikai park szélén, a budai Ganz-gyár közelében létesítette sikerült emlékszobrát.

A *magyar vasipar* fellendítése terén szerzett kiváló érdemeinek elismeréséül akadémiánk 1915-ben a *Wahrmann*-jutalommal *Borbély Lajos*t, a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű r.-t. technikai vezérigazgatóját tüntette ki.

„Hazánk legnagyobb vasipari vállalatának és így közvetve egész vasiparunknak is nagyméretű fejlődése elválaszthatatlanul fűződik *Borbély* nevéhez", akinek sokat köszönhet gépiparunk és technikuskarunk is.

A *Mechwart* és *Borbély* vezetése alatt álló mind a két iparvállalat hathatósan előmozdította az ott működő kiváló technikuskarnak tudományos vizsgálatait, amelyeknek értékes eredményei a magyar tudományos technikai irodalom szintjének emeléséhez nagy mértékben hozzájárultak.[17]

Az *agyagipar* fejlesztése terén *Wartha Vince* tudományos működése a legnagyobb elismerést vívja ki.

Ő volt a kémiai technológiának hazánkban első professzora és mint ilyen tudatában volt annak, hogy tudományos kutatásaival hazánk *ipari* tevékenységére is nagy befolyást gyakorolhat. Tudományos vizsgálatait valóban nagy lelkesedéssel állította a magyar agyagipar szolgálatába. Kiváló sikerei voltak az agyagiparban használt, de eltitkolt eljárások kiderítésében.

Az agyagipar technológiája és az agyagművesség című nagyobb munkájában sikeresen használta fel a magyar agyagművesség fejlődésére vonatkozó kutatásait, valamint az ezen a téren végzett rendkívül érdekes eredeti vizsgálatainak eredményeit.

A Magyar Tudományos Akadémiában, amelynek 1908—1910-ig másodelnöke volt, a technikai tudományok művelésének jelentőségét, valamint a tudomány és gyakorlat szorosabb kapcsolatának szükségét emelte ki az 1909. évi nagygyűlésen élénk tetszést aratott elnöki megnyitó beszédében.

Az elektrotechnika úttörői.

Az elektrotechnika fejlesztésében az úttörők dicsőségének javarésze hazánké.

1867 január 17-én mutatta be *Siemens Werner*, a lángeszű német mérnök, a berlini tudományos akadémiának azt a tanulmányát,[18] amely a dinamó principiumát tartalmazza. Ez a tudományos elektrotechnika fejlődésében valóban korszakalkotó találmány az ő nevéhez fűződik, noha a dinamógép szerkesztésének elvére *Jedlik Ányos*, a pesti egyetem és az időközben megszűnt *Institutum Geometricum* tanára, jóval előbb rájött, de fölfedezése, amint br. *Eötvös Lóránt* megállapította,[19] sajnos, dolgozószobájában rejtve maradt.

A Pázmány Péter Tudományegyetem fizikai szertárában azonban ott van a *Nuss* pesti gépész műhelyében 1861-ben készült első dinamó. A leltár oklevélszerű adata bizonyítja, hogy *Jedlik* ezzel az epochális technikai találmányával legalább is hat esztendővel megelőzte a német *Siemens*t.

A tudományos elektrotechnika terén a magyar géniusz egyéb világraszólót is alkotott.

Magyar tudós technikusok: *Bláthy*, *Déri*, *Zipernovszky*, a budai Ganz-gyár kiváló mérnökei, elméleti és laboratóriumi kutatásaik alapján megszerkesztették és az 1885. évi országos kiállításon bemutatták azt a transzformátort, amellyel lehetővé tették az elektromos áramnak nagy távolságra kevés veszteséggel átvitelét, nagy területen gazdaságos szétosztását. Ennek a világhírű találmánynak egyik ma is kiváló eredményével munkálkodó szerzőjét, *Bláthy Ottó*t, a Magyar Tudományos Akadémia 1909-ben[20] a *Wahrmann*-díjjal tüntette ki. 1921-ben *Kandó Kálmán* nyeri el ezt a díjat,[21] aki a nagyvasutak elektromos vontatása terén az úttörők és magvetők dicsőségének nagyobbik részét magának foglalja le és ma itthon konstruálja hatalmas gépeit.

Az a körülmény, hogy a M. Tud. Akadémia az ipar terén szerzett érdemek elismeréséül eddig öt ízben kiadott *Wahrmann*-jutalom közül *háromszor* az elektro-

[17] Zelovich i. m.

[18] Über die Umwadlung von Arbeitskraft in elektrischen Strom ohne Anwendung permanenter Magnete.

[19] Jedlik Ányos emlékezete. Term. Tud. Közl. 1897 aug.

[20] Akad. Ért. 1909. 257. o.

[21] Akad. Ért. 1921. 95. o.

technika terén kifejtett tudományos működést tüntetett ki, világosan mutatja a magyar technikusoknak az elektrotechnika fejlesztése terén kifejtett sikerdús működését.

A tudományos elektrotechnikának hazánkban valóban hivatott világhírű művelői voltak és vannak.

A mótortechnika úttörője.

És emlékezzünk meg last not least a mótortechnika úttörőjéről, *Bánki Donát*ról, a zseniális gépészmérnökről, műegyetemünk kiváló tanáráról.

Bánki szerkesztette 1892-ben *Csonka János* műegyet. művezetővel együtt az első karburátort (porlasztót). Az automobilok meg a repülőgépek milliói a föld kerekségén a *Bánki*-karburátor elvén létesített készülékekkel vannak ellátva.[22]

A gázmótorok elmélete,[23] *a gőzturbinák szerkesztési alapelvei*[24] című tudományos értekezését, valamint tudományos kutatásainak eredményeit összefoglaló *Energiaátalakulások folyadékokban* című német nyelven is megjelent hatalmas művét a szakkörök nemcsak itthon, hanem a külföldön is a legnagyobb elismeréssel fogadták.

1917 végén dolgozta ki a *Vaskapu vízerőművet*, amely a turbinák tengelyén mérve 365.000 lóerőt, tehát csak 20.000 lóerővel kevesebbet szolgáltatott volna, mint az eredeti *Niagara* vízerőmű. Az Alduna mentén levő hatalmas magyar technikai alkotásoknak méltó betetőzése lett volna ez a nagyszabású vízerőmű, amelyről a trianoni gonosztett gyászos következménye folytán ma csak mint technikai álomról beszélhetünk.

Anglia a szénkimerülés fenyegető veszélye miatt újabban behatóan foglalkozik azzal a kérdéssel, miképen lehetne az *árapályt* energianyerésre kihasználni. A Bristol-öbölbe ömlő *Severn*-folyó torkolatánál terveznek egy nagyszabású árapályerőművet, amely egymillió lóerő munkateljesítményével a földnek legnagyobb teljesítőképességű erőműve lenne. Létesítése esetén bizonyára értékesíteni fogják *Bánki Donát* nagybecsű tanácsát, amelyet a mű tervezésekor tőle nyertek, nevezetesen, hogy az árapály erejét racionálisan vízturbinák helyett hidraulikus légkompresszor segítségével használják ki. Ennél ugyanis a víznyomás sűrített levegőt állít elő, amely azután a szárazföldön felállított légturbinában teljesít munkát. Ilymódon egyetlenegy gépalkotórész sem dolgozik vízben; a sűrített levegővel dolgozó légturbinák pedig jobb hatásfokkal dolgoznak, mint a vízturbinák és náluk az esésmagasság változásai is befolyásnélküliek.

Tudományos kutatásainak kiváló eredménye nyilatkozik meg *Új vízturbina* című tanulmányában. Az eddigi vízturbináktól eltérően az ő nagy haladást jelentő szerkezetében a vízsugár a járókereken áthaladva, kétszer szeli át a lapátkoszorút. *Stodola*, a hírneves zürichi tanár gratulál neki, hogy képes volt ezen a teljesen letaroltnak látszó területen új és igen eredeti gondolatot produkálni.

Akadémiánk folyó évi nagy jutalmával az időközben elhúnyt *Bánki*nak ezt a kiváló művét tüntette ki s ezzel egyszersmind elismerését fejezte ki a lángeszű mérnöknek a tudományos technika fejlesztése terén egy emberöltőn át párjátritkító munkálkodása felett is.

A tudományos technikai irodalomban *Bánki* nevét az egész világon ismerik. Maga nem tartotta szükségesnek, hogy annakidején a karburátor megalkotásának elsőbbségét megvédje; megtette azt helyette jóval később egy külföldi gyár, nem azért, hogy a zseniális magyar tudós érdemeit elismertesse, hanem, hogy konkurrensének szabadalmi igényeit megsemmisítse. *Bánki*, a szerény tudós mérnök alig vett erről tudomást, annál inkább azonban a művelt világ *Bánki*ról.

Az európai kultúrát tanulmányozó *tokiói* műegyetemi tanárt *Bánki* neve Budapestre vonzza. A természettudományok és a tudományos technika mesterműveinek múzeumában, a páratlan müncheni *Deutsches Museum*ban pedig a *Bánki-mótor*, az 1894-ben létesített első magasnyomású benzinmótor a *karburátor*ral együtt, valamint *új vízturbinája* is hirdeti a tudományos világnak a magyar géniusz hatalmas alkotóerejét.

A tudományosan képzett technikusok érvényesülésének akadályai.

Az amerikánizmus veszélye.

A tudományos technika magyar úttörőinek hatalmas tábora fényes bizonyítéka annak, hogy a nemzet legnagyobb építőmesterének, *Széchenyi*nek fellépése óta valóban páratlan kulturális fejlődést tudunk felmutatni, a szellemi energiának olyan termelését, amellyel kevés ország dicsekedhetik.

Melyik nemzetnél volt egy évszázad alatt a tudományos technikának annyi kiváló magvetője, mint nálunk? Úttörőink nemes ideálizmussal végezték teremtő munkájukat.

A mai anyagias világban azonban aggodalommal nézünk a jövő elé. Lesznek-e hozzájuk hasonlók? A nagyok után nem következnek-e törpe epigónok?

A tudományos technikai munka az emberben a valóság szeretetének, a pontosságnak, a felelősségérzetnek, az objektivitásnak erényét kelti föl, tehát erkölcsi felfogását nemesíti. És az embernek alkotóvágya, előretörekvése mindaddig nem fog megszűnni, amíg az ember az lesz, ami: olyan lény, akibe az alkotó saját teremtőerejének egy szikráját helyezte el.[25]

Ennek az előretörekvésnek szárnyaló szavakkal ad kifejezést *Goethe Faust*jában:

„Ah könnyedén a lelki szárnyhoz itt
Nem kaphat testi szárnyat is az ember.
És mégis bennünk ősi eszme
Mindig előbbre törni s égbe fel,
Amíg felettünk a kék térbe veszve
Dalos pacsirta énekel,
Ha bérc felett sas tárja szárnyát
S a fenyvesekbe néz belé
S ha síkra s tóra vetve árnyát
Húz a daru hazafelé."[26]

De kétségtelen, hogy az emberben levő prometheusi szikra is kialudhat, ha az alkotó tehetséget béklyóba szorítják.

Az egyéniség elnyomásától, az alkotó tehetség béklyóba szorításától méltán tarthatunk, ha a termelésben az ú. n. amerikanizmust, a *túlságba vitt* munkamegosztást és a *túlhajtott* koncentrációt kritika nélkül követjük.

Amerikai megfontolt vélemény mondja: Amerikában teljesen amerikaiatlan állapotok állottak elő. A régi individualizmus majdnem kihalt; pionir ideálok már nincsenek.[27]

*Taylor*nak ez a kijelentése: „eddig az egyéniség állt az első helyen, a jövőben az organizáció, a rendszer lép az első helyre" nagy veszélyt is rejt magában.

Semmiféle, bármely szellemes, organizáció sem képes zseniális mérnökök teremtő erejét pótolni.

A *mérnöki munka területén* a *túlhajtott* munkamegosztás ellensége a haladásnak.

A mi úttörőink bámulatos univerzalitással rendelkeztek, kiváló egyéniségek voltak.

A Német Mérnökök Egyesületének f. évi közgyülésén *Heidebrock* darmstadti műegyetemi tanár hatalmasan megokolt előadásában[28] mutatott rá a *túlságba vitt amerikánizmus*, a *nagy* gazdasági *koncentrációk*

[22] *Schimanek Emil:* Az energiagazdálkodás multja, jelene és jövő feladatai hazánkban. Term. stb. tudományi o. Kongresszus Munkálatai. 1926. 504. o.
[23] M. M. és É. E. K. 1892. és Z. d. V. d. Ing. 1893.
[24] M. M. és É. E. K. 1905. és Publ. du Congrès International des Mines etc. Liège, 1905.
[25] *Dessauer:* Philosophie der Technik.
[26] *Kozma Andor* fordítása.
[27] *Rühl:* Vom Wirtschaftsgeist in Amerika.
[28] Technische Pionierleistungen als Träger industriellen Fortschrittes. Z. V. D. J. 1927. No. 23.

veszélyére, ahol a bürokratikus vezetés tönkreteszi az egyéniséget, kiöli az önállóság érzetét.

Németországban már ma is gyakori a panasz, hogy jó konstruktőrökben nincs új nemzedék.

A gyáriparban nálunk történt koncentráció az ország megcsonkításának szomorú következménye.

A mi gyáriparunk saját jól felfogott érdekében bizonyára a jövőben is követni fogja nagy úttörő gépészmérnökünknek, *Mechwart Andrásnak* tündöklő példáját, aki nem sablónokra, vagy idegen gyár tervei szerinti gyártásra, hanem gyárának önálló szerkezeteire és javításaira támaszkodott, aki jól tudta, hogy a gyári szervezetnek a lelke: a szerkesztési iroda. Az üzlet súlypontját ebbe az irodába helyezte. „Ezt ápolta legnagyobb gonddal, ennek munkáját becsülte legtöbbre. Majdnem naponkint több órát töltött a rajzasztalnál együtt tervezve szerkesztve mérnökeivel, akiket így tanított és buzdított az önálló intenzív munkára."[29]

Ennek az egészséges szellemnek bizonyára nagy befolyása volt arra, hogy a tudományos technika ismertetett magyar úttörői közül hatan Ganz-gyári mérnökök.

Mechwart csakis technikus kezekbe adott végrehajtó hatalmat és ezek a technikusok szabadon fejthették ki tevékenységüket. Az ő nem bürokratikus vezetése virágoztatta fel a Ganz-gyárat és tette világhírűvé. Hasonló pionirműködést fejtettek ki a német ipar nagy felvirágoztatói: *Krupp, Siemens Werner, Diesel*, a casseli *Schmidt* stb. és legújabban a repülőgép és mótorépítés terén *Junkers* professzor.

Nagyszabású működésük bizonyítja, hogy „nem a tőkéből s nem a gazdaságból meríti a tudományos technika az ő életerejét, hanem az életnek legmélyebb forrásaiból, a természetből és szellemből, az ingeniumnak teremtő erejéből".[30]

Jól mondja *Heidebrock:* „Nem lesz szükségünk többé nagy gazdasági vezetőkre, ha nem fogunk többé nagy mérnököket produkálni".

Az említett kiváló férfiak „azért voltak az ipari élet úttörői, mert nagy mérnökök voltak".

Elavult minősítési törvényünk.

Amikor Egyesületünk tizenkettedik lustrumát átlépi, bizonyára érdemes felvetni a kérdést: vajjon a technikus kar társadalmi helyzetére milyen hatással volt hazánkban azoknak a nagy egyéniségeknek dicsőséges működése, akiknek szellemét az imént idéztük?

Vajjon a tudományos technikai munka képviselőinek működését az elért sikerekhez mérten méltányolják-e hazánkban?

Erre a kérdésre, sajnos, nem felelhetünk igennel.

Felejthetetlen tagtársunknak, *Lipthay Sándornak* 1879. évi főtitkári jelentésében foglalt bölcs megállapításai ma is megszívlelendők: „A magyar mérnök öntudatosan tekinthet szakképzettségének alapossága, de ezen jogosult meggyőződést képes-e mindig érvényesíteni? Pedig kötelessége, hogy alapos és reális gondolkodásmódjával és számításszokottságával tevékeny szerepet foglaljon el a közéletben; hogy segítsen kiegyenlíteni utóbbinak sarkalatos hibáit, melyek nemzetünk általános fejlődésére hátráltató befolyással vannak."

A magyar mérnök azonban éppúgy, mint akkor, ma sem foglalhatja el azt a helyet az állami és a városi adminisztrációban, amely őt a köz érdekében megilletné. Legtöbbször a segéd szellemi munkás szerepét tölti be. Intézkedési joga technikai kérdésekben rendesen nem neki van. 1883 óta ugyanis olyan kvalifikációnális törvényünk van, mely a minisztériumok központi szolgálatában a fogalmazási szakot csupán a jogász előtt nyitja meg.

Ez a felfogás már a minősítési törvény megalkotásakor se volt menthető, azóta azonban a világ éppen a technikai tudományok vívmányai következtében nagyot haladt.

De mit tapasztalunk? Időközben a világháború után a minősítési törvényt módosítják a közgazdasági egyetem végzett hallgatói érdekében, t. i. megnyitják előttük a gazdasági ügyekkel foglalkozó minisztériumok központi szolgálatában a fogalmazási szakot s ugyanakkor megfeledkeznek a jóval magasabb kvalifikációval bíró *közgazdasági mérnökök*ről, akik mérnöki oklevelük megszerzése után végzik el a műegyetem közgazdasági osztályát, tehát kettős kvalifikációval vannak hivatva éppen gazdasági ügyekkel foglalkozni.

És hiába hívja fel évek óta ismételten Egyesületünk és műegyetemünk az illetékesek figyelmét erre a kirívó igazságtalanságra — orvoslás nem történik.

Méltánytalan eljárás ez a technikus karral szemben. Pedig objektíve megállapítható, hogy a tudományos technikának ilyes módon lenézése, technikai kérdésekben laikusok által való döntés, igen nagy károkat okozott.

Az „esprit de corps" hiánya.

Úgy hisszük, nem végezünk hiábavaló munkát, ha Egyesületünk hatvanéves fennállásának ünnepén keressük a technikus kar lebecsülésének, ennek a feltétlenül egészségtelen és mielőbb orvoslást igénylő állapotnak valószínű okait.

Az egyik ok kétségtelenül magunkban van.

A technikus kar érvényesülése érdekében annak idején *Lipthay* azt állította fel alapfeltételül, hogy „virágzásra jusson közöttünk az összetartás, a kollegialitásnak az a foka, amely a francia ‚esprit de corps' kifejezésben megnyilatkozik".

Ez a kollegialitás ma sincs meg a kívánatos mértékben, de kívánatos, hogy meglegyen.

Kétségtelen azonban, hogy hazánkban a technikusok nem megfelelő érvényesülésének főoka nem az itt-ott felbukkanó inkollegialitásban keresendő, ami nálunk különben se egyedül technikus hiba. Hiszen a kollegialitásnak viszont tündöklő példáival is találkozunk, elsősorban Egyesületünk kiváló elnökeiben, az alapító *Hollán*tól kezdve.

A tudományos technika kevésrebecsülése.

A mérnökök érvényesülésének akadálya mindenek előtt a technikának az ókorból származó kevésre becsülésében találja magyarázatát. Az ókori filozófia ugyanis megvetette a hasznosságot és a szabad polgár ezért lenézte a technikai foglalkozást, amelyet a görögöknél és a rómaiaknál rendesen a rabszolgákra bíztak.

Ferrero írja, hogy *Crassus* keleten számos rabszolgát vásárolt, gondosan kiválogatva az építőszakmában járatos építészeket, mérnököt, építőmestereket. Otthonában ügyes ifjú rabszolgák kiképzésére építőiskolát rendezett be s az ilymódon kiképzett rabszolgákat kisebb építővállalkozóknak, akiknek nem volt módjukban ilyen drága rabszolgákat vásárolni, jó pénzen kikölcsönözte.

A hasznothajtó technikai alkotásoknak ma is tapasztalható nem megfelelő méltánylása s ezzel kapcsolatban a technikai foglalkozásnak kevésre becsülése innen az ókorból származik. Az antik kultúrának egyoldalú tanulmányozása és a mai kultúrának helytelen értékelése hozza ezt magával.

A tudományos technika lényegének félreismerése.

Régmult idők dohos felfogása nyilatkozik meg azokban a véleményekben is, amelyek a tudományos technikát mesterségnek tekintik.

A technika vívmányai nyujtotta kényelemben rendesen olyanok írnak a technikáról, mint mesterségről, akik természetesnek találják, hogy élvezzék a technika vívmányait, de fogalmuk sincs arról: mennyi szellemi munka volt pl. ahhoz szükséges, hogy íróasztalukon ne

[29] *Bánki D.: Mechwart*... emlékezete. M. M. és É. E. K. 1908 jún. 26.

[30] *Heidebrock* i. m.

olyan füstölgő mécses pislogjon, amilyennél írta az ókorban örökbecsű ódáit *Horatius*, hanem szelidfényű elektromos lámpa világítson.

A legújabb kor technikai alkotásai mélyreható tudományos technikai munkának eredményei. A tudomány az éltetője a technikai munkának s a vele elért siker a tudomány diadala.

Mennyi szellemi munka, tudományos működés van akkumulálva egy nagy vasúti viaduktban, vagy egy nagysebességű modern lokomotívban. S lehet-e a tudománynak szebb diadala, mint amikor a hatalmas viadukton, szédítő magasságban, nagy gyorsasággal és mi elsősorban fontos, kellő biztossággal robog át a vonat.

Mindenesetre különös, hogy ma ezer és ezer intelligens ember élvezi a technika vívmányait anélkül, hogy lényegüket ismerné és kellőképen méltányolná.

Nem túlzott az, aki ezt az állapotot modern barbárságnak nevezte, amely rosszabb, mint az ókori.

Az ókorban a természet rejtélyeivel szemben tudatlanok voltak az emberek, de igyekeztek megmagyarázni őket művészi módon a mitológiával.

Ma a technika vívmányait lépten-nyomon élvező nem érzi szükségét, hogy legalább e vívmányok megteremtőinek nevét ismerje, mert érzelmi világában a hasznothajtó technikai tudományoknak az ókorból átplántált kevésre becsülése és nem megfelelő nevelése következtében, a legújabb kor csodáinak nincs gyökere.

Aligha tévedünk, amikor a technikusok érvényesülésének akadályát főképen ebben a körülményben keressük.

A tudományos technika és az anyagias világfelfogás.

Ismételve találkozunk újabban olyan véleménnyel is, amely szerint a technika vívmányainak következménye a materiális világfelfogás és hogy ezek a vívmányok az emberiséget testi és szellemi rabságba döntik, tehát alapjukban kultúraellenesek.

Az ilyen véleményt hangoztatók azonban megfeledkeznek arról, hogy éppen a technika vívmányaival tud az ember a természeti erők felett urrá lenni.

Ha a kultúra az emberben az erkölcsi erők kifejlődése s ha az ember az erkölcsi szabadságra felemelkedni s lélekben nemesedni kíván, akkor nyilván éppen a technikai tudományok vívmányai teszik lehetővé, hogy az emberi nem a külső akadályoktól megszabadulva szellemi és erkölcsi tökéletesítésére, tehát magasabb célokra törekedjék.

Valóban a technika vívmányainak birtokában tökéletesebben tudjuk kihasználni testi és szellemi erőnket, időnket, fokozni tudjuk művészeti élvezeteinket.

Ezek a vívmányok az emberiségnek napról-napra rendkívül nagy kulturális hasznot hoznak.

A technika az embert felszabadította a hozzá nem méltó munkától. És e felszabadító tettel nem elégedett meg, hanem e mellett a munkateljesítményt óriási módon növelte.

A tudományos technikának „Isten e felszabadító követének a mai kor nem tud eléggé hálás lenni és köszönetet mondani", írja *Dessauer*,[31] a frankfurti egyetem hírneves filozófiai tanára.

Igaza van *Max Eyth*-nek: „Azt mondják és gyakran el is hiszik, hogy a technika a materializmus karjaiba kergeti az embert. Mintha a munka valaha materialistábbá tette volna az embert, mint amilyen az természeténél fogva. A tétlenség, a spekuláció teszi azzá. Magában a technikában, a szellemnek az anyaggal való harcában elég idealizmus, elég költészet van, hogy a mi egész korszakunkat az eljövendő nemzedék számára bearanyozza".[32]

És még nem születtek meg az elektromosság csodái, még nem volt repülőgép, amikor *Max Maria Weber* ezt írja: „Az óceáni gőzösök meg a vasúti vonatok: a vetélők, amelyek ide- és odamenetele szakadatlanul szövi a testi munkától mind nagyobb mértékben felszabadított emberiségnek élő ruházatát; és a sínpárok-nak meg a telegráfdrótoknak párhuzamos vonalai: a hangjegyvonalak, amelyeken a technikai tudományok már megírták a jövőnek ünnepi nyitányukat, és amelyeken, a szellemnek a testiségtől való felszabadításra irányuló küzdelmében, új győzelmek után Symphonia Eroica-jukat is meg fogják írni."[33]

A mérnöki foglalkozás és a vallástalanság.

Vigasztalan megállapítása *Schmoller*nek, hogy „az utolsó száz esztendő folyamán a vezető gazdasági körökben a fenkölt gondolkodásmód, a vallásos és lelki fogékonyság és az előkelő érzület egyáltalában nem növekedett."

A materiális világfelfogásnak elsősorban ez az oka.

A társadalom kiterjedt rétegében mérhetetlen nagy az önzés. A legtöbben az aranyborjú körül táncolnak és azt hiszik, hogy az élet célja csak a pénzszerzés bármi módon.

Tudomány, vallás, művészet, sajnos, együttesen sem képes ennek az irányzatnak letörésére.

Nem a technika vívmányaiban, nem a tudományosan képzett technikusokban kell tehát a mai kor önzését, az anyagias világfelfogást keresni.

A gazdaság bűneit nem szabad átvinni a technikára, amely ellen azt a vádat is kovácsolják, hogy magával hozza az értelem túlbecsülését és ennek szinte elkerülhetetlen következménye a vallástalanság.

Ezzel az alaptalan és meggondolatlan váddal is szembe kell szállnunk.

Az ethikai alapon álló technikusok nem ittasodnak meg a technika csodálatra méltó vívmányaitól. Nem bizakodnak el és mindig szemelőtt tartják, a nagy *Newton*nak bölcs kijelentését, aki hatalmas felfedezésére gondolva, magát a tengerparton színes kavicsokat és csillogó kagylókat találó gyermekhez hasonlítja, miközben az igazság óceánja még majdnem felkutatlanul, végtelen területre terjed ki tőle.

Igazat adunk a „nem tudás" nagy filozófusának *Sokrates*nek, akinek tanítása szerint: minden tudásnak bevezetője azt tudni, hogy az ember semmit sem tud.

Az a felhangzani szokott vád, hogy a tudományos technika művelőinél az értelem túlbecsülése következtében „az erkölcsi és vallási érzék mélyebben fekvő forrásai" kiapadnak, legfeljebb a lelki szegényekre vonatkozhatik. Az ilyeneknek, ha vannak, azt a tanácsot adjuk: menjenek ki a szabad természetbe. Ott elmélkedve csakhamar eltűnnek büszke gondolataik s lélekben megalázva látják be tévedésüket.

Bármily mesterművet alkosson is a tudományos technika, azt a szabad isteni természetnek mesteralkotásaival összehasonlítani nem lehet.

Parányi kis erők huzamos időn át a legnagyobb emberi alkotásokat megsemmisítik.

A nagy *Pharao* alkotásait is tönkre teszi a gyönge szellő, amely után, amint *Madách* mondja:

„Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben e por csak nehány vonalnyi,
Egy század évben már nehány könyök,
Pár ezredév gúláidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved."[34]

Nincsen olyan mótorikus erő, mely a földrengés hatását elérné, vagy ellensúlyozná.

A rhodusi kolosszust, az ókornak egyik világcsodáját földrengés tette tönkre. Olyan mesterművet, mely ily hatalmas erőnek képes volna ellenállni, ma sem tudunk teremteni.

És világosítsunk bár be a sötétségbe a világító-technika minden furfangos eszközével, fölkél a nap és elhomályosít fényével mindent.

[31] *Dessauer:* Philosophie der Technik.
[32] *Max Eyth:* Wort und Werkzeug.
[33] *Max Maria Weber:* Die Entlastung der Kulturarbeit durch den Dienst der physikalischen Kräfte.
[34] *Madách:* Az Ember Tragédiája.

51—52. szám. LXI. kötet. Budapest, 1927 december 25.

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET KÖZLÖNYE

A BUDAPESTI MÉRNÖKI KAMARA HIVATALOS LAPJA.

Mellékletei: „A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönyének Havifüzetei", a „Technika és Közgazdaság" és az „Ipar Szabványosítás". Hozza a „Magyar Ipari Szabványosító Bizottság" hivatalos közleményeit és szabványtervezeteit.

TARTALOM: A tudományos technika magyar úttörői. *Zelovich Kornél.* 317. l. — **Mérnök-Egylet 1927. évi december 8-i ünnepi közgyülése.** *Buday Béla.* 326. l. — **Egyletünk díszközgyülése.** *M. Gy.* 329. l.
SZEMLE: Sablónnal vezetett autogénvágó. *Marusák Dezső.* 334. l. — A Zillertal-vasút benzin-elektromos mozdonya. *Marusák Dezső.* 334. l. — Csehország villamosításának fejlődése. *Borus Ferenc.* 334. l.
SZAKIRODALOM: Könyvismertetések, bírálatok. Közli: *Dr. Lósy-Schmidt Ede*, egyl. könyvtárnok. Az új román vízjogi törvény és végrehajtási utasítása. Ism.: *Tomka Emil.* 335. l. — Le Pétrole—Roi. Ism.: *László Ernő.* 335. l. — Die Verfeuerung der Mineralkohlen. Ism.: *László Ernő.* 336. l. — Magyar szerzők irodalmi munkássága 1926/27-ben. Közli: *Dr. Lósy-Schmidt Ede*, egyleti könyvtárnok. 336. l.
EGYLETI KÖZLEMÉNYEK: Az út-, vasút- és hídépítési szakosztály útügyi bizottsága. 336. l. — Új tagjaink. 336. l.
A BUDAPESTI MÉRNÖKI KAMARA KÖZLEMÉNYEI: Hirdetmény. 336. l. — Helyreigazítás. 336. l.

A tudományos technika magyar úttörői.

Írta és a jubiláris közgyülésen előadta
ZELOVICH KORNÉL.

Bevezetés.

„Recedent vetera, nova sint omnia
Corda, voces et opera!"

(Félre a régivel, legyen minden új: szív, szó és tett.)[1]

Ezt a szép régi dalt hangoztatták kiváló igaz magyar honfiak, nemzetünk legjobbjai a XIX. század elején, amikor, amint *Széchenyi* mondotta: „Magyarország sírkerthez hasonlított, ahol minden alszik"[2] és megvetették Nagy-Magyarország felvirágzásának alapját. Ennek a felfogásnak inkarnációja a legnagyobb magyar, amikor kimondotta: „Magyarország nem volt, hanem lesz!"

Alig száz esztendőre rá újból felhangzott az ének: félre a régivel! De most nem a nemzet legjobbjai, nem igaz honfiak, hanem a demagógia segítségével vezetőkké vált lelkiismeretlen modern Kleonok lettek a tétel szószólói: adveniunt novi, veteres migrate coloni. Új emberek jönnek, távozzatok ti régiek.

Mintha *Kölcsey* „Zrínyi dalá"-nak sorai váltak volna valóra:

„Más faj állott a kihunyt helyére
Gyönge fővel, romlott, szívtelen."

És az eredmény Magyarországnak sír szélére jutása lett.

Ma minden igaz magyar epedve kívánja: vajha visszatérne a mult s lenne minden: szív, szó és tett *a régi!*

A tudományos technika ápolására alakult Magyar Mérnök- és Építész-Egylet *hatvan* esztendős fennállásának ünnepén mindannyiunknak szinte lelki szüksége lete, *Arany* János szárnyaló szavaira gondolva:

Azoknál időzni, „akik másszor voltak,
Mit az élet megvon, „megadják a holtak",

visszaemlékezni a tudományos technika magyar úttörőire.

Az ő önzetlen magvető működésükből erőt merítünk a jövőre s biztosan tűzzük ki haladásunknak irányát.

A szárnyas időnek fonalas rokkáján a jövőnek szövete a multnak szálaiból készül. A multat ismerve, bízunk a jövőben.

A nemzet legnagyobb építőmestere.

A tudományos technika magyar úttörői között mindenekelőtt a nemzet legnagyobb építőmesteréről, gróf *Széchenyi István*ról kell megemlékeznünk.

A legnagyobb magyar, ha nem is volt hivatásos mérnök s nem is dolgozott ki részletterveket, a nemzetnek kétségtelenül első tanácsadó mérnöke, consulting engineer-je lett.[3]

Két hatalmas technikai vonatkozású művéből, a *Hídjelentés*ből[4] és közlekedésügyi *Javaslat*ából,[5] valamint ezenkívül még egy sereg értekezéséből kitűnik, hogy tudományos technikai ismeretei jóval felülemelkedtek a dilettantizmus határain.

Ha végigtekintünk azokon a technikai alkotásokon, amelyeket *Széchenyi* energiája hívott életre, tárgyilagosan állapíthatjuk meg, hogy minden téren világraszólót alkotott.[6]

Legelső nagy műve, az *aldunai hajózás*, évszázadok álmát valósította meg. Amire a római nem volt képes, megcsinálta a magyar.

A *közútak* létesítése terén első nagyobb műve szintén világhírű sikerrel járt. Az Alduna mentén vezető *Széchenyi-út* egyik legérdekesebb útja Európának. Ha *Széchenyi* semmi mást nem alkotott volna, ez az út fenntartaná nevét minden időkre. A nagy magyar tanácsadó mérnök emlékét megörökíti az út feletti szikla falba vésett *Széchenyi-emléktábla*, amelyet Egyesületünk letesitett. Ezt a tabulát az út veszélyeztetese nélkül nem lehet onnan eltüntetni.

A remekszép *Lánchíd* a technikai tudásnak, szolidításnak, alaposságnak, lelkiismeretességnek és a minden nehézséget legyőző vasakaratnak klasszikus bizonyítéka.

A párját ritkító alkotás technikai és közgazdasági haladásunknak vetette meg alapját.

Közlekedési hálózatunk kifejlesztése a Lánchíddal kezdődik. Előbb Budapestet kellett egyesíteni, hogy a központosított magyar közlekedési rendszernek gócpontja legyen. A magyar vasútak keletkezése szoros összefüggésben van a Lánchíd építésével. A vasútak engedélyezési feltételeire a Lánchíd-társaság privilégiuma volt befolyással.

A Lánchíd építése vetette meg alapját a világhírű Ganz-gyárnak. Cementiparunk kezdete ide nyúl vissza. Faiparunk kifejlődése, kőbányáink racionális üzemvitele kapcsolatos a Lánchíd építésével.

A helytartótanács közlekedési osztályának élén *Széchenyi* legsürgősebb és legfontosabb feladatának a *Tisza-szabályozást* tekintette, amellyel a színtiszta magyarság helyzetén kívánt segíteni.

Olyan szabályozás, mint a Tiszáé, egyedülálló a világon.

Közlekedési politikájával, amelyben két fontos alapelve jutott kifejezésre: a centralizáció és a nemzetiségi vidékeknek minél szorosabb kapcsolata a Nagy-Magyar-Alfölddel, megelőzte korát. Alaposan átgondolt közlekedési rendszere méltán hasonlítható a római birodalomnak nagyszabású közúti rendszeréhez.

*

A világtörténelemben kevés a példa, ahol hatalmas egyéniség ilyen párjátritkító alkotásokra hivatkozhatik.

Széchenyi legelső nagy alkotásaira gondolva, összehasonlításképen önkéntelenül is *Trajanus* római császárnak hírneves technikai művei jutnak eszünkbe: a római Vaskapu-csatorna, az aldunai Traján-út, a Turn-Severin melletti Duna-híd.

Szépség, tökéletesség és célszerűség tekintetében

[1] Vas Gereben: Dixi.
[2] Majláth: Gr. Széchenyi I. Levelei. III. k., 24. o.
[3] *Zelovich K.*: A Magyar Tudományos Akadémia hatása a technikai tudományok fejlődésére. Bpest, 1926.
[4] Gróf Andrássy Györgynek és gróf Széchenyi Istvánnak a budapesti Hídegyesülethez irányzott jelentése, midőn külföldről visszatérének. Posonban, 1833.
[5] Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezésérül. 1848.
[6] *Zelovich K.*: Széchenyi és a magyar közlekedésügy. Bpest, 1925.

alkotásaik bizonyára versenyeznek és mégis igen nagy különbség van közöttük.

Széchenyi minden alkotását rendkívüli nagy akadályok leküzdése után tudta megvalósítani. Nemzete, kormánya ellenállását, a tunyaságot, a nemtörődömséget, a maradiságot kellett legyőznie s emellett a költségek megszerzésének nehézségei is súlyosbították helyzetét. Ilyen akadályokat *Trajanus* nyilván nem ismert. Rendelkezett a római birodalom hatalmas erejével, légióinak tömegével. Akarata parancs volt, amelyet feltétlenül teljesítettek.

Amit *Széchenyi* a *Hídjelentés*ben mondott, valóban beteljesedett: „Lehet tiszta szándékkal s férfiúi elszánással oly munkákat vinni végbe, ha hazafiak kezet fognak és vállat vetnek, melyekrül az előítéletek rabja csak álmodni sem merészel."

Elkábulva csodáljuk az általa kifejtett óriási tevékenységet, amelyet manapság a legkiválóbb ember a telefon, a gyorsvonat, az automobil, a rádió és a repülőgép igénybevételével sem volna képes véghezvinni.

Amikor *Széchenyi* korszakalkotó technikai művei ben gyönyörködünk, azokról a szokatlan nehézségekről sem szabad megfeledkeznünk, amelyeken a legnagyobb magyarnak lelki és erkölcsi erejével kellett úrrá lenni.

Midőn 1845-ben a helytartótanács közlekedési osztályának vezetését elvállalja, hatalmas ellenzék véleménye szerint bűnt követett el. „Kit bősz csoport elítél, mert igaz." Kineveztetése után Bécsből visszaérkezve Pestre, kocsiját, amelyben nejével ült, sárral dobálják, a megyegyűlésen pisszegéssel fogadják, az ellenzéki lapok hitehagyottnak nevezik, aki eladta magát a kormánynak.

A megaláztatásoknak egész kálváriáját szenvedi végig honáért s nagy lelki fájdalmaiban *Virág Benedek* szavaival vigasztalja magát: „Jó hazafinak lenni nehéz, de nem lehetetlen."

*Széchenyi*nek, éppúgy, mint *Trajanus*nak, világhírű alkotásai koruk kultúrájának fokát mérik. És ez a fok mind a két esetben igen magas. Amíg azonban *Trajanus* nagyszabású alkotásai többnyire hadi hódítások céljából, vagy legalább is stratégiai okokból létesültek, a legnagyobb magyarénál ez a szempont még csak előtérbe se lépett.

A hadverő és harci erényekben tündöklő Magyarország történetében ő az első, aki békés fegyverekkel, hatalmas technikai művekkel ért el világraszóló győzelmeket.

Ő Magyarország legnagyobb építőmestere.

„Hová tekintesz földedén Magyar,
Hol *Széchenyi* nevét ne lásd megírva
Örök dicsőség fénysugárival?"[7]

Nagy alkotásai virrasztanak emléke fölött s nevét mindenkorra fenntartják.

A Tisza-szabályozás lángeszű tervezője.

Nemzeti önérzetünk növekedik, ha az aldunai út s a Tisza-szabályozás lángeszű tervezőjére, *Vásárhelyi Pál*ra gondolunk:

„Aki csatornát tört az erősb Duna szirtjein által
S csüggő szirtfalakon tört diadalmi utat."[8]

A legnagyobb magyarnak fáradhatatlan, méltó munkatársa, valóban jobb keze.

*Vásárhelyi*nek mindenekelőtt az *aldunai hajózás* érdekében kifejtett működése korszakalkotó. Az Alduna veszedelmes zuhatagairól akkor még nem volt megbízható hajózási térkép. Az erre a célra szükséges felvételeket *Vásárhelyi* olyan szakavatottan végezte, hogy azok a hidrotechnikának mindig maradandóbecsű művei lesznek. Aldunai térképe „bátran nevezhető a világ első folyami térképének".

Örökbecsű az *Alduna szabályozása* érdekében kifejtett munkálkodása is. Úttörő munkájával dicsőséget szerzett a magyar névnek. Az anyagi eszközök hiányában ugyan nem kezdhette meg a legkiválóbb külföldi kapacitások által elismeréssel fogadott tervei alapján az Alduna *végleges* szabályozását, de céltudatos munkáival lehetővé tette, hogy 1846-ban megnyílt a szakadatlan dunagőzhajózási út.

Minden hajó, mely az Aldunán megy keresztül, *Széchenyi*től, a legnagyobb magyartól és *Vásárhelyi*től, a lángeszű magyar mérnöktől kapja igazolványát.

Széchenyi felhívására *Vásárhelyi* tervezte és építette a híres aldunai *Széchenyi-utat*. Résztvett a Lánchíd építésének ellenőrző munkájában.

Mindezen nagyszabású munkák után századokra szóló nagy mű vár reá: a *Tisza-szabályozás* terveinek elkészítése. Utasításai szerint történnek a szükséges vízrajzi felvételek. A Tiszáról készített felvételei is valódi kincsek, amelyek a külföldi szakértők csodálatát is felkeltették. Ezekhez hasonló alapos és megbízható tömeges felvételek ekkor sehol másutt a világon nem voltak.

Vásárhelyi nagy lelkesedéssel, egész tudásával nekifekszik a *Tisza-szabályozás* nagy feladata megoldásának. 1845-ben el is készül a szabályozás tervével, amelynek helyes alapeszméje, hogy a Tisza örökös áradásait a vízlefolyás gyorsításával kell megszüntetni. Nagyszabású koncepcióját meggyőző megokolása és bizonyító adatai ellenére többen megtámadták, az óriást kikezdték a törpék, *Vásárhelyi* felfogásának helyessége azonban csakhamar beigazolódott.

Ő a szerzője a *Tisza-szabályozás* nagyszabású tervének, amelynek alapján új honalapító munka kezdődött meg. A Tisza-völgyén ma az ármentesített terület túlhaladja a két és félmillió hektárt. Ez az eredmény Európában páratlan, Csonka-Magyarország szempontjából pedig életkérdés. A Tisza-völgy lakosságának exisztenciáját az ármentesített területek hiányában alig lehetne biztosítani.

*Vásárhelyi*nek nem adatott meg a szerencse, hogy nagy művét megkezdhesse. Az aldunai munkálatok káros hatással voltak egészségére, a terve ellen intézett támadások igen megviselték. 1846 április 8-án, a tiszai központi választmánynak a Károlyi-palotában tartott ülésén, térképpel a kezében élettelenül rogyott össze nemcsak hazánknak, de a világnak egyik legnagyobb mérnöke.

A technikai tudományok fejlesztése szempontjából számos értékes tanulmánya közül kiváló jelentőségű, valósággal úttörő: *A sebesség fokozatáról folyóvizeknél* című értekezése.

A probléma korántsem egyszerű. Maga *Vásárhelyi* is hivatkozik *Galileire*, aki annakidején joggal mondotta: „Én az égitestek mozgása fölfedezésében, bámulatos nagy távolságuk ellenére is, kevesebb nehézségre találtam, mint a folyók mozgására vonatkozó vizsgálatokban, noha az szemünk előtt történik."

Vásárhelyi a vízmozgás törvényének megállapításával megelőzte korát. Nagynevű külföldi hidrotechnikusok jóval később jutottak e törvényszerűségnek ily alakban való meghatározására. A későbbi kutatóknak csupán egy nagyszabású tanulmányára kívánunk rámutatni. Az északamerikai unió haditengerészetének két tisztje: *Humphreys* és *Abbot* vezetése alatt 1851-től 1858-ig egész mérnöki kar tanulmányozta a Mississippit és mellékfolyóit, hogy megállapítsák a vízmozgás törvényét. A kutatások eredményeit magába foglaló hatalmas tanulmányt[9] *Lincoln* elnök 1861-ben 1250 példányban kinyomatta. *Seward* államtitkár minden példányt külön levéllel küldött át Európába — Németországba összesen hat példány jutott —, a tudósok figyelmébe ajánlotta a művet s véleményt kért tőlük.

Európa azonban különös helyzetben volt. Egy nemzet sem ellenőrizhette a *Humphreys—Abbot*-féle vízmozgástörvényt, mert kívülünk egyetlenegy nemzetnek

[7] *Arany János:* Széchenyi emlékezete.
[8] *Garay János* Epigrammája.
[9] Report upon the physics and hydraulics of the Mississippi.

se voltak nagyobb folyókról megfelelő adatai, emészési szelvényei.[10]

Ellenőrző számítást egyedül mi végezhettünk volna, ha hozzánk is fordultak volna, a Duna, Tisza és mellékfolyóik számos részletes emésztési szelvényei alapján. *Vásárhelyi* kiváló munkássága következtében csupán a Tiszáról 19 emésztési és 1864 keresztszelvény állott rendelkezésre.

Az egész históriában azután az a legérdekesebb, hogy *Humphreys* és *Abbot* a folyóvíz mozgása tekintetében majdnem ugyanazt a törvényszerűséget állapította meg, mint két évtizeddel korábban *Vásárhelyi*. Amíg azonban a két hírneves amerikai kutató neve minden tudományos vízépítészeti munkában megtalálható, azt nem tudják, hogy a folyóvíz mozgásának hasonló törvényszerűségét jóval előbb, sokkal nagyobb nehézségek legyőzése után, egyedül a tudomány szeretetétől sarkalva megállapította egy magyar mérnök, akit nem gyámolíthatott az állam bőkezűsége s aki hivatalos teendőkkel túl volt terhelve.

Egyesületünk 1867. évi alakuló közgyűlését a nagy magyar mérnök emlékezetének szentelte. Közlönyünk első számában az első cikk *Vásárhelyi Pál*ról szól.[11] Születésének századik évfordulóján díszülésen áldoztunk emlékének. Kiadtuk műveit. Szepesolasziban emléktáblával ékesítettük a házat, amelyben született és a Tisza-völgyi társulat központi bizottságával együttesen mozgalmat indítottunk emlékszobrának létesítésére.

A Tisza-völgy nagy városának, *Szeged*nek, legszebb terén, a *Széchenyi-téren* áll emlékszobra. Így találkozik újra neve a legnagyobb magyaréval, akinek olyan odaadó, hű munkatársa volt.

*Vásárhelyi*t a magyar nemzet nagyjai között említi. Szelleme, amint a *Szózat* nagy költője *Vásárhelyi Pál sírkövére* írt remek soraiban gondolta, itt van közöttünk:

„Hallom-e még zúgásaidat Tisza féktelen árja?
Látom-e zöldkoszorús róna virányaidat?
Eljön-e a délbáb tündérpalotáival álmom
Képeihez szebbnek festeni a honi tért?
Oh siket és vak a föld! De ha nemzetem egykor idézné
Hű nevemet, lelkem hallja és megérti e szót!"

A víziutak kiváló fejlesztői.

*Vásárhelyi*vel kapcsolatban emlékezzünk meg a víziutak későbbi kiváló fejlesztőiről s közöttük mindenekelőtt *Wallandt Ernő*ről, aki az Al-Duna *végleges* szabályozásának terveit készítette el.

Vásárhelyi hirtelen halála után *Széchenyi* ezt írja *Popovics Phot*ának, Orsován lakó barátjának: „*Vásárhelyi* meghalt, jó éjszakát demir kapi!"[12] Bizony majdnem félszázad mulva kerül a sor a Vaskapu végleges szabályozására.

Megelőzően sem Európában, sem a világ más helyén nem végeztek ilyen nagyszabású, sok tekintetben egészen különleges természetű, rendkívül nehéz mérnöki munkát. A magyar tudás és energia azonban itt is diadalmaskodott. A szabályozási munkálatok 1898 őszére elkészültek.

Magyar tudás, magyar akarat, magyar szív és magyar kar véste be ezt a hajóutat a sziklákba maradandó emlékül, de figyelmeztetésül is, hogy itt a magyarság vitte előre a kultúrát és emelte magához az Al-Duna melletti alacsony kultúrájú oláh és szerb népet.

Az aldunai szabályozásokon kívül a középső és felső Duna-szakaszok szabályozása is felettébb fontos feladat volt. Ennek a nagy munkálatnak tervezője és vezetője *Kvassay Jenő* volt, az országos vízépítési igazgatóság főnöke, a kiváló kultúrmérnöki szervezet megalapítója, Egyesületünknek illusztris tagja.

A *mesterséges víziutak*, ú. m. a *Duna—Száva-* és *Duna—Tisza*-csatorna, valamint a *budapesti kereskedelmi kikötő* nagyfontosságú forgalomtechnikai kérdésekben, amelyekkel megelőzően számosan foglalkoztak, a XX. század elején a m. kir. kereskedelmi miniszteriumban végeztek beható tanulmányokat és az eredményt nagyterjedelmű értékes művekben tették közzé. Ezeknek a nagyszabású munkálatoknak, amelyekben mind a három kérdés nemcsak tudományos technikai, hanem közgazdasági, forgalmi és kereskedelmi szempontból kiváló szakértelemmel van tárgyalva, „szervezője és a minisztérium illető tanulmányainak vezetője *Hoszpótzky Alajos*, Egyesületünknek egyik leghűbb tagja volt, aki életének nagy részét a víziutaknak szentelte". A Magyar Tudományos Akadémia úgy *Hoszpótzkyt*, mint *Kvassayt* a *Wahrmann*-jutalommal tüntette ki.

A tudományos technikai oktatás úttörői.

A tudományos technikai oktatás úttörői között három kiváló műegyetemi tanárról emlékezünk meg: *Stoczek József*ről, *id. Szily Kálmán*ról és *Lipthay Sándor*ról. Mind a három nagy szervező tehetséggel megáldott elsőrangú előadó, a technikai tudományok fejlesztésében is fáradhatatlan és mind a három kimagasló szerepet játszott Egyesületünk életében is.

Stoczek József az Institutum Geometricum-ot végezte hites mérnök, „a mérőfizikának lett első képviselője" hazánkban. Ő az első választott rektora az 1871-ben egyetemi rangra emelt műegyetemnek. Egyesületünknek első alelnöke s a legnehezebb időkben hű tanácsadója. Nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy Egyesületünk a technikai tudományok művelésében kezdettől fogva kiváló szerepet töltött be.

Az elnyomatás korszaka után új életrekelő Magyarország bűbájos tavaszán, 1867-ben alakul meg Egyesületünk s a technikai tudományok művelésére szakfolyóiratot alapít, amelynek első szerkesztője Egyesületünk főtitkára: idősb *Szily Kálmán*, a mechanikának ékesszavú előadója.

A magyar szépirodalom akkoriban éli fénykorát. A legnagyobb epikus költő: *Arany*, a legédesebb elbeszélő: *Jókai*, költői erejük teljességében szebbnél szebb művekkel ajándékozza meg a nemzetet. A magyar technikai irodalmi nyelvet, a magyar technikus terminusokat most kellett és szaporán megteremteni. Ez a súlyos feladat szintén az első magyar tudományos technikai folyóirat, Közlönyünk szerkesztőjének vállaira nehezedett.

De lehetett volna-e a kezdettel járó nagy nehézségek leküzdésére alkalmasabb szerkesztőt keresve keresni, mint *id. Szily Kálmán*t, a magyar nyelvnek alapos ismerőjét.

Lipthay Sándor világos, mesterkéletlen előadásával s páratlan kedvességével lebilincselte a hallgatóságot és mindenkit, aki vele érintkezett.

A technikai tudományok előbbrevitelében legjelentősebb *Vasútépítéstan* című nagyszabású műve, mely Egyesületünk könyvkiadóvállalatában jelent meg. A mű a vasút egész komplexusára kiterjed s magas színvonalon tárgyalja a vasút technikai kérdéseit, különös tekintettel a hazai viszonyokra. Külföldön ilyen széleskörű mű nem egy szerzőnek, hanem számos specialistának munkája.

*Lipthay*nak nagy érdeme a technikai doktorátus intézmény életbeléptetése műegyetemünkön.

Egyesületünk a felejthetetlen tudós mérnökprofesszor, volt főtitkárunk, alelnökünk és elnökünk emlékezetére minden harmadik esztendőben versenypályázatot hirdet olyan eredeti szakmunkának megírására, amely az út-, vasút-, híd- vagy vízépítés körébe eső tárgyát szaktudományi és irodalmi tekintetben magas színvonalon dolgozza ki. A nyertes műnek jutalma a *Lipthay*-díj.

A magyar vasutak úttörői.

A magyar vasutak úttörői közül *Hollán Ernő*ről és *Tolnay Lajos*ról emlékezünk meg. A két jeles mérnök

[10] *Herrich K.*: Értekezés *Vásárhelyi Pál* felett. M. M. és É. E. K. 1867. 5. oldal.
[11] Herrich K. i. m.
[12] Demir kapi a Vaskapu török elnevezése.

az alkotmányos korszak beálltával irányító befolyással volt vasutaink fejlesztésére.

Hollán, Egyesületünk alapító elnöke, volt az, aki a mult század hatvanas éveinek elején ráterelte az ország figyelmét a centrális kormány nemzetellenes vasúti politikájára. Minthogy pedig a nemzet még akkor alkotmányosan nem nyilatkozhatott meg, ezt a fontos ügyet 1862-ben a *Széchenyi* alapította „Országos Magyar Gazdasági Egyesület" elé vitte. Az ottani magas-színvonalú tárgyalásokon közéletünk legjelesebb férfiai vettek részt és a vonatkozó memorandum[13] kidolgozására *Csengery Antalt*, *Hollán Ernőt* és *Lónyay Menyhértet* küldték ki. Ez a bizottság Magyarország vasúti hálózatának megállapításában *Széchenyi*nek 1848-as tervezetéből indult ki. „Ma sem választhatunk — mondja a memorandum — országos érdekeink szempontjából emlékiratunknak helyesebb alapot, célszerűbb kiindulási pontot az 1848 : XXX. törvénycikkelynél", amelynek megokolása *Széchenyi* közlekedésügyi javaslata volt.

Ilyen előzmények után az 1867-es felelős minisztérium nem nélkülözhette a nagytudású mérnököt. Ő lett a közlekedésügyi államtitkár. A parlamentáris kormánynak vasúthálózati tervezetét[14] ő készitette elő, amely lényegében az „Országos Magyar Gazdasági Egyesület"-nek öt esztendővel korábban szerkesztett emlékiratán alapult.

Széchenyi nagyszabású közlekedési programmja eszerint nem maradt irott malaszt és ebben elévülhetetlen érdeme van *Hollán*nak.

Hollán Ernő fáradhatatlan buzgóságával s nemes önzetlenségével nemcsak a kezdet nehézségein vezette át Egyesületünket, de bölcs vezetője maradt két évtizeden át, addig, amíg az Egyesület már elég erősnek mutatkozott, hogy saját erejéből folytassa emelkedő pályáját.

Könyvkiadóvállalatunknak, amely a tudományos technikai műveknek egész sorozatával ajándékozta meg a magyar technikuskart, elnöki tisztét huzamos időn át szintén *Hollán* viselte.

Nagy érdemeinek elismeréséül 1885-ben örök emlékezetül alapította Egyesületünk a *Hollán*-pályadíjat, amellyel évenkint Közlönyünkben megjelent legjobb tudományos cikk íróját tüntetjük ki. Szülőházát márványtáblával jelöltük meg, a család sírboltjában síremléket helyeztünk el. *Hollán* emlékét Egyesületünk soha el nem múló igazi hálával mindig ápolta és ápolni fogja. Az önzetlen tudós magyar mérnöknek nemes mintaképe marad mindenha.

Magyarország vasúthálózatának kifejlesztése terén alapvető munkát *Hollán* után közvetlenül *Tolnay Lajos* végzett. Tüneményes a pályafutása. 1872-ben, 35 éves korában nevezik ki a kezdet nehézségeivel küzködő MÁV elnökigazgatójává.

Akkor lépett az államvasutak élére, amikor az államvasúti elvet kellett megszilárditani.

Széchenyi eszméitől hevülve, 14 évi elnöksége alatt céltudatos munkálkodással valóban konszolidált állapotba juttatta az államvasutat, amelynek külföldön is nagy tekintélyt szerzett. A Német Vasút Egylet kebelében, mint az Egylet legjelentősebb bizottságának, a technikainak, éveken át elnöke, Közép-Európa legkiválóbb mérnökei között vitte előre a vasúti technikai tudományt és a magyar vasúti mérnök nevét tiszteltté tette a külföldön. A N. V. E. kiváló működését honorálva, a technikai bizottság elnöki tisztét állandóan a MÁV-ra bízta.

Egyesületünk 1885-ben *Hollán* után elnökévé választotta és ezt a tisztséget kiváló sikerrel 1891-ig viselte.

Hatalmas, fáradhatatlan munkaerő, tapintatos, bölcs vezető, nemeslelkű, páratlan szívjóságú ember volt, aki tekintélyével, megértő szellemével mindig az ellentétek kiegyenlítésén fáradozott és ért el bámulatraméltó sikereket.

Az építőművészet nagymestere.

A kiegyezés után köz- és magánépületeink egész sorát gyors egymásutánban kell felépíteni. E kor építőművészetében *Ybl Miklós* nagymesterünk az irányadó, s anélkül, hogy vezérszerepre áhítozott volna: a zászlóvivő. Székesfővárosunk fejlődésével *Ybl* neve össze van forrva. Budapestnek alig van abból a korból nevezetesebb tere vagy utcája, ahol *Ybl* nemes művészetű építményeivel ne találkoznánk.

Amikor *Bonaparte Napoleon* katonái az egyiptomi hadjáratban hosszú, fárasztó menetelés után *Théba* romjaihoz értek, az elcsigázott hadsereg a romjaikban is nagyszerű építmények láttára a csodálattól elragadtatva tapsokban és lelkesült kiáltásokban tört ki.

Hasonló fölemelő, lelkesítő hatással vannak a szemlélőre *Ybl Miklós* nagyszerű építményei: pompás főúri palotái, a hatalmas fővámház; a nagyszerű kir. Operaház, ez a harmónikus lélekemelő alkotás, amelynek szemlélésekor megértjük, hogy miért nevezte *Schlegel* az építőművészetet megfagyott zenének; a gyönyörű királyi várkerti építkezések, a méreteiben elég szerény, de meglepően szép arányú *ferencvárosi plébániatemplom* s mindenekelőtt legmonumentálisabb alkotása: a *lipótvárosi Szent István-templom*.

A remek várbazár és a várkerti kioszk, *Ybl*nek két nevezetes alkotása előtt, a mai *Ybl Miklós-téren* 1896 szeptember 8-án lepleztük le Egyesületünk kezdeményezésére létesített sikerült álló szobrát. Ez volt az első szobor hazánkban technikus emlékének megörökítésére. *Vásárhelyi* szegedi szobra 1905-ben, *Mechwart* budapesti szobra pedig 1913-ban létesült.

Hervadhatatlan érdeme *Ybl*nek, az építőművészet nagy mesterének, a magyar monumentális festészet és szobrászat fellendítésére irányuló céltudatos munkássága.

Nagy volt *Ybl* mint ember is. Atyai jószívű, végtelen szerény talpigember, aki ifjabb kollégáin, ahol csak lehetett, segített.

Elsősorban az ő érdeme, hogy a M. M. E.-hez csatlakoztak az építészek is és így alakult át M. M. és É. É.-té, amelynek tiszteleti tagja, évek hosszú során át alelnöke, a műépitési szakosztálynak pedig keletkezésétől elnöke volt.

Egyesületünk a felejthetetlen nagy mester emlékezetére évenkint *Ybl*-pályázatot rendez. Tárgya valamely díszesebb építészeti műtárgynak megtervezése. A pályadíj az egyesületi *Ybl*-érem.

A grafostatika világhírű művelője.

A technikai tudományok fejlesztésében alapvető működésével kimagaslik *Kherndl Antal*, az Európa-szerte ismert tudós. Úttörő volt a működése a mérnöki tudományok új ágának, a grafostatikának, valamint a híd-építéstannak fejlesztésében.

Kherndl a grafostatikára vonatkozó ismereteket *A tartók grafostatikája* című nagyszabású művében foglalta rendszerbe. Párját ritkító munkájának anyagát teljesen önálló felfogással, mindenkitől függetlenül, világos és egyszerű feldolgozásban adja elő.

Tudományos kutatásait a M. T. Akadémia a nagy díjjal[15] és a Marczibányi-díjjal[16] tüntette ki.

Mélyreható elméleti kutatásainak diadalát nagyszabású technikai alkotások igazolják. Egyik ilyen diadala az *Erzsébet-híd*, az európai kontinensnek legnagyobbnyílású hídja és egyik legnagyobbnyílású lánchíd a világon. E hídnak minden részét hazai építőanyagból, hazai gépekkel és hazai munkaerővel építettük fel. Tudományos technikánknak magas szintjét bizonyítja, hogy tervezésekor is magyar teória, *Kherndl*nek a merevített lánctartókra vonatkozó elmélete szolgált ala-

[13] A Magyar Gazdasági Egyesület Emlékirata a magyarországi vasutak tárgyában. Budapesti Szemle, 1862. XV. k., 112. o.

[14] A Magyar Mérnök-Egylet Közlönye. 1867. I. k., 65. o.

[15] Akad. Értesítő. 1911. 227. o.

[16] Akad. Értesítő. 1897. 232. o.

Ybl Miklós

irod

Pecz Gyula: A kert
művészete. Bpest
1916. 56, 57. l.

...y Jo...

...u Paula

... Sarolta

Hermina

...ebel Terézia

...hnel Ida bárónő

...omlóssy Irma

...omóczy Józsefné

...nek Ida

...ustantin Frida

...orányi Anna bárónő

" Sarolta

Ybl Miklós

Oltárszőnyeg. Tervezte fenti, készítette a Prückler-család. A bpesti ferencvárosi templom tulajdona.

Szód

Czobor Béla dr.

Kalauz Ipolyi Arnold régi és újabb műhimzés-gyűjteményének kiállításához.

Nagyvárad, 1886. 29. l.

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

1935 évi januárhó 26.-n szombat napján

a Műemlékek Orsz. Bizottsága hivatalos helyiségében (VI. Arena-ut 42-7)

délelőtt / délután órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy:

Elnök megbízásából:

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Ybl Miklós

Szkalniczky Antallal az alábbi palota építés-vezetője volt

Irod

Vas. Ujs. 1862. 364-366. l. (Látogatás az akadémiai palota Telkén.)

378-380. l.

CHRONICA . . . . . 246 e 500

Ybl Miklós, id.

építőmester tyékes-
fehérvárott, a nagy
Ybl Miklós apja.

ivód

Pesti Napló
1936. márc. 4.
(A legnagyobb magyar
építész.)

C H A R I V A R I .Pest,1848.junius 15-től szeptember 21-ig.

A rövid életü képes élclap Lauka Gábor szerkesztésében hetenkint kétszer jelent meg.

(Leilgeist is!)

48

48. A BUDAPEST-LIPÓTVÁROSI SZT.-ISTVÁN-TEMPLOM SEKRESTYE-KAPUJA.

TERVEZTE YBL MIKLÓS.
KÉSZÍTETTE JUNGFER GYULA.

Magyar Iparművészet
1926. 39-l.

49. A BUDAI KIRÁLYI PALOTA
HABSBURG-TERME.

TERVEZTE
HAUSZMANN ALAJOS.

hogy annyira kificzamodjék az esze, miszerint azt képzelje, hogy ő rettenetes összeesküvést fedezett fel a puszta kastélyban.

Ebből a rögeszméből kell Szulalit kigyógyitani.

Szulalit mindjárt el is vezették a városi kórházba, ott egy külön szobát rendeltek neki, vasrácsos ablakkal, s két erös fogd meget mellé, ha talán dühösködési rohamai jönnének.

Doktor Tóbiás legelébb is azon methoduson kezdé, hogy a kezére bizottat egy ördögi apparátus alá állittatá, mely állt egy bádogedényből, a miből egy szivacson át minden tiz másodpercz ben egy csepp viz hullott annak a feje lágyára.

Szulalinak nem tetszett az a tréfa; akkor aztán megkötözték. Akkor aztán elkezdett orditani, — s akkor még jobban megkötözték.

Az orditás kihallott az utczára; kofák, gubás népek naphosszant elhallgatták azt, s minden ember megtudta, hogy a „bolond Szulalit“ gyógyitják odabenn, vizet csepegtetnek a fejére, de attól sem jön eszére.

Két hét mulva doktor Tóbiás jelenté biró uramnak, hogy a csepegtető kura meghasznált Szulalinak, most már igen csendesen viseli magát.

— Hiszi e még, hogy a kastélyban volt és ott holmit látott!

— Erre az egyre esküszik, hogy igaz.

— Akkor még örült, csak tessék öt tovább kurálni, a mig *ebből* ki nem gyógyul.

Akkor aztán doktor Tóbiás más methodust kezdett. Telerakta Szulalit hólyaghuzó flastromokkal. — Most kezdett el aztán még csak Szulali orditani, hogy a harmadik utczára is elhangzott.

Hanem azért a bőrét ott hagyta, de a meggyőződését meg nem változtatá.

„Ott voltam, láttam! A szentekre, a prófétára!“

Azután elkezdte vele doktor Tóbiás azt az experimentumot, hogy adott be neki gyomorlázitó szereket, olyan apró adagocskákban, hogy kitörésre soha se kerüljön a dolog, hanem a gyógyszer folytonos émelygésben tartsa a beteg gyomrát.

Ez átkozott tréfa ellen minden erejéből protestált Szulali s minthogy jószántából soha sem akarta bevenni azt a gonosz decoctumot, minden kávéskanálnyi bevételhez nem csak az orvosságot, hanem öt magát is fel kellett rázni, a száját felpeczkelni s ugy bele tölteni.

Ez sem használt; még erre sem akart a kastélyban látottaktól eltérni.

Ekkor az orvos a koplaltatáshoz folyamodott. Nem adtak a pátiensnek egyebet, mint vizben főtt sóskát, mely igen jó vértisztitó.

A kéthetes cursus vége felé Szulali bögetett, mint a bika s azt már elismerte, hogy a füevéstől toklyó vagy ürü lett belöle, de a kastélyban látottaktól még akkor sem tágitott.

Doktor Tóbiás pedig ide s tova már a fenekén volt a tudományának.

Még egy kisérlet jutott eszébe.

Hallott és olvasott róla valamit, hogy valahol valaki zenével gyógyitá ki az örültet, s föltevé magában, hogy ezt megkisérti.

Volt ugyanis a kórháznak valami gyarló, négy oktávás orgonája, a mi azóta, hogy az épület megszünt kápolna lenni, nem használtatott egyébre, mint a kántor által orgonázási kurszusra ajánlkozott tanuló ifjuság begyakorlására.

Doktor Tóbiás azt találá ki, hogy Szulalit egy olyan szobába vitette, melynek ajtaja ez orgonás szobára nyilt, s megkérte szépen a tanárokat, hogy engedjék meg a tanuló ifjuságnak, hogy felváltva éjjel-nappal folytonosan orgonáljanak ottan.

Ez használt.

Huszonnégy órai zenegyógykezelés után égre-földre esküdött Szulali, hogy soha életében tájékára sem volt a kastélynak, azt sem tudja, van-e, nincs-e a világon? csak ereszszék ki innen.

Doktor Tóbiás, mint tökéletesen kigyógyultat adhatta öt át a világnak. — Hanem azért már Szulali hire meg volt alapitva a környékben; csak „bolond Szulali“-nak nevezte öt azért minden ember.

(Folytatása következik.)

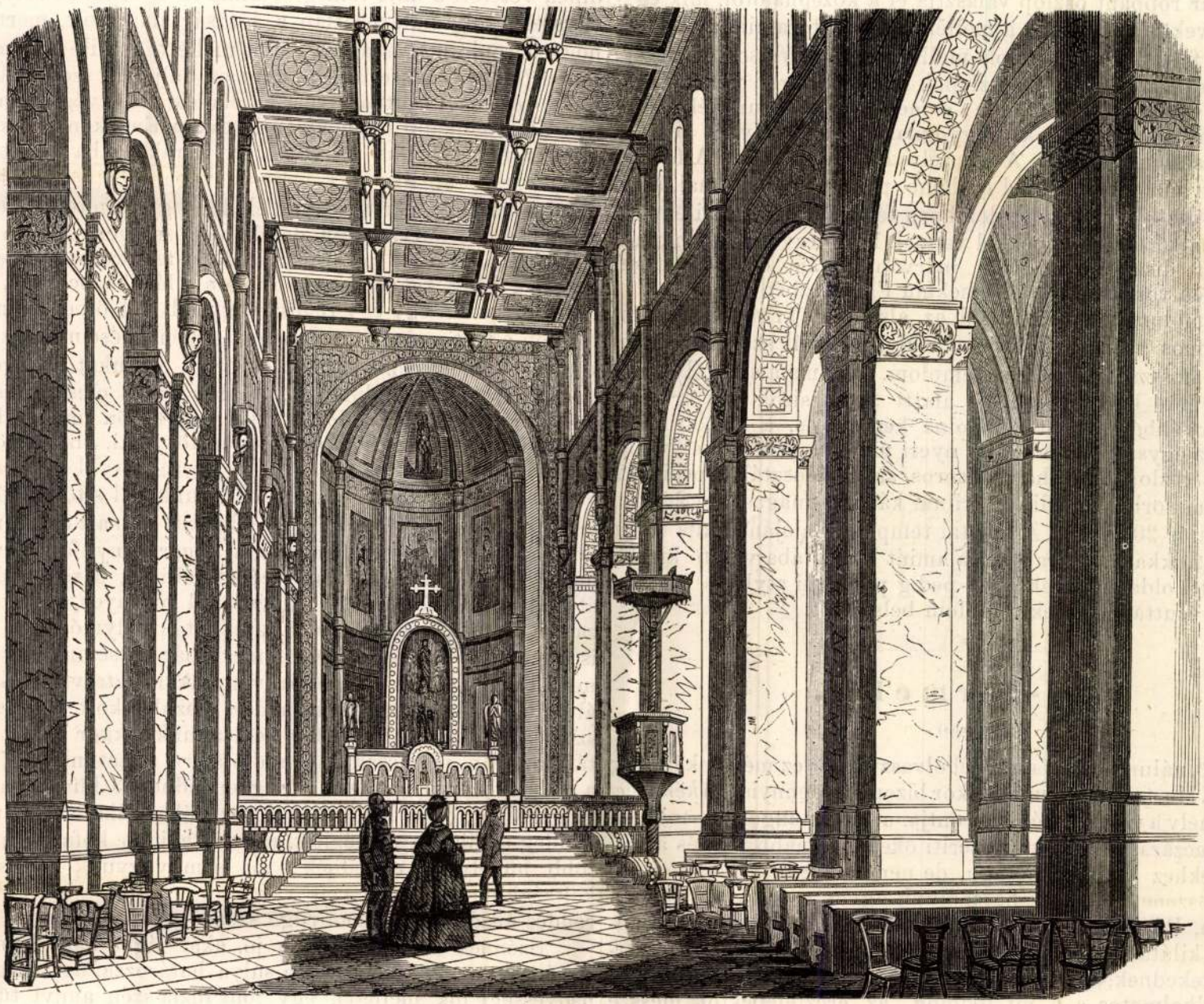

A fóthi templom belseje.

A fóthi templom belseje.

Olvasóink tudják, hogy a Pest közelében, gróf Károlyi István birtokán, Fóthon létező r. kath. templom nem csak a főváros környékének, hanem átalában a hazai épitészetnek első rendü nevezetességei közé tartozik. A nagyszerü és remek épitmény gróf Károlyi István vallásos buzgalmu áldozatkészsége folytán 1845—1855-ig készült el; épitője derék pesti épitészünk Ybl Miklós, kire, mint tudjuk, jelenleg az akademiai palota épitésének egy része is bizatott.

A szép fóthi templom külsejének rajzát a Vasárnapi Ujság korábbi évfolyamaiban már közöltük s az épitmény bővebb ismertetését is adtuk (lásd V. U. 1856. évi 1 számát). Most ismét két

Vas. Ujs 1862

kedveskedünk, melyek a templom és a sirbolt belsejének ismertetéseül szolgálnak. A ritka jelességü hazai emlékmü megérdemli minden müvészetbarát teljes figyelmét.

Mellőzzük tehát ezuttal a templom külsejének leirását s csupán néhány adatot emlitünk a belső elrendezést illetőleg, mind a fel-, mind az altemplomra (sirbolt) nézve. Az egész feltemplom hossza 147 láb. Maga a szentély az oltár rotondájával együtt 24 láb hosszu és 30 láb széles. A szentély alja veres, fehér és fekete márványnyal van kirakva. A templom csarnokában, jobb kézre a torony alatt van sz. Lucent vértanu ékes kápolnája. A balkézre eső torony alján levő lépcsőzet a karzatra vezet, melynek orgonája a salzburgi hires Moser Lajos müve. A csarnokból közvetlenül a templomba lépünk s egyszerre érezzük a szent falak meglepő hatását. A templom három hajóból áll, melyek 10 nagyobb és 36 kisebb ablakból nyernek világosságot. A középhajó magassága 54, hossza 90, szélessége 24 láb. A két mellékhajó alacsonyabb s ezeket öt pár roppant oszlop választja el a középhajótól, mik egyszersmind ivekül szolgálnak a mellékhajók boltozataihoz. A falak az arkádok felett az apostolok mellképeivel *al fresco* diszitvék, alkalmatos ékesitésekkel; az oszlopok fejei gazdagon vannak aranyozva és öszhangzólag festve; a mellékhajók azur kék szinü mennyezetén aranycsillagok ragyognak. A szentélyhez nyolcz pompás lépcsőn juthatni fel. A szentély kerekded alaku. A főoltár diadalive egyházi jelvényekkel (galamb, phönix, bárány, hal, szarvas) ékitve; az oltár falának domboru félkupja és oldalai embernagyságot haladó frescoképekkel vannak környezve. A templomot három oltár disziti; a főoltár márványtáblája drágakövekkel mozaikszerüen van kirakva; e remekmü Florenczben készült.

A feltemplom alatt vonul el az alsó vagy kriptai templom. Ez a tulajdonos grófi család temetkezési helyeül szolgál s épen oly széles és hosszu, mint a felső templom. Ugyanis a szentély alatt fekszik a kriptai kápolna; a hajó alatti tér, a sirok helyeire van felosztva; továbbá a kriptai kápolna két kettős, a sirbolti rész pedig nyolcz egyszerü ablak által nyeri világát. A kápolna kupját két roppant oszlopzat, a három soros sirbolti osztályt pedig 12 oszlop három sorban emeli. A kriptai kápolna magassága 24 láb, a sirbolti hajóé 20 láb. — A kriptai templom hajójának alja fehér és fekete mozaikkal van kirakva, valamint a kriptába vezető kisebb tornyok alatti oldalerkélyek is, és pedig pompejii stylben.

Ennyit ezuttal a remek templom belsejéről.

Vas-termelés.

(Folytatás)

A vaskő, nálunk csak faszénnel olvasztatik, s ez még sokáig igy fog maradni. Mert a köszén mindenkor bizonyos mennyiségü *kénkövet* tartalmaz, mely a vas minőségét elrontja, azért az angol-vas minden finomitás daczára rosz, s kényszeriti őket, finomabb vas- és aczélkészitményekhez a kitünő jóságu, de nem is olcsó *svédországi* vas vételére. Köszenet eddigelé használunk ugyan a vas *kinyujtására*, mint Ozdon, Pécsett stb., de vaskő-olvasztásra használni mindaddig nincs kilátás, mig az erdők a vasfogyasztáshoz arányban tartanak és nevekednek, annálinkább, hogy minálunk a köszén e czélra nem igen alkalmatos s a mi födolog, az érctelepektől messze is van.

Gyáraink nagy része saját erdőkkel bir, de mégis alig van egy, mely idegenektől fát nem venne és pedig nem ritkán 6—10 mérföldnyi távolságból, ugy hogy nincs szomszéd vármegye, mely a gömöri gyárak számára szenet ne szolgáltatna. Természetesen annál kisebb az ölfának az ára, mentül nagyobb a távolság és fuvarbér, ugy, hogy midőn a szomszéd határokban 7—8 ftot fizethetünk köb-öleért, másutt 2 ftnál többet alig adhatunk. Számitásunk alapja mindenkor csak az lehet, hogy egy mérő szén a gyárhoz szállitva, bizonyos árt meg ne haladjon. Ilyen ár a jelenlegi nyomott viszonyok mellett 1 ft. — 1 ft. 20 kr. mérőjétől. Egy *mérő* egy és más gyárnál különbözőképen 8—10 köb-lábat, (megközelitőleg ugyanannyi vékát) tartalmaz. Számbaveszszük tehát az égetési, kezelési és fuvarozási költségen felül még főképen az ölfa minőségét.

Általános szokás, a fát 3 láb magas, 3 láb hosszu és 6 láb széles rakásokba ugynevezett *vesszőkbe* vágatni, a miből négy, egy *köb-ölet* tészen. Száradásra és tökéletlen berakásra, legszigorubb feltételek mellett 3 hüvelyk, másutt 6, sőt több hüvelyk is pótoltatik magasságban, nem ritkán hosszában és szélességében is. Mind e hüvelyk szám szerinti megszabás mellett is, igen tökéletlen mérték ezen ölfa, épen olyan, mintha a buzapiaczon minden gazda saját vékájával mérne, miután még ebből sehogy sem tudjuk, hogy mennyi hát az ölfában a fa és mennyi a hézag? Az e részbeni különbség pedig oly nagy, hogy midőn némely, a favágók által felügyelés nélkül vágott és csalárdul rakott ölfa, alig ad ki 6 mérő szenet, addig más gondos tömöttséggel berakott hasonló ölből 12—14 mérő is telik.

E mérték szabatosságának hiánya a vevő gyárosokat arra inditá, hogy módokat találjanak annak hátrányait inkább az eladók ellenébe forditani, s a régibb években igen terjedt szokásban is állott, a fát *milében* mérni, — (tömötten beépitett faboglyában), a miben a szénégetési müködés végbe megyen — még pedig ugy, hogy a milének körülete a földtől egy ölnyi magasságában megméretvén, a hány hosszusági ölnek ez találtatott, ugyan annyi köbölnek vétetett a mile tömegtartalma is. E számitas módja a milyen egyszerü, oly határozatlan s igazságtalan volt, mert látnivaló, hogy hasonló magasságu körület mellett, a mile köbtartalma különböző lehet, a szerint, a mint az, aljában szélesebb de alacsonyabb és megforditva; azért az eladók attól végképen el is idegenedtek, s inkább *próba-ölre* állottak rá. Ennek meg a vólt a módja: hogy a fa egyforma mérték szerinti rakásokba vágatván, annak befejezésével aprilis vagy május havában történni szokott *átadás* alkalmával, egy pár rakást az eladó, ugyanannyit a vevő kijelelt, mely összehordatván, egy deszkából összevert s épen *egy* avagy *fél köbölnyi hézagot* tartalmazó ládába felaprózottan beczövekeltetett, s a hány rakás ilyetén módon a ládába belefért, annyi számittatott aztán egy-egy (egész vagy fél) köb-ölbe. De már ettől is nagyon eltért a szokás, az eladók idegenkedése miatt, a kik csalatkozva — bárha nem csalatva – érzik magukat előleges számitásaikban. Pedig sajnálni való, miután ennél olcsóbb és biztosabb mérési módunk nincs. Most a fát a vevő külön emberekkel vágatja, s külön rakatja, leginkább a szénégetői által, kik azt tömötten beépiteni tudják, s ez által ugyan azon czélt éri el $^9/_{10}$ részben, mint a próba öllel, csakhogy nagyobb munkával s több költséggel; a mennyivel mindenesetre többet adhatott volna a fáért próba-öl mellett. Stiriában némely helyett, a sugár fenyüfát, 3. vagy 6 láb hosszu póznákra szétfürészelveé s felállitva, darabonként szokták átczollozni s a feljegyzett átmérőkből bizonyos számvetési táblázatok szerint, köbtartalmát kiszámitani. Ilymódon a próba-ölnél is tömöttebb ölet kap a vevő, mert már itt semmi hézag sem számit. Természetszerint ahhoz van alkalmaztatva az ára is, mint általában mindenütt; mert midőn roszul rakott, de kész ölfáért a szomszéd határban 3—4 ftot sem adunk, akkor 4—5 mérföldnyi távolságban, még csak vágandó ölfáért, adhatunk 6—7 ftot; a hol a mértékben nehézkesek s alig engednek 3 hüvelyknél nagyobb magasságot, ott a legügyesebb farakókat alkalmaztatjuk, kik müértőleg az ölet ugy beépitik, mint a legjobb kőfalat, másutt a hol több hüvelyket engednek, mi sem vagyunk oly szigoruak, s költségkimélésből nem is rakatjuk az ölet, a hol különben is, a rendes árnál többre nem rugó szenet remélhetünk.

Szénnek mindennemü fa jó, akár lágy, akár kemény, s tüzi erejének mennyiségét csak a súlya határozza, ugy hogy (hasonló nedvességi fok mellett), egy font füzfa-szén annyi tüzerővel bir, mint egy font tölgyfa-szén. Azonban jóságra s különböző használatra nézve van egy kis különbség, mert a kis kovács legjobban szereti a bikkfa-és fiatalos tölgyfa-szenet. Réz-olvasztásra és higgasztó (fris) tüzbe jobb a lágy, olvasztó kemenczébe jobb a kemény tölgy- bikkfa-szén stb.

A fának szénné égetése minálunk kivétel nélkül *milé*-kben (faboglyákban) történik, a mikbe a fahasábok átalában nem fekve, de felállva, egy közép karó körül, 10—15 láb magasságban 3—4 öl átmérőben tömötten berakatnak. s akkor szalmával vagy haraszttal gyengén megszórva földdel és szénporral betakartatnak. A begyujtás valamivel elébb történik az aljának a közepén, egy nyiláson által, mely vagy *felülről* vagy *oldalt* hagyatott. A betakarás után körösközül szelelő lyukak szuratnak, elébb felül, lassankint alább, a szerint a mint a tüzet belől szabályozni és irányozni szükségesnek mutatkozik. Egy ilyen faboglyába legszokottabban $2^1/_2$—5 köb-öl rakatik be, s 4—7 napig tart égetése; mentől nagyob a mile s mentől lassabban ég ki, annál jobb és több szén kerül ki belőle.

Tehát le sem mosta magáról a füstöt, kormot, hanem olyan állapotban, a hogy a kéményből leszabadult, ballag vala fel Debreczen városába, s ott beállitott Igyártó Mihály uramhoz.

— Biró uram, zendülés van a kástélyban!

— No, no fiam, inté öt szeliden a biró, elől kezdd, a mit mondani akarsz. Ki fia vagy?

— Azt nem tudom. Hanem én vagyok az a Szulali, a ki hazajöttem török rabságból, mostan pedig vagyok gulyás-bojtár a város szolgálatában.

— Honnan jösz?

— A tilalmas kastélyból, annak is a kéményéből, a hogy érezheti kegyelmed rajtam.

— Hogyan jutottál oda?

— Tündérsziget vitt oda; az hozott vissza, nyulak, özek hittak be, boszorkányok zártak be; harámbanda mulatott előttem, utoljára tüzet raktak alattam s felfüstöltek.

— S mit csinált ott az a harámbanda?

— Tanácsot tartott, gyujtogatást végzett, emberhalált határozott.

— Nem láttad arczaikat?

— Csak a mikor a kémény alatt ellépdegéltek. Hatvannégy férfi volt és egy asszony. A hatvannegyedik még csak gyerköcz, arra ráismertem.

— S ki volt az?

— A kegyelmed urfia volt az, Elek urfi, az asszonyt nénjének szólitotta; a harámbasa pedig feleségének.

— S mit csináltak ott vele?

— Feleskették, hogy öket soha sem fogja elárulni, azután megparancsolták neki, hogy a diákságot szerezze meg nekik, és hogy, biró fia lévén, a tanács végzéseit mindig tudassa velük.

— S mi szándékuk van az összeesküvöknek.?

— Nagy és gonosz szándékaik vannak. Mindeniknek van handsárja, kardja, puskája, és két mordálya. Puskaport, fegyvert, pénzt, ruhákat a pinczében tartanak, föld alatti uton jönnek és mennek. Ezt mind elmondták Elek urfinak ott; én hallgattam.

— S ki ellen van intézve az összeesküvés?

— Mind a két félre : a németre is, a törökre is. A németek és a törökök békességet kötöttek, hogy egymást nem bántják. A harámbasa azt végezte, hogy ő a maga legényeivel felöltözik egyszer német vasasoknak, akkor a váradi török urakat fogják pusztitani. Azután ha abból visszajönnek; megint felöltöznek török ispahiknak s a szathmári német urakra rontanak, azokat mordályégetik fel, és igy tovább; mig csak a török meg a német megint ujra meg nem haragszik és össze nem kap.

— Elbeszélted már ezt valakinek másnak?

— Nem biz én. Ide jöttem vele egyenesen

— Hát csak maradj itt, fiam; mindgyárt teszek felőled rendelést.

Igyártó Mihály uram rögtön küldött egy darabontot doktor Tóbiásért.

Doktor Tóbiás hirneves orvosa volt akkor Debreczennek; künnjárt akadémiákon s háromszegletü kalappal, csatos czipellővel jött haza, kis ujjában hordva mindazt, a mit Hippocrates óta Paracelsusig feltaláltak a természet buvárai, s csodakurákat tett a „syrupus diacodion"-nal.

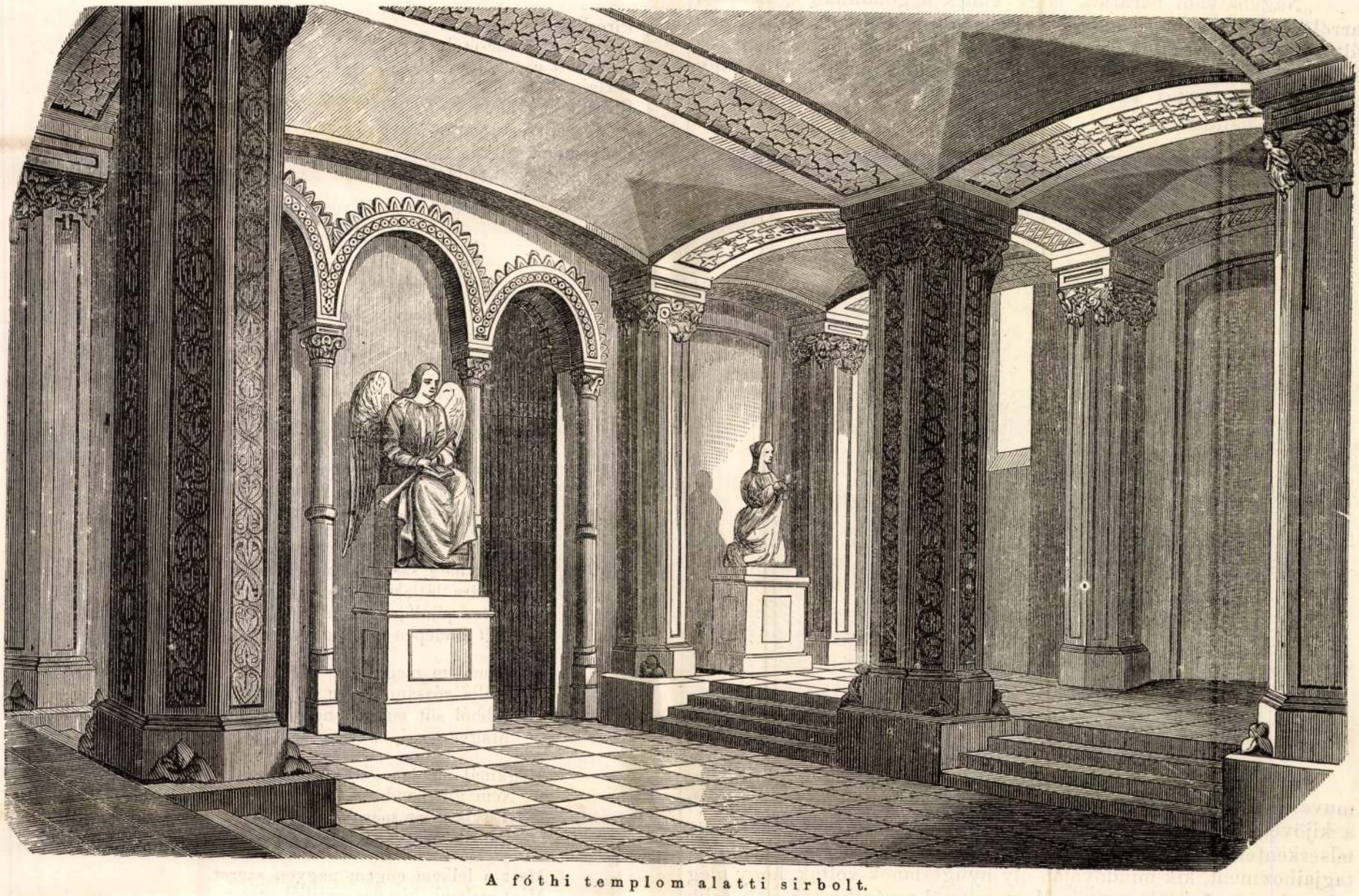

A fóthi templom alatti sirbolt.

A mint doktor Tóbiás megjelent biró uram előtt, az igy szólt hozzá diákul, Szulalira mutatva:

— Ecce miserum vesanum. (Ime egy szegény tébolyodott.)

És azután latin nyelven folytatták egymással az értekezést.

Doktor Tóbiás sokszor emlegette, hogy ő külföldön milyen csudálatos uton módon látta, tanulta az örültek kigyógyitását, sajnálva nagyon, hogy e tudományának hasznát Debreczenben nem veheti, miután e prózai városban olyan ritka az örültségi eset, hogy azt érdemes krónikába irni : a minek oka valószinüleg az, hogy sik, lapályos földön, kivált a mely böven termi a kenyeret és szalonnát, nehéz valakinek az elméjét ugy megerötetni, hogy fölháborodjék.

Annál jobban kellett örülni Tobiás doktornak az előforduló eseten, hogy ime akadt valahára egy, a kin bebizonyithatja tudományos tapasztalatait : ennek is Törökországban kellett felnöni,

...kiteve, hogy a medrébe visszatérő tenger a hajókat zátonyon hagyja és hogy a hegyről leomló kötömeg, mely a partot egészen feltöltötte, őket is összezuzza. Itt megállt, és tünödött, vajjon visszatérjen-e? Midőn a hajós a visszatérést javasolná, hangosan kiálta fel : „ „bátraké a szerencse; evezz Pomponiánushoz!“ “

„Pomponianus ekkor Stabiaeben volt, melyet csak a tengeröböl választa el tőlünk. Ő podgyászát már hajóra rakta; mert ámbár a veszély valóban még nem következett vala be, de minthogy ez nagyon is közelgetett: nagyobbodása esetére, a menekülésre elkészült, csak a szél megfordulását várta. Nagybátyám, a ránézve kedvező szél által segitve, megérkezett hozzá, karjaiba szoritja a remegőt, vigasztalja, biztatja; és hogy öt minélinkább lecsillapitsa: egészen nyugott kedélyt mutatva, a fürdőbe vezetteti magát. Fürdés után pihenni indult; este vig kedélylyel, vagy legalább ilyent mutatva, étkezett. A Vezuvból ez alatt a láng több helyen magasra tört elő, és az éj sötéte ennek világát és fényét még inkább fokozván : a látványt még rémesebbé tette.“

„Nagybátyám barátját, hogy ennek aggodalmait eloszlassa, arról biztositotta, hogy az egész tünemény nem egyéb, mint a nép által felgyujtott faluk lángjai. Ezután a hálószobába ment, és kedélye oly nyugott volt, hogy mély álomba merült. Minthogy meglehetősen testes volt, és nehezen lélekzett, a kivül levők hortyogni hallották öt.“

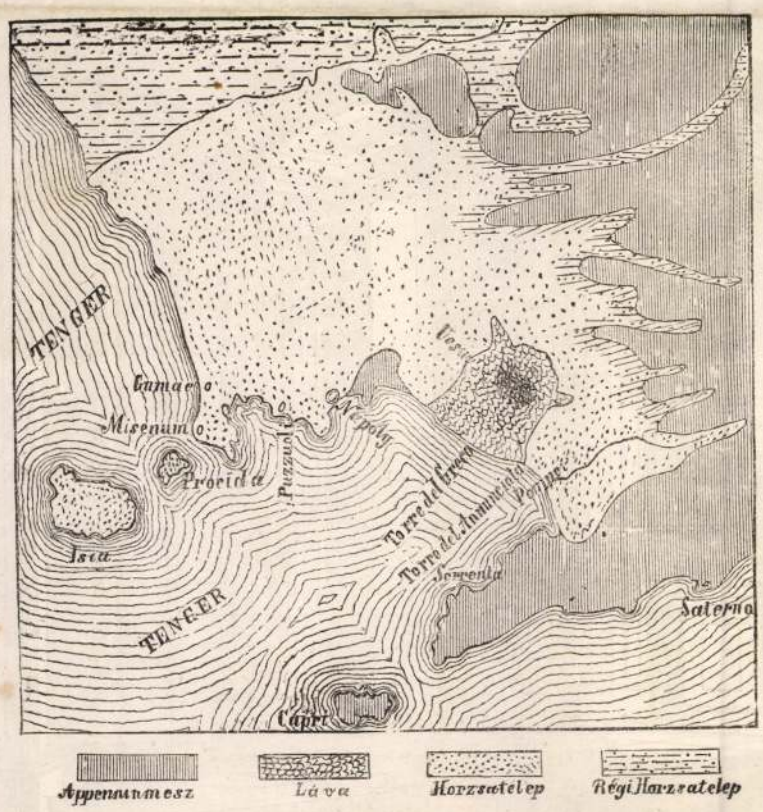

A Vezuv környéke.

„Az udvar, mely ezen szobába vezetett, a szüntelen hulló hamuval és kövel annyira megtelt, hogy ha még tovább bennmarad, a kijövetel lehetlenné válik. Czélszerünek találták öt ennélfogva felserkenteni. Ő felkelt, és Pomponianushoz meg a társaság többi tagjaihoz ment, kik mindnyájan oly nyugtalanok voltak, hogy még pihenni sem akartak menni. Most a felől tanácskoztak : okosabb volna-e a házakban maradni, melyek a föld heves rendülései által ujra meg ujra összerázatnak; vagy talán czélszerübb volna, a nyilt mezőn menekvésnek indulni, melyen a hamu és salakkő, noha nem nagy darabokban, de zápor gyanánt hull, és szinte végromlással fenyeget. E kétes zavarban elhatározták, hogy a szabad mezőre menjenek ki, minthogy ez a két válságos helyzet között mégis kevésbbé veszélyesnek mutatkozik. A lépésre nagybátyám hideg megfontolás után határozta el magát, holott a többit csak a félelem vezette reá.“

„Fejökre kendőket és vánkosokat kötvén ; minthogy a gyakori köeső ellen egyetlen eszköz csak ez volt : mindnyájan elhagyták a házat. Egyebütt már nappal volt: de itt még folyvást tartott az éj, sötétebb mint volt valaha, melyet némileg csak a tüz és a hegy lángja világitott meg. A menekvőknek fáklyákról és más világító eszközökről kellett gondoskodniok. Azt hitték már most, hogy jó volna a part felé menni, és megvigyázni, vajjon a tengeren nem lehetne-e már megindulni. A habok azonban még folyvást magasra csapkodtak, és a hullámtorlás még mindig sokkal hevesebb volt, semhogy a menekvők magukat a tengerre bizhatták volna. Nagybátyám, miután ismételt izben hideg vizet ivott volna, szőnyeget terittetett a földre, és arra lefeküdt. Alig hogy ez megtörtént, lángok törtek elő, és a veszélyes kéngőzzel együtt, melylyel elegyitve megjelentek, a körülevőket elüzték, nagybátyámat pedig felkelésre kényszeritették, két rabszolga segitette fel őt, de azonnal halva rogyott a földre. Ugy hiszem, a sürü és ártalmas gőz fulasztotta meg; mert gyenge tüdővel birt, és mindig igen nehezen vehetett lélekzetet. — Miután a nap a sötétség által boritott földet ujra megvilágitotta, mi ezen szerencsétlenség után csak három nap mulva történt : hullája sértetlenül találtatott, ép azon helyzetben, minőben összerogyott ; ugy, hogy inkább hasonlitott egy alvóhoz, mint halotthoz.“

(Folytatása következik.)

Népdalok.

Piroslik a somfa . . .

Piroslik a somfa
Érett gyümölcsétől,
Piros lett gyümölcse
Hajnali esőtől :|
Piroslik angyalom
Mézzel szegett ajka,
Csókomnak szikrája
Lángol, tűzel rajta.

Tengernyi sok csillag
Ragyog fent az égen,
Elámul az ember —
Annyi sok szépségen;
Csak kettő tündöklik
Angyalom szemében,
Még is elszédülök
Annak gyönyörében.

„Tiéd vagyok rózsám.“
— Ugy mondja a nóta. —
Olyan igaz — mintha
Rólam irták volna :
Övé leszek, övé,
Ő meg az én párom,
Szivem közepébe
Ültetett virágom.

Bonyhai Benjámin.

Az epedő szolgalegény.

Megállott a gyulai szélmalom,
Vár most engem az én jó angyalom!
Mind hiába, — nem mehetek haza,
Cseléd vagyok, — parancsol a gazda.!

Majd fú még szél, — megindúl a malom,
Nemsokára látlak jó angyalom!
Piros pünkösd napján haza megyek,
Két ünnepen mindig veled leszek.

A szélmalom megőrli a buzát,
Kiszitálja rózsám lisztje lángját,
Abból süt majd ünnepre kalácsot,
Magyarosan, — nem tesz bele mákot.

Megkinál majd engem egy falattal,
— Nem jól mondám, — csupán fél falattal,
Egyik felét maga elharapja,
Másik felét nekem meg úgy adja;

Mert a lelkem engem nagyon szeret,
Mint galamb kis fiát szájból etet :
A kalácsért csókot adok neki,
Édes-forrót, — ha nem látja senki.

Szakál Lajos.

A debreczeni kastély.

Irta JÓKAI MÓR.

Második rész.

(Folytatás.)

Ha Szulaliban egy kis-pénz-áru magyar hazafiság lett volna, ugy legelső kötelességének ismerte volna, hogy ott az előtte levő vizben megfördjön, s a sok keserü füstöt, kormot lemossa magáról, azután pedig felkeresse Elek urfit, s azt mondja neki : „én is kegyelmetek mellé állok,“ hanem a hosszu török fogság törökké tette már ezt kivül-belül; nem gondolt ez egyébre, mint a mire gondolt volna bármelyik szerecsen eunuch, ki összeesküvőket lesett ki, hogy tudniillik feladja őket az elöljáróságnak. Ezért adatik azután jutalom és kitüntetés.

*

Ybl Miklós

ivód

Bier Kass Ho

70. l.

Még folyt a szóváltás e tárgy körül, midőn az árboczról Gino hangja hallszott : „*Si vede la terra!*“ (Szárazföldet látok!)

Egy hatalmas „hurrah!“ volt a válasz a fődélzetről.

S valóban a hajó orrától jobbra, s igy kissé a szél felett, a spanyol partok valamelyik magasabb pontja, több mint 100 mérföldnyi távolból, kezdett a habok rétegei közöl kiemelkedni. Igy most mintegy 20 óra alatt, ha a szél nem változik, remény volt Gibraltart elérhetni.

A legénység egészen átengedé magát e kecsegtető reménynek, mely az éji események után, a mily váratlan, ép oly biztató volt; jóllehet, a helyezet még elég gondot adott a parancsnoknak, mert a szél egy fordulata, mely ez évszakban egyik órától a másikig bekövetkezhetik, minden kivivott eredményt megsemmisithet.

A szél azonban folyton kedvező maradt. A távol partok mindig tisztábban tüntek elő, s alkonytájt Gibraltar erődei is kivehetők lettek.

A parancsnok számára azonban még egy nehéz óra volt hátra. Az alkonyodó nappal a szél ereje is lankadt, s ha szélcsendtől lepetnék meg, még egy kétséges éjnek kellend eléje nézni.

De midőn a nap mint egy sülyedő tüzgömb elmerült a habok között, a szél ujból megfrissült, ujból földagadtak a lankadófélben levő vitorlák s a *„Perla di Venezia“*, daczára sérülésének, büszkén száguldott az oczeán torka felé, s még azon éjjel hallszott a kormányrúd mellől a most büvös hatásu szó :

„Fondo!“

s a horgony csörömpölve zuhant le Gibraltar alatt.

Midőn Marco kapitány, 50 óra után oda hagyá a kormányrudat s a kis lakba lépett, a Madonna előtt levevé fövegét s pár perczig imát rebegett.

Ginó mögötte állt, de figyelmét egészen bátyja alakja vevé igénybe. Jó darabig el nem találhatá, hogy mi változás van rajta? A parancsnok fürtjeit ez 50 óra *őszbe boritá.*

(Vége következik.)

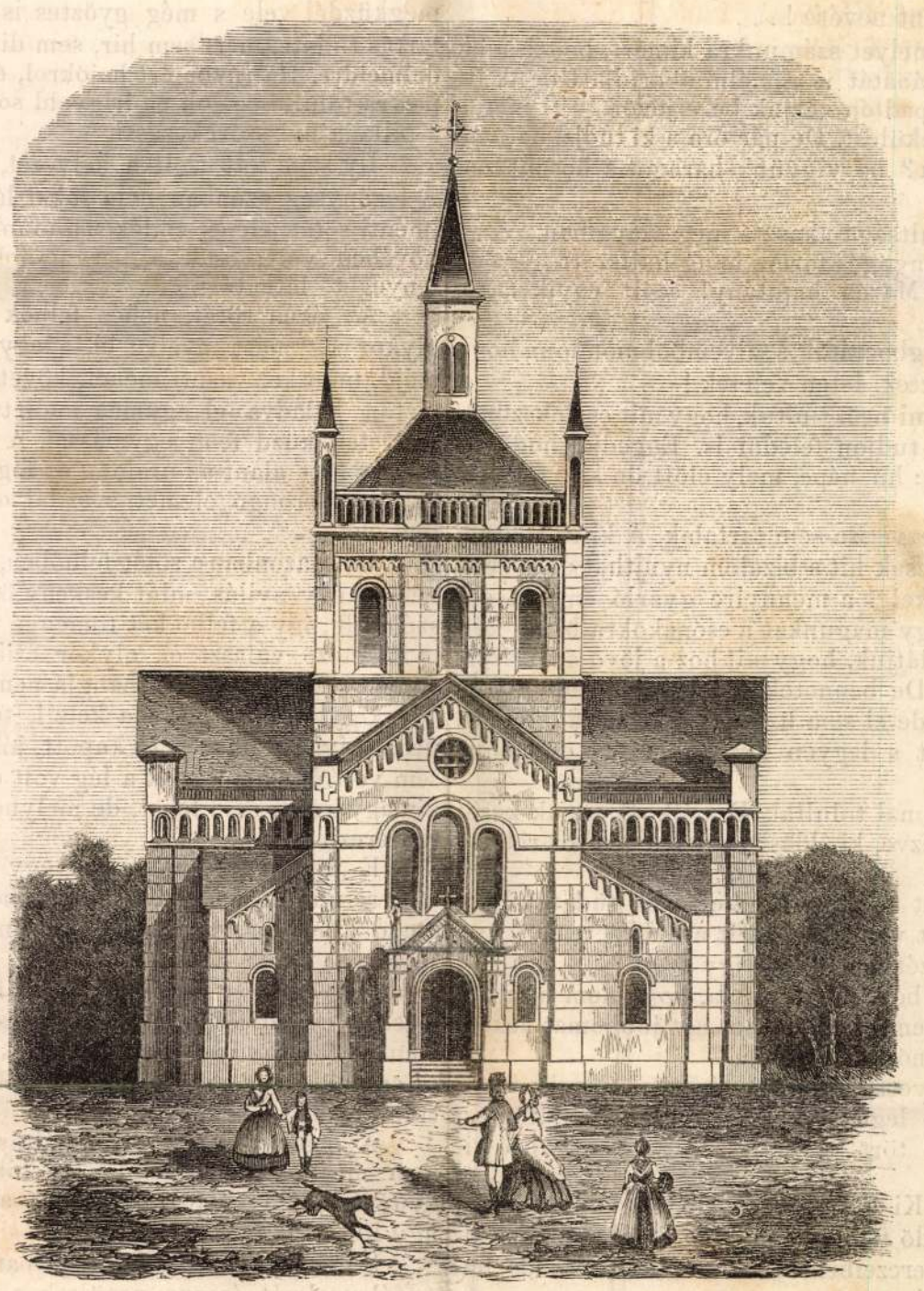

A kecskeméti ev. templom homlokzata. *Ybl* M. terve szerint.

A kecskeméti ev. templom.

A kecskeméti ágost. evang. egyház, mely alig 700 lelket számlál s többnyire szegény iparosokból, földmüvesekből s napszámosokból áll, f. é. jul. 9-én figyelmet érdemlő egyházi szertartással tette le uj temploma alapkövét, igen nagyszámu, vallászkülönbség nélküli közönség jelenlétében.

Az ünnepélyt emelé azon körülmény, hogy főt. Székács József superintendens ur, az alvidéki egyházak hivatalos látogatásait bevégezve, az egyház előleges kérelme folytán, az ünnepélyen megjelenni s az alapkő felszentelését s letételét, megható szavak kiséretében eszközölni szivesked-dett. Az egyház meghivására, az emlékezetes ünnepély részletes összeállitását, Juhász Ferencz pestmegyei, Torkos Károly békési főesperes s Fördős Lajos kecskeméti reform. lelkész urak, előlegesen megállapitott programm szerint, Torkos István helybeni ev. lelkész közbejöttével magukra vállalták, s ennek következtében, szivhez szóló, lelket megragadó szónoklataik s imáikat, az elérzékenyült összes hallgatóság lelki épülésére irányozván, e napot, a kisded egyház történelmében örökre emlékezetessé tevék. Jelen voltak még az egyházi rendből Sárkány János kis-kőrösi, Láng Adolf szt.-mártoni s Zámolyi József czeglédi lelkész urak. A helybeli igen jeles dalárda : „Erős várunk nekünk az Isten“ s záradékul : a „Hymnusz“ eléneklésével szives volt közreműködni.

Az ünnepélyt 80 téritékü diszlakoma követé, melyen a pohárköszöntések jeles férfiak ajkairól, meglepő hatást gyakoroltak. A társalgás átalában véve oly annyira fesztelen és kedélydús volt, miként nem is volt észrevehető, hogy a jelenvolt vendégek legnagyobb része más vallásfelekezetekhez tartozott; különösen ki lőn emelve s ritka példakép előtüntetve a soha meg nem háboritott jó egyetértés s a testvéri szeretet, mely Kecskemét város minden hitfelekezetbeli lakosságát ősidőktől fogva szorosan egymáshoz kapcsolja.

Főtiszt. superintendens ur délutáni 4 órakor hagyá el az asztalt s szivélyes bucsuvétele után az 5 órai vonaton Pestre haza utazott.

És a midőn ezeket rövid vázlatban hozzuk, nem véljük felleslegesnek, magát a templom tervét is közleni.

A diszes épitmény Ybl Miklós pesti épitész terve szerint készül renaissance stylban. A mellékelt rajz az épület utczafelőli homlokzata; a főbejáráshoz előcsarnokocska vezet, egyébiránt mind a négy oldal homloknézete ugyanegy alaku. A kupola közepén egyszersmind tornyot is helyettesitvén, annak négy szöglete mindegyikébe egyegy harang elhelyezése van tervezve. A templom belalakja, az alaprajz szerint, keresztet ábrázol, azonban kivül mindegyik szegletben egyegy fülke emelkedvén, s azok által a keresztalakból keletkezett négy szeglet elenyészvén, külről az egész épitmény négyszöget képez. Az épület magassága a földtől a kupola hegyéig 18° 4′ 0″, hossza 17° 5′, melyhez azonban a hátsó épitmény (tanácsterem) is értetik; szélessége 12° 4′, a templomfal magassága 6° 2′ 6″, a középépitmény magassága 11° 2′ 6″. — A vállalkozott épitők : Halász István, Gál József és Nemcsik Pál n.-kőrösi lakosok.

A templom, minden belszerkezetén kivül 30,000 ftba, sőt ennél is többe fog kerülni. Az egyház maga, ezelőtt 5 évvel 10,100 ftot adakozván, ez összeg — az érdemeket lehetetlen ki nem emelnünk — ifj. Dukai György templomépitési pénztárnok fáradhatlan őrködése és soha nem lankadó buzgalma s pénzt. ellenőr Sántha László szorgalmas segédkezése által, öt évi kezelés után részben gondos kamatoztatás, részben folytonos adakozásgyüjtés mellett, 22,000 ftra szaporodott, következőleg még 8000 ftról kell az egyháznak gondoskodnia, azonban táplál a remény, hogy miután e czélra egyesek adakozásából gyüjtendő tárgyak kisorsolási engedélye legfelsőbb helyen azonnal, mint az egyház a játéktervet bemutathatja, ki fog adatni, az engedélyezett 10—15.000. darab 50. kros sorsjegy a hazában el fogván kelni, az épitési költségek nagyobbszerü pénzzavarba nem fogják keverni az egyházat, annyival inkább, minthogy a kéregetés utja még mindig fenmarad.

Az egyház adakozó tagjai között, különben is mint legmódosabbak, első helyen állanak : id. *Dukai* György gazdálkodó, a ki 2000. pftot, két fia pedig, ifj. *Dukai* György és Márton egyenkint 1000. pftot adakoztak a szent czél eléréséhez, megjegyezvén; hogy anyagi erejéhez képest, valamennyi adakozó egyháztag, a végső megerőtetésig buzgólkodott járulni a pénztár gyarapitásához.

Az épület f. é. nov. végeig fedél alá kerül s jövő évre csak a falak vakolása, simitása s küldiszitése marad hátra. — *Gömöry Frigyes.*

Vas. Ujs 1862.

érzete imában tört elő a csak perczek előtt vakult szenvedélytől forrt keblekből.

A kis lak előtti csoportozat ezalatt még egy személylyel szaporodott.

A parancsnok is, midőn észrevevé, hogy minő fordulatot vett a szóváltás, odahagyá a 26 óra óta folyton tartott kormányrudat s közéjök sietett; de mig odaért, ő is csak azon néma jelenetnek lehetett tanuja. Ő is megindultan hallgatá végig az imát s midőn az elhangzott, ő töré meg a csendet, megindultságtól reszkető hangon igy szólva :

— A gondviselés megvédett, hogy egy sötét büntettnek tanui legyünk. Áldassék szent neve érette! Megkimélt engem, hogy legjobb emberem s 25 év óta bajaim s örömeim hív osztozótársát szemeim előtt leszuratni lássam; meg titeket, hogy, mint büntársak lépjetek le a födélzetről, melyen éveken át oly becsülettel s kitartással szolgáltatok. Áldás szent nevére ! . . .

— Ha az utolsó óra ez, melyet számunkra kimért, bocsássunk meg egymásnak, ha az ő bocsánatát is remélni akarjuk. Utaink itt elválnak : én s két társam e padlón várjuk be a jövőt — ti meg a csónakokkal keresitek a menekülést. De pár óra s ki tudja, ha nem egy közös sir fogad-e magába? ne vigyünk haragot s boszut magunkkal oda.

A parancsnokot megindultsága akasztá meg szavaiban.

A legénység között egy nyögés-forma hang hallszott.

— Oh bocsásson meg, Marco kapitány! szólt egyik a tö megből.

— Isten a tanum, én megbocsátok s szivemből mondom, hogy adjon az ég jó szerencsét nektek. Isten veletek !

— Oh ne üzzön el hát! mi nem tudtuk, hogy mit cselekszünk! Ha már meg tudott bocsátni, tudjon feledni is. Engedje, hogy ismét az legyünk, a mi valánk : hű népe, mely előtt ön szava ismét szent leend.

— Én nem üzlek el, de vissza sem tartalak. A ki itt marad, arra nehéz munka vár, mire csak hit s bizalom nyujthat elég erőt. Én számot veték helyzetünkkel s a mennyire gyarló emberi ész kiszámithatja, ugy látom, hogy magunkat a csónakokra bizni, kétségesebb, legalább mig nem látjuk, hogy mit hoz a jövő óra. Ezért határozám, hogy maradok. De bennetek megtört a bizalom s én visszatartani nem akarlak; de el sem üzlek, s a ki maradni akar, az nyujtsa Dragónak jobbját s legyen köztünk ez éj eseménye örökre feledve !

A fiuk e szavakra rohammal tolultak Dragóhoz, annak kezét szoritva, ki némán, ki könyezve, ki áldást vagy bocsánatot rebegő szavak között.

Csak Nico nem mozdult meg. Ő, büntettének tudatától s a szégyentől lenyomottan, mint vezeklő térdelt a födélzeten.

Drago lépett hozzá s kezét fejére téve igy szólt :

— Nico! tudom, nem a boszu tart vissza, hogy nem nyujtod kezedet — s e tudat elég nekem. Én nyujtom hát jobbomat neked. Fogadd oly tiszta szivvel, minővel én adom.

Nico a nyujtott jobb helyett Dragónak térdeit kulcsolá át s e szilaj s félelmet nem ismerő legény, ki tán gyerekkora óta sem sirt, most hangos zokogásba tört ki, hogy Drago nem győzé vigasztaló s biztató szavakkal.

A jelenet megható volt. Ki a magasból lehetett volna tanuja, alig hihetné, hogy egy sülyedő félben levő hajó födélzetén s a kitöréssel fenyegető vihar előperczeiben, a szeretet s kölcsönös bocsánatnak ily képét találhatni.

Egy harmadik s az előbbieknél jóval keményebb s huzamosbb szél-roham — mialatt az árbocz tövéből megrecscsent — oszlatá szét a szép látmányt.

— Fiuk! hogy Isten segélyét várhassuk, magunknak kell a munkához látni — szólt a parancsnok. Nincs veszteni való időnk. „Le a vitorlákkal! Föl az árboczra mindenki!

A készség, melylyel a legénység e parancsot teljesitni rohant, leirhatlan. Mintha mindenki jóvá tenni akarta volna az elmulasztottat. sietett ujult erővel s bizalommal ragadni meg a munkát. Érzé mindenik, hogy ez az ut, melyet követni kell, s nem az, melyen megindultak volt.

Nehány percz alatt csak a nagy árbocz másodvitorlája, meg a harmadában összerételt ghis, s a hajó orrán az a háromszögü vitorla, mely folyton keskenyülő alakban nyulik föl az első árbocz hegyéig, — volt a „*Perla di Venezia*“ összes vitorlázata.

Igy várta ő a sem irányát sem erejét még nem ismerhető ellent. Ezek azon perczek, melyek izgatottabbak a csata előperczeinél is, még ha nem egy rongált hajó födélzetéről nézünk is eléje. Ott állni tétlen s várni a támadást, melynek irányát nem tudhatni, az ellent, melynek erejét s dühét sem bátorság, sem nyugodt ellentállás nem képezi; szemébe nézni e száz alakban fenyegető vésznek, mely most hullámtorlásaival készül eltemetni, majd viharával foszlánynyá tépni vitorláidat vagy kicsavarni az árboczot! Fölfogni minden csapását, de nem tágitni egy perczig sem, mert ha kitüzött irányodból kisodort, ha labdája levél — veszted bizonyos! Oh ez órák, melyek gyakran napokká is nőnek, sok ifju fejét boritá őszbe s sok gyermek-arczra nyomták a férfikor jellegét. Egyenetlen erők küzdenek itt egymással. A féket szakitott vihar a nagyszerüség e megrenditő valósága, egy dióhéjon, a hajón önti ki dühét s ha e talpalatnyi téren megállni tudtál, megküzdél vele s még győztes is levél, jutalmad csak az önfenntartás tudata, mert sem hir, sem dicsőség nem hinti himporát küzdelmeidre. Ha révbe ért hajókról, élvet keresni sietö népet látsz a partra tolulni, — oh ne irigyeld sorsát : ha valaki, ő érdemelte ki a pillanatnyi szórakozást!

Ily szinezetü volt a helyezet, melyben hajónk népét hagyók. A legénység azonban nem sokat láttatott törödni ezuttal vele. Az iménti sötét jelenet emlékét a munkában siettek feledni, s ez most bövében volt; csak a parancsnok vizsgálá gondtelt arczczal a fenyegető láthatárt.

Az égen sötét, nehéz felhök tolongtak vizellenes irányban, olykor egymást nyelve el, s egy nagy gomolylyá összeforrva, majd, mint két vasuti menet, követve külön irányukat, sebesen és bizton haladva el egymás mellett. Látszott, hogy két hatalmas szélréteg küzd fenn egymással. A melyik ott fenn győztes leend, azé lesz itt alant az uralom, az fogja korlátlanul korbácsolhatni e már is forrongó elemet, s szilaj orditásával beüvölteni e végetlenséget.

Most azonban a sötét felhöben, mely nyugatról oly rég fenyegetett, egy nyilás, mint keskeny ösvény tárult fel, mely látszólag szélesült; igy a felhő két tömeggé vált, mint két tábor, melyet egy nyilt mező választ el, olykor czikázó villámokat szórva egymás ellenébe, de melyeknek hangja nem hallszott idáig.

Ugylátszott, hogy a keleti, tehát a kedvező szél, legalább perczekig, ott fenn erőre kapott, jóllehet a hajón még egy lendület sem volt érezhető, csak a lég volt oly csodás, oly idegenszerü, mit kimagyarázni nem lehet, de melynek hatását a tengerész oly gyakran érezi.

E nyomasztó helyzetet egy lendület a légben törte meg, melyre minthogy *keletről* jött, mindenki föllélekzett. Ismét feszült csend állott be, de melyet egy huzamosb süvöltés csakhamar elzavart.

Még egy pár ily szakadozott fuvallat, mig a vitorlák a nyomásnak engedve kigömbölyödtek s a hajó, mint egy fékén tágitott mén — folyton növekvő iparral kezdett utat törni s nemsokára az erősbülő szél szárnyain, a haboknak féloldalt neki feküdve sirült tovább.

A legénység egy örömkiáltásba tört ki, de a két öreg még nem mert osztozni benne, oly hihetlen s meglepő volt, hogy e nyugatról fenyegető vész felett a keleti szél erőt vehessen. De ugy lőn.

S nemsokára fönn a magasban a felhök, s alant a habok csak e szél uralmát érezve, repültek s sodródtak nyugat felé, s a hajó csaknem versenyt futott velük.

Midőn a vitorlázat rendben volt, a legénység parancsot sem várva, ujból a szivattyukhoz állt, s ép mint az első órákban, oly lelkesen s odaadással dolgozott.

Drago, hajnalig gyakran lenézett a hajó ürébe s midön a korány első sugára elüzni kezdé ez oly hosszu és sötét éjt, azon hirrel lépett a födélzetre, hogy a viz jelentékenyen apadt.

Hogy viharos éj után a hasadó hajnal már magában minő biztató remény, azt a tengerész legjobban érzi s most még ily örömhirrel jöve egészen fölvillanyozá a legénységet. A szivattyuk emeltyüi hallhatólag sebesebben csapkodtak s élénken kezdék találgatni e kedvező eredmény indokát, mit Drago igy fejtett meg: hogy a folytonos próbálgatás által sikerült a hasadások egy részét elzárni s most e kemény oldalszél alatt a hajó egészen *bal* oldalára feküdten valamelyik jelentékenyebb törését kiemelé a vizből.

*

Ybl Miklós

irod

Operaház, A magy kir. — 1884–1909. Bpest. 1909.

A szakács-kiállításból

Mühlbeck Károly rajza

rettenetesen berúgott. Annyira berúgott, hogy amikor a sörházból távoztunk, a karomba kapaszkodott és már majdnem sírva ismételgette:

— Tudom, pajtás, hogy ti mit gondoltok rólam. Azt gondoljátok, hogy aljas talpnyaló vagyok. Hát igaz. Nem is tagadom, hogy igaz. De mit csináljunk? Szegény emberek vagyunk, pajtás, úgy segítünk magunkon, ahogy tudunk . . . Ez az igazság, pajtás . . . hidd el nekem, hogy ez az igazság . . .

— — — — — — — — — — — — —

Délután ismét órám volt Fábiánéknál. A párbaj után azonban már nem itéltem meg a helyzetet annyira komolyan, mint két nappal ezelőtt. Abban, amit Csámpor részeg fővel dadogott, valami kis igazság mégis csak van. Szegény emberek vagyunk . . . kár mindent az élére állítani és tragikus pózzal elintézni. Egy ízléstelen jelenet miatt nem érdemes lemondani havi százhúsz koronáról, különösen akkor nem, amikor hatvan korona rendkívüli kiadással terheltem meg a költségvetésemet. És azonkívül Fábián Éta minden rapszodikus volta mellett sem egészen érdektelen. Az utóbbi időben néha önkéntelenül is fehér nyakára gondolok. Elismerem, hogy ez nagy lelki gyöngeség, de nem tehetek róla. Fábián Éta nyaka határozottan izgatja a fantáziámat.

A nyírott bajuszu Dorner Pista ma nem jelent meg. Éta ellenben rosszkedvü és szórakozott volt. Posszúságát a Hohenstaufeneken töltötte ki, akikről annyi maliciát mondott, mintha személyes ellenségei volnának.

— Beszélhet nekem, amit akar ez univerzális császárságról — jelentette ki, mialatt lassan hintázta magát, — én mégis utálom a Hohenstaufeneket. Undorodom ettől az egész középkori inváziótól, amelyre a németek annyira büszkék. Meg vagyok győződve róla, hogy a Hohenstaufenek éppen olyan lódenkabátokat viseltek, mint azok a förtelmes turisták, akik Nápolyban próbára tették az idegeimet.

— Amennyire tudom, vaspáncélokat viseltek, — jegyeztem meg.

— Lehet. De a vas alatt bizonyára lóden volt és az olaszok megérezték ezt. Ó, én nagyon meg tudom érteni, hogy a rómaiak halálosan gyűlölték ezt a pöffeszkedő társaságot, amely a maga korlátolt barbár voltában ott terpeszkedett előttük. És hiába lelkesedik II. Frigyesért, tanár úr, én tovább is utálni fogom az egész Hohenstaufen társaságot, összes Frigyeseivel, Konrádiaival és Konradinjaival.

— Remélem, hogy idővel enyhébben fogja megítélni őket, — biztattam.

— Sohasem változtatom meg a véleményemet, — hangzott az önérzetes válasz. — Mi az, már menni akar? Hova siet?

— Az óra már letelt.

Éta egészen hátrafeküdt a hintaszékében.

— Hogy tetszett a multkori vendégem? — kérdezte hirtelenül.

— Nagyon rokonszenves fiatalembernek látszik, — mondottam óvatosan.

A leány ismét lassan hintázta magát.

— Valószinüleg előbb vagy utóbb mégis ehhez a rokonszenves fiatalemberhez megyek hozzá, — mondotta azután azon a bizonyos nyugodt hangon, amely mindig bosszantott.

Egy meghajlással nyugtáztam a bizalmas közlést, de nem tettem megjegyzést. Éta pár pillanatig merően nézett, mintha a hatást lesné. Azután nyujtózkodott egyet.

— Igaz. Az estélyünk nyolcadikán lesz. Már küldtem meghivót a címére.

— Nagyon köszönöm. De . . .

— De? Micsoda „de"?

— De nagy sajnálatomra nem jelenhetek meg.

Éta fölállt.

— Az okot elengedem. Ahogy gondolja, tanár úr. Jó napot.

Láttam, hogy ingerült és ez jól esett.

— Ajánlom magamat, Éta kisasszony, — mondottam udvariasan és szépen, csendesen betettem magam mögött az ajtót.

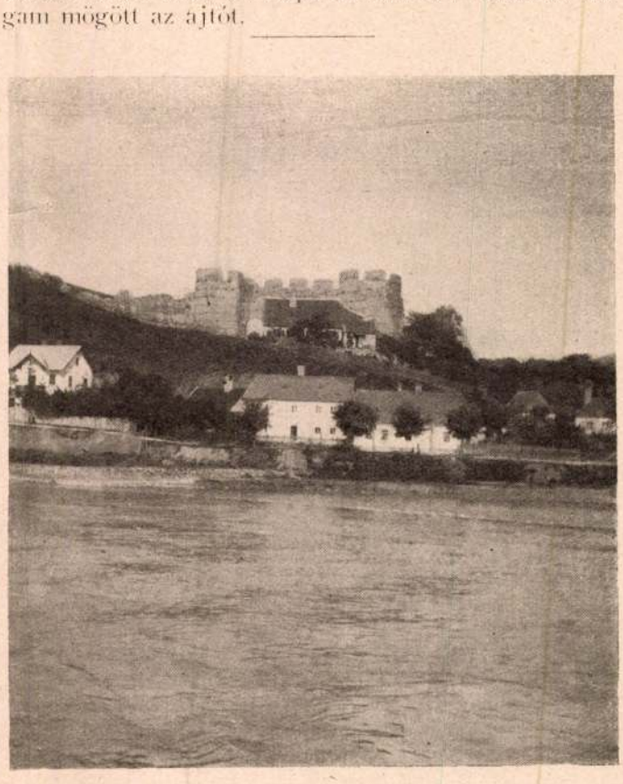

Dévény vára. Szemerei Ottó amatőr-fényképe

Uj Idők 1914. XX. 28 r.

Ybl Miklós

1814—1914.

A centenáriumok közül, a nagy emberek születésnapjának százéves fordulóiból, az idén számunkra is jut néhány. Az egyik ily ünneppé avatott napon Kemény Zsigmondnak, a magyar irodalom reprezentativ emberének gyujtottunk nemrég örömtüzeket. Akiről most szólunk, az a kultúra másfajta munkása. Kezében nem a mondatokat iró toll működött egy egész életen át, hanem a körző és rajzón. Eszköze, amellyel szépségeket valósított meg, amellyel gondolatait fejezte ki, nem a szó volt, hanem a mázsás kő és tégla. Ő is volt költő, de az építészet költője. Ő is terveket kovácsolt műhelyének óráiban, mint ahogy ezt a mesemondók teszik. E tervek azonban nem csupán a fölemelő gyönyörködtetés céljait szolgálták, hanem a praktikus szükségletét is. Nem regények születtek tehát e tervekből, hanem házak, kastélyok, templomok, bérpaloták és egy színház, amely finom arányaival s kedvességével e nemben egyike a legszebbeknek Európában, s amelyről, közelebbi megnevezés helyett, elég talán csak annyit mondanunk, hogy az Andrássy-úton áll.

Az a centennárium, amely a múltból egy nagy építőművész magyar alakját hozza elénk, Ybl Miklósé, aki 1814 április hatodikán született Székesfehérváron. Ha visszatekintünk az életre, amely az övé volt: valóban nem igen találunk példát, amelyet jobban hevített volna a produktiv munka szeretete s a haladó szellem. Amikor ő mint egyszerű, foglalkozást kereső fiatalember beállít Pestre: az ikerváros, Pest és Buda nemcsak méreteiben mutatta egy-egy kisváros képét. Viszonyai hasonló természetüek, utcái s épületei ugyanily megjelenésüek voltak. Alig különböztek a XVIII. század falusias jellegü városától. Az a lendület, ami a negyvenes években kapta el a lelkeket, s amit magyar reneszánsznak nevezünk, még meglehetősen messze volt. Hatásai, jelei, alig hogy gyöngén föltünedezni kezdtek, a még német szóra hallgató Pest belső életében s külső arculatán. A Nemzeti Múzeumon már dolgoztak ugyan a kőművesek, de még nem állt az Akadémia, a Lánchíd, a Nemzeti Színház, a Kereskedelmi Testület dunaparti háza, a Nemzeti Kaszinó. Amikor aztán a hetvenhétéves Ybl, 1891-ben, mint ősz, fehérhaju mester befejezi pályafutását: nem Pestnek, hanem Budapestnek int búcsút. Egy városnak, amely félmillió lakost számlál, boulevardjai vannak, amelyben a kulturát szolgáló intézmények már eredményes múltra tekinthetnek vissza.

Ez a múlt ama generáció — a Széchényiek, Andrássyak nemzedékének — kitörülhetlen dicsősége, amely az új, a modern Magyarországhoz a gyökereket ültette el, s amelyhez Ybl Miklós is tartozik. Azt a pallérozódást, amelyet nagy költőink, tudósaink, államférfiaink munkáltak a maguk területén: az építészetben Ybl Miklós képviseli európai színvonalon. A múlt század közepe után, a politikai kibontakozás éveivel újra fejlődni kezdő főváros, reája bízta legjelentősebb középítkezéseit. Nem volt senki, aki nála ezt hivatottabban végezhette volna. Sőt azt kell mondanunk, hogy egyedül ő volt az erre hivatott.

Az az élet, ami az Ybl Miklósé volt, még más szempontból is érdemes arra, hogy elsősorban a dolgozó Magyarország ifjúsága elé állíttassék. Oly erények találhatók ugyanis benne, amelyek ma nem tartoznak a fölötte követett erények közé. Bölcsője egyszerű, szerény kis polgár-bölcső. Hiányzott mellőle minden oly kedvező auspicium, amely pályáját már előre simává, könnyebbé tehette volna. A társadalmi születettség szerencsés körülményeiben, vagy valami öröklött név előkelőségében nem volt része. Amikor Pestre jön, félénken kopogtat be Pollák Mihálynál, a Nemzeti Múzeum építőjénél, aki — mert éppen szüksége volt munkaerőre — fölfogadja. Münchenben s a bécsi akadémián szerzett ismeretei mellett is azonban egyelőre korántsem jut valami irigylendőnek tetsző pozicióhoz. Nem a tervezőasztal az, amelyen dolgozhat, hanem az épületet körülfogó állványok s meszet rejtő vályuk világa. Belép a kőműves-céhbe s fehér köténytkötött. Itt, egész alant, kezében a habarcsverő kanállal és kalapáccsal, kezdi tehát pályáját Ybl Miklós.

S mégis, ez a pálya megállás és zökkenés nélkül, szinte egyenes vonalban visz előre, oly lendülettel s oly magaslatra, hogy aki az egészet tekinti át, kétségtelenül érzi regényszerű, romantikus ízét. A köténytviselő kőművesleginy szürke alakja egyre tovább jut, mind följebb, a rábízott feladatok tekintetében épp úgy, mint a társadalom, az állam, a tudományos és művészeti világ részéről jövő megbecsülés, a külső siker dolgában. Mindent megkap, amit az ő idejében a kultúra ilyfajta munkása kaphatott, sőt alkonyba hajló életén oly kitüntetés éri, ami rajta kívül máig se jutott ki építőművésznek. A magyar főrendiház tagja lesz Ybl Miklós, a székesfehérvári polgár-gyerek.

Arra itt most nincs helyünk, hogy tevékenységét, műveit részletesen ismertessük, vagy akárcsak pontosan fölsoroljuk. Azok, amik legnagyobbszabásu munkái voltak, úgyis régóta bent élnek a közönség köztudatában. Az Opera, a lipótvárosi bazilika, amelyeket már deresedő hajjal, de nem csökkenő alkotóerővel tervezett, s amelyek közül ez utóbbinak, a bazilikának teljes elkészülését már nem is érhette meg. Ezeken kívül azonban egész sor építmény őrzi kivételes képességeinek, szellemének s izlésének nyomát, amelyek közül nem tudjuk, hogy mit említsünk előbb. A fiatalabb korára eső nevezetes fóti templomot és kastélyt. Vagy későbbi műveit, a Vámházat, margitszigeti fürdőt, a Lovardát, a régi országházat, a Várbazárt, a gróf Festetich-, Károlyi-, Degenfeld-, Pálffy-

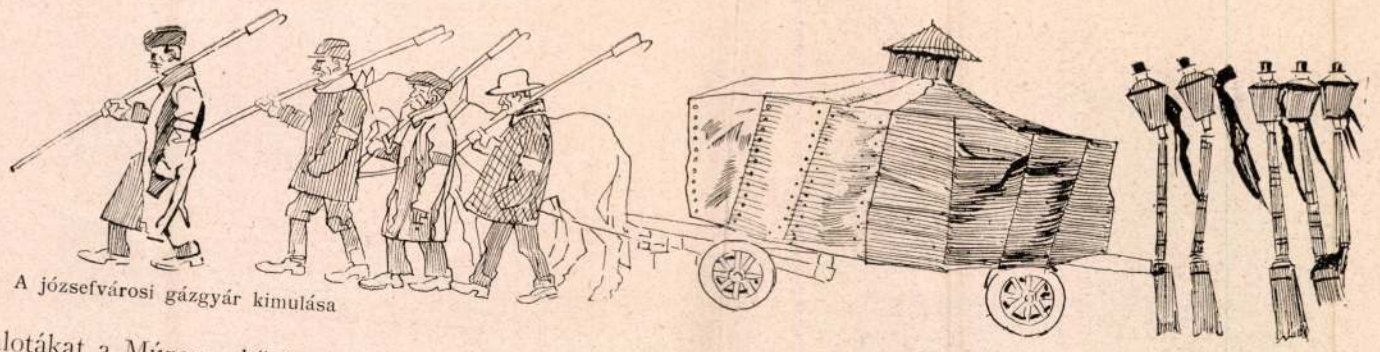

A józsefvárosi gázgyár kimulása

Mühlbeck Károly rajza

palotákat a Múzeum körül, amelyek mind az olasz reneszánsz stílusában készültek, s már bizonyos patinás darabjait adják a modern Budapestnek.

Szobra Budán, a Várbazár szomszédságában áll. A szobor hallgató, mozdulatlan és néma bronz. De ahogy Augusztus császár mondta híveinek: téglából épített Rómát találtam, s márványból épített Rómát hagytam hátra, — a szobor is elmondhatná, ha módja volna rá: üres telkeket, kis pesti házakat találtam, s palotákat hagytam hátra.

Demeter

Alex

Elbeszélés

Irta Lakatos László

Alex huszonkét esztendős volt, nyurga, szőke fiatalember, bajusztalan, arca szinte lányosan szelíd, szeme két szomorkodó kék virághoz volt hasonló. Csöndesen járt a vendéglő terraszának fehérre terített asztalai között. Balkezének gyűrűs ujján kis rubint csillogott izzó tűzcsepp gyanánt. Haja — ha a nyári nap mezitelen fejére sütött — vizszőkén csillogott, vagy aranyosan, mint a búzakalász és vékony ajkán soha ki nem mondott szavak látszottak állandóan szemermeskedni. Ám este volt csak Alex az igazi. Este, amikor a szél a vöslaui hegyek lankái közül a könnyü hűvösségben fölszabadult földnek ezer nyári illatát hozta a terraszra. Az esti szellő madárdalt, csillagfényt és szerelmet, nagyon sok szerelmet hozott ilyenkor a terraszra a villamos csillárok, az ezüst evőszerszámok, a fiatal hölgyek nyakán hajlékonyan kúszó aranyláncok és az asztalok mellett halkan, játékos könnyen váltott szavak, a szavak között fölbugyborékoló halálos sóhajok közé. Még a könnyü vörösbor is belesápadt ezekbe a vöslaui estékbe, a terrasz fölött levő szobák apró kőerkélyei az esti szellőben tisztálkodtak meg a portól, hogy éjszakára tisztán várhassák a Wienerwald erdei tündéreit, akik eddig még egyszer, egyetlen egyszer sem érkeztek meg és Alex ilyenkor a terrasz fapárkányához támaszkodva lehúnyta szemét. Füle úgy itta be az ezüstkanalak és csiszolt poharüvegek csengését, mint királyi eljegyzési lakoma muzsikáját. Azt hitte, hogy a Szentiványéji álom káprázata száll le rá. Alex ilyenkor megérdemelte volna, hogy nyulánk alakját Ferdinánd császár kürassziros tisztjeinek vértje borítsa és arca a legfinomabb költőkéhez hasonlított. Voltak pillanatok, amikor Alex egészen határozottan úgy nézett ki, mint Rainer Maria Rilke.

Alex ezen az estén tudta meg, hogy Riza kisasszony a holnap délutáni gyorsvonattal hazautazik Pestre. A szobapincértől tudta ezt meg és mondhatni, hogy első pillanatban az volt az elhatározása, hogy férfiasan viseli a csapást. Fájdalmas döbbenetében mindössze ajkába harapott, igaz, úgy, hogy nyomban kiserkedt belőle a vér. De Alex ezt nem cselekedte szándékosan. Remélte, hogy a kibuggyanó vörös nedü nem lesz árulója érzéseinek, amelyek olyan tiszták és gyöngédek voltak, hogy Riza kisasszonyt négy héten át tudta imádni anélkül, hogy még a szolgálatot tevő szobaleányt is megkérdezte volna:

— Ki az a fekete keleti hercegnő, aki a hármas asztalnál ül, magyarul beszél a családjával, akinek a személyénél Isten nem teremtett szebbet és aki nélkül én élni nem tudok?

A négy betű koszorújából font csodálatos női névhez is véletlenül jutott Alex. Szinte akarata ellenére olvasta egyszer a vendégkönyvben ezt a szót: Riza. Szíve akkor hirtelen ugrással a torkába szökött föl, tudta, hogy ez a név csak az övé lehet, a hercegnőé, akinek fejét a legfeketébb selyemhaj koronája ékíti. De eltette magának ezt a nevet, kis kulccsal a szívébe zárta és csak ma éjszaka merte először belesóhajtani az augusztusba, ma éjszaka, hogy tudta, hogy holnap már nem látja őt és holnapután sem és talán a jövő nyáron sem — Istenem, mi lesz már a jövő nyáron? — és talán sohasem látja őt.

Alex ezen az éjszakán nem aludt. Idegen koporsóként kerülte rossz ágyát, de azért nagyon rendesen viselkedett. Éjfél után nem ült a cselédség boros asztalához (egyáltalán mindig nagyon ügyelt arra, hogy a többiek ne vegyenek észre semmit sem, Alex belehalt volna, ha érzéséből mások könnyű tréfát faragnak), kibujdosott a hegyek közé és egészen homályosan olyasvalamit érzett, hogy szép volna, ha verset tudna írni. De Alex, aki igen finom ember volt, ezt is csak úgy érezte, öntudatlanul, nem volt olyan közönséges, hogy azt, ami csak az övé, idegen szabályok szerint megkötött sorokba szorította volna. Még öngyilkosságra sem gondolt Alex. Ez triviális dolog, mindent elárulna a többiek előtt és Riza kisasszony még sem értene belőle semmit. Semmit sem értene belőle, mert, még ha Alex hajnalban úgy terülne el az erdő pázsitján, hogy jobb keze revolvert szorongatna és a nyitott szíve sötétvörös cseppeket eregetne a tízezer fűszál egyikére, akkor is hogyan gondolhatná Riza kisasszony, hogy Alex érte, ő érte merészelte ezt . . .

Alex semmire nem jutott ezen az éjszakán és még hajnalban, hogy ott állt a nagy hotel előtt, amelynek első fala most olyan volt, mint egy fehér-rózsaszín mellvért és ő a Riza kisasszony szobájának nyitott ablaka alatt állt, lesvén, hogy a szellő majd csak előhoz onnan egy alvó sóhajt. Alexnak még ekkor sem jutott eszébe semmi sem.

És hogy másnap délelőtt mégis meg merte tenni azt, az is véletlen volt. Talán az életből távozásra ítéltek, a halálos betegek és a nagy bajba jutottak elszántsága sugallt neki mindent. Talán így volt lehetséges, hogy a félénk Alex öt palack hetvenhármas vörösbort helyezett ezüst tálcára, a palackok közét ibolya kék

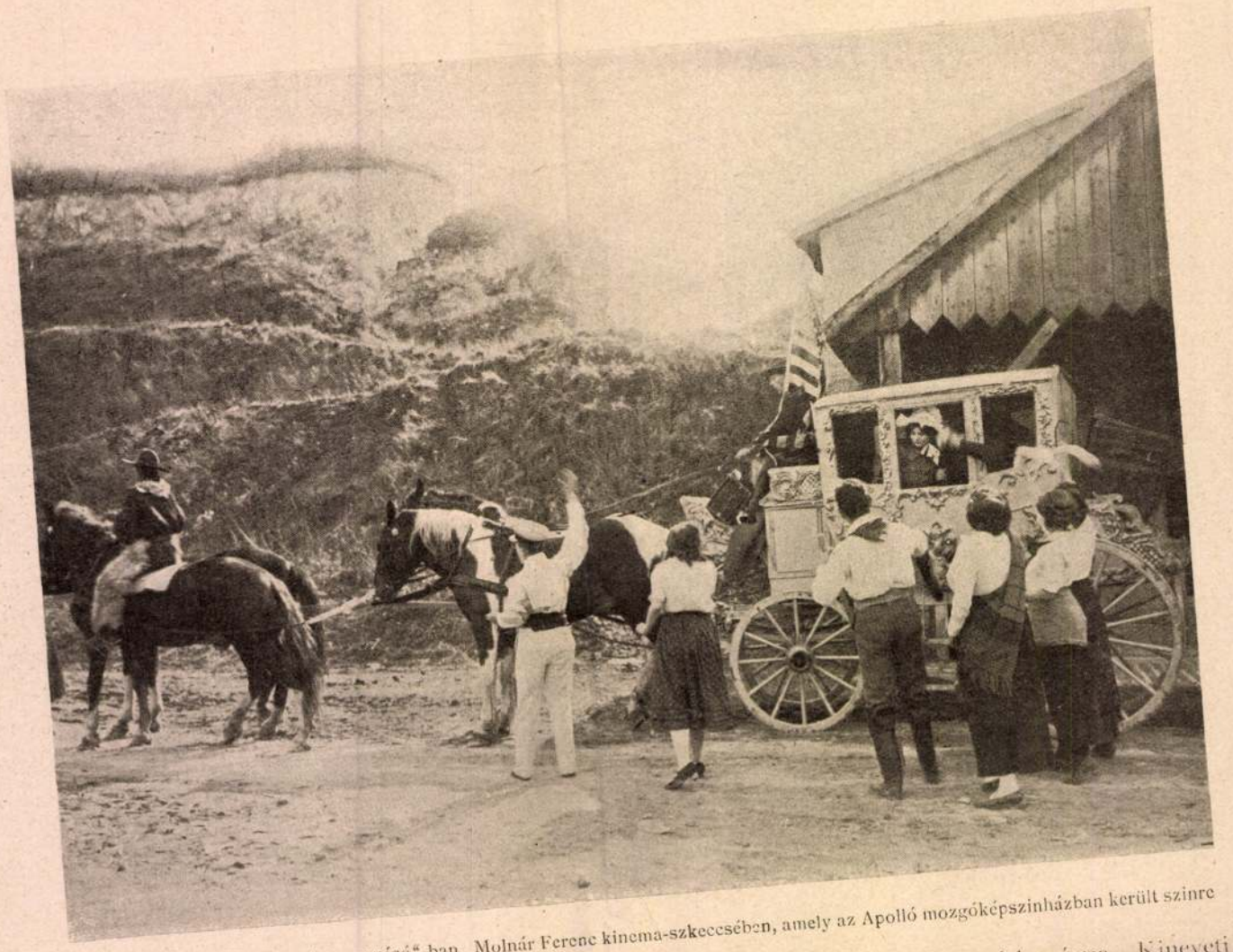

Az amerikai postakocsi „Az aranyásó"-ban, Molnár Ferenc kinema-szkeccsében, amely az Apolló mozgóképszinházban került szinre

prémjével bélelte ki és tizenegy órakor sietős kopogással nyitott be a kisasszony szobájába. Riza nagy okos szeme érthetetlenül bámult Alexra, a borra és az ibolyára. Tán kérdezett volna is valamit, de Alex, aki most gyorsan cselekedett, mint az ember csak megszállott pillanatokban tud, nem hagyta a bankárkisasszonyt szóhoz jutni.

— A nagyságos kisasszony — hadarta — ma délután hazautazik Pestre... Bocsásson meg, hogy ezt megtudtam, nem az én hibámból történt. De kár még elutazni. Vöslauban ilyenkor, augusztus végén a legszebb... Tudom, mert tavaly is itt voltam állomásban... Most én is elmegyek... nem még ma, óh ne méltóztassék félni. Nem ma lépek ki, csak napok mulva, talán csak holnap... holnap délután és ne vegye rossz néven a nagyságos kisasszony, ha megkérdezem, hogy odahaza önöknél, Pesten, a pincéri mesterséghez okvetetlenül szükséges-e a magyar nyelv tudása... Én ugyanis nem tudok magyarul... Bécsi fiú vagyok, apámnak vendéglője van a Mariahilferstrassén és én most csak azért szolgálok, hogy kitanuljam az üzletet... Apám hál' Istennek módos ember, nékem is küld, valahányszor csak kérek tőle és a nagyságos kisasszonynak azt sem szabad hinnie, hogy ez az egyetlen frakkom, ez ami rajtam van... Három frakkban dolgozom, csak méltóztatik tudni, egyik frakk éppen olyan, mint a másik és ezért látszik úgy, mintha mindig egyugyanazt a frakkot hordanám... A nevem egyébként Alexander Schott... Alexander és az uraságok a rövidség kedvéért szólítanak mindig Alexnak... És ez is meg fog változni, mihelyt átveszem apám üzletét.

Alex ezután kifutott a szobából. Éppen, hogy meghajtotta magát, de most nem túlságos mélyen, nem hivatalosan hajlongott. Azután futott. Kisietett a szobából és már azt sem tudhatta, hogy Riza kisasszony magában hogy felel az arcátlanságra. Kineveti őt, haragjában a szoba padlójára önti a bort vagy pedig panaszra siet a rendőrséghez? Alex már ebből semmit sem tudott, nem is akart tudni semmit sem és délben illedelmes közönnyel szolgálta ki Riza kisasszonyt a hármas asztalnál. Merev arccal, automata bábú módjára helyezte az asztalra a fehér húst és az érett gyümölcsöt és Alex-szal most már csak ebéd után történt valami. Ekkor volt, hogy Riza kisasszony elutazott, végleg és örökre elutazott és Alex fojtogató fájdalmában is örömteljesen sikoltott föl magában azért, hogy a pesti hercegnő elutazása pillanatában nem alázta őt meg borravaló-pénzzel.

A déli vasút öreg mozdonya elutazásra sipolt, amikor Alex magához parancsolta a borfiút. Két darab kék vastag papirost, két százkoronást nyomott a kezébe.

— Eridj föl — mondta neki — a gazdához és mondd meg neki, hogy Alexander Schott megvette tőle a hármas asztalt. Ha kérdezi, hogy miért, ne felelj neki, csak nyomd markába a pénzt és mondd azt is, hogy estére már úgy sem szolgálok föl. A hármas asztalnál pedig senki sem fog többé fölszolgálni és annál az asztalnál nem is fog többé ülni senki sem.

Alex most hátán az udvarra vitte az asztalt. Kezével gondos simára vasalta rajta az abroszt, amelyen az elpárolgó vörösbornak két halovány rózsaszínű csöppje egy egész elmult világot jelentett számára. Aprófával körülbástyázta az asztal négy lábát és nagy tüzet gyujtott. A hangosan sistergő lángok gyorsan falták föl az olcsó puhafából való asztalt. A szellő elhordta a füst szagát is és a kavicsos sárga homokon maradt fekete pernye most éppen olyan előkelően szomorú volt, mint a papirvékony üvegfalú pezsgőspohár, amit a szerelmes indulat zúz bánatos cseréppé.

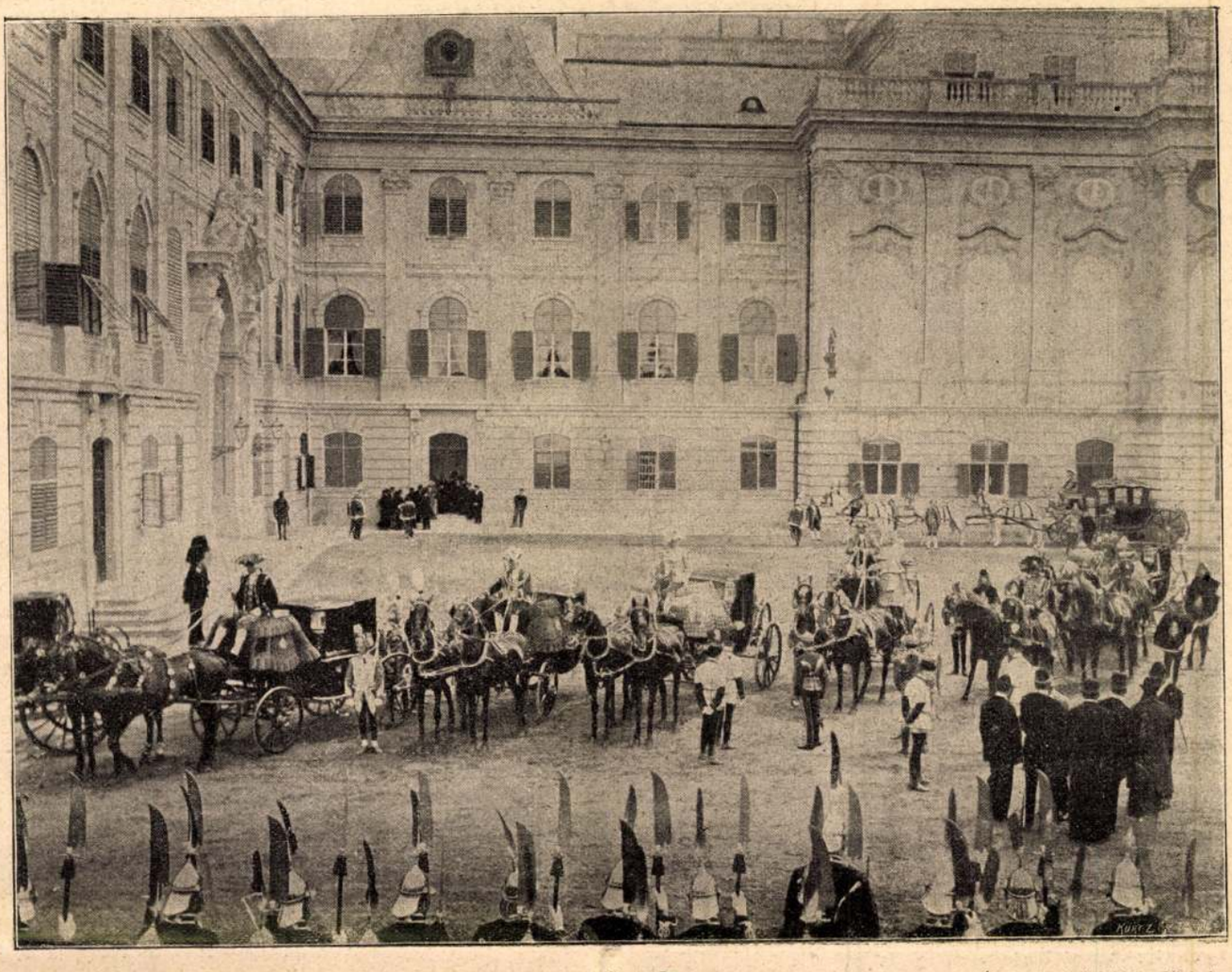

A koronát a Mátyás-templomba viszik. **Indulás előtt.** ERDÉLYI udvari fényképész fölvétele.

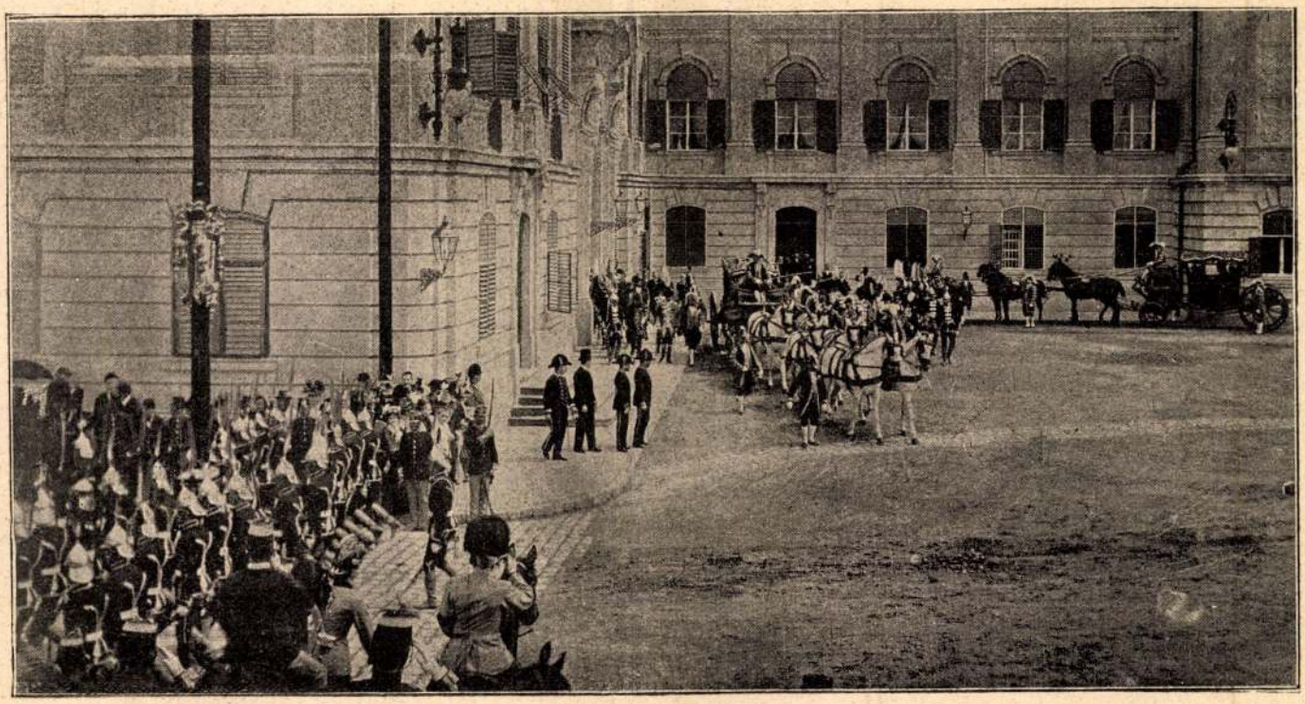

A koronát a Mátyás-templomba viszik. **A menet indul.** ERDÉLYI udvari fényképész fölvétele

Uj Idők 1896. II. 25 sz.

már rég és a magyar is jobban ismerné önmagát.

. . . Azóta elolvastam én is a Varga Ottó könyvét, azonban külömb és behatóbb kritikát én se mondhatok róla, mint a művésznő mondott. De elmondom még röviden a keletkezése történetét:

Néhány év előtt a Kisfaludy-Társaság ötszáz forintos díjat tűzött ki egy olyan történeti munkára, a melyben megvolna ugyan az alapos tudás is, de a mellett szép, egyszerü és mesterkéletlen nyelven mondaná el a magyar nemzet élményeit úgy, hogy gyönyörűséggel olvashassa ifjú és vén, tanult és nemtanult ember. Többszörös pályázatkihirdetés után akadt tizenkét versenytárs között egy, a mely megfelelt az igényeknek, és ez volt a Varga Ottó Magyarország története. Akkor még csonka volt a mű, de azóta befejezte szerzője. Megrendelhető könyvkereskedői úton, de a szerzőnél is (Budapest I., Dísztér 10. szám.) Ára fűzve 7 frt, kötve 8 frt.

A Gyurkovics-leányok német köntösben. Miután már ismerik őket széles e hazában, elmentek a németek közzé. *Fuchs* Lajosnak hívják azt a vállalkozó férfiut, a ki germán ruhába öltöztette őket, s ez is jól fest rajtuk. *Die Töchter der Frau von Gyurkovics* a német kiadás címe s megjelent Singer és Wolfner kiadásában, kevéssel azután, hogy három különböző német cégnél jelent meg Herczeg *Lápvirág* című elbeszélése ugyanannyi kiadásban.

Uj zeneművek, közli *Schunda V. J.* udvari hangszergyáros zenemükereskedő, Budapesten, Magyar-utca 18. sz. Angelotti: »*Margit Gavotte*«, zong. 75 kr. Bátor Sz.: »*Keleti örjárat*« (Marche Orientale), zong. 80 kr. Dankó P.: »*Eredeti szegedi nóták*« énekhangra és zongorára. 4 füzet: 1. »*Szélhullott az árvalányhaj*«. 2. »*Addig érik a gyümölcs a fán*«. — 5 füzet: 3. «*Biró uram*» (magyar ballada).

A színházakról. Nem ütött be a millénium a budapesti színházaknak, úgy a mint remélték. A közönség esténkint elmegy a kiállítási korzóra, Ós-Budavárába vagy Konstantinápolyba, mert azt gondolja magában: ezek mulandók, de a színházak később is fennállanak. Az utolsó hét azonban kissé javított a helyzeten, a mennyiben a jó vidék tömeges látogatása megtöltötte esténkint a színházakat. Volt prémiére is két helyen. A *vígszinház* németből átültetett bohózattal kedveskedett, a mely mulatságos voltával nagyon tetszett, a városligeti színkörben pedig *Kövessy* Albert új bohózata aratott szép sikert. Ez a kis színpad érdemes feladatot tűzött maga elé: ki akarja teljesen irtani magyar földről a bécsi izetlen possze-t és helyettesíteni azt a magyar bohózattal. Úgy látszik, hogy Kövessyben emberére talált.

Királyunk gyermekkoráról.

Azok az öreg bécsi urak, a kik a századdal majdnem egyidősek, még most is élénken emlékeznek, hogyan játszott és kergetőzött a kis szőkefürtös Ferenc József királyi herceg ifjabb fivérével, a most elhunyt Károly Lajossal a schönbrunni park fasorai közt s akárhány bécsi családnál van még egy kép, a mely az öreg Ferenc császárt ábrázolja, a mint fölemeli kedvenc unokáját, a bugyogós, csipkekrézlis kis Ferenc Józsefet, hogy ez egy aranyat tehessen a schönbrunni kastély előtt őrt álló gránátos patrontáskájába.

Ferenc József királyi herceg rendkívüli szerette a katonákat. Legfő öröme volt, ha a nagy katonai parádékat végignézhette és maga is mindig *katonásdit* játszott. Kedvenc pajtása *Taaffe* gróf volt, a későbbi osztrák miniszterelnök, a kivel folyton ekzecirozott, masirozott és mikor már a történelmet tanulta, csakis *francia háborút* játszott, azzal a különbséggel, hogy a francia hadsereget képviselő fiuk mindig asperni vereséget szenvedtek, de ő sohase tűrte, hogy az ő vezetése alatt álló osztrák haderőnek Wagramot adják revánsul.

Nagyon korán megösmerkedett a puska kezelésével is és ha jól viselte magát, azzal jutalmazták, hogy szabad volt vadásznia. Hogy milyen kitünő lövő a király, az köztudomásu dolog, mert most is, mikor a hatvanon túl van, semmi fáradságot nem röstell egy zergéért és talán életében egyetlen-egyszer sem hibázott el vadat.

A negyvenes években, mint serdülő fiut, *Gáspár* András huszárkapitány, a későbbi negyvennyolcas tábornok tanította lovagolni. A fiatal királyi herceg váltig panaszkodott Gáspárnak, hogy mindig csak gebékre ültetik, a melyeken nem próbálhatja ki ügyességét.

— Csak egyszer ülhetnék fel igazán jó paripára! — mondá és tekintete lángolt a gyönyör előérzetében. Addig-addig ismételte ezt, míg a mester maga is belátta, hogy az udvari istálló szelid, vén kancáján bizony nem valami nagy passzió lovagolni, de nem mert más lovat adni fenséges tanitványa alá.

A fiatal királyi herceg azonban annyira könyörgött Gáspárnak, úgy biztatta, hogy nem mondja meg az *Onkel*-nak — V. Ferdinándot értette — se a mamának s mikor az látta, hogy tanítványa igazán pompásan ül a nyeregben, egy napon megcserélte vele a lovát. Gáspár ült a vén kancára és saját félvér arabs lovát adta a királyi herceg alá.

— Lehet, hogy várfogságba kerülök — mondá a derék magyar huszár — de olyan kedves ez a gyermek, hogy nem tudok kérésének ellentállni.

A kis Ferenc József túlboldog volt. Az első kisérlet pompásan sikerült, úgy megülte a lovat, hogy ezentúl soha sem kínozták többé a szelid gebével és Gáspár az udvar legnagyobb megelégedésére fejezte be a tanítást.

És ezek a lovaglóórák mentették meg később életét. Mikor 1849-ben Gáspárt is halálra itélték, a fiatal uralkodó látva nevét a listán, kitörülte az: *auf Tod verurtheilt* mondást és várfogságot irt mellé, a mely büntetést is elengedte később esküvője napján.

Gáspár elment megköszönni a kegyelmet s I. Ferenc József mosolyogva mondta:

— Igaz, hogy ellenem harcolt, de mikor a vén gebétől megszabadított, oly nagy örömet szerzett, hogy egyáltalában el sem csukattam volna, ha nem lett volna *muszáj*.

Ez a *muszáj* sok mindennek adja meg a magyarázatát, a mi különben ellentétben állott a fiatal király szelid lelkével. Egészen édesanyja befolyása alatt állott és engedelmesebb, szófogadóbb gyermeket képzelni sem lehetett nála. Mikor már a trónon ült, akkor is anyja vezérelte, egészen odáig, míg belátta, hogy a fiui engedelmesség veszélylyel fenyegeti a birodalma jólétét. S ekkor támadt egy másik női befolyás is, szelidebb, végtelenül üdvösebb az előbbinél, a mely a saját jóságával együtt visszahódította számára a népek szivét.

—

A király palotája.

Az új királyi palotát is *Ybl* Miklós tervezte. A nagy poéta, a ki megszólaltatta a monumentálisnak néma kifejezőjét, a melyet csak művészlélek bir értelmes beszédre, a követ, és mindig érdekes dolgokat mondatott vele. A kinek munkájába folyton beleszóltak az elháríthatatlan akadályok, a kifejezés ellenségei: a pénzhiány, a régibb tervekhez és hagyományokhoz való ragaszkodás kötelezettsége és sok egyéb olyan körülmény, a mely a művészt kétségbeejtheti. A Bazilika építésénél megkötötte volt tervező gondolkodását a Hild-féle bástyatervezet. Csakis változtathatott akkor, de nem koncipiálhatott. Mikor az operaház tervét készítette, legszebb gondolatait, — például a nemes vonalu loggiát — kitörülte a takarékosság, mikor azután az a feladat jutott osztályául, hogy az új királyi palota terveit elkészítse, ezt a feladatot ugyancsak rögtön korlátok közé szorították: ráparancsoltak az építészre, hogy ragaszkodjék a mostani várlak stiljéhez. Ahhoz a bécsi első renaissancehoz, a mely inkább bécsi mint renaissance. Nem valami nagyon sürű ugyan ennek a stilnek nyilvánulása a mai palotán, hiszen csakis egyes részletekben mutatkozik rajta, mégis inkább baroknak mondható az a stilizált kaszárnya, a melynek mert a királynak háza, palota a neve, mint egyébnek vagy bárminek is. Ybl Miklós tehát kabátot varrt a meglevő gombhoz s a maga verőfényes nemes

A koronát a Mátyás-templomba viszik. **A díszkocsi.** ERDÉLYI udvari fényképész fölvétele.

renaissance rajongását lehűtötte. Az új palotán minden lehűtés dacára mégis a tiszta renaissance elemek dominálnak; a mester nem tudta a maga hitét teljesen megtagadni, az idegen templomban is a saját isteneit imádta. Az átformált renaissance, a késő alakulások, a bécsi formakedélyesség csak zavarják, de nem akadályozzák meg munkájában. Rásütik munkájára a maguk bélyegét, hanem ez a bélyeg hamis; minden barok színezete dacára, az új ház a renaissance jegyében született.

Az új palota vagy négyszer akkora lesz, mint a milyen a mostani ház. A sárga vakolathomlokzatos épület ezután csak oldalszárnya lesz az új palotának. Ugyanolyat még egyet építenek a régi fegyvertár helyére, a kettőt pedig egy beszögellő oszlopsoros épületrész betoldásával egybekötik. A mostani északi szárny, ez a semmitmondó, kétemeletes kaszárnyafalazat lesz az új főépületnek középső része. Homlokzatát faragott kővel rakják ki, oszlopsorokkal díszítik, arkádokkal komolyítják, a közepén két toronyrizalittel tagolják, a melyek a harmadik emelet színében szoborcsoportozatot hordanak majd, fölébe pedig nagy kupolás tornyot építenek. Ezt a beszögelést szánták az új palota dunai homlokzata vezérrészének. Hatalmas oszlopsoraival, nemes ornamentikájával, két, toronynak induló kis kiszögelésével, monumentális fedélzetével dominálni fog a dunai homlokzaton. A mester pompásan oldotta meg azt az ideát, hogy a szélesen elterülő, hatalmasan előre törő, a hegy széléig érő szárnyhomlokzatok fölött ez az aránylag keskeny s azonkívül még mélyen beszögelő homlokzatrész uralkodjék.

A mostani várudvar patkóalakja megszűnik. A Krisztinaváros felé kiépítik a négyszög negyedik oldalát. Magán a hegyfensikon nem volt hely az új épület számára. Ráépítik tehát a meredek hegyoldalra. Óriás méretü alapfalakra rakják az új házat, a melynek főhomlokzata szinte leér a hegy lábáig. Hatalmas hegytámasztó falakon áll a háromemeletes palota. Terrászszaival hétemeletes; a második terrászszon már valóban ház ez az óriás építkezés: ezen vannak a pince és konyhaemeletek. A hétemeletes homlokzat, a sűrű terazzók, az előtte húzódó utaknak remekül tagolt falai, a balusztervonalak, a vaskos, de mindvégig arányos ornamentika: olyan impozánssá teszik az új palota krisztinavárosi részét, hogy hozzáfoghatót nem találunk sehol a kontinensen, de túl a vizeken sem. A természet nehány fogas kérdéssel megtoldotta azt a feladatot, a melyet *Ybl* Miklósnak adtak volt, s a művész ezeket is pompásan megoldotta. Ennek a művészeti megoldásnak érdeme a teknikai megoldás dicsőségét jóval gyarapítja. Hogy befejezte földi pályáját az öreg művész, fiatal erő lépett a nyomába. *Hauszmann* Alajos tanár az utód. Sok ügyes dolgot alkotott már, sőt egy-két szép dolgot is. Az új palota részletterveinek elkészítése az ő dolga lesz. Talán magán a terven is változtatnia kell majd egyet mást. Bármit és bármennyit tesz, ne követelje magának az érdem javarészét! A dicsőséges bevégzés emlékezzék meg mindig arról, a ki nem egészen dicstelenül kezdte meg a művet. Ne feledjük el az Ybl nevét, ha az új palota építőjéről beszélünk.

g. ö.

Millèniumi kitüntetések. A június nyolcadiki ragyogás után olyan eső következett, a minek ritkán örvendhet a föld népe, hanem inkább csak a felső tízezrek. Tudniillik *rendjeleső*. Miután *kegyelmes* volt a király és néhány száz elitéltnek elengedte büntetése hátralevő részét, *kegyes* is volt és megjutalmazott sok, nagyon sok érdemet. Körülbelül megemlékezett a tudomány és a művészet minden ágáról, csak az irodalomról nem. De ez sem az ő hibája, hanem azoké, a kik nem emlékeztették rá. Így is közelebb jutott a magyar irodalom a néphez, a mely nem vár kegyet sehonnan és mindent csak a jó földnek, meg saját magának köszönhet.

Bizonyos másrészt, hogy nagyon jól választották meg a kitüntetendőket. Mutatja ezt már a következő osztályozás is, a melybe átvettük a hivatalos lapból a leginkább ismert neveket:

Emberbarátok: Semsey Andor. (Egy kicsit kevesen vannak!)

Főpapok: Bubics Zsigmond, Schuster Konstantin, Posilovics György, Vályi János, Szász Károly, Metian János, Nikolics Miron, Müller Frigyes, Baltik Frigyes.

Parlamenti nagyságok: Szilágyi Dezsö.

Művészek: Munkácsy Mihály, Benczur Gyula, Locz Károly, Zala György, Mihalovich Ödön.

Tudósok: Beöthy Zsolt, Vámbéry Ármin, Kőrösi József, Keleti Gusztáv, Eötvös Lóránd, Győry Elek, Entz Géza, König Gyula, Lengyel Béla, Szily Kálmán.

Jogászok: Czorda Bódog, Vértessy Sándor, Bogisich Lajos, Fischer Domokos.

Főrendek: Nádasdy Ferenc, Dessewffy Aurél, Miksics Kálmán, Lipthay Béla, Erdődy István,

Nagyiparosok és bankigazgatók: Goldberger Sámuel, Hevesi Ödön, Deil Jenő, Soltész Vilmos, Tiller Sámuel.

Rabik: Bloch Mózes, Lipsics Lipót.

Községi bírák: Berlován Marko, Mazár András és Rátz Sándor.

Irók és színészek: senki.

A legnagyobb kitüntetés volt a valóságos belső titkos tanácsosság, a legkisebb az ezüst érdemkereszt. De a maga szférájában nagy örömet keltett és nagy tekintélyt szerzett ez is, amaz is.

A frakk tragédiája. Az volt kiírva a főváros meghívóján, a mely a a június hetediki audienciának szólott, hogy megjelenés díszmagyarban, *kivételesen* frakkban. Megkondult tehát nálunk is a halálharang a frakk fölött, miut már jóval előbb a külföld sok nagyobb városában, a hol esztétikai szempontból kimondták rá a szentenciát, hogy eltörlendő. De megesett sorsán egy városi atyának a szíve és tiltakozott a frakk ilyetén kipellengérezte-

tése ellen. Hogy is ne! Mikor kivételes állást biztosítanak neki. Az volt rá nézve a szomoru sors, mikor az ötvenes években *általánosították*. Egy gazdag bácskai földbirtokos összevásárolt néhány száz frakkot meg köcsögkalapot abból az alkalomból, hogy néhai Albrecht királyi herceg, mint Magyarország katonai kormányzója beutazta az Alföldöt és a hány vályogvető cigány meg kondás csak keze ügyébe akadt, mind felöltöztette frakkba, meg köcsögkalapba. A cseh beamterek feljajdultak a hivatalos viselet e kigúnyolása miatt, és a tréfás földbirtokost beinvitálták néhány hétre a szegedi csillagbörtönbe politikai fogolynak. Mikor kiszabadult, meg azt cselekedte, hogy egy hamburgi állatszelidítőnél husz darab majmot rendelt és azokat öltöztette fel frakkba. A ki pedig birkát lopott, az nem került többé kalodába, hanem frakkot adtak rá. Ez volt a frakk igazi tragédiája, nem pedig a mai állapot, mikor úgy bánnak vele, mint egy nyugdíjazandó előkelő egyéniséggel, a kinek voltak valaha érdemei, de most már nem korszerü. Ha tábornokokat meg minisztereket lehetett nyugdíjazni, miért nem a frakkot is?

A Ballon Captif Godard rövid idő alatt Budapest egyik legkedveltebb közlekedési eszköze lett azok számára, a kik — magasra törnek. Május havában nem kevesebb mint 292 alkalommal látogatta meg a magasabb régiókat, magával vivén 649 hölgyet és 3147 férfiut. A mai napig pedig összesen 435-ször szállt fel 5911 utassal.

A SZERKESZTŐ ÜZENETEI.

Az Uj Idők vidéki olvasóit értesitjük, hogy a mikor Budapestre utaznak a kiállitás megtekintésére, nem szükséges a lapot maguk után küldetni, mert a budapesti legelőkelőbb szállók több példányban kapják az *Uj Idők*-et és igy majdnem minden szállodai szobában található az *Uj Idők* legujabb száma. Nevezetesen a következő szállókban: *Adria, Angol királyné, Kontinentál, Európa, István főherceg, Nemzeti szálloda, Orient, Pannónia, Rémi-szálló, Royal, Vadászkürt.*

N. T. M. Vári. Nem nyert.

B. P. Szeged. A kötet megérkezett és mihelyt a hasonnemü közlendők sorában helyet szoríthatunk, méltatni is fogjuk érdeme szerint.

Minden újra éled. Ezúttal a forma nem sikerült. Az olyan rímek, mint éledsz-ébredsz, tavasz-maradsz tökéletesen elrontják az illuziót. Aztán üres is az egész és hangulatnélküli: mintha csak egy óriási keretben parányi, semmit mondó képet mutatnának.

J. H. Temesvár. Az *Ezer év* alakjai, melyeket mult számunkban közöltük, *Streliszky* műterméből kerültek ki. Rá is vallanak erre a finom ízlésü és a legmodernebb teknika minden vívmányait felhasználó atelier-ra.

M. J. Budapest. Nem lehetetlen, hogy kívánsága a nyár folyamán teljesül. Egyelőre érdekesebb közlendők várnak sorra a mostani, érdekesnél érdekesebb milléniumi világból.

Ludovika-Akadémia. Külön levél is ment. Nagyon örvendenénk, ha sikerült csoportképet kaphatnánk.

Bács-Petrovác. Fordított elbeszélésekre nem jut hely az Uj Időkben. Az az elbeszélés, a melyet ön küldött, különben megjelent már magyar nyelven egy fővárosi napilapban.

Angyalos. Nagyon köszönjük a szíves elismerést. Ilyen egyszerü és meleg őszinteséggel elmondva, kétszeresen jólesik.

Tartalom:

Szöveg: *Ragyogás.* — *Második szerelem.* Regény. Irta Herczeg Ferenc. (Folytatás.) — *Az ezredéves diszmenet.* Irta Bársony István. — *Koronázás száz év előtt.* — *Diákok.* — *A kék ködben.* Jelenet. Irta Tábori Róbert. — *Elvonúlva.* Költemény. Irta Nógrádi Pap Gyula. — *Udvari méltóságok keletkezése.* Irta Marczianyi György. — *Rovatok:* Irodalom. Színház. Mindenféle. A szerkesztő üzenetei.

Képeink: *Az ezredéves diszmenet* című cikkhez öt kép. — A *Diákok* című cikkhez négy kép. — *A koronát a Mátyás-templomba viszik.* (Négy képpel.) — *Részletek az uj országházból.* (Két képpel.)

Kéziratokat nem adunk vissza.

Laptulajdonos: **Singer és Wolfner**
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, Andrássy-ut 10.

Alapitási év 1810.
HALTENBERGER BÉLA Kassa.
Magyarország legrégibb és a vidék legnagyobb ruha-kelmefestő gyára és vegytisztitó intézete. — Postai cimzés: **Haltenberger kelmefestő és tisztitóintézet Kassán.**

Kitüntetve a kairói mü- és iparkiállitáson érdemkereszt és aranyéremmel.

A legszebb disz ugy ***hölgyek,*** mint ***uraknál*** a szép és dus hajzat.

Capillator,

Dr. KAJDÁCSY JÓZSEF hajnövesztő szere,

Bpest fő- és székv. gy. orv., bőrgy. (v. cs. és kir. ezredorv.), kinek sok orvosi tapasztalatai és beható tudományos buvárlatai alapján sikerült egy szert előállitani, mely minden ilynemü készitményt már azért is felülmul, mert legelső eset ez, hogy egy ily szer szakavatott orvos által készittetett; ki számos esetben kipróbálta annak csalhatatlan biztos hatását. E szer ***rövid használat után megszünteti a haj kihullását,*** meggátolja a haj eltörédezését, a fejkorpát és egyáltalában ***meggyógyitja a fejbőrt és hajzat minden kóros állapotát.*** Egy üveg ára ***3 korona.*** Használati utasitás minden üveghez csomagolva. Csakis a jelen

védjegygyel ellátott szer valódi, tehát más értéktelen utánzások megvételétől óvakodjék.

RESTAURATOR.

Egyetlen megbizható szer a ***hajzat megőszülésének meggátlására. Nem tévesztendő össze*** a szokásos hajfestő szerekkel, melyek a hajat egyszerüen megfestik, mig e szer hatása alatt a haj visszanyeri rövid idő alatt természetes, üde ifju szinét és fényét. Csakis azon készitmény valódi, mely sajátkezü »Dr. Kajdacsy József« névalá irásomat viseli. Egy üveg ára használati utasitással ***4 korona.***
E két szer ***magyarországi főraktára: Török József gyógyszertárában Budapest, Király-utca 12. szám.***

Most érkezett Amerikából

5000 Photoret

(mellényzsebbe való fényképészeti készülék)
rendkivül sikerült találmány, Edison maga megdicsérte. Minden pillanatban felvételekre kész. Pillanatnyi fényképek. **Egy Photoret films-sel 36 felvételre tökéletes 4 frtért.**
Az amerikai, angol és francia rendőrségnél használtatik.
A Photoret főraktára: Wien, I., Predigergasse 3.

Most jelent meg! Most jelent meg!

Szabolcs házassága.

Irta **HERCZEG FERENC**

Regény.

Ára 1 frt 50 kr.
Diszkötésben 2 frt 40 kr.

Singer és Wolfner kiadása Bpesten.

Sivatag lett a szerelem völgye,
Nem enyeleg többé hold és csermely,
A zöld part s a tamarinda töve,
Be van festve ifju piros vérrel.

Két szép halott mellett áll a kényur,
Véres tőr kezében, átok ajkán,
Megérté a gyöngyvirágnak báját;
Tudja Elka arcza miért halvány.

Ormodi Bertalan.

Az utolsó budai basa.

Történeti elbeszélés JÓKAI MÓR-tól.

(Folytatás.)

Másnap reggel felkereste Ihánzádét Petneházy a könyvtár pinczeboltjában.

— Csodálkozol ugye, hogy még itt látsz?

— Szerelmetes fiam, — én semmin sem csodálkozom; én azt mondtam, hogy ma fogsz elszökni, nem tegnap.

— Pedig látod, sem ma nem szököm, sem holnap; hanem itt maradok.

— Ne ugy mondd, édes fiam! „Itt maradtam“ ezt mondhatod. De az, hogy „itt maradok“ a jövendők árnyékában van, s azokba te nem látsz. Tudom nagyon jól, hogy miért maradtál itt? Tellivel találkoztál, vele beszéltél, enyelegtél; tele vagy az ő szemeinek tüzével. Tellinek igen szép, édes hangja van, azoktul nem hallod a szót, a mit egy fejed fölé lehajló láthatlan ajk, hozzád közel, beszél; elfelejtesz miatta minden veszélyt, bánatot, a mi tégedet és hazádat fenyeget. Igen jól van. Azért a mi meg van irva, az meg van irva; de jusson eszedbe egyszer, majd mikor erényeidnek, hös szivednek jutalmát várod és — nem kapod meg, hogy ez büntetés rajtad, a miért egy időben az asszony miatt elfeledted a férfit.

— Ne vádolj, imám; hallgasd meg elébb, a mit nekem Telli beszélt.

— Édes fiam; nekem abból nincs mit tanulnom, a mit te tudsz. Tartsd meg magadnak. Nektek van egy hosszu hitformátok, mellyben elmondjátok, hogy miben hisztek : egy Istenben, Szentháromságban, bünbocsánatban, örök életben; pedig mind ezekben összeséggel nem hisztek annyira, mint az asszonyok szavában. Nálunk ez a hit nincsen. A muzulmán őrzi az asszonyt s nem hisz a beszédének. Tegnap este, mielőtt Abdihoz mentél volna, a basa háremében felkeresé leányát, Tellit, ki gyermekei között első kegyencze. Ez parancsol a többinek, még anyjának is, a ki különben egy tudatlan georgiai rabnő; senki sem ügyel rá. A basa ölébe vonta leánykáját s azt mondá neki, szép borzas haját még jobban felborzolva : kedves leánykám, szemem fénye, holnap reggel *férjednek* fejét vétetem.

— Micsoda férjének ? kiálta közbe Petneházy.

— Épen ezt kérdezte Telli is : „micsoda férjemnek?“ Abdi elnevette magát; (háremében nevetni is szokott) kicsiny leánykám, lásd én jól tudom, hogy te Petneházyval titokban megesküdtél, nejévé lettél; magától a rabnőtől tudom, ki téged minden éjjel ki szokott bocsátani a háremből a vadaskert felöli ajtón; te magad mondád el neki.

— Minden éjjel ? kérdé szorongó szivvel Petneházy.

— Ne az jusson eszedbe, hogy „minden éjjel“; hanem az, hogy fejedről beszél valaki.

— De az nem igaz; én hetenkint egyszer szoktam vele találkozni, egy rövid órára, és lelkemre mondom, e találkozás olly tiszta volt, mint mikor a napsugár és a harmat találkoznak.

— Az mindegy : a bölcs ezt nem kérdezi. Telli lesütötte szemeit, midőn apja ezt mondá, s nem tagadott semmit. Kedves leánykám, férjednek meg kell halni. Telli azt kérdezé : miért? Mert áruló, felelt a basa. Mit vétett? kérdé Telli. Még nem vétett, de majd vétni fog. Kár érte, mert igen szép ember, monda Telli; ***ne ölesd őt meg holnap;*** hadd éljen még egy hétig. Sokat kérsz, monda a basa, annyit nem adhatok; de ha még gyönyörködni akarsz szép szemeiben, engedek egy napot és két éjszakát, egy napig, két éjszakáig nem öletem meg; addig örüljetek egymásnak.“ A dervis vállára ütött a bámulva hallgató Petneházynak. Kedves fiam, az egyik éjszaka már letelt.

Petneházy felrezzent ámulatából :

— Ez mese. Álmodtad ezt, elámitott valaki, a kitől hallád. Hiszen, ha Abdi azt hivé, hogy Telli nöm, hogy bizta volna rá azt a titkot, hogy engem meg akar öletni, azzal az engedélylyel, hogy engemet még azután többször láthasson, velem beszélhessen; hisz azt csak képzelheté, hogy egy szerető hölgy figyelmeztetni fogja kedvesét a veszélyre, melly feje fölött függ, s azon lesz, hogy őt megszöktesse onnan, a hol fenyegetik.

— Pedig te előtted Telli nem árulá el e titkot, ugye bár? — Egészen más dolgokrul beszéltetek. Dicsöségrül, sztambuli utról, kitüntetésekről, aztán boldog szerelemről, vidám családi körről, a mikben a keresztyének annyi költészetet találnak? Telli mosolygott, Telli szemei ragyogtak, Telli boldog volt; tehette volna-e ezt, ha az igaz volna, hogy Abdi basa két nap mulva le akarja Petneházyt fejeztetni? Tudna-e illy képtelenséget összerimezni valaki? ugye bár?

— Ugy van? Ezt magyarázd meg.

— Szerelmes fiam : a süketnek éles szemeket adott az ég, hogy lássa, a mit meghallani nem bir; a vaknak finom hallást, hogy pótolja szemeinek halálát; de te vak is vagy, süket is vagy; neked érezned kell; ütést kell érezned, kemény ütést, hogy magadhoz térj. Legyen meg az is. Jöjj el ma este, mikor a muezzim másodikszor kiált a minarében, a győzelem térre, hol a csigaszökő kut van; ottan találsz a kut fala mellé elrejtve, egy gyaloghintót hordárok nélkül. Ott várj addig, még én is megérkezem; a többit majd megmondom akkor, vagy talán nem is mondom, de meglátod magad.

Petneházy nem felelt, de arczából láthatá Ihánzáde, hogy az ajánlatot nincs kedve elfogadni.

— Te csak a muezzim harmadik kiáltása után vagy a vadaskert kioszkjába rendelve, addig visszatérhetsz.

Petneházy meg volt lepetve :

— Honnan tudod ezt?

— Az idők kiszámitása, egyszerü összeadás és kivonás.

— Homályosan beszélsz.

— Annak, a ki nem gondolkozik fölötte homályos az; majd világosabban fogsz érteni, ha látsz. Nem akarod megtudni e kérdés magyarázatát : „minden éjjel?“

Petneházy fogva volt e szóval. Ihánzádé tudta, hogy a féltés foga erösebben megragadja a férfit, mint az oroszláné.

— Jól van. El fogok menni.

— Addig is két dologra kérlek : egyik az, hogy ne menj haza, egész nap ne légy szállásodon. Mikor az embert a veszély keresi, jó neki nem lenni otthon : az ugy is addig keres, míg rád talál.

— Kedvedért ráállok.

— Másodszor arra kérlek, hogy meg ne kisértsd a várnak bármellyik kapuján való kimenetelt, mert azt elhiheted nekem, hogy a parancs már ki van adva, bármerre akarnál eltávozni, rögtön elfogjanak.

Petneházy vállat vonitott, mint a ki ezt sem hiszi.

— Én kisegitelek e kelepczéből, a miben lánczczal és selyemhálóval vagy megfogva; de senkivel ne közöld titkodat. Hogy meggyőzzelek a veszély jelenlétéről, egyre figyelmeztetlek. A mig hozzám jöttél, hátad mögött egy édes-piláf áruló török jött mindenütt, fennhangon kiabálva : „vegyetek piláfot, édes piláfot!“ erre te eddig nem figyeltél; majd vigyázz reá, most itt áll az ajtóm előtt s a mint kimégy, ismét utánad fog menni, fejére teszi kosarát, vállára veszi három lábu asztalát s kisér kiabálva mindenütt; a hol te megállsz, ő is megáll; ha valami házba bemégy, annak az ajtaja előtt lerakja sátorfáját, s méri a nádmézes rispogácsát a jövőmenőknek. Ez a rád vigyázó kém. Egy átöltözött mutefellika, a ki fejével felelős a tiedről, s ezért mindenütt nyomban követ. Ha pedig egyszer valamellyik kapuhoz közelitenél, akkor ez a mutefellika egyszerre meggyorsitaná lépteit, eléd kerülne, elhagyna nehány lépéssel s az őrház előtt háromszor kiáltva : vegyetek édes piláfot! ez volna a jel, hogy te vagy az, a kit az örszemnek le kell tartóztatni. Ha kimégy, majd tapasztalod, hogy igazat mondtam. A süteményárus mindenüve kisérni fog. Meg sem intheted érte, mert hiszen neki az a kenyérkeresete, hogy a várost járja, s arról nem tehet, ha te is mind ott jársz, a hol ő. De ne is erőszakoskodjál vele, hanem légy ravasz, mint ellenfeleid. Itt vannak mindenféle kitömött állatok a régi Mátyás gyüjteményből, a miktől a törökök irtóznak; ezek közöl egy kis fekete patkányt rejts el mentéd ujjába. Mikor le akarod a kémet rázni nyakadról, fordulj oda hozzá s kérd, hogy engedjen a hátán levő kosárból piláfot választanod;

*

akkor csusztasd a sütemény közé a kitömött patkányt. Azzal keress fel valami piaczot, a hol török nép van; ott menj be egy kapu alá; a kém a kapu előtt megálland, a nép körülfogja, sütményét venni kezdi, s megtalálja közte a patkányt. Arra mindenki „varázslót, hitetlent“ fog kiáltani, a mutefellikát megrohanják, megverik; te az alatt, mig a kém felvilágositja, hogy ő ki és mi, a zavarba nyomot veszthetsz s a kitüzött helyre siethetsz, onnan aztán az én gondom odább vinni.

(Folytatása következik.)

Fehérhegységi utiképek.

(A CSALLÓKÖZI UTIKÉPEK IRÓJÁTÓL.)

Első rész.

Pozsonytól Szakolczáig fölfelé.

(Folytatás.)

II.

Stomfa, királyi vára és megyéje a XIII. századb. Várkastélya; urai. Pálffyak. Ősök képcsarnoka. Jelmez- és történelmi tanulmányok a képcsarnokban. Hősök nemzedéke a végeken. A nők házi krónikája. Ősanyák regéi, A család nemtője. Az elsülyedt kincs Családaink virágzásának egyik fokmérője. Egy rajnai levéltár kincsei. Franczia szinház és magyar hippodrom. Magyar épitészeti izlés. A hazai ipar egykor és most; zsidó tenyészet és kereskedés. Borostyánkővára romjai, története és hajdani kinézése. Egy vár belső szerkezete. A névtelen várrom. Hol a történet hallgat, szól a rege. Monda az óriásleányról. Rézhámorvölgy. Barlangok. Természettudósok és történetbuvárok.

Már nehány lépésnyire Mászttól a vele majdnem összefüggő ***Stomfa*** mezővárost érjük. Régi telep ez is. Okirataink már 1241-ben, mint királyi várat emlitik, mellynek külön megyéje (comitatus) volt. — Idővel a Szentgyörgyi grófok birták; ezek kihaltával kis időn át különféle családokat uralt; mig a XVII. század eleje óta a gróf Pálffyak tartós birtokába jutott. Régi királyi várát, melly egy ideig államfogház is volt, Pálffy Pál nádor épittette ujra a XVII. században. Hogy korában tekintélyes ugynevezett vizvár lehetett, vizsánczai és négyszögére alkalmazott erős tornyai maig tanusitják. A hány ellenség erre járt — pedig hogy sokszor járt, az ország szélén Bécs felé fekvése mutatja — mindannyi megküzdött vele. — Honunk háborus krónikái épen ugy emlitik már a cseh Ottokár elleni magyar hadakban, mint a török tatár dulásokban Bethlen, Rákóczy és Tököli felkelésében. Még a legutóbbi negyven nyolczadiki viszontagságokat is megérezte; ámbár ekkor mind a két hadnak már inkább csak megszállásul, mintsem erősségül szolgált, miután már ugyis rég kivetközte volt harczias kinézését, és későbbi urai szépitései által nagyszerű park közepett egyszerü kastélylyá alakult, fényes termeket és kényelmes lakokat előtárva belsejében. (Lásd a képet.)

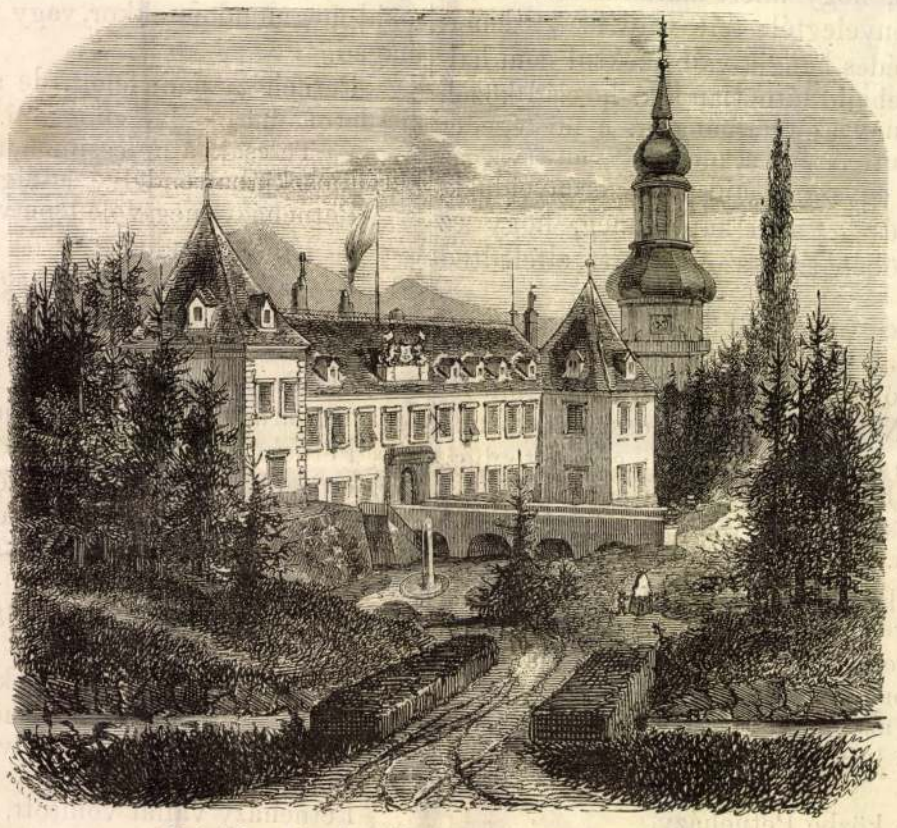

Fehérhegységi utiképek : Stompfai várkastélya.

Ott láthatod egyik teremében a hires Pálffy család ősei képcsarnokát is, kezdve Héderváry Konth Páltól, Istvánnak a pártos kemény vitéznek fiától, kinek vitéz tetteit s erős lelkét, mint a krónika mondja, a nemzet hegedősei századokon át dalaikban zengék. Unokája II. Pál volt az első, ki atyja iránti tiszteletből-e, vagy a Konth névnek, mint lázadók és fölségsértők nevének megbélyegzése miatt, vagy a mi legvalóbbszinű, az akkori népies szokásnál fogva, atyja Pál nevéről Pálffynak neveztetett. Igy származott a család ***Pálffy*** neve. De sokáig még a Konth nevet is váltva vagy együtt is használták, valamint a Konth-czimert folyvást viselték; mignem az Erdődy Bakácsokkal házasodás által nagyobb gazdaságra és hatalomra emelkedtek ismét; s a Pálffy nevet is vitéz viselői még hiresbbé tevék.

Szemléljük azonban egymás után a hatalmas ősök teljes sorát. Legelől harczias kemény arczéllel, erős üstökbe csavarodott, vagy bozontos hosszu hajjal és szakállal, egyszerű összabásu zekékben, buzogánynyal kézben, vagy pánczélos, sisakos jelmezekben láthatók; majd sajátságos átmenetben látjuk őket, mint változnak az utóbbi században sima arczu, hajporos, parókás, czopfos udvaronczokká; mig az ujabb korban ismét festői szebbnél szebb, drágábbnál drágább régi alaku magyar öltönyök diszitik tagjaikat.

De ez s amaz öltözet alatt köztök egyiránt a hősök s államférfiak szakadatlan sorát találjuk. A vitéz Konthokon tul ott áll a Mohácsnál elvérzett ***Pálffy Lőrincz***; ***Miklós*** a győri hős, korában a régi magyar vitézségnek és lovagiasságnak legfényesb képviselője, kinek nevét hazánk története méltán csak legnagyobb hősei, a Hunyadyak és Zrinyiek mellett emlitheti; ***István***, a rettenthetetlen koronaör; ***Pál***, ***Miklós***, ***János***, három nádor majdnem egymás után, kik családjukban közel egy századig megtarták az ország nádori székét. Közülök János a szatmári békekötés által történetünk egy uj korszakát létesité; négy tábornagy mellett végre két püspök : ***Tamás*** a nyitrai, mint szilárd államférfi, a buzgó ***Ferdinánd***, csanádi és egri, mint a szelid tudományok barátja s a nagyszombati egyetem egyik ujon alkotója tündöklik. Alig is van az országnak czime, hivatala vagy kitüntetése, mellynek diszjelét egy vagy más közülök nem viselné.

Mégis a vitézi pálya volt leginkább sajátuk; de mellyet többnyire államhivatalokkal együtt viseltek, mint ez hazánk közéletében egykor elválaszthatlan volt. Hadi pályájukat azonban nemcsak a hadsereg minden szinü és szabásu egyenruhái és fegyvernemei jelelik. — A harcztéren elesettek száma a mult század végeig a családnak mintegy két harmadát teszi. Gyakran egész család az atya gyermekeivel, vagy valamennyi testvér a hadmezőn vérzett el. Miklósnak a győri hősnek, például atyja és két testvére elesett, a harmadik török fogságba jutott, és hogy őt, ki összesen huszonhat ütközetben győzött a törökön és tizenhat várat vett be egymás után, hasonló sors nem érte, bizonyára nem rajta mult. — Miklós nádornak ismét mind a négy fia, négy külön csatában esett el; s ő maga is Belgrádnál lábán megsebesitve, teljes életén át béna maradt. Testvére János nádor három fia közől kettő halt el a harczmezőn. S igy tovább, mennél meszszebb visszamegyünk, annál több. Ugy, hogy a család ezen jellemző hősi erénye nemzetünknél közmondássá lön : „***Cak jó katona a Pálffy***“ mond Dugonics gyüjteményében egyik közmondásunk.

Sokszor gondolám, hogy talán csak azért is szállták meg hős családaink egykor hazájok széleit, mint a Zrinyiek, Frangepánok, Erdődyek, Keglevichek a Horvát-, Dalmát- és Török-határt; a Pálffyak Pozsony határait, fölebb a Czoborok a Morva széleket, a Szápolyayak, Thurzók, Csákyak stb. Szepest, Árvát, Liptót stb. hogy annál gyakoribb alkalmuk legyen az ellennel sikra szállani. Nyilván a régi határőrgrófi, nálunk báni és vajdai intézmény, mintegy családi hagyománynyá lön, s az ivadék vérébe ment át. — De mit használna az ősök borongó dicsősége multján, mit képeiken andalogni, ha hogy a jelen sivar, puszta, a jövő pedig reménytelen volna, mint annyi előkelő nemzetségünk mai családi állapota, fájdalom, tanusitja. Nem igy itt! E nemben a szellemdus férfiak s a fejledező tettvágyó ifjak reménydus nemzedéke virit még, mint e kastély lakói tanusitják.

Saját érdeket kölcsönöznek illy régi családi képcsarnokoknak a nők, az ősanyák arczképei, mellyek máshol, épen a régibb családi képtárakban csak ritkábban jönek elő. Ha a férfiak komoly, rideg, hadedzett vonásain megfárad a szem, és kedélyünk szinte megzsibbadt a folytonos véres had, országos bonyodalmak emlé-

kénél, mellyek mindegyikét itt egy-egy szereplő hőse jelöli; szinte jól esik közbe közbe megnyugodni ezen szende, szemérmes hölgyek házias szigoru erkölcsü nők, méltóságosan nyugodt anyák képein. A Pálffyak képcsarnoka ezek emlékét is dusan föltartotta. Az ország elsőházainak leányait találjuk nejeik közt: Vingarti Geréb, Derssffy, Báthory, Kinizsy, Bánffy, Erdődi, Révay családok hölgyeit; kik közé a XVII. század óta a dús Fuggernőktől kezdve, a külföld első rangu aristokratiájának herczegi és grófi leányai nevei vegyülnek. Kellemdus alakjukat, a régiebbeknél az olly festői magyar öltözékben, fátyolosan, fodros fökötővel, a későbbieknél a feszes spanyol öltönyben, csipkés gallérosan, gyakran első rendü müvészek ecsetelék vászonra. Egy kettő, például hires festő hazánkfia, Kupetzky eddig ismeretlen s általunk felfödözött remek-

sokkal halaványabb, kifejezése búsabbá lesz a képtárban függő képén, mellyen ős nemzeti jelmezben, sürü fehér gyöngyfüzérrel, a sajátos magyar fökötövel tekint le halvány nemes arcza, nagy életteljes fekete szemei bús kifejezésével. A róla és megjelenéseiről szóló számos rege egyike, szolgált gr. Majláth János, az Irisben megjelent, ismeretes beszélyének alaptárgyaul: mint jelent meg a ház mostani szellemdus herczeg asszonyának álmában, utalva öt azon helyre, hol a család átkos kincse elsülyedve létezik. Az ott intézett ásatás által egy régi damask élü tör került elő, ketté törött élén három vércsepphez hasonló rozsdafoltot mutatva. Tovább a márvány szikla sem engedte az ásatást. Ha azonban még a család kincséről is szólni akarnánk, ugy nyilván a házi krónikának a dús Erdődi Bakócz Juditról s a kincses Fugger Máriáról szóló fejeze-

A farkasvadászat déli Oroszországban. — (Lásd a szöveget 451. lapon.)

müve. — Mig azonban a férfiak emlékét és tetteit a történet fönnen hirdeti, a nőkről legfölebb csak a házi, családi krónika szól, vagy egy-egy hagyomány és rege mindaz, a mi felölök fönmaradt. Illy kegyeletes vonásokat ősanyáikról a Pálffyak családi emlékei is bőven tudnak. Nevezetes hagyomány a család egyik törzsanyjáról: Derssffy Zsófiáról, hogy a család minden tagjának rendesen meg szokott jelenni álmában, valahányszor valamely veszély fenegeti, mintegy előre intve öt. Igy látják öt a ház hütlen szolgái is éjjelente kisérteni, kiknek fenyegetözik, öket kisértetesen üldözi s ijeszti ha roszat forralnak uraik ellen. Az egész ház hallja illyenkor suhogó szellemies körüljárását, majd lármás dobogó lépteit; s nem egyik természetesen megborzadva látni vélte már az ősanya kisérteties, leplezett, homályos szürke alakját.

Illyenkor azután ugy találják, hogy arcza másnap reggel

teit kellene elbeszélnünk. De erre most utunkban rá nem érünk. — A képtár mellett mindjárt a jól rendezett nagy könyvtár áll. Helyesen! hogy az ösök példáján buzdulva, azonnal okuljunk is. A több ezerre menö könyvkészlet nem szenved hiányt a hazai régibb történelmi kutfök s a magyar nemzeti irodalom főbb müveiben sem. E részben ujabban is gyarapodik; nem mint legtöbb föuri házaink hasonló könyvtárai, mellyek megfoghatlanul épen a mai élénkebb irodalmi mozgalom korában, rég elérve netovábbjukat, már sem nem mozganak sem nem élnek; mint egy feledett szomoru sirboltban, sürü porlepel alatt szendereg kastélyuk ugy nevezett könyvtára. Legbeszélőbb tanusága nyilván annak, hogy már ök is elérték netovábbjukat, s nekik is ütött az óra, mellyen a korcsosodás lefelé vivő utja kezdődik. Nekem egy illy föuri házban a könyvtár mindenkor a család virágzásának érzékeny fokmérője.

Vas. Ujs. 1859

A levéltár diszét és becsét ellenben itt a külföldi eredeti régi hártya-okmányok olly érdekes és dús tömege képezi, melly hazánkban párját nem leli. A sajátlagi Pálffy családi levéltár az öregebb herczegi és majoratusi ágat illetvén; itt a hires gróf Daunok, a Pálffyak ezen ágába olvadt családi emlékei tartatnak. A collini győzelméről hires gr. Daun tábornagy férfi ivadék nélkül kihalt ágának ősei, már a XII. században Luxenburgi marsalok, és Rajna melléki hatalmas vasallok voltak. S ezen időtől fogva száz meg száz érdekesbnél érdekesb pargamen-tekercs hirdeti házok hatalmát, gyarapodását, hübéri visszonyaikat, családi összeköttetéseiket s a félvilágra szóló tetteiket: mert idővel spanyol grandok, olasz herczegek és magyar indigenák is lőnek. Nincs is családja hazánknak, mellynek levéltára nem csak régiségre és gazdagságra — mert ebben jóval maga után hagyja valamennyit — de még jól, épen és szépen, a legkisebb pecsét-részletig föntartott példányai rendezettségére nézve is vele versenyezhetne. Fájdalom, hogy a magyar történetbuvár épen csak külső formai okulást nyerhet belőlük, tárgyuk távol esvén hazánk történetétől. Igy is azonban, ha nem csurog legalább csepeg, egy és más mellékes körülményt a Rajna mellékéről is fölvilágositva hazánkban; de az előbbi nyereség sem csekély a tárgyismeröre nézve; első tekintetre szembeötlők itt a hazai és külföldi okirati különbségek, kezdve a hártya nemétől, egész a betük és pecsétnyomat s metszet eltérő alakjáig s anyagáig; melly eltérése azután persze nem mindig a kedves mienk előnyére ütnek ki. Hát még tekintve azt, hogy ott már a XIII. század óta majdnem folyvást anya nyelvén szól, amugy száz meg száz számra, a rajnai okirat; mig nálunk ki látott csak XV. századi magyarul szóló hártya-okiratot is!? —

A kastély számtalan termei és szobái egyik végén szép kápolna áll, az ó-német iskola festvényei nem egy remek szent képével; mésfelől, hogy misem hianyozzék, a tágas, nagy, egykori szinházépület, minőt, mint tudjuk, a mult században egy elegans magyar nagyuri ház sem nélkülözhetett, oltárán természetesen francziául áldozva Thaliának. Oltára azonban itt is rég elpusztult, temploma hippodrommá, vagy egyszerün magyarul mondva, lovardává változott. Guny-e csupán, vagy hogy erkölcsi leczke is, mi az ilyesekben nem csak rejlik, de ugyancsak világosan szól. Ugylátszik mind a kettő. Hiában, az idegen divatnövény még nagyuri lakjainkban is, ezen minden idegennek honos tüzhelyén, csak tengéletet élt és soha sem tudott virágzásra kapni. Mint a modoros parókás, czopfos mult századi viseletet levedlettük, nemzeti ruhánk ünnepies viseletéhez visszatérve; ugy az idegen szinházak is a természetesebb lovagi gyakorlatoknak engedtek már eddig is helyet. Vagy hogy csak csupán külmáz és divatkór megint ez is: ezek a mindenféle sportok, versenyek, agarászatok, steeplechase-k, vagy hogy is hiják mind őket?

Stomfa nevezetessége tetemes plebániai egyháza is, hármas hajójával és magas tornyával. Az utóbbi kidomborodó kupjaival s erkélyeivel valóságos *magyar épitészeti* izlésben alakittatott. Hogyan? tehát volna már csakugyan eredeti magyar épitészeti izlés is? kérdi talán a kegyes olvasó. Mi ugyan nem tehetünk róla; de igy jellemzi legalább egyike a műtörténet mai első tekintélyeinek: *Eitelberger* tanár, hazánkbani archaeologiai kirándulása leirásában, alföldi rónánk egyházai ezen sajátságos kuposan kidüdörödő erkélyes magas toronytetőit, mint a magyar müépitészet eredeti s okozatos alkotmányát. Mindenesetre találóbban van mondva legalább, mint midön egykor V—t I—e Budapesti Viszhangban az Ybl által épitett kaplonyi egyházat ismertetve, a derék müvészre erőnek erejével ráfogta, hogy ez által egy eredeti uj magyar épiteszeti izlésnek lön megalapitója; bizonyára Ybl mester saját maga legnagyobb csudálkozására, ki ilyesmiről még csak nem is álmodott, midön egyszerün, de valódi virtuositással igyekezett emlitett müvében az ugynevezett középkori átmeneti izlést (transennal styl, t. i. a románból a gótba) utánozni. Hivalkodó ábrándozás nyilván ez is, uj, még pedig uj magyar épitészeti izlésről szólani, midön még a műtörténet abéczéjét sem ismerjük. Eddig valóban, ha csak ezen toronytetőinket vagy a csallóközi kenyérsütő kemenczéket (lásd a mult évi Vas. Ujságban) s talán még magyar falvaink sátoralaku házait nem tartjuk eredetileg kifejtett nemzeti épitészeti formáinknak inkább, mintsem müvészetünknek, máskép csakugyan nincs mit kereskednünk épitészeti izlésünkkel.

De hagyjuk ezt most. Folytassuk utunkat Stomfa élénk főutczáján keresztül, mellyet a méhkas előtt zsibongó méhekhez hasonlón, boltjaik előtt tolongó zsidók még élenkebbé tesznek, naponként egész rajokat bocsátva ki innét a körül fekvő falukba. Előttem az okmány, mellynek engedelmével alig kétszáz év előtt, az első hét zsidó itt megtelepedett, s azóta fajuk valódi jákóbi áldásával szaporodva, a népség nem csak tetemes de pénzesebb felét is képezik.

Hagyjuk el azonban rövid időre a poros országutat is. Mindjárt a parkból kies ösvény vezet a kellemes völgybe, s a mindinkább magasodó vadon hegység közé. Hajdan ezer elrejlett völgyek, valamint Stomfa is, igen élénk iparállomások voltak. A vidék viszhangzott kallói folytonos morajától, mellyeket a sebes esésü hegyi patak forgatott. Mondják, hogy Stomfa sajátlag eredeti német és szláv nevét: Stampfen, Stupava, szinte ezen malmok, gyárak csapómühelyek kallóitól vette volna. Máskép szólnak az okiratok, mellyek már a XIII. században, midön még a helynek valószinüleg sem gyárai sem kallói nem voltak, nevét már is magyarosan hangoztatják. Az iparosok ide is ugylátszik a török dulás idejében fészkelték magukat, mint hazánk felsőbb biztosabb részébe. A völgyben nehány malmon kivül, még nem rég papirosgyár is virágzott, és maig is teng egy rézhámor, meg löpormalom; az ipar többi ágai azonban nagyobbára megszüntek, helyébe a zsidók bizonytalanabb kereskedése lépett.

(Folytatása következik.)

A drágakövek mint jelképek.

A régiek a drágaköveknek titkos erőket és sajátságokat tulajdonittottak. Az ó-testamentomi iróknál a csillagokat jelzették azok, s illyen értelemben fordulnak elő Ezékiel-, Dániel- és Mózsesnél az ő képes beszedeikben. Theofrastus Paracelsus a 16-ik században különös gyógyerőket vélt azokban fölfedezhetni.

A *gyémánt* az erőnek, állandóságnak, ártatlanságnak és más erényeknek volt jelképe; azt hitték, hogy használ az a méreg, dögvész, ijedelem, álmatlanság ellen; lecsendesiti a haragot, s megtartja a szeretetet a házaspárok közt. Azon gyémánt, mellyet a zsidók főpapja az év 3 ünnepén hordott, midön a szentélyből kijött, biztos profétája volt a jövendőnek: ha hófehér szint öltött magára, szerencsét jósolt, ha vérveres szinnel tündöklött, had fenyegetett, ha fekete szinü volt, általános gyásztól lehete tartani. Az arabok azt hiszik, hogy ha az ujszülöttre gyémántot helyeznek, az a nyavalyatörést nem kapja meg, s hogy ha magán hordja az ember, a gyomor- és bélfájást meggyógyitja; ellenben ha lenyeli, azonnal meg kell halnia. Még a 16-ik században is azt képzelték, hogy egyik gyémánt a másikból származik, s különösen a luxemburgi herczegné varázsgyémántjáról hitték, hogy az koronkint ujakat nemz.

A *rubin* a régiek szerint szinte szerencsét jelentett; számüzte a szomoruságot, elfojtotta a bujaságot és rosz gondolatokat; rosz jel volt, ha szinét megváltoztatta, de ha ismét fölvette azt, eltünt a szerencsétlenség. Ovid szerint a nap laka rubinból áll, s földét smaragd alkotja. A *keleti gránát* vagy *kárbunkulus* is hasonló tulajdonokkal birt, mint a rubin. Ellenállott a tüznek, meggyógyitotta a csipásságot, elüzte a rosz álmot és éjjeli jeleneteket, s a megromlott légnek ellenszere volt. — A keleti mesékben gyakran van szó róla.

A *jáczintkövet* nyakba függesztették, hogy a dögvésztől menten maradjanak. Erősitette a szivet, védett a villámtól, szaporitotta a gazdagságot, észt és tiszteletet, ha azt magánál hordta az ember. Epifánius a szalamandrával hasonlitja azt egybe, amennyiben egyik sem ég meg a tüzben, és azért mind kettő az igazi hitnek jelképe, melly az indulatokon diadalmaskodik, s azokat végtére egészen eloltja. Minthogy állitólag elveszti szinét és megfejéredik a tüzben, azért a hit győzelmének tekintethetik. Átalában azt mondja Solinus, hogy szinét a gőzkör befolyásaihoz képest változtatja, amennyiben fénylik, ha derült az ég, meghomályosodik, ha be van borulva. Psellus pedig azt állitja, hogy ha a jáczintkövet ecetben beveszi az ember, attól — köhögés, komorkór és sérv meggyógyul. Az arabok jó hatásunak tartják, ha azt az ember magával hordja, mert illyenkor azt eszközli, hogy az embernek minden kivánata szerint foly; ha nyelve alá teszi az ember eloltja a szomjat, s a mi legkülönösebb vizbefultaknak ujján még soha nem láttak jáczintkövet.

Az *ametiszt* a római nőknek legkedveltebb drágaköve volt, később nagyon alászállott becsben. Görögös neve szerint annyit tesz, mint ittaságot gátló, miért is azt hitték, hogy a belőle metszett poharakból büntetlenül lehet inni, mert ugy az ember meg nem részegedhetik. Egyébként ez is elháritotta a rosz gondolatokat,

vetlenül megelőző évek úgyszólván egyidejűen készült két legnagyobbszabású tervében: Ybl fóti templomában és Feszl képviselőháztervében (mindkettő 1845-ben készült), addig a forradalom után meginduló építkezéseket csaknem egyhangúan a romanticizmus uralja. Sőt, mint láttuk, a hivatalos elismertetést is elérte a képviselőházpályázaton.

Hogy mennyire egyhangú volt a romanticizmus uralkodása a szabadságharc után való abszolutizmus éveiben, erre jellemző és bizonyító példák:

1844-ben készíti Hild József (?) a József-ipari műtanoda tervét, *

1845—55-ben építi gróf Károlyi István megbízásából Ybl a fóti templomot,

1852-ben építi Ybl az Unger-Schmidt-féle bérházat (Múzeum-körút 7. sz.),

1852-ben építi Brein (Ignác?) ** a Pekáry-féle házat (Király-utca),

1852-ben készül Pollák Mihály restaurációs terve a pécsi templomhoz,

1853-ban a Horváth Edmond által Wieser Ferenccel építtetett palota a Szép-utca és Hatvani- (mai Kossuth Lajos-) utca sarkán,

1853-ban építi Wieser Ferenc a Pichler-házat a Nagykorona-u. 11.,

1854—58 közti időszakban épül a bécsi Ludwig Foerster terve szerint a pesti dohány-utcai zsidó templom,

1855-ben épül Hild József terve szerint a Hermina-kápolna,

1856-ban építteti gróf Karácsonyi Guidó Pan József *** terve szerint budai (Krisztina-körút) palotáját,

1856-ban a nagyváradi színház tervét készíti ismeretlen építész,

1857-ben a királylátogatáskor Pesten és Budán épülnek „emlékdíszek“,

1857-ben készíti Skalniczky Antal a debreceni színház tervét,

1857-ben épül a Sas-utca 3. szám alatti Munk-féle ház, tervezője eddig ismeretlen,

1857-ben az orsovai Korona-kápolna épül,

1858-ban a Nemzeti Lovarda épül Ybl tervei szerint,

1859-ben Máltás Hugó építi a Váci-körút 22. sz. alatti házat,

1861-ben Gerster Károly a Sas-utca 17. sz. alatti házat építi,

1862-ben építi Máltás Hugó a Kovács Sebestyén András házát (József-tér 5.),

1862-ben építi Wieser Ferenc a Ferenciek templomának toronysisakját,

1862-ben építi Máltás Hugó a Fő-utca 3. házat,

1862-ben a székesfehérvári Vörösmarty-téren épít Schmidt Károly három épületet romanizáló homlokzattal,

1862-ben építi Máltás Hugó a Jégverem-utca 2. házat,

1862—64-ben építi Ybl Miklós a Budai Takarékpénztár épületét,

1862-ben Weber Antal befejezi a vörösvári gr. Erdődy-kastélyt,

1863-ban ismeretlen építész a bácsmegyei kelébiai kastélyt,

1865-ben ugyanez az építész a bácsmegyei katymári kastélyt építi,

1863-ban az oroszvári kastélyt építteti gr. Zichy Ferraris Manó.

Ezeken kívül építi Feszl Frigyes ama műveit, melyekről itt szándékosan hallgattunk. Ezekről a következőkben fogunk említést tenni.

Ez időben úgyszólván az egyetlen Lipót-templom az, amelyet még klasszicista modorban tervezett Hild József.

Összes építészeink, öregek, fiatalok, klasszicisták — nem-klasszicisták romantikusokká lettek, illetve a romantika vizein úsznak vagy tanulnak úszni. Ezt teszi még Pollák Mihály is 79 éves korában a pécsi templom restaurálásánál, Hild József 67 éves korában a Hermina-kápolna tervezésénél, Ybl Miklós, Brein Ignác, Skalnitzky Antal, az egyik Zitterbarth, Gerster Károly. Mindegyikük azonban, mint a következmények megmutatták, a korhangulat tüzén kigyulladt szalmalángszerű lobbanással volt csak romantikus, nem pedig benső meggyőződésből. Az ő elemük a klasszicizmus volt.

Velük szemben áll Feszl Frigyes, Wieser Ferenc, Pan József, Máltás Hugó csoportja. Vezérük Feszl Frigyes a szó legigazibb értelmében vérbeli romantikus. Pályája három periódusra oszlik.

Az első periódus a román-gót formavilágában feloldott romantika.

* Zelovich Kornél: A kir. József-müegyetem története 97. oldal.

** Haeuffler Z. V. Ofen und Pest 1854. „Preis“.

*** Hunfalvy: Magyarország és Erdély I. 106. oldal. Hevesi: Budapest 223. 1875.

FESZL FRIGYES: AZ OSZVALD- (O. K. H.) HÁZ. 1851.

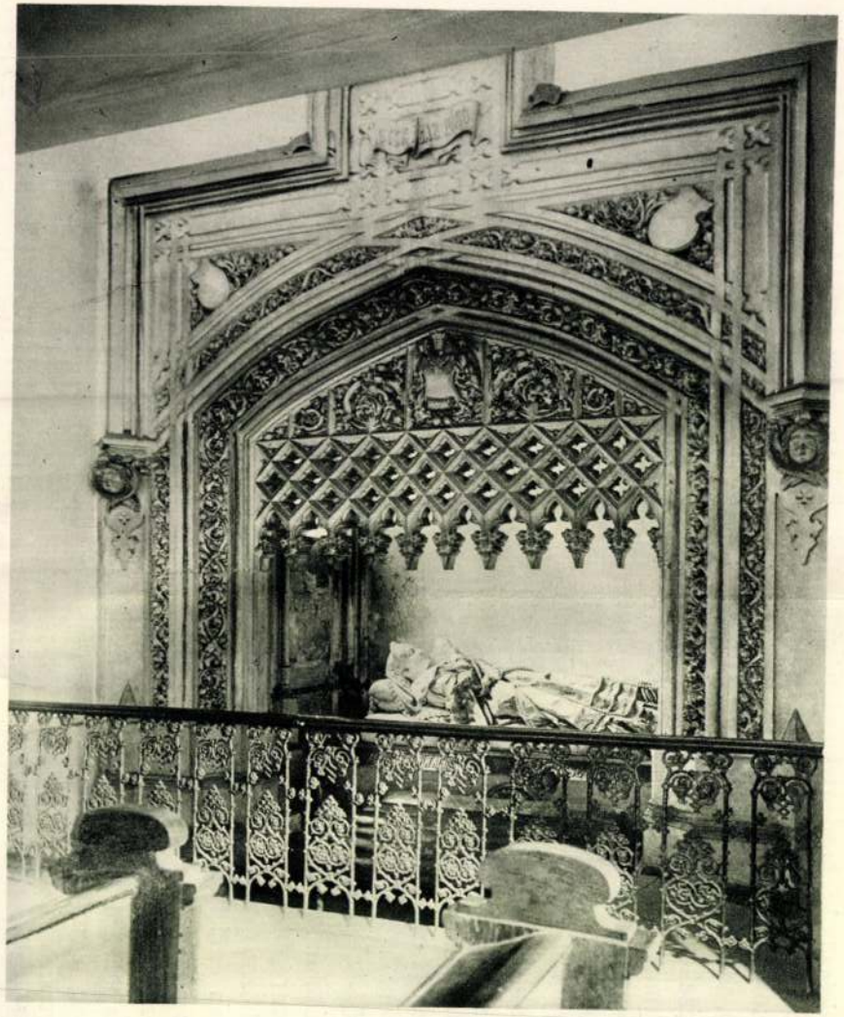

FESZL FRIGYES: GRÓF ZICHY MANÓNÉ SÍREMLÉKE
A KÁLVINTÉRI TEMPLOMBAN. 1852.

törekvéseire, egész lelki életére élesen rávilágít ez a jelige. Csodálatos és megható, hogyan villan Feszl újat, modernet kutató és jól látó szeme az ekkor már másfél évtizede halott Kisfaludy Károly egy gondolatára, Kisfaludyéra, az Auróra, a magyar romanticizmus megformálójáéra, a Széchenyit is megihlető Kisfaludy Károlyéra.

Túlhaladná e dolgozat kereteit, ha megrajzolni akarnók azt a korhangulatot és a korhangulat keltette erőknek azt a bámulatosan szabatos összjátékát, amelyet a Kazinczy—Kisfaludy—Feszl—Széchenyi nevei által jelzett törekvések, a negyvenes évek Magyarországában a politika, irodalom és művészet terén párhuzamosan produkáltak. Itt erre csak rámutathatunk, mert ez egyöntetűségében páratlan tüneménynek részletes feltárása már az e dolgozat elején említett monográfia feladata lesz.

Visszatérve mármost a képviselőházterv jellemzésére, elmondhatjuk, hogy e terv Feszlnek egyik legérettebb alkotása. Messzire kimagaslik a korból. Ne feledjük, hogy ekkor Pollák, Hild, Zitterbarth, Kasselik, Hofrichter, a klasszicista tábor kisebb mestereivel együtt, még erejük teljében küzdenek az építészet porondján a klaszszicizmus könnyen ható, szinte beidegződött formáival. Feszlnek ezekkel a beidegződött formákkal kellett megküzdenie — a nemzeti törekvések jegyében. Már ekkor a mór és román elemeket hozza egymás közelségébe és már itt is mesterien, huszonötéves korát meghazudtolóan. A terv mégsem válhatott valósággá a közbejött forradalom miatt. Pedig már hozzá is kezdtek az építéshez az Újvásártéren, a mai Erzsébet-téren.

Röviden meg kell emlékeznünk ezzel kapcsolatban a romanticizmusnak és általában a kornak a kelet művészete iránt való előszeretetéről. A XIX. század kelet felé fordulása a művészetben nem volt új dolog. Ha visszatekintünk a műtörténet legrégibb periodusaira, sokszor érezhetjük a keleti motívumok nagy varázsát, mely időnként talán inkább tudattalanul ragadta magával a műtörténet korszakait a kelettel való politikai érintkezések okozataként. Ilyen jelenséget észlelhetünk elsősorban a keletről táplálkozott román korban. Ilyen okozatok a Velence építészetében, műiparában rejlő keleti momentumok, ilyenek a spanyolországi mór hatások az egész spanyol művészetben (mind a kettő éppen Feszl Frigyesre volt nagy hatással). Ezek mind politikai kapcsolatokból adódtak. Szándékosan nyúlt keleti ornamentika, keleti kubusz után a rokokó, mely különösen a japán és a kínai ornamentikát kedvelte. Gondoljunk Drezdában az 1715—17-ben épült japán palotára, továbbá az Elba partján lévő Pillnitz-kastélyra, melyet 1725—30-ban Pöppelmann épített át. Itt a sarokrizalit középső ablaknyílásának kínai baldachinszerű kiképzése Pöppelmanntól, továbbá a sarokrizalitek japán födélidomai igen erős keletázsiai hatásokat mutatnak.

A XIX. század romanticizmusának újból keleti témák felé való fordulása, mely csak megújulása tehát egy régi mozgalomnak, az arab-mór, izlám formarészletek felé tájékozódott. E tájékozódásnak voltak politikai okai is. Egyrészt és legfőképpen a napoleoni háborúk nyomán bekövetkezett feltárása az idevágó és eladdig ismeretlen mór emlékeknek, másrészt az utazók kutatásai voltak a romanticizmus ily irányú szeretetének legfőbb okai.

Egymás után jelentek meg ekkor a külföldön oly művek, melyek a kelet művészetére vonatkozó ismereteket gyarapították és felkeltették az érdeklődést a kelet műemlékei iránt. Ch. Texier: Description de l'Arménie, la Perse et la Mésopotamie (1842), Flandin et Coste: Voyage en Perse Moderne (1850), X. Hommaire de Hell: Voyage en Turquie et en Perse (1854), P. Coste: Monuments modernes de la Perse (1867), P. Coste: Architecture Arabe (1869) azok a művek, melyek e tekintetben a legnagyobb hatással voltak a korra és bizonyosan Feszlre is. Ezenkívül is a Revue de l'Architecture a negyvenes évektől fokozott figyelemmel volt a kelet építészeti műveire. Így ez a folyóirat már 1849-ben ismerteti az Eufrát melletti Anii templomot, mely a nyugati művészetre gyakorolt keleti hatások kutatásánál ma oly nagy fontosságú szerepet játszik Strzygowski műveiben.

Itt kell megemlítenünk, ha nem is tartozik szorosan tárgyunkhoz, mint a korhangulatra jellemző tényt, hogy ugyane korban a japán fametszetek iránt való érdeklődés köti le egy csoport figyelmét Párizsban.

YBL MIKLÓS: MÚZEUM-KÖRÚT 7. SZ. HÁZ. 1852. Utcai homlokzat.

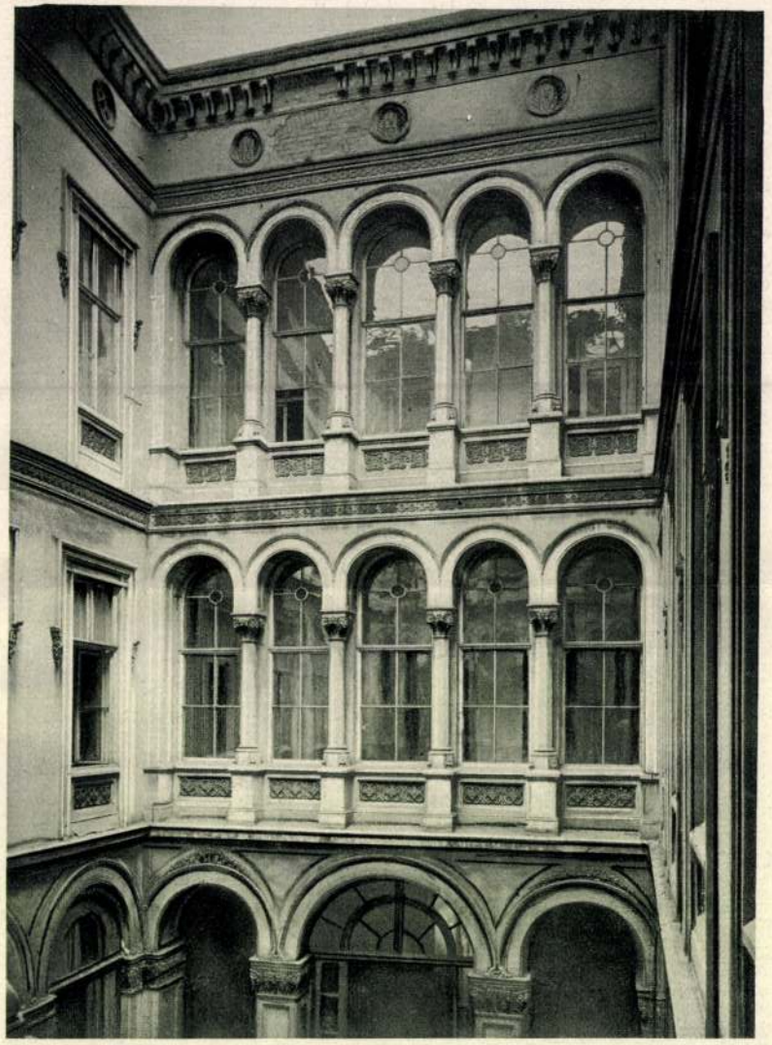

YBL MIKLÓS: MÚZEUM-KÖRÚT 7. SZ. HÁZ. 1852. Udvar.

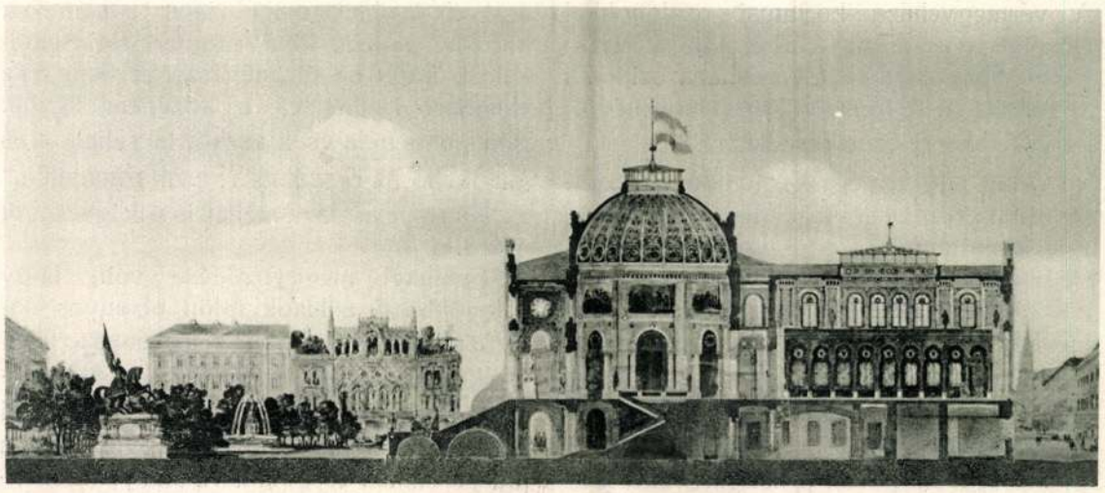

FESZL FRIGYES: A KÉPVISELŐHÁZ ÉPÜLETÉNEK TERVE. 1845. Metszet.

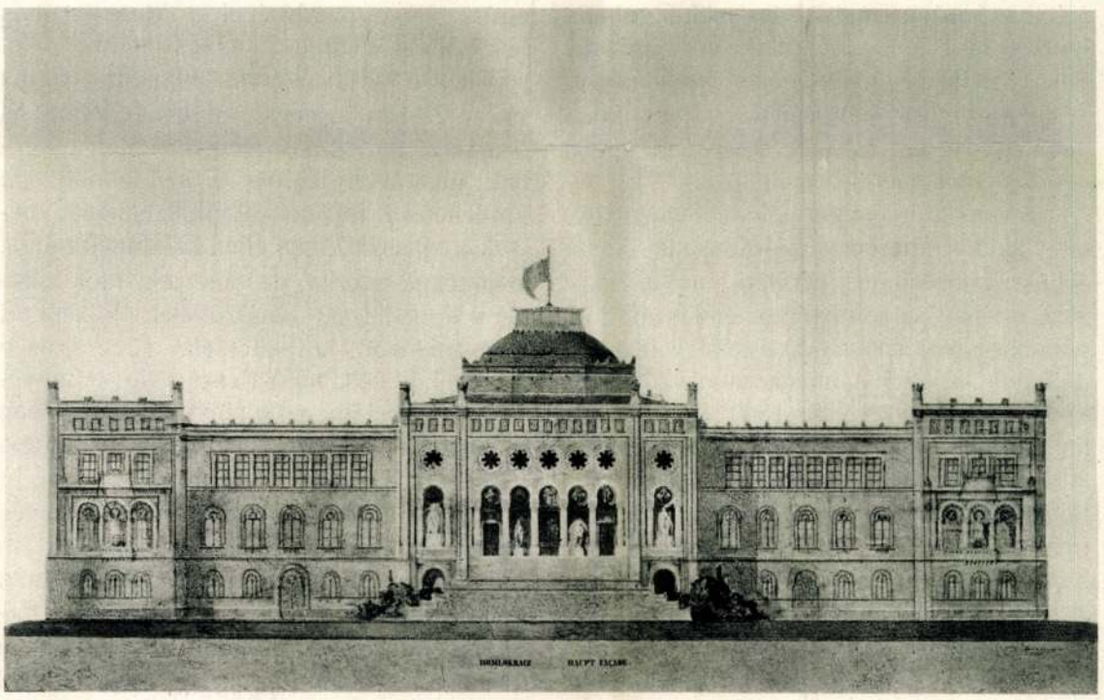

FESZL FRIGYES: A KÉPVISELŐHÁZ ÉPÜLETÉNEK TERVE. 1845. Főhomlokzat.

Mikor Ferenczy körül ez a küzdelem végbemegy, 1840—41-ben, ugyanekkor épülnek Pesten a neoklasszicizmus legnemesebb, legmonumentálisabb épületei. A vármegyeháza korintusi oszlopokkal ékesített portikusza épúgy, mint a kereskedők háza és a régi városháza ezidőtájt készültek el. A Nemzeti Múzeumot még öt év választja el az elkészüléstől.

Tehát míg az egyik oldalon: a szobrászatban kezdenek megcsömörleni a klaszszicista formaművészettől, ugyanekkor a másik oldalon: az építészetben ekkor születnek a neoklasszicista építészetnek egyhangúan megbámult és tényleg egész a mai napig legszebb, legnemesebb épületei. Igen figyelemreméltó és a művészi fejlődés különösségére jellemző tény.

De 1843-ban kezd a hangulat ebben az irányban is megváltozni. Ekkor írja a Pesti Hirlap: „Hild jeles építőmesterre büszke lehet hazánk; ő sok oly szép és nagyszerű művet hagyand hátra maga után, melyek még századok mulva is méltányoltatni fognak, de ő is idegen stílusban dolgozik." Mikor pedig 1845-ben a képviselőház építésére hirdetnek pályázatot, a Társalkodó már egyenesen kívánja, hogy az épület nemzeti szellemet fejezzen ki.

Ugyanakkor, mikor nálunk Pesten Pollák, Hild, Zitterbarth és Kasselik dicsőségük tetőpontján állottak, ugyanekkor Münchenben, a romantikus építészet gócpontjában már a romantika építészete aratta diadalait, egyiket a másik után. Az uralkodó: Lajos király már 1820 táján teljesen meghódolt a romantikus építészetnek. A romantika iránti rajongása odáig nőtt, hogy építő programmjának nagy részét ennek szolgálatába állította. A gótika és a német középkor ekkorában jött divatba. A német dómok restaurálásának kezdete e korba nyúlik.

1832-ben indul Friedrich Gärtner karriérje, kinek nagy szerepe van a királynak a romanticizmus felé való fordulásában. Ez időben (1829—40) épül egyik főműve, a Ludwigskirche, Gärtner első romantikus kísérlete és általában is az első a XIX. század romanizáló és gótizáló templomainak hosszú sorában. Ezzel egyidejűen építi ugyancsak Gärtner a Hof- und Staatsbibliotheket, az Egyetemet, a Wittelsbacher palotát, Ziebland a Bonifácius-bazilikát és Klenze az Allerheiligenkirchet.

Berlinben Schinkel, a neoklasszicista építészet legnagyobb mestere, már München egy évtizeddel megelőzően, romantikus húrokat penget. Paul Klopfer írja Schinkelről, hogy az ő „művészsége nem érez ellentétet Hellas és a középkor között. Mindkettő nála csak eszköz a céljához és mindkettő az ő számára: csak romantika." Ez állítás bizarrsága mellett is sok igazságot mond.

Schinkel meggyőződése volt, hogy a különböző stílusok fölött bizonyos absztrakt architektónikus törvényszerűség uralkodik. Ez elv értelmében, a fejlődéstörténetre való tekintet nélkül, revízió alá vette a gótikát. Ebben a revízióban a klasszicizmus és gótika valamilyen középértékére törekedett és a kettő összeházasításából akart valami újat alkotni. A gótikához Schinkel úgy viszonyította magát, hogy azt a jelenkorba való átültetésekor egész meggyőződésével a klasszicizmus tételeihez idomította. E művészetfilozófiában született a berlini Werder-templom gótikája 1824—25-ben. Ennek mintáján indult el azután a rendesen mereven romantikusoknak minősített légiója a legkülönbözőbb rendeltetésű épületek homlokzatainak, melyek a klasszicizmus ellen küzdöttek volna, szándékuk szerint, de amelyek attól csaknem egyedül az ablakkeretek középkori formázásában különböztek. Erre erősen figyelnünk kell, mert Feszl Frigyes művészetében jól látta ezt a tényt s szándékosan küzdött ez ellen az építészet ellen épúgy, mint a klasszicizmus ellen is.*

Hogy a romantikának milyen kevés köze volt a klasszicizmust közvetlen követő romanizáló és gótizáló homlokzatokhoz, majd később, a romantika lényegének tárgyalásánál fogjuk láthatni. E lényeget e korban, majd látni fogjuk, egyedül Schinkel érezte át igazán, akit egész életén át, a Werder-templomtól a krimi cári kéjlak tervezéséig, végigkísért a romantika s aki állandóan küzd formába öntéséért, de sikertelenül. Ezért igaz, amit Schinkelről mon-

* Közbevetőleg megemlítendő Pollák Mihálynak a pécsi székesegyház restaurálásakor 1852-ben készített terve, melyben az öregedő Pollákon Schinkel hatása látszik szembeszökően. Ez is a neoklasszicizmus formájában feloldott gótika.

Vajnos Ferenc: Feszl Frigyes
és Eva. Magyar Művészet 1925.

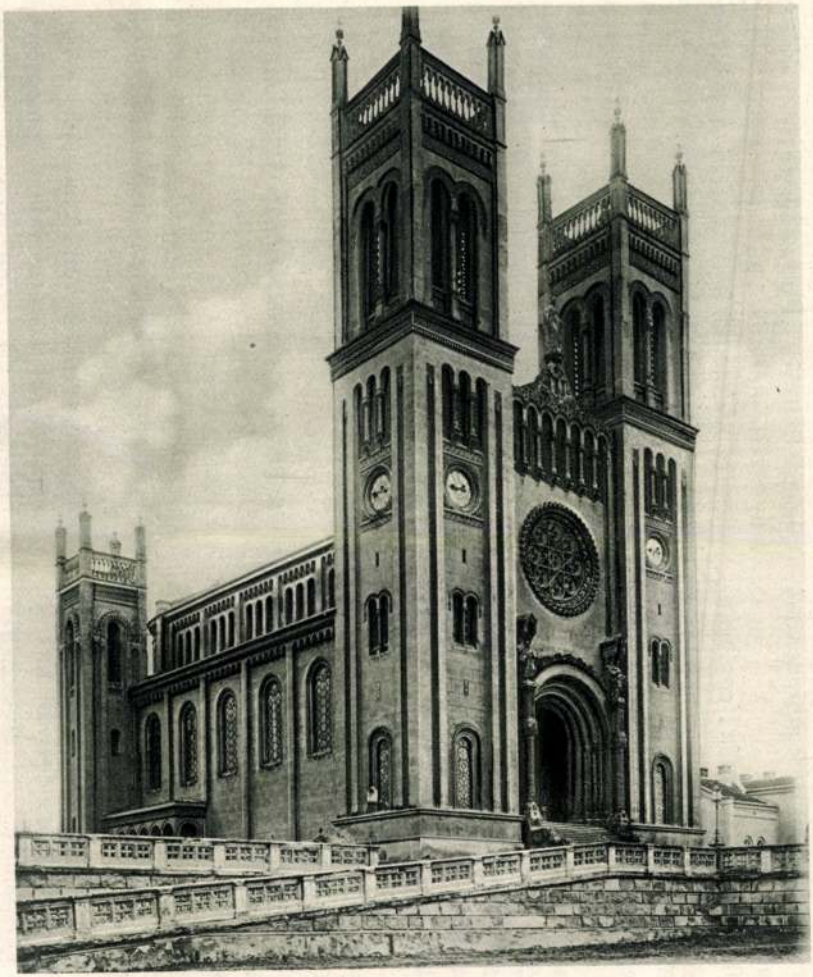

YBL MIKLÓS: A FÓTI TEMPLOM. 1845—1855.

danak: hogy a romantika nála mindig csak háttér, de sohasem téma.

A romantika lényegét azután Feszl nemcsak legigazabban érezte át, hanem őseredeti formába testesítette, színtiszta architektónikus gondolatban. Nála mindig a romantika a téma, működésének háttere pedig az igazi, az alkotó architektúra legnemesebb céljai.

Mikor Feszl Frigyes 1820-ban megszületik, már a romantika Berlinben is, Münchenben is, Bécsben is útban van a diadal felé.

Pestre a romantika, az előbbi városokhoz képest időben eltolódva jutott el. Felszínre jutásában a kor hangulatán kívül nagy szerep jutott Feszl Frigyesnek, Ybl Miklósnak és kettőjük között a pesti romantika többi mestereinek: Wieser Ferencnek, Pan Józsefnek és Máltás Hugónak. Nagyon érdekes az ekkor még párhuzamosan haladó Feszl és Ybl későbbi pályáján beállott különbözőségre, hogy míg Feszl az igazi művész makacsságával tart ki egész életén keresztül a vele elválaszthatatlanul egybeforrt romanticizmus mellett, tosságú könyve: „Párhuzam az ó- és újkori művészeti nézetek és nevelések közt, különös tekintettel a művészeti fejlődésre Magyarországon". Hogy milyen fontos szerepe lehetett a könyvnek e korban, annak megvilágítására elég, ha visszaidézzük igen érdekes fejtegetéseit, melyek az e kor magyarságára annyira jellemző hangulatváltozást tükrözik: „Minden jó hazafinak szent kötelessége a remény, hogy valahára a politikán kívül a művészetet is becsülni, tisztelni s élvezni tanulandjuk, a művészetet, mely egykor, ha hazánkban termékeny földre találand, még politikai törekvésünket is örökíteni fogja." *„A nemzetiség volt mindenkor a leggazdagabb kútfő, mellyből minden nagy, minden jó, igaz és művészi eredett — és nemzeti haladáson kívül nincsen valódi haladás."* „Ha tehát mi is e művészetekben nagyokká válni akarunk, szükséges leend, hogy először is valódi magyarokká válni tanuljunk; s így az isteni szikrát, ha azzal bírunk, önmagunkból kifejlesztvén, soha szolgai utánzás által ferde franciákká válni ne tanuljunk,

Régi egyházi műkincsekkel, ősi ötvösművekkel, miseruhákkal nem büszkélkedhetik a fóti egyház. Hiszen, a fóti plébániát Károlyi István gróf csak 1845-ben alapította. De éppen példát mutató elhatározása, hogy a nagy költséggel emelendő templomot teljes egészében korának stílusában terveztette, érdemel legnagyobb elismerést. Nemcsak saját nevét írta be ezzel Károlyi István gróf a magyar mecénások könyvébe, hanem alkalmat adott Ybl Miklósnak is egyik legérdekesebb műve megalkotására.

Templom, kastély, park az Istenben megtért Károlyi grófok áldozatkészségét hirdeti, de a régi község mellett, a magyar televényből kisarjadt falu a mai földesúrnő jó szívének és fáradságot nem ismerő önzetlenségének köszönheti megszületését. Fót-Ujfalu Károlyi Lászlóné grófné, Apponyi Franciska grófnő magyar szívének a gyermeke. Az ő kezdeményezésére jött létre a Suum cuique nevű alap, mely a Károlyi hitbizományból kihasított házhelyeken a nincsteleneknek hajlékot épít. Ez az alap kezeli a Károlyi Lászlóné grófné által kieszközölt házadományokat. Három világrészből gyűlnek össze a pénzek. Magyar és idegen főurakat, politikusokat, bankárokat, indiai maharádsákat találunk az adakozók között, sőt a pápa, Mussolini, meg Rothermere lord is ajándékozott egy-egy házat. Mindegyik adományozótól mindjárt egy ház árát kérte a grófné. Lehetett adni többet, de semmiesetre sem kevesebbet. Hány előkelő vendég hagyta el úgy a fóti kastélyt, hogy előbb egy háznak költségeit kellett magára vállalnia. Mások meg a kútfúrás kiadásait fedezték.

A Suum cuique-alap gondoskodik a házak odaítéléséről. Elsősorban a hadirokkantak, a hadiözvegyek és a hadiárvák jönnek tekintetbe. Mindegyik család huszonötéves kamatmentes törlesztésre kapja a házat. Ennek leteltével tulajdona lesz a téglából való, vörösfedeles, takaros, kis falusi hajlék. A befolyó összegből viszont új házakat épít az alap. Mindegyik épületen szép, mázas cseréptábla hirdeti az adományozó nevét, sőt ünnepi alkalmakkor ott lóg annak a nemzetnek kis lobogója, amelyhez az adományozó tartozik. Van foglalkoztató műhely is, ahol a telepen élő rokkantak, hadiözvegyek és munkanélküliek találhatják meg kenyerüket. Hogy ez a foglalkoztató műhely milyen komoly munkát végez, arról az iparművészeti kiállításokról ismert ízléses szőttesek tanuskodnak.

Eddig hatvannál több ház épült.

Hatvan hajléktalan magyar család találta meg itt az otthonát...

A fájdalom embere

— Elbeszélés —

Írta: **Surányi Miklós**

Beköszöntöttek az esős napok. Betlehemtől délre, az árpával és búzával bevetett földeken, ahol a moabita Rut valamikor kalászokat szedegetett, kizsendültek az első füvek és virágok és mohón szívták magukba az esőcseppeket. A nap már leáldozott, az égen felhők teregették szét sötétszürke fátyolaikat. Északon nagy, tömör feketeségben rajzolódtak ki a kősziklák, amelyek egymásra borulva, magas dombot építettek a Holt-tenger és a betsauri síkság közé. Ezek a Moab sziklabástyái s a hegyormon szép kis városka pihen, amelyet a zsidók Dávid városának hívnak.

Alul a síkságon, az idén még az est beálltával is nagyon mozgalmas az élet. Karavánok követik egymást gyalogszerrel s az út mentén a forrásoknál néha megpihennek. Izzadt és fáradt nép. Az asszonyok fejéről hosszú fehér fátyolok lengenek; valósággal titokzatos lények. A férfiak zord barbárok. Az ő fejüket is fátyol borítja, de olyan sötét színű, mint a legfeketébb éj. Hatalmas tagjaikon bő redős ing s az ing felett bárányból takaró. Görcsös botot szorongatnak markukban. Utánuk jámbor csacsi kullog, hátán rengeteg málhával, amely felett jobbról-balról egy-egy tarisznya lóg s a tarisznyában álmos vagy pityergő gyermek. Jönnek, megpihennek és tovább mennek.

— Béke veletek — mondják néha a bennszülötteknek, akik görcsös tölgy- vagy eperfabunkóikra támaszkodva, hallgatagon bámulják a zarándokokat.

A bennszülöttek kutyái megugatják őket.

— Micsoda sokadalom ez? — morgott az egyik pásztor, aki dél óta bámészkodik a nagy járás-kelésen. — Húsvét táján sem láttam ennyi embert a betlehemi úton.

— A király kergeti őket — felelt rá a másik és megmarkolta vastag pásztorbotját. — Folytonos hajsza a mi életünk.

— Jehova büntetése, mert nem tartjuk be a Thorát és megtűrjük a pogány bálványokat Judeában.

A pásztorok morogtak. Sokáig utánanéztek az előttük elhaladóknak, aztán leheveredtek és tüzet gyújtottak. Gyantás olaj- és fügefaágak sercegtek és szikráztak a sötétkék éjszakában. Úgy látszik, az utolsó karaván is elvonult s a síkságra ráköszöntött a csönd, az édes, álmos judeai csönd, amelyben az esőcseppeket is lehetett hallani, amelyek a szentjánoskenyérfák lombjairól a sárba hullottak.

A pásztorok között volt egy, akit Judának hívtak. Juda szökevény volt. A római legátus emberei halálra keresték őt, mert azok közé tartozott, akik azt hirdették, hogy már nem sokáig tart a római uralom, Jeruzsálem az egész világ fővárosa lesz és feléje tolongnak majd az összes népek, hogy az Izraeltől békességre juttatott földön ismét felleljék a paradicsomkert gyönyöreit. Judát a pásztorok *nabi*-nak, azaz prófétának tisztelték s alázatosan és hódolattal hallgatták szavait. Megosztották vele kenyerüket, neki adták a fiatal bárányok legízletesebb részeit. Maguk között tartották, mert jámbor együgyűségükben emberfölötti lényt láttak benne. Tudták róla, hogy a Holt-tenger nyugati partjáról való, egyikéből ama kolostoroknak, amelyek az Engaddi oázis pálmáinak árnyékában épültek.

Juda csakugyan valóságos aszkéta volt. Nem volt egyebe bárányborbundájánál és kampós botjánál. Soha egy falat kenyeret nem cipelt magával; Jehovára bízta, hogy táplálja és megvédelmezze őt a rómaiak fegyvereitől és az éhes farkascsordák agyaraitól. Nem esküdött soha; asszonyt nem ösmert és feltette magában, hogy ha megöregszik, valami árvát magáévá fogad és abból is aszkétát nevel. Tartózkodott a bortól, kerülte a városokat, mert a kapuk istentelen pogány szobrokkal voltak díszítve és nem használta a görög és római pénzeket, mert azokra császárok képe volt vésve.

Judát üldözték a rómaiak, üldözték a farizeusok

A második rózsadombi ajándékház építését megkezdtük

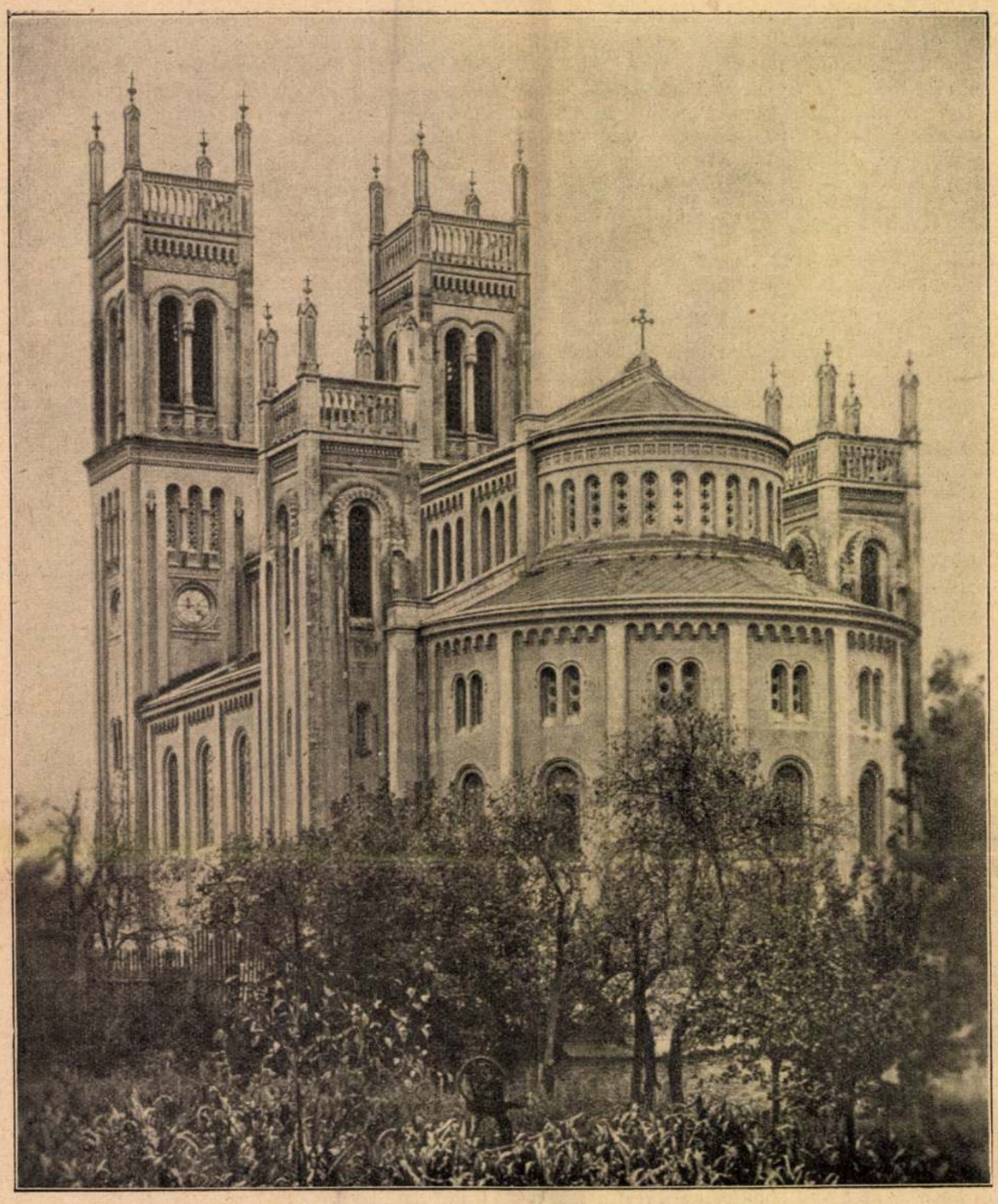

A fóti templom. Ybl Miklós műve. Épült 1845—55-ben

teni. A díszítés sehol sem burjánzik el fölöslegesen, a romantika által átvett keleti elemek a körívek emelésében és egyes ornamentális motívumokban jelentkeznek.

A templom belsejének díszítésében Ybl Miklós munkatársai külföldiek voltak. Akkor még nem voltak olyan festőink és szobrászaink, akik ilyen nagy feladatot az építésszel egybehangzóan lettek volna képesek megoldani. A fiatalabb Thánnal, Lotz-zal és Székellyel való együttes működése Yblnek csak később kezdődik. A fóti freskókat és oltárképeket az osztrák Karl Blaas, a velencei és bécsi akadémia későbbi tanára festette. Blaas (1815—1894) a romantikus Koch és a nazarénus Overbeck hatása alatt állott. Ezeknek hűvös, rajzos modorában festette fóti műveit.

Az altemplom kápolnarészében lévő három klasszicizáló stílusú, carrarai márványszobrot viszont a római Pietro Tenerani (1789—1869), Canova tanítványa faragta. Köztük van a 18 éves korában, Rómában, 1840-ben elhúnyt Károlyi Erzsébet grófnőnek emlékszobra. Az okos szűz mezében, féltérdre ereszkedve, jobbját mellére téve, baljában mécset tartva ábrázolta Tenerani Károlyi István grófnak és feleségének, Dillon Georgina grófnőnek korán elköltözött leányát. A talapzaton a sokat jelentő fölírás: Venio Domine. Mind a három szobor közül ez a legmegkapóbb, legfinomabb alkotás. Itt a stílus ridegségét megtöri a lélek közvetlensége, az átszellemült kifejezés. Gyönyörű a kidolgozás is, a redők mesteri faragása.

A kripta fülkéi nagyrészben még üresek. Az elsőben a templomalapító Károlyi István gróf pihen ólmozott szarkofágjában, mellette három felesége. A halál otthona itt nem olyan zord, mint az ősi kriptákban. A tragikus végű Rudolf trónörökös, midőn Gizella nővérével megszemlélte a templomot, csodálkozott, hogy mennyivel barátságosabb, mint a Habsburgok bécsi temetkezési helye,

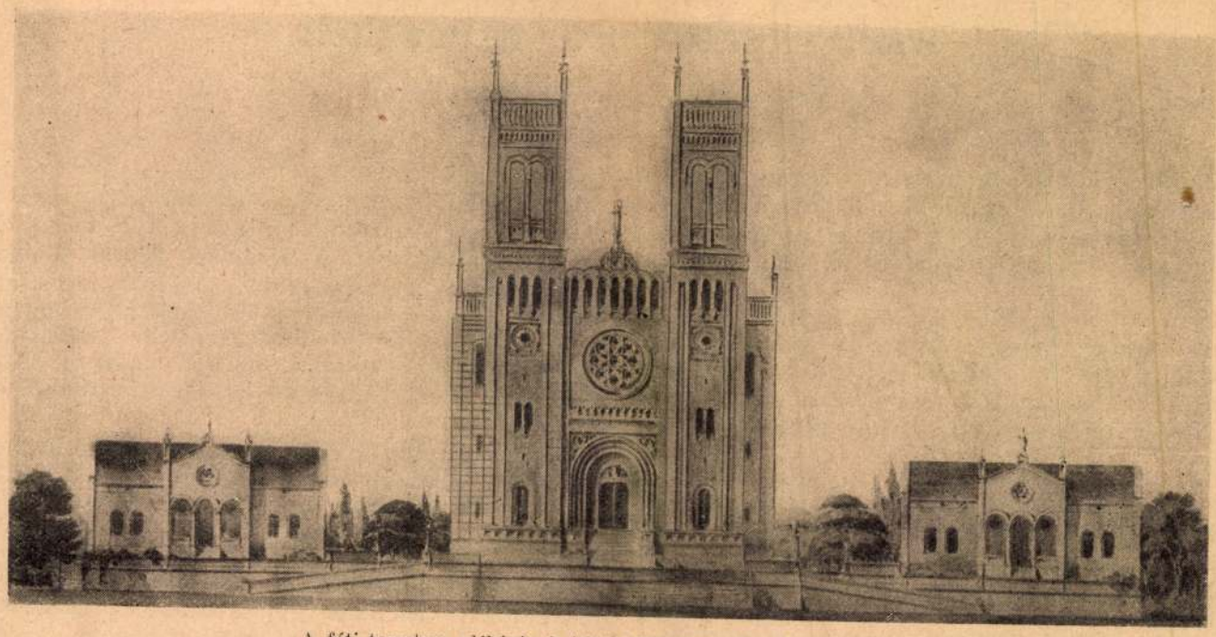

A fóti templom, plébánia és iskola első terve, Ybl Miklós műve
Ezt az eddig ismeretlen tervrajzot a nagy építőművész csekély átalakítással valósította meg Fóton. Becses ereklyéje az első magyar romantikus stílusú templomnak s mint ilyen, művészettörténeti jelentőségű

sok minden van hátra. Most jön a beszély-pályázat. Most már nem önmagáról van szó, hanem két szívbeli jóbarátról. Most ne hagyj el, szerencse. És már olvassák a jelentést. Most... most... mindjárt... Éljen, megvan. Mind a kettő nyert. Már bontják a jeligés leveleket.

— Szerzője Jókay Móric... Szerzője Orlay Petrics Soma...

Most Sándoron a sor. Ő olvassa fel a jóbarát beszélyét. A hangját még nem hallották, hallják meg azt is. „A viszontlátás. Beszély, írta Orlay Petrics Soma."

Taps, taps. Folyton taps. Éljenzés. Minden dicsőség az övék. Az ő szobájuké. A kis társaságé, a konventikulumokban pipázgató, összeszokott pajtásoké. Ács Károly, Petrovics, Jókay, Orlay. Sőt, íme, most olvassák fel a tudományos értekezés pályázatáról szóló jelentést. Bontják a jeligés levelet. Szerző: Kerkápoly Károly.

És még mindig nincs vége. Sőt most jön az, ami a fiúknak még külön meglepetés. Amíg más nyertes művet olvasnak, Sándor óvatos léptekkel húzódik hátra az ajtó felé. Huss, már kint is van. És sürgős sietséggel igyekszik az alispáni hivatal előszobájába. Ott várja valami holmija kikészítve. Mert most még a szavalati versenyek következnek. A hajdúval már összebeszélt az ünnepség előtt. Nem ok nélkül kelt fel reggel ötkor és nem ok nélkül szaladgált annyit az egész városban.

Idebent folyik az ünnepség. Ez is szaval, az is szaval. Kicsit hosszú a program, a közönség mintha unná már. Ekkor Tarczy tanárelnök bejelenti, hogy Petrovics Sándor következik, aki Szalkay Máté „Ólmos botok" című költeményét fogja elszavalni. A Petrovics névre már mozgás és várakozás felel. Kíváncsi csend.

Ekkor a terem egyik ajtaján, az ott álldogálókat félretaszítva, beront egy fiatal parasztlegény. Nini, ez Petrovics jelmezben. Lábán pitykés nadrág, ujján borjúszájú gyolcsing lobog, kezében ólmos fütykös. Nagyszilajul felront a dobogóra és lekiált:

— Hahó, tekintetes karok és rendek!

Nagy meglepetés, derültség. Valaki tapsolni kezd, de a többiek lepisszegik, hogy egy szót se veszítsenek a szavalatból. Petrovics odalép az asztalhoz és rettenetest vág rá öklével:

— Utánam csak! Majd én elül menendek!

Nagy hahota. Sándor arca komor marad. Ettől még vidámabban hat a vidám vers. A hatás óriási. Minden sornak külön sikere van. Mikor a versnek vége, a publikum felállva tapsol. A viharos sikerben nem is hallani a kihirdetést, hogy a két aranyat Petrovics Sándor nyerte el. Esterházy Pál feláll, közelebb lép a dobogóhoz, mond valamit Tarczynak. Tarczy azonnal kihirdeti, hogy a nagyságos gróf adományából a pályadíj három aranyra emeltetett fel. Még mindig zúg a taps.

És még mindig nincs vége a dicsőségnek. Sándor rohan az irodába átöltözni. A műsor utolsó száma még ő lesz. S mire sor kerül rá, már megint a pazar zöld kvekkerben, lakkcipősen lép a dobogóra. „Liszt Ferenchez, írta Vörösmarty Mihály". S még ekkor is, még a szavalat izgalmában is, ráér egy illanó gondolat átlibbbenni agyán egy pillanat századrésze alatt: szép ez így együtt, hol „írta Petrovics Sándor", hol pedig „írta Vörösmarty Mihály".

Az ünnepségnek vége. A közönség állva zengi: „Erős várunk nékünk az Isten". Majd pedig az eloszlók zsivajgó beszélgetésében, ahogy kiömlenek a vármegyeháza öreg kapuján, minduntalan itt is, ott is egyazon nevet hallani, a Petrovics Sándorét. A diadaltól részegen, de mozdulatlanul komoly arccal hallja ezt ő maga is, a név tulajdonosa. Egy ismerős diák, osztálytársa, a vállára üt:

— Milyen íze van a dicsőségnek, pajtás?

Sándor idegesen mozdul a vállával, nem szereti, ha hozzáérnek. Ránéz a fiúra és hűvösen felel:

— Magától értetődő íze van. *

* Ez az elbeszélés Harsányi Zsolt országos feltűnést keltett új regényének egy részlete, *Az üstökösnek*, mely *Petőfi életének regénye* és a *Magyar Regények* című sorozatban jelent meg.

Az Uj Idők előfizetői, ha előfizetnek a Magyar Regények január—júliusi félévére, Harsányi Zsolt: Az üstökös című regényének két kötetét egy kötet áráért kapják, fűzve: 1 pengő 50 fillérért, kötve: 2 pengő 50 fillérért.
A Magyar Regények előfizetési ára félévre — hat regényre hét kötetben — 9 pengő.
Egészvászonba kötve a hét kötet előfizetési ára 15 pengő

Amit mindenkinek tudnia kell

Az első magyar romantikus templomról

Írta: **Ybl Ervin**

Budapest környékén nincsenek fényes fejedelmi kéjlakok, mint Párizs vagy Bécs határában. Ami itt és az ország egész területén e tekintetben számottevő, az főuraink pompaszeretetéből és áldozatkészségéből keletkezett.

Ilyen a Pest közelében lévő Fót is, Károlyi László gróf és felesége, Apponyi Franciska grófnő otthona. Több, mint száz évvel ezelőtt jött létre a kastély a körülötte lévő háromszázholdas parkkal. Károlyi István gróf, a széleslátókörű és nagy műveltségű főúr hívta életre.

Sajnos, nem tudjuk biztosan, hogy ki tervezte a mult század huszas éveiben épült kastélyt. A régi írások egy Hacker Lambrecht nevű pesti építőmestert emlegetnek, de ő csak végrehajtója lehetett egy nagyobb mester elgondolásának. Hofrichter József, a budapesti, egyetemutcai Károlyi-palota építője, vagy talán maga Pollack Mihály, a magyar klasszicizmus legkiválóbb mestere jöhet itt tekintetbe. És valóban, a fóti kastély a maga nyugodt, egyszerű tömegelosztásával, nemes arányaival, tartózkodó eleganciájával Pollack Mihály kezére enged következtetni. Az angol főúri otthonokat juttatja eszünkbe, amint az óriási park végében, a festői tavak mögött, a nagy zöld pázsit szélén sárgára festett főhomlokzatával feltűnik.

Belsejében is a mult század harmincas és hatvanas éveinek stílusa ölelkezik egymással. A földszinti középső terem empire-előkelőségéhez igen jól illik az Ybl Miklós-féle ebédlő bimbózó, még félénk új reneszanszstílusa. A könyvtár 20.000 kötetével, régi francia memoire-gyüjteményével nagyrészben még Károlyi István gróf gyüjtésének az eredménye. A kényelmes, stílusos bútorok, a néhány értékes festmény, magyar és külföldi mesterek alkotásai, köztük Munkácsy Mihály Tépéscsinálói, igazi főúri otthonná avatják a kastély belsejét.

A parkot angol stílusban annakidején Erményi Ignác tervezte. Tehetséges kertépítő lehetett, akiről ezidőszerint még igen keveset tudunk. Ilyen óriási parkot kertszerűen fenntartani ma alig lehet. Csak a kastély körül ápolják gondosabban, távolabb az ősterméset már kezd elburjánzani Erményi szép parkműve fölött. De talán éppen ennek köszönhető a park nem egy szögletének költői hangulata. Az őszi hervadás a hatalmas fáknak sárguló, aranyba játszó lombkoronáival mintha nemcsak az elfáradó természetet búcsúztatná, hanem a régi világ, a dicsőséges mult estéjét is ünnepelné. És milyen meghittek, szentimentálisak a park egyes sarkain fölbukkanó kerti házacskák. A legszebbik, amelynek belseje csupa finomság és stílus, néhai Erzsébet királynénk emlékét őrzi. Egy másik pavillon-csoport, a gazdasági épületek telepén, pedig már az ötvenes évek romantikus ízléséről tanuskodik. Ezek már részben Ybl Miklóstól származnak, aki az egyiknek homlokfalát rokokóízlésben alakította át. Ebben a házban volt a mesternek fóti irodája, mikor Károlyi István gróf megbízásából egyik fiatalkori főművét: az ottani kegyúri templomot építette. Ez a templom a kastély és a park mellett másik nevezetessége Fótnak. De még fontosabb a magyar építőművészet története szempontjából. A kéltornyos egyház a magyar romantikus építőművészet első nagyszabású hitvallástétele, egyben Feszl Frigyes pesti Vigadója mellett legkiválóbb magyar bizonysága ennek a stílusnak.

A fóti templom kriptája. Ybl Miklós műve

Már ebben a korai művében világosan megnyilatkozik Ybl Miklós nagy komponáló ereje. A templomot nem egymagában, társtalanul állítja a falu főterére, hanem az árkádos homlokzatú plébániával és iskolával nagyvonalú együttesbe foglalja, sőt mind a három épületet mesterséges fensíkra helyezi. Két oldalról széles fölhajtó visz föl a fallal megtámasztott magaslatra. Valósággal a budai Várkertbazár ujreneszánsz terrasz- és pavillonegyüttese előzményének tekinthető a fóti kompozició.

Mai szemmel nézve nem is érezzük, hogy milyen merész újítás volt ez a templom az építkezés megkezdése idején úgy nálunk, mint akár a külföldön. Ybl Miklós nevezetes lépéssel vitte előbbre a mult század középeurópai építészetének fejlődését, amiről a külföld természetesen nem tud semmit. Ime, a magyar sors tragikuma! Nem számítanak bennünket még ma sem a kultúra élén haladó nemzetek közé. Hát még akkor, 1850 körül. Nem építészeti, hanem betyár-romantikát kerestek nálunk abban az időben.

A fóti templom is magán viseli Ybl Miklós művészetének értékes sajátságait. Tökéletes a tömegek kiegyensúlyozása, a függőleges és vízszintes tagolásnak egymáshoz való viszonya, kifogástalan a nyílásoknak, a díszítményeknek a falfelületekhez való aránya. Semmit sem lehetne az összhatás harmóniájának veszélye nélkül megnagyítani, vagy kisebbí-

Uj Idők 1931. 52. sz.

Ybl Miklós

wód

=

Rados Jenő dr.

A neoklasszicizmus nagy magyar templomai.

Bpest, 1937. 41. l.

ÉRTESÍTŐJE.

Ybl Miklós

* *Ybl Miklós* kitünő épitészünk tudvalevőleg megbizást kapott, hogy a Kálvintérre tervezett szökőkutat elkészitse. Az e célra hirdetett pályazaton egy fiatal épitész nyerte az első dijat, az illető bizottság azonban mellőzte a nyertes mű terve. Ybl Miklós müvét a többi közt a négy magyar folyó allegoriai alakjai fogják disziteni. Kivánatos volna, hogy a kiváló művész ez alakok elkészitését h a z a i szobrászokra bizza s ne külföldi jött-menteknek juttassa a jövedelmet és megtisztelő munkát, mint azt egyéb vállalatainál tette. Harmadrendü bécsi és római (német) szobrászok: Feszler és Sommer bőven nyernek tőle munkát, mig Szász Gyula ismert művészünk tétlenül vesztegel.

Képzőművészeti Főiskola

1879-150.1.

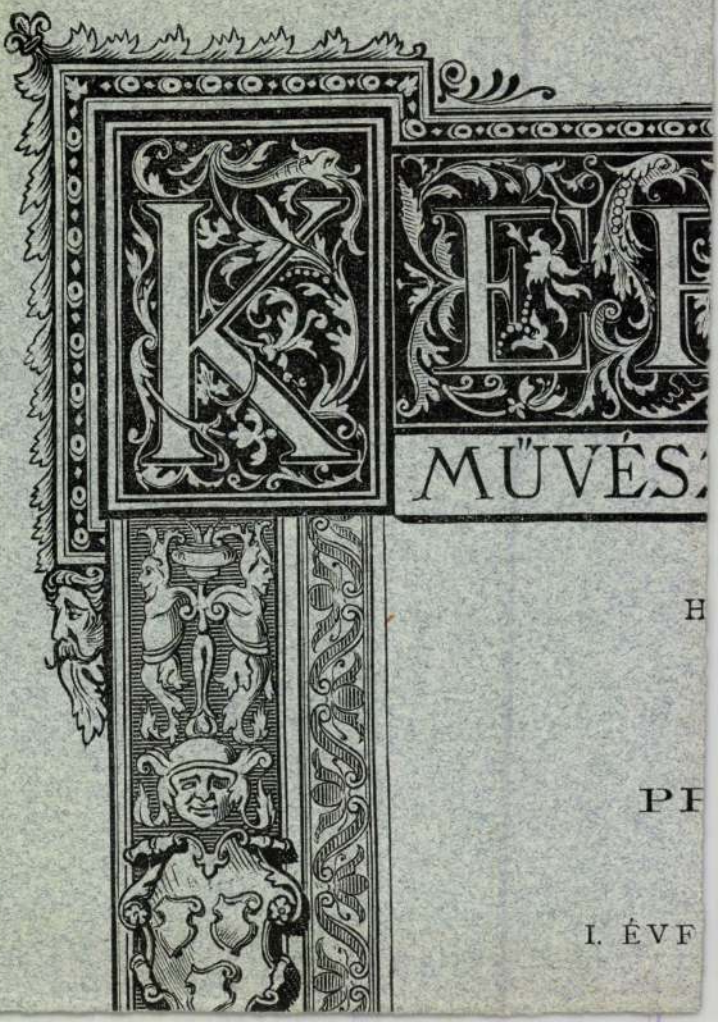
MŰVÉS
H
PF
I. ÉVF

Bu-Hamara, a kivégzett marokkói trónkövetelő.

fáradsággal gyűjtötte és rendezte az óriási anyagot. A díszes külsővel megjelent munka minden könyvkereskedésben kapható, ára 5 korona; egész jövedelme az opera nyugdíjintézetét gyarapítja.

Vallás-erkölcsi művek. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság *Házi Kincstár* czimű sorozatos vállalatában kiadta *Pfenningsdorf* Emil *Hit és szabadság* czimű munkáját *Gyalog* István kitünő fordításában, igen szép kiállításban. — Ugyane társaság *Koszorú* czimmel tíz vallásos füzetet adott ki *Szarka* István, *Várady* Ferencz, *Boldog* Balázs, *Dessewffy* Berta, *Csobánczy* József, *Moravcsik* Gyuláné, legifj. *Szász* Károly, *Szőts* Farkas és *Forgács* Gyula tollából.

Irásvizsgálat. *Pinterits* Károly tanár törvényszéki könyv- és irásszakértő egy gazdagon illusztrált könyvet adott ki az irásvizsgálat nehéz, bonyodalmas, sok lélektani és szakismeretet követelő mesterségéről. A könyv természetesen a szakemberek használatára készült, de tanulsággal olvashatják azok is, a kiket az irásvizsgálás tudománya érdekel.

Rögös útakon. Egy már huzamosabb idő óta dolgozgató irónak, *Pogány* I. Bélának első könyve jelent meg ezzel a czimmel. Tizenöt tárcza-terjedelmű novella van benne olyan emberekről, a kik az élet legrögösebb útait járják. Baj, hogy nemcsak a hősei szegény emberek, a történetei is szegényesek, a gondolatai meglehetősen kopottak és a szinei fakók. De dicséretes az iró meghatott, meleg részvéte, a melylyel nézi és festi az embereit. A könyv *Zólyomban* jelent meg és a szerzőnél, Besztercebányán is megrendelhető.

Uj könyvek:

Hazajáró versek. Irta *Legnai* Anna. Budapest, a «Nyugat» kiadása.

Zempléni Árpád. *A kalapács.* Költői elbeszélés; ára 1 korona.

Hit és szabadság. Irta *Pfenningsdorf* Emil, fordította *Gyalog* István. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadása; ára kötve 2 korona.

Pinterits Károly. *Irásvizsgálat.* Budapest. Szerző kiadása.

Pogány I. Béla. *Rögös utakon.* Novellák; ára két korona.

A «VASÁRNAPI UJSÁG»

56-ik évfolyama.

A «**Vasárnapi Ujság**» a legrégibb magyar szépirodalmi és ismeretterjesztő képes hetilap, **évenként több mint 130 íven** s több mint **ezer képpel,** *legjelesebb hazai iróink és művészeink közreműködésével* jelen meg.

A «*Vasárnapi Ujság*» **szines képmellékleteket** is ad, több szinben művészileg kivitt képeket.

Előfizetési föltételeink:

A «**Vasárnapi Ujság**» negyedévre 4 korona, félévre 8 korona.

A «**Vasárnapi Ujság**» a «**Világkrónika**»-val negyedévre 4 korona 80 fillér, félévre 9 korona 60 fillér.

Az előfizetések a «**Vasárnapi Ujság**» **kiadóhivatalába, Budapesten, Egyetem utcza 4. szám küldendők.**

HALÁLOZÁSOK.

Ellhunytak a közelebbi napokban: Kitlberger József volt negyvennyolczas honvéd, a moórvidéki takarékpénztár ügyésze 80 éves korában Moóron. — Nagy Sándor, volt 48-as honvéd, a ki a Bocskay-csapatban vitézül küzdött, 82 éves korában Hajdubószörményben. — Hegedüs Ferencz, a Fejérváry-kormány volt pénzügyminisztere Budapesten. Mint közigazgatási birót 1908 márczius 7-én nevezték ki a Fejérváry-kormány pénzügyminiszterévé. — Mocsáry Géza, a nagybereznai kerületnek három czikluson át volt képviselője, Ung vármegyének, utóbb Ungvár városának ügyésze, 72 éves korában Ungvárott. — Udvardi és kossuthfalvi Kossuth Elek Zemplén vármegye nyug. főszolgabirája, életének 59-ik évében Sátoraljaujhelyen. — Földi Jenő királyi tanácsos, a resiczabányai királyi tanfelügyelői kirendeltség vezetője Lugoson. — Lemhényi Dávid Endre, posta- és táviró-tanácsos, a porosz koronarend harmadik osztályának tulajdonosa, életének 60-ik évében Kolozsvárott. — Prindl Kálmán pénzügyi tanácsos, életének 57-ik évében Makón. — Pischl Pál, magyar királyi erdőtanácsos, 57 éves korában Szászsebesen. — Zombori és bodonlaki id. Zombory Bertalan földbirtokos, nyug. városi tanácsos, Sáros vármegye törvényhatósági bizottságának tagja, 70 éves korában Kisszebenben. — Rademacher Károly, az Északnémeti Biztosító Társaság vezértitkára 67 éves korában Budapesten. — Kobelrausch Ferencz életének 82-ik évében Baján. — Tyuskai Pap Jenő 43 éves korában Budapesten. — Budafai Kalmár Dezső, székesfővárosi mérnök, 64 éves korában Budapesten. — Székelyhidi és kémeri Szekrényessy Lajos, a bécsi biztosító-társaság főtisztviselője, 61 éves korában Budapesten. — Vilt Vilmos, a rimamurány-salgótarjáni vasműrészvénytársaság főpénztárosa, 67 éves korában Budapesten. — Schmidt Henrik, a magyar lovaregyesület volt főpénztárosa Budapesten. — Heiszlr Géza, Nagyláng község, főjegyzője, 40 éves korában Nagylángon. — Oldall Jenő alesperes, törökszentmiklósi plébános, életének 53-ik évében Törökszentmiklóson. — Igaz Aladár dr. 28 éves korában Budapesten. — Fekete Ede szabász-tanító 64 éves korában Budapesten. — Dezső Sándor, Dezső Kálmán dr. és neje, szül. óvári Szeöke Zsuzsa tizennégy éves fia Debreczenben. — Grélinger Jancsika, Grélinger János és neje szül. Rihmer Erzsébet nyolcz éves fia Kalocsán.

Teleki Gizella grófnő, Teleki Géza gróf valóságos belső titkos tanácsos testvére Nagysomkuton. — Özv. Várady Palné, szül Tasnády Klára, néhai Vá-

SVAICZI SELYEM A LEGJOBB.

Kérjen mintákat ujdonságainkról feketében, fehérben és szinesben: **Eolienne, Cachemire, Shantung, Duchesse, Crêpe de Chine, Côtelé, Messaline, Mousseline** 120 cm. széles, méterenként K 1.20 és feljebb. **Bársony** és **plüs** ruháknak és bluzoknak stb., ugyszintén **kimzett bluzok** és **ruhák** batisztban, szövetben, vászonban és selyemben. Csakis szavatoltan szolid selyemszöveteket árusitunk közvetlen a magánvevőknek bérmentve és már elvámolva.

SCHWEIZER & Co., LUZERN U 23 (Svaicz.)

Selyemszövet kivitel. — Királyi udv. szállító.

SARG-féle 60 KALODONT Fillér LEGJOBB FOG-CRÊME

Reggeli előtt egy pohár Rohitschi **Tempelforrás**-nak étvágygerjesztő, húgyhajtó és anyagcsere előmozditó hatása van. A **Styriaforrás**-nak ugyanilyen hatásai vannak, csakhogy erősebb mértékben. Nagybani lerakat Magyarországon: **Hoffmann Józsefnél, Budapest, V., Báthory-utcza 8. sz.**

Steckenpferd-Liliomtejszappan

legenyhebb szappan :: a bőr részére. ::

Az utazásnak is megvan a maga árnyoldala.

A vasuton p r és légvonat ér, setanton is könnyen meghülünk és este a szabadban ülve, alighogy észreveszszük, meg vagyunk hülve. És ha igy van is, mé- sem maradhatunk mindig otthon. A por és légvonat ellen egyszerüen Fay-féle valódi sodeni ásványpastillákat használok, és ha tényleg meghülök, ismét csak Fay-féle valódi sodenit veszek be és a mint látni tetszik, az utazás nekem mindig jólesett. Jegyezze meg magának: Fay-féle valódi sodeni ásvány-pastillákat használni! Egy doboz csak 1 K 25 f-be kerül és kapható minden gyógyszertárban, drogueriában és ásványvizkereskedésben. Vezérképviselőség Ausztria-Magyarorsz. részére: W. Th. Guntzert, Wien IVI, Grosse Neugasse 27.

A Bór- és Lithion-tartalmú **gyógyforrás**

Salvator

kitünő sikerrel használtatik **vesebajoknál,** a **húgyhólyag bántalmainál** és **köszvénynél,** a **czukorbetegségnél,** az **emésztési** és **lélegzési szervek hurutjainál.**

Húgyhajtó hatású!

Vasmentes! Könnyen emészthető! Teljesen tiszta!

Budapest főraktár Édeskuty L. urnál.

Köhögés rekedtség és hurut ellen használjon valódi **Réthy-féle czukorkát** pemetefii kivonattal. Ára 60 fillér.

Serravallo

KINA BORA VASSAL

Hygienikus kiállitás 1906 Legmagasabb kitünt. **Erősitőszer gyengélkedők, vérszegények és lábbadozók számára. Étvágygerjesztő, idegerősitő és vérjavitó szer.**

12666 Kitünő íz. 6000-nél több orvosi vélemény.

I. Serravallo, cs. és kir. udvari szállító **Trieste-Barcola.**

Vásárolható a gyógyszertárakban félliteres üvegekben K 2.60, literes üvegekben K 4.80.

Hirdetések felvétetnek Blockner I. hirdetőirodájában, Bpest, IV., Sütő-u. 6.

Ha fáj a feje ne tétovázzék, hanem használjon azonnal **Beretvás pastillát**

mely 10 percz alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. — *Ára 1 korona 20 fillér.* — Kapható minden gyógyszertárban.

Készíti **Beretvás Tamás** gyógyszerész **Kispesten.** ★ ★ ★ ★ ★ ★ Orvosok által ajánlva. — Három doboznál ingyen postai szállitás.

kinek a belbecsét tények bizonyítanák és ez a hallgatag fiú, a kinek a száján néha kicsúszik egy-egy, Isten tudja minő titkos önérzetből fakadó paradox vagy gúnyolódás, majdnem imponálna az embernek. És, hogy az ember ne érezze magát megfélemlítve, vagy legalább is megzavarva ezáltal, tudnia kell, mint én tudom, hogy Max huszonnégyéves koráig semmi valamire való dolgot nem végzett e világon, legfeljebb bánatot okozott a szüleinek könnyelmű, fékezhetetlen természetével, és belenyugszik semmi egyéni szerepet sem vinni az életben, és mint az utipodgyász csak tolatni, löketni hagyja magát mások által előre.

Remélem, kedves néném, most már Maxot illetőleg végleg eloszlattam minden aggodalmadat. Nem, nem ezt a rokont fogom hozzád vinni Amerikába. Levelem remélem megnyugtatott?

A te hibád, ha csupán Maxról irtam neked és nem érek rá többé másról írni. De nem kellett-e eloszlatnom aggályaidat?

Ma már csak arra van időm, hogy mindkettőtöket szívből megöleljelek, megcsókoljalak.

Mag.

(Folytatása következik.)

A HÉTRŐL.

A politika megint uralkodó, sőt szinte egyeduralkodó planéta lett a magyar föld fölött. A merre jár az ember, mindenütt és minden ajakról a politikáról folyik a szó. Tervezgetnek, vitatkoznak, kombinálnak, tippelnek és jövendölnek, az ujságok hasábjaiba is úgy beleterpeszkedik a politika, hogy másnak már igazán alig marad hely bennük. Ez a jelenség nem új és nem is valami szokatlan. A magyar embernek szinte mindennapi kenyere a politizálás és egy olyan Magyarországot, a melyben teljességgel nem politizálnának többé, nem tudunk, de — nem is szeretnénk elképzelni. A mi helyzetünkben, a mi közjogi viszonyaink között nemzeti szükség, nemzeti érdek és nemzeti erőérték, hogy szinte minden emberben egy eleven nagy érdeklődés ég az ország dolgai iránt és ha ez a politizáló szenvedelem, mint minden szenvedelem, bizonyos károkat is okoz, lekötvén egy csomó esetleg termékenyebben ható és érvényesülő energiát, sokkal nagyobb baj lenne, ha végképen kipusztulna a lelkekből és fásult közömbösség foglalná el a helyét. A politika az ország dolgának intézése, vezetése, fejlesztése és megvédése, tehát való is, hogy érdekelje az embereket. De azért bizonyára a politikáról is elmondhatnók azt, a mit Szászi István uram, egy tiszamenti község bírája a folyó-szabályozási munkálatok befejezése alkalmával rendezett banketten a Tiszáról mondott:

— Én szeretem a Tiszát, mert hajót hord, halat ád és a holdvilág is igen szépen fénylik a vizében. De ha túlságosan meghízik, mi leszünk soványabbak tőle. Azt kívánom tehát a Tiszának, hogy: se ki ne száradjon, se ki ne áradjon!

Mi is úgy szeretjük a politikát, a hogyan Szászi István uram a Tiszát. Ha a maga medrében folyik a vize, békességgel emelvén hátán az ország érdekeinek rakott hajóit. De ha tulságosan megdagad és gátat tör, más föladatok és munkák termőföldjét is elborítván hullámaival, akkor nincs okunk örülni. A politikának vagy a politikától is azt kívánjuk tehát, hogy: se ki ne száradjon, se ki ne áradjon!

*

Az élelmiszer-törvény. A belügyi kormány fölszólította az országos közegészségi tanácsot, hogy csinálja meg egy élelmiszer-törvény tervezetét, illetve dolgozza át azt a tervezetet, a melyet már évekkel ezelőtt megalkotott, de a mely a törvényhozás elé nem került. Ha mindenütt áll is az igazság, hogy az ember nem tudja, mitől hízik, Budapesten kétszeresen érvényes. Mi valóban nem tudhatjuk: mi az, a mitől hízunk, ha ugyan hízunk, se azt, nem épen attól soványodunk-e, a mitől hízni akarunk és a minek igazság szerint alkalmasnak is kellene lenni arra, hogy hízzunk tőle. Az ujságokban hétről-hétre megjelenik egy hosszú lista árusok nevével, a kiknél a rendszeresen megejtett vizsgálat hamisított, megrontott, az egészségre ártalmas módon megszaporított élelmiszert talált. Ez a névsor soha se lesz rövidebb és szerepelnek benne tejárusok, kofák, tojáskereskedők, hentesek, mészárosok, szóval mindazoknak a képviselői, a kik a jó budapestieknek ételt vagy italt szállítanak. Nem akarjuk magunkat megrágalmazni azzal, hogy ilyen dolgok csak minálunk fordulnának elő. Tudvalevő dolog, hogy a világszerte legfinomabbnak, legegészségesebbnek tisztelt franczia koszt fővárosában, Párisban hihetetlen tömegben gyártják és hamisítják az élelmiszert. Ott olyan fejlett technikája van ennek a mesterségnek, hogy talán még gyümölcsöt is tudnak hamisitani. De ezért igazán nem irigyeljük Párist és ha valamit tanulni akarunk tőle, ez más is lehet, mint ez a tudománya. Ennivaló terem Magyarországon annyi, hogy igazán nem kell mesterségesen szaporítani és a mellett Budapesten az élelmiszer ára, főként az utóbbi években elég drága, hogy az áráért valódit kaphassunk. Eljutottunk odáig, hogy e hír szerint tejjel és mézzel folyó országban, ez ország fővárosában bajos kapni egy pohár hamisítatlan tejet vagy egy üveg hamisítatlan mézet. Elvárjuk az új törvénytől, hogy ezeket a hamisításokat sokkal szigorúbban fogja büntetni, mint most, a mikor az enyhén kimért birságot egyszerűen «üzemi költségnek» veszik az élelmiszerhamisítók és a fölemelt árban szépen behajtják azokon, a kiket becsapnak a portékájukkal.

*

Virágpusztítás. A főváros tanácsa keserű panasszal fordul a közönséghez és panaszának a keserűsége teljes mértékben érthető. Arról van ugyanis szó, hogy a lakosság egy bizonyos rétege — főként az, a mely a főváros legújabb és legnagyobb nyilvános parkjában, a Népligetben szórakozik — egyáltalában nem tanusítja azt a kiméletet és megbecsülést, a melylyel minden — nem is művelt, csak jóravaló és egészséges lelkű ember a maga gyönyörűségének és a közvagyonnak tartozik. Vandál módon tarolják a ligetet, tépik a lombot, a virágot, sőt még azokat a vastáblákat is elpusztítják, a melyeken a virágok és ültetvények neve áll. Erre a barbárságra nincsen mentség és bizonyára nem vigasztalás az, hogy a lelkeknek, az erkölcsöknek az az eldurvulása nyilatkozik meg benne, a melynek ez a kertrombolás, virágtiprás nem egyetlen jelensége. Vannak, a kik úgy érzik, hogy ez is hozzá tartozik az öntudat «forradalmához», a mely nem csupán a Népliget virágait gázolja le, hanem tobzódó kéjjel tapos össze más virágokat is. Ismételjük: mentségét ennek a szégyelni való, durva és kegyetlen rakonczátlankodásnak nem tudjuk. Momentumokat azonban, a melyek némileg magyarázni tudják, már inkább találunk. Ilyen például az, hogy a főváros multja bizony nem igen iskolázta a lakosságot abban, hogyan kell a fával, virággal szemben viselkednie. Egész a legújabb időkig alig volt hely, a hol alkalma lehetett volna magát a viselkedés fegyelmébe belégyakorolnia. Ligetünk, közkertünk, parkunk nem volt annyi, a mennyi egy ötödrész ekkora városnak elegendő lett volna. A lakosság egy nevezetes rétege tehát olyan sivárságban élt, a mely ebben a most fölpanaszolt viselkedésben megnyilatkozik. De nem ez az egyetlen lélektani magyarázata e jelenségnek. Egy régi igazság is érezteti benne a maga feszítő erejét. Tudvalevő, hogy nem csupán az alkalom szüli a tolvajt, a túlságos ellenőrzésnek is megvan a maga ellenható ingere. Ha a liget, a sétahely, a nyilvános park köztulajdon: legyen csakugyan az legalább egy bizonyos mértékben. Őrizzék a fát, a virágot: de minden fűszálat vasrácscsal körülvenni bizonyára túlzás. Hasztalan kert a kert, ha ott is csak kövön, kavicson járhat az ember. A párisi nagy parkokban a gyöp szabad, minálunk, a ki a fűre lép, már tilosba lépett. Valamivel több szabadságot kell adni az embereknek, akkor talán kevésbbé fogja ingerelni és vonzani őket az, a mi nem szabad.

*

Lányok a közszolgálatban. Németországban most egy új és tagadhatatlanul érdekes gondolat kelt nagy hullámzást azokban a körökben, a melyeknek az új ideák megvitatása hivatásuk vagy passziójuk. Az új gondolat a leányok belevonása a köteles közszolgálatba mintegy egyenértékéül annak a közszolgálatnak, a melyet az általános katonakötelezettség a férfi vállára hárít. Arról van szó, hogy a leányok is áldozzanak egy esztendőt az államnak és ez az esztendő a tizennyolczadik életévök lenne. Tizenhét esztendős korában *berukkolna* a kékszemű, lenhajú német hajadon a zászló alá és menne egy esztendőre — természetesen nem a kaszárnyába — hanem a szerint: milyen hivatás szolgálására van tehetsége, képessége vagy hajlandósága: a kórházakba beteget ápolni, a népkonyhákba főzni, a kisdedóvókba az apróságokat nevelni vagy a különböző állami műhelyekbe dolgozni. Az ideának nem lett volna elég ereje hozzá, hogy a tudósok, politikusok, szociológusok, irók egész légióját szólaltassa meg, ha nem lenne benne más és több is, mint a mit egyszerűen bizarrságnak lehet minősíteni. Hogy a feministák egyenesen hatalmasnak és megvitathatatlannak ünneplik az «eszmét», az nagyon természetes. Egy nagyon kemény argumentumtól szabadítaná meg őket, a mely az egyenlő jogok követelésével szemben idáig a férfi *több* kötelességét szegezte ellenük, nem is szólva arról, hogy a reform a feminizmus vezető apostolnőit már nem igen érintené, kevés lévén közöttük, a ki a tizennyolczadik életévét még be nem töltötte volna. De hogy a lányok meg a lányos mamák nagyon kapnának rajta, alig hisszük. Tizenhét éves korára a leány még nem fogyott ki a tanulnivalónak abból az anyagából, a melyet az *otthon* kinál neki vagy az iskola. És a háziasság erénye se utolsó jó tulajdonsága a leánynak: ennek pedig a közszolgálat aligha lenne a legalkalmasabb iskolája.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Hazajáró versek. Egy marék telten, nemesen hangzó, igaz vers, olyanok, a melyeket szerzője finoman érzett meg, de a míg agyából kijutottak a papirra, elvesztették friss színüket, egy marék középszerüség, melyeket azonban egy sor, egy strófa, — néha egy szó kiemel a középszerűségből: ez *Lesznai* Anna kis verseskönyve. Mindent összevéve érdekes asszony és érdekes költő, a kit elénk tár. Semmi sem idegen tőle, a mi emberi, még kevésbbé, a mi asszonyi. Emberi dokumentumokul ezek a versek még érdekesebbek, mint művészi alkotásokul; halk, finom remegései egy nagyon érzékeny, nagyon fogékony asszonyi léleknek, önmaguktól előtörő vallomások, melyek a maguk közvetlenségével belevilágítanak ennek a léleknek legtitkosabb redőibe s feltárják azokat a titkait, a melyek gondosan rejtve szoktak maradni idegenek kiváncsi szemei elől. Tisztán a művészet szempontjából nézve, néha kelleténél jobban zavar a dilettáns-íz, az a nem törődés a tudatos művészet legfőbb jellemvonásával, a mely a formát pontosan összekapcsolja a tartalommal, hogy a mondani való a számára lehető legmegfelelőbb formát öltse. Sokszor fennakadunk azon, hogy épen azt hallgatja el, a mi a hatás szempontjából legfontosabb volna, sokszor meg azon, hogy bőbeszéddel él ott, a hol a szóval való takarékosság volna a művészet. Ez a versek spontaneitásából folyik, de nem a művészi közvetlenség dolga, hanem azé a dilettantizmusé, a mely nem törődik azzal, hogy a mit csinál, az sok szem elé kerül, tehát a hatás szempontjából is mérlegelendő. Ha azonban a könyvecskét a benne levő legjobb versek szerint nézzük (ilyen van benne vagy egy tuczat), meg kell éreznünk, hogy költő, a ki irta.

A kalapács. *Zempléni* Árpád elbeszélő költeménye, *A kalapács*, a melynek a Magyar Tudományos Akadémia meleg dicsérettel övezve adta ki a *Nádasdy*-díjat, most könyvben is megjelent. Igen érdekes költői alkotás, a mely az északi mithost sajátosan kapcsolja össze a finn-ugor ősi világgal. A kiváló verselő készséggel megírt költeményt erős lendülete, izzó lelkessége, sok helyütt dúsan áradó humora, lüktető, gazdag cselekménye megkapó és lekötő olvasmánnyá teszi. A könyvnek egy korona az ára.

A magyar királyi Operaház története. «A m. kir. Operaház 1885—1909» czimen a huszonötéves évforduló alkalmából az Opera igazgatósága hatalmas kötet adatgyűjteményt tett közzé az Opera történetére vonatkozólag. A 421 lapnyi munka az operának összes előadásairól, összes tagjairól, minden darab bemutató előadásának napjáról, jövedelmezőségéről, az operai nyugdíjintézetről, stb. tartalmaz hiteles adatokat. Huszonhét gazdag fejezet, nemcsak kiaknázható nyers anyag az operaház történetének megírására, de érdekes mindazok előtt, a kik a dalműelőadásokat élvezni szokták és szivesen emlékeznek vissza a művészetnek áldozott estékre. Az operaigazgatóság, illetőleg Vidor Dezső titkár és irodaszemélyzete igen nagy gonddal és

— Vajjon mit csinálnak oda fönn?... Abban hagyták a munkát. Beszélgetnek. Most énekelni kezdenek....

— Halotti imát mondanak holttesteink felett, Csopák! Mert mi már csak holttestek vagyunk, Isten-hozzádot mondtunk mi mindennek oda fönn, még szeretteinknek is.

— Iszonyu! Megbolondultak ezek? Megölnek, kivégeznek. Nem vagyunk meghalva! Élek, élni akarok. Gyilkos! Tolvaj!

Csopák minden erejét összeszedte, hogy kiálthasson. Egész lelkét, egész erejét egy orditásban öntötte ki, de a mely ép ugy nem hatott keresztül sirja falán, mint az előbbiek. Kimerülve szakitotta félbe. A hang ujra kezdte.

— Én is bánom, mint te, Csopák, hogy nincs már számomra több szeretet. Kiüritettem az örömek poharát, mig a világon éltem. Az igaz, hogy csak hajlott koromban tehettem; hajam már fehér lett, arczom megránczosodott, hátam meggörbült. Hej! mert nem volt időm előbb gondolni a boldogságra! Mintha helyre akartam volna pótolni, a mit elmulasztottam, mintha előre láttam volna, milyen kevés időm van még élni, mohón hajtottam fel. Szerettem Kisót, ugy, a hogy csak lehet szeretni, a nélkül, hogy az ember szive meghasadjon. Neki adtam testemet, lelkemet. Szerettem mint a nagyapa árva kis unokáját, és mint a fiatal legény mátkáját. Mint a katona zászlóját, mint a földönfutó idegenné lett hazáját, mint a pap istenét. Szerettem, mint a hogy te szereted életedet, Csopák.

— Igen! Az életet.... Élni jó.... élni akarok.

— Eleinte csak szántam, mikor megismertem. Milyen szánandó teremtés is volt. De hiszen ismerted, Csopák!

— Ne mesélgessen nekem itt, Balázs bácsi! Semmit sem hallok magától. Beszélgetnek.

— Hallod, Csopák; azt mondják, hogy bizonyosan meg vagyunk halva.

És csakugyan e szavak hatoltak le a mélybe, az eltemetettekhez.

— Mi közünk hulláikhoz? Érdemes is annyit bajlódni, hogy a szétroncsolt tetemeket megtaláljuk.

— Gazember! — kiáltott Csopák.

— Legalább csontjaikat kell szentelt földbe tennünk, — folytatta egy hang, melyben a falu lelkészére ismertek. — Rajta, fiaim, folytassátok!

Kitörő hahota volt a kapás emberek válasza. Csopák alig lélegzett, nehogy egy hangot is elszalaszszon a szóváltásból. Az izzadság gyöngyözve ütött ki homlokán.

Néhány pillanat mulva a kapavágások ujra elkezdődtek; a taligák nyikorogva szállitották tova a földtörmeléket.

— Folytatják a munkát.

— Ismerted Kisót, ugy-e Gyuri, mikor olyan szerencsétlen, elhagyatott volt? Senki lányának nevezték, mint talált gyermeket. Azaz hogy soha sem is volt gyermek. Hat éves korában mostohái elküldték a háztól. Szolgálatba állott; verte gazdája, verték a gyermekek az utczán, soha sem adtak neki egy játékot, egy csókot, egy czirógatást, egy jó szót; szegénykének szüksége volt rá, hogy szeressék. Én megszerettem és azt mondtam magamban: szeretni fog ő is, ha látja, hogy fogok kedvében járni. Megkértem feleségül. Előbb nem akarta hinni, hogy komolyan beszélek. Engem gazdagnak mondtak; válogathattam volna a környék legszebb és legtehetősebb leányai közül. De mikor

— Amott a napvilág, Balázs bácsi! Nézze, a nyilás tágul, a levegő megcsapta homlokomat. Megszabadultunk. Már látok egy darabka eget. Igen, igen. Vizyetek ki. Megszabadultam!

— Veszve vagy, nyomorult! Meghaltál.... Ez az asszony megcsalt, mondom, és te voltál szeretője!

— Balázs bácsi, isten látja a lelkemet....

— Meghalsz! A rengeteg kő fejed felett összezuz, agyon nyom. Agyvelőd kifrecscsen, csontjaid morzsára törnek. Még néhány perczig, fájdalom, csak rövid ideig, iszonyu fájdalmak közt fogsz vivódni. Azután véged lesz.

— Itt vannak, látom őket. Ide, ide! Még élek. Mentsetek meg.

— Mondom, meghalsz. Hogy is nem gondoltad meg, mikor ide hivtalak a kutba, hogy innen nem menekülsz ki? Nem féltél, nem furdalt a lelkiismeret? Hitted, hogy örökké büntetlenül fogsz maradni?

— Ide, ide, ide!

— Nem menthetnek meg boszum elől, Gyuri! Mindent láttam, mindenre gondoltam, mindent előkészitettem. Én alkalmaztam ugy a falhoz azt a nagy követ, hogy összezuzzon, hogy gyönyörködjem halálküzdelmedben. Én készitettem életem feláldozásával ezt a gödröt, hogy tanuja lehessek szenvedéseidnek, ha nem is látlak a sötétben.

Hál' istennek! itt vannak!

— Még nem. Mikor egészen közel lesznek, s már csak kezedet kell kinyujtanod, hogy megmenekedjél, akkor lábaimmal rád hengergetem a követ, és meg leszek boszulva!

— Irgalom! Könyörület!

— Hát te irgalmaztál-e? Könyörültél-e rajtam?

— Ártatlan vagyok. Nem ismerem a feleségét. Soha sem láttam. Nem szeretem, utálom.

— Alávaló! Megtagadja szerelmét.

— Oh irgalmazzon! Élni akarok. Jaj nekem! Balázs bácsi, az istenre kérem, Kisó nevében, könyörüljön. Lássa, meghalna, ha én meghalok. Ne legyen gyilkosa!

— Ott vannak; élnek. Látom Csopákot — hangzott a lelkész szava. — Rajta, csak még egy kissé.

— Békülj ki lelkeddel, — dörgött Gyengő Balázs. — Imádkozzál Gyuri, mert véged van.

A roppant kő megmozdult.

Irtózatos orditás tört föl a mélyből, az emberek rémülten futottak szanaszét. Még egy földszakadás következett s ez egyszer aztán hiába való dolog lett volna mentésre gondolni.

V—r.

EGY S MÁS A KHOLERÁRÓL.

V.

(Az 1738-iki bánáti nagy járvány és az óvintézkedések. A május 15-iki temesvári ünnep és a városi tanács fogadalma.)

Még egy korábbi járványnyal kell részletesebben foglalkoznunk, az óvintézkedéseket illetőleg fenmaradt adatok tüzetes és tanulságos voltáért. Az 1738-diki járvány, mely Erdélyben s Magyarországon, ennek főként déli vidékein, Temesben, Csanád- és Aradmegyében pusztitott, nehéz körülmények közt vette lefolyását. Ausztria, Oroszországgal szövetkezve, a már mult évben a porta ellen sikertelenül megkezdett hadjáratot volt ujra fölveendő. A járványt Erdélybe még a megelőző 1737-diki év októberében hurczolták be a császári csapatok keleti Oláhországból, s alig vették hirét a brassói és fogarasi kerületekben való elharapózásának, már következő februárban a csapatok Temesvárra is magokkal vitték. A betegek elszigetelése czéljából Temesváron kivül fekvő tizenhárom örmény házat béreltek ki nyolcz hónapra 833 frtért, s a pasa kutjánál levő házzal, továbbá a városerdőben levő vadászlakkal egyetemben czélnak megfelelően rendezték be. A Bécsben összeült egészségügyi bizottság is egyszersmind messzehaló óvintézkedéseket tett, elrendelte a betegekkel érintkező orvosoknak elzárkozását, a leveleknek megfüstölését, stb.

Ezeknek daczára, mikor egy üvegeslegényen magánépületben is kitört a betegség, további intézkedéseket sem tartottak feleslegeseknek. Elrendelték, hogy a fertőzött házak tizennégy napig maradjanak zárva s ez idő letelte után jól megtisztittassanak; a Dunán, Tiszán és Maroson való átkelés beszüntettessék, s Szegeden és Aradon deszkákból veszteglő intézetek állittassanak fel. Az volt a czél, hogy a Bánátot lehetőleg elzárják az ország többi vidékétől, s ennélfogva mindenkit, ki a Bánátból felfelé utazott, kényszeritettek, hogy a két intézet valamelyikénél vesztegeljen s azután egészségi bizonyitványnyal látták el, mely az illető személyleirását tartalmazta s az aradi vagy szegedi tanács által volt ellenjegyezve.

Mindez még nem volt elég. Egy császári rendelet az eddigi intézkedéseket oda sulyosbitotta, hogy a fertőzött helységeket katonai őrség szállja meg, s agyonlövetés alatt gátolja meg bárkinek is a kimenetelt onnan, azokat pedig, kik titokban átlopóznak, akaszszák rögtön fel. Különös figyelemben részesültek az ép azon időben a lipcsei vásárra utazó erdélyiek. Temesvártt mindazon helyeknek, hol katonaság volt elszállásolva, negyven napi bezáratását s ez idő lefolyása után gyökeres megtisztitását rendelték el, az általok megfertőzött ruháknak és fehérnemüeknek pedig haladéktalan elégetését.

A ragály mértékéről fogalmat nyujthat az, hogy a beteg-állomány márcziusban Temesvártt naponként 20 és 30, áprilisben pedig 30 és 40 között ingadozott. A halottak száma felülmulta a gyógyulókét. A lazaretekben a betegek és haldoklók lelki gondozását magokra vállalt Szent-Katalin-egyházi ferenczrendi szerzetesek közül is tizenöt esett áldozatul, ugy hogy utoljára az atyák sorsot huztak magok közt, hogy ki teljesitse közülök a lelkiatyai tisztet.

De a legdrákóibb szigoru intézkedések sem gátolhatták meg, legfölebb enyhitették a járvány tovaterjedését. Csongrádmegyének Szegvár községébe két bánáti oláh bevitte a fertőző betegséget. Temesvár környékén Palánka, Medvés, Gyarmata, Kécska, Lippától Lugosig és Becskerekig egész csoport helység egymásután kapta meg a járványt. Ujolag Szegedre és Aradra intézett rendelet most már rang- és becsületvesztés terhe alatt inti az illető hatóságokat, hogy senkit a kordonon keresztül ne ereszszenek. A veszteglésre most már 42, majd 60 nap tüzetett ki. S miután a betegség, melynek áldozatai julius kezdetén 80-ról 90-re emelkedtek, rövid időn a fegyenczek közt is kitört, köriratot intéztek a törvényszékekhez, hogy a büntetendő egyének további parancsig ne szállittassanak Temesvárra, hanem illető helyeiken maradjanak. Maga Ferencz toszkánai nagyherczeg, ki Temesváron keresztül utazott, megkapta a kórt s csak Budán és Bécsben gyógyult ki. A kórházakban és lazaretekben foglalkozott személyzet járandóságairól egy kimutatásban a következő részleteket olvashatjuk. Minden járványorvos kapott 100, minden sebész 50 forint havi fizetést, ezenkivül pedig utazás esetében személyenként 3 forint napi dijok járt, átköltözés esetében végre évi fizetéseik egy negyede, mely a két első orvosnál 800 és 500 forintot tett ki. Egy fráter misericordiae kapott ezenkivül 40, egy oláh felcser 10 forintot, két lelkiatya 20—20-at, a vizsgáló biztos 25-öt, a jegyző 10 forintot havonként, négy német betegápoló napjára 17 krajczárt, két német betegápolónő 9 krajczárt, egy oláh betegápoló 17, hat fegyencz 8 krt, két eleségbevásárló havonkénti 8 frttal, két fuvaros pedig 45 krajczár napszámmal volt alkalmazva.

De e kiadások következtében a kassza nemsokára annyira megapadt, hogy Bécsből kellett segélyt várni. Egy ideig már a halottak eltemetésének költségeit sem fedezhették, ekkor elrendelte a cs. udvari kamara a hulláknak elégetését, valószinü azonban, hogy csak azért, mert a mocsáros talajban a hullák nem voltak elég mélyre áshatók. Mindazonáltal e rendelet soha sem foganatosult, ellenben uj kordonokat állitottak föl, Erdély felé Debreczenben, Bánát felé Török-Szent-Miklóson, Czegléden és Kecskeméten, továbbá Belgrád és Karlovitz felé Vukovár és Vinkovczénél, a mikhez később Nagy-Kanizsa és Szegzárd is járult, mint a budai és székesfehérvári országutak csatlakozási pontja.

Julius 23-dikán a költségek fedezésére Szegedről ujólag 4000 forint érkezett be. Ugyanakkor határozatba vették, hogy ünnep- és vasárnapokon az istentiszteletet többé ne a templomokban, hanem azokon kivül tartsák. A jezsuiták a soraikban támadt veszteségek következtében már akkor átadták volt a szolgálatot a franczis-kánusoknak, ugyanazon hó végén pedig már kollégiumok is föloszlott s a hátramaradottaknak az ételt az utczáról az ablakon át nyujtották be. Uj-Aradra Lippáról katonai segélyt kellett küldeni, mert a nép babonából fölnyitotta azon

**

halottak sirjait, melyekben a baj okozóit, a vámpirokat, vagy vérszivókat gyanitotta.

Tizenhárom havi sujtó szenvedés után, melyhez az utolsó időben, nevezetesen 1839 február 4-én földrengés is járult, oly heves, hogy, mint a jezsuiták háza történetében olvashatni, az óra harangja a felette levő kalapácsba ütközött s egymásután többet ütött, s oly huzamos, hogy az «Üdvözlégy Máriá»-t a földrengés tartama alatt kétszer végig lehetett mondani, — a szigoru intézkedéseknek sikerült a vész látható csökkenését érni el. Lassanként mindenünnen megnyugtató hirek érkeztek be. Temesvárt márczius 28-dikán temették el az utolsó halottat s azóta nem fordult elő ujabb eset. De minő képet mutatott a város! Tanács nélkül, védtelenül bolyongott ide-oda a sok agg és gyermek, kiket a ragály megfosztott támaszaiktól. Ezeket felsőbb intézkedés alapján aztán előbb Uj-Aradra s azután Kecskemétre küldték további elhelyezés végett. Két szállitmányban érkeztek meg oda, melyek közül az első 97 árvából és 24 aggból állott. Ellátásul minden árvának hat, és minden aggnak öt krajczárt utalványoztak ki.

Május 15-dikére volt kitüzve a vesztegzár beszüntetése. Már május 3-dikán körmenetet rendeztek a piaczi Nepomuk-szoborhoz. «A menet, — irja a jezsuiták házi története, — reggel 8 órakor vonult ki a kollégium templomából, Temesváron még soha sem tapasztalt legszebb rendben. Elől mentek a helyőrség fele és tisztjeik, utánok két zászló nyomában párosával a gyermekek, ifjak, aztán a polgárok és a magisztrátus, a szerzetbeli papok és franczi skánusok, a zenészek trombitákkal és dobokkal, a pontifikáló fő-vikárius a szentséggel, négy főember által vitt kárpit alatt s két jezsuitától követve; a kárpit oldalánál négy fáklyás, hat zászlótartó és tizenkét fegyveres altiszt ment. Jöttek aztán a tábornokok és törzstisztek, a tüzérek, katonapékek és a várban állomásozó lovasság; végre következett az asszonyok ájtatos csoportja, szép rendben (a mi elég csodálatos!). A menet végét a helyőrség másik fele képezte. Igy mentek templomunktól Nepomuki Szent János szobráig, ott a zenészek himnuszt játszottak, a főőrséget ünnepélyesen megáldották és más uton, a kaszárnya-torony felé tudnillik, ujra a templomba visszatértek, a hol még misét és szent beszédet tartottak.»

A május 15-dike máskülönben is nevezetes bucsujáró napjok volt a temesváriaknak, a Bánát védszentje, Nepomuki Szent János tiszteletére. Kettős fontosságot nyert pedig a nepomuki szövetség megalakulása óta, mely Bécs és Prága mintájára Temesvárt is létrejött 1734-ben, az akkori csanádi püspök gr. Nádasdy László engedélyezése folytán. A társaságnak, mely különben még a mult század 7-dik évtizedében feloszlott, czéljai voltak: embertársak jó hirnevének védelme rágalom ellen, erkölcsi tisztaság és jó cselekedetek s a legtekintélyesebb világi egyének voltak tagjai, s első rektora is az akkori várparancsnok, gr. Wallis Ferencz volt. Ez alkalommal ismét a május 3-diki ünnepélyességhez hasonlóan már reggel 5 órakor összegyültek, s csöndes imádkozás között tartottak a lugosi kapu felé, a ferenczrendiekhez. A quarantaine alól fölszabaditandó veszteglők akkor már ott összegyülve voltak s azon pillanatban, mikor a két ájtatos csoport összegyült, felhangzott a szent ének, megszólaltak a dobok és trombiták s énekelve tértek vissza a már megtisztult városba, Szent Nepomuk szobrához. Itt még a *laudest* elénekelték, ünnepi beszédet hallgattak, s ezután a jezsuiták templomában áldás-osztás rekesztette be az ünnepélyt.

Végre, hogy az utókor se feledkezzék meg a gondviselésnek tartozó háláról a város megmentéseért, a tanács is irásbeli fogadást tett, négy pontban, melyben igéri, hogy jövőre május 15-dikének minden évfordulóját körmenettel fogja ünnepelni, a belgrádi kapu előtt levő kápolnát jó állapotban tartja fenn, s hogy a visszaemlékezés napján minden korcsmai zenét és tánczot eltilt. A fogadást ünnepélyesen kihirdették s rákövetkező év május 15-dikén meg is tartották az első ünnepélyes évfordulót, mely alkalommal latin feliratos táblát is helyeztek el a kápolna két belső falán, Nepomuki Szent Jánosnak, mint a város dögvész elleni védszentjének ajánlva.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Pulszky-album. Az országos régészeti és embertani társulat nagyérdemü elnökének: Pulszky Ferencznek 50 éves irói jubileumát megünnepelni óhajtván, bizottságot alakitott. A bizottság most fölhivást bocsátott ki, mely megemlitvén a hirneves tudós érdemeit, a bizottság megállapodását is közli. Albumot és érmet fognak készitteni, s ezek megrendelésére szólitják föl a közönséget.

A Pulszky-album, az ünnepelt férfi életrajzán kivül, nagy és diszesen előállitott alakban, mintegy 25—30 iven a hazai összes régészeti irodalmat kisebb, becses hazai tárgyu értekezésben fogja bemutatni a hazai régészeti tudomány csaknem összes müvelőinek tolláből, kik közremüködésüket már előzőleg bejelentették. A bizottság második czélja: Pulszky-érem veretése. Oly férfiu érdemeinek megörökitése, ki egy félszázad óta a hazai régészet előrevitelével és népszerüsitésével foglalkozik, legméltóbban történhetnék emlékérem veretése és elterjesztése által. A magyar arkhaelogia igaz barátaitól és Pulszky tisztelőitől függ, hogy e tetemesebb költségbe kerülő két diszmü: a Pulszky-album (3 frt) és Pulszky-érem (2 frt) előfizetési árban szintén közlésre kerüljön és elterjedjen a hazában, mely összeg f. évi szept. 15-ig Czanyuga József társ. pénztárnok urhoz (Budapest, nemzeti muzeum) beküldendő. Azoknak adományai, kik ugyis mint az ünnepelt barátai, ug is mint a hazai régészeti irodalom Maecenásai, az illető megünneplésére szükséges előkészületek és az album minél diszesebb kiállithatása czéljából nagyobb összeget szántak, mindig nyilvánosan fognak nyugtáztatni.

Vörösmarty összes munkáiból Mehner Vilmos kiadásában ujolag két füzet (9—10-ik) hagyta el a sajtót, folytatva az első kötethez való jegyzeteket, melyek egyes költeményekre, azoknak különböző helyen történt megjelenésére és változataira vonatkoznak, és becses irodalomtörténeti adatokat szolgáltatnak, Gyulai Pál tolláből. A jegyzeteken kivül a «Zalán futása» hősköltemény kapjuk a füzetekben. Egy füzet ára 35 kr.

Folyóiratok. A «*Természettudományi Közlöny*» augusztusi füzetében dr. Török Auréltól van egy nagyobb dolgozat «A betegségek uralma a föld népei közt» czim alatt, továbbá Bartoniek Gézától «A radiofóniáról», mely a fizikai kisérletezés uj módszere s a fénysugarak hatását a különböző anyagokra hangokban nyilvánitja. Az apróbb közlemények egész érdekes sorozata következik ezután. — A «*Történelmi és régészeti értesitő*», a délmagyarországi történelmi és régészeti társulat közlönyének uj füzetében Boleszny Antal «Dacziának Malva tartományáról és ennek nyugati várvonaláról» tesz közé nagyobb dolgozatot. E mellett egy polemikus közlemény van benne Karácsonyi Jánostól a zástyi és biczerei apátság fekvéséről; továbbá egyleti közlemények, kivonatok a társulat ülésein tartott értekezésekről, stb.

Az operaszinház megnyitása szeptember 25-ikén vagy 27-ikén lesz. Az első előadáson a király is megjelenik egész kiséretével. Erre az előadásra meghivókat fognak küldeni, ugynevezett «theater paré» lesz s a földszinti helyeken nők nem foglalnak helyet. A közönség részére három vagy négy este ismétlik a megnyitó előadást. A bérletfolyamos előadásokat október 2-án kezdik. Legalább is kedden, csütörtökön és szombaton bérletes előadást tartanak. A páholyokat már egytől egyig kibérelték, s nagy bérlő közönsége van a többi helyeknek is.

Most nagy erővel folynak a befejező munkálatok e diszes épületben, mely Ybl Miklósnak méltó alkotása, s hazai erők közremüködésével készült. Tüzbiztonsági szempontokból is kitünően gondoskodtak; számos kényelmes lépcső vezet mindenfelé, s a kijárat könnyü mindenhonnan. Felöltőt, esernyőt, botot egyik helyen sem lehet bevinni. A nézőtér minden részének beosztását és kényelmét igen dicsérik.

A házban csak ülőhelyek lesznek s körülbelül 1400 ember fogja az előadásokat kényelmes támlányokból végig nézhetni. A nézőtér alapszine bordeaux-vörös. Az aranyozás dús, de nem túlterhelt. A páholy-függönyök vörösek, sárgával vegyitett bojt- és zsinor-diszitéssel. Van a nézőtér földszintjén 432 támlásszék, körülbelül 60 páholy (három sorban) és a III. emeleten 700-nál több ülőhely, mely mind vörös bársonynyal van bevonva. A nézőteret egy 500 lángu bronz-csillár gázlángjai világitják. A proszczénium mennyezetére, mely egészen vas, festette Lotz az Olimpust ábrázoló mennyezet-képet. A szinpaddal szemben van ő felsége a király diszpáholya. O felsége inkognitó páholya pedig balra az első emeten az első a szinpadtól. A nézőteret a szinpadtól egy két méter vastagságu kőfal választja el, mely egész a tető alá emelkedik. Ez óriási falba van vágba a szinpad nyilása. A szinpad berendezését a bécsi Asfaleia-társaság késziti. A szinpad maga két részre oszlik; egy nagy vagy előszinpadra, mely 26 méter széles és 22 méter magas, és egy kisebb, vagy hátsó szinpadra, mely az előbbinél jóval kisebb. A szinpad magassága a padozattól fölfelé 28 méter; a padozat alatt pedig tizenkét méter mély. Az egész magasság tehát negyven méter. A szinpad fölötti óriási mérvü ürben lebegnek a vas folyosók, a szinpadhoz kellő száz és százféle szerkezetek. A szinpadon, a szinpad padlózatát kivéve, fából semmi sem készült. Az összes szinpadi gépek, a szükséges eszközök mozgásba hozatala viznyomásu gépekkel történik. Magát a szinpadot és annak bármely részét emelni, sülyeszteni lehet mindenféle irányban, egyetlen csapnak megforditása által. A nehéz vasfüggönyök, melynek egyike a szinpadot zárja el a nézőtértől, a másika pedig a két szinpadot egymástól, az összes diszletek, szuffiták, stb. mind viznyomás által mozgattatnak. Az elválasztó nagy közfal két oldalán nyugosznak amaz óriási viztartók, melyek tüz esetében a záport szolgáltatják. A tartókban 2000 akó viz van, csövei pedig keresztkasul szelik a szinpad felső ürét. Négy pénztár áll a közönség rendelkezésére; igy tehát tolongás nem igen lehet. A szinháznak nemcsak müvészeti személyzete, hanem egyéb szükséges személyzete is szervezve van már. A főbejáratnál most helyezik el az óriási Sphinx-szobrokat, melyeket Strobl Alajos készitett. A Sphinxek széles talapzaton nyugszanak, s a főalak karrarai márványból van vésve.

Most már végleg el van döntve, hogy a megnyitó előadáskor Erkel Ferencz «*István király*» uj operáját adják elő. B. Podmaniczky Frigyes intendáns e hó 14-én Bécsbe utazott ő felségének jelentést teendő az operaházi épitkezések mibenlétéről és kikérni ő felségének kivánatait az első, illetőleg diszelőadásra vonatkozólag. Káldy Gyula főrendező szintén Bécsben időz, hogy az első előadáshoz szükséges diszletekre vonatkozólag a bécsi diszlet-festő társaságnak utasitással szolgáljon, továbbá, hogy több opera és ballet diszletének mielőbbi elkészitését sürgesse.

A nemzeti szinház e hó 20-án nyilik meg az «Ember tragédiájá»-val. Mivel az eddigi nagy zenekarra ezután szükség nem lesz, három uj sor támlásszéket állitottak föl. A szinpadi javitások, a viz- és gőzfütéshez szükséges csövek elhelyezése képezte a szünidők alatti fő munkát.

A budavári szinházat, mely októbertől Feleki Miklós igazgatása alá jut, egészen ujjá alakitják. Belsejét diszitik, kényelmesebbé teszik, uj ülőhelyeket állitnak föl. Feleki jelenleg vidéken tartózkodik, hogy társulata számára jó erőket szerződtessen.

A népszinházban az «Utazás a föld körül» véget ért, az elefánt elutazott, a primadonnák visszatértek, s a műsor benne van a rendes kerékvágásban. Az utóbbi napokban vendégszereplés is volt. *Kiss* István, a budai szinkör tagja lépett föl kétszer a «Van Ryp» operette czimszerepében és a «Sárga csikó» népszinműben. Az előbbiben jobban tetszett játéka, énekét azonban mind a két este szivesen hallgatták. — *Pálmay* Ilka szabadságideje után e hó 13-án foglalta el helyét a szinpadon a «Nap és hold» operettében. A pihenés jót tett hangjának, csengőn énekelt.

A krisztinavárosi szinkörben, melyet közepes számmal látogat a közönség, nagyon tarka a műsor. A nemzeti szinház, népszinház és vidéki szinpadok darabjai mellett még eredeti és forditott ujdonságok is egyesülnek benne, nem épen szigoru válogatásban. Legutóbbi ujdonsága eredeti operette «*Eleven ördög*» czim alatt, s eddigelé már többször ismételték. Szövege a nálunk széltében ismeretes «Letoriéres vicomte» czimü franczia vigjáték után készült, zenéjét pedig Konti József irta, kinek elismerésre méltó tehetsége nyilatkozik az operette nem egy csinos és dallamos részében. Réthy Laura, Pajor

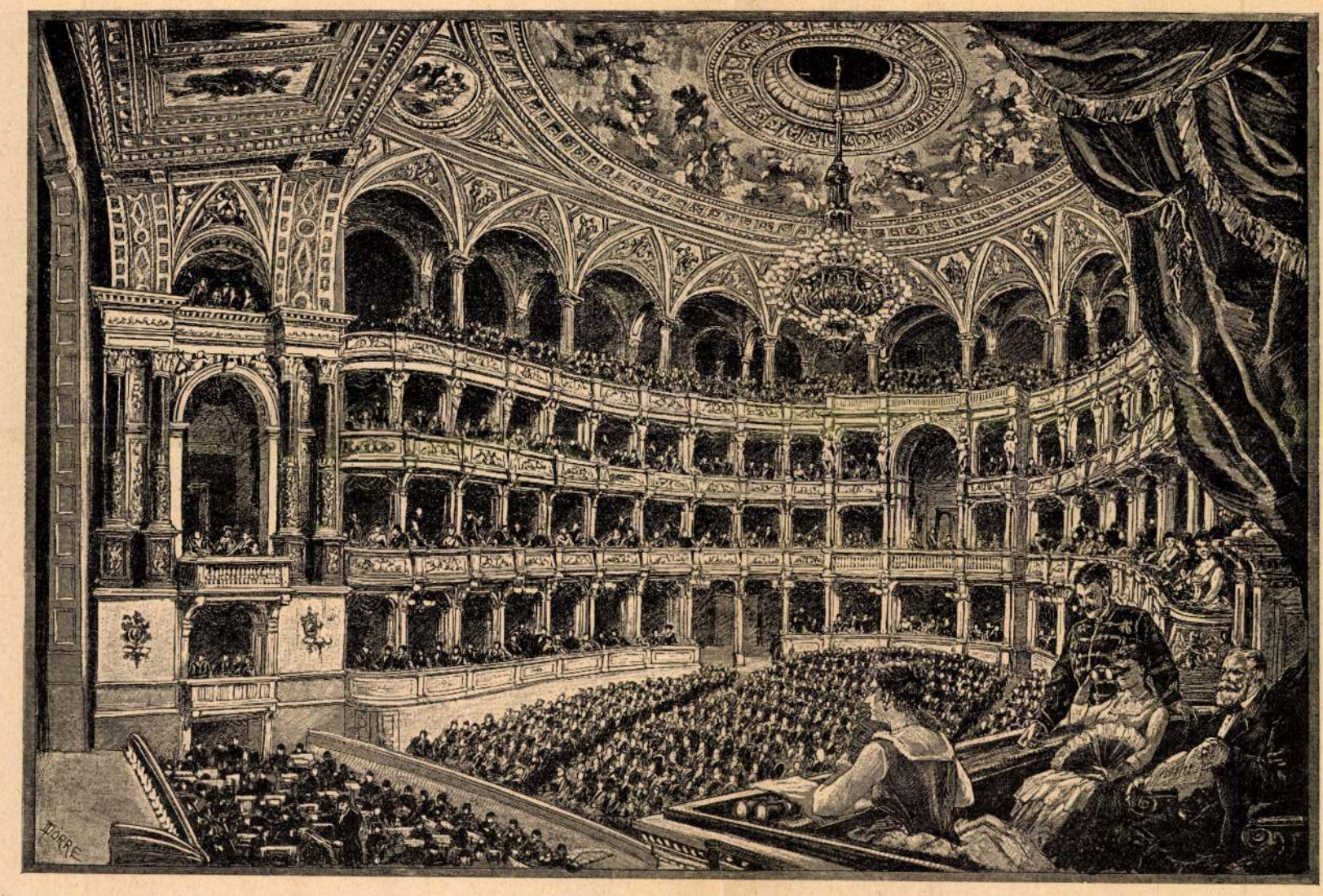

A MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ NÉZŐTERE.

tása is az ő saspillantásának köszönhető. Méltó utóda volt Nikisch Arthur (1893 junius — 1895 aug.), ha csak karnagyi érdemeire emlékezünk. Káldy Gyula ellenben (1900 márcz. végéig) erős magyar műsort teremtett. Mészáros Imre (1900 ápr. — 1901 szept. és 1907 ápr. óta) az óvatos játékos szerepét játszsza; közben Máder Rezső, hatodfél év alatt, szerencsés kézzel állandó «telt házakat» teremt.

Az előadó művész-személyzet névsora intimebb, kedvesebb emlékeket idéz fel.

Nők: Az első nemzedékből, természetesen, egy sem énekel többé. Reich Irma, bájos koloratúr énekesnő, most Keszler József tanárnak, kritikusnak neje. Maleczkyné Ellinger Jozefa, koloratúr és «ifjú drámai» énekesnő, az Országos Zeneakadémia énektanárnője, épen mint Ábrányi Emil neje, Wein Margit (az Opera naivája). Komáromy Mariska az operettszinpad dicsősége lett, majd Littke József neje; Kordin Mariska nem érvényesült érdeme szerint; ma énektanárnő. Saxlehner Emma jeles alt-énekesnő volt; mióta Cerri Gyula neje: énektanárnő. Rotter Gizella «ifjú drámai» szoprán, Maager százados neje, visszavonult a szinpadtól. Stoll Gizella német szinpadokon lett sokoldalú énekesnő. Tarnai Sarolta, úgy emlékszünk, vidéki primadonna lett, férjhez is ment. Glózer Adél eltünt szemhatárunkból. — Meghaltak: Risley Lelia (fuvolahangú koloratúr énekesnő), Szigeti Józsefné Human Erzsi (drámai), Spányi Irma (mély altját később külföldön ragyogtatta), Bermann Stefánia (üde szoprán, igen fiatalon hunyt el), Doppler Ilka (alt; a bécsi udv. opera tagja lett).

Férfiak: Az első nemzedékből az egyetlen Szendrői Lajos dörgő, mély hangja maradt meg. De az akkori ösztöndíjas növendékek még friss erőben vannak: Takáts Mihály legünnepeltebb művészünk, Várady Sándor nemcsak bariton, hanem énektanár és poéta is (a harmadik: Stoll Károly, tenor volt, bár korántsem olyan híres, mint apja, Péter; most a Királyszinház rendezője). Broulik Ferencz korán vonult vissza kellemes tenorjával, énektanárnak; Hajós Zsigmond nyugalomban van, még nehány évvel ezelőtt meglepett hőstenorjának szép maradványával; Odry Lehel, a remek előadóművész, szép baritonját elvesztette s vidéken rendező; Maleczky Vilmos erős baritonját is pár éve még hallottuk, nyugalomban van; Dalnoki Béni, lirai és buffo tenor, tavaly, 50 évi művészjubileumával vonúlt jól megérdemelt nyugalomba; kartársa Kiss Dezső, most rendező az Operában. Vass János és Zsitvay P. felől, sajnáljuk, nem tudunk semmit. Meghaltak: Gassi (Glatz) Ferencz, a hőstenorból lett délamerikai konzul; Pauli Rihárd, lirai tenor, az Országos Zeneakadémia énektanára; Bignio Lajos, eszményi szép bariton, a bécsi udvari opera nyugdíjasa; Ney Dávid, a felejthetetlen, sokoldalú bass-bariton; Kőszeghy, érdes basszusú, eredeti művész; Láng Fülöp, az első magyar Wotan; Tallián János, Fektor Ferencz és Szekeres Lajos, kisebb szerepek hordozói.

Ma az Opera személyzete Mészáros Imre igazgató alatt a következő: titkár Vidor Dezső, műszaki felügyelő Keller Ottó, főrendező Alszeghy Kálmán, rendező Kiss Dezső; karnagy Kerner István, karmesterek Benkő Henrik, Szikla Adolf, Márkus Dezső, Lichtenberg Emil; karigazgató Noseda Károly, szcénikai főfelügyelő Kéméndy Jenő; súgó (már 1875 óta) Mustó Gusztáv. — Magánénekesek: *nők*: Ambrus Zoltánné Benkő Etel, Szilágyi Lajosné Bárdossy Ilona, Berts Vilma, Flatt Gizella, Diósy Béláné Handel Berta, Hardi Helén, Kaczér Margit, Vágóné Krammer Teréz, Medek Anna, Ney Hermin, Palóczyné Fabianek Berta, Payer Margit, Bosnyák Zoltánné Sándor Erzsi, Sebeők Sári, Somló Nándorné Szamosy Elza, Márkus Dezsőné Szoyer Ilona, Novákné Válent Vilma, Singer Béláné Várady Margit, Vasquez grófné Molina Idália; — *férfiak*: Anthes György, Arányi Dezső, dr, Dalnoki Viktor, Déri Jenő, Erdős Rikárd, Hegedűs Ferencz, Kárpáth Rezső, Kertész Ödön, Kornai Rikárd, Környey Béla, Lunardi Giovanni, Mihályi Ferencz, Ney Bernát, Pichler Elemér, dr. Székelyhidy Ferencz, Szemere Árpád, Szendrődi Lajos, Takáts Mihály, Várady Sándor, Venczell Béla.

Ezen a kereten belül, hosszú huszonöt év alatt, sok fényes est, sok művészi dicsőség — de sok szürkeség is elfért. Egy Perotti Gyula, igazi hőstenor, egy Szilágyi Arabella, a drámai szoprán példaképe, hosszú éveket tettek ragyogókká; Európa legváltozatosabb műsora — a magyar művekkel gazdagabb, mint bármelyik külföldi operaházé — zenekedvelő és zeneértő közönséget teremtett az egyetlen magyar operaháznak. Az ünneplő művészi intézetnek, szép multja után, bizonynyal még szebb jövője lesz. *K. I.*

HALOTTAK SZIGETE.

Komoran, mint a halál gyászbárkája,
Lebeg a tenger színén egy sziget.
Haláldalt jajgat ott a vizek árja,
Gyászfátyol-felhők fedik az eget.

Az Elmúlás gárdája: czipruslombok,
Morajtalan őrséget állanak.
Fekete-kékbe játszanak a dombok,
Sötét fény űl szikamorfák alatt.

Egy roppant hallgatag száj örök tátva:
A bazaltkőből ívlő kapubolt,
Mely némán is a Meghalsz-ot kiáltja;
Homlokán: vörös menny, fekete hold.

Homlokán Dante döbbentő igéje:
«Hagyj fel minden reménnyel, ha belépsz.»
Lángolnak e betűk koromra égve,
Értelmük, mint testük, homályba vész.

Mikor éjfélt ver az idők tornyában:
Megcsobbannak künn a fakó habok,
Jönnek, tünedeznek kékhaloványan
Rejtelmes suhanású csolnakok.

Futnak, kormány nekül, mert a Halálnak
Szörnyű mágnese mindent odavon.
A csolnakon átlátszó lelkek állnak,
Sötét fátyol rajtok: a fájdalom.

Halálos ívben vágtatnak be sorra
Az örökéhes gyászkapu alatt.
Nyomukat a tenger beugarolja,
A föld terem és a halál arat.

— Törékeny sajkám a csillagos éjben:
Rengő tengeren hova futsz, hova?
Ha lehúll egy-egy tűz, remegve kérdem:
Nem a Halálnak vagy te a lova?

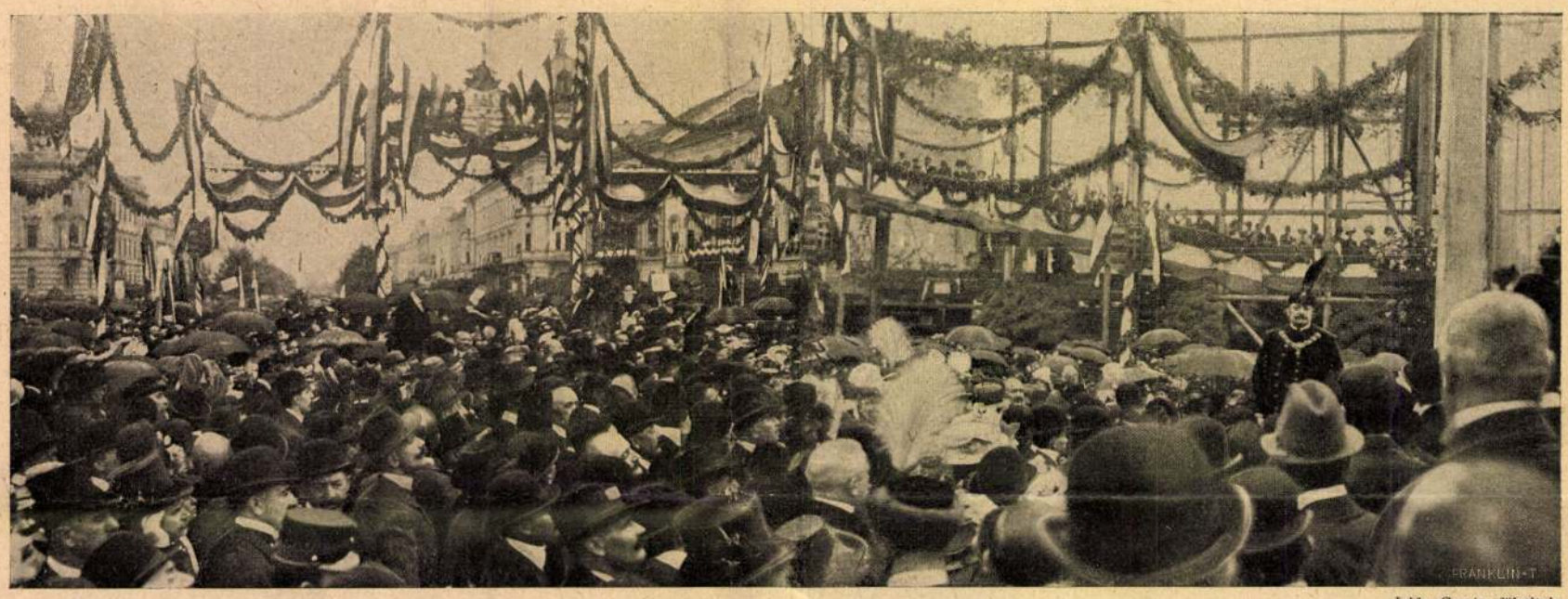

Jelfy Gyula fölvétele.

AZ ARADI KOSSUTH-SZOBOR LELEPLEZÉSE. — Kossuth Ferenc beszédet mond az ünnepélyen.

Nem a Halálsziget sötét gyűrűje
Ver itt alattunk? Mi ott az a láng,
Mely fel-fellobban a végtelen űrbe?
Micsoda végzet nehezül reánk?

Hiába verem vérbe tört kezekkel
Futásodat: a Sziget karja von.
Kormánytalan csak berohanunk egyszer —
Hurráh, halál! Evezőm eldobom...

Oláh Gábor.

NYÁR.

I.

Nyári hajnal a tengeren...

A tenger csöndes, lágy és bársonyos.
És sima, mint halvány ezüstös pázsit.
S hajnal-álmából ébredőn a szél
Még álmos-lustán egy utolsót ásit.

Mint óriási púpos állatok,
Ott messze, messze a hegyek, nyugotnak,
Pókos lábuk maguk alá szedik
S a vizbe lomhán belékuporodnak.

A nap, mint egy tivornyás vén diák,
Botorkálódzva ér az ég ivéhez.
Vén korhely arcza püffedt és fakó,
Szeme hunyorgó s szivarfüsttől véres.

A lomha nagy púpos hegy-állatok
Pirulva, szégyenlősen elméláznak
És korhely kedvvel játszva most, a nap
Hátára ül az egyik óriásnak...

II.

Dunai kép.

Reng-ring a lég... Mint nyár olvadt aranyja
Ömlik a déli hő... a déli láz.
A víz ezüst tükrében házak... S rajta
Villogva, rengve, felcsillámló rajba
Ezernyi rőt aranykigyó czikáz.

A nap sugárlándzsákat szór a földre.
És izzanak kőgátak, házfalak.
Villódzó fény siklik a viztükörbe'
S hajómunkások bronztestén megtörve
Sugár tűzlándzsák mind lesiklanak.

Öblös dereglyék... tátva szájuk odva.
Korhadt bordájuk megreng, megropog.
S lent félmeztelen zsákhordók csoportja...
Poros zsákjuk széles vállukon hordva,
Nyüzsögnek, mint bronztestü cziklopok...

Balla Ignácz.

A FEKETE VÁROS.

REGÉNY. (Folytatás.)

Irta **MIKSZÁTH KÁLMÁN.**

A kis mécsesek kigyúltak és nem lobogtak többé. Olyan szabályos formában égtek, mintha kinyújtott tyúknyelvek volnának, daczára, hogy az egyik ablak, a melyiken a tojásokat dobálták, nyitva volt. A nagy megfigyelő Klebe felkiáltott:

— Elült a szél!

Minden szem az ablak felé fordult e szóra, a Fabriczius és Rozálié is. Ott künn a csillagok ragyogtak s a csendes, balzsamos levegő alig észrevehetőleg szivárgott be.

Klebe úr kidugta fejét az ablakon.

— Sehol semmi felhő, — mondá. — A minek le kellett esni, az már leesett. Gyönyörű langyos éjszaka van. Mindjárt most felbukkan a hold.

— Ez a válás, — suttogta Fabriczius lankadtan.

Rozália nem felelt, csak sóhajtott. Fabriczius ebből is értett.

— Lássa, ez az, a mi nekem fáj, a mibe belenyugodni nem tudok, most mi szétválunk és talán sohase fogom többé látni, még hirét se hallom. Hiszen ha elfelejteném, de érzem, hogy ez se lehet. Eszembe fog jutni, de csak mint valami látomány, vagy mint egy álom. És ez a szomorú. Az ember meglát egy tájékot, egy sziklát, talán csak egy fát vagy virágot, mely figyelmét megragadja, vagy egy csillagot az égen, nem az övé, meg nem szerezheti, utól nem érheti, de legalább elteheti az emlékezetébe, tudja, hová képzelje, s már ez is megnyugtató. Mindennek van helye és a hely révén nem látszik annyira elveszve az ember előtt, mint egyébként. Csak a röpülő madárnak nincsen foglalatja — örökös idegen. Higyje meg hát, nem tolakodás vagy léha kiváncsiság, a mi arra vitt, hogy kérdéseket intéztem útközben kilétére, tartózkodási helyére nézve. Nem a maga titkához akartam férkőzni, hanem a magam titkát akartam dédelgetni.

— A maga titkát? — motyogta Rozáli szórakozottan, gépiesen.

— Úgy van, az én titkomat. Látom, csodálkozik. Akarja, hogy közöljem?

— Ne, ne! — tiltakozott. — Nem akarom tudni.

Elpirult a füle hegyéig. Tudta.

— Ah, zsarnok, zsarnok! — incselkedett vele Fabriczius, de ki lehetett abból érezni némi keserű ízt is. — Már megint tovább megy egy fokkal. Eddig önmaga volt csak néma, most meg már az én szólási szabadságomat is megkorlátozza.

— A mi az én titkolózásomat illeti, ne gondolja szeszélynek, szomorú kényszerűség az. Ha tudná, szánakoznék. Azon nem lehet segiteni. Ne gondoljon hát rám haraggal. Vegye úgy, mintha búvócskát játszanánk. Én elbúvok, maga pedig keres.

— Hát szabad keresnem? — kapott rajta mohón Fabriczius.

— Tessék!

— És ha megtalálom?

Rozália elhajlitá fejét féloldalt, mintha eltört volna a nyaknál.

— Hát összenevetünk . . . a hogy szokás.

— És? — kérdé Fabriczius, — «és?» — ismételte még egyszer, miután nem kapott választ.

— És — kezdett bele Rozáli, de itt megakadt, — és . . . és . . . jó az Isten, — tette hozzá halkan, elhalón, miközben behúnyta a szemeit.

Egy kart érzett a vállára ereszkedni e pillanatban. Ijedten riadt fel. Hát az öreg Klebe keze pihent a vállán.

— Vegye fel a ruháit, báránykám, — mondá kedveskedve, — azóta megszáradhattak, az idő pedig kitisztult. A tisztelendő úr már kiment fogatni, mi is megyünk Isten nevében, de előbb körülnézek az udvaron, ha rendben van-e minden.

Fabriczius, a ki inkább a pokolba kivánta volna most Klebe urat, mint ide (a legérdekesebb helyen zavarta meg a beszélgetést), kedvetlenül mordult rá:

— Semmi köze ahhoz a kisasszonynak. Quendel úr akkor mehet, a mikor neki tetszik. Hát nem hallotta, hogy megkerültek a lovai?

— Igen is hallottam, — szólt Klebe, félig sértődve, félig ellenben büszkén, minden szót külön hangsulyozva, — de nyilván szenátor uram nem hallotta, hogy a hámjait szétvagdosták a lurkók és elhányták az erdőben. Igen is szoktam hallani egyet-mást.

— Hm, igaz, erről megfeledkeztem, — hagyta rá Fabriczius, egy csöpp röstelkedést se érezve, hogy szelesen elhamarkodta véleményét, annyira felülkerekedett benne az öröm, hogy még ezentúl is együtt utazik Rozáliékkal.

Rozáli azonban már akkor szót fogadott és kiosont Magdalénkával a ruháit fölszedni.

Mégis beletelt egy óra is, vagy talán több, míg a társaságot annyira össze lehetett szedni, hogy végre elindulhattak, már épen pirkadni kezdett keleten s hűs hajnali szellő borzolgatta

A BUDAI KIRÁLYI PALOTA.

HAUSZMANN ALAJOS.

(1847—1926.)

Írta: PETHŐ ZOLTÁN.

Csiky Imre felvételeivel.

Egy teljes példány e cikkből Hauszmann A. ornagyában van.

Hogy egy nép művészeti kultúrájának intenzitásában mily nagy szerepet játszik egy-egy műbarát fejedelem mecénási tevékenysége, az bizonyításra alig szoruló tény. A fejedelmek művészetszeretete mint hatalmas lendítő erő kíséri végig a műtörténelem egész folyamát. A Mediciek, Sforzák s a nagy renaissance pápák, a Mátyások, XIV. Lajosok és a Mária Teréziák udvarai hatalmas művészeti kultúrák kisugárzó gócpontjaivá lettek.

E fejedelmi műpártoló tevékenységre gyakran egy-egy fontos históriai esemény adott impulzust. Bizonyos például, hogy amint Mátyás királynak az olasz renaissance művészet iránti csodálatában s annak hazánkba való átplántálási vágyában igen nagy szerepe volt Aragoniai Beatrix-szel kötött házasságának, éppúgy nagyarányú művészeti fellendülés kiindulópontja lett hazai művészettörténetünkben az 1867. esztendő, a kiegyezés éve is, amelyben a király és a nemzet egymásra talált akarata végre megteremtette a béke, a haladás s vele együtt a művészi fejlődés termékenyítő atmoszféráját. Az 1885. évi országos kiállítás sikere s az ezeréves fennállását megünnepelni készülő nemzet lelkes, jubiláris hangulata még csak fokozta az alkotásvágyat s a nemzeti géniusz szabad kibontakozását, amit egy bölcs uralkodó kísért szeretetteljes figyelemmel s támogatott áldozatkész bőkezűséggel.

Ex RMT 1928.

A BUDAI KIRÁLYI PALOTA LÉPCSŐHÁZA.

Boldogult *I. Ferenc József* királyunk, kinek Bécs nagyarányú kiépítése oly sokat köszönhet, fővárosunk rohamos fejlődésére is nagy befolyást gyakorolt. Társulatunk volt nagy elnöke, *id. gróf Andrássy Gyula* nevéhez fűződik ennek az újjáépítési aranykorszaknak a kezdete, aki keresztülvitte a főváros legszebb útjának, a mai Andrássy-útnak (akkor Sugár-út) merész kihasítását és felépítését. E páratlan szépségű útvonalon végrehajtott munkák s ezzel egyidejűleg megindult nagyszabású építőmozgalmak számos kiváló építészünket hívták haza a cselekvés terére. Az idevarázsolt palotasorok bő alkalmat nyujtottak tudásuk és tehetségük bebizonyítására. Az Operaház nagynevű építője, *Ybl Miklós* köré nagytehetségű munkatársak sorakoztak, kiknek nevét azóta aranybetűkkel jegyezte fel a magyar építészettörténet.

Ezek sorából kitűnt rendkívüli művészegyéniségével *Hauszmann Alajos,* kinek Magyarország kulturális újjáébredésének aranykorában a felépítésből oroszlánrész jutott. Tanulmányait a pesti Műegyetemen kezdte, majd ismereteinek kibővítése céljából Berlinben Lucas és Orth építészek mellett működött, kiknek klasszicizáló törekvései jótékony befolyást gyakoroltak a fiatal Hauszmann művészi képzeletére. A 70-es években ismét a magyar fővárosban találjuk, ahol 1872-ben már, tehát huszonöt éves korában műegyetemi katedrát kapott.

1891-ig, halálának évéig *Ybl Miklós* a magyar építőművészet vezérlő egyénisége. *Hauszmann* számára ez az időszak a kibontakozás kora. Első úttörő munkáját, a *Tüköry-palotát,* egymás után követik vidéki kastélyai. Ezek közül különösen kiválik a nádasd-ladányi *gróf Nádasdy-kastély* nobilis vonalaival, elmés beosztásával. Ehhez csatlakozik gróf Pejacsevics *podgoráci* és báró Vécsey *szöcsényi* kastélya, melynek stílusában már modern motívumok is jelentkeznek. Egyik legsikerültebb kastélya még *Széll Kálmán rátóti rezidenciája,* melynek befejezése után Hauszmann megalkotja Budapest egyik legjellegzetesebb épületét, a *New-York-palotát,* mely szerencsésen egyesíti magában az újklasszicizmus és a modern rendeltetés összes követelményeit. Állami megbízás révén ő tervezi továbbá *a kolozsvári egyetem élettani és bonctani épületeit,* melyek az elszakított Erdély szellemi központjának máig is legértékesebb építészeti alkotásai közé tartoznak. Ő építi *a budapesti törvényszék palotáját, a fiumei kormányzói palotát, a nyitrai vármegyei kórházat, a budapesti Erzsébet Vöröskereszt-kórházat,* amelyen első ízben érvényesíti a fejlődő egészségügyi elvnek megfelelő pavillonrendszert. Szombathelyen láthatjuk a mester újabbkori alkotásainak egyik legjelentékenyebbikét, annak *vármegyeházában* és *színházában.*

Budapest székesfőváros monumentális épületei között Hauszmann Alajos művészete az *Alkotmány-utcai törvényszéki palotában,* a *Markó-*

A KIRÁLYI PALOTA TRÓNTERME.

A BUDAI KIRÁLYI PALOTA UDVARA.

utcai reáliskolában, a József-körúti *Technológiai és Iparmúzeumban,* az Eszterházy-utcai régi *Műegyetem* palotájában és a *Szent István-kórházban* kezd kibontakozni teljesen. Ezeknél a zseniális tervező a kerámia alkalmazásának nyujt bő teret bámulatosan szép részletképzésekkel, melyeken tisztán felismerhetők a mester egyéniségét és nemes ízlését eláruló jellegzetes motívumok. Hogy ezek a terrakotta-részletek az idő viszontagságainak milyen kitünően állanak ellen, hosszú évek tapasztalata igazolja.

Budapest újabb monumentális épületeinek nagy klasszisát az Országház, a Lipótvárosi Bazilika, a restaurált Budavári koronázó főtemplom, a Királyi palota és a Kúria adják meg.

Hauszmann Alajos fentebb vázolt páratlan termékenységű építészeti tevékenysége impozáns preludium csupán élete két főművéhez, melyeket a *Királyi palota* és a *Kúria* fejedelmi homlokzatában s pazar belső kiképzésében hagyott hátra az utókornak. Főleg a Királyi palota volt az, amelynél egész tudását, művészi érzékét, minden erejét latba vetette, hogy királyunk székhelyét minél szebbé, monumentálisabbá varázsolja.

A *Várhegyen,* melyet Hauszmann királyi palotája koronáz, történelmünk egész folyamán királyi rezidenciák emelkedtek. Hazai, de idegen kútforrások is elragadtatással emlékeznek meg *Zsigmond* és *Mátyás* palotáiról, melyek, mint tudjuk, a török hódoltság idején megsemmisültek. Később, 1715-ben *III. Károly* azok helyén egyemeletes palotát építtet, mely azonban alig ment afféle megszállóhelynél nagyobb számba. Ezt az épületet később kaszárnyának, majd fegyverraktárnak használják. *Mária Terézia* 1741-ben a rendek kérésére elhatározza a palota újjáépítését, melynek kivitelével a nagy *Lucas von Hildebrand* udvari főépítészt bízza meg a királynő, ki az országos gyüjtéshez tetemes összeggel járult hozzá. A közben kitört porosz háború, majd Hildebrand halála késlelteti az építkezés befejezését, úgy, hogy 1764-ig csak a középső szárny került tető alá. 1771-ben felépült a második emeletsor. A Mária Terézia-féle palota egy hosszanti fekvésű középépületből s két ehhez jobbról-balról csatlakozó négyzetalakú oldalszárnyból állott, melyek a középső szakasszal nyugat felé egy díszudvart alkottak, míg keleti irányban egy erős kiugrású rizalit és torony hangsúlyozta a főépület centrális jellegét. Eltekintve attól, hogy József császár uralkodásának idején a középső szakaszra egy harmadik emeletet építettek, a palota Mária Terézia-kori külseje a mult század ötvenes éveiig nem igen változott. 1849-ben, a szabadságharc idején a középső és a déli szárny leég. Ezt azonban a következő években némileg reparálják.

A KIRÁLYI PALOTA ÉSZAKI SZÁRNYA.

A palota nagyobbszerű átalakítását és kibővítését az 1867. évi koronázás és ünnepségei tették időszerűvé. 1871-ben pályázatot hirdetnek a fenti munkálatokra, *Feszl* nagyszerű tervet nyujt be, de közbejött események a kivitelt megakadályozták. 1874-ben *Ybl* Miklós kap megbízást a tervek elkészítésére és a munkálatok vezetésére. Ybl első feladatának tekintette a dunai front megoldását. A Várhegy Pest felé néző oldalára rávarázsolta az olasz renaissance kertépítészet minden csodáját, pergolákkal, szobrokkal élénkítve a vegetáció buja zöldjét. 1881-ben megbízzák Ybl-t a palota kibővítésével is. Kikötés volt, hogy a Mária Terézia-kori épületet lehetőleg ne érintsék. Ybl azonnal átlátta, hogy ez a szempont és a távlati benyomás egységessége csupán akkor juthat érvényre, ha a kibővítés nem hosszanti irányban, hanem a régi épületre merőlegesen, a Krisztina-város irányában fog megtörténni. Terve az volt, hogy megfelelő talajszabályozások igénybevételével s támaszfalak építésével a Várhegy krisztinavárosi oldalán egy, a régi épülethez hasonló, hármas beosztású palotát emel és kapcsol a dunai szárnyhoz, hogy ily módon a két épülettömb egy hatalmas, zárt díszudvart alkosson. 1890-ben vette kezdetét az építkezés. Első volt a krisztinavárosi támaszfalak megépítése. Ybl Miklós azonban még ezen előkészítő munkának a befejezését sem érte meg. Egy év mulva, 1891-ben meghalt.

Hauszmann még ez évben megkapja a megbízást a munkálatok folytatására. 1893-ban átdolgozza Yblnek a krisztinavárosi szárnyra vonatkozó terveit. A támfalak felépítésénél a szeszélyes talajalakulatok igen sok akadályt gördítenek a munka továbbhaladásának útjába. Ennek a szárnynak alsó traktusaiban helyezte el Hauszmann a konyhákat, raktárakat és mellékhelyiségeiket (I.), valamint a gazdasági hivatalokat, személyzeti lakásokat, asztali ezüst- és fehérnemű-raktárakat (II.). Az emeleti traktusban egy főhercegi lakosztály, a kabinetiroda, pósta- és távirdahivatal, két koronás vendég és kíséretének lakosztályai és a szent koronát őrző kamra nyert elhelyezést. A Mária Terézia-kori régi épület alapjában nem változott. Mindössze a jobboldali szárnyhoz csatlakozó Zsigmond-kápolna oldalkápolnáját bontatta le Hauszmann, hogy a különben teljesen zárt udvarra megfelelő bejárást biztosítson.

A krisztinavárosi szárny megépítésével sok igény nyert kielégítést, de még mindig szükség volt olyan nagyméretű reprezentációs helyiségekre, melyekben fényes udvari ünnepségek, fogadtatások, bálok rendezhetők. Ez tette szükségessé az északi szárny megépítését, melyet Hauszmann a régi palota Szent György-téri négyzetéhez csatolt oly módon, hogy a Mária Terézia-kori palota alaprajzának elmés megismétlésével a régi északi szárny négyszögének a rajta emelkedő hatalmas koronás kupolával impo-

RUHATÁR A KIRÁLYI PALOTÁBAN.

A KIRÁLYI PALOTA MÁRVÁNYTERME.

náló centrális hangsúlyt adott. Az új északi szárny nagy ünnepi terme 724 m² (a pesti Vigadó 600 m²), magassága 15·5 m. Buffet-galleria, garderobe, cercle-termek, elő- és toilette-szobák nyertek itt még elhelyezést. Az új északi szárnnyal való meghosszabbítással a dunai teremsor éppen 200 métert tesz ki. Önérzettel jegyzi meg Hauszmann a királyi palota építéséről szóló monográfiájában, hogy ilyen arányokkal még csupán a versaillesi palota dicsekedhetik.

A palota homlokzatának kiképzésében Hauszmann kegyelettel alkalmazkodott a régi palota megadott barokk stílusának kereteihez. Elve az volt: «nemesebb részletkiképzést adni» a megszabott arányok keretében. Főgondot fordított a dunai homlokzat monumentális, reprezentatív megoldására. A főhomlokzat központi hangsúlyát a Habsburg-terem fölött emelkedő kupola adja meg, mely előtt magas lábazaton álló oszlopsor tympanont tart. E rizalit és a kiugró szárnyak közeinek falfelületét erős árnyékhatású oszlopokkal élénkítette és töltötte ki a mester.

A termek és szobák belső kiképzése tekintetében már nagyobb szabadságot engedett magának Hauszmann, amennyiben az újabb épületrészeken a rokokó ornamentikától függetlenítve magát, a modern s főleg a magyar díszítőművészet formakincsének engedett teret. A termek berendezésénél irányelve az volt, hogy az ünnepi és az elsőrangú termek a

fejedelmi, míg a többi a főúri kényelem és pompa szellemében rendeztessenek be. Bár a magyar díszítő motívumoknak e tekintetben vezetőszerepet juttatott, a történelmi stílusok is méltó képviseletet kaptak nemzeti multunk egy-egy dicső korszakának szentelt teremben. Igy a Szent István-terem a román, a Mátyás-terem a renaissance, a Habsburg-terem a barokk stílus jegyében nyert belső kiképzést.

Örök érdeme Hauszmannak, hogy felismerve a képzőművészetek különböző ágainak egymást kiegészítő s egymás hatását emelő testvériségét, a festészet és szobrászat kiválóságait is maga mellé véve, az ő közreműködésükkel gazdagította a magyar király palotájának művészi szépségeit. Igy *Lotz* Károly és *Deák Ébner* Lajos főleg a reprezentatív termeket, *Roskovics* Ignác, *Tury* Gyula és *Hegedüs* László a Várkápolnát díszítették festészeti alkotásaikkal, míg *Strobl* Alajos, *Fadrusz* János, *Senyei* József, *Vastagh* György és *Róna* József szoborműveikkel járultak hozzá a királyi palota és kertjének pompájához, melyek építési és kibővítési költségei összesen 33,385.766 koronát emésztettek fel.

Bizonyos, hogy Hauszmann Alajos e nagyszerű munkájával a magyar királyhoz és a magyar nemzethez méltó fejedelmi rezidenciát alkotott a kezdetleges magból, mely fenséges monumentalitásával, környezetének

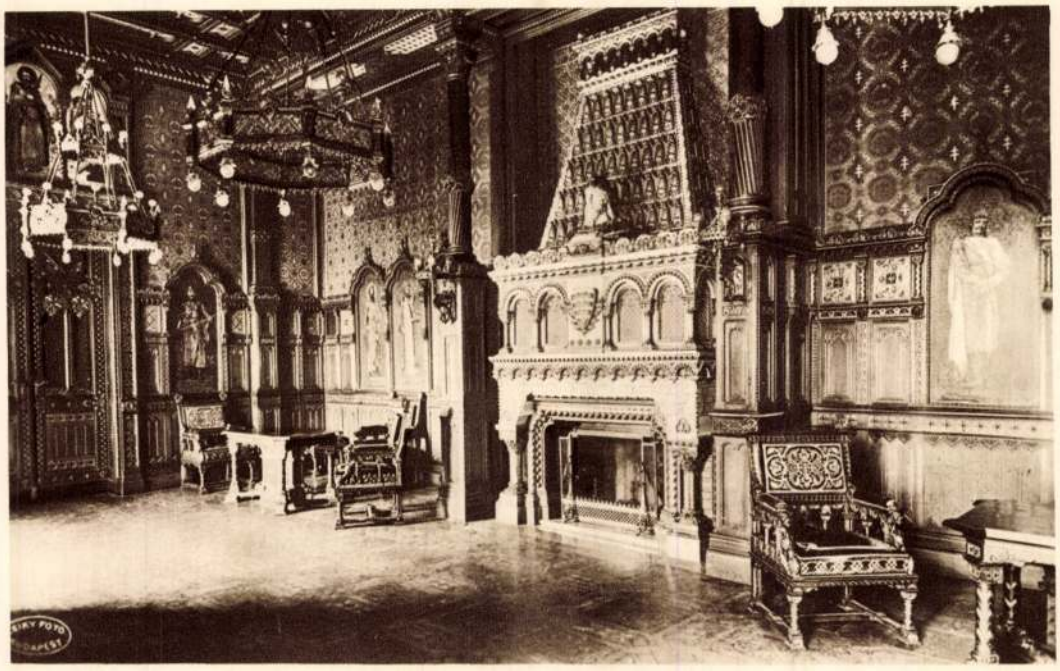

A KIRÁLYI PALOTA SZENT ISTVÁN-TERME.

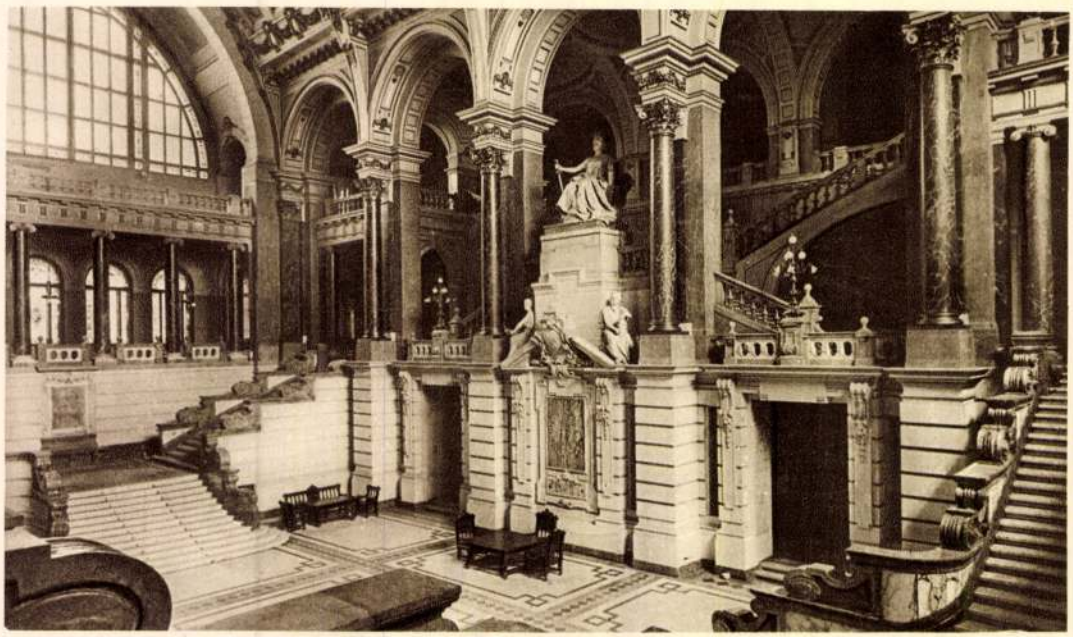

A MAGYAR KIRÁLYI KÚRIA ELŐCSARNOKA.

mesteri megoldásával fővárosunknak és hazánknak az idegenek által is megcsodált egyik fő büszkesége.

Hauszmann zsenijének másik legszebb és legmegkapóbb alkotása fővárosunk egyik legremekebb palotája, a *Királyi Kúria* épülete, melyben az ő művészi lángelméje kijegecesedett. Aki ezt a nagyszerű épületkolosszust látja, talán nem is hinné el, hogy a legfőbb magyar bíróság 1895-ig egy a Ferenciek-terén álló egyemeletes, eredetileg magánház szobácskáiban volt kénytelen meghúzódni, melyet még 1770-ben Mária Terézia vásárolt meg a Kúria céljaira. 1868-ban már felvetődött az ötlet, hogy a régi helyén egy megfelelőbb épületet emeljenek. A tervek kidolgozásával *Szkalnitzky* és *Koch* építészeket bízzák meg. E tervek azonban — melyek kidolgozásában a 21 éves Hauszmann is közreműködött — kivitelre nem kerültek. Később a Várban, a királyi palota közelében óhajtották elhelyezni a Kúria épületét; e megoldásról azonban le kellett tenniök, mivel e helyen a legfőbb magyar bíróság kívül esett volna a főváros forgalmán. Az 1891. évi döntés határozza el a Kúriának a mai helyén történendő építését egy 6588 m² hatalmas területen (e helyen eredetileg társzekér-fiókraktár volt), kikötve, hogy a kir. Itélőtáblát is annak épületében kell elhelyezni. A megbízást 1891-ben kapja meg *Hauszmann* s az általa benyujtott terveket 1893-ban fogadta el a törvényhozás, majd szentesítette a király. Az ő

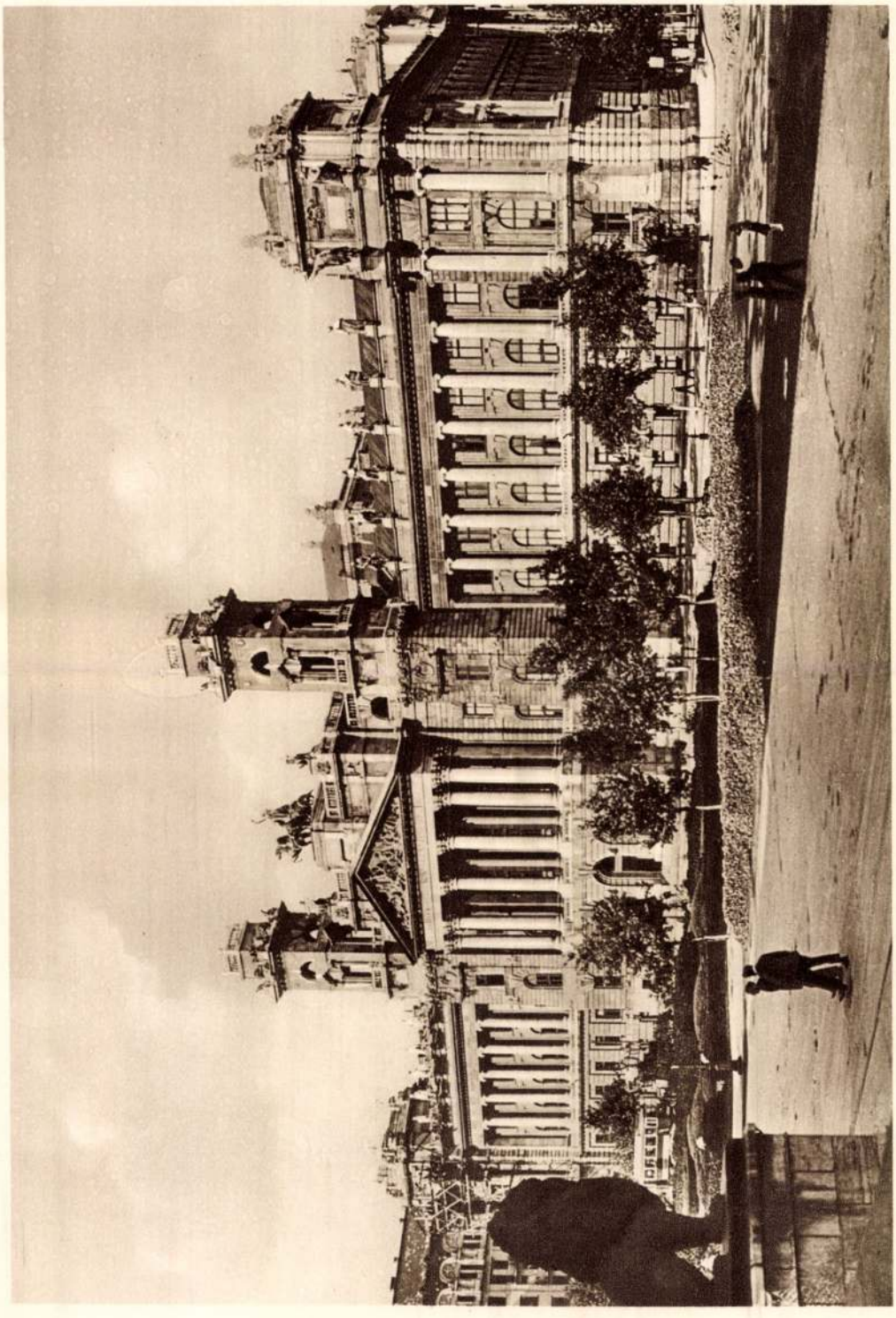

A MAGYAR KIRÁLYI KÚRIA BUDAPESTEN.

terve szerint a fenti két törvénykezési fórumon kívül még a főügyészség és a koronaügyészség hivatalai nyertek itt elhelyezést.

Hauszmann a Kúria építéséről szóló monográfiájában említi, hogy az Országház-tér szerencsétlen architektonikus elgondolása, jobban mondva elgondolatlansága milyen súlyos probléma elé állította őt a Kúria stílusának megválasztásánál. Félt, hogy az Országház, *Steindl* remekműve a maga monumentális arányaival, uralkodó gotikájával el fogja nyomni az ő épületének arányait, homlokzatát. Fínom stílusérzékével azonban csakhamar rájött, hogy ennek veszélyét csak úgy lesz képes kiküszöbölni, ha merőben ellentétes stílustörekvés jegyében alkotja meg művét. A vízszintes nyugalmát kellett hangsúlyoznia a gotika égbetörő vonallendületével s a síma, nagyvonalú tetőlezárást az Országház nyugtalan, ezertornyú, neogotikus tetőzetével szemben. A Kúria épületét ennélfogva az olasz érett barokk komoly, római megfogalmazásában tervezte meg s csupán a részletekben engedett teret az olasz barokk könnyedébb ornamentikájának. Az óriási épülettömb hatalmas főhomlokzatát egy középső és két sarok-rizalittal tagolta. Ezek közül a középsőt egyemelet-magasságban előugrással hangsúlyozta, melyen hat hatalmas oszlopot helyezett el, melyek viszont oromcsoporttal díszített tympanon architrávját támasztják alá. Az oromzatos középrésztől jobbra és balra egy-egy hatalmas pylon emeli a főhomlokzat monumentalitását. Az egyemelet-magasságnak meg-

A KIRÁLYI JÓZSEF-MŰEGYETEM BUDÁN.

A KIRÁLYI JÓZSEF-MŰEGYETEM AULÁJA.

felelően Hauszmann roppant méreteket alkalmazott a főhomlokzat részletképzésénél. Igy pl. az oszlopok magassága 12 méter, átmérőjük 1·5 méter. A természetszerűen épített lábazat köveinek magassága 0·80 méter. A dekoratív szobrok kétszeres életnagyságban készültek. A részleteknek roppant méretei okozzák a homlokzat monumentális benyomását, annak dacára, hogy a palota voltaképpen csak egyemeletes. A homlokzatnyujtotta monumentális benyomás még csak fokozódik a Kúria világhírű *előcsarnokában*. Áhítat hatja át azt, aki ide belép. Méreteiről elég annyi, hogy hossza 40, szélessége 18, magassága 24 méter. A márványfalak pompáját stukkódíszítmények, üvegfestmények élénkítik, a mennyezeten *Lotz* Károly festette meg a törvény védő és boldogító hatalmának allegóriáját, egyemelet magasságában pedig, a lépcső szétágazódásánál *Strobl* Alajos fenséges fehér márvány Justiciája trónol. Amint látjuk, Hauszmann itt is érvényesítette a művészetek összműködésére vonatkozólag a királyi palotánál követett elvét, különösen a homlokzat plasztikai díszítésénél. Igy a középső rizalit tympanonja feletti római triga *Senyei* József alkotása, jobbra és balra egy-egy törvényhozó alakja *Fadrusz* János kezemunkája, a törvényszéki tárgyalást ábrázoló oromcsoport pedig *Zala* György mesterműve. A tetőzeten elhelyezett szimbolikus alakok tizenkét *Strobl*-növendék művei, kiknek egyöntetű munkáját maga *Strobl* Alajos ellenőrizte.

Az itt említett nagyobbarányú építkezések, melyekhez még a *József-m egyetem* központi épülete is csatlakozik, korántsem ölelik fel *Hauszmann* Alajos teljes építőművészi tevékenységét, de már önmagukban is bizonyítják, hogy Hauszmann az építőművészeti szakoktatásban milyen óriási tapasztalatokra támaszkodott. Építészetünk mai jelesei szinte kivétel nélkül tanítványai voltak és közülük többen a műegyetemi katedrán foly-

tatják mesterük művészi irányítását. Művészi szakoktatásában mindenkor tiszteletet igyekezett teremteni a klasszikus stílusok iránt, a nélkül, hogy befolyásolni kívánta volna tanítványainak egyéni megnyilatkozását.

Érdemekkel és sikerekkel teli életpályáján gyakran volt része elismerésben és a legmagasabb helyről jött kitüntetésben. Művészi működésének ötven éves jubileumát rendkívüli ünnepségekkel ülték meg tisztelői 1913-ban, minek emlékére márványtáblát helyeztek el egyik legszebb alkotásának, a Kúria épületének falában. Az örömök és ünnepeltetések közepette kijutott neki a keserűségből is, mikor meg kellett érnie azt, hogy egyik stílusos alkotásának, az *Erzsébet-téri kioszknak* utcai homlokzatát a Nemzeti Szalon beköltözésekor megbontották, modern stílusban átépítették, amely műve mai alakjában, felemás formájában rendkívül visszás hatást kelt.

A HABSBURG-TEREM A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBAN.

Művészi rajongással teli lelke szoros barátságba hozta képzőművészetünk egyik legnagyobb mesterével, *Lotz* Károlylyal, a magyar freskófestészet örökéletű mesterével, és *Strobl* Alajossal, kinek épületeiben ugyancsak teret juttatott, és a három barát karöltve vitte diadalra a testvér művészeteket, úgy a Kúria épületének, mint a Királyi palotának összhangzó megoldásában.

Hauszmann vérbeli művész volt, aki — mint említettük — az építészet elválhatatlan ikertestvérének tartotta a festészetet, szobrászatot és aki e hitvallásának — ahol tehette — érvényt is szerzett.

Ilyen meggyőződéssel, a művészetek iránti lelkese-

A BUDAPESTI SZENT ISTVÁN TEMPLOM

Korunk építészeti művei csak ritkán adnak alkalmat szélesebb körű történeti fejtegetésekre. Még a legnagyobb építészeti vállalatok is többnyire sima, bár többé-kevésbbé hosszú lefolyásúak. A modern épületek eleve gondosan megállapított részletes tervek szerint készülnek; a munka folyamán esetleg bekövetkező változások az épület lényegét nem érintik. Az építés története rendesen csak a különböző munkák egymásutánjáról ad számot, inkább kronologiai, mint történeti jellegű, még akkor is, ha munka közben más lép a tervező művész helyére. Modern építészeti művek megítélésénél a történeti szempont az előzmények megállapítására szorítkozik; csak igen ritkán lépnek föl az építés folyamán olyan mozzanatok, amelyek történeti fejlődést jelentenek. A szigorú tervszerűség, egységesség egyik fő jellemző vonása a legújabb kor építészeti alkotásainak, ellentétben a régibb korokkal, midőn olyan gyakran találkozunk az eredeti tervtől való eltérésekkel, sokszor rendkívüli történeti jelentőségű módosításokkal. A modern élet szükségletei és anyagi eszközei siettetik a munkát, amely a legtöbb esetben eléri célját, mielőtt megváltozik az az ízlés, divat, amelyből eredt és mielőtt fölmerül a gyökeres változtatások szüksége.

Budapest legújabban elkészült emlékszerű épülete, a Szent István templom, e tekintetben kivétel. Rendkívül hosszú ideig épült, épülés közben katasztrófa érte. Már egy emberöltő mult el azóta, hogy e katasztrófa után befejezéséhez hozzáláttak. Megértése, méltatása más szempontokat tételez fel, mint egyéb modern épületeinké. Ez esetben teljes joggal beszélhetünk fölépítése történetéről.

A mult őszszel, a Szent István templom fölszentelése alkalmából, napilapjaink, folyóirataink többé-kevésbbé bő adatokat közöltek a templom külső történetéről. Alkalmi iratok is megjelentek.[1] Ez adatokat azért csak rövid összefoglalásban adjuk.

A templom építésének szüksége már a XVIII. század végén érezhető volt. Helyét I. Ferenc király 1808-ban állapitotta meg. Egyelőre azonban — a rendelkezésre álló anyagi eszközök elégtelensége miatt — csak ideiglenes templom, paplak és iskola építéséről lehetett szó. Ezt Zitterbarth János építész 1817-ben el is készítette. Csekély terjedelmű, igénytelen, művészi érték nélkül szűkölködő, valóban ideiglenes jellegű épület volt. A tulajdonképpeni templom építésére szükséges pénzt 1805-ben kezdték gyűjteni, „1821-ben nagy mozgalom indult meg az ügy érdekében, a tanács Fellner Benedek pestvárosi polgármester és Steinbach Ferenc városbiró aláírásával bocsátott ki gyűjtőíveket".[2] A gyűjtés kezdetben a legszebb eredményt igérte, úgy hogy a követ-

[1] Lásd különösen: Thold Orbán Imre, A budapesti Szent István templom. (Vázlatos ismertetés.) Budapest, 1905.; A budapesti Szent István-templom. Építő Ipar, 1905. 383. s köv. l.

[2] Thold, i. m. 6. l.

Művészet 1906.

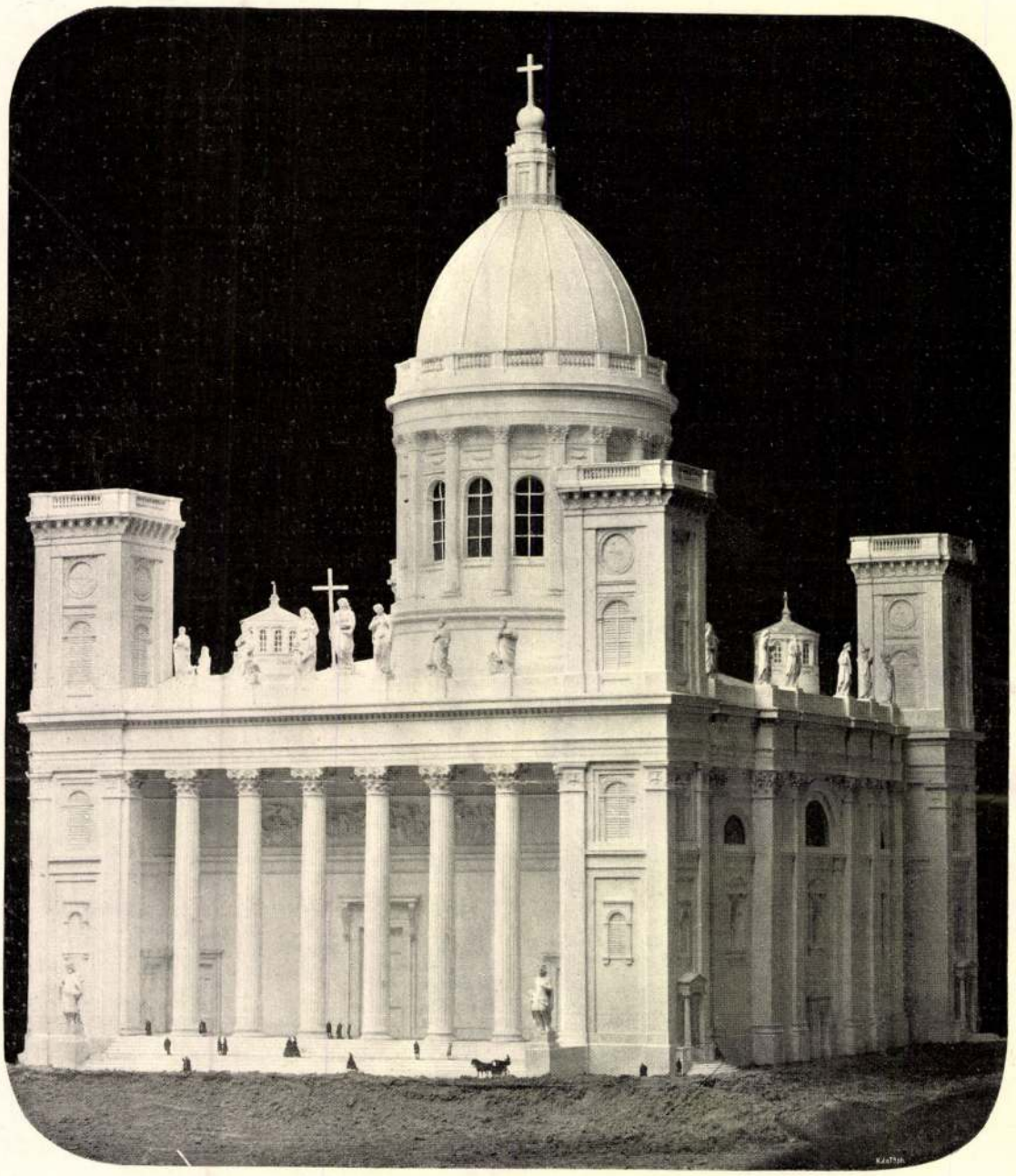

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM GIPSZMINTÁJA
HILD TERVE SZERINT, YBL KUPOLÁJÁVAL

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM TERVE
YBL MIKLÓSTÓL

kező évben már a terv megvalósítására kezdtek gondolni. Akkori művészeti viszonyainknak ma már szinte érthetetlen szegényességére vall, hogy a városi tanács 1822-ben Schwartz József rajztanítót is fölszólította a templom tervének elkészítésére. Schwartz a tanácshoz intézett beadványában mentegetődzik is: „minthogy nem vagyok gyakorló építőmester, hanem csak elemi rajztanító, távolról sem hiszem, hogy tökéletes, vagy egészen kielégítő munkát készíthetek". Schwartz két alternativ terve nem is jöhet számba mint komoly építészeti mű; inkább a kor építészeti képzeletéről, mint tudásáról tanuskodik. Az üres, antikoskodó formákkal egyes rokokó elemek naiv, nyers módon egyesülnek. Nem sokkal jobb a többi terv sem: egy névtelen, B. betűvel jelzett terv, óriási, szinte fantasztikus kupolával és oszlopokkal, valamint Kasselik Ferenc, a régi városház későbbi építőjének terve, szintén sivár, szellemtelen klasszicizmus alkotása. Nincs okunk sajnálni, hogy a kedvezőtlen anyagi körülmények miatt a tanács ezekből a tervekből mitsem valósíthatott meg.

Alighanem a szerzett tapasztalatok következtében fordult a tanács a negyvenes években Hild Józsefhez, aki első tervét 1845-ben mutatta be. Hild második, 1847-ben készített tervét fogadták el a kivitel alapjául. Az építési munka azonban még nem kezdődhetett meg. Csak 1851 október 4-én történhetett meg a templom alapkövének ünnepélyes letétele Scitovszky János hercegprimás jelenlétében. Míg a város szakadatlanul folytatta a gyűjtést, a templom építése rendesen haladt. 1854-ben már úgy a külső falaknak, mint a kupola pilléreinek alapjai le voltak rakva. Hild József 1867 március 6-án meghalt. A templom kupolája ekkor már 51—52 méter magasságot ért el a padozat fölött. Március 20-án Pest városának tanácsa Ybl Miklósra bízta az építés vezetését. „Yblnek azonban már akkor

voltak aggodalmai a kupola megállhatósága iránt, s főképpen a pillérekben, amelyek vegyes falazatból voltak készítve, nem bízott. Ennek folytán az épület elkészült részeit, s kivált a pillérek hordásképességét behatóan megvizsgálta".[1] A következmények igazolták Ybl aggodalmait: a pilléreken csakhamar repedések mutatkoztak, amelyek a kupola bedőlését mind bizonyosabbá tették. 1868 január 22-én a kupola csakugyan bedőlt. Ez után a csapás után az építkezés sokáig szünetelt. Csak 1871-ben folytathatták, miután a törmelék roppant tömegét eltávolították. Ybl vezetése alatt a munka aránylag gyorsan haladt. 1887-ben újból hozzáfogtak a kupola építéséhez. 1891 január 27-én Ybl meghalt. A templom falai, azok külsejének architektonikus tagoltságával együtt ekkor már készen voltak. A templom belseje kiképzésének, díszítésének, berendezésének nagy feladata Kauser József építészre hárult, akit a tanács Ybl halála után a művezetéssel megbízott. Feladata annál terhesebb volt, mert a pénzhiány réme, kezdettől fogva az építkezés hű társa, mindvégig kísérte, terveit veszélyeztette, azok végrehajtását késleltette. Félszázadnál hosszabb idő után — hiszen a templom épülésének lassúsága szinte közmondásossá vált — a templom a mult év őszén teljesen elkészült. A nagy mű első mesterének nevét szinte feledés borítja már, szerencsésebb utódját a hálás utókor legkiválóbb művészeink közé sorozza, emlékét szoborral örökíti meg. A Szent István templom kupolájának bedőlte eltemette Hild dicsőségét. Ha azonban meg akarjuk érteni a ragyogó pompában büszkélkedő mű valódi lényét, méltatni annak történeti és művészeti jelentőségét, mégis csak Hildre kell visszatérnünk.

Hild József építész-családból származott. Atyja, János, II. József megbízásából, mint Canevale bécsi építész helyettese, került Pestre és itt az Újépület építését vezette. Az Újépületben született Hild 1789 december 8-án. A családban ma is élő hagyomány szerint[2] a család angol származású. Neve eredetileg Child volt, amely Ausztriában, német kiejtéssel változott Hildre. A hagyomány szerint a középkorban a Hildek a skót bencések házi építészei voltak és azok egy rajával kerültek a kontinensre. A mölki apátságot is egy Hild építette. A család egy ága Mátyás király alatt hazánkba költözött és szintén építéssel foglalkozott. Thurzó Elek, II. Lajos kincstárnokának 1521. évi számadási könyvében egy Hyld János, mint udvari építész szerepel. A család utóbb a törökök elől Ausztriába menekült. Hild József, a Szent István templom tervezője, gyakran említette, hogy a budapest-belvárosi plébániatemplomnak mind csúcsíves szentélyét, mind mostani hosszanti hajóját a Hild család tagjai építették. Mindezek a hagyományok, ha nem is hitelesek, arra vallanak, hogy az építés művészete nemzedékről-nemzedékre öröklődött át. Ezt bizonyítja Hild József széleskörű munkássága, termékenysége, szokatlan technikai készsége is. A bécsi akadémián tanult, azután Esterházy herceg bécsi építészénél kapott alkalmazást. 1811-ben atyja meghalt. Hosszú időt töltött Olaszországban, Milanóban, Firenzében, Nápolyban, három évet Rómában. A huszas évek elején került vissza Pestre és itt csakhamar nagy tevékenységet fejtett ki, különösen az 1838-iki nagy árvíz után. Pest városa rekonstrukciójának nagy munkájából neki jutott az oroszlánrész.

Általánosan ismeretesek azok a nyilvános épületek és magánemberek palotái, amelyeket Hild Pesten emelt. Még ma, annyi átalakulás után is, ezek adják meg a város egy részének sajátos jellegét. Legszerencsésebb alkotásainak egyike a régi Lloyd-épület egyszerű, nemes, még ma is igen hatásos homlokzata. Legnagyobb szabású műveinek egyike csak nemrég tűnt el: a Nákó-ház, amelynek helyén ma a Gresham biztosító társulat építteti új palotáját. Tőle való a mai főkapitányság kettős épülete — az Ullmann- és Wieser-féle ház —, melynek egyikében, a későbbi Európa-szállóban, pompás, valóságos látványosságszámba menő tánctermet épített. Széleskörű munkássága teljes mértékben igazolja egy kortársa véleményét: „Aki Pestváros külső történetét híven fogja megírni, annak az igazság érdekében el kellend ugyan ismernie, hogy egy széptani és stilisztikai tekintetben új épí-

[1] Építő Ipar, i. h., 384. l.

[2] Hild Viktor úr, az építész unokájának szíves közlése.

tészeti iránynak első úttörői már Hild előtt különösen Koch és Pollák nevű építészek voltak, azonban valódi teremtő lélekkel Hild lépett ezek nyomába".

Hild Józsefnek azonban még más jogcíme is van a művészi dicsőséghez. Magyarország legnagyszerűbb egyházi épületei közül kettő az ő nevéhez fűződik. Az egri székesegyház teljesen az ő alkotása. A XVIII. század első felében épült és 1831-ben lebontott Szent Mihály templom helyén Pyrker érsek megbízásából 1832 és 1837 között építette. Hatalmas arányaival, világos elrendezésével, pompás oszlopcsarnokával, belsejének minden elaprózástól ment, nagyszerű térhatásával bizonyára még ma is legtökéletesebb templomaink egyike. Az egri székesegyház kupolája kívülről csak kevéssé érvényesül. Sokkal hatásosabb formában fejleszthette ki az esztergomi székesegyház kupoláját. Az esztergomi székesegyházat — Európa legnagyobb templomainak egyikét — Kühnel Pál bécsi építész kezdte el építeni 1822-ben. Kopácsy hercegprimás idejében Hild vette át az építés vezetését és 1845-ben el is készült vele. Az oszlopos előcsarnokot utóbb Simor hercegprimás építtette a templom elé. Hild legbüszkébb műve a székesegyház roppant tömege fölött merészen emelkedő kupola, amelynek dobját oszlopsor veszi körül. A templom belsejének nagy arányai, komor méltósága is arra vallanak, hogy Hild jelentőségét nem szabad csupán világi épületeiben keresnünk. Ha nem élne bennünk az a tudat, hogy a mai esztergomi székesegyház építése okozta a réginek, középkori építészetünk egyik legnevezetesebb emlékének, a teljes pusztulását, Hild alkotása bizonyára nagyobb méltánylásban részesülne. Mindenesetre igazságtalan az az ítélet, amelyet legújabban mondtak Hildről: „Hild, akit a profán építkezések igazi mesterének kell elismerni, aki a polgári lakóházakat és főúri palotákat az ő korának szellemében elismerésre méltó művészettel tervezte és építette s az olasz renaissance idomait (?) rendkívül finom műérzékkel tudta e palotáin alkalmazni, nem volt templomépítő s az iránta és működése iránt érzett minden tiszteletünk s őszinte kegyeletünk mellett is ki kell mondanunk, hogy a Szent István-templom, ha a Hild tervei szerint épült volna föl, ma alig volna, modern értelemben, műalkotásnak elismerhető".[1]

Ne feledjük, hogy a Szent István templom — a kupolát kivéve — lényegében mégis csak Hild alkotása. Az épület lényeges jellemző vonásait utódai nem törölhették el. A kupola bedőltekor az építés már annyira előrehaladt, hogy sem az alaprajzi elrendezéshez, sem a fölépítéshez nem járulhattak a templom természetét megváltoztató vonások. A templom mai alakjában is az északi és déli oldal külsejének architektonikus kiképzése Hildtől való. Egészen az ő műve az alaprajzi elrendezés, a belső térhatás kifejlesztése, a sekrestye sajátszerű — a centrális egység kedvéért történt — alakítása, az építészeti tagoltság megállapítása, szóval mindaz, ami valamely építészeti mű lényegét teszi. Nem is volna ez megérthető első tervezője munkájának figyelembevétele nélkül.

A Szent István templom eredeti tervei természetesen sok tekintetben megegyeznek az egri székesegyházzal. Belső hatásának, díszítésének a megítélésére az adja meg a mértéket. Az alapvető gondolat, az architektonikus formák nyelve mindkét esetben azonos. Hasonló a két épületen a tömegek elosztása is. Mindkét épület főhomlokzatán a hatalmas méretű oszlopcsarnok a hatás legerősebb eszköze, csakhogy Egerben két sor oszloppal lép ki a homlokzat elé és háromszögű orommal van megkoronázva, míg a Szent István templom hat oszloppal és két féloszloppal ellátott előcsarnoka a két nyugati torony közé lett volna befoglalva, az egész épületen körülfutó vízszintes párkány alatt. Hild második tervén elhagyta azokat a háromszögű ormokat is, amelyeket eredetileg az északi és déli oldal fölé akart helyezni. Jellemző vonása lett volna a Szent István templomnak az épület sarkain kiemelkedő négy, nem nagyon magas, hatásukban a kupolának feltétlenül alárendelt torony és a hatalmas kupola, körülfutó oszlopsorral, nem az egrire, hanem az esztergomira emlékeztető alakításban. Nagy tömegek, nagy síkok voltak a hatás fő eszközei. A művész tuda-

[1] N. B. Építő Ipar, i. h., 383. l.

tosan kerüli a részletes tagozást, aprólékosságot, plasztikus diszítmények alkalmazását. Nem dekorativ hatásúak a párkányokra és fülkékbe helyezett szobrok sem, hanem a monumentális hatás eszközei. A templom belsejében mi sem zavarta volna a térhatást, nem gyönyörködtették volna finom, csillogó részletek a szemet, elvonva attól, ami a művészi benyomás fő tényezője. Hild tervei nagy, egységes képet adnak: ez a kép talán egyhangú, kevéssé változatos, helyenkint talán kopár is, de tagadhatatlan, hogy a művész komoly elmélyedéséről, céltudatos törekvéséről, igazán architektonikus gondolkodásáról tesz tanúságot.

Hild József már műveinek nagy számánál fogva is fontos jelenség Budapest művészetének a történetében. Pest városának föllendülése a XIX. század első felében az építészet terén is megnyilatkozott. „Az ekként keletkezett élénkebb tevékenység idejében jutott el hozzánk a klasszikuskori művészet egyszerű formáira törekvő, görögös ízlésű építés, mely az eszmékben gazdag, merész és pompás, de sokszor szertelenkedő, utóbb pedig elsatnyult barokk és rokokó művészetet Franciaországban és a többi nyugati országban már a XVIII. század derekán fölváltá. Ekkor már véget ér Bécs építészetének legfényesebb korszaka, mely alatt oly számos és oly nagyszerű alkotás keletkezett, hogy az utána következő klasszicizmusnak igen kevés tennivalója maradt, kivált miután ott a körülmények is kedvezőtlen fordulatot vettek. Magyarország újból keletkező fővárosában ellenben tág tér kinálkozott az építészet ez új irányának, mely ide Bécs révén amúgy is gyönge erejében megfogyatkozva jutott el".[1] A mult század derekán, amikor Nyugaton az építőművészet terén új eszmék, új irányok és törekvések érvényesültek, míg nálunk a klasszicizmus még aránylag új és még mindig divatos vívmány volt, Hild, a XVIII. század szülötte, minden engedmény nélkül ragaszkodott művészete megszokott eszközeihez.

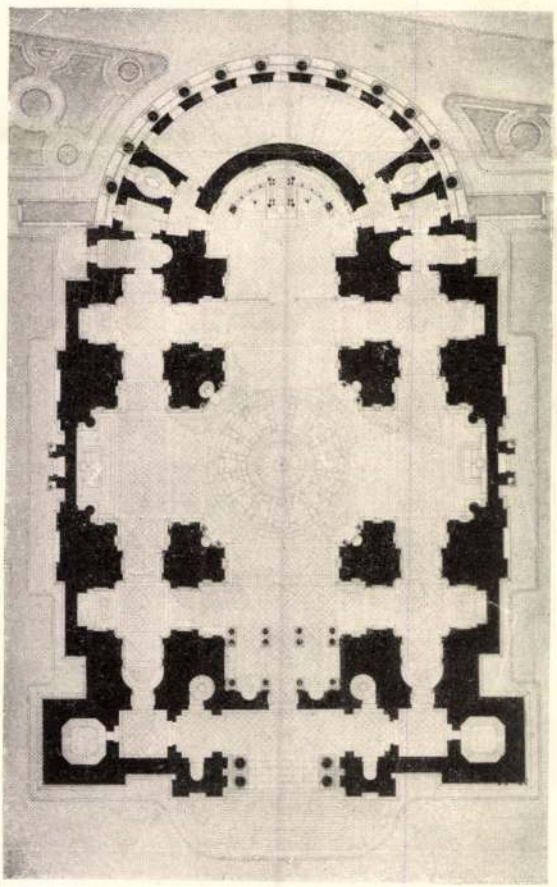

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM ALAPRAJZA (KB. 1 : 1000).

A klasszicizáló művészet, amelynek akkora szerep jutott Pest kiépítésében, ekkor már ugyancsak hosszú multra tekinthetett vissza. Háromszázéves pályafutás után utolsó fázisához ért el. Sorsa változatos volt Vignola, Palladio nagy diadalai után állandó szerepe volt az építészet történetében. Meg kellett küzdenie azzal a művészettel, amely vele közös talajból fejlődött, a barokk művészettel. Az antik építészet formáinak birtokában sem zárkózhatott el nagy vetélytársa vívmányai elől. A klasszicizmus — természeténél fogva — nem volt arra hivatva, hogy új, nagy eszméket hozzon fölszínre. Inkább mérséklő szerepet játszott; lehetőséget nyujtott arra, hogy olyankor, midőn egyes korszakok eszméi már túlélték magukat, még mindig lehessen biztos alapra építeni. A konzervativ vonás lényében rejlik — Palladio nagy emléke

[1] Pasteiner: Az építés Budapesten. Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben. Magyarország. III. kötet, 104. l.

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM YBL-FÉLE TERVE
VÍZFESTMÉNY A SZÉKESFŐVÁROSI MÚZEUMBAN

mindvégig kiséri —, de kénytelen azokhoz az új feladatokhoz alkalmazkodni, amelyeket az idők folyása elébe tárt. Végül pedig az egyedüli menedék, amelyben még bízni lehetett.

A klasszikuskodó építészet már hosszú tartamánál, óriási elterjedésénél fogva is — megkötöttsége, egyes formáinak változatlansága ellenére — nagyon különböző műveket hozott létre. A templomépítés terén különösen a római Szent Péter templom gyakorolt döntő befolyást sorsára, mégis a hatalmas kupolát emelő egyházi építészet terén is olyan eltérő hatású művek keletkezhettek, mint a londoni Szent Pál templom és a párisi Pantheon. Mindazonáltal a klasszicizmussal szemben nem beszélhetünk olyan természetű fejlődésről, mint akár a görög, akár a csúcsíves építészet történetében. Mind a téralkotás eszméit, mind konstruktiv eszközeit, mind díszítő motivumait készen vette át és azért csak változatokról, az érvényesülés magasabb vagy alacsonyabb fokáról lehet szó, nem fejlődési fázisokról. De tulajdonképpeni hanyatlásban sem volt része, csak elmulásban. Még a XVIII. század végén látszólag az erő új forrása nyílt meg számára, mikor a valódi görög építészetet felfedezték. Még a mult században alkotta műveit Schinkel, Klenze, Hansen Theofil. A virágzás e korszakának azután hirtelen vége szakadt.

Az antikizáló építészet művei ma már nem részesülnek nagy megbecsülésben. Tudjuk, hogy eszközeit idegen forrásból merítette és éppen az antik minták beható megismerése siettette a kiábrándulást. A művészettörténeti tanulmányok idézték elő a mult század „stílszerű“ építészetét, a különböző irányok divatját, de egyszersmind azok elmulását is. De ha elfogulatlanul vizsgáljuk a klasszicizáló építészet kiváló alkotásait, észreveszszük, hogy

az utánzás elve által szabott korlátokon belül rendkívül leleményesen, sokszor igazán művészi módon oldja meg feladatait, különösen olyankor, ha azok monumentális természetűek.

Hild ez iránynak bizonnyal legjelesebb képviselői közé tartozik minálunk. Művei nemcsak az antik mintára alakított építészeti tagok szépsége révén érdemelnek figyelmet; építőjük tősgyökeres építészeti érzéke is megnyilatkozik bennük. A Szent István-templom terve nem megkapó eredetiségű mű, nem ragyogó építészeti képzelet terméke, de komoly művész monumentális szellemű alkotása.

A kupola bedőlte okozta, hogy Hild műve nem maradt az ő szellemében befejezett formában reánk. Ezért a szerencsétlenségért, amely fordulópontot képez az építkezés történetében, aligha lehet Hildet okolnunk. Az öreg, tapasztalt mesternek már korábban volt alkalma hasonló nagy, konstruktiv feladatok megoldására. Tudjuk, hogy rendkívüli technikai készsége, gyakorlottsága e tekintetben olykor túlzásokig ragadta. „Hild József különös kedvét lelte a merész szerkesztésű boltozatokban, aminek szinte hihetetlen példájaként és egyszersmind építészeti furcsaságként felemlítjük az Angol királynéhoz címzett vendégfogadó kávéházát".[1] A végzetes hiba nem a szerkezetben, hanem a kivitel módjában rejlett. Az építésvezetőség a kupola pilléreihez tétényi követ és rosszul égetett téglát használt fel és ezek a rétegesen alkalmazott anyagok nem bírták ki a reájuk nehezedő nyomást. Hagyomány az is — bár szinte hihetetlen — hogy a pillérek alapjánál igen jó kavicsréteget találtak és ezt Hild tudta nélkül — öreg, elhízott ember volt, ki akkor már sem mélyen lenn, sem magasban fenn nem volt képes ellenőrzést gyakorolni — kiaknázták és értékesítették. Ezzel megtámadták az egyik pillér alapját és ez okozta a bajt.

Hild nem érte meg művének végzetét. Utódja, akire a kupola újraépítésének és a templom befejezésének feladata hárult, Ybl Miklós 1868-ban ötvennégy éves volt. Huszonöt évvel fiatalabb Hildnél. Ybl emléke, művészi dicsősége nagyrészt azokhoz a művekhez fűződik, amelyeket életének utolsó negyedszázadában alkotott. Szinte feledjük, hogy az ő művészete is a klasszicizmusban gyökeredzik. A bécsi főiskolán töltött évei teljességgel a klasszicista építészet utolsó föllendülésének idejébe esnek. Tanulmányainak befejezte után 1831-től 1835-ig Pollák Mihály mellett dolgozik, aki még csak ezután alkotja meg legtökéletesebb művét, fővárosunk legmonumentálisabb épületét, a Nemzeti Múzeum palotáját, a klasszikuskodó építőművészet maradandó értékű, hatalmas alkotását. De a Szent István templom kupolájának bedőltekor már egy egész emberöltő mult el Ybl tanulóévei óta. Azok az új építészeti eszmék, amelyek java férfikorában új irányt adnak működésének, a hatvanas évektől kezdve gyökeresen megváltoztatják Ybl műveinek jellemét. A XIX. század művészeti fejlődésének rohanó árja átcsapott a klasszicizmus fölött.

A romantikus szellem hatása alatt Angolországban már a XVIII. század végén csúcsíves formákat iparkodtak a klasszikus építészet követelményeivel egyesíteni. Schinkel, a nagy klasszicista is kisérletezett ezen a téren. Az egyházi építészetben a csúcsíves stílus utánzása csakhamar a legnagyobb jelentőségre jutott. „Már hozzászoktak ahhoz, hogy a XVI., XVII. és XVIII. századot egyszerűen elfeledjék; azt hitték, hogy a hagyományt követik, három századot kitörölvén belőle; már azt remélték, hogy e feledés révén kényelmes hidat építenek a hitbuzgó középkorhoz".[1] Franciaországban különösen Viollet-le-Duc hatalmas egyénisége virágoztatta fel a középkori építészet ismeretét, utánzását. Európaszerte kiváló mesterek állanak elő, akik nemcsak a középkori építészet formáinak titkait fürkészik ki, hanem abban lelik legfőbb büszkeségüket, ha a korukban kinálkozó speciális igények kielégítését a középkori szellem fölébresztésével köthetik össze. A középkorra vonatkozó elméleti tanulmányok pedig rendkívül fölvirágzanak.

1851-ben, ugyanabban az évben, amelyben a Szent István templom építése megkezdődött, II. Miksa bajor király sajátságos pályázatot

[1] Pasteiner, i. h., 109. l.

[1] Gurlitt, Geschichte der Kunst, II. 692. l.

hirdetett.[1] A kor építészete ingadozást mutat a klasszikus és romantikus modor között. Új alkotásra kell törekednünk, necsak a régi minták többé-kevésbbé tökéletes utánzására. A kor vezérlő eszméi és viszonyai új stílust követelnek, amely — mint egykor a renaissance művészet — ismert alapból önállóan fejlődhetnék. „Ne lenne lehetséges célszerűen, német és mégis új módon építeni, a tudomány által akkora buzgalommal visszahódított stílusokból sajátszerű, szép, helyesen tagolt egészet alakítani?" Azok az eklektikus művek, amelyek e pályázat folytán keletkeztek, éppen nem nevezhetők sikerülteknek. De más oldaltól a XV—XVI. századbeli olasz építészet tolult előtérbe. Francia előzmények után Semper Gottfried volt a legnagyobb úttörője. „Csak a renaissance ad az épületeknek lényegüket megmagyarázó képet, szimbolikus módon értékesítvén a görögök által megtalált egyes formákat. Ezeket épp úgy befogadja, mint a régi rómaiak téralkotó művészetét és ez úton olyan műveket alkot, amelyek nemcsak a szükségletnek felelnek meg, hanem „célirányos eszményiségig emancipálódnak", tehát magasabb cél eléréséig szabadulnak fel. E tekintetben a fejlődés még távolról sem fejeződött be. A renaissance a maga képzékenységében talán még legszebb kora előtt áll. Amint maga a renaissance az átvett külső formákat használó római stílus újból való fölkarolása, úgy még ma is lehetséges egy második ilyen renaissance".[2] Sempernek ez a nézete, amely szoros kapcsolatban van a stílusról kifejtett elméletével, az alapja a „második renaissance"-nak. Semper korszakalkotó építészeti műveiben testet adott fölfogásának. A „második renaissance", a XIX. századbeli építészet történetének talán legsajátszerűbb jelensége, lényegében mégis inkább az olasz „renaissance" utánzása, mint továbbfejlesztése, a hatvanas, hetvenes években általánosan elterjedt.

Nálunk éppen Ybl volt ez irány legelső és legszerencsésebb művelőinek egyike. Míg azok a művek, amelyeket középkori mintára alkotott, nem tartoznak a legsikerültebbek közé, az olasz művészet finom, előkelő formáit, gazdag hatású kompozicióit rendkívüli ügyességgel értékesítette.

Erre az álláspontra jutott el Ybl, midőn 1868-ban a Szent István templom építkezésének élére került. Ledőlt a még befejezetlen épület koronája; a kupola újból leendő fölépítése volt az első és legfőbb feladat, amely Hild utódjára várakozott. Pollák egykori tanítványa két lehetőség előtt állott. Vagy Hild tervei szerint építi föl a kupolát, fejezi be a templomot, a klasszicizmus immár túlhaladott elvei szerint, megtagadva saját termékeny tapasztalatait, eredményeit, vagy a maga művészetével új formát ad a kupolának. Ez utóbbi lehetőségnek természetes következménye, hogy az új kupolával kapcsolatosan az egész épületnek más formát kell öltenie. A mult század építészetének két eltérő iránya került tehát ellentétbe: a klasszicizmus a maga nagy, egyszerű formáival, merevségével, szigorú ökonomiájával és a „második renaissance" a maga finomabb, hajlékonyabb, dúsabb formáival, modernségével, részletekben bővelkedő gazdagságával. Az a kérdés, nem volt-e a két kínálkozó lehetőség dilemma, amelynek lehetetlen a teljesen kielégítő megoldása?

A Szent István templomnak egy fönnmaradt gipszmintája az épületet Hild tervei szerint való formában mutatja be, de olyan kupolával, amely már Ybl műve. Ennek a mintának talán az volt a rendeltetése, hogy a régi és új részek ellentétes, együtt meg nem férő voltáról tanuskodjék. Bizonyos, hogy erről tesz tanuságot.

Ybl amellett a lehetőség mellett döntött, amely alkalmasabb volt arra, hogy egyéni művészete érvényesülésének tágabb teret engedjen. Egész új kupola tervezésére vállalkozik. Ez a kupola arányaiban, tagoltságában, jellegében egyaránt elüt a régitől. Magasabb, könnyedebben kiemelkedő, hatásában egészen más, mint a Hildé. A régi terv szerinti kupola — mint a klasszicizáló építészet kupoláinak nagy része — inkább oszlopos rotunda, kupolafödéssel. Valójában inkább az épületre reáhelyezett külön épület esztétikai hatását kelti.

[1] Gurlitt, Die deutsche Kunst des neunzehnten Jahrhunderts, ihre Ziele und Thaten, 447. l.

[2] U. o., 450. l.

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM DÉLKELETRŐL TEKINTVE
NÁDLER RÓBERT VÍZFESTMÉNYE A SZÉKESFŐVÁROSI MÚZEUMBAN

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM HOSSZMETSZETE
NÁDLER RÓBERT VÍZFESTMÉNYE A SZÉKESFŐVÁROSI MÚZEUMBAN

Az alsó részszel való összefüggés, a pilléreken nyugvás nem jut kifejezésre. Ybl tervén a kupola azt az alakot nyeri, amely a XVI. századbeli olasz mintákra megy vissza. Más az arány az alsó és felső rész között: az előbbi határozottan a „dob" formáját ölti föl és hatásában alá van rendelve emennek. A dob a körülfutó oszlopsor helyett félköríves ablakokat mutat, amelyek váltakozva két-két félpillér és féloszlop közé vannak foglalva. Az ablakok fölötti síkokat négyszögű mezők díszítik, domborművű füzérekkel, mint Michelangelo kupoláján. Ez a motivum, a finomabb dekorativ hatásra vonatkozó törekvés jellemzi Ybl felfogását. A kupolát felül laterna fejezi be, azon szobor helyett, amelyet Hild tervezett e helyre.

Ybl számos terve, tanulmánya megkapó módon mutatja be azt a munkát, amelynek szüksége a kupola formájának, esztétikai jellegének a megváltoztatása természetes következményeképpen felmerült. A templom külseje sehogysem fért össze a kupolával. Az alaprajzi elrendezés változatlan maradt — Ybl csak a kupola pilléreit erősítette meg — a fölépítés lényegét sem lehetett már módosítani: csak arról lehetett szó, hogy egyes gazdag kiképzésű tagokkal, dekorativ részletekkel másítsák meg, burkolják el az épület valódi jellegét. Ybl első terveinek egyikén hatalmas, kétsoros korinthusi oszlopcsarnokkal igyekszik a főhomlokzatot gazdagabbá, hatásosabbá tenni, olyan kompozicióval, amelynek jeles példáját Pollák állította a Nemzeti Múzeum elé. A nagyszabású timpanont antik módra rendezett szoborcsoport tölti be; csúcspontját Mária szobra, két sarkát egy-egy térdelő angyal alakja díszíti. Az oszlopcsarnok azonban, amelynek alkalmazása arra vall, hogy Ybl eleinte magának a klasszicizmusnak a körében kereste a megoldás lehetőségét, nem illeszkedik organikusan az épülethez, amellett erősen plasztikus hatású tagjai gyöngítik a kupola hatását. Változatlanul maradtak az oldalfalak, továbbá a négy torony, a sekrestye félköríves hajlású fala, egyszerű félköríves ablaksorral, fölötte kerek ablakok sorával és balustradedal. A Hild által tervezett két kis torony helyett már csak egygyel találkozunk, még pedig félpillérekkel elválasztott félköríves ablakokkal tagolva, laternával ellátva.

A későbbi tervben a kupola mind gazdagabb formát ölt. A főváros múzeumában levő nagy vízfestményen, amelyen a kupola igen erősen kiemelkedik, a dob kettős tagoltságú. Alul szabadon álló oszlopsor fut körül, fölötte balustrade-os folyosó, félpillérek közé foglalt ablakok sorával. Ezen a terven már a tornyok is, amelyeknek Hild aránylag szerény szerepet szánt, erősen megváltoztak: sokkal magasabbak, karcsúk, poligonális felső befejezéssel, nyulánk, hegyes sisakkal ellátva. A tornyok alsó vakablakai plasztikus keretekkel ellátott fülkékké alakulnak át, amelyekbe egy-egy szobor kerül. Hatalmas ülő alakok díszítik a tornyok alját. A hatást a nagyszerűen rendezett följárás is növeli.

Az a kiképzés, amelyet Ybl végre a templomnak adott, sok kisérletezés, megfeszített munka eredménye. A tornyok eredeti jellege mindjobban megváltozik. Az egyik terven felső-olaszországi mintákat követő megoldást találunk, hármas ablakokkal, sarokdíszekkel, kupolaszerű sisakkal. A szentély fölötti torony egészen elmarad. A sekrestye külső falának díszítése is sok gondot adott Yblnek. Eredeti egyszerűségében már nem maradhatott meg. Az ablakok közé ióni félpilléreket állít, középen négyoszlopos, ormos csarnokot emel, a balustrade fölé szobrok, obeliszkek kerülnek. Egy másik terven az oszlopcsarnok elmarad, de szabadon álló oszlopok sora vonul végig. Két nagy fülkébe hatalmas alakok kerülnek; a szentély félkupolás födést nyer. A kupola dobján az ablakokat két-két oszlop szegélyezi, a henger felülete ritmikusan van fölosztva. Majd föllép az a forma, amely végtére is érvényesült: a négy sarkon kiugró hatalmas tabernakulum, szobrokkal, a kupola statikai lényegének leghatározottabb kifejezése. A két oldalfalat érte a legcsekélyebb módosítás: ezeket már Hild elkészítette, csakhogy utólag visszakapták háromszögű ormaikat is, melyek Hild második tervéről hiányoztak.

A főhomlokzat egészen új kiképzést nyert. Az oszlopcsarnok teljesen elmaradt. Nyilt előcsarnok pótolja helyét, olyan keretben, amely a Hild-féle északi és déli homlokzatot követi,

de a részletekben díszesebb amazoknál. A két keleti torony kupolás tornyocskákká törpült. Annál nagyobb igényekkel lép föl a két nyugati torony, erős tagoltságával, gazdag részleteivel. Már magasságuk által is szinte versenyre kelnek a kupola hatásával. Ybl nem riadt vissza az eredeti formájában fölépített két keleti torony lebontásától, viszont arra vállalkozott, hogy a főhomlokzatot a tornyokkal is különösen kitüntesse.

A Szent István templom külseje talán még gazdagabb alakot, pazarabb díszt öltött volna, ha Ybl nem lett volna kénytelen a kedvezőtlen pénzügyi körülményekhez alkalmazkodni. A művész szándéka talán még tökéletesebben érvényesült volna. Ez a szándék azonban így is teljes világosságban áll előttünk.

Ybl — korának fölfogásával egyetértve — azt tűzte ki céljául, hogy a kupolájától megfosztott templomot kiegészítvén, befejezvén, annak a rendelkezésére álló eszközökkel egyszersmind új jelleget is ad. A klasszicista építési mód divatját multa, sőt bizonyos kicsinylés, lenézés tárgya is volt. A hatvanas-hetvenes években a „renaissance", ez a bűvös, de hazug szó, csodálatos uralomra jutott. A „renaissance" diadala a klasszicizmus fölött: bizonyára ez az egyik legfőbb tanulság, amelyet a Szent István templom építésének történetéből meríthetünk. De ez a történet még más tanulsággal is szolgál.

Megvolt-e 1868-ban annak a lehetősége, hogy a templom kivetkőzzék eredeti jellegéből? Lehetett-e jogosan remélni, hogy Hild alkotásából még „renaissance" stílusú templom válik? Ybl vállalkozása ezt a hitet fejezi ki, de ebben rejlik egyszersmind Yblnek és korának végzetes tévedése.

Pasteiner már kevéssel Ybl halála után reámutatott az ő művészetének határaira: „Ybl az épület tömegeinek arányos elosztásában és tagolásában, ami az emlékszerű hatás legfőbb föltétele, kevésbbé szerencsés, ellenben a díszítésnek ritka finom ízlésű mestere. Ennélfogva nyilvános építményei: a Lipótvárosi plebánia-templomnak 95 méter magas kupolája, a dalszínháznak faragott kőből épült, olasz renaissance művészetű, pompásan díszített homlokzata, a vámház és a szintén gazdag díszű várkerti bazár tömegeik helyes tagoltsága híján nagy terjedelmükhöz képest nem eléggé nagyszerű hatásúak".[1] A Szent István templom építésének történetében az építőművészet két eltérő iránya került egymással ellentétbe. Hild, a klasszicizmus híve, a tömegek elosztásában, tagolásában látta legfőbb célját. A díszítő részleteknek csak szerény szerepet szánt. Ybl, a finom dekorativ hatások nagy mestere, a maga művészetének eszközeivel igyekezett gazdagabbá, modernebbé tenni azt, amit elődje alkotott. De ezek az eszközök nem bizonyultak elég hathatósaknak. Az újkori olasz művészet formáinak alkalmazása ellenére is az épület az maradt, ami volt: a klasszicizmus alkotása, egyszerű, merev, a részletekben kevéssé kiképzett alaprajzával, nagy vonásokban tagolt fölépítésével.

Ez az oka annak, hogy a Szent István-templom esztétikai hatása nem kielégítő. Sem a kupola, sem a karcsú toronypár nem érvényesülhet kellőképpen. A finoman kimunkált díszítő részletek, szobrok eltévesztik céljukat. Nem másítják meg az épület belső lényegét, hanem ellentétben vannak vele. Egyenkint tekintve mesteri kézre vallanak, összességükben alkotójuk tévedését árulják el. Ez a tévedés azonban nem pusztán Ybl egyéni meggyőződéséből eredt, hanem egyszersmind jellemző kifejezése a közelmult évtizedek ama fölfogásának, amely túlságos jelentőséget tulajdonított a díszítő részleteknek, az építészeti művek járulékainak.

A templom teljes befejezése, belsejének díszítése és berendezése Kauser József műve. „Yblnek egy 1885-ből a belső díszítésre vonatkozó vázlata ugyan fenmaradt, ez a színes vázlat azonban, amely a templom hossz- és derékmetszetét ábrázolja és egyszerű falszinezés képét tárja elénk, a folytatásra semmiféle támpontot nem nyujthatott Kausernek, aki valami fenségeset, a maga nemében páratlant akart szülővárosának teremteni. Ybl színes vázlata szerint a templom belseje pusztán vakolva, a párkányok, a pilaszterek és falsíkok pillérei tagolva és falain festékkel és számos különböző méretű bibliai freskó-képekkel volt

[1] I. h., 116 l.

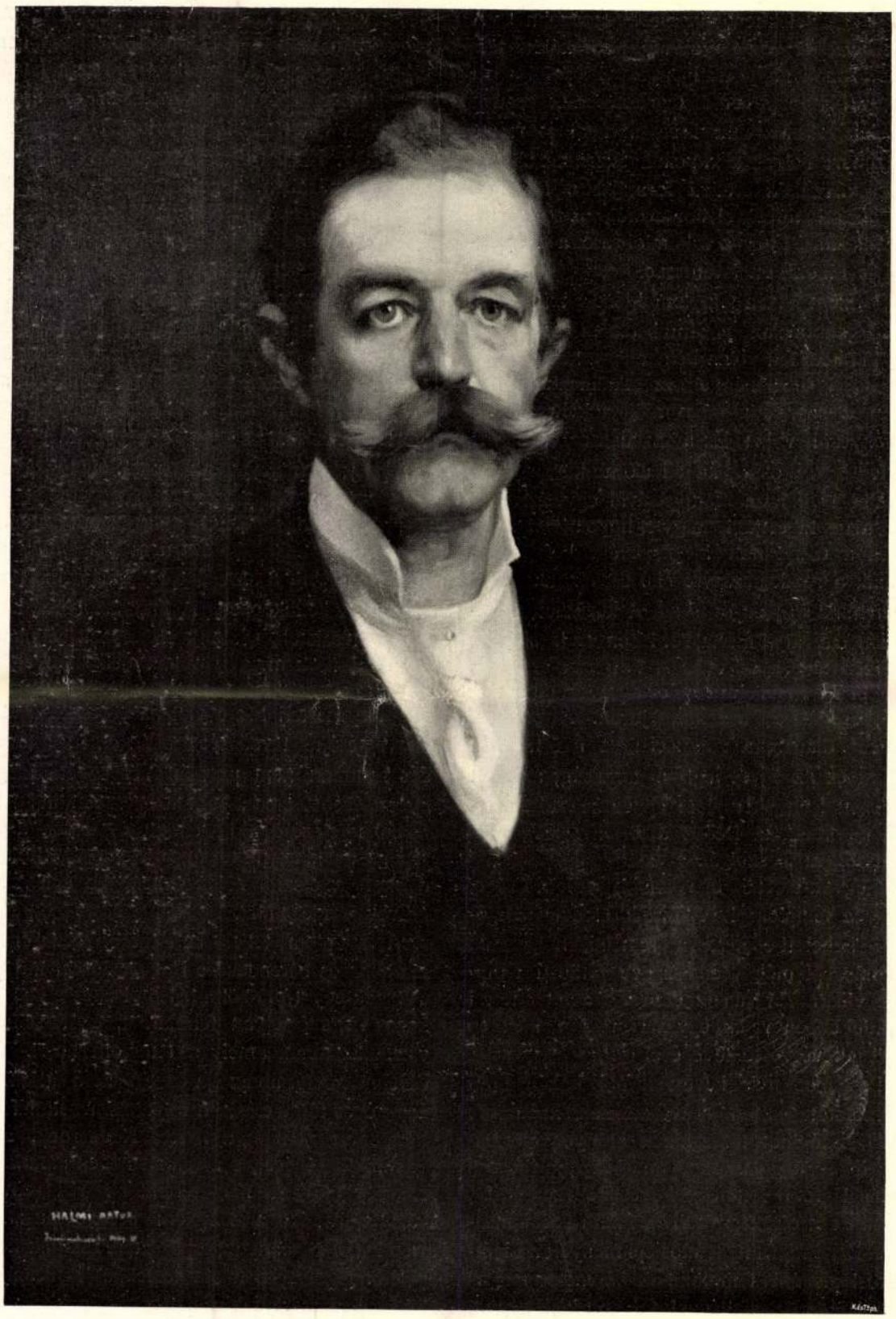

BISMARCK HERBERT HERCEG
HALMI ARTÚR FESTMÉNYE

ZONGORA-ÓRA
HALMI ARTÚR OLAJFESTMÉNYE

kivitelre szánva, a falsíkok világosabb sárgásbarnás tónusban, a párkányok és boltozatok szürkébb, a pilaszterek szürkés-viola színben játszó alapszínben vannak tartva. A kupoladob 8 felső szines ablakkal van áttörve, a kupola 3 párhuzamos övezetre, 4 nagy és 4 kisebb képmezőre van osztva, jelenleg 16 pilaszterrel diszítve".[1] Ybl szép terve, amely szerint akkora tér jutott volna a freskófestésnek, nem elégítette ki Kausert. A festett felületek tompasága helyett különböző nemes anyagok, finoman kidolgozott formák, csiszolt felületek színeinek, ragyogásának együttes hatását akarta a templom belsejébe varázsolni. Célját, hosszú fáradozás után, siker koronázta. A templom belseje ma igazán pompás, színes hatású.

A részletekben sok dicsérni valót lehet találni; akad kifogásolni való is elég. A templom belsejének legnemesebb diszei a kupolát diszítő mozaikok, amelyek Lotz Károly kartonjai alapján készültek. A magasban lebegő Atyaisten Lotz legkiválóbb művei közé tartozik. Sokkal kevésbbé hatásosak a szentély boltozatan levő mozaikok, részben azért, mert Benczúr kartonjai nem voltak arra alkalmasak, hogy mozaikok mintájául szolgáljanak, részben azért, mert az amúgy sem eléggé nagyvonalú mozaikképek a világítási viszonyoknál fogva olykor szinte felismerhetlen foltokká folynak össze. Teljesen hatástalan a főoltáron álló, fehér márványból faragott Szent István szobor is, mert rajzolata nem kifejező és amellett a belső formák sem érvényesülnek. Helyére élénken tagolt, messziről felismerhető bronzszobor inkább illett volna. Viszont a szentély falát diszítő domborműveknek fehér márvány lett volna a megfelelő anyaga, a bronz helyett.

Ezek az odavetett megjegyzések azonban csak másodrendű jelentőségűek. Kauser, kibővítve Ybl tervét és elődjének a templom külsején követett eljárását annak belsejére alkalmazva, a XVI. századbeli olasz művészet finom és pompás motivumait használta fel. Nem véletlen azonban, hogy ezek a motivumok túlságos finomaknak és pompásaknak tűnnek fel. A templom belsejének arányai, térhatása és tagoltsága másféle diszt, berendezést kivántak volna.

Világosság, áttekinthetőség, a nagy formák és a tér benyomásának zavartalan érvényesülése, ez a törekvés nyilvánul a klasszicizmus elve szerint épült templomok belsejében, akár hosszanti, akár centrális elrendezésű templomok azok. Sokszor szárazak, ridegek, de a tiszta architektonikus hatások keresését nem lehet tőlük megtagadni. Ez a klasszikuskodó építési mód legtiszteletreméltóbb, legmaradandóbb becsű oldala. Ennek természetes következménye az a takarékosság, amelyet a plasztikus és festészeti disz alkalmazásában tapasztalunk. Aki csillogó anyagi hatásokat visz bele az ilyen templom belsejébe, aki a szobrászat és festészet eszközeivel akarja megszüntetni a kevéssé tagolt tér ürességének a benyomását, aki leplezni akarja a nagy konstruktiv tagok meztelenségét, az csak azt éri el, hogy művei elütnek a templom építészeti jellegétől, túlságos gazdagoknak, szinte barbár módra pompásaknak tűnnek fel, holott más építészeti környezetben talán igen jól megállanák helyüket. Nem a klasszicizmus formáihoz kellett volna folyamodni, mert azok utánzása csak hiábavaló és visszatetsző archaizálásra vezetett volna, hanem annak mértékletességéhez. Nem lett volna olyan pompás a Szent István templom belseje, de tökéletesebben érvényesült volna az az építészeti felfogás, amelynek létét köszönheti.

[1] Hild, i. m., 22. l.

ÉBER LÁSZLÓ

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1866. 441

** *(A Ferenczvárosban épitendö uj templom)* tervét, melyet Ybl épitész készitett, a főpolgármester e hó 22-én terjeszté tárnok ő exja elé. A tervrajzok szerint ez uj templom ugyanannyi hallgatót fog befogadhatni mint a tágas terézvárosi templom. A költségek még nem állapittattak ugyan meg, de körülbelől 150,000 frtra tehetők. Miután a ferenczvárosi templomalap eddig csak mintegy 45,000 frtra megy, a közelebbi napokban bizottmányi tanácskozás tárgya leend a szükséges tőke mi módoni megszerzése. Az épitéshez tavaszszal mindenesetre hozzáfognak. s a rendelkezés alatti tőke erejéig folytatják.

ALAPÍTÁSI ÉVE 1577

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA KÖNYVESBOLTJA

BUCHHANDLUNG DER KÖNIGL. UNG. UNIVERSITÄTSDRUCKEREI

LIBRAIRIE DE LA PRESSE DE L'UNIVERSITÉ ROYALE HONGROISE

BOOK-SHOP OF THE ROYAL HUNGARIAN UNIVERSITY PRESS

GEGRÜNDET 1577

BUDAPEST IV,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 18
TELEFON: 189-540

27.479.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

Müemlékek Országos
Bizottságának,

Budapest

Kézbesitve.

A FÓTI Ttemplom

Két építészeti nevezetessége van a Budapest közelében fekvő nagy községnek. Az egyik a Károlyi grófok hatalmas parkkal körülvett kastélya, a másik a nagyszabású kegyúri templom. Az elsőről, a Pollack Mihálynak tulajdonított alkotásról, e folyóirat hasábjain már volt szó, sőt a Feszl Frigyes művészetéről szóló tanulmányban az utóbbit is emlegették [1], azonban mindezideig hiányzott a magyar építészet történetében annyira fontos templom jelentőségének beható méltatása. Pedig kivételes áldozatkészség és nemes művészi alkotó erő együttes megnyilatkozását értékelhetjük a fóti egyházban. Károlyi István gróf mecénási elhatározását és a templomépítést a magyar kultúrhistória könyvének pirosbetűs, ünnepi lapjain kell megörökítenünk.

Nemcsak maga az áldozatkészség, hanem annak körülményei is Károlyi István gróf példát adó gondolkodására vallanak. Egy harminc éves, még kevéssé ismert magyar építészre, Ybl Miklósra bízta a gondolat megvalósítását, aki — ki hinné most ezt, — mint stílusújító lépett föl akkor. Mennyivel kisebb kockázattal járt volna egy régi stílushagyományokat ápoló, talán éppen külföldi építésszel a terveket elkészíttetni, mint a fiatal Ybl Miklóssal, aki néhány évvel előbb tért haza Münchenből és tele volt az új, romantikus stílus forradalmi eszméivel. Vége volt már Németországban a müncheni Klenze és a berlini Schinkel klasszicizáló uralmának, sőt maga az utóbbi mester mutatott utat az új, a nemzeti eszméket hangsúlyozó építészi gondolat érvényesülésének. A neoklasszikus ideált háttérbe szorította a középkori romantika, melyben ősi német erdők szele zúgott és román, meg gotikus templomok félhomályos misztikuma borongott.

Nálunk a negyvenes években az építészet terén még a neoklasszicizmus virágzott. Akkor készült el a Nemzeti Múzeum és Pollack Mihály második mesteri alkotása, a Pest bombázásánál elpusztult Vigadó. De a külföldről beáramló új művészeti eszmék és vele a magyar irodalom, politika nemzeti és romantikus nekilendülése az építészet számára is új helyzetet kezdett teremteni. Hiszen a mai Erzsébet-térre tervezett országház pályázatán az első díjat Feszl Frigyes a klasszicizmussal szakító, romantikus tervvel nyerte meg.[1] Feszl Frigyes érdekes elgondolása 1845-ből, sajnos, csak a papíron maradt, de Károlyi István gróf jóvoltából Ybl Miklós megépíthette a fóti templomot, az első magyar romantikus épületet, egyben ennek a rövidéletű stílusnak Feszl pesti Vigadója mellett a legkiválóbb bizonyságát. Már ebben a korai művében világosan megnyilatkozik Ybl Miklós nagy komponáló ereje. A templomot nem egymagában, társtalanul állítja a falu főterére, hanem az árkádos homlokzatú plébániával és iskolával nagyvonalú együttesbe foglalja, sőt mind a három épületet mesterséges plateaura helyezi. (A templom mögötti stáció-kápolnák későbbi eredetűek, a mult század kilencvenes éveiből valók.) Két oldalról széles fölhajtó visz föl a fallal megtámasztott magaslatra, mely a templom előtt rondellaszerűen szélesedik ki. Lehetséges, hogy a müncheni Ludwigskirche, az első romantikus stílusú templom rokon kompozíciója adta erre az eszmét Ybl Miklósnak, azonban ami a zárt utcasorban álló müncheni egyháznál szinte természetes volt, az a szabad térre kerülő fóti templomnál csak az építész művészi elgondolásában leli magyarázatát. Valósággal a budai Várkertbazár neorenaissance terrasz- és pavillonegyüttese előzményének tekinthető ez a fóti kompozíció, mely már teljesen magán viseli Ybl Miklós későbbi építményeinek kiváló összhangját. Különösen azóta érvényesül jól a három épület együttese, mióta Károlyi Sándor gróf a 90-es években megvette a templom előtt

[1] És reprodukálták. *Magyar Művészet* I. évf. 348. oldalon. Ugyancsak folyóiratunkban l. *dr. Bierbauer Virgil:* A magyar klasszicizmus korának kastélyai. Fóth és Gyömrő. III. (1927) évf. 464—474. old. Végül *Vámos Ferenc:* Feszl Frigyes és kora I. (1925) évf. 340—357. és 402—432 old.

[1] Repr. *Magyar Művészet* I. évf. 345. oldalon. Itt említjük meg, hogy Feszl pesti Vigadójának homlokzata kétségtelenül Riedel müncheni régi Nemzeti Múzeum palotájának közvetlen hatását árulja el.

Magyar Művészet
1930.

lévő telkeket, a rajtuk levő parasztházakat lebontatta és a teret parkíroztatta. A plébánia és az iskola architektúrája tulajdonképpen romantikus átírása a régebbi magyar kúriáknak. Látható, hogy Ybl Miklós a régi hagyományok alapján törekedett tudatosan új stílusra.

Mai szemmel nézve, nem is érezzük, hogy milyen merész újítás volt ez a templom az építkezés megkezdése idején úgy nálunk, mint akár a külföldön. Sajnos, a külföld ez esetben sem vett rólunk tudomást és így az utókornak a feladata, hogy a magyar művészet korai, néha a Nyugatot is megelőző eredményeit az egyetemes művészettörténelemmel elismertesse. 1845-ben kezdték Ybl Miklós tervei szerint építeni a fóti templomot, holott a romantika még a kezdeményező Münchenben is csak az ötvenes években bontotta ki teljesen a szárnyait. Igaz, hogy Gärtnernek már említett Ludwigskirchéje 1836-ban jött létre, éppígy korábbi a fóti templomnál Gärtnernek müncheni hasonló stílusú nagy könyvtárpalotája is, de ezekben a romantikus stílusjegyek még sokkal félénkebben szólalnak meg, mint Ybl Miklós fiatalkori mesterművében. Inkább Müller bécsi Altlerchenfelder-templomát lehet a fóti egyház mellé állítani. Ennek a kéttornyú templomnak építését 1848-ban kezdték, három évvel a fóti után, de már előbb nagy harcok voltak a tervezés körül, míg Müller romantikus gondolata győzedelmeskedett. Micsoda forradalmi tény volt ez a bécsi művészeti életben. A vezető művészek az új stílus győzelmének tekintették, pedig ez a templom is jobban simul a történelmi hagyományokhoz, mint Ybl Miklós fóti alkotása. Az előbbi belsejének gyönyörű rendszere, térhatása lombardiai templomokra, különösen a páviai Certosára emlékeztet, melyekben a gótika a renaissance-al oly játszian ölelkezik. Mennyivel különb, zamatosabb ez a templombelső, mint a híresebb bécsi Fogadalmi templom száraz, utánzott gótikája. Lehetséges, hogy Van der Nüll, a bécsi Operaház és Arzenál egyik mestere, aki az Altlerchenfeldi templom munkálatait Müller korai halála után (1849) vezette, szintén részes a gyönyörű templombelső kialakításában, mely szinte meglepetés a külsőnek ízléses, de tartózkodó kiképzéséhez viszonyítva.

Keleti vonás nincs a müncheni templomon és a bécsin is csak az utóbbinak portáléján, ennek emelt félköríveiben, az áttört kapuablak mérművében és díszeiben nyilvánul, holott a fejlett romantikának ez a lényeges tulajdonsága. Viszont a fóti egyház egész dekoratív megjelenését áthatják a keleti motívumok. Ybl Miklós nevezetes lépéssel vitte előbbre a mult század középeurópai építészetének fejlődését, amiről a külföld természetesen nem tud semmit. Ime, a magyar sors tragikuma! Nem számítanak bennünket még ma sem a kultúra élén haladó nemzetek közé. Hát még akkor, 1850 körül. Nem építészeti, hanem betyár-romantikát kerestek nálunk abban az időben!

1845-ben alapítja Károlyi István gróf a plébániát Fóton, mely eddig csak fiókegyház volt.[1] A régi kis templom a mai egyház helyén állott és azt az utóbbi építése folyamán bontották le fokozatosan. Mindjárt 1845-ben épül a parochia és az iskola, melyek 1846-ban el is készülnek. Ekkor kezdik magának a templomnak alapozását is. Igen sok baj van azonban a fölfakadó forrásokkal. Ásás közben megtalálják gróf Fekete György országbírónak, a régi templom alapítójának (1784) és fiának díszmagyarba öltöztetett tetemét, amelyeket az új templom kriptájában később újra eltemetnek. Az építkezést a szabadságharc mozgalmai és gyászos kimenetele természetesen megszakítják, úgyhogy ideiglenesen a kripta szolgál kápolna gyanánt. 1851. tavaszán nagy lendülettel azonban újra megindul a munka, 1852-ben fölszentelik az alsó templomot és előbb a hátsó, kis, majd a nagy tornyokra is föltűzik a keresztet. 1853-tól kezdve a belső díszítésen dolgoznak, melynek munkálatai még az 1855 december 8-án történt megáldás után is folytatódnak egészen 1857-ig.

[1] Az építés történetének adatait a fóti templom Historia Domusából vettük, melyet Thúry Károly plébános, pápai kamarás úr volt szíves rendelkezésünkre bocsátani. Az elején gyönyörű latinsággal fogalmazott följegyzéseket Holló Mihály prépost, az első fóti plébános kezdte írni 1845-ben *A Fóti Plébánia keletkezése és az ezt érdeklő események elbeszélése* címen. A klasszikus kifejezések fordításában Madarász István apát, pápai kamarás, miniszteri tanácsos úr volt szíves segédkezni, akinek, valamint Thúry Károly pápai kamarás, esperesplébános úrnak e helyen is köszönetet mondok.

A Historia Domus 29. oldalán be van ragasztva az *Idők tanuja* c. *Egyetemes Magyar Ujság* (déli lap) 1862-ből való október 10-i, pénteki számának (III. évfolyam, II. félév) 1. oldala, melyen *Hármas kirándulás — levelek Füssy Tamáshoz* c. cikkben, L. A. tollából pontos, a Historia Domus adataival egyező leírást olvashatunk a templomról és az építés történetéről.

Rám 2sidó templom hatását terzi. Még a Mogen doved is rajta van. Szentmiji

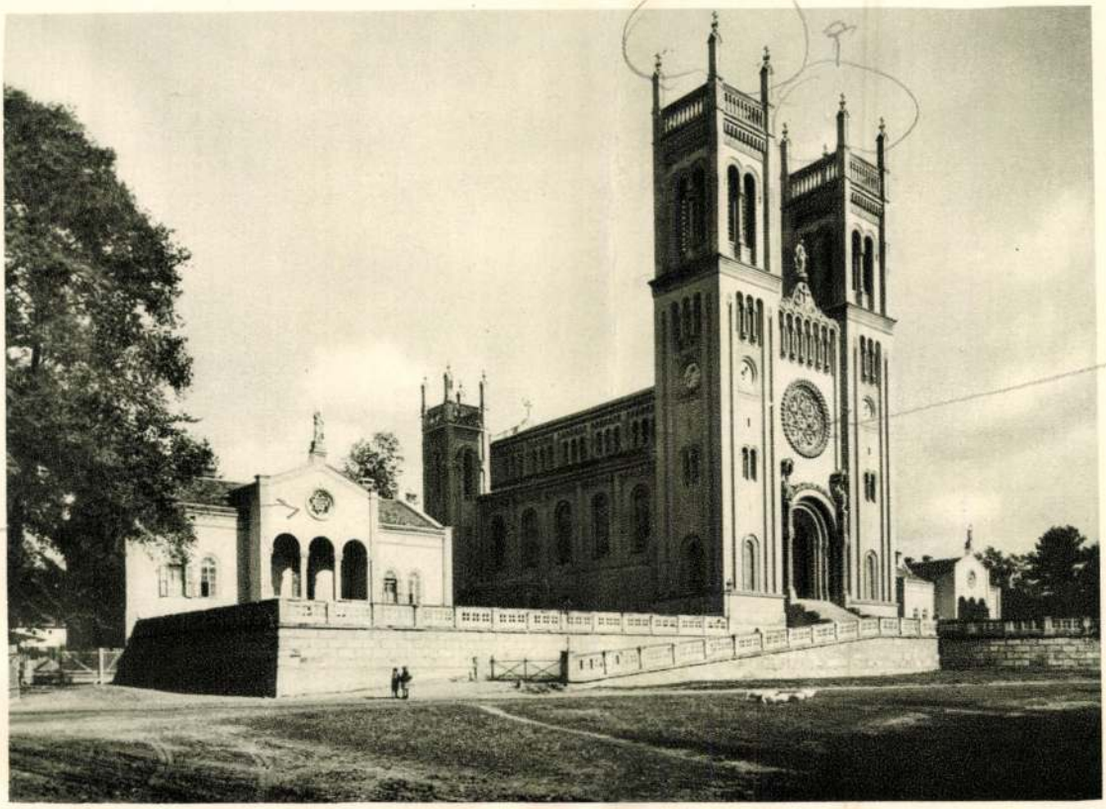

YBL MIKLOS: A FÓTI TEMPLOM NYUGATI HOMLOKZATA

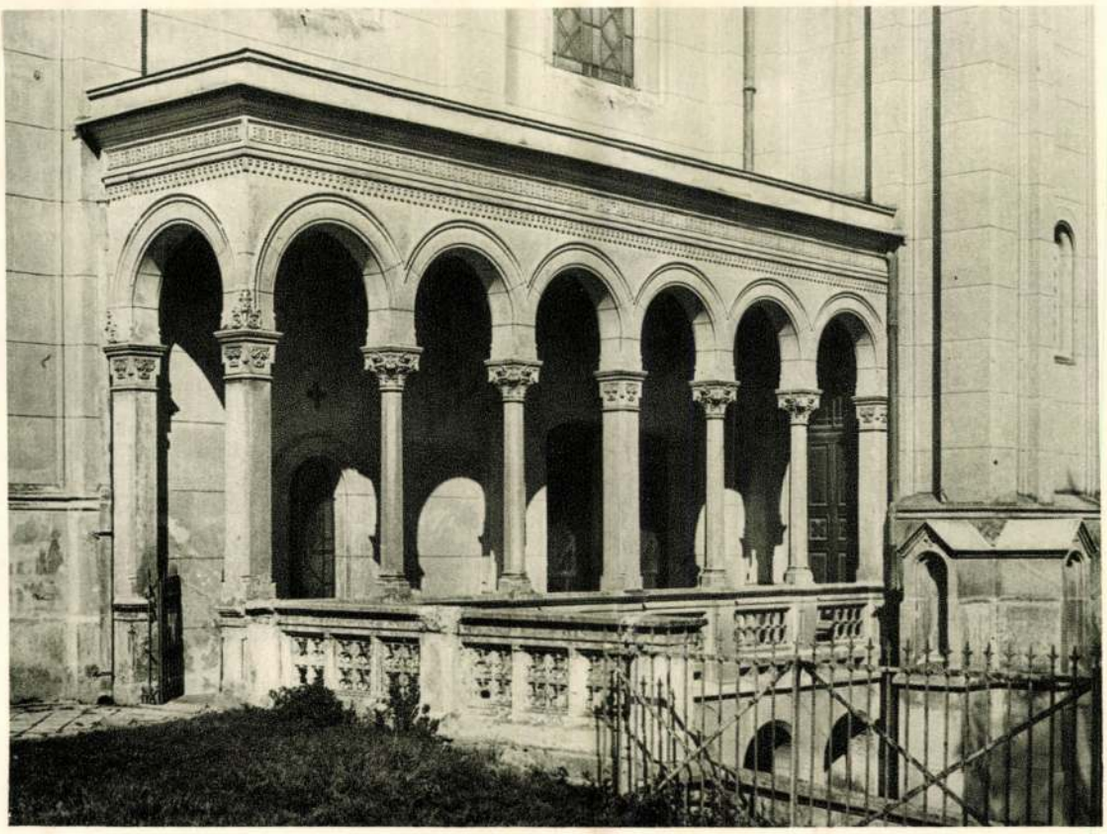

YBL MIKLÓS: A FÓTI TEMPLOM SEKRESTYEBEJÁRATA

YBL MIKLÓS (1814—1891): A FÓTI TEMPLOM DÉLKELETRŐL

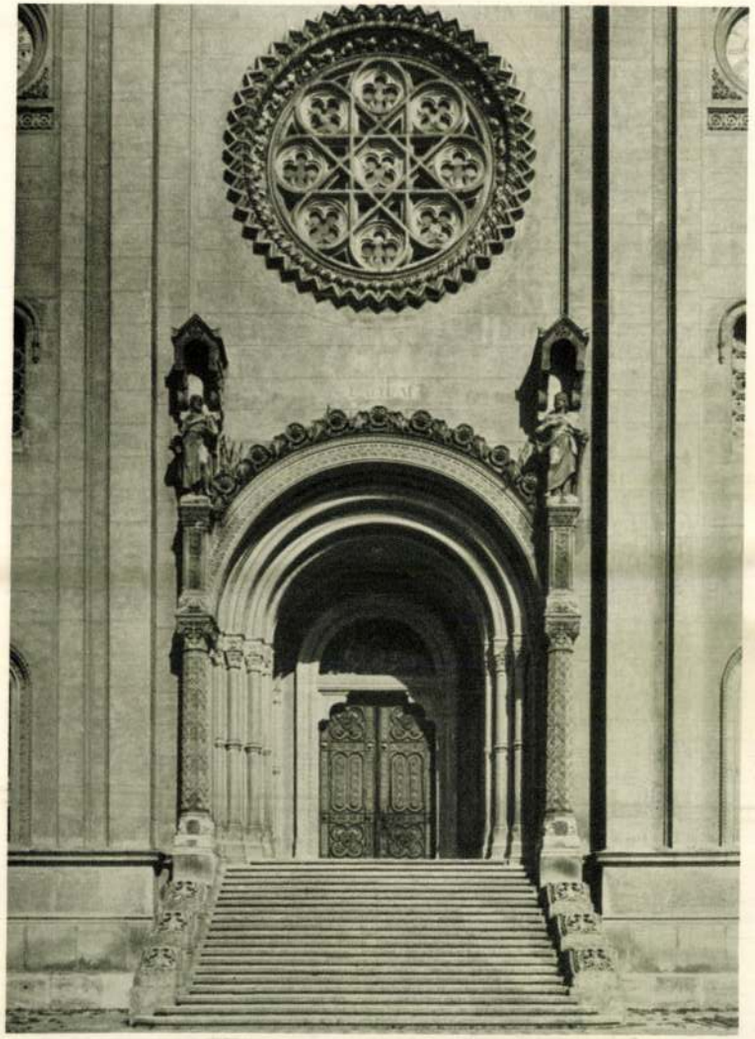

YBL MIKLÓS: A FÓTI TEMPLOM FŐKAPUJA

YBL MIKLÓS: A FÓTI TEMPLOM KRIPTACSARNOKA

PIETRO TENERANI (1789—1869): A FÖLTÁMADÁS ANGYALA
Fóti templom

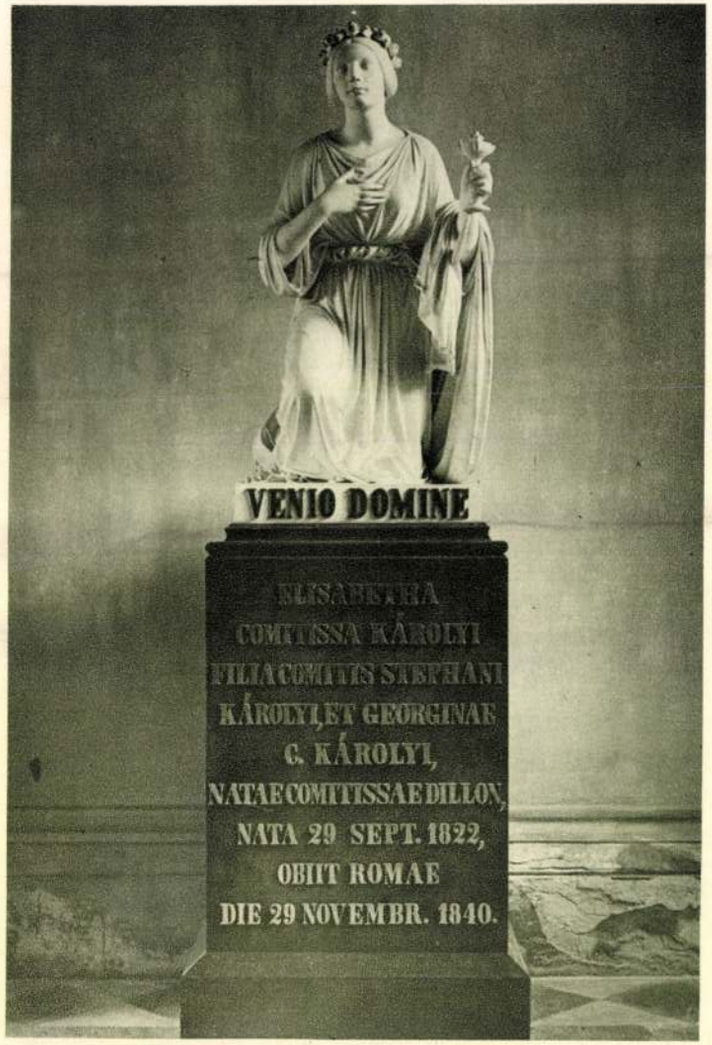

PIETRO TENERANI (1789—1869): GRÓF KÁROLYI ERZSÉBET
EMLÉKSZOBRA A FÓTI TEMPLOMBAN

Maga a templom téglából épült, a homlokzatokat követ utánzó, stearinnal kevert vakolat borítja. A portálét, a kerek ablakot és a díszek egy részét azonban kőből faragták. Kétségtelen, hogy a fóti egyház és a bécsi Altlerchenfeld-i templom főhomlokzata között közvetlen a kapcsolat. Mindkettőnek ugyanaz a rendszere, de a fótin a vízszíntes tagolás szerepe kisebb, mint a bécsi templomon. Ybl Miklós a függőlegeseknek juttat hangsulyozottabb szerepet. A homlokzat közepét koronázó kis ablaksor is erőteljesebb Fóton, mert gyámokon nyugvó, oszlopos árkádszerű foglalat veszi ezt körül, mely az ablakokkal a tornyokon is folytatódik. Ezenkívül középen az ívek fölé igazi romantikus rajzú, kereszttel ellátott, indákból és ornamentumokból képzett orom kerül. Utóbbi nemcsak talapzata az ormot koronázó Mária-szobornak, hanem egyszersmind dekoratív kifejezője is a mögötte lévő főhajó nyeregtetőjének. Hasonló a két templom tornyainak kiképzése. Az Altlerchenfeldin azonban még csúcsos sisakok is kerültek a sarokfiálékkal élénkített, vízszíntes záródású attikára. Nem szabad azonban megfeledkeznünk a Pollack Mihály által a mult század első harmadában átépített pécsi székesegyházról sem, melynek négy tornya e restauráció folyamán szintén attikás, lapos végződést nyert.[1]

Nehéz lenne eldönteni, hogy a fóti templom főhomlokzatának elgondolásában mennyi a része a francia és az angol székesegyházaknak vagy a hazai román monostoroknak, így a jáki és a lébényi templomoknak. A tervezésnél, lehetséges, hogy Ybl Miklósnak az utóbbiak is szeme előtt lebegtek, mert a romantikának kimondott programmja volt a nemzeti stíluselemek föltámasztása. Viszont az említett árkádsornak majdnem az egész homlokzaton való végigvezetése inkább a francia székesegyházaknak, így különösen a párisinak és az amiensinek árkádsorára vezethető vissza. A sarokfiálékkal ékesített, négyszögletű tornyok pedig az angol dómokat, Yorkot, Lincolnt és a londoni Westminster-Abbeyt juttatják eszünkbe. A különböző helyről származó motívumok összehangolása, egymáshoz való stilizálása azonban tökéletes. Ybl Miklósnak ez a főerőssége már e korai alkotásában is a maga teljességében érvényesül.

Az oldalak és a szentély külső kiképzésében már semmi kapcsolatot sem fedezhetünk fel az Altlerchenfeld-i templommal. Az oldalfalakat kiálló keretnélküli, befelé profilozott, egyszerű lizénák között lévő ablakok törik át, felül pedig kis félkörívek támasztják alá a párkányt. Ugyanez a rendszer ismétlődik meg a főhajó gádorfalán, de itt a kisebb ablakok a lizénák között hármas csoportokba vannak foglalva. Ilyen egyszerű a kiképzése nem egy régi román templomnak és ezt találhatjuk föl Ziebland müncheni Bonifácius-Bazilikája (1835—50) oldalfalain is.

Mérhetetlenül fontosak a fóti templom hátsó kis tornyai az épület monumentális hatása szempontjából. Ezek külsőleg nemcsak a kereszthajók hiányát pótolják, hanem a főhajó falainak kétoldali levágásával egyúttal a templom méreteit is látszólag fokozzák. Nélkülük a templom teste csenevész és rövid lenne a nagyszabású, kéttornyos homlokzathoz viszonyítva. A kereszthajó hiánya különben a román stílusú magyar monostorok sajátsága és lehetséges, hogy ezt a jellemvonást kapcsolta össze Ybl Miklós önkéntelenül a négytornyos, árpádkori székesegyházaink típusára emlékeztető rendszerrel.

Nagy figyelmet érdemel a szentély külső képzése. Előjátéka a budapesti Szent István templom Vilmos császár-úti nagyszerű oszlopos szentélykülsőnek. Fóton az ablakok között oszlopok helyett azonban még csak lizénákat találunk. A külső után ítélve, azt hihetnők, hogy úgy Budapesten, mint Fóton kápolnakoszorú vagy körfolyosó veszi körül a szentélyt, azonban Ybl Miklós Budapesten félköríves sekrestyét, Fóton pedig monumentális lépcsőlejáratot helyezett a szentély köré. A fóti egyház ugyanis nemcsak kegyúri templom, hanem a Károlyi család egyik ágának temetkezési helye, így a tervezőnek méltó kriptalejáratról kellett gondoskodnia. Ezt a lépcsőt komponálta meg Ybl Miklós ilyen mesterien, a templom barátságos, világos stílusával összhangban.

Nem középkori, félhomályos, szűk lejáratot tervezett, hanem világos, széles lépcsőzetet, ahol gyertya- vagy fáklyafény helyett az

[1] Képét lásd *Magyar Művészet* I. évf. 344. és V. (1929) 8. sz. 461. old.

ablakon beáradó világosságban viszik le végső otthonába az Isten kebelébe megtértet.

Belül a templom pillérekkel elosztott, háromhajós, famennyezetes bazilika keresztházó nélkül, fölemelt szentéllyel. Az utóbbit az altemplomnak is beillő kripta okolja meg. A szentély egyébként egyszerű folytatása a főhajónak és a mellékhajóknak, architektonikus megoldás tekintetében tőlük miben sem különbözik. A pillérek félköríves íveikkel, a fölöttük lévő ablakokkal változatlanul folytatódnak az apsis diadalívéig. A főhajóból széles, fehér márványlépcső visz fel a szentélybe, viszont kétoldalt nagy és díszes faoltárak választják el a mellékhajókat és a szentélyt egymástól. Erre az érdekes megoldásra az vezette Ybl Miklóst, hogy a grófi családnak a szentélyben, a templom hajóitól elkülönített, oratóriumszerű helyet biztosítson, ahol a magas mellékoltárok mögött zavartalanul vehetnek részt az Istentiszteleten anélkül, hogy a szentély közepét, a főoltár előtti helyet igénybevennék. Sikerült ötlet, mellyel a tervező a régebbi templomoknak emeleten lévő oratóriumait pótolta.

A főhajót négy romantikus fejezetű pilaszterből összerakott, magas talapzaton álló pillér választja el a mellékhajóktól. Rajtuk vehető észre leginkább, hogy Ybl Miklós romantikája milyen távol van az igazi román formák recipiálásától. Annak ellenére, hogy a pillérek mind a négy oldalon egészen egyformák, mégis úgy hatnak, mintha a fő- és a mellékhajó felé erőteljesebbek lennének. Azzal magyarázható ez, hogy a főhajó felé eső pilaszterfejezetek látszólag nagyobb terhet hordanak, mint az ívek alatti pilaszterfők. Utóbbiak mintha csak azért léteznének, hogy az ívekhez ragasztott boltöveket tartsák. Ezeket viszont a boltozott mellékhajók azonos nagyságú boltövei okolják meg. Szóval olyasfajta kötött rendszerrel állunk szemben, mint aminőt az ősi román templomokban találhatunk.

E pillérek csak az íveket, a gádorfalakat tartják, de semmi közük sincs a főhajó fedőszerkezetéhez. Az utóbbi lapos, gerendás famennyezet, így tulajdonképen nincs szükség boltöveket, bordákat hordó pillértagokra. Az utóbbiakról mégsem mond le Ybl Miklós, mert ilyenekre bízza a famennyezet ritmikusan elhelyezett gerendái gyámjainak alátámasztását. Maguk a pillértagok is angyalfejes kis gyámokon nyugosznak a pillérfejezetek fölött. Jellemző még az ívek fölötti falrészlet mélyítése a gádorfal ablakai alatt. A falfelület ilyen keretezése szintén a romantikus stílus sajátsága. Régi román templomokon nem fordul elő. Az apsis teljesen ablaktalan, a falak festett falképek számára vannak fentartva.

Említettük már, hogy a fóti templom nem egyszerűen csak kegyúri parochia, hanem a gróf Károlyi-család egyik ágának temetkezési helye is. Ezért tervezett Ybl Miklós nagyszabású, altemplomszerű sírboltot, mely szinte az egész felső templom területével egyezik. A szentély alatt van az alsó kápolna, míg a főhajó alatt kéthajós csarnok terül el és belőle nyílnak kétoldalt a mellékhajók alatt a sírboltfülkék. Éppen ennek a nagyszabású kriptatemplomnak kellő megvilágítása és talajvízmentesítése végett volt szükséges a templomot mesterséges plateaura állítani. Ybl Miklós zsenialitását dícséri, hogy a feladat célszerű megoldását ilyen művészi kompozícióba öltöztette.

Az alsó kápolna nyolcszögletű pilléreinek, valamint a kéthajós kriptacsarnokot elválasztó, négyes oszlopoknak díszítése román motívumok szabad feldolgozását árulja el. A pillérek fejezeteinek sarkain olyan szétárt szárnyú angyalokat láthatunk, mint aminők Claus Sluter dijoni Mózes-kútját is díszítik. A kriptacsarnokból nyíló oldalhelyiségek koporsófülkéinek viszont olyan kettős nyílású, mérműszerű kiképzései vannak, mint aminőket még az olasz renaissance alkalmazott a gótika örökségeképen. Gärtner müncheni romantikus építkezésein is találkozunk ilyen ablakokkal. Hasonló ívekkel díszítette azután Ybl Miklós a budai Szent Imre herceg- (Rác-)fürdő egyik belső csarnokát a férfi gőzfürdőben. A fóti koporsófülkéknél a vasszerkezet is szóhoz jut, ami az ötvenes évek építészetének jellemzője. Éppígy vékony vasoszlopok tagolják a kriptakápolnák ablakait.

A fóti templom is magán viseli Ybl Miklós rendkívüli arányérzékét. Tökéletes a tömegek kiegyensúlyozása, a függőleges és vízszintes tagolásnak egymáshoz való viszonya, kifogástalan a nyílásoknak, a díszítményeknek a falfelülethez való aránya.

A BERLINI WERDER-TEMPLOM. 1825—1828.
Karl Friedrich Schinkel műve (1781—1841)

A BÉCSI ALTLERCHENFELDI TEMPLOM. 1848
A svájci Johann Georg Müller műve
L. Hevesi Lajos: Oesterreichische Kunst im XIX. Jahrhundert. Ein Versuch
E. A. Seemann Leipzig 1905. 121-122. old.

Semmit sem lehetne az összhatás harmóniájának veszélye nélkül megnagyítani, vagy kisebbíteni. Milyen fínom a két kisebb torony tövében meghúzódó két arkád az oratórium és a sekrestye bejárata előtt. Ponticellának nevezhetnők őket a milánói Castello Sforzesco híres oszlopos hidacskája után. Milyen ízléses a főkapu fölötti kerek ablak vaskos ornamentikája, milyen zamatos a hatalmas portálék kiképzése és milyen kiegyensúlyozott a magasban végig húzódó oszlopos ívek sora. A díszítés sehol sem burjánzik el fölöslegesen. A romantika által átvett keleti elemek a körívek emelésében és egyes ornamentális motívumokban jelentkeznek.

Érdekes megfigyelni azt a változást, ami a fóti Károlyi kastélyban lévő színezett tervrajz és végleges megvalósítás között a portálékiképzés tekintetében mutatkozik. Míg a tervrajzon a szerényebb megjelenésű portálé fölé vízszintes irányú díszítő motívum kerül, mely az uralkodó függőlegesek tiszta hatását veszélyezteti, addig magán a templomon ez a motívum elmarad és helyette a portále önállósága és monumentalitása erősödik meg. Ybl Miklósnál a végleges megvalósítás mindig érettebb, művészibb, mint a megelőző tervek. Kár, hogy a fóti templomról több terv nem maradt reánk. Ezek valószínűleg ép úgy elkallódtak, mint ahogyan Károlyi István gróf parancsára megsemmisültek a templom építésére vonatkozó számadások, iratok is, mert a gróf nem akarta, hogy utódai és az utókor ismerjék áldozatkészségének nagyságát.

A templom belsejének dekorációja már nem ilyen szerencsés, túlszínes minden, különösen a pillérek festett márványozása nem hat nemesen. Egyszerű szürkeségükben előkelőbben készítenék elő a szentély freskóinak tarkaságát. Ybl Miklós munkatársai itt külföldiek voltak. Akkor még nem voltak olyan festőink és szobrászaink, akik ilyen nagy feladatot az építésszel egybehangzóan lettek volna képesek megoldani. Ybl Miklósnak a fiatalabb Thánnal, Lotzzal és Székelylyel való együttes működése majd csak később kezdődik. A fóti freskókat és oltárképeket az osztrák Blaas Károly, a velencei és a bécsi akadémia későbbi tanára festette.

Blaas (1815—1894) a romantikus Koch és a nazarénus Overbeck hatása alatt állott. Az ő hűvös, rajzos modorukban festette fóti műveit is. A két mellékhajó oltárképe, a Szent György és Szent Franciska Romana még 1849-ben Rómában készült és a templom fölépítéséig a fóti Károlyi kastély kápolnájában voltak. A Szent Franciska Romana Blaas összes fóti művei közül a legkiválóbb. A szegényeket támogató szent nemes szépségű alakjában, valamint a mellékalakokban Blaas mester Károlyi István grófot és családját örökítette meg. Ebben a képben több a melegség, a közvetlenség, mint a többi festményen. Különösen a térdelő alakokban jelentkezik a rideg stílussal szakító, meghitt természetesség és anyagszerű festés. Szép a Szent György oltárkép rajza is, de még a sárkány ábrázolásában is kerülte Blaas az igazi festőiséget. A nagy oltárkép Mária szeplőtelen fogantatásával az angyalok közt szintén Rómában jött létre 1850-ben. Hűvösebb színharmóniája már átmenetet alkot a mögötte lévő szentélyzáródás freskóinak nazarénusi stílusához. Blaas az utóbbiak alsó két sorát két segédjével 1854 július 1-től szeptember 28-áig festette. (Monogramja a Saul megtérését ábrázoló freskón.) Velük egyidőben készültek a főhajó ívei fölött lévő apostolfejek is. Egy ilyen fejet egy nap alatt festett Blaas. Utóbbiakért egyenkint 300 forintot, viszont a szentély alsósorbeli freskóiért 1000—1000 pengőt fizettek a festőnek. Összesen tehát 8600 forintot kapott Blaas 1854-ben a freskókért. Tárgyuk Szent Péter apostoli megbizatása, az Angyali üdvözlet, Mária megkoronázása, Jézus születése és Saul megtérése. Fölöttük az ívháromszögben lévő freskókat, Jézus Krisztust a négy evangélista között Blaas már egy évvel előbb, 1853 augusztusában és szeptemberében festette. Mindegyik freskót hűvös, lokális színek jellemzik, melyek még jobban kiemelik a tiszta rajzot. Inkább színezett kartonoknak lehetne őket nevezni, mint festményeknek. Az ívháromszögekben levő freskókon az alakok aranyháttér előtt állanak. Ilyen stílusú festményekkel ékesítette Führich vezetése alatt Blaas a bécsi Altlerchenfeldi templomot is. Kartonjaik jelenleg az innsbrucki Ferdinandeumban láthatók.

Stílusban valódi testvérei a fóti freskóknak. Blaastól valók Fóton az oltárok szentségházainak ajtócskáin lévő kis festmények is, Jézus és a két angyal.

A templom kifestése és aranyozása Gibler bécsi mester műve, aki ezt 13 segédjével végezte el. Holló Mihály prépost-plébános leírásában különös dícsérettel emlékezik meg Gibler jó munkájáról és megbízhatóságáról. Az Ybl Miklós rajzai után, Bécsben készült, fából faragott és aranyozott, kandelábert tartó angyalokkal díszített főoltár és oltárok fölépítése és díszítése teljesen egyezik a templom architektúrájával, a külső portále, a homlokzaton lévő kerek ablak és ívsor, az oromdísz kiképzésével, ornamentikájával. Hozzájuk illik a szintén fából faragott, aranyozott, nyulánk, kehelyszerű szószék is. A rajta látható kis terracotta-szobrocskák, — Jézus, Mózes és a négy egyházatya — stílusuk tekintetében a nürnbergi Sebaldus-emlék apostolai leszármazottjainak nevezhetők. Hasonló stílusú az orgonaház is, melyben a salzburgi Moser által készített, 22 változatú hangszer van foglalva sípjaival. 4600 forintba került a kiváló szerkezetű orgona és 1854 december 17-én szólalt meg először. Az oltárok, az orgonaház és a szószék faarchitektúráját koronázza meg a gerendás, kaszettás, arany, piros, kék és fehér színekkel díszített famennyezet.

A templom külsején, a főkapu fölötti félkörívben lévő dombormű, mely az anyja ölében ülő kis Jézusnak a három királyoktól való imádását ábrázolja, Gasser József (1816—1900) bécsi szobrásznak, a híresebb Hans Gasser bátyjának, jól komponált, szimmetrikus fölépítésű műve. Stílusa szintén a nazarénusokéra emlékeztet. Szent Istvánnak és Szent Lászlónak a portálét határoló két pilléren lévő szobrai, egymásnak megfelelő, pihenő állásban álló hatásos és nemes pózban ábrázolt alakok bizonyára szintén Gasser művei. A főhajó fölötti homlokzaton lévő, széttárt karú hatalmas Mária Immaculata ónból való szobra viszont Fernkorn Antal német származású, bécsi szobrásznak, Savoyai Jenő és Károly főherceg bécsi lovasszobrai mesterének alkotása. 1853 november 5.-én állították fel mostani helyére, kevésssel utóbb, hogy a plébániaépület ormára Szent Péter, az iskola ormára pedig Szent Pál szobrát helyezték. (aug. 24.)[1] A négy harangot a bécsújhelyi Hilzer öntötte. Roskoványi, akkortájt váci püspök szentelte meg őket és 1855 szeptember 8-án, Kisboldogasszony napján szólaltak meg először a két első toronyban. Az altemplom kápolnarészében lévő klaszszicizáló stílusú, három karrarai márványszobort a római Pietro Tenerani (1789-1869), Canova tanítványa faragta. Legelőször a trónoló *Föltámadás angyala* érkezett meg Rómából 1857-ben. Maga a szállítás 1549 forintba került. Viszont Tenerani tiszteletdíja 4600 római scudot tett ki. Ugyanannyit kapott a római mester az 1858-ban szállított trónoló *Krisztusért*, mely a kápolna főoltárát ékesíti. Alatta a talapzaton a fölírás: *Pax vobis, ego sum.* Ebben az évben jött meg Tenerani harmadik szobra is, az 1840-ben, 18 éves korában Rómában elhúnyt Károlyi Erzsébet grófnőnek emlékszobra. 3600 scudo volt az ára. Az okos szűz mezében, féltérdre ereszkedve, jobbját mellére téve, baljában mécsest tartva ábrázolta Tenerani Károlyi István grófnak és feleségének, Dillon Georgina grófnőnek korán elköltözött leányát. A talapzaton a sokat jelentő fölírás: *Venio Domine.* Mind a három szobor közül ez a legmegkapóbb, legfinomabb alkotás. Itt a stílus ridegségét megtöri a lélek közvetlensége, az átszellemült kifejezés. Igen szép a kidolgozás is, a redők faragása. A szobor talapzatán jegyezve: *Pro Tenerani Fec 1858.* Firenzei munka (Gaetano Bianchinié 1846-ból) a kriptakápolna oltárának márványmozaik előlapja, melyért Károlyi István 1858-ban 8600 forintot fizetett. Az olasz Toretti készítette 1868-ban a szentély színes márványpadozatát, a főoltár és a Szent Lucencius oltár márványlépcsőit. Viszont Pesten készült a kripta bejáratának két kovácsolt vaskapuja. Egyenként 700—700 forintba kerültek.

A kripta fülkéi nagyrészben még üresek. Az elsőben a templomalapító Károlyi István gróf pihen ónozott szarkofágjában, mellette három felesége. A halál otthona itt nem olyan zord, mint az ősi kriptákban. A tragikus végű Rudolf trónörökös, midőn Gizella nővérével 1869-ben megszemlélte a templo-

[1] Az 1889 július 14-i országos vihar ledöntötte és megcsonkította a Mária Immaculata szobrot, de az új kegyúr Károlyi Sándor gróf helyreállíttatta.

KACZIÁNY ÖDÖN: NŐI ARCKÉP

BIAI FÖGLEIN ISTVÁN: AMERIKAI LEÁNY FEJE

GLATZ OSZKÁR: FARKAS ZOLTÁN MŰVÉSZETI ÍRÓ ARCKÉPE

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF: ÖNARCKÉP. 1884

Márffy Ödön úr tulajdona. *Rippl-Rónai* további önarcképei repr. *Magyar Művészet* I. évf. (1925) 42., III. évf. (1927) 152. oldalain

mot, elcsodálkozott, hogy mennyivel barátságosabb, mint a Habsburgok bécsi temetkezési helye. 1871-ben a hadgyakorlatok alkalmával a fóti kastélyban megszálló I. Ferenc József királyunk is megszemlélte a templomot.

Érdekes, hogy Magyarország legszebb kegyúri temploma még nincs fölszentelve. 1855 december 8-án, szeplőtelen fogantatás napján a püspöki fölhatalmazás alapján Holló Mihály, akkori esperes-plébános a szokásos ünnepségekkel csak megáldotta a Szeplőtelen Szűznek felajánlott templomot. A szertartásnál a pesti egyetem teológiai fakultásának professzorai és a fóti kerület papjai segédkeztek neki. A püspöki fölszentelés azóta is várat magára. Pedig a templom nagy ereklyével is dicsekedhetik, Szent Lucentius római vértanu holttestével, melyet IX. Pius pápa ajándékozott a templomnak. Országos körmenetben hozták ide az ereklyét és a déli torony alatt lévő kápolnában, az oltár alatti szekrényben helyezték el.

Régi egyházi műkincsekkel, ősi ötvösművekkel, miseruhákkal nem büszkélkedhetik a fóti templom. Hiszen a fóti plébániát Károlyi István csak 1845-ben alapította. De éppen példátmutató elhatározása, hogy a nagy költséggel emelendő templomot teljes egészében korának stílusában terveztette, a legnagyobb elismerést érdemli. Alkalmat adott Ybl Miklósnak egyik legérdekesebb műve megalkotására.

YBL ERVIN

A NEMZETKÖZI ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁS BUDAPESTEN

I.

Az építőművészet forrongásának, nagy belső átalakulásának korát éljük. Az elmult századokkal szemben, amikor a görög-római építőművészet stiláris formáinak sajátos, mindig a kor szellemét tükröző variálása adta meg az architektúra ízét, a ma kialakuló építészet formai megjelenésében is egészen újszerű utakra tér, amellyel sokaknak, főleg azonban iskolázottságuk folytán a multban gyökerezőknek talán idegenszerű is.

A nagy átalakulásnak, amely a magunk napjainak üteme folytán lüktetőbb, mint az előző hasonló periódusokban, — pl. a gótika megszületésekor, — sokszerűek az okai. Ismert, gyakran, sőt túlgyakran ismételt kifejezés: „új világ van születőben!" Más szemmel nézzük és figyeljük a minket környező világot. Úgy vágyainknak és cselekedeteinknek körvonalai és indítóokai, mint eredményei másokká lettek. Egyfelől eltávolodunk a külső természettől, — főként a nagyvárosi élet folytán, — másfelől, ellenhatásként, jobban óhajtjuk, mondhatni tudatosan keressük a természet közelségét. A magát mindenekfölött állónak képzelő ember ideálja, — ez a jellegzetesen renaissance ideál, — elhalványulóban van, viszont mind mélyebben értjük meg asissi Szent Ferenc természet-érzését: „Testvéreim föld és víz, tűz és levegő, felhők és napsugár . . ." Az ember és ember közti viszony is változóban van: a céltudatos, rendszeres szociális érzés, az abból következő meggondolások, igen gyakran gazdaságiak, lépéseinket állandóan befolyásolják. Sokaknak, mind többeknek építünk, nem fejedelmeknek. Megváltozott tehát a szellemi kiindulópont és a szükségletek szövedéke, a feladatok újak. De újak a lehetőségek is. Az új szerkezetek és új anyagok az építésnek olyan más koncepcióját tárták fel előttünk, amelyekről régebben álmodni sem lehetett. Kézenfekvő, hogy ilyen körülmények között az építészetnek meg kell újhodnia és csodálatos botorság azt hinni, hogy mindezek dacára az új, a régi formai külsőségekbe szorítható.

Az újnak, a ma követelte formáknak lázas keresése teszi oly elevenné napjaink építészeti életét. S mivel mindez nem egyetlen ország építészeinek munkáját és gondolkozását tölti el, hanem a szó szoros értelemben vett világjelenség Tokiótól Budapestig, s mivel a mai közlekedési és érintkezési viszonyok ezt a hatalmas világot szinte egybefűzték, alig történik valami tőlünk 10.000 kilométernyire, máris tudomást szerzünk róla, és a magunkéba olvasztjuk a bárhol legújabb eredményeit.

Az építészet művelőinek nagy, egységessé vált törekvéseit a mind sűrűbben ismétlődő kiállítások szolgálják legjobban. A folyóiratok általános tájékozódást biztosítanak, a kiállítások pedig beható tanulmányok lehetőségét nyujtják. A lapokban többnyire egy-egy csoport jelenik meg egy-egy szerkesztő egyéni felfogása, ízlése szerint való elrendezésben. A kiállításokon, — az 1927. évi stuttgarti kiállítás kivételével, — egy-egy ország, egy-egy város építészei mutatkoznak be. A stuttgarti Weissenhof-lakóteleppel egyidőben láttunk ott egy nemzetközi épí-

Ybl Miklós

ural

Ormós Zsigmond - Fóth

művészeti szempontból.

Pest, (?) 1863

Könyvtár

Tek.

Romhányi

vármegyei

Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság
Budapest, VIII., Mária Terézia-tér 8.

Vgs.

Szám: 1540

Név: dr. Kentiványi Gyuláné
nyug.

Lakhely: Lenke tér

Megrendelő-levél.

Alulirott ezennel visszavonhatatlanul megrendelem a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság kiadásában megjelenő „ANYAISZERETET ARANYKÖNYVE" c. művet ..... példányban, darabonként ..... pengős árban és ..... kötésben. — Fizetett összeg 3 — P, azaz Három — pengő.

januári rész

Szóbeli megállapodás érvénytelen. Vidéki megmegrendelésnél a szállitási és csomagolási önköltségi ár a megrendelőt terheli.

Bpest 2. I. 8

..... 193 ..... hó ..... n.

Felvette: Sámu János

kiküldött megbizott. a megrendelő aláirása.

Ybl Miklós

V. Muzeum-körút 7.
romantikus bér-
ház
Fóti templom, roman-
tikus

Gerőpesti

262. l.
263. l.

Uri-u.18. Ház, XVIII.század végi, eg
jón fejezetü félpillérek, ives k
gótikus. A földszinti helyiségek

Uri-u.19. Ház, klasszicizáló, egyemel
kal. Két szélén két iv, a balold
a Balta-köz. Emeleti ablakok fel
székháza. A déli földszinti helyi
dongaboltozattal. Pincék XIV-X
Ozorai Pipo (Filippo Scolari) te

Uri-u.20. Ház, XVIII.századvégi, egy
fakapu, középkori falmaradványok,

Uri-u.22. Ház, XVIII. századvégi, egy
kok alatt copfizlésü füzérdisz, f
ves kapu.

Uri-u.24. Ház, XVI. századi, a XVIII.
ablakos, szerény lizénák, ives kő
Alatta középkori pince, gótikus d
fülke. Romos.

Uri-u.25. Ház, klasszicizáló, egyemel
félpillérek. Középkori falmaradvá
szinti ablakokon klasszicizáló rá

Uri-u.29. Ház, XVIII. századvégi, egy
triglifekkel. Copfstilü fakapu fe
Pincében földalatti folyosó. Kapu

Ybl Miklós

Gen Zak Bpest.

170

Törv. védve.

HUNGÁRIA-GYÓGYFORRÁS-
VIZZEL KÉSZÜLT KÉTSZERSÜLT

Budapest, 193 2 X. 3-9.

Szállító-jegy

Nagys. Dr. Szentiványi

T. ..... úr

		Ár	Pengő	fillér
	drb. sütemény reggel			
	„ „ délután			
	„ jour kenyér			
	„ „ sütemény			
	kg. fehér kenyér			
11	„ félbarna kenyér		4	84
	„ rozskenyér			
	„ Graham kenyér			

930-X. — Merkur, IV., Prohászka-u. 6.

TELEFON:
Aut. 69-3-33.

GROSS MIHÁLY
finom fehér sütődéje
I., HORTHY MIKLÓS-ÚT 43.

Ybl Miklós

ivód

Gerőpesti 265.1.

Vai 1931 1. 11

Ybl Miklós

Lebontott Lovardája
(1858) romantikus

Gerőpesti 263. l

detben visszakéröleg c
vetelést téves felszámi
nem hajlandó. -

Mielött tehát
keresetet inditana, szu
észrevételeit a ./. alatti
minthogy a szobrász b
a nagytek. Bizottság
által kiutalt végjárand
mal a nagytek. Bizott
levonásba hozta, - egyr

?

Ybl Miklós

tervezte a Harai Elvi
Takarékpénztár köz-
pontját, IV. Egyetem
u. 2.
Fiókintézetet:
VIII. Kálvin tér
(1944/5 ben elpusztult)

Magy Alp 98. l.

nem Ecl citálni

Kép-konzervátor
István István

utiszámláját 113 K. 80

visszaküldeni.

Budapest, 19

Hl Miklós

1862. építettea
kecskeméti ev. tem-
plomot.

a jegyzetben említve
az építész mol.

Garzó József ev. : Em-
lékkönyv. Hornyik János
halálának félszázados
évfordulója alkalmá-
ból kiadta a Katona
József Társaság.
kecskemét, 1935.
107, 116 l.

2

Ybl Miklós

1860-ban építi az Egyesült Fővárosi Takarékpénztár budai fiókintézetét II. Fő utca 2 sz. alatt

Magy Alp

96-l.

Nem kell citálni!

555.– és K 300.52 összegről szóló
t átnyujtani kérve a tit: czímet,
ra 52 fillért a szokott módon el-
k.

t jóindulatukban ajánlva vagyok

Kész szolgájuk

BECK SÁMUEL
KORANYA ÉS KOFÁRÁGÓ ÜZLET
ERDŐBÉNYE

Beck Sámuel

Ybl Miklós

vöd

Ybl Ervin: A negyvenéves Operaház. Budapesti Hírlap 1924. szept. 28.

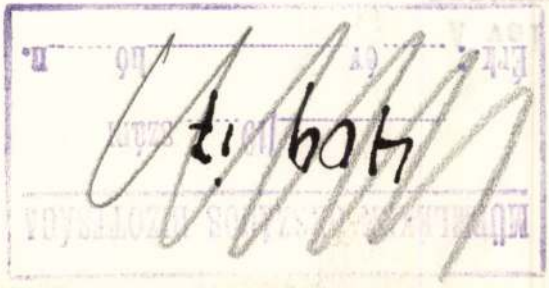

409 ?

A vallás- és kö

10.001/1917. szám.
eln.

Császári és Apos
rozásával magyar vallás- és
ló lemondásomat legkegyelmes

Midőn erről Cimed
az alkalmat, hogy őszinte sz
támogatásért, melyben engem
szives volt részesiteni.

Ybl Miklós

rőd

Ybl Ervin: Ybl Miklós művészete. Budapesti Hirlap 1929. jun. 25.

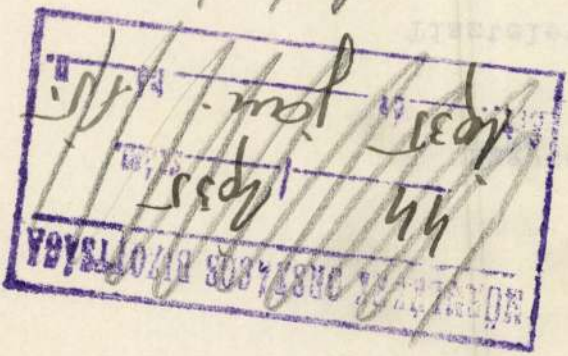

Nagytekinte

Tisztelettel v

nagyméltóságu m.kir. vallá

9882/1934. III.számu rende

lak helyreállitására és a

kiutalt 2.149 P. 56 fillér

felszerelt leszámolásomat

vizsgáltatni s részemre a

Budapest, 1935

Ybl Miklós

Egyházm. Lap

1886. 118. l.

TOTT:

KITÜNTETVE:
PARIS 1900.
WIEN 1873.
BUDAPEST 1896.
SZEGED 1876.

gy és Fia

ti és könyomdai műintézet

Budapest, 1908. december 21.-

ÉKEK BIZOTTSÁGA

Igazgatóságának

Budapest.

---

en van szerencsénk az ö szes kiegyenli-

Ybl Miklós

l.

Egyházm. Lap

1885. 1161

ter Gyula Urnak, a müemlékek orsz.
nek

Budapest.

s hó 3-án 299 sz.a.kelt becses
sal van szerencsém Sztehló Ottó
csai utiszámláját 20 K.20 f.-re
visszaküldeni.
908 évi junius hó 20-án.

JAKOBEY KÁROLY (1825–1891): GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN
Széchenyi-Múzeum

tatosságok alkalmával történt. Könyörög most már a grófnak, vizsgáltassa meg a templomot, s ha azt be kellene zárni, az Istentiszteletet a temetői sírkápolnában fogja végezni. Széchenyi azonnal válaszolt: a templomot legjobb lesz bezárni, s hamarosan intézkedik a teendők felől.[1]

1860 január 7-én a szűkebb családi tanács elhatározta, hogy új templomot építtet a gróf Cenken, miután Hajnik kijelentette, hogy 11.000 forintot nyomban ki tud szorítani az építés megkezdésére. Január 17-én és 18-án Paúr Iván levéltárnok, Tolnay, Aczél Béla, Hajnik és a grófné Döblingben, Széchenyi szobájában hosszas megbeszélést folytattak az építést illetőleg. Két művész neve került akkor szóba: *Gerster Károlyé*, aki a budai kapucinusok templomát és zárdáját újította meg, őt a grófné pártfogolta, előnyére számították azt is, hogy Széchenyi pesti házában lakott; *Storno* nevét mint soproni barátjáét, akinek terveit annakidején a bécsi fogadalmi templom építésénél is felhasználták és nyakrafőre meghívták és meghívják tanácskozmányba a bizottmány részéről, Paúr vetette fel a tanácskozáson. *Heinrich Ferstel* bécsi építész önmagát ajánlotta, s Yblt, a fóti templom akkor már országos nevű tervezőjét a Károlyiak hozták szóba a tanácskozás után. Hogy az ügy iránt aggódó cenkieket megnyugtassa, valószínűleg Tolnay plébános ajánlására a következő nyilt levelet írta a község lakóihoz:

Drága hazafiak, tisztelt magyar polgártársak, egykori hőn szeretett jobbágyaim! A nagy Isten kegyelme és ápolása nélkül mi sem sikerül a világon. Nagy és kicsi egyaránt alá van vetve végzetének; boldog ennélfogva, ki az erény útjától soha el nem térve bízik a nagy Istenben, ki lesujtván az emberi kevélységnek önkényfogásait elvégre bizonyosan könyörül azokon, kik őszinte kedélyel imádják Őt.

Mi cenkiek édes és egykor oly boldog hazánk véghatárán állunk. Cenk nyugat felé eső hely, hol drága anyaföldünk szívünk és lelkünkbe elválhatlanul belészőtt nyelvén dícsértetik a királyoknak királya, a nagy Isten és imodánk már-már ingadozó állapotban van!

A nyomorultak szívrepedt fohászait meghallja ugyan Isten mindenünnen, és a lakosok erénye erdő közepett és a nyilt mezőn

[1] Budapesti Szemle, 1901, 107. k.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN. Barabás Miklós lithographiája

is oltárt képez, melynek áldozata felhat az egekbe. Ámde mit ember buzgó szándékkal és tiszta kezekkel Isten dicsőségére eszközöl, cselekszik, mivel, az közelebb emeli az emberi nemet végrendeltetéséhez, mely nem egyéb, mint soha meg nem szűnő javulás és feldicsőülés!

És azért mielőtt késő volna, emeljünk egy tisztes templomot Nagycenken és pedig első királyunk Szent István tiszteletére, ki hazánkat szinte egy évezred előtt alkotta, és bizonyosan el nem hagyandja soha. Mostani imodánk ugyan még nincs olyannyira roskadó állapotban, mikép szoros kötelességünk volna azt rögtön szétbontani és helyette újat rakni. Elég könnyű volna a mostanit még hosszabb időre tatarozni, és beütvén túlsúlyú boltozatát könnyebb fedezettel ellátni.

Ámde célszerű és okos volna-e, kérdem, ha bevárnók annak végpusztulását, mihezképest azután ránk parancsolják újnak felépítését? Tegyünk a nagy Isten dicsőítésére inkább többet és halasztás nélkül, mint amire földileg szólva kötelezhetnénk. Ebbeli buzgóságunk magasb ihletés által soha nem fogja velünk felejtetni, hogy magyarok vagyunk, és ekép hazai és nemzeti kötelességeinknek is tartozunk megfelelni minden áron.

Mostoha körülmények ugyan erősen leapaszták tehetségeinket, — pénzben egy cseppet sem bővelkedünk, — azért nem is volna célszerű valami remek és túlcifrázott templomot raknunk. Legyen tágas, biztos, de egyszerű és valamint egykor tökéletes egyességben éltük boldog napjainkat, úgy legyen most is; barátságos őszinte kézfogásunk és vállvetésünk mindenben azon legfőbb ékesség és dísz, mely a templomon kívül és belül lelkesítsen minket.

Tolnay Antal tisztelt cenki lelkész urat megbíztam, tegye magát veletek, tisztelt polgártársak érintkezésbe, mikép a kitűzött és elhatározott ügynek minél előbb foganatot eszközöljön.

Legőszintébb hazafiúi rokonszenvvel

Gróf Széchenyi István. [1]

Tolnay január 30-án nyugtatta a levél átvételét, s tudatja, hogy az a községet teljesen felvillanyozta, mindenki abban reménykedik, ha a templom kész lesz, földesuruk is lejön a fölszentelésre. A két község lakói kötelezőt írtak alá, hogy az építés ideje alatt ingyen fuvart és kézimunkát adnak, s kérik a grófot, mesterembereiket is foglalkoztassa. „Egyszersmind van szerencsém jelenteni, hogy a régi épületet szorgalmatosan romboljják. Különös és csodálkozásra méltó a falnak össze illesztése, alig találtatik benne jóra való kő, legtöbbnyire szétporló s valaha a mezőn össze szedett ökölnagyságú, úgynevezett forkos kőből áll; amint döntik, nagy részét a szél legottan el is hordja. Tégla csak a boltozatban vagyon." A levélhez csatolja a község hasonlóképpen magas szárnyalású válaszát is a gróf levelére.

Ybl Miklós február 3-án jelentkezik Döblingben, Széchenyi Zichy Edmund által hivatta magához, s február 6-án már jelzi Tolnaynak[1] s Paúrnak, hogy előterjesztéseit elfogadta s megbízta a templom megtervezésével; lelkére kötvén: „építene az országos hírű építész Nagycenken egy lehetőleg minden cikornyás díszítményt kizáró egyszerű, de mégis elég tágas Istenházat; legyenek fehérek falai, hogy a dombról messze lássa a helyhez közelgő utas mint a tájon anyagilag (=valósággal) uralkodó tárgyat, de hol porba hull le az ember ama nagy világszellemet imádva, kinek tért mérni semmi építész szellemének nem fog sikerülni, mert ő mérte ki a sphaerákat. Egyre kérem még: ne helyhezze ön hacsak megfér ez az egyházi építkezés geniusával, a tornyot elől a kapuzat fölé, mi nekem mindig úgy tűnt fel falusi templomainkon, mint a tojásán ülő lúd; legyen szerintem azért a torony a templom egyik vagy másik oldalához ragasztva és karzattal ellátva. Hadd lássák innen a cenki hívek a távolból már, hogy veszedelem fenyeget, vagy ha öröm-hírnök közeledik: a templomok hajdan is várdák voltak apáinknál."[2]

A tervezet elkészítését Széchenyi feltűnően siettette, úgy tűnik fel, maga is nagyon kívánta volna a templom felépítését megérni. Paúrt utasítja, hogy otthon lehetőleg mindent készítsen elő Ybl jövetelére, a tégla, kövek beszerzésére pedig Ödön fiát küldte le Sopronba. A levél izgatott hangja elárulja, hogy akkor Döblingben súlyos események men-

[1] Közli Kecskeméthy Aurél: Gr. Sz. I. utolsó évei és halála, 1866, 95—97. l.

[1] Kiadta a megboldogult Széchenyi Miklós nagyváradi püspök a Budapesti Szemle 1901, 107. kötetében.

[2] Pesti Hírnök, 1860 július 1. sz.

Ybl Miklós

nek végbe, s az utolsó sorok a Blick sárga borítékára céloznak.

Kedves Paúr Barátom, Február 6, 1860.

e sorokat Ödön viszi, ki elmondja Önnek ez alkalommal, mi fő dolga van s pedig Sopronban. Ha van idő és pedig meglehetős ... Ödön Cenkre is megyen, és ha Önnek nem kellemetlen, ránduljon vele ki.

Az imoda dolgát illetőleg úgy állnak a dolgok: Ybl Miklós leszen az építész! ez már mintegy bizonyosan el van határozva. Itt volt, tervet készít és legfeljebb 14 nap után Cenken lesz um die Localität anzusehen und alles besprechen. Akkor kérem, menjen Cenkre. Mikor lesz ez, pontosan nem tudom, valamint azt sem, mily oldalrul fog Cenkre érkezni. Lassen Sie sich demnach von Hinkunft aus gleich avectiren. Mind azt, mit Ön Kupitskirűl[1] etc-etc. írt, nagy tekintetbe vettem és veszem. Igen el vagyok foglalva! Valami paprikás sárga lé főzésben sántikálok.

Sietve. Isten áldja.

Széchenyi István.[2]

Széchenyinek közbejött halála, s az azt követő országos gyászünnepségek miatt a család csak némi haladék után kezdhette meg az építést. Ybl július 1-én jelent meg Cenken, bemutatta a renaissance stílusban megalkotott tervét, amelyet elfogadtak, s nyomban hozzáláttak a helyszín felméréséhez. Széchenyi Béla állandóan a művész mellett segédkezett, a lánchúzást, a lécek beállítását „mintegy Wesselényi Miklós", ő maga végezte. Az építés további folyamán a grófné nem sajnált semmi áldozatot, hogy férje szándékát megvalósítsa, az ő nevében, Paur, akkor már országos hírű régész képviselte a családot a helyszínén; a nyári hónapok alatt szünet állott be, 1861 és a következő évek őszén vett az építés nagyobb lendületet, 1862 szeptemberében fogtak hozzá az oltárképek festéséhez, amit Ybl fóthi segítőtársa, Karl Blaas végzett itt is. A főoltár képe Szent Istvánt ábrázolja, kitől Szűz Mária átveszi a szent koronát; a baloldali oltár fölé pedig a család kegyelettel őrzött egyik képe került: Krisztus megostorozása, amely Bécsben Széchenyi Ferenc házi kápolnájának oltárképe volt, ezt is Blaas renoválta. A festőt Széchenyi Béla 1863. tavaszán Velencében is felkereste, s tőle tanácsokat kért a belső elrendezést illetőleg.[1]

A falak festése, padok felállítása 1864 nyarán megy végbe, s a megyés püspök a kegyúri papság segédlete mellett szenteli fel a nemesen egyszerű templomot augusztus 20-án. A templom ma a megcsonkított ország határán áll, a magyarság egyik végvára. E határ Cenk község szélén húzódik. A Legnagyobb Magyar sírja s az általa építtetett templom, melynek a bejárója fölött látható domborművet *Blaas* Károly tervei alapján készítették el, akadályozta meg, hogy *ezt a területet is* átcsatolják osztrák szomszédunkhoz.

[1] Jonak jelölt a családi levéltár személyzetében.

[2] Eredetije a családi levéltárban.

[1] Levele anyjához 1863. március 13. Nápoly.

BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ

Gróf Széchenyi István művészi
kortársai és barátai.

MAGYAR MŰVÉSZET
1930.

Ybl Miklós

Ybl emlékezete és művei. A hazai építészet kitünőségének, Yblnek, nemcsak műalkotásai fogják hirdetni emlékét a fővárosban, hanem valószinüleg szobor is a legközelebbi időkben. A mérnök- és építész egylet sietett megtenni erre az első lépéseket. Kimondta, hogy emlékére szobrot állít Budapest valamelyik terén, s az egylet választmányát bizta meg, hogy a kellő intézkedéseket megtegye. — *Ybl* Miklós elhunytával Budapest két monumentális építkezése maradt árván: a *lipótvárosi bazilika* és a *budai kir. palota*. Szerencsére Ybl mind a kettőnek a terveit a legapróbb részletekig készen hagyta hátra, csak végre kell hajtani. Mind a két épület építési bizottsága legközelebb ülést tart s gondoskodni fog Ybl utódjáról, a ki az ő alkotásait befejezze. Ideiglenesen az építési irodák jelenlegi alkalmazottai, Ybl régi asszisztensei, végzik a teendőket.

KAZINCZY

Vas. Ujs, 1891.

76 l

KAZINCZY FERENCZ

ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

Kiss Samuel, Zabolai

Kazinczy Ferenc levele-
zese, IX. k. Bpest, 1899.

378. l.

Ybl Miklós

Ybl Miklós temetése jan. 23-ikán délután ment végbe, s az erős havazás daczára is, nagy közönség gyült össze a Kalvin-téri halottas házban, a takarékpénztár palotájában, melynek udvarát sátorrá alakították, s ott helyezték el a ravatalt. A közélet számos kitünősége jelent meg, az országgyülés két házának tagjai, a főváros polgármesterei, tanácsosai, kivált pedig a mérnök és épitész-testületből igen sokan. A gyászszertartást Kanovics, józsefvárosi plébános végezte nagy papi segédlet mellett. Beszentelés után a koporsót hatfogatu halottaskocsira emelték s megindult a gyászmenet. Elől a temetkezési vállalat emberei haladtak, ketten lóháton lámpával, a többiek fáklyát tartva kezükben, utánuk következtek a kivonult egyletek zászlóikkal. Majd két koszorus kocsi jött, mely után haladt a hatfogatu halottas kocsi s két oldalán a bazilika épitésénél dolgozó épitő munkások lépdeltek. A halottas kocsit hosszu kocsisor követte. A menet a Muzeum-körúton s a Kerepesi-uton haladt ki a temetőbe. A sírnál Tolnay Lajos mondott beszédet a mérnök- és épitész-egylet nevében, méltatva az elhunyt nagy érdemeit és remek alkotásait.

Vas. Ujs. 1891. 76 l.

(Halálozások.)

Ybl Miklós

cród

Fülep Lajos: Magyar
építenet. Nyugat.
1918. ápr. 16. 685. l.
686 l – 688 l.

Ybl Miklós

wód

Idők Tanyá

1862 okt. 10.

(Hármas kirándulás.)

Ybl Miklós

terverte a székesfehérvári Say-házát a Vörösmarty-tér

Marosi Arnold

Székesfehérvár művészeti emlékei. Magyar Művészet 1930.

431. l.

zőpóznánál lemondott a versenyről s visszatartva érkezett be utolsónak a czélhoz. — Három futás volt még, 1000—1000 frtra. Jankovich Gyula «Főur»-ja, b. Dewitz Ottó «Pedrillo»-ja és gr. Eszterházy Miklós «Cast-off»-ja nyerte ezeket. Szombaton és vasárnap lesznek még versenyek.

Amerika fölfedezésének ünnepe. Amerika fölfedezésének négyszázadik évfordulója alkalmából a madridi királyi történelmi akademia nemzetközi irodalmi pályázatot nyit oly művek számára, melyek Amerika fölfedezését tárgyalják. Hogy a jurynek elegendő ideje legyen e munkák fölött nyilatkozni, kéretnek a szerzők 1892. január 1-je előtt a madridi királyi történelmi akademia titkárságánál jelentkezni. 30,000 frankos és 15,000 frankos pályadijak vannak kitűzve. A jury itéletét az ezen czélból összeállitott bizottság és az idegen országok képviselőinek jelenlétében fogja kimondani. A programmot, melyben a pályázat föltételei meg lesznek állapitva, kinyomatják. A kik a pályázatban részt akarnak venni, a bécsi spanyol konzulátusnál bővebb tudósitást szerezhetnek.

A heti szünnap nemzetközi kongresszusa. A franczia kereskedelmi miniszterium védnöksége alatt szept. hó 24-én egy kongresszus ül össze Párisban, mely a heti szünnap kérdésével foglalkozik. A heti szünnapra főként társadalmi és egészségi szempontból fektettek sulyt. Meghivják a kongresszusra nemzeti különbség nélkül az adminisztráczió, a szállitási vállalatok, a munkás-egyletek képviselőit. Azon fölül szivesen látnak mindenkit, a ki a heti szünnap kérdése iránt érdeklődik. A kongresszuson megjelenők 10 frt dijat fizetnek. A szervező bizottság élén Leon Say, szenátor áll s magyarországi tagjai közt Balogh Ferencz debreczeni tanár van megnevezve. Érdekes megjegyezni, hogy a hivatalos meghivó nem a «vasárnapi szünnapot» használja, hanem egyszerüen «heti szünnapot» mond, ezzel is egyengetni akarván a különféle vallásfelekezetek érdeklődésének utját e fontos kérdés iránt.

«EGYVELEG.»

* **A férjhez menetelre** legtöbb kilátása van a leányoknak a statisztikai adatok szerint 20—21 éves korukban. Ezer házasság közt ugyanis a nők élet korát tekintve 130 köttetik 18 év alatt, 219 18—19 év között, 20—21-ben 233, 22—23-ban 161, 24—25-ben 102, 26—27-ben 67, 28—29-ben 45, 30—31-ben 18, 32—33-ban 14, 34—35-ben 8, 37—37-ben 2, 38—39-ben 1, tehát a 30 évet tulhaladott leányok közül már igen kevés jut főkötő alá.

* **A villamos lámpák** működési képességét rendesen csak 1000 órára teszik s igen jó lámpa az, mely 2000 óráig képes müködni. Egy clintoni szőnyeggyárban azonban van egy lámpa, mely 1885 óta folytonosan müködik, már 7500 óráig terjesztett világosságot s még most is jó karban van.

* **Óriási mauzeoleumot épitő társaság** alakult New-Yorkban oly czéllal, hogy mivel a mauzoleumban temetkezés a közegészségügyre nézve előnyösebb, a köznépnek is mód adassék ily módon temetkezésre. Az óriási épületben több ezer apró czella lesz, erős légmentes üvegajtókkal elzárva, a melyen keresztül a hullákat is látni lehet, mivel a levegő teljesen kiszárítva levén, ezek a hullák nem rothadnának meg egyhamar. Az egyes czellák villamos készülékkel volnának összeköttetésben, ugy hogy a legcsekélyebb mozgás bennök az őrt figyelmezteti és ily módon a tetszhalottak megfuladása lehetetlen volna.

* **A franczia-német határt** a Vosges hegységben csak most állapitották meg részletesen. Némely helyeken a határvonal oly sürü erdőkön megy át, hogy külön e czélból ritkitani kellett az erdőt. A németek több mint 200 granit talajon álló vasoszlopot állitottak fel, mint határjelet. Mindenik tetején ott van a hohenzollerni fekete sas, piros és fehér szalagokkal környezve.

* **Posta-fecskék.** Roubaixban tett kisérletek alapján a franczia kormány Lilleben hivatalos kisérleteket tesz, nem lehetne-e a fecskéket épen ugy felhasználni sürgönyök vitelére, mint a galambokat. Ha a kisérlet sikerül, a Páris mellett levő Mont Valerienen postafecske-telepet fognak felállitani.

* **Az álmok statisztikája.** Heerwagen Frigyes dorpáti tanár, több mint 400 gondosan kitöltött kérdő iv alapján statisztikai táblázatokat készített az álomról és alvásról. Főbb eredményei a következők: Az álom élénkebb, ha gyakoribb. Minél gyakoribb az álom, annál csendesebb, az alvás. A nők alvása sokkal csendesebb mint a férfiaké s többet is alusznak. Öreg embereknél, férfiaknál s nőknél egyaránt, ritkább az álom s az alvás könnyebb. A sokat álmodók könnyebben emlékeznek álmaikra, mint a kik keveset álmodnak, a mélyen alvók nehezen emlékeznek álmaikra. A sokat álmodó nők egy órával tovább alusznak, mint a keveset álmodók s a nők tovább szeretnek aludni, mint a férfiak. Ki sokat álmodik s élénken alszik, hosszabb idő alatt alszik el, mint mások. Tetszés szerint aludni kevés ember képes s ezek is inkább ifjak. Kik ritkán álmodnak, reggel alkalmasabbak a szellemi munkára. Sok álom és élénk alvás összefügg az idegesség erősödésével. A flegmatikus jellege mély alvás és ritka álom. Férjes nők ritkábban álmodnak, mint leányok. A tanitóknak élénk alvásuk s gyakori álmaik vannak, az egyetemi tanárok ritkán álmodnak, de mélyen alusznak.

—x— Figyelmeztetjük t. olvasóinkat a «Budapesti kereskedelmi Akadémia» mai számunkban megjelent hirdetésére.

HALÁLOZÁSOK.

Bedekovics Kálmán miniszter holttestét a varasdmegyei Jalzabetbe szállitották s ott e hó 14-ikén temették el. A beszentelés előtte való nap a Bécs melletti Hinterbrühlben ment végbe, hol a miniszter betegségében enyhülést keresett. A gyászszertartáson a magyar kormányt gr. Teleki Géza és Wekerle Sándor miniszterek képviselték, az osztrák kormányt pedig Gautsch közoktatási miniszter. A magyar, a horvát, az osztrák kormányok koszorukat küldtek a koporsóra, ezenkivül Tisza miniszterelnök és b. Orczy miniszter külön. A halottas kocsi mindkét oldalán a Bedekovics-család czimere felfordítva volt alkalmazva, mert a család férfi-ága kihalt. A koporsót a mödlingi állomásról szállitották Horvátországba. Varasdra e hó 14-ikén reggel 8 óra előtt érkezett meg a koporsó. A szakadó eső daczára a varasdi pályaudvar már korán reggel megtelt közönséggel. Kivonult a honvédzászlóalj egy százada is, továbbá az egész tisztikar. Megérkezett Baross és Wekerle miniszter is, gr. Khuen-Héderváry bánnal. A gyászkocsit a városi hatóságnak nemzeti viseletben megjelent tagjai állták körül. Miután Gasparics püspök a koporsót beszentelte, megindult a menet. Zugtak a harangok s az egész város gyászlepellel bevont lámpái ki voltak világitva. A menet egész a koronaherczeg-utcza végéig haladt, hol a gyászolók nagyrésze kocsira ült és a közelfekvő Jelzabetbe mentek. Itt a koporsót délelőtt 11 órakor a családi sirboltban örök nyugalomra helyezték. A temetésnél jelen volt a környék összes előkelősége.

Bonnaz Sándor csanádi püspök temetésére, e hó 13-ikára az elhunyt főpásztorsága alá tartozó környékről nagy számu küldöttség gyült össze Temesvárra. A temetés szertartását Schlauch Lőrincz nagyváradi püspök teljesité. A gyászmenetben több mint tizezer főre tehető közönség vett részt. A temetésen Brankovics görög-keleti püspök is megjelent. A beszentelés után a koporsót a halottaskocsira tették és kilencz órakor megindult a gyászmenet a püspöki palotából a székesegyházba, hol Schlauch püspök fényes segédlettel gyászmisét tartott. A mise után az elhunyt püspök tetemét levitték a székesegyház alatt lévő kriptába.

Elhunytak még a közelebbi napok alatt: Domján Sándor, Deésháza volt ref. lelkésze, ki papi hivatását mindig lelkiismeretesen teljesité. — Rottenbiller Károly, a főváros egyik legidősebb polgára, néhai Rottenbiller Lipótnak, Pest 1848-iki és 1861-iki jeles polgármesterének fivére, 79 éves korában Budapesten; ugyanitt Adámi Béla, fővárosi tanitó, 36 éves; Weil Izidor, a pesti magyar kereskedelmi bank levelezési osztályának főnöke, 24 éves. — Ifj. Nagy György, huszár-főhadnagy, Nagy György kir. tanácsos, volt országgyülési képviselő és állami jószágigazgató fia, ki gyakorlat közben leesett lováról s oly sulyosan megsérült, hogy nemsokára meghalt, 27 éves, Miskolczon. — Novák H. Gergely, 78 éves, Szamosujvárt. — Fröhlich Ágost, nyug. pénzügyi titkár, 65 éves, Pozsonyban. — Szalay János, gyógyszerész, 28 éves, Munkácson. — Peter János, kath. tanitó és kántor, az Érsekujvár-vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete vágselyei járáskörének elnöke, életének 70, tanitói működésének 52. évében. Pereden. — Pfeiffer Rudolf, a tiszavölgyi vasuttársulat nyug. vezértitkára, 68 éves, Dornbachban, Bécs mellett. — Csanády Ödön, földbirtokos, a biharmegyei Vértesen, 52 éves korában. — Báró Köller Vladimir, porosz vértes ezredes, ki a nyarat rendesen a budai császárfürdőben töltötte, hova most e hó 14-ikén érkezett családja körébe, de azonnal rosszul lett, s még azon nap meghalt.

Mayrhofer Ferenczné. szül. Beöthy Amanda, kir. aljárásbiró neje, Zirczen, élete 30-ik évében, kiben Beöthy Zsigmond főrendiházi tag unokahugát, Beöthy Zsolt egyetemi tanár unokatestvérét gyászolja. — Várady Emma, szinésznő, Várady Ferencz nyug. szinigazgató leánya, Székelyhidon, 22 éves korában. — Ozv. Biczó Benjaminné, Kubik Katalin, 61 éves, Kispesten. — Krampera Jánosné, szül. Barabás Mária asszony, dohánygyári igazgató neje, 41 éves, Debreczenben. — Jets Lajosné, szül. Hlatky Etel asszony, állatorvos neje, 52 éves, Szabadkán. — Graf Berta, Graf Jakab ref. tanár fiatal leánya, Kolozsvártt.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Vadmurok. Igazán jó gondolat. Érdemes volna jobban kidolgozni, mert igy nem állja meg a mai igenyek közt a helyet. Megtartjuk a kéziratot, talán akad valaki, a ki (menetét megtartva, mert az nagyon jó) tetszetősb formába önti.

Életkép. Kissé régies a stylus, forma, rend; a rimek itt-ott gyöngécskék; de az egész kedves, ügyes. Megpróbáljuk valamit simitani rajta.

Oh adjátok. A vágyhoz. Az elsőt, mert eszméje elnyütt, sokszor elmondott, rhytmusa fogyatékos; a másodikat mert tulságos, aggályos és erőltetett: nem közölhetjük. Dolgozzék több gonddal s ne igyekezzék tulkiáltani a vihart; lehet belőle még valami.

A szerencse. Beranger chansonjai ennél szabatosabb, dallamosabb forditást kivánnak. Ez sem rossz, de nem is elég jó.

Schiller. Az ifju a forrás mentén. (Nem forrás, hanem patak, nem mentén, hanem mellett). Ez nem müforditás, hanem sorról sorra prózai, iskolai áttétel.

Hermina. Elég csinosak, de egy kissé elmosódók; alig válik ki belőlök egy erősebb benyomás. Ilyen szinvonalon álló költeményeket annyit olvasunk magunk is, hogy nem csoda — ha erősebb szinezetüek, határozottabb hangulatuak után vágyódunk.

Ujra látlak. Költeményeiben mindig olyan különös csengés-bongás van, mintha csak hangjukkal akarnák magukat a fülbe behizelegni, — arra, hogy eszmét, érzést hordjanak szárnyaikon, semmi gondjuk sem lenne.

Nyitra. K. Cz. Tompa Mihály «Péter király» czimü balladája már két izben is közölve volt a lapokban.

Nem közölhetők. Lemondok rólad. — Érzem, érzem.

SAKKJÁTÉK.

1561 számu feladvány. Ehrenstein M.-tól.

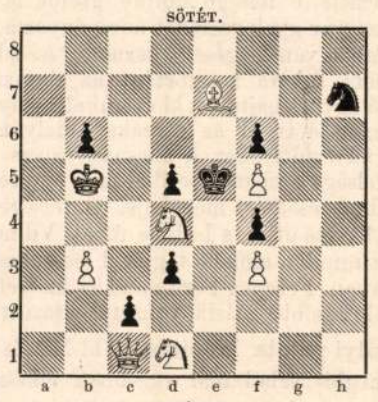

Világos indul s a harmadik lépésre matot mond.

Az 1555. számu feladvány megfejtése

a német tornából.

Megfejtés.

Világos	*Sötét*	*Világos*	*a.*	*Sötét*
1. Fd4—b6	e6—e5 (a)	1.		Kd5—e5 (d)
2. Bb4—b8 †	Kd5—d6 (b)	2. Vb3—g3 †		Ke5—f6—f5 (e)
3. Fb6—c5 †	Kd6—d7	3. Fb6—d8 (†) t. sz.		
4. Vb3—h3 mat.		4. Vg3—g5—g4 mat.		

b.		*c.*	
2.	Kd5—e4	2.	Ke5—d5
3. Bb8—f8	t. sz.	3. Bc4—d4 †	Kd5—c6
4. Vb3—f3—c4 mat.		4. Vg3—c7 mat.	

d.		*e.*	
1.	Kd5—d6	2.	Kd6—e5
2. Vb3—b4 †	Kd6—d7 (e)	3. Bc4—f4—	Ke5—d5
3. Bc4—e7 †	t. sz.	4. Vb4—c5 mat.	
4. Vb4—e7—f8 mat.			

Helyesen fejtették meg: *Budapesten:* K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — *Az Erkel-sakktársaság nevében:* Exner K. — *S.-A.-Ujhelyen:* Dr. Kálnitzky G. — *A nagykőrösi polgári kör sakk-kedvelői:* — *A beresztelki sakk-egylet nevében:* Nagy András. — *A pesti sakk-kör.*

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 31-ik számában közölt képtalány megfejtése: *Körmöczbánya.*

HETI-NAPTAR, augusztus hó.

Nap	*Katholikus es protestáns*		*Görög-Orosz*	*Izraelita*
18 V.	F 10 Joak. olt.	F 9 Agapét	6 A 10 Ur szinv.	21 Ráf.
19 H.	Tul. Lajos pk.	Szebald	7 Domécz	22
20 K.	István kir.	Bernát	8 István kir.	23
21 S.	Bernát ap.	Adolf	9 Mátyás ap.	24 Rách.
22 C.	Timót vt.	Filibert	10 Lőrincz vt.	25
23 P.	Ben. Fülöp	Zakeus	11 Euplusz	26
24 S.	Bertalan ap.	Bertalan	12 Aniczét	27 S. R.

Holdváltozásai. ☽ Utolsó negyed 18-án 8 pk. d. u.

Ganzseidene bedruckte Foulards fl. 1.20
bis fl. 3.90 p. Meter (ca. 450 versch. Dessins) — vers. roben- u. stückweise porto- und zollfrei in's Haus das Seidenfabrik-Dépôt **G. Henneberg** (K. u. K. Hoflief.) **Zürich.** Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. egyetem-tér 6. szám.)

gadtatásra, melyben a fennálló barátság érzete jutott kifejezésre. Hivatkozott a hadseregre, mely a néppel együtt szilárdan ragaszkodik a megkötött szövetséghez, s tudatában él annak, hogy a békének fentartására az osztrák-magyar vitéz hadsereg döntő hatással van.

Uralkodónk a hálaérzetnek adott kifejezést e felköszöntésért és a fogadtatásért, melyben a lakosság részesítette. Poharát emelte a szivéhez oly közel álló barátja és szövetséges társa boldogságára, vitéz hadseregére, a két hadsereg felbonthatatlan testvérisülésére. Az udvari ebéd után ő felsége Vilmos császárral együtt Charlottenburgba ment, I. Vilmos császár sirjához, melyre koszorút tett. Másnap III. Frigyes császár sirját koszoruzta meg.

Ő felsége berlini időzésének utolsó napja is gazdag volt eseményekben. A Ferencz császár nevét viselő gárda-ezred lakomáján királyunk fölötte szives pohárköszöntőt mondott ezredére, hű barátjára és bajtársára, Vilmos császárra. Uralkodónkat Mikusch ezredes köszöntötte föl. Ekkor *Vilmos* császár is fölállt s megindult hangon viszonozta ő felsége jó kívánságait, erőteljes nyomatékkal hangoztatván barátságát, őszinte ragaszkodását császári vendégéhez és a felbonthatatlan szövetséget. A két uralkodó megindultan fogott kezet. A bucsuzáskor ő felsége kitünően sikerült pastell-arczképét adta emlékül a császárnak. Meglátogatta ő felsége Moltke grófot is, kinek a 71-ik magyar gyalogezredet adományozta, melynek Trencsénben van kiegészitő kerülete. Az udvari ebéd után nem sokára megtörtént az elutazás. A két uralkodó együtt hajtatott ki az anhalti pályaudvarra. Nagy tömeg lepte el az utczákat, mely mindenütt zajosan üdvözölte őket. A bucsuzás szives és meleg volt. Ő felsége a vasuti kocsiból még egyszer kiszállt, hogy Vilmos császárt megölelje. Ő felsége Lipcsén keresztül vette utját, s Ischlbe ment. Vilmos császár a kiséret minden előkelő tagjával beszélgetett a pályaudvarban. Ferencz Ferdinánd és kisérete nehány perczczel később, másik vonattal utazott Prágába.

A királyi palota kiépitése. Ybl Miklós épitész a király megbizásából már régebben elkészítette az uj királyi várpalota terveit s a főváros és a közmunkatanács is megtették mindazokat az intézkedéseket, a melyek az épitéssel kapcsolatban a fővárosra váró teendőkre vonatkoznak. E fővárosi feladatok leginkább a királyi várhoz a krisztinavárosi oldalról vezető s kigyózó formában épitendő kényelmes kocsiut épitésére, többrendbeli kisajátitásokra, továbbá a szarvas-tér rendezésére stb. terjednek ki. Már nehány év előtt létrejött az egyezség arra nézve, hogy eme tetemes rendezési költségek minő arányban oszlanak meg a várpalotaépitési bizottság, a közmunkatanács és a főváros között. A költségeknek mindegyik fél egyformán egyharmadát viseli. Az épitési bizottságból a fővárosi tanácshoz átirat érkezett, mely arról az örvendetes körülményről ad hirt, hogy a várpalota bővítésének tényleges munkáit a tavaszszal okvetetlen meg fogják kezdeni s ezért a bizottság arra kéri a fővárost, hogy az egyezmény értelmében teljesitendő munkákra a jövő évi költségvetésbe 50,000 forintot vegyen fel.

A kisdednevelési kiállitásban e hó 15-ike estéjéig, midőn az első hét befejeztetett, több mint 2000 fizető látogató fordult meg, s a belépti-dijak több mint 460 frtot jövedelmeztek, e mellett a katalogusból közel 70 forint áru kelt el. Mivel a kiállitás két hónapig tart, biztosra vehető, hogy a Mária-Dorothea egylet nagyérdekü vállalatával veszteséget nem fog szenvedni, bár mindenesetre sajnálható, hogy az érdekes kiállitást mindeddig Budapest lakosságának csak kis része tekintette meg. Szent István napján, midőn a belépti dij felnőtteknek 20, gyermekeknek 10 kr. lesz, a kiállítás kivételesen egy órával tovább, azaz este 6 és 7 óra közt is nyitva lesz.

A bécsi anthropologiai kongresszus tagjai Budapesten. A bécsi anthropologiai kongresszus tagjainak nagy része eljött Budapest és közintézeteinek megtekintésére, elfogadván a magyar főváros hatóságának szives meghivását. A főváros régészeti bizottsága részéről gr. Festetich Géza, dr. Szendrei János és Fröhlich Róbert mentek a gőzhajón érkezők elé Váczig. Pozsonynál is szivesen üdvözölték az utasokat, kik közt több kiváló nevü tudós jött. Vezetőjök a nagyhirü dr. *Virchow* volt, ki már két izben járt Magyarországon.

Augusztus 11-ikén este 9 óra körül érkeztek s a bécsi hajó állomásánál sokan várták. A tudósok száma 55 volt, de többen családostul utaztak. *Havas* Sándor, a fővárosi régészeti bizottság elnöke mondta a szives «isten hozott»-at, aztán *Virchow* köszönte meg az üdvözletet, utalva rá, hogy a társaságban az összes német anthropolog egyesületek képviselve vannak és fontosságot tulajdonitanak, hogy Magyarországot megismerjék, s a rokonszenvet ápolják a magyar és német nemzet közt. Megéljenezték a beszédet, s a vendégeket ezután a rendező bizottság tagjai a «Hungaria» vendégfogadóba vezették, hol elszállásolásukról már előre gondoskodtak. Kilencz óra után ismerkedési estély volt a redoute sörcsarnokában. Ez estélyen jó kedv és kedélyesség uralkodott. — Másnap reggel a redout előtti kioszkban gyültek össze és onnan a *muzeumba* mentek, hol Pulszky Ferencz igazgató, Hampel József, Réthy László, Pósta Béla, Xantus János kalauzolták a gyüjteményekben. Nagy figyelemmel néztek meg mindent, de legjobban a régészeti osztály keltett érdeklődést, hol a tudományra nézve nagybecsü és ritka darabok vannak az őskori tárgyak közt. A tudósok közül még később is többen elmentek tanulmányozni a muzeum tárgyait. Délután Ó-Budára mentek az *aquincumi ásatások* megtekintésére. Az amphitheatrum romjai közt Havas Sándor előadást is tartott. Az ásatásokat dr. Kuzsinszky Bálint mutogatta meg. Este a szomszédos római fürdőben ültek vacsorához. *Gerlóczy* Károly polgármester mondta az első felköszöntőt a vendégekre és a tudományra, mint világhatalomra. *Virchow* nagy tetszés közt válaszolt. Elmondta, hogy most harmadizben jár Budapesten, és tanuságot tehet a rendkivüli haladásról. Megemlékezett az elhunyt Römer Flórisról, ki barátja volt. Boldog békét kivánt a magyaroknak s hogy mindenkor baráti kötelék füzze össze Németországgal. A további felköszöntésekben is rokonszenv nyilvánult és elismerés Magyarországnak minden téren való gyors fejlődése iránt. E hó 13-ikán a kellemetlen idő a tervezett kirándulásokat megrontotta. A tudósok közül többen Lengyelibe utaztak, gr. Apponyi Sándorhoz, az ottani ásatások megnézésére. Mások az anthropologiai muzeumot keresték föl, hol hosszabb időt töltöttek s meg voltak elégedve a muzeum gazdagságával, koponya-és csontváz-gyüjteményével. A nemzeti muzeumban is többen folytatták a vizsgálódást. Délután egy társaság a Margit-szigetet nézte meg.

A kirándulásokra az időjárás nem volt kedvező és ennek következtében több el is maradt. E hó 14-ikén azonban a jobb időt sokan fölhasználták, hogy a budai hegyvidéket megtekintsék. A látogatók nagyobb része e hó 15-ikén utazott el. Többen közülök — igy Virchow is — egyenesen Párisba mentek, a kiállításra.

Az esztergomi bazilika ujra diszitve elkészült s e hó 5-ikén tartották benne a munkálatok után az első misét. Az óriás templom belsejében csupa aranytól és márványtól ragyog minden. Egyik ékessége a primás trónusa, karrarai márványból, oszlopzatokkal, szoborművekkel. Az uj diszítés a hatalmas bazilika eddigi rideg hatását megszüntette, s most már valóban szép és művészi izléssel ékesített egyházba lépnek a hivek. A restaurálás és diszités munkálatait a bibornok primás leginkább idegenekkel végeztette.

A persa sah aug. 26-ikán este érkezik Budapestre s József főherczeg, a miniszterek, és a katonai és polgári hatóságok fogadják a hajóállomásnál. A sah két napi itt tartózkodása alatt az «Angol királynő» szállodában fog lakni. A sah már elhagyta Párist, s Németországban időzik. — Bécsbe e hó 23-ikára várják. Onnan jön Budapestre, innen pedig visszatér országába.

A szegedi országos dalünnep. Szeged mozgalmas és zajos napokat él most. Az országos dalünnep nagy részvét mellett kezdődött. Talán egy dalünnepen sem gyült össze még annyi dalárda, mint Szegeden. E hó 15-ikén volt a megérkezés, s a kitüzött időn tul soká kellett várni minden vonatra, mert elkéstek. Az egyes állomásoknál annyian szálltak föl, hogy nem kis feladat volt elhelyezni őket.

Budapestről már az elindulás is késve történt az osztrák-magyar államvasuton. A fővárosból 7, a vidékről négy dalárda szállt fel 350 taggal. Ezzel a vonattal utazott az orsz. dalárszövetség tisztikara is. Szegeden egész nap nagy nyüzsgés uralkodott. Az érkező vendégek tiszteletére az osztrák-magyar államvasutak pályaháza zöld galyakkal s nemzeti szinü zászlókkal volt dusan feldiszítve. A magyar államvasutak vonataival érkezett dalárok szintén e pályaudvarra mentek át, hogy délután részt vegyenek az ünnepélyes bevonulásban. *László* Gyula tanácsnok, a szegedi dalárda elnöke üdvözölte a vendégeket, kiknek nevében *Bartay* Ede, az országos dalárszövetség elnöke köszönte meg a szives fogadást. A Boldogasszony-sugáruton, a Gizella-téren, az iskola- és hid-utczákon s Széchenyi-téren, merre a sok ezer főre tehető menet a legszebb renddel elvonult, az ablakokat szőnyegek és virágok diszítették. A városház előtt *Szabados* János helyettes polgármester üdvözölte a város nevében a lelkesedéssel fogadott vendégeket, mire *Szentirmay*, a dalárszövetség alelnöke válaszolt. A bevonulás teljes másfél óráig tartott. Esti kilencz órakor a Stefánia-kioszk előtti téren ismerkedési estély volt ezer teritékre, melyen a harminczhat dalárda 600 taggal volt képviselve. A hivatalos pohárköszöntőt Szabados János mondta, fokozva a lelkesedést. Másnap, e hó 16-ikán a dalárszövetség közgyülése volt, este pedig a szinházban a dalárdák versenye. Az előadások e hó 18-ikán érnek véget.

Utazások Párisba. A városi menetjegy-iroda a mult héten rendezte a második utazást Párisba oly tömeges érdeklődés mellett, hogy ennek következtében szeptember 10-ikén ismét rendez még egy társas utazást Budapestről. Az országgyülési képviselők társasága szeptember 2-ikán indul. Vezetőjök gr. Zichy Jenő lesz.

Edison Budapesten. A telefon, a villamos világitás föltalálója, *Edison* jelenleg Párisban időz, hol a gyakorlati találmányok hires emberét tisztelettel fogadták és a tudományok akadémiájának elnöksége fölkérte előadás tartására is. Az amerikai tudós látogatást tesz Európa több városában. Még e hóban Bécsbe érkezik, onnan pedig Budapestre is eljön.

Épen most irnak a lapok Edison uj találmányáról, melynek az érczbányákban vehetik nagy hasznát. Ezzel könnyen és biztosan megy a vastartalmu érczek különválasztása a salaktól. A köveket morzsoló gépbe teszik, mely tojásnyi nagyságu darabokra zuzza; aztán hatalmas tölcsérbe öntik, melyből a kődarabok egy alant két ágra szakadó csatornába jutnak. A csatorna elágazásánál azonban egy hatalmas delej magához vonzza a vastartalmu darabokat, mig a salak feltartóztathatlanul zuhan le a csatornanyiláson.

Lauka Gusztáv ötven éves irói jubileuma. Veterán humoristánk, Lauka Gusztáv friss erőben és jó kedélyben tölti be irodalmi működésének félszázadát. Nagy-Becskereken, a hol évek óta lakik, megülik e napot. A bizottság Dániel László megyei főjegyző elnöklete alatt alakult meg. A bizottság értékes emléket fog adni a veteran irónak.

A nyári lóversenyek. A budapesti lóversenyeken eddig kitűzött legnagyobb dijért, a 31,000 frtos Szent-István dijért e hó 15-ikén futtattak. Versenyezhetett minden országbeli paripa. Jelentkezett 97 aláirás, de tényleg csak tizenkét paripa mérkőzött. Angol-, Franczia- és Olaszországból nem jöttek a versenyre. Németországból két istálló volt képviselve. A küzdelem leginkább magyar és osztrák istállók közt folyt. A közönséget természetesen az érdekelte legjobban, hogy magyar vagy idegen ló viszi-e el legelőször a nagy dijat. És mig a bécsi gyepen rendesen magyar lovaké szokott lenni a legszebb győzelem, a magyar Derby-dij első nyertese egy bécsi istálló, b. Rotschild Náthánė, kinek «Resolute» nevű paripája fél lóhosszasággal előzte meg gr. Hunyady Imre «Duchess»-ét.

A futtatások már e *hó 11-ikén* kezdődtek. A 3000 frankos (aranyban) államdijat Blaskovics Ernő «Kardos»-a nyerte; a kétéves lovak 3000 frtos diját kilencz közül gr. Stubenberg József «Tresor»-ja. Az akadályversenynél szerencsétlenség történt. B. Üchtritz Zsigmond «Vulcan»-ja az első árok átugratásánál ledobta Barker jockeyt, ki eszméletlenül maradt a gyepen; de másnap már ismét futtatott és nyert is. Az akadályverseny 1000 frtját Halasy Pál «Don Perez»-e vitte el. — *Az augusztus 13-iki* versenyeken a legnagyobb érdeklődés a közönség között az 5000 frtos handicap iránt mutatkozott. Nyolcz ló közül ifj. gr. Esterházy Móricz «Vinaigrette»-je győzött. Még öt futás volt, mindenik ezer frtos dijért, és ezeket nyerték: Péchy Andor «Lillá»-ja, gr. Károlyi Gyula «Valentiá»-ja, Blaskovich és Mayer «Csalfá»-ja, b. Springer Gusztáv «Uncle Maw»-je és gróf Degenfeld Gusztáv «Mozdonya». — *Aug. 15-ikén* rendkivül nagy közönség jelent meg, noha az idő esővel fenyegetett. A Szent-Istvándij előtt két futás volt. Az 1000 frtos handicap gr. Apponyi Antal «She» paripájának, a kétéves nyeretlenek 1000 frtja gr. Hunyady Imre «Weather»-jének jutott. Következett a *Szt-István-dij*, összesen 31 ezer frt. Ebből 25,000 frt az első, 3000 frt a 2-ik lóé, 2000 frt a 3 iké, 500 frt a 4-iké s 500 frt a nyerő ló idomitójáé. Tizenkét paripa futott: a gr. Apponyi Antal «Szt. Gellért»je, Blaskovich és Mayer «Arám»-ja, gr. Erdődy Károly «Vép»-je, gr. Fesztetich Tasziló «Simplicius»-a, gr. Henkel Hugó «Királyné»-ja, gr. Hunyady Imre «Duchess»-e, Oehlschläger O. «Padisah»-ja, Péchy Andor «Lord Ernest»-je, báró *Rotschild* Náthán «*Resolute*»-ja, Capt. Violet «Biró»-ja, Mr. C. Wood «Rusnyák»-ja és gr. Zichy Béla «Galvanic»-je. A start előtt «Vép», «Padisah» változó szerencsével haladtak a pálya fordulójáig, hol «Resolute» és» Duchess» kezdtek kiválni társaik közül s mind a ketten erős ostorcsapás mellett futottak a czél felé, hol «*Resolute*» *egy fél hosszal vált elsővé*, utána «Duchess». A «Biró», mely a tömegből nem tudott kiválni, csak harmadik helyre szorult, mig «Padisah» már a jel-

a munka ismét megindulhatott, Ybl terveit a minister helybenhagyta, egyúttal leiratilag értesítette a főváros közönségét Ő Felsége azon ismételt magas elhatározásáról, hogy a templom építéséhez a vallásalap terhére 400.000 forinttal hozzájárul, a mely összeg évi 40.000 forintos részletekben fog kiutaltatni. 1874-ben a templom alatti boltüregek (katakombák) betonirozásán dolgoztak, a mi alapját képezi ama négy hatalmas oszlopnak, melyek a kupolát hordják. Ezen oszlopoknak földszín alatti része téglából, a templom üregében levő része faragott kövekből van építve. Az építkezés ez időtől kezdve, ha lassúbb mérvben is, haladt, a ~~mennyiben most már az építkezésre fordítható évi összegnek a fedezete~~,

12 lap fordító.

nyozott. De mi volt ez az évi 85—90.000 forint ily kolosszális építkezésnél?

1882-ben Preuszner József a templom-építő bizottmány tagja indítványt tett az iránt, hogy megfelelő törlesztési kölcsön felvételével Magyarország ezeréves fennállásának ünnepélyére a templom elkészíttessék. A mi — azonban sajnos — nem valósulhatott meg. Ybl ekkor a még hátralevő munkálatokra másfélmillió frtot irányozott elő. Az 1886-ban kibocsátott Bazilika sorsjegy-játékból az építési alap 299.000 forintot kapott. 1889-ben a kupola elkészült és október 19-én a kupola mintegy 1000 métermázsás vasalkotmány csúcsára a kereszt elhelyeztetett, melyet néhai Cselka Nándor primási helynök szentelt be. Ybl 1891. jan 17. beköv. halála után Kauser József vette it az épitek.

20 oldal

diese Subscription durch Selbstbetheiligung und durch Aufmunterung ihrer Einwohner warm unterstützen, und jenen Herren, welche sich mit der Subscription befassen werden, hilfreich an die Hand gehen zu wollen.

Die Einzahlung der auf 5 Jahre subscribirten Beträge kann jährlich, entweder unmittelbar an den Hauseigenthümer, oder im Bau-Cassa-Amte auf dem Stadthause erfolgen.

Die Subscriptionsbeiträge werden durch die öffentlichen Zeitungen bekannt gemacht werden.

Pest, am 18-ten Juli 1855.

Durch den Magistrat und Gemeinderath.

Scitovszky primás 26.000, gróf Károlyi István 10.000 frtot ajánlott fel. 1858. márczius 8-án kelt magas leirattal Ő Felsége a vállásalapból évi 40.000 frtot engedélyezett oly kikötéssel, hogy mind a mellett évente az egyéb adományok is felhasználandók. 1860-ban a sekrestye elkészült, a melyet 1861. február 10-én a primás felszentelt és ez volt mai napig a Lipótváros temploma. Az építkezés évről-

T. Hold Orbán Imre: A budapesti Szent István templom. Budapest. 1905.

évre a város évi 10.000 frtjából, az országos vallásalap évi segélyéből és az adakozásokból előállott összeg erejéig haladt előre. 1867. február végén a kupola dobja 27 öl magasságot ért el. Márczius 6-án Hild József műépítész meghalt. Pestváros tanács a folytatólagos művezetéssel **Ybl Miklós**-t bízta meg. Ybl az építményt átvételkor megvizsgálta és feltünt neki az, hogy az ívezetek a főfalazat és a síralag pillérjei közt csak akkor készültek, midőn a kupoladob már 27 öl magas volt, balsejtelmet okozott Yblnek az is, hogy a kupolát tartó főpillérek kürtőszerűen kőből és téglából készített vegyes falból állottak, jóllehet repedések még nem mutatkoztak. Tartott attól, hogy az ily egyenetlen keménységű és vegyes anyagokból falazott kupola-pillérek a 303.269 mázsa teher alatt szabálytalan ülepedésnek lesznek kitéve, a mi idővel nagy katasztrófát okozhat. 1867. július 4-én és 8-án a templom építési bizottmány ülésében aggodalmának kifejezést is adott. November hónap végén észrevette az

az első repedéseket a pilléreken, deczember 6-án jelentést tett észleleteiről és egy szakértőkből álló bizottság kiküldetését kérte, a mely deczember 13-án helyszini szemlét tartott, de nem hitt a veszély közellétében. 1868. január 21-én tartott bizottmányi ülésben végre sikerült Yblnek a többséget meggyőzni gyanúja alaposságáról, hiába kapott Ybl intézkedési teljhatalmat, már késő volt, a katasztrófa 1868. január 22-én délután 3 óra 10 perczkor bekövetkezett. A nagy nyomás a koszorú-falakat kinyomta, a negyedik pillér összeroskadt és a kupoladob óriási robajjal bedőlt. Emberélet nem esett áldozatul. Az előző éjjeli nagy orkán csak siettette a veszedelmet. Ekkor már 600.000 forint volt beépítve, a kárt 200.000 frtra becsülték. Egy évig tartott az anyag eltávolítása. Az anyagot árverés útján hasznosították és körülbelül 43.000 forint folyott be, lévén akkor az építési anyagnak legjobb ára.

Ybl a terveket gyökeres módosítás után még 1868-ban bemutatta, a melyeket

a város 1868. november 18-án a vallásügyi ministeriumhoz jóváhagyás végett felterjesztett. Ybl a templomnak a hátsó kisebb tornyokkal és a félkörű hatalmas oszlopokkal övezett apsissal és a kapubejárat szélesen átívelt előcsarnokával olaszos karaktert adott. A két harangtornyot módosította és ő adta meg a kupola szépvonalrajzát A költségeket hozzávetőleg 1,200.000 frtra irányozta, a mely összeg az építkezés folyamata alatt azonban folyton emelkedett, az építkezés tartamát 10—15 évre szabta. A munka folytatását késleltette a ministeriumnak azon érthetetlen eljárása, hogy a felterjesztésre a tanács csak 5 év múlva kapott választ, jóllehet 5 felirattal és Békey Imre tanácsnok vezetése mellett küldöttségileg is sürgette az ügyet. Ezen időt a város felhasználta arra, hogy a templom építési alapját gyarapítsa. Hampel Antal templomgondnok javaslatára 58.000 frt költséggel a templom körűl 1869-ben ideiglenes bazárboltokat épített, a melyek 1872-ben már 24.000 frtot jövedelmeztek. 1873. évi május havában

Ybl Miklós

l.

Vas. Lyó. 1865

5. l.

Ybl Miklós

A magyar képviselőház új épülete.

Vas. Ujs

1865. 503,
504. l.

képpel

Ybl Miklós

életr. és arck.

Vas. Ujs

1865.

13. 4.

A felkérendő

Balás Piri László

Balogh Jolán

Bogyay Tamás

Biró József

Csabdi István

Csánky Miklós

Csernyánszky Mária

Dercsényi Dezső

Domanovszky György

Dutka Mária

Ernst Mihály

Ferdinándy Mihály

Gallus Sándor

Gerevich László

Ybl Miklós

Az uj képviselő-
ház gyüles-terme.
Vas. Ujs. 1865.
593. l. képpel.

Ybl Miklós

vő

Bevpectkávé

205, 210. l.

erenc kassai kriptájának és szarko-

Ybl Miklós

vod
z

Váljubal

107. l.

YBL MIKLÓS OPERAHÁZÁNAK ISMERETLEN TANULMÁNYTERVEI

A Magyar Művészet I. évfolyamának 3-ik számában hosszabb tanulmányt szenteltünk Ybl Miklós mesterművének, a budapesti Operaháznak. E cikkben részletesen leírtuk azt az érdekes érési folyamatot, melyet Ybl Miklósnak az Operaház számára egymásután készült tervei összehasonlításából kiolvashatunk. Láttuk, hogy a végleges megoldási tervből eltűntek az előző tervek összes művészi gyengéi és ennek alapján a budapesti Operaház mint a XIX. századi neorenaissance stílus egyik legharmonikusabb remeke épülhetett föl.

Tavaly óta azonban Ybl Miklósnak eddig ismeretlen tanulmánytervei jöttek ismét napfényre. Ezek a tervek, melyek nemrégen kerültek Hültl Dezső műegyetemi tanár úr[1] birtokába, nagyfontosságú adalékokkal egészítik ki a tanulmányunkban leírt tervezés fejlődési menetét. Tulajdonképpen három megoldási tervről van itt szó. Mind a három a mester részéről a Közmunkák Tanácsához 1875. február hó 15-én benyujtott tervekkel egyidőben, talán valamivel előbb vagy utóbb, vagyis Tisza Kálmántól, az akkori miniszterelnöktől kívánt redukálás előtt készültek. Rajzuk finom kézre vall, valószínűleg Ybl Miklósnak sajátkezű munkája, viszont a klasszicisztikus megoldási terv távlati képe a mester kitünő munkatársától, Schickedanz Alberttől származik. Schickedanz rajzolta Györgyi Géza műépítész úr szíves közlése szerint a királyi páholynak itt bemutatott tanulmányrajzát is. (1. ábra.)

Az eddig ismeretlen három operaházi terv egyike (2. ábra) közeli rokonságban van a már említett, a Közmunkák Tanácsához benyujtott tervvel. Az előbbin a főhomlokzat loggiáját könnyedebb, ritmikusabban tagolt, az első emeleten Palladio-ívekkel ékes megoldás váltja föl. Míg azonban Palladio vicenzai bazilikáján a kerek nyílások a félkör-ívek mellett törik át a falat, addig az Operaház-terven ezek a kerek nyílások a Palladio-ívek közötti falba kerültek. Természetesen e nyílásoknak nagyobbaknak kellett lenniök, ami azonban nem vált a főhomlokzat összhatásának előnyére. Bizonyos változások láthatók — a beadványtervhez viszonyítva — a loggia fölötti domború tető homlokfalának, a saroktornyocskáknak megoldásában és az attikaszerű, hátsó homlokfalnak kiképzésében is. Ez az alternatív terv egyszersmind közelebbi rokonságban van a pályatervvel is, melynek könnyedebb változata. Úgy a beadványi, mint a pályaterv képét az említett tanulmányunkban közöltük.

A másik terv (3. ábra) különösen azért érdekes, mert itt a főhomlokzat renaissance loggiái helyébe klasszicizáló portikust tervezett a mester. Nyilvánvalóan a középső tető antik jellegű oromfalával keresett Ybl Miklós összefüggést, ennek klasszicizáló formáit kívánta a főhomlokzaton is hangsúlyozni. A klasszicizáló törekvésnek megfelelően a földszint is egyszerűbb lesz, a középen csak egy nyílás töri át a falat. A kapuk nagy része a rizalitok oldalaira kerül. Ezen a terven a földszint tulajdonképpen csak talapzata az első emelet architektúrájának. A renaissance és az antik motívumok összeolvasztása a középső homlokzatrészen jól sikerült, de már a rizalit oldalain, mint a vázlatosan odavetett távlati kép (4. ábra) bizonyítja, a megoldás nem kielégítő. Ez a terv Ybl Miklós működésének azon periódusára is jellemző, amelyben hellenisztikus törekvések is izgatták a mester tervezői képzeletét.

Ismét a renaissance győzedelmeskedik a harmadik megoldási terven (5. ábra). Itt a rizalit szélesebb, mint az előző terveken. Magát az árkádos középrészt kétoldalt külön rizalitok foglalják össze, aminek következtében a mellső épületrész és a hátsó épülettömb közötti két sarok jelentéktelenné válik. Ez a terv nemcsak éret-

[1] E helyen is köszönetet mondunk a professzor úrnak azért, hogy a terveket közzététel céljából rendelkezésünkre bocsátotta.

Magyar Művészet
1926.

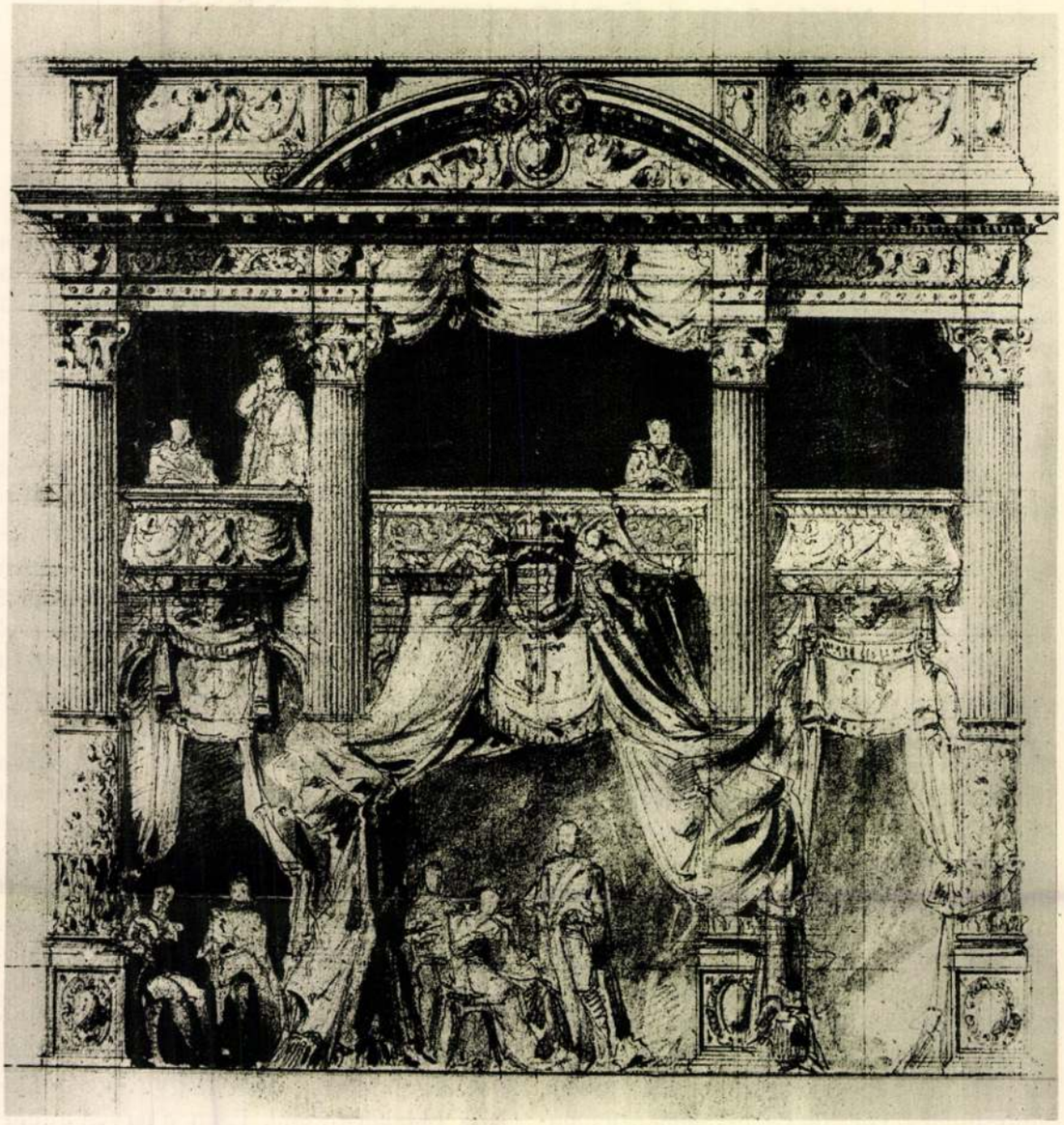

TANULMÁNYRAJZ AZ OPERAHÁZ KIRÁLYI PÁHOLYÁHOZ. SCHICKEDANZ ALBERT MŰVE

tebb, harmonikusabb az előbbieknél, hanem kétségtelenül fontos lépés is a végleges megoldás felé, mellyel már igen közeli rokonságban van. Legkevésbbé sikerült a háromíves aláhajtó és a mellette lévő cartouche-szerű ablaknyílások megoldása. Az ívelt tetők helyett azonban ezen a terven is mindenütt lapos szerkezeteket láthatunk és ezzel összefüggésben a rizalit attikái sem tűntek el. Az oldalhomlokzat megoldása (6. ábra) azonban szintén érettebb és egyszerűbb, mint az előbbi terveken.

E tervek élénken bizonyítják, hogy mily tudatosan mérlegelő tervezői munkát végzett Ybl Miklós, míg az Operaház végleges megoldásához eljutott.

YBL ERVIN

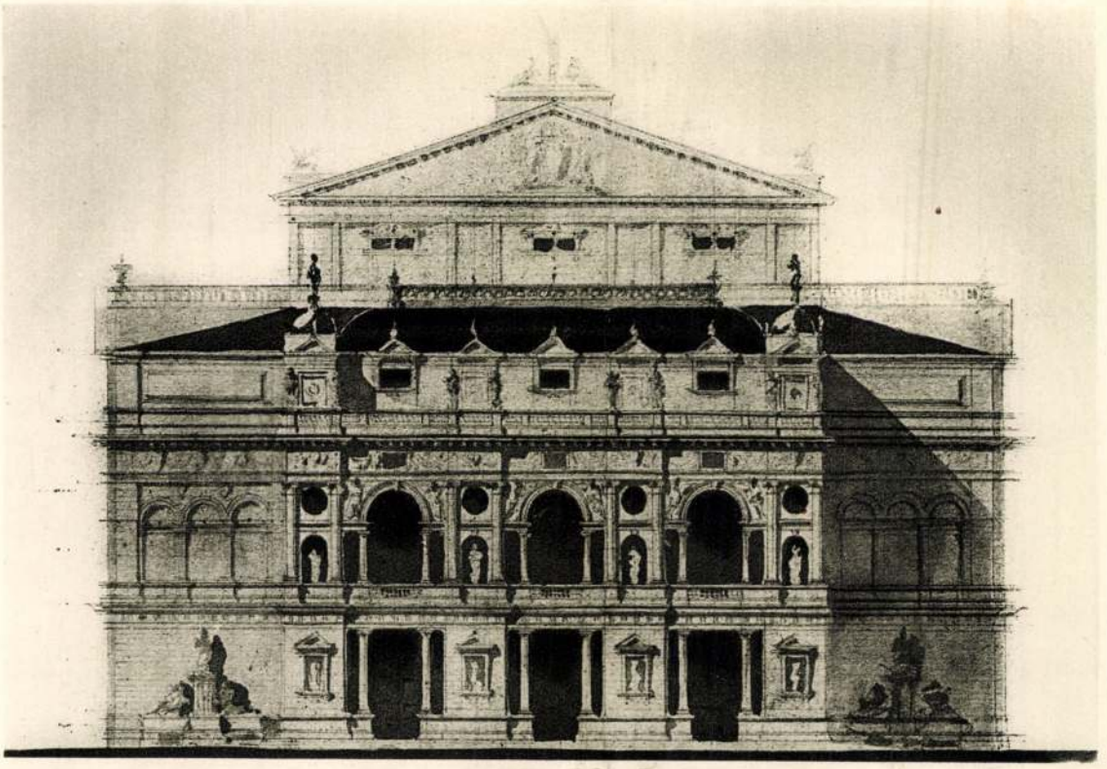

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

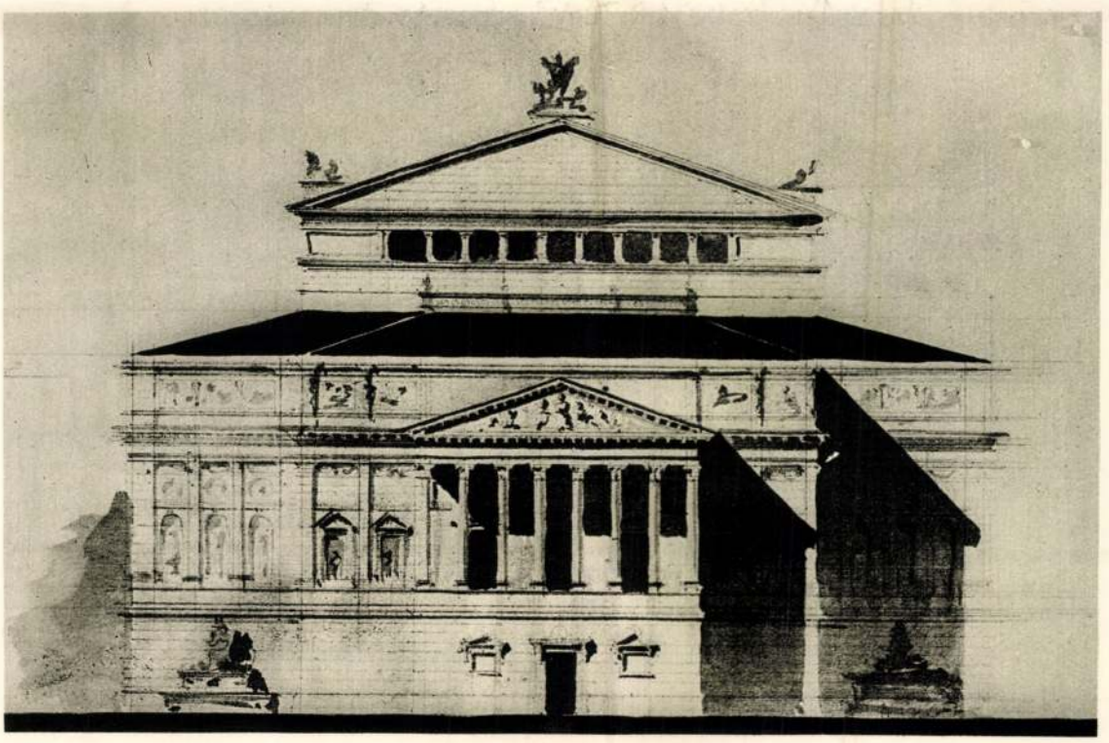

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

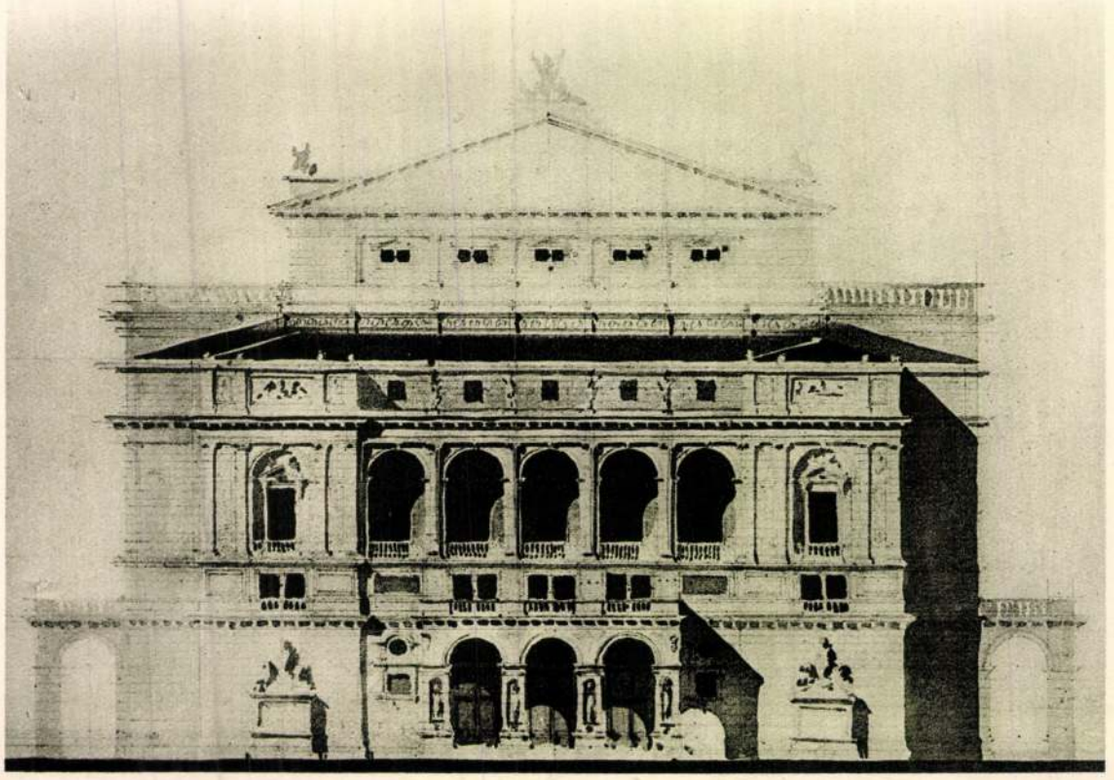

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

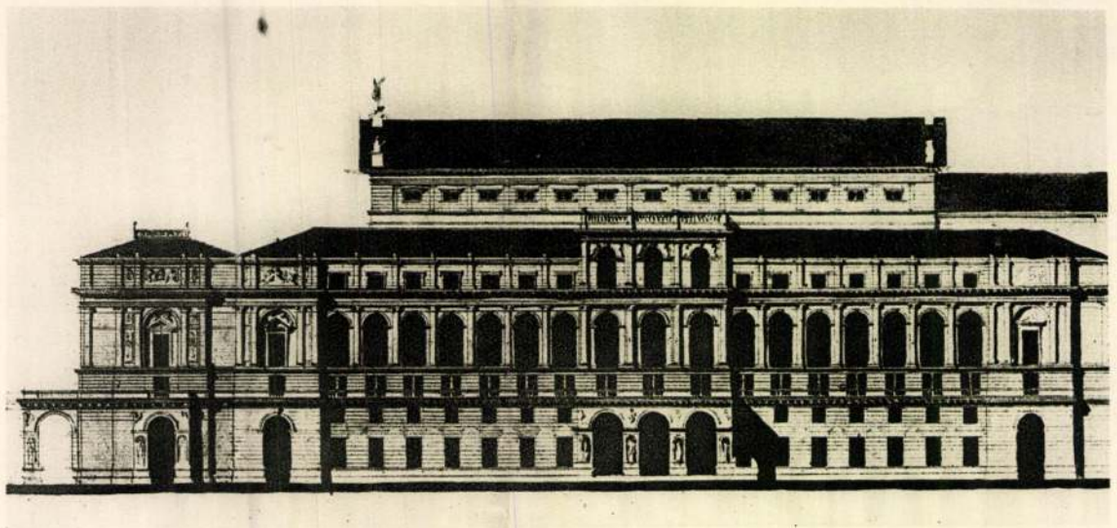

YBL MIKLÓS: TANULMÁNYTERV A BUDAPESTI OPERAHÁZHOZ

ahol a magyar föld egyszerű gyermekei térdenállva szívták lelkükbe a művészet magasztos formanyelvén előadott legmagasabb vallási ideált, Munkácsy Krisztusának eszményiségét. Számokban beszélve: a négy hétig tartott kiállítást 80.000 fizető látogató nézte meg és az összesen 39.865 frt 90 kr-t jövedelmezett. Munkácsy ez alkalommal ünnepeltetését azzal hálálta meg, hogy nevére *ösztöndíjat* alapított, melyből kétévenként 6000—6000 frank osztassék ki a Társulat által ajánlott s a művész által kiválasztott tehetséges fiatal magyar festőművésznek (1459/82. sz.). Az első nyertes *Temple* János volt «Ebéd után» című művével.

Ilyen indítékok szükségképpen magukkal ragadták a Munkácsy diadalán öntudatra ébredt magyar művészi életet. Ennek bizonysága a Benczur vezetése alatt álló festészeti mesteriskola megnyitása és az emlékezetes 1882. évi őszi kiállítás, melynek sikeréről nemcsak Ipolyi elnöki beszámolója, de az egykorú sajtó is a legnagyobb lelkesedéssel beszél s mint a magyar művészet megszületését üdvözli. (E kiállításon a király teljes két óra hosszat időzött.) «Eljutottunk immár odáig — mondja Ipolyi, — hogy láthatták szemeink az új magyar festészeti iskola hajnalát s elérhettük a magyar műakadémia kezdetét. Betekinthettünk, mint népe vezére, Mózes az ígéret földére mi is, a magyar művészet szebb jövőjébe.»

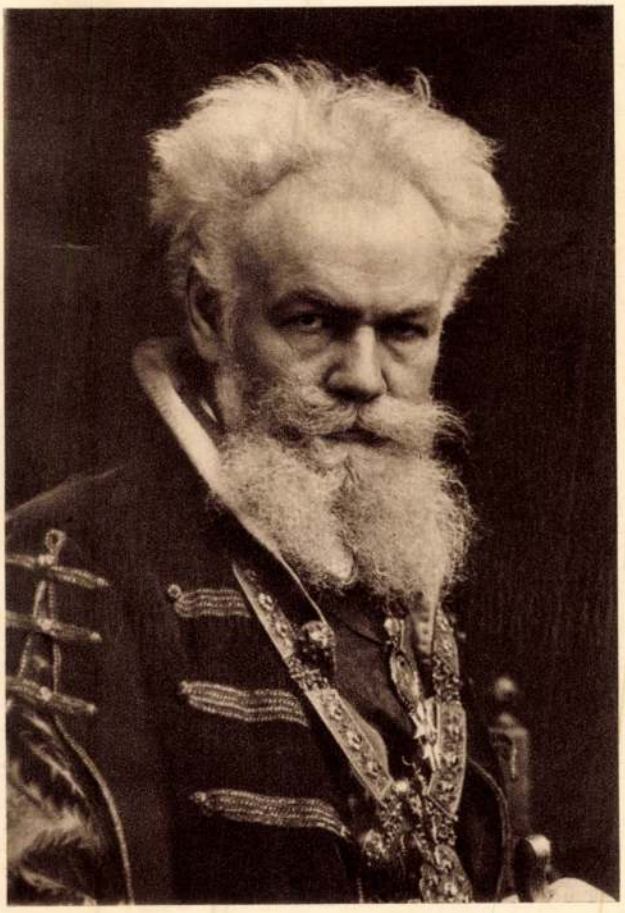

MUNKÁCSY MIHÁLY.
Koller utóda, Szenes fényképe.

1883 Munkácsy diadalévét szélcsendes esztendő követte. Ipolyi elnök megnyitó beszédében keserűen panaszkodik a műbarátok szalmaláng-lelkesedéséről és arról, hogy a művészek a monumentális nagy művészet helyett vásári piktúrának hódolnak s e tekintetben kéri az állami és városi hatóságok támogatását. Örömmel jelenti, hogy *a dalszínház* megalkotásánál művészeink végre teret kaptak hivatottságuk beigazolására. Talán nem lesz felesleges, ha az Opera díszítésében résztvett művészek munkásságát Ipolyi beszámolóját idézve itt megörökítjük (Közlemények, 1884, 2—3. o.):

«A szobrászati rész állószobraival és domborműveivel már előbb elkészülve, legjobb régibb és újabb műtehetségein-

ket vette igénybe ; s e mű alkotásában *Huszár* és *Szász*, *Kiss* és *Donáth*, *Brestyánszky* és *Ströbl* versenyezve vettek részt . . . A magyar szobrászat egyszerre ily tekintélyes számban még nem jelent meg műveivel, mint itt, hol az ifjabb nemzedék számos tagja versenyezve találkozott Huszár mesterrel.

Jóval jelentékenyebb tér jutott rajta azonban a festőművészetnek. A főhely, a nézőtér feletti boltozatfölep *Lotz* mesternek jutott, míg *Than* a dísztermet s a lépcsőház mennyezetét, *Vastagh* a társalgóét, *Kovács* Mihály az udvari előcsarnok félkörívei mezejét, *Feszty* a társalgó oldalfalait festették és *Kelety* egyes kartonok színvázlatait szolgáltatta. Közülök mindegyik egész képcsarnokot alkotott. S adjuk hozzá mindjárt, hogy a legtöbb művészi tekintetben megfelelőn sikerült. Az egész alig 30.000 forint költséggel létesült, mely költségnek legalább kétszeresét kívánta volna meg külföldi, hasonló, sőt csekélyebb műtehetségek alkotása. Mindez pedig még hozzá rövid, alig egy évi idő alatt elkészült.

Mindezáltal hazai képzőművészetünk világosan tanusította, hogy nemcsak életképes, de hogy bármily nagy monumentális alkotásokra és feladatokra méltó és hivatott. Méltó tehát Uraim, hogy ha más nem s eddig alig, hogy a napi sajtó adott ennek kifejezést, úgy azt mi itt a mi részünkről ünnepélyesen kimondjuk és elismerjük, midőn mult évi hazai műmozgalmainkról és műtörekvéseinkről ezennel beszámolunk.»

Igen érdekes ezenkívül Ipolyi beszámolójának az a részlete, amelyben az 1884. évi *müncheni nemzetközi kiállítás német sajtókritikáit* idézi a magyar kiállításról, amelyet a Társulat saját költségén rendezett (Közlemények, 1884) :

«Legtanulságosabb ebben (t. i. a külföldi kritikákban) — mondja Ipolyi — művészetünkre nézve, amint annak előnyeit és hátrányait a szakavatott kritika legilletékesebb orgánumai jellemzik ; annak dacára, hogy a méltánylásba inkább a lenézésnek és gúnynak, mintsem az elismerésnek szándéka nyilvánul.

«A magyar kiállítás termében tagadhatatlanul bebizonyítva látni, — úgymond — hogy valóban létezik már magyar művészet, mely a még félbarbár magyar népnek jellemét erélyes kifejezésre törekszik juttatni ; ámbár benne a leghíresebb magyar művész, Munkácsy sincs képviselve. Sőt e magyar kiállítás kifejezettebb jellemet tanusít, mint az osztrák, habár az utóbbiban több tehetség mutatkozik.»

E mellett, közben legyen mondva, természetesen nem mulasztja el sajátos jóakarattal megjegyezni, hogy mind e magyar művész német iskolában tanult, német anyagból való. Ebben azonban nem veszi észre az ellenmondást, hogy ez azért mégis több és más, mert éppen kiválón s eltérőn magyar jellemet és más, magyar nemzeti vonást tüntet fel, mintsem a német vagy osztrák, melynek iskolájából való, de mely iskola szerinte minden jellemzőt nélkülöz és azért éppen rólunk véve a példát, oktatást von le belőle a német s osztrák művészet számára. Mert mire még Benczúrt és Liezenmayert kidícsérte, hozzáadja, hogy a magyar művészettel szemben, úgymond, «kérdés nélkül ajánlható a német festészetnek is a magyarhoz hasonló magasabb öntudatra emelkedés s a nemzeti szellem kifejezésére irányzott törekvés, mely a számra nézve oly csekély s a tehetségre nézve még kevésbbé számos magyar fajnak oly túlsúlyt szerzett ; és mely elég erős arra, hogy művészei alkotásaira is saját jellegét rányomja. Ez a magyar műízlés erősebb, fekete vérűbb s ha akarjuk, kevésbbé lovagias csillámú és fényű, mint például a lengyel, de át s át van hatva férfias érzettől. Történelmi festményeik ugyan nincsenek (t. i. a magyaroknak a kiállításon) s éppen úgy nincs egyházi festészetük. De derék festményeik egész sora annál jobban állítja elő a nemzet szokásait, erkölcseit, melyekben a vastag humor éppen úgy nem hiányzik, mint a kissé durva ízlés sem.» És mire még kiemeli Gyárfás ismeretes festménye drámai hatását és néhány genre- és tájképfestőnk

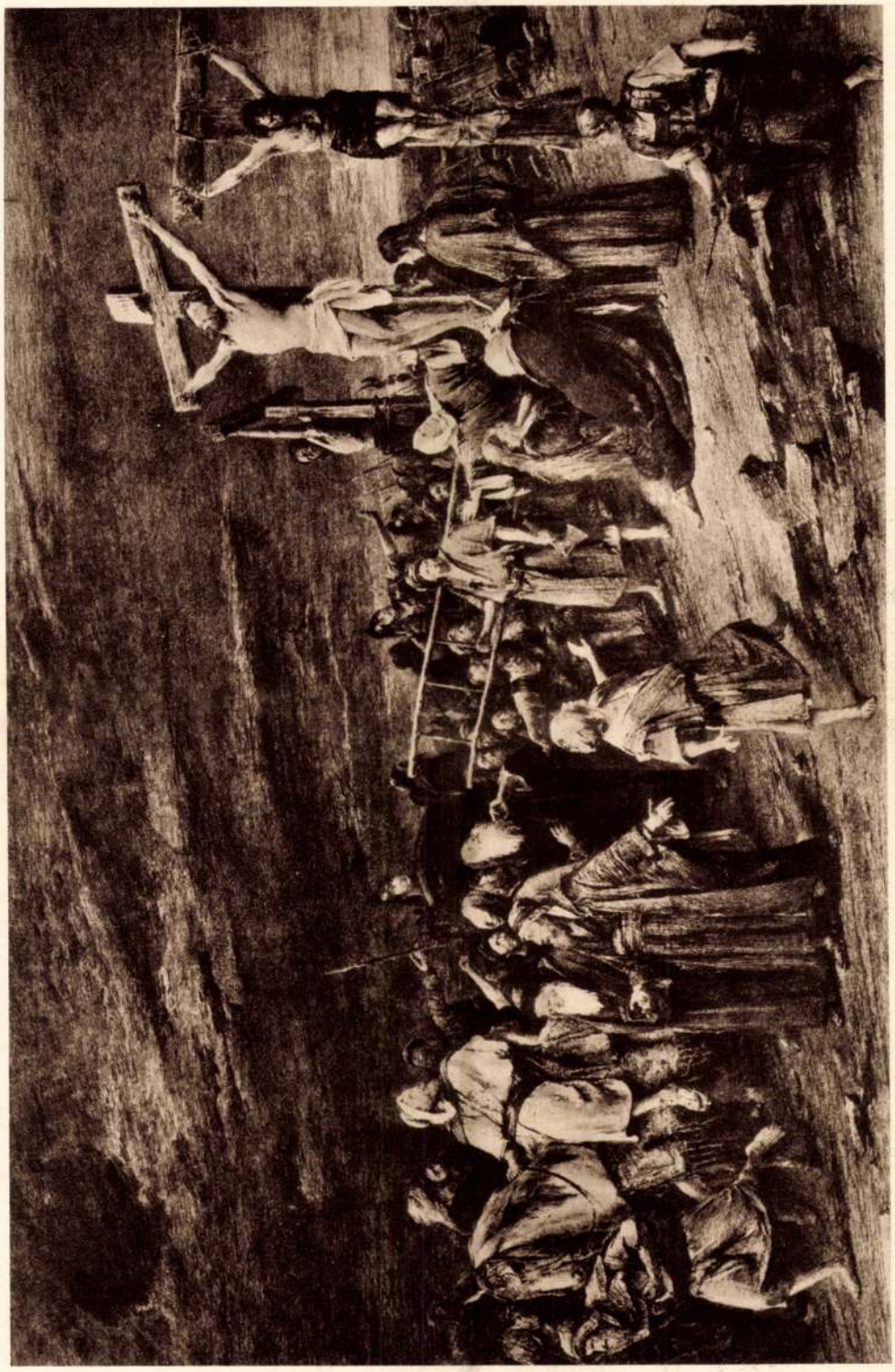

MUNKÁCSY MIHÁLY: GOLGOTHA.

WERESCSAGIN VAZUL.

nevét — ismétli, hogy «mindannyian ugyanazon nehézkes, melancholikus, félbarbár, de azért férfias, erős szellemet árulják el, mely, úgymond, uralkodó vonásunk és még a nehéz, sötétes színezésben is ez nyilatkozik.»

S e keserű gúnnyal nyilatkozó dícséretben is felismerhető az igazság. Benne rejlik, íme a tanulság, melyet ismételve s nevezetesen tavaly is erőteljesen előlépő ifjabb magyar genre-iskolákkal szemben nyiltan hangoztatunk: hogy művészetünknek a külföldi iskolák mellett csak az adhat jelentőséget kívül, itthon pedig hatás, ha benne nemzeti eredetiségünk és jellegünk vonásait kitüntetjük. De másrészt, hogy azt a vastag, durva, alacsony ízlésből fel kell emelnünk. A csárda és betyár stb. alantjáró, sötét, feketevérű népies ideáljaitól fel kell emelkednünk a történeti és vallási festménynek magaslataira, nemzeti legendánk és történetünk lélekemelő fénypontjaira, vagy legalább polgári életünk kedélyesebb s népéletünk idilli és nemesebb jelenetei előállítására.»

Az 1883. évi műcsarnoki kiállítások sorában *Verescsagin* Vazul szerepelt egy sorozatával, majd *Zichy* Mihály több művével, később *Benczúr* Gyula az első magyar biztosító társaság alakuló közgyűlését ábrázoló, ismert festményével. Ezt követte az őszi tárlat, amelyen *elsőízben vettek részt az olasz festők*. Ezen a kiállításon, amelyet a király ismét megtekintett 126 magyar, 57 francia, 52 németalföldi, 23 olasz és 56 német munka vett részt.

Érdekes írott emlékünk még ez évből *Tisza* Kálmán leirata (201/83.), amelyben a Tömő-téren emelendő állandó *országháza* pályaterveinek megbírálásában való részvételre hívja fel a Társulatot.

Ybl Miklóst művészi pályafutásának ötvenedik évfordulóján a következő, Ipolyi által szerkesztett iratban üdvözölte a Társulat (1902/82.):

«Mélyen tisztelt Mester, Nagyérdemű Hazánkfia! A nemzetek emelkedése s a művészetek felvirágzása karöltve járnak. Az öntudatos műveltség magas polcán álló nemzet nagyra tartja eszményi sikereinek hivatott hirdetőit, a művészeket.

Innen van, hogy ez alkalom, midőn Ön, nagyérdemű Mester, fényes alkotásokban oly dús pályájának ötvenedik évfordulóját tölti be, annak nemcsak kar-

társaira, nem is csupán a művészek tágabb körére, hanem az egész országra nézve korszaki jelentősége van.

A Gondviselés kiváló kedvezésének tekinthetjük azt, hogy amidőn hazánk hosszú évek küzdelme után önrendelkezési jogát, szabadságát visszanyerve lázas tevékenységgel indult a százados mulasztások helyrehozására, s a felébredt nemzeti öntudat az országnak egy méltó központot, valódi fővárost kívánt, ezen óhaj megvalósításában működött közre az Ön lángszelleme, bámulatos alkotási ereje s azon önzetlen odaadása, mellyel éveken át gyüjtött maga köré egy új művésznemzedéket a hazai építészet nagy feladványainak megoldására.

Ma már minden magyar büszkén nézhet fővárosára ; s azon gyönyörködtető látvány, melyet fővárosunknak legkiválóbb építkezései nyujtanak, — a Várkertnek gazdagon épített szegélye, a hatalmas Vámház, a ferencvárosi templom magasztos stílje, a Dalszínház remek homlokzata s a természet szépségével oly szép összhangba hozott Margit-fürdő, — ma mindnyájunk keblét csodálattal és hálás elismeréssel tölti be, mert hogy Budapest oly rövid idő alatt határozott fővárosi jelleggel bír, elsősorban az Ön nemes alkotásainak köszönhető.

Ilyen művészi hivatásnak, mindenütt, a legmagasabb igényű társadalmi viszonyok között s idegen földön talán jutalmazóbb tér nyilt volna ; hazafiságának ragyogó jeléül tekintjük, hogy tündöklő tevékenységét mindvégig hazájának szentelte s mindenkor azon volt, hogy feladatainak megoldásánál a hazai művészet többi ága, a szobrászat és festészet egyaránt részesüljön.

Valamint Bramante megelőzte Michelangelot és Raffaelt, úgy méltán mondjuk, hogy az építészet a többi művészeteknek anyja. S mi, mint a Képzőművészeti Társulat képviselői a legnagyobb elismeréssel üdvözöljük Önt, kitűnő hazánkfia, e téren, szívünk mélyéből kívánjuk, hogy még sokáig fejlessze monumentális építészete által a komolyabb és nagyobbszabású művészetet !»

Ybl erre így válaszolt :

Nagyméltóságú Püspök Úr ! Kegyelmes Uram !

Mély megilletődéssel vettem azon üdvözlő iratot, melyet építészi működésem legközelebb betöltött félszázados tartamának alkalmából a Magyar Országos Képzőművészeti Társulat nekem átnyujtott.

Hacsak saját legjobb akaratú törekvéseim hosszú sorának emlékezetével állanék szemközt, ez esetben is a legteljesebb mértékben érezném rendkívüli nagy becsét azon valóban érdemem fölötti megtiszteltetésnek, mellyel törekvéseimet hazám legelső nagy intézeteinek egyike megjutalmazni kegyeskedett.

De ezen megjutalmazásnak reám nézve boldogító mozzanata különösen abban áll, hogy ha visszagondolok pályám kezdetére és aztán nézem a jelent, ha összehasonlítom hazám ötven év előtti állapotait és intézményeit azokkal, amelyek jelenleg a századokra ható életerőnek megragadó bizonyítékait nyujtják naponként áldásos működésükkel : valóban csodálnom kell a rendkívüli fejlődést, mely félszázad óta hazámban bekövetkezett és áldanom kell a Gondviselés kezét, mely a nemzetet különös kegyelmével vezeti a nagyszerű haladásnak nagy jövőt biztosító utain.

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat egyike azon nagy intézeteinknek, melyek megmérhetlen értékű lendületet adtak a közművelődés teréni előhaladásnak. Mélyen érzem tehát ezen társulat részéről irányomban nyilvánult elismerő jóakaratnak mind becsét, mind horderejét.

Fogadja Nagyméltóságod és a vezetése alatti Magyar Országos Képzőművészeti Társulat legmélyebb hálaérzetemnek lelkemből fakadó kifejezését, mély tisztelettel lévén Nagyméltóságodnak alázatos szolgája

Ybl Miklós.

1884 Újabb fellendülés éve, amely ismét *Munkácsyval* kapcsolatos. A nagy művész ebben az évben állította ki «*Kálváriá*»-ját a régi Műcsarnokban, amelyet ez alkalommal 95.000 ember látogatott meg, hogy hódoljon az ezúttal egy hónapot hazájában töltő mester géniuszának. Ilyen tömegeket a magyar művészet eddig nem volt képes megmozgatni.

Az ünnepségek emlékét számos Munkácsy-kézirat örökíti meg levéltárunkban, közöttük ez a Colpach-ból kelt válasz a Társulat meghívására (962/84. sz.):

A Magyar Képzőművészeti Társulat választmányának.

Először is bocsánatot kérek, hogy azon kedves érzésnek, melyet bennem a képzőművészeti társulat igen tisztelt választmányának irántam és munkálkodásom iránt újabban tanusított elismerő méltánylása ébresztett, csak most adhatok kifejezést.

Köszönöm, igen köszönöm e reám nézve oly nagybecsű figyelmüket. Legyenek meggyőződve, hogy ezután is, mint eddig, a speciális művészi törekvések mellett a hazám iránti szeretet- és lelkesedésből kifolyó eszmék fognak vezérelni, hogy nemzeti művészetünknek, habár a külföldön, minél méltóbb és buzgóbb harcosa legyek.

Igen köszönöm még barátságos, szíves meghívásukat, a legnagyobb örömmel fogok néhány napot becses körükben tölteni s ez alkalommal az újabb hazai műtermékekkel, eszmékkel és törekvésekkel közelebbről megismerkedni.

Késedelmes válaszomért újólag bocsánatot kérve, honfiúi üdvözletem nyilvánításával

Munkácsy Mihály.

HEINTZ HENRIK: ANGYALI ÜDVÖZLET.

A Munkácsy-kiállítást követő őszi tárlat sikerét és a magyar művészek bizakodását ismét nagyban növelte a király látogatása, aki ezúttal kilenc művet vásárolt és úgy rendelkezett, hogy az általa a Műcsarnok kiállításán vásárolt alkotások ezentúl *a királyi palota termeinek díszítésére* szolgáljanak. A Társulat ez évben továbbszőtte külföldi kapcsolatait és Párizsban a híres *Gérôme* elnöklete alatt bizottságot szervezett, amely a francia művészeknek Budapestre küldendő munkáit felülbírálja. Ugyanekkor a király Victor *Flamache*-t, a Társulat tevékeny antwerpeni megbízottját a társulat előterjesztésére a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tün

Ybl Miklós, épitész

Honderü, 1847. I. 85-88.

Visszatekintés ...

Ybl Miklós épitész

Pesti Hirlap, 1883. jan. 11. 6.
Napi hirek

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap, 1883. jun. 8. 19.
Napi hirek

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap, 1883. jun. 12. 12.
Mütermek a várbazárban

Ybl Miklós építész

Budapesti Hirlap. 1882. szept. 6. 3.

A Petőfi-szobor leleplezése

Ybl Miklós építész.

Akad.Értesitö.1925.34.l.

Ybl Miklós épitész.

Akad.Értesitö.1871.55.l.

Ybl Miklós építész.

Akad.Értesitö.1873.10-11.l.

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1881. jul. 12. 3.

Fellner Rudolf Fellner

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1881. jul. 9.

A szegedi szinház ügye

Ybl miklós építész

Pesti Hirlap. 1881. Sept. 11. 3.

A Petőfi-szobor

Ybl Miklós építész

Pesti Hírlap. 1881. nov. 5. 3.

a Petőfi-szobor ügye

Ybl Miklós építész

Pesti Hírlap. 1881. nov. 11. 3.

a Petőfi-szobor Rátalapzatát...

Ybl Miklós müépitész

Századok 1884. 638 o.

Ybl Miklós építén

Magyar Iparmüvészet, 1902

I. sz. I–II. o.

Czobor Béla: Emházi nevelvények a bp. ferencvárosi r. kat. plébánia templomból.

Jbl Miklós ejutány

Jbl

Budapest, Hirlap. 1842, I. 43

13. n-3.o. (Sz. és Mt

Jbl Miklós epitész

Katolikus Szemle, 1906.
41-53.

Fieber Henrik: A. Szent
István templom... etc.

Ibl Miklós építész

Kat. Szemle, 1894,

30-II, 233-247, 419-440,

129-603, 799-812.

Vélich: az egyházi....

etc.

Ybl építész

Századok 1884. 558 o.

Ybl Miklós épitész

Századok 1885. 190 o.

Ibl Miklós épitép

Ibl

Budapesti Hirlap. 1882, VII. 12.

190 n. 3:o. (Sz. és K.)

Jól Miklós épitém

Budapesti Tárlap 1882. III. 27

85 n. 4.o. (9 és k.)

Ybl Miklós építész

MŰVÉSZET
XII.évf.1913.
214-215.
"Láng Adolf"

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. okt. 11. 3.

Napi hír

Pállik Béla, mint annak idején

kizöltak....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. nov. 8. 7.

a Kálvin-téri szökőkut tervét....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. dec. 17. 6.

Napi hír
Ybl Miklós ellen panaszhat ....

Ybl Miklós, építész

Nouvelle Revue de Hongrie

1941. XXXIV. a. LXV. I. 32-37. l.

Ybl Miklós műveinek (Ybl Ervin)

Ybl Miklós, építész

Ybl

Budapesti Hírlap, 1882, X. 22

291. n. 5. o. hapi Hořek.

Ibl

Ibl Miklós (épitoly)

Budapesti Hirlap. 1881, VII. 8

23. n. 3-o. (Sz. és M.)

Jbl Miklós épitész

Budapesti Hirlap, 1883, X. 1.

107. sz. 3. o. (Sz. és M.)

Ybl Miklós épitész

Népszava I.évf.1868 jan.26.
4 sz. 32 lap.

A lipótvárosi templom kupolá-
ja összeomlott.

Ybl Miklós épitész.

Képzömüv.Szemle.1879.12.sz.150.l.
1880.l.sz. 30.l.

Ybl Miklós építész

Magyar Müvészet 1925.497-523.o.
Berzeviczy A.:Az ötvenes évek képző-
müvészete.

Ybl Miklós építész

Magyar Müvészet 1925.403-432.o.
Vámos Ferenc:Feszl Frigyes és kora.

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1883. nov. 18. 3.

Az Operaház függönyének
festése....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1884. jun. 5.

a történelmi emlékeinek

felállítása...

Ybl Miklós építész.

Atheneum. 1874. VIII. 2944.

Ybl Miklós müépitész

Kaplony templom

Arch.Közl. 1861. II. 200

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1884. aug. 16. 4

A Mátyás templom restaurálása

Ybl Miklós építész

Pesti Hírlap. 1884. okt. 6. 9

az operaház építője ...

Ybl Miklós építész

Pesti Hírlap. 1886. aug. 18. 1

a budai Királyi palota

Ybl Miklós építész

Magyar képzőművész, 1964

Lim. S. I. S. 78-79.
Hazai művészeti mozgalmak.

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1880. jun. 15. 3.

A fővárosi képzőművészeti bizottság

tegnapi ülésében....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1880. jul. 20. 2.

a Kálvin-téri kút

Ybl Miklós ejtész

Pesti Hirlap. 1881. dec. 15.

a Deák-szobor

Ybl Miklós épitém

Magyar Művészet, 1926

293-294.o.

Ybl Ervin: Ybl Miklós eporaházának ismeretlen tervei.

Ybl Miklós épitész.

Pesti Hirlap. 1841. 98. sz. 822. l.

Ybl Miklós építész.

Pesti Hirlap.1843.272.sz.539.l.

Ybl Miklós építész.

Műbarát.1921.I.87-88.l.

Világi építészet. Operaház. Budapest

Pesti Hirlap. 1879. dec. 17. 6.

Napi hír

Ybl Miklós ellen panaszokat....

Világi építészet. Várkert. Buda-
pest

Pesti Hirlap. 1879. dec. 17. 6.

Mapi hír

Ybl miklós ellen panaszokat....

Körplasztika

Ybl Miklós szobor

Pesti Napló, 42 éf. 1891 III.26

Kitüntetés.

Lipót [illegible] rend lovagkeresztjét

Ybl Miklós részére.

Pesti Hirlap. 1882. aug. 11. 1-mell. 2. l.
aug. 16. 1-mell. 2. l.

Vegyes - Lakberendezés -

Nemzeti Muzeum Széchenyi termének berendezése/Ybl M.,1864/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Vegyes - lakberendezés

Wenckheim kastély/Kigyós/belső berendezése /Ybl. M./

M Ú V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Épitészet, világi
Festetich-palota, Ybl Miklós

Divatcsarnok, 1862.juni 3.22.352.

Bel- és külföldi hirek

Építészet (egyházi): Szent István templom
végleges terve.
Budapest
Ybl Miklós

Művészet I. évf. 1906. 41. l. rézk.

Építészet (egyházi) Szent István templom terve Budapest
Ybl Miklós (Első terv)

Művészet V. évf. 1906. 37 l. repr.

Ybl Miklós épitész

Pesti Hirlap. 1881. dec. 28. 3.

A magy. tud. akadémia
nagytermének díszítése

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1882. jan. 13. 4.

Az Opera épitőbizottságának....

Ybl Miklós

építész

Magyar Iparművészet, 1897/98.

I. köt. 5. sz. 210. - 214. o.

H. Gool adonján: Gr. Károlyi Alajos palotája

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1880, márc. 4. 3.

Föv. ügyek

A tanács most azon javaslatát

adta elő....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1880. máj. 5. 3.

Fővárosi ügyek
A képzőművészeti bizottság

Építészet - Világi

a pesti kúria épületének nagyobbítása

Ybl Miklós terve a.

Magyar Képzőművész, 1864

jún. 5. I. 5. 78-79.

Harai művészeti mozgalmak.

Építészet - világi-palota

Festetich palota/Budapest,
Puskin u.26./ - Ybl M. -
1864.

M Ú V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - siremlék

Eötvös József emlék/Ercsi/
= Ybl M., -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - színház

Debreceni színház terve
- Ybl Miklós, 1859 -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - középület

Varkert bazár/Budapest, Ybl M. tér/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Patak Jenő

Lónyay Menyhért budai palotájának épitését Ybl Miklós tervei szerint megkezdik.

Fővárosi Lapok 1870.I.V.19.454.old.

Épitészet Haas-palota.

Magyar Müvészet 1925. 133-148. o.
Ybl Ervin: Ybl Miklós Operaháza.

Márkus Lajos.

Tér és Forma. V. é. f. 1932. 113-118 l. 3 ábra

Sz: Bp. Szkfv. acélvázas rükség. lakás épitkezése.

Építészet - világi - palota

Károlyi palota/Budapest, VIII.
Puskin u.40./ - Ybl M. -
1860 - 66.

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - emlékmü

Széphalom, Kazinczy kuria
ë Ybl M., 1863 -

M Ú V É S Z E T
XIII. évf. 1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi ~~k~~ kastély

Wenckheim kastély/Kigyos/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - kastély.

Karolyi K.kastélya/Radvány/
1857.

M Ú V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - palota

K i n s k y palota/Prága/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - középület

Uj Kuria terve/Budapest/
- Ybl M.,1864 -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Pályázatok

Operaház tervpályázata/Budapest/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Pályázat a Kálvintéri kutra.

Első dijat nyert Ybl Miklós.

Építészet - világi - bérház

Pesti Hazai Első Takarékpénztár
épülete/Budapest, Calvin tér/
- Ybl M.,-

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - bérház

Budai Takarékpénztár épülete
/Budapest, Clark Adám tér/
- Ybl Miklós, -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - színház .

Balatonfüredi nyári színház terve/Ybl M.,1858/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Müvészeti szociológia

Tüntetés Ybl M.ellen

M Ü V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Müvészet politika. Magyar művészek mellőzése

Pesti Hirlap. 1839. dec. 17.6.

Napi hír

Ybl Miklós ellen panaszokat....

Ybl Miklós épitész.

Pesti Hirlap.1882.aug.11.1-mell.2.l.

Ybl Miklós épitész.

Pesti Hirlap. 1882. szept. 6. 3. l.

Ybl Miklós építész.

Pesti Hirlap. 1882. szept. 20. 1-mell. 2. l.

Ybl Miklós épitész.

Pesti Hirlap. 1882. okt. 5. 1-mell. 3. l.

Ybl Miklós

Századok 1926. LX évf. 652 o.

D.K.: Ybl Ervin, Az utolsó félszázad művészete

Paczka Ferenc festő (1856–1925), kiállitási nagy érem, orsz. kiáll.

Pesti Hirlap. 1885. VII. é. aug. 3. 4o.

Rózli az orsz. kiállitás képzőművészeti szerije által....

Ybl Miklós építész.

Pesti Hirlap. 1882. ápr. 25. 2. l.

Ybl Miklós építész.

Pesti Hirlap. 1882. jul. 21. 1-mell. 3. l.

Ybl Miklós, építész

Budapesti Szemle, 1883.

XXXIV. 180.–208., 353.–372. l.

Pasteiner Gyula: A magyar szobrászat.

Ybl Miklós, épitész

Divatcsarnok, 1858.nov.2.695.
Belföldi hirek

Ybl Miklós, épitész

Divatcsarnok, 1862.juni 3.22.352.

Bel- és külföldi hirek

Ybl Miklós, épitész

Divatcsarnok, 1861. febr.26.9.72.

Főváros és vidék

Ybl Miklós

épitész

Budapesti Szemle 1861. XII. köt.

383.–387. l. – Magy. Tud. akadémia.

Építészet. Fóth. róm. kat. templom. Ybl.

Magyar Müvészet 1925. 497-523. o.
Berzeviczy A.: Az ötvenes évek képző-
müvészete.

Építészet - egyházi templom

Ev.templom/Kecskemét/
- Ybl M.,1862 -

M Ú V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Épitészet Unger-Schmidt bérház.Ybl

Mag yar Müvészet 1925.340-357.o.
Vámos Ferenc:Feszl Frigyes és kora.

Építészet - világi - színház

Operaház/Budapest/
- Ybl M.,1875-84. -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet Ybl

a régi Országház /Ybl Miklós müve/
javitási munkái

Budapesti Hirlap, 1882, IX.2.

24i sz.3.o.

Építészet - világi - középület

Országház

1

Régi képviselőház/Budapest,
Bródy Sándor u.8./ - Ybl M. -
1865.

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Épitéspet, az Operaház JH Miklóstól JH

Budapesti Hirlap 1881, X. 30.

136. n. 30. Berényi László: Az

Operaház nyoberdéspetése

Építészet - világi - sportépület

Lovarda/Pest/
- Ybl M., 1858 -

M Ű V É S Z É T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - középület

Fővámház/Budapest, Dimitov-tér/
- Ybl M., 1871-73. -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Építészet - világi - alkalmi épület

Buda Pesti diadalkapu/1857/

M Ú V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Patak Jenő

Épitészet világi.

Lónyay Menyhért budai háza.

Ybl Miklós terve szerint.

Fővárosi Lapok 1870.I.V.19.454.old.

Ybl Miklós épitész

Magyar M üvészet 1925.340-357.o.
Vámos Ferenc:Feszl Frigyes és kora.

Ybl Miklós épitész

Magyar Müvészet 1925. 133-148. o.
Ybl Ervin: Ybl Miklós Operaháza.

Vizsma Lajos: Bpesti Nemzetközi vasás 1932.

Tér és Forma. V. é. f. 1932. 154-160 l. 26 áb.

Y b l Miklós épitész

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete."

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. jan. 23. 3.

Fővárosi ügyek

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. márc. 12. 6-7.

Két új templom a fővárosban

Ybl Miklós, épitész

Életképek, 1876.juni 14.I.k.11.sz.
100.l.

Vegyes közlemények.

Jbl Miklós ejutása Jbl

Budapesti Hírlap, IX. 1881, X. 30

136 sz.: 3. Berényi László: Az Opera-

ház szobordíszítése.

Jbl Miklós épitón

Jbl

Budapesti Hirlap, 1881, X. 29.

135 sz. h.o. (Sz. és M.)

Jbl Mihlós ejszetőgy

Jbl

Budapesti Kirlapi 1881, X. 31

137 q. Mellékl. 4.o

Jbl Miklós épitén

Jbl

Budapest. Oberlag. 1881, XI. 5.

142. n. h. o. Fővárosi ügyek.

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. ápr. 18. 3.

a ferencvárosi templomban....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. máj. 27. 4.

a kultuszminiszter-az országos

képtár megvizsgálá-

sára....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. jun. 24. 6.

Napi hír
Wenkheim Frigyes gróf
ó-kígyósi birtokán....

Ybl Miklós építész

Pesti Hirlap. 1879. jul. 17. 4.

az Esterházy Képtárban, az akadémia épületében....

Ybl Miklós építész (1814-1891)

Pesti Hirlap. 1886. aug. 18. 1.

a budai Királyi palota

Patak Jenő

Ybl Miklós építész /19.sz./tervei szerint megkezdik Lónyay Menyhért budai palotájának építését.

Fővárosi Lapok 1870.I.V.19.454.old.

Ybl Miklós építész 1814-1891 Ybl

Budapesti Hirlap, 1882. IX. 20.

259. sz. 2. o./Sz. és M./

Ybl Miklós építész 1814-1891 Ybl

Budapesti Hirlap, 1882. X. 15.
284. sz. Melléklet I. l. o.

Ybl Miklós építész /1814-1891/ Ybl
a Sándor-utcai Országház javitása

Budapesti Hirlap,1882,IX.2.

241.sz.3.o.

Ybl Miklós építész /1814-1891/ Ybl

a Petőfi-szobor talapzata

Budapesti Hirlap, 1882, IX.6.

245.sz.3.o.

Ybl Miklós épitész
/Kuria bővitése /

Hazai müvészeti mozgalmak, Magyar
Képzőmüvész 1864, jun. 5. 78-79.

Ybl Miklós építész (1814–1891)

Építőművészeti Szemle, 1862. dec. 20.

11. f 130.

Különféle.

Ibl Miklós épitész (1814-1891)

Religio, 1856. dec. 18. 577-79. o.

Grynaeus: A fóthy egyház
... etc.

Patak Jenő

Ybl Miklós építész/19.sz./ terve szerint megkezdik Lónyay Menyhért budai palotájának építését.

Fővárosi Lapok 1870.I.V.19.454.old.

Prága

Kinsky palota.
/Ybl Miklós müvezető/1835/

MÚVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete."

Széphalom

Kazinczy kuriájának ujjáépitése

MŰVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B é c s .

Ybl Miklós tanulmányai 1825-32.

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Balatonfüred

Nyári szinház terve
é Ybl Miklós, 1858 -

M Ű V É S Z E T
XIII. évf. 1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

D e b r e c e n

Szinház terve
- Ybl Miklos -
1859.

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Ercsi

Eötvös József emlék

MŰVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

K e c s k e m é t

Ev. templom /Ybl M., 1862/

M Ű V É S Z E T
XIII. évf. 1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Kigyos

Wenckheim kastély

MŰVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Olaszország

Y b l Miklós tanulmányutja
1839.

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

München

Ybl Miklós tanulmányutja
1839.

MŰVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Budapest

Bakács-téri templom - Ybl Miklós

Magyar Iparművészet, 1901

1/2. sz. 24-33. o.

Dr. Czobor Béla: A Budapest-fővárosi r. kath. plébánia templom üvegfestési ablakainak kartonjai.

Budapest

Festetich palota/Puskin u.26./

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Budapest

Károlyi palota /Puskin u.40./

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

/Nemzeti/ Lovarda
/Esterházy u./ 1858.

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Budapest.

Pesti diadalkapu/1857/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Budapest.

/ Bródy Sándor u.8./ Régi képviselőház - Ybl M.,1865 -

MŰVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

Cálvin tér/Baross u.sarok/
Pesti Hazai Első Takarékpénztár
épülete

M Ú V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

Uj Kuria épület terve
- Ybl M. -

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d ap e s t .

Clark Ádám tér/Lánchid tér/
Budai Takarékpénztár épülete

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

Széchenyi terem berendezése
/Nemzeti Muzeum/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

Várkert bazár/Ybl M.tér/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

Petőfi téri görög templom tornyai /Ybl M./

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Budapest.

Operaház

MŰVÉSZET
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

B u d a p e s t .

Fővámház/Dimitrov-tér/

M Ű V É S Z E T
XIII.évf.1914.
145-152.
"Ybl emlékezete"

Budapest az Operaház jól Miklósból

Budapest. Hirlap, 1881, X. 30.

136. r. 3. o Berényi László: Az

Operaház [illegible] bordiszitése

Patak Jenő

Lónyay Menyhért budai palotájá nak épitését Ybl Miklós tervei szerint megkezdik.

Fővárosi Lapok 1870.I.V.19.454.old.

Budapest

Ybl

A régi Országház /Ybl Miklós müve/ javitgi munkái

Budapesti Hirlap,1882,IX.2.
241.sz.3.o.

Budapest. Lipótvárosi bazilika

Pesti Hirlap. 1879. dec. 17. 6.

Napi hír

Ybl Miklós ellen panaszokat....

Budapest. Operaház

Pesti Hirlap. 1889. dec. 17. 6.

Napi hir

Ybl Miklós ellen panaszokat....

Budapest. Városi

Pesti Hirlap. 1879. dec. 12. 6.

Napi hir.

Ybl Miklós ellen panaszolat....

Hel Mikló

Lásd

Divald. A M. Tud

Akadémia palotája.

10, 11. l.

15. l.

17 l.

Ybl Miklós

a Pesti Harai Első Taka-
rékpénztár palotája a
Kálvin téren, tervezte
fenti (Budapest 1945-ik
ostroma alkalmával
elpusztult)

Thirring Bruno
54. l.

A Fővám-
palota.
Rendkívüli
módon megsé-
rült, de res-
taurálják.

PIERETTE (A K. A. C. fotókiállításáról)

figyelmet érdemelnek (Az üstnél, Napsütés), azonban „Pierette“ című képe éppen minuciózus „kidolgozottsága“ miatt nem egészíti ki méltón kicsiny, de izléses kollekcióját.

Schäfer László és vele együtt ifj. Orbán Lajos vérbeli amatőrök, akiket elsősorban a pillanatszülte alkalom megragadása jellemez. A mozgás, a vonalharmónia, esős és ködös tájak hangulatbeli szépségei az ő témájuk. Schäfer Lászlónál például a „Hó rukk!“ hatalmas mozgásdinamikája ragad meg, bár a kép kissé kemény, vagy a minden tekintetben kifogástalan „Malomárok“ bánatos melankóliája. Ifj. Orbán Lajos utcai felvételei közül határozottan a „Reggel“ a legbravurosabb pillanatfelvétel, amely lehelletszerű tónusai és a mozgás szerencsés rögzítése révén is nagyszerű teljesítmény, bár folteloszlása nem egészen kiegyensulyozott. A „Bárányok“ című képe poétikus.

Cseh Ferencet hajlamai a zsánerkép felé hajtják. Meglátásai elevenek, frissek, de nyomataiban sokkal erőteljesebb tónusokra kell törekednie.

Binder Gusztáv a konvencionális brómezüst és gázfénypapir-eljárások mellett igen szép kisérleteket tett a legnemesebb eljárással, a brómolajnyomással is. Négy aquatintaszerü brómolajképe minden tekintetben elismerésre méltó amatőrmunka.

Fronius Richárd a finom, lehelletszerű tónusokért rajong. Képlátása még nem elég kitisztult, amit éppen egyik leghangulatosabbnak elgondolt felvétele, a „Tél“ igazol.

A „versenyen kivüli“ kiállitók küzül dr. Koleszár László rendkivüli sokoldalusságával lep meg. Hivatásos fotoriportereket is megszégyenitő pillanatfelvételek, festői tájképek, zsánerképek, speciális tudást feltételező gombatanulmányok jellemzik széleskörű tudását és izlését. „Kutya a hóban“ cimü felvétele a kiállitás egyik legérdekesebb képe.

Forgács Miklós és ifj. Fanta István képeiről szándékosan szólunk utóljára, mert azok nemcsak a KAC házi kiállitásának, de bármelyik világváros nemzetközi fotó-tárlatának ékességei lehetnének. Forgács az egyik budapesti, Fanta a budapesti, párisi, barcelonai, amsterdami, stb. kiállitásokon való

Ybl durlós

Esterházy utca 26. gr. Fes-
tetics György barokkstílu
palotája (1864)

Nemzeti Lovarda (1858)
az Esterházy utca 32-36-ig.

Esterházy utca 40-42.
gróf Károlyi Mihály francia
reneszánsz stílu
palotája
1860-66.

Thirring Ágost
53. l.

S (Versailles).

8. kép. ANIMA BEATA (Palazzo di Spagna, Róma).

Bernini az „e

A gondolatot ennek a cikknek a megírásához *Kreitmaier* nek, a neves német esztétikusnak egy megjegyzése adta.

Kreitmeiar azt mondja[1], hogy *a barokk mint történe stílus a multé, de hatásában itt él közöttünk.* Hiszen pl. a *expresszionizmusról* is azt mondják, hogy Greco állott a böl csőjénél.

Mi az tényleg, amit manapság a modern művészné annyira magasztalunk és dícsérünk? Nemde az a törtetés nagy, az emberfölötti után, az után, ami érzelemmel és indu lattal teli, hatásos, ami másrészt minden földitől elvont, misz tikus, minden testi bilincstől szabadon, a lelkek és szelleme víziós világában jár. Ami a pattanásig megfeszült, a robbanási „túlfűtött", ami „az idegekre megy", ez kell nekünk. Idegein ma inkább szeretik a kiáltó ellentéteket, azt, ami szélsőség érzésben, gondolkozásban és tettben, a kiegyenlíthetetle disszonánciák eredőit, mint a tiszta, leszűrődött, csende harmóniát.

Ez pedig hamisítatlan, eredeti barokk örökség. A barok valóban itt él közöttünk, csak azok, akik örökösei, különböző módon élnek vele, száz nyelven beszélnek róla Azért szoktak barokk-expresszionizmust, gót-expresszionizmust, sőt még őskeresztény-expresszionizmust is emlegetni.

Kialakul-e mindebből *egy* új, vagy *az* új stílus? A mul századok csatakiáltása ez volt: klasszikus *vagy* barokk stílus

[1] Stimmen der Zeit, März 1926

Ybl Miklós

fóti rk. templom,
Keppel

Bas Bpestbalg

60, 61. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 485418

Lauvisin Lajos: Céd

A m. kir. Operaház. Bp. 1941.

IV.

Az Operaház megnyitásának jelentősége. — A Sugár-út kiépítése. — Ybl Miklós és munkatársai. — Az Operaház alaprajza. — Építészeti leírása és méltatása. — Szobrászati és festészeti diszítések. — Lotz Károly Olympusa.

A M. Kir. Operaház megnyitása nemcsak zenetörténeti esemény, sőt talán csak másodsorban az. Jelentősége nem szorítható csak a zene területére. Nem is a társadalmi élet egyik fontos dátuma, hanem mindezeket magábafoglalóan nemzeti és nemzetközi jelentőségű. Nemzeti jelentősége abban rejlik, hogy a magyar alkotnivágyásnak, melyet annyi akadály gátolt szabad megnyilatkozásaiban, amely elé annyi tilalomfa meredt mindenünnen, mihelyt kissé merészebb lendületet akart venni, korszakot alkotó teljesítménye. A magyar szinházak, amelyek az Operaház megnyitásáig szolgálták a magyar szinjátszás ügyét, szerényebb épületek voltak, külsejükben és belső diszítésükben többnyire igénytelenek, szinháztechnikai szempontból pedig éppen kezdetlegesek. Feladatuk elsősorban az volt, hogy szolgálják a magyar szó, a magyar dal, a magyar nemzeti gondolat szent ügyét.

Az első szinházépületünk, amely egyszerre a legmagasabb szintig emelkedett, amely megmutatta a magyar géniusz alkotóképességének legmagasabb fokát, amelyben a művészi megjelenés és a gyakorlati szükség tökéletes összhangban egyesült, Ybl Miklós remekbe tervezett és készült Operaháza.

Nemzeti jelentőségével egyenlő értékű a nemzetközi. Kifelé a legméltóbban képviseli a kifinomult magyar izlést és alkotóképességet. Egyszerre európai színvonalra emelkedett általa a magyar opera-kultusz. Építészeti remekmű, amely bármely nagy európai nemzetnek díszére válnék.

Társadalmi szempontból is fontos esemény volt a megnyitás napja: a nemzet színe-java avatta ünneppé a felejthetetlen napot. I. Ferenc József király bőkezűsége tette lehetővé, hogy az ország és rohamosan fejlődő fővárosa egy ilyen kitűnően sikerült, szép középülettel gazdagabbá váljék.

Zenetörténetünknek egyik legfontosabb dátuma a megnyitás napja. A sok huza-vona, amely azt megelőzte, véget ért. A sok támadás, amely elhangzott az opera túltengése ellen a nemzeti irányú dráma rovására, elvesztette hatását. A zene bevonult káprázatos hajlékába s elindult azon a diadalmas úton, mely a magyar opera világhíréhez vezetett. A magyarságnak nemzetközi viszonylatban értékes szolgálatot tett a M. Kir. Operaház külföldi remekműveknek saját stílusában, de magyaros szellemmel mintázott visszaadásával. De méltó otthont nyert az egyre izmosodó magyar dalmű is, melynek művészi elindítására Erkel Ferenc tudása, tehetsége és szeretete vigyázott.

*

A kiegyezés utáni fellendülés a középítés terén is éreztette hatását. Az 1870. évi X. törvénycikk életre hívja a Fővárosi Közmunkák Tanácsát, mely félig állami, félig önkormányzati szervezetű hatóság. Feladata a városszabályozás és a város művészi szépítése és építése. Megalakulásakor a városrendezés egyik főkérdése a Sugár-út és a többi sugárutak kiépítése volt. 1868 november 18-án a fővárosi közgyűlésen felvetették a gondolatot, hogy a lipótvárosi templomtól (bazilika) széles utat kellene építeni a Városligetig.[56] Ez az eszme hathatós pártfogóra talált gr. Andrássy Gyulában, aki fiatal korában beutazta a művelt nyugatot és amit látott és szépnek, helyesnek talált, visszatérve itthon is megvalósítani igyekezett. Mikor 1867-ben miniszterelnökké nevezik ki, minden alkalmat megragad, hogy a Sugár-út kiépítését hathatósan előmozdítsa. Ezen az úton egymás után épülnek a szebbnél-szebb paloták és ha stílusban nem is egyformák, de bizonyos összehangolás mégis érvényesül bennük. A Sugár-út kiépítésére és szépítésére irányuló törekvésekhez csatlakozik a Magyar Általános Municipiális Hitelintézet is számos érdektársával, s ezek tetemes összeget áldoztak, hogy az Operaház a Hermina-térre kerülhessen. Negyedmillió forintot bocsátottak rendelkezésre, ami nagy lendületet adott az építkezés megindulásának.

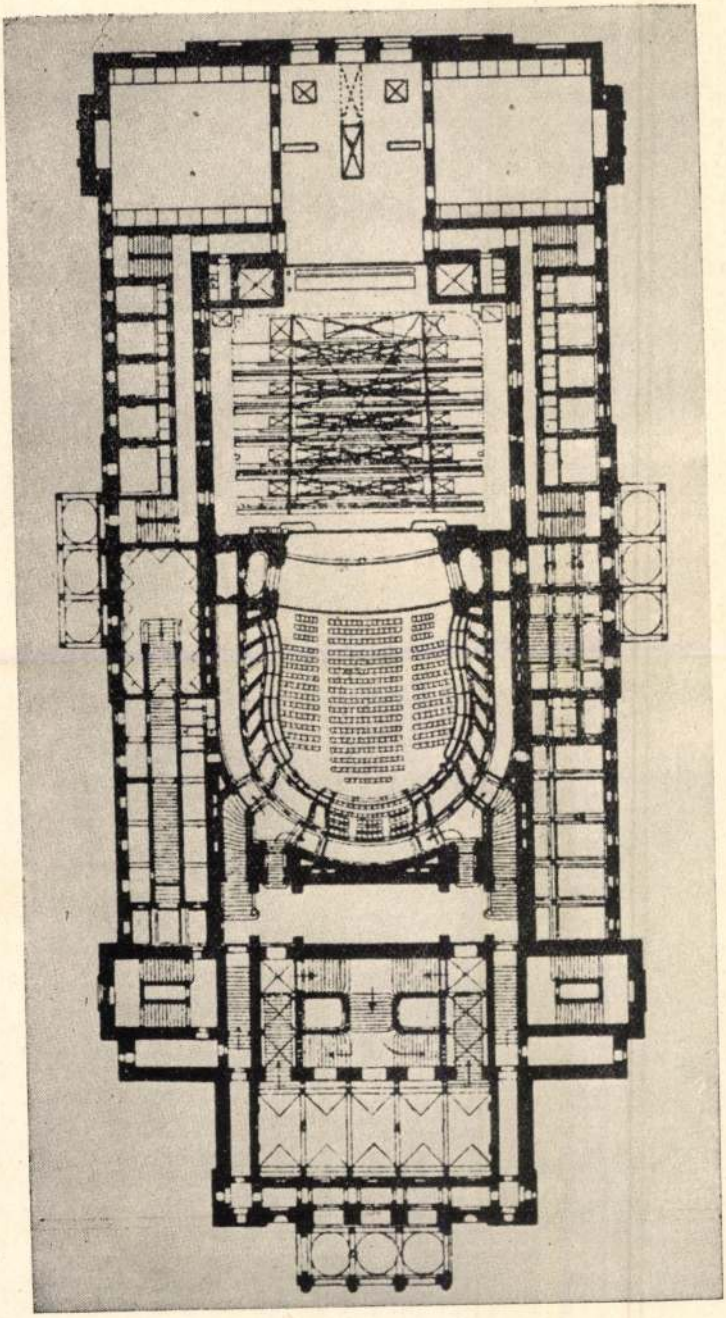

A M. KIR. OPERAHÁZ ALAPRAJZA.

A Sugár-úton egymás után épültek a Magyar Államvasutak, az Országos Mintarajziskola (ma Képzőművészeti Főiskola), a Zeneakadémia (Andrássy-út és Vörösmarty-utca sarok) s a Műcsarnok (a Mintarajziskola mellett) palotái.

Nemcsak a Hermina-téri teleknek az építkezési helyül javasolt többi teleknél olcsóbb ára, de a város-szépítés gondolata is elősegítette az Operaháznak a Hermina-téren való felépítését. A zsibvásárnak, az ócskapiacnak kitelepítése égető szükségességgé vált s milyen különös játéka a sorsnak, hogy ahol eddig a hangzsivaj kaotikus össze-visszasága uralkodott, oda épült az örök harmoniák művészi szépségű csarnoka. Jankó János karrikatúráján a szeméthomboktól övezett Operaház alá ez van írva: „Gyöngy a szeméten". Elmés rajz és találó megjegyzés. S a dalműszinház lassan-lassan harmóniát teremtett falain kívül is az őt övező környezetben.

Ahol épült, a talaj sivár, ingoványos volt s a talaj-feltöltési munkálatok az építkezésre szánt összeg tetemes részét emésztették fel. Majdnem egy esztendeig tartó munka kellett ahhoz, hogy az alapozási munkálatokkal elkészüljenek.

*

Az Operaház halhatatlan tervezője és építője, Ybl Miklós 1814 április 6-án született Székesfehérvárott, meghalt 1891 január 22-én Budapesten. Építészeti tanulmányait a bécsi Polytechnikumon végezte 1828—1832-ig. Azután Münchenbe ment, hogy magát tovább képezze s mikor onnan hazatért, „Szabad Királyi Pest Város Tanácsához" folyamodványt nyujtott be, amelyben „építőmesteri jog megadásáért esedezik." Felvétette magát a kőmíves céhbe, ahol végigjárta az összes fokozatokat, „inas" és „legény"-éveket. A magyar neo-klasszikus építészet nagymesterének, Pollák Mihálynak irodájában dolgozott és résztvett a Ludoviceum tervezési és építkezési munkálataiban. A céhtől előírt „vándoréveit" Bécsben töltötte s onnan Prágába ment, ahol az épülő gr. Kinsky-palotánál mint művezető pallér működött. Az 1839 és 40-es évek későbbi életére döntő hatásúak: ekkor jár először Olaszországban s oda a későbbi évek folyamán gyakran visszatér. Lelkét megfogja a renaissance-művészet szelleme, ihletet ad neki, képzeletére termékenyítőleg hat. 1841-ben önálló tervezéseket akarván elnyerni, társas viszonyba lép Pollák Mihály fiával, Ágostonnal. Első közös munkájuk az ikervári Batthyány-kastély átalakítása.

Ez a társas viszony nem tartós. Hivatalos állásért folyamodik, de eredménytelenül s így már 1845-ben önállóan fog hozzá a Károlyi grófok kegyurasága alá tartozó fóti templom építéséhez, mely megnyitja nagyszabású alkotásainak díszes sorát. Ez még nem a későbbi Ybl műve. Romantikus elgondolás, új-gotikus stílusban, de későbbi klasszikus szimmetria- és harmónia-érzékének nyomaival már itt is találkozunk. A fejlett renaissance formanyelvét használja a Múzeum-körút 7. számú Unger-házon. Kétemeletes, nyugodt, kiegyensúlyozott épület, amelyen már határozottan megmutatkozik monumentális érzéke. Közben mindig viszszavágyik Olaszországba, ahol újabb és újabb építészeti gondolatokat talál a renaissance-építészet tanulmányozása közben. Megismerkedik a rokontörekvésű nagy német építésszel, Semper Gottfrieddal (1803—1879.) és a renaissance közös tisztelete barátsággá szövődik köztük. Semper drezdai operaháza is hatással van Ybl művészetére. Főként a formaérzék erős oldaluk. Mindketten a renaissance-szellemből merítenek ösztönzést, anélkül azonban, hogy szolgai utánzók lennének. Ifjúkori romanticizmusának minden mázа lehámlik róla és teljesen beleéli magát az olasz Cinquecento gondolat- és formavilágába. Átmeneti időszakából való a némileg még romantikus Nemzeti Lovarda. Új, olaszos igazodású, tagozásban nagyvonalú, de részleteiben még tartózkodó Budán a Lánchíd melletti Takarékpénztár épülete, részleteiben a Rácfürdő, a Sándor-utcai régi Országház, a Festetich-Degenfeld- és Károlyi-paloták. A kellemes hatású Fürdőépület a Margitszigeten szintén ennek a kifejlő korszaknak alkotásai közé tartozik.

Az érett renaissance szellemét tükrözi a Várkert-bazár, a Vámház és a Sz. István bazilika, amelyet 1868-ban nagyon aggályos érzelmekkel vesz át Hild Józseftől. Aggályai indokoltak, mert a kupola beomlott. Hild klasszicista stílusát nem viszi tovább, hanem renaissance stílusban folytatja az építkezést. Művészetének csúcspontját jelenti az Operaház, amely számára a legnagyobb sikert és elismerést hozta. Nem az Operaház volt első szinházi tervezése. 1858-ban tervet készített egy Balatonfüreden építendő szinház számára, melyet azonban túlmagas (77,000 forint) költségvetése miatt nem lehetett megvalósítani.[57]

Ybl Miklós életének főműve, a M. Kir. Operaház, Budapest Székősfőváros VI. közigazgatási területén, Andrássy út 22. szám

alatt épült. A telek hossza 62° 1' 7", szélessége 26° 0' 2", beépített területe a kocsifelhajtók nélkül 1588·50 □ öl, vagyis 5718·60 □ méter, kőpárkányzati magassága 24·66 méter.[58] Eredetileg a most beépített telek, a Hermina-tér csak harmadsorban jött számításba. Nagyon sok híve volt az Andrássy-út és Vilmos császár-út sarkán álló teleknek, ahol most a Foncière-palota áll. Ha történetesen ott épül meg, három oldalon nyílt volna alkalom diszes homlokzati kiképzésre. Mostani helyén azonban a szűk oldalutcák lehetetlenné és feleslegessé tették a két oldal-homlokzat gazdagabb megoldását.

Ha a főbejárattal szemben megállunk, az első benyomás, amely megkap, az a csodás összhang, amely kivülről is jelzi az épület rendeltetését. Önkéntelenül is eszünkbe jut a goethei paradoxon, mely szerint az építészet kőbe-merevedett zene. Kívülről is látszik, hogy az épület a harmónia szolgálatában áll. Ennek az alkotásnak voltak elkötelezett szolgái Ybl Miklós és munkatársai: Schmal Henrik, Schikedanz Albert, Györgyi Géza, Medetz Lajos, Southeil Lajos, Hans Gyula és Keller Ottó építészek, továbbá Hafner Antal főpallér és Miehl Alajos másodpallér.

Az építkezést sok töprengés, minden aprólékos mozzanatot megelőző megfontolás készítette elő. Két dolog volt, amelynek korlátjába minduntalan beleütközött a mester alkotó fantáziája: a költségek megszabott volta és a szűk tér, amelyen belül el kellett férnie az épületnek. Míg a végleges terv kialakult, Ybl, mindennel számot vetve többféle tervet készített. Első perctől kezdve úgy tekintette az Operaházat, mint azt első vázlattervében s a hozzá csatolt magyarázatban olvashatjuk, mint „a legszigorúbb értelemben vett műtárgy"-at.[59]

Miután az építési bizottság határozottan megkívánta, hogy a homlokzat a legtisztább olasz-renaissance stílusban készüljön, Ybl Miklós a reneszánsz szellemében, — amelyben otthon volt, — hozzáfogott a tervezéshez. Kezdettől fogva három részre tagolta tervezetét: előcsarnok és lépcsőházak, nézőtér és színpad Az u. n. második pályaterv az épület sarkaira veti a főgondot, ahova tornyokat tervez. A kocsifelhajtókat oldalt helyezi el, ahol ma a pénztárak vannak s az előtér homlokzati külső falánál, ahol most a két ülőszobor van, szökőkutakat gondol. A nézőteret és a szinpa-

dot egy tető alatt egyesíti, míg az előépítményre külön tetőzetet borít.[60]

Nem tudni, mi okból, Ybl elveti ezt a tervet s újat készít. Nála az új terv új és jobb megoldást jelentett. Az új terv az előző esetleges hibáit olyan tökéletesen kiküszöböli, hogy szinte gyökeresen más, új elgondolás áll előttünk, mely nagy fejlődésről tanúskodik, a mester zsenialitásának és ötletgazdagságának bizonyítéka gyanánt. Az ú. n. harmadik terven az épület két részből áll. Külön tömb az előcsarnok és lépcsőház s a másik a nézőtér és színpad. Ez utóbbi két oldalt kiugrik s az előrész falával derékszöget alkot. Két oldalt sarok képződik. A két beugró homlokzati sarokba szökőkutakat szán a mester képzelete. Ennek a tervnek hibája, hogy nem eléggé szerves, szétesö hatást kelt. A homlokzat kiugró részén emeletes loggiát tervezett, amelyben Sansovino velencei Bibliotecájának mintájára ismerünk.[61] Sansovino egyébként is nagy hatással volt rá; a Cinquecento mesterei közül Palladio és a genovai építészek mellett az ő példája vonzotta leginkább.

A terveken valószínűleg anyagi okok, de az építési gondolat egyre teljesebb kiérlelése folytán is változtat, tökéletesíti, míglen a végleges terv el nem készül.

Az egyik terven, amelyen újra találkozunk a saroktornyocskákkal az előcsarnokot ívelt tetővel fedi be s ez némi hasonlatosságot mutat az antik templomok tetőzetével.[62]

Hosszú kisérletezések után született meg a végleges terv, amelynek alapján épült az Operaház.

Ybl Operaháza egyik legszebb és legtisztább gyöngyszeme annak a renaissance áramlatnak, amely a történeti eklekticizmus korában, a klasszicizmus és a középkor felé forduló neo-román s neo-gotikus romantika után Európaszerte elterjedt.

Ennek, a főkép palotaépítészeten csiszolódott előkelő stílusnak Yblnél nem volt finomabb érzékű, nagyobb harmóniaérzéssel megáldott, a részletek kezelésében mindig választékos és változatos mestere. De ezen tulajdonságai sehol nem tündökölnek ékesebben, mint Operaházunkon. Magában ez elegendő volna, hogy ezt a, kétségkívül másodlagos, mert túlsok szállal a multban gyökerező építészeti stílust felmentsük az egyszerű ismétlés, vagy épen a fejlődés mesterséges elakasztásának, egy felesleges álstílusnak vádja

YBL ELSŐ TERVRAJZA.

YBL MÁSODIK TERVE.

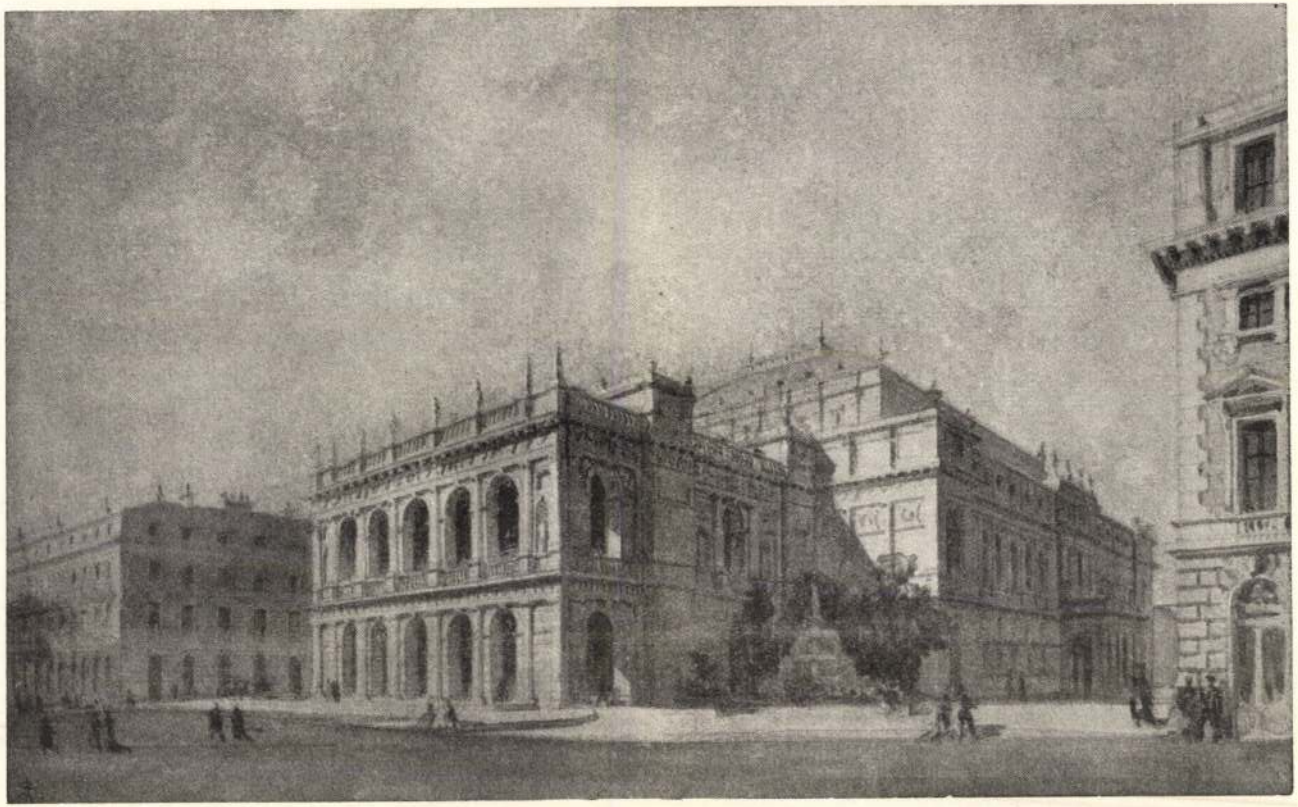

YBL HARMADIK TERVE.

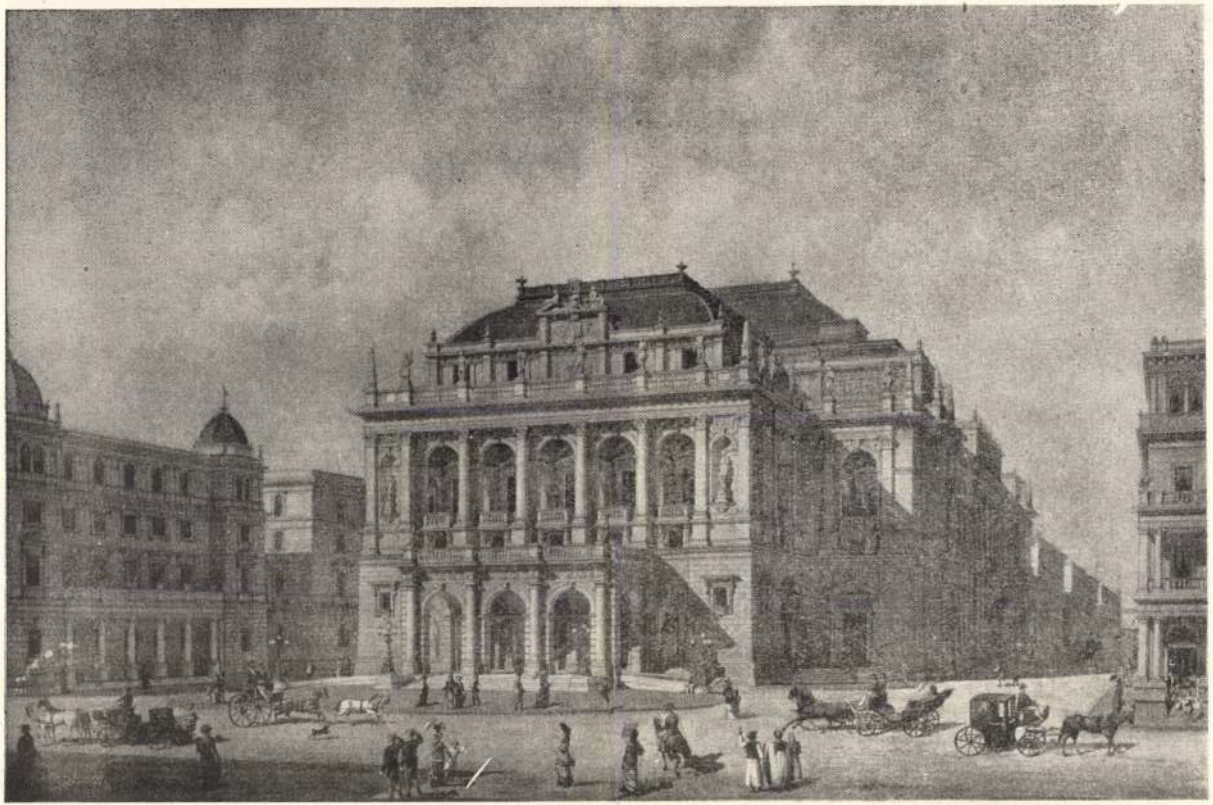

YBL NEGYEDIK TERVE.
(A Fővárosi Közmunkák Tanácsa tulajdonában.)

alól, s hogy Ybl mestert a XIX. század legkiválóbb magyar, s már — Polláktól eltérően — teljesen magyar talajban gyökerező építészének tartsuk. Ybl szervesen fejlődött az újrenaissance mesterévé, tört magának utat zsenijével, belső küzdelmeivel az Operaház művészi magaslatára. Pályáján ömaga gyors egymásutánban végigfutott a XIX. század stílustalan stílustörténetén, mintegy önmagában összefoglalta e fáradt század stílustörekvéseit. Kezdte a neo-klasszikus Pollák műtermében s részt vett a Ludoviceum építésében; mint önálló mester első szárnypróbálgatásaival — fóti templom, Nemzeti Lovarda — a romantikán suhant át, hogy megérezve a közízlés irányváltozását, a renaissance, még pedig annak csodálatos kiteljesedése, a Cinquecento felé forduljon s élete java műveit ennek szellemében alkossa meg. Első forrásból, az olasz érett renaissance legnagyobb építőmestereitől merített, s ezeknek nem volt nála lelkesebb és tehetségesebb késői tanítványa. Kiállja az összehasonlítást akár az olasz Mengonival, akár a német Semperrel, vagy a francia Garnier-val. S ha kiindulási pontjuk közös volt is, művészi egyéniségében különbözött tőlük. Az olasz újrenaissance építészet legkiválóbb képviselőjétől, a milánói Galleria építőjétől eltérően megkülönböztette, hogy idegenkedett a kulisszaszerű hatásoktól, a németeknél kevésbbé száraz és pedáns volt, s távol állott tőle az építészeti formáknak az a könnyed és kecses kapcsolása, ami a francia mestert jellemzi. A kiegyensúlyozott harmónia, az egésznek és a részeknek, az épülettömegeknek és feloldott tagozatoknak folyamatos ritmusa, a szerkezet világos elrendezése s a díszítő elemek helyes mértéke, az épülettömbnek tiszta hangsúlyozással éreztetett plasztikája: mértéktartás és tisztaság, felesleges művészi retorika nélküli világos és nyugodt ütemű beszéd, oly alapvető, lényeges tulajdonságai, melyek — kirívó magyarkodó cicomák, vagy keletieskedő műábrándok helyett — művészetére a magyar formaakarat és érzés félreismerhetetlen bélyegét nyomják. Ebben az értelemben Operaházunk valóban jellegzetes magyar alkotás.

Ybl Operaháza stílusban tisztább, mint két legkiválóbb e korbeli külföldi vetélytársa, Sempernek antik elemekkel is súlyosbított drezdai, vagy Garniernek rokokó könnyedséggel élénkített párisi operaháza.

Ybl finom ösztönösséggel párosult művészi tudatossággal

merít a renaissance forrásából, anélkül, hogy utánzásba esnék. Pompás összhangba tudja hozni a különféle elemeket s azokat akként illeszti az egész mű egységébe, hogy külön észre nem vehetők, tökéletes egészet alkotnak.

Ybl Miklós Operaházát a monumentalitás és praktikusság egyként jellemzi. A nagy tömegében sem nehézkesen ható épület homlokzatához háromíves kocsifelhajtó vezet, mely fölött tágas erkélyt találunk. Mögötte finom hajlású árkád nyílik, mely az egyik tervben elgondolt loggiát helyettesíti. A három és öt ív hatásos művészi fokozást nyújt. Az ablakok mélyen az árkádok mögött fekszenek. A kocsifelhajtó diadalívszerű hármas félkörívű nyílásai közt, széles fallpillérekhez támaszkodó karcsú dór oszlopok állanak, míg az első emeleti árkád tagozatait római composita fejezettel bíró féloszlopok választják el egymástól, két sarkán pedig szoborfülkéket határoló félpillérek hangsúlyozzák.

A nyilásoknak, íveknek és oszlopoknak ez a játéka Palladio egyik legismertebb s az északolasz építészektől is szivesen használt motívumát hangszereli át egyénileg. A leggazdagabban tagozott és legmonumentálisabban felfogott első emelet fölött az egész épülettestet átfogó erőteljes párkány fut körül, amely fölött a homlokzati részen kecses balüsztersor húzódik. A balüsztrád sarkait elegáns kőgúlák hangsúlyozzák s ritmusát szobortalapzatok élénkítik, melyeken kiváló zeneszerzők szobrai állanak s amelyek a homlokzatot tagozó oszlopok és pilaszterek állásának felelnek meg. Hasonló balüszterek övezik a főhomlokzat kiugró nagy erkélyét és az első emelet nagy íves nyilásainak könyöklő erkélyeit. A nyilások — bejárati és ablaknyilások — a főhomlokzaton éppúgy, mint az oldalakon, többnyire ívben zárulnak, ami különösen a díszemelet ünnepiességét emeli. A főhomlokzat oldalkapuit lapos háromszögű tympanon zárja; magasan elhelyezett kis földszinti ablakai négyzetesek s aránybeli jelentéktelenségüket gazdagon képzett keretelésük pótolja. A kis földszinti és az oldalhomlokzatokon a kis másodemeleti ablakok elhelyezése és formája megfelel a klasszikus renaissance szellemének, ami a homlokzatot, de az épület egész külső megjelenését is áthatja. A monumentális hatás nagy részét, ugyancsak a renaissance stílus előírásaként az első, ú. n. díszemelet hordozza, amit még fokoz a tágas, erkélyes felhajtó. Az épülettestből előugró árkádos felhajtó, a főbejárat, az egész

összhatásnak szélesen hangzó preludiuma s váltakozó oszlop- és ívsoraival megüti a díszemelet architektonikus alapmotívumát. A két oldal- és a hátsó homlokzat kiképzése harmonikusan, letompított hanggal simul a főhomlokzat stílusához, egyszerűbb kiképzésük azért is indokolt volt, mert szűk utcákra nyílnak. Hatásosan és finom művészi számítással szerkesztette meg Ybl az épület egyes tagozatait, tömbjeit egységesen átfogó, enyhe ívben hajló külső fémtetőzetet; a körökből alkotott, áttört felső párkányon a főhomlokzat záró balusztrádjának, a sarkain elhelyezett díszes lándsákon pedig a koszorúpárkány sarokgúláinak motívuma csendül ki halk decrescendóban. Bármennyire is emlékeztessen a tetőzet kiképzése Garnier párisi operájára, az alapidea olasz, s a hasonlóság tulajdonkép a közös forrásra vezetendő vissza.

Operaházunk építeszete az olasz renaissance kifejlett, pompás stílusában fogant. Bár a művészi kiképzés elveiben és az egyes részletekben ráismerünk a klasszikus példák, különösen Palladio és Sansovino ösztönzésére, egészében mégis eredeti alkotás, nem másolat, nem is csak eklektikus összehordása a jól ismert renaissance kellékeknek, nem utánérzés. Teljesen Ybl sajátja, építészi zsenijének bélyege, az Operaház egész művészi hatásának titka a csodálatos arányérzék, az épület tömbjeiben és az egyes tagozataiban, minden kis részletében megnyilatkozó ritmus, a zárt és nyitott falfelületeknek kellemes váltakozása, a faltömegeknek, az egyes tektonikai elemeknek és ezek profiljainak eleven s mégsem nyugtalan plasztikai játéka, valamint a plasztikai díszítés tiszta építészeti jellegű alkalmazása, a tökéletes egyensúly az egészben és részeiben. Oly magasrendű sajátságok ezek, melyek minden stíluson és formakincsen túl az építészet művészi hatásának lényegét teszik, s amelyek el nem tanulhatók. Operaházunk épp azért nem hat hideg és kiszámított neo-renaissance díszépületnek, nem tekinthető kompilációnak, vagy plágiumnak, azért új és eredeti, a közízlés változásaiban is mindig megkapó és hatásos, azért halhatatlan műve a magyar építészetnek, mert egy nagy építész gazdag művészlelkének, benső művészi tulajdonságainak kőbe rögzített kivetítése.

Az Operaház külső megjelenésének művészi hatását fokozza a rajta gazdagon, de mégis mértékkel s nem tolakodóan elhelyezett szobrászati díszítés, amely a Cinquecento szabályai szerint in-

kább figurális, semmint ornamentális, s amiben Sansovino és körének szelleme érvényesül. Jó mesterek szobrai díszítik a főhomlokzatot, de Ybl érdeme nem abban áll, hogy ezeknek elhelyezésére alkalmat adott. Az Opera szobrászi díszének hatása sem egyszerűen kvalitásában rejlik, hanem a szobrok elhelyezésében, azon szerepében, hogy nemcsak díszítenek, hanem a fontos architektonikus részeket kihangsúlyozzák.

A főbejárattól jobbra és balra egy-egy fülkében Liszt Ferenc és Erkel Ferenc szobrai, Stróbl Alajos alkotásai foglalnak helyet. Erkel szobra kissé merev, Lisztben több az élet. Kétféle vázlatot készített Lisztről. Az egyik, mely kivitelre került, a halhatatlan mestert csillagokba tekintő fejtartással ábrázolja. Idősebb korában, reverendában, bal térdén könyvet tart s jobbját azon nyugtatja, míg baljával a könyvet fogja. Ezt a vázlatot a Szépművészeti Múzeum őrzi.[63] Ugyancsak Stróbl készítette a két oldalbejárat előtti Sphinxeket. A főhomlokzat legfelső párkányát tizenhat zeneszerző szobra díszítette. Guido d' Arezzo, Orlando di Lasso és Giovanni Pergolese — Donáth Gyula; Pierluigi Palestrina és Jacopo Peri — Kiss György; Beethoven, Haydn és Wagner — Huszár Adolf; Mozart, Gluck és Meyerbeer — Szász Gyula; Cherubini és Spontini — Stróbl Alajos; Weber, Rossini és Lully — Brestyánszky Béla alkotásai. A főhomlokzat négy fülkéjébe négy múzsát helyeztek el; Erato és Terpsichore — Fessler Leó; Thália — Donáth Gyula és Melpomené — Brestyánszky Béla művei.

A koszorúpárkány szobrait az idő kikezdte s az egyik 1939 január 18-án a járdára zuhant, de szerencsére, emberéletben kárt nem okozott. Ekkor az Opera igazgatóságának kérésére a Műemlékek Orsz. Bizottsága a többi szobrot is eltávolította. Így most a felső párkányzat szobrok nélkül áll. A főhomlokzat két oldalán, az emelet sarkán lévő két fülkében a Marchenke-gyárban készült egy-egy óriási színes majolika-urna díszeleg.

A főbejárathoz vezető lépcsők sarkán, illetve a kocsifelhajtók szélein négy hatalmas vaslámpa áll.

A főbejáraton és az oldalkapukon téglányalakú előcsarnokba lépünk. Nyolc erőteljes vörös márványoszlop tartja a boltozatos mennyezetet, mely kilenc kazettára oszlik. Az egyes kazettákban Székely Bertalan ecsetje a kilenc muzsát örökítette meg. A boltív cikkelyeiben nyolc géniusz alakját festette meg. Úgyszintén

a két oldalbejárat fölötti félkörívű záródásba is egy-egy géniusz képe került. A főbejárat három ajtaja félkörívekben zárul. A csarnokban jobbra és balra egy-egy pénztár-fülke van, amelynek ablaka szintén félkörív-záródású. Ebben az öt félkörívben Mosonyi, Doppler, Hummel és Goldmark domborművű arcképei és két-két portré közt a középső félkörívben egy márvány lant, Szécsi (Scheftschik) Antal művei, medaillonokba foglaltan helyezkednek el. A csarnok márványburkolatú falait féloszlopok tagolják.

A két ágban induló márvány főlépcsőn felhaladva a félemeleten a közönség számára a nagy ruhatárt s az első emeleten az Andrássy-útra néző foyert, a Hajós-utca felé az udvari hallt és az udvari páholy előszobáját találjuk. A második emelet Andrássy-út felé eső részén kisebb társalgók voltak, ezekben ma az operaházi emlékgyüjtemény egy részét helyezték el. A harmadik emeletre jobbról és balról csak az utcáról lehet feljutni. Ott külön ruhatár és buffet áll a közönség rendelkezésére.

A földszintről a főlépcsőn kívül két oldalt külön páholylépcsők is vezetnek. A főlépcső első szakasza és a páholylépcsők a nézőtér földszintjére visznek; onnan folytatólagosan az első emeleti páholyfolyosókhoz s rajtuk a nagy foyerhoz jutunk.

Az egész lépcsőház építészeti megoldása az Operaház egyik legsikerültebb, legszebb része. Pazar márványpompája, gazdag tagozása és festészeti diszítése nem harsogja túl és nem zavarja a renaissance formák stílustisztaságát, mert a tágas térhatás ellensúlyozza az ilyen helyen elengedhetetlen csillogást és gazdag hangszerelésű dekorációt. Kétoldalt a felső folyosó-részen nemes arányú, aranyozott fejű vörös márványoszlopok, oldalankint 4—4, tarják a mennyezetet. A tükörmennyezet kilenc négyzetes mezejét s az oldalfalakon a hat félkörívű záródást Than Mór széles ritmusú falfestményei ékesítik. A mennyezeten a zene ébredésének és diadalának allegóriáit találjuk. A felső falszalagokon pedig mithológiai jeleneteket ábrázolt a mester. Az egyiken Marsyas, phrigiai szatir szomorú históriáját meséli el, aki Athene eldobott fuvoláját megtalálva, annyira tökéletesítette magát a hangszer kezelésében, hogy versenyre hívta magát Apollót is. A versenyt elvesztette s Apolló szörnyű ítéletet hajtott végre rajta: megnyúzatta. A másik képen a sziréneket megbüntető múzsák szerepelnek. Orpheusnak, a zené-

jével vadállatokat szelídítő és Amphionnak, a lantjával köveket megszólaltató két mithológiai zenésznek történetét tárgyalják a többi jelenetek.

Az első emeleti csarnok körül fut a dohányzó-folyosó s itt találjuk a buffet-t is. A dohányzó folyosóból ajtó vezet az Andrássy-útra eső nagy terraszra, melynek világítását két hatalmas ampolnaszerű lámpa látja el. A lépcsőház felől két bejárat vezet a foyerba. Mindkét bejárat mellett két-két márványoszlop áll. A mennyezet közepe lapos és három — két kisebb és egy nagyobb — kazettára oszlik. Vastagh György falképei díszítik. Közepén Bacchus diadalmenete, mellette két kisebb freskó Bacchus neveltetését és ifjúságát ábrázolja. A tizenkét ívmezőt bacchansnők alakjai töltik ki. Az oldalfalakon Feszty Árpád művészetében gyönyörködhetünk. Kilenc mezőre festette madárdalt, kagylóbúgást, visszhangot, csigakürtöt (triton), patak csörgedezését, viharzúgást, nimfák táncát, Sappho és faun muzsikáját ábrázoló képeit. Sajnos, a képekhez nedvesség jutott s egy részét elpusztította. 1906-ban Újváry Ignác restaurálta és a falképek egyrészét vászonra vitte át. A foyer márványfalait kb. a közepe táján köröskörül aranyozott fríz ékesíti. Két hatalmas csillár világítja meg. Itt találjuk egy-egy faállványon Sommer Ágoston: Ybl Miklóst és Stróbl Alajos: Erkel Ferencet ábrázoló márvány mellszobrait.

Különös dísszel képezte ki Ybl az udvari páholyt, lépcsőzetét és kapcsolatos helyiségeit. Az udvari kocsifeljárat a Dalszínház-utcából nyílik. A faburkolatú előtérből fehér márványlépcsőn kis, boltozatos márványcsarnokba jutunk, ahonnan kettős márványoszlopsor között visz az út tovább. Az oszlopok vörösen erezett, a korinthusi fejezetek fehér márványból vannak faragva. Az udvari páholy vesztibüljének falait Scholz Róbert elegáns arabeszkjei díszítik. A lépcsőház oldalfalainak felső részén Kovács Mihálynak tizenhét mezőre osztott festett falszalagja fut körül: táncoló, zenélő, éneklő amorettek bűbájos tömege, kedvesen és üdítően alkotott csoportjai. Az arabeszkekkel díszített, mennyezet alatti félkörívű mezőkben lehelet finomságú, könnyed szinekkel festett eszményi tájképek tűnnek elő. A lépcső alján, a márványkorlát két oldalán Bezerédi (Brozorád) Gyula két bronz apródja áll. A királyi szalón vízszintes mennyezetét jobbról és balról egymástól egyenlő távolságban álló, művészi faragványokkal ékes tölgyfaoszlopok tartják. A stílusos

bútorzat impozánsan hat a falakat borító sötét-vörös tapétás környezetben. Az oldalfalakat Székely Bertalannak négy fríz-képe diszíti. A négy évszakot jelképezte hancurozó, játszadozó, pajkos puttók alakjaiban, akik — az évszakoknak megfelelően — virágokat, gyümölcsöt szednek. A mennyezeten újra Than Mór műveivel találkozunk, Páris ítéletének, a gráciáknak, a reggel és az éj allegorikus alakjainak ábrázolásával.[64]

A második emeletre már csak az oldalt épített páholylépcsőkön juthatunk. A második és harmadik emelet említésreméltó diszítést nem mutat.

Az elsőemeleti csarnok nyolc vörösmárvány oszlopa között juthatunk a baloldali proscenium-páholyba, amely eredetileg a király magánpáholya volt. E csarnokból kis előtérségen áthaladva vezet az út a szinpaddal szemben elhelyezett nagy udvari páholyba s a két szomszédos páholyba, melyekben a kiséret szokott elhelyezkedni.

*

Az épület második része a nézőtér, magva és legfontosabb része a hármas tagozású szinháznak. Építészeti kiképzése és diszítése méltó az előcsarnok művészi hatásához, amely nem esik, csak fokozódik, amidőn a nézőtérre lépünk.

Alaprajza patkóalakú s a szinpad felé a nagyobb rálátás érdekében kétszeres, enyhe ívhajlást mutat. Három páholysor, s fölöttük mély és tágas karzat fut körül. A páholyokat finom ékítményű, könnyed pillérek választják el egymástól, s ezeket lapos ívek kötik össze. A második emeleti páholysor pillérei előtt fából faragott elegáns kariatídok tartják a karzatot. Eredetileg az első emeleti páholyok elé erkélyt terveztek, hogy növeljék az aránylag csekély befogadóképességet, erről azonban a nyugodtabb és tisztább összhatás kedvéért, nagyon helyesen, lemondtak. A páholyok és a karzat mellvédjét félhasábos tagozatok osztják kellemes ritmusban egymásra következő mezőkre s ezeket változatos, s részben figurális aranyozott domborművű diszítések töltik ki. A szinpaddal szemben, az első és a második emelet magasságában nyílik a páholysorból előugró s felül félkörívvel lezárt udvari páholy. A csatlakozó két oldalpáhollyal a római diadalívekre emlékeztető benyomást tesz s a páholysoroknak épp közepén ünnepies hang-

súlyt ad, amelyet még fokoz a pilléreken álló s a quartettet allegorizáló, aranyozott ónból öntött négy szobor, Donáth Gyula műve, valamint az udvari páholy fölött kiugró karzat-szakasznak a többitől elütő, áttört ballüszteres mellvédje. Kétoldalt, a szinpad szomszédságában két emeletet átfogó s hatalmas vörös márvány oszlopoktól oldalazott, erőteljes profilú párkánnyal bíró egy-egy proscenium páholy zárja le a páholyok sorát. A baloldali, eredetileg a király incognitó-páholya, jelenleg József kir. hercegé, a jobboldali a miniszterelnöké. A két proscenium-páholy alatt levő páholyok a székesfővárosé, illetve az Operaház igazgatójáé, a proscenium-páholyok fölötti alacsony páholyokat a Zeneművészeti Főiskola operai tanszakának növendékei látogatják. A földszinti széksorokat két közbenső folyosó három szakaszra osztja. A karzat elrendezése amphitheatrumszerű. A karzaton álló, vörösmárvány törzzsel és fehérmárvány korinthusi fejezettel bíró s egymással széles félkörívvel összekötött tizenegy oszlop tartja a lapos boltozatú mennyezetet, melyhez a tartó oszlopoktól kettős ívcikkelyek vezetnek át. A mennyezetet klasszicizáló motívumokkal tagolt széles koszorúpárkány övezi, s közepét hasonlóan keretelt kerek nyílás töri át, amelyen keresztül pazar gazdagságú bronzcsillár függ alá.[65] A két párkány közötti széles falszallagot Lotz halhatatlan falfestménye diszíti, az Operaház egyik főékessége, a magyar falfestészet ritka szépségű gyöngye.

Lotz Károlyt 1882-ben bízták meg az Operaház nézőtéri mennyezetének megfestésével, az ívcikkelyek diszítésével és egyéb kis falképekkel. Az eredeti elgondolás az volt, hogy Than Mór és Lotz Károly közösen fessék a mennyezetet. A két művész külön-külön készített vázlatokat, de egyhangúlag Lotz tervezete nyerte meg a zsűri tetszését. Than Mór, miután vesztesként került ki a pályázatból, a közös munkára nem vállalkozott. Lotzra hárult tehát a feladat, hogy elvégezze az óriási munkát, amely művészileg és fizikailag is egész embert kivánt. Mielőtt hozzáfogott volna, kipróbálta az *al secco* temperafestést a szinház negyedik emeletén, a festőterem és háziszinpad közt lévő folyosó falán. Fehér márványporból vakolatot készített és arra festett két puttót.[66] Sajnos, ez ma már olyan nyomorúságos állapotban van, hogy az alakok felismerhetetlenek. Mikor a próba sikerrel biztatott, hozzá látott a mennyezetkép megfestéséhez, amely tehát — mint Lotz leg-

több falfestménye — *nem freskó*, azaz nem nedves, hanem fehérmárványporos száraz vakolatra és pedig temperával készült. Lotz szerencsés ötlettel az Olympus derűs világát választotta tárgyul, amely jól illik Ybl gazdag renaissance stílusához és építészetének klasszikus motívumaihoz. Az architektúrát a festői illúzió eszközeivel mintegy áttöri s gomolygó felhők között a görög hitrege képzeleti alakjait eleveníti meg. A látomásszerű kép szerkezetét a csillár nyílása, mint középpont köré építette az alakok ritmikus csoportosításával. A főhelyen áll a lantot pengető Apolló, a költészet, a zene, az ének pogány istene. Fény övezi, de belőle nagyobb, mindent elhomályosító fény árad: a szépség és a művészet ragyogása, mely előtt hódol Aurora és a hórák triásza. A második csoport Zeus és Hera. Zeus arcvonásaiban a festő sajátmagát örökítette meg. Környezetükben van Nike, Ganymedes a sassal, majd elől három istennő: Gea, Demeter és Rhea a bőségszaruval kezében. Sorban a többiek: Pallas Athene, Hermes és Hephaistos, előtte egy nőalak. A másik oldalon Ares két trombitáló géniusszal, Athene mögött Hebe és Herakles. Az aranyszárnyakon tovasuhanó Iris köti össze a kép két részét. A másik társaság a zord borút képviseli. Hades és Persephone, odébb Tiche a három párkával. Itt kuporog Hypnos és Thanatos. Kissé távolabb Artemis és az Erinnysek csoportja. Újabb csoport következik a fiatal Bacchussal az élen. Mellette Ariadne, majd két bacchans és egy szatír csoportja. A másik oldalon Sylenus s a kentauron lovagló bacchansnő. Újabb csoportosulás támad Poseidon körül, aki mellett Amphitrite ül könnyed felhőkön. Velük van a szelek istene, Zephiros és Boreas. A legvonzóbb csoport Aphrodite a három gráciával, Ámorral és Psychével és röpködő amorettekkel. Újabb csoport tűnik elő: a kilenc múzsa. Ez egyben az utolsó is.

A zseniális könnyedséggel, mindig biztos rajzzal, nemes és lendületes formaérzékkel, éppoly fínom, mint élénk szinezéssel festett falkép csupa ritmus, szinte muzsikál. A zene érzetét kelti és hatását erősíti, megfelelően és méltón ahhoz a helyhez, ahová készült. A művész ebből a szempontból valóban megértette feladatát. A kép megjelenítése és szerkezete tökéletes; az alakok és csoportok mozgalmasak, mégis könnyen áttekinthetők. Az egész alkotás magával ragadó lendülete, üde frissesége, sok szépsége lenyűgözően hat. Egyhangú elismerés fogadta, s ma is csodálat tárgya a közönség

és a kritika körében egyaránt. A bűvös benyomás okozta bizonyára, hogy a kritika az egyhangú és megérdemelt hozsannázás közben nem mutatott rá Lotz nagyhírű falképének bizonyos vitatható vonásaira. Kissé szokatlan s nem is egészen helyes a pogány istenek világát a felhők közé, a mennyei szférákba helyezni, amit a klaszszikus festészet hasonló kupola- vagy mennyezetképeken a keresztény vallás alakjai és allegóriái számára tartott fenn, Krisztus, vagy Mária mennybemenetelének, a Szent Kereszt Dicsőítésének, a Szentháromságnak stb. földöntúli ábrázolására. Bár elszigetelten, ha nem is ily „mennyei" együttesben, kivált a barok-korban találunk ellenkező példát is. Az Olympust és isteneit rendszerint reálisabb, földi környezetbe helyezik, ami jobban meg is felel a róluk alkotott képzetnek. Nem a misztérium transcendentális világában, hanem a földi örömök, érzések és szenvedések közt vannak otthon. Ez a látomásszerű képfelfogás már magában is rámutat Lotz barokos hajlamára, ami falképstílusának egyik fővonása s utal az operaházi mennyezet stíluseredetére is. Stílusőse Tiepolo s különösen annak würzburgi freskója. Barokos az operaházi mennyezetkép elgondolása, örvénylő mozgalmassága, alakjainak tartása és szinpadias gráciája. Ez épp Lotz s ennek megállapításával jutunk el a másik, még inkább lényegbevágó fenntartáshoz, melyet — minden elismerés mellett is — a tudományos kritika objektív mérlegére kell helyeznünk. Lotznak szinte már rokokó könnyedségű mennyezete nincs teljes összhangban Ybl architektúrájával és díszítő felfogásával, nyugodt, kiegyensúlyozott, tiszta és zavartalan renaissance stílusával. Lotz mennyezete más, nyugtalanabb és gyorsabb lejtésű tempót diktál, mint a nézőtér építészetéből kihangzó ünnepies, nyugodt ütem. Tény, hogy Operaházunk renaissance nézőterének barok mennyezetképe van. A pályázaton háttérbe szorult Than Mór tömörebb stílusa közelebb állott volna Ybl szelleméhez, de az igazi megoldást a congeniális Székely Bertalan adta volna. Elvi szempontok ezek; a valóság az, hogy Lotz terve túlszárnyalta vetélytársát, Székely meg nem vett részt a pályázaton. Az elvi fenntartások ellenére is Lotz mennyezetképe Operaházunk egyik ragyogó ékessége s a mester legszebb alkotása.

Lotz más falképekkel is díszítette az Operaházat. A mennyezet boltcikkelyeit és a két proscenium páholy felett lévő falon az ívmélyedéseket zenélő puttókkal népesítette be s ezeket a királyi

A M. KIR. OPERAHÁZ HOMLOKZATÁNAK RAJZA.
(Ybl Miklóstól.)

A M. KIR. OPERAHÁZ.

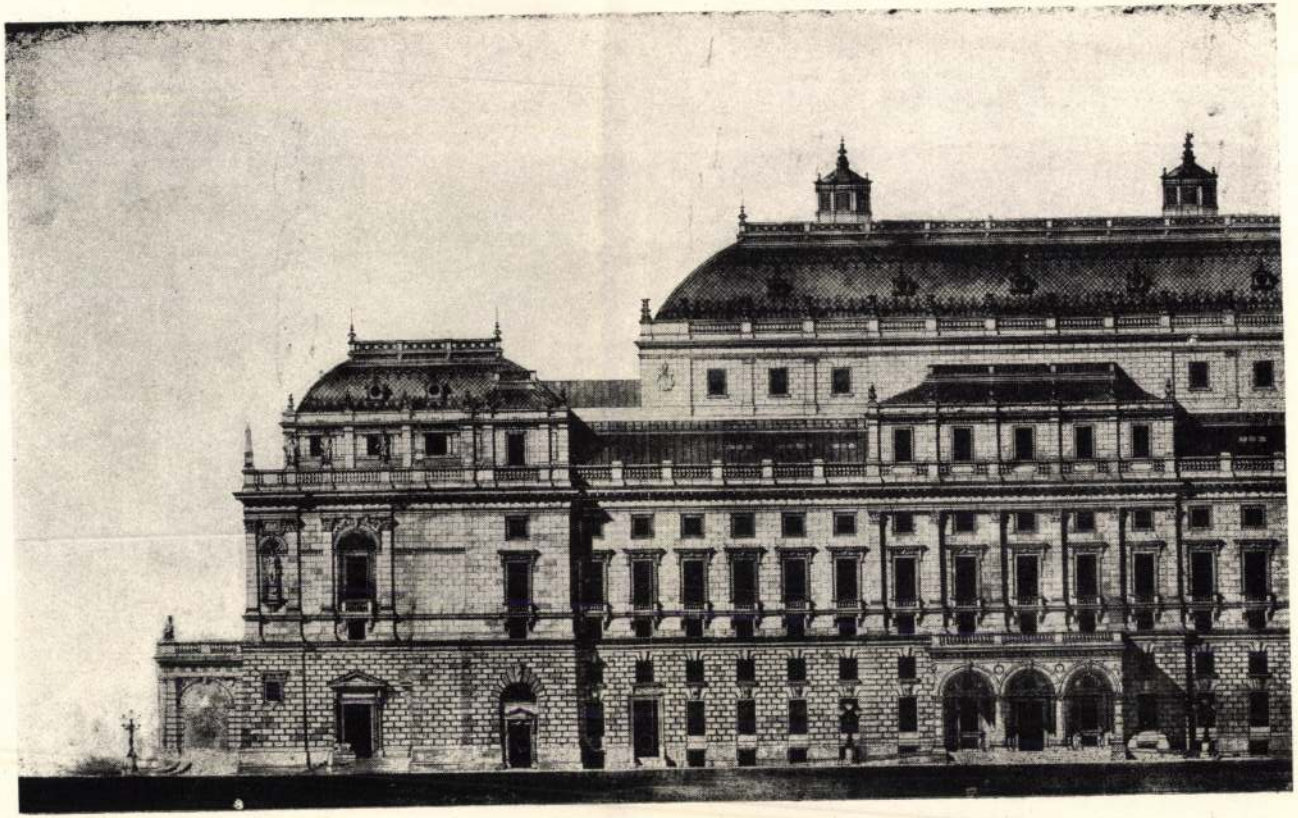

A HAJÓS-UTCAI OLDAL RAJZA.
(Ybl Miklóstól.)

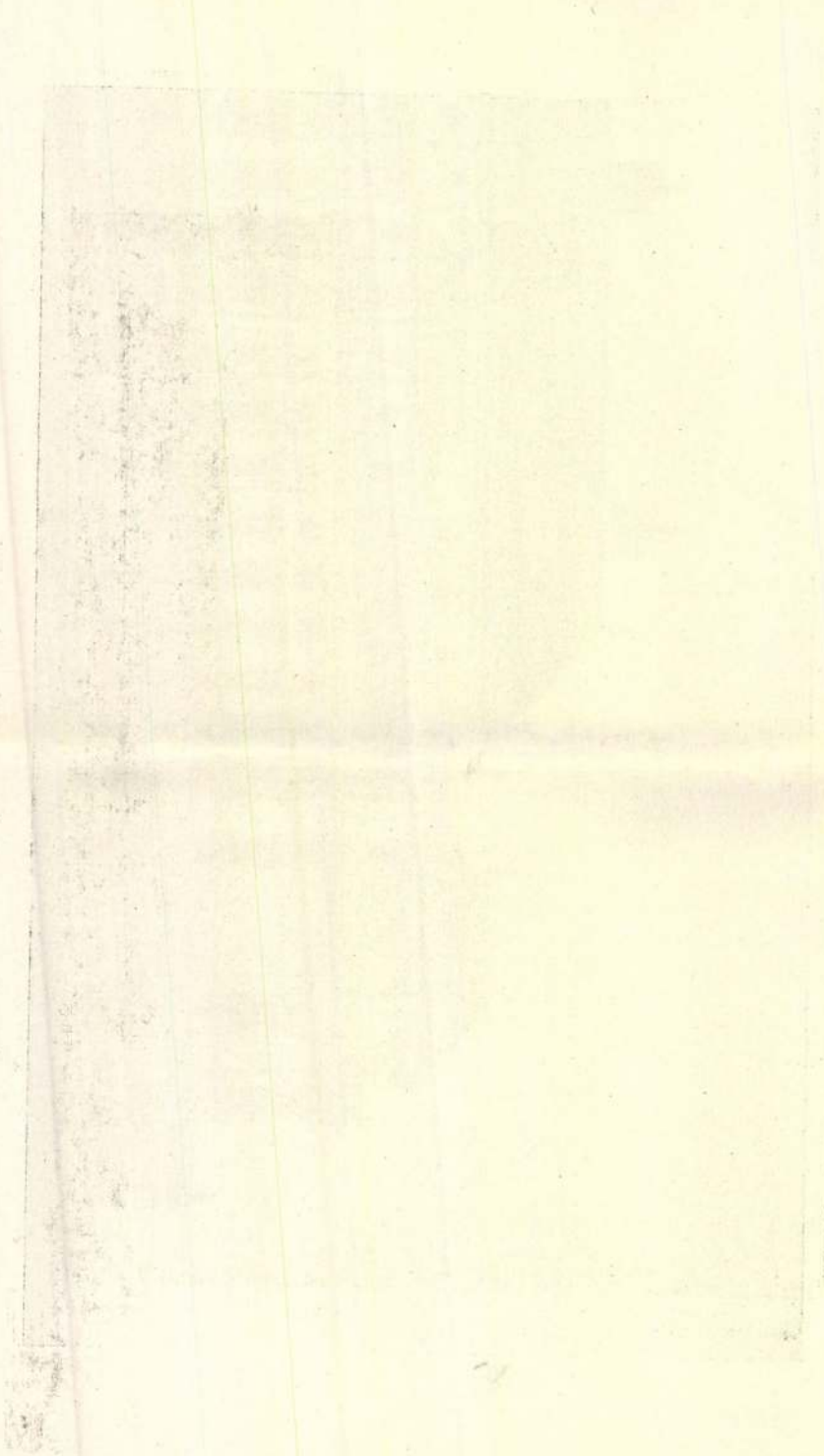

A HAJÓS-UTCAI MŰVÉSZBEJÁRÓ.

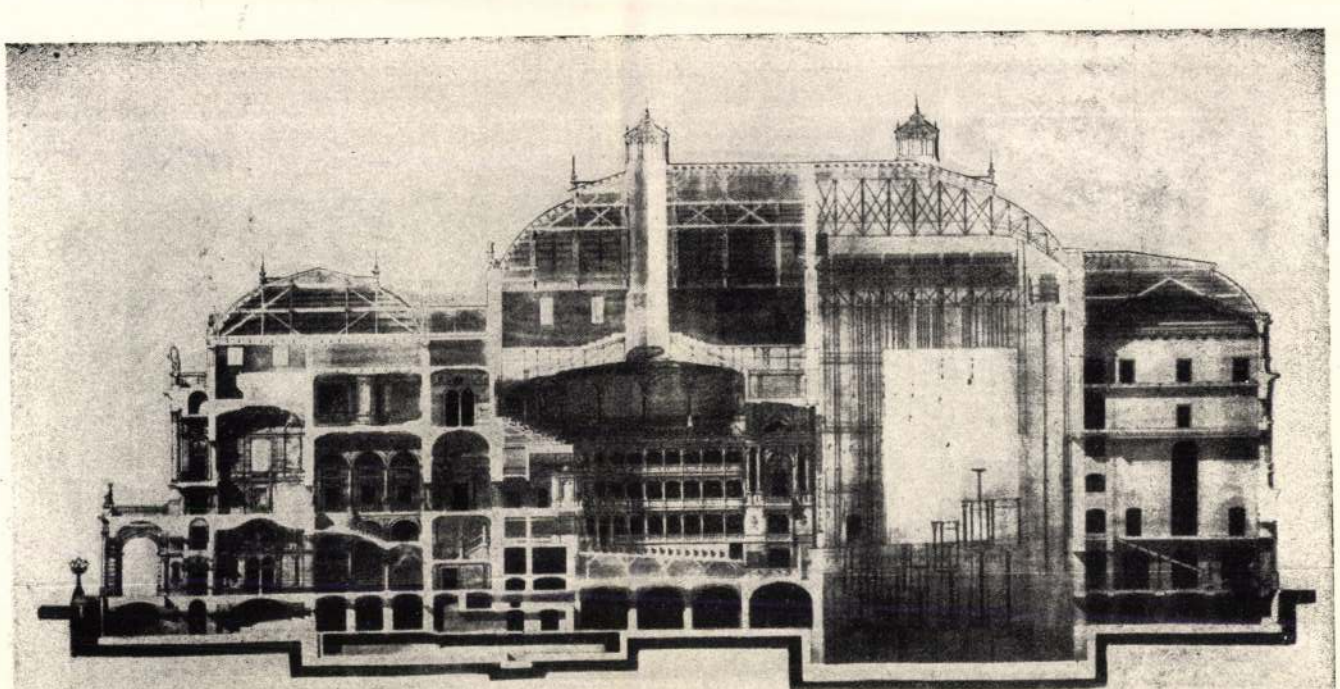

A M. KIR. OPERAHÁZ HOSSZMETSZETE.

A FŐLÉPCSŐHÁZ.

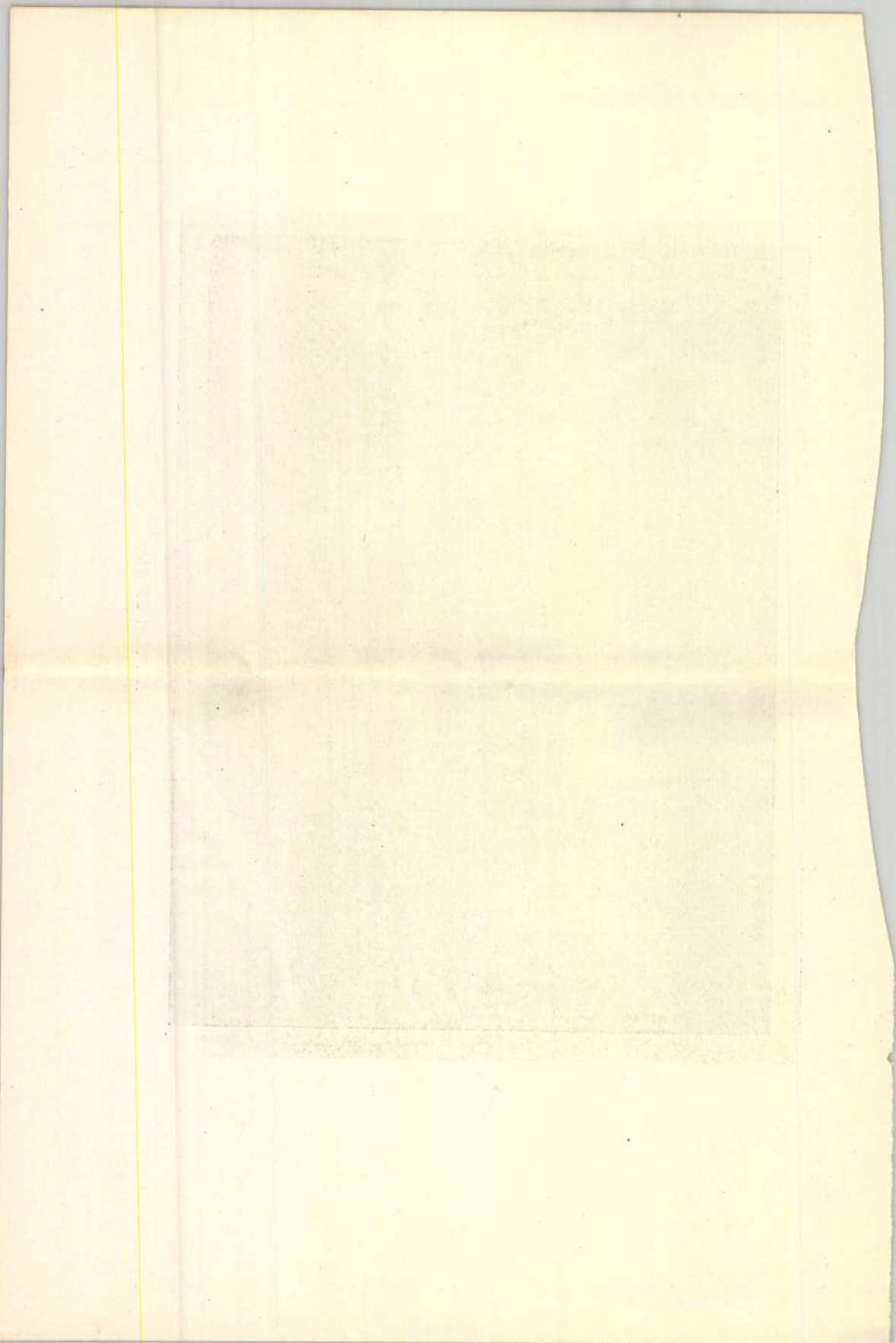

A NÉZŐTÉR.

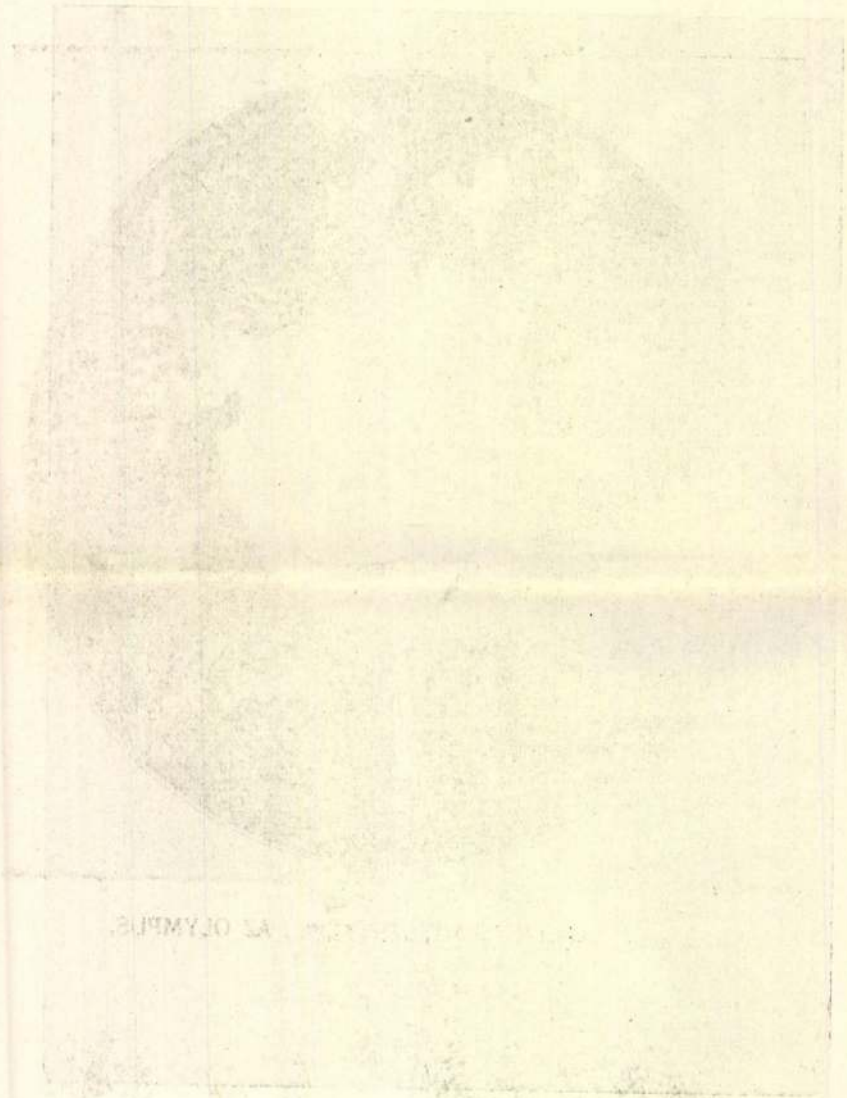

A KIRÁLYI PÁHOLY LÉPCSŐHÁZA

díszpáholy feletti ívmezőben egy bájos amorett-karmester vezényli. A szinpadnyilás oldalfalain arany háttér a hír, dicsőség, a komédia és tragédia allegóriáit festette. A szinpadnyílás lapos mennyezetének háromosztatú mezejét a költészet, zene és tánc allegorikus alakjaival ékesítette; a költészet babérkoszorús női alak, a zene megszemélyesítője hárfán, a táncé csörgő dobon játszik.[67]

*

Operaházunkat kívül és belül a kor legkiválóbb művészei, szobrászai és festői látták el kisebb-nagyobbszabású díszítéssel s valamennyi tehetségének javával járult hozzá az első magyar dalszinháznak s egyben a főváros egyik legszebb középületének művészi hatásához. Tudjuk, hogy mielőtt az építésre a bírálóbizottság 7:1 arányú szavazata alapján Ybl Miklós megkapta a megbízást, szó volt arról, hogy külföldi építészt, Semper Gottfriedot, a drezdai operaház építőjét szólítják fel tervvázlat beadására. Hogy ilyen próbálkozás a belső díszítéseknél ne fenyegessen, Pulszky Ferenc, a Képzőművészeti Tanács alelnöke, továbbá Zichy Antal, a Képzőművészeti Társulat alelnöke és Perlaky Kálmán, annak igazgatója beadvánnyal fordult Trefort Ágost kultuszminiszterhez, hogy kizárólag hazai erők közreműködését biztosítsák az Operaház építkezésénél, külső és belső díszítési munkálatainál.[68] A miniszter áthatva a kérdés nemzeti fontosságától, helyt adott a kérelemnek.

Ybl a nézőteret nemcsak művészileg oldotta meg a legszerencsésebben, hanem gyakorlati szempontból is. A tervezésnél ügyelt rá, hogy minden helyről a legjobban lehessen a szinpadra látni, s a lehető kényelemre is tekintettel volt. Az 1873 június 21-én benyujtott „építkezési és tervezési programm"-ban Ybl a következőket írja: „A dalszinház oly csarnok, mely a műveltebb körök mulató-helyéül szolgál, az azt látogató egyének kényelemhez szokvák s ezt itt is minden tekintetben fel kell találniok, különben el van hibázva a czél. Inkább aránylag kevesebb néző találjon helyet, semmint hogy egy is rossz, kényelmetlen helyet találjon s azért a nézőhelyek beosztásában, mindenek előtt e tekintet tartassék szem előtt, különösen a mértékre nézve. Egészben véve körülbelül 2000 néző számára volna helyről gondoskodandó." Közbejött a bécsi Ringszinház tűzkatasztrófája s így túlzott óvatosságból a szám 1200-ra csökkent. Midőn az Operaház felépült, bizonyára még a

bécsi tűzkatasztrófa hatása alatt kötöttek négy biztosító intézettel szokatlanul magas, 1,200.000 forint értékű tűzbiztosítást.[69]

Az eredeti 1200 ülőhely ekként oszlott meg: 454 földszinti támlásszék, 22 földszinti, 25 első és 22 második emeleti páholy (egyenként 6 ülőhellyel, amihez még 60 pótülés járul), 253 harmadik emeleti erkélyülés és 152 zártszék. Állóhely nem volt és ma sincs.[70] Az 1930-as években az ülőhelyek száma 89-cel gyarapodott s így a mai befogadóképesség 1289 személy. A földszinti támlásszékek és zsöllyék nádfonatú ülőkével vannak ellátva, karjuk és hátuk pedig vörös bársonnyal bevonva. Minden egyes ülés alá szellőztető-rostélyt alkalmaztak, a páholyokban kettőt-kettőt, melyeken át óránként háromszor cserélődik a levegő, egyenként és óránként 600 m^3, télen a kétszerese. Ezeken a rostélyokon áramlik télen a légfűtés melege is.

Érthető módon nagy gondot fordított Ybl az akusztikára, amely valóban kifogástalan. A világhírű karmesternek, Richter Jánosnak véleményét is meghallgatta.[71]

Ybl Miklós

irod

Nefelejts. 1865. 275. l.
(Az ideiglenes or-
magyar téren.) 282. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

Az alábbi épület
tervpályázatán fenti
tervét fogadták el.

Nefelejts. 1865. 302. l.
(Az idezgtenes ország-
ház terve.)

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

Szód

Emlékkönyv a Magyar Akadémia palotájának megnyitási ünnepélyére

Pest, 1865. 17. l.

Fenti Szkalniczky Antal-nak társa volt a palota építésének műveztetésében

Ybl Miklós (?)

vród
2

Pasteiner, Julius:
Der Sparkasse-Brunnen. Pester Lloyd.
1879 máj. 16.

~~Bányászmécses III. 212.~~

~~— öv III. 212.~~

~~— emblémakkal díszített tárgyak III. 212~~

~~— csákány III. 212~~

Ybl Miklós

vod
2

Pasteiner Gyula:
Az új országház
Pesti Napló 1872.
jan. 14.

~~felsőmagyarországi~~

Bányász-múzeum, / V. 164.

Y bl. Miklós

wod

Les Pbreg

161. l. 181. l.

199. l. 209. l.

HELYSÉG

Nyitraderék.

VÁRMEGYE

SZAKCSOPORT

Vasmű

KOR

Kösé

ŐRZÉSI HELYISÉG

templ.

TULAJDONOS

MÉRET

TÁRGY

Kapu vasalás.

LEIRÁS (ANYAG, MEGMUNKÁLÁS, DISZITÉS, FELIRAT, JELZÉS):

FÉNYKÉP, RAJZ

Ybl Miklós

tervei szerint épült
az ókígyósi Wenck-
heim kastély veneszániz
stilusban 1875-79-
ben.

Karács Békésom

II. 187-l-
hegyel

15. Velencei falak ..... (70 × 100) 600 P
16. Parkban ..... (70 × 100) 600 P

FÜREDI EDÉNYÁRUS

A közfestületek és közintézetek jogiszemélyisége és képviselete" kér-
ágügy-
ondoni
a jogi
llgatta.
ovábbá
társa-
könyv-
anya-

gyetem
Rocke-
51 1935
an töl-
z Uni-

angolországi kiküldetést. Az ilymódon Anglliában töltött tíz hónap alatt egyaránt foglalkozott a polgári peres és perenkívüli eljárással, a m. kir. igazságügyminisztérium megbízásából pedig különösen az angol fizetésképtelenségi jogot tanulmányozta. E célkitűzésének megvalósítása végett először — jogtörténeti szempontból is — az ügyvédségi szervezetet igyekezett megismerni, majd beható kutatás tárgyává tette a peres eljárás terén a perelőkészítést (interlocutory proceeding), a perenkívüli téren pedig az injunction intézményét és az ingók végrehajtását, mint amely tanulmányok gyakorlati hazai jogéletünk perjogi reformtörekvéseinél is értékes útmutatásokkal szolgálhatnak. Ugyanez a szempont vezette a főtörvényszék előtt folyó eljárás két újabbi leegyszerűsített formájának, az Order XIV. és az 1932. évi New-Rules-eljárásoknak tüzetes tanulmányozására is. Általában figyelemmel kísérte az angol perjogi reformtörekvéseket, amit megkönnyített számára az a körülmény, hogy a Royal Commission on the Despatch of Business at Common Law éppen kintléte idején ülésezett és így annak előmunkálatait ülésein és a tárgyalási jegyzőkönyvekben közvetlenül tanulmányozhatta. Minthogy a polgári perjogot az egye-

Ybl Miklós

l.

Diviparmtört

257, 258. l

1574. Brocky K.:

Női fej.

A vállig
és kékes-fehér
lefésült haj
csíkos ruhája

Olajfest
Vétetett
Kelt
20-án 6.
tatott 1898.
IV. 22. én 3

Tarkázati

Ψ ~~[illegible]~~ J. R.
Laurenttől

T(392/97)

Hl Miklós

vied
a

Péter II.

103. l.
117 l. kappel
118. l.

Mészáros céhkerső, (szines fajánsz) felhatán, 1835-
ből

Ybl Miklós

[illegible]

Mysk Ernő

29, 33. l

Santis VIII. 243.

Ybl Miklós

Lásd okv.

Historia 1930. III évf
4-6 sz. (Pestbudai
Emléklapok) 96 és
kv. ll.

Kálvinteri dis-
kutál szóló
cikk.

A *MŰVÉSZI IP*

Egy hatod hasáb díja egyszeri hirdetésre 2 frt, az egész
Megrendeléseket elfogad a k

Császári és királyi udvari szállító.

FISCHER IGNÁCZ BUDAPESTEN

porczellán- és majolika-gyáros.

Gyár: VII. kerület, külső dob-utcza 17. sz
Főraktár: IV. kerület, bécsi utcza 3. sz

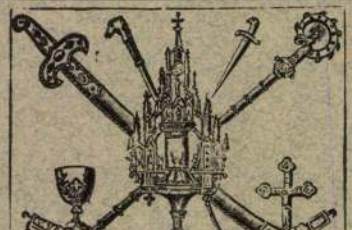

LINK FÜLÖI

ékszerész Budapesten

készit művészi kivitelü ékszere
ket, egyházi és egyéb disztárgy
kat, mentekötöket és öveket dis
öltözetekhez aranyból, ezüstbő
zománczczal és drágakövekkel d
szitve akár régi minták, akár
tervek szerint, régi ezüst- é
arany-tárgyakat eredeti állapotu
hoz hüen helyreállit.

*Műhely: IV. ker. magya
utcza 29. sz.*

JACOBEY ÉS TÁRSAINAK

az iparművészeti társulat által ajánlott vállalata elfogad meg
bizásokat **a vallásos festészet minden ágában**; készít fresko
és oltárképeket, decorativ festményeket; épit, aranyoz, fest é
márványoz oltárokat, szószékeket, keresztelő-kutakat; kész

Ibl Miklós

l.

Egyházm. Lap

I. 64. l.

96. l.

223, 224. l.

Ybl Miklós

Szód
2

Divald 1927

146. l.
148. l. (Kötelszőr)
149. l.

Stampe _____

R. ACCADEMIA D'UN

ROMA - VIA GIULIA, 1

Viaggiatore

Dr. Frenta

Biblioteca
di storia dell'arte

Ybl Miklós

terveste a tót-
megyeri Károlyi-
kastély új szárnyát

Thury Nyitra-Pozsony vm

119. l –

~~Aranglelet, dunakömlödi V. 188.~~

Ybl Miklós

inod
2

Nefelejts. 1867. 22. l.
(Kammer kávés
kioszkja.)

Kat. Cecilia vt.
Prot. Cecilia

9. Matrona

CSÜTÖRTÖK

23

Kat Kelemen
Prot. Kelemen

10. Olimpa

PÉNTEK

24

Kat. Ker. János
Prot. Emma

11. Géza

SZOMBAT

25

Kat. Katalin vt.
Prot. Katalin

48 hét

1944 NOVEMBER 30 nap

12. A. János

Ybl Miklós

l.

Gerevich romantikoriemi

30-l.

1515. Baditz Otto:

A gyermek álma.

A földre terite
~~szőke kis~~ gyermek (Jézus
feny lebeg. Előtte ó
övezi, fátyolja világís-
~~mögött~~ túl a virágzó rózsa
egyike, a Madonna ~~anya~~ (mög
ton vidéki kertet ábro
zos és a rózsabokron job
Ez utóbbi kettő a mü
a mester jelzése ez: „BA
Olajfestés, vás
Vétetett 1896
Ára 4000 fr
Elszámolta
lás elfogadtatott 1887. III. 2

F 339/96. 382/96.

Az 1897. III. 30-diki 19650
zetközi kiállításra adat
szo- (415/97), mint a 78
(469/97).

319/96

232.

Ybl Miklós

Nagycenki neoromán
rk. templom

l.

Thirfelsödmaintul
159. l.

Római bronz orvosi szerszám

VI. 275.

Ybl Miklós

Ikervári Batthyány
kastély átalakítása
Pollack Mihályhyal
1847

l.

Thirfeltödmántul

280. l.

STÜHMER

STÜHMER

STÜHMER

STÜHMER

STÜHMER

STÜHMER

STÜHMER

STÜHMER

Ybl Miklós

vród

Neij Béla:

Nemzeti építőművészet és stilus. Bp. 1917.

B. l.

82
83
84
85

1886
87
88
89
90
91
92
93 1/2
94
95
96
97
98
99
1900
01
02
03
04
05
06
07

Ybl Miklós

wód
z
Vámos Hagyományok
214, 215. l.

CATALOGUE

DU

PANTHÉON ÉGYPTIEN

PAR

M. TANO, antiquaire

Le Caire (Egypte)

IMPRIMERIE A. LUC
29, passage du Caire — PARIS
—
1889

Ybl Miklós

l.

Csatkai Sopronkőrny

39. l.

A Magyarországi

PROHÁSZKA KÖRÖK

alakuló ülése 1935. október 2-án, (szerdán) délután $^{1}/_{2}$5 órakor a SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT díszteremében. (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.)

Felelős kiadó: Kézai Béla. Stephaneum r. t. Budapest.

Ybl Miklós

után

Siklóssy László dr.

Svábhegy. Bp.

1929, 108, 109. l.

531. KÉT DISZEDÉNY FEDŐVEL ÉS

ellán, két füllel, türkizkék alapon reliefarany diszitéssel és XIX. sz. — Grosse gedeckelte Schale, Porzellan, mit zwei Goldrelief und Blumenmedaillone. Sèvres, XIX. Jh.

ALAPZATTAL, KÉT MÁRTÁSOS TÁLKA ÉS TIZENÖT pire alak. Bécs, 1822. — Suppenterrine mit Deckel auf lan, mit Blumendekor, in Empireform. Wien, 1822.

zfoglalatban. Kék testén kerek medaillonban szines tájkép. nkgefässe. Porzellan, in Bronzefassung. Auf der blauen Lei- on. Französisch, Louis Philippe.

el, sütő mellett áll, kezében nyársra tüzött szárnyasokkal. ur, ein wenig bemalt, neben dem Bratrohr stehend, in der en, um 1765. Illusztr. XXIV. tábl.

llánszobrocska. Meissen, 1745 k. — Mohrenfigur, Porzellan,

ka, az olasz komédiából. Meissen, 1750 k. — Dottore, far- ödie. Meissen, um 1750. Illusztr. XXIV. tábl.

ka, rokokó talapzaton. Kaendler mintája. Meissen, 1750 k. llanfigur, auf Rokokosockel, Modell Kaendler. Meissen, Illusztr. XXIV. tábl.

szines virágdiszitéssel, fülén madár. Bécs, 1780 k. — Zwei

Ybl Miklós

terveste és épitette
gróf Károlyi Gyula
sasvári kastélyát
1882-ben.

Dornyay Salgótarján

102. l.

özv. DAL[illegible]
dohánykisáruda
• KIRÁLYHÁZA •

Ybl Miklós

vród
z

Polgárdy Tichest

34. l.

Ybl Miklós

Erdő
s

Marschall Székesf.

537 l.

Ybl Miklós

ivod

z

Birókczik

268. l.

Deivai múzeum VI. 113.

Ybl diklós

irod
2

Fiebermodnüv

98. l.

Kisegrád, vár

242

Ybl Miklós

Wod
2

Barát-Éber-Takács

A művészet története –
II. k. Európa mű-
vészete. Bp. 1934
347. l –

ságát és nem volt többé az a katedra, ahonnan egykor a magyar közvélemény minden rétege szivesen és áhitattal fogadta a tanitásokat. Igénytelen véleményem szerint ennek az oka részben az, hogy az ujságirói hivatás terén is hiányzik a háboru, illetve a forradalmak óta a megfelelő Nachwuchs, a jó, értékes és megbizható utánpótlás. Az ujságirás mezejét is éppugy, mint a legtöbb más hivatás területeit tulnyomó nagyrészben inferiorisabb, szellemileg értéktelenebb, müveltségben és készültségben hátramaradottabb elemek özönlötték el, s minthogy ezek többnyire fiatalabbak és fizikailag erősebbek, ezeknek a hangja érvényesül jobban, nagyobbakat tudnak rikoltozni, még pedig nemcsak az ujságok hasábjairól, nemcsak a telefonba, amelynek mikrofónjánál érvényesül mostanában a legtöbb, ortográfiát nem tudó mai iju, ugynevezett ujságiró, — hanem a nyilvánosság előtt zajló magánéletükben is. Egzakt tények ezek, s akármennyire bántók és fájdalmasak, legalább ebben a munkában, egy békebeli ujságiró visszaemlékezéseiben, elégtételt kivánok szolgáltatni a kataklizmák után is tulnyomó nagy részében jó izlését, lelki

Ybl Miklós

zvoá
z

Kurtz Vilmos -

A budapest - ferenc-
városi röm. kath.
plébániatemplom.
Bp. 1879. 22. l.
23. l. 34. l. 44. l
47. l 48. l

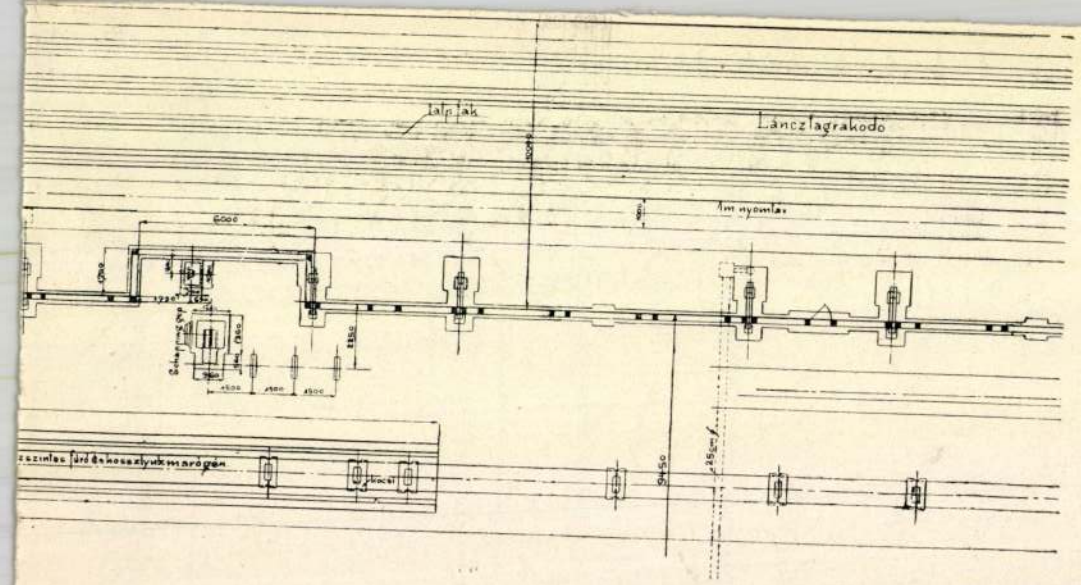

2.

Ybl Miklós

Ivod
2

Föti templom
vers.

Kiss Kikl kath. Magy

453. l.
454.
455. l.
456. l.

Ybl Miklós

vod

Kővárymillen

215 l.

FENWICK

Ibl Miklos

Bpest ferencvárosi
templom

kepe repr.

Kiss Biklnath Magy

485. l

Ybl Miklós

wód

Försterakadmüemlu

82. l.

hogyha az ország továbbra is királyság marad, — akkor igényt ne tartana a trónra?

Az ujságirók, akik eddig figyelemmel hallgatták és jegyezték a politikusok nyilatkozatait, uj meg uj hireket hoztak ugy a nagyhatalmak, mint az akkor megalakult kisantant államok kormányainak sulyos állásfoglalásairól és a szó nyomban a külpolitikai helyzetre terelődött át. A pártnak egyik fiatal külpolitikusa elővette jegyzetkönyvét és sorra idézte belőle mindazokat a fontos eseményeket, amelyek Magyarország külpolitikai elszigetelését idézték elő, sőt egyenesen Magyarország ellen irányuló megegyezéseket és szövetségeket hoztak létre, egytől-egyig kizárólag a nyitvamaradt Habsburg-kérdés, Károly király közismert törekvései és a magyar restaurációs tervek miatt. Szerbia már április harmadikán egy koronatanácson nemcsak a fegyveres beavatkozást határozta el Magyarországgal szemben, de a határokon négy hadosztályt koncentrált, még többet mozgósitott és készenlétbe helyezett. Károly király tervei adták meg a döntő lökést Romániának a Benes által kitervezett kisantanthoz való csatlakozásra és már április 23-án a cseh és román kormá-

Ybl Miklós

arch-repr

wod

Kiss Szikl Nath Magy

353. l.

Herrn Adam Stein

Ybl Miklós

Grod

Pasteur

A mivelsetek tort-

199. l.

rozta, hogy feleségül veszi Chotek Zsófia kisasszonyt, Izabella főhercegnő udvarhölgyét. Szándékától el nem térhet, mert becsületszóval kötötte le magát menyasszonyához. Tudja, hogy őfelsége a legnagyobb ellenszenvvel fogadja majd ezt a hirt, de az ő életének boldogságáról és becsületéről van szó. Azért fordul a magyar miniszterelnökhöz — mondta a főherceg —, mert tudja, hogy az osztrák politikusok közül senkisem merne a dologra vállalkozni. Fölkér arra, hogy már első audienciám alkalmával jelentsem a dolgot az uralkodónak, illetve eszközöljem ki a beleegyezését és ő örökké hálás lesz ezért a baráti szolgálatért. A brucki állomáson a főherceg leszállt a vonatról, mert nem akarta, hogy velem együtt lássák a bécsi pályaudvaron. A királynál történt audiencia során engedélyt kértem tőle, hogy nem hivatalos minőségemben előterjesztést tehessek az uralkodó-családot igen közelről érintő ügyről, melyre külön megbízást kaptam. A király erre közelebb ült hozzám és igy válaszolt:

— Also, sprechen Sie ganz offen zu mir!

Ybl duktus

l.

Rapaics Ligeti

7. l.

Ybl Miklós

Nobra

Repr.

Mag Vercke

III. 185. l.

Ferencvárosi

templom

Repr.

n.o. 187. l.

Emlék

n.o. 191. l.

MAGYAR POSTA
30

Ybl Miklós

vod
z
Forum - 1935 - 38. l.
(Ybl Miklós emlék-
ünnepélyi)

Ybl Miklós

vőd
i

Bierbauer Virgil

Az építészet. Magyar
Művelődéstörténet.

V. k. Bp. é n. 576,
578. l – 580. l –
583. l. Keppel – 584. l.
(Keppel)

HELYSÉG
Tarpa.

VÁRMEGYE
Bereg.

ŐRZÉSI HELYISÉG
ref. t.

TULAJDONOS

SZAKCSOPORT
Önművesség

KOR
1816.

MÉRET
38 cm.-re.

ALCSOPORT

SZÁRMAZÁSI HELY

MESTER
Simon

SZEMÉLYI VONATK

EGYÉB ADAT

TÁRGY
Önkanna.

MILYEN KÉP VAN RÓLA?

Ybl Miklós

vrád

Lósy

100, 102, 103. l.

MMÉKözl

kamarai tikar ur a gyűlés után.
... nem totszik a határozat lépjenek ki a szövetségből!

vezkedés kisérletének büne miatt (az esküdtszékké alakult árvaszéki ülnökök és kamarai titkárok bizonyára igy minősitették lelkükben a szövetség ujságiró tagjainak vétkes megmozdulását) a hivatásos ujságirók létérdekét gondozó inditványt statárialiter kivégzésre itélték.

A főtárgyalást a hivatott toll a következőkép irja le:

A V. H. O. Sz. nevezetes közgyülését az igazgatóság gyülése előzte meg. Az ülést a kitüzött időnél hamarább megkezdték ugyan, de a napirend oly hosszu volt, hogy a mellékteremben már zajongott a közgyülésre összegyült tagok sokasága, amikor a Sas Ede inditványára került a sor.

Az inditványt, Palócz László titkár fölolvasván, jelentette: Erre vonatkozólag az igazgatóság javaslata a következő:

Ime, a gondolatolvasás tudománya! Palócz titkár ur már előre tudta, mi lesz az igazgatóság javaslata, holott az igazgatóság a javaslatot nem is tárgyalta! Csak ő terjesztette Szávay Gyula alelnök (kamarai titkár) elé az ügyeket előtte való nap este.

De hiszen a Sas Ede inditványa ellen már az ismerkedési estén megindították az agyonbunkózási eljárást. A vezérszerepet ebben Edvi Illés László kamarai titkár, Rábel László árvaszéki ülnök, tehát valódi hivatásszerü hirlapirók vitték. Ők kiabálták fanatikusan:

— Nem leszünk szociálisták!

Az igazgatóságban Sas Ede röviden szólalt fel, az elnök kérte, hogy érveit majd a közgyülésen adja elő, mert az idő sürget. Egyébként az igazgatóság ugy találta, hogy Palócz László helyesen olvasta ki az ő gondolatukat. Megtudták tőle, mi a véleményük a dologról.

— Elfogadjuk! — lelkesedett a Palócz által fölolvasott javaslatért, a hirlapirók helyzetének javitásáról szóló inditvány elvetéséért Kisteleki Ede (a Magyar Élet- és Járadékbiztositási r. t. szegedi ügynöke).

A közgyülésen is ellene szegődött az inditványnak az idő. Csaknem egy óra volt, amikor annak tárgyalására került a sor.

Palócz László titkár fölolvasta az igazgatóság javaslatát, amely sze-

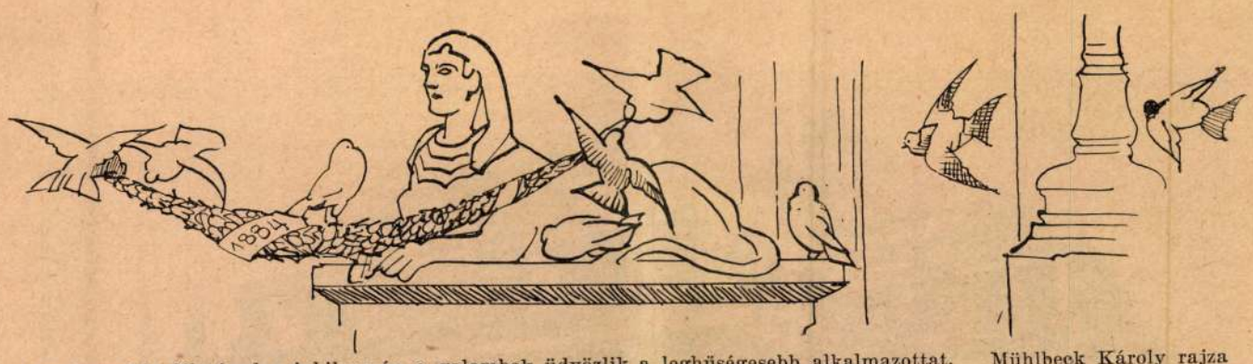

Az Operaház félszázados jubileumán a galambok üdvözlik a leghűségesebb alkalmazottat. Mühlbeck Károly rajza

utazzék fel Bécsbe, ahol az anyai nagybátyja patikuskodik. Valami csodálatos víz tartotta akkoriban izgalomban a világot: aki iszik belőle, annak elmúlnak a ráncai, húszévessé lesz újra. Bécsben már állítólag ismerik ennek a csodaszernek a titkát, itthon azonban milliomossá lehet, aki elsőnek kezdi árulni. A sógorban csak lesz annyi becsület, hogy beereszti az unokaöccsét a laboratóriumába.

Az öregúr ma is éppen úgy rendelkezett a házanépe fölött, mint a fia legénykorában. József ellenkezés nélkül indult neki a nagy útnak.

A rokonok megörültek neki: a nénje még sírt is, amikor József édesanyjára, az ő testvérére fordult a szó: a jó asszony ugyanis már évek óta béna volt mindkét lábára. A nagybácsi pedig páholyt hozott aznap estére az operai előadásra.

József csak állatheccet látott idáig, azt is mindössze egyszer, a pesti cirkuszban. Mégis olyan egykedvűen ült a fényes lózsiban, mintha minden este az Italiana in Algeriet énekelnék neki a világ első művészei. Még a szemét is lecsukta.

Az unokanővérei vihogtak és oldalba bökdösték egymást: ez elaludt.

Egyszerre finom, fényes, könnyű és tiszta hang szárnyalt fel a színpadról. József kinyitotta a szemét, azután felugrott és a három hölgy között, aki elöl ült a páholyban, kifurakodott egészen a bársonykorlátig. Egy pillanatig mereven bámult az énekesnőre, azután felkiáltott:

— Linka!

Túlkiáltotta a zenét. A nézőtér idegesen kezdett mozogni. Persze: az osztrákok nem tudhatták, mit jelent az a szó, amelyet egy izgatott fiatalember kiált bele a sötétségbe, hát nem csoda, ha megijedtek.

Akkoriban többször is előfordult, hogy izgága, ifjú tüntetők zavart és botrányt próbáltak okozni a szabadság nevében. A színház különösen alkalmas terület volt erre; a policia éppen ezért megrakta a karzatot polgáriruhás rendőrökkel. A nagybácsi fölszisszent: Bécsben nem volt mulatságos összeütközésbe kerülni a rendőrséggel.

A néni, aki még tudott magyarul, csillapítani próbálta az öccsét:

— Charlotte des Étoiles-Saint Denis énekli az olasz nőt, fiam. Saint Denis vicomtenek hívják az urát, a des Étoiles pedig a leányneve. Telivér francia dáma, a párisi Nagyopera divája. Egyetlen estére tudta megszerezni vendégszereplésre az intendánsunk. Honnan ismerhetnéd?

József nem felelhetett, mert diszkréten megnyílt a páholy ajtaja és egy frakkos úr nyitott be rajta, aki intett neki, hogy menjen vele.

Lehet, hogy a színháznak volt az alkalmazottja, de az is lehet, hogy estiruhás detektív volt. A bécsi család igen rosszkedvűen tért haza. Végre is: bizonyos mértékben felelősek voltak a vendégükért.

József ugyanis nem tért vissza az előadás végéig. Később sem. Most már bizonyos, hogy detektív vitte el. Majd lépéseket kell tenni a kiszabadítására, igazolni, hogy nem akart semmi rosszat és nincs összeköttetésben titkos társaságokkal...

A bácsi városi tanácsos volt és még soha életében nem volt dolga a rendőrséggel. Érthető tehát, hogy amikor hajnaltájt megkopogtatták a kaput és Józsefet látta odalent, egyedül, fegyveres kíséret és házkutatásra készülő detektívek nélkül: maga rohant a nagy kulccsal és nyakába borult az öccsének.

József nem volt hajlandó nyilatkozni az élményeiről. Jól ráijeszthettek a rendőrfőnökségen. Többé nem mentek vele színházba és megkönnyebbülten lélegzettek fel, amikor egy hét múltán hazafelé vette az útját. A zsebében ott volt a csodaszer receptje.

Nyitva állt az út a gazdagság felé, József ezt is olyan közömbösen vette, mint minden mást a világon. Még valamivel szomorúbb és szótlanabb lett, mint azelőtt. A nénje írt azóta és mellékesen megemlítette, hogy a rokonának kellemetlen kis kalandja volt Bécsben. József maga azonban, amikor kérdezgették, csak annyit mondott röviden, hogy Bécs a legszebb város az egész világon.

Tél elején műkedvelő színielőadásra készültek a város gyerekei a gazdag patikusék házánál. A kis Józsefnek eszébe jutott, hogy apjának van egy virágos bársonymellénye, amelyet akkor csináltatott, amikor Bécsbe ment és azóta sem vett fel. Ő ebben a bársonymellényben akarja játszani a királyfit.

Egy kis kutatás után, amelyben Katinka húga is segített, megtalálta a csodaszép ruhadarabot egy faliszekrény alsó fiókjában. Ezt a fiókot apa mindig kulcsra zárta, de a kulcsot szerencsére megtalálták a házikabátja zsebében.

Katinka valami keményet érzett a mellény bélésében. Fölfejtette a kézimunkaollójával: jókora elefántcsont-medaillon volt benne.

— Jaj de szép! Gyöngy van rajta. Enyém lehet ez, kedvesanyám?

„Kedvesanyám" fölcsattintotta a medaillont. Kékesfekete hajfürt volt az egyik üvegje alatt, a másik alatt csontrafestett arckép. Az arckép felső sarkában grófi címer. Az alsó szélére pedig ezt írták parányi betűkkel: „Bécs, 26. mart. 1840. Örökre. Linka".

— Ki ez a gyönyörű kisasszony? — kérdezte Katinka, aki meglepetten látta, hogy az édesanyja szeme könnyes lett.

A patikusné megsímogatta a kislánya haját:

— Ez egy szerencsétlen asszony, akit mindnyájan kedveltünk valamikor, ő azonban méltatlannak mutatkozott a szeretetünkre.

— Akkor miért őrzi kedvesapánk az arcképét?

— Mert ő jó ember, — felelte halkan Kató. — Megbocsátott neki... Add csak a tűdet meg a gyűszűdet, kislányom.

Visszavarrta a medaillont a mellénybélésbe, visszatette a mellényt a fiókba, a fiók kulcsát pedig a háziköpönyeg zsebébe.

Abban az időben így volt szokásban az ilyesmit elintézni.

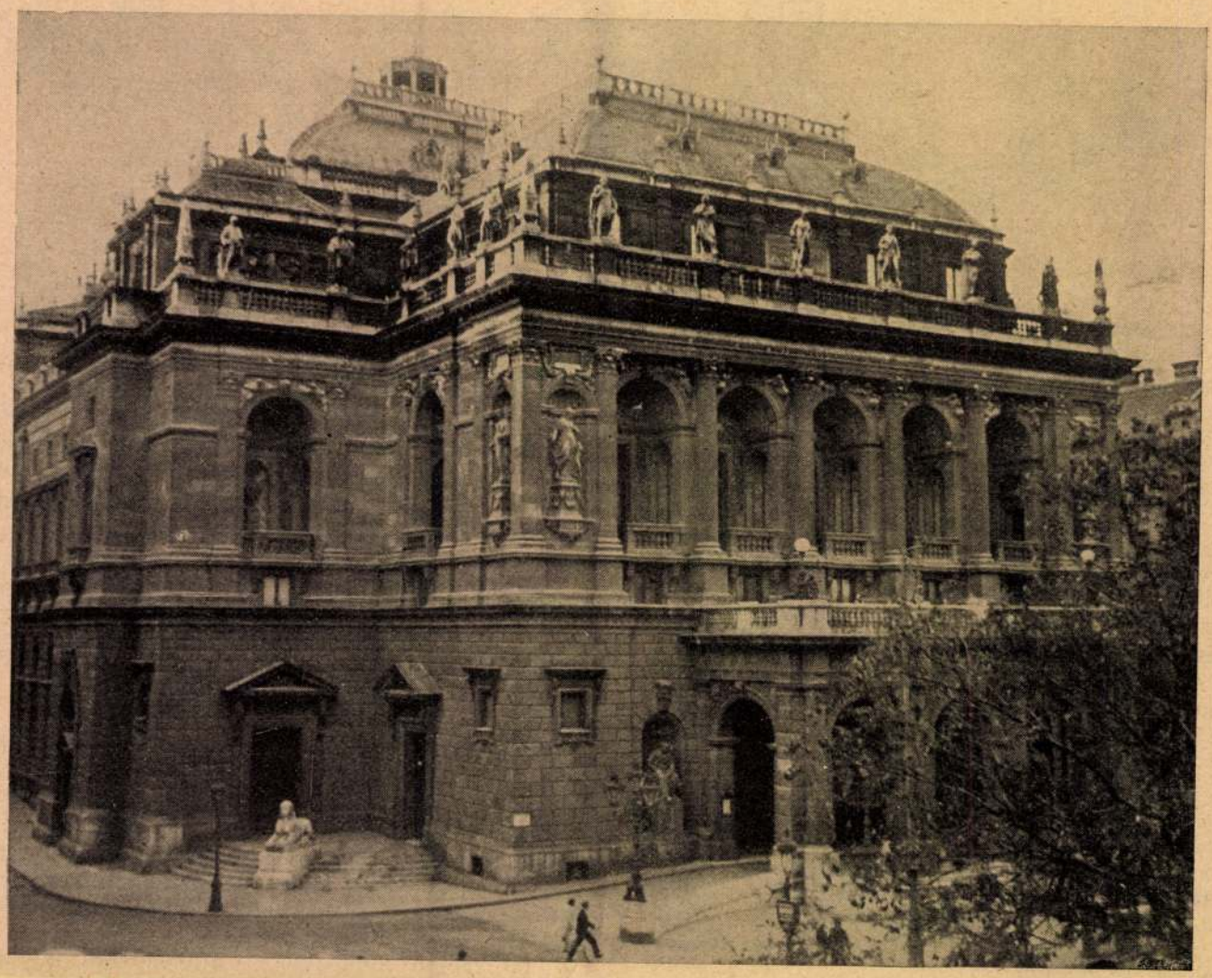

Jubilál az Operaház. A jubiláns: az Operaház épülete, Ybl Miklós műalkotása, amely 50 év előtt, 1884 szeptember 27-én nyílt meg

Zene

Operai jubileum

Az operai évad a jubileum jegyében áll. Az Operaház ötvenéves. Az épület. Igazság szerint a magyar építőművészetnek kellene jubilálnia, mert a magyar operai kultúra megszületésével nem várt addig, amíg káprázatos palotában jöhetett a világra. Már másfélszázad előtt is játszottak operát Pesten. 1793 májusában pedig, a hid melletti játékszínen bemutatásra került az első, eredeti magyar dalmű: Pikko hertzeg és Jutka Perzsi. A színigazgatók tönkrementek, a művészek koplaltak, színpad nem volt, fogadókban, bálteremben, állatheccek színterén játszottak: de előadták Mozart, Bellini, Rossini műveit. Lelkes muzsikusok magyar dalműveket írtak. A Pikko hertzeg kottája elveszett, de már a kolozsvári Ruzitska József dalművei fennmaradtak. A Nemzeti Színház 1837-ben az operát is befogadta és két évvel később bemutatta az első magyar dalművet, a Hunyadi Lászlót. Erkel karnagy úr nemcsak költő volt: mint karmester olyan légkört teremtett a színházban, amelyben kiterebélyesedhetett az operai kultúra fájának lombkoronája. Ezt Berlioz és Wagner Richárd is elismerték, akik, mint vendégek, megfordultak a Nemzeti Színházban. A magyar operai kultúra hőskora arra az időre esik, amikor ott, ahol az Operaház áll, a hajdani Hermina-téren, még halat árultak. A magyar opera múzsája közel száz esztendei vándorlás, koplalás, küszködés után jutott csak el az Andrássy-úti fényes palotába. Mi tartotta életben? Miért küszködött, miért éhezett? Dalos kedvét hogyan nem vesztette el ez alatt a keserves száz esztendő alatt? A magyar operai kultúra története is fényes példája a szellem, a lélek csodatevő erejének. Jászolban született, szellős fahodályban jött világra a magyar opera, szegénység, közöny, csúfolódás fogadta, mégis betöltötte hivatását: egy szebb világba emelte a lelkeket, anyagi eszközök nélkül is, szegényen is, az elhivatottság- és ihlet-adta mágikus erő segítségével. A magyar dalmű megteremtője: Erkel és az első magyar világsikert ért dalmű költője: Goldmark már öreg ember volt, amikor Ybl Miklós díszes palotája felépült. És már évtizedek óta állt ez a palota, amikor végre olyan magyar zeneszerzők szólaltak meg benne, mint Bartók, Dohnányi, Kodály és Weiner. Az ő megszólalásuk: a költőké, a zeneművészet igazi örömünnepe. Ezt ne feledjük el az idei jubileumon sem! A keret, az oltár, nem közömbös. De minden oltárnál ezerszer fontosabb: az ige.

F. GY.

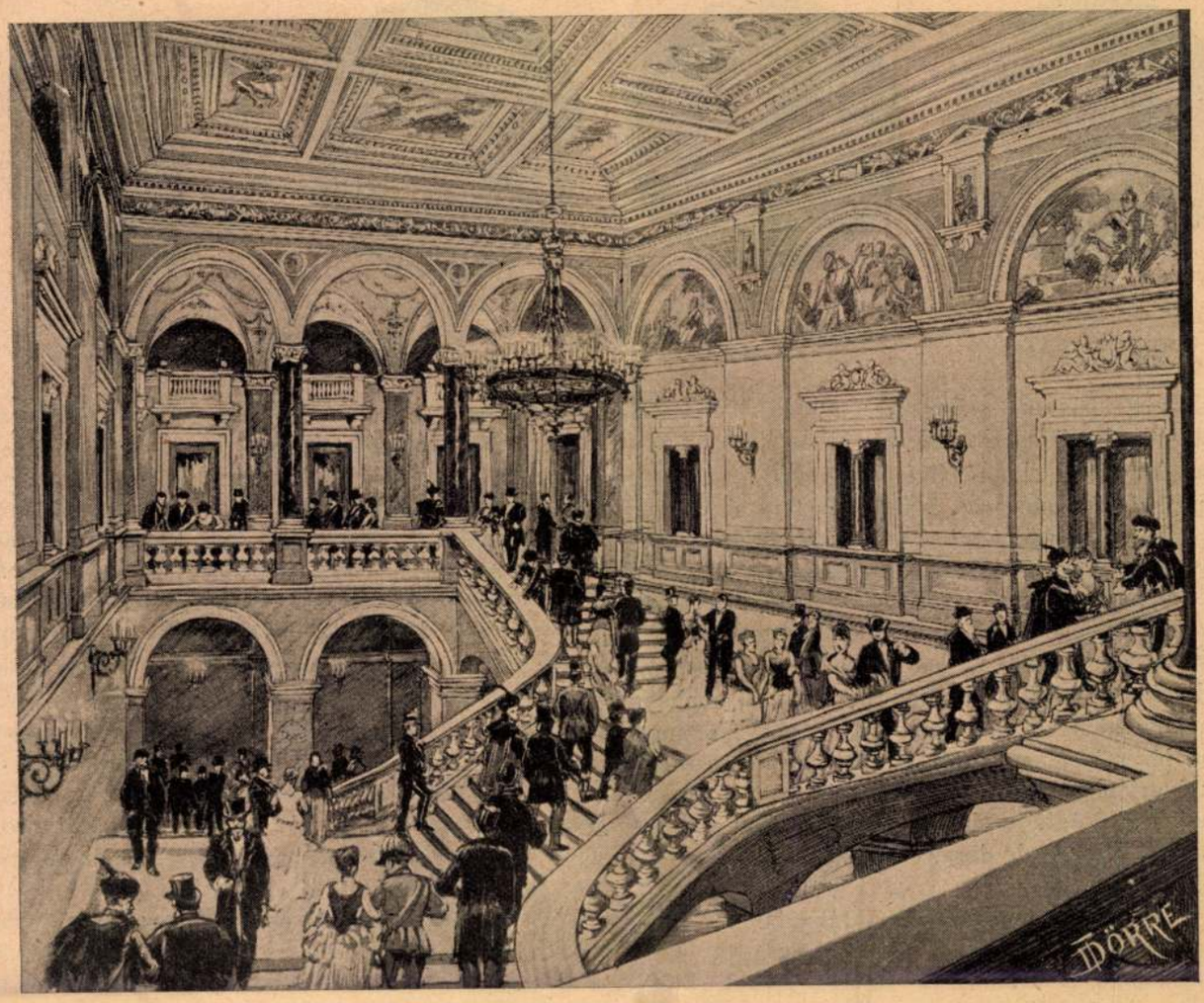

Jubilál az Operaház. Az Operaház lépcsőháza. Dörre Tivadar rajza a kilencvenes évekből

Mint . . .

Mint anya lánya szöszke fejét,
Mint férfi jegyese kis kezét,
Mely álmában is feléje nyúl:
Ugy látom elsuhanó képed,
Lángoló, zokogtató emléked
Szivemben ég eloltha tatlanul.

Bús csend van már és mély az árnyék . . .
Ó, ne siess, egy percre várj még
Rubinfényű emlékezés!
Fátyolos arcod olyan bájos,
A mult forrón, puhán homályos
És jó ez a régi szenvedés.

Mert bárhogy égjen, bárhogy fájjon,
Az élet csókolt engem szájon
A te száddal. S felejteni
Annyi volna, mint megtagadni,
Hogy szép a nyár s jó volt kacagni
És fáj most könnyet ejteni.

ARADI ESZTER

Kis Tárca

Ybl Operaháza

Bár ötvenéves már a mi jubiláns Operaházunk, még sem hat elavultnak, pedig az építészet ma szinte mérhetetlen távolságban jár attól a művészettől, amelyet Ybl Miklós képviselt. Mi több: más ma a publikum is, amely ezt a ragyogó palotát esténként betölti. Ybl Operaháza úgy külső megjelenésében, mint belsejének elgondolásában a multban gyökerezik, de bár ma a legtöbb ember inkább a jövőbe néz, ez az épület kitűnő harmóniája révén ma is Budapest egyik legértékesebb látnivalója.

Amikor ez az Operaház megszületett, még elevenen élt az a hagyomány, hogy egy Opera a fejedelmi udvar intézménye és tartozéka. Hogy tehát voltaképen a fejedelem udvara fényének emelésére, az udvar arisztokrata függelékének szórakoztatására való. Öröksége annak a kornak, amikor a francia Lajosok diktálták a divatot egész Európának. A színház főhelye tehát a fejedelem nagy páholya lett, amelyet jobbra-balra széles koszorúként övez az arisztokrácia páholysora. Ez a régi barokk-rokokó elrendezési gondolat olyan szívós életű volt, hogy túlélte még a francia nagy forradalmat, sőt a negyvennyolcas demokratikus forradalmakat is. A győzelmes polgárság éppen nem bánta, hogy most már

Az Operaház félszázadának hősei
Négy nagy karmester-lángelme a magyar zenekultúra szolgálatában

Mahler Gusztáv — Nikisch Arthur — Kerner István — Erkel Sándor

ő ül a piros bársony székeken, a plutokrácia pedig gyémántdíszben foglalta el az arisztokrata páholyokat. Ez akkor olyan magától értetődő volt, hogy az építész jóformán nem is képzelhetett el valami más belső alakítást, amikor színházát tervezte. Ez magyarázza meg, hogy Ybl Operaházának térbeosztása egyenest a régi hagyományokból indult ki; ezzel valóban el is találta korának vágyait, kívánságait. S nem tudom, vajjon éppen az Operaház törzsközönsége nem érzi-e még ma is ezt a gondolatot helyénvalónak. Igaz, hogy ma a ragyogó megoldású lépcsőház nem mutatja többé a régi színházak udvari népe rang és rend szerint való felvonulásának méltóságteljes képét, amire egykor a Lajosok idején készült, de díszével és célszerűségével így sem avult el.

Ha ezeknél a megoldásoknál társadalmi hagyományok vezették a tervező mester kezét: az építészeti kiképzés, a formanyelv és az épület külső arculatának megállapítása már Ybl mester vágyait tükrözi, az ő egyéniségében gyökerezik. Ifjúkorában ő is, mint még néhány kitünő pályatársa, romantikus hangulatokban ringatta magát és a középkori misztikus dómokban, a lovagvárak csábító mesevilágában érezte magát otthonosnak, amikor ceruzája új templomok és kastélyok formáit vetette papirosra. Jött azonban az olaszországi benyomások egész serege, amelyekben azonnal megérezte, hogy a renaissance világa, amely nem a meglepőt, hanem az ünnepélyes harmóniát keresi, egészen neki való világ. A nagy harmóniának ez a bensőséges megérzése lett a vezető erő, amely azután egész pályafutásán végig kalauzolta. És ennek a pályafutásnak legszebb emléke az Operaház, amely éppen finom harmóniájának köszöni, hogy nemesnek, frissnek hat ma, a vasbeton-korszakban is.

Amikor az Operaház épült, az operaszerző zeneköltőknek is a harmónia volt művészi alapelvük. Valahogyan összhangba került tehát két vágy: az amelyet az építő érzett, amikor a zene számára alkotott hajlékot és az, amelyet azok éreztek, akiknek zenekölteményei számára a nagy mű épült.

KRÓNIKÁS

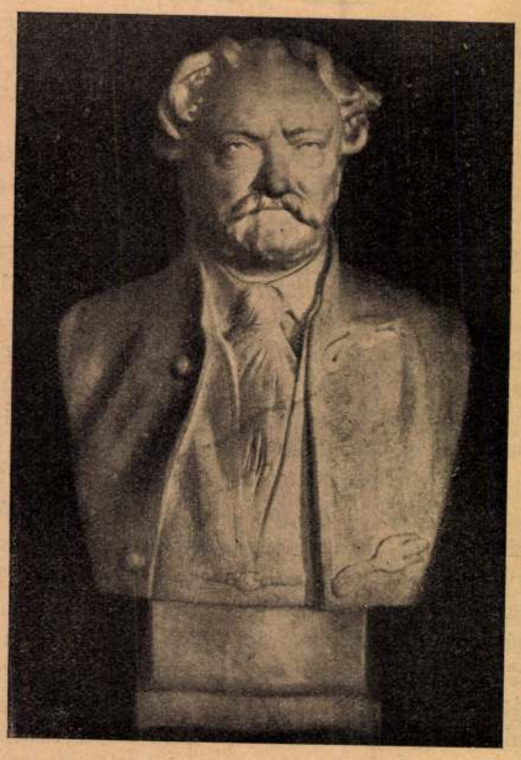

Az Operaház jubileuma
Erkel Ferenc, a magyar dalmű megteremtője
Stróbl Alajos szobormüve

Egy leány a sok közül

— Regény —

Irta: **Kosáryné Réz Lola**

Copyright by Singer & Wolfner. 7. folytatás

XI. FEJEZET

EGY ELGÁZOLT EMBER

János megigazgatta fején a sapkát, kinyitotta a kocsiajtót és besegítette az öregeket. Aztán megvakarta az orrát, majd újra levette fejéről a sapkát és így szólt:

— Meltóságos asszony kérem, most Hatvanba megyünk?

— Nagyon helyes, — mondta Lelkem a sarokból. — Maga okos ember: látja már, hogy nálunk mindenben a feleségem parancsol. Csak folytassa.

Szívecském megcsóválta a fejét és elpirult. Lelkem nevetgélt magában, mert jókedvű volt ma reggel. Nem esett az eső, szél sem fújt és a reggeli kávé ellen — amitől pedig nagyon félt! — nem lehetett panasz.

— Azért szóltam, — folytatta János, de szelid birkaszemével most már mindkettőjükre nézett, — merthogy szeretném, ha valahová hírt kaphatnék a feleségemtől. Az ember mégis szeretné tudni, mi van velük Most, mielőtt elindulnánk, feladok egy levelet és abba meg szeretném írni, hová küldje a választ.

Új Idők 1934 szept 30.
40. sz

Ybl Miklós

Vród

z

Jajmegszent

60, 61. l.

KAUKÁZUSI IMASZŐNYEG

Zöldalapú kis imafülkéjében három nagyobb, „fogasos", négyszögű médaillon. Sárga boltmezejében apró négyszögek. Fehéralapú keretében fogasos négyszögek sorakoznak. Rézsútosan osztott szegélyében sárga, piros, fehér és fekete — váltakozó — mezők, csillagos és rozettás díszekkel.
Mérete 185×119 cm.
Kaukázus, XVIII. század.

KAUKÁZUSI IMASZŐNYEG

Hullámos szalaggal díszített keskeny és magas imafülkéje fönt háromszöges kupolával díszített. Sötétkék tükre közepén fehéralapú palmettás idomban kampós arabeszkes piros medaillon. Fölötte három koronás mezőben feliratos díszek. Pirosalapú belső kerete kampós vázás ékítményekkel. Fehér külső keretében törtindás palmettás és leveles dísz fut körbe.
Mérete 158×105 cm.
Kaukázus, XVIII. század vége.

SZUMÁK SZÖVÖTT SZŐNYEG

Pirosalapú. Négy nagy mértani mustrás medaillonnal. Elszórt kampós és virágrozettákkal díszített. Barnaalapú keretében hullámos, tört, piros indával.
Mérete 250×200 cm.
Kaspi-tó vidéke, XIX. század második fele.

SIRVÁN SZŐNYEG

Fehéralapú tükre három négyszöges mezőre osztott. Ezek mindegyikében sarkára állított kékkeretelésű négyszögű medaillon, virágos és apró rozettás díszekkel. Feketealapú belső és

Ybl Miklós

l.

Radoskastély II.

43.68.l.

Ybl Miklós

l.

Horváth magyar festők

Róniában

sta:

Ybl Miklós

Irod

Váradi Antal:

A régi Pest emlékeiből. Bp. 1921

284-290. l.

mult dicsősége, a Város és a nép egykori nagysága is ezekhez az emlékekhez kapcsolódott. Elsősorban itt, de Itália más központjaiban is az antik művészet élő és ható erő az egész középkoron át. Látni fogjuk, hogy a középkori reneszánszok, közkedveltebb szóval élve «*protoreneszánszok*» mindegyike egy-egy ilyen romanizált szellemi gócponthoz csatolható. S ezek a gócpontok : Ravenna, Konstantinápoly, Firenze, virtuális Rómaként foghatók fel. Rómát, a birodalom nagyságát, békéjét kereső északi, középkori népek ezekben a gócpontokban Rómát keresik és a nagy titkot akarják ellesni, megragadni. A római birodalom nagyságának, egységének titkát keresik és akarják ellesni. Megkísérlik állami és politikai szervezetét lemásolni, ugyanúgy akkor művészetét is utánozzák.

Az antik szellem továbbélése szempontjából tehát a középkor területileg két részre osztandó. ~~Itáliára és Bizáncra, valamint rajtuk kívüleső területekre.~~ Itália, részben Bizánc is, az antik örökség birtokosa az marad más [illegible]

Ybl Miklós

Lind

Bierbrauer

278, 279. l.

A NEMZETI SZALON 343-IK KIÁLLITÁSA

A „KÉVE“ MŰVÉSZEGYESÜLET XVI-IK KIÁLLITÁSÁNAK KATALÓGUSA

Ybl Miklós

Sándor utcai
országház

Erőd
2

Gárdonyi Albert dr. –

Ötven esztendő Budapest
székesfőváros történetéből.

Bp. 1925. 96 l. –

mény nem az antiktól kölcsönzött művészeti formák, elemek továbbképzése, hanem lassú sorvadása volt. Ennek ellenére, különösen a könyvfestészetben továbbélnek Karoling-kori elemek is.

Az Ottó-kori, a X. századi művészet képe szempontunkból, az antik elemek új életrekelése szempontjából tehát nem olyan egységes, és nem olyan gazdag, mint az előző korszak volt. A Karoling reneszánsz hagyatékában tovább él sok antik elem, ha sokszor meg nem értve, vagy eredeti jellegéből kiforgatva. A bizánci művészet az antik örökség egyik közvetlen forrásával kapcsolta össze a Nyugatot, a Róma-gondolat pedig a régi Róma művészeti emlékeit állította a kor szellemi vezetői elé.

Az Ottó-kori reneszánsz e három fő komponense azt is megmagyarázza, hogy nem hivatkozhatunk oly jellemző példákra, mint korábban. A X. századnak sikerült már az antik szellemet és az antik művészet hatását szervesebben beépíteni

Ybl Miklós

Bazilika

Erőd

Gárdonyi Albert dr –

Ötven esztendő Buda-
pest székesfőváros
történetéből Bp. 1925
102. l –

keretben, az antik élet külsőségeivel felszerelve jelennek meg. Gazdag architektura kereteli korinthusi, de nem ritkán jón stílű oszlopokkal és oszlopfőkkel. Antik mintájú székek és íróállványok, az alakokon tóga ; sőt a nagyobb hitelesség kedvéért antik pénzek és gemmák belekomponálása sem ritkaság. Viszont az utóbbiakra is vonatkozik, hogy szívesen másolták, de gyakran félreértették.

Példaképpen a legkiemelkedőbb emléket, az ú. n. *Nagy Károly-evangeliumot* idézzük (Bécs), melyet hosszú ideig a német császár koronázásakor használtak és brüsseli, aacheni társaival együtt méltán képviseli a karolingkori könyvművészet élvonalát. Evangelistákat ábrázoló miniaturái a késő-római-ókeresztény festészet erős befolyása alatt készültek, s bár a fenntebb elmondottak itt is ér-

[illegible] karolingkori könyvfestészet legkiemel-

Ybl Miklós

írod kir. palota-

Gárdonyi Albert dr

Ötven esztendő Buda-
pest székesfőváros
történetéből -
Bp. 1925. 72. l.

tudatos utánzására, másolására már nincsenek Aachenhez hasonló példáink. Talán hazánkban érezhető e reneszánszszerű mozgalom hatása tisztábban, ahol a mult öröksége, a hagyomány ereje nem oly jelentős tényezője a fejlődésnek.

Nem lehet csak a művészi mintaképek hatásának betudni azt a körülményt, hogy Szent István által épített templomokon gyakran tűnik fel a késő-római művészetnek egyik legjellegzetesebb alkotása, a kehelyalakú korinthusi oszlopfő a maga teljes gazdagságában. Más helyen kimutattuk, hogy hazánkban ez időben, a XI. sz. első felében, egy királyi kőfaragó-műhely működik, s díszítő készletének leghatásosabb darabja az akantusz-levelekből összeállított rózsás, volutás kompozit oszlopfő. Különösen Esztergomban, Budán és Székesfehérváron maradtak ránk antikizáló ízű fejezetek ([redacted] kép), melyek mintáit talán a lombard kőfaragók származtatták át hozzánk éppen úgy, mint messze északra, svéd területre, Lundba.

A kor könyvfestészetében továbbélnek azok az

Ybl Miklós

írod

=

Gárdonyi Albert dr.

Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből.

Bp. 1925. 39. l.

A XII. századi épületplasztikánkban a P[illegible]ett dolgozó és nyilván francia tanultságú «*Jézus születése-mester*» csillagokat néző pásztorainak ruhája pannoniai antik mintaképekre megy vissza (10. kép), bár az is lehetséges, hogy itt karoling elefántcsont táblák is hatottak. Somogyváron a S. Gillesből telepített bencések templomában a «*Tövishuzó*» klasszikus szobrászati témáját Sámson és az oroszlán harcával kapcsolták össze (11. kép). Somogyvár szerepe S. Gilles-i kapcsolatai miatt a szellemi háttér, a korhangulat közvetítésében is jelentős lehetett. A «*pannoniai reneszánszhoz*» sorolandó *Szent Imre* és *Szent Gellért* székesfehérvári domborműve, melyet korábban római sírkőnek tartottak. Végül két esztergomi emlék tartozik még ide, egy táncoló Menádot ábrázoló domború és egy inkrusztációs vörösmárvány lap az 1200 körüli időkből, mely egy római *signifert* ábrázol, s melynek aljára a G. P. R. (Genio Populi Romani) feliratot is bevéste mestere.

Ybl Miklós

l.

Alexander Bernát

Tanulmányok

202. és kv. ll.

Jbl. Miklós

iród
2

Bund Gra
35. l.
36. l.

Ybl Miklós

l.

Schoenterézvárosi

8. l.

~~Csókakő h. n. VII. 161~~

Ybl Miklós

l.

Tarnóczi

11, 12, 22, 25, 26.

70. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Ybl Miklós

Ormós Zsigmond:

Fóth művészeti szempontból. Pest, 1862.
8-r. 28. l.

NYOMDA- ÉS
KÖNYVKIADÓ
SZÖVETKEZET

996

KOMÁROM

NÁDOR U. 29.
TELEFON: 80.

Tekintetes
Europa lapterjesztő vállalat,
BUDAPEST V.
Rothermere-u.12.III.2.

Jött

19.....

Hó Nap

Követel Ment

1/4. l. palack.	db	à	Összeg	
		Pengő f.	Pengő	f.
	4	—		
	80	45.	12 18	26.
	4	—		

Ybl Miklós

vad

Kauser József—
Lechner Jenő: A
Bazilika utolsó XIX.
évtized története.
Felolvasás a Magy.
Építész Egyletben
1905. apr. 29.

Ybl Miklós

Irod
2

Wadler Palma:

Wadler Róbert 1858—1938. élete és munkássága. Bp. 1942
8, 9, 10. l.

T. 6246.

megerősitett város lángokban
almok is égnek és kissé odább
yelmünket. Felirata fölül:

Stadt Grund és befejezése:

cm.

Ybl Miklós

vod

z

La Rosée

58 l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

l.

La Rosée

73. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

l.

La Rosée

45, 1

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

l. Ybl Lotz

növendéke

Budapest X. 177.

Ybl Miklós

ceruza rajza

a Veszprém Muzeumban

Rózsa és narcisz

wód

z

Dornyay Veszprém

23. I.

A m. kir. vallás- és közo

99360, 99362 szám.

A Műemlékek O

Hivatalból.
Közszolgálati ügyben.
Díj átalányozva.

J. Ol. Miklós

Vrod

Nefelejts. 1865.
362, 363. l.
(Az ideighenes képviselőház tervének ismertetése.)

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 436418

Ybl Miklós

Erőd

Nefelejts 1865, 326-l.

(Az ideiglenes képviselőház tervének jóváhagyása.)

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Jbl Miklós

megbízást kapott az akadémia nagy termének aug. 20-ig való elkészítésére –

Nefelejts 1865.

187. l.

199. l

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

az ellene tüntetők büntetése

vád
2

Nefelejts. 1865. 443. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

Ferenc József rendet kapott az ideiglenes országhara tervezésett

Nefelejts 1865

535 l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ybl Miklós

az alábbi társaság

rendes tagja

Szana MIMT 1874

27. l.

Ybl Miklós

wod

Lechner 1940

190. l. – 192 l.

194. l.

Ybl. Miklós

wód

z

Kőszegi László

A műelvezés

művészete.

Bp. 1919-181. l.

Ybl Miklós

Pesten tüntetek ellene, mert az országház belső felszerelésének munkálatait becsi iparosoknak adta ki

Nefelejts 1865. 402. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 485418

Ybl Miklós

Irod

A szépművészetek könyvt. Bp. 1940

1081 —

1082, l.

VII. 11.

Kardszorúen görbített tüzőtű, bronzkori.

A MÚZEUMOK ÉS KÖNYVTÁR

Iktató szám: 11

Érkezett: 1917. I. 8.

A beadvány

kelte: 1916. XII. 21.

száma: 134.202

Tárgy:

Miniszter bekéri Loós Ignác haláleset felvételi jegyzőkönyvét.

Ybl Miklós

Ferencvárosi plébánia templom.

Szód

Velics 1894

63. l.

Ybl Miklós

erőd

Lehbudaikirpal

46. l.

Ybl Miklós

ixod
2

Ybl utolsó

8, 9, 10. l.

197. Elias Vonck(?) Meghalt Ar

Szárnyo

A előtérb
~~álló kakast lá~~
fölkarogarodó fa
egyik szintén b
lábát csipkedi.
hever.

Vászon,
Pyrker J

41

Ybl Miklós

l.

A Pesti Városháza

1937. 9. 27. R. l.

1927. deczember 20.

Müvész Uram,

ives értesitését és nagy örömmel tölt
dásával meg van elégedve, amiben én an-
unka teljes sikerrel fog befejezödni.
felkerestem, november végére helyezte
észül és gondolván, hogy az ünnepekre
ek is szükséges lehet, én pedig e hónap-

Ybl Miklós

pas

cred
2

Lollok

94, 95. l-

Édes drága Gyerme

Fischer urtól nagy örömmel

Ées

Ybl Miklós

vrod
2

Velvárd

162. l.
164. l.
167. l.

Ybl Miklós

ivod

Vachon

29. l.

„EUROPA"
film-, könyv-, lapterjesztő- és
könyvkiadó r. t.
Bp. V., Rothermere ... 12.
Telefon: ...

Ybl Miklós

írod
2

Tört. és Rég. Értesítő

(Temesvár) [redacted] 1888.
149. l. (A nemzeti
Pantheon.)

Kath. Miksa pn. vt.
Prot. Miksa

CSÜTÖRT.
13
Kath. Ede kir. hv.
Prot. Kálmán

PÉNTEK
14
Kath. Kalliszt p. vt.
Prot. Helén

SZOMBAT
15
Kath. Teréz sz.
Prot. Teréz

Dr. Varga Dániján 250/1932 s. a. „
12 db. diapos, beküldésére a mai nap
utolsó határidő.

Izr. 15. S. Szukk. 1. n.

42

42. HÉT 1932 * X. HÓ * OKTÓBER 31 NAP

Ybl Miklós

cród
2

Kel 1885

IV. k. 4. f. 766 l.
768, 769 r.

Költségeink a feladásnál

"	19.	Havas költségei a bizo-mányjárú átvételénél	
"	29.	10% jutalék	914·64 P.
		2% delkredere	182·93 "
		költsége	12·30 "
		3% forg.a.	301·83 "

Ybl Miklós

Aerverte a királypavillont
vénletesen leírva

Kel 1885

I-K. 1. f. 34. l. 35. l.
képpel-

barokrenaissance stil-
ben (XIV. Lajos-stil)

8901 Centrum Budapest

Ybl Miklós

vod
z

Lestyán Sándor:

A 100 éves Községi Taka-
rékpénztár, Budapest
1946. 318. l. - képpel

Szerverte a Budai
Takarékpénztár épüle-
set (a Lánchid-
nál)

Dr. BENDETZ ÉS TÁRSA
KÖNYVESBOLT ÉS
TUDOMÁNYOS ANTIQUÁRIUM
BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 15.
TELEFON: 427-586.

...ída: GYÖRGY JÓ...

Nagysa...
dr. S...
Högye...

Sajnálattal látjuk, hogy fels...
üzletünket. Tekintettel arra, hogy s...
fokozottabb mértékben vigyázunk arra...
vevőkörünkben megtarthassuk, nagyon...
nak okáról. Igyekszünk cégünket a ré...
szempontok mellett a személyi kapcso...
Szives értesitését esetleg lá...

Telefon
427193

Ybl Miklós

Szód
2

Az óbudai híd elhelyezése. A Fővárosi Közmunkák Tanácsunak állásfoglalása. Bp. 1934. 12. l.

14. l.

Tekintetes

Europa

Könyvis lapterjesztő vállalat

Budapest

Rothermere n. 12. III. 2

Ybl Miklós

wod

Lykasmidtöst II.

2657 l

Daniele Ranzoni: *Ritratto della contessa Arrivabene.*

Ybl Miklós

vód

Pásztor Mihály ír

Relle Pál:

A mi városunk.

Bp. 1913. 46 l.

héppel.

Ybl Miklós

wod

—

Magyar Bp

103 és kv M

Mer

Ybl Miklós

l.

Bud. Épitőm

II. Esk. 21. é

Mv. 11.

Ybl Miklós

ród

Petr Samtida

41. l.

166. l. hejpel

Ybl Miklós

Lrod

Gerevich Pasteiner

12, 13. l.

400 azaz Négyszáz
get a Műemlékek O
dalma terhére 3.00
tonokra való febra
fénykép régi kartoné
s kartoték-kartono
gasztásáért a mai
vettem.

Budapest, 1936.

Ybl Miklós

terverte az alábbi
kastélyt –

Bajó Wenkheim Béla
kastélya Fáson
(neogot)

Repr. –

Nagy Magy kép

I. r. 185. l.

Ybl Miklós

reszromán stílusban
terverte a nagycenki
rk. templomot - Épült
1861-64-ben.

ivód

Csatkai Endre dr

Széchenyi műemlékek
Nagycenken. Soproni
Szemle Kiadványai. 74 sz
Sopron 1939. 12. l. kép-
vel.

1919/20. Vizj. álló kereszt, ~~ 15.

4 fill.
szürke

15 fill.
ibolya

20 fill.
barna

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

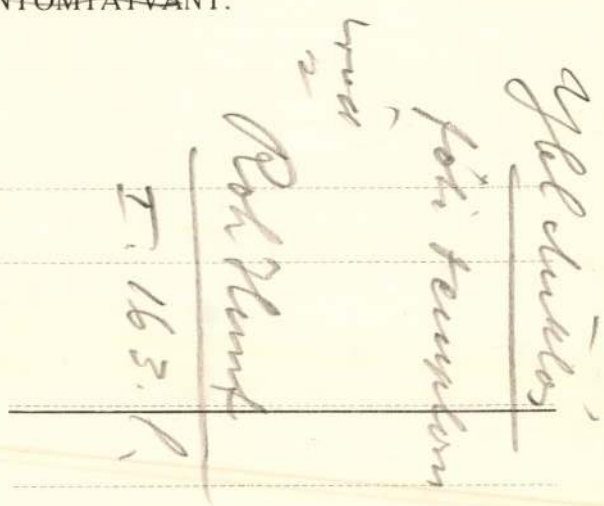

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

.....

délelőtt / délután ..... órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy: .....

Elnök megbízásából:

.....

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Ybl Miklós

erőd

Bar Ebtak

347 l

Diretta da TIBERIO GEREVICH e LUIGI ZAMBRA
Direzione e amministrazione:
BUDAPEST, IV., EGYETEM-UTCA 4
Telefono : 185-618

Ibl Miklós

lipótvárosi templom

irád

Velics 1894

6 y. l.

Ybl Miklós
lipótvárosi
templom
Deutscher Haus-
schatz (Regensburg)
1892. 68. l.

49. kép. Moz
(Budap

Ybl Miklós

Föti kemplom

erőd

Velics 1894

79. l.

1653. Csók István:

„Ezt tegyétek az

A nagy kölapokkal kira
kalotaszegi varrottassal l
kancsót látunk borral. A
leány áll, kik közül kett
vak kiséretében: „Ezt csele
öltözött leányok ~~közül~~ h
ben 1 csipkés fehér kendőt tt
fekete kötényt ~~viselő~~ leányka
-ketten képeznek csoportot.
~~Kiáll~~ ~~[illegible]~~ Jelzés

7 kopaszodó és ~~öszbe-~~
~~borült hosszú~~ ha-
~~kállás~~

1 mindnyáján

Vászon, méretei 13
Vetetett a 90452/
1898: XII. 3-én
Elszámoltatott 1899: IV. 6-án.
én a 29855 sz. levelet (277/9

1899. X. 14-én a 766
moszkvai kiállitésra (5

Ybl Miklós

C.

Lechner Jenő dr.

A Magyar Nemzeti
Museum épülete.
1836–1926. Bp. 1927.
23. l.

Ybl Miklós

Művészi Ipar I
1891. 62, 63. l.

100
150
1000
1800
200
2600
1800
1300
1300
1300
700
700

273. SCHÖLLER, 1837.

Ybl Miklós

László

Thury Károly dr. és

Ybl Ervin: A fóti

templom. Bp. 1931.

Fig. 7.

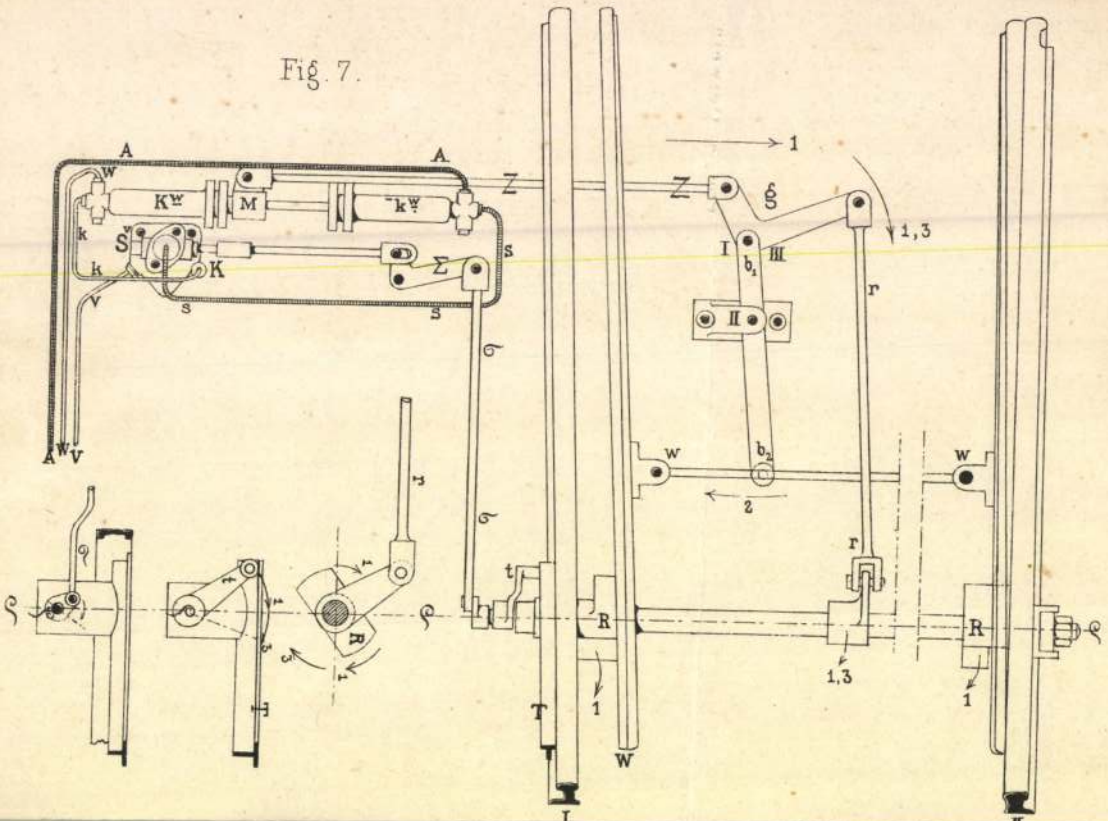

Jbl Miklós

wód
z

Lestyán Sándor:
Az elnöki palota.
Budapest. 1946.
aug. nám képekkel

Hl Miklós

l.

Vámos F.:

Lechner Ödön

I. 16. l. 21. l.

Ybl Miklós

a városliget Gerbaud cukrászda épületet tervezte az 1885-ik kiállítás alkalmából. Eredeti formája az 1896-os kiállításon való rendeltetésehez képest igen kedvezetlen változáson ment át és a hozzáépített terrasszok idegenszerű fedeleikkel lerontottak az épületnek méltóságos hatását.

Bálint Zoltán

Az ezredéves kiállítás architekturája Bécs 1897. 39 l.

Ibl Miklós

l.

Művészi Spar

II. évf. VIII. Tabla

szavazatoknak *legalább* $^2/_3$ *részét megkapja.*

Erős meggyőződésünk, hogy ezzel el volna hárítva a legeslegfőbb ok, mely a művészeket nemcsak a választások időszakára, de úgyszólván állandóan két vagy több táborra osztja s egy kis jóindulattal, némi kölcsönös koncessziókkal el volna érhető az az ideális állapot, amikor a magyar művészek egymással karöltve és közös erővel dolgoznának és küzdenének közös érdekeik zászlója alatt, nem a

A három bizottság titkos szavazás útján a következőképpen alakult meg:

Művásárló bizottság: Andrássy Tivadar gróf, Andrássy Gyula gróf, Balló Ede, Basch Gyula, Berzeviczy Albert, Dudits Andor, Dessewffy Arisztid, Forster Gyula, Kammerer Ernő, Mihalik Dániel, Stetka Gyula és Ujváry Ignác.

Gazdasági bizottság: Baronyi Arthur, Benke Gyula, Benkő Kálmán, Hegedüs Sándor, Katona Béla, Lukács Antal, Wekerle Sándor.

Jogi bizottság: Forster Gyula, Katona Béla, Lipthay Kornél, Végh Arthur, Wagner Géza.

Az egyes szakosztályok és bizottságok előadóik megválasztására fölszólíttatván, a választás eredménye a következő lett:

A festészeti szakosztály előadója: Karlovszky Bertalan, helyettes előadója: Vaszary János.

A szobrászati szakosztály előadója: Zala György, helyettes előadója: Fadrusz János.

A műépítészeti szakosztály előadója: Schulek Frigyes, helyettes előadója: Gerster Kalmán.

A művásárló bizottság előadója: Dudits Andor, helyettes előadója: Mihalik Dániel.

A gazdasági bizottság előadója: Benkő Kálmán, helyettes előadója: Baronyi Arthur.

A jogi bizottság előadója: Wagner Géza dr., helyettes előadója: Végh Arthur.

A társulat igazgatósága tehát, mely a bizottságok előadóiból áll, a következőleg alakult meg: *Karlovszky* Bertalan, *Zala* György, *Schulek* Frigyes, *Dudits* Andor, *Benkő* Kálmán, *Wagner* Géza dr.

Az igazgató és helyettes igazgató megválasztására beadatott összesen huszonnégy szavazat s a választmány a Társulst igazgatójává huszonhárom szava-

Ybl Miklós

erőd
-
Főerképmtört

216-1

Ybl Miklós

l.

Gerő Művészetéről

185, 326, 388–406. l.

Ybl Miklós

Lyka Károly:

Ybl operahára.
Uj Idők 1934.
II. 437. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Ybl Miklós

urząd

Pétermagyarország

Verecke V. 94. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Jbl Miklós

vid

Fábián Gáspár

A budapesti Duna-
partok építőmüvé-
szeti jelentősége
Bp. 1918 –

29

Kat. P. Magd.
Prot. Maxim

CSÜTÖRTÖK

30

Kat. Áld. csüt.
Prot. Áld. csüt.

PÉNTEK

31

Kat. K. osz. BA.
Prot. Petronella

SZOMBAT

1

Kat. Pamfil vt.
Prot. Pamfil

JUNIUS

Ybl Miklós

wód

Hekler M M Tört

207. l. Keppel

›s vármegye.

mplom.

ebontott ref. templom.
plom.
rrom.

Ybl Miklós

Irod
i

Medgyaszay István:

A magyar királyi Operaház
átalakítása

MMÉEKözl

1912. 721 és
kv. M.

Ybl Miklós

Hainos bjerti alkotása és azok rönlet felvételei fénymomatokban repr.

Rückwardt

Képes táblákkal

Opera, Fővámtár, Károlyi Alajos gróf palotája (Esterhazy utca), Ferencvárosi templom, a régi kir. testőrségi palota az Ybl Miklós terén, a királyi várkerti bazár.

Solanum dulcamara

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1874 844.

— **A királyi várkert** alatt tervezett épitkezések január elején meg fognak kezdetni Ybl épitészünk azon tervrajza szerint, mely legjobban megnyerte ő felsége tetszését. Ybl a napokban terjesztette elő e nagy mûgonddal kidolgozott tervrajzot egy bizottságnak, melyben herczeg Hohénlohe főudvarmester, báró Podmaniczky Frigyes a közmunkatanács alelnöke, gróf Andrásy Gyula külügyér s még többen vettek részt. Az épitkezéseknek 3 év alatt kell elkészülnie.

MUZE

ÉS

KÖNYVTÁRI

A MUZEUMOK ÉS

ORSZÁGOS FŐFELÜGYELŐSÉGÉ

HIVATALOS K

V. ÉVFOL

Ybl Miklós

A királyi várpolata építése. *Ybl* Miklós műépítész a jövő hó elején Schönbrunnba utazik, hogy ő felségének a királyi várpalota részletes terveit bemutassa és azokra nézve a király jóváhagyását kikérje. Ha ő felsége a bemutatandó terveken valami nagyobb változtatást nem kíván, abban az esetben már a jövő tavaszszal hozzáfognak az építkezéshez. Az építési irodában serényen dolgoztak a tervek végleges befejezésén, hogy azok e hó végéig elkészüljenek.

Vas. Ujs. 1886.
425. l.

KISZPENZZEL-BÉRMENTESÍTVE
1933 SEP. 31. 20-4
A
BUDAPEST 4.

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1886.664. l.

... palotában fog lakni.

A királyi palota építése ügyében Ybl Miklós műépítészünk jelenleg Münchenben időzik, hogy ott a bajor királyi palotát tanulmányozza.

F D
FRATELLI
Deisinger
F D
FRATELLI
Deisinger
F D

J Cl Miklós

l. Edvi Bp

181. l. 183, 184. 185,
191. 209, 231. l. 232,
233. l 238. l 240. l
271. l

Ybl Miklós

erőd
z
Edvi Bp

133 – 135. l.

(A fővámház
kéjével és alap-
rajzával)

emälde von Bertha Sieck.

ranz Hanfstängl in München.

X

Ybl Miklós

Opera

irod
az

Edvi Bp.

166 — 170. l.
képekkel és
alaprajzzal

176. l. (budai
vadkert bazar
és kiosk

177 – 180 l.
(a kir. palota, képével
és helyszín rajzzal)

Ybl Miklós

---

vród

Edvi Bp

110 — 117 l.

képekkel és

alapraj rokkal.

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1886. 47 3l.

VASÁRNAPI UJSÁG.

MI UJSÁG?

A királyi várlak kibővítése érdekében Ybl Miklós műépitész a napokban Bécsben járt. Ő felsége Yblnek a terveit tudvalevőleg már elfogadta és a belső beosztás részleteinek megállapítását Hohenlohe főudvarmesterre és Yblre bizta. Ybl terveit a főudvarmester nehány jelentéktelen módositással végleg elfogadta. s igy már csak a belügyminiszter végleges jóváhagyása és a szükséges költségek utalványozása van hátra. Az épitkezés megkezdésének idejét még nem lehet tudni, de hogy annak idején fönnakadás ne legyen, már megkezdték a kisajátítási eljárást azon telkekre, szőllőkre és házakra nézve, melyek a várba vezető és a fehérvári kapunál végződő uj utba esnek.

F D
FRATELLI
Deisinger
F D
FRATELLI
Deisinger
F D
FRATELLI
Deisinger

Ybl Miklós

Lőrd

Vas. Ujs. 1885. 392. l.
(A mérnök- és
építész-egylet.)

alelnökévé
választottak

HANS L

SITTENGES
GRIECHE

IN ZWEI BÄNDEN

ERGÄNZUNG

*

DIE GRIECHISCHE

Ybl Miklós

Vas. Lap. 1886. 113. 1.

A budai királyi várpalota kibővítésének tervei és költségvetésével Ybl Miklós építész teljesen elkészült s csak azt várja, hogy az ujonan tervezett kocsiút iránt végleges megállapodás történjék. E kérdés most a főváros hatóságánál van, mely a tervezeten módosítást szándékozik tenni. Ha a tervezet végleg tisztába hozatik, s a kisajátítások megtörténvén, az ut elkészül, azonnal megkezdik az épitést.

Ybl Miklós

Az operaszinházban megfeszitett erővel foly a munka, hogy a megnyitó előadásra készen legyenek. Nem készül el teljesen a szinház minden része, de azokat a helyiségeket, melyeken a közönség jut a szinházba, rendbehozzák. A szinháznak átalában fölötte sok mellékhelyisége van: folyosók, kijáratok, csarnokok, hivatali helyiségek, stb. Ezek aprólékos munkáit végzik most, a mozaikrakást, aranyozást, festést, mig a nézőtér máris kész, csak a páholy-ülések elhelyezése van hátra. E napokban tették helyére a nagy csillárt is. A 30 métermázsa sulyu, izléses kiállitásu csillár 13,000 frtba került. Lángjait villamos készülékkel gyujtják meg, valamennyit egyszerre. Ezenkivül a nézőtéren az első emeleti sorban is körös-körül gázlámpák vannak elhelyezve, köszörült üveggolyókkal. A nézőtér alapszine halványsárga, aranyos ékitésekkel. A páholyok függönyzete sötétvörös. Az ülőhelyek támlája is vörös; a zártszékek mind nádfonatu üléssel birnak. E héten helyezték el a sugárut felőli homlokzat följáróinál jobbról balra a két sphynxet, melyek fehér márványból vannak faragva. Az operaház igazgatósága fölszólitott négy nagyobb biztositó társulatot, hogy tegyenek ajánlatot az operához tüzbiztositási ügyében. A biztositási összeg

Vas. Lap. 1884. 68. 8

1,200.000 frtban állapittatott meg, de ebben csak az eléghető részek vannak fölvéve. — A *szinpadon* az utóbbi nap folyamában több opera uj diszletével tettek próbát. — A *megnyitás* szept. 27-én fog megtörténni.

Ybl Miklós

Vas. Lap. 1884. 145. l.

A lipótvárosi bazilikának el kellene készülni a millenium ünnepére, a mi valószinüleg 1894-ben lesz. Tehát tiz év van még addig. Csakhogy az épitést hátráltató akadályok sem hiányzanak. Ugyanazok az akadályok most is, melyek kezdet óta oly végzetesek e monumentális épület emelésében — a pénz. Trefort miniszter értesité a várost, hogy a kormány ez évben is hiánytalanul utalványozza ki a legfelsőbb helyről engedélyezett negyvenezer forint évi segélyt, de az 1875-ben engedélyezett négyszázezer forintnyi királyi segélynek ez az utolsó részlete, s most már a továbbiakról az épitő-bizottságnak kell gondoskodni. Hogy a bazilika az ezredéves ünnepre kész lehessen, ahhoz Ybl Miklós számitása szerint 1,600,000 forint kell. Oly összeg, melynek beszerzése nehéz föladat. Szó van oly sorsolási kölcsönről, minőt a «vörös kereszt» foganatositott.

Ybl Miklós

— **A bölcsőde-egylet** engedélyt kapott, hogy a józsefvárosi templom-utczában fölépithesse házát. Ybl Miklós erre igen diszes tervet készitett, Az épület ugyan csak egyemeletes lesz, de a szebb házak közé fog tartozni, izléses külsővel és kupolával.

Vas. Ujs. 1875. 55 6l

Hivatalból!

Dij átalányozva.

A.I.2.j.92.-1937.-

Ybl Miklós

— **A magyar dalműszinház épitéséhez** még az idén hozzá kezdenek. Az épités vezetésével megbizott bizottmány közelebb fölkérte a hatóságot, hogy a Herminatéren a dalszinház telkéről a bódék is mielőbb eltávolittassanak, s a telek legkésőbb szeptember 15-ig átadassék.

Vas. Lyp, 1875

556 l

ÁRMEGYE ALISPÁNJÁTÓL.

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1874 459,760l

— **A lipótvárosi bazilika terveihez** Ybl Miklós építész a költségvetést elkészité s e napokban mutatá be. A bazilika befejezéséhez azon impozans nagyságban és gazdag diszitéssel, miként

**

Ybl tervezi, még 2.300,000 frt szükségeltetik. Ha a diszitések egy része egyelőre elhagyatik, és miként nagyobbszerü templomoknál régebben is történt s most is gyakoroltatik, egy későbbi korra bizatik, a templomot 1 millió 700,000 frttal be lehet fejezni. Az épitési költségből a tervkészitésért Yblnek $1^1/_2$, a művezetésért $4^1/_2$ százalék tiszteletdij jár. Ybl azonban tiszteletdiját nem az egész épitési összeg után, hanem csak másfél millió után kivánja számittatni. Továbbá mind tervkészitési, mind művezetési tiszteletdijából egy-egy fél százalékról a templomépitési alap javára lemondott.

EMBEREK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
BUDAPEST, IX., HŐGYES ENDRE U. 10.

.....szám

Ybl Miklós

Vas. Lap. 1874. 636 l

— **A lipótvárosi bazilika** építési terveit a közoktatásügyi miniszter lényegesen megváltoztatta, minek következtében a templom építési költségei, a tervezett 2 millióról 1 millióra redukáltattak. Az elrendelt változtatások szerint a katakombákat nem fogják kiépiteni, s a tervezett gránitoszlopok helyett sóskuti kőből csinált oszlopokat fognak fölállitani, miáltal tetemes megtakaritás czéloztatik. Ily körülmények közt remélhető, hogy a templom a legközelebbi tiz év alatt be fog végeztetni.

ÓZSEF

SZ. FELÜGYELŐ

ott képpel

ST

ADA R. T.

— **A népszinház és operaház tervei** e hó 15-kén az illető bizottságokhoz már beérkeztek. Az operaház terveinek elkészitésével Ybl, Skalnitzky, Linzbauer és Steindl épitészek Pestről, Fellner Bécsből és Bohnstedt Gothából voltak fölszólitva 2500 frtnyi tiszteletdij mellett. A biráló-bizottság, Ribáry József, Rochlitz Gyula, Szumrák Pál, Gerlóczy Károly, Pulszky, Szigligeti és Véber Antal tagokkal, elhatározta, hogy a beérkezett tervek bővebb tanulmányozhatás végett 14 napon át kiállitva legyenek, mely idő alatt azonban közös tanácskozmányok fognak tartatni. A tanulmányok befejeztével a bizottság itéletet mond és ezután ugy az összes terveket, valamint a bizottság itéletét is indokaival együtt nyilvános helyen a közönség elé állitja. — A népszinházra három terv adatott be. A Gregersen G. terve 650,000 ft, a Buzzi és Kelleré 666,700 ft 72 kr. a bécsi „Union Bau-Material„“ társulaté pedig 700,000 ft. költségvetéssel jár. Ez ajánlatok fölött már határozott a bizottság, és egyiket sem fogadhatta el.

2. számának tartalma

sajtóhibák lélektani okairól 321
ász-Évkönyv és Útikalauz 322
rőleges gyorssajtók 324
1929. év betűtermése 342
Andor: A betűmintakönyvről 344
tegség és annak gyógyítása 346
ula: Néhány szó a francia és angol karácsonyi levelezőlapokról 348
Fiai könyvkötővászon-gyára 350
egnagyobb mélynyomó rotációsgépe 351
lapszemle 352
ek 354

llékleteinkről

esztül a könyvkötődéig minden munkaágat felölel.
, tiszta és éles fotókat *Pintér Zsuzsi,* a montázst *Kner*
unk főmunkatársa végezte.

Ybl Miklós

Vas. Lyó. 1867. 473. l.

** *(A lipótvárosi templom)* ügyében Pestvároshoz leirat érkezett a miniszteriumtól, mely szerint a legf. helyen engedélyezett összeg rovására a templom-épités folytatására 100,000 ft. előlegképen fölvehető. Ennek következtében az épitést az eddiginél nagyobb mérvben lehet folytatni, s azzal biztatnak, hogy a bazilika 3 év alatt elkészül. Ybl az eredeti tervre, különösen a homlokzatra nézve terv-változtatást mutatott be az épitési bizottmánynál. A kupola magasabb és mint mondják, tetszősb lesz, mint eredetileg tervezték. A homlokzatra egyszerü portale helyett nagy peristyl jön, melynek kétsoros oszlopzata közt 2 ezer ember elfér.

de l'élection aussi des
bres amateurs, il faudrait
istinguer et instituer une
lle catégorie de membres
les droit différents de celui
embres effectifs.

ouswald ~~Esso~~ pense

Ybl Miklós
Vas. Lap. 1865. 424. l.

** *(Az ideiglenes országház)* telkének átengedése ügyében e hó 14-dikén tanácskozott a pestvárosi gazdasági bizottmány, s a föltételeket a következőkben állapitá meg: 1. A város, a Sándor-utczában most laktanyául használt telket, minden kárpótlás nélkül 10 évre adja át, csupán, a földesuri jog elismerése fejében, évenkint 1 aranyat fizessen érte az országos alap. — 2. A tiz év leteltével a városi hatóságnak szabadságában álljon, az e telekre épitendő házat becsértékben átvenni, vagy ellenkező esetben az országos alap a telket akkori becs-árában átveheti. — 3. Tekintve, hogy a városnak e telek átengedése s ennélfogva a rajta álló lovas laktanya nélkülözése miatt az elszállásolás eszközlése végett évi 2000 forinton fölüli bérért kellene más hasonló helyiségekről gondoskodnia: ennélfogva a kitüzött tiz év alatt a kérdéses laktanyára eső beszállásolási teher az országos alapot, illetőleg a magas kormányszéket illesse. — Az épitendő országház terve iránt is megegyeztek már, ugyanis az ez ügyben működő bizottmány e hó 15-ikén tartott ülésében a tárgyalás alá került 4 terv közül *Ybl tervét* fogadta el, azzal a módositással, hogy keresztfalépités helyett szilárd, később más czélokra, például kiállitásokra is használható épület állittassék s a homlokzat stylje is jobb öszhangzásba hozassék a körülötte lévő épületek, ugymint a Festetics-palota és a muzeum styljével.

Verzeichnis der zur Zeit gültigen Kataloge:

		Nummern
426	**Slavistische Neuerwerbungen**	2159
429	**Schachliteratur**	418
430	**Das Islamische Persien, Iran und Kaukasus** (Vergriffen. Neuer Katalog in Vorbereitung)	1830
437	**Uralaltaische Völker und Sprachen.** Teil I: Finnisch-Ugrisch	881
441	**Uralaltaische Völker und Sprachen.** Teil II: Türkisch-Tatarisch	2500
442	**Ozeanien**	493
443	**Arabien und der Islam.** Teil I: Politische u. Kulturgeschichte, Sprache, Literaturgeschichte (Vergriffen)	2477
444	**Arabien und der Islam.** Teil II: Arabische Literatur	2820
445	**Rußland** (Vergriffen)	2027
446	**Prähistorie und Geographie**	2373
448	**Ostasien** (Vergriffen)	3554
449	**Der Christliche Orient**	3400
451	**Auctores Graeci et Latini**	3181
454	**Bibliothekswissenschaft.** Teil I: Schrift und Buch	1902
455	**Bibliothekswissenschaft.** Teil II: Bibliographie u. Bibliothekswesen	1800
456	**Germanistik.** Teil I: Germanische und deutsche Sprachwissenschaft und Altertumskunde	4306
457	**Germanistik.** Teil II: Nordisch, Englisch, Gotisch usw.	3875
458	**Germanistik.** Teil III: Deutsche Literatur d. 15—20. Jh.	3490

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1865. 532 l.

** *(Kihágás.)* Hétfőn este, mint sajnálattal halljuk, 30—40 dologtalan asztalos legény Ybl épitész lakásának ablakait az üllői-uton beverte. Oka az lenne, hogy Ybl épitész az országházban az asztalos munkákat bécsi iparosokra bizta. A kapitányság 24 asztalos legényt befogatott, kik a kihágásban részvételüket be is vallották, s ennélfogva a büntető törvényszéknek lettek átszolgáltatva.

Sopron, városterony

514, 515, 517,

képe 483, 489, 490,

HIRDETÉSEK.

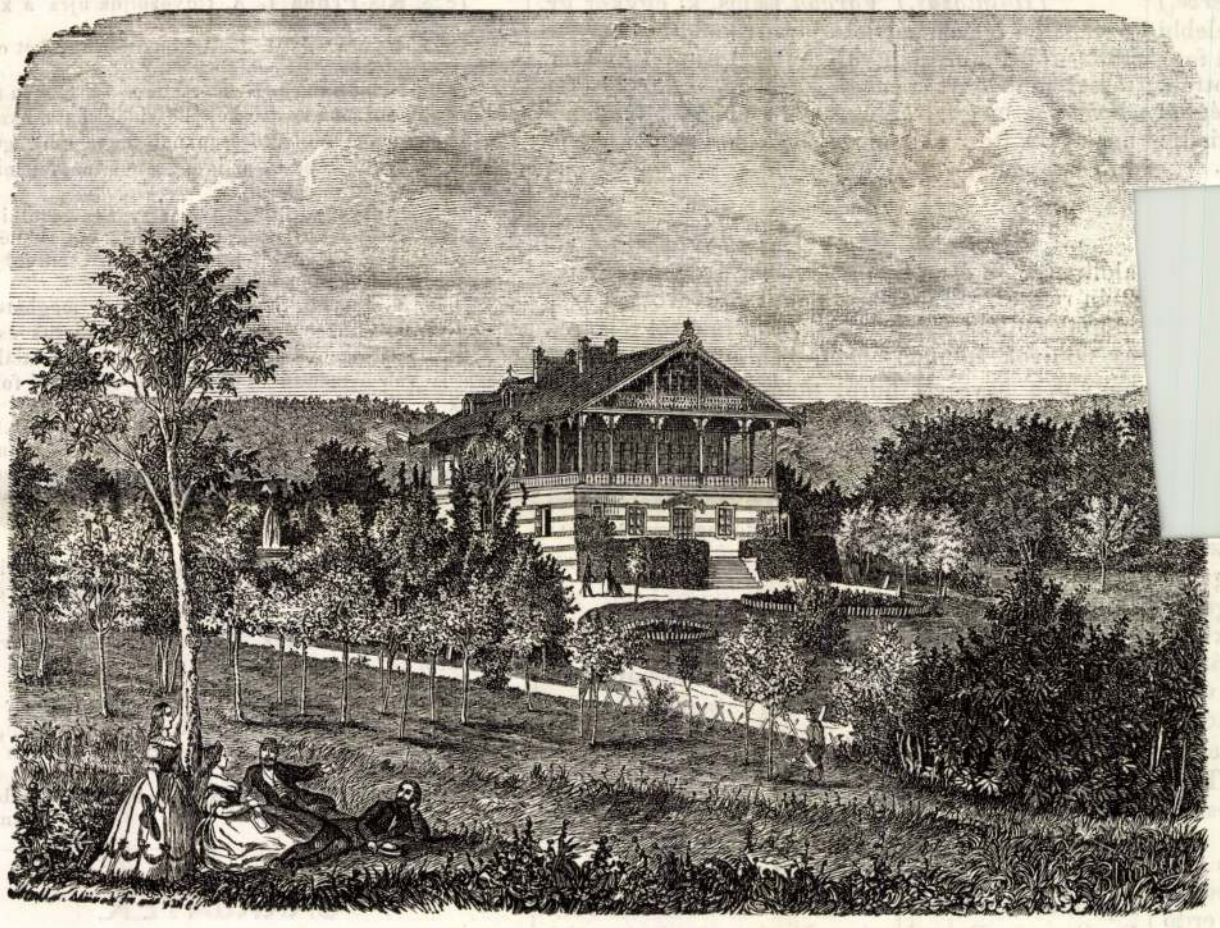

A legszebb villa eladása a Svábhegyen.

A tájékilag pompásan fekvő, néhai **Perger Ferencz** villája a budai hegyekben, tekintve annak pazar épitési modorát s mesterkezek által készitett elődiszitését, e hirdetményünk bevezető föliratát tökéletesen igazolja. A meglepő stylü villagiaturák, változatos kertek, az erdő közepett egy ügyes kertészkezek által a legnagyobb szorgalommal s angol mintára alkotott park létezik, mely zöldel s a legtarkább szinekben virágzik, nemes fa-fajok, változékony virágcsoportokkal — ez valóban oly telepitvény, mely két tized év óta a legnagyobb előszeretettel — nemcsak a természet szépségének, hanem a kertmivelésnek is ápoltatott, — most a legteljesb pompájában ragyog.

A szép tuskulánum, mely 13 hold tért foglal el magában, a hegy keleti részén csendesen alábontakozó földtéren s a legbujább növényzet közepett fekszik. A villa magában, kellemes izlésü svajczi stylben Y b l hirneves épitész által épittetett, ellátva foktérek (Terassen) és termekkel s minden a divatvilágnak megfelelő kényelemmel, s mely egyátalában a legsikerültebb urasági házat képviseli.

A villa közelében, facsoportozatokkal maszkirozva fekszik egy kis épület, mely a házfelügyelők s cselédségnek áll rendelkezésre; ettől távolabb két épületből álló s minden kivánalomnak megfelelő gazdasági major, két e tájékon igen ritka és soha ki nem száradó kuttal.

Ezek, valamint egy kis fürdőház, egy tetőzött s tarkavegyületü üvegekkel diszitett kilátás, s jelesen elintézett s e gazdag telepitvényben előnyösen beleillesztett disz-, gyümölcsös- és zöldségkertek, végtére termő szántóföldek s egy őserdővel környeztetnek. A gyalog- és kocsiutak jól ki vannak kavicsolva, s a vizcsatornák kővel kirakva, s mindezek a legjobb s legdiszesb karban fentartva. E birtok nemcsak egyedül Buda hegycsoportozatának legkiesb vidékén fekszik, hanem e fölött még a legdicsőbb távkilátással pompázik több hegylánczolaton keresztül, ezek közt a hatalmas Dunafolyam és Buda Pest imposánt diorámája, — s ott végződnek, hol a láthatár és föld egymásban ölelkeznek. E tárgybani szó- vagy irásbeli tudósitással (bérmentes levelekre) s a mezei jószág különleges leirásával — mely jutányos áron eladatik — szolgál: 1264 (1)

PERGER MÁRIA asszony
Pesten, váczi-utcza 17-dik szám alatt, 1-sö emelet.

A szülékhez.

Komoly figyelmeztetés.

A t'sztelt közönség gyermekei egészségi állapotának megszerzése és a meglevőnek

sen tőlem megrendelni, a mely alkalommal a küldeményhez csomagolva nyerendő utasitó könyvecskémből, egyéb hasznos tapasztalatokon kivul, tisztelt bizományosim névjegyzéke is átnézhető, kiknek száma mintegy 300-ra rug, ezeknél saját készitményü **„giliszta-csokoladém“** mindenkor kapható. De ily helyekről is csak azon szeretékért állhatok jót, a melyek gyöngyöleiken sajátkezü névaláirásom hü lenyomatát viselik.

E figyelmeztetésem szükséges volta kitünik a többi között különösen ez alábbi levélből is:

T. Kröczer Ágoston urnak Tokajban!

Uraságodnak bizonyosan jól fog esni a tudósitás, hogy „giliszta-csokoladéjának“ hatása csudálatos nagyszerü volt. És csakugyan sajnálatos volna, ka önnek titka idő-jártával nem kerülne a nyilvánosság elé, mert, daczára a vegyészet nagybani előhaladásának, az utánzott „giliszta-csokoladé“ az önéhez semmi tekintetben sem hasonlitható. Megkülönböztetett mély tisztelettel.

Jazka-Bratinán (Horvátországban), januárhó 20-án 1865. **Wiesner Hugo** m. k., földbirtokos.

A megrendelések posta utján utánvétellel történhetők, 1 darab **20** krért; csak nálam Tokajban 6 darab **1** forint.

PESTEN kapható **Török József**, gyógyszerész kiraly-utcza 7-dik szám alatt, és **Thalmaier** és **tarsa** uraknál.

Kröczer Ágoston,
1265 (1—6) gyógyszerész Tokajban.

Kitünö zongora.

Egy egész jó állapotban levő 6 és ⅓ oktávás zongora jutányos áron kéz alatt eladandó. Aranykéz-utcza, 5. sz. II. emelet, 11 szám. 1239 (3—3)

Mindennemü

takarópapiros

(Makulatur)

kapható Pesten, egyetem-utcza 4-ik sz.

Van szerencsém magas uraságoknak és a t. cz. gazdakö önségnek

takarmányfüllesztő-gőzgépeimet

ajánlani, melyek az idei pesti gazdasági kiállitásnál **első rendü éremmel** dijaztattak, és nevezetesen már több uradalomban 3 évi használat után, a legjobb állapotbani létele, a tulajdonosok teljes megelégedésökre működnek.

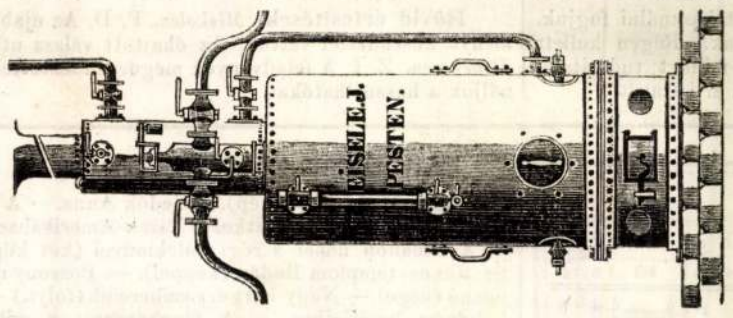

Rétek öntözésére marhavizelet felszivására igen jeles, és a czélnak megfelelő **vizemelő gépeket** jutányos árakért készitek.

Eisele József,
Pest, Steiner-utcza, a vasut-közelében

1244⅓ (2 - 3)

JOEL ÉS KELLER

a „jegyesek“-hez czimzett

ujonnan megnyitott

vászon- és fehéráruk raktára

Pesten, a bécsi utczában,

ajánlja jól berendezett

rumburgi, holland, irlandi, kréasz-, fonal- és sziléziai vásznak,

asztalnemüek-, kávés-, törülközö- és vászonzsebkendök-, asztal- és ágyteritékek-, fehér és szinezett csinvat és kanavász-, nanking-, szinezett perkal-, mindenféle fehérnemüek-, fehér és szinezett parket-, pikét-szoknyák- és teritők- és minden e szakmába vágó czikkekből álló készletét a legjutányosbra szabott ár mellett.

1242 (4—6)

Melléklet a Vasárnapi Ujság 35-ik számához 1865.

** *(Reiter mérnöktől a pesti csatorna terve,)* melyről a multkor szóltunk, a város legközelebbi ülésében szóba jött, de a tárgy fontosságánál fogva tárgyalását a teljes tanácsülésre halasztották, kimondván, hogy ezt mindenesetre egy e végből külön alakitandó szakbizottmánynak kell kiadni véleményezés végett.

** *(Hangverseny Bicskén.)* E hó közepén Bicskén több műkedvelő és a dalárda hangversenyt rendezett, mely a jelenvoltak megelégedésével folyt le. A többek közt, a mint nekünk irják, a világtalan Márton Sámuel is zongorázott tetszés mellett; a dalárda Liszt harczi dalait énekelte. Szavalat is volt, melyet egy vadász uracska jónak látott megzavarni. Tetszésben részesült még a lengyel hymnusz is, melyet Polyák és Tóth urak hegedün adtak elő. A hangversenyt később táncz követte, mely reggelig tartott.

** *(Régi pénzek.)* Lehecsény községben egy földmives burgonyája ásása alkalmával egy hegyoldalban, hol ennek előtte mintegy 30 évvel erdő volt, régibb időbeli ezüst pénzdarabokat talált, körülbelől egy maroknyit, de a melyeknek legnagyob része a tisztogatás közben eltöredezett. A még ép darabokat a nemzeti muzeumnak küldötték be.

** *(A zenede Hollósy Kornéliának)* küldötség által fejezte ki köszönetét, a miért a zenede ünnepélyén közre müködött. A küldöttséget báró Orczy Béla vezette.

** *(A bártfai fürdőben)* az idén 660 vendég fordult meg, ezek közt több magyar és lengyel főrangu család. Tavaly látogatottabb volt, de az átalános elevenséggel most is meg voltak elégedve. A tánczmulatságok közt az Anna-bál volt a legfényesebb.

** *(Névmagyarítás.)* Pintye Antal pesti lakos vezetéknevét felsőbb engedély mellett „Borszéki"-re változtatta.

** *(Kemény büntetés.)* Abrudbányán a városi tanács egyik hivatalnoka egy becsületes szijgyártó legényt, ki a korcsmában másod magával kissé hangosan mulatott, a város hajduival elfogatott, tömlöczbe záratott, és másnap reggel önfejüleg oly keményen megbotoztatott, hogy megbetegült bele. E durva eljárás átalános visszatetszést szült a vidéken.

** *(Gyilkos pénzügyör.)* Az Érmellékről irják a „P. N."-nak, hogy *Kóly* községben f. hó 14-dikén Patka Pál nevü nagy családos gazdát a pénzügyőr pálinkafőzésen kapván, szóváltás közben kardjával agyonszurta s azután felvont fegyverrel kirohant társával a faluból; letartóztatni senki sem merte, mert a férfiak falun voltak, az asszonyokat pedig a töltött fegyver visszaijeszté.

** *(Öngyilkos orvos.)* Szatmármegye Szent-Endre nevü helységében dr. Ábrahám Bogdán, Erdélyben átalánosan ismert derék műtő és orvos, betegségének egy ujabb rohamában főbe lőtte magát.

** *(A régebben eltünt Gajzágó)* holttetemét, mint a „Kolozsvári K." irja, a Teke és Sz.-Régen közötti ut mellett levő erdőben megtalálták. A hulla már az oszlás harmadik stadiumában volt. A hivatalos vizsgálatot megkezdték.

** *(Halálozás.)* *Vargha* Lajos, ki egykor gr. Széchenyi István mellett juratuskodott, s még az 1832—36-iki országgyülésen mint ifju feltünő hatással működött a maga körében, e hó 22-ikén *Mohácson* meghalt. Végrendeletében az akademiának 500 ftot, az irói segélyegyletnek pedig 200 ftot hagyamányozott.

— (*Szives kérelem.*) Puszta-Pótharasztról alólirtnak 32 éves Lajos nevü fia f. évi augusztus 2-án reggel 9 órakor szótalanul eltávozott, s ezen idő óta holléte nem tudatik. Tisztelettel felkérek és felhivok minden nemeskeblü emberbarátot, hogyha a nevezett fiuról netán tudomása lenne, engem értesiteni szíveskedjék (utolsó posta Mo nor). Nemkülönben, ha az elbujdosott maga találná e sorokat olvasni, tartsa fiui szent kötelességének, az érte kesergő atyai szivet hazatértével megvigasztalni. Kelt Puszta-Pótharaszt, Pest-megyében, auguszt 25-én 1865. — *Nyáry Albert.*

Nemzeti szinház.

Péntek, aug. 18. Ő Felsége születésnapjának ünnepére a szinház teljes kivilágitása mellett „*Erzsébet*", eredeti opera 3 felv. Zenéjét szerzették: Erkel Fenecz, Doppler Károly és Doppler Ferencz. Az ünnepen kivül kiváló érdeket kölcsönzött ez estnek, hogy egy rég nem látott eredeti opera került ujra szinre. A szinház e kettős vonzerőre egészen megtelt. Az előadás ha nem is a régi kitünő, de most is szabatos és élvezhető volt. Pauliné és Rabatinszky Mari aratták legtöbb tapsot. Hollósy Kornélia a közönség sorában nézte az előadást, s mindenkiben föltámasztá azon vágyat, vajha őt, a nemzet csalogányát, ujra szinpadunkon láthatnók.

Szombat aug. 19. „*Faust*". Opera 5 felvonásban. Zenéjét szerzette Gounod.

Vasárnap, aug. 20. Szent István első királyunk ünnepén a szinház zárva volt.

Hétfő, aug. 21. „*Hunyady László.*" Opera 4 felvonásban. Zenéje Erkeltől.

Kedd, aug. 22. „*A csapodár.*" Vigjáték 3 felv. Sardou Viktor után franczióból forditották Berczik Árpád és Fésüs György.

Szerda, aug. 23. „*Szigetvári vértanuk.*" Eredeti dráma 4 felv. Jókaitól.

Csütörtök aug. 24. „*Erzsébet.*" Opera 3 felv. Zenéje Erkeltől s a Doppler testvérektől.

Szerkesztői mondanivaló.

7824. **K. L. O.** A zenedei és dalárdai ünnepély főbb momentumait ábrázoló rajzainkat a jövő számban fogjuk közölni, még pedig első rangu müvészeink vázlatai után.

7825 **Ritka régi könyv.** Az irodalom barátait s különösen a könyvtárak őreit egy becses régi német könyvre figyelmeztetjük, melyet egy vidéki olvasónk közelebb egy tiszaparti pusztán lakó barátjánál fedezett fel s adandó alkalommal bizonyos feltételek mellett attól megválni is kész. A könyv egész hosszu czimét ide nem irhatván, csak annyit jegyzünk meg, hogy főczime ez: „*Cosmographia, das ist Beschreibung der ganzen Welt.*" A munka 1628. évben Bázelben Münster Sebestyén német tudós által állittatott össze, számos térképpel, városok ábráival, uralkodók, pápák, nevezetes emberek arczképeivel s egyéb rajzolatokkal van illustrálva, 876 ivből áll, egész rét (folio) alaku s erős bőrkötésben van. Bővebb értesitéssel szivesen szolgálunk azoknak, kiket e régi világtörténelmi mü érdekel.

7826. **Mátyás király és az agg vitéz.** Az elbeszélői tehetségnek még egy igen primitiv nyilatkozványa. Minden alak egy kaptára verve, minden ember egy hangon beszél, akár király, akár paraszt. Hosszabb gyakorlatot ajánlunk. — A „Határozottság" czimü vers inkább érdemli meg az elolvasást.

7827. **M. Bánd.** Sz. A. A czikket használni fogjuk. A lappéldányt legközelebb megindítjuk. Régen kellett volna már az ottani viszonyok felől minket tudósitani, mert „a néma gyereknek az anyja sem érti szavát."

7828. **Kis-Próna.** L. A. Üdvözöljük ujra a kis időre elhagyott sorompók között.

7829. **Gyula.** id. M. J. A kimaradt neveket egy pótlékban szándékozunk közölni.

7830. **Felsőbánya.** N. K. Számos ily tárgyu felszólitás érkezik hozzánk Pestre készülő vidéki fiatal hazánkfiaitól, de másnemü foglalkozásunknál fogva csak igen ritka esetben vagyunk képesek az igényeknek megfelelni. A mit lehet, ez esetben is igérjük.

7831. **Ipolyság.** T. K. A mutatványt közölni fogjuk, a többi e tárgyu közleményt igen szivesen venné a Kisfaludy-társaság, melynek felszólitását (lásd fentebb) ajánljuk ön s mások figyelmébe

7832. **N. Enyed.** Sz. K. A „hüség" meghatott, bár hasonló érzelmeinkre támaszkodva, rég vártuk és természetesnek találjuk. A közlemény nyilt karokra talált s már utban is van a metsző és sajtó felé. Mielébbi folytatást kérünk.

7833. **V. Palota.** H. A levél az első felindulás perczében van irva. Az a gorombaság, melyért ön amaz urat pelengérre akarja állitani, nem látszik nekünk innen távolról oly égbekiáltónak, hogy még nyilvános megrovásra is érdemesitsük. Eddig bizonyosan ön is higgadtabban nézi a dolgot.

7834. **Kolozsvár.** R. T. Köszönet az uj küldeményért. Némely korábbi csak azért késik, mert nem került rá még a sor.

7835. **Kedvesemhez.** Talpra esett, jeles egy versezet Itt az első két strófa:

Arczod fehér mint a kréta.
Kalapomon a bokréta,
Ajkad pedig olyan piros,
Mint a kipingált papiros,
A bizony.

Ki tyukszemedre mer hágni,
Kihivom azt duellálni,
Mert zsebemben van a bicskám,
Kedves lelkem galambicskám,
Galambom.

SAKKJÁTÉK.

295-ik sz. f. — Pap Dezsőtől.
(Miskolczon.)

Sötét.

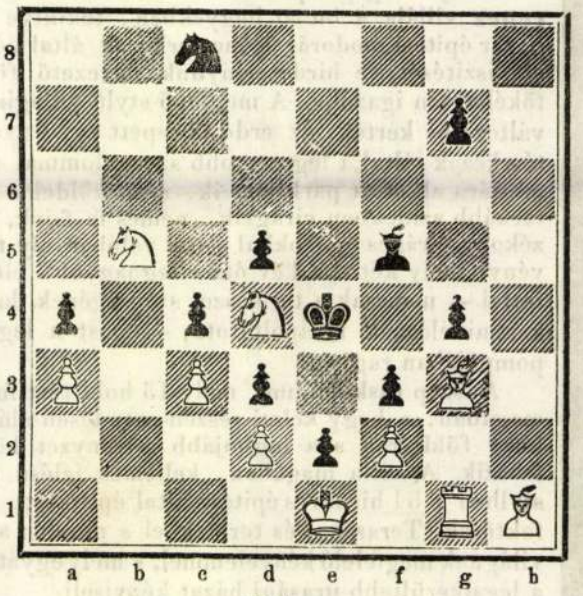

Világos.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

290-dik számu feladvány megfejtése.

(Loyd Sámueltől.)

Világos.	Sötét.	Világos. A)	Sötét.
1. Fb5—e2†	Kg4—h4:A)	1.	Kg4—f4
2. Fe2—h5	g6—g5	2. Kg2—f2	g6—g5
3. Fh5—g6	tetsz. szer.	3. Hh4—†	Kf4—e4
4. Bd5—†mat.		4. Fe2—f3†mat.	

Helyesen fejtették meg. *Veszprémben:* Fülöp József. — *Miskolczon:* Czenthe József — *Pozsonyban*: Csery Gábor. — *Kecskeméten:* Keller Lajos. *Pesten:* Cselkó György. — A pesti sakk-kör.

Rövid értesitések. *Miskolcz.* P. D. Az ujabb küldeményt köszönettel vettük. Az óhajtott válasz utban van. *Debreczen.* Z. I. A feladványok megörvendeztettek. Használjuk a használhatókat.

HETI-NAPTÁR.

Hónapi- és hetinap	Katholikus és Protestáns naptár		Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Nap hossza	Nap kél	Nap nyug.	Éj hossza	Hold kél	Hold nyug.
Augusztus—Szeptember			August. (ó)	Elul, Ros.	ó. p.	ó. p.	ó. p.	ó. p.	ó. p.	ó. p.
27	Vasar	A 12 Kal. Józs.	A 11 Soma	15 C 12 N. B. A.	5	13 37	5 12	6 49	10 23	11 20	9 24
28	Hétfő	Ágoston püsp.	Ágoston	16 Dioméd	6	13 33	5 14	6 47	10 27	0 19	10 0
29	Kedd	Ker. János fejv.	János fejvét.	17 Miron	7 Jeruzs fal	13 31	5 15	6 46	10 29	1 15	10 41
30	Szerda	Limai Róza	Benó	18 Florus	8 [beszent.	13 28	5 16	6 44	10 32	2 10	11 29
31	Csöt.	Rajmund hitv.	Paulin	19 Endre	9	13 24	5 18	6 42	10 36	3 2	* *
1	Pént.	Egyed, Verena	Verena	20 István	10	13 22	5 18	6 40	10 38	3 48	0 24
2	Szomb.	István, Kaliszta	Efraim	21 Tádé	11 Sabbath	13 18	5 20	6 38	10 42	4 30	1 26

Holdfényváltozások. ☾ Holdtölte 5-kén 3 óra 8 perczkor délután.

TARTALOM.

Adler Vincze (arczkép). — Gedők Anna. — A rómaiak temetkezése. — Városépitkezés Észak-Amerikában (folyt.) — A Libanon népei s régi emlékművei (két képpel). — Sz. János templom Budán (képpel). — Pozsony multja és jelene (vége). — Nagy kort ért embereink (folyt.) — A népköltészet barátjaihoz. — A fényképészet a csillagászat szolgálatában. — Egyveleg. — **Tárház**: Vasárnapi beszélgetés. — Irodalom és müvészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. — Balesetek, elemi csapások — Mi ujság? — Nemzeti szinház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő **Pákh Albert.** (Lak. magyar-utcza 1. sz.)

Ybl Miklós

** *(A pesti ideiglenes országház)* telkén a Sándor-utczában erősen folynak a munkálatok, s a régi laktanya már majdnem egészen le van bontva. A 728 négyszög ölnyi telken az épitendő ház szilárd anyagokból, téglából lesz alkotva, a födélzet pedig érczlemezekből fog állni. Habár az épület ideiglenes lesz is, külseje még is szép és diszes leend. Az épület homlokzatán fog Magyarország czimere s a nemzeti lobogó diszelegni. Az ülésterembei a feljárat a képviselők számára üvegfedéllel födetik. Ezen feljárat alatt lesz a bemenet a főkapun át az előcsarnokba, hol a kapus lakik. Ezen előcsarnokon át tiz széles lépcsőn fölfelé haladva egy másik kisebb előterem nyilik, melynek balfelén a képviselők ruhatára s jobbra az első emeleten a bizottmányi termek lesznek. Ezen kisebb előteremből a társalgó-teremmel összeköttetésben álló s a nagy terem hosszában vonuló folyósóra juthatni. A nagy gyülés-terem az épület közepét foglalja el, s talaja az utcza helyszinétől számitva 6′ magas lesz. A terem hossza 17° 3′6″, szélesség 11° 4′; egész négyszög-területe 189°; s igy e terem a vigadó nagyterménél 29 □ öllel tágasabb. Magassága 41′ 6″. A teremben 462 követ számára lesznek helyek készitve az angol alsóház mintájára. A bejárattal szemben, a terem fenékhosszában álland az elnök, két alelnök, 4 jegyző, végre a 6 gyorsiró emelvénye; az elnöké legmagasabbra emelve. A követek a gyülési bizottmányi s társalgási termekbe oly bejáratokon s helyiségeken át jutnak, melyek a közönség számára fennhagyott helyiségektől teljesen el lesznek különitve. — Az épületen e napokban már 800 munkás fog dolgozni.

Vas. Ujs 1865 476 l.

Vas. Ujs. 1865.

ÚJ közhasznu nagy naptár

terjedelmes tiszti névtárral a legujabb adatok szerint szerkesztve.

Heckenast Gusztáv kiadó-hivatalában,

Pesten (egyetem-utcza 4-dik szám) megjelent és minden könyvárus és könyvkötönél kapható:

Országos Naptár

1866.

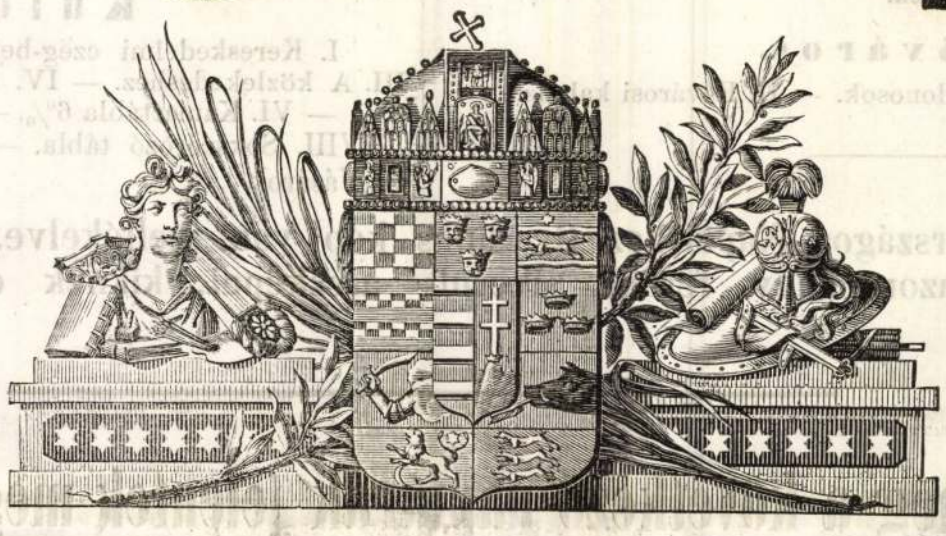

1866.

Magyar-ország

és kapcsolt

részei

számára.

Szerkeszti **Ökröss Bálint**, köz- és váltóügyvéd és váltójegyző.

A magyar ideiglenes képviselőház ábrájával és 5 külön nyomatott arczképpel (**Majláth György**, — Báró **Sennyei Pál**, — **Kellemesi Melczer István**, — Gróf **Belcredi Richard**, — Gróf **Eszterházy Mór**) 400 kéthasábu lap, azonkivül 36 tiszta papir-lap. Csinosan füzve

ára 2 forint auszt. ért.

Megrendelések melyek egyenesen a kiadó-hivatalhoz intéztetnek, bérmentesen küldetnek el. 10 példányra egy ingyenpéldány jár.

Az „Országos Naptár“ első évfolyama, mely két hóval ezelőtt hirdetve volt, megjelent.

A gazdag tartalom, mint alább olvashatni, meggyőzi a t. közönséget arról, hogy e válalattal érdekes és tanuságos évkönyvek sorát nyitottam meg, melyek különösen közhivatalokra, községekre, ügyvédekre, s a nagy közönségnek azon osztályaira nézve, melyeket a közügyek és hatóságok Magyarországon, a kapcsolt részekben és a birodalomban, — ugyszintén hazánk és a külföld statistikája és történelme érdekelnek: egyátalában nem nélkülözhetők.

A szerkesztő nem kimélt semmi fáradságot, hogy az „Országos Naptár“ mind terjedelménél, mind tárgyánál és berendezésénél fogva, naptárirodalmunkban az első helyet foglalja el; s én igyekeztem, hogy az, a belértékhez illő csinnal állittassék ki.

Az „Országos Naptár“ a szokott naptári részen, s a naplói jegyzeteknek és határidő-jegyzéknek szánt tiszta lapokon kivül két részből áll, a következő tartalommal:

Tartalom.

ELSŐ SZAKASZ.

Tiszti névtár.

I. A király. — A) A fels. uralkodóház. — B) A 'magyar királyok rendsora. — C) A királyi méltóság. — D) A királyi udvar. — II. Az országgyülés. — A) Az országgyülés szervezete. — B) Az országgyülések évszáma, helye, nyomai. — III. Magyar királyi udv. cancellária. — IV. Magyar kir. helytartótanács. — V. Magyar kir. hétszemélyes tábla. VI. Királyi itélőtábla. VII. Királyi váltófeltörvényszék. — VIII. Királyi kerületi táblák. — IX. Első bir. királyi váltótörvényszékek. — X. Kir. ker. bányabiróságok. — XI. A vármegyék. — Dunáninneni kerület. — Dunántuli kerület. — Tiszáninneni kerület. — Tiszántuli kerület. — Kapcsolt részek. — XII. Jászkun-kerület. — XIII. Hajdu-kerület. — XIV. Szepesi kerület. — XV. Nagykikindai kerület. — XVI. Szab. kir. s egyéb rend. tan. városok. — XVII. Erdélyország. — A) Erd. kir. udv. cancellária. — B) Kir. fökormányszék. — C) Földteherment. orsz. igazgatóság. — D) Róm. kath. egyh. alap. és iskolai bizottmány. — E) Tart. királyi

főszámvevőség. — F) Kir. legfőbb törvényszék. — G) Erdélyi kir. itélőtábla. — H) Kir. büntetőtörvények. — I) Vármegyék és vidékek. — J) Székelyszékek. — K) Szász hatóságok székek s vidékek. — L) Erdélyországi városok. — XVIII. Horvát- Tótország és Dalmatia. — A) Kir. udv. cancellaria. — B) Hétszemélyes tábla. — C) Kir. helytartótanács. — D) Földtehermentesitési igazgatóság. — E) Országos levéltár. — F) Báni tábla. — G) Kir. megyetörvényszékek. — H) Bányabiróságok. — I) Megyék. — K) Szab. királyi városok. — XIX. Ügyvédek. — A) Ügyvédek a fővárosban. — B) Ügyvédek a vidéken.

Egyházak és iskolák.

I. A róm. kath. egyház. — A) Érsekek és püspökök. — B) Káptalanok és nagyprépostok. — C) Szentszékek és házassági tvszékek. — D) A magyarorsz. szerz. rendek főnökei. — E) Pesti magy. kir. egyetem. — F) Papnöveldék, intézetek s főiskolák. — II. Az evang. protestans egyházak. — A) Helvét hitv. egyház. — B) Ágostai hitv. egyház. — C) Tanodák. — III. Görög keleti egyház. — IV. Unitaria egyház Erdélyben. — V. Kir. államvizsgálati bizottmányok. — VI. Helytartótan. rend. a magántanulás és vizsgálat tárgyában.

Közintézetek és egyletek.

I. Tudományos intézetek. — II. Hitel- és biztositási egyletek. — III. Gazd. és ker. társulatok. — IV. Tanintézetek. — V. Müvészegyletek és intézetek. — VI. Segélyegyletek. — VII. Egészségügyi intézetek. — VIII. Casino-egyletek.

A főváros.

I. Pesti házak és háztulajdonosok. — II. Fővárosi kalauz.

MÁSODIK SZAKASZ.

Magyarország a mult évben.

I. Egy év története. — II. Törvényhozás. — 1. Közjogi rendeletek. — 2. Egyházi és oktatásügy. — 4. Kormányzat és közigazgatás. — 4. Fenyitőügy és eljárás. — 5. Polgári magányjog, váltó-, csöd- és bányaügy. — 6. Törvénykezési eljárás és birói illetőség. — 7. Ipar- és kereskedelmi ügy. — 8. Pénzügy. — 9. Bélyeg- és illetékügy. — 10. Hadügy. — III. Magyar hirlapok 1865-ben.

Birodalmi ügyek.

I. Birodalmi alkotmány. — II. Birodalmi központi lf. hatóságok. — III. Kormányzat. — IV. Igazságügy. — V. Pénzügy. — VI. Hadügy. — VII. Népjogi képviselet.

Külföld.

I. Külállamok. — II. Világ-krónika.

Statistikai kalászok.

Statistikai kalászok.

Közlekedés.

I. Vasutak. — II. Gőzhajók. — III. Posta. — IV. Távirda.

Életrajzok.

Majláth György. — Báró Sennyei Pál. — Kellemesi Melczer István. — Gróf Belcredi Richárd. — Gróf Eszterházy Mór.

Különféle.

I. Kereskedelmi czég-bejegyzés. — Gazdasági kiállitások. — III. A közlekedéshez. — IV. Kisorsolási naptár. — V. Kamattábla 5%. — VI. Kamattábla 6%. — VII. A pengő pénzek uj ért. változt. — VIII. Sokszorozó tábla. — IX. Mértékek. — X. Bélyegtörvény. — Vásárok.

Ezenkivül az Országos Naptárhoz 6 csinos kép van mellékelve, — u. m. az ujonnan épült országház, továbbá azon nagy férfiak sikerült arczképei, kiknek életrajzairól a tartalomban van emlités.

Ugyanott még a következő naptárak jelentek meg és kaphatók:

István bácsi naptára,

vagyis

családos házigazdáknak és gazdasszonyoknak, népnevelőknek, helység-elöljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek való

képes kalendárium 1866. évre.

Szerkeszti **Majer István.** XI-dik évi folyam. 8-rét. Füzve 50 kr.

Falusi gazda naptára

1866-iv közönséges évre.

A földmivelés, kertipar és gazdaság évi közlönye, földbirtokosok, kertészgazdák lelkészek, iskolatanitók és gazdatiszteknek ajánlva. Gönczy Pál, b. Nyári Gyula, Kégly Sándor, Ordódy Károly, Pecz Armin, Reischer Endre és Vésey Venczel szakértő urak közremüködésével

szerkeszti **dr. Farkas Mihály,** földbirtokos.

Második évfolyam.

Állandó állattenyésztési falnaptár melléklettel. Füzve 80 kr.

Protestáns képes-naptár

1866-ik évre.

Szerkesztette **BALLAGI MÓR,** tanár.

XII. évfolyam. — Bolti ára 50 krajczár ujpénz.

Lidérez-naptár 1866.

Rémtörténetek, kalandok,

bünesetek, tündérregék, csodás tünemények sat. gyüjteménye.

Sok képpel, Füzve 60 kr.

Határidő-naptár,

mindennemü

hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdatisztek,

üzérek és utazók számára.

Kemény kötésben 1 forint 20 krajczár.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.**— Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1865 (egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1866.
44. l.

** *(A Ferenczvárosban épitendö uj templom)* tervét, melyet Ybl épitész készitett, a főpolgármester e hó 22-én terjeszté tárnok ő exja elé. A tervrajzok szerint ez uj templom ugyanannyi hallgatót fog befogadhatni mint a tágas terézvárosi templom. A költségek még nem állapittattak ugyan meg, de körülbelől 150,000 frtra tehetők. Miután a ferenczvárosi templomalap eddig csak mintegy 45,000 frtra megy, a közelebbi napokban bizottmányi tanácskozás tárgya leend a szükséges tőke mi módoni megszerzése. Az épitéshez tavaszszal mindenesetre hozzáfognak. s a rendelkezés alatti tőke erejéig folytatják.

Sopronhorpács, tpl

554

Ybl Miklós

Vas. Lap. 1887. 185. l.

A budai királyi palota nagyobbítására Ybl Miklós elkészítette már régen a terveket, de a munka megkezdése még késik. Az új várlak homlokzata a városra fog nézni, egyik szárnya a Krisztinaváros felé. Mindeddig azonban az alterület sem volt meg hozzá melyre a palotának jönnie kell. Ehhez ugyanis a lankás hegyoldal teljes feltöltésére van szükség, mely közelebb megkezdődik. A vérmezőre néző bástyasétány kőfalának s hatalmas földrétegének elhordásához a napokban hozzáfognak és az innen kikerülő anyaggal a várlak előtti lejtős hegyoldalt töltik fel.

POSTA-TARIFA

Küldemény neme	a) Belföld		b) Külföld		
	Helyben	Vidékre	Ausztria Németország	Cseh-Szlovákia Lengyelország Olaszország és gyarmatai Románia	Egyéb külföld
Levél	20 g-ig **10** f 40 g-ig **14** f 250 g-ig **18** f 500 g-ig **26** f	**20** f **28** f **36** f **50** f	20 g-ig **32** f tov. 20 g-ként **16** f	20 g-ig **32** f tov. 20 g-ként **20** f	20 g-ig **40** f tov. 20 g-ké **20** f
Levelezőlap	**6** f	**10** f	**16** f	**16** f	**20** f
Nyomtatvány	10 g-ig **2** f 50 g-ig **4** f 100 g-ig **8** f stb.		50 g-ig **4** f tov. 50 g-ként **4** f	50 g-ig **6** f tov. 50 g-ként **6** f	
Áruminta	50 g-ig **6** f 250 g-ig **16** f 350 g-ig **24** f 500 g-ig **30** f		100 g-ig **8** f tov. 50 g-ként **4** f	100 g-ig **12** f tov. 50 g-ként **6** f	
Tértivevény és kifizetési értesítés	**50** f		**50** f		
Ajánlási díj	**20** f	**50** f	**50** f		
Express-díj	belső ker. —.60 külső ker. 1.60	**60** f	**80** f		

Utalványdíj

a) Belföldre	b) Külföldre
20 P-ig —.**20** P 50 P-ig —.**40** P 100 P-ig —.**60** P 500 P-ig **1.20** P 1000 P-ig **2.**— P Legnagyobb feladható összeg 1200 P	40 P-ig —.**50** P 100 P-ig —.**80** P 200 P-ig **1.30** P 300 P-ig **1.80** P 400 P-ig **2.30** P további 100 P (1200 P-ig) 50 f

Értéklevéldíj belföldre

A rendes ajánlott levél díján felül a nyilvánított érté
minden **400** P-je vagy töredéke után **40** f értékdíj já
Nyitva (olvasva) feladva az értékdíj kétszerese já

Táviratok

Helyben szavanként **4** f., belföldi forg.-ban szavanként **10** f. min. P **1.**—
Ausztriába szavanként . . . . . **14** f. min. P **1.4**
Cseh-Szlovákia, Jugoszlávia, Romániába szavanként **22** f.

Telefondíj

Helyi forgalomban nyilv. állomásról **20** f. Nem sürgős távolsági: I. díjöv —.**50**, II. díjö
P **1.60**, III. díjöv P **2.20**, IV. díjöv P **2.30**, V. díjöv P **2.40**, VI. díjöv P **2.60**, VII. díjöv **2.**

Csomag (belföldön) csakis 20 kg-ig

Kg-ig	értéknyilvánítás nélkül díjövben P					nem terjedelmes	terjedelmes díjövben P					Biztosítá díj
	I-II	III	IV	V	VI-VII		I-II	III	IV	V	VI-VII	
1	—.**30**	—.**50**	—.**50**	—.**50**	—.**50**		—.**45**	—.**75**	—.**75**	—.**75**	—.**75**	100 P nyil
1—5	—.**40**	—.**70**	—.**70**	—.**70**	—.**70**		—.**60**	**1.05**	**1.05**	**1.05**	**1.05**	tartott érté
5—10	—.**50**	**1.**—	**1.20**	**1.40**	**2.**—		—.**75**	**1.50**	**1.80**	**2.10**	**3.**—	kig **20**
10—15	—.**60**	**1.20**	**1.60**	**2.**—	**3.**—		—.**90**	**1.80**	**2.40**	**3.**—	**4.50**	400 P-ig **4**
15—20	—.**70**	**1.50**	**2.**—	**2.80**	**4.**—		**1.05**	**2.25**	**3.**—	**4.20**	**6.**—	f. tov. 400
SZÁMLÁK												után **40**

OKMÁNYBÉLYEG-TÁBLÁZAT

200	P-ig	P	—.**02**
200—500	P-ig	P	—.**05**
500—1000	P-ig	P	—.**10**
1000—2000	P-ig	P	—.**20**
2000—5000	P-ig	P	—.**50**
5000—7500	P-ig	P	—.**75**
7500—10000	P-ig	P	**1.**—
10000 P-n felül			**2** P

VÁLTÓ

1. 0·12%, ha a fizetési határidő belföldö
kiállított váltóknál 6 hónapnál nem k
sőbben, illetve külföldön kiállított vá
tóknál 12 hónapnál nem későbben jár l
2. 0·6%, ha a fizetési határidő belföl
váltóknál 6 hónapon túl, külföldi vá
tóknál 12 hónapon túl jár le.

Ybl Miklós

A nemzeti Pantheon. A fővárosi képzőművészeti bizottság felkérte Ybl Miklós műépítészt, adna véleményt, mikép volna létesíthető nemzeti Pantheon a jelesek szobraival a budai várkert bazárjában. Ybl első véleményében arra a következtetésre jutott, hogy a várkert-bazár pavillonjai és csarnokai szerkezetüknél fogva nem alkalmasak nagyobb számu szobor elhelyezésére. Legfeljebb négy kisebb szoborcsoport volna előnyösen elhelyezhető bennük. Ujabban Ybl a kérdést már más kombinációval is megoldhatónak tartja s mint Gerlóczy alpolgármesterhez intézett, tervekkel is kisért véleményében mondja, e czélra a bazár két oldalszárnyát összekötő fal erkélypilléreit lehetne felhasználni. Az erkélypillérek már magokban alapzatul szolgálnak s ezek fölé 2.21 méter magas szobrok helyezhetők. Tekintve a szép háttért és a szobrok szabad állását, e helyeken a szobrok imponáló alakjai leginkább érvényre jutnak. Ekkép hely volna mintegy tizennégy szoborra, s benn a pavillonok nyilt előrészeiben is 4 szoborcsoportra. Azt hiszi a jeles műépítész, hogy a terv kiviteléhez ő felsége a király is kegyes lesz beleegyezését adni. Ybl két fényképet csatolt véleményéhez. E fényképeken a kertfal erkélypilléreire a szobrok fel vannak rajzolva s a benyomás, a mit keltenek, igen tetszetős.

Vas. Ujs. 1888. 533. l.

Eartergen, Arches

249

Ybl Miklós

Vas. Lap. 1883. 329. l.

A budai királyi palota kiépitésének terveivel Ybl Miklós jeles épitészünk már három év óta foglalkozik, de most mégis nagyon sietve terjesztették azt a hirt, hogy a király helybenhagyta e terveket az öt millió forintnyi költségekkel együtt, s hogy a kiépitéshez már legközelébb hozzá is kezdenek. Ybl többféle tervet készitett. A feladat nem könnyü, mert a várdombnak épen ez a része nagyon keskeny, a hely nagyon meg van szoritva a bástyák által is. Az első tervek arra irányultak, hogy a meglevő palotát hosszabbitsák meg a Dunára néző oldalán. Több ilyen terv készült, mely a palotát egész a gőzsiklóig kivánta fölépiteni. De voltaképen igy is szük udvar, alkalmatlan följárat jutott volna a megnagyobbitott palotának, s hozzá még egy kiváló disztelenség is a szép rovására, tudniillik a mostani palotának meghosszabbitása által feltünt volna, hogy nagyon rézsut irányban emelkedik, s hogy a meghosszabbitandó rész magasabb talajra jutna, ugy hogy a jelenlegi palota emeletjének a tulsó végen a földszint felelne meg. Ybl az ujabb tervekben fölhagyott tehát azzal az eszmével, hogy a palota a dunai főoldalán nagyobbittassék, hanem a nagyobbodásra a várdombnak a Gellérthegyre néző részét kivánja fölhasználni, a bástyákkal, sőt a bástyákon kivül eső lejtős helyekkel együtt, ugy hogy a palota patkó alakban épülne. Az eddigi rész a Duna felé megmaradna, azzal a különbséggel, hogy a fegyvertári külön épületet lebontanák és diszes kertté alakitanák. A főhomlokzatot a Gellérthegy felé épitenék s ugyan-

I. évf. 1. köt. (1891. jan.—jun.)

BUDAPEST

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

HERZ ÉS B.

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1883. 376 l.

A királyi palota fölépitésére Ybl által készitett különböző terveket a miniszterelnök ő felsége elé terjesztvén, a király elhatározása e napokban vissza is érkezett. Ő felsége kijelölte a vázlatot, mely szerint a végleges terv készitendő s az épités végrehajtandó. A végleges terveket szintén Ybl fogja készíteni. Remélhető, hogy a részletes tervek és költségvetések két év alatt elkészülhetnek. Ennyi idő azért szükséges, mert mielőtt a részletes tervek készitéséhez lehetne fogni, pontos és részletes helyszini fölvételek és mérések, valamint talajfuratások szükségesek, s ezek hosszabb időt vesznek igénybe.

Ybl Miklós
Vas-Ujs. 1882. 609. l.

A lipótvárosi bazilika a gyorsan emelkedő, rohamosan épülő fővárosnak még mindig az a ha-

gyományos pontja, mely nem emelkedik, nem épül, mert a mi évek óta ott történik, az — rombolás. A régibb falak egy részét, a négy toronyból kettőt leromboltak; a templom hátsó részét is kibontották, mert a templom hátsó része sokkal nagyobb forgalmu utvonalra néz, mint első része, tehát az nem maradhat a terv szerint ugy, hogy csakugyan hátat forditson a váczi körutnak, a sugárut torkolatának. A bazilika épitésének haladása most a rombolás. Ez már megtörtént s következni fog az épités.

Ybl jubileum. A mérnök- és épitész-egylet választmánya legutóbbi, Hieronymi Károly elnöklete alatt tartott ülésén elfogadta az épitési szakosztályok által kiküldött bizottság előterjesztését, mely *Ybl Miklós* ötven évi épitészi jubileuma alkalmából rendezendő ünnepélyre vonatkozik.

Jbl Miklós

irod

Vas. Ujs. 1882. 545. 1

ÚZEUM

Baron L. Pop 5.

ágos Bizottságának

Budapest IX.

Högyes Endre u.10.

53

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1882. 284. l.

(A lipótvárosi bazilika.)

BUD
939 JUN
LFh 4

Ybl Miklós

Vas Ujs. 1883. 59 l.

Az uj országház. Az uj országházra f. hó végeig beérkező pályaművek biráló bizottsága a következő tagokból és testületek kiküldötteiből alakul meg: az épitésre kiküldött országos bizottságból, a fővárosi közmunkák tanácsából, a főváros, a magyar mérnök- és épitész-egylet, a képzőművészeti társulat és a képzőmészeti tanácsból kiküldött egy-egy szakértőből, továbbá Andrássy Gyula gróf, Tisza Kálmán, Lipthay Béla báró, Ybl Miklós és Weber Antal urakból. Azonkivül részt fognak venni a birálatban: Hansen Theofil, Schmidt lovag és Ferstl báró bécsi épitészek és Ney Béla a bizottság jegyzője. A biráló bizottság a pályázati határidő lejárta után rögtön megkezdi működését, melyet még a jövő hó folyamán be is fog fejezni.

UJ

BUDAPEST 62

IGEN TISZTEL

Őszinte hálával megköszönjük
amelyet lapunkkal szemben t
amikor egy jobb jövő remény
küzdelmet. Az UJSÁG az eg

... *Feltámadott!* e szó legyen minékünk
Orömbe', búba' biztatónk, vezérünk!
Kőszirt a tenger vész-zilálta habján,
Első imádság gyenge gyermek ajkán.
Hirdesse ezt kihült arczok vonása,
Haló szivek utolsó dobbanása:
Feltámadott! feltámadott!

Zengjen ma hangos hála ének
A mindenség nagy Istenének!
Ünneplő lelkünk égbe szállva,
Olvadjon össze hő imába.
Ég, föld derüljön fel ragyogva,
A Golgothának szent halottja
Feltámadott! feltámadott!

Szabolcs Mihály.

UTAZÁS ISMERETLEN ÁLLOMÁS FELÉ.

1849. április 23-tól május 5-ig.

12. Ki az országból.

Midőn karavánunk április utolsó napján, hétfőn, Kőszeg ismeretlen utczáiból kitekerőzött, a szokatlan látványra nem épen nagy tömegben ácsorgó nép közönbösen bámult bennünket, kik mindnyájan arra a kérdésre ohajtottunk volna megbizható feleletet, hogy most hová? Leginkább az a nézet volt elterjedve, hogy Sopronon át Bécsbe és onnan át valamelyik morva- vagy csehországi erődbe visznek. A vidéket egyikünk sem ismerte; de a követett irányból következtetve, láttuk, hogy Sopron nem arra fekszik. Kezdtünk megint dombos vidékre jutni, s a mint igy halálig fáradt ökreink mind nehezebben kapaszkodtak felfelé, ugy tetszett nekünk, mintha szokatlan üde levegő áramlana a hegyoldal tulsó völgyéből felénk. Elértük a vizválasztót s láttuk, hogy a kisebb dombok már egészen eltakarják előlünk Vasmegye sikjait, de még a Ság ormát is. «Erre vonul bizonyosan az Alsó-Ausztriát Magyarországtól elválasztó határ,» figyelmezteté a szakértő Gelenczey Pál szakadozott igéket hangoztatva körülnézegető társait. «Határvonal Ausztria és Magyarország közt!» Hazafias sohajtással gondoltunk a multra, mely annyiszor kisérlé meg hol csellel, hol nyilt erőszakkal eltüntetni a határvonalat, és buzgó fohászszal fordultunk a jövendőhöz, hogy e határvonalat ne lehessen Magyarország kárára eltüntetni ezentul sem.

Kezdtünk leereszkedni a magaslatról. Az itt fakadó erek már nem a Gyöngyös felé keletre, hanem nyugatra folydogálának. Csakugyan más, hidegebb levegő kezdett környékezni az erdők közt vonuló mellékuton. Már a szekerek kezdték tolni az ökröket, a mi csak oly kellemetlenül látszott őket érinteni, mint a tulsó oldalon a kapaszkodás fölfelé.

A nap már meghaladta déli magasságát is, mire az erdőkből kiérve jártabb utra értünk. Lett délutáni két óra is, mire a távolban helységfélét fedezhettek fel az élesebb szemüek, melyben azután a korcsma udvarába bevonultunk. Ott már vártak bennünket, még pedig ünnepi diszben. Tegnap délután ugyanis, osztrák szokás szerint, a korcsma emeleti termében tánczmulatság folyt, s a fölrakott és fölszegezett diszitmények még helyükön voltak. A falu neve, ha jól tudom, Kirchschlag. Ki hallott valaha felőle? Előttünk teljesen ismeretlen volt. Bár tudták, hogy Magyarországból politikai foglyok jőnek, nem bizván benne, hogy az árát képesek legyünk megfizetni, nem készitettek előre semmit. Szerencsénkre az nap már ott maradtunk, s volt idejök megehető ebédet készitени, addig pedig megpihentünk az ülés fáradalmai után, s anyyian lévén a tánczteremben és az abból nyiló s nyitva álló mellékhelyiségekben, a Martonvásárt megkezdett s azóta folytatott kölcsönös ismerkedést most már be lehetett fejezni. Szerettünk volna a pomáziaktól röviden bár egypár szivarral, egy korty borral, néhány garassal elbucsuzni, de nem is láttuk őket többé. Minden ajtóban s minden ablaknál szuronyos őr töltött fegyverrel!

Szegények elszéledtek a községben s ott maradtak hajnalig, mert éjjel nem akartak az ismeretlen erdei utakra ereszkedni s fáradt marhájuk is megkivánta, hogy maradjanak. Ezeket mondta reggel kérdéseinkre a korcsmai népség. Kávé csak az «uraknak» jutván, mi beértük borlevesfélével, s előálltak a fogatok, melyek tovább voltak bennüket szállitandók. Itt már nem kettenként helyeztek el bennünket szuronyok közé, hanem négyével, s ha eddig szenvedtük a lassu döczögés kinjait, bezzeg sokkal jobban megviselt a gyorsabb ügetéstől és parasztszekértől elválhatatlan rázás, mely most fokozódott, mert még mindig csak mellékutakon folyt az ismeretlen czél felé való hurczoltatásunk. Örültünk, mikor ismét helységhez való közeledésnek jelei kezdtek mutatkozni. De bizony most is öreg dél lett, mire azt elértük. Edlitz a község neve. Itt meg május elsejének a tiszteletére voltak a házak felbokrétázva. Innen május másodikán ismét erdős utakon keltünk át, természetesen váltott kocsikon, váltott lovakkal s jókor délelőtt kanyarodtunk be a bécsujhelyi katonai akadémia udvarába, melynek akkor üresen állott folyosóin és termeiben helyeztek el bennünket, s éjjelre még nyoszolyaféléket is bocsátottak rendelkezésünkre.

A kantin nem oszlott fel, s hihetőleg értesitve volt, hogy sáskasereg közeleg, mert jó pénzért kiki azt rendelhette meg, a mit kivánt, és későn bár némelyik, de utoljára mindenik megkapta a maga rostélyosát vagy borjuszeletjét, de még rántott csibéjét is salátával, és pohár borát vagy sörét, a mint szive kivánta, és kész pénze megengedte, mert hitelről a határon túl még álmodni sem volt szabad.

13. Megváltozott hangulat.

A bécsujhelyi akadémia épületében oly tágan voltunk elhelyezve, s annyira szabad volt a városból is egyet-mást hozatni, hogy éltünk is az alkalommal. Egyik társunk még esernyőt is rendelt, s mivel az elsőt, a mit a lengyel legény hozott, nem találtuk eléggé izlésünk szerint valónak, a lefejtett burkolat helyett más papirosba takartuk, s küldtek mást, más papirosba göngyölve. Igy került az «Ost-Deutsche Post» május elseji számából annyi foszlány kezeinkbe, a mennyi elégnél is több volt, hogy a kedélyek hangulatát, mely eddig a magyar ügynek végdiadalát csak idő kérdésének tartván, inkább reményre mint csüggedésre volt hajlandó, merőben átváltoztassa. Minden kételyt kizáró sorokban ugyanis azt olvastuk ki a «Postból», hogy az orosz hatalom közbelépése és a háboruba avatkozása Ausztria javára és Magyarország kárára nem csak elvben meg van állapitva, hanem a mozgósitás is Halicson, Bukovinán és a dunai balparti két fejedelemségen át már el van rendelve.

E hir a legvérmesebb reményeket is leforrázta, s innen túl sokkal nagyobb nyugtalansággal néztünk a jövő elé, mint eddig, és sokkal sovárabb szemekkel lestünk minden jelt, melyből Magyarország sorsára nézve valamit sejthetni véltünk. Hiába igyekezett egyik-másik élét venni a szörnyü hirnek, ugy okoskodván, hogy az «Ost-Deutsche Post»-ból bizonyosan most is kétféle kiadást rendeztek, egyet az osztrák gutgesinntek vigasztalására s egyuttal a magyarországi olvasók megijesztésére, s egy másikat a részrehajlatlanok és a külföld számára, s hogy a körülöttünk kémkedők épen az előbbi kiadásból csempésztek az esernyő burkolatában közénk egy épen tegnapi czélzatos példányt, hogy minket ily módon is jobban megismerhessenek. Az igy vélekedő uri embert Neuwirth Adolfnak hivták. Állitólag német lapot szerkesztett és adott ki Pécsett, «Fünfkirchner Blätter» czimüt; állitólag levelezett a «Kölnische Zeitung»-gal állitólag ő fékezte meg 1848 szeptemberében, mikor Jellasics már átlépte volt a Drávát, s a horvátok vandalizmusáról szállongó hirek lángra lobbantották Pécsett is a nép haragját, ő fékezte meg a dühöngőket, kik az onnan elmenekülni kivánó püspököt a piacz sarkán megállitott hintójából ki akarták vonszolni, mert szökésre magyarázták elutazását, a szökést pedig annak tulajdonitották, mert tudta, hogy a nép a Jellasics részére való hajlással gyanusitja, sőt egyenesen osztrák kémnek tartja. * Neuwirth Adolf mentette meg, ha ez igaz, Szczitovszkyt a nép dühétől, a népet pedig egy megbocsáthatatlan büntől. Ezt azonban csak Bécs-Ujhelyen hallottuk először.

Ezentul bizonyos tekintély környezte a kétségtelenül tehetséges fiatal izraelitát, kinek csak három feltünőbb fogyatkozása volt. Költői hajlamainál fogva vajmi gyakran nem ugy tudta a dolgokat, a hogy voltak, hanem a hogy ő látta; másodszor nyelvekre nem volt teljességgel semmi fogékonysága, és ennek következtében magyarul nem csak nem beszélt, hanem a beszélőket is inkább félreértette, a miből sok bonyodalom, szóváltás, perpatvar keletkezett. Innen volt az, hogy leginkább azokkal társalgott, kik csak ugy tudván magyarul mint ő maga, bizonyos vonzalmat éreztek iránta, kit azonban néha a magyarok is soká hallgattak nevetés nélkül. A végén azonban a nevetés ritkán maradt el, mert tekintélyt negélyző pathoszával kaczagtató ellentétben állt a harmadik fogyatkozása, az alapos iskolai kiképzés teljes hiánya. Olvasni, irni és számjeleket ismerni valahogy megtanult, hihetőleg könnyen, mert esze csakugyan volt. A többit azután rendszertelen olvasással szerezte meg, s felcsapott hirlaptudósitónak. Vagyonos családból származván, sok mindenféle olvasmányhoz fért, s bevették és meg is dicsérték szárnypróbálgatásait addig-addig, mig Eszék tájáról Pécsre jutott s lapot adott ki, s leveleivel szivesen látott munkatársa lett a budapesti németajku, de magyarnál magyarabb lelkületü sajtó jobb részének. A «Fünfkirchner Zeitung» elhervadván, feljött Pestre és itt irogatott, itt került fogságba.

Hogy ezen kis életrajzi kitérés után a karaván hangulatára térjék vissza, Neuwirth A. merész állitása az «Ost-Deutsche Post» kétféle kiadásáról és szándékos becsempészéséről közénk, inkább mosolyt és szánalmat gerjesztett. Hitre nem talált s igy kedélynyugtató hatása sem lehetett. Gyenge hatását ellensulyozta, az «Ost-Deutsche» hirének lesujtó benyomását azonban enyhitette némileg az a szóbeli hir, mely a mint Bécs-Ujhelytt együtt lehettünk, villámgyorsan járt köztünk szájról-szájra, hogy t. i. Edlitzben, mikor a vendéglőből kivonultunk, a minket bámuló csoport közül valaki halk hangon ugyan, de tisztán érthetőleg azt kérdezte: «Wird Kossuth kommen?» s a feleletre: «Gott weiss», rá sugta: «Nur bald!» Ezt azután ugy magyaráztuk, hogy a sógorok várják Kossuthot, de nagyon szeretnék, ha sietne s végezne az orosz segitség bejövetele előtt. Ebből azután sokat lehetett következtetni. Először azt, hogy Kossuth nem bukott le halálosan megsebesülve lováról; másodszor azt, hogy Komárom bizony még nem kapitulált; harmadszor azt, hogy ha a mieink Komárom felmentése után mint szabaditók lé-

* A pécsi püspök még a «Márczius tizenötödiké»-t is igénybe vette az ellene keringő gyanu eloszlatására, s egyik októberi számban olvastuk volt annak idején a püspök szavait.

*

pik át Ausztria határait, a hol azokat német nép lakja, tárt karokkal fogadják őket. Az a márczius negyediki alkotmány, melynek létéről ugyan volt tudomásunk, de tartalmából elég volt tudnunk, hogy az összes népek eddigi történelmének eltörlésével alkot uj Ausztriát, ez az alkotmány, mintha magában az osztrák köznépben sem talált volna feltétlen tetszésre. Az a körülmény pedig, hogy másnap délfelé ujra utnak inditottak, arra vallott, hogy Bécs-Ujhelyben még nem vagyunk maradandó állomáson, azaz biztonságban!

14. Szerdahelyi Ede és Szilágyi István.

Az előbbi uri embert illő Bécs-Ujhelyen mutatni be, mert a homályból, melybe addiglan szerény magaviselete állitá vala köztünk, itt lépett először, szerényen ugyan most is, de határozottan a központba. Előkelő család ivadéka, finom, átalános műveltségével és a virtuozitás felé törekvő zenei készültségével a zongorán. A vész előtti békés, nyugalmas napokban uri és főuri ismerősei közt szokta volt arra való estéken bemutatni, a mi legujabbat tudott. Közkedveltsége ismerősei köreit egyre tágitotta. Ő szivesen játszott, játszott az elfáradásig, s egyre tanult, egyre gyakorolta magát, azon egy feltétel alatt, hogy neve valahogy ne kerüljön az ujságba. Mondhatni, ő volt köztünk az egyetlen, a kit a grófok ismertek, de a ki előttünk soká ismeretlen maradt. És vajjon mire használta föl a lopott pillanatokat, mikor pár franczia szót válthatott a grófokkal? Hogyan volt, miként volt, máig sem tudom, csak annyit tudok, hogy azon fogolytársaink számára, kik hazulról is szegényebbek voltak, s mint «nem honoracziorok» kisebb napi pénzt kaptak a porkoláb utján a nekünk szánt eltartási összegből, a miből napi szükségleteiket fedezni csakugyan nem tudták, azok számára «a grófoktól» rendes heti segélyt tudott keriteni. Utját és módját embertelenség volna elárulni, mert szegény sorsu politikai foglyok tehetősebbekkel és segélyre hajlókkal vegyest még máskor is összekerülhetnek, s ha elárulnám a közlekedés titkát, az igaz, hogy annak hasznát vehetnék a jószivü foglyok szegényebb társaik javára, de lehet félni, hogy akkor a hatalmasok szigora ezt a módját a közlekedésnek is elzárná. Nekem hallgatni annál könnyebb, mert a módját magam sem tudom.

Mikor Szerdahelyi ur, kit ezentul csak Edus barátunk czimével szólitánk s e czim alatt emlegeténk, a bécs-ujhelyi állomáson először osztotta el a nem várt, nem remélt, nem kért segélyt, a részesek arczán látni kellett az érzelmek hullámzásának változatait. Leirni azt lehetetlen. Ilyenkor az arcz egyéni kifejezése erősebb a közös emberinél, s a hány személy, annyi különböző arczkifejezés, mely azonban, a mint a gondolatok felvert raja az agyban más-más képeket idéz elő, mint ezeknek hű tükre szintén más-más árnyalatot mutat. Ez mind fokozódott, mikor értesültek, hogy az adománynak hetenkénti ismétlését várhatják, a mig maradunk a mint vagyunk.

Nem lehetett megtudni soha, a három gróf közül melyiknek a szive sugalta a segélynyujtás gondolatát. Nagyon sok más dolog is történt, mi rejtély maradt előttünk. Voltak, kik Batthyány Lajosról mondták, hogy mint Magyarország első miniszterelnöke csakhamar hozzá szokott, hogy kiterjeszsze gondjait az ország legkisebb fiára is, és még nem volt oka e gondoskodását megbánnia, sem ideje attól elszokni. Mások gr. Károlyi Istvánt, az ismert bőkezü urat tartották kezdeményezőnek, de Zselinszky László grófot, az aránylag fiatal gavallért is ugy ismer-

KRESCZIMIRA ÉRKEZÉSE. — JELENET ERKEL FERENCZ

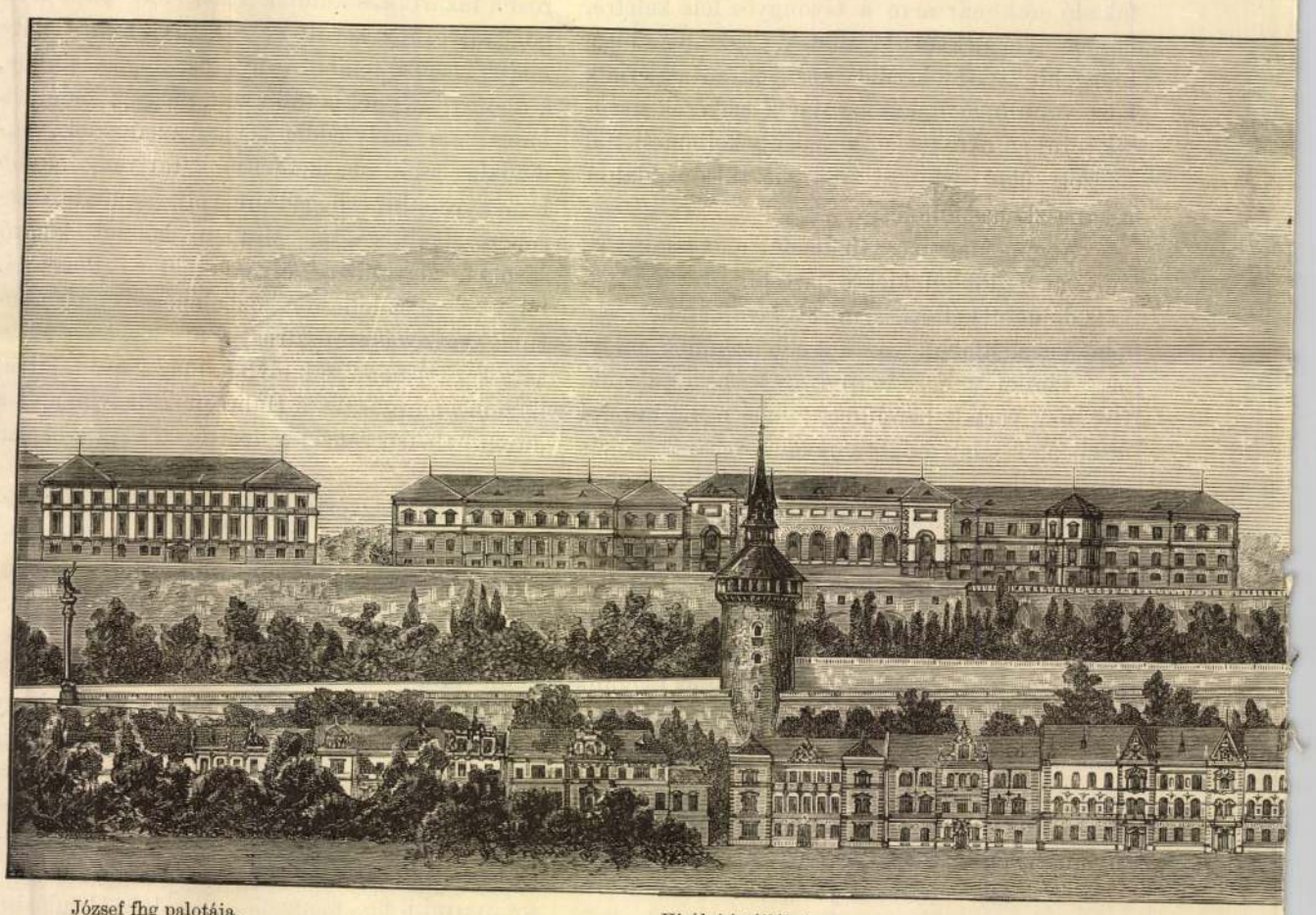

József fhg palotája.

Királyi istállók épülete.
Zsigmond-torony.

A BUDAI KIRÁLYI VÁRPALOTA ÁTALAKITÁSÁNAK TE

«ISTVÁN KIRÁLY» CZ. EREDETI DALMÜVE II. FELVONÁSÁBÓL. Dörre Tivadar rajza.

kir. palota kiépülendő balszárnya. A palota uj szárnya a trónörökös pár lakosztályaival (A háttérben a dunapartra néző régi palota teteje.) A régi palota déli szárnya.

RVE, A KRISZTINA-VÁROSFELŐLI OLDAL. — YBL MIKLÓSTÓL.

ték, a kik ismerték, hogy nem vonja meg soha segélyét ott, a hol valóban szükség van rá.

Szerdahelyi csak azt szokta mondani, hogy a grófok adják. Többet valószinüleg ő sem tudott, de arról biztositotta pártfogoltjait, hogy a kinálat a grófoktól eredt, s ha ők nem ajánlkoznak, ő a világért sem merte volna őket e tekintetben figyelmeztetni. A mit adtak és a mit továbbra is igértek, annál becsesebbé vált az által, hogy bizonytalan sorsnak mentek eléje ők is, s egyelőre ismeretlen állomás felé voltunk uton, elvágva minden eszköztől a pénztárcza fogyatékának pótlására, s merőben ismeretlen emberekre költekeztek! De nemes emberi sziv, mikor szükséget lát, még azt sem kérdi, ember szenved-e; elég, ha tudja, hogy élő, érző lény szenved, a melyen segiteni épen módjában van. Hála Istennek, igy gondolkozó, igy érző, igy cselekvő embereket Magyarországon volt alkalmam sokszor látni, s meg vagyok győződve róla, másoknak is volt erre alkalmuk, talán még bővebben, mint nekem, ki nem sokat forogtam a világban.

Ily módon a hangulat közöttünk, mely egész Bécs-Ujhelyig mindig reménykedő volt, de itt a muszka hirek által kemény lökést szenvedett, mely alapjában látszott összezavarni, az edlitzi pár szó következtében és a köztünk mindinkább kifejlődő bajtársias érzelmek befolyása alatt lassan ismét visszanyerte reménykedő alapvonását.

Szerdahelyit, szegényt, majd szétszedtük. Mindenki közelebbről akarta látni, ki a grófok pártfogoltját, ki a zenészt, ki a világfit, ki a hazafit, a ki művészi kirándulás czime alatt nyert utlevelével átment volt a határon, hitel- és más ajánlólevekkel is támogatva fegyvereket vásárolni és becsempészni honvédeink számára. Már jól benn volt egy másik vállalkozó-társával Halicsban, hol több uri családnál kellett zongoráznia, hogy az utlevél hitele ne csorbuljon, — mikor utját állták és visszakisérték Magyarország fővárosába, természetesen gondosan elzárva, mig azután a mi csoportunkhoz jutott. Mondom, a mi csoportunkhoz, mert vittek ám Buda várából, hol egy napon velünk, hol utóbb, több más csoportot is, de a többi csoportok tagjairól és azok sorsáról soha sem hallottam semmit.

Hogy sajnálta, hogy nincs rendelkezésünkre jó zongora! Mi meg nálánál is inkább sajnáltuk. Kérdeztük is a porkolábot, vajjon lehetetlen volna-e az akadémia épületében zongorát találni. «Solche Fragen, solche Wünsche!» volt lelohasztó, félig bámulást, félig szánalmat elárulóválasza, s kik az ajtó közelében voltak, melyen kiment, hallották a mint morogta: «Können froh sein, dass sie keine Kettenmusik machen müssen».

«Az a fiatalság!» jegyezte meg erre a keserü labdacsra, melyet egy-két hevesebb vérü társunk meggondolatlan zenevágya miatt valamennyinek le kelle nyelni, Gál bácsi; «az a fiatalság!» ismétlé a mindig komoly, többnyire szófukar Szilágyi Istvánból is kitörő neheztelés.

A büszke pesti polgár mindig helytelenité, valahányszor látta, hogy valaki akár a porkolábhoz, akár a kapitányhoz fordult bármely szükségben. «Türni kell, szenvedni kell, ha az ember egyszer ilyen sorsra jutott, — szokta volt mondani, — de a világért sem szabad akármit is kérni, mert annak teszszük ki magunkat, hogy elutasitanak kérelmünkkel s ez megszégyenités; vagy annak, hogy megadják a mit kérünk, de feltétel alatt, a mely feltétel lehet azután megalázó is, s ennek önérzetes ember nem is teszi ki magát».

Mikor valaki kérdezte, hogy csendes, békés magaviselete daczára hogyan került a mi

sorunkba, mindig azt felelte, a vaksors juttatta ide. «Kimentem, ugymond, — több polgártársammal együtt én is, április 11-én, mikor ágyuszót hallottunk, a városliget felé. Közönséges polgári öltözetben, mert semmi ok sem volt rá, hogy nemzetőri ruhámmal szemet szurjak. Nem emlékezem, hogy egy pár kérdésen kivül más szót váltottam volna valakivel. Egész lassan, mint jöttünk, este felé haza is mentünk, és azon éjjel fölcsengettek, hamar fel kellett öltöznöm, kocsiba ültettek, s elvittek Budavárába, a József-kaszárnyába. Ismeretlen katonatiszt vitt ki házamból, az ültetett be a kocsiba, átadott engem egy ott ülő strázsamesternek, s elhajtottak velem. Azt, hogy miért, csak ők tudják, nekem még sejtelmem sincs róla.» A télen volt ugyan egy, a Tisza felé táborozó ezredéhez Pesten át utban lévő fiatal katonatiszt nála egy éjjel szállva. Megvacsoráltatta mint illik, de mikor az, felejtve hol van, hetykén kezdett a magyarokról beszélni, meglehet, hogy épen gazdájának jó promontori bora tette hetykévé, Szilágyi csak annyit mondott: «Zuerst siegen, mein Herr, dann triumphiren!»

Talán alaptalanul, de ő ezt, kit pár héttel utóbb, mint harczképtelent, Pesten át visszautaztában saját kértére ismét öregünkhöz szállásoltak be, s a kit ez multkor ejtett szavaira emlékeztetett, — ő ezt gyanusitá, hogy elfogatását okozta s igy hálálta meg a szives vendéglátást!

(Vége következik.)

A KIRÁLYI VÁRPALOTA BUDÁN.

Régi ohajtása Magyarországnak, hogy királyát ne csak évenként nehány héten át, hanem huzamos ideig tisztelhetné a maga földén, a hol a királynak volna egy állandó otthona s ne csupán időleges tartózkodási helye.

Ama minden igaz magyar ember előtt sajnálatos körülménynek, hogy a fentebbi ohajtás mindeddig nem teljesült, lehet számos oka, de azok egyik legfőbbike tisztán fizikai természetü. A budai királyi várpalota, bármi tetszetősnek lássék is páratlan fekvésével, elragadó kilátásával, nem elég nagy, nem elég tágas arra, hogy egy nagy fejedelmi udvart befogadhasson s annak kényelmes férőhelyet nyujthasson. A ki ismeri a királyi udvarok háztartását, személyeinek nagy számát, szerelvényeinek tömegét: az csakugyan nem kételkedik a fölött, hogy a budai várpalota a magyar király udvarát befogadni igen is kicsi.

Érezték ezt államférfiaink, de érezte maga a király is, s rég foglalkoztatta őket a gondolat, hogy a magyar király Budán székelésének, a magyar királyi udvar fölállitásának legalább ez a nehézsége eltávolittassék.

Már évek előtt, mikor az ő felsége fejedelmi bőkezüségéből épült sugáruti dalműszinház befejezésének ideje s egész költsége tudva lett; szóba jött a budai várpalota megnagyobbitása is. Dicsően uralkodó királyunk örömmel ragadta meg az alkalmat, melylyel ujra bebizonyithatá, hogy fejedelmi hivatását, melylyel a müvészetek fölkarolása is jár, megérti s hogy erre mily rendkivül kedvező s politikailag is jelentékeny hatásu módot kinál, régi fényében állitani föl ujra IV. Béla, Nagy Lajos és Mátyás király budavári kastélyát, melyből kivált ez utóbbi király alatt szerte sugárzott a magyar dicsőség a világ minden tája felé.

Birva egyszer a fejedelem beleegyezését, rögtön hozzáfogtak a terv készitéséhez. A czél az volt, királyunk műérzéke és nagylelküsége által magyarországi székhelyét oly széppé és nagygyá alakitani, hogy az mind a kényelem, mind a müizlés magasabb igényeinek megfeleljen, s a mennyire lehetséges, megközelitse Mátyás király palotájának fényét, a mi most annál könnyebben elérhető, mivel mai napság nincs már arra szükség, hogy a hozzá szükséges erőket messze külföldről importáljuk, mint Mátyás királynak kellett. Büszkélkedhetünk saját kitünő embereinkkel s király ő felsége is foglalkoztatni kivánja a hazai művészeket, nagyon is *szükséges* példával járván igy előtte magyar nagyurainknak, kik most is inkább részesitik pártfogásban az idegent, mint az idevaló, sokszor jobbat.

A mi a budai várpalotának tervezett átváltoztatását és megnagyobbitását illeti, arra nézve szakértő toll a következőket közli velünk.

*

A budai várlak mostani konfigurácziójánál és berendezésénél fogva majesztetikus királyi háznak egyáltalán nem nevezhető. A magyar király felsége, de a nemzet méltósága is megkövetelik, hogy a király háza és udvara épitészetileg és müvészetileg is megfeleljen a nemzet haladásának és finomult műérzékének; mit annál könnyebben lehet elérni, mert a hely, melyen a budai várlak fekszik, valóban királyi, és csak az kell, hogy az épület, mely a királyi helyen fekszik, maga is királyi legyen.

Már öt évvel ezelőtt tervben volt ez eszme megvalósitása; azonban akkor a várkerti épitkezések miatt nem volt kivihető. Csak a várkerti épitkezések befejezése után határoztatott el véglegesen a budai királyi várlak megnagyobbitása; mely feladat megoldásával ő felsége, a király, 1884-ben a magyar épitészek Nestorát, Ybl Miklóst bizta meg.

A feladat megoldását megnehezitette az, hogy ő felsége a Dunára tekintő mostani épületet érintetlenül fenn óhajtja tartani, és *ennek megfelelő* pótépitkezések által a várlakot megnagyobbitani. Ez alól egyedüli kivételt csak a diszterem képez, melyet minden körülmények között ki kelletett tágitani, s igy a mostani diszterem az épület egész hosszában ki lesz szélesbitve és magassága fölemelve; köröskörül pedig karzat fog alkalmaztatni abból a czélból, hogy hely nyeressék azok számára, kik az udvari ünnepélyességeket mint meg nem hivott vendégek mégis látni óhajtják.

Az észak felé eső szertári épület szintén leromboltatik, és helyébe két emeletes ház fog épülni, mely a királyi lakkal monumentális arkádokkal lesz összekötve. Ezen épületben elhelyezést nyernek a raktárak és a királyi őrség személyzetének lakhelyei. Az épület főhomlokzata a szt. György-tér felé vonul el, a hol a várpalotához vezető főbejárat is alkalmaztatott.

A tulajdonképeni uj palota-épület, mely a régihez csatlakozik, nyugatnak, a Krisztinavárosrész felé, — sajátságos lejtő-viszonyoknál fogva, hét emelet magasságban terveztetett.

Ez uj épület földszintjén elhelyezést nyer a trónörökös titkári hivatala és egy magas vendég és kisérete számára a megfelelő helyiségek. Az első és második souterrain-sorban az udvari gazdasági személyzet, fütési helyiségek, az összes konyha-helyiségek ő felsége és a trónörökös számára, ezek alatt pedig az udvari pinczék lesznek elhelyezve. Az első emeletet a trónörökös-pár és gyermeke, valamint udvari személyzete foglalják el, mig a második emeletet a trónörökös fenséges nejének titkári hivatala, a főudvarmester, a főudvarmesternő, az udvari hölgyek és a szárnysegédek foglalják el. Végre a harmadik emelet egészen az udvari gazdasági hivatal személyzete számára lesz berendezve.

A mint e beosztásból kitünik, a várpalota uj épitkezései csak a legszükségesebbekre szoritkoznak. Maga a tervező müvész alkotott ugyan magának képet egy e gyönyörü helyen fölállitandó igazi fejedelmi várpalotáról és első izben erre való tekintettel készitette el tervét olyképen, hogy a várpalota a Pestről látható hosszirányban nyerte volna kiterjedését. Sajnálni lehet, hogy e terve egyrészt a lejtszini viszonyok, másrészt pedig a nagy költségek miatt ezuttal kivitelre nem kerülhetett.

Külsejére nézve a mostani budai várpalota, mely franczia barok modorban épült, semmiféle müvészi becscsel nem bir. Minthogy azonban a restaurácziónak is az adott programm szerint *ezen* modorhoz kellett alkalmazkodni, igen kedvezőtlen feladattal szükséges a tervezőnek küzdeni, hogy ezen épitészeti konglomerátumból egy ujat, t. i. a barok-renaissance-stylust kihozza. A tervező gyakorlottsága elég biztositékot nyujt ugyan arra nézve, hogy feladatát a lehetőségig legjobban fogja megoldani, mégis tartani lehet attól, hogy a régi czopfos barok stylus szétfutó tagozásai nem elégge imponáló alakot fognak nyerni *azon* a helyen és azon az épitkezési objektumon.

Leginkább sajnálható azonban az, hogy a várpalota konfigurácziója a pesti oldalról lényeges változásoknak nem lesz alávetve. Pedig csak erről az oldalról mutathatja magát a budai várlak igazán királyinak, ha t. i. föl is ruháztatnék azokkal az arányokkal, melyeket a távolságra, a magasságra, de különösen a budai hegyek hátterére való tekintet megkövetel.

Reméljük azonban, hogy ennek is eljő az ideje. Egyelőre hálával kell fogadnunk a királyi kezdeményt.

BOBULA JÁNOS.

HOMOKBÓL FONT KÖTELEK.

ANGOL REGÉNY.

Irta **FRANCILLON R. E.**

HARMADIK FEJEZET.

A melyben hősünk nagy átalakuláson megy át.

Mi történt vele hirtelenében? — Carew Feri maga sem tudta; de természete egyszerre megváltozott. Alig volt egy fél órája a csavargóval, egészen megfeledkezett magáról s helyzetéről; s ő, a ki életében soha sem vadászott, gyönyörét találta abban, hogy maga szerezze meg vacsoráját az erdőben. A nyul mesteri elfogása étvágyat csinált neki hasonló fogásokra s csak azt sajnálta, hogy nincs vele puskája, hogy versenyezhetne a vadorzóval. Ő, a ki épen nem volt irodalmi műbiráló, bámulta a teljesen tanulatlan kóbor suhancz vers-gyártási készségét; s ki az imént oly fáradtan és kimerülten rogyott le a fűbe, egészen megfeledkezett a késő éjjeli óráról s örült, hogy nem kell Quickset kapitánynyal kártyáznia és a negyedik palaczk nyakát kitekernie, hanem teljes gyönyörrel szürcsölheti a holdvilágot és megittasodhatik bor nélkül. Pedig Quickset kapitány finom uracs volt, Uborka Janó pedig tolvaj és csavargó, — de ő, a ki, mint mondám, magáról is teljesen megfeledkezett, hogy ne feledkezett volna meg uj társa mivoltáról?

Furcsa volt, hogy ez a birtokos ur, a ki azzal jött az erdőbe, hogy nyakon csipjen egy vadorzót, most ezzel a vadorzóval együtt kedvére csatangol, éjnek idején, idegen erdőben s eszébe sem jut, hogy a dolog nem rendén van.

Alig váltva szót egymás közt, csatangoltak az erdőben. A vadorzónak nem volt szüksége kutyára, maga verte fel a vadakat; s a mit czélba vett le is teritette. A fáczánok azonban különösen ijedősek voltak ezen az éjszakán s bajos volt hozzájok férni. Egyszer, a mint lesbe állottak, Janó az urfinak adta oda puskáját.

— Csak álljon lesben, — mondá sugva, — ha egyet füttyentek, tartsa magát készen; ha másodszor füttyentek, lőjön.

Feri csöndesen várta a jelt. Annyira tetszett neki a mulatság, hogy azt gondolta: nem bánja, ha nyalka kapitány barátja holnap elutazik is, nem fog többé unatkozni társasága nélkül sem; akár Derricknek is kiadja az utat, a kinek az orra elől a vadorzók elszedik a nyulakat és fáczánokat, s maga lesz magának erdőkerülője és Uborka Janót veszi a szolgálatába. S a közben ugy várta a jelt, mint a szerelmes, kedvese ablaka alatt...

Halk fütty hallatszott a közeli bokrok alól. Vállához emelte puskáját s várta a másodikat. De mielőtt az megérkezett volna, — egyszerre azt érezte hogy karjait hátulról megragadják, mig puskája kiesett kezéből s ugy meg volt nyügözve, hogy mozdulni sem tudott.

— Kezemben vagy végre, ficzkó! — hangzék fülébe egy durva, mély hang.

Minden erejét megfeszitette, hogy kiszabaditsa magát; megtámadói azonban ketten voltak, s négy — legalább is oly erős kar mint az övé kettő — meghiusitotta minden erőlködését.

— Vess rá hurkot Ábrahám! ne kiméld! szoritsd a csuklójára! — rendelkezék az előbbi hang.

— Kik vagytok? — kérdé Feri, nem tehetve egyebet lenyügzői ellen.

nép jellemzése», továbbá az «*Attila-Csaba mondakör*» czikkeit helyesléssel fogadja s felhatalmazza, hogy a czikkeknek illusztrálására Zichy Mihály festő hazánkfiát szólítsa fel. *Rudolf* trónörökös azzal az örvendetes és megnyugtató szavakkal folytatja levelét, miszerint egészsége a gyönyörü szigeten, a lágy és egyszersmind erősítő tengeri levegőben tökéletesen helyreállt, s ismét a régi erőben érzi magát, mint betegsége előtt; a fenséges asszony is kiépült betegségéből s ismét felüdült. Ő fenségök 19 én indulnak el Lakromából (a levél 16-áról kelt) s 27-én érkeznek meg Bécsbe, a honnan ő fensége a trónörökös május első napjaiban fog Budapestre lejönni. Ő fensége felhatalmazása következtében a szerkesztő azonnal elküldte a két czikk levonatait az azokban kijelölt képtárgyakkal együtt Zichy Mihálynak, ki jelenleg Livádiában (Krim) időzik.

A trónörököspár jelenleg a dalmát partokon tesz látogatást, kiséretökben van Weilen lovag kormánytanácsos is. Fiumét is meglátogatják. Lakroma szigetéről távozva, *Curzola* szigetén tartottak pihenőt az e hó 19—20 ika közti éjjel, majd *Almissát* látogatták meg, innen e hó 20-ikán *Spalatóba* érkeztek, melyet estére fényesen kivilágitottak. E hó 21-ikén *Sebenicoban* kötöttek ki, s ott maradtak április 22-ikén a nagy-csütörtöki ájtatosságokra is. Délután utaztak el *Zárába*, hol a nagypéntek délelőttjét is töltötték. Innen *Poliana* felé hajóztak. A további uti rend igy volt megállapítva: Nagyszombaton, ápr. 24-én, reggel a «Greif» yachton, Poliana kikötőjében mise s délelőtt 9 órakor folytatják az utat Novigrád felé, hol két óráig időznek s délután 3 órakor mennek *Obrovai* és *Veglia* felé. Utóbbi kikötőbe szombat este 8 órakor érkeznek meg. Husvét vasárnapján, április 25-én reggel Vegliában misén lesz a trónörököspár s délelőtt 10 órakor folytatják az utat *Fiume* felé, hova vasárnap este 6 órakor érkeznek meg. A magyar kikötő városban huszonhat óráig fog időzni a trónörököspár. Husvét hétfőjén reggel Fiumében misét hallgat s délután *József* főherczegnél lesz diner. Ugyanaznap este 6 órakor külön udvari vonaton folytatják tovább az utat Bécs felé. Kedden április 27-én délelőtt 10 órakor megérkeznek Bécsbe.

* **Érdekes és nagybecsü küldemény** érkezik a napokban, Trefort Ágoston miniszterhez czímezve a tud. akadémiának. Ez ama 40 darab tibeti irat, Kőrösi Csoma Sándor könyvtárából, melynek lajstromát a «Budapesti Szemle» 1884. évi szeptemberi száma közölte. E nagy érdekű gyűjteményt most a nagy magyar tudós oly buzgón fáradozó életirója, Duka Tivadar küldi haza Londonból, Csoma egyik tanítványának, dr. Malannak szíves ajándékából. A küldeményt, melynek közvetítése diplomácziai uton, gr. Károlyi Alajos londoni nagykövetünk közbenjártával történik, külön kormányfutár hozza, a ki már el is indult Londonból.

Kossuth egészségi állapota. Nagy hazánkfia néhány hóval ezelőtt komoly bajban, bélhurutban szenvedett; de e bajból *Semmola* hires nápolyi tanár által tanácsolt gyógymód folytán immár kigyógyult, csak egy kis gyöngeség maradt hátra, a mi gyakori fejszédülésben nyilvánult. Semmola azt a tanácsot adta, hogy Kossuth sokat legyen szabad levegőben, ne dolgozzék s kerüljön egy ideig minden oly munkát, a mely elmemegfeszítést igényel. E tanácsot nagy hazánkfia követi is. Egészsége most ismét teljesen visszatért.

A fiumei emlék. A magyar orvosok és természetvizsgálók fiumei nagy-gyülésének emlékére diszes márványtábla készült. A központi állandó választmányban külön bizottság, dr. *Halász* Géza elnöklete alatt, gyüjtött az emlékre s intézte annak létesülését. Az emlék már kész, föl is van állitva, s a költségek körülbelől 3000 frtot tesznek. *Ciotta* János, Fiume polgármestere, meleg meghivást intézett az emlékügyi bizottság elnökéhez, dr. Halászhoz, s meghivja a bizottságot a május 26-iki leleplezésre. A központi választmány számos tagja el fog utazni.

Fiume város képviselőtestülete az emléktábla részére már azon okból is, minthogy a nagy-gyülés a városházán tartatott, a városház melletti kis tér (piazetta) falát jelölte ki, s ott is helyezték el. A tábla másfél méter széles, egy méter magas, tiszta szienit kőből, kerete pedig karszti márványból. A felirat magyar és olasz. A tábla keretén felől babér és cserkoszoru által övezve a magyar birodalmi czimer, alul külön Fiume czimere látható, szép dombormű faragásban, a keret két oldalát pedig az orvosi és általában a tudomány jelvényei diszitik.

Kisfaludi Sándor badacsonyi szülőházát a Balaton-egylet emléktáblával látja el, s a pünkösdi ünnepek alatt leplezik le.

Arany János szobrának még mindig helyet keresnek. A költségek már együtt vannak, de a szobor tervezetére nem lehet pályázatot hirdetni, a míg el nem döntik, hová állítsák. Szóba jött a város valamennyi tere. Végül a szoborbizottság négytagu bizottságot választott, hogy ez tegyen javaslatot. E bizottság elfogadta Ybl azon javaslatát, hogy a szobrot a muzeum homlokzati lépcső-sorában helyezzék el, mely ugy is szobrok számára épült, s ezzel meglehetne kezdeni a homlokzat még mindig hiányzó diszítését. Mivel azonban nem a muzeum diszítésére, hanem Arany önálló szobrára történt adakozás, ez a terv tetszik legkevésbbé.

Kiállítások a fővárosban. Az év folyamán több kiállítás lesz Budapesten. E hó végén a *virágkiállítás*, melyet a nagy iparcsarnokban rendeznek; az őszszel *butoripar-kiállítás* és Budavár visszavételének emlékére a *történelmi kiállítás*. Előkészületek folynak a *házi ipar országos kiállítására* is, melyet 1888-ra terveznek.

A *házi ipar országos kiállításának* czélja a magyarországi népies-, müves iskolákban és tanmühelyekben épolt házi ipar készítményeit bizonyos csoportok és néprajzi momentumok szerint teljes egészükben bemutatni. A kiállítás fővédnökéül *Stefánia* trónörökös főherczegnét, védnökéül pedig a kereskedelmi minisztert kérik föl. A kiállítás csakis a magyar korona tartományai házi iparának felölelésére szoritkozik. — A kiállítás 1888-ban lesz, a király uralkodásának 40-ik évében; augusztus hóban nyilik meg és 3 hónapig áll nyitva. Helye a városligetben levő nagy iparcsarnok. A csoportbeosztás a következő: néprajzi szobafülkék; iskolák és tanmühelyek készítményei; népies és müves házi ipar, a mely magában foglalja a szövészeti ipart, agyag- és kő-, vessző-, gyékény-, háncs-, szalma-, sás- és kákafonó ipart, a fa- és gazdasági eszközök iparát, szalonipart és vegyes iparágakat; továbbá háziipari anyagok, eszközök, szerszámok és gépek; kiválóbb külföldi minták; élelmiszerek, mint házi ipari czikkek. — A kiállított czikkek az általuk elfoglalt tér után illetéket nem fizetnek; szekrénydíjakat sem szednek. Vidéki bizottságok minden megyében alakíttatnak. Az előzetes költségek fedezésére a földmívelés-, ipar- és keresk. miniszterium kéretik föl. Megyénkint, esetleg városonkint, 2—3 hóval megelőzőleg helyi előkiállítások rendezhetők.

A *történelmi kiállítás* bizottsága elhatározta, hogy oly térképről is gondoskodik, mely Budapest jelenlegi térképén az 1686-iki állapotokat is feltünteti. Az emléktábla 3000 frtba kerül, csiszolatlan gránitból faragják bronz diszítéssel.

Főranguak mükedvelői előadása Budapesten. A fővárosi arisztokráczia május elején, mikor az udvar is Budapesten lesz, szini előadást készül rendezni jótékony czélra. Zichy Jenő gróf penditette meg ez eszmét, s a főranguak körében nagy pártfogásra is talált. Az előadást valószinüleg a várszinházban rendezik. A mágnás világ számos tagja e hó 19-én tartotta ez ügyben első értekezletét az Andrássy-uti kaszinóban. Abban állapodtak meg, hogy az érdekesnek igérkező előadást a lóversenyek idején tartják meg, a mikor az arisztokráczia ugyis teljes számmal Budapesten van. Két kis vígjáték kerül majd szinre s aztán élőképeket fognak bemutatni, egy történelmi és egy bibliai tárgyut és végül kettőt Munkácsy nagyobb képeiből. A rendezőség, melynek élén a kezdeményező Zichy Jenő gróf áll, reméli, hogy az udvar, melyet csak akkor fognak meghívni, ha a programmot végleg megállapitották, szintén jelen lesz az előadáson.

Az első előadást május 4-dikén tartják, a többieknek idejét csak később határozzák meg, mikor a királyi család körünkben időzik. Az élőképekre Munkácsy müvei közül Miltont és Mozart halálát választotta ki a rendező bizottság s a történelmi tárgyu élőképek közt, melyeket a szini előadással kapcsolatban fognak bemutatni, van Mózes megmentése az egyiptomi királyleány által, továbbá a Jeszenovszky hirneves festő által készített és a monarkhia népeinek Mária Terézia előtt való hódolását feltüntető élő másolat. A jövedelmet a szegénygyermek-menhelyegylet, a bölcsöde-egylet és a budai Szent-Erzsébet-egylet közt fogják felosztani.

Uj Korvin-kodex Budapesten. Emich Gusztáv orsz. képviselőnek, kinek régi képes kéziratokból, ősnyomtatványokból és bibliografiai ritkaságokból gazdag és becses gyüjteménye van, legközelebb Németországban egy régi kodexet vásárolt. Csontossi János muzeumi könyvtári őr, a Korvinák alapos ismerője, a kodexet eddig ismeretlen Korvinának ismerte föl. Viktorinus egy művét tartalmazza s eredetileg Zrednai Vitéz János esztergomi érsek tulajdona volt, ki azt 1462-ben sajátkezűleg javítgatta. Vitéz halála után a mű Mátyás király hires könyvtárába került, hol azt a Korvinákat jellemző izlésében vörös bőrbe kötötték. Épen kötéséből lehetett kideríteni, hogy a kodex egykor Mátyás könyvtárához tartozott. Ezzel az eddig ismert Korvin kodexek száma százhuszonegyre emelkedett.

Petőfi és Lisznyay iratait keresik a marosvásárhelyi szt. ferenczieknek zárdájában. Andrási Rafael ugyanis, ki a szabadságharcz alatt ott zárdafőnök volt, mult évben Marosvásárhelyen jártakor megemlékezett arról, hogy amaz időben Petőfi és Lisznyai a zárdában megfordultak és holmi előtte ismeretlen iratokat, egy pléhdobozba zárva, a szerzetház fala mellett egy üregbe elrejtettek. A mult napokban Ferenczi György másodházfőnök ez üreget mely már szeméttel tömve volt, kitisztittatta, sőt mintegy másfél méterrel a fundamentumon is alul ásatott, de az iratcsomagot föltalálnia nem sikerült.

A magyarországi könyvtárak. Az országos statisztikai hivatal már régen gyűjti az adatokat a hazai köz- és magán-könyvtárakról. A beérkezett adatok részletes feldolgozásával *György* Aladár irótársunk van megbizva.

Hatóságokhoz, társulatokhoz, magánosokhoz összesen 5650 kérdőívet küldöttek szét s ezekre 2314 könyvtárról érkeztek be a kivánt adatok, de csak 1755 üti meg a kiszabott mértéket. E számban van 1089 közkönyvtár 5.088,795 kötettel és 666 magánkönyvtár 2 026,152 kötettel; az összes 1755 könyvtárban tehát a kötetek száma 7.114,947 kötet s egy könyvtárra átlag 4054 kötet esik. E számadatokat a népességhez arányítva, más országokkal szemben az eredmény hazánkra nézve rendkívül kedvező. Abszolut számokban csak a dúsgazdag s népességre nézve háromszor oly nagy Egyesült-államok mulják felül, aránylag pedig mindjárt Svájcz után következünk. Svájczban ugyanis minden 100 lakosra 93.29 könyv esik, nálunk pedig 53.29.

Kirándulás Konstantinápolyba. Az irók és művészek társasága által rendezendő kirándulás Konstantinápolyba, csakugyan létesül.

Indulás Budapestről julius 1-én. Báziásig tetszés szerint hajót vagy vasutat lehet igénybe venni, Báziástól Rustsukig hajón, innen Várnáig vasuton, Várnától Konstantinápoly s vissza Triesztig (egy napi megállapodással Pireusz-Athénben, nehány órai megállapodással Korfuban s még több ponton) a Lloyd gőzhajójával; Triesztől Budapestig déli vasuton. Részvételi díj 125 frt. Ez árban benfoglaltatik minden vasuti és gőzhajózási díj, valamint teljes ellátás (lakás s naponként négyszeri étkezés) Konstantinápolyban s az egész uton Várnától Triesztig. A jegy árán kívül az ellátás Várnáig fedezendő, a mi 15—20 frtot tehet, ugy hogy az utazás személyenkint összesen legfeljebb 140 forintba kerülhet. Az utazásra előjegyezhetni Dolinay Gyula titkárnál 10 forint előjegyzési díj befizetése mellett; a többi a jegy átvételekor fizetendő. Az utazásban (a gőzhajók korlátolt számu hálóhelyiségei miatt) legfölebb százan — csak a kör tagjai — vehetnek részt. Az utazás 14 napig, a Konstantinápolyban időzés négy napig tart. *Vámbéry* Ármin a magyar irók és művészek társaságának fölkérésére szives volt megigérni, hogy a társaság konstantinápolyi kirándulásának vezetését elvállalja.

Magyar vásár Londonban. A St. John Ambulance Association által a nyáron Londonban rendezendő magyar vásárt és keleti bazárt az angol királynő leánya, Battenberg Henrik herczeg neje Beatrice herczegnő junius 28-án d. u. 2 órakor fogja megnyitni. A vásárnak, mely három napig fog tartani, védnökei, a herczegnőn kivül, a walesi herczegné, Keresztély schleswig-holsteini herczeg neje, Luiza herczegné, Connaught herczegné, Albany herczegné, Mary. Adeleide herczegné és a badeni nagyherczegné, és az angol főrangu hölgyek közül mintegy nyolczvanan, köztük az osztrák-magyar nagykövet neje, Károlyi Alajos grófnő, Mijatovics szerb követ neje s mások. Helén herczegné a vásáron egyik sátor előtt jövendölni fog. A vásár alkalmából alkalmi diszmunka is fog megjelenni, melybe verseket és czikkeket irnak Tennyson, továbbá Lord Litton, Wilson Barret és Hermann, Lady Brassey és Mijatovics követ neje. Rajzokat készítenek Goodall, Sydney Hall, Wallis, Mackay s mások.

Ajándék Amerikába. Az Egyesült-államokban, Streatonban már népes telep van magyarországi kivándorlókból. Ezek templomot is építenek, s ebbe három oltárképet kapnak innen hazulról. A képeket Jakobey Károly akad. festő készítette. A főoltárra szánt festmény Szt. István királyt ábrázolja, s a kép kompoziciójához Ipolyi Arnold püspök adta ez eszmét. Az egyik mellék-oltár képe Mária mennybemenetelét ábrázolja, Guido Reni ismert festménye után; a másik oltárkép Nepomuki szt. Jánost.

Pasteur jelentése. E hó 12-iken Pasteur a franczia akadémiában rövid értesítést közölt a veszett kutyák és farkasok marása elleni eljárásáról.

Április 12-ig betegeinek száma 726-ra emelkedett, e közt 505 franczia (40 algiri), 75 orosz, 25 angol,

szenves oldalait is festi a székelyeknek, nem annyira a hűség érdekében, mint a regény cselekvényének kedveért. Fő alakja, a «kollektor», a falusi adószedő is egy sötét, gonosz alak. A regény az irónak elég számbavehető jó tulajdonaival, s ezek közt népéletfestési képességével is megösmertet. Ára 60 kr.

Harmatcseppek, irta Büchler Regina. A füzetke jövedelmének egy része az erdélyi közművelődési egyesület javára van szánva, és Balassa-Gyarmaton jelent meg. Apró rajzok és történetkék vannak benne. Ára 30 kr.

A tornázás kézikönyve, a miniszteri tanterv alapján népiskolák számára s egyszersmind kezdő tornászoknak magánhasználatul irta *Porzsolt* Lajos okleveles tornatanár. A «Herkules könyvtár» hatodik kötete e gyakorlati mű, mely Aigner Lajosnál jelent meg. Ismerteti a tornázás történetét, fejlődését, az egészségtani szabályokat; a tornázásnak és testgyakorlásnak oktatását az iskolákban, s igen bő útmutatásokkal szolgál mindenféle gyakorlatokra. Van a könyvben számos rajz is, a gyakorlatok világosabb megismerésére. Ára 1 forint 20 kr.

Erdészeti szakmunka. Az országos erdészeti egyesület még 1882-ben száz arany pályadijat tüzött ki «Az erdőrendezéstan kézi könyve» czimü munkára. A határidő kétszeri meghosszabbítása daczára sem érkezett pályamunka. Az egylet választmánya közelebb vissza vonta a pályázatot, s a fontos mű megirásával *Belházy* Emil főerdőtanácsost bizta meg, 200 db arany tiszteletdij mellett s oly kikötéssel, hogy két év alatt köteles a művet elkészíteni. A másik, szintén száz aranyos pályázatra, «A magyarországi tölgyesek» monografiájára, egy pályamű érkezett «Élj az idővel» jelige alatt.

Folyóiratok. Az *Archaeologiai Értesítő* áprilisi számának tartalma a régészet szorosan vett barátain kívül is sokakat érdekelhet, a kik a mult iránt érzékkel viseltetnek. Ilyen közleménye például a székelyföldi több templom falfestményének ismertetése Huszka Józseftől. E festmények a XV. és XVI. századból valók s magyar szenteket (Imre herczeg, Erzsébet, sőt Kálmán király is) tüntetnek föl. Továbbá a sopronyi «bécsi domb» vaskori temetőjének felásásáról szóló czikk Paur Iványtól, melyhez ifj. Storno rajzolt képeket és ábrákat. Henszlmann Imre folytatja a hazai műemlékek hivatalos osztályozását. Myskovszky Viktor a szepes-szombati plebánia-templomról ir rajzokkal, Thaly Kálmán az Ecsed várában 1669-ben volt szőnyegeket, gobelineket, zászlókat, fegyvereket s egyéb ritkaságokat sorolja föl. Bő értesítéseket találunk az ujabb ásatásokról, régészeti irodalmi művekről, s a régészeti mozgalmakról. — A *Századok* áprilisi füzetében Demkó Kálmán «A magyar-cseh konfederáczió»-ról irt értekezéséből a harmadik közleményt találjuk; Orbán Balázs «Tövis és környéke» fekvését és régi történetét ismerteti; Lovcsányi Gyula pedig «A magyar-lengyel érintkezés»-ről kezd értekezni. A kisebb czikkek közt Thaly Kálmán egy kurucz katonai érdemjelről emlékezik meg; Vásárhelyi Géza pedig vázlatos életrajzot ad Miskey Istvánról, ki vitézül harczolt Buda visszavételénél. — A «*Nemzetgazdasági Szemle*» új füzetében Kolosváry Lajos «Kereskedelmünk a Balkán-fél-zigeten» czímen az országos kiállítás keleti pavillonjáról szólván, ebből tanulságokat von le keleti kereskedelmi érdekeinkre nézve. Frecskay János «A tanulmányok szabadalmazásának önállósítását» sürgeti; dr. Travnyik József «Quesnay Ferencz és tanai» czímen a múlt századi franczia közgazdasági irót ismerteti. Kisebb közlemények fejezik be a füzetet. — A «*Philológiai Közlöny*» legutóbbi füzetében Steuer János «Tájékozás a magyar nyelvrokonság kérdésében» czim alatt a finn-ugor vagy török-tatár eredet vitájához szól, nyelvtényekkel állván elő a finn-ugor elmélet javára. Schreiner Márton a bibliai szöveg kiejtéséről értekezik. Hellebrant Árpád összeállítja 1879—83-ból azokat a müveket és értekezéseket, melyek nálunk a klasszika philologiával foglalkoztak, vagy azt művelték. — A *Magyar Philosophiai Szemle* áprilisi füzete a kisebb közlemények mellett három nagyobb czikket közöl. Kun Pál hosszabb közleményt kezd meg Erdélyi János életéről és műveiről; Böhm Károly kritikai megjegyzéseket közöl a képkapcsolás elméleteire; Bokor József pedig folytatja «A társadalom befolyása az államra» czimü dolgozatát.

Franczia lap Budapesten. Revue de l'Orient czim alatt május hó elsején Budapesten franczia heti lap indul meg, melynek czélja a külföldön ismertetni Magyarországnak és a keleteurópai országoknak politikai viszonyait, gazdasági állapotait és kulturalis fejlődését. A lapot Sasváry Armin és Strausz Adolf szerkesztik.

PÁLMAI ILKA (BARINKAY).

MARGÓ CZÉLIA (CZIPRA)

A NÉPSZINHÁZBAN.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia összes ülést tartott e hó 19-ikén, melynek csak kevés tárgya volt.

Fraknói Vilmos főtitkár bejelentette *Peregriny* Elek levelező tag elhunytát, továbbá hogy a *Péczely-féle* drámai pályázatra három iró küldte be műveit. Ezek: «Endre és Johanna», Rákosi Jenőtől, «Johanna, nápolyi királyné» és «Erzsébet, Magyarország kormányzója», Füzesséry Bertalan kassai ügyvédtől, és «Széchy Mária», Dóczy Lajostól. Ezután egy érdekes történetirodalmi ügy került szőnyegre. Gróf Teleki József, az akadémia néhai elnöke, mint tudva van, végrendeletileg oly intézkedést tett, hogy a «*Hunyadiak kora*» czimü nagy munkájából befolyó jövedelem ugyane munka folytatására fordíttassék — és e czélból külön kezeltessék. Az akadémia történelmi bizottsága már ismételve tett kisérletet, hogy e nagybecsü történelmi munka az eddig megjelent kötetekhez méltón és általában az előhaladott történettudomány szinvonalának megfelelőleg folytattassék. És habár a bizottság törekvései eddig sikerre nem vezettek, a bizottság nem érzi magát feloldva ama kötelesség alól, hogy a nagynevű tudós és főur óhajtásának valósításáról gondoskodjék és a nemzetet a kitünő munka kiegészítésével megörvendeztesse. A második osztály ennélfogva arra kéri az igazgatóságot, hogy a «Hunyadiak kora» czimü munkából befolyt jövedelmet és a netáni alapítványokat, melyek a munka folytatását czélozzák, mutassa ki. Az igazgatóság az elszámolás eredményét közölni fogja a második osztálylyal.

A képzőművészeti-társulat legutóbbi választmányi ülésén *Keleti* Gusztáv igazgató bejelentette, hogy *Munkácsy* Mihálynak «Mozart végperczei» czimü festménye már e hét végén kiállítható. *Verescságin* festményeinek kiállitása, a tetemes költségek daczára 2000 frtot jövedelmezett. *Zichy* Antal inditványát, közéletünk jelesei mellszobrainak sokszorosítása iránt a választmány pártolja, ez ügyben az iparművészeti társulattal karöltve fog járni s megbizta a művészeti bizottságot, hogy erre nézve javaslatot készítsen. Pártolásra méltónak nyilvánították a «Magyar művészek» czimü vállalatot is. *A művásárlási sorsjáték* jegyeit a legközelebbi napokban árulni kezdik, egy forintjával. Az igy begyülendő összegből jelesebb hazai és külföldi festményeket vásárolnak, melyeket decz. 19-dikén sorsolnak ki. A sorsolásban csak az eladott jegyek számai vesznek részt. Ezenkivül megtartják a rendes évi sorshuzást is.

A kereskededelmi muzeum igazgatójává *Németh* Imre miniszteri tanácsos neveztetett ki. Az igazgatóság tagjaivá pedig a kereskedelmi miniszterium részéről Matlekvics Sándor államtitkár, Keleti Károly és Schnierer Gyula miniszteri tanácsosok és Mihalovics János osztálytanácsos. Az igazgatóság tagjaivá a kereskedelmi miniszter Hegedüs Sándor és Wahrmann Mór országgyűlési képviselőket is kinevezte.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

A régi egyetemi épület mintegy megérezte, hogy mennyi egyetemi új épület emelkedett, s most felmondja a szolgálatot. Csaknem az összes emeleti helyiségek mennyezetének gerendái korhadtak, s a szakértő bizottság, mely e napokban megvizsgálta az épületet, a haladéktalan kiürités sürgeti. Az egyetem egy részét már a vizsgálat előtt kiüritették. De ekkor azt hitték, hogy csak a harmadik emelet mennyezetét kell kijavítani. Most kiderült, hogy nagymérvü ujra építések szükségesek, s csak a földszint néhány erős bolthajtású helyisége használható. A jogi és bölcsészeti kart átteszik a régi épülethez függesztett szerbutczai részbe, hol most a természettudományi intézetek vannak elhelyezve, ezek pedig saját külön palotájokba költözködnek, a muzeum-körútra. A közoktatási minisztert sokszor megtámadták az egyetemi építkezések miatt. A jelen eset is bizonyítja, hogy szükség volt azokra.

A reformátusok uj gymnáziuma Budapesten. A főváros a ref. egyháztanács által a Lónyay-utczában a hitközségi telek közelében uj gymnázium épitésére kért telket átengedte s ezenkivül 25,000 frt segélyt szavazott meg az épitkezésre, tekintettel arra a körülményre, hogy a ref. egyház által fentartott intézetben több mint háromszáz más vallásfelekezetü növendék is nyer oktatást. A tanács kikötötte, hogy az épitendő iskolában legalább 4 párhuzamos osztály legyen elhelyezhető. Az átadott telek egy-egy négyszög öle száz forintra van becsülve.

MI UJSÁG?

Az udvar Budapesten. A király ő felsége kedden ápr. 27-én reggel érkezik az osztrák-magyar államvasut személyvonatával ide; a *királyasszony* Mária Valéria főherczegnővel ugyanaz nap délután különvonaton Baden-Badenből. — *József* főherczeg családjával együtt hasonlóképen 27-én jön Budapestre. A *trónörököspár* csak ápr. 30-án érkezik. — A május 5-én esti 8 órakor tartandó *udvari bálra* az udvarképes társaság körében nagy előkészületek folynak.

Rudolf trónörökös a Lakromából visszatért gróf Teleki Samu által levelet küldött *Jókai* Mórnak, melyben a szerkesztő által «Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben» munkája számára irt, s ő fenségének áttekintés végett megküldött «*Magyar*

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1874. 125. l.

— **Az operaszinház** tervvázlatának birálatára alakitott bizottság 8 szavazat közül 7 szavazattal azon itéletet hozta, hogy a beérkezett 6 pályamű tervezői közül Ybl Miklós bizassék meg a végleges tervek készitésével. A biráló bizottság birálatának szószerinti szövege és a 6 beérkezett tervezetnek minden egyes lapjai és részletei a képzőművészeti társulat termeiben f. évi február 28-áig bezárólag közszemlére vannak kitéve.

WIGAND EDE RAJZA

Ybl Miklós

Vas. Ujs. 1874. 170. l.

— **Két régen épülő temploma** van Budapestnek a Lipót- és Ferenczvárosban. A lipótvárosi templom épitésére a vallásügyi miniszter a vallásalapból fizetendő 40,000 ftnyi járulék fejében 20,000 ftnyi összeget utalványozott ki. A miniszter egyuttal fölszólitotta a hatóságot, hogy az illető terveket és költség-

vetést haladék nélkül küldje föl, hogy a további járulékok kiutalványozása fennakadás nélkül megtörténhessék. A ferenczvárosi templom bizottsága pedig e napokban a felől tanácskozott mint lehetne a még rendelkezésre álló 30,000 frtot legczélszerübben épitésre forditani. Ybl épitész kijelentette, hogy ez összegből tető alá lehetne juttatni a falakat, de akkor az eredeti terven változtatni kell, s a toronyról még most szó sem lehet. Fölkérték tehát Yblt, hogy csak változtassa meg a tervet.

hetném be, ha fölsorolni és elemezni akarnám mind azt a szépet, a mivel a növények világa kinálkozik és a melyet a művészet állandóan fölhasznál, de soha ki nem meríthet.

Ez okból indítványozom, hogy a tervezett tárlatnak mintegy első fejezete az élő növény legyen.

Hívjuk meg a kertészeket, hogy csatlakozzanak hozzánk. Azok elhozzák majd virágaikat, a legritkábbakat és a legegyszerűbbeket is. Ez alkalommal elnémítják előszeretetüket. Meg fogják találni a melegházakat, melyekben a legfurcsább orchideák tenyésznek, de egyszersmind be fogják mutatni a mező virágait és a legszerényebb növényeket. Egy egész évad alatt gyönyörködni fogunk a virágokban, a gyümölcsökben, a veteményekben és a füvekben. A kert nem puszta dísze lesz a tárlatnak, de egy része a múzeumnak, élő minták gyűjteménye, melyeket a mesterek és a tanítványok utánoznak.

A kertészek egylete nem fogja megtagadni

Ybl Miklós

wod
2

Schoen Arnold:

Az Isten-hegyi
Isten-háza.
Budai Krónika
1943. máj. 26.

A gótikus szent tár-
ló templom
története.

épit.

j: 57

1 Röt. 4r

Gaehn

Ernst

Die Kirche St. Katharinen
zu Danzig

Ybl Miklós

lásd

Edvi Bp.

97. 98. l.

von Paul Meyerheim.

nstalt für Kunst und Wissenschaft in München.

Ybl Miklós

az Egyetem utcaban
a Pesti Harai Elsö
Takarékpenztar épü-
lete fentitol (1868)

Thirring Bpest
63. l.

Ybl Miklós

tervezte a Pekő-
fi-téri görög
templom tor-
ruyat 1873-ban

Thirring Bpest. –

45 f.

Hl Miklós

erőd

Schne Juh Fejérvm

362. l.

5 Május

Ybl Miklós

debreceni szinházterve, mely ⚥

Szücs István:

Szabad kir. Debrecen város történelme.

III. k. Debrecen 1871.

1055. l.

1056. l.

⚥ költséges volta miatt kivitelre nem került.

Ybl Miklós

u. 1890

Vas. Műs.

1912. 685-l.

1. – 14. 11

Ybl Miklós 41.1.

l.

Tört Képes 1922

Magyar Statisztikai Évkönyv

IX. 139

Ybl Miklós

terverte a gyulai
megyei árvaházat
1874-ben.

Scherer

II. 205. l.

206. l. képpel

4931

Gyüjte

A hely neve	A tárgy megnevezése
Ákos, Szilágy vm.	Ev. ref. templom: énekkar-zat lépcsőjének alaprajza é. metszete.

Ybl Miklós

l.

Bérbeadók

231. l.
252. l.
253. l.
255. l.
259. l.

936 OKT. 24-7

BUDAPEST
936 OKT. 24. 11
LKB

építési ipar gyakorlati kézikönyve

lérnökök, építészek, építőmesterek, építési vállalkozó
ok, munkavezetők, földbirtokosok, gazdatisztek, gy
nosok, intézők, becslőbiztosok és bankhivatalnokok
an az építő és építtető közönség használatára.

100 bralappal.

mindennemü sajtolókat
szállit mint különlegességeket

ó-utca 38.
LEFON 98—63.

Készitek bárminemü kovácsolt munkát, u. m. v bronz-csillárokat, rácsokat, kandallókat, bármi világitótesteket saját terv vagy rajz után, külön ségeket u. m. dombormü, vert vagy kovácsolt fémbutor vereteket.

és Ferenc

árugyárosok
elek-utca 6. sz.
itmények. : :
leti portálok,
tombak fémekből.
lző táblák.
lan. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Ifj. Weisz Gyu

tükör- és táblaüveg nagy raktár
Budapest, V., Vadász-utca 29
TELEFON 44—19. TELEFO N

*

Opalin falburkolat lapok alabastro fehér és szines ∴ ∴
Falconnier-üveg épületkövek feh és szines ∴
Sodronybetétes-üveg minden va tagságban
Recés-üveg minden méretben
Öntött-üveg minden vastagságb
Tükör-üveg átlátszó és foncsoroz
Ornament-üveg fehér és szines
Cathedral-üveg az összes léte szinekben ∴
Szines jelző-üvegek : :
Talapzat lapok sodrony betéttel anélkül ∴
Üvegtetőcserép különféle alakb
Prizma-üveg : :

KÖZLÖNYE
gazdag tar-
nt meg : :

Naptára

re.
tte:
pitész, tanár.
LYAM. o o
orona.
unk kiadóhivatala ut-
mellett teljesittetnek.

MMÉEÉvk
1934. 128,129.l

i községi iskola és óvoda építési mun-

építési

építész

UDAPEST,
II., Sajó-u. 2.

Az építőfa. Irta: *Jak*
Ára ... ...

Gyakorlati számvetés
Aladár. (3 kötet.) Ára

Geometriai szerkesz
Palóczi Győző. Ára

Rögtöni segély balese
Dr. Aczél Károly. Ár

on 22—12. Technikai berendezések, fürdők kórházak, szanat
iskolák és gyógyfürdők részére.

KÉSZITENEK: bárminemű kovácsolt munkát, u. m. vasrácsoka
lókat bárminemű világitótesteket saját terv vagy rajz után, különle
u. m. dombormű, vert vagy kovácsolt vas és fémbutor vereteket.
SPECIALISTÁK: vaskapuk és sirrácsok készitésében.
Költségvetések dijmentesen.

rmin és Ferenc
dvari ércárugyárosok
X., Köztelek-utca 6. sz.
ádogdiszitmények. : :
egesség: Üzleti portálok,
rézből, vagy tombak fémekből.
házszámjelző táblák.
jegyzék díjtalan. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

A
OZÓK KÖZLÖNYE
n felette gazdag tar-
nal jelent meg : :
Az
zek Naptára
1909. évre.
Szerkesztette:
NTAL épitész, tanár.
III. ÉVFOLYAM. o o
A 3 korona.
kizárólag lapunk kiadóhivatala ut-
ges beküldése mellett teljesittetnek.

Ifj. Weisz Gy
tükör- és táblaüveg nagy ra
Budapest, V., Vadász-utca
TELEFON 44—19. TELEF
*
Opalin falburkolat lapok alaba
fehér és szines ∴
Falconnier-üveg épületkövek
és szines
Sodronybetétes-üveg minde
tagság
Recés-üveg minden méretbe
Öntött-üveg minden vastags
Tükör-üveg átlátszó és foncs
Ornament-üveg fehér és szin
Cathedral-üveg az összes
szinekben
Szines jelző-üvegek : :
Talapzat lapok sodrony bet
anélkül
Üvegtetőcserép különféle a
Prizma-üveg : : : :

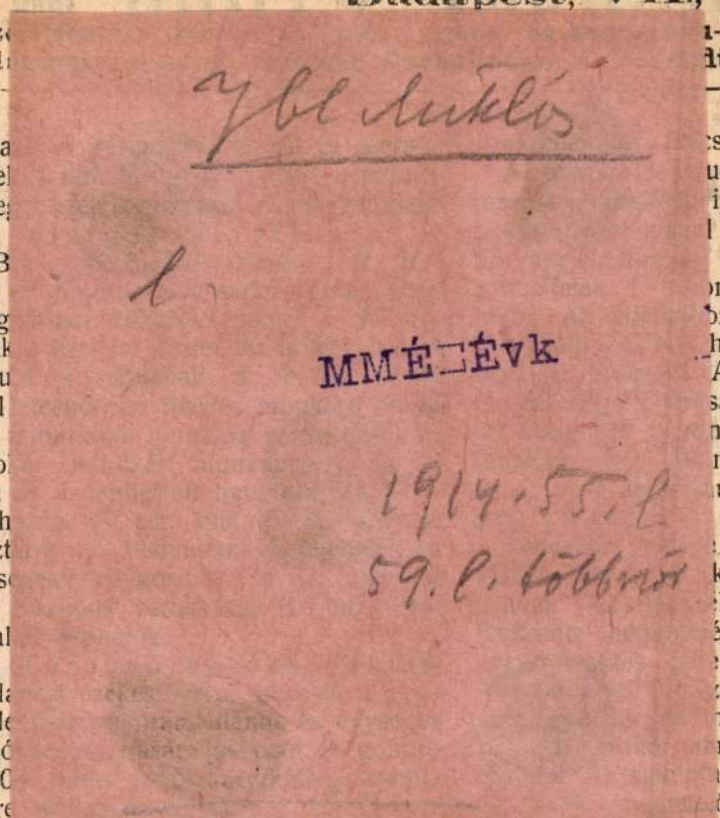

városház, II. em. 213—216. ajtó) nyujtandók be, s a beérkezett ajánlatok n napon déli 12 órakor fognak fel- A bánatpénz az ajánlati évi összegnek nely a fővárosi központi pénztárban ő letétbe. A kikötések és feltételek a igyosztályban (Központi városház, II. —216. ajtó) rendelkezésre állanak s egyéb felvilágositás nyerhető.

Siketnéma iskola és inter- épitése.) Sopronban mintegy 180.000 ségelőirányzat keretében létesitendő ui

szeti hivatalban megte szövegü hivat detések között ta

Barsvörösvár. (Isko épitése.) Barsvörös április 24-én d. u tést tart egytantermü építésére. A tervek, k Barsvörösvár községi h tők. Előirányzat 14.760 kor. letétbe helyezendő között)

IPAR-UZ

IRODA ÉS MINTARAKTÁR:

APEST, VI., KIRÁLY-UTCA

12 ÉVI JÓTÁLLÁS.

r legjobb, legolcsóbb és legerősebb szerkezetű kémény- és szellőztető to

a kitüzött célnak legjobban megfelelnek s a műszaki elren

és szabályos működése által a legnagyobb keresetnek örve
eddig a **legolcsóbbak** és a **legjobbak.**
befolyását a kéménycsatornák huzatára kedvezővé teszi s igy
nélkülözhetetlen.

Telefon : 12-

y adóhivatalnál történt
átvány csatolandó. A
, általános és részletes
m. kir. államépitészeti
k.

(I s k o l a é p i t é s.) A
ség iskolája ujjáépité-
munkának biztositása
d. e. 9 órakor a nagy-
nál tartandó verseny-
ajánlat csakis a nagy-
megszerezhető ajánlati
n tehető. Az ajánlathoz
ának megfelelő bánat-
lébánia hivatalnál tör-
gta csatolandó. A mü-
bajcsi plébánia hivatal-

Község ház é p i-
előljárósága versenytár-
és jegyzői lak épitke-
nek költségei 14947 k.
irányozva. Felhivatnak
lataikat Zaránk község
Tarnaméra) á p r i l i s
nyujtsák be. A tervek,
munkafeltételek Zaránk

l i s 22-én déli 12 óráig adják be. A
tok az izr. hitközség elnöksége cimére
dők. A terv és feltételek a hitközségi
megtekinthetők, valamint a költségve
példánya 4 kor. ellenében kapható.
vállalkozók az ajánlati összeg 5%-át
mely összeg a megbizatás alkalmával
egészitendő ki.

Nagybecskerek. (M u n k á s h á z a
t é s e.) Torontálmegyében Aurélházán 1
falván 20, Jánosföldön 20, Tiszaszent
30, Ujszentiványon 40, Kübekházán 2
becsén 60, Bocsáron 10, Kisteremián
hidon 30, Kisoroszon 23, Dolácon 20,
dorfon 10, Hertelendyfalván 20, össz
gazdasági munkásház felépitéséhez
munkára versenytárgyalás hirdettetik.
a következőkép tehetők :

I. valamennyi munkásháznak a meg
terv szerinti teljes elkészitésére ;

II. egyes községekben felállitandó va
munkásháznak a megállapitott terv sze
jes elkészitésére ;

III. valamennyi községben épitendő
házak felépitménye nevezetesen :

a) ácsmunka és anyag szállitás ;

b) cserepező munka és anyag szálli

017·35 k., Gratzl
elés Brause-
vasbeton munkára

Sprinzl Mór
4930 80 kor.;
ek és Grössl
ános 2150·75 kor.,
or.;
ornfeld Miksa
nyák Gusztávné
Primus 1364·30

Dezső ajánlatát fogadták el.

Arad. (Magasépitmények Kétegháza állomáson). A máv. aradi üzletvtősége április 20-án árlejtést tartott Kétegháza állomáson létesitendő vizállomási épkutmedence, gépakna és szivócső csatvalamint a lakásokhoz tartozó melléképülelőállitási munkálataira. Ajánlatot tettek: Enyász János és Andrási Dezső (Szar40977 kor. 85 fill., N. Szabados J(Gyula) 46355 kor. 92 fill., Molnár J(Békéscsaba) 40254 kor. 72 fill., Stei

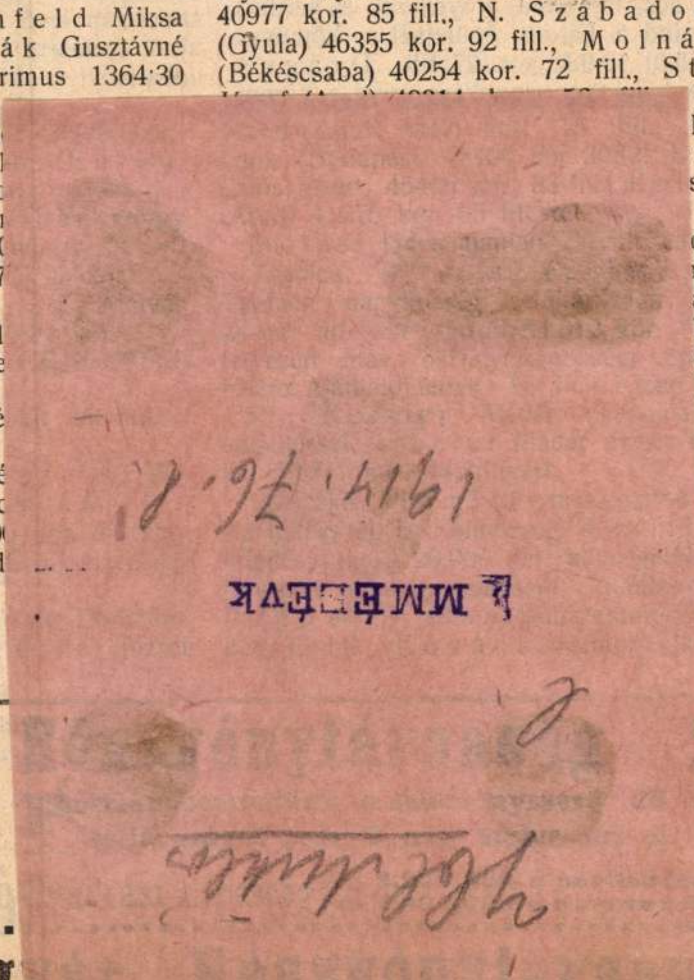

s kerítés munkákra mind a három épü-
17 000 kor., Nagy Jenő és tsa az ács,
nra, árnyékszék, kerítési és bádogos mun-
mind a három épületnél 18.196 kor. 25
őrincz György csak az ácsmunkára
a három épületnél 6373 kor. 20 fill.,
er és tsa a föld, kőmüves, ács, fás-
, árnyékszék és kerítési munkára egy épü-
16.337 kor. 83 fill., Buchmann
n az ács, fáskamra, árnyékszék és kerítési
ára mind a három épületnél a kőmüves
a nélkül 12.920 kor. 27 fill., Drágus
csak a bádogos munkára mind a három
tnél 1091 kor. 70 fill., Hirsch és
n k (Budapest) a kályhás munkára mind
om épületnél 3240 koronával.
ntés még nem történt.

mosujvar. (Műtárgyak helyre-
tása.) A főszolgabirói hivatalban Sza-
várott április 24-én árlejtést tartottak
si vicinális közutakon levő műtárgyaknak
állitására, valamint kavics szállitására.
lül Papp György hesdáti vállalkozó
ajánlatot az előirányzott 9220 kor. 50
l, melyet elfogadtak.

kasz. [Szatmár m.] (Vendéglő épi-
Szakasz község előljárósága április
árlejtést tartott 17.317 kor. 42 fillér elő-
attal tervezett vendéglő épitésére. Ajánlatot
: Bauer József (Erdőd) 16.194 kor. 67
inczli György (Nagykároly) 20.278
6 fill., Leiti András (Erdőd) 16.814
6 fill., Mangold Antal (Nagymajtény)
kor. 81 fillérrel.
épitkezés kivitelére Bauer József erdődi
ester kapott megbizást.

árlejtést tartott az
tésére. Ajánlatot
(Hosszufalu) 22008
(Tatrang) és Béres
23460 k. 82 fillérrel.
Az ajánlatok felett
teni.

Székelyudvarhely.
boldogfalva—felsőrál
szakaszán lévő 38.
ujból épitésére (17.0
udvarhelyi m. kir. ál
lis 24-én árlejtést t
az alépitményi mu
Egyed Dániel, K
Ferdinánd (Okland)
(Homoródszentpál)
a vasfelszerkezetre
tius testvérek (N
Nicholson gyár
Szabosztr. m
társaság 54·75
(Budapest) 53 kor.-v
vasbeton hidra: R
vár) 12400 kor., 20
koronával.
Reich és Hev
testvérek és Imre
végett felsőbb helyre

Szeged. (Kövez
ács-utca feltöltési és
sitására Szeged váro
árlejtést tartott. Egye
beli vállalkozó tett aj
Döntés még nem

zabadalmazott, hornyolt tégl

nként portlandcementes habarcsba helyezett vashuzallal merevitve. A vasg
szfalnál ugy olcsóság, mint gyors előállitás és száradás tekintet

Ybl Miklós

l.

Varjú 1929

89. l.

Bácsbodrog vármegye növényei

IX. 131.

Ybl Miklós

terve szerint épült
1881-82-ben a
parádi felső
vagy sasvári kas-
tely gróf Károlyi
Györgyné részére
renesszánsz stil-
ben

Barcza Mátra
152. l.
Keppel

15 Február

Jbl Miklós

1881-ben épült gróf
Károlyi Györgyné
parádi kastélya
fenti tervei szerint
reneszánsz stilben

Barcza Mátra

35. l.

Parádon egyéb
épitkezése is

l. u. o. 143. l.
147. l.

MOB kat. 2697.

15 Június

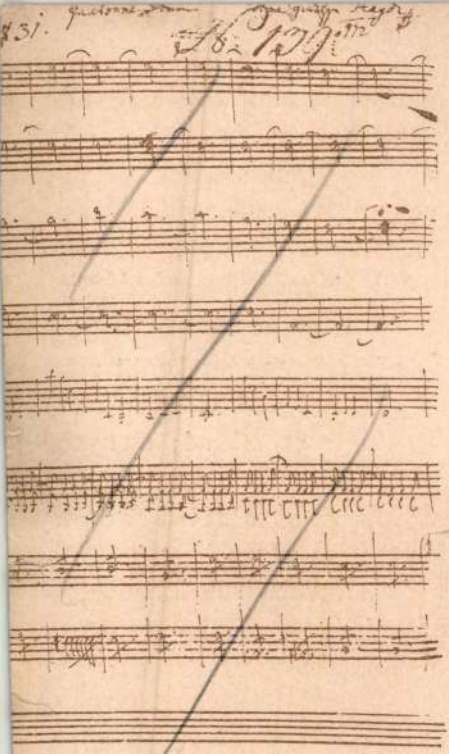

József fisz-moll szimfóniájának kézirata.
ög Esterházy Pál tulajdona.

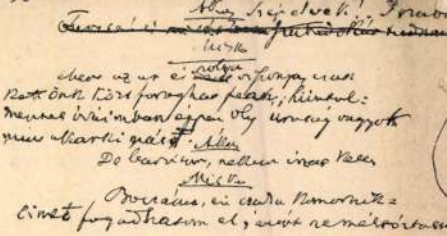

504. ábra. Szigligeti Ede eredeti kézirata („Mar
Károlyné.

már közel 300-szor került színre t

Az első előadás személy
Erzsébet: Schodelné; Hunyadi L
gonyi: Egressy B.; egy hölgy: H

A híres Hunyady-nyit
képe a magyar nyitányoknak, csak
a híres fuvola-kadenciával Erkel
sikere mindég hű kisérője maradt e
is, midőn 1895. október 27-én elő

1844. július 2-án mutatta
Hymnus-át, mely azóta a nemz

Ezután Erkel soká pihente
darabja a magyar színpadoknak é

Ybl Miklós

u. 1357

Vértes József: Y. M.

Pesti Hirlap

1914. ápr. 5.

48. Ereklyemuz.

jelvénye)

ellét kitüntetés (disziti. Leeresztett
ával pedig kardjának markolatát fogja.
bajusza és szakálla fekete; szem sö-
atillája a hajtóka piros, derekát kard-
je prémes. A háttérben jobbról honvédek vannak
l.

m.
czi emlékek muzeumából (107/95. No 9).
iki 14985 sz. leirat alapján (159/96).

578

Hl Miklós

tervei szerint 1862.
ben épült a Kecskemeti
ág. h. ev. templom

Szabó Pestom

II. k. 6. körzet XXIII. l.

A mű neme	A mappa jelzése	Megjegyzések
...nymá- ...lat,		Gót stil. 46/80 cm. Szűts Imre terve.

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

Ybl Miklós

u. 1772

u. 1773

Ivan Ede = Ybl

Miklós, Vas. Ujs.

1914. 287. l.

288. l.

289. l.

h.88

Müv. 3 köt. 8-ad r.

MAGNI

Basilio

Storia dell arte italiana

dalle origini al secolo XX.

I. I-XX +1.-529.11., 1 képes tábla Roma

Officina poligr. rom.

1900.

II. 1.-617. 11. u. o. 1901.

III. 1.-902. 11. u. o. 1902.

Ybl Miklós

1814. ápr. 6 – 1901. jan. 22.

Székesfehérvár

Bécsben elvégezte a Cs. Kir. Polytechnikai Intézet 2 évfolyamát. Pollák Mihály mellé beáll inasnak 4 évre, majd Koch Henrich bécsi mesterhez áll rajzolónak 1840–42 müncheni Művészeti Akadémián tanul.

Dr. Kalas Imre: Ybl Miklós emlékezete
Országos Magyarország 1961 jan. 22. 6. l.

Ybl Miklós
1814 - 1901

2.

1841. tanulmányutat tesz Itáliába
/Bolzeno, Velence, Vicenza, Verona,
Firenze, Genova/
Harateive felvételét kéri a „helybeli
Polgári Szabadalmas Épitő Cséh Mesterei"
közé, de csak 1863. verzit fel.

Északmagyarország 1961 jan. 22. 6.1.
Dr Kalas Imre: Ybl Miklós emlékezete

Ybl Miklós

1814 - 1901

3.

1844. Kárdyi család szolgálatába lép Pollack Mihály Ágoston nevű fiával. – fóti templom. Épít a Zichy, Wenckheim, Festetich, Almássy, Keglevich, Apponyi, Andrássy Eszterházy, Orczy családoknak vidéken

Északmagyarország 1961 jan. 22. 6.1.

Dr Kalas Imre: Ybl Miklós emlékezete

Ybl Miklós
1814 - 1901

4.

1864. nov. Angliában, Franciaországban utazgatott. Francia reneszánsz stílusban építette Pálffy Pálné palotáját 1867. /Puskin u. 44./

1864. meghívás a bécsi Ház és képviselőház házának tervpályázatára

1865. Bródy S. utca, 462 képviselőt befogadó ház.

Északmagyarország 1961 jan. 22. 6.l.

Dr Kalas Imre: Ybl Miklós emlékezete

Ybl Miklós
1814 - 1901

5.

Margitszigeti Margit fürdő - /1960.-
lebontják/
Fővámpalota.
Várbazár /1875 - 82/
Operaház terve /8 bíráló; 7 szava-
zatot kapott/
1876. jul. -ra
Lipótvárosi Bazilika 1867 -

Északmagyarország 1961 jan. 22. 6.1.
Dr Kalas Imre: Ybl Miklós emlékezete

Ybl Miklós

1814 - 1901

6.

Parádfürdő és a parádsasvári Károlyi kastélyok /ma gyermeküdülő/
Budai vár teljes kiépítéséhez tervei, de kevés megvalósítva

Északmagya-rország 1961 jan. 22. 6.1.

Dr Kalas Imre: Ybl Miklós emlékezete

Ybl Miklós. építész

a Bethlen fejedelmi család utolsó tagjának kriptáját Ybl Miklós építette, a hárs-
gárdi temetőben található (a térképvázlaton
a 14-es számozással látható.)
(említve)

Ágh Bíró Béla: a hárshegyi temető.
Tükör, Budapest, 1979. aug. 5.

Ybl Miklós
építés

~ síremlékterve Házsongárdon a temetőben (iktári Bethlen csalód)

Korunk 1972. III. 380.

MDK

Ybl Miklós

fenti szobra, Mayer Ede müve

Katolikus Szemle, 1898. 38-61.o.
Simkó József: Budapest...

Ybl ?iklós MDK

Ybl Miklós szobra, Margó Ede müve

Katolikus Szemle 1898, 38-61 l.

Ybl Miklós, építész

A kecskeméti evangélikus templomot 1862-ben kezdik építeni Ybl Miklós tervei alapján. A kerezt alakú építmény központi térelrendezését hangsúlyozza a középső, erőteljes torony is. Stílusa előre mutat, bizen „romantikáján a román történeti stílus már határozottan ~~előre~~ tör át!"

„A kecskeméti evangélikus templom" köraje. (repr.) 95 old.

Sümegi György: Bács-Kiskun művészettörténete 9. rész. A romantika idején.

Forrás, 1976. 11. 96. old.

eddig reitem

czinke fogva marad. Szintén kiseb
madarakat, melyeket vagy a madárh
madár rászáll, úgy odaragad, hogy

Mindez nemsokára egésze
mint pl.: «Aki másnak vermet ás,
még akkor is élni fognak, a miko

ogy midőn
ott Pécsre,
arvasok le
okon nem

538. ábra. Lőportartó szarvas-agancsból. 1700 körül. Kiáll. hg. Batthyány-Strattmann Ödön.

ovak robogása elriasztja a szarvast,
rs paripákon hajszolták, vagy mint
alatt az előkelőbb vadászok zöld
a szarvas puskalövésnyi távolságba.

Ybl Miklós

archepé

Petr EM magyarországi-

archepék

4. l -

Ybl Miklós

ivod

Gent Bpest mino

69, 70, 72. l

kedő" szikla tetején a vár romjait
hegyek képezik s az előtért átsze-
akjának kikötésével foglalatos-
papnak viti társai a jobbra emel-
t két úr körül az egyik hölgyet ve-
re haladt. Teliratai a kép alatt:

n"

21."

tei 14.4: 23.7. c/m.

31/93 N° 281

Ybl Miklós

arcképe

Keil tusrajza 1837-ből

Petr E M magyarnyelvész

arcképek

7. l.

Jel Miklós

wód

z

Kiss Bikl kath Magy

643. l.

Ybl Miklós

vód

Uxa. 218. l.

2228 IMASZŐNYEG, rozsdavörös fülke, sárga keret. 110—180 cm. Kula, XIX. század eleje.

2229 IMASZŐNYEG, piros fülke, zöld boltmező. 95—140 cm. Török, XIX. század.

2230 IMASZŐNYEG, piros tükör és boltmező, keskeny sávos kerettel. 100—150 cm. Török, XIX. század.

2231 IMASZŐNYEG, piros fülkével, kék boltmező, felette tulipános friz, csillagos rozettás kerettel. 113—170 cm. Ladik, XIX. század eleje.

2232 KELETI SZŐNYEGRÉSZLET, kék és piros csillagos díszítéssel. 96—210 cm. Közép-Ázsia, XIX. század.

2233 MEDVEBŐR.

Thury K.: A fóti templom (602) 2.—

2204 NAGYKENDŐ, szürke selyem, szürke hímzéssel, szélén rojt. Japán. XIX. század első fele.

2205 CSIPKEGALLÉR, vert, modern.

2206 BÁRSONYKÉP, szövött: sziklánülő majmot ábrázol. Japán, modern.

2207 FALKÁRPIT, közepén színes selyemhímzés: Mária mennybemenetele. A hímzés olasz, XVII. század, a többi XIX. század.

2208 MIHRAB FÜGGÖNY, piros és kék selyem, aranyarabeszkes hímzéssel. Török, XIX. század.

2209 NAGY KELETI SZŐNYEG, herati rajzzal és arabeszkes kerettel. 4·75 × 3·38 m. XIX. század.

2210 NAGY PERZSA SZŐNYEG, fekete alap, virágos rajzzal, arabeszkes keret. 320×435 cm.

2211 TÖRÖK SZŐNYEG, fekete tükrében erdélyi jellegű rajz. 130×165 cm. Usak, XIX. század.

2212 SZUMAK SZŐNYEG, közepén sárgás medaillon, 127×200 cm. Szenné, XIX. század.

2213 KAZAK SZŐNYEG, négyzetes mértani jellegű rozettákkal, 105×185 cm. XIX. század.

2214 KAZAK SZŐNYEG, fehér tükörrel, sárga keretében rozetták, 127× 180 cm. XIX. század.

2215 KAUKÁZUSI SZŐNYEG, barna tükör, sávos keret, 95×180 cm. XIX. század.

Ybl Miklós

utca

Hor Bp

55, 97. l

Ybl Miklós

l.

Siklóssy FKT tört.

170.l - 173.l.
176 — 185.l.
203, 204.l.
280.l. 283.l.
319.l.
346.l. — 356.l.
362.l. 363.l.

Ybl Miklós

ivód

Ujság. 1941. jan. 22.

(e.a.: Ötven évi,
hogy meghalt Y. M.)

Ybl Miklós

l.

Siklósy FKT tört

460. l.

Ybl Miklós

l.

Siklóssy FKT tört

494.l. 527.l.

611.l.

Ybl Miklós

k. Siklóssy F. K. T. tört.

156. l.

Ybl Miklós

l. Siklóssy F K 9 tört.

118. l.

Ybl Miklós

vöd

Lechner Jenő = A budapesti Szent István-templom.

Épitő Ipar

1905 máj 14.

Benczúr Gyula. gróf almássy dénesné arcképe.

Ybl Miklós

vód

a

Kaus Lech

Mit besten
von
Heinrich

Jbl Miklós

wód

z

Ferenczy Zoltán:

A kolozsvári szinészet és szinház tört.

Kolozsvár 1897.

455, 463-l.

Ybl Miklós

Card

Mel Estkeps

190 l.

Edeleiz

Ybl Miklós

wod

Jblképrom

321. l

322. l

Ybl Miklós

Lood
a

Hekler Budapest

67, 86, 89, 95. l.

Pozsonyi Toldy – Mör VII. 288.

Ybl Miklós

Mód
a

Michel 1005.l
1006.l
Keppel

Kaibinyi Ferenc VIII. 66.

Ybl Miklós

rvad
2

Blümelhuber Ferenc

Az egyházi művészet
régészeti és gyakorlati
kézikönyve. Esz-
tergom; 1873. 83 l.
Képpel

13

Kat. K. Szanisz.
Prot. Szaniszló

CSÜTÖRTÖK

14

Kat. Józafát vt.
Prot. Klement.

PÉNTEK

15

Kat. N. Albert
Prot. Lipót

SZOMBAT

16

Kat. Ödön pk.
Prot. Ottmár

Ybl Miklós

vrád
s

Képes Családi Lapok

1887/8. 47. n. i. (A
Nemzeti Walhalla.)

de Goya y Lucientes.

márczius 30-án. † Bordeauxban
ilis 15-én.

ordultan ül, de szembe néz.
aljában pedig iratokat tart, a
ık: »*Exmos or Marques de*
acia y la Justicia &c. &c.«
II. Károly-rend jelvénye díszíti.
ordja. Rövid haja és barkója
szeme barna, bajusza és sza-
fekete kabát, piros nadrág és
aranyhimzéssel. Az aranyozott
ok egyikén: »*Par Goya 1807.*«
cm. — Lelt. sz. 3274. — Véte-
ó Edétől 16000 pesetán, vagyis
Kifizettetett 1906 márczius 28-án.
906 május 22-iki 39088 sz. leirat
1906 június 5-én (788–906). —
1910 május 11-iki 9458–909

ó adatok a Szépművészeti Múzeum-
sé de Goya y Lucientes: Marques
06, 1910: VIII. 298. *Fr. José*
t der Marquis de Caballero.

III
444 (3274)
614 (185).

14

Ybl Miklós

vid

Kundelbr

29. l

ST.
ÁRSULAT
ÉS KÖNYVNYOMDA.
szám.)

Ibl Miklós

wód

z

Malkowsky

481. l.

Ybl Miklos

wód

r

Törs, Koloman:

Die Margarethen-

Insel. Bp. 1873. l.

jonnetek...

a családjá-
énnyelmetlen-
amikor az
volt, kimé-
(nehogy az
vánszor
élyére, h
yhitse..

komolys
ran zav
g kórhá
arra üg
nagyon
ókkal. I
olna val
ni az orv
hiszen e

többi b
, hogy

a csalá
négy évt
unkában
s pihenő,

. még
mberen

z a szeg
lynek ar
Ők is t

la után
kezer se
már bet
e utasit

nevének megbízásából és nevében illetett „kegyes jótevőjükhöz", *a fővároshoz* . . .

★

NAGYON KÉSZÜLT az uj családiházba. Egy élet szorgos munkájával bizony kiérdemelte, hogy — öregségére — pesti partájából végre is átalakulhasson — villatulajdonossá. Hány kisembernek sikerül

villa, nem a villaépületek karcsú és könnyed vonalai érvényesülnek benne, ennek az épületnek a vonalaiban erő van. Az alja terméskő, éppen ugy, mint a két kapufélfa és a kerités alsó része, amely felett téglavörösre mázolt vasrács választja el a ház területét az utcától.

Magán az épületen is a téglavörös szín dominál. A villa nagy felületein téglasorok piroslanak, amelyek szerencsésen harmonizálnak a világos drappszinü falrészekkel.

Kellemes, barátságos a hüvösvölgyi ház. Már fenn vannak az ablakok is, a fehér keretek frissen festettek, az ablaküvegeket már megtisztitotta a gondos kéz, csak ugy csillognak az októberi napsütésben. Az előtérben, a Jánoshegy felé néző oldalon, hatalmas derékszögben találkozik két ablaksor. Innen tündéri lehet a kilátás, milyen jó lehet itt megpihenni, ülni kényelmes karosszékben és elnézni a budai hegyeket, ahogy tavasszal megvirágosodnak, nyáron a csodás zöld pompában, ősszel az aranyló vörös szinben usznak, télen pedig a villogó, csillogó fehér hótakaró alatt pihennek.

Felépül egy ház és mennyi reménykedést, tervet, boldog vágyat füz hozzá az épittetője. Minden ember szive mélyén ott lappang, ott reszket a vágy: s a j á t f e d é l a l a t t l a k n i, olyan otthonban élni, ahol magunk terveztünk ki mindent, itt legyen az ebédlő, amott a hall, itt helyezzük el a könyveinket, amoda egy kis terraszt, vagy erkélyt épitsünk és lenn, az udvarban, ami a telekből megmaradt, csináljunk virágoskertet, piros muskátlikat ültessünk, tarka petuniákat, néhány vörös kardvirágot, amoda árnyatadó fákat, talán egy diófát, amely együtt öregszik az emberrel, terebélyesedik, árnyékot ad, s ősszel koppanva

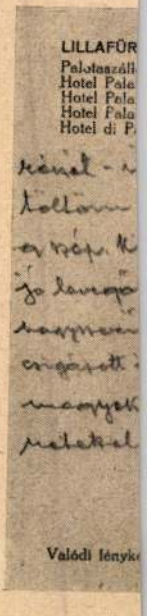

Ybl Miklós

l.

A Pesti Városháza

1938. 2. 12. 2. l.

Száz év előtti repülőgép (képpel) ... 226
Kossuth és Pécs városa (hasonmással) Dr. *Rónaky* Kálmán ... 395
Türr István Ferencz Józsefnél ... 395
A frankfurti fejedelmi gyűlés. *Balla* Mihály 396
Színháztörténeti kiállítás (képekkel). *Lendvai* Károly ... 404
Ujabb adatok a magyar emigráczió életéből. *V. S.* ... 405
Egy szemtanú a Lánczhíd építéséről 1843-ban. *Székely* Ödön ... 419
A magyar színészet Erdélyben 100 év előtt. *Horváth* Janka ... 425
Oranyiszkó bevétele (képekkel). *Mikszáth* Kálmán ... 453
Mária magyar királynő éneke. A XVI. századból. *Jeszenszky* Károly ... 462
Francziák Magyarországon ... 473
Az eperjesi vértanúk emléke (képpel) ... 510
Királyi özvegyek. *Zsoldos* Benő ... 524
A perzsák szabadságharcza *B. M.* ... 553
Lajos főherczeg politikai szerepe. *Balla* Mihály ... 570
A vörössapkások Aradon. *Dr. Oláh* Gyula 585
A szövőszéktől a fejedelmi székig (A Fuggerek) *Balla* Mihály ... 605
Az aradi vár és a város 1848-ban. *Dr. Oláh* Gyula ... 653
Augusztus 29. (képekkel). *Nagy* Géza ... 704
Hogyan épült a Nemzeti Színház I. *G.* ... 723
Az örökimádás temploma (képekkel) ... 781
Veszprém (képekkel). *Cholnoky* Viktor 781
Vajda János szobra (képekkel) ... 791
Józsa Károly képeinek kiállítása (képekkel) 792
Az új budapesti szemklinika (képekkel) ... 794
A «Nemzeti Szalon» őszi tárlata (képekkel) 808
A pozsonyi diszkút (képekkel). *Myskovszky* Ernő ... 831
Szlányi Lajos képei (képekkel) ... 830
Rudolf trónörökös szobra (képekkel) ... 842
Pállik Béla művészi hagyatéka ... 847
Kraszna-Horka vára (képekkel). *Sz. Zs.* ... 861
Szilágyi Dezső síremléke (képpel) ... 870
A szombathelyi új múzeum (képpel) ... 873
Brocky Károly hat képe (képekkel). *Dr. Nyári* Sándor ... 882
A budapesti egyetemi növénykert (képekkel). *Dr. Szabó* Zoltán ... 904
Velasquez-másolatok (képekkel) ... 911
Egy magyar otthon (képekkel) *hf.* ... 921
A király szőlői Tokaj-Hegyalján (képekkel). *Markó* Miklós ... 932
Nemzetközi tárlat a Műcsarnokban (képekkel). *Kacziány* Ödön ... 941
Mária-Nosztra (képekkel) ... 953
A Szépművészeti Múzeum gyarapodása (képekkel). *Dr. Térey* Gábor ... 968
Az új állami munkásházak tervei (képekkel) 978
Rembrandt kiállítás a Szépművészeti Múzeumban (képekkel). *Dr. Pogány* Kálmán 985

Ybl Miklós

Ind

Liber Bpest nobrai
266. l.

Szépírás

— Elbeszélés —

Írta: **Babay József**

Tizenhétéves volt akkor a néném, édes kis orcáján úgy nyíltak a rózsák, olyan vídám és hervadhatatlan pirossággal, hogy Horogi községi irnok úr, Bekecs, a fiatal állatorvos s a „Nyurga", Kommen ügyvéd irodabojtárja, szinte hetenként párbajoztak miatta az „Első Önkéntes Tűzoltó Testület" óriási fapajtájában, ahogy kardnyelven mondják: végkimerülésig.

Akkortájt én elemista voltam és Bosnyák tanító úr oktatott a betűvetésre. Sohasem volt dicsekvés a kenyerem, de most, messzire hullott esztendők selyemködéből magamra olvashatom a dicséretet: nekem volt a legszebb írásom az egész osztályban. Bosnyák tanító úr feltűnő gondossággal foglalkozott velem, szinte naponként ottartott óra után is és tollba mondott minden szépet. Ezeket a különös, legtöbbször titokba burkolódzott mondatokat nem igen értettem, de büszke voltam rá, hogy a fiatal tanító úr, aki nagyvárosból került a mi csepp városunkba és a mindig zárt elegánciájú közjegyzőházban lakott, ennyit foglalkozott velem. Rendszerint úgy esett a dolog, hogy a tanítás után megsimogatta Bosnyák úr a borbélytudomány nullásgépével símára nyírt fejem és szólt:

— Itt maradsz, gyakorolunk még egy keveset.

Tavasz volt akkor.

Az emeleti tanterem nyitott ablakaiból el lehetett látni a messzi kéklő horvát hegyek panorámájára, nevetve szálló felhők integettek be fehéren, kék volt az ég, akár a néném szeme, bedalolt hozzánk a simongáti kiserdő minden madara, én mondtam is, hogy hallom a rigót, a tanító úr bólintott, egyszer azt is mondtam, hogy „Nyurga" doktor úr,

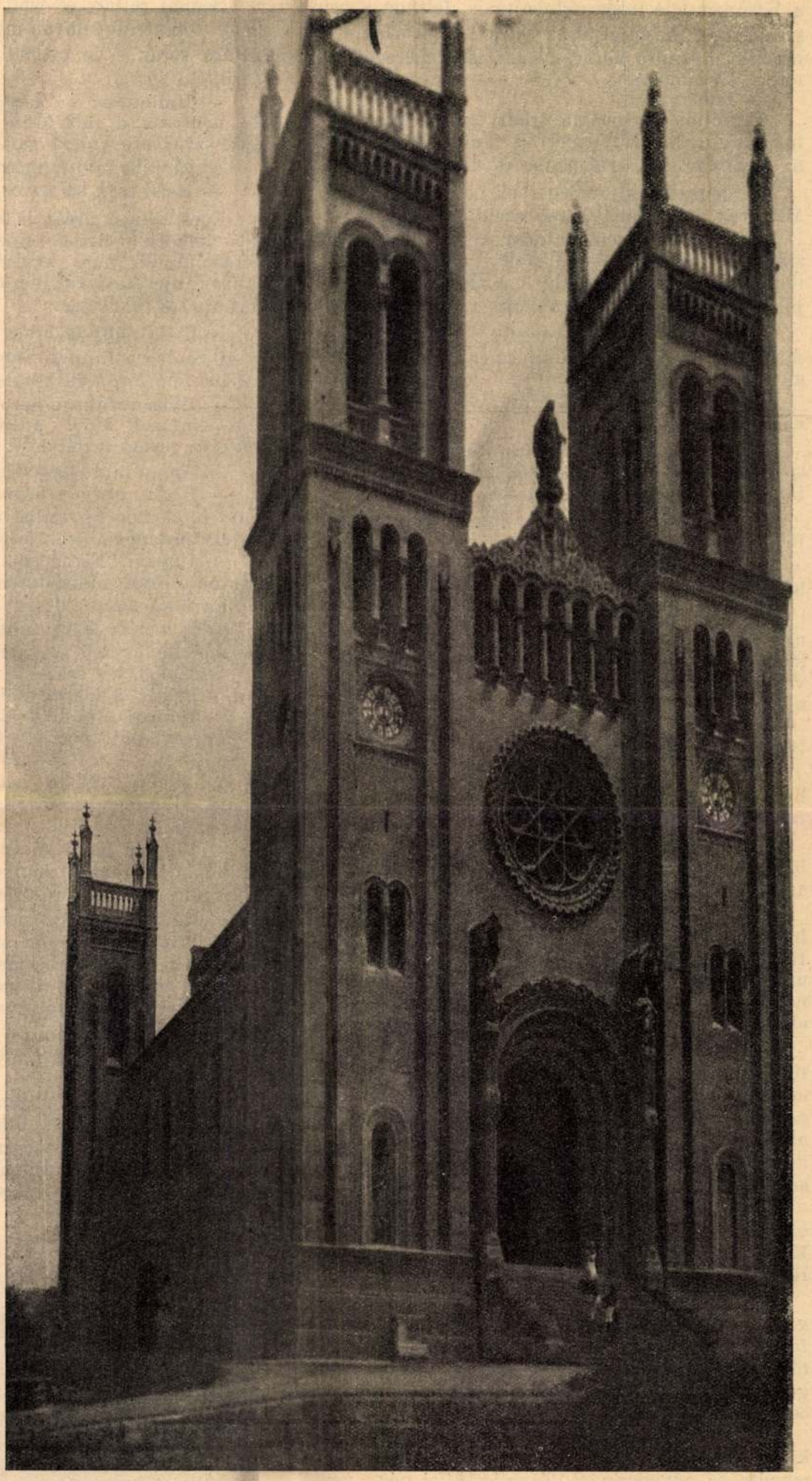

Magyar Képeskönyv. A fóti templom. Ybl Miklós alkotása. Vadas Ernő fényképe.

Uj Idők 1936. 35 sz.

a Kommen-féle iroda aktabojtárja, folyton a néném szemeszínét hasonlítja az egek kékségéhez, — emlékszem, a tanító úr arca színe megfehéredett, leintett s azt mondta:

— Irunk!

Elővettem a vonalas irkát, vagy ahogy neveztük: „szorgalmi füzetemet", a tanító úr mellém állt az agyonfaragott első padba és diktálta:

„Érdemtelenek emlegetnek ott eget, ahol a Mennyek derűjéről kellene bszélni."

„Ah, ha én elmondhatnám, mi tiszta vágy lakozik szívemben és e zengő tavasz minden virágit, az ibolyát, kankalint, gólyahírt, a most bomlott, csepp juharlevelek százát odarakhatnám lábai elé."

„Szeretem Önt, e városka hófehér angyalát, mily setét bánat az az én szívemen, hogy eltiltott vagyok kezétől."

Alig értem haza, behivott kis szobájába a néném és összecsókolt.

— Büszke vagyok rád, — mondotta — olyan szép az írásod, hogy beillenék gyöngysornak is. Irtatok ma is a szorgalmi füzetbe?

— Itt van. Én nagyon únom, de mit tegyek, félek a tanító úrtól.

— Ó, te csacsi! Hiszen csak szeretetből s jóságból gyakoroltat! Mutasd csak, mit írtál?

Estefelé néha kettő, néha négykrajcárért, használt fekete harisnyáért, amelybe gombot s golyót lehetett tartani, esetleg fél üveg befőttért hajlandó voltam „diktandóra" gyakorolni az írást édes néném fehérszobájában is.

Édes néném ilyen érthetetlen mondatokat iratott velem a kék ötvonalak közé:

„Apus hallani sem akar arról, aki pedig, tudom, harcol értem, de anyus nagyon meghatódott, hogy magánúton tanárrá képezi magát."

„Legyen erős és kitartó, én is minden pillanatban arra gondolok, ki úgy küzd értem, akár az az angol tengernagy lady hemiltonért."

Lady Hamilton nevét következetesen hibásan írtam, s nagy dühömre édes néném kijavítgatta. Hat krajcárért aztán újra írtam a mondatot s miután dühöm elvásárlásával meg kellett nyugtatnom, hogy szeretem, a választ írásba fektettem le, elszántva az anthracén kékjével e szót: Szeretlek!

Másnap a tanító úr már imádság előtt elkérte tőlem a szorgalmi füzetet. Kis hijja, hogy meg nem csókolt. Egész délelőtt mesélt, senkit sem feleltetett, számtan helyett énekóra volt, aztán leült a harmóniumhoz és valcerokat játszott nekünk, olyanokat, mint édes hugom otthon, ha Münz kisasszony órát adott neki mérföldhosszú Bösendorferünknél...

Történt e zengő s „szorgalmi" tavasz egyik, villogó derűvel teli délelőttjén, hogy megérkezett Kövess tanfelügyelő úr, de oly váratlanul, akár a Rinya-folyó áradása hóolvadások éjszakáiban.

A tanfelügyelő úr kövér volt, szuszogott, recsegett alatta a katedraszék, ezért aztán egy nagy bőrfotelt cipelt utána Kabacsi bácsi, a pedellus, osztályról-osztályra, emeletről-emeletre s ebbe az üldögélő-alkalmatosságba süppedve, ezernyi kérdéssel ostromolta az apróhadat.

A mi osztályunk, ahogy a dicsekvés mondja: kitett magáért. Kremsier Sali visszafelé is elmondta az egyszeregyet, Táncsics Misi négy verset szavalt. Szinetár Bandi „fennhangon" és „hangsúlyozva" olvasta fel Árva Panna könnyeztető történetét az éjféli miséről s a csodacsizmácskáról.

Én nem feleltem.

Semmi rejtély se volt a dologban, csak annyi, hogy a tanfelügyelő úr mindig nálunk ebédelt látogatása során s én otthon a sült és a tészta között kerültem sorra.

— Hallottam, — fordult felém a tanfelügyelő úr, pontosan a sült és a csokoládéstorta között — igen szép betűvetésed van, kicsinyem.

Anyám bólintott, mosolygott s rámszólt:

— Hozd csak be a szorgalmi füzetedet!

Édes néném arcát befedte a pir, mintha nyáresti felhőbe mártott ecsettel festették volna be, hozzámhajolt, húsz krajcárt igért súgva, ha nem találom meg az irkát, de apám parancsolóan pillantott rám s rohantam.

Nyilván nagy sikerem lett volna, ha apám nem veszi kezébe a füzetet. Sáppadt lett a dühtől s édes néném felé fordulva harsogta:

— Ilyen szégyent hozol a házamra, Erzsi! Holnap elutazol Mári néniékhez, Bakonyba! Majd adok én neked levelezni a gyerek irkáján keresztül.

Aztán a tanfelügyelőhöz fordult:

— Biztos vagyok benne, nagyságos uram, hogy kellő intelembe részesíted ezt a fickót! A tanítódat. Miféle pedagógia ez, kérlekalássan!

— Ugyan, Ferencem, ne nagyságoz engem. Pár perc alatt rendet teremtek.

És összenézett édesanyámmal.

Édes néném sírva fakadt s kifutott a szobából.

A tanfelügyelő úr rámszólt:

— Tudod, hol lakik a tanító úr?

— Igenis, a közjegyzőéknél.

— Szaladj át s hívd ide!

Percek alatt megjelent Bosnyák István állami elemi iskolai osztálytanító úr, titokban tanárjelölt és joghallgató, fekete zsakettben, sápadtan, lakkcipője csikorgott kissé, kezében kis gombolyaggá gyürődött össze a frissen mosott fehér cérnakesztyű.

— Hogyan merészel Ön... — kezdte apám éles és indulattól remegő hangon, de a tanfelügyelő úr a szavába vágott s ráförmedt a betűoktatóra:

— Szereti kegyed e ház nemes kisasszonyát?

— Szeretem, nagyon szeretem, — mondta egyszerűen a tanító úr s mert anyám sírni kezdett, odament, szerény és csendes mozdulattal megcsókolta kezét. Bocsánatot kért s indulni akart.

— No, de legalább a tortát kóstolja meg, — mondta anyám szepegve s erre apám se dobhatta ki a „vendéget".

Mikor esteledett, a tanfelügyelő úr s apa még mindig vitatkoztak a boszniai okupáció okairól. A tanító úr édes néném mellett ült s anyám, az édes, úgy tett, mintha nem venné észre, hogy forró kezük minduntalan egymásba simul...

Nyári vasárnap a Dunán. Barabás Artur fényképe

Ybl Miklós

Irod

Bierbauer Virgil dr.

A palatinus-stílus
viszonya az európai
klasszicizmushoz.

MMÉE Közlönyének
Havi Füzetei 1925.
4-6. sz.

BUDAPESTI MÉ

Budapesti Mérnöki Kamara
1800/1925. szám.

MEG

a Budapesti Mérnöki Kamara 1925. évi június hó
csolatosan — megad

RENDES (V.) K

Tárgy

Első nap: 1925 június hó 26-án, pénteken délután 4 órakor a **Magyar Mérnök- és Építész-Egyet székházában** (Budapest IV, Reáltanoda-u. 13—15.)

1. A közgyűlés megnyitása.
2. Jegyzőkönyvhitelesítők felkérése.
3. Szavazatszedő-bizottságok kiküldése.
4. A Kamara alelnökének választása, aminek idejére nök az ülést felfüggeszti.
   Szavazás délután 5—9 óráig.

Második nap: 1925 június hó 27-én, szombaton,

Ybl Miklós

első

=

Szilágyi Sándor:

Nagy Budapest.

Pest, 1927. 33. l.

34. l.

T. 4711.

os szekér után czigányok szaladnak,
r, másika pedig kereket hány. A hát-
bra bodé látszik. Felirata:

.

vnyomda- és kiadói-részvény-társaság

lléklete.

.7 : 24.4 cm.

.

...sonka
...nak, a buda-
... esik róla — bazili-
... megtartott eucharisztikus
... rendesnél is sokkal sűrűbben tör-

... ezen elnevezés helytelen, azt minden építész tudja, ...nem lehet rajta eléggé csodálkozni, hogy miként válhatott az közhasználatuvá. Valószínűleg úgy, hogy az e tekintetben tájékozatlan közönség nézete szerint az olyan templom, mely a rendesnél, a megszokottnál nagyobb, már bazilika. Ily módon lett azzá az esztergomi dóm is.

Hogy mennyire nem a nagysága tesz egy templomot bazilikává, eléggé szembetűnően dokumentálja három budapesti templom, amelyek elég kicsinyek ugyan, de azért mégis bazilikák. Ezek az Ybl Miklós, Lechner Ödön és Kauser József által tervezett ~~bakácstéri, kőbányai~~ és józsefutcai templomok, melyeket nem nagyságuk, hanem alaprajzi elrendezésük s megvilágításuknak jellegzetes mivolta minősít bazilikává. Vagyis minden három vagy többhajós, magas oldalvilágítással ellátott templom bazilika, tekintet nélkül arra, van-e kupolája, s hogy vannak-e kereszthajói.

Ellenben dóm minden püspöki vagy érseki főtemplom. Miután pedig ezeknek legtöbbje kupolával van ellátva, egyszerűen minden — különösen centrális alaprajzi elrendezésű — kupolával bíró templomnak, tehát a budapesti Szent István-tetmplomnak is általánosan elfogadott neve a „Dóm".

Tulajdonképen a napilapok volnának hivatva arra, hogy a nagyközönséget e tekintetben kioktassák.

Mi építészek pedig tegyük meg legalább azt, hogy ha a bazilika elnevezést bárhol is fenti értelemben hibásan halljuk alkalmazni, világosítsuk fel az illetőket tévedésükről.

R—y.—

Építőipar — Építőmérnek 1928. 15. l.

HIVATALOS RÉSZ

A győri m. kir. államépítészeti hivatal betoncsőáteresz építési munkáira versenytárgyalást hirdet. Határ idő: 1928. évi október hó 29, d. e. 9 óra.

A Cegléd 1. sz. m. kir. postaépülete részére szükséges villamos világító, erőátviteli és jelzőcsengő berendezésekre **október 20-án d. e. 11 órai** határidővel versenytárgyalást tart a postavezérigazgatóság.

A kiskunfélegyházai állami tanítóképző intézet vízvezetékének kibővítési munkáira hirdet versenytárgyalást a budapesti államépítészeti hivatal **október 29-én d. e. 12 órai** határidővel.

A szeghalmi járási főszolgabírói hivatal kórházátalakítási munkákra tart **október 23-án** versenytárgyalást.

Ybl Miklós

tárgy

A pe
hivatal épít

Somogy vár
kiépítésére tart **okto**

A székesfehérvári m.
nokság építési osztálya **okto**
a Budai uti hiradó laktanya ta

A győri m. kir. államépítészeti h
elemi iskola építési munkáira hirdet **okt**
határidővel versenytárgyalást.

A zalaegerszegi m. kir. államépítészeti hivatal Nemeshetés községben egy tantermes, tanítói lakással bíró iskola építésére és a régi iskola átalakítási munkáira hirdet versenytárgyalást **október 25-én d. e. 10 órai** határidővel.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a szegedi Chemiai Intézet épületének munkáira **október 22-én** versenytárgyalást hirdet.

Keszthely községi képviselőtestülete hat tantermes iskola, igazgatói és házmesteri lakás építésére tart **október 19-én** versenytárgyalást.

MAGÁNÉPÍTÉSI ENGEDÉLYEK

A székesfővárosi magánépítési albizottság 1928. évi október hó 1-én és 8-án tartott ülésében (elnök: *Csármann* Ferenc műszaki főtanácsos, jegyző: *Haris* Sándor s. hiv. igazgató) a következő építési engedélyek kiadását javasolta a tanácsnak:

Ehrlich Mihály az I., Ráth György u. 7008. hrsz. a. I. em. manzardos lakóház, terv. Dömény és Ehrlich V., Nádor u. 12. — Vágó Lajos az I., Ménesi út 4900. hrsz. a. I. em. manzardos lakóház, terv. Vágó Pál VII., Stefánia út 31. — Szlodicska Antalné a VI., Alsórákosi rétek 1955/6. hrsz. a. fdsz. ház, terv. Kiss József VII., Bem u. 16. — Skuzacsek Zsigmond a III., Filatori dűlő 18520/16. hrsz. a. családi ház, terv. Kiss Béla VI., Komáromi út 19. — Dr. Szlovák Pál a II., Ruszti út 12.168. hrsz. a. I. emeletes bérház, terv. Raksányi Gyula II., Margit körút 49. — Zugligeti Virányosi telek rt. a IX., Bakács tér 8. sz. a. V. em. bérház, terv. Ambrus és Hajnali V., Mária Valéria u. 19. — Balog Ferenc az I. Tusnády u. 9810/3. hrsz. a. fdsz. ház, terv. Szabó Géza III., Zsigmond u. 18. — Kelessy József az I., Németvölgyi út 8152. hrsz. a. fdsz. ház, terv. Schramek István I., Budaörsi út 15. — Fucskó Györgyné az I., Magas út 8927. hrsz. a.

Ybl Miklós

l.

Vámos 146 l.

148 l.

Ybl Miklós

írod

Vámos 135. l.
140. l.

Károlyi Alajos nagy erélylyel folytattat. Egy-két év mulva egész pompájában készen fog állani, s az eddigi látszat után ítélve, egy izléssel biró, gazdag magyar főur állásához teljesen méltó épület lesz.

A másik palota ezen sorban — melyet rajzban itt bemutatunk — a magyar gazdasági egyesület elnöke, gr. Festetits György tulajdona. Ez épület most már egészen készen áll s csupán a belső felszerelés és diszités befejezetlensége okozza, hogy még lakásul nem használtatik. E palota a Sándor- és ősz-utcza sarkán elnyuló téres telken, Ybl Miklos jeles épitészünk terve szerint, a legsolidabb anyagokból valódi pazar fényüzéssel épült, s nemcsak a muzeum környékének, hanem átalában Pest városának is nagy diszére szolgál, s csak sajnálhatjuk, ha mellékelt rajzunk az épület szépségéről netalán hü fogalmat nem nyujtana.

Valóban csak elismeréssel szólhatunk vagyonos földbirtokosaink azon helyes irányáról, hogy vagyonuk egy részét a főváros szépitésére s ez által az izlés terjesztésére forditják. S ha egyszer az élet mindenféle szükségeinek s kellemeinek megfelelő állandó palotáik lesznek itt: remélhető, hogy állandóbban is fognak itt tartózkodni, a mi ismét kedvező befolyással lehet a magyar főváros társadalmi, sőt irodalmi, művészeti s iparbeli fejlődésére is.

A muzeum környéke valóságos előkelő városrészszé készül átalakulni. Vajha az eddigi szép kezdetnél ne történnék megállapodás! Vajha a muzeum többi elhanyagolt, parlagon heverő vagy épen undort gerjesztő része is mielőbb pusztitó s épitő kezekre kerülne. Mindenekelőtt a „két pisztoly“ nevü, régi csárdai omladványnak regénytelen szomszédságát kellene eltávolitani. Azt pedig már hinni sem merjük, hogy a muzeumpark ezerszer emlegetett s megpanaszolt rongyos keritése, oly jóizlésü és hatalmas szomszédok közelében, minők már az eddigiek is, még csak egy kurta évig is daczolni merészeljen idővel és enyészettel!

Az emberi test érzéketlensége a tűz és izzó vas iránt.

Közli Dr. *Bardocz Lajos*.

(Folytatás.)

Ha mármost azt kérdezi valaki, mily elővigyázatok szükségesek arra, hogy kezét az ember (vagy más tagját) a pusztitó hőség ellen megvédje? azt fogjuk felelni, hogy semmi sem. A félelmet el kell üzni, bizalmasan kell a kisérlethez kezdeni s a kezet gyorsan kell az izzó érczbe mártani, de mégsem tulságos gyorsan. Ebből áll minden, mire az embernek figyelmezni kell. A régibb idő csudája könnyü és egyszerü kisérletté vált, melynél semmi csudálatos nincs. A kisérlet ugy sikerül leginkább, ha a kéz kissé nyirkos. — Ha azonban az ember némi elővigyázati szabályokra figyel, például, ha kezét szappannal simára bedörzsöli, és az közvetlenül a kisérlet előtt kenessavval telitett hideg szalmiakoldatba, vagy csupán szalmiak tartalmu vizbe, vagy ha ezek hiányzanak hideg vizbe mártja, ugy valóban sérthetlenné válik.

Ha alkohollal nedvesiti meg ujját, ugy elbirható meleget érez, ha pedig aetherrel történik a benedvesités, akkor kellemes hüs érzés támad a bemártott kézben. Az aether azonban olvadt vasnál, könnyü gyulékonysága miatt nem alkalmazható; olvadt ólomnál ellenben nem oly nagy a hőmérsék, hogy a repülékeny anyagok tüzet fogjanak. A kéz azon részei, melyek nincsenek bemártva, a sugárzó melegnek minden védelem nélkül vannak kitéve, s ezen részek ennélfogva fájdalmas érzés és a bőr megvörösödése által teszik észrevehetőbbé magukat.

E csudák, noha régebben sokat beszéltek azokról anélkül, hogy azokat látták volna, még most is roppant sensatiót ébresztenek, miután minden képzelgő mezből levetkeztettek és meztelen tények gyanánt vannak előállitva. A mint Boutigny kisérleteit Plücker bonni tanár előtt ismételte, ez mint maga tudósit, azon hiedelemmel telt el, hogy itt még teljesen le nem leplezett természettörvények forognak fenn. Nem sokára azután irá *Fessel* kölni mechanikus, hogy Behrens és társa gyárában egy munkás olvasztott vassal tett kisérletet, és annak ismétlésére is készn ek ajánlkozott. Plücher ezután több személy kiséretében Kölnbe utazott, s jelenlétében a munkás benedvesitett ujjahegyével azon vastömegre ütött, mely az olvasztó-kemenczéből épen egy kádba folyt, s kályhaöntésre volt szánva. A körülállók ezáltal felbátoritva, maguk is működni kezdének. Az egyik keze egész lapjával, melyet elébb vizbe mártott, olyat ütött az olvadt vas felületére, hogy az olvadt vas fecscsent szélylyel. Egy másik, olvadt vasat meritett ki meztelen markával. Maga Plücker jobb keze benedvesitett mutatóujját majdnem egészen az olvadt tömegbe mártotta és egy pár másodpercz mulva egész lassusággal huzta ki a pusztitó vastömegből. Erre irja, hogy érezte ujjával, mint a vastömeg folyt, és épen nem mondhatja, hogy hőséget érzett volna, Plücker a vas hőmérsékét, mely körülbelől 1500° volt, ujjával érezve, nem becsülte volna többre 36°-nál. A finom szőröcskék a bemártott ujjakról teljesen elenyésztek. A körmök egyátalán semmit sem szenvedtek, s a hőséget is minden különös kellemetlen érzés nélkül kiállották. Az izzó vastömegből kihuzott kéz gyenge kozmás szaggal birt, a nélkül azonban, hogy egy helyen is megégett vagy kellemetlen hőségnek kitéve lett volna. Legutoljára még egy kisérlet történt, melynek elővigyázatból épen előre kellett volna bocsáttatnia. Egy bőrkeztyü ujj, melynek belső része megnedvesittetett, fapálczácskára huzatott fel, s az olvadt vasban majdnem egy egész perczig tartatott: és a mint ezen idő mulva abból kihuzatott, nemhogy el lett volna égve, hanem hősége 70°-nál többet sem tett.

A berlini vasöntődében hasonló kisérletek tétettek a tudomány emberei által, s hasonló eredménynyel. Magam tettem mondja a „*Leidenfrost's Versuch*“ czimü czikk irója, mintegy 300° fémfürdővel egy kisérletet, a nélkül, hogy legkisebb kényelmetlenséget is éreztem volna. — Ezalatt a bizonyitékok is minden oldalról folyvást szaporodnak, melyek a mesés dolog igazsága mellett tanuskodtak. *Rose* tanár emlékezetbe hozá, hogy Svédországban az avestadi hutában mintegy harmincz év előtt egy munkást ismert, ki csekély ajándékért meztelen kezével olvadt rezet meritett az olvasztó-tégelyből és a falra dobta. *Dumas* egy régi eljárásra lenditette a figyelmet, mely az üveghutáknál divatozik. Ez abból áll, hogy a megolvadt üvegtömeg vizzel telt vederbe öntetik, és ott, noha izzó állapotban van, szabad kézzel gyuratik össze. *Davenport* a chatami királyi hajógyárban egy munkást látott, ki kezét egész a hajlásig mártotta a fövő kátrányba (mely 220° hőmérsékkel birt) és ugy merte vele a kátrányt, mint a merőkanállal szokták, Davenport egyik ujjával maga is megtette a kisérletet, és ujját némi időig benne tarthatta a forró kátrányban a nélkül, hogy a hőség kellemetlen lett volna. A munkások egyhangulag bizonyiták, hogy ha keztyüsön mártaná be kezét valaki, nagyon megégetné magát. Davenport a meggyőződés meg-

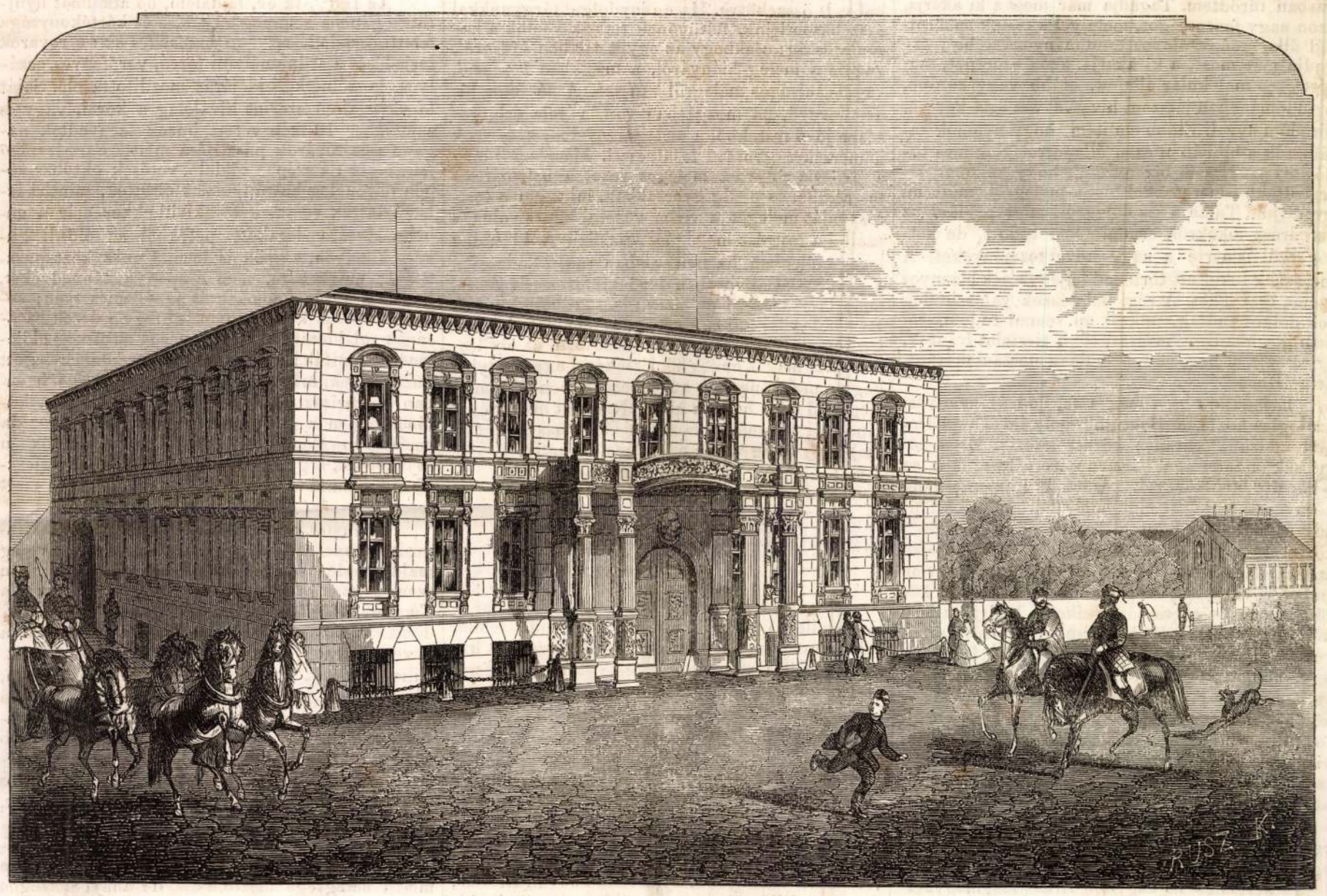

Gróf Festetits palotája Pesten (a nemzeti muzeum mellett).

szerzését ezen állitás valósága iránt elmulasztá, minthogy uj keztyüjét nem akarta áldozatul hozni.

Boutigny a csudálatos tényeket azáltal magyarázza, hogy az ember ujja vagy keze az olvadt tömegben elszigetelve van s a pusztitó hőség hatásától ez által mentetik meg. Az olvadt fém- vagy más tömegbe mártott kéz, vagy más test megmelegedése csak sugárzás által történik. Ez kétségkivül roppant nagy ugyan, de visszaverődés által megszüntetik. A roppant nagy sugárzás tehát ugy tekinthető, mintha nem volna, és a kisérletet tevő némileg normalis viszonyok között létezik. Boutigny már korábban kimutatta, hogy a viz sphäroidál állapotában azon különös tulajdonsággal bir, hogy a sugárzó meleget visszaveri, ennélfogva a hőmérsék soha sem éri el a forrpontot. A nedves ujj vagy kéz tehát nem melegszik meg 100°-ig, minthogy a kisérlet nem tart oly sokáig, hogy a nedvesség gőzzéválása bekövetkezhessék.

Boutigny, egyik előadásában, melyet 1849. évi május 14-én Párisban a tudományok akademiáján tartott igy, szól: „tiz év mulva tehát megérem, hogy a fehérizző kemenczében jeget állitottam elő és minden sérelem nélkül olvadt vasban fürödtem. Tagadja már most a ki akarja, azon nagy fontosságot, melylyel a testek sphäroidál állapotának alapos tanulmányozása bir; tagadja már most, a ki akarja, azon szerepet, melyet ezen molekulár állapot, előbb vagy később, a tudományban játszani hivatva van: én keveset törődöm avval. Előbb említém, hogy nyomok találhatók a bibliában ezen állapotról. Sok más tudósitás azt látszik bizonyitani, hogy az ókor kiterjedtebb ismeretekkel birt a melegről, mint mi gyanitjuk. Talán a kis dologról, mint például az ezredrész fokokról, semmit sem tudott, de kétségkivül ismerte a nagy következményeket. A mesésnek tekintett történeti feljegyzések bizonyos száma igaz lehet. A régi bölcsészek valószinüleg sok dolgot tudtak, mikről mi semmi tudomással nem birunk. Egy kevéssel több tisztelet irántok, egy kevéssel kevesebb bámulás a mostaniak iránt, nem ártana.“

Előadása végén még a feltünő és nem várt analogiát hozta fel Boutigny, mely élő és a sphäroidál molekül (parány) között létezik. Ez a hőmérsék állandósága, bármennyire változzék is az a körülte levő közegek között. Igy az ember oly környezetben képes élni, mely harmincz foku hideg és negyven foku meleg (— 30° és + 40°) között ingadoz, a nélkül, hogy saját hőmérséke ezáltal változást szenvedne. Tudva van, hogy az ember rövid ideig még a — 60° és + 140° között levő szélsőséges hőmérséket is kibirja, a nélkül, hogy abban saját hőmérséke változást szenvedne. Tudva van, hogy a földsarki lakos épugy, mint az egyenlitő égető hőmérsékét szenvedő ugyanazon hőmérsékkel bir, vagy ha van is különbség e tekintetben, az nagyon szük korlátok közé van szoritva. Ha már most egy csepp vizet veszünk, és azt egy 142° melegü csészébe teszszük, a viz legott 98° melegséget veszen fel, és azt meg fogja tartani, bármennyire melegitsük is a 142°-on tul a csészét. A testek ezen állandó egyensulyu állapota ezen sphäroidál állapotban egykor, mint Boutigny hiszi, a melegséget illetőleg, a teremtés legnagyobb titkai megmagyarázására fog szolgálni.

Hogy e tárgyban még több megoldandó talány merül fel, az iránt nem kétkedhetünk, s mig a megoldás bekövetkezik, addig bizonyára hosszasabb idő fog elmulni; mert bármily nagy sensátiot ébresztettek eleinte ezen tények, ma már nagyon kevesen gondolnak azokra. Boutignyn kivül kevesen találkoztak, kik közelebbről szemügyre vették volna a dolgot, melyet legtöbben csak curiosus játéknak tekintettek.

Lássuk már most az emberi test eléghetlenségének néhány feltünő példáját.

A mint *Perrey* egyik Dijon melletti faluban az olvasztó-kemenczénél működő munkásokat kérdezé: merné-e valaki közölök meztelen lábát a fehér izzó vasra tenni, egy munkást mutatának meg neki, ki ezt rendesen teszi. A munkás avval kezdé meg a dolgot, hogy az egy negyed óra előtt megöntött vastömeget a homoktól gondosan megtisztitá, s azután lábát gyorsan a vastömegre tevé. Ezután mindkét lábával ráállott, és pedig nem egyszerre, hanem felváltva, ugy, hogy egyszer egyik, máskor másik lába állott a vason, teste tehát egész sulyával majd az egyik, majd a másik lábára nehezedett. A munkás, különös elővigyázatból, meztelen lábát nadrágához törülte, hogy, mint mondá, valamely homokszem talpán ne maradjon.

A munkás példája által felbátoritva, maga Perrey is lehuzá lábbelijét, s háromszor egymásután a fehérizzó vasöntvényre állott, de végig menni nem mert rajta. Első izben hideg érzés támadt talpában, másodszor csak a közönséges nyomást érezte, mint a test sulya lábát a vasöntvényhez nyomta. Végre az öntvény forróságát érezte s egyuttal félelem támadván benne, a kisérletet nem merte többé ismételni. Arcza, és különösen lába izzadsággal volt belepve; különben pedig nem volt halvány kinézésü, közvetlenül a kisérletek után semmi különös sem mutatkozott az öntvény felületén, később azonban láthatókká lőnek rajta a lábnyomok, és fél óra mulva barnás fekete szinben voltak rajta a lábtalpak lerajzolva, mely rajzokat a fém fénylő vörös szine különösen kiemelte.

Legal e kisérletekkel egy ismeretes tényt hoz emlékezetbe, mely amazokkal nagy hasonlatosságban látszik lenni. A hajózók, kik a sarki tartományokon utaztak, beszélik, hogy a 42 foku hideget, ha a levegő csendes volt, nehézség nélkül elviselhették, ellenben pedig a csak 25 fokra terjedő hideg, ha csak könnyü szél által volt is kisérve, elbirhatlan volt, és kiállása nagy bajokkal volt összekötve. Ha e tényдolgot tárgyunkkal összehasonlitjuk, feltünőnek tetszik köztök a hasonlatosság; csakhogy az egyik esetben *hidegről*, vagyis a meleg hiányáról, a másikban *hőségről*, vagyis tulságos melegről van szó. A 25 foku hideg levegő, ha mozgásban van, a vele érintkezésbe jövő testekből a melegséget elvezeti és azok hőmérsékét gyorsan lesülyeszti. Másrészről meg a fővő viz folyvást meleget vezet a belemártott testrészbe, és pedig gyorsabban, mintsem a testrész saját melegét a vizbe vezetni képes volna, s ezáltal a testrész megégését eszközli. A 42° hideg levegő ellenben, ha nyugvásban van, tökéletesen a sphäroidál állapotban levő viz szerepét játsza, mely lassan gőzöl el, azaz: lassan válik gőzzé. Itt a hideg levegő egy rétege sokáig marad a meleg test egyes részeivel érintkezésben, és oly lassan teszi magát ennek hőmérsékével egyensulyba, hogy a meleg nemzés az emberi testben több mint elegendő arra, hogy a kivül elvesztett melegséget kipótolja; s ennélfogva semmi fájdalmas érzés (fázás) vagy elfagyás be nem következhetik.

(Vége következik.)

Kártékony állatok.

A gabona-szunyog.

A *gabona-szunyog* (Cecidomya destructor S. Hessenfliege) a rovar-osztály két röpük rendének merszipósok családjához való; nagysága hasonló a dallos-szunyoghoz, teste szőrös, hengerü, oldalt hajtott, sima, fémlő; melle aranysárga, hátsó része barna, szárnyai feketések, libbenői sárgásfehérek; halvány lábai végig szőrrel mezeltek.

Első megjelenésök juliusban van, ekkor a nőstény nyolcz petét rak le tojó-szipjával a fünemüek sása és szára közé, nem távol a gyöktől, hol a kikelt kukaczok első tápjokat nyerik. — A kis rejtény alakja tövises, fehéres, hátsó része tetemesen vékonyabb, feje befelé konyul, átlátszó, testén a bélfonál mintegy zöld szalag tünik fel; potroha, szennyes barna; a gabona szárán kitelelnek oly formán, hogy fejük alá irányul. Átalakulásuk előtti növésük épen jövő tavaszra esik, s tart, mig a gabona fejét hányja, sőt a friss tojásokból elővándoroltak, a gabona kiképzésekor legtevékenyebben dúlnak, a midőn gabona-vetéseinknek összezilált kinézése van, ekkor a gabona-kukacz már kinőve, a buzaszár tövénél keresztben fekszik, parányi sejtalaku burokba rejtve; hossza $^1/_7$, szélessége $^1/_{20}$ hüvelyk.

Kézbevéve, a rejtény merev, nem mozog; verőfényes időben szerfelett gyorsan terjed e parányi kukaczok pusztitása, először a zsenge, később a legerősebb buzaszálakat rágják le. Ha felette nagyszámu dulók által támadtatik meg gabonánk, 8 nap alatt $^2/_3$ a gabona-száraknak kalászostól együtt földre dől, főleg, ha esőzések, szelek jönnek közbe. Mielőtt a kukaczok kifejlődnének, többnyire a buzaszárnak első izében tanyáznak, később a második, harmadik izbe is fölnyomulnak. E rovar kizárólag a gabonaszár életnedvével táplálkozik, mit végkép felemésztvén, kénytelen lehanyatlani; a gabona-szunyog életkorszaka *Kollár* észlelete nyomán, mint kukaczé és bábé 26—32 napra tétetik. Buzafélék érésével e rovarok is képződnek, végtére összezsugorodván, barnasárga bábbá változnak, melyek a gyökkoronánál, vagy a szár első izénel, sőt a szár és sás közt a földszinén is csoprosan föllelhetők; tanyájuk körül a gabonaszár vörösbarna szint nyervén, elfonnyad, mintha megsebeztetett volna, a nélkül azonban, hogy a veszélyes rágás külsőleg látszanék, szipoly módjára a növény belzománczával táplálkoznak. Átalakulás után pár hét mulva Kollár bábházából a fentvázolt szunyogot látta előjönni (?).

Állitólag az angolok által 1776—1779-ik években Amerikába küldött hessiai katonák telepitették át ezen Amerikában „*hessian fly*“-nek nevezett veszélyes rovart, a hajón vaczkul használt szalmával. Pusztitását e rovarfajnak elképzelhetjük *Mitchell* állitásából; szerinte: ily szunyograj több kárt okoz Amerikának, mint okozhatna *huszezer* ellenséges katona.

Zenker adatai oda magyarázandók, mikép az ő általa leirt *Cecidomya tritici*, mint honunkban duló kukaczok adatnak elő, nem mást jelentenek, mint a fenn leirt szunyogfajt. Eddigelé a tudomány alapján s idegen forrásokból meritett adatokat soroltunk elő, áttérünk most már saját tapasztalatainkra, melyek hazánk fennforgó viszonyaiból meritvék.

Az $186^3/_4$-ik év, fájdalom, bő alkalmat nyujtott a gabona-szunyog terjedése és kártékonysága feletti észlelődésre. — *Természetes ok*: e rovarok terjedését a szünetnélküli forró, verőfényes, aszályos, és szélnélküli időjárás mozditotta elő. Saját tapasztalatom szerint kiválólag a korai, vagy is september 10-ikén vetett buzák szenvedtek nagyon ama rovarok pusztitása miatt. *Szembeszökő jelenségek*: a szépen zöldelő vetések október végén feltünőleg halvány szint öltöttek, mintha leforráztattak volna, kétségkivül ekkor már a gabona sássára lerakott petékből az élősdi kukacz kikelvén, a gyök és leendő szár közt pusztitását megkezdte, nem csupán a tápnedveket, hanem a növény zománczát is felemésztvén; sokan e visszás körülményt első fagy s derek hatásának tulajdonitották, mig mások az üszög előjelének tartották; az ily duló rovarokkal árasztott buzavetések, már a jelen évi tavasz május havában visszariasztó halványsárga szint nyertek, különösebbben a gyöksások, anélkül, hogy rozsda emésztette volna, időnkint ritkultak s növésökben csökkenték, a gyom mindinkább felütötte terjeszkedő hatalmát s elnyomta a betegen sinlődő s teljesen elcsenevészült gabonanövényt.

Mennyire adataim terjednek s némi felvilágositást nyerhettem jelen évről, Magyarország majd minden vidéke kisebb nagyobb mérvben szenvedett a gabona-szunyog dulása miatt még a Temesibánságot sőt Tiszavidékét sem kivéve. Tudomásommal feltünőleg nagy kárt szenvedtek a következő megyék buzavetései: Esztergom, Pest Pilis- és Zsolt, Baranya, Fehér, Győr, Komárom, Moson, Somogy, Tolna, Vas, Veszprém és Zala vármegyék, hol a lefolyt 6 aszályos években a buzavetések legjobban kiállták az esőhiányt, s több helyütt némi csekély eső folytán közép buzatermés volt. — Jelen évben nevezett megyék számos vidékein a buzák gazosak, ritkák, alacsonyak, kalásznélküliek levén, takarmány pótlékul kaszáltattak le. — Nem lehet biztosan meghatározni, miszerint a kukacz, vagy is a gabnának e miatti betegsége idézte e elő, de annyi kétségbe vonhatlan, hogy e bajjal tömérdek üszög volt kapcsolatban.

Bővebb kutatások nyomán mult év őszén a sept. 10-én vetett buzákon, már október 20-án eleven s pusztitó gabona-szonyog — kukacz mutatkozott, tehát 10 napot a gabona kelésre számitva 20 nap alatt a lerakott petékből kukaczok keltek, melyek a gyökfőn tanyázva kezdték meg duló pályájukat. — Jelen év tavaszán folytatólag észleletek tétettek ezen rovar életrende felett, mig martius — aprilben derek, fagyok voltak, addig tevékenysége csekélynek mondható, holott a buzavetés szembeszökőleg üdült, tenyészete viruló szinben mutatkozott; ellenben májusban pusztitását megkezdvén, mint fenn emlitém, alsó levélsása sárgulni, száradni kezdett; ugy látszik ily nemü kukacz pusztitása május 15. — junius 15-ig legnagyobb, ami különösebben a kora vetett buzákon észrevehető volt, minden bántalmazott szál ledől, szelek jártával a vetés zilált, olyan kinézésü, mintha marhák hatoltak volna keresztül, vagy fergeteges jégroham tarolta volna le. — Junius 15-től kezdődik a bábbá alakulás, mely veres-barna kinézésü s rendszerint a gabonaszár 2-ik ize felett nyugszik, gyérebben alól, kivételesen pedig a 4-ik izig halad; belülről a zománcz s tápnedvek fel levén emésztve, összeviesza baráz-dáltatik, csoprokban a kukacz ürüléke látható. —

ÖTVENEDIK ÉVFOLYAM 27—28. SZÁM. 1926 JÚLIUS 15.

ÉPITŐ IPAR
ÉPITŐ MŰVÉSZET

A budapesti építőipari szakmák ipartestületei, a Hadviselt Mérnökök, Építészek és Műszaki Tisztek Nemzeti Szövetsége, Budapesti Acsmesterek Ipartestülete, az Építőmesteri Képzettség megvizsgálására szervezett bizottságának hivatalos lapja.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK: Egész évre 12 pengő=150000 K, félévre 6 pengő=75000 K. Egyes szám ára 10000 K. Postacsekkszám 49197. Hirdetési díj. milliméterenkint 2000 K

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. FÁBIÁN GÁSPÁR

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, I., Ménesi-ut 7/c TELEFON: JÓZSEF 132—95.

Ybl Miklós hatása az építő iparra.

Másfél évszázaddal ezelőtt Pest, a kőfallal körülkerített nagy falu, kedvező fekvése miatt és természetszerüleg fejlődve, rövidesen túlszárnyalta Budát és csakhamar — 1808-ban — a magyar kereskedelem központja lett. Ezentúl még nagy szerepet játszik az ország történetében Pest városa, azonban a város külső képe sehogysem állott összhangban a gazdasági jelentőségével. 1809-ben alakult József nádor elnöklete alatt a Szépészeti Bizottság, mely feladatul tűzte ki Pest városának szabályozását és tervszerű kiépítését. József nádor, ki e gondolat legelső, de leglelkesebb harcosa volt, mindent megtett, hogy ez megvalósuljon. A város tulajdonképpeni fejlődése innen veszi kezdetét, ugyanis ezen időtől kezdve csakis jóváhagyott tervek alapján lehetett építkezni. Hild János és Pollack Mihály építészek művei már a fejlődés szép emlékeit viselik magukon, de szerkezeteik még a legegyszerűbbek és külső kiképzésben még olyanok, milyet az egyszerű anyag és a kezdetleges ipar nyujtani volt képes.

Az 1838-iki rettenetes árvíz Pest 4200, félig földből emelt, alaktalan háza közül csaknem 3000-et elpusztított, illetve megrongált s ezzel alkalom adódott modernebb házak építésére.

Ekkor jelenik meg a 27 éves fiatalember, Ybl Miklós, ki külföldi tanulmányai után mint önálló építész telepedik le 1841-ben Pesten. Látja a nagy tétovázást, tanácstalanságot, szembeszáll az ország szegénységével és elmaradottságával, mert meg akarja mutatni, hogy van mód magasabb építőművészi és építőipari célok elérésére.

Már első nagyobb munkájánál, a fóthi templom építésénél, jelenik meg ezen törekvése, hogy meg akarja teremteni az anyag létjogát, kivívja az építészetnek a követ és a márványt, melyekre ezelőtt pesti építész gondolni alig mert.

Mialatt pedig az ország a leghevesebb politikai rázkódtatásokon ment keresztül, majdnem egy teljes negyedszázadig dolgozik Ybl egész csendben; lakóházakat és a gróf Károlyi-család templomait építve. Ezalatt folyton tanul s majd a kiegyezés után, mikor az ország új erőre kapott, kezdődik Ybl Miklós életének legmunkásabb korszaka, mely aztán késő haláláig tart.

Még a 60-as évek elején építi fel a Budai Takarékpénztár épületét, melynek homlokzatán elsőnek alkalmazza a faragott követ és ezzel egész új jövőt teremt a hazai kőfaragóipar fejlődésének. Ekkor már Ybl Miklós neve Budapest modern fejlődésével egybeforrt.

A hazai ipar fejlődésére gátló hatással volt a külföldi ipartermékek alkalmazásának túlzott előszeretete a hazaival szemben. Az ipar hiányát érezve, az volt az általános óhaj s egyszersmind jelszó is: „Teremtsünk ipart". A magyar ipar termelvényeiben ekkor még nem bíztak. csak a külföldi árukat tartva jónak. Ybl Miklós műve volt a közönséget felébreszteni ezen közönyösségből; megmutatni, hogy nagy akarattal a hazai ipar versenyképessé válhat a külföldével szemben.

Néhány ténnyel akarom megvilágítani, hogy tulajdonképpen miben állott az a munkássága, mellyel a hazai ipart fejleszteni volt képes.

1878-ban tervezett Ybl Miklós a párizsi közkiállításra egy 5·20 m magas ötkarú, díszes lámpatartót és ennek elkészítésére megbízza Oetl Antal budapesti vasgyárost. A műtárgy nagyszerűen sikerült és mindenki, aki ezt látta, a csodálkozás hangján beszélt róla, mert ez volt az első ilynemű alkotása, a magyar iparnak. Ezzel kapcsolatban írja Ybl: „Örvendetes tanusága a haladásnak a vasipar terén ezen öntvény, mely kétségkívülivé teszi, hogy hasonló dolgokért nem kell többé külföldre menni".

Egyenként emelkednek ki az ismeretlenség homályából különböző iparosok; kőfaragók, műasztalosok, műlakatosok és Ybl Miklós az, ki buzdítja, tanítja és a kezdet óirási nehézségein átsegíti őket.

A kajdacsi emlékkápolna üvegfestményei még Münchenből valók, minthogy hazánkban ilyennemű munka

még nem készült. Ezen építkezésen Róth még mint egyszerű üveges dolgozott, ki később eltanulva a müncheni üvegfestészet technikáját, a legelső magyar üvegfestőiparossá küzdi fel magát.

Ugyanezen épületen tűnt fel Szlavek Vince kőfaragómester, ki ezután még sok más épület, többek közt a ferencvárosi templom, a Vámház és a lipótvárosi templom összes kőfaragómunkáit végzi el.

Amely iparosában életrevalóságot, munkakedvet lát, azt pártfogolja és munkáit mindenkor — ha csak lehet — magyar iparosokkal igyekszik elvégeztetni.

Majdnem minden nagyobb épületének asztalos-, ács- és lakatosmunkáit Thék, Neuschloss, illetve Gregersen cégek, míg bádogosmunkáit csaknem kizárólag Zellerin Mátyás készíti el.

Az Operaház kőfaragómunkáinak elkészítésével Seenger Bélát, a kőművesmunkával Hofhauser Lajost emeli fel. Az Eötvös-szobor talpazata és a Vámpalota kőművesmunkái elkészítésével Kauser Jakab és Wechselmann Ignác alapítják meg jó hírnevüket.

Ezen épületein a diszítő- és felszerelési tárgyakat még egyrészt külföldi iparosok készítik, de fokozatosan látszik, hogy mennyire ki akarja szorítani építkezéseiről az idegen erőket.

Ezt az igyekezetét legszebben igazolja és hirdeti e törekvés sikerét a ferencvárosi templom, mely 1879-ben készült el és melynek összes munkáit: a díszítési és felszerelési remekeket is kizárólag magyar művészek és iparosok készítik el. Pedig ezen munkák közt voltak olyanok is, melyeknek előállítását a hazai ipartól még néhány év előtt kívánni sem lehetett.

Majd pedig a Ganz-gyár akkori igazgatójának, a világhírű Mechwart Andrásnak, hívja fel figyelmét a vasnak, mint építőanyagnak fontosságára és tanácsolja az öntött és hengerelt vastartók rendszeres gyártását; és rövid időn belül sikerül Ybl Miklósnak hazánkban az öntött és hengerelt vasnak az építészetben általánossá vált alkalmazását elérnie.

Az építkezéseinél mindig voltak olyan alkalmak, mikor az iparosait, kik becsületes törekvéssel és szorgalommal végezték munkáikat, elismerésben részesítette és az a kézszorítás, melyben ilyenkor a Mester részesítette őket, bizonyosan munkakedvüket és önbecsülésüket fokozta. Az Operaház bokrétaünnepélyével kapcsolatban írta Ney Béla: „Látni kellett azt a meghatottságot, amikor a becsületes iparosemberek kérges tenyerüket egy Ybl Miklós kezében nyugtathatták; mindenki meggyőződhetett, hogy e kézszorításnak kamatoznia kell". És úgy látom, kamatozott is, mert ezek az iparosok, kik Ybl kezei alatt mint egyszerű emberek működtek, később a magasabb magyar építőipar megteremtői lettek.

A mai súlyos gazdasági viszonyokban az építészetben bizonyos visszafejlődés mutatkozik; nem tud diadalmaskodni Ybl szelleme; mert a művészi szép kultiválását korlátozzák a gyakorlati lehetőségek és akadályokat gördítenek a továbbfejlődés elé.

Nekünk, kiket a Gondviselés az építőipar művelésére hívott el, elsősorban kötelességünk és hivatásunk, hogy a magyar építőipart Ybl Miklós szellemében továbbfejlesszük naggyá, vagy legalább is megtartsuk azon a magaslaton, amelyre a nagy Mester helyezte azt.

Szabó László.

Az Építésügyi szabályzat módositása

(Folyt. és vége)

Ugyancsak 1926 március 9-én tartott ülésében 1050/926. sz. alatt hozott határozatával a tanács az ideiglenes építési könnyitésekre vonatkozó 1093/921. közm. tan. sz. szabályzatot, e könnyitések engedélyezésének tartamára, tehát 1930 december 31-ig terjedő érvénnyel, a következőkkel egészitette ki.

A) Az Építésügyi Szabályzattal szemben:

1. Olyan legalább 300 négyszögöles telken, amely nem fekszik csatornával, vizvezetékkel, világitással és burkolattal ellátott utvonalon, vagy az Építésügyi Szabályzat 5. § e) pontjában megjelölt módon lehet épitkezni, vagy az ilyen telken oly végleges jellegü épület is épithető, amely két, egyenkint egy konyhából, két szobából és a hozzátartozó mellékhelyiségekből álló lakást tartalamaz.

2. Amennyiben az épitkezés tulajdonjogi korlátozáshoz van kötve, az épitkezési engedély kiadható, ha a telektulajdonos a telekkönyvi bejegyzésre alkalmas okiratot már aláirta; a folyamodó azonban köteles a kerületi előljáróságnál a használhatási engedély megadása előtt a telekkönyvi bejegyzés tényleges megtörténtét igazolni. A székesfővárosi tiszti ügyészség köteles az aláirt bejegyzési okiratot ennek keltétől számitott nyolc napon belül a telekkönyvi hatóságnál a bejegyzés végett benyujtani, továbbá köteles meggyőződni arról, hogy a telekkönyvi bejegyzésnek akadálya nincsen s ezt a folyamodó kivánságára igazolni.

3. Családi és munkásházaknál a lakóhelyiségek ürmélysége 4 m is lehet.

4. Mühely- és raktárépületeknél a födémet nem kell a födéltől elkülöniteni s azok födém nélkül is épithetők.

5. Bordás lemezből készült födém esetében a helyiség ürmagassága a lemez alsó sikjáig számitandó; ez esetben is azonban az ürmagasság a borda alsó sikjáig legalább 2.20 m legyen.

6. A lakószobák alapterülete legalább 10 m², de a lakás egy szobája legalább 15 m² legyen; háromnál több szobát tartalmazó lakásban a hármon felüli szobák alapterülete legalább 8 m² legyen. A konyha alapterülete háromnál többszobás lakásoknál, továbbá egynél többszobás lakásoknál, ahol cselédszoba nincs, legalább 10 m² legyen; egyszobás lakásoknál, továbbá olyan két- és háromszobás lakásoknál, ahol cselédszoba van, a konyha legalább 8 m² alapterülettel létesitendő. A konyha szélességének minden esetben legalább 2 m-nek kell lennie. A cselédszoba alapterülete egy-négyszobás lakásokban legalább 6 m², többszobás lakásokban legalább 8 m² legyen.

7. A légaknák alapterülete legfeljebb háromemeletes épületeknél 1 m² lehet.

8. Az épitésügyi szabályzat 528. szakaszának hatálya a könnyitések érvényességi idejének tartamára felfüggesztetik.

9. Ha valamely lakóépület falazása belenyult a november 15-től március 1-ig terjedő időszakba, a használhatási engedély a következő augusztus hó 1-ét megelőző időpontra nem adható meg.

B) Az Építésügyi Szabályzathoz tartozó Függelékkel szemben:

rőseit, kiknek befolyásuk lehet a dologra — és akiknek az ügy becsületes indokait elétártam, kik is legnagyobb jóindulatukról biztosítottak ezen ügyre vonatkozólag, — az eredmény immár nem lehet kétséges!

— Szóval az, amit önök úgy hívnak, hogy — *kijárás!*

— Igen, — kijárás, — természetesen hogy az! Mi van ebben különös? Igen is, én is kijárok, bejárok, folyamodok, ragasztok bélyegeket, felkeresem őméltóságáékat, beszélek az altiszttel, tárgyalok a mérnökkel, tárgyalok a referenssel, a szakosztály főnökével. Megkérem a kiadót, hogy küldje tovább az aktát, a gépírókisasszonynak, aki a végzést gépelendi, bemutatkozom illő hódolattal. Járok Pestről — Budára, Budáról — Pestre, le a földszintről, fel az emeletre — liften és gyalog — pont. Várok, mint illik türelmesen, jó ösmerőseimtől sorokat viszek a kartársnak, — a kartárs úr jóindulatáról biztosít, — kijelenti ugyan, hogy még nagyon sok az egyéb feldolgozandó anyag.

— Befizetek a térrajzért, befizetek az ügyészi eljárásért, — a fák levelei már hullanak, nemsokára itt a tél, felköthetem a korcsolyámat és mehetek a városligeti műjégpályára.

— Na és azután, a többi? — kérdezi kíváncsi ösmerősöm.

— Hát egyelőre nem elég ennyi? — felelem boszszúsan, most legalább egy kis szünet lesz a dologban, mert hiszen azt az ígéretet nyertem, (amit az előbb elfelejtettem önnek megmondani) hogy az ügy nemsokára bekerül a tanácsülésbe!

— Úgy?

— Úgy!

— És azután?

— Azután, — a hó elolvad, márciusban már nyílnak az ibolyák! Azután újra kezdem az egészet!

— Az egészet?

— Igen, ha a végzést megkapom. — De azt még akkor nem kapom meg. Azt előbb kijárom, — hogy megkaphassam! Nehogy valahogy kikézbesítsék, mert akkor még a jövő télen is mehetek a műjégpályára. Hanem ellenkezőleg, rövid úton, — egyszerűen ott helyben átveszem a végzést és akkor...

— Mi lesz akkor? — kérdi a balga idegen.

— Akkor újra befizetek és sürgetem az eljárást és pedig ezuttal a telekkönyvi hatóságnál. De minthogy ott is nagy a restancia s így az én ügyemre csak később kerülhetne a sor, — tehát soronkívüli elintézést kérek a tanácselnök úrtól. Ő ezt meg is adja, — intézkedik, hogy 8 nap alatt elintéztessék. Nyolc nap mulva érte megyek, — de kiderül, hogy tévedésből még nem készült el. De holnap is van nap. Végre mégis csak meglesz!

— A telekosztás?

— Nem, csak az eljárás. Mert az ügy még előbb visszamegy az illetékesekhez. Az illetékesek még tovább küldözgetik kikézbesítés végett a többi illetékeseknek, a városháza épületi főtengelyének hossz- és keresztirányában.

— De végül is csak!?

— Mi az, hogy végül? Hogy lehet ezen az egyszerű eljáráson fennakadni? A vége mégis csak az, hogy 2—3 év alatt csak elintéződik a dolog. Hiába! Van egyéb sürgős munka is — és még jó, ha egyáltalán nem teszik félre az egész ügyet.

— Úgy! — mondja kíváncsi ösmerősöm!

— Így — így! — mondom én.

— S nehogy rossz véleménnyel legyen rólunk, bort hozatok és megkínálom egy pohárral. Koccintunk!

— Jó bor, ez a magyar bor — mondja lelkendezve! — Van zamatja, íze!

— De van ám! pedig csak homokon termett, a buckákon! Ugyanabból való, amiből két palackot küldöttem önnek Frankfurtba kóstolóba. Ez az, hamisítatlanul!

— Csodálatos! — mondja az idegen, — milyen más íze volt annak, — szinte keserű volt tőle a szám. Míg itt, — ahogy most ön elmondotta nekem ezt az érdekes históriát, — a telekosztásról, — egészen másnak érzem az ízit. Nagyszerű, — igazán élvezetes — ez a bor!

— Hja! Hátha még megösmerné a mi többi hazai specialitásainkat! Egy kis jó marhapörkölt — csipetkével, tejfölös palacsinta, birkapaprikás... ezzel a kis gondűző borocskával!

— De ehhez azután jó gyomor is kell! — mondja az én t. barátom.

— Hát az az *egy* bizonyosan kell, még pedig jó *magyar* gyomor, — de nemcsak ezekhez, hanem még sok egyébhez, amit nálunk tálalnak. De azért kedélyes egy ország ez a mienk! Igaz, hogy lassan mennek egy kicsit a dolgok, de hát azért csak mennek. Minek is sietni egy ilyen kis telekosztással!

— Igaza van! — mondá az idegen, új töltésre nyujtván poharát! *Cyrano.*

KRÓNIKA

Uj kormányfőtanácsos. A kormányzó Warga László építésznek, a székesfőváros városrendezési szakértőjének, a városrendezés terén szerzett éredemei elismeréséül a magyar királyi kormányfőtanácsosi címet adományozta.

Sturm Károly halála. Az építőmesteri kar egyik régi, érdemes tagja dőlt ki a sorból, Sturm Károly Sándor építőmester, a Szövetségnek éveken át volt pénztárosa, ki fáradhatatlan ügybuzgalommal szolgálta a Szövetség s az építőmesteri kar érdekeit. Temetése f. hó 4-én volt.

Lavotta Gyula lett a főváros középítési ügyosztályának helyettes vezetője. A polgármester Lavotta Gyula műszaki tanácsost megbízta Solty Lajos középítési tanácsnok helyettesítésével arra az időre, amíg Wossala Sándor műszaki főtanácsos a banképítkezésekkel kapcsolatos ügyekkel van elfoglalva. Az ügyosztályvezető-helyettesi megbízással a polgármester a főváros egyik legkiválóbb és legtehetségesebb mérnökét bízta meg. Lavotta Gyula éveken keresztül a közélelmezési ügyosztály építkezési ügyeit vezette, majd négy évvel ezelőtt felépítette a fővárosi tisztviselők balatonkenesei üdülőtelepét és annak építkezési munkáit azóta is vezeti. Ennél az építkezésnél tanuságot tett arról, hogy nemcsak mint adminisztratív mérnök, hanem mint műépítész is az elsőrangúak közé való. Lavotta egyébként, noha idehaza szerezte diplomáját, Párisban is elvégezte az építészeti akadémiát és közel tizenötéven keresztül Párisban és Londonban tervező építész volt. Egyideig azután idehaza is mint építész működött, majd később a főváros szolgálatába állt, ahol csak most nemrégiben lett műszaki tanácsnok.

ben köszöntötte az Egyletet, melyet a mérnökség továbbképző iskolájának tekint. *Maurer* Gyula a kikötőépítő kormánybiztosság nevében mondott lelkes szavakat, *Dalmady* Ödön pedig a Nemzeti Szövetség nevében üdvözölte az Egyletet. A M. O. Sz. képviseletét, *Schiffer* Miksa elnök, a B. É. Sz. K. A. R. nevében *Chatel* Vilmos tartott allokuciót.

A gyönyörűen sikerült ünnepség *Buday* Béla záró-szavaival és az Egyetemi Énekkar lelkes énekével végződött.

Dr. Fábián Gáspár.

Az Ybl-szobor megkoszoruzása.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek 60 éves fennállása alkalmából f. hó 8-án tartott díszközgyűlés előtt a mű- és középítési szakosztályok koszorút helyeztek Ybl Miklós szobrára. A koszorút *Láczay-Fritz Oszkár* elnök a következő beszéd kíséretében tette le a szobor talapzatára.

Örökemlékű Mester!

Hatvan éve, hogy a Magyar Mérnök és Építész Egylet törvényesen jóváhagyott működését megkezdette. Most, hatvan éves áldásos működés után a mai napon díszközgyűlésen összejövünk mi egyleti tagok, hogy megemlékezve a multakról, hálát adjunk a sorsnak a sok évtizedes eredményes munkásság lehetőségéért. De megemlékezünk a mai napon ama nehéz körülményekről is, melyek mellett a Magyar Mérnök és Építész Egylet megalakult és mély hálával megemlékezünk a magyar műszaki kar azon kiváló tagjairól, akik önzetlen és önfeláldozó munkássággal a Magyar Mérnök és Építész Egylet megalakulását ezen nehéz körülmények ellenére lehetővé tették.

Mielőtt azonban mi magyar építészek a díszközgyűlésen megjelennénk, eljöttünk ide érczszobrodhoz, mely dicső emléked megtestesülése, hogy nagy szellemedet idézve, a mai emlékezetes napon hódolatunkat és hálánkat kifejezzük Neked, ama áldásos tevékenységedért, mellyel hatvan évvel ezelőtt, mint a magyar építészek vezére a Magyar Mérnök és Építész Egylet megalakulását előmozdítottad.

A Te kiváló lelked, rendkívüli tehetséged, nagy tudásod, nemes művészeted és fenkölt szellemed Téged már fiatalon kartársaid vezérévé tett; így jött, hogy már azokon az első megbeszéléseken, melyeknek célja a magyar mérnököket és építészeket egyesítő testületnek megteremtése volt, Te mint az építészek képviselője vettél részt. Te jelenvoltál azokon a bizalmas összejöveteleken, melyeket a mérnöki kar egyes lelkes vezetői a mult század hatvanas éveinek elején Hollán Ernő későbbi első elnökünk lakásán ugyane célból tartottak.

Azon az 1866 február 4-én megtartott hatóságilag már engedélyezett tanácskozáson, melyen az alakítandó egyesület alapszabálytervezetét kidolgozták, Te tevékenyen részt vettél; és az első felfolyamodáson, melyet 1866 február havában a Magyar Királyi Helytartósághoz nyolc magyar technikus benyujtott, a Te aláírásod is szerepel.

Az 1866 augusztus 5-én, 6-án és 7-én végre megtartott alakuló közgyűlésen Te mint a magyar építészek vezetője jelentél meg. A közgyűlésen megválasztott alapító választmánynak tagja lettél és az egyesület törvényes működéseig az alapító választmány ülésein tevékenyen résztvettél.

Midőn azután a Magyar Mérnök és Építész Egylet 1867 május 19-én megkezdte törvényes működését, Téged a közbizalom, az építész kartársaid tisztelete és szeretete az építészi szakosztály első elnökévé tett.

Az egyesület iránti szeretetednek dokumentálása volt az első közgyűlésen tett ama kijelentésed, hogy magadra vállalod a meginduló egyleti szakközlöny egyik füzetének összes megjelenési költségeinek viselését.

Mint az építészeti szakosztály első elnöke azután egy teljes negyed évszázadon keresztül, amíg csak a halál sorainkból el nem ragadott, a Magyar Mérnök és Építész Egylet pótolhatatlan oszlopa, karunk lelkes vezére és bajnoka, a tudománynak és művészetnek felszentelt papja és egyik legszorgalmasabb munkása voltál.

Amidőn a mai napon itt megjelenve hálánknak adunk kifejezést ama érdemeidért, melyekkel a Magyar Mérnök és Építész Egylet létrejöttét előmozdítottad, egyszersmind hódolatunkat is tolmácsoljuk előtted, mint az immár hatvan éve működő egyesület egyik volt legkiválóbb tagja előtt.

A Te alkotásaid nemes és magasztos művészete, a tudás, amellyel azokat létesítetted, fényt és dicsőséget hoztak egész karunkra. Amit Te létesítettél, az példaként állott előttünk a multban, áll a jelenben és fog példaként állani évszázadokon keresztül a jövő nemzedékek előtt is. A Te fenkölt szellemed felemelő befolyást gyakorolt és fog mindenkor azokra gyakorolni, akik műveidet látták és csodálták és valaha is látni és csodálni fogják.

Mélységes hódolatunk látható jeléül egyleti életünk mai ünnepnapján a Magyar Mérnök és Építész Egylet nevében e koszorút helyezem emlékszobrod elé.

Hazai orvoslások!

(Levél a szerkesztőhöz.)

Nemrégiben járt errefelé egy külföldi jóösmerősöm. Szokás szerint kikérdeztem véleményét egyről-másról. Mit látott — mit hallott, — jobban mondva mit tapasztalt mínálunk?

Felelet helyett az íróasztalomra mutatott.

— Min dolgozik épp mostan? — kérdezte.

— Véletlenül egy telekosztáson! — felelém.

—Mióta tart már az ügy?

— Vagy egy félév óta! — adám a választ.

— Nos és az engedélyezés?

— Hát az is majd csak meglesz valahogy, — mondottam némi gyöngédebb hangsúlyozással. — Igaz, hogy nem fog olyan könnyen menni! Már régebben megfolyamodtam az ügyet. De valami ok miatt természetesen elutasították. Nálunk ez már így szokás! Először mindig elutasítják a kérelmet.

— Miért? — kérdezte az idegen.

— Hogy az ügy fellebbezhető legyen! — mondtam természetes hanghordozással. — Hiszen akkor miért lennének a felsőbb fórumok? Elvesztenék létjogosultságukat! —

— Így aztán már meg is fellebbeztem a dolgot! Majd el is intéződik rendben, — mondám fütyürészve és némileg lelkesedve, — bár e pillanatban úgy éreztem, hogy e merész kijelentéssel egy kissé elvetettem a sulykot.

Barátom észrevéve zavartságomat, így szólt:

— Hogy fog ez a dolog megoldódni?

— Egyszerűen, — egész egyszerűen, — mondám.

— Miután már fölkerestem az összes jó ösmerőseimet és a jó barátaim jó ösmerőseinek az összes ösme-

Ybl Miklós

wód

Ybl Ervin: Magyarország legszebb kegyúri temploma.

Budapesti Hírlap

1930. máj. 7.

Képekkel

A főti templomról szól a cikk.

A SZOMBATHELYI
RÓM. KATH. FŐGIMNÁZIUM
IGAZGATÓJÁTÓL.

„Nagytekintetű"

„Műemlékek Or

Köszönettel fogadtam
leiratát és dr. Lux Kálmán

lozsvári elemi iskola Kolozsvár, Monostori út. Lajtaújfalusi elemi iskola Lajtaújfalu. Lugosi áll. elemi iskola Lugos. Liptószentmiklósi áll. elemi isk. Liptószentmiklós. Magyaróvári áll. elemi iskola Magyaróvár. Malackai áll. elemi iskola Malacka. Máramarossziget áll. elemi isk. Máramarossziget. Megyeri áll. elemi iskola Megyer. Munkácsi áll. elemi iskola Munkács. Makói áll. elemi iskola Makó. Magyarvalkói áll. elemi iskola Magyarvalkó. Marosvásárhelyi áll. elemi leányisk. és óvoda Marosvásárhely, Szt. György tér. Marosvásárhelyi áll. elemi leányiskola Marosvásárhely, Sándor János ucca. Marosvásárhelyi áll. elemi fiúiskola Marosvásárhely, Jókai Mór ucca. Marosvásárhelyi áll. elemi iskola Marosvásárhely, Híd ucca. Monori áll. elemi iskola Monor. Nagykállói r. kath. elemi iskola Nagykálló. Nagykaposi elemi iskola Nagykapos. Nyéki áll. elemi iskola Nyék. Nagyidai áll. elemi iskola Nagyida. Nagytapolcsányi áll. elemi isk. és óvoda Nagytapolcsány. Nagyecsedi áll. elemi iskola Nagyecsed. Nagyszebeni áll. elemi fiú- és leányisk. Nagyszeben. Nagysomkúti áll. elemi iskola Nagysomkút. Naszódi áll. elemi iskola Naszod. Nagyrőcei áll. elemi iskola Nagyrőce. Orsovai áll. elemi iskola Orsova. Óradnai áll. elemi isk. Óradna. Oroszvégi áll. elemi iskola Oroszvég. Ótordai áll. elemi iskola Ótorda. Petrozsényi áll. elemi iskola Petrozsény. Pancsovai áll. elemi iskola Pancsova. Piskii áll. elemi iskola Piski. Ruttkai áll. elemi iskola Ruttka. Rimaszombati áll. elemi iskola Rimaszombat. Rahói áll. elemi iskola Rahó. Rákosligeti áll. elemi iskola Rákosliget. Székelykeresztúri áll. elemi iskola Székelykeresztúr. Szepsiszentgyörgyi áll. elemi isk. Szepsiszentgyörgy. Szilágysomlyói áll. elemi isk. Szilágysomlyó. Segesvári áll. elemi. isk. Segesvár. Szucsági áll. elemi iskola Szucság. Szolvánci áll. elemi iskola és óvoda Szolvánc. Szatmárnémeti áll. elemi isk. Szatmárnémeti, Wesselényi ucca. Szatmárnémeti áll. elemi isk. Szatmárnémeti, Várrom köz. Szerbszentmiklósi áll. elemi isk. Szerbszentmiklós. Szatmárhegyi áll. elemi iskola Szatmárhegy. Sajópetrii áll. elemi iskola Sajópetri. Szászsebesi áll. elemi iskola Szászsebes. Szalánci áll. elemi iskola Szalánc. Szigetvári áll. elemi iskola Szigetvár. Szerbittebei áll. elemi iskola Szerbittebe. Szemlaki áll. elemi iskola Szemlak. Szolnoki áll. elemi iskola Szolnok, Abonyi-út. Szolnoki áll. elemi iskola Szolnok, Bárány ucca. Segesvári áll. elemi iskola és óvoda Segesvár. Stajerlaki áll. elemi iskola Stajerlak. Tótpelsőci áll. elemi iskola Tótpelsőc. Tordai állami óvoda Torda. Ujpesti áll. fiú- és leány elemi iskola Ujpest. Ujpesti áll. elemi isk. Ujpest, István tér. Ujpesti áll. elemi isk. Ujpest, Toldi és Baross u. s. Ujpesti áll. elemi isk. Ujpest, Attila és József u. s. Ujpesti áll. elemi isk. Ujpest, Lőrinc ucca. Ujpesti áll. elemi iskola Ujpest, Váci út. Ungvári áll. elemi iskola Ungvár, Sas tér. Ungvári áll. elemi iskola Ungvár, Drugeth tér. Ungvári tanf. lak és óvoda Ungvár, Kossuth L. ucca. Uriczkói áll. elemi iskola, Uriczkó. Vaczkoi áll. elemi iskola Vaczko. Verespataki áll. elemi iskola és óvoda Verespatak. Vágsellyei áll. elemi iskola és óvoda Vágsellye. Varonnai áll. elemi iskola Varonna. Zilahi áll. elemi iskola Zilah. Zsiboi áll. elemi iskola Zsibo. Zólyomi áll. elemi iskola Zólyom.

9. Egyéb épületek: Kolozsvári siketnémák intézete Kolozsvár. Szegedi siketnémák és vakok intézete Szeged. Váczi siketnémák intézete Vácz. Baranyistei gazdasági ismétlőiskola Baranyiste. Apátfalvai erdészlak Apátfalva. Balatonfüredi szeretetház Balatonfüred. Debreczeni orsz. tanítóárvaház és betegpavillon Debreczen. Kecskeméti orsz. tanítói árvaház Kecskemét. Kisküküllői vármegyei gondnoki lak Kisküküllő. Kolozsvári tanítókháza Kolozsvár. Lugosi püspöki széklak bővítése Lugos. Piskitelepi állami tanítólak Piskitelep. Rimaszombati r. kath. paplak Rimaszombat. Székesfehérvári püspöki papnevelde átalakítása Székesfehérvár.

III. Lechner Ödönnel közösen.

M. kir. postatakarékpénztár Budapest, V., Hold ucca 4.

Jegyzet*) E jegyzékben az általam tervezett s a m. kir. vallás és közoktatásügyi minisztérium által kiadott kisdedovódai és népiskolai minta tervek, továbbá a vallás és tanulmányi alapok birtokai számára tervezett több bérlő lak és gazdasági épület benn nem foglaltatik.

MARGITTAI GYULA
BÁDOGOS, GÁZ-, VÍZVEZETÉK- ÉS CSATORNÁZÁSI VÁLLALATA
Telefon: József 365-32 Budapest, I., Verpeléti-út 5. Telefon: József 365-32

KRÓNIKA

Kitüntetés. Dr. Fábián Gáspárnét, lapunk szerkesztőjének hitvesét, mint sokgyermekes családanyát, Szent István napján, a Magyar Anyák Nemzeti Ünnepén, Izabella főhercegnő ezüst díszemlékéremmel tüntette ki, melynek felirata: A nemzet hálája.

Halálozás. *Lovag Ybl Miklós*, 35 éves műépítész, autóbaleset folytán aug. 29-én meghalt.

A háztulajdonosok kötelesek tataroztatni házaikat. A főváros építésügyi szabályzata kötelezi a háziurakat, hogy az elhanyagolt és feltűnően dísztelen építményeiket jókarba helyezzék. A háború alatt az építésügyi szabályzatnak ez a rendelkezése szünetelt, sőt a háború után a házak belső karbantartása a lakókra hárult. *Vass* József népjóléti miniszter ez év februárjában egyenes hivatkozással arra, hogy a házbérek már közelállnak az aranyparitáshoz, visszaállította a régi rendet. Ennek alapján a tanács most körrendeletet intézett a kerületi előljáróságokhoz, melyben felhívja őket, hogy a kerületükben rendeljék el az elhanyagolt építmények azonnali jókarba helyezését. A körrendelet felhívja az előljáróságokat arra is, hogy a rendelkezésüknek végrehajtását a legszigorúbban ellenőrizzék. Itt is hivatkozik a tanács az építésügyi szabályzatra, amelynek 538-ik szakasza felhatalmazza a kerületi előljáróságot, hogy a szabályzat ellen vétőket ezer pengőig terjedhető büntetéssel sújtsa. Budapestnek, szakértők becslése szerint, körülbelül tízezer építménye szorul karbahelyezésre. Ha egy-egy építményre csak négyféle munkát számítunk, akkor is negyvenezer munkalehetőséget jelent ennek a rendelkezésnek a végrehajtása. A kerületi előljáróságoknál kijelentették, hogy nincs módjukban számontartani a karbahelyezésre szoruló építményeket, ennélfogva az építőiparosokra és mérnökökre, valamint a lakókra hárul a feladat, hogy ilynemű panaszaikkal az előljáróságokat megkeressék. A népjóléti miniszter rendelkezésének remélhetően meglesz a maga eredménye és most már azok a háztulajdonosok is kénytelenek lesznek rendbehozni házukat, akik csak azért nem tataroztattak, mert azt remélték, hogy a lakókkal meg tudják útáltatni a házukat és így egykét lakást szabaddá tehetnek. Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy a tatarozásra szoruló házakat elegendő egyszerű levélben bejelenteni az előljáróságnak.

Közben kisül, hogy tulajdonkép már régóta húzódik ez az ügy. Tavaly járt is erre egy okl. iparművész, a helybeli téglagyáros unokaöccse és az el is vállalta a megtervezést. És pedig olyanformán, hogy azon esetben, ha megépül, — nem kell érte fizetni semmit. Ha pedig nem épülne, akkor kell fizetni.

Hát aztán mennyit fizettek atyafiak? Nyolcszáz pengőt, mondja a kisbíró. Meg is vannak a tervek! Imhol. No lám, egész jól néz ki. Olyan mint az Aya-Sofia, — Kutyabagosra átalakítva. Kupola, stukko, monumentalitás és sok minden egyéb jók.

Kétszázezer pengőbe került volna!

Aztán mennyit szánnak rá úgy Isten igazába!

Hát harmincezret nagyságos Építész úr!

— Hát emez itt micsoda? Kérdem én szerényen még egy gömbölyű tervformára mutatva.

Hát ez kérem szinte egy ajánlat, — mondja a pap. A szomszéd községben van egy vállalkozó mester, — aki ezt a templomot már tizenkétszer fölépítette. Úgy gondoltuk, hogy ő vele egyezünk, meg is akartuk már nézni a jövő héten az egyik helyen. Erre már az én füleim is kétfelé állanak.

Hogy ide építsék 13-adszor ezt a templomot. Oh szent testvériség! Ez ellen már én is fölveszem a harcot.

Egyelőre azzal, hogy mindezt leírtam. Nem mese ez a történet, hanem igaz valóság. Igy ösmerik, — *ennyit tudnak* a mi szép mesterségünkről, az építészetről a tiszaparti füzesekben. Ki segít mindezeken? Kamara, — rendelet, — most már aztán jöjjön, de mielébb.

De ez még mind nem elég! Még sok egyéb is kell ide. Tanítás, jószándék, propaganda, tisztesség és törvény az építészet megbecsültetésének! *Cyranó.*

A főváros új közszállítási szabályzata

Budapest székesfőváros tanácsa a városi versenytárgyalásokra vonatkozóan új vállalati feltételeket állapított meg és ezek az új rendelkezések augusztus 15-én életbe is léptek.

A 28 nagy nyomtatott oldalra terjedő, 34 szakaszt tartalmazó vállalati feltételek legfontosabb pontjait az alábbiakban közöljük:

A rendelet szerint a bánatpénzek összege az eddigi 2% helyett 250.000 P munkáig 5%, de ha a vállalt munka végösszege 250.000 P-nél nagyobb, a 250.000 P-őn felüli rész után már csak 2% bánatpénzt kell letétbe helyezni. A társvállalkozók ajánlatukért egyetemlegesen is felelősek. A vállalkozó kötelezettségei szerződésszerű teljesítéséért egész vagyonával felelős. Az ajánlattevő tartozik megnevezni, hogy a szállítandó árut melyik hazai gyárból, vagy iparteleprőI szállítja, a munkát pedig magyar műszaki és egyéb munkaerőkkel kell végeztetni.

Az új szabályzat szerint az építkezés színhelyén levő teljes anyagkészlet, állványok, gépek, eszközök, kezelési és raktári építmények, valamint minden egyéb, a munka elvégzése céljából az építkezés színhelyére szállított segédeszközök az odaszállítással, mint kézi zálogtárgyak, a főváros birtokába mennek át. Ha a munkát a vállalkozótól elvonnák, akkor a fővárosnak jogában áll, minden más igény kizárásával bírói közbenjárás nélkül akár szabadkézből is eladni a tárgyakat és a befolyó összegekből magát kártalanítani.

Ha a vállalkozó nyolc napon belül nem teszi le a kikötött biztosítékot akkor úgy tekintik, mintha a pályázattól visszalépett volna és ez esetben a főváros a letett bánatpénzt megtartja és ha másnak drágábban kénytelen kiadni a munkát, úgy a vállalkozó köteles a kárt megtéríteni.

Lényeges pontja az új szabályzatnak az, hogy a közmunkák alvállalatba adását, vagy átruházását megtiltja.

A tanács által elrendelt többletmunkáért, ha az eredeti munka 20%-ánál nem nagyobb, új egységárakat kérni nem lehet és ez a munka elkészülésének határidejére sem lehet kihatással. A 20%-nál nagyobb többletmunkánál új egységárakat lehet megállapítani. Ha a vállalkozó a munka folyamata alatt nem jelenti, hogy a 20%-os többletet elérte és nem kéri új egységárak megállapítását, úgy a többletet is tartozik bármily mennyiségben az eredeti áron elvégezni. Munkacsökkenés esetén, ha az elmaradt teljesítmény értéke az egész vállalati összeg 20%-át meghaladja, az ezenfelüli teljesítmény 10%-a erejéig kártérítésre van igénye a vállalkozónak, szintúgy oly munkáért, amely utólagos rendelkezés folytán a vállalkozó hibáján kívül feleslegessé vált.

Ha nagyobb építkezésekről van szó és a munkások a közelben nem kapnának olcsóbb lakást, tartozik a vállalkozó saját költségén barakokat építeni a munkások elhelyezésére és saját költségén olcsó élelmezési telepet létesíteni.

Azt a vállalkozót, aki kötelezettségeit nem teljesíti pontosan, az elsorolt retorziókon kívül egyszersmindenkorra kizárják a fővárosi versenytárgyalásokból. Jogában van a fővárosnak az odaítélést visszavonni, a munka kiadásától elállani, minden kártérítés nélkül. Ha a vállalkozót büntettért vagy vétségért jogerősen szabadságvesztésre ítélték, a fővárosnak joga van úgy eljárni, mintha az illető csődbe, vagy gondnokság alá került volna.

Baumgarten Sándor munkássága.

8. Elemi iskolák (legalább 4 tanteremmel) és óvodák: Aninai áll. elemi iskola Anina. Abaujszántói áll. elemi iskola Abaújszántó. Alsókubini elemi iskola Alsókubin. Brassói áll. elemi iskola és óvoda Brassó. Buziási elemi iskola Buziás. Bártfai áll. elemi iskola Bártfa. Bródi áll. elemi iskola Bród. Beregszászi áll. elemi iskola Beregszász. Beregmegyei rutén iskolák. Balázsfalvi áll. elemi iskola Balázsfalva. Bánffyhunyadi áll. elemi iskola Bánffyhunyad. Baáni trencséni áll. elemi iskola Baánitrencsén. Bácskeresztúri áll. elemi iskola Bácskeresztúr. Barcaújfalusi áll. elemi isk. Barcaújfalu. Bögözi áll. elemi iskola Bögöz. Belényesi áll. elemi iskola Belényes. Bögötei áll. elemi iskola Bögöte. Csáktornyai áll. elemi iskola Csáktornya. Deési áll. elemi iskola Deés. Diosadi áll. elemi iskola Diosad. Duna szt. Györgyi áll. elemi isk. Duna szt. György. Dévai áll. elemi iskola Déva. Esküllöpasterei áll. elemi iskola Esküllöpastere. Erzsébetfalvai központi elemi isk. tornacsarnok és igazgatói lak Erzsébetfalva. Erzsébetfalvai áll. elemi iskola Erzsébetfalva. Facseti áll. elemi iskola Facset. Fiumei áll. elemi iskola Fiume. Fülöpszállási áll. elemi iskola Fülöpszállás. Felvinci áll. elemi iskola Felvinc. Fehértemplomi áll. elemi leányiskola Fehértemplom. Győrszigeti elemi iskola Győrsziget. Gyulai áll. elemi iskola Gyula. Gyöngyösi áll. elemi iskola Gyöngyös. Hidalmási elemi iskola Hidalmás. Héjjasfalvi áll. elemi iskola Héjjasfalva. Hodosani áll. elemi iskola Hodosan. Herendi áll. elemi iskola Herend. Karánsebesi áll. elemi iskola Karánsebes. Kézdivásárhelyi áll. elemi iskola Kézdivásárhely. Krasznai áll. elemi iskola Kraszna. Kispesti elemi iskola Kispest. Kiskundorozsmai áll. elemi iskola Kiskundorozsma. Kossuthfalvi elemi iskola Kossuthfalva. Köpcsényi óvoda Köpcsény. Kisszebeni áll. elemi iskola és óvoda Kisszeben. Kaposvári áll. elemi iskola Kaposvár. Kolozsvári áll. elemi iskola és óvoda Kolozsvár, Honvéd u. Ko-

Ybl Miklós

l.

Gerő Bvár

112. l.

Ybl Miklós

l.

Gerő Ziár

113. l. 114. l.
115. l.

Ybl Miklós

l. Gerő Bvár

164, 165 l.

Hel Miklós

az Operaház leégett
1952. jun. 21-22. közti
éjszakán

YBL MIKLÓS. Született 1814 április 16.-án Székesfehérvárott, jómódu kereskedő családban. Építészi tanulmányait a bécsi polytechnikumon végezte 1828-1832 évek között. Mikor visszajött Pestre, hogy a céhrendszerben az építési mesterséget folytathassa, a képesités megszerzése céljából beállott kőmüvesinasnak. A tanoncévek befejezése után Pollack Mihály építőmesterhez került, akinél négy évig müködött. Részt vett a pécsi dóm gotizáló restaurációs munkáiban, a Nemzeti Muzeum és a pesti Károlyi palota építésében. 1835-ben Prágában Koch József bécsi építőmester mellett müködik, aki ott akkor a Kinszky gróf palotáját épitette. 1839. év elején a müncheni müvészakademiát látogatja, majd tanulmányutra ment Olaszországba, ami maradandó befolyást gyakorolt egész jövő építési tevékenységére. 1846-51 évek között Fóton müködött Károlyi István gróf áldozatkészségéből, akinek költségén másodizben is megjárta Olaszországot. Pesten 1851-ben telepedik le, ahol korának legkeresetebb, legtermékenyebb építésze, legkiválóbb s nagystilübb müvésze volt.

Nevezetesebb müvei :

Királyi várpalota krisztinavárosi szárnya,	
Várbazár lépcsőzete s Ybltéri bérpaloták és kioszk	
Királyi várkert épületei	
Magyar királyi Operaház /1879-84 /	Andrássy ut.
Szt, István plébániatemplom	
Rácfürdő	Hadnagy u.
Erzsébetsósfürdő	
Egyesült Főv. Takarékpéztár palotája /első kőhomlokzatu ház Pesten/	Láncidtér
Alsó fürdőház és felső fürdőpalota	Margitsziget
Vámház palota /1870875 /	Vámháztér
Bakácstéri templom /1867-69 /	
Koronázódomb kerités ?	.Városliget
1885.-i kiállitás királypavillonja	/Gerbeaud,
Ganz -féle siremlék	
Első Hazai Takarékpénztár székházai /1860 körül/	
Kálvintéri szökőkut	

~~Nemzet~~

Nemzeti Lovarda	Eszteházy utca 34.sz.
gróf Károlyi Alajos palotája	" " 40.sz
gróf Degenfeld Palota	" " 24.sz
gróf Festetich palota	" " 26.sz
gróf Pálffy palota	" " 44.sz
Régi Országház /1867 /	Sándor u.
Unger-féle bérház /1852-ből /	Muzeum krt.7.sz.
Geist -féle "	" "
Roth -féle "	" " 41.sz.
bérház	" " 18.sz.
Egyetem "	Egyetem utca 2.sz
Ganz-féle bérház /első vasoszlopos folyosós ház/	Széchenyi u.1.sz.
"	Vámház krt. sz
gróf Széchenyi Béla palotája	Lánchid u.19.sz.
Lánchid épület	Fő utca 1.sz.

Vidéki épületei:

gróf Károlyi István kastélya	Csurgón
gróf Wenkheim Frigyes "	Ókigyós
gróf Károlyi Lajos "	Tótmegyer és Stomfa
gróf Berthold "	Surány
gróf Apponyi "	Hegyes
gróf széchenyi "	Marcali
Inkey Zsigmond br. "	Lenyvgveltóti
gróf Waldstein "	Veszprémpalota
gróf Károlyi Tibor "	Mácsai
gróf Wenkheim Károly "	Gerla
gróf Wenkheim Rezső "	Doboz
gróf Almássy "	Kétegyháza
gróf Károlyi "	Parád
Vármegyeház,vendéglő és templom átépitése	Nagykároly
Templomátépités	Hódmezővásárhely
Templom épület /1846-51 /	Fóth

Vasárnapi Ujság XIV.
1867. III.10.- 112.l. Zakariás

A pesti Tornaegylet disztornázása a Nemzeti Lovardában / 1867, február 2-án. / Fametszet. / Az épület Ybl Miklós alkotása, lebontották 1948-ban /

Vasárnapi Ujság V. Zakariás
1858. II.14.- 76 l.

A Nemzeti Lovarda Pesten. Fametszet.

(Gybl Miklós műve, romantikus zgs.)

Magyar Müvészet 1925.152.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Az Operaház hosszmetszete.

Magyar Müvészet 1925.150.old. Kerényiné

Ybl Miklós: Az Operaház királylépcsője.

Magyar Müvészet 1925.148.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Az Operház alaprajza.

Magyar Müvészet 1925.135.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Az Operaház végleges megoldásának alternativ terve.

Magyar Müvészet 1925.145.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Az operaház oldalhomlokzata

Magyar Müvészet 1925.143.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Az operaház végleges megoldási terve.

Magyar Müvészet 1925.143.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Az operaház harmadik megoldási terve

Magyar Müvészet 1925.142.o. Kérényiné

Ybl Miklós: Az operaház második megoldási terve
Oldalnézet.

Magyar Müvészet 1925.142.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Az operaház első megoldási terve

Magyar Müvészet 1925.136.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Az Operaház pályaterve

Vasárnapi Ujság XII.
1865. XI.19.- 593.l. Zakariás

Az uj képviselőház gyülésterme, Ybl Miklós müve. Fametszet. R.K. jelzéssel.

Vasárnapi Ujság X.
1863.I.18.- 24 l.

Zakariás

Wenckheim Béla kastélya Fáson. / Ybl Miklós müve./Fametszet.

Vasárnapi Ujság X.
1865.I.18.- 24 l.

Zakarias

Wenckheim Béla kastélya Pécson. \ Ybl Miklós
müve.\Fametszet.

Vasárnapi Ujság X.
1863. VI.14.- 209 l. Zakariás

Kazinczy F. diszcsarnoka Széphalmon.
/ Ybl Miklós terveg szerint / Fametszet.

Vasárnapi Ujság VI.
1859. V.15.- 232 l.

Zakariás

A radványi gyár. / Epitette Ybl Miklós /
Fametszet.

Szentiványi Gyula dr.
Bp. Lágymányosi-u. 10.

Ybl Miklós

Ybl Miklós: Opera főbejárata

Nouvelle Revue de Hongrie 1941
XXXIV. année, LXV. tome, 33 lap.

Ybl Miklós: Opera lépcsőháza

Nouvelle Revue de Hongrie 1941.
XXXIV. année, LXV. tome, 33 lap.

Ybl Miklós: Károly i palota

Nouvelle Revue de Hongrie 1941.
XXXIV. année, LXV. tome, 32 lap.

Magyar Müvészet 1925.349.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Muzeum-körut 7.sz.ház.1852.
Udvar

Magyar Müvészet 1925.349.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Muzeum körut 7.sz.ház.1852.
Utcai homlokzat.

Magyar Müvészet 1925.348.o. Kerényiné

Ybl Miklós: A fóti templom. 1845-1855.

Magyar Müvészet 1926.296.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Tanulmányterv a budapesti Operaházhoz.

Magyar Müvészet 1926.295.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Tanulmányterv a budapesti Operaházhoz.

Magyar Müvészet 1926.295.o. Kerényiné

Ybl Miklós:Tanulmányterv a budapesti operaházhoz.

Magyar Müvészet 1926.296.o. Kerényiné

Ybl Miklós: Tanulmányterv a budapesti Operaházhoz.

M Ű V É S Z E T
V.évf. 1906.
37.l.

Péczely Béla

Y b l M i k l ó s :

A budapesti Szent István templom terve
/A Hild féle négy tornyos megoldás-
sal,uj kupolával/

Távlati kép a mellette levő házakkal,.
délnyugat felől

M Ű V É S Z E T
V.évf. 1906.
40.l.

Péczely Béla

Y b l M i k l ó s :

A budapesti Szent István templom alaprajza.

Kb. 1:1.000 méretben

M Ű V É S Z E T
V.évf. 1906.
41.l.

Péczely Béla

Y b l M i k l ó s :

A budapesti Szent István templom terve
/a későbbi két tornyos megoldás/

Távlati kép délkelet felől.

Vizfestmény a Fővárosi/ma Budapesti
Történeti/Muzeumban

~~Feketehárytanus~~

és

mincs
ccd

Jbl Miklós

tervet Eérítettek
az alábbi pályázatra.

MMÉE Közl

1871. 444. l. (A
margitszigeti
hidpályázat.)

vegjes

C.71

1 Köt. 8°

Wankel,

Dr. Heinrich

Eine Opferstätte bei Raigern

in Mähren.

Mit drei xylographischen Tafeln.

(Separatabdruck aus Nr. 3 Bd. III. der „Mittheil. der anthropolog. Gesellsch. in Wien")

1.–22 M., I–III. képes tábla

lat hiteléül:

zéssel küldöm le, hogy Lux Kálmán úr
a fölterjesztésben felsorolt helyreá
litási munkák vezetésén túl a Bizot
ság által részére kijelölt egyéb mun
kat is végezni köteles.

Budapest, 1916. julius hó 13.

A miniszter rendeletéből:

Dr Majorossy Pál

miniszteri tanácsos.

Ybl Miklós

mint festő

l. Gentmüand.

503. l.

A vall.és közokt.m.kir.mini
sz.a.kelt és a zólyomi adó
mása:

Utasitom az adó
lajdonát képező zólyomi vá
tal számára, a meghosszabbi
bérben birt hivatalos helyi
1921 évi április hó 30-ig t
/: 1200:/K-t a bérleti évek

Ybl Miklós

vród

Czobor Béla dr.: Egy-
házi szerelvények a
budapest-ferencváro-
si r. kath. plébánia-
templomból. Magyar
Iparművészet 1902.
1. szám.

/m. - Főv.Muz.Ltsz. 3001. -

x 38 cm. - Szinezve. /Buda és Pest
51 a mult század elején./ "Publié á
Rue Kohlmarkt. - Propriété des Editeurs.
. et Roy. de Vienne". - Főv.Muz.Kat.X.40.
városokuak képe..... 12. oldal-
ról 9
k.

wmung von Ofen Und Pesth, bei dem Eis-
les von 15-ten auf 16-ten März 1838.
erschwemmung Verunglückten. Herausge-
von k.k. 5-ten Feld. Artill. Regiment.
hritte. Gedr.J.Schmid". 41.5 x 58 cm."
vszinrajz. - Lanfr.Kat.190. -

Ungarischen Freyen Städte Ofen und

Megszűnik a Nemzeti Lovarda

Az épületet átveszi az állam, a Nemzeti Múzeum Könyvtárát helyezik el benne

— *Az Est tudósítójától* —

Három hét óta érdekes tárgyalások folynak *Hóman* Bálint kultuszminiszter és gróf *Andrássy* Géza között.

Arról van szó, hogy

a Nemzeti Lovarda megszűnik,

a gyönyörű épületet adósságaival együtt átveszi a kultuszminisztérium s ott fogják elhelyezni *a Nemzeti Múzeum könyvtárát, esetleg állattárát is.*

A Nemzeti Lovarda története: egy darab Magyarország történelméből. 1856-ban összeálltak az arisztokraták gróf *Szapáry* József vezetése alatt és megalakították a Nemzeti Lovarda Egyletet. Kimondott célja *a lovassport és a pisztolylövés fejlesztése* volt, volt azonban titkos célja is. A Bach-korszakban *erősen figyelték a Nemzeti Kaszinót* és a magyar arisztokrácia sport ürügye alatt a Nemzeti Lovardában érintkezett. Ez volt

a nemzeti ellenállás fellegvára,

amelynek minden egyes tagját Bach kémei figyelték.

Egyesület — tagdíj nélkül

A Nemzeti Lovarda mind a mai napig kétségtelenül

a világ legzárkózottabb egyesülete,

mert *senki nem léphet be tagnak, akár születése, akár vagyona lenne a jogcíme.* Tagdíj nincs. Ma is csak *az alapítók, illetve azoknak jogutódjai a tagok,* akik 78 év előtt, 1856-tan *alapítványi összeggel* léptek be. Mindössze *néhány magasrangú katonát* hívtak meg az évek során.

1888-ig az volt a rendszer hogy az alapítványi összegekről kiállított *részjegyeket kisorsolták,* a nyerőnek visszafizették a névértéket, ekkor erről is lemondtak a mágnások. Gróf *Károlyi* István akkori elnök, aki a sajátjából sokat áldozott a Nemzeti Lovardára, elhatározta, hogy minden egyes tagnak *további 400 forintot* kell fizetnie: ebből fizették ki az akkori adósságokat.

Az a bizonyos narancshéj

Tíz esztendővel később, 1898-ban az elnökség elhatározta, hogy *Meining* Artúr akkori híres építész tervei szerint a lovarda telkének Szentkirályi uccai oldalára

két bérházat

építtet. Valószínű, hogyha ezt keresztülviszik, a lovarda ma is virágzó vállalkozás lenne. A terv azonban egy narancshéjon elcsuszott! A Közmunkatanács nem engedélyezte a bérházak építését, mert

86 centiméterrel

magasabbak lettek volna, mint a mellettük lévő ház. A közgyűlés »a pénzviszonyok romlása miatt« »a javulásig« *elhalasztotta a terv kivitelét.*

A helyzet folyton rosszabbodott. 1898-ban még 4931 lovast számlált az egylet, 1900-ban már csak 2961 látogatta. Kimaradoztak az első híres lovasok is, gróf *Bánffy* György, *Beniczky* Ferenc, gróf *Batthyány* Elemér.

1902-ben kezdődött az a

harmincesztendős tárgyalás,

amely most fejeződött be. 1902 április 10-én *a Nemzeti Múzeum megkeresésére* elhatározta az egylet, hogy a lovardát *eladja a Nemzeti Múzeumnak.* Az elnökség tárgyalásaiból azonban nem lett semmi. 1908-ban, amikor gróf *Andrássy* Géza, a mai elnök elfoglalta az elnöki széket, azzal kezdte beszédét, hogy a nehéz helyzetben levő egyesületet *új fejlődés felé akarja vezetni.*

1910 és 1920 között a lovarda kitűnően prosperált, majdnem *200.000 aranykorona vagyont és nyugdíjalapot* gyűjtött össze, de vagyonát *hadikölcsönbe és takarékbetétekbe* fektette. A papirok ma kereken

84 pengőt

érnek.

Egy szoba: ezer pengő

A viszonyok azóta állandóan rosszabbodtak és a lovarda most folyamodott harminc évvel ezelőtti tervének kiviteléhez.

Bankkölcsönt vett fel és 1928-ban megépítette a Szentkirályi uccai 27., 29., 31. szám alatti két óriási bérpalotát. A kalkuláció szerint minden szoba

1000 pengőért

a hallok is 1000 pengőért voltak kiadhatók. Ezt a számítást nemcsak az építész tartotta reálisnak, hanem egy műegyetemi tanár is, aki felülvizsgálta és jóváhagyta a kalkulációkat. Egy év múlva már nyilvánvaló lett, hogy a számítások nem váltak be. 1930-ban jelentkezett az Angol Magyar Cérnagyár, mely 1.100.000 pengőért *megvásárolta a két bérházat.* A lovarda ebből kifizette az építési kölcsön nagyrészét, de kifizetetlenül maradt 50.000 dollár értékű jelzálogkölcsön és nem sikerült kielégíteni az *építő céget sem.*

Az építő cég hajlandó volt követeléseinek részleges leírása fejében *elfogadni egy Szentkirályi uccai telekrészt,* amelyen azonnal fel is építette bérházát. A Lovarda telkéből kihasítottak később még egy telket, amelyet a rádió vásárolt meg.

A Lovarda most már 1400 négyszögöles területen folytatta működését. A közterhek napról-napra nőttek.

A lovardában ma 28 ló szomorkodik. 1925-ben még a *mágnásosztálynak 40 saját paripája* volt bekötve.

És három héttel ezelőtt elkövetkezett a Nemzeti Lovarda *gyászközgyűlése.* 1933 december 29-én a közgyűlés kimondotta, hogy

a lovarda tovább nem tartható fenn.

A közgyűlés határozatát gróf Andrássy Géza elnök tolmácsolta Hóman Bálint kultuszminiszternek. Az egylet átengedi a lovarda épületét és telkét azzal a kikötéssel, hogy az egylet terheit kifizeti az állam és sem el nem adhatja, sem el nem idegenítheti az épületet, amelyet köteles mindig

nemzeti cél szolgálatában

fentartani.

Értesülésünk szerint a kultuszminiszter annál nagyobb örömmel fogadta a felajánlást, mert a Nemzeti Múzeum kinőtt már saját hajlékából. Valószínűleg tavasszal kezdődnek *az átalakítások.*

Az állam jó vásárt csinál. A telket 980.000 pengőre értékelik, a szakértők szerint az épület *Ybl* Miklós alkotása, olyan szilárd, hogy minden ráépítést elbír. Az adósság, amit az állam átvállal, 380.000 pengő.

Siklós Ferenc

Az amerikai gyilkos orvosnőnek súlyos szívbaja van

Nem lehet folytatni bűnügye tárgyalását

Csikágó, január 23
(A United Press kábeljelentése)

Az orvosszakértők előterjesztették véleményüket a *Wynekoop*-bűnügyben, amelynek főtárgyalását el kellett halasztani, mert

a vádlott orvosnő mingyárt kihallgatása elején elájult

és alig lehetett magához téríteni. Dr. *Wynekoop* Alice csikágói orvosnő ellen az a vád, hogy

operációs termében agyonlőtte menyét.

A törvényszéki orvosszakértők véleménye szerint *az asszony olyan súlyosan szívbeteg, hogy a tárgyalást hosszú ideig nem lehet megtartani.*

Miskolc vezető tisztviselői a fegyelmi választmány előtt

Szikszó, január 23
(Az Est tudósítójától)

Abauj vármegye fegyelmi választmánya *Patay* Sámuel főispán elnökletével ma délelőtt féltíz órakor kezdte meg Szikszón *Miskolc város fegyelmi ügyeinek* tárgyalását. A fegyelmi tárgyalás előzménye a miskolci Apollo mozi városi kezelése, az Erzsébet fürdő gazdálkodása és a Korona szálló építése körül tapasztalt szabálytalanságok, visszaélések és bűncselekmények sorozata.

A fegyelmi ügy vádlottai dr. *Hodobai* Sándor polgármester, dr. *Sielbiger* Bertalan tiszti főügyész, *Vonga* Béla városi főpénztáros, dr. *Plank* Miklós főjegyző és *Peiker* Béla főszámvevő. Plank főjegyzőt, aki közel egy éve vizsgálati fogságban van,

fogházőr vezette a fegyelmi tárgyalásra.

Idrányi Béla, Abaujtorna vármegye tiszti főügyésze *száz oldalra terjedő vádindítványában Plank* főjegyzőre nézve hivatal- és nyugdíjvesztés, *Peiker* főszámvevőre vonatkozólag hivatalvesztés, *Hodobay* polgármesterre 300 pengő büntetés kiszabását, *Sielbiger* főügyészre *rosszalás kimondását, Vonga* főpénztárosra pedig *az előrelépés három évre terjedő megvonásának kimondását javasolja.*

A vádindítvány szerint *Peiker* főszámvevő kirívóan szabálytalan eljárásával jelentékenyen és elsősorban járult hozzá a visszaélések elkövetésének lehetőségéhez és okozója lett, hogy megfelelő okmányok hiányában

a vizsgálatnak sem sikerült teljes fényt deríteni a visszaélésekre.

A vádindítvány szerint úgy Plank főjegyző, mint Peiker főszámvevő *méltatlanná* váltak arra a bizalomra, amelynek úgy a város közönsége, mint hivatali fellebbvalói részéről letéteményesei voltak. Plankot vétségei összeütközésbe hozzák a BTK azon paragrafusaival is, amelyek *a csalás, okirathamisítás és sikkasztás* ismérvelt szabályozzák.

Tekintettel a vádindítvány súlyos megállapításaira és a büntetések várható súlyosságára, a fegyelmi ügy vádlottjai *szóbeli meghallgatásukat* kérték. A fegyelmi választmány elnöke *Patay* főispán, előadója dr. *Szilvássy* József vármegyei főjegyző, ügyésze *Idrányi* József tiszti főügyész, tagjai: *Szent-Imre* Pál alispán, vitéz *Szabó* József miniszteri tanácsos, miskolci pénzügyigazgató, *Mauks* Ernő tanfelügyelő, *Téglássy* András és *Darvas* Béla.

Egy pillanatra...

Sztalin helyettese elkerülhetetlennek látja a háborút Japánnal. De engedelmet! Minden háborút el lehet kerülni. És ezt éppen azok a bolsevisták ne tudnák, akik 1917-ben a háborúellenes propagandával kerítették hatalmukba azt az Oroszországot, amelyet nem tudnak megtartani békében és így el fognak veszíteni háborúban.

CIPŐ OCCASIO

Schön és Lustig

V., Deák Ferenc ucca 8.

Nem divatját mult partiáruk, hanem **jóminőségű, modern** cipők **mélyen leszállított** árakban.

Diósmetélt, mákospatkó galuska és palacsinta rántás, mártás, piskóta Kenyér, Kekszés torta

cukorbetegek

részére is ártalmatlan, ha

szénhydrátmentes

lisztből Készül.

Ilyen csak egy van:

Tresiarin

a cukorbetegek lisztje

Kérjen ingyen tájékoztatót:

Tres R.T. Budapest. V., Gr. Tisza István u. 7. T. 82-5-15

Fillérekért gazdasági szakkönyvek:

Csalkó I.: A takarmányozás alapvonalai. P 2.40 helyett ... P —.60
Földes I.: Az erdő művelése, haszn. P 2.40 helyett ... P —.60
Füredy L.: A len és kender termesztése. P 2.40 helyett ... P —.60
Heinsch A.: Jószágberendezéstan. 2 kötet. P 8.— helyett ... P 2.80
Kiss M.: Az igásló tenyésztése. P 2.40 helyett P —.60
Kukuljevic I.: Védekezés a ragadós állati betegségek ellen P 2.40 helyett ... P —.60
Kutas J.: Alapismeretek az o. szerű talajművelés köréből. P 2.40 helyett ... P —.60
Löherer A.: A többtermelés. P 10.— helyett P —.80
Maszlavszky T.: A kisgazdaságok rendezése P 2.40 helyett ... P —.60
Molnár I.: A gyümölcs értékesítése. P 2.40 helyett ... P —.80
Rodiczky I.: A kecske tenyésztése. P 1.50 helyett ... P —.50
Seyfried K.: A gazda mint üzletember. P 1.60 helyett ... P —.40

Kapható AZ EST könyvkereskedésében VII., Erzsébet körút 18—20. — Vidékre csak az összeg előleges beküldése ellenében szállítunk

Bognárnét ma újra kihallgatja a vizsgálóbíró

Bognár Pistát anyja hazudozása keverte bele a tragikus ügybe

— Az Est tudósítójától —

A férjgyilkos *Bognár* Istvánné bonyolult és ellenőrizhetetlen hazudozásai, amelyekkel *a kezdet kezdete óta egyre jobban összekuszálta férje megölésének és feldarabolásának ügyét*, tegnapra *még egy szomorú bonyodalmat* okozott.

Az anya hazugságai és a tragikus véletlenek kivédhetetlen sorozata *belekeverte az ügybe a kis Bognár Pista személyét*, akinek szörnyű tapasztalatai után *még egy kínszenvedésen* kellett anyja hibájából átesnie: csendőrök között utazott Budapestre, hogy *a vizsgálóbírónak bizonyos kérdésekre*

felvilágosításokat

adhasson. A sok homály és ellentmondás, amely az egész ügyet az utóbbi idők egyik legbonyolultabb, legnehezebben kibogozható esetévé teszi, *örvénybe rángatta a tragikus sorsú kisfiút is*, aki délelőttől késő délutánig volt a pestvidéki törvényszéken, hogy azután kiderüljön róla:

ártatlanul, anyja cinikus hazugságsorozatának áldozataként

került ebbe a kínos helyzetbe.

Dr. *Kövess* Aurél vizsgálóbíró, aki nagy energiával dolgozik az ügyben, *halomra döntötte Bognárné ellentmondó vallomását*, de véleménye szerint

még nem tudta egészen tisztázni a homályos körülményeket.

Így többek között tisztázatlan *a gyilkos fegyver* kérdése. Azt a puskát, amivel Bognárné férjét megölte, *még nem találták meg.* A kis Bognár István tegnapi kihallgatása során elmondotta, hogy *neki volt puskája*, amelyet a gyilkos asszony nővérének házában tartott, mert neki magának *nem lehetett fegyvervisclési engedélye.* Ezt a puskát Bognárné még karácsony előtt

elkérte nővérétől,

Pécsinétől és fiát megfenyegette, hogy ha erről bárkinek szól, *mindkettőn akasztófára jutnak.* Bognár Pista, ez a szerencsétlen, agyonzaklatott kisfiú, *az anya szörnyű fenyegetésének lidércnyomása alatt* a nyomozás során zavarosan viselkedett, ingadozó vallomásokat tett s többek között ezért is került abba a helyzetbe, hogy *részletes kihallgatása* vált szükségessé: nem volt-e akaratán kívül anyjának eszköze s milyen szerepe lehetett az ügyben.

A vizsgálóbíró tegnap este *hazabocsátotta a kis Bognár Istvánt* s az, hogy egyáltalában *meg kell-e új kihallgatásra jelennie*, a vizsgálat további eredményeitől függ. Az alagi kútban talált puskát a fegyverszakértők megvizsgálták s megállapították, hogy ennek a fegyvernek

nem lehetett szerepe a gyilkosságban.

Kövess vizsgálóbíró ma beidézte *Pécsi* Sándor kőművest, Bognárné sógorát azzal a meghagyással, hogy *hozza magával fegyverviselési engedélyét is.* Ennek adatai alapján igyekeznek megállapítani, hogy a Pécsinél őrzött puskának, amit Bognárné kölcsönkért, *lehetett-e szerepe a gyilkosság elkövetésében.*

A gyilkos asszony egyébként kijelentette a vizsgálóbíró előtt, hogy *a fegyvert a Dunába dobta.* Ebben a *bíró kételkedett.* Bognárnét a vizsgálóbíró ma délben

újra maga elé vezetteti.

Ettől a vallomástól *fordulatot várnak.* Az asszonyt ugyanis rendkívül *megtörte* az a hír, hogy állandó hazugságainak sorozatával

fiát is belekeverte az ügybe

és rendkívüli súlyos helyzetbe hozta. A vizsgálóbíró azt reméli, hogy fia tisztázása érdekében *az asszony talán végre meg fogja mondani az igazat.*

Kiépült a védelmi front a fővárosi törvényjavaslat ellen

Hiresztelés a fővárosi üzemek bérbeadásáról

— Az Est tudósítójától —

A főváros pártjai már teljesen megszervezték az ellenállást a fővárosi törvénnyel szemben. Tegnap éjszaka valamennyi párt megbeszéléseket tartott, azután *a pártvezérek összegyültek és nemcsak a védelmi frontot alakították meg, hanem az egész hadvezetésnek a technikáját is megtárgyalták egymással.*

Az alkotmányvédő szövetség ma délután a képviselőházban megalakul.

Elnököt nem fognak választani, nehogy bárkinek az érzékenységét megsértsék. *Korelnök vezeti majd a tárgyalásokat.* A munkafelosztást úgy képzelik, hogy az két részre fog oszlani:

1. az alkotmányjogi anyag összeszedése;

2. a fővárosi reform ellen szóló anyag összeszedése.

Erdekes lépés történt az alkotmányvédő szövetség munkájának megakadályozására. *A nemzeti egység pártjának vidéki szervezeteit mozgósították.*

Több helyen már ennek az utasításnak meg is van az eredménye; *hangot adnak egyes vidéki szervezetek annak, hogy a képviselők az autonómia ellen küzdjünk.*

A képviselők menjenek le a vidékre!

Az alkotmányvédő szövetség arra gondol, hogy a kormány ennek az akciójának a megakadályozására képviselők menjenek le az egyes kerületekbe és magyarázzák meg a közönségnek, hogy

nemcsak a fővárosról van szó, hanem a főváros autonómiájának elvétele után szerintünk a vármegyei önkormányzatok teljes felfüggesztése következik.

A főváros szerdai közgyűlése elé terjesztendő határozati javaslaton még dolgoznak, hogy minden párt egyhangúan elfogadhassa.

Délután az alkotmányvédő szövetség ülésén az összes fővárosi pártvezérek ott lesznek és *ott akarják a határozati javaslat elfogadását keresztülvinni.*

A szocialisták *nem* vesznek részt az alkotmányvédő szövetség ülésén — *elvi okokból.* Máskülönben mindenben együtt haladnak a polgári pártokkal.

Minden valószínűség szerint *Wolff* Károly fogja beterjeszteni a főváros közgyűlésén a bizalmatlansági indítványt. Azért akarták ezt így mert *Wolff a legnagyobb pártnak az elnöke.* Utána a többi pártok vezetői is felszólalnak, 15—20 perces komoly beszédek lesznek. Általában az a törekvés, hogy

az egész ülés lefolyása méltóságteljes legyen.

A községi polbári párt részéről minden valószínűség szerint *Ugron* Gábor fog beszélni.

Az egységespárt csütörtöki értekezlete *nagyon izgalmasnak ígérkezik.* Az utolsó pártértekezleten a belügyminiszter csupán referált a törvényjavaslatról és *a vitát most csütörtökre halasztották.*

Ebben a vitában *Usetty* Béla, *Payr* Hugó, *Petracsek* Lajos és *Scheuer Róbert* vesznek részt. A fővárosi képviselők hangsúlyozni fogják, hogy a kormány egyelőre csak *a fővárosi autonómia elvételéről beszél*, de ezt *a vármegyei reform és a többi alkotmányjogi korlátozás is követni fogja.*

Eddig nem sokat beszéltek az üzemi kérdésről, holott most *ez látszik a legfontosabbnak.* Az üzemi választmány élén az új tervezet szerint

a polgármester által kinevezett tisztviselő állana,

ennek az elnöklete alatt volna a hattagú választmány. *Ebből a hat tagból két tagot a polgármester jelölne ki és csupán négy tagot választana a közgyűlés.* Ezen kívül oda van delegálva az üzemi kormánybiztos, akinek vétó joga van. A legérdekesebb, hogy

az üzemi választmány hatásköre egyáltalában nincs szabályozva.

A kormánypárti képviselők felfogása szerint az üzemvezetés így egyszerűen lehetetlen, az ügyosztályvezető elnök azt csinálja, ami neki jól esik.

El akarják adni az Elektromos Műveket?

Nagyon sokat beszélnek arról is, hogy *a városhoz kiküldendő kormánybiztosnak joga van-e a főváros üzemeit eladni vagy bérbeadni.* Egyesek szerint ezt nem teheti meg az interregnum alatt, viszont ezt a körülményt tisztázni akarják a képviselők annál is inkább, mert hírek terjedtek el, melyek szerint arról van szó, hogy

a kormány esetleg nagyobb kölcsönt venne fel és ennek fedezetét a fővárosi üzemek tennék ki.

Ez a kérdés a rendkívüli közgyűlésen is szóba kerül. *Csilléry* András ugyanis indítványozni fogja, hogy

a közüzemi közszolgáltatások és közlekedési tarifák leszállításának kérdését tűzzék napirendre.

Ennek a rendkívül érdekes indítványnak, természetesen, politikai háttere van és *összefüggésben áll azokkal a városházán mindjobban megerősödő hírekkel, amelyek*

az elektromosművek állítólagos eladásáról szólnak.

Az elektromosművek ma tulajdonképpen eladhatatlanok, amennyiben *az ostendei egyezmény értelmében az elektromosművek bruttó bevételeire a külföldi hitelezőknek zárlati joguk van.* A kölcsönre kötvényeket bocsátottak ki az ostendei egyezmény megkötésekor és

ezek a kötvények külföldi hitelezők kezében vannak.

Eladni az elektromos műveket csak abban az esetben lehetne, ha ezeket a kölcsönkötvényeket előbb a főváros vagy az állam, amiről a városházi pártok körében beszélnek, *visszavásárolná. Ebben az esetben nem lenne akadálya annak, hogy*

egy külföldi, állítólag angol tőkeérdekeltséggel az elektromos művek eladására vonatkozóan megállapodhassanak.

Tekintettel ezekre a hírekre, fokozott érdeklődésre tarthat számot *Csilléry* András indítványa. *Ha a közüzemi tarifákat és így az elektromos egységárakat tetemesen* **leszállítják és ezt a leszállított árat hosszú időre** lerögzítenék, a külföldi tőkeérdekeltségnek nem állhat érdekében az Elektromos Művek megvásárlása, mert számításait nem találná meg.

Letartóztatták Kammerhofert, a stájer Heimwehr áruló vezérét

Bécs, január 23
(Az Est bécsi szerkesztőségének telefonjelentése)

Az osztrák kormány folytatja a legélesebb harcot a nacionálszocialisták ellen. Amint Az Est bécsi szerkesztősége értesül, tegnap délután

letartóztatták Kammerhoffert, aki másfél héttel ezelőtt a stájer Heimwehr élén egész csapatával átpártolt a nemzeti szocialistákhoz.

Letartóztatása a legnagyobb titokban történt, de Grácban hamarosan híre kelt. Hívei nagy tüntetéseket rendeztek, felvonultak. A rendőrség igyekezett szétverni őket, de eredménytelenül.

A nagy tüntetések során több rendőr megsebesült. Sok letartóztatás történt.

Kammerhofert még ma a Wöllersdorfi gyüjtőtáborba internálják.

Éles kirohanás a müncheni bíborosérsek ellen

Hannover, január 23
(Az Est tudósítójától)

A német kultúra birodalmi szövetségének propagandagyűlésén *Rosenberg* Alfréd, a nemzeti szocialista párt külpolitikai hivatalának vezetője,

éles kirohanást intézett Faulhaber müncheni bíborosérsek ellen,

akiről azt mondta, hogy *az ősgermán faji mozgalmat összehasonlította a bolsevizmussal.*

— Meg kell kérdezni a német népet, — mondotta Rosenberg — hogy *meddig hajlandó még türni az ilyen beszédet?!* Rágalmakkal illetik *Hitler* kancelárt templomi szószékekről azok,

akiknek mindennap el kellene menniök Hitlerhez, megköszönni,

hogy *még egyáltalán prédikálhatnak.*

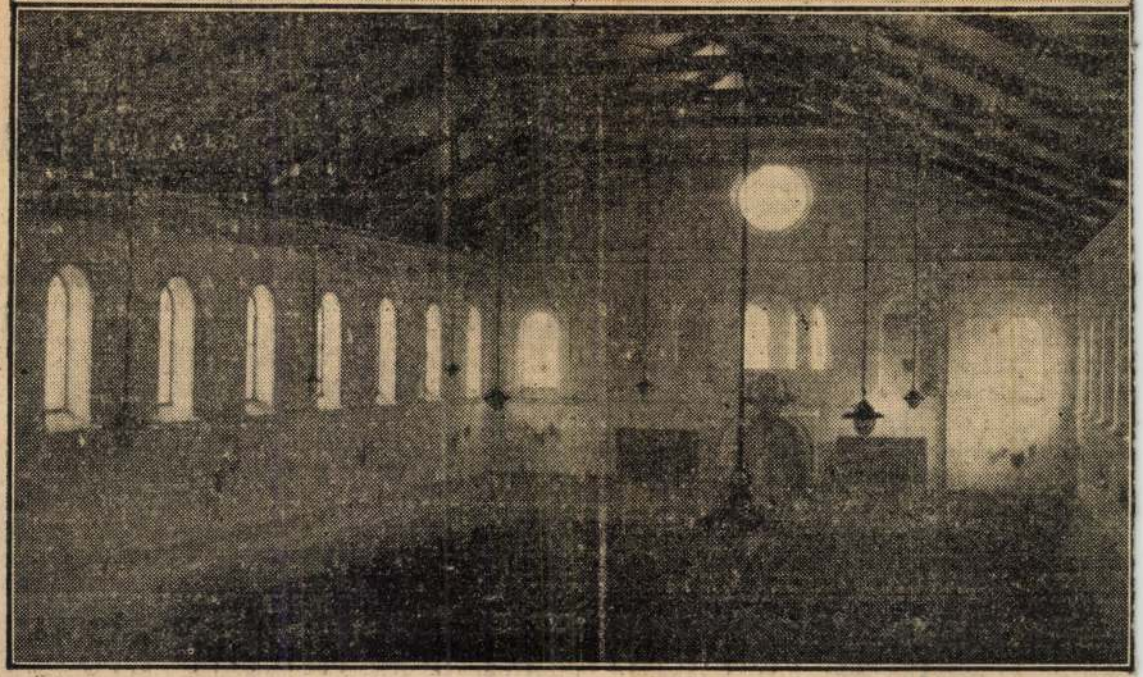

A NEMZETI LOVARDA,
amely most gazdát cserél.
...eti Múzeum vásárolja meg

...nházba
gyar

AZ ÉST

Szerda, 1934. január 24.

SZÍNHÁZ

Három Andersen-mese muzsikában

Kósa György

A Filharmóniai Társaság hétfői hangversenyének műsorán *magyar ujdonság* is szerepel: *Kósa* György, a fiatal magyar zeneszerző *meseszvitje.*

— Három Andersen-mese ez a szvit — mondotta nekünk Kósa. — Hangsúlyoznom kell azonban, hogy nem programzene a kompozició, csupán háromhangú. Az elsőnek címe: »A kanász«; a másodiké »A piros cipő«; a harmadik és befejező részé »A rendíthetetlen ólomkatona«. A nyár óta sokat dolgoztam: befejeztem harmadik szimfóniámat, írtam egy szólókantátét, amelyet *Basilides* Mária fog bemutatni és legújabb szerzeményemnek »Hat portré« a címe. Ezt hat kürtre és egy hárfára írtam.

*** A Vígszínház a határon túl is keres új színészt.** Színháza együttesének felfrissítése és kiegészítése állandó gondja minden pesti színigazgatónak és ezért nem ritka vendég a vidéki színházban a pesti direktor, aki »inkognitóban« érkezik, hogy megnézze a társulat valamelyik tagját, de érkezésének híre perszc percek alatt elterjed és az előadáson aztán minden szereplő »neki játszik«. Vasárnap *az erdélyi színészeket* nézte meg *Jób* Dániel, a Vígszínház igazgatója: két előadás — egy operettet és egy drámát — nézett végig [illegible]an, ahol most társulat tart [illegible] kikre volt

*** Alpár Gitta és Fröhlich Gusztáv Svájcba utazott.** *Fröhlich* Gusztáv, a népszerű német filmszínész, aki a minap könnyű operáción esett át, már meggyógyult és ma reggel a feleségével, *Alpár* Gittával *elutazott Budapestről.* A művészpár néhány hétre *St.-Moritzba ment téli sportra,* ahonnan Fröhlich Bécsbe megy, hogy ott megkezdje új filmjét, Alpár Gitta pedig visszatér Budapestre.

*** A belügyminiszter korlátozással engedélyezte Fodor László filmjét.** A Mozgóképvizsgáló Bizottság betiltotta *Fodor* László »Csók a tükör előtt« című filmjének előadását és mint a hivatalos lap ma közli, *a belügyminiszter most a filmet korlátozással engedélyezte.* A filmcenzura eredetileg erkölcstelennek ítélte a »Kiss before the Mirror« című Universal-filmet, amely Fodor hasonló című darabjának a filmváltozata, de a belügyminiszter utólag megváltoztatta a betiltó végzést azzal, hogy a filmet csak 16 éven felüliek nézhetik meg.

*** Vendégjáték — amíg készül az ujdonság.** Századik előadása után e héten lekerül a bécsi *Stadttheater* műsorából az »O du mein Oesterreich« című revű és a színház igazgatója: *Marischka* Hubert — mint *Bécsből* jelentik — *nem tudja, hogy egyelőre mitévő legyen e nagy színházzal?* Az a terve tehát, hogy a színház egész évadra szerződtett személyzetének fizetését *mindenesetre csökkenti,* egyrészét átviszi egy másik színházba, a *Theater an der Wien*-be és a Stadttheaterben *szombattól kezdve vendégszerepelteti a Josefstädter Theater együttesét,* hogy a vendégszereplés ideje alatt *elkészüljön a következő ujdonságra.* A szezón közepén ez a helyzet nem valami derűs színben mutatja a bécsi színházi állapotokat.

*** Németh M[illegible]**

Turai esélyek

RÓNA KATALIN

Pest megye észak-keleti felén, a Galga menti Turán talán még akadnak idős emberek, akik emlékeznek rá, milyen is volt, amikor a Schossbergerek csodálatos tündérpalotája teljes pompájában állt. Aztán akadnak szép számmal olyanok, akik a betűvetést tanulták a remekmívű épületből sebtében kialakított iskolában az államosítás után, s még többen élnek itt, akik már csak a romló, egyre romló állapotot látják.

Schossberger Zsigmond, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank alapítója és gyermekei 1890-ben bárói rangot kaptak. A családnak akkor már a birtokában volt a turai uradalom, amelynek központjában Ybl Miklós tervei nyomán építtették föl a francia neoreneszánsz stílusú kastélyt 1883-ban. Schossberger Zsigmond 1900-ban hunyt el. Ezután fia, Viktor örökölte a hatezer holdas uradalmat. Viktor halála után 1938-ban húgára, Klárára szállt a vagyon. Az 1945-ből származó iratok őt tüntetik fel a kastély tulajdonosaként.

Aztán jött az államosítás, iskolát rendeztek be a kastélyban. De a kegyelemdöfést valószínűleg a nyolcvanas évek eleje adta meg az épületnek. Ahogy Tóth István polgármester elmondja, 1981-ben a Lapkiadó Vállalat tíz évre szóló kezelési jogot kapott azzal a feltétellel, hogy miközben a szovjet lapok szerkesztőinek pihenőházat alakít ki, fölújítja az épületet. Hogy ebből mi valósult meg? Szörnyűséges, fakeretes „kutricák" a földszinten, némi építkezés a pincében... s a többi néma csönd. 1989-ben már látszott, a Lapkiadó csak a pusztulást „segíti", ezért tárgyalások kezdődtek a kastély eladására. Úgy mondják, „Lapkiadós" segédlettel jutott hozzá 125 millió forintért az indiai származású befektető 1991-ben. Hogy azóta sem történt semmi, a kastély állapota azóta is romlik, sőt immár végveszélybe került? Így igaz.

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal az elmúlt esztendő őszén a határozott fellépés mellett döntött. Az örökségvédelmi bírság, a kényszer-helyreállítás és végső érvként az állami tulajdonba való visszavétel esélye arra késztette a befektetőt, illetve az általa alapított Sura Kft.-t, hogy az állagmegóvást elindítsa, azaz átutalja az állagmegóváshoz szükséges költség egy részét. Ily módon az Architekton Rt. március első hetében nekilátott a legfontosabb állagmegóvási feladatnak, a tető helyrehozatalának. A tető felújítása Gergely Zsolt vállalkozási igazgató szerint 200 millió forintba kerül, s a tervek szerint ez év novemberében fejeződhet be. Arra a kérdésre egyelőre nincs válasz, hogy a milliárdos nagyságrendű teljes restaurálás mikor és kinek a költségére kezdődhet el.

Varga Kálmán elnök az állagmegóvás indulásának napján a polgármester, valamint az Architekton képviselője és újságírók társaságában bejárta a pusztulófélben lévő kastélyt. Akik ott voltak, láthatták a korhadt födémeket, az egykori termek padozatán még ott fehéredő hómaradványokat, a kilógó vastraverzeket, a tátongó űrt és a lapkiadós „építkezés" megszégyenítő nyomait. De a munkálatok megkezdésével az esélyt is a kastély helyrehozatalára!

Fotó: Galacanu Efstácia

A felújításra váró „tündérpalota"

Mentényi Klára Pasteiner-díja

SOMORJAY SELYSETTE

Mentényi Klára művészettörténész, az ÁMRK Kutatási Osztályának munkatársa 2003. március 5-én, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében rendezett éves közgyűlésén vette át a Társulat Pasteiner Gyuláról elnevezett tudományos díját. Ebből az alkalomból hangzott el az alábbi laudáció.

Hűség. Újra és újra ezzel szembesültem, amikor a mai délutánra készülve végiggondoltam, átolvastam Mentényi Klára szakmai megnyilvánulásait. Magam is meglepődve tapasztaltam, hogy ez az egy szó milyen kimerítően jellemzi és magyarázza az ünnepelt eddigi pályáját, amelynek eredményei – úgy vélem – Mentényi esetében sarkalatosnak minősíthető erényben gyökereznek.

Közös egyetemi évek után, azonos szakterületen baráti és műhelyszerű légkörben eltöltött, a napi robotban sokszor inkább „letöltött" húsz év során nemigen firtatja az ember, hogy a másik miért teszi úgy, amit tesz. Természetessé válik a minőség, ismerjük szakmai gondolkodását, tudjuk, hogy adott esetben mire számíthatunk, és zsigereinkben él az elismerés is. Érthető a meglepetés, amikor az ember azzal szembesül, hogy az elmúlt évek sokrétű, magas színvonalú munkájának hátterében egyetlen meghatározó eszmét vél felfedezni és ez a hűség.

Mentényi Klára az egyetemet elvégezve azonnal a műemlékvédelemben helyezkedett el és Dávid Ferenc iskolájában ismerte meg a szakmát. Abban az időszakban, amelyben – mint azt ő maga megfogalmazta Dávid Ipoly-díjának átadásakor – „az addig elszigetelt és csupán saját hagyományai szerint működő szakmából sikerült a műemlékvédelmet egy időre... közös és minden résztvevő által elfogadott diszciplínává tenni". Mentényi azt tanulta és azt tapasztalta, hogy a komplexitás nem opció a műemlékvédelemben, hanem a műemlékvédelem komplex diszciplína, amelyben a folyamat a tudományos megalapozottságú beavatkozástól a bemutatásig tart és ehhez a megismert igazsághoz a mai napig rendíthetetlenül hűséges maradt.

Felbecsülhetetlen értéke a magyar műemlékvédelemnek ez a rendíthetetlen hűség. Hiszen az elmúlt tíz év során egyre erősödő – nem minden előzmény nélkül való – elbizonytalanodás és irányvesz-

Aynhoe Park

A kastély a Country Houses Association (Kastély Egyesület) tulajdonában van. A közhasznú egyesületet 1955-ben alapították, azzal a céllal, hogy az akkoriban mindennaposnak számító kastélylebontási rohamban jó néhány értékes épületet, a körülöttük lévő kertekkel és földterülettel együtt a nemzet javára megmentsenek. A kastélyoknak pedig lakófunkciót biztosítottak, nyugdíjas emberek számára. A kastélyok emeleti részét tágas lakóegységekre osztották, és bérleti díj fejében a lakók fűtéssel, világítással, karbantartással, javítással, őrzéssel együtt teljes kényelmet élveznek. A kastély földszinti tereit eredeti formájukban megőrizve közösségi terekként hasznosítják, könyvtárszoba, szalon, étterem áll a bérlők rendelkezésére. Ezen túlmenően a közösségi terekben nyitott programokat is szerveznek, ahová a település lakói, vagy bárki érdeklődő bemehet, ezzel mintegy kis kulturális központként is működik az épület, és még bevételt is termel. A földszinti termeket a lakókat nem zavaró eseményekre (pl. esküvő) bérbe is adják (szintén a bevételek növelése céljából), s a hét meghatározott napjain az épület nyitva áll a látogatók előtt. Az épülettel együtt a rendben tartott kastélypark is rendelkezésére áll mind a lakóknak, mind pedig a látogatóknak.

A Country Houses Association jelenleg kilenc lakófunkcióval működő kastélyt üzemeltet.

Ez a helyszín hasonló példa volt arra, amit a brit kollégák Lovasberény esetleges hasznosítására ajánlottak. Lovasberény esetében az alaprajzi elrendezést és a külső megjelenést tartották megtartandónak, minthogy belül szinte minden megsemmisült. Ennek alapján a földszinti központi terek közösségi célú és külső bejárási lehetőséget is megtartó funkcióján túl a kastély egyéb részeit elképzelhetőnek tartják luxuslakások kialakítására, melyeknek fenntartását, a lakók hosszabb időre történő eltávozása esetére őrzését egy kezelő szervezet biztosítaná.

Chipping Camden

A helyszínen egy kastélynak a polgárháború után felrobbantott romja, és két különálló, hajdan a kastélyhoz tartozó épen maradt kicsi „vigalmi pavilon" található.

Az ingatlan tulajdonosa a Landmark Trust. Ezt a civil szervezetet az épített örökség megőrzésének céljával állították fel, egyben meghatározva azt a funkciót, amivel a megvásárolandó épületeket hasznosítják. Ez pedig a Magyarországon „kulcsosházként" ismert, üdülésre bérbe vehető szálláshely formája. A Landmark Trust általában kicsi, egyéb funkcióra nem alkalmas, furcsa, sokszor nehezen megközelíthető helyeken vesz meg ingatlanokat, de ezek a korhű bútorokkal berendezett, a mai higiéniai igényeket kielégítő átalakításokkal komfortossá tett különös kis házak nagy népszerűségnek örvendenek, és így a bevétel biztosítja az ingatlanok folyamatos karbantartását.

A két kicsi pavilon külön kibérelhető üdülőként szolgál, az egyikben épp vendégek voltak, a másiknak épp most folyik a felújítása, komfortosítása. A helyreállítás során – mint Angliában általában – arra törekednek, hogy az idők folyamán történt átalakításokat is a házhoz tartozó történet részének tekintve, a legutóbbi állapotot őrizzék meg.

Hartwell House

Hartwell House

Az épület és park a Historic House Hotels privát szállodalánc tagja. A szervezetet egy, nagy jövedelemmel rendelkező magánszemély alapította azzal a céllal, hogy néhány nagy értékű kastélyt megmentsen. Nagy ráfordítással luxus szintű szállodákat hoznak létre ezekben a kastélyokban, amelyek azután meglehetősen nagy bevételt is biztosítanak. A berendezésnél törekednek az épülethez illő, stílusos darabok kiválasztására, megterveztetésére, de – a funkcióhoz alkalmazkodva – nem törekednek arra, hogy minden bútor eredeti legyen. Maga az épület és a park viszont teljes mértékben a műemléki előírásoknak megfelelően állították helyre.

A kertben építettek egy új fürdőépületet is, amit sajnos az idő rövidsége miatt nem láthattunk.

Tárgyalások

Londoni tartózkodásomat a Hivatal egyéb szakmai kapcsolatainak és projektjeinek továbbfejlesztésére is kihasználtam.

Az English Heritage kollégáival folytatott megbeszélésen biztosítottak róla, hogy azok, akik a 2002. évi együttműködési munka keretében jelen voltak az Ózd-projekt megszületésénél, továbbra is vállalkoznak a szakmai konzultációra. Felhívták ugyanakkor figyelmünket az általunk is fontosnak tartott EU-s pályázatokra is (INTERREG stb.), s ígérték, hogy a hivatalt bevonják az ipari örökséggel kapcsolatos, több országgal (pl. Németország) szervezendő projektekbe.

A Hungarian Cultural Centre igazgatónőjével folytatott tárgyaláson előterjesztettem a 2003 novemberétől Nagy-Britanniában sorra kerülő egyéves kulturális évad programjai közé a Hivatal által elfogadott javaslatot. Két, már készen álló kiállítást ajánlottunk, a Hivatal és az Építészeti Múzeum által készített és a francia kulturális fesztiválon nagy sikerrel szerepelt *Modern Mozgalom – Építészet és Fotó 1930–1950* címűt, valamint az Iparművészeti Múzeumban nemrég bezárt Maróti Géza életműkiállítást. Bogyay Katalin mindkét kiállítási anyagot ismerte, s elképzelései szerint a már szinte kialakult programba a Maróti kiállítást lehet csak beilleszteni. A másik építészeti fotókiállítási javaslatunkat a Brit Építészek Intézetében megrendezendő, a kortárs magyar építészetet bemutató kiállítás miatt tartják kivihetetlennek, túlzottan megbillenne a program az építészet javára.

A Maróti-kiállítás megrendezéséhez a helyszín megkeresése okoz gondot, ugyanis Nagy-Britanniában 3-4 évre előre lekötötték az igazán fontos helyszíneket. Bogyay Katalin a BBC-hez fordul segítségért, minthogy a Maróti-hagyatékban sok tervet találtak a BBC-székház homlokzati dekorációira. Én pedig, Marótinak az Art Deco stílushoz való kötődése miatt, az English Heritage segítségét kértem ahhoz, hogy esetleg egy híres londoni Art Deco épületben kapjon teret az életműkiállítás.

Ybl Miklós

Épitette a híres Wenckheim kastélyt Ó Kigyóson, amelyet a 80 as években magyarország legszebb kastélyának tartottak. Nemet renaissance vizlésben épült Reszletesen leírva. A falba erősített kis márványtáblan ezolvasható: Épittetett 1875 évben gróf Wenckheim Frigyes ur és neje gróf Wenckheim Krisztina grófné által. A kastély 1879-ben kiszült el teljesen. s megnyitása 1882. jnnus 19 én történt

---

Az Ó-Kigyósi kastély. Vas Ujs 1882. 782. l (Eippel).

A FŐVÁROSI MOZIK MŰSORA MÁRCIUS 20-TÓL 26-IG

A szövegben a gyártó országot csak kezdőbetűvel vagy rövidítve jelöljük. Egyéb rövidítések: mb.: magyarul beszélő, *14 éven alul nem ajánlott; ** Csak 16 éven felülieknek; *** 18 éven felülieknek; K: kísérőfilm, H: híradót is játszanak. A budapesti mozikban jegyváltás az előadás kezdete előtt egy órával, aznapra és egy napra előre. Csak délután működő mozikban jegyváltás az előadás kezdete előtt másfél órával, aznapra és három napra előre.

A HÉT FILMBEMUTATÓI:

A MUSKÉTÁS (The Musketeer) Színes, feliratos amerikai film **Mammut, Hollywood Multiplex Duna Plaza, Lurdy Ház, Pólus, Palace Campona, Mom Park, Westend** MADAME SATÁ (Madame Satã) Színes, feliratos brazil–francia film** **Toldi** FÉLHOLT (Half Past Dead) Színes, feliratos amerikai film** **Mammut, Corvin Filmpalota, Hollywood Multiplex Duna Plaza, Lurdy Ház, Pólus, Palace Campona, Westend** A RÓZSA ÉNEKEI Színes magyar film* **Mammut, Corvin Filmpalota** A ZONGORISTA (The Pianist) Színes, feliratos német–francia-angol-lengyel film* **Mammut, Új Udvar, Művész, Puskin, Hollywood Multiplex Duna Plaza, Lurdy Ház, Óbuda, Kossuth, Palace Mom Park, Westend, Uránia**

BUDAPEST FILM
SZEMÉLYES FILMINFORMÁCIÓS SZOLGÁLAT
Telefonszáma: 459-5059
Személyes filminformáció,
felvilágosítás filmekről, moziműsorról!

MAMMUT MOZI (II., Lövőház u. 2–6.) A ZONGORISTA (német-fr.–angol-lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* 10, h1, f4, n7, 9 (83365). (7 Oscar-díjra jelölve). FÉLHOLT (am.)** 11, 1, 3, 5, 7, 9, éjjel 11 (91091). A MUSKÉTÁS (am.) 10, n1, f3, n8 (91094). A RÓZSA ÉNEKEI (magyar, Szilágyi A.)* f6, h8, éjjel 10 (11343). **Chicago** (am.)* h11, 1, n4, f6, h8, 9, éjjel 10 (91095) (13 Oscar-díjra jelölve). **Még egy kis pánik** (am.)* f11, f1, f3, f5, f7, f9, éjjel f11 (91090). **Isten városa** (brazil-fr.)** h5, n8, f10 (87723). **Solaris** (am.)* n11, h3, 5, 7, éjjel 10 (91089). **Álmomban már láttalak** (am.)* h4, n9 (91086). **A kör** (am.)** 10, f1, 3, f6, 8, éjjel f11 (91074). **Az órák** (am.)* n1, h5, f8 (91097) (9 Oscar-díjra jelölve). **Bánk bán** (magyar, Káel Cs.) 10, f1, 3, 5, f8 (11315). **Taxi 3** (mb. fr.)* 11, h1, f3, n5, n7, n9, éjjel n11 (80617). **8 mérföld** (am.)* f1, 5 (91066) (Oscar-díjra jelölve). **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) 10, h12, f2, n4 (91087). **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* este h10 (91068) (2 Oscar-díjra jelölve). **Dina vagyok** (norvég-svéd-dán-német-fr.)** h3 (87604). **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* h2, 6, éjjel n11 (91072) (Oscar-díjra jelölve). **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) n11, 12, f3 (86084) (Oscar-díjra jelölve). **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* 21–24-ig és 26-án de. n11 (91071) (6 Oscar-díjra jelölve). **28 nappal később** (am.)** éjjel 10 (83368).

CINEMA CITY CSEPEL PLAZA (XXI., Rákóczi út 154–170. Tel.: 425-8111) **Jégkorszak** (mb. am. animációs) 22–23-án de. n12. **Chicago** (am.)* f2, h4, 6, n9, 21–22-én éjjel f11 is. **Taxi 3** (mb. fr.)* 2, 4, 6, 8, 21–22-én éjjel 10 is, 22–23-án de. 12 is. **A kör** (am.)** n2, f4, h6, 8, 21–22-én éjjel n11 is, 22–23-án de. 11 is. **Kémkölykök 2** (mb. am.) n3, 22-23-án n1 is. **Még egy kis pánik** (am.)* n5, n7, n9, 21–22-én éjjel n11 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) 1, 3, 5, 22–23-án de. 11 is. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* f7, f9, 21–22-én éjjel f11 is. **Stuart Little, kisegér 2** (mb. am.) 22–23-án de. n12. **8 mérföld** (am.)* 1, n4, f6, h8, 21–22-én éjjel 10 is. **Elhagyatva** (am.)** f3, f7, 21–22-én éjjel f11 is. **Novocain** (am.)* f5, f9. **A kincses bolygó** (mb. am. animációs) 22–23-án f1.

CINEMA CITY ÚJ UDVAR (III., Bécsi út 38–44. Tel.: 437-8383) **A kincses bolygó** (mb. am. animációs) 22–23-án de. f12. A ZONGORISTA (német-fr.–angol-lengyel, francia nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* 2, 5, 8. **Az órák** (am.)* f2, h4, 6, n9, 21–22-én éjjel f11 is, 22–23-án de. 11 is. **Chicago** (am.)* f2, h4, 6, n9, 21–22-én éjjel f11 is, 22–23-án de. n12 is. **Jégkorszak** (mb. am. animációs) 2, 22–23-án de. 12 is. **My Big Fat Greek Wedding / Bazi nagy görög lagzi** (English version, eredeti nyelven, magyar felirattal). 4, 6, 8, 21–22-én éjjel 10 is. **Télapu 2 – Veszélyben a Karácsony!** (mb. am.) 22–23-án de. h12. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* n3, 5, h8, 21–22-én éjjel f11 is. **28 nappal később** (am.)** 6, 21–22-én éjjel f11 is. **Szentiván napja** (magyar, Meskó Zs.)* 4, n9. **Kémkölykök 2** (mb. am.) h2, 22–23-án de. h12 is.

CORVIN BUDAPEST FILMPALOTA (VIII., Corvin köz 1. Telefonos jegyrendelés: 459-5050, SMS-jegyrendelés a zárójelben lévő kód alapján: 06-30-350-1000). FÉLHOLT (am.)** 10, h2, f6, f8, f10 (91091). A RÓZSA ÉNEKEI (magyar, Szilágyi A.)* n11, h7, 9 (11343). **Chicago** (am.)* f11, h1, 3, n6, f8, h10 (91095) (13 Oscar-díjra jelölve). **Még egy kis pánik** (am.)* 10, 12, 2, 4, 6, 8, éjjel 10 (91090). **A kör** (am.)** 12, h4, 6, n9, éjjel f11 (91074). **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) f11, n3 (91087). **Taxi 3** (mb. fr.)* 12, h4, 7, h9 (80617). **Álmomban már láttalak** (am.)* f1, h5 (91086). **8 mérföld** (am.)* f3, h5 (91066) (Oscar-díjra jelölve). **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) de. 11 (86084) (Oscar-díjra jelölve). **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* f2 (91071) (6 Oscar-díjra jelölve). **28 nappal később** (am.)** éjjel f11 (83368).

HOLLYWOOD MULTIPLEX DUNA PLAZA (XIII., Váci út 178. Telefonos jegyrendelés: 467-4267, SMS-jegyrendelés: 06-20-467-4267) A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* h11, h2, f5, n8, éjjel 10. **Taxi 3** (mb. fr.)* n12, 1, 3, 5, 7, 9, éjjel 11. **Chicago** (am.)* 11, n2, f4, h6, 8, éjjel n11. **A kör** (am.)** f11, f2, h4, 6, n9, éjjel f11. **A kincses bolygó** (mb. am. animációs) 22-24-ig de. 11. **Harry Potter és a titkok kamrája** (mb. am.)* 23-24-én 1. FÉLHOLT (am.)** n7, f9, éjjel h11, 20–21-én és 23–26-ig 4 is, 20–21-én és 25–26-án de. f12, h2 is. A SZELLEMHAJÓ (am.)*** 26-án éjjel 12.01. DAREDEVIL – A FENEGYEREK (mb. am.)* 26-án éjjel 12.01. **Lord of the Rings – The two Towers / A gyűrűk ura – A két torony** (English version, magyar felirattal) n1. **Még egy kis pánik** (am.)* f11, n4, f6, f8, f10, 21–22-én éjjel f12 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) h11, f1, n3, n5. **Solaris** (am.)* h6, h8, h10, 21–22-én éjjel h12 is. **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* f11, h1, h3, h5, 20–24-ig és 26-án h7 is. **28 nappal később** (am.)** 20–24-ig és 26-án este h9, h11. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) n11, f1, 3, n6. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* f8, n10, éjjel 11. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* de. n11, h4. **8 mérföld** (am.)* f2, 7. **Catch Me If You Can / Kapj el, ha tudsz** (English version, eredeti nyelven, magyar felirattal)* este n10, 21–22-én éjjel h12 is. A MUSKÉTÁS (am.) 2, 4, 21–26-ig de. h12 is. **Álmomban már láttalak** (am.)* 20–24-ig és 26-án f7, h9, éjjel 11.

HOLLYWOOD MULTIPLEX LURDY HÁZ (IX., Könyves Kálmán krt. 12–14. Telefonos jegyrendelés: 467-4267, SMS-jegyrendelés: 06-20-467-4267) A ZONGORISTA (német-fr.–angol-lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* 1, 4, 7, éjjel 10, 22–23-án de. 10 is. **Még egy kis pánik** (am.)* f2, f4, f6, f8, f10, 21–22-én éjjel f12 is, 22–23-án de. f12 is. **Taxi 3** (mb. fr.)* n1, n3, n5, n7, n9, éjjel n11, 22–23-án de. n11 is. **Harry Potter és a titkok kamrája** (mb. am.)* 22–23-án de. 11. **Chicago** (am.)* f3, h5, 7, n10, 21–22-én éjjel f12 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) f2, n4, 22–23-án de. 10, h12 is. **A kör** (am.)** 5, f8, éjjel 10. **8 mérföld** (am.)* n2, 22–23-án de. n12 is. FÉLHOLT (am.)** f4, h6, 8, éjjel f11. **Star Wars II. rész – A klónok támadása** (mb. am.) 22–23-án de. h11. **Álmomban már láttalak** (am.)* h2, 4, 20–23-ig és 25–26-án f7, h9 is, 21–22-én éjjel 11 is. **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* 22–23-án de. h12. A MUSKÉTÁS (am.) 2, f5, h7. **28 nappal később** (am.)** este 9, 21–22-én éjjel n12 is. **Az órák** (am.)* n5, 20–25-ig h2 is. **Dina vagyok** (norvég-svéd-dán-német-fr.)** h7. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* este n10, 22–23-án de. n11 is. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) f1, 3, 22–23-án de. 10 is. **Bánk bán** (magyar, Káel Cs.) f6, 8. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* éjjel h11.

HOLLYWOOD MULTIPLEX ÓBUDA (III., Bécsi út 154. Telefonos jegyrendelés: 467-4267, SMS-jegyrendelés: 06-20-467-4267) **Még egy kis pánik** (am.)* f3, f5, f7, f9, éjjel f11, 22–23-án de. f11, f1 is. **Chicago** (am.)* f2, h4, 6, n9, éjjel f11, 22–23-án de. n12 is. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) f2, 22–23-án de. h11 is. A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* 4, 7, éjjel 10. **Taxi 3** (mb. fr.)* n2, f4, h6, 8, éjjel n11, 22–23-án de. 11 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) 1, 3, 22–23-án de. n12 is. **A kör** (am.)** n6, f8, h10. **Harry Potter és a titkok kamrája** (mb. am.)* 22–23-án de. f12. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* h3, h5. **28 nappal később** (am.)** este f10. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* h7. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* f2, 22–23-án de. 10 is. **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* n8. **8 mérföld** (am.)* 5, n10.

HOLLYWOOD MULTIPLEX PÓLUS (XV., Szentmihályi út 131. Telefonos jegyrendelés: 467-4267, SMS-jegyrendelés: 06-20-467-42676) **Taxi 3** (mb. fr.)* f2, h4, h6, 21–26-ig este h8, h10 is, 22–23-án de. 11 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) n3, 4, 22–23-án de. h11, f1 is. **Még egy kis pánik** (am.)* h2, n5, f9, 21–26-ig n7 is, 21–22-én éjjel f11 is, 22–23-án de. n12 is. FÉLHOLT (am.)** 1, 6, 8, éjjel 10. **Chicago** (am.)* f3, h5, 7, n10, 22–23-án de. 12 is. **Álmomban már láttalak** (am.)* 2, f10. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* f5, 22–23-án de. f12 is. **A kör** (am.)** f7, h9, 21–22-én éjjel h11 is. **8 mérföld** (am.)* f6. A MUSKÉTÁS (am.) n4, f8, 22–23-án de. f11 is.

KOSSUTH MOZI (XIII., Váci út 14. Tel.: 349-3771) A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, francia nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* f11, n2, 4, h7, f10. **Chicago** (am.)* h11, 1, n4, f6, h8, éjjel 10. **Taxi 3** (eredeti nyelven, magyar felirattal)* 10, n7, 20–25-ig 8 is. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* de. 12, este h10. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* h3, f5. „Szerda esti filmklub" **Bridget Jones naplója** (mb. angol–am.)* 26-án 8. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* 22–23-án h1. **8 mérföld** (am.)* n5, 20–21-én és 24–26-ig n11, n1, n3 is. **Solaris** (am.)* f7, f9, éjjel f11. **Jégkorszak** (mb. am. animációs) 22–23-án de. f11.

PALACE CAMPONA (XXII., Nagytétényi út 37–45. Jegyrendelés: 424-3333) **Taxi 3** (mb. fr.)* f3, f5, f7, f9, éjjel f11, 22–23-án f1 is. **Még egy kis pánik** (am.)* n2, n4, f6, h8, éjjel 10, 22–23-án de. n12 is. A MUSKÉTÁS (am.) n2, f4, h6, 8, éjjel n11, 22–23-án de. 11 is. FÉLHOLT (am.)** f2, h4, 6, n9, éjjel f11, 22–23-án de. n12 is. **Chicago** (am.)* h3, n6, h8, éjjel n11, 22–23-án n1 is. **A kör** (am.)** n4, h6, n9, éjjel h11, 22–23-án h1 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) 20–25-ig f3, n5, n7, 26-án 5, 22–23-án de. 11, h1 is. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* este h9. **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* h5, 7, n10. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) n3, 22–23-án de. h12 is. **28 nappal később** (am.)** f8, éjjel 10. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.)* 22–23-án de. f12. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* f2, f4, f6, f8, h10. **8 mérföld** (am.)* 5, f10, 22–23-án f1 is. **Álmomban már láttalak** (am.)* h3, n8.

PALACE MOM PARK (XII., Alkotás út. 53. Tel.: 487-5670) **Chicago** (am.)* 2, 5, h8, éjjel n11, 22–23-án de. 11 is. **Még egy kis pánik** (am.)* 3, h6, 8, éjjel n11, 22–23-án de. n11, f1 is. **Álmomban már láttalak** (am.)* h3, n9, éjjel f11, 22–23-án de. 10 is. **8 mérföld** (am.)* f6, 22–23-án n1 is. **Solaris** (am.) * 3, n6, f8, h10, 22–23-án de. f11, h1 is. **A kör** (am.)** 2, f5, h7, f10, 22–23-án de. h11 is. A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, francia nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* h4, 7, h10, 22–23-án de. n12 is. A MUSKÉTÁS (am.) n4, h6, n9, éjjel f11, 22–23-án de. f11, h1 is. **Taxi 3** (mb. fr.)* f4, 8, 22–23-án de. n11 is. **Az órák** (am.)* f6, éjjel 10, 22–23-án n1 is. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) h5, 22–23-án de. h12 is. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) 22–23-án de. 10. **Dina vagyok** (norvég-svéd-dán-német-fr.)** n3, f8, éjjel 10.

PALACE WESTEND (VI., Váci út 1–3. Jegyrendelés: 238-7222) FÉLHOLT (am.)** 11, n2, f4, h6, 8, éjjel f11. A MUSKÉTÁS (am.) n12, f2, h4, 6, n9, éjjel h11. A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* h11, 2, 5, 8. **Még egy kis pánik** (am.)* 10, 12, 2, 4, 6, 8, éjjel 10, 21–22-én éjjel 12 is. **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* f11, h1, n4, 20–21-én és 23–25-ig h6, éjjel n11 is, 26-án éjjel n11 is. **Chicago** (am.)* 10, n1, h3, n6, h8, éjjel n11. **A dzsungel könyve 2** (mb. am. animációs) n11, 12, f3, f5. **A kör** (am.)** f12, n3, n9, éjjel h11. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* h5. **Taxi 3** (mb. fr.)* 11, 1, 3, f6, f8, f10, 21–22-én éjjel h12 is. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) f11, 1, n5, 21–26-ig este h10 is. **Solaris** (am.)* n1, f3, n8, n10, 21–22-én éjjel f12 is. **Dina vagyok** (norvég-svéd-dán-német-fr.)** h12, n3, f5, h9. **Nemzetbiztonság Bt.** (mb. am.)* h7, 21–22-én éjjel n12 is. **28 nappal később** (am.)** h3, f9. **Az órák** (am.)* f1, 5, 21–22-én éjjel 11 is. **8 mérföld** (am.)* h11, n2, h4, 9. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* n7.

URÁNIA NEMZETI FILMSZÍNHÁZ (VIII., Rákóczi út 21. Tel.: 486-3400, 486-3414) A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* h6, 9, 20–21-én, 23-án és 25–26-án 4 is, 22-én f4, n7 is, 20–23-ig és 25–26-án h1 is, 24-én 3 is. **Bánk bán** (magyar, Káel Cs.) f9, 20–21-én és 23–26-ig h7 is. 22-én n7 is, 24-én h3, 5 is, 21–23-ig és 25-én f4 is, 20-án n2 is, 21-én és 25-én f2 is, 23-án 11, h2 is. **Himalája** (angol-fr.–svájci–nepáli)* 20–21-én, 23-án és 25-én 6, 8, 22-én f2, n5, 24-én h5, 26-án f7, 9. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) 20-án és 26-án f4, 21-én, 23-án és 25-én h4, 22-én 2, 23-án de. f12 is, 24-én f3. **Ének a csodaszarvasról** (magyar animációs) 22-én de. 11. **Harry Potter és a titkok kamrája** (mb. am.)* 22-én de. 11. **Stuart Little, kisegér 2** (mb. am.) 23-án de. 11. **A kincses bolygó** (mb. am. animációs) 23-án h2.

ARTMOZI-HÁLÓZAT

BEM (II., Margit krt. 5/B. Tel.: 316-8708) **A szibériai borbély** (Ny. Mihalkov)* 20-án 5. **Levél Amerikába** (szín. bolgár–magyar)* 20-án 8. **A bolond gránátalmafa** (magyar) 21-én 4. **Gyors bűfék, gyors nők** (am.)* 21-én 6. **Gosford Park** (angol, R. Altman)** 21-én 8. **Jégkorszak** (mb. am. animációs) 22-én 3. **Csokoládé** (am.) 22-én h5. **Isten nagy, én kicsi vagyok** (fr.)** 22-én h7. **Különvélemény** (mb. am.)* 22-én este h9. **Szilaj – A vadvölgy paripája** (mb. am. animációs) 23-án f3. **Iris** (angol)* 23-án 4. **Az óceánjáró zongorista legendája** (olasz)* 23-án h6. **Amelie csodálatos élete** (mb. fr.)* 23-án 8. 25-én 6. **Kikötői hírek** (am.) 24-én 4. **Nevem: Sam** (am.)* 24-én 6. **Malena** (olasz)*** 24-én n9. **Szürke bagoly** (am.) 25-én 4. **Végzetes véggiáték** (fr.–angol)* 25-én n9. **Simon mágus** (magyar)* 26-án 4. **Szembesítés** (Szabó I.)* 26-án 6. **Macska-jaj** (E. Kusturica)* 26-án 8.

CIRKO-GEIZÍR (V., Balassi B. u. 15–17. Tel.: 269-0904) Cirkó-terem: **Mortal Transfer – Végzetes hipnózis** (fr., J. J. Beineix)*** 20-án 5. **Stalker I–II.** (A. Tarkovszkij) 21-én 5. **Solaris I–II.** (A. Tarkovszkij) 22-én f5. **Fehér léggömb** (iráni, J. Panahi) 23-án f5. **Aranyhere** (sp., B. Luna)*** 23-án 6. **A kör** (iráni, J. Panahi) 24-én f5. **Mell és a Hold** (sp., B. Luna)** 24-én 6. **Gabbeh** (iráni) 25-én f5. **A tükör** (iráni, J. Panahi) 25-én 6. **Ki tudja?** (fr., J. Rivette) 26-án 5. **Faust 5.0** (spanyol)*** f8, 9. Gejzír-terem: **Ismeretlen kód** (fr.–német-román, M. Haneke)* 20-án 5. **Kiss Kiss (Bang Bang)** (angol, S. Sugg)** 21-én 5. **Lábad között** (sp., M. G. Pereira)*** 22–23-án 5. **2000 ahogy én látom... Az élet könyve** (H. Hartley)* 24-én 5. **Az ezredes úmak nincs, aki írjon** (mexikói-sp.-fr.) 25-én 5. **Második bőr** (sp., G. Vera)*** 26-án 5. **Tudatian tündérek** (olasz-fr., F. Ozpetek)* 20–23-ig és 25–26-án 7. „Japán filmklub", előadó Vígh Emőke: 24-én 7. **Kikujiro nyara** (japán)* 20-án 9. **Furcsa játék** (osztrák, M. Haneke)*** 21-én 9. **Hálószobák és előszobák** (angol, R. Troche)** 22–23-án 9. **Tango** (sp., C. Saura)* 25-én 9. **Macerás ügyek** (Hajdu Sz.) 26-án 9. Cirko Galéria: Kasza Gábor kiállítása.

EURÓPA (VII., Rákóczi út 82. Tel.: 322-5419) **Szentiván napja** (magyar, Meskó Zs.)* 20-án n9, 21-én 3, 24-én h5. **Rinaldo** (magyar)* 20-án 3, 24-én h5, 26-án h3. **Stuart Little, kisegér 2** (mb. am.) 22-én h3. **Lilo és Stich – A csillagkutya** (mb. am. animációs) 23-án h3. **Vándormadarak** (fr.) 23-án f5, 24–25-én 3. **Egy fecske csinált nyarat** (fr., C. Carion)* 20–21-én f5, 22-én és 24-én f7. **Iris** (angol)* 20-án 3, 25-én h5. **Egy fűről** (angol-am.)* 26-án n5. **Idióták** (dán)*** 20-án és 25-én n7. **A kárhozat útja** (am.)* 21-én n7. **A tökös, a török, az őr meg a nő** (fr.) 22-23-án f7. **A kísérlet** (német)** 21-én n9, 26-án n7. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* 22-én és 26-án n9. **Amerikai szépség** (am.)** 23-án és 25-én f9. **Traffic** (am.)** 24-én n9. **Üvegtigris** (magyar)* 20-án n7, 25-én n9. **Gosford Park** (angol)** 20-án és 26-án n9. **Szeretni bolondulásig** (fr.)* 20-án h5, 21-én és 25-én 3, 22-én és 24-én f9. **Harry Potter és a titkok kamrája** (mb. am.)* 22–23-án h2. **Sobri** (magyar) 24-én 3. **Novocain** (am.)* 22-én f5, 26-án h3. **A jade skorpió átka** (am., W. Allen)* 21-én és 25-én h5. **Bridget Jones naplója** (mb. angol–am.)* 23-án és 26-án f5. **A gödör** (angol)** 21-én f7. **Moulin Rouge** (am.)** 23-án n7. **Valami Amerika** (magyar)* 22-én n5, 23-án f9, 24-én f7. **Az utolsó hárem** (fr.–olasz–török, F. Ozpetek)** 25-én f7. **A Bourne-rejtély** (am.)* 26-án n7. **Álmatlanság** (am.)* 21-én f9.

KULTIPLEX (IX., Kinizsi u. 28. Tel.: 476-0116, 215-3388) **Harry Potter és a titkok kamrája** (mb. am.)* 22–23-án de. 12. **Szirmok, virágok, koszorúk** (magyar) 24-én 2. (Ingyenes vetítés!). **Szerelem** (magyar) 25-én 2. (Ingyenes vetítés!). **Félelem és reszketés Las Vegasban** (am.)*** 20–21-én 3, 24–26-ig 4. **Tigris és Sárkány** (kínai-tajvani-am.)* 20–21-én 5, 22-én 3, 24–25-én 6. **Kapj el, ha tudsz** (mb. am.)* 23-án 3. **A tökös, a török, az őr meg a nő** (fr.)* 24–26-ig 8. Kisterem: Békefilm-sorozat az Energia klub szervezésében **Ezrek mennek, beszélgetnek** (Horváth B.), **Ne az én nevemben** (C. Reeves) 20-án 7. Buharov-retrospektív program 1-jén 6, 24-én 8. Kisfilmek 20-án 9, 22-én 6, 26-án 7 (a kisfilmek részletes programja a szórólapokon) www.buharov.hu. A 34. Magyar Filmszemle legjobb rendezése díj dokumentumfilm-kategória: **Tiszta románc** (Surányi J.) 21–23-ig 8, 24-én 6. „Etnocinema" filmklub: Córesz (Vendég Groó Diana, Csillag Gábor) 25-én f6. Minden kedden 8 órától „Távolkeleti filmklub". Részletes programot lásd: www.off.hu-n.

HUNNIA (VII., Erzsébet krt. 26. Tel.: 322-3471) **Fűbenjáró bűn** (angol)* 20-án 4. **Kikötői hírek** (am.)* 20-án 6. **Amelie csodálatos élete** (mb. fr.)* 20-án 8. **Senkiföldje** (bosnyák-fr.–angol)** 20-án éjjel 10. **Fújd szárazra, édes** (am.)* 21-én 4. **Valami Amerika** (magyar)* 21-én 6. **Szerelemre hangolva** (hongkongi)** 21-én 8. **Mulholland Drive – A sötétség útja** (am.)*** 21-én éjjel 10. **A gyűrűk ura – A két torony** (mb. am.–új-zélandi)* 22-én f4. **Csavard be, mint Beckham** (angol)* 22-én h7. **Bridget Jones naplója** (angol–am. eredeti nyelven, magyar felirattal)* 22-én h9. **Novocain** (am.)* 22-én éjjel f11. **Asterix és Obelix: A Kleopátra küldetés** (mb. fr.) 23-án f4. **Gladiátor** (am.)** 23-án h6. **A nagy Lebowski** (am.)* 23-án n9. **Intimitás** (fr.–angol–német-sp.)*** 23-án éjjel 10. **Egy szirén szereime** (kínai)* 24-én 4. **Az Északi-sarkkör szereimesei** (sp., J. Medem)* 24-én 6. **Tanguy – Nyakunkon a kisfiunk** (fr.)* 24-én 8. **Mielőtt leszáll az éj** (am.)** 24-én éjjel 10. **A Titanic szobalánya** (sp.-fr.–olasz)* 25-én 4. **Charlotte Gray** (angol–fr.)* 25-én 6. **A Jade skorpió átka** (am., W. Allen)* 25-én 8. **Szétcsúszva** (am.)*** 25-én éjjel 10. **A Kelet az Kelet** (angol)* 26-án 4. **Az élet egy fütty szó** (kubai)* 26-án 6. **Egy fűről** (am.)* 26-án 8. **Vidocq** (fr.)** 26-án éjjel 10.

MŰVÉSZ (VI., Teréz krt. 30. Tel.: 332-6726) **Isten városa** (brazil–fr., F. Meirelles)** 2, n5, h7, n10. A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, angol nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* f2, 4, h7, f10. (7 Oscar-díjra jelölve). **Himalája** (angol-fr.–svájci–nepáli)* f2, f4, 20–25-ig f6, f10 is. **Baran** (iráni, M. Majidi)* f5, 20–25-ig f8 is. **Beszélj hozzá!** (sp., P. Almodóvar)** n5, 20–25-ig este n10 is (2 Oscar-díjra jelölve). **Lantana – Szövevény** (ausztrál, R. Lawrence)* 26-án f6. **Werckmeister harmóniák** (Tarr B.)* 22-én este f10, 26-án f8. **Szép napok** (magyar, Mundruczó K.)** n7, 8. **Intimitás** (fr.–angol–német-sp.)*** 22-én f3. **A szex és Lucía** (sp., J. Medem)** 20-án n3. **Chihiro Szellemországban** (mb. japán animációs, 10 éven aluliaknak szülői kísérettel) 21-én n3 (86084) (Oscar-díjra jelölve). **Ámen** (francia–német)* 23-án n3, 26-án 2. **Megváltó szex** (sp., L. Maná)** 24-én f3. **A zongoratanámő** (fr.)*** 26-án n3. **Amelie csodálatos élete** (mb. fr.)* 20-án 8. **Anyádat is** (mexikói–am.)** 26-án este f10 (Oscar-díjra jelölve). **Kelj fel, komám, ne aludjál** (magyar, Jancsó M.)* h8, 20–24-ig n7 is. **Szentiván napja** (magyar, Meskó Zs.)* 25–26-án n7. **A múlt nélkülözhetetlen ember** (A. Kaurismaki)* (Oscar-díjra jelölve), kísérőfilm: **Hotel Tubu** (Igor & Ivan. Buharov) 20–21-én és 23–26-ig este f10, 21–23-ig f3. **Mulholland Drive – A sötétség útja** (am.)*** 24-én 2. **Helyzetek és gyakorlatok** (am.)* 25-én f3. **A harcos és a hercegnő** (német, T. Tykwer)** 20-án 2.

ODEON-LLOYD MOZI (XIII., Hollán Ernő u. 7. Tel.: 329-2065, 42-2167) „OSCAR-NAPOK". **Shrek** (mb. am. animációs) 22-én 4. **Az élet szép** (olasz)* 22-én h6. **Szereimes Shakespeare** (am.) 22-én 8. **Billy Elliot** (angol) 23-án f4. **Tigris és Sárkány** (kínai–tajvani–am.)* 23-án h6. **Amerikai szépség** (am.)** 23-án 8. **Mindent anyámról** (spanyol)** 24-én 6. **Szömyek keringője** (am.)** 24-én 8. **Senkiföldje** (bosnyák-fr.–angol) 25-én 6. **Mephisto** (magyar, Szabó I.) 25-én 8.

ÖRÖKMOZGÓ (VII., Erzsébet krt. 39. Tel.: 342-2167) **Vihar után** (magyar némafilm, Sugár P.) **Rabmadár** (magyar némafilm, Sugár P.) 20-án f5. **Város a látóhatáron** (német, H. Galeen) 20-án f7. **Kobold** (német, H. Gaalen) 20-án f9. **A prágai diák** (német, H. H. Ewers) 21-én 5. **A keleti nyelvek tanára** (cseh, O. Rautenkranzová) **Bányászszerencse** (jug.-szerb, J. Novak) 21-én f7. Válogatás a Manaki testvérek filmjeiből (macedón) **Miss Stone** (jug.-macedón,. I. Mitrović) 21-én f9. **Pieds Nickeles kalandjai** (fr. rajzf.), **Odessza lángokban** (olasz–román, C. Gallone) 22-én f5. **A zsonglőr** (fr.), **Az öregség első jelei** (német, F. Hofer), **Amikor halott voltam** (német, E. Lubitsch) 22-én f7. **Lola Montez** (fr., M. Ophüls) 22-én f9. **Prágai diák** (német, H. Gaalen) 23-án f5. **Az utolsó éjszaka** (magyar némafilm, Janovics J.) 23-án f7. **Marlene Dietrich másik arca** (német–am., D. Riva) 23-án és 26-án f9. **A gyönyör** (fr., M. Ophüls) 24-én f5. **Namika** (magyar dok.-film, Péterffy A.), **Táncrend** (magyar dok.-film) 24-én f7. **Szemtől szembe** (jug.-horvát, B. Bauer) 24-én f9. **Little Voice** (angol–am., M. Herman) 25-én f5. **Marokkó** (am., J. von Sternberg) 25-én f7. **Lépés** (orosz–japán, A. Mitta) 25-én f9. **Lili Marleen** (német, R. W. Fassbinder) 26-án f5. **Atlantis királynője** (német, G. W. Pabst) 26-án f7.

PUSKIN (V., Kossuth L. u. 18. Tel.: 429-6080. Automata jegyrendelés: 429-6091/92, SMS-jegyrendelés a zárójelben lévő kód alapján: 06-30-350-1200) A ZONGORISTA (német-fr.–angol–lengyel, francia nyelven, magyar felirattal, R. Polanski)* h11, h1, h4, f6, n9 (83365) (7 Oscar-díjra jelölve). **Az órák** (am., S. Daldry)* h11, 1, n4, h7, 8, 9 (91097) (9 Oscar-díjra jelölve). **Bánk bán** (magyar, Káel Cs.) f11, f2, f4, h6 (11315).

SZINDBÁD (XIII., Szent István krt. 16. Tel.: 349-2773) **Amelie csodálatos élete** (mb. fr.)* 20-21-én és 25–26-án f5. **8 nő** (fr., F. Ozon)** 22–23-án h5. **Bazi nagy görög lagzi** (mb. am.)* h7, 20–23-ig és 25–26-án f9 is (Oscar-díjra jelölve) **Kelj fel, komám, ne aludjál** (magyar, Jancsó M.)* 20–22-ig n6. **Lantana – Szövevény** (ausztrál, R. Lawrence)* 23–25-ig f5. **Charlotte Gray** (angol–fr.)* 26-án f5. **Rinaldo** (magyar)* h7. **Beszélj hozzá!** (sp., P. Almodóvar)** n9 (2 Oscar-díjra jelölve). Galéria: Rezdülések – Havasi Mária kollázsai.

TABÁN (I., Krisztina krt. 87–89. Tel.: 356-8162) A. Wajda-sorozat: **Az ígéret földje I–II.** 20-án f6. **A márványember I–II.** 26-án f6. **Szentiván napja** (magyar, Meskó Zs.)* 20-án f9. Diáksorozat „Rendhagyó előkészítő a filmtörténet kezdeteiből" 21-én f4 (19901). **Moszkva tér** (Török F.)* 21-én n6. **Mindent anyámról** (sp., P. Almodóvar) 21-én h7, 23-án f9. **Eleven hús** (sp., P. Almodóvar)** 21-én

Közepes csoda a Schossberger-kastélyban

Ybl turai remekét a hetvenes években csaknem lebontották

Messziről és hunyorítva egészen szépséges látvány a turai Schossberger-kastély. A mesekönyvekbe rajzolnak ilyen csodapalotákat, temérdek toronnyal, zegzuggal, tetőt borító kéményerdővel, a masszív falakat díszítő sok-sok cirádával. De ha közelebb megy az ember, és a visszahúzó sárral dacolva megpróbálja körbejárni a varázslatos épületet, megkeseredik az öröme. A csupasz téglákat évtizedes ázás foltjai tarkítják, jó pár ablakban rég nem csillan üveg, a földszinti folyosó boltíveit rozsdás boltredőny takarja. Biztos, ami biztos.

Schossberger Zsigmond, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank alapítója aligha gondolta, hogy a fővárostól nem túl messze, a Galga mentén felépített kastélya egyszer ilyen szomorú sorsra jut. A pénzmágnás mindenből a legjobbat akarta: a kiegyezés utáni pezsdülés egyik legsikeresebb építészét, Ybl Miklóst kérte meg, hogy a vagyonához és társadalmi helyzetéhez méltó vidéki rezidenciát tervezzen neki. A megrendelő mintául a Loire menti kastélyokat választotta, felülvilágítós-galériás csarnokkal, díszteremsorral és lakószárnnyal, óratoronnyal és kilátóterasszal. Így született meg 1883-ban a szinte valószerűtlen látványt nyújtó, francia reneszánsz épület Tura kellős közepén.

Ybl a Schossberger-kastéllyal párhuzamosan tervezte az Operaházat is. Nem véletlen, hogy a stílus mellett néhány megoldás is visszaköszön itt, és abban sincs semmi meglepő, hogy Turán is az Opera – majd később a Parlament – belső díszítő festésének mestere, Scholtz Róbert dolgozott. A végeredmény boltozatos termekkel teli, lovagvárszerűen historizáló, mégis fölöttébb modern épület lett. A vízvezetéket a pincében fúrt artézi kút táplálta, míg a falban harminccentis légréteget hagyott a tervező, hogy az ott áramló levegő temperáljon és szigeteljen is. A kémények, bár kandallókürtőknek tűnnek, tulajdonképpen szellőzők. A kazán hőjét elosztó öntöttvas radiátorokból az épülethez csatolt, fűtött télikertbe is jutott: itt távoli vidékek növénykülönlegességeit gondozták a kertészek. A kastélyba igen korán bevezették a villanyvilágítást, de még étellift is szolgálta a Schossbergerek kényelmét.

A főbejárat kocsibehajtója fölötti timpanon közepén valamennyire ma is kivehető a család címere. A díszes barokk pajzson bárói korona: az építkezés után néhány évvel, 1890-ben kapta meg a család a bárói címet. Tíz évet élt még Schossberger Zsigmond, aztán fiára, Viktorra hagyta az uradalmat; tőle testvére örökölte.

Messziről szépséges látvány

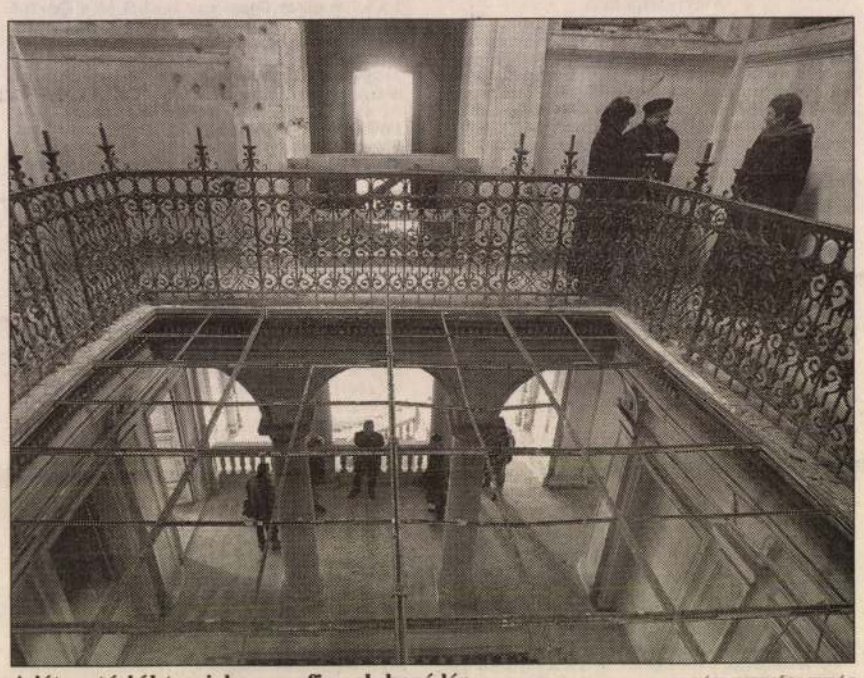

A látogató jól teszi, ha arra figyel, hová lép FOTÓK: TEKNŐS MIKLÓS

1944. november 19-én érte el a front Turát. Előbb orosz főhadiszállást, majd hadikórházat rendeztek be a kastélyban. 1946-ra, amikor a község általános iskola céljára átvette az épületet, eredeti berendezéséből gyakorlatilag már semmi sem maradt. *Tóth István* polgármester úgy fogalmaz, talán egy-két apróság, például egy zongoraszék azonosítható a környéken az itteni tárgyak közül. Az öntöttvas radiátorok viszont az úttörőmozgalom fémgyűjtési versenyeinek estek áldozatul.

Miután a kastély mind a kilencvennyolc helyiségét birtokba vették a gyerekek, tantermekké váltak a lakószobák és tornaterem lett a pálmaház. A pompás, dúsan festett előcsarnok üvegtetejét negyvenöt percenként megrezegtette a harsány iskolacsengő. 1974-re azonban felépült az új iskola a hajdani kastélyparkban, és az intézmény végre kiköltözhetett Schossbergerék egykori otthonából. Az épület magára maradt, így megindult a rendkívül gyors romlás. Egy 1979. szeptember 29-én sugárzott tévéműsor szerint a faluban is megoszlottak a vélemények a két évtizeddel korábban műemléknek nyilvánított kastély sorsáról. Polgár Józsefné, a nőbizottság elnöke művelődési központot látott volna szívesen Ybl remekében, Takács Gyula tanácselnök viszont így nyilatkozott: „Egyedüli megoldás véleményem szerint a lebontás. Ha erre *(mármint a fenntartásra – a szerk.)* nem kapunk állami támogatást, akkor össze fog dőlni, ezt pedig meg kell előzni lebontással."

Tulajdonképpen csoda, hogy nem így történt. A kastély azonban megúszta, mert a következő évben a Lapkiadó Vállalat térítés nélkül átvette a kezelői jogát. Nagy elánnal nekiláttak, hogy a „magyar nyelvű szovjet lapok szervezési és propaganda központjának céljára" helyreállítsák az épületet. A szerződés szerint tíz évük lett volna a munkára, mégsem jutottak a végére. A rekonstrukciót – merőben szokatlan módon – a pincében kezdték el, majd hamarosan abba is hagyták. 1991-ben aztán a Pallas Lapkiadó a gondjaira bízott műemléket egyszerűen eladta egy indiai származású üzletember érdekeltségének, a Sura Kft.-nek.

Ráday Mihály, aki örökségvédő műsorában többször is foglalkozott a turai kastély sorsával, 1995-ben még bejárhatta az épületet. Látta a pincében az egykori konyha és az ételtift maradványait, bebarangolhatta a Lapkiadó ténykedése nyomán durván elfalazott, apró szobákra szabdalt termeket. A mai látogató azonban jobban teszi, ha inkább arra figyel, hová lép. Ha például nekiindul a hengeres toronyban rejlő csigalépcsőnek, máris szaladnak megmenteni az életét: odafönt, a kilátóteraszon a legutolsó tél olyan pusztítást végzett, hogy jobb minél távolabb maradni tőle. Csak a toronyablakból bámulhatjuk a téglakémények liliomforma kovácsoltvas díszeit, meg a vakolatba karcolt, jövőnek szóló üzeneteket. Cirill betűs is akad közöttük.

A fogadócsarnokban és a környező szobákban még március elején is állt a hó. A födémek megroggyantak, mindenfelé korhadtan inog a padló. Az éveken át lyukas tető alatt szétmállottak a fafödémek, a legtöbb helyiségből pompás kilátás nyílik a csodás ácsolatú fedélszékre. Itt-ott kormos a fa: valamikor tűz is pusztított a kastélyban. A díszítőfestést inkább csak sejteni lehet, mint látni, a lépcsőházban pedig legfeljebb a szőnyegleszorítók gyűrűi mutatják, hogy valamikor régen minden másként festett itt. Most kupacokban áll a padlón a lehullott vakolat.

A Schossberger-kastéllyal tulajdonképpen az utolsó utáni pillanatban esett meg a régóta várt csoda. Tízéves, szinte groteszk huzavona után a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal új vezetői tavaly ősszel megelégelték, hogy a külföldi tulajdonos semmit sem tesz a műemlék megmentéséért. Élve a törvény adta lehetőséggel, kiszabták a lehető legnagyobb összegű, 125 millió forintos örökségvédelmi bírságot, és kilátásba helyezték, hogy „újraállamosítják" a sorsára hagyott kastélyt. Úgy látszik, ez végre cselekvésre ösztönözte a Sura Kft.-t, mert ez év elején megérkezett a kényszer-helyreállításhoz szükséges összeg első részlete. A 40 millió forintból a kivitelezésre kiválasztott Architekton Rt. hozzákezdhetett a tető megjavításához. A munkának ez a fázisa 200 millióba fog kerülni, és legalább novemberig tart.

Azt azonban továbbra sem tudni, milyen jövő vár a Schossberger-kastélyra. A tulajdonosnak a jelek szerint nincsenek konkrét tervei, a falu pedig tehetetlen. Bár a polgármester újra és újra elmondja, hogy termálvízre bukkantak az épület közelében, ami kellő vonzerő lehetne például egy szálloda számára, egyelőre csak annyi biztos, hogy a következő télen legalább tető lesz a műemlék fölött. A falak romlása azonban ettől még nem áll meg. Nem csoda, hogy kicsit szemrehányó Tóth István hangsúlya, amikor a megcsonkított park közepén álló, romos kastélyra mutat: ez itt Tura szimbóluma.

N. Kósa Judit

Pol Miklós. (Született 18/4 jún) április hó 16án Pécsett, jómódú kereskedő családban. Építészi tanulmányait a pécsi Technikán végezte 1828-1832 ~~1832 ben~~ 1832 évben, ~~a Hauszmann Alajos épí~~ ~~az országos építészeti igazgatósághoz került~~ ~~Bécsből hazatérve Pécsett működött, de működött és élt~~ ~~élt~~ ~~élt~~ (magánépítész) Midőn Pestre költözött Midőn visszajött Pestre, hogy a céhrendszer ~~eltörlése~~ ~~a magán gyakorlatot~~ az építészi mesterségét folytathassa, a képzőművészeti megnyerése céljából letállott Kömüvesmunkamar. A tanoncéves letelésére után Pollák Mihály építőmesterhez került a kinél négy évig működött. Részt vett a pécsi dóm gotizáló restaurációs munkáiban, a nemzeti múzeum ~~építésében~~ és a pesti Károlyi palota építésében. 1835-ben Prágában Koch József bécsi építőmester mellett működik, a ki ~~ott~~ a Rieger-gróf palotáját építette. 1839 év elején a münchani művészakadémiát látogatja, majd tanulmányutra megy Olaszországba, a mi maradandó befolyást gyakorolt egész jövő építészi tevékenységére. 1857 évben telepszik le Pesten. Munkái Budapesten: Magyar fiú líceum (Múzeum körut 7 sz. 1852-ből) Bécsi rendi u. 1 számú Garay fiú líceum (az első városi polgári fiúiskola) Erzsébet u. 26. sz. gr. Festetich palota (?) Erzsébet körút 34 sz. Nemzeti Casinó, Erzsébet körút 40 számú gr. Károlyi Alajos palotája ( ) Erzsébet utca 24 sz. gr. Degenfeld palota (?) Erzsébet u. 44 sz. gr. Pálffy palota (?) a régi Országház (1867) 3 hó alatt, Múzeum körut 43 sz. Geist fiú és u. o.

jobb ~~szerepet~~ sikert ért el?

P. 1846-ban Ujvári Ádámban Miskolcz Zsidónál nősült meg, a kinek családjának művészi hajlamait is örökölte.

AJÁNLAT.

Alólirott ..... ezennel kijelent ..... hogy a .....
épitendő ..... felépitése alkalmával
teljesitendő ..... munkát az ide mellékelt
költségvetési kivonatban körülirt minőségben és az abban
által ..... kitett egységárakért, illetve azokból ..... °|₀ azaz
..... százalék árengedménynyel, összesen ..... kor.
..... fillér azaz ..... korona
..... fillérért elvállal .....

A vállalati általános és különleges feltételeket ismer ..... s
mag ..... at azok határozatainak alávet ..... a vállalati összeg
5 °|₀-ának megfelelő bánatpénzre vonatkozó letéti elismervényt
ide mellékelt .....

..... 19 ..... ho ..... n.

.....

mint tanu

.....

vállalkozó

.....

mint tanu

Ybl

41 sz. a. Roth féle bérházak, Egyetem u. 2 sz. és Muzeum körut 18 sz. ~~Egy~~ Első Hazai Takarék székházai, (1860 körül), A Kálvin téri szökőkút, Vámház körut sz. Ybl-téri bérpaloták és Várbazár lépcsőzete ( ) Királyi várkerti épületei, kir. várpalota kőszikmavárosi szárnya, Lánchid u. 19 sz. Gr. Széchenyi Béla palotája, Tőutca 1 sz. Lánchid épület, Rác fürdő, Erzsébet sós fürdő, Egyesült jöv. tak. pénztár palotája a Lánchid téren, (első kőhomlokzatú ház Budapesten), A mangitniget alsó fürdőháza és fölső fürdőpalotája, Vámház (1870-75), Bakács téri templom (1867-69) 1885-i kiállítás királypavillonja (Gerband) Szt. István templom (1879-84). A ganz féle sírcmlék ~~és~~ és operaház (Koronázódomb kerítés a ligetben ?)

Vidéken: A csurgói gr. Károlyi István-~~ka~~, az ökiglósi Wenckheim trigyes, tótmegyeri és a stomfai gr. Károlyi Lajos, a surányi gróf Berthold, a hegyesi gr. Apponyi, a marcalii gr. Széchenyi, a lengyeltóti Inkey Zsigmond, a vesprém palotai gróf Waldstein, a mácsai gr. Károlyi Tibor, a gerlai gr. Wenckheim Károly, a dobozi gr. Wenckheim Pezső, a kétegyházai gr. Almássy, a parádi gr. Károlyi kastélyok, a nagykárolyi vármegyeház, vendéglő és templom átépítése, a malachai és irsai sírcmlékek, a hódmezővásárhelyi templom átépítése, a fothi templom (1846-51) kaplonyi templom helyreállítása. Tanítványai (: Schickedanz Albert, Schmahl Henrik, kozul) válnak ki. Meghalt 1891, jan. 22 én. Hamvai a kerepesi uti temetőben nyugosznak, sírcmlékét Schikedanz (!) tervezte

/.

Ybl Miklós

Dr Lechner Jenő kézirata

AJÁNLAT.

Alólirott ..... ezennel kijelent ..... hogy a .....
épitendő ..... felépitése alkalmával
teljesitendő ..... munkát az ide mellékelt
költségvetési kivonatban körülirt minőségben és az abban
által ..... kitett egységárakért, illetve azokból ..... °|₀ azaz
..... százalék árengedménynyel, összesen ..... kor.
..... fillér azaz ..... korona
..... fillérért elvállal .....

A vállalati általános és különleges feltételeket ismer ..... s
mag ..... at azok határozatainak alávet ..... a vállalati összeg
5 °|₀-ának megfelelő bánatpénzre vonatkozó letéti elismervényt
ide mellékelt .....

..... 19 ..... ho ..... n.

Ybl nél dolgoztak: Graf Lajos
Jakabffy
Schmahl 1871
Lihi Kedant
Sturm
Fort Lajos
Györgyi Géza
Herrick?
Unger Emil?

.....

mint tanu

.....

mint tanu

vállalkozó

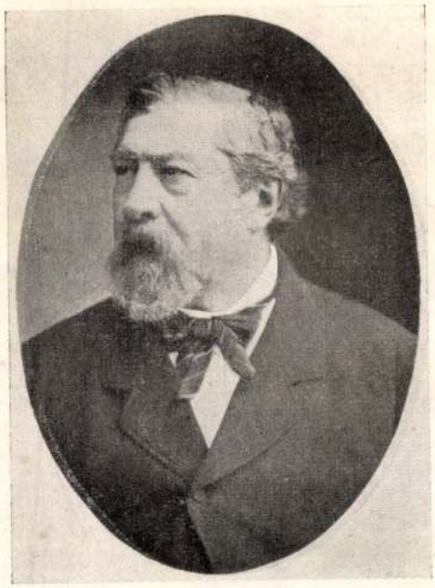

YBL MIKLÓS

II.

ıgnagyobb magyar épitőművész: Ybl Miklós. (1814—1891.)

ak, kiket nemcsak ko-
is bámul, nemcsak a
a pályatársak is elis-
ajonganak körül, mint
naguk között, s nevé-
ramm, irány és vitát
volt *Vörösmarty Mi-*
yenlő nagy és tisztelt
ivész. Majdnem kor-
társak is voltak. Vörösmarty 1800-ban, Ybl 1814-ben született. Mindkettő Fehérmegye szülötte, mindkettő nagy, sőt a legnagyobb magyar alkotó művész. Egyik a tollal, másik az irónnal vívta ki a diadalát, alkotta meg örökbecsű műveit. De míg Vörösmarty Mihálynak Fehérvár szobrot emelt, pedig Kápolnásnyéken született, addig saját gyermekének, a fehérvári születésű *Ybl* Miklósnak elfeledtek méltó emléket állítani, csak egy utcát és a reáliskolát *nevezték el* a nagy mesterről. Érdekes, hogy Ybl Miklós születésének századik évfordulóján felébredt a nemzet lelkiismerete eme nagy fia iránt, s bár állami támogatás nem történt, a műszaki körök egy *Ybl-emléktábla* létesítését határozták el a nagy művész székesfehérvári szülőházának megjelölésére. De kitört a háború és az emléktáblát még máig is hiába várja a fehérvári Fazekas-utcai ház. Háború után, a százéves évfordulókor történt felajánlás és ígéret feledésbe ment teljesen. Kötelességemnek tartom, mint a nagy Ybl Miklósnak igazán kicsi utóda, de földije és pályatársa, hogy felemeljem szavamat a legnagyobb magyar építőművész emlékezetének fehérvári megörökítése ügyében, hogy egy utánunk jövő generáció el ne feledje még nevét is annak a nagy magyar férfiúnak, ki legbecsesebb kultúrértékeink között is a legelsők között van, ki Magyarországot, annak fővárosát, Budapestet naggyá, az egész világ előtt bámulttá és elismertté tette.

Nagyon szereti a vidék Budapest népét mintegy nemzetközinek, elismeréssel és hálával nem sokat törődő típusnak feltüntetni. Nos, hát Budapest nagy építőművésze halála után már öt évre hatalmas szobrot állított a nagy mesternek a Duna-parton, a királyi Vár Duna-parti monumentális feljárója előtt, melynél a leleplező beszédet maga *Hieronymi* Károly v. b. t. t., volt kereskedelemügyi miniszter mondotta, többek közt így emlékezve meg Yblről:

„E szobrot Ybl Miklósnak a kortársak hálás elismerése és pályatársainak, barátainak kegyelete emelte. Budapest ujjá, naggyá építői között első volt, nem csak idő szerint, de első pályatársai között is, kik őt szerénységének ellenére is önként mesterüknek tisztelték, önként választott vezérükként követték. Ybl első volt a munkában is, melyet ritka mértékben bíró volt. Budapest ujjáépítése méltó teret nyujtott Ybl Miklós művészi ihletének és zsenialitásának. A fóti templom, a Ferencvárosi templom, a lipótvárosi bazilika, az Opera, a Vámház, a királyi-várkerti építkezések, a Margit-sziget csodás szép épületei hirdetik művészi dicsőségét. A későbbi utókorban művészi alkotásai fogják korának egyik főjellemvonását szolgáltatni; annak a szerény munkásnak, aki sem hadvezér, sem államférfi nem volt, aki nem gyakorolt kortársai sorsára döntő befolyást, annak fogja a mai nemzedék azt a dicsőséget köszönni, mely művészetéből minden időkre szétárad. Ő volt a nagy úttörő művész, aki kijelölte pályatársainak — kik rajongtak érte — a haladás ösvényeit. Jellemének nemes vonásai kartársainak emlékében elmosódni nem fognak soha. Azért emelték ők közadakozásból e szobrot nagy mesterüknek, hogy lerójják a kegyelet, tisztelet és szeretet adóját atyai jóságú vezérükkel szemben, ki nagy szerénységében soha ilyesmiről nem is álmodott".

A pompás szobormű *Mayer* Ede alkotása, ki azt országos pályázat útján első díjat nyert pályaműve alapján készítette el, Ybl pályatársainak közadakozásából.

A szoborművet *Gerlóczy* Károly, Budapest akkori polgármestere vette át, hiszen *Ybl* 30 éven át volt tagja a főváros törvényhatóságának. Mint a polgármester rámutatott, „az ő szerénysége minden képzeletet felülmult, aki saját egyéniségéről, művészetéről, mindig mélyen hallgatott, viszont a közügyek terén olyan férfiú volt, akit méltán állíthatunk a jövő elé mintaképül. Míg élt, a főváros közönsége büszke volt arra, hogy őt polgárai közé sorozhatta, halála után mindenkor kegyeletes emlékezettel lesz iránta".

Csak azt említjük itt meg — jellemzésül nagyságára — a Mérnökegyleti Közlöny

bronzzal, gazdag stílszerű szobrászdísszel, hatásos festésekkel dolgozhattak, neki az idegen (Bécs) kritikai beavatkozásokon felül a szerény anyagi eszközök is határt szabtak monumentális elgondolásainak végrehajtásában. Ennek ellenére is elragad részletképzéseinek ötletességével és fínomságával, merész boltozású téralakításainak eredetiségével és forma gazdagságával. Míg kortársai szigorúan ragaszkodtak az antik előmintákhoz, Pollack építőművészi gondolatai a szigorú klasszikus keretek közt is egy gazdag fantáziájú művészegyéniség szárnyalásai. Az ő fínom arányú térkompozíciói nélkülözik azt a sablonosságot, amit a világhírű német mesterek művein tapasztalhatunk.

Pollack Mihály legnagyobbszabású műve kétségtelenül a Nemzeti Múzeum épülete. Ő maga a megbízás napjától annyira egész erejét ennek az épületnek szenteli, hogy mikor József nádor a rendek által tervbevett országház tervezésére kéri fel, szerényen elhárítja magától, hogy nem vállalhatja, míg a múzeum építkezésével előrehaladottabb stádiumba nem jutott.

Pollackot a Ludoviceum és a Vigadó építése alapján a bécsi akadémia is tagjává választotta és amint kitüntetésként szokás volt, „k. k. Architekt"-té avatta. 1825-ben a kir. herceg-nádor alapította szépészeti biztosság tagjává választották. Ebben a tisztségében széleskörű befolyást gyakorolt a fejlődésnek indult, s főleg az árvíz pusztításai után ujjáépülő Pest városszabályozó munkáira is.

Pollack Mihály 1855 január 5-én halt meg. Özvegye és gyermekei 1856-ban *Monti* által faragott mellszobrát ajándékozzák a Múzeumnak, hogy — amint azt külföldön szokásosnak tudják — „legkiválóbb alkotásában őrizze az ő emlékezetét..."

(1896, 116. old.) tanusága sezrint, hogy a szobor leleplezésen br. *Bánffy* Dezső miniszterelnök, *Wlassits* Gyula kultuszminiszter és *Fehérváry* Géza honvédelmi miniszter is jelen volt, a főhercegi udvar és egyéb hazai kiválóságokkal együtt. Érdekes feljegyezni, hogy az *Ybl*-családot a mester fia, *Félix* és neje, továbbá unokaöccse, *Ybl* Lajos budai várkapitány képviselték, kik a főhercegi sátorban állottak.

Sajnos, minden kutatásom ellenére a mester magánéletéről, családi körülményeiről, feleségéről, utódai sorsáról semmit sem találtam. Mint egy üstökös tünt fel a magyar élet firmamentumán és úgy is tünt el nyomtalanul. Csak alkotásai hirdetik nagyságát és várkerti szobra előkelő nyugalmát, arcán tündöklő jóságát és nemességét.

Tudjuk, hogy Klosterneuburgi eredetű családból *Sézkesfehérvárott* született. Édesanyja lisztkereskedő volt. Az *öreg Ybl Miklós* sírja ott van a lovasberényi úti ú. n. *csutora*-tefetőben, a kápolna mögött közvetlenül, egy óriási kőlap fedi a sírt, melyen csak e név áll: „Ybl Miklós". A fiú holtteste már a székesfőváros által adományozott díszsírhelyre került és a Mérnökegyleti Közlöny (l. 1891 2. sz., 65 o.) szerint az Egylet akkori nagynevű elnöke mondott sírja fölött gyönyörű bucsúztatót, mely híven visszatükrözi azt a csodálatos nagyrabecsülést, mely *Ybl* Miklós iránt megnyilvánult. „Könnyink elvésztésed felett nemcsak most hullanak — mondta *Tolnay* elnök —, de hullani fognak mindaddig, míg kortársaid közül egy is él és mindannyiszor, ahányszor reád emlékezni fognak. Te legjobb családfő, Te hű és önzetlen barát, Te a művészetnek és tudománynak lelkes bajnoka és felszentelt papja, Te igaz hazafi, ki a haza legszorgalmasabb munkása voltál. A Te nemes lelked és fennkölt szellemed halhatatlan lesz nemcsak a mennyben, de itt a földön is — mondta zokogva a nagy mérnök-elnök. Alkotásaid mennyei ihletet árasztanak, mely egész lényedet betöltötte. Korszakot állítottál nemes és magasztos ízlésű műveidben, hisz Te *voltál az*, aki e hazában az építést művészetté emelted. A Te nemes lelked, a Te magasztos szellemed mindazokra kiárad, kik műveidet valaha is látni fogják. Igy nemcsak a ma élőknek, hanem a késő utókornak is megszerezted elismerését és bámulatát.

Nem hiába éltél, nem hiába fáradoztál a földön, mert működéseddel kiérdemelted az örök életet. Fennkölt szellemed és nemes szíved által érdemelted ki. Legyen mennyei osztályrészed oly gazdag, amily gazdag szellemi hagyatékod e földön. Isten Veled".

Meg kell éreznünk e búcsúzó szavak mögött is a csodálatos tiszteletnek, szeretetnek és nagyrabecsülésnek hangját, mely e nagy férfiút már életében körül övezte. De hogy a ma gyermeke is lássa, hogy mi volt az a kincs, az a hagyaték, mellyel Ybl Miklós házáját megajándékozta, soroljuk fel alkotásait!

Ybl nagy alkotásra kész lelkét *Károlyi* István, fóti gróf fedezte fel, a lelkes mecénás főúr, és nagy magyar hazafi, akit a szabadságharc leverése után kétévi várfogságra ítéltek és 150.000 forint pénzbírsággal sújtottak azért, mert a Honvédelmi Bizottmánytól elfogadta az ezredesi rangot. (l. dr. *Thury* Károly: a fóti templom, 9. old.) Ez a dicső jellemű gróf a fiatal, alig harminc éves Ybl Miklósra bízta kegyúri templomának tervezését még 1845-ben. Ybl megfelelt a bizalomnak. Csodálatos szépségű, eredeti, monumentális temploma cca 10 évig épült (máig sincs felszentelve!) és építészeti arányosságának, gyönyörű egysége, a díszítő elemeknek, a vonalvezetésnek megkapó összhangja mesterművé avatja e templomot, melynek stílusa a mult század közepéén divatba jött neoromán, — a pesti Vigadó stílusa, — arab és mór díszítő motivumokkal.

Ilyen templom nincs az egész világon, oda kellene vinni az idegeneket, hiszen itt áll Budapest határában ez a csodálatosan szép alkotás, melynek összes terveit és számláit elkészülte után a gróf elégette.

Ybl másik nagyszabású templom-alkotása Budapesten a Bakács-téren emelt román stílusú plébánia templom, majd a Lipótvárosi bazilika, melyet már olasz reneszánsz stílusban alkotott.

Ybl 1851-ben telepedett le Budapesten végképen, ahol 40 évig élt és dolgozott. 1891 jan. 22-én 77 éves korában halt meg.

Legelső Budapesten épített háza az *Unger*-féle bérpalota a Múzeum-körút 7. szám alatt. Modern román stílusban épült. Majd sor kerül a Széchenyi u. 1. szám alatti *Ganz*-féle bérpalotára, melynek udvara érdemel különösen említést, nyílt, vasoszlopos udvari folyósóival. A Múzeum körül épülnek tervei szerint a következő hatalmas alkotások: a *gr. Festetics*-palota (Eszterházy-utca 26), a *Nemzeti Lovarda* (Eszterházy-utca 34). 1860—1866 közt épül a *gr. Károlyi Lajos*-féle palota (Eszterházy-utca 40), a *Dégenfeld*-palota (Eszterházy-utca 24), a *Pálffy*-palota (Eszterházy-utca 44) és a régi *Országház*, melyet 1867-ben három hónap alatt épített a Sándor-utcában. A *Geist*-féle (Múzeum-körút 43) és a *Róth*-féle bérház (Múzeum-körút 41). Az Első Hazai Takarékpénztár palotája az Egyetem-utca 2. szám alatt, melyet 1860-ban emelt. Ugyanennek a pénzintézetnek a Múzeum-körút 14. szám alatt épített palotát. A kálvintéri szökőkút is Ybl alkotása. Budán, a mai Ybl Miklós-téren lévő bérpalotákat is ekkor építette. Itt épült *Széchenyi Béla* gróf palotája (Lánchíd-utca 19) és a Lánchíd épület (Fő-utca 1) alatt. Fürdőket is épített (a *Rác-fürdőt* és az *Er-*

Ybl Miklós

zsébet sósfürdőt), valamint a *Margitsziget összes* építményeit. Az *Egyesült Fővárosi Takarékpénztár* Lánchíd-téri bérpalotája (az első kőhomlokzatú ház Budapesten) szintén az ő műve.

A kir. Vár-palota kibővítési terveit Ybl készíti el és vezeti annak építését 1875-től haláláig. A várkert dunaparti oldalának architektonikus kiképzése: terraszok, lépcsők, pergolák, valamint a *Várkert-bazár* és a tornyos, *bájos Várkert-kioszk* mind, mind *Ybl* művészi létesítményei. 1870—75. közt építi a dunaparti hatalmas *Vámpalotát*, 1867—69-ben a bakácstéri templomot, 1885-ben az *országos kiállítás király-pavillonját* (most *Gerbaud* nyári kioszkja), élete végéig a lipótvárosi Baizlikát és 1879—1884-ig a magyar királyi Operaházat.

De Ybl nemcsak Budapestet tette széppé és világvároshoz méltóvá, hanem vidéken is működött, szebbnél szebb alkotásokat hozva létre.

Gróf Károlyi Istvánnak Csurgón, *Wenckheim Frigyes* grófnak íÓkígyóson, *Károlyi Lajos* grófnak Surányban, *Apponyi* grófnak Hegyesen, *Széchenyi* grófnak Marcalin, *Inkey Zsigmondnak* Lengyeltótin, *Waldstein* grófnak Veszprémpalotán, *Károlyi Tibor* grófnak Macsán, *Wenckheim Károly* grófnak Gerlán, *Wenckheim Rezső* grófnak Dobozon, *Almássy* grófnak Kétegyházán, *Károlyi Mihály* grófnak Parádon épít kastélyokat, sírboltokat: Malackán és Irsán. *Nagykárolyban* megyeházat, vendéglőt és templombővítést, *Hódmezővásárhelyt* templom átalakitást végez. Neki tulajdonítják a *csákvári templomot* is. *Székesfehérvárott* is épített bérházakat és szállodát.

Munkásságának e szinte beláthatatlan sorozata Ybl Miklós csodálatos munkabírásának bizonyítéka és annak a fáradhatatlan szorgalomnak, amellyel több mint öt évtizeden keresztül meg nem szünt dolgozni. A folytonos haladás és fejlődés: ez Ybl iskolája, amelyet végig járt. Maga ifjúkori idejétől késő öregsége utolsó napjáig folyton tanult, folyton haladt, fejlődött és a tapogatódzás első kísérletei helyébe mindig érettebb és tökéletesebb alkotások léptek, míg végre az általános elismerést nyert remekeknek adtak helyet. „Utolsó műveit már azzal a biztos nyomú kiírt tollal fogalmazta, amely őt a műtörténelem méltó alakjává emelte". (Ney Béla.)

Mindig megtudta találni az építőművészeti formát, amely az idők szellemének, a kor szükségleteinek megfelelt.

Érdemeinek elismerését még életében megérte: a főrendiház tagja lett. Számos külföldi egyesület és társulat választotta tagjai közé. A Ferenc József-rend lovagkeresztjét, a Lipót-rend kiskeresztjét és a lovagi rangot kapta meg királyának kegyelméből. Ybl Miklós érdemei közé tartozik végül az is, hogy maga körül egész művészi generációt nevelt nemzetének. (Ép. Művészet 1907, 7. sz.)

De nemcsak művészeket nevelt Ybl, hanem kiváló iparosokat is. Ezirányú működése beláthatatlan értékűvé vált a magyar ipar szempontjából. Előtte a kő és márvány nem volt építő-anyag nálunk. Nem mertek hozzányúlni, nem merték alkalmazni. Ybl megtanította rá a kőfaragókat és az építtetőket egyaránt. A múlt században divat volt minden ipari terméket külföldről beszerezni. Ybl megmutatta épületein, hogy a magyar ipar versenyezni képes a külföldivel. Magyar kőfaragók, asztalosok, lakatosok készítik remekműveit.

1878-ban tervezett *Ybl* Miklós a párizsi közkiállításra egy 5.20 m. magas ötkarú, díszes lámpatartót és ennek elkészítésére megbízta *Oetl Antal* Budapesti vasgyárost. A műtárgy nagyszerűen sikerült és mindenki, aki látta, a csodálkozás hangján beszélt róla, mert ez volt az első ilynemű alkotása a magyar iparnak. Ezzel kapcsolatban írja Ybl: „Örvendetes tanúsága a haladásnak a vasipar terén ez az öntvény, mely kétségkívülivé teszi, hogy a hasonló dolgokért nem kell többé külföldre menni".

Egyenként emelkednek ki az ismeretlenség homályából különböző iparosok: kőfaragók, műasztalosok, műlakatosok és Ybl Miklós az, aki buzdítja, tanítja és a kezdet óriási nehézségein átsegíti őket. (l. Ép. Ip. 1926).

Sőt tovább ment. *Kajdacsi* kápolnájának üvegfestményű ablakait még Münchenben csináltatja, de már ott dolgoznak a magyar üvegesek és ellesik az üvegfestészet technikáját. *Szlavek Vince* kőfaragó mester is itt tanul, hogy ezután önállóan végezze a Vámház és Bazilika munkáit. Az asztalos munkákat a külföldön járt *Thék Endre*, a kőfaragómunkákat *Seenger Béla* és *Kauser Jakab* végzi, míg bádogos munkáit a magyar *Zellerin Mátyás*. Későbbi munkáinál pl. a bakácstéri templomnál már nem is alkalmaz külföldi iparterméket. Segítségére siet a *Ganz-gyár* zseniális igazgatója, *Mechwart András* (szobra ott áll a Statisztikai Hivatal parkjában), aki *Ybl* biztatására öntött és hengerelt vastartókat kezd el gyártani, melyeknek alkalmazása azután általánosan használt lett az építészetben. Az iparosokat, kiknek munkájával meg volt elégedve, kézszorítással jutalmazta. Az Operaházbokréta ünnepélyével kapcsolatban *Ney Béla* írja: „Látni kellett volna azt a meghatódottságot, amikor a becsületes iparos-emberek kérges tenyerüket egy *Ybl* Miklós kezében nyugtathatták; mindenki meggyőződhetett, hogy e kézszorításnak kamatoznia kell". Ezek az iparosok let-

Egy oldalas befejezését lásd a Komplett példányban

Fábiánmagyar 8 ív - 11. l. 15—19. l.

YBL MIKLÓS.

1814—1891.

1882 nyarán történt, hogy a magyar mérnökök és építészek egyesülete megünnepelte félszázados évfordulóját annak a napnak, melyen a magyar műépitészek Nesztora, Ybl Miklós, az alkotásoknak ama terére lépett, a hol az ihletett művész életet lehel az élettelen kőbe s azt oly alakba önti, hogy mialatt megfelel az élet gyakorlati szükségleteinek, egyúttal az örökké szépnek is kifejezője legyen.

A műépitészet mesterét méltán ünnepelték. Eddigelé ő volt e téren a leginkább kimagasló alak, s alkotásai, melyeket az ő teremtő lelke maga után hagyott, századokig fogják hirét föntartani. Nem mintha nem lettek volna már ő előtte is, a kik hazánkban szépet és maradandót alkotának; mert voltak ilyenek már évszázadok előtt is. Csakhogy azok idegenek voltak, olaszok, németek, franciák, s alkotásaik nem a magyar nemzet szellemének voltak szüleményei. Csak a legújabb kornak volt föntartva, hogy a magyar nemzet középületeit saját fiai alkossák. És ezek között volt Ybl Miklós, nem csak idő szerint, de tehetségre nézve is első, igazi úttörője, mestere az utána következő tehetségeknek, egy teremtő elme, a kinek itt a fővárosban a lipótvárosi bazilikán s a dalműszinházon kezdve templomok, paloták s más műépitmények, de az országban szerte is a legpompásabb főuri kastélyok és más monumentális művek hirdetik és fogják hirdetni dicsőségét.

Újabb kulturtörekvéseinknek e kimagasló alakja nincsen többé. Alkotásai közben, — hiszen épen most dolgozott azon, hogy ős Buda várát a királyi palota kiépítésével Mátyás király korabeli fényéhez közelebb hozza — szólította el az élők sorából e hó 21-én a halál, nagy veszteségére a leginkább általa föllendült építészetünknek.

Ybl Miklós 1814 ápr. 6-án született Székes-Fehérvárott, hol atyja kereskedő volt. Alsóbb iskolái végzése után a bécsi politekhnikumra ment, s ott 1828-tól 1832-ig tanult; ezután Budára jött, hogy valami alkalmazást nyerjen az országos épitészeti bizottságnál. Kisérlete nem sikerült, s arra lőn utalva, hogy pályáját egyedül önerejére bízva, önállóan kezdje meg.

Gyakorlati működését 1832-ben, mint kőmives inas kezdte meg. Fölvétette magát a kőmives czéhbe s 1836-ig Pollák Mihály műépitész vezetése alatt dolgozott, különösen a Ludoviceum építésénél s a múzeum-épület kezdeténél. Pollák Mihályról Ybl mindenkor a hála és elismerés hangján nyilatkozott, nem egyszer mondá: «Kitünő épitész volt, alapos ismerője a régi formáknak, mindig a klasszikai alakok körében mozgott; a mit nála láttam és tőle tanultam, az megmaradt nekem egész életemre». 1835-ben Ybl, meghivás következtében, Prágába ment, a hol Koch bécsi műépitész utasitása szerint felépitette négy év alatt a Kinszky-féle palotát. 1839—40-ben első tanulmány-utját tette Olaszországban és 1841-ben ismét visszakerült Pestre és öt éven át önállóan működött. Ez idő alatt berendezte gróf Károlyi Istvánnak, a műszerető főurnak fóthi kastélyát és a kaplonyi templomot. 1846—51-ig Fóthon lakott, a hol ez idő alatt a híres fóthi templomot alkotta, mely ma is hazánk legszebb templomai közé sorozható.

1851-ben gróf Károlyi István költségén újabb olaszországi tanulmány-útra indult, a honnan hazatérve állandóan Pesten telepedett meg és ekkor kezdte azt a bámulatot keltő s valóban az ő erejét igénylő működést, mely forduló pontot jelez a főváros építészetében.

Ez időtől kezdve sűrűn emelkedtek a szebbnél szebb épületek alkotó keze alatt. Budapesten alig is van jelentékenyebb utcza, mely egyikmásik feltünőbb épületével ne viselné magán az ő keze nyomát. A nyilvános épületek és paloták közül, melyek az ő művei, csak a következőket emlitjük meg: a budai takarékpénztár, a lánczhid épülete Budán, a budai Ráczfürdő, az első hazai takarékpénztár egyetem-utczai, valamint Kálvin-téri épülete, a gróf Festetich-, gróf Károlyi-, gróf Degenfeld-palota a múzeum körül, a nemzeti lovarda ugyanott, az ideiglenes országház a Sándor-utczában, a gróf Pálffy-palota a József-utcza és Eszterházy-utcza sarkán, a gróf Széchenyi Béla palotája Budán, a Margit-sziget gyönyörű épületei, a nagyszerű vámház a Dunaparton, a ferenczvárosi templom, a lipótvárosi bazilika, a várkert alatti épitkezések, a Andrássy-uti dalműszinház. Budapesten az újabb magánépületek nagy része is az ő alkotása.

De nemcsak a főváros, a vidék is számos remekét birja Ybl művészi alkotásainak. Templomok, középületek, főuri kastélyok, paloták részint egészen általa épitve, részint átalakitva, jelentékeny számmal vannak az országban. Csurgón ő fejezte be a gr. Károlyi-kastélyt, Kigyóson ő épité föl a gr. Wenckheim Frigyes kastélyát, melyet Magyarország egyik legszebb főuri kastélyának tartanak, — e mellett átalakitá a nagykárolyi és hódmezővásárhelyi nagy templomot, a malaczkai sirboltot, a gr. Szapáry István-féle kriptát Irsán, gr. Károlyi Alajos tótmegyeri és stomfai, gr. Berchtold surányi, gr. Apponyi högyészi, gr. Széchenyi marczali, Inkey Zsigmond lengyeltóti, gr. Waldstein veszprém-palotai, gr. Károlyi Tibor mácsai, gr. Wenckheim Rezső dobozi, gr, Wenckheim Károly gerlai, gr. Almássy kétegyházi kastélyát, a nagy-károlyi megyeházat, vendégfogadót és tánczteremet, s a gr. Károlyi-kastélyt Parádon, — épité Budán a Mattoni és Wille-féle «Erzsébet» sósfürdőt, gép- és lakóházat, készitett tervezetet a Margit-hid építészeti dekorácziójához, s működött, mint műszaki tanácsos az akadémia palotája építésénél, nem is említve a számtalan csekélyebb épitkezéseket és tervezeteket.

A műépületeknek ez a sora valóban oly életrajz, melyhez hasonló nem sok embernek adatott. Munkáinak csak egy részét sorolhattuk itt elő; nagyérdemű működését lapunkban több izben illetékes szakférfiak méltányolták.

Rendkivüli tevékenysége mellett élénk részt vett a közéletben is. Tagja volt a közmunkatanácsnak, a főváros törvényhatósági bizottságának, számtalan jurynek, szakegyletnek s mindenütt üdvösen érvényesité nagy tudását, nemes izlését, mindig a szépre, jóra irányuló törekvését. Nagy munkásságát sokszoros elismerés kisérte. A király ő felsége több rendjellel tüntette ki s kinevezte a főrendiház tagjának, hol Ybl volt a művészet egyedüli képviselője. Tagja volt számos bel- és külföldi egy[illegible] társulatnak s elnöke a magyar mérnök- és épitész-egyletnek.

Az öreg Ybl még alig egy-két héttel ezelőtt ifjui munkakedvvel végezte sokféle teendőit. Athleta termetű, erős férfiu volt, s nem igen látszott meg rajta a 77 év terhe. Naponként órákig dolgozott épitési irodáiban s még e hó 8-dikán jelen volt a mérnök- és épitész-egylet ülésén. Tiz nappal ezelőtt orbánczot kapott, nagyfokú láz, agybántalom és tüdőlob kiséretében. Harmadnapra elvesztette eszméletét s többé nem is nyerte vissza. Január 22-én réggel négy órakor kiadta véglehelletét. Özvegye szül. Lafite Ida, fia dr. Ybl Felix s ennek neje szül. Fröhlich Ilona, továbbá testvére Ybl Imre gyászolják.

Elhunytát gyászlobogó jelzi a főrendiház, műegyetem, mérnökegylet épületein, az operaházon, lipótvárosi bazilikán s még több kiváló alkotásán. A fővárosi tanács ülésén Kamermayer Károly polgármester meleg hangon emlékezett meg a kitünő férfiu, derék polgár érdemeiről s a tanács elhatározta, hogy részvétét jegyzőkönyvbe iktatja, koszorút küld a ravatalra és testületileg fog megjelenni a temetesnél.

Áldás emlékére!

YBL MIKLÓS.

A BELGA TRÓNÖRÖKÖS HALÁLA.

BALDUIN HERCZEG, AZ ELHUNYT BELGA TRÓNÖRÖKÖS.

A belga királyi családot és magát Belgiumot fájdalmas csapás sujtotta. Mint brüsszeli táviratok jelentik, az ifju trónörökös, *Balduin herczeg*, január 23-án hajnali két órakor meghalt.

Balduin herczeg, ki 1869. junius 3-án született, nem az uralkodó király, II. Lipót, fia volt, kinek figyermekei nincsenek. Atyja Fülöp flandriai gróf, Lipót királynak testvéröcscse, kinek Mária hohenzollerni herczegnővel való házasságából származott Balduin herczeg. Ő volt a trónörökösévé kijelölve és kezdettől fogva olyan nevelésben részesült, hogy annak idején kellően megfelelhessen uralkodói hivatásának. De a sors máskép rendelte. Balduin herczeg alig huszonegy éves korában elhunyt.

Minthogy Balduin herczeg atyja, a flandriai gróf, ki 1837-ben született, még él, s különben is van egy 16 éves testvéröcscse, Albert herczeg, ki 1875-ben született, halála a trónutódlás tekintetében nem fog komplikácziókat felidézni Belgiumban. A fiú-utódlás a most uralkodó szászkoburg-gothai házban, melyhez a belga királyi család tartozik, továbbra is biztosítva van ugyan, de a nagyreményű fiatal trónörökös halála mindenesetre mély részvétet fog kelteni nemcsak hazájában, hanem a külföldön is.

A fiatal Balduin herczegnek, ki Stefánia özvegy trónörökösnének és Koburg Luiza herczegnőnek unokafivére, 1887. évi arczképét mutatjuk itt be, sajátságos katonai egyenruhájában.

EGY TÉL TÖRTÉNETE.

Királyi Mátyás nagy neve őrzi a hagyományt a legnagyobb télről, melyről történeti adataink vannak. Mert kétségkívül hatalmas jégpáncél lehetett az ott az öreg Duna hátán, mely Szilágyi Mihály uram emberei — egy egész fegyveres had — alatt nem roppant meg. Ma már a Dunának sincsenek meg többé a régi virtusai, a legelső csuszkáló csoport elég arra, hogy beszakítsa derekát, még olyan tisztességes fogvaczogtató időjárás mellett is, mint az idén. Vagy hogy tán nincsenek is már olyan kemény teleink, mint a hogy nincsenek már olyan kemény embereink sem?

Ez épen alig hihető. De annyi bizonyos, hogy e században alig találhatnók példáját akkora rideg télnek, a milyen például az 1776-diki volt, melyről nehány egykorú tudósítás fekszik előttünk. Az 1848—9-diki, mely Bem honvédjeire volt oly emlékezetes, az 1812-diki, mely Napoleon «grande armée»-jét tizedelte meg, aligha volnának ehhez foghatók és semmiesetre sem voltak oly általánosak.

Milyen csodálatos térkép volna az, ha valaki elénkbe tudná rajzolni Európa egész geografiáját, a mint éjszaktól délig egyetlen jégtömeget képez, melyen az élet minden jele kihal egy rettenetes tél dermesztő hidege alatt. És ilyen volt az 1776-iki, talán a legborzasztóbb, melyről a krónikák szólnak. Nieuportnál a jég majdnem 8 láb vastag volt a part mellett, a tenger óriási jégsziklákat sodort el mértföldekre. A Szajna torkolata teljesen be volt fagyva, mintha valahová a Balti-tenger vidékére került volna, ép úgy a Loire is jéggel volt fedve, valamint a Rhone és Saone is. Pesten a Dunán gyalog jártak át január kezdetétől február 14-éig, s a folyó csak márczius végén vált újra hajózhatóvá.

De még a Tiberis is be volt fagyva, mire egy század óta nem volt példa, a svájczi tavak oly kemény szekérutat szolgáltattak, hogy lovon, kocsin, sőt terhes szekerekkel is át lehetett járni rajtok. Emberemlékezet óta először történt az is, hogy a tenger Triesztnél befagyott. 1709 óta ez volt az első eset, hogy a zeelandi szigeteket elválasztó tengerkar járhatóvá lett. Flessingennél korcsolyáztak a tengeren, a meddig csak be lehetett látni; Middlebcurgnál febr. 2-án a város előtt folyó vízre négy lovas kocsi hajtott fel, benne ülő hat személylyel.

Rotterdamban vígan szánkáztak a Meuse-ön s egész téli mulatságokat rendeztek ott. Antwerpennél január 28-án megállt a jég, 30-án gyalog jártak át, sátrakat emeltek, sőt egy tehén csordát is áthajtottak rajta. A jég háta nyüzsgött a kiváncsi sétálóktól, korcsolyázoktól s 31-én a bognárok nagy hordót építettek rajta s még a dongák hajlítására szolgáló tüzet is ott rakták meg. A Zuider-tavon is csak 1740-ben és 1763-ban láttak annyi jeget, hogy Overyssel és Frisa közt megnyilt a közlekedés s itt-ott szánok jártak.

Piaczra vitt tojások megrepedtek s viaszszá fagytak a hidegtől. Jól öltözött személyeknek kezeik, állaik, orruk, lábaik fagytak le. Harlingenben jan. 27-én két egyén teljes ájulásba esett a hidegtől, s csak nehezen tért magához. Hollandban egy korcsolyázónak kezei, lábai lefagytak s kevésbe mult, hogy bele nem halt, mert betérve egy fogadóba, ott majdnem elaludt, s kezeit hideg viz helyett langyosba merítette. Németországon Landauban hat katona fagyott meg, Lippében és Magyarországon is sokan fagytak meg útközben. Montmorency-ben a fagy behatolt a pinczékbe és csonttá keményítette az ott levő gyümölcsöket és más élelmi szereket. Ugyanazt tapasztalták Triesztben. Hollandban a pinczékben fölhalmozott vörös, fehér és rajnai borok fagytak meg, sőt több helyen a fütött szoba szomszédságában, szekrényekben tartott borok is. Amsterdamban egy borkereskedő czég összes palaczkokba húzott borai befagytak a pinczében, s a dugók kipattantak a palaczkokból. Mi több, ugyanott egy korsó seltzi víz is befagyott, dugója kilódult, s a korsó nyakából kitódult víz egy ujjnyi hengeralakú jégcsappá fagyott a korsó szájánál. Barmokkal telt istállókba is behatolt a fagy s jéggé merevítette vizöket.

A vadak éhségtől és hidegtől halálra gyötörve hulltak rakásra. Fák hasadtak meg nagy recsegéssel. Majdnem hihetetlen, de egykoruak tudósítnak, hogy a tüzhöz tett víznek az az oldala, mely a tűztől távolabb állott, megfagyott. Maga a szesz és pálinka is a levegőn jégburkot öltött.

Swinden tanár gondosan egybeállította az Európa különböző helyein észlelt hőméréseket. Ezek szerint Helmstadtban jan. 27-én a legnagyobb hideg 11·8 Fahrenheit (19·5 Reaumur), Württembergben febr. 1-én 13·2 Fahr. (20·1 R.), Lipcsében jan. 28-án 17·5 Fahr. (22 R.), Drezdában jan. 28-án 24 1/4 Fahr. (25 R.), Chemnitzben ugyan e nap 26·5 Reaumur volt. Tegyük hozzá, hogy Párisban jan. 11., 12., 13-án a hó 5 hüvelyk magas volt, de másutt a 18 hüvelyket is elérte. A jég 15 hüvelyk vastag volt a Rajnán, 17·5 hüvelyk vastag Leuwardemben, de sehol sem érte el az 1740-diki nagy tél magasságát, a mikor Hollandban a Meuse folyón 39 hüvelyk vastag jégréteget is találtak.

Különösen a halak szenvedtek sokat a hidegtől. Tömegesen találtak döglött halat a tengerparton Franciaországban, Olaszországban, Velenczében. A flandriai parton, Nieuport közelében, számos olyan madarat láttak, a milyenek csak az éjszaki sarkon Spitzbergánál fordulnak elő. Havreba is sok idegen madár érkezett éhségtől, fáradságtól kimerülve, úgy, hogy kézzel lehetett fogni. Láttak verebet leesni röpülése közben.

Hollandban a nyulak nagy pusztítást vittek véghez a fákon; elfogyván eleségök, a fák héját rágcsálták össze, sőt rügyeit is. Az egerek is annyira elterjedtek, hogy egy paraszt 5—6 ezret ölt meg belőlök egy nap. Muschenbrock holland tudós látott gödröket, melyeknek szélei rostává voltak lyukasztva az egérlyukaktól, s fákat és legelőket, melyek egészen le voltak koppasztva az egerektől.

Még különösebb természeti tüneményekis jártak az 1776-diki rendkivüli téllel. Mindjárt a tél elején a Vezuv kitört, s azt különböző helyeken földrengések követték. Bécsben még április 10-én is panaszkodtak a hideg miatt, ellenben Erdélyben két rendkívül meleg napot, április 21 és 22-én nagy vihar követett, s akkora hóesés, hogy másnap szánkáztak az utczákon.

Az 1776-diki tél korántsem volt oly hosszu, mint az 1740-diki, de sokkal szigorúbb. Különös, hogy a velenczei lagunák, melyek 1740-ben daczára a hideg intenzivebb erejének, szabadon maradtak, 1776-ban annyira befagytak, hogy a szárazfölddel való közlekedés csak úgy volt lehetséges, hogy a jeget megtörték. Ez történt 1709-ben is. E két éven kívül még nevezetes hidegekről emlékeznek a feljegyzések a mult században az 1731, 1749, 1758 és 1767 évekből, tehát — különös — kilencz évről, kilencz évre.

A kik a természet rejtélyes játékai iránt érdeklődnek, a nagy telek e periodikus visszatérésének törvényét az idei és az 1879-diki zordon tél által is könnyen igazolva láthatják.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Az akadémia nagyjutalma. A tud. akadémia főtitkári hivatala értesítést tesz közzé, melyben az akadémia nagyjutalmára figyelmeztet. A 1890. évi akadémiai nagy jutalom (200 arany) és a Marczibányi mellékjutalom (50 arany) az 1884—1890. évkörben megjelent, a *philosophiai tudományok* körébe tartozó munkák legjobbjainak levén odaitélendők: az akadémia figyelmezteti az ily munkák szerzőit, hogy műveiket 1891. január végéig a főtitkari hivatalhoz küldjék be, följegyezvén röviden, a mit munkájok kiváló vonásának tartanak.

«Uj könyv» czim alatt adja ki újabb költeményeit *Rudnyánszky* Gyula, a fiatalabb költői nemzedék e jeles tagja. A fölhivásban panaszkodik, hogy a kiadók közt nincs oly vállalkozó, ki az ő muzsájáért lelkesednék s könyve irói díját megadni kész lenne. Ezért fordul a nagy közönséghez, mely már eléggé ismerheti, és hiszszük, hogy méltányolni is fogja a fölhivást. Az «Uj könyv» mintegy 20 sürün nyomott iven márczius 15-ére jelenik meg. Előfizetési ára 1 frt, diszkötésben 2 frt. Ez összeg a szerzőhöz Érsekujvárra küldendő.

Szabolcska költeményei. A lyrai költeményei által feltünt Szabolcska Mihálytól egy kötet fog közelebb megjelenni, a debreczeni Csokonai-kör kiadásában, mely a kiadási költségekre 300 frtot szavazott meg.

Lytton. Egy komédiás fiu története. Elbeszélés. Irta Endrefi (Tokaji Kiss Endre.) A könyv Kis-Várdán jelent meg s van egy nagy érdeme, még pedig az, hogy a tokaji tüzkárosultak javára 996 frt 70 krt jövedelmezett.

Az operaszinház e hó 17-ikén egy régi német dalművet hozott színre, melynek Németországban bizonyára van irodalomtörténeti és zenetörténeti értéke, de az ehez való kegyeleti érzés nem szokott határtalan lenni. Nálunk a régi közönség már jól ismerte annak idejében *Lortzing* Albert «Czár és ács» czimű operáját, melyet aztán az újabb zeneköltészet darabjai leszorítottak a szinpadról; semmi ok nem volt tehát rá, hogy amannál gyöngébb művével a «*Fegyverkovács*»-csal most álljanak elő. Az operai személyzet nagy gonddal tanulta be a régi víg operát, de hatást nem igen tett. Lortzing érdemes zeneköltő volt, de sok eredetiséggel nem dicsekedett és a «Fegyverkovács»-ban nagyon sok a korabeli operák hatása.

A «Fegyverkovács»-nak meséje is igénytelen. Libenau lovag beleszeretett Mariba, Stadinger fegyverkovács leányába és kettős alakban igyekszik megnyerni a szivét: egyfelől igazi alakjában, más felől álruhában, a mennyiben György nevű csatlósával együtt beállt Stadingerhez kovácslegénynek Konrád név alatt. Mari előnyt ad az egyszerü munkásnak az előkelő lovag felett, de az öreg Stadinger egyiknek

Ybl Miklos I

A magyar főváros ujjá alakulása szorosan összefügg Ybl Miklos működésével. Alig van Budapestnek monumentális épülete, melyet nem ö létesitett volna. Ö művész a szó valódi értelmében, ki alkot és teremt s a legmagasabb dandóbb anyagba öltiszteti, a mit kigondol. Sokoldalu teremtő ereje, nemes izlése, roppant munkaképessége előtt tisztelettel hajolnak meg szaktársai is:

Szavát ritkán lehet venni, keze nyomát ott találjuk mindenütt, a merre tekintünk. Csak kiséljen el az olvasó a nemzeti muzeum környékére s ha kérdjük ki volt e paloták, e pompás épületmüvek mestere ki épitette az ideglenes országházat, – ki grf. Degenfeld, ki a grf. Festetich palotát, a nemzeti lovardát, a grf Károlyi Alajos féle palotát, a gróf Pálfyné, a Bókay féle pompás lakóházakat, a takarékpénztári nagyszerü bérházakat a Geist, Roth féle szebb épületeket s kissé tovább a körüt északibb részén az Unger féle bérházakat? Senki más mint Ybl Miklós. Mennyi munka, mily végtelenül sokoldalu működés s közöttük milyen sikerek.

De ezzel még korant sincs kimeritve gyakorlati működésének ismertetése. –

./.

Ybb Miklós III

Szapáryné irsai kápolnájára, mig legujabban a gróf Weinckheim Frigyes ókigyósi gyönyörü kastélyának nagyszerü koncepciójával szerzett magának e téren is ujabb babérokat.

Ybb Miklós megtett annyit, a mennyit a müvészet és épitészeti fejlődésünk érdekében, a fenforgott szerfölött nehéz hazai müvészeti viszonyok közt tennie lehetett, s hogy ő nagyobb joggal követelheti hazai épitészetünk terén nem csak a mester, hanem az ustöró cimet is. —

Ybb Miklós született 1814-ben Székesfehérvaron, hol atyja kereskedő volt. Elemi és gymnásiumi tanulmányait szülővárosában végezte: 1825 ben Bécsbe került, a honman a müegyetemi s akadémiai tanulmányokat bevégezve, Budára jött, s kisérletet tett az akkori orsz. épitészeti igazgatóságnál alkalmazást nyerni. Ez azonban az ő és a hazai épitészet végtelen szerencséjére, nem sikerült. Valóban szinte megdöbbentő a gondolat, hogy e roppant tehetség és óriási munkaképesség mily könnyen elcsenevészhetett volna

/.

Ybl Miklós II

Művészi termékenységének eredménye a már említetteken kívül: a budai takarékpénztári épület (az első modern faragott kőhomlokzat a magyar fővárosban) a pesti takarékpénztárépület (reáliskola utca sarkán) az akadémia palotája az akadémia bérháza, a Ganz féle dunaparti ház (a melynek vasszerkezetű udvarhomlokzata szintén első volt e nemben nálunk) a gróf Széchényi Béla féle budai nagyuri palota, valamint a dr Balassa országuti bérházat továbbá a budai várkert épületet, a vámházat, a ferencvárosi templomot és a margitszigeti összes épületeket, de ezek közt a legnagyobb az operaház volt, a basilikát szintén ő tervezte.

Vidéken is számos jeles műve hirdeti az ő nevét. – Ott van mindenek előtt a fóthi templom, ki nem csak egyike, sőt, a művészeti érték szempontjából is, legelseje az ország hasonló modern épitményeinek. Gróf Károlyi György csurgói kastélyát szintén ő fejezte be, ő épitette a hódmezővásárhelyi templomot, majd átépitette a hőgyészi, tótmegyeri és surányi a lengyeltóti és marcali kastélyókat. Ekkor került a sor a várpalotai kastélyra s a kecskeméti református templomra, s a gróf

/.

Vbl Miklós IV.

a „bureau" s enyvesztő hatalmában ha akkori „hivatalkeresése" véletlenül sikerül.

Nem kapott hivatalt, kénytelen volt szembeszállani és megrüzdeni a gyakorlati élet nehézségeivel-s ennek köszöni, hogy olyan nagy művész lett belőle.–

Gyakorlati működését 1832-ben, mint könnives inas kezdte, Pollák Mihály akkori legjobb hírű pesti építőmester vezetése alatt, kiről mindenkor a legnagyobb hála és elismerés hangján emlékszik meg. 1835-ben megh ivás folytán Prágába költözött, a hol Koch Henrik bécsi építész utasítása szerint, négy év alatt fölépitette a Herceg Kinsky féle palotát, 1839-40 ben tanulmányokat tett Münchenben és Olaszországban, és 1841-ben került ismét vissza Pestre, s ettől kezdve 1846-ig már önállóag működött a Pollák Ágost építész társaságában.

Ez időszakra esnek művei közül: a Jóthi kastély egy részének berendezése a Kaplony i templom és a Kripta építése. 1846–1851-ig Jóthon lakott és épitette a hires templomot, de ezen munkáját megelőzőleg még egyszer Olaszországba utazott, különleges tanulmá-

/.

Ybl Miklós V

nyok végett. 1851 ben telepedett meg véglegesen Pesten sekkor kezdte azon bámulatot keltő s valóban az ő erejét igénylő működését, a melynek eredményeit műveinek fönti sorozata csak hézagosan mutatja. —

N. B.: Ybl Miklós. Képzőművészeti szemle, 1880. 30 – 31. l.

YBL Miklós
MAGYAR NEMZET 2002.03.02

Egyházi turizmus Fóton

Az Ybl-zárda titka

HANTHY

Nemcsak Fót nevezetessége, hanem a magyar építészet egyik jelentős alkotása is az *Ybl Miklós* tervezte fóti római katolikus templom, amelynek felújítása tizenhat év után fejeződött be. A templom, valamint a szép fekvésű, a fővároshoz közeli település sok látogatót vonz, ám Fót turistafogadó képessége még kívánnivalót hagy maga után. A templom mellé Ybl Miklós két épületet is tervezett, egyikükben a katolikus plébánia működik, a másikat azonban, az egykori zárdát, 1950-ben államosították, és abban pedagógus szolgálati lakásokat alakítottak ki. Az egyház már régóta szeretett volna ismét birtokon belülre kerülni, de csak tavaly augusztusra sikerült az önkormányzatnak az épületet kiürítenie.

A lakók évtizedekig szinte semmit sem tettek az állagmegóvás érdekében, a siralmas állapotba került zárda felújításának minden költségét ezért most az egyháznak kell előteremtenie. Amint azt *Sebők Sándor* fóti plébános és *Lezák Zsuzsa*, a Fótpont idegenforgalmi iroda vezetője a Magyar Nemzetnek elmondta, a Széchenyi-tervpályázaton a vallási turizmus fejezetből sikerült hétmillió forintot nyerniük, ez azonban kevés lesz az épület helyreállítására, új funkciójának kialakítására. Ez az egyházi műemlék együttes ugyanis, melylyel száz kilométeres körzetben csak Máriabesnyő vetekedhet, a vallási turizmus egyik központjává tehető.

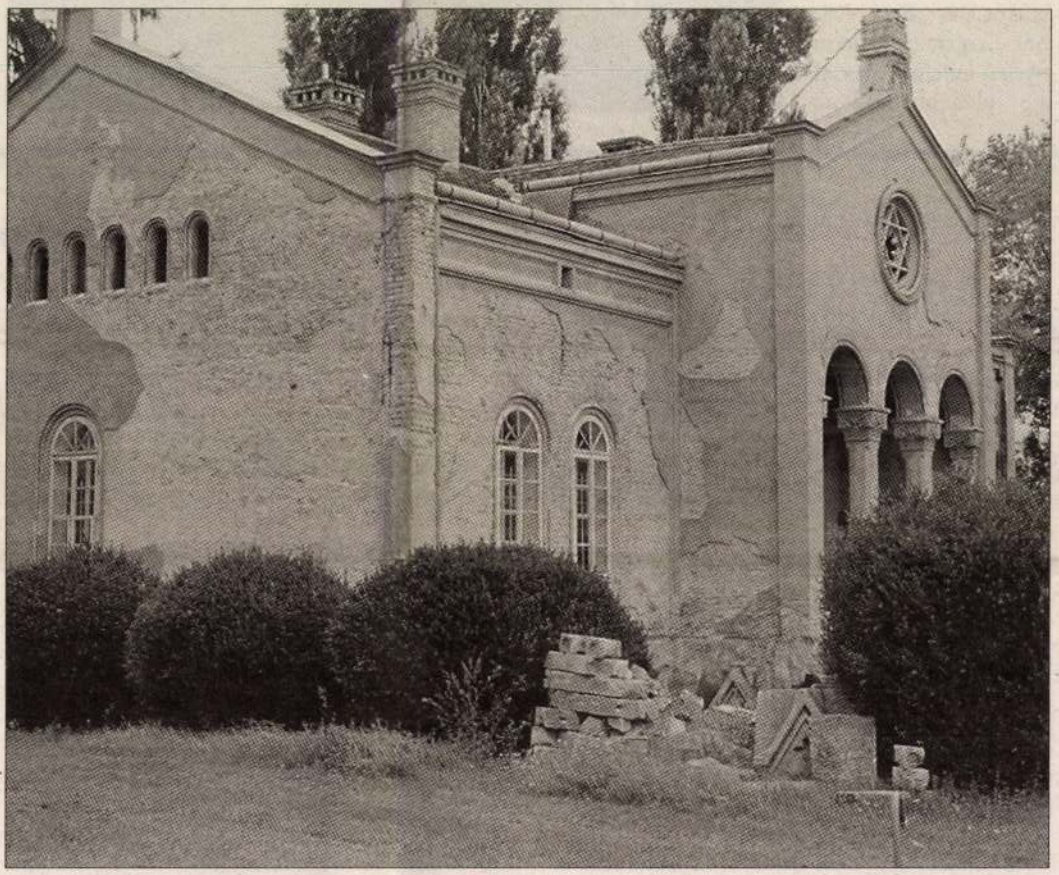

Az Ybl Miklós tervezte egykori zárdaépületben alakítanák ki az emlékházat

A tervek szerint az egykori zárdaépületben alakítanák ki az Ybl-emlékházat múzeummal, információs irodával, pihenési és szálláslehetőséggel és kávézóval, valamint melegedővel, ami a téli hideg napokban is pihenést nyújthatna az ide látogatóknak. Lezák Zsuzsa azt is elmondta, hogy az épület tetőterében kialakított olcsó, komfortos szobák lehetővé tennék, hogy az elmélyedni, imádkozni vágyó hívek néhány napot kényelmes, nyugodt körülmények között Fóton tölthessenek. Mindehhez persze a jelenleg rendelkezésre álló hétmillió forint nem elegendő. Ám reménykedni lehet abban, hogy az önkormányzat is felismeri a vallási turizmusban rejlő lehetőségeket, és segítséget nyújt ahhoz, hogy az éledező gödöllői régió idegenforgalmi életébe Fót nagyobb lendülettel kapcsolódhasson be.

Dunántúlon elterjedt cikcakkdíszes téglafrízzel, valamint a XIII. századi kapuzat kibontott maradványa. A román-gótikus, átmeneti stílusú diadalívtől keletre eső, sokszögzáródású szentély már a tisztán csúcsíves korszakot idézi. Egy 1408-ból származó latin nyelvű falfelirat szerint a plébániatemplom

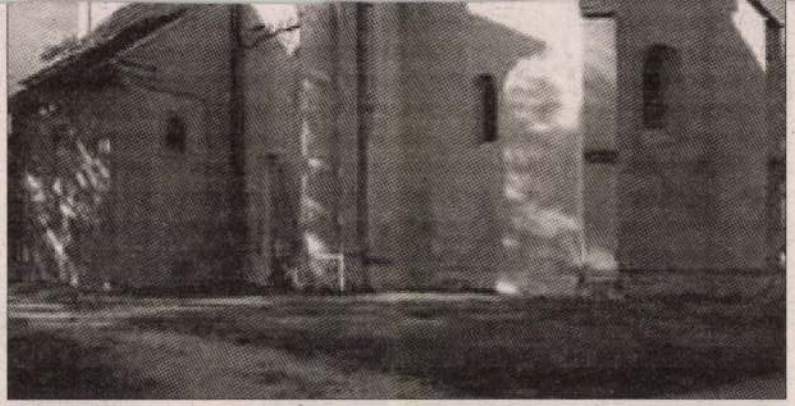

alapjait egy ideiglenes szabályzattal, a nek megváltoztatásával (fehér öltöny, fekete skapulárével) és a II. Pascal pál lisában nyert védelmi levéllel. Az új re zését a következő apát, Harding Szer be 1119-ben az úgynevezett Carta Ca zattal. A rend csakhamar fölvirágzott, tal, hogy Szent Bernát is belépett ha (Halálakor a cisztercita apátságok szá lé emelkedett, majd néhány évtized a Európában elterjedt.)

Ausztriában a ciszterciták e Heiligenkreuzban alapították. III. zennyolc gyermeke közül az ötödik

PÁVAÓL

Naplótöredék

Kovács Imre Attila

Valaha volt igazság. No, nem olyan világraszóló, inkább csak helyi érdekű, és nem is rendíthetetlen és vakító, hanem követhető és barátságosan gyarló. A mi igazságunk volt, a megkoronázott féligazság, az engedélyezett látszat, az egyezményes paródia játékmestere. Volt igazság, kicsit szétálló szemű, tömpe ujjú, zsíros arcú, partizán-szókincsű, onnan jött a távoli, medveszőr-sötét Moszkvából. Mire ideért, már nem lengte körül vodkaszag, nem zörgött a belső zsebében a Pravda, nem pofozta az utcai limonádéautomatákat. Szép szál, nagy csontú magyar féligazsággá rugódott, Operaházba, téeszközgyűlésre, parlamenti fenyőünnepre egyaránt felölthető félkomfortos, balkezes, -lábas, hátulgombolós talárjában. (És mi minden nem volt még ez az összetéveszthetetlen, jávorszarvas-pofájú, málnakrémrózsaszín, undormányos, közös és mindenkinek mást jelentő igazságfenomén, hajaj! De szép is volt, hogy volt!)

És akkor, hogy bele ne zavarodjunk a lehetséges magyarázatok bozontos sűrűjébe, és felismerjük a valót és a szükségszerűt – adatott nékünk néhány kommunista. Hogy miféle ember a kommunista, azt csak a különleges anyaghoz illő különleges nyelven tanácsos elbeszélni. Én csak annyit tudok, hogy az eszme csodálatosan bonyolult fény- és árnyjátékának ő a lélektani prizmája, belőle sugárzik tovább egyenes és merész sugárban. Tehát minden pártos igazság annyit ér, amennyit az épp a közelben felbukkanó s belébotló kommunista megért belőle. Ő a tudományos jövőcsinálás gyarló médiuma, megszállottsága erőt ad, ügybuzgalma lelkesít. Ki érthetné meg más Marxnak, a nők koszorújában töprengő filozófusnak a jövőcsikarását, történelem-hurutját, világ-grippéjét, a bölcészet rezignált, mély értelmű gyengélkedését? Hogyne fogná föl a jelen töredékének ezredrésze alatt is, távol a távlatosságtól a pártvadkanok röfögő, sörtés vonulását az új kor jeleként szétáradt ködben?

A kommunista maga az eszme embertökéletlenségű helytartója, aki elvtársi sétahajózáson a víznek árjába hugyozván, vadászvacsorákon elvtársnőket a hordóhoz szorítván, önvédelmi fegyverrel zárórát meghosszabítván mégiscsak utat mutat. S valljuk meg, mi magunk is emberek vagyunk, erősen hatott ránk ennyi fogyatékosság, elképesztett és megbénított ennyi korlátoltság, s ha nem is hittünk a kommunizmusban, azért értettük a kommunista primitív vagy agyafúrt akaratát, bámultuk eltökéltségét. Ő mégiscsak közülünk való, és magas történelmi kiválasztottságából bármikor visszatérhet hozzánk. Jártak-keltek köztünk, előzékenyek, hétköznapiak voltak, velünk zsörtölődtek az országos bajokon, s titkon csodálkoztak is, hogy a balról jött koncentrációs táborok, internálások és kínzások sem tették jobbá az emberiséget.

Végleges végüket az a lappang totta ki, miszerint a kommuni jobb, mint a kommunisták. Az an berei szétszaladtak, visszapottya hétköznapokba. Elmúlt az apró juttató, türtőztető rend.

Felharsantak a szidolozott du pici balettcipőben megjelent a de szelejmolt reflektorok fényében. tották a festett ország díszleteit ventilátort, eltüntették a székso kart, és egy karikás szemű, csapz mutatott a hirtelen támadt káosz Óriási bált rendeztek: okos tapíro kaján hangyászok, társasági ke varacskosok illegtek a fény é világában. Hajszolódtak az egyr körül, a zenegép, mint egy téboly tő váltotta a lemezeket, több és n kellett. Nagy fuldokló kábeleken meszelt, betonfalú pincéből, ahol mókuskerekek táplálták a generát kekben ott loholt a hét vezér, Ady, Attila, Vargáné Ispiláng Emília, I nos vitéz, Szerb Antal és Radnóti

NYOMTATVÁNY

BUDAPEST 1941 JAN 10 D 4 D

MAGYARORSZÁG 2 FILLÉR

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

dr. Szentiványi Gyula
titkár

úrnak
úrnőnek

Bpest.

XI., Lágymányosi-utca 16.

MEGHÍVÓ

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT F. ÉVI JANUÁR HÓ 15-ÉN, SZERDÁN DÉLUTÁN 6 ÓRAKOR A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ELŐADÓTERMÉBEN (VIII., BAROSS-UTCA 13. FÖLDSZINT) TARTANDÓ

FELOLVASÓ ÜLÉSÉRE

SORREND:

1. *Dr. Tompa Ferenc:* A Magyar Alföld lakói a korai vaskorban.
2. *Dr. Ybl Ervin:* Ybl Miklós. (Halálának félszázados fordulója alkalmából.)

Budapest, 1941. évi január hó 6-án.

Vendégeket a Társulat szívesen lát.

GEREVICH TIBOR
elnök.

Előzőleg ½6 órakor választmányi ülést tartunk, melyre kérjük a t. választmányi Tagok pontos megjelenését.

36.015. — K. M. E. Ny.

Ybl Miklós

Egyház és iskola.

— (*A Kecskemét városi*) 700 lelket számláló ágost. ev. egyház egy, Ybl Miklós által tervezett templomot épittet. Az épület rajza, s az alapkőnek ft. Székács József superintendens ur által történt ünnepélyes letétele annak idejében a lapok által közöltetett. Az egyház ezen épitkezés teljes befejezéséhez szükséges pénz beszedése végett a m. k. helytartótanács engedélyével közadakozásokat gyűjt, *s ezen adakozásgyüjtést a főváros ban e hó 19-én kezdve az egyház lelkésze Torkos István és felügyelője Gömöry Frigyes urak személyesen eszközlendik.* — Ajánljuk őket a minden nemeset lelkesen pártoló fővárosi közönség figyelmébe.

Vas. Ujs. 1863. 27. l.

2. SZÁM. 1898. BUDAPEST, JANUÁR 9. 45. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt { egész évre **12** frt, félévre — **6** „ | Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG { egész évre **8** frt, félévre — **4** „ | Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK { egész évre **5** —, félévre — **2.50** | Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó

A KIRÁLYI PALOTA ÚJ RÉSZE.

A MÁRIA TERÉZIA korában épült budavári királyi palota már eredeti alakjában is pompás nagy épület volt, mely a várfalakkal és bástyákkal koszorúzott Várhegy déli fokán állva, uralkodik az alatta hömpölyő hatalmas Dunán és az ennek partjain elterülő főváros rengeteg házcsoportjai fölött s páratlan kilátást nyújt főleg kelet és délkelet felé az itt kezdődő nagy Alföld végtelen rónaságaira. Az idők haladtával és a szükségek változtával azonban egyre szűkebbnek bizonyult ez a régi szabású fejedelmi lak arra, hogy a magyar király és udvara magához illő kényelemmel, fénynyel és pompával helyezkedhessék el s egyszersmind koronkénti fejedelmi vendégeit is méltóságával egyezőbben fogadhassa és szállásolhassa el benne. Ezért mellőzhetetlenné lett a várpalota tetemes kibővítése. Ő Felsége tehát a magyar kormánynyal egyetértőleg elrendelte, hogy az ő költségére új épületekkel toldják meg a régit.

A kibővítés terveit néhai *Ybl* Miklós jeles építőmesterünk készítette. Ő azonban időközben elhalván, a tervek megvalósítását *Hauszmann* Alajos műegyetemi építész-tanárra bízták, ki a rá hárult föladatot minden várakozást kielégítő sikerrel teljesíti.

Az új építkezés a Krisztina- és Ráczváros felőli nyugati és déli oldalon indult meg ezelőtt hat évvel, 1891-ben. Először a várkertet szabályozták s vették körül hatalmas kőkerítéssel, melylyel a várba vezetett utat átat elzárták s a vár udvarán át való járás-kelést megszüntették; e helyett azonban a Várhegy nyugati alján gyönyörű lejtős útat építettek, mely a régi Fehérvári-kapu helyén gyönge emelkedéssel kanyarodik föl a várba. Ez úttest fölé kezdték aztán építeni a Krisztinaváros felé néző s ma már tető alatt álló új nagyszerű palotát, mely a régi **E** alakú királyi palotát teljes négyszöggé egészíti ki, de úgy, hogy a régi palotának úgy az éjszaki, mint a déli szárnya az új palotával való egybekapcsolás után is szabadon szökell ki egy-egy részével.

A nagyszerű új palotát a Várhegynek a Krisztinaváros felőli meredek lejtőjére építették, tövig lebontván előbb azokat a tömör várfalakat, melyek közeit eddig a királyi gyümölcsös és zöldséges kertek foglalták el. Régebben elgondolni is alig merte volna az ember, hogy

Iláry Gyula 1897. deczember elején készített rajza

A BUDAI KIRÁLYI PALOTA ÚJ ÉPÜLETE A KRISZTINAVÁROS FELŐL.

Háry Gyula fölvétele.

A KIRÁLYI KERT DÉLI VÉGE A KERTI HÁZNAK VIZMŰVÉ ALAKÍTOTT HÁTSÓ FALÁVAL.

erre a roppant egyenetlen hegyoldalra bástyafalaknál egyebet építeni lehessen; és ime most olyan díszpalota pompázik rajta, a melynek csak a homlokzata 130 ablakkal néz az átelleni Naphegyre s annak tetején át a hátrább álló Sas- és Svábhegy egész lánczolatára.

A palota tisztán faragott kőből van rakva, még pedig úgy, hogy egymás fölé sorakozó három fő tagozata más-más finomságú és más-más színárnyalatú szürke kövekből áll, a mi igen kellemesen lepi meg a szemlélőt. A hegy lejtőségét kiegyenlítő bástyaszerű alapfalazat maga négy emeletnyi magasságú s az emeletes pinczéknek egész szövevényét rejti magában. Ez az óriás alapzat olyan, mintha nem is építve, hanem a hegy sziklaoldalából volna kifaragva. Ennek az alapozásnak a tetején 3 méternyi szélességű nyílt folyosó van hagyva három oldalon s ezen belül külön alapfalakon emelkedik maga a művészi alkotású palota, melynek két oldalszárnya 4—4, a középső hasábja pedig 5 emeletü, két sarok- és egy közép Mansard-szerkezetű kúptetővel, melyeknek felső tagolatát rézlemezekkel, alsó oldalait pedig palával vonták be. A külső alapépület felső párkányzatát a palotához illő vasrácsozat fogja szegélyezni, mely egyúttal a már emlitett nyilt folyosó kerítése lesz.

Az új palota maga is négyszög-épület, két tágas udvarral, melyeket egy folyosóúl szolgáló középépület választ el egymástól. A palota belső homlokzata a régi palota belső homlokzatával áll szemközt s azzal együtt a régi, most már harmadik és fő udvart zárja közre, hová éjszak felől pompás új díszkapun át juthatni, melylyel szemközt, a déli oldalon egy másik, de kisebb díszkapu a királyi kert oszlopos terraszára vezet. Az új palotának a harmadik udvarra néző homlokzata, mely a régi katonaőrségi kis épület helyén emelkedik, csak két emeletes, mivel az új épületnek a második emelete esik egy szintájba a régi palota földszintjével. Épen ezért a Krisztinaváros felőli oldalnak is csak a második emelettől fölfelé nyúló része van nagyobb pompával kidolgozva. Remek itt különösen a palota középhasábja, melynek második emelete előtt öt pompás loggia, harmadik emelete előtt hat sötétszürke oszloppal ékített nagy nyilt erkély s e fölött az ötödik emelet előtt egészen nyilt hosszú erkély van az oszlopok fejeire helyezett hat szoboralakkal ékesítve, melyek a magyar szent korona alkotó részeit, nevezetesen *Magyarországot* és a vele végleg egyesült *Erdélyt*, *Fiumét*, *Horvát-* és *Szlavonországot*, meg *Dalmáczíát* jelképezik.

A régi palotának a déli szárnyán is történt annyi átalakítás, hogy tetejének sarokkúpjait az új épület kúpjaival egyenlő szabásúakká tették, a falait az új épület faragott kőburkolatával egyező szinű betonnal vonták be, s az első emelet elé oszlopokon álló pompás tágas erkélyt vontak, melynek középrészéből egy ugyancsak oszlopokon álló erkélyág nyúlik előre egy kis kupolás épületbe, a mely voltaképen lépcsőház s a palota terrasza előtt szintén mostanában épített pompás télikertbe vezet le a királyné külön lakosztályából. Ebbe a lépcsőházba alant, az erkély oszlopsora közül is nyílik egy ajtó. A kényelmes, csöndes és rendkivül szép kilátású erkélyt már használta a királyné Ő Felsége legutóbbi itthon tartózkodásakor.

Az új palota déli aljában már a kertet szabályozó melléképítkezések is majdnem egészen be vannak fejezve. Teljesen készen van a Várhegy, illetőleg a várkert lábát szegélyező hatalmas kerítés, melynek déli végén egy kerti ház emelkedik úgy, hogy a Palota-útczára néző oldala oszlopos vízmedencének látszik. Ezen felül vannak lépcsőzetes sorban kisebb-nagyobb üvegházak fiatal fenyüültetvényekkel környezve. Épen a palota déli tövében három lépcsőzetü kisebb kert van egymás fölött úgy, hogy a lépcsőzetek oldalait egy-egy tömör, de igen díszes falazat támogatja. Az egymás fölötti kerteket faragott kőkarzatú lépcsők kötik össze egymással. Az alsó lépcsőzet déli sarkán egy hatalmas bástya emelkedik, melynek szintén faragott kőoromzata kilátó helyül szolgál, hová a felső lépcsőzetről egy tágas nyilt folyosó vezet. Ez a nyilt folyosó egyszersmind tovább fut a téli kertbe.

Az új palota nemcsak hazánkban, hanem világszerte is ritkítja párját úgy nagyságával, mint művészi tökéletességével is. Hátha még bent is egészen készen lesz!

EMLÉKEZÉS 1848-RA.

Gulácsy Mihály honvédfőhadnagy halálakor.*

Öreg bajtárs, berukkolál te is
Az égiek nagy táborába,
Évek során hová előtted is
Mentek sokan sorból kiválva.
Mi is megyünk — nem is sokára már, —
Hű lelketek fenn a magasba' vár.

Szebb, új világok milliárdjai
Forognak ott fenn tündökölve,
Forgásukat — ki tudná mondani —
Hogy végezik az égi körbe'.
A hány csillag: megannyi új világ,
Isten kertjébe' nyilt arany virág.

Ki tudja lent, mikor nyil' ott ki egy,
S hány lélek ül egy ily virágon.
Mert végtelen volt, s lesz az égi kegy,
Száll az le s föl fénylő sugáron.
Végetlenség ez égi kert neve,
Vigyáz reá jól Istenünk szeme.

Ott ültök már ti, hősök és nagyok,
A sok közül egyik világon...
Jó lelketek reánk alá ragyog,
S nézünk mi fel rátok vidámon,
De készülünk; jó lelketek hiv is,
Parancs ha jő, berukkolunk mi is.

S ha majd együtt leszünk mindannyian,
Kik itt vívtunk véres csatákat,
S szálltunk halállal szembe nagy vigan,
Leverve bősz ellent, ha támadt, —
Sorokba állunk harczi rendbe mind,
S áldón az úr ott fenn reánk tekint.

Szent jog, szabadság és testvériség
Volt jelszavúl zászlónkra irva;
Fennen lobogtatá azt hősiség,
S bátran szálltunk alatta síkra;
Fénylett nevünk, s ragyogva fegyverünk
Népek között helyet csinált nekünk.

Hogy elbukánk, hallgatva szenvedénk,
Romok között jártunk borongva.
Veszténk sokat, de nem hitet, reményt,
Az megmaradt s szétszórt romokba
Új életet hozott. S ma szebb hazánk!
Derült égről száll nap sugára ránk!

Nem folyt el itt hiába annyi vér,
Szent földedet hazánk megöntve
Dúsabb mezőn fakadva újra kél,
Mi porladott alant a rögbe.
Szabad hazában élünk, s önmagunk
Munkájától függ jó és rosz napunk.

Ott vagy Te már, hová mi is megyünk
Egymás után az égi várba.
Megvillan ott még egyszer fegyverünk,
S emelt fővel szép sorba állva
Elzengjük azt a régi éneket,
Ajkunk mit itt oly sokszor zenghetett:
Míg a világ napja tart...
«Isten, áldd meg a magyart». —

Dömény József.

* *Gulácsy* Mihály 1848—49-iki honvéd főhadnagy Nagy Sándor tábornoknak volt segédtisztje, sok csatában részt vett és aztán sebekkel borítva élt B.-Gyulán nem rég bekövetkezett haláláig. — *D. J.*

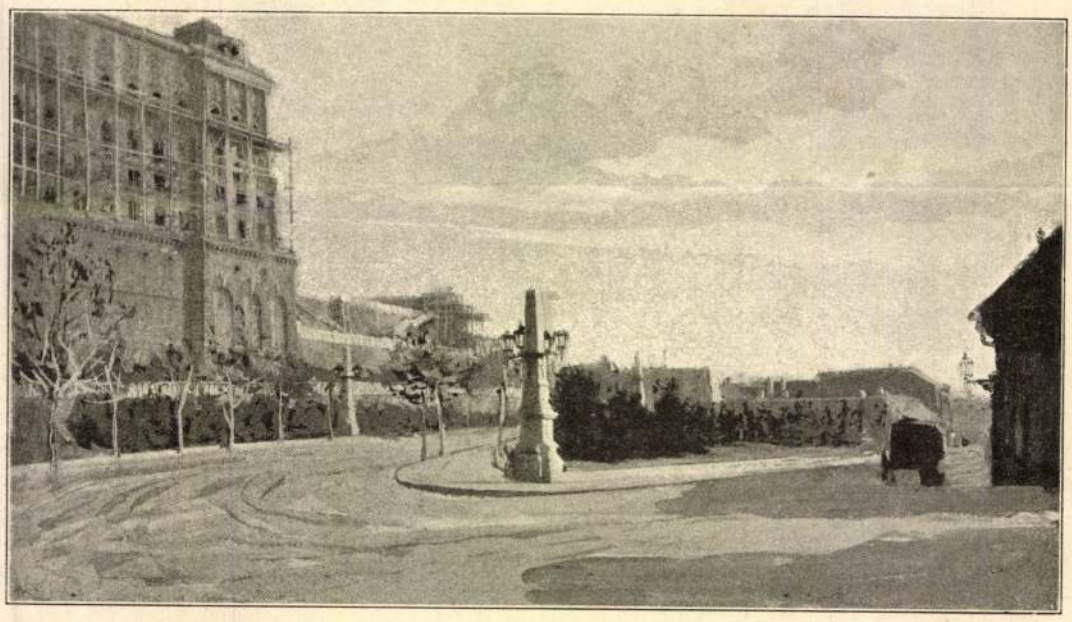

Háry Gyula fölvétele.

AZ ÚJ KIRÁLYI PALOTA AZ ATTILA-UTCZA FELŐL.

Ybl Miklós
Vas. Ujs. 1879 822 l
nincs céd

* **Ybl Miklósra** vonatkozólag az „Ország-világ“ után több más lapba is átszivárgott vádak ellenében — az igazság érdekében — ki kell jelentenünk a következőket: Az *operaház* dekorativ szoborműveit Marchenke és Fessler készitik, az utóbbi nevezetesen az ivsarok-alakokat, mert ő ez irányban nem „selejtes művész“, hanem *speczialista*, a kinek kiválóságát a magyar müvészek is elismerték, a mikor a sugáruti műcsarnok hasonló szoborműveit Fesslerrel készittették. Már pedig az operaháztól csak annyi joggal követelheti az ország az összhangzatos művészeti sikert, mint a műcsarnoktól. A *várkerti* épitésnél a szoborművek előállitásában Huszár Adolf, a *ferenczvárosi templomnál* Szász Gyula működtek. Átalában igen kevés emberre alkalmazták igazságtalanabbul azt a vádat, hogy monumentalis épitkezéseinél a magyar tehetségekre nincsen kellő tekintettel, mint Yblre, miután épen ő az, ki erre igen nagy sulyt fektet, s alig hozható föl mellette más, ki a hazai munkaerőknek annyi foglalkozást nyujtana, mint épen ő; ezt mindenki tudja felőle, a ki nem szófia beszéd után itél, hanem a tényekből szerez magának meggyőződést.

cupo mai di venire in aiuto ai lettori con qualche opportuno commento. E i suoi fanatici, che non risparmiavano fatiche per penetrare nella profondità della sua poesia, intuirono ben presto l'organico sistema filosofico che dominava il mondo dei sentimenti e dei pensieri di Ady, nonché la ferrea logica delle sue associazioni d'idee e del suo modo d'esprimersi. E quello che, vivo l'Ady, era apparso in parte incomprensibile nelle sue poesie, si rivelò nel suo vero senso e nella sua perfetta bellezza agli appassionati, ai conoscitori della sua poesia.

Una volta Ady dichiarò allo scrittore del presente saggio di voler creare la lirica. E queste furono le parole che meglio illuminano le intenzioni del Poeta. Ady voleva svelare tutta la propria essenza nella sua poesia, in un modo che rendesse inconfondibile la sua personalità, creando a questo fine una forma propria, peculiare per rivelare come intendesse la vita e come concepisse il mondo. Ma — paradosso straordinario di questa poesia — il poeta, che aveva mirato ad isolarsi, a differenziarsi rigidamente da tutti, divenne il genio più universale della propria gente e dell'Europa contemporanea.

GIULIO FÖLDESSY

Ybl Miklós

Vas. Lyc. 1879. 356. l

Az Eszterházy-képtár ügyében egybehivott értekezlet, melyben részt vett Engerth is, a bécsi Belvedere igazgatója, az akademia palotája helyiségében előfordult bajok főokául azt mondá ki, hogy az alsó helyiségekben a fütőcsövek hibásan vannak elhelyezve. Ezen azonban, Ybl épitész véleménye szerint, könnyű segiteni. Kijelölték ezuttal ama képeket is, melyek állapota sürgős javitást igényel. Az enquéte egyszersmind kimondá, hogy a termek falait, a képek hatása érdekében, ujra kellene festetni s disziteni s a gyüjteményt a modern igényeknek megfelelőleg rendezni be.

AZ ÖTVENÉVES OPERAHÁZ

Nevezetes emléknapja az 1934-es esztendőnek szeptember huszonhetedike. Ekkor lesz pontosan félszáz éve, hogy országraszóló ünnepségek közt megnyitották a magyar királyi Operaházat. Külső fény és szellemi tartalom dolgában méltóan fogja megülni zenei világunk ezt az évfordulót, amely az egész magyar művelődésnek nagyjelentőségü fordulópontja. Az Operaház ötven év előtt történt megnyitása a magyar zenei élet ujkori virágzásának kezdetét jelentette. Ebben a korszakban fejlődött Budapest Európa egyik legfontosabb zenei középpontjává. A magyar királyi Operaház, a néhány évvel korábban megalapitott Zeneakadémiával együtt, nevelte az uj magyar zenésznemzedéket. Ez a két intézmény alakitotta ki egyuttal a magyar közönség zenei érdeklődését, izlését oly irányban és emelte oly magas szinvonalra, hogy ma már a közönségből is fejlesztő, serkentő hatás sugárzik nemzeti zeneművészetünk alkotóinak és előadóinak munkásságára.

Az ötvenéves Operaház.

Az Operaház épülete büszkén, az épitészeti műemlékek patinájával megnemesedve emelkedik Budapest világvárosi jellegü szép pontján. Amint a gyönyörü Andrássy-uti palota nem máról-holnapra nőtt ki a földből, azonképpen a magyar operaművészet is, amikor az uj, pompás falak közt végleges és állandó elhelyezkedést nyert, tisztes multra tekinthetett vissza. Vessünk futó pillantást a történelmi előzményekre.

Az első magyarnyelvü operaelőadásról való tudomásunk kerek száznegyven évvel ezelőttről származik. 1793-ban, Budán játszották Chudi olasz zeneszerző „Pikkó hertzeg és Jutka Perzsi" cimü operáját, amelynek szövegét németből Szalkay András ültette át. A következő évtizedekben a vidéki — főkép felvidéki és erdélyi — városokban bontott szárnyat a magyar szinészet. Az operajátszás, sőt az eredeti operaszerzés első, kezdetleges nyomait is ott találjuk meg. Kolozsvárott, Nagyváradon, Debrecenben, Kassán, Miskolcon a mult század elején már eléggé eleven szinházi élet zsendült. Ruzsitska József — aki nem tévesztendő össze a másik két hasonló nevü zenésszel, Györggyel és Ignáccal — félig német katonakarmester létére megirta az első magyartárgyu és magyarnyelvü operát. Ez a mű, a „Béla futása", 1822-ben Kolozsvárott került bemutatóra, kevéssel utóbb pedig Ruzsitska „Kemény Simon" cimü daljátéka. A következő esztendőben Miskolcon játsztak először magyarul nagyobb külföldi művet, amely nem volt más, mint annak az időnek diadalmas sikerü vigoperája, a halhatatlan „Sevillai borbély".

Erkel Ferenc.

Ekkor már erős törekvés indult meg abban az irányban, hogy a vidéken megizmosodott magyar színészet az ország akkor németes műveltségű fővárosában is talajt kapjon. Fáy és Döbrentei kezdeményezésére a „Nemzeti Színésztársaság"-ot, a huszas évek végén, Kassáról Budára helyezték át. A sokoldalu és fáradhatatlan Mátray (Rothkrepf) Gábor javaslata adott lendületet a mozgalomnak, amely a „Magyar Játékszin Társaság" megalakulására vezetett. Ennek a társaságnak buzgalma teremtette meg a szellemi és anyagi tőkét, amely végre állandó hajlékot tudott emelni a fővárosban a magyar Tháliának.

Az 1837-ben fölépült és ennek az évnek augusztusában megnyilt pesti Nemzeti Szinház a magyar drámai és operai játék közös otthona lett és az is maradt kerek félszázadon át, a magyar királyi Operaház megnyitásáig.

Hogy a vidéki fejlődés mennyi kész értéket adott a Nemzeti Szinház munkájának megalapozásához, arra nézve talán elég, ha két jellemző tényt emelünk ki. Az egyik, hogy a Nemzeti Szinház első operaelőadása, a megnyitás után való hetedik napon, a „Sevillai borbély" volt, jórészt ugyanazokkal az énekművészekkel, akik Rossini népszerü vigoperáját másfél évtizeddel előbb Miskolcon bemutatták. A másik érdekes adat, hogy a zseniális *Erkel Ferenc*, aki ugyszólván kezdettől fogva a szinház működésébe kapcsolódott és ugy a maga, mint hasonlóan nagytehetségü fiainak munkásságával a magyar operaművészet sorsát egészen a kilencvenes évekig döntően irányitotta, ugyancsak vidéken, a szinmagyar Kolozsvárott kezdte volt meg karmesteri pályafutását.

Ezeknek a körülményeknek ismerete megvilágitja, hogy operaművészetünk a magyar szinházi kultura fájának természetes tavaszi hajtása volt, nem pedig belé erőszakolt idegen oltvány. Az ország, a vidék művelt és művelődni vágyó polgársága ápolta a zsengét és már életképes állapotban bizta nevelését a fővárosra. Első kertésze, más szóval a Nemzeti Szinház első operai karnagya, egy osztrák eredetü derék muzsikus, Heinisch József volt. De csakhamar Erkel Ferencünk vette át a vezetést. Nehéz körülmények közt kellett dolgoznia Pesten akkoriban és még nagyon sokáig állandó német szinház működött, amelynek operaelőadásain sürün vendégszerepeltek kiváló külföldi művészek, sőt egész társulatok is. Ezzel az erős versenytárssal kellett megküzdenie a magyar operai együttesnek. A kezdeményezők bátorságát és buzgalmát dicséri, hogy már az első években sorra szinrekerülhettek a Nemzeti Szinházban az akkori

Ybl Miklós, az Operaház tervezője.

Báró Podmaniczky Frigyes, az Operaház első intendánsa.

operairodalom nevezetes darabjai: Bellini, Rossini, Donizetti, Huber, Verdi, Meyerbeer, Mozart, Weber, Beethoven és mások alkotásai. Magyar zeneszerzők is gyarapitották a játékrendet, elsősorban maga Erkel Ferenc, akinek első két operája, a Báthory Mária és főként a Hunyadi László, már a harmincas-negyvenes években megszülettek és hervadhatatlan babérral övezték a magyar nemzeti opera nagytehetségü úttörőjének homlokát.

A szabadságharc vihara és a rákövetkező visszahatás sem akaszthatta meg a fejlődés folyamatát. Voltak természetesen nagy belső nehézségek. A magyar éneklés kulturája még fejletlen volt és az operai együttesben olykor nyers, vagy kevéssé képzett hangokkal is be kellett érnie a közönségnek. Főszerepekre viszont idegenajku művészeket szerződtettek, akik nehezen birkóztak meg a magyar szöveggel. A szöveg különben is meglehetősen elhanyagolt része volt az előadásoknak. A külföldi operák librettóit többnyire avatatlanok forditották, akik sem a hangsuly, sem az énekelhetőség követelményeivel nem sokat törődtek s az akkor már költőink művészetében magas szinvonalra fejlődött nyelvet a zene Prokrustes agyába szoritva, eltorzitották. De maguk a magyar zeneszerzők is esetlenül, vagy idegenszerüen jártak el a zenésitésnél. Nem csoda, hogy az előadók és a hallgatók egyaránt harmadrendü kérdésnek itélték a természetes és helyesen ritmizált énekbeszédet. A magyar énekstilus nagy hátrányára ez a helyzet voltaképpen egészen a mult század végéig alig javult és még manapság is akad ezen a téren tisztázni, javitani való.

Minden külső és belső nehézség ellenére a hetvenes években operaművészetünk szépen fejlődött és a hetvenes években már feszegetni kezdte a Nemzeti Szinház tisztes falait. A népszinműnek és a könnyebb zenés műfajoknak már külön hajlékot adott az 1875-ben megnyilt Népszinházban, de a dráma és az opera is nehezen fért meg egymás mellett és az Operaház fölépitésének szüksége egyre égetőbbé vált.

Ugyszólván az alkotmányos korszak kezdetétől fogva folyt a vita és fontolgatás a törvényhozásban és a sajtóban, mig végre megérlelődött az Operaház ügye. Az állam a fővárostól 1873-ban szinháztelket vásárolt a nemrég megnyitott Sugárut (ma Andrássy-ut) akkor Hermina-térnek nevezett részén és 1875 őszén megkezdték az épitést. Báró Podmaniczky Frigyes intendáns, Ybl Miklós, az Operaház tervezője és Hofhauser épitési vállalkozó tették meg az első kapavágásokat. Messzire vezetne, ha részletesen elő akarnánk sorolni mindazokat az akadályokat, amelyek miatt teljes kilenc esztendő telt el az ünnepélyes megnyitásig. Az 1878-iki boszniai okkupáció válsága, a 79-iki szegedi árviz borzalma és más nagyjelentőségü események, amelyek az ország érdeklődését lekötötték és erkölcsi-anyagi erejét erős próbára tették, hátráltatták a munkálatokat.

1878 december 7-én az épület falai tetőszintig emelkedtek és megtarthatták a bokréta-ünnepélyt. Ugyanez évben e legkiválóbb magyar szobrászművészek

MAGY. KIR. OPERAHÁZ.

Budapest, szombaton, 1884. szeptember 27-én.

A magyar királyi operaház első megnyitási előadása.

I.

BÁNK BÁN

II.

Nyitány

Hunyadi László czimü eredeti operából.

III.

LOHENGRIN

Kezdete 7 órakor; vége 10 előtt.

Rendes helyárak:

Holnap, vasárnap, 1884. szeptember 28-án:

A nagy kir. operaház második megnyitási előadása:

I. Nyitány Hunyadi László-ból. — II. Bánk bán első felvonása.

III. Lohengrin első felvonása.

Az Operaház első szinlapja.

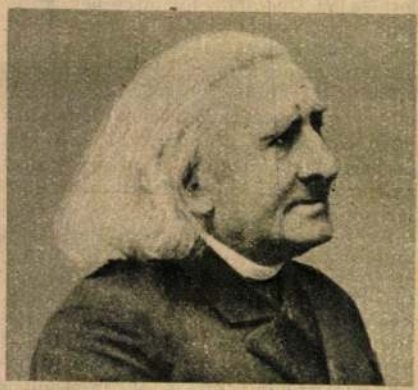

Liszt Ferenc.

megbizást kaptak az Operaház szobordiszeinek elkészitésére. 1881-ben a bécsi Ring-színház irtózatos tüzkatasztrófájának hatása alatt az eredeti terveken, a tüzbiztonság fokozott igényeinek megfelelő változtatásokat rendelt el az épitésre felügyelő állami bizottság. 1882-ben miniszteri rendelet sürgette meg a munkálatokat, utasitván az illetékes tényezőket, hogy 1884 nyarára a szinháznak készen kell állnia. Ugyanekkor már a szinház falainak művészi festményekkel való diszitéséről is intézkedés történt.

Elérkezett az a nap is, 1884 tavaszán, amikor az operai személyzet ünnepélyes és megható bucsut vett a magyar szinészet régi közös hajlékától, a Nemzeti Szinháztól. Ugyanez év május 18-án Ferencz József király látogatást tett a már-már teljesen kész operai épületben. A nyár folyamán lázas előkészületek folytak, hogy ősszel teljes pompában várhassa a gyönyörü szinház a megnyitás ünnepségét.

Szeptember 26-án este tartották meg, óriási érdeklődés mellett, a megnyitó előadás nyilvános főpróbáját. A hivatali előkelőségek és a sajtó képviselői gyönyörködő elragadtatással szemlélték Ybl Miklós csodálatos alkotását, az olasz reneszánsz-stilben épült szinházpalotát. A nagy előcsarnok, a főlépcsőház, az első emeleti cukrászdahelyiség izléses márványpompája fölemelő benyomást tett a jelenlevőkre. Ybl, a nagy tervező, okos számitással fokozta a hatást, amikor a nézőtér épitészeti megoldásában és képzőművészeti diszitésében, szabadjára engedve képzeletét, a legpazarabb és egyben legmeghittebb hatásu szinháztermek egyikét alkotta meg. A mennyezeten az Olympust ábrázoló hatalmas freskóval Lotz Károly, az épület más részein elhelyezett falfestményekkel Feszty Árpád, Than Mór, Aggházy Gyula, Székely Bertalan, Vastagh György, Kovács Mihály, Sefcsik Albert és Scholz Róbert, szebbnél-szebb szobordiszekkel Huszár, Stróbl, Brestyánszky, Donáth, Kiss és Szász művészek érdemelték ki a szakértők elismerését s a közönség elragadtatását.

Az Operaház épülete az esztétikai igényeket minden várakozást fölülmuló mértékben kielégitette. Belső berendezésénél nemcsak a közönség, hanem a művész- és hivatalnoki személyzet kényelméről is a legmesszebbmenő gondoskodás történt. Sőt e részben tulságba is mentek a tervezők, amennyiben a kelleténél szükebbre szoritották a nézőtér befogadóképességét. Az akkori viszonyokkal számoltak és nem látták előre a jövő fejlődést, amikor ez az aránytalanság a közönség érdeklődésének természetes fokozódásával a szinház jövedelmezősége szempontjából károsan kellett hogy érezztesse hatását. Ujabb időben az ülőhelyek célszerübb elrendezésével, amennyire lehetett, segitettek is ezen a szervi bajon, ugy, hogy az eredetileg alig ezer látogatóra berendezett szinházban ma már közel másfélezren férnek el.

Az akkori időkhöz mérten igen haladott szellemben valósitották meg a szinpad technikai fölszerelését is. Különösen nagy föltünést keltett az akkor egészen uj rendszerü „asphaleia"-berendezés, amely az egész szinpadnak, vagy egyes részeinek vizerő-művezettel való emelését, illetve süllyesztését teszi lehetővé. Ez a célszerü, gazdaságos és tartós szerkezet a külföldi szakemberek érdeklődését és csodálatát is fölkeltette és ma is változatlanul használatban van.

Lotz Károly, az Operaház nagy freskójának festője. (Önarckép.)

A főpróba sikere megismétlődött és fokozódott a másnapi előadáson, amely már a nagy nyilvánosság előtt zajlott le. Az egykoru tudósitások följegyzik, hogy a közönség lá-

Erkel Sándor, az Operaház első karnagya.

Goldmark Károly fiatalkori arcképe.

Reich Irma.

zas érdeklődése ezen az estén szinte botrányossá fajult. Mindenki látni akarta a pompás fogatokban érkező diszruhás előkelőségek fölvonulását. A kíváncsiak serege ellepte az előcsarnokot, sokan, akiknek jegyük sem volt a folyosókra, sőt a királyi páholyig tolakodtak. Végül is a rendőri karhatalomnak kellett megtisztitania a szinházat a kellemetlen vendégektől.

Ennél még sokkal nagyobb baj fenyegette az első est zavartalan lefolyását. A villanyvilágitással ekkor még föl nem szerelt szinpadon az előadás megkezdése előtt tűz ütött ki. Szerencsére sikerült a lángokat elfojtani, mielőtt életveszélyes riadalom keletkezhetett volna.

A megnyitó előadás műsora sok vita és tanakodás után született meg. Az eredeti terv az volt, hogy bevezetésül uj magyar király-himnusz fog elhangzani. Az alkalmi szerzemény megirására Liszt Ferencet kérték fel, aki vállalta is a megbizást. E körül nagy kavarodás támadt. Liszt ugyanis király-dalában a kuruckorbeli Rákóczi-nóta motivumait használta fel. Ilyen zenét a király jelenlétében előadni képtelenségnek tünt föl.

Perotti Gyula, mint Bánk bán.

Saxlehner Emma, mint Márta Flotow operájában.

P. Bartolucci Viktória.

A kultuszminiszter udvariasan, de határozottan megirta a világhirü mesternek, hogy műve az Operaház megnyitásán lojalitási okokból nem szerepelhet. Liszt érdekes és tanulságos levélben szállt sikra a maga művészi igazságáért. A kényes ügy nagyrészt a nyilvánosság előtt zajlott le, s a lapok pártállásuk szerint, különbözőképpen szóltak hozzá. Végül is a király-dal ötletét egészen elejtették. A Bánk bán és a Lohengrin cimü operák első felvonásait adták elő; jelképezvén ezzel az uj müintézet kettős feladatát: a hazai és külföldi művészet ápolását. Közbül pedig a Hunyadi László nyitánya hangzott el. Ezt az öreg Erkel Ferenc, mint főzeneigazgató, maga vezényelte, mig az operarészletek előadásánál fia, Erkel Sándor, a tulajdonképpeni művészeti igazgató, állt a zenekar élén. Az eredeti szinlap, amelyet e cikk keretében bemutatunk, a vezénylő karmesterek neveit nem közli. Kitünik ellenben a szinlapról, hogy kiragasztása pillanatában, a diszelőadásra már egyetlen jegy sem volt, ami természetes, mert a helyek legnagyobb részét meghivott méltóságok és előkelőségek számára tartották fenn. A nagyközönség részére a következő két estén teljesen azonos müsoru második és harmadik előadást tartottak, mig a negyedik előadási napon a teljes Lohengrin került szinre.

Ezzel annak rendje-módja szerint megindult a m. kir. Operaház üzeme. Az első évad tavaszán, márciusban már bemutatta az első magyar ujdonságot, Erkel Ferenc „István király"-át, a következő évben pedig, az országos kiállitás alkalmából a másodikat: Goldmark „Sába királynőjé"-t.

Kik voltak ebben az időben az elsőrendü operai csillagok? A nagy szopránt szerepekben *Wilt Mária* és az olasz származásu *Turolla Emma* tündökölt. Volt egy olasz hőstenor is: *Perotti Gyula*. Ők álltak, mint állandó vagy gyakori vendégek, az együttes élén, az ünneplés gyujtópontjában. Mellettük *Reich Irma*, *Saxlehner Emma*, *Maleczkiné* jeleskedtek a szopránkulcsban. Kiváló alténekesnő volt *Bartolucci Viktória* (a jelenlegi operaigazgató, Radnai Miklós feleségének édesanyja). A könnyebb fajsulyu női szerepeket *Kordin Mariska*, *Komáromi Mariska*, *Ábrányiné Wein Margit* látták el. A férfi törzsszemélyzet kiválóbb tagjai voltak: *Broulik Ferenc*, *Hajós Zsigmond*, *Gassi Ferenc*, *Pauli Richard*, *Bignio Lajos*, *Odry Lehel*, *Ney Dávid*, *Maleczky Vilmos*, *Dalnoky Béni*, *Szendrői Lajos*. Főzeneigazgató, az intendáns leg-

Ábrányiné Wein Margit, Sztojanovics Ninonjában.

Gassi tenorista.

Müller Katica primaballerina.

HA A HÁZAK BESZÉLNÉNEK...

1991 febr. 15 III. 7. sz.

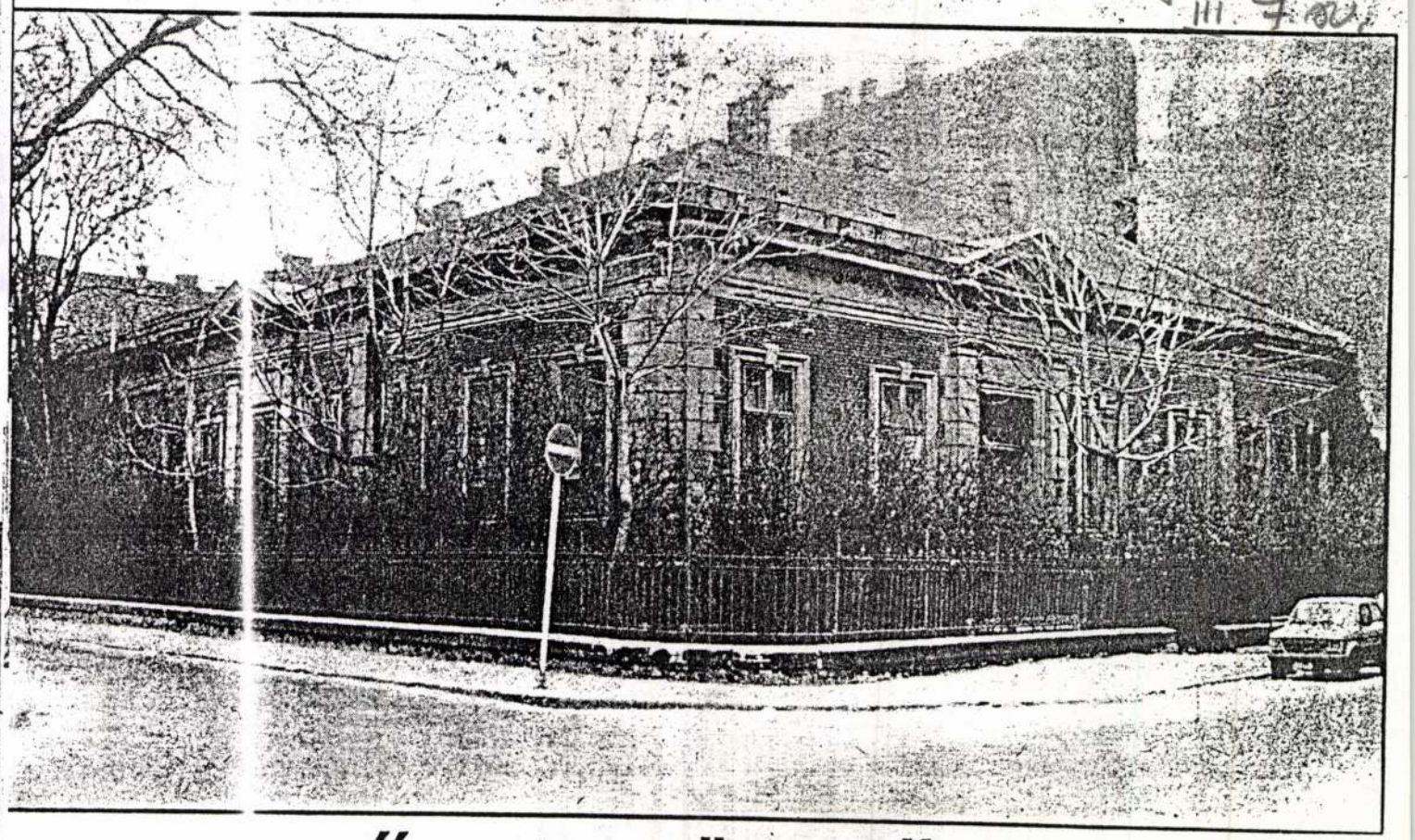

AZ ELSŐ PESTI BÖLCSŐDE

Még áll a ház... – „a szürke nénék felügyelete mellett folyt itt a nevelőmunka"
FOTÓ: HARMATI JÁNOS

Ybl-évfordulót ünnepelt a város a Budapesti Városvédő Egyesület a műemlékvédelem intézményeinek és az Ybl Alapítvány közreműködésével. Mi is az évfordulóra gondolva szólunk egy pusztuló Ybl-épületről, melynek sorsa újra bizonytalan. Tavaly ugyanis szó volt róla, hogy felújítják, állítólag a jóváhagyott terv, sőt a pénz is megvolt hozzá. Jelentkezett azonban az egyház a volt tulajdonáért, és ez most éppen azt jelenti: állnak az ügyek, rontva a ház túlélési esélyeit.

Az Első Pesti Bölcsőde Egylet 1853-ban alakult meg a munkásnők gyermekeinek a gondozására. 1868-ban a józsefvárosi Mária utcában készült el az épülete, amelyet azonban a klinikák odatelepítésekor lebontottak. Ekkor kapott megbízást Ybl Miklós, hogy az Egylet új házát megtervezze. Az építési engedély kelte: 1875. szeptember 14-e.

A Józsefvárosban, a Nagytemplom és Nap utca találkozásánál fekvő telken épült fel az Első Pesti Bölcsőde Egylet földszintes saroképülete: neoreneszánsz stílusban, két oszlop és timpanon hangsúlyozta kapukkal.

1879-ben Ybl az épületet megtoldotta. Hogy melyik a toldalékrész, azt az átlag szemlélő nem látja, a ház ránézésre egységes képet mutat. Az intézmény az 1920-as években már mint óvoda, elemi iskola és bölcsőde működött. Simor Intézet volt a neve, *Simor János* hercegprímásra, az alapítóra emlékezve, aki az első bölcsőde telkét ajándékozta. A Szent Vince irgalmasnővérek, „a szürke nénék" felügyelete mellett folyt itt a nevelőmunka: az intézmény a mindenkori Józsefvárosi Plébánia alá tartozott.

A kovácsoltvas kerítés kőalapja ma romos, hiányos, az orgonabokrok elszabadulva borulnak össze, alattuk szemét minden mennyiségben. Az épületnek három bejárata volt, oszlop és timpanon díszítette a faragott tölgyfa kapukat. A Nap utcai részen volt a bejárat az óvodába és az elemi iskola osztályaiba. A Nagytemplom utcai épületrész közepén is volt egy bejárati kapu, de ezt csak magas egyházi személyek látogatásakor nyitották ki.

A kapu melletti kisméretű kápolna ablaka díszes ólomüvegből készült. Ezt a (bezárt) kaput azóta eltávolították, helyébe oda nem illő ablakot tettek. Tovább haladva következik a bölcsőde bejárati kapuja. A kapu felett vörösmárvány tábla volt, aranyozott Pesti Bölcsőde felirattal. Ma már ezek a betűk is felismerhetetlenek. Napjainkban az épületben csak a 80 férőhelyes bölcsőde működik, de most 25 gyermeket gondoznak itt. Az iskolai részt 1989-ben ürítették ki.

Sorsáról – s magának az épületnek rehabilitációjáról – egyelőre ellentmondóak a hírek. Ybl szép háza a zeneiskolát fogadta volna megújuló falai közé. A történelem azonban megint közbeszólt. Lehet, hogy nem az önkormányzaté, hanem az egyházé lesz az épület. A tárgyalások folynak.

LAMPERT MELÁNIA

YBL MIKLÓS

Wállitandó terek

( ) = esetleg

(1)

IV. fozet

(10) / 2, 3, 4, 5 Fóti károly kastély (Pollack + Ybl) 1845-65
8 mausoleum
12
(14, 15)
(18, 19) randó

---

(1) / 3, 6, 7, 8, 9, 10 Mesút Ügyház ~1870

---

(3) / ~~[illegible]~~ 3, 5, 6, 13, 15, 18 Drávafok Bíllá kastély ~1872
tintitandó
arony mádon,
mint 5, 6

---

(10) Ötkü 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 1850 k
11, 12 – tintitandó, arony mádon, mint a tolbi

Wiggás Wenckheim kastély 1875-79
1, 2, 4, 17 18, 20, 19
(12, 13, 14) ↑ ↑ ↑
tintitandó randó!

Dinnyeshegy 1846 k 1852 k
1, 2, 3, 4
↑ ↑
randó

---

(21) Pozsol gyöt 1872-88
5, 23 (22
tintitandó

---

(22) 1, 2, 3 Mesnár Bavhyány 1842

---

(19) Nagykáró Sálló 1845
5, 6, 7, 8, 9

---

(23) (1, 2, 3, 4, 5,) ise körgöület
randó

~~Tiszahó~~ (25) Balatonfüred ~1870
1, 2, 3
↑
tintitandó

---

(26) Üppest Clarissenum 1881-82
5, 8, 19-24, 26, 48, 49, 50, 52

Pelikának angyát kell magy átnézni (Blanka, Sarny, Fröhlich, Ybl) hogy nehány rendelet Wenckheim a Wállitásra, ami kiválasz nem rendelt wállitandóként

IV. fürt

(27) Újpesti templom 1879

1–7

9–15 tisztítandó

---

(29) Bécs 1864–65

1–6

---

(30) Rókusfehérvár Minház 1860 Szép Múzeumból!

---

(12) Gyulai árvakár 1874

(4, 5, 6)

---

(13) Rákospalota templom 1870

(1–6)

---

(14) Annavár 1852–55

1, 8, 9, 26, 27 (15, 16)

↑ randó!

---

(16) Hivántelek gardanos ?

(1, 2)

---

(15) Gyula megfest

(1, 2)

---

(11) Komok Andrássy kastély 1869

(1, 3, 4, 13, 16) Kick?

---

(55) Károlyi palota Puskin u. 1863 –

1–13, 9A, 13A, 37A, 37B, 36A (73, 88, 90, 92, 95)

14C 35, 36, 37 ← ez egy rajz 2 része! (39, 40, 71, 72, 35/A, 35/B, 38/A, 35/[illegible], 35/E, 91, 94

↑ randó! ↑ randó! (régi rosz restaurálás) ↑ randó! 147, 151, 154)

---

(59) Károlyi palota Ráday-Erkel sarok 1875–76

(32, 33, 34, 35, 44, 45)

↑ ↑ ↑

randó

(57) Károly palota [illegible] út 1859–68 — II. fizet

1, 2, 3 (5, 7, 9)

---

(4) Fő-templom

1–6, 14–21, 48, 58–61, 64–68, 74, 75, 146, 147, 148 (150) (163, 164)

243, 244 (245) (250)

74A, 151B (151A, 146A)

61 ↑ rendő! → 164 (250)

---

(5) Kaplony 1842–47 — V. fizet

(1)

---

(8) falusi templom (ybl? átépítés? restaurálás?)

(1, 2)

---

(6) Bp. gösögkoleki templom 1872–74

(1, 2)

---

(7) romantikus kápolna

1, 2, 3, 4 5, 6

↑ ↑

rend!

---

(32) HTA [illegible] pájárat

1 – 10

---

(33) Ivanyi [illegible] 1883

1, 2

[illegible]

---

(38) Curva 1864

(1, 12)

---

(40) Corasberány (Cvirány kartéj) 1850 után

(1–4, 1)

---

(28) ism. [illegible]

(1–4)

(42) Budai Takarék 1860–62

(1–2)
↑
randó!

---

(45) Eötvös szobor talapzat 1877

(1–5) 6
↑
tintitandó

---

(46) Erzsébet sísfürdő 1883–84

2, 3

---

(54) Gaus Sirenlik 1868–69

(1, 2), 3, 4, 16, 17, 18
↑ randó ↑ randó!

---

(98) Postaszolgai Takarékp. 1866–68

77, 78 (79) 102, 103, 105–108 (104) 131, 262, 263 (8, 157, 21)
↑ randó randó! ↑ randó ↑ randó! ↑ ↑ ↑ ↑ randó
cs. cosm. papír 103×156

---

(99) Postai Hiva Első 1873–74

bekebeleztett homokrost (Schichedan) (nyomar. mint 45B)

47, 54, 55, 74, 75 81 82, 83, 88 230, 232, 233, 234
↑ randó! ↑ ↑ ↑ ↗ ↗ ↑ randó! randó!
nagyméretű csp. 1:1

5–11 (33, 34)
↑ tintitandó ↗ ↑ randó!

---

(101) Tő u. 9. Lánchid RT 1867–69

2, 3 19, 21
↑
tintitandó

---

(111) Rác fürdő 1864–70

(1, 2)

V. Füzet

(31) Csikó (Zsombolya) (ez tehát egy és ugyanaz!)
Csekonics kastely 1869–70

(1, 2, 3 ← ezek körül a legszebb) 4, 6, 7, 24, 26, 27

(46, 47)
↑
randó!

---

(41) Degenfeld-Schomburg palota 1872–74

(1, 2, 3, 4, 6, 10, 19, 31 32, 33) (40, 50, 53, 54, 56, 57A)
↑ tintítandó ↑ tintítandó

---

(70) Lipthay palota 1869–74

(3, 6, 7, 13, 33, 34, 84, 86, 88
↑
randó!

VI. Füzet

(62) Fáy, Kisczkhorn kastély 1855–62

1, 2

---

(63) Szépkalom 1863–73

1 – 7

---

(61) Tarján tanya 1860

1

---

(47) Bakáts tér templom 1865–79

1 – 6 (7, 8) 53, 54, 62 (80, 83, 84, 85) 89 – 94 89, 92
↑ tintítandó ↑ randó ↑ randó!

---

(51) MTA Gérház 1863–67

2, 4, 9, 10, 11

(65) Képviselőház 1865–66

1, 3, 4, (5, 6, 7, 9) 10 12, 14, (15) 19, 20 (35, 36, 37, 73)

rendő! rendő tisztítandó rendő

---

(109) Petőfi hatos-tabagrat 1881

2, 3, 4, 5, 6

rendő!

---

(73) Lányai ívta 1869–72

(1, 2, 3, 27, 29, 47, 49, 50

tisztítandó

---

(75) Margitfürdő ált 1868–72

4, 5, 6 10, 11, 12

(76) Nagyrálló

1, 13, 14 [illegible] 25 (33 [illegible] 44 [illegible], 46) 111

rendő

40–57 50–55, 64 72, 74

tisztítandó

61–66

72–75 80, 83, 85

(77) Kis rálló

2, 5, 6, 7, 8, 22

rendő

(78) Margitfürdő

1, 3, 5, 12A (12B, 12, 11) (18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27) 31, 32, 36 (53)

rendő! rendő! korábbi rosz restaurálás után (?) (ha megy)

tisztítandó

(79) Kiszendőjű

1, 3, 5, 6, 7, 14, 19, 23, 24

tisztítandó

(80) Nagyrendőlő

14, 15, 16, 18 22, 29/A (30, 31, 32 ~~3~~ 48)

tintítandó

vendé!
régi rosz restaurálás
javítása, sajnos

kérés BFL : 242/13

(81) kertlak, usilak, istálló

1C, 2 ~~[illegible]~~, 17, 18 ~~[illegible]~~, 24 ~~[illegible]~~ 15

tintítandó

(82) hajor és vic

1, 3, 5, 8

(83) gép és mosóház

9, 10 19

vendé!
régi rosz restaurálás
javításával

(84) [illegible] lakás

2, 4, 5

tintítandó

(85) utlák

1 (~~[illegible]~~ 3, 4, 5) 9, 10, (27, 29, 31)

tintítandó

(86) egyéb

~~[illegible]~~ 2, 3

(87) tímpad

1, 2

(88) ártozony

1, 2

(89) parisonok, fornéshác, hlétó, vonok

2, 3, 4, 5, 6, 7, 1B

tintítandó

(90) Nemzeti kaszinó átalakítás 1874–84

60, 74, 75, 82, 83, 84, 85, 86, 87A

---

(93) Nemzeti lovarda 1857–73

1–13, 18, 19

---

(94) Opera 1873–84

9, 10, 14–18

---

(97) Pesti Dunaépart 1867 (Ybl tervek?)

(1, 2)

↑

fintitandó

---

(103) Csekonics palota 1864

(1)

↑

zandó!

---

(104) Nemzeti Kaszinó átalak. 1861–65

(1)

↑

zandó!

---

(142) Romantikus kastély 1860 k.

1, 2

---

(143) Lesséjpalota 1865

~~1–6~~

---

(144) kastély 1870 k

1–4

---

(145) zsinagóga 1860 k

1

---

(146) kastély 1870 k

1–2

---

(147) kastély ?

1–2

---

(148) romantikus kastély 1850–60 k

1–7

---

(149) Pesti Német Színház átalak

1–10 (1, 12 zandó

(128) Sirkápolna 1850 k

1-3

tintilandó!

---

(129) Sírenlék 1860 k

1, ~~[illegible]~~

---

(130) templom ?

1

---

(131) templom

1

---

(132) templom

1

---

(136) Waldstein hastely Várpalota átép 1863

1 (2.)

(1[illegible]) fürdő ?

(1-3)

(3[illegible]) Debrecen Minkár

1-6

tintilandó!

(2[illegible]) Grand-épületek ?

1-3

---

(117) Sicherg palota

(4, 6, 7, 11, 12, 16, 19)

---

(122) Főrámház 1870-74

2A tintilandó → (tekercsben van!) ←

1, 2 randó

3 tintilandó

7, 8 randó

28 tintilandó

42, 43, 44, 48

90, 97 randó

98 randó

99-100 egybe öneállítandó, randó

102 randó

101, 103

109

317, 318 randó

149 randó

(249-254)

(IX) füzet

YBL MIKLÓS

1021

A HISZTORIZMUS BUDAPESTI ARCULATA

A XIX. sz. közepe táján kibontakozott hisztorizmus egyike a legérdekesebb művészeti áramlatoknak és bár, amint e helyen (Művészet 1966/11) már kifejthettük, megelőző rokonjelenségek a művészetek évezredes fejlődése során is észlelhetők, a klasszicizmus és a romantika után bekövetkezettek az ember művészeti tevékenységében meglehetősen egyedül állanak.

Az új jelenség több figyelemreméltó ténnyel együtt mutatkozott. Feltűnése az ipari-polgári társadalom kialakulásával egybeesett; a hisztorizmus hajnalán ment végbe az iparművészeteknek külön művességi ágaik szerinti tudatos felismerése, az építészetben kiszorult az évezredes építészmester alakja, annak céhbeli helyzete; e mesteremberek helyébe az akadémiák tudományos képzettségű építészszakembere került, ezzel egyidejűen a hasonló jelenségek egész sorát figyelhetjük meg. Az építészetet és a díszítőművességi ágakat azért emeljük ki, mert a hisztorizmus művészi arculatán első pillanatra feltűnik a díszítőművességek hangsúlyos szerepe; mintha a kor a dekoratív művészetekben, az ornamentika világában fejezte volna ki magát a legnyomatékosabban.

A XIX. sz. közepére jellemző, újszerű világkiállítások egyúttal a hisztorizmus nyitányát is jelentették. A társadalom művészeti ízlése nevelésének tudatos ideje következett el. A kormányok, a társadalom maguk vették kezükbe e felismert, fontos kulturális-gazdasági tényezőket. Még vázlatosan sincs terünk annak bemutatására, hogy az új kor megsokszorozódott anyagi, műszaki lehetőségei nyomán díszítő kultúrája a megelőző időkhöz képest milyen sokrétűen bontakozhatott ki; az új formavilág rövidesen – nagyjából az 1860-as évektől – az élet külső megnyilvánulásainak egészét áthatotta.

Fővárosunk nagyvárossá serdülésének ideje pedig éppen e kor hajnalára esett. Budapest városképi kialakulása, reprezentatív épületeinek javarésze oly mértékben kötődik ehhez a stíluskorszakhoz, hogy fővárosunkkal akarva-akaratlan, a hisztorizmus emlékeinek egyik fő őrzőhelye vagyunk.

A XIX. sz. az egymás mellett élt stílusirányzatok (stíl-pluralizmus) fő ideje; a hisztorizmus előzője, a romantika a klasszicizmussal részben párhuzamosan, vagy annak formakeretei között élt, a hisztorizmus első időszakában viszont nálunk még a romantika, az ipari művességeknél meg éppen a II. rokokó uralma tartott (az építészeti romantika 1845–1865-re tehető). Így szórványos előjeleitől eltekintve az új irányzat nálunk az építészetben Ybl Miklós első palotáival kezdődött. A hazai hisztorizmus e nagymestere fő okozója annak, hogy a század harmadik negyedében volt, amúgy is rövid életű újabb klasszicizmus, vagy hellénizáló irány itt inkább csak másodrendű alkotásokon jelentkezett. Ezt az irányzatot nem téveszthetjük össze a korai hisztorizmus korszakával. Ybl M. romantikus időszaka után, aminők az Unger ház és egyéb bérpaloták, a G. Semper által már az 1840-es években alkalmazott neoreneszánsz formák felé fordult. A főnemesség még a reformkor buzdítása nyomán, a Bach korszak múltával folytatta pesti palotaépítkezéseit; ennek színhelye most főként a Nemzeti Múzeum környéke lett. A magyar „Faubourg Saint Germain" kialakulása a hazai építészeknek nagymérvű alkotótevékenységre jelentett komoly alkalmat, elsősorban az akkor Feszl F. mellett legkiválóbb és nem utolsó sorban nagy munkabírású Ybl Miklósnak. Feszl nem szakadt el a romantikától, így Ybl rövidesen vezető egyéniség lett a Schmerling rendszer átmenetileg kibontakozást sejtető légkörében, majd sokkal inkább a kiegyezést követő új korszakban. A klasszicizmust és a romantikát, a tegnap kinőtt, elnyűtt formáit most már tudatosan, elviesen is elvetették, Skalniczky A.: „Isten őrizzen ezen építészeti gallimathiástól", és sok ehhez hasonlót jegyezhetnőnk még fel. Deák Ferenc az Akadémia palotájának stílusa körüli vitákban még határozottan romantika-pártinak, Eötvös József meg tudatos ellenzőjének bizonyult. A Festetich palotánál (terve 1859-ből), Ybl ez új stílusban készült egyik legelső alkotásánál azért érdemes pillanatra időznünk, mert formaproblémái a hisztorizmus egészére jellemzők. Részelemei inkább XVII. sz.-i, sőt régence elemeket tartalmaznak, ugyanakkor éppen elhalványuló jelenségekként a romantikának is több vonását fedezhetjük fel rajta (nyúlt konzolsorok, stb.). Barokkos jellegének okai többfélék; az elsősorban a díszítő és iparművészetekben érvényesült II. rokokó gyakorlata még befolyásolta az építész kezét, másrészt főúri építkezéseknél, különösen az épületbelsőkben mindvégig, a neoreneszánsz főidején is tovább éltek a különben elviekben agyontámadott barokk formák. E stíluskörből a

Dörschung Antal: József krt. 50. 1872
Korai hisztorizmus – Les débuts de l'historisme – Ранний историзм

Quittner Zsigmond: Népköztársaság u. 12. 1884

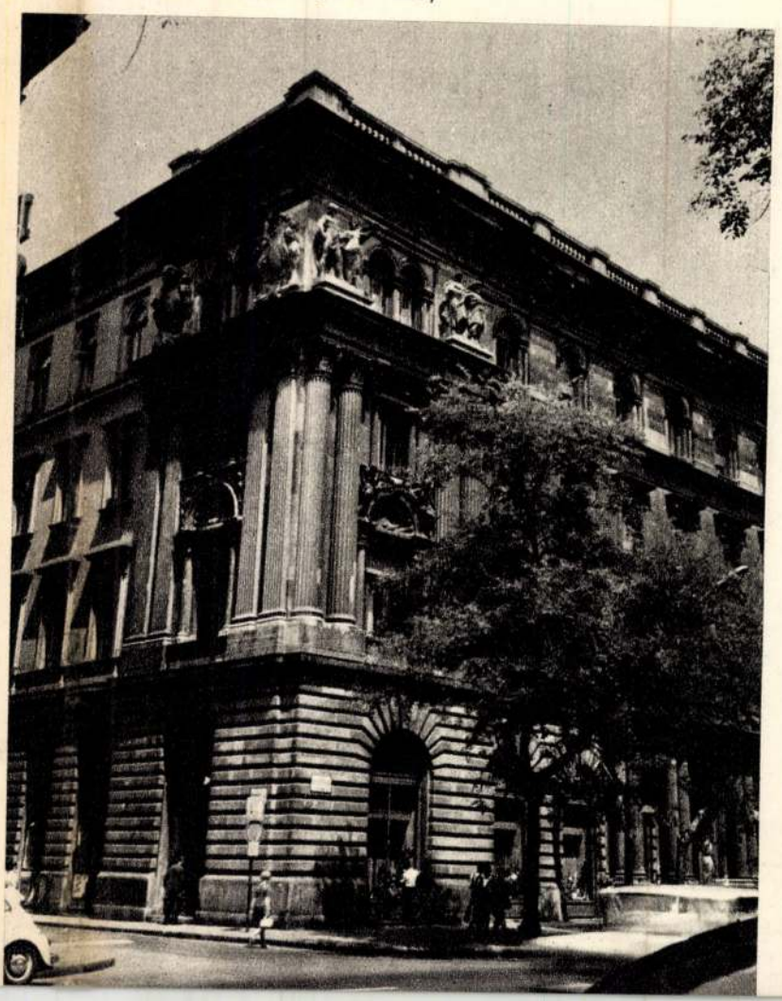

Pálffy palota még a Schmerling időszakra esik, de a neoreneszánsz java idejéből való a Wenckheim palota (1887). A Festetich palota arányos-szép épületének nyugodt nagyvonalúsága, főként derült, sima homlokzati síkjában aediculás I. emeleti ablaksoraival inkább idézi a római cinquecento szellemét, mint később „tudományos neoreneszánsz" mintalapok nyomán keletkezett, akárhány, a római Corso-t utolérni igyekvő alkotása.

Budapest és az ország neoreneszánsz építészetének sorsát Ybl zsenije nagyban meghatározta. A sokat látott, tanult, azokból sokat meg is valósított mester már az induláskor oly sok szólamban szólaltatta meg nálunk a reneszánsz formák széles orcheszterét, hogy hatása nyomán olasz periódusaival párhuzamban a francia és más nemzeti reneszánsz ízléselemek is korán feltűntek (Károlyi Alajos palotája és mások). Nálunk Ybl életműve, akár dekoratív festészetünkben Lotz Károlyé, mutatja leginkább a hisztorizmus teremtő képességeinek határait. Ybl alkotásai szemléletesen tárják fel, hogy miképpen nyújtott a hisztorizmus újat, önállót. Bebizonyítják, hogy az ókori és a reneszánsz formák elmélyült ismeretek, ízlés és teremtő erő esetén még mily sok lehetőséget tartogattak, s tartogatnak talán a jövő számára is. Működése főirányát leginkább neoreneszánsznak mondják; e formák előzői, legalábbis ez összefüggésekben azonban sohasem léteztek a XV–XVI. századokban; nála és kortársainál sokkal inkább az antik (főként római császárkori) és a reneszánsz építészeti múlt egészéből történő újat-teremtés esete áll fenn, mindezekhez hozzájárulva a középkor stílusainak ismerete és jónéhányuk fiatalkorának, pályakezdésének klasszicista-romantikus (áttételesen középkori) gyakorlata.

A hisztorizmus értékelésének fővárosunk emlékeit illetően is lényeges mozzanata, hogy a kimagasló művek mellett a kor tömeges termelését se hanyagoljuk el. Ha nemcsupán az úttörők, a vezéregyéniségek életműve szerint ítélünk, hanem magának Budapestnek az útvonalait, palotasorait járjuk, mindjárt szembetűnik egy arányos, jószerkezetű, egyenletesebb tagoltságú, ezt követően egy erősen díszített, kiugró tagozatokban gazdag irányzat és egy későbbi, barokkosodó, tömegesebb bérpalotahomlokzat típus (III. rokokó). A korai időszak idején különösen Skalniczky Antal és mások (Wéber, Láng, Unger, Benkő és társaik) tevékenysége hagyott maradandó nyomot fővárosunk arculatán; higgadt-arányos, szerény műveik mintha a romantika kihagyásával a megelőző klaszszicista gyakorlat folytatásai lennének. A később annyira jellemző itáliai reneszánsz részleteket alig, vagy egyáltalán nem találjuk meg rajtuk; az ablakok még a falsíkokhoz közelebb esnek, ami az épületek tömegeinek könnyen felismerhető jelleget ad. Az egyszerűbb mesterek műveinek vakolatarchitektúráiban inkább a görög-római építészet pilasztereit, féloszlopait, felületi indadíszeit alkalmazták. A Nagykörúton a Baross u. – József u. közötti rész egységesen ilyen képet mutat – jórészt 1872-ből (a 48. sz. Hauszmann A. korai műve).

A vidám-vonzó, mégis ünnepies quattrocento majd a továbbiak során jutott szóhoz és a hisztorizmus évtizedeinek jóideig fő tényezője maradt. A főváros hisztorizáló építészeti értékeinek adatszerű elősorolását már más alkalmakkor megkezdették; ezúttal csupán fő vonásait kíséreljük vázolni.

Budapest hisztorizáló évtizedei elsősorban az olasz reneszánszból merítettek. A kor dús díszítésmódokat kedvelő, reprezentatív-illuzionista hajlamai különös előszeretettel fordultak a velencei cinquecento ünnepi-derült, pompás formái felé. Sansovino palazzo-homlokzatainak nemesen játszi értékei Ybl, Wéber és kortársaik keze nyomán most megsokszorozódhattak. Emellett Genova palotastílusa volt nagy hatással a korra; de tömegképzésekben, vagy egyszerűbb részletmegoldásokat igénylő feladatoknál G. de Sangallo, Bramante, Palladio hatása tűnt elő. A Legfelsőbb Bíróság (korábban Lánchíd RT) palotájánál elsőízben érvényesültek teljes tisztaságukban ezek a reneszánsz formák (terve 1865 k.); a Vámpalota (Közgazdasági Egyetem) pedig fővárosunkat e stílusnak európai viszonylatban is addig egyik legnagyobbszerű, formai értékeiben pedig legkiválóbb alkotásával ajándékozta meg (terve 1870 e.) Nem lehet eléggé kiemelnünk gazdag, mindazonáltal következetes díszítőelem rendszerével oly sokszor méltatott Operaházunkat, amellyel Ybl e formáknak talán világraszóló betetőzését érte el. Fő értékelőjének, Ybl Ervinnek hivatott mondatait ismételhetnők itt csupán. Vele együtt számosan valljuk, hogy ez az épület, még Garnier párizsi színpompás művét is idetudva talán a legnagyszerűbb, amit a kor egyáltalán alkotott.

A hisztorizmust Budapesten sem egyedül a neoreneszánsz jelenti; a romantika természetesebben ható, szerves-üde egységei helyébe most már a középkori stílusok tudatosabb, de szárazabb alkotásai léptek. Alkalmazásuk azonban másodlagos maradt, azokra az esetekre korlátozódott, ha e formákat a rendeltetés kívánta. A feladatok ugyanis meghatározták az épület stílusát, így tartotta ezt helyesnek a kor. A Rácfürdő keleties eredetének megfelelően még a romantikára nyúlik vissza, a Bakáts téri templom már többet nyújt az újszerűbb neorománból. Ennek az épületnek vegyes jellegét emellett tovább élő romantikus, bizáncias, quattrocento, sőt barokkos (!) vonásai adják.

A hisztorizmus – a sikeres polgárság öntudatának fő korszaka – egyébként is szívesen hangoztatta azt, hogy jelene, történeti tudatossága, kultúrája révén az elmúlt korok formáit, stílusait még amazoknál is jobban ismeri. A hisztorizmus embere hitte, hogy gótikája különb a XIII–XIV. sz.-inál, a reneszánsznak a XVI. sz.-dal elapadt folyamata meg éppen a XIX. sz. második felében teljesedik ki. Ha e büszke, boldog hitét nem is tesszük magunkévá, bizonyos, hogy a történeti korok adottságaiból olyan műveket is létrehozott, amelyek a maguk teljességében akkor meg sem születtek. Éppen ilyen mű Operaházunk is. Ez és a hozzá közelítő, leginkább talán Sansovino formáit és szellemét sugárzó alkotások sok mindenféle hatást egyesítő vonásaik ellenére mintegy a reneszánsz sokféle tulajdonságait összlátomásba foglaltan valósították meg a kor fő törekvéseit.

Budapest e kori művészetét, mint a hisztorizmus egészét, már a kibontakozás évtizedeiben, de méginkább azt követően sokféle, gyakran az irányzatot alapjaiban támadó kritikák érték. Az utána következő idők művészettörténeti értékelése pedig valósággal halmozta az elmarasztaló jelzőket a kor törekvéseit, műformáit, kivitelezéseit, mondhatni egészét illetően. A hisztorizmus Budapesten valósággal újjáteremtette jelenét. A hatalmas mennyiségű feladatok is ajánlották a reneszánsz formákat; a XV.–XVI. sz. díszítőelemeinek változatai a középkor kézművesgyakorlat nyomán kialakult, egyénibb formáinál sokkal inkább lehetővé tették a tömeges termelést. Azonban a roppant munkairam, amelynek során három évtized több palotát, építményt alkotott, mint talán az összes megelőző korokban, száraz, unos-untig ismétlődő, rideg részletnyelvezetet – a pallérstílust – alakította ki; ennek hagyatéka fővárosunk száz meg száz útvonalán látható és városképét századokon át fogja meghatározni.

A hisztorizmus legharciasabb ellenségei sem tagadhatják azonban, hogy e kor számos, nagy tudatossággal képezett építésze, díszítőművésze sok kiváló emléket hagyott maga után Budapesten is; olyan egyénit, szépet teremtve, amelynek sajátos jellegét ma már világosabban felismerjük, mint három-négy évtizeddel ezelőtt. A Sugár út palotáitól eltekintve könnyen számbavehetjük a nemesebb építőanyagokból készült építményeket, de a habarcs architektúra megfontolt színezésmódokkal az eddigieknél – még harmadrendű alkotásoknál is – jóval hatásosabban fejezhetné ki formáit. Igen kívánatos, hogy ez a Budapest arculatát döntő módon érintő kérdés a feladat illetékeseit mielőbb helyes állásfoglalásokra bírja.

Hisztorizáló építészetünk értékei Budapesten nem merülnek ki

Részlet az egyetemi klinikák Mária utcai csoportjából, 1870-es évek. Klasszicizáló korai eklektika

Clinique universitaire, rue Mária. Construite après 1870. Style éclectique néo-classique

Часть квартала зданий Университетской клиники по ул. Марии. 1870-е годы. Ранняя классицизирующая эклектика

Főúri palota belseje. 1880 k.
Intérieur aristocratique. Vers 1880
Интерьер дворца аристократа. Ок. 1880 г.

Emmer Kornél palotájának szalonja. I. Jégverem u. 1.
Le salon de l'hôtel de Kornél Emmer
Салон во дворце Корнеля Эммера

Ybl M. alkotásaival. Jelenünk legtöbbünk számára újból az európai utazások időszaka; ezeknek az utaknak során döbbentünk rá igazán a főváros hisztorizmuskori építészeti emlékeinek jelentőségére. Bízvást állíthatjuk, hogy a budapesti hisztorizmus, amely az alig díszítő, vagy csupán a kifejezetten reprezentatív feladatoknál tagoló francia-olasz műgyakorlattal szemben inkább az erősen díszítettet kedvelte, az ízlésesebb alkotásoknak is nagy változatát teremtette meg. Ezek a művek a magyar szerkezetes formakultúra hagyományaihoz hűen (román formáink, a hazai késői barokk, klasszicizmus) olyan értékeket alkottak, hogy nyomukon – az összehasonlítások bátorítanak erre – külön hazai „architektonikus ihletről" beszélhetünk. Ez a harmonikus arányú, szerves ütemű műveket létrehozó alkotásmód e korban is elevenen hatott; gondoljunk itt Schulek F. inkább hisztorizáló, mint műemlékként felújított Mátyás templomának újgót kőburkolatára, Steindl I. parlamentjére és Ybl életművének legjobb vonásaira.

A szerkezeties elvek mesterei mellett a felületi díszítésekben kifejező festői hatások kedvelői is a szép művek sorát hagyták az utókorra. Közülük Petschacher Gusztáv tevékenységét emeljük ki (a Körönd sgraffito-díszes palotája, Üllői út – Körút sarki stukkódíszű épület stb.). Művei külön színt jelentenek XVI. sz.-i itáliai előképeken alapuló (Róma, Palazzo Spada) vonásaikkal. Petschachernek kortársaitól is nagy megértéssel fogadott művészete azért figyelemreméló, mert a reneszánsz későbbi formái közül választva, tevékenysége a századvég barokkosodó ízléséhez ívelt át.

Rendeltetés és a műformák összeegyeztetése a budapesti hisztorizmus számára is komoly feladatot jelentett. A reneszánsz palazzók ünnepélyessége a kiegyezés korától oly nagy mennyiségben épült bérházak számára a legtöbb esetben nem bizonyult könnyen járható megoldásnak. A Haas palota monumentalitása az átlagépítkezéseknél nem volt alkalmazható; elvesztése fővárosunkat e korbeli egyik főjellegzetességétől, mondhatni csúcsértékétől fosztotta meg. A reneszánsz homlokzatai két emeletnyi mértékig elgondoltak; ez a körülmény már Ybl M. számára is komoly gondot jelentett. A Dégenfeld palotán látjuk, miképpen igyekezett kikerülni a háromemeletes épületen annak négy szintjéből következő formai buktatókat.

A hisztorizmus budapesti építészeti együtteseinek főértéke, a Sugár út (Népköztársaság útja) egyúttal az irányzat egészének is kincse, amelynek fenntartása műemlékvédelmünknek is inkább kiteljesedő feladata lesz. A Nagykörút jóval szerényebb alkotásokból álló palotasorait jótékonyan élénkítik a Vígszínház és a Nyugati pályaudvar épületei. Éppen ezeknek kellett volna inteniök arra, hogy milyen nagyfontosságú éppen a Körúton az egyhangú homlokzatok sorából kiemelkedő alkotások megőrzése. A város nagyszámú többi útvonalain is zárt összességeket képező neoreneszánsz palotasorokat találunk. A közép-keleteurópai hisztorizmusnak az a sajátossága, amely a legszerényebb építményeket is súlyos habarcs, stukkó és egyéb pótanyag architektonikus elemekkel halmozta el, Budapestet Bécs mellett talán a legdíszítettebb nagyvárossá teszi. Ezek a legkevésbbé várt helyeken is szembetűnő díszű bérházsorok tették a hisztorizmust elsősorban oly ellenszenvessé itt; a firenzei és lombard palazzo architektúra megjelenése a Népszínház utca kietlenségében szerencsétlenül fokozza a miliő sivárságát, akárcsak valamiő szegényes környezetben az indokolatlan túlöltözöttség. A hisztorizmust elsősorban e jelenségek alapján ítélték meg.

A nyolcvanas évek végétől a kor ízlése, amelynek „horror vacui" zsúfolt díszítőelve a kor elejének egyszerűbb formáitól egyre inkább a túldíszítettet, az áttekinthetetlen ornamensek dzsungeljét kedvelte, mindjobban a XVII. sz formái felé fordult, sőt a Lajosok periódusainak megismétléseivel 1890 körül az építészetben is egy ma még alig méltatott III. rokokóhoz jutott el. Az építkezések éppen ezidőtájt a legnagyobb számúak, fővárosunk bérpalotái számarányukat tekintve legnagyobbrészt ezekből az évekből származnak. Láng Adolf (1848–1913) életműve mutatja talán legszemléletesebben, hogyan juthatott el a múlt formáiban mélyen iskolázott pesti építész a régi Műcsarnok (Népköztársaság-u. 69.) tiszta-világos, tudományosan egybeválogatott elemeitől az alkotások során át a századforduló felé keletkezett műveiben egy újabb barokkig (Magyar Színház épülete). A közhit ezt a zsúfolt, többnyire nem éppen választékos díszítőmodort – Hauszmann is erre tartott – annál is inkább szecessziónak véli, mert a rövidesen bekövetkezett új floreális stílus aránylag szűk időhatárok között élt; azt majd a kilencszázas évektől újabb, főként a copf formákból merített szecesszión belőli hisztorizálás váltotta fel (Zeneakadémia, Anker palota, majd kiteljesedettebb XVI. Lajos elemekkel a volt Piarista Rendház).

A budapesti hisztorizmus elsősorban építészetében elevenül meg számunkra; ebben alkotott legtöbbet, legjelentősebbet; azonban a kor, ahol csak módja volt reá, díszes belsőket, berendezéseket is létrehozott. Olykor ezek az enteriőrök még a befogadó építménynél is díszítettebbek, követve azokat a nyugati példákat (Párizs), amelyeknél a viszonylag puritán külsők gyakran sokkalta fényesebb belsőket zárnak falaik közé. Az arisztokrácia nyomán a tőkések, másfelől az állam, a társadalmi intézmények egymással versengve hoztak létre Budapesten is ilyen együtteseket. Ezek díszítőművessé-

günk hisztorizmus-kori felvirágoztatását tették lehetővé. Az arisztokrata paloták belsőit Lotz K., Feszty Á. és mások díszítették, egyéb dekorációikat Behr Lajos, Háry Gyula és társaik készítették. A díszítőművészetek amúgyis különösen alkalmasak lévén a társadalmi körülményhez való közvetlenebb igazodásra, segítségükkel a hazai hisztorizmus iparművészeti kutatásával az ország fővárosának akkori társadalmi –, kulturális helyzetéről is új adatokat nyerhetünk. A gazdag belsők kialakítása terén a főrendű nagybirtokososztály vezetett; nyomában nagypolgári családok (Saxlehner, stb.), a társadalom sikeres egyénei, mint Emmer K., Bókay J., az Ádámok és mások igyekeztek hasonló fényes körülményekre szert tenni. A hisztorizmus folyamán a bankokrácia, a gyáripar képviselői még ritkábban jelentkeztek; ők majd inkább a szecesszió idején alakították ki reprezentatív székházaikat, üzletházaikat. Mindenesetre az újtípusú nagypolgár életformájának pangása, az új sikeresek társadalmi kereteinek elégtelensége érződik a kor belső díszítésmódjain, amelyek a Makart-ok fogalmazta fülledt, gyakorta áttekinthetetlen, halmozott részletekből egybeállított neoreneszánsz épületbelsők mellett szívesen eklektizáltak a szervesebb, festőibb, reprezentatívabbnak is érzett barokk különböző periódusaiból (Emmer palota belsői), ezúton is tagadva a „stílustisztaság" akkoriban annyit hangoztatott elveit.

Különösen szerencsésnek mondható Lotz dekoratív festészete, amely munkás évtizedei alatt oly sok teret, felületet töltött be. Nem járunk messze a valóságtól, ha Veronese, Tiepolo derült-világító tűzű velencei ünnep-látomásaitól ihletett műveit a hisztorizmus egész korszaka tán legmagasabb szintű e nemű alkotásainak tartjuk. Az 1849-es emigráció hazatérte a fővárost az európai látószögű műveltek sorával gazdagította. Pulszky F., Andrássy Gy. és a hozzájuk hasonlók a hisztorizmus otthonkultúrájának is elvies, vagy gyakorlati úttörői lettek. Ipolyi A. a fővárosi templomépítés és azok

h… …z 1877.
é… …a legna… …ondotta. Az iparművészeti M… …1872-től, mellette az iskola és szakkönyvtárral elsősorban a fővárosban volt hivatva az új formák terjesztésére. A korszak elején még a pesti műipar közel teljes szüneteléséről panaszkodnak (Dapsy L. 1869-ben); a céhes műágak kihunytával műipari tervezések, különösen önállóbb formák terén egyideig valóságos űr állott be. Az iparosok művészeti iskolázása azonban Budapesten is az idők egyik fő követelménye lett. Steindl I., Schulek F., Keleti G. és mások budapesti lakatosok, asztalosok, falfestők egész sorát tanították meg a hisztorizáló stílusok formáira. A pesti Fischer család kerámia, porcelán gyártása itt is meghonosította e hiányzó művességi ágakat. Thék Endre az igényes műasztalosságot üzemi színtre emelte. Giergl E. művészi üvegeket tervezett. Az 1885. évi országos kiállítás alkalmas helyévé lett a kor törekvéseinek, amely a régi reneszánsz formák felújítását különösen mintalapok segítségével üzte nagy buzgalommal (Morelli G., Edvi Illés A.). Kibontakozott Róth Miksa, Ligeti L. üvegfestészete, Jungfer Gyula kovácsoltvas művészete, ő gyárüzemi termelésre is áttért. A nyolcvanas évekkel jórészt megszűnt az a helyzet, hogy a hisztorizáló épületbelsők iparművészeti díszítményeit külföldről hozzák be. A nagy iramban termelt iparművészeti tárgyak, felszerelések tervezéseire azonban nem sok ideje maradt az elmélyülő művészi munkáknak; a gyakran talmi díszítettségek „hitvány részletezései"-vel a kortársak jobbszemű bírálóinak ellenérzéseit is felkeltették. Radisics Jenő, a legmesszebblátó kortársak közül, már a 70-es évek végén kimondotta, hogy a kor nem oldja meg jelene feladatait a régiek másolgatásaival, az idők „új iparművészet csíráját rejtik". Hibián Samu ötvösművész már korán Párizs felé tekintett; az új igénylése a gyakorta bécsies neoreneszánsz elleni kritikákban fejeződött ki és a századvéggel bekövetkezettek előre érzett, tudatos sürgetése volt.

Történeti festészetünk, amely a korszak legmagasabb színtjén jelentkezett, ugyancsak Budapesten alakult ki, mondanivalóival túlnőve a főváros keretein. 1848 előtti kezdeti korszakán (Orlay Petrics Soma, Kovács Mihály és mások) túl majd a Bach korszak politikai indítékai segítették további fejlődését. 1859-ben Pesten már pályázatot hirdettek történeti festészeti művekre; az idő nálunk igen korán megérett a hisztorizáló piktúrára. A történetiség-hazafiság egymást ösztönző szándékai nyomán keletkezett az e műfajtól egyébként távolabb álló Barabás Miklós szervező munkája nyomán a Magyar Képzőművészeti Társulat. Elsőrendűen fővárosunk volt szintere annak a hatalmas történeties tartalmú szépirodalmi kivirágzásnak is, Vörösmarty, Petőfi, Arany életműve kiteljesedésének, amely történeti témáival annyi ihletést jelentett, Than Mór, Madarász Viktor, Lotz Károly, Székely Bertalan, Benczúr Gyula és mások jórészt itt alkotott, épületeink falait díszített történeti festészetének, de Mosonyi Mihály, Erkel Ferenc történeties-nemzeti zenealkotásainak is.

Jóval alárendeltebb jelentőségű a főváros e korbeli szobrászata, amely viszont történelmi emlékszobraival köztereinket, útjainkat díszíti. Budapest hisztorizáló szobrászművészetének jelentkezését már a kortársak is alapos kritikával illették.

A hisztorizmus nem jelentette kora művészetének egészét; a XIX. sz. művészetének tán legfőbb jellemzője az a pluralizmus volt, amely egymástól független stílusformák, kifejezésmódok egymásmellett élését tette lehetővé. Időszakának másik tulajdonsága az a túláradó gazdagság, alkotókedv, amely nálunk elsőízben tette lehetővé reprezentatív – nem közvetlen gazdasági hasznú műalkotások, építkezések létrejöttét. (Gellérthegy, Halászbástya kiképzése stb.) Napjainkban Budapest hisztorizmusának korai időszakából való emlékei már második évszázadukba lépnek és kialakulóban van az a tárgyilagosabb véleményformálás, amelynek tükrében az irányzat öt-hat évtized szüntelen gáncsai után józanabb, igazságosabb megítélést nyerhet. Elérkezett az ideje a hisztorizmus tudományosabb érvényű vizsgálatának is. Ez fővárosunkkal szemben annyival inkább feladatunk, mert Budapest a hisztorizmus értékeinek egyik legjelentékenyebb színhelye és őrizője, mind városképi épületösszességei, emlékeinek nagy száma, mind pedig azok egyrészének magas szintje alapján. Ybl, Láng, Skalnitzky, Weber, Petschacher, Schickedanz, Hauszmann és más kiváló művészek alkotásainak értékelése, megőrzése a jövő felé és határainkon túl is kötelez.

Kiss Ákos

Ybl Miklós: Opera. Nézőtér és igazgatói páholy. 1875–1884
Opéra. Salle de spectacle et loge du directeur
Опера. Зрительный зал и ложа дирекции

A HILD-YBL ALAPÍTVÁNY és a KÖZÉPÜLETÉPÍTŐ VÁLLALAT

tisztelettel meghívja

Ybl Miklós halálának 100. évfordulója

alkalmából

1991. január 22-én 11 órakor

az Ybl szobornál (Bp. I., Ybl Miklós tér)

és 13 órakor a Kerepesi temetőben lévő síremléknél tartandó

ünnepélyes koszorúzásra.

YBL MIKLÓS

Ybl Miklós

A félszázad, mely Ybl Miklós halála óta elmult, nagy idődistancia s az idő distanciájának is van pátosza, pátosz, amely nem szenvedelmes, csakis pompás. De van ítélkezése is és mintha az idődistancia az emberek és dolgok, az események és jelenségek értékelésének követelménye volna. Mert legjobban teszi lehetővé, hogy az értéküket megfontolva megállapíthassuk. Ebből a félszázados időtávolságból végignézhetünk azon a messzeségen is, amelyen Ybl Miklós reneszánsz művészete az ő korának eklektikus építészetétől volt. Ybl, a 19. században reneszánsz épületeket épített, mégse sorozzuk az eklektikus építészek közé, akik ugyancsak a 19. században reneszánsz motívumokat dolgoztak fel. Mert ezek csak visszaidéztek, ő pedig újat termelt. A reneszánsz építészet a maga idejében nem is az antik művészetet, hanem ennek a művészetnek az erélyét élesztette újra. Nem másolva, variálva és permutálva, hanem termelve fejlesztette. A reneszánsz építészetnek noha a szépjelenség művészete volt, a dekoráció nem a végső célja volt. Ybl és eklektikus kortársai között távolságot határoz meg ez a különbség is.

A reneszánszkor építészete azt demonstrálja, hogy az antik építészet még nem érte el befejezettségét, amelyen túl már nincs fejlődés s hogy a reneszánsz építészet vállalta ezt a továbbfejlesztést. A reneszánszkor az antik építészetet nem reprodukáló, hanem produkáló képzelettel folytatta. Nem törődött bele

Gerő Ödön: Művészetről, művészekről
Bp. Gergely R. Kiadása é.n.

vasszerkezet nem is dicstelenül kezdett, azt, ime a vasbeton dicsőségesen folytatta. A vasszerkezet nevelte vagy legalább követelte látás talán inkább csak amolyan fejlődésszámba ment, míg a vasbeton követelte látás valóságos látásbeli forradalom. Mert a vasszerkezet a gerinc hatásával hat, míg a vasbeton a gerinc tartó és hordó hatásának képét fölöslegessé teszi. A vasszerkezet testté vált statikai szabályzat, a vasbetón testté vált statikai anarchia képét szolgáltatja. Tudjuk s a köztudás is úgy tudja, hogy a vasbeton sem anarchisztikus statikai elem, de az általa megvalósított új lehetőségek a régiekhez képest olyan szertelenek és szerkezeteiben a szerkezeti erők és ellenhatások szereplése olyan burkolt, maga az anyag és hatalmas föladata pedig egymással látszólagosan olyan aránytalan, hogy az a kép, amelyet a vasbeton statikai magatartásáról formálnak, legalább is forradalmi kép.

Ennek a képnek a látását kellett a művészi kiképzéssel foglalatoskodó építőművészetnek megtanulnia. És törődnie kellene vele, hogy a régi szabályosságok, méretezések, súly- és nyomásérvényesítések romjain új építési szépségek szólalhassanak meg. Meg kell tanulniok az új lehetőségek szemüvegén látni, a világot az új képek látásához hozzá kell szoktatniok, de meg kell győződve lenni róla, hogy az új építészetben akármennyire is uralkodnak az anyag törvényei, a praktikus észszerűség és követelményei, de benne is uralkodóvá válik a szellem. Mert nem az anyag uralkodik a szellemen, hanem a szellem az anyagon a művészetben, a technikában is.

az antik építészet régi eredményeibe, noha a felélesztésüket jelentette, hanem az új alkotás gondolata érvényesült benne. Talán olyanformán, ahogy az akarások általában érvényesülnek. Wundt úgy látja, hogy az akarások hatásai mindenkor túlterjednek eredeti indító okaikon és új indító okok és új hatások keletkeznek. Az antik művészetet felélesztő reneszánszművészet keletkezésének és hatásának ez lehetett a titka. Egy nagy kultúrakaratból így lett hatalmas kultúrjelenség. Az új stílusok mindig is ennek a gondolatnak érvényesülései voltak. Akarásokból kisarjadt akaratlanságok. Eredeti indító okok és rajtuk túl érő hatások játékai.

Ybl Miklós és az eklektikusok egymástól távolsága ugyis jellemezhető, hogy ezeknek emlékezésük és ízlésük, neki pedig képzelete és lelkesedése volt. Az eklektikus építész a maga öröklött tapasztalataiban válogat, vagy bírálva vagy dogmatikusan, vagy a legjobbat választja ki, vagy a mult iránt érzett alázattal mindent jónak tart bennük. Vagy mérlegeli a tapasztalatokat, vagy pedig tisztelettel meghódol előttük. De Ybt Miklós a reneszánsz művészet eleven erejének volt részese. Olyan kisugárzása, amilyen ennek az erőnek a reneszánszkor óta számosával volt: irányok, stílusok és művészek. Amilyen például ugyancsak a mult században Semper Gottfried volt. Az idő nem járt el fölöttük, hiszen időfelettiek. Nem voltak időszerűtlenek, noha egy más kor élményei között élték a maguk élményeit. Mert a koroknak is vannak élményei, mindahogy vannak örököltségeik is. Az eklektikus művészet ilyen örököltség volt, de Ybl Miklósé korának élménye volt. Újjászületés, a szó szoros értelmében. Újjá lett élmény. Nem megtanultság, rászokottság, örököltség, ezért nem volt elavult, hanem nagy közbeneső idők után ugyanolyan jelenség, amilyenek annakidején a régiek voltak. Alkotó szellemiségnek nyilvánulása.

A reneszánsz és az új reneszánsz építészete közt az a különbség, hogy az egyik korok élménye, a

másik egy kor öröksége volt. Ybl, nem az örökösök közé tartozott, benne az örökhagyó lelke élt. A reneszánsz művészet különben modernségeink dacára máig sem lejárt korszak, nem befejezett erő. A quatrocento óta mindig más és mindig új tudott lenni. Temérdek változata volt, de az ereje állandó maradt. Olyan mint a fizikai energia: néha aktuális, néha potenciális. Néha hatékony, máskor várja a megmozdulást. Reneszánsz volt a római művészet is: a görög művészetnek megújulása, a görög ideák és ideálok megújulása. Teremtő geniekben élte újból a görög szellemiséget. De a reneszánsz nemcsak megujulás, újjászületés volt, hanem küzdelem is az ellaposodás, harc az elsekélyesedés ellen is. Ezért a sok változás és irány benne. Mindegyik egy-egy modernség. A reneszánsz nem körülhatárolt stílus, hanem évszázadok új meg új modernségének érvényesülése volt. Ybl Miklós ennek az energiának kisugárzása volt.

Hogyan is jön létre a művészeti alkotás? Ha valamely elképzelés minden szükségesség nélkül testet ölt, művészeti alkotás támad. De az építészet minden elképzelésével szükségletet, életkövetelményt elégít ki. Az építészeti alkotás minden időben egyéni vagy társadalmi hasznosságot szolgált, kielégítést adott. Egyénnek és társadalomnak is, eleget tett korok erkölcsiségének is. Eleintén csak eszköze ennek az utilitarizmusnak, azután céllé lesz. Mert minden művészetnek az az útja, hogy eszközből céllé nemesedik. A reneszánsz építészeten is elhatalmasodott a cél gondolata. És Ybl Miklós művészetén a célszerűség gondolata mellett, a művészi cél áhítata uralkodott el.

Az építészet a művészetnek az a faja, amely az általánosságnak, a nagy sokaságnak is szól. Hat rájuk észrevétlenül, öntudatlanul. Éppen ezért a művészet iránt való érdeklődésnek iskolája. A templomépületben a hívő akaratlanul gyarapszik ezzel az érdeklődéssel, a paloták, az utcák házaik, monumentalitásuk és dekorációjuk a tömegek számára is műalkotások,

szépségek. Az építészeti alkotások a tömegeknek öntudatlan szépségélményei, az öntudatlanságból világosodik meg a tudat vagy raktározódik el a tudatalattiság. A nagy építészek ezért az életszépítők közé sorozandók. Ybl Miklós városszépítő volt és népnevelő. Mert a városszépítő a sokaságot a szép és nemszép megkülönböztetésére tanítja. Az építész az a művész, akinek az alkotása tulajdonkép mindenkinek osztálya. A művészetet demokratizálja, szépségét az uccán szólaltatja meg a sokaság számára. Alkotásai hozzáférhetőségükkel mindenki szépségeivé válhatnak. A művészet kiváltságossága szépségkiváltságot érlel és a művészet arisztokratizmusára a szépségből kitagadottak értelmetlenül merednek, de az építészet visszaszerzi nekik jogukat.

Az építészet az egyetlen olyan művészet, amely nemcsak a jót egyesíti a széppel, hanem a célszerűséget is. Volt olyan kora, amelyben a szép a célszerűségen túltette magát. A művészet mint a célszerűséget negligáló szépségkeresés indult útjára és mindig is ezen az uton maradt. Azt a tételt, hogy minden jó csak a szépségével hat, az építészet megfordította olyanformán, hogy a szépség csak a jósága révén kelt érdeklődést. Mintha az emberek ettől a jót szépen szolgáló művészettől meghatottan és bátorítottan maguk is építészekké lennének, amikor a legjobb jót és a legszebb szép áhítozását légvárak építésének mondják. Sok jelképesség van ebben. Az építészetben látják a leghatalmasabb megvalósulás módját. A légvár puszta vágyak, merő elgondolások, megálmodások jelképes megvalósítása. És megfelel annak a dogmává lett építészi követelménynek, amely az anyagszerűséget parancsolja. Nincs az a legsachlichabb építmény, amely olyan anyagszerű volna mint a légvár. Az anyaga is, a formája is egyformán irrealitás.

De maga az igazi művészi építészet is rá-ráveti magát a légvár-építészetre. Néha a gondolatai számára reális létezést tud szerezni. Mert a művészi kép-

zelet potencia is, ez pedig nyomozza, hajszolja a lehetőségeket. Vajjon nem volt-e légvár az a nagy Budapest, amelynek építéséhez ötnegyed századdal ezelőtt Ybl Miklós is hozzálátott? Sajátságos, izgalmas emlékű légvár volt. Levegőből, álmokból és igazi kövekből, téglákból építették és hatalmas akarásokból. Ybl Miklós hatvan esztendeig épített a nagyszerű légváron. Sokaságok rajongása, polgárok sovinizmusa és lokálpatriotizmusa nélkül lett valósággá. Mert a pesti és a budai polgár nem volt rajongó lokálpatrióta. A nagyvárost gazdasági és politikai szükségességek és vállalkozási és munkaakarások restaurálták légvárból valósággá. A megálmodás és megvalósulás minden fejezetének részese volt Ybl Miklós. A volt kőműveslegény, aki Pollack Mihály műhelyében résztvett a Nemzeti Múzeum építésében, az építész, aki a régi pesti uccákba új házakat épített és végül a művészmester, aki a város építési fejlődésébe pátoszt vitt. Ritmust nemesítő, méreteket növelő, harmóniákat ünnepítő, törekvéseket bátorító, nagyszerűségre hevítő pátoszt. Pest uccái, házai, részben lapos közönségesség voltak, részben pedig szerény megnyugvásos bensőség. Alig nyilvánult bennök a művészeknek vagy akár csak mesteremberekneк alkotásban való öröme. Csak néhány háza kedveskedett gyöngéd barokk vagy copf finomsággal és festői távlatokkal is csak imitt-amott szolgált néhány uccája.

Talán beleszegett a szürke, apró magátólértetődésekből és nembámonságokból összerótt városba valamelyes bensőség, de a monumentalitást elkerülte. Pedig odakint, ahonnan a gondolatok és szenvedelmek érkeztek ide, a monumentalitás körül nagy hevülés és mesterkedés folyt. Odakint forma-feltámadásokkal próbálkoztak, odakint nagy történelmi stílusok beolvasztása, átveretése, új monumentalitás síkraszólítása izgatta az építészeket. Mikor aztán megfogant nálunk az a határozatlan, sejtelmes vágyakozás, hogy Pest más legyen mint amilyen: ennek a patétikus gondo-

latnak nyomában kikelt a monumentalitás. Hiszen csak a pátosz forgathatja ki a közönségességet. A pátosz valamikor nagyszerű szenvedés megszólalása volt, azután a nagyszerű örömé is lett. A szürke, kicsinyesen bensőséges vagy laposan közönséges pesti építkezésbe egyszeribe beleszegett a pátosz. A Nemzeti Múzeum klasszikus palotájával.

A múzeum az első nagyszerű épület volt Pest-Budán. Ybl Miklós is részt vett az építkezésében. És Pesten egyszerre csak érvényre jutott a monumentalitás. Meg volt vetve a légvár alapja. Megindulhatott a nagyváros, a szépváros megálmodása. Kezdték kieszelni Budapestet. Az álomba bele-bele plántáltak egy-egy valóságot. Pollack, Hild, Zitterbarth házait. Az új klasszikus- és az empire-építés látott hozzá a városépítéshez.

Ybl Miklós ideje még csak azután következett. Az ötvenes években, amikor a nagy álomnak csakazértis megvalósulása kezdődött. Amikor a légvár építése egy egész nemzet menedéke, vígasztalása volt, s amikor Pest nagyvárossá fejlesztése minden légvárunk megvalósítására való biztatás volt, Ybl Miklós építeni kezdte Nagy-Pestet. És építi évtizedeken át. Minden épülete monumentális és jóideig minden monumentális épületünk vagy az ő műve, vagy pedig rajta van az ő munkában való részének nyoma. A Tudományos Akadémia palotájának építését Skalnitzkyvel együtt ő vezette Stühler August tervei alapján. A maga reneszánszban meggyökeredzettségével és azon érzett örömével, hogy a szépség mégis mindig a formában fejeződik ki. Mert igaz ugyan, hogy a művészi szépség a formának és a lényegnek teljes egybevágását követi, de a nagyreneszánsz-művészet mégis azt vallja, hogy minden szépség a formában fejeződik ki. A forma teremtőerő, a forma dinamikai elem. Ez a reneszánsz-művészi vallás és ez a reneszánsz-öröm. A formának uralkodó válásával finomodik, gazdagodik a reneszánsz építészet és alakulnak ki a nemes reneszánsz-

stílus-korszakok és azután a formának túlhatalmasodásával megindul az a művészeti korrupció, amely jórészt értékes, de mindig érdekes stílusváltozatokat termel a barokkon és rokokón keresztül addig az ideig, amikor a reneszánsz megszűnt alkotó, teremtő erőnek lenni és puszta emlékezéssé, emlékeken kérődzéssé nem lett.

Ybl Miklós nemcsak tudta a reneszánsz egész motívumtárát, hanem megértette a reneszánsz alkotó gondolatát és érezte a reneszánsz-alkotás örömét. A reneszánsz építészet a klasszikus művészet elemeiből új formát termel. A reneszánsz az antik művészetnek nem a megörökítője, hanem az elevenségét folytatja, új lehetőségeit és szükségességeit érvényesítette. A reneszánsz építészet nem konzervált, hanem teremtett. A teremtés is forradalmiság, nemcsak a rombolás az. Igazában csakis a teremtés forradalom, a rombolás csakis munkamódszer. A reneszánsz nagyszerű modernség volt és az a korrupció is, amely érte, amely beleveszítette az elfínomultságba, majd a megvénhedtségbe, a modernségek rendes sorsa volt. Ybl Miklóst megihlette a reneszánsz-építészet gondolata, akarása, lelke. És ugyanolyan eleven energiával, ugyanolyan örömmel, mint régen volt társai, a Bramantek, a Peruzziak, újat alkotott s érvényesítette az alkotás forradalmiságát.

Ybl a reneszánsz-lélek részese volt. Pedig csak a fejlődése útján jutott el ehhez a részességhez. Ez a fejlődése szinte a biogenetikai folytonosságra emlékeztet. Kezdődik Ybl klasszikus építői korával, azután a középkori építészet kapta meg s a romantikus építéshez szegődött, végül elérte kifejlődöttségét, mint a reneszánsz mestere. Kezdi mint megtanuló, folytatja mint tépelődő és elérkezik a megértéshez. Mint Pollack Mihály tanítványa formákat tanul, mint romantikus építész a formák közt okoskodik, s mint reneszánsz mester uralkodik a formán. És ebben a felsőségben

éppen akkor, amikor a forma dinamikai voltát vallja, eljut a forma és a lényeg egységéhez. A forma mámorának boldogságában érti meg és érzi át a nagy szépségtörvényt, a forma és lényeg egybevágásának törvényét és érti meg azt a tanítást, amely minden idők nagy építészetéből, minden kornak építészi szépségéből és nemességéből szólalt hozzá, hogy a hasznosság és célszerűség, a jóság és szükségesség is szépségformáló elemek. Első volt a szükségesség, elsőnek érvényesült a hasznosság, ők keresték a maguk számára a szépet, amely pedig természeténél fogva kerülné őket. Ez az építészet története néhány szóban. És ennek a történelemnek tanítását megértette és érvényesítette Ybl Miklós.

Ybl fejlődésében nevezetes korszak volt romantikus építése. Vajjon a müncheni romantika hatott-e rája, vagy nem ösztökélte-e valami ösztönszerűség, hogy régi nemzeti kapcsolatokat keressen? Egy-egy építészeti stílusról tudvalevő, hogy lokalizálódott és magyar irányzatú stílussá lett. Volt idő, amikor azt tanították, hogy a pécsi székesegyház négy saroktornya révén sajátos magyar építkezés volt. Henszlmanntól származott ez a négytorony-elmélet. A tatárjárás előtt a román építkezésnek magyar helyi sajátságai voltak. Vajjon nem a történelmiség ösztöne vitte-e Yblt a román építés felé? A negyvenes évek elején a Károlyi grófok a kaplonyi románstílű templom restaurálásával és ugyanilyen sírbolt építésével bízták meg. Történelmi emlékek környezték, régi családoknak régiekre emlékezése, régieknek megbecsülése volt a milieuje. Főúri házakban élt, főúri történelmiség érte mindenfelől. És ezt a történelmiséget kellett művészetével szolgálnia. Gyermekkori emlékeibe is beleerőszakoskodtak feudális tekintélyek középkori formákkal és olyan tudatalattiságot sűrítettek össze benne, amelyből később könnyen válhattak ki még tudatirányító elemek is. Vajjon nem ilyenformán alakult történeti ösztön kerestette-e vele a régi magyar művészeti nyelvet és

találtatta meg vele a romantikus építőmódot? Vagy talán München hatott rája a maga romantikus próbálkozásaival, középkori rajongásával?

Volt abban az eluralkodott romantikus építészetben ellenkezés a földközitengeri latinizmus ellen. Idegenkedés a klasszikus és reneszánsz formagondolattól. Idegenkedés a világos, sugárzó harmóniától, attól a fantáziától, amely tulajdonkép magasrendű szellemi meglátás. A középkor bosszúja az újkor ellen, amely letiporta. A latinizmus formagondolata clare et distincte, míg a romantika valami mesés és rejtelmes formavilágnak keresése volt, amelynek bűbájos homályában nem erőszakoskodik az a világosság és sugárzó értelmesség. A romantikus építés ilyen idegenkedés és ilyen keresés volt. Stíluskeresés, amely merő zavar volt a díszítés és a szerkezet, a falfelület és a méret dolgában. Nem tudott egyensúlyba jutni a dekoratív részlet és a struktív egész. A reneszánsz a kettőnek egybehangzása volt, a romantikus építés pedig a konfúziójuk. A pompás reneszánsz építés ép ezért tud egyszerű lenni és a belőle és az ellene sarjadt stílusok ezért komplikáltak. Még akkor is, amikor a legnagyobb egyszerűségre törekszenek, mint például a Biedermeierben. Mert a legkülönbözőbb irányú és fajtájú szellemiségből tevődnek össze: látásból, spekulációból, érzésből és ösztönből. Ilyen volt a romantikus építés is. És sajátságos, hogy Ybl, akinek a szelleme a reneszánsz művészet szelleméből fakadt, egyideig ennek a reneszánsz-ellenes szellemnek hódolt. Mint ahogy az emberi művelődés egész történetén, de az egész emberiség történetén is az akarat és az ösztön hullámzása vonul végig vonalhegyeken és vonalvölgyeken és fordulópontokon és korszakokat határoz meg, úgy érhet egyeseket is az akarat és az ösztön egymásratörő hullámzása. Ybl romantikus korszaka ilyen ösztönhullám volt. Kora és saját maga történelmi rejtelmességének és mitosz-keresésének megnyilvánulása.

Ybl müncheni iskolázása idején (1840—1842), amikor Pollack Mihály jóvoltából az akadémia tanítványa lehetett, ezek a romantikus igyekvések kerülgették ugyan, mégis inkább a klasszikus hatások alatt volt. Az igazi müncheni építészeti romantika, az új müncheni építészeti stílus, a sajátságos neo-román építés, a Stier és Bürklein románsága, még csak akkor virult ki, amikor Ybl már megérkezett a reneszánsz-megismeréshez. A kaplonyi építést befejezte és 1846-ban hozzálátott a Károlyiak fóti templomának építéséhez. Előbb Olaszországba utazott azzal, hogy ott a román hangulatba beleéli magát. Ez a második olasz útja volt. Először 1839—1840-ben járt Itáliában s akkor az antikba való beleélés vágya vitte oda. Már akkor a bécsi akadémia és Pollack Mihály iskolája az antik szépségre tanította. Ez a második útja életének legizgalmasabb élménye lehetett. Hiszen a legyőzetés és a diadal élménye volt. Az önnönmaga legyőzéséé. Nincs nagyszerűbb diadal, mint az, amelyet az új megismerés a régin arat. A tépelődő romantikát leküzdte Ybl-ben a megnyilatkozott és megértett reneszánsz. A történelmi rejtelmességet az a művészeti modernség, amely valamikor a reneszánszban mint erő érvényesült volt. És Ybl, aki Olaszországba azért ment, hogy ott románságot éljen át, mint a reneszánsz életelevenségének hagyományosa és megihlettje tért vissza hazájába.

De vállalt feladatát elvégezte, megépítette a fóti templomot és szülővárosában, Székesfehérváron, a Vörösmarty-téren romantikus stílű bérházakat épített. Már a feladata fölé kerülten, a tárgyilagos tudás nyugalmával és azzal a derűs művészi meggyőződéssel, hogy a szépség minden áldozatot megérdemel. De betört ebbe a nyugalmába, ebbe a derűjébe az a kíváncsisága, nem érvényesülhetne-e új szépséghite azokban a feladatokban, amelyekkel az építtetők, a megrendelők, a mecénások a kezét megkötik? Mások határegybeolvadásnak nevezik az ilyen érvényesülést:

a ridegek, a műtörténészek, a tudósok, a mindenáron néven nevezők. Miért ne tartsuk inkább lehetőségekkel való játéknak? Hiszen a művészet játék is, önmagáért való cselekvés, a képzeletnek mulatozása is. Vagy mért ne tartsuk a művészeti teremtőakarást, alkotó tudást diadalmas felsőségnek? Amikor ez az akarása és ez a tudása azt vallja, hogy neki mindent egészen úgy szabad, mint minden olyan művésznek, aki már előtte akart és tudott művészetet alkotni?

Ybl Miklós az egybeolvadt határokon, a verőfényes játszótéren, ott a diadalmas hatalmi tudatban egész sor épületet épített, a Múzeum-körúti Ungerházat, a kecskeméti protestáns templomot, amelyről egy 1865.-i ismertetésben azt olvasom, hogy „babiloni stílusban" építette, a kígyósi, csurgói, dobozi, veszprémpalotai, tótmegyeri, stomfai, mácsai kastélyokat. És sírboltokat és kápolnákat. Híre, tekintélye és szabadsága egyre gyarapodott, a mecénás már nem szabta meg az útjait. Már alárendelte a mesternek a maga ízlését, elfogultságát, babonáját, szeszélyét. És Ybl egyre beljebb jutott a reneszánsz örömbe. Néhanéha megint megalkuvást, vagy ötlet respektálását kívántak tőle és ezek a kívánságok akárhányszor haragra lobbantották. Olyankor, amikor úgy érezte, hogy a teljesítésükön szégyenkeznie kellene. Ezek a haragos fellobbanásai régi építtetőket elriasztottak mellőle s ezeket a haragos fellobbanásait nem igyekezett jóvátenni. Máskülönben minden heveskedését, indulatoskodását hamarosan megbánta és a megbántottakat kiengesztelte.

Főkép a művészet, a mestersége ügyében fogta el ilyen fellobbanó harag. Amikor nembánomsággal, művészi könnyelműséggel találkozott. Áhítatos komolysággal vette a művészetet és különösen a munkát, azt vallotta, hogy a lelkes alkotásnak a lelkiismeretes dolgozás a módszere. A művésznek az eredményért meg kell dolgoznia. A művészet azzal is a teremtéstől való, hogy nem tud munka nélkül való eredményről.

És Ybl ennek a megdolgozásnak lelkiismeretességét, alaposságát olyan nagyon megkövetelte, hogy indulatos haragosa volt a lelkiismeretlen művész hebehurgyaságának.

Ybl Miklós reneszánsz-művészetének nagyon egyszerű a titka. Úgy dolgozott, ahogyan a reneszánsz-mesterek: a folytonos megújítás örömével, az új élethez alkalmazás okosságával, a régi szépségek eleven voltának átérzésével. Ybl úgy folytatta a reneszánszt, mint Semper: élték, nem utánozták. Nekik a reneszánsz modernség volt szemben a történelmiséggel. Ybl csupa derűs megértés, Semper csupa forradalmi akarás volt. Semper, a kifejlődés nagy hivatottja úgy érezte, hogy a reneszánsz a klasszikus formából való kifejlődést még nem végezte be, hogy csak valameddig érkezett el vele, de hogy azután beléjeszegett volt az elfinomító, az elművésziesedett korrupció, majd meg a materialisztikus célszerűség-kultusz. És Semper azt hirdette, hogy el lehet jutni benne a kulminációig. Forradalmi akarással, a diadalmas művészeti korrupcióknak és a műtörténelmi konzervatizmusnak kiforgatásával.

Ybl nem verekedett, nem lázongott, nem döntött romba, nem romokon akarta a reneszánsz életrevalóságot és beérte vele, hogy érvényesítse. Nem volt a reneszánsz elevenségnek sem a forradalmára, sem a filozófusa, sem a misszióса, csak örült neki és élt vele. A lelkületek, a környezetek, a tanultságok különbségéből fakadt a két mester különbsége. Az egyik barrikádokat épített és torlaszokon küzdött, a másik a társadalmi és politikai izgalmaktól félreállt és a művészetben meghúzódott. Az egyik Petőfi-természet, a másik Arany János-lélek. Mind a kettő a belső szükségességek és művészi szabadság hitvallója, csakhogy az egyiknek világhódító, a másiknak csak lendület-kielégítő ez a hitvallása. S az egyik köré tanítványok sereglettek, a másik nem tudott iskolát alakítani.

Ybl reneszánsz-művészetén elgondolkozván, az a sajátságos kérdés vetődik elém, vajjon mivé lehetett

volna a magyar reneszánsz, ha annakidején az idő nem pusztítja el? Ha a nagy virágzás meg nem szünt volna, ha a törökdúlás, elnyomás, párthadakozás nem vetett volna véget annak az építésnek, művészi akarásnak és alkotó elevenségnek, amely a magyarországi reneszánsz-építés korában megindult. Ha akkor a nagy országromlás meg nem akasztja azt, hogy olyan erők, amilyen négyszáz évvel később az Ybl Miklósé volt, s amilyenek Franciaországban a Pierre Lescoté, a Salomon Brossé, a Claude Perraulté, Angliában az Inigo Jonesé, vagy a Christopher Wrené, vagy német földön a Holl Éliásé, Holzschuheré, a híres reneszánsz lokalizálóké, magyarul szólaltassák meg a reneszánsz kifejlődés igyekvését: az építés történelmének milyen büszke fejezete volna a magyar reneszánsz építés története! De a nagy kezdés abba maradt, és csak később, kerülő úton Lengyelországon át jutott át hozzánk ennek a formakiterjesztésnek kedve és tehetsége. Fent Felsőmagyarországon próbálkozott érvényesülni.

Csak a tehetség és kedv játszadozása volt, nem a nagy fejlődés üzenete. S Yblt nem érdekelte, bizonyos, hogy nem izgatta. Nem szolgált neki elég életanyaggal a reneszánsz művészet átérzéséhez. A művészet olyan, amilyen Ybl reneszánsz-építése volt, derűs, gondtalan, okoskodás nélkül való magátólértetődések kellenek neki, nem fogalmazott programszerűségek. Yblnek pedig az ő román fejezete volt utolsó bekapcsolódása programokba, történelmi hagyományokba. Nem érzett magában semmi misszionáriusi áhítatot, se apostoli lelkességet, csak éppen a művészet magától értetődésének élvezője volt és a szépséghez való jognak és a szépségre való szükségességének kielégítésére törekedett.

Ybl Miklós építette át Pestet Budapestté. Mintha nem is külön-külön építette volna azokat a budapesti épületeit, hanem egyszerre a városszépségre gondolván. Mintha ő értette volna meg legelsőnek itt a kis-

városban a nagyvárosi uccát: százezrek járóútja, a szépségből kitagadottak fóruma. S a százezreknek nemcsak jó a szép, hanem arra a másik szépre is áhítoznak, amelyről megírták, hogy érdek nélkül tetszik. Az uccák hosszú, nagy során csupa ilyen kantiánus jár és élvezi érdek nélkül a házak szépségét. A házak szépsége, az épületek monumentalitása, az építészi festőiségek, távlatok és harmóniák a sokaságnak, a mindenkinek műélvezete. A nagyvárosnak szép városnak kellene lenni, mert szépségből kitagadottak és kitagadottságuk tudatosai élnek benne. A városépítés már ezért is szociálpolitika.

Ybl Miklós építette a dunaparti vámházat, a Múzeum egész környékét, a mágnásnegyed java palotáit. Gróf Károlyi Alajosét, gróf Festetich Györgyét. A Hazai Takarékpénztár egyetem-uccai házát, a Margitsziget fürdőházát, a Várkert-bazárt, az Operát, ő tervezte át a Bazilikát és az ő tervéből alakult ki a budai királyi palota. A budai Takarékpénztár kőpalotája, a budai dunaparti Széchenyi palota, a ferencvárosi plébánia is az ő alkotása. Egy-egy házával szépülésre nógatta az egész uccát. Mintha a városszépség magvetője volna, mindenfelé elplántálta magjait. Városszerte, uccákszerte. Egyidőben minden érdekes feladatot rája bíztak. Ganz Ábrahám, a híres vasöntő, az öntött vasszerkezet és kőarchitektura egyesítésével bízta meg és Ybl megépítette a Széchenyi-uccai Ganzházat. A ház udvarfolyosói és lépcsőháza városérdekességek voltak. S maga a ház is a korabeli bérház-problémának szerencsés megoldása volt. Pedig a négyemeletes bérkaszárnya szerencsétlen művészetű feladat volt. Az ilyen házon, mintha beigazolódna a képzeletről szóló az a megállapítás, hogy tulajdonképpen nagy összegezés, integrálás, emlékezet és gyüjtött adatoknak, elemeknek összegezése. Én még a palota harmadik emeletétől is idegenkedem, mert megzavarja az egyszerre kigondoltság képét. Építészét nem a tér és tömeg egymásra hatásának proble-

mája foglalkoztatja, hanem a részletek elrendezése. Nem komponál, hanem inkább permutál és variál. Még a felhőkarcoló építészete is, amelyben pedig a szerkezet hatalmas módjai a monumentális kompozíciónak új lehetőségeket tár fel, nem tudott szabadulni ettől az elrendezési igyekvéstől. A sok emeletes ház mintha merő számítgatott elrendezés volna. A monumentális összerakottsággá, egymásra, egymásfölé helyezettséggé lesz bennük. De Ybl egész sor négyemeletes bérházon kereste és megtalálta a homlokzat harmóniáját. Az ő emeletsorai szervesen kinőnek egymásból, tagozásai egymásból fejlődnek. Ezek a homlokzatai beszédes tanuságtételek amellett, hogy Ybl a reneszánszt nemcsak megtanulta, de élte is és új megoldásokra késztette.

Az Opera, a Bazilika, a Vámház és a Várkert-bazár szépsége mindenkit ért, a köztudatot művészetről tudással gyarapítja. Ezt a négy épületet a benyomások és ítéletek között válogató művészet is nagy értéknek vallja és annak tartja a történelmiség kultuszától elpártolt új építészet is.

Az egyik templom, a másik szinház, a harmadik hivatalház, a negyedik tulajdonképpen csak építészeti dekoráció. Mind a négyben más-más lehetőségek szabják meg a forma és tartalom egybevágását és a célratörekvést. Mert inkább a célratörekvés, mint az puszta célszerűség gondolata ösztönözhette olyan négy monumentális épületnek építőjét, amelyek nem a mindennapnak otthonai vagy munkahelyei. Mind a négy más-más beszédességgel szólaltatja meg a reneszánsz-pátoszt, a reneszánsz-mester megrendülését vagy sugárzó derűjét. Azok az építmények, csupa nagyméretűség és formái a térnek felsőséges urai. Az építésznek a határtalan térrel való küzdésétől és a küzdelemben való győzelemtől, a meghódított szépségtől támadt a megrendültsége, derűje pedig a játékos kedvből áradt: amikor a tevékeny képzelet a célszerűségtől szabadultan játszadozhatott s mikor így

Ybl Miklós, építész

– emlékezetét őrzi az 1969. máj. 18-án megnyílt székesfehérvári új múzeum egyik szobája.

Nádor Tamás: Ybl Ervin véjakarata
Magyar Ifjúság, 1970. III. 6. 13. l.

Ybl Miklós, építész

– meghalt 1891. jan. 22-én.

Nádor Tamás: Ybl Ervin végakaratai
Magyar Iparjogvédelem, 1970. III. 6. 13. l.

ifj. YBL Mihók

Selmecbánya, piarista gimn. 1913

Sróny. 1996 116.

églány-lapon az egymás alatti két
ískatulya egyikének jobbra, a
ásiknak éppenséggel balra vetődik
z árnyéka. Ilyen megvilágítást
agyományos modellen bajos volna
eállítani, de hát ennek a festőnek a
éptárgy mindig a fantáziájából
ed, szerkesztési bravúrjai alapjá-
an véve konceptuális gondolko-
ásra vallanak.
. festő másféle törekvéseit példázza
Tölcsér dobozok (1996) nyolc
ülön darabból álló szériája. Az álló
sonkagúla hátlapokon nyolc hasáb
lakú persely-doboz, a perselyek
ztán, ahogyan a sorozat fejlődik,
gyre lejjebb kerülnek, az utolsóknál
ár kilépnek a hát-deszke alapvona-
ából a padló felé. Ezek az utolsó
épek már nem csonkagúla ala-
úak, hanem összetettek. A per-
ely-csükök trilláival olyan lett a
erületük, mint a formázott vászon
íveinek a sokszögei.
Mintha szakított volna a festő
ddigi munkáinak tendenciájával. A
Párizsi új dobozok (1996) tábláján
ost már a világos háttér négyszög

bat építettünk, ami a fal architektúráját nem zavarja. A kandallót és tükröket, sikerült gondosan megvédenünk, a világítást pedig megfelelő fényerejű, nagyméretű, aranyozott facsillárokkal oldottuk meg.

Az épület összes szintjein keresztülvezető, szűk elliptikus csigalépcső volt korábban az Ápolónőképző Intézet egyetlen vertikális közlekedési lehetősége. Mivel az udvari oldalon levő lépcsőházat az FTI az Ápolónőképzőnek átadta, itt új főlépcsőház épült. Ez a szűk kis lépcsőház, funkcionális szerepét elvesztette, műemléki értéke miatt azonban a lekopott lépcsőfokozat, az öntöttvas pálcakorlátot helyreállítottuk.

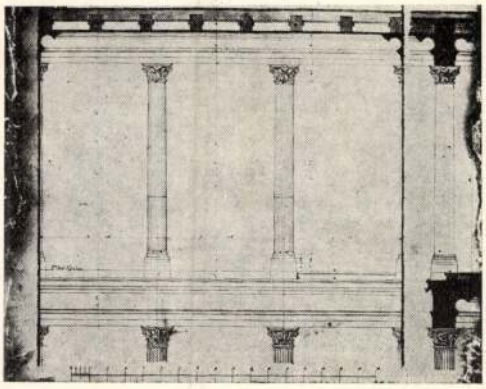

5. Rajz az Ybl hagyatékból

Az új főlépcsőház megépítését az tette szükségessé, hogy az ezen a helyen levő XIX. századvégi lépcsőház, csak a Reviczky utcai szárny szintjének megközelítésére volt alkalmas, mert a másik épületszárny felé mindig a félszinti pihenők jutottak; ezért a lépcsőház rendszerét meg kellett fordítani, vagyis a különben is keskeny lépcsőkarokat a földszintig lebontani, helyettük új, 140 cm széles vasbeton lépcsőt készíteni. A lépcső új elrendezése biztosítja a lépcsőházból az összes szintekre való közlekedést.

A Reviczky utcai szárny új lépcsőházába, a földszinten a gazdasági udvarból lehet bejutni. Innen nyílik a földszinten 2 tanterem, továbbá egy félszinttel magasabban a gondnoki lakás. A félemeleten, az udvari részben szertár van, az első emeleten tanterem, laboratórium, demonstrációs kórterem, demonstrációs szertár, betegszoba külön fürdőszobával, orvosi szoba, igazgatói és gazdasági iroda, WC-csoport. A II. emeletre és a manzárd szintre kerültek a hálószobák és egészségügyi helyiségek. Ezeken a területeken, az eredeti borított gerendafödémet, előregyártott gerendák közötti béléstestes födémekre cseréltük ki, így lehetőség adódott a funkciónak megfelelő alaprajz kialakítására. Gondosan ügyeltünk azonban arra, hogy az újonnan kialakított helyiségek nyílásaiba, kizárólag az épület korábban kibontott eredeti ajtói kerüljenek. A tűzveszélyes, faszerkezetű manzárdtetőt lebontottuk, helyette az eredeti formát kívülről megőrző vasbeton tört bordás lemezszerkezetet készítettünk, megfelelő hőszigeteléssel. Az erre ráépített fatetőt az eredetinek megfelelő palafedéssel fedtük. Itt külön nagy problémát okozott a manzárd-ablakoknak az eredeti formával, de új (tűzbiztos és hőszigetelő) szerkezettel való megoldása. Az alagsorban levő étteremhez, az előcsarnokból, az új pincelejáraton lehet lejutni, ennek félszinti pihenőjéhez csatlakozik a feljárat a gazdasági udvarra.

A kazánház széntárolóját úgy képeztük ki, hogy a szénledobás a gazdasági udvar felől történjék. A salakkihordás az egyszinttel még mélyebben fekvő salakfolyosón és a salakfelvonón keresztül történik; ezek számára szakaszos alápfalazással több mint két méteres szintsüllyesztés történt. Így a reprezentatív előudvar felé, a salak és szén kezelését, teljesen megszüntettük.

Az épület homlokzatát az eredeti — Ybl-féle — állapotnak megfelelően állítottuk helyre. Kivételt képez, a Reviczky utcai szárny földszintje és félemelete, ahol a befalazott vakablakok funkcionális okokból megmaradtak, valamint a másik előudvar felé néző homlokzat, ahol az I. emeleten az 1937-ben elhelyezett széles ablak helyette, az alatta és felette levőknek megfelelő, páros ablakot helyeztünk el. Az előudvar felőli homlokzaton a kertajtó feletti befalazott ablakokat az eredeti állapotnak megfelelően kibontottuk. Tekintettel arra, hogy az Ybl-féle hagyatékban levő tervek, az egész homlokzaton kvádernutázást mutatnak, a tervből visszaszerkesztett kvádernutázást az egész homlokzaton elkészítettük. A homlokzat tervezett műanyagfestése sajnálatos módon elmaradt, ami az esztétikai megjelenést és a homlokzat tartósságát nagymértékben lerontja.

A Puskin utcai szárny előudvar felőli homlokzatán levő reprezentatív íves előlépcsőt az eredeti állapotnak megfelelően helyreállítottuk, az Ybl-hagyaték részletrajza alapján. Az elpusztult bábos mellvédet, előregyártott műkőből készítettük el és a kijárati ajtót az eredeti méretben állítottuk helyre. Az előudvart kertészetileg rendeztük és ugyanakkor a kerítést is az eredeti öntöttvas pálcák pótlásával kijavítottuk.

6. Kerti lépcső helyreállítás előtt

7. Helyreállított kerti lépcső

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
MŰEMLÉKVÉDELEM
Budapest

JEGYZETEK:

[1] Az épület utcaneve és házszáma különösen az utóbbi években többször változott, ezért szükségesnek tartjuk, a korábbi utca- és házszámokat is közölni: Esterházy utca 44. Puskin utca 44. és Puskin utca 28. Az épület műemlékjellegű.

[2] Például: Pollack Mihály tér 10. — volt Festetich palota — 1862-ből és Pollack Mihály tér 3. — volt Károlyi palota — 1865-ből.

[3] Az építési engedélyt Pest Város Tanácsa 1867. augusztus 14-én adta meg 23.915. szám alatt. Az engedélyezési iratok: P. É. B. 761/1867. A Bp. 1. sz. levéltárban.

[4] „Ybl-hagyaték" 55. szám. A tervanyagból a helyreállítás során a következőket tudtuk felhasználni: Földszint, I. és II. emelet, pince és manzárd pallértervi alaprajzai, fedélszékalaprajz, manzárdablak szerkezeti részletrajza, főlépcsőház részletrajzai, homlokzati részletrajzok és profilrajzok, előlépcső és kerítés-rajz, belső párkányprofil és stukkó részletrajz.

[5] Ybl Ervin: Ybl Miklós. Vasárnapi Újság 1879./812. o. Kismarty Lechner Jenő: Építőművészetünk a XIX. század második felében Bp. 1945/26. o. Genthon-Zakariás: Magyarország Művészeti Emlékei 3. kötet. Budapest, Bp. 1961/165. old. Hatolkay Árpád: A Nemzeti Múzeum körül kialakult palotanegyed története. Műemlékvédelem. 1960. 3. szám/157. old.

[6] A Fővárosi Tanács Ép. Városrend. Főosztály Tervtárában meglevő terv- és iratanyag alapján az elvégzett átalakítások a következők voltak: 1904-ben és 1906-ban személy és teherfelvonót építettek, majd 1916., 1918. és 1925. években, különböző átalakítások történtek gróf Pálffy Sándor részére. 1937-ben Berey Lajos építőmester a „Márta" ápolónő egyesület székháza számára, az egész épület területére kiterjedő átalakítási munkákat tervezte meg, melyek közül a leglényegesebbek: pincében ebédlő, konyhaüzem és mosókonyha kialakítása, pincelépcső lejárat az étteremhez, kápolnaszentély építése a nagyteremhez, homlokzaton ablakok befalazása és más ablakok befalazása, ablakok megszélesítése, 1950-ben a Földmérő és Talajvizsgáló Intézet a szomszéd épület tűzfalának áttörésével épületünk egy részét saját székházához csatolta és az itt levő romos épületrészeket helyreállította. 1953-ban kisebb átalakítások történtek, az Ápolónőképző Iskola területén, 1963-ban pedig új kazánokat építettek be, ezzel kapcsolatban átalakították a pincében levő kazánházat.

[7] A tervezést a Budapesti Városépítési Tervező Vállalat végezte. A kivitelezést a Fővárosi 2. sz. Építőipar Vállalata végezte. Építész tervező: Budai Aurél, statikus tervező: Gábory Pál, gépész tervezők: Bordi György, Fábián Ödön és Szommer Pál.

1021 Ybl Miklós

ÁPOLÓNŐKÉPZŐ ISKOLA EGY YBL-PALOTÁBAN

(Budapest VIII., Dienes László utca 4.[1]

Nagy mesterünk, Ybl Miklós életművének e szerény, de jellegzetes darabja, eredetileg főúri palotának épült, a Nemzeti Múzeum mögött elterülő palotanegyedben. Egyike annak a több, mint tíz palotának és lakóháznak, amelyeket Ybl ebben a múlt század második felében beépülő, csendes és előkelő városnegyedben tervezett. Ez az épület, a közelben levő társával együtt[2] — a mester építészeti pályafutásának abból a néhány éves időszakából származik, amikor a romantikus stíluskorszak formaképzését fokozatosan feladva, a tiszta neoreneszánsz-eklektikára tért át. Épületünk 1867-ben épült gróf Pálffy Pálné számára.[3] A Bp. 1. sz. levéltárban őrzött „Ybl-hagyatékban", sikerült megtalálni lényegében az épület teljes tervanyagát, az első vázlattervektől kezdve, a kiviteli pallérterveken keresztül, egészen a részlet- és profilrajzokig.[4] E terveken nyomonkövethetjük azokat a változásokat is, amelyeket mesterünk az építtető kívánságára kénytelen volt többszörösen is alkalmazni, az alkotás monumentális, művészi összhatásának rovására. (Ezek közül talán legjelentősebb az volt, hogy a főbejáratot a korábbi vázlatok szerinti előudvari középrizalitról, áthelyezte az épület oldalán levő kapuáthajtóra, míg a kerti lépcsőfeljárat is a középrizalit főtengelyéről asszimetrikus, alárendeltebb helyre került.) Ybl műveinek stíluskritikai vizsgálata még ezen túlmenőleg is azt bizonyítja, hogy az építtető grófnő, nemcsak az alaprajzi elrendezésben, hanem a formai kialakításban is erősen beleszólhatott. Ennek eredménye, hogy a XVIII. századból való rokokó paloták („hotel"-ok) is mintául szolgáltak megtervezésénél. Az épület így stilisztikailag végülis a romantikus, francia-rokokó és olasz-reneszánsz formaelemeket és kompozíciós módszereket felhasználó „valódi eklektika" a művész ízlése és tehetsége folytán, mégis egységes architektúra lett.

A mester romantikus stíluskorszakának alkotásmódjában gyökerezik a kétemeletes épület lapos plasztikájú architektúrája, a szegmensíves, külső falsíkon levő ablakok és az egész homlokzat kváderosztása, a sarkokon erősebb armirozással, a mezőkben pedig egyszerű fuga-kihúzásokkal. Mindez különösen a Dienes László utcai 7 axisos homlokzaton szembeötlő. Az öntöttvas kerítés és a lépcsőkorlátok még romantikusak. A születő neoreneszánszról a bejárati kapuzat, a boltozatos kapualj, a díszlépcsőház korintoszi oszlopai és a kerti bejárat ballusztrádsora tanúskodnak, valamint a párkányoknál és ablakkereteknél alkalmazott profilkiképzés. A francia rokokó formai hatását, az utca felőli előudvaros („cour d'honneaur") alaprajzi megoldás, a manzárdtető és a kívülről igen tartózkodó formakezelésnek a dísztermek belső, pompás stukkó díszítésével való kontrasztja mutatja. „Bár a saroktelek nem kedvezett a XVIII. századi főúri „hotel" számára mégis Ybl előkelő tartózkodással minden dísztől mentesen, csak az arányokat mérlegelve építette a palotát. XV. Lajos stílusa a német rokokótól eltérően, kizárólag az épület belsejében fejtette ki pompáját, kívül tüntetően egyszerű. Párizsban ilyenek mind a XVIII. századi paloták. Érdekes a telek beépítése is. A saroknégyszög szabadon maradt a kert számára, mögötte emelkedik derékszögben, a szomszédos tűzfalakra támaszkodva, a ház. Az eredmény: több levegő, világosság és nagyobb elegancia. „A kerti rész egyik oldalán, a palota egy tengelyes rizalitban ugrik elő, itt az ablakok részben hármas osztásúak, mellette az utca felé, a földszíntről

1. Ápolónőképző iskola. Budapest, VIII. Dienes László utca 4. Helyreállítás után

← 8. Helyreállítási terv madártávlati rajza

9. Pillérfő a nyugati fal belső oldalán
(Dobos Lajos felvétele)

A templom helyreállítás után végeredményben *megtartja rom jellegét.* Hasonlóképpen romterület marad a *gótikus kolostor is,* amelynek tereit előreláthatóan védőtetővel sem tervezzük lefedni. A lehetőséghez mérten a rom körüli erdő megtartására is törekszünk.

A kőfaragványok egy része a rom kiegészítése kapcsán nem építhető vissza, elsősorban a templom magasabb rétegeiben levő részletek (párkányok, ívsorok, főhajó boltozatához tartozó oszlopfők stb.), valamint több kisebb figurális és architektonikus tagozat. E fel nem használható anyagot — a Műromban maradó faragványok kivételével — a tatai és helyszíni *kőtárban* kívánjuk kiállítani.

A vértesszentkereszti templom anastylosisa, környezetének kialakítása, a járulékos tennivalók megvalósítása a magyar műemlékvédelem egyik legérdekesebb és előbbutóbb mindenképpen megoldandó feladata. A helyreállítást ma még nehezíti az, hogy a rom számos faragványát a XVIII. századtól kezdve több helyre elhordták, építőanyagként felhasználták, és ezek nagyobb része csak fáradságos munkával, pótlással szedhető össze. Ugyancsak nehezíti a megvalósítást a rom kieső volta is, az őrzés és jobb megközelítés kérdése, amely a múzeumi kőtári anyag visszahelyezésében jelent aggályt. Úgy véljük azonban, hogy az emlék jelentősége, a helyreállítás és bemutatás kényszerítő ereje önmagában is sietteti a megoldást, amelyet a különböző területen levő érdekelt személyek és intézmények munkájukkal méginkább elősegíthetnek.

Sedlmayr János

2. Díszlépcsőház

két ágban félköríves, meghitt lépcső vezet a kertbe. A másik kerti homlokzaton, a félemelett miatt, mélyebbre kerültek a földszínt rácsos ablakai, miáltal hatása artisztikusabb, régiesebb lett." — írta mesterünk nagy méltatója Ybl Ervin, majd hozzátette: „A Pálffy-palota külön szólam Ybl építészetében."[5]

Az épületet kereken száz éves élettörténete során, több alkalommal átalakították[6] és az 1944—45-ös ostrom alatt erősen megsérült. 1937-ben ápolónőképző iskola költözött falai közé, s ezt a funkcióját a mai napig megtartotta, csupán a felszabadulás után kénytelen volt a romos részét átengedni, a helyreállító Földmérő és Talajvizsgáló

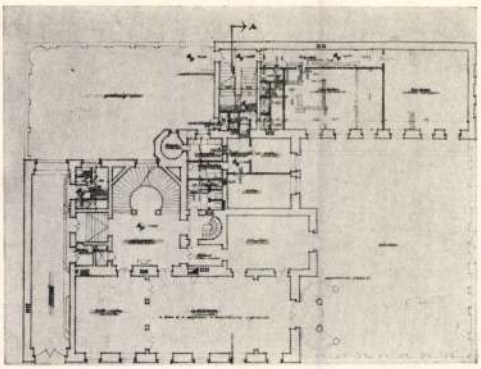

3. Földszinti alaprajz

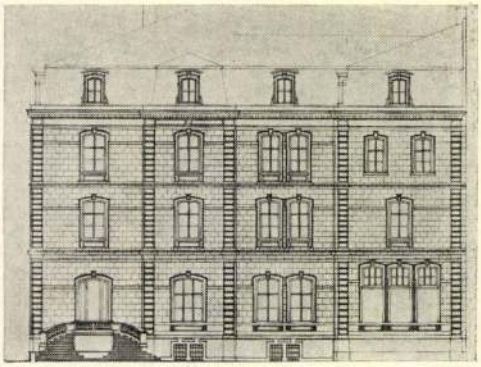

4. Homlokzat helyreállítási terve

Intézetnek. 1964-ben a fafödémek korhadása és a fa-manzárdszerkezet tűzveszélyessége miatt, indult meg a teljes épületrekonstrukció megtervezése, majd az igen hosszadalmas kivitelezés, ennek eredményeként az újjászületett ápolónőképző iskola és kollégium, 1969-ben nyitotta meg újra kapuit.[7]

A tervezés munkáját nagymértékben megkönnyítette az a tény, hogy az épület összes közbülső fafödémeit és a tűzveszélyes manzárdot teljesen ki kellett cserélni. Az összes válaszfalak lebontásra kerültek, így mód nyílott arra, hogy a lehetőségekhez képest, korszerűbb alaprajzi elrendezést alakítsunk ki. Ezzel az előnnyel szemben állt a kellemetlen „társbérleti" viszony a két intézmény között. Így hiúsult meg a tervezőnek az a javaslata, hogy az épületet egységesen — vagy az egyik, vagy a másik intézmény céljára — lehessen megtervezni. Mivel sem az Ápolónőképzőnek, sem az FTI-nek nem volt lehetősége, arra, hogy területéről lemondjon, a tárgyalások során, legfeljebb a „határkiigazításokig" juthatunk el, hogy az FTI új székházának felépülése során, az Ápolónőképző Intézet, az FTI által jelenleg elfoglalt területtel bővíthető. Az ismertetett premisszák alapján, a tervezés és az azt követő kivitelezés, az alábbi munkálatokat tartalmazza:

Az épület földszintjére és I. emeletére az Ápolóképző Iskola oktatási, igazgatási és közösségi helyiségei kerültek, a pincébe, az étterem a melegítőkonyhával, a kazánház, valamint a kollégium mosó-, szárító- és vasalóhelyiségei. A félemeleten alárendelt helyiségek, a Reviczky utcai szárnyon, az FTI laboratóriumai foglalnak helyet. A II. emeleten és a manzárd szinten helyezkednek el a kollégium szobái, természetesen a Reviczky utcai szárny, itt is az FTI használatában van.

Az Ápolónőképző Intézet bejárata a kapuáthajtón van, a kapualj félkörös dongaboltozattal fedett, melyeket hevederívek közötti, boltfiókok tagolnak. Vállvonalban római-dór fejezetek díszítik. A kapualjból lépcsős előtéren keresztül, a megemelt földszintre jutunk, ahol reprezentatív lépcsőház (hall) fogad bennünket; íves lépcsőkar vezet fel az I. emeletre. A földszinten és emeleten 2—2 öntöttvas korintoszi oszlop támasztja alá a párkányos kiváltógerendát. A lépcsőtér helyreállítása — a pincelépcső kivételével — minden vonatkozásban, az eredetinek megfelelő állapot szerint történt. Az 1937-es átalakítás során, a díszlépcsőházból vezették le, az igen csúnya pincelépcsőt az étteremhez, aminek eltüntetése műemléki-esztétikai igény volt. Ezért, az íves lépcső alatt, azzal formailag megegyező, eredeti térhatásnak leginkább megfelelő, íves pincelépcsőt építettünk.

A földszinti előcsarnokból az utcai traktusban levő reprezentatív helyiségekbe, a nagy kultúrterembe és a kisebb KISZ-szobába jutunk. Ybl eredeti tervei szerint, itt három egymásba nyíló helyiség volt, a kert lejárólépcső tengelyére fűzve, ezeket egymástól két egyforma, üvegajtós hármasnyílás választotta el. A falakat és mennyezetét, dús neorokokó stukkódíszítés borította. A díszterem déli oldalán az eredeti hármasnyílást, az 1937. évi átalakítás során kiváltották és pódiumot építettek be. A hozzá északról csatlakozó — jelenleg KISZ-helyiségben ugyanakkor, kápolnát alakítottak ki, melyet később lebontottak. A nagyterem színpadkiváltása, funkcionális okokból az átalakított formában maradt meg, ami így nem felel meg teljesen az eredeti, Ybl-féle állapotnak. A fa-pódiumot viszont lebontottuk, helyette kisebbet, alacsonyab-

Kömaszat	Szám	Füzet	Kerület Hely	Kép	Készült	Darab	Elhelyezés	Fénykép Szám	Fénykép db	Publikálva	Megjegyzés
o	1	IV	Alcsut	Habsburg József üveghária	~1870	13 db	13/2	1	13		
o	2	IV	Csongrád	Károlyi kastély	1849	4 db	13/2	2	2	+2	
o	3	IV	Diósgyőr	Bibó-Ittzés kastély	~1872	18 db	13/2	3	14	+4	
o	4	IV	Fót	ref. templom és plébániája	1845-55	270 db	13/3-6	4,5,6,7,28	260	+15	
o	5	V	Kaposvár	ref. templom helyreállítás + naos.	1841-47	1	13/7	—	—	+1	
o	6	V	Budapest	Hárs 15 tér görög templom tornya	1872-74	2	13/7	—	—	+2	
o	7	V	?	anonimtalan romantikus mauzoleum	1845-50?	6	13/7	—	—	-6	
o	8	V	?	anonimtalan falusi templom	?	2	13/7	28	—	-2	
o	9	IV	Fót	Károlyiné-Orczy grófnő kastélya	1881	15	13/8	11,14,5	29	+14	
o	10	IV	Fót	Károly kastély és melléképületei	1845-65	22	13/9	9,10	39	+17	
o	11	IV	Stomfa	Károly Lajos/Alajos kastély átalak.	1880	2	14/2	—	—	+2	
o	12	IV	Gyula	Wenckheim várnaka	1874	6	14/3	12,13	7	-1	
o	13	IV	Hédervár	Almásy - Zichy kastély	1852-55	30	14/3	14,15	26	+4	
o	13	IV	Akropolis	ref. templom terve	1870	6	14/3	27	—	-6	
o	15	IV	Jerik (Doboz)	Wenckheim magtár	1863	5	14/4	14	—	-5	
o	16	IV	Strázsa	gardenezi épületek	?	2	14/4	16	2	—	
o	17	IV	Monok	Andrássy György kastély átalakítás	1869	28	14/4	17-18	86	-28	
o	18	IV	Budapest	Károlyi György egyetem u. kastély átal.	1840, 1850	6	14/4	—	—	-6	
o	19	IV	Nagykároly	kastély átalakítás	1845	5	14/6	19	27	-23	
o	20	IV	Ókigyós	Wenckheim kastély	1875-79	25	14/5	20	46	-7	
o	21	IV	Pankota, Lasinja	Károlyi kastélyok melléképületek	1861-88	25	14/5	21-22	53	-28	
o	22	IV	Budapest	Duna-parti diadalkapuk	~1846, 1857	2	14/6	—	—	-2	
o	23	IV	Budapest ?	adm. középület anonimtalan	?	—	14/6	23	7	—	
o	24	IV	Tihany	Almásy kastély	~1865	26	14/6	24-25	52	-26	
o	25	IV	Balatonfüred	fürdőtelep	~1870	3	14/6	—	—	-3	
o	26	IV	Óbuda	Clarissen gyermekmenhely	1881-82	33	14/7	26-27	53	—	
o	27	IV	Óbuda	ref. templom terve	1879	15	14/7	27	16	+1	
o	28	V	Budapest	Ernstet tér kioszk terve	1870	2	14/7	—	—	-2	
o	29	IV	Békés	Fehér- és kápolnaház (pályázat)	1864-65	2	14/7	29	2	-4	
o	30	IV	Kecskemét	kioszk terve	1860	2	14/7	30	4	-2	
o	31	V	Siklós (Batthyány)	Csekonics kastély	1869-70	66	14/8	133,31	62	1	Terézia
o	32	V	Budapest	MTA székház (pályázat) és műveltség	1860-61	44	14/8	32	21	-23	
o	33	V	"	Arany János szobrának (kompozíció)	1883	2	14/9	33	2	—	
o	34	V	"	[illegible]	[illegible]	2	14/9	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
o	35	V	"	Dob utcai Bíróság - ház	1860	35	14/9	35	27	-2	
o	36	V	"	Budai Siklósode terve	1882	6	14/9	142,36	6	—	
o	37	V	"	~~Kúria~~ Bókay - ház	1870	1	11/2	37	1	—	
o	38	V	"	Ferencek tere Curia terrei	1864	15	11/2	38-39	14	-1	
o	39	V	"	Felnőtt tér, Országház		6	11/2	—	—	-6	
o	40	V	Óvsbérény	kastély építés gróf Csáky	1850-ből	11	11/2	40	12	-1	
o	41	V	Budapest	Pasaréti út, Degenfeld-Schomburg palota	1871-74	135	11/3-4	41-42	207	-28	
o	42	V	"	Clark tér, Budai Takarékpénztár	1860-62	2	11/4	—	—	-2	
o	43	V	"	Tolbuchin út 15. Dlauchy-ház	1863-64	13	11/4	43	24	-11	
o	44	V	"	Vigtemplom u. Első pesti csőcse	1875-76	1	11/4	—	—	-1	
o	45	V	"	Szőnyi tér, Esterházy palotaelőtt	1877	3	11/4	45	10	-1	
o	46	V	"	Ernstet oszlopai építése	1873-84	5	11/4	46	5	—	
o	47	VI	"	Bakács tér, Ferencvárosi templom	1865-79	96	11/5-6	47,146	125	-28	
o	48	VI	"	Petőfi u. utca, Országház alép.	1864	4	11/6	—	—	-4	
o	49	VI	"	Váci u. 7. Tornácz - ház	1870	59	11/7	49-51	30	-29	
o	50	VI	"	Budai Siklósode	?	2	11/8	—	—	-2	
o	51	VI	"	Akadémia u. MTA székháza	1863-64	12	11/8	—	—	-12	
o	52	VI	"	Népszínház u. 18. Kölcsey-ház	1880-81	15	11/8	52	15	—	
						1114			1322	-225	
						Darab					

Térkép sz.	Hsz.	Térk.	Hely	Név	Épült	db	Helyiség	Vízfelvét. kám.	Vízfelvét. db	Vízfelv. kép	Megjegyzés
D	53	V	Budapest	Erzsébet krt 35 Főkéményi ház	1889-90	14	11/8	53	11	0	
D	54	V	"	Kazinczy tér 7, Gaul Nándor ház	1868-69	18	11/8	54	12	-5	
D	55	IV	"	Puskin u. Károlyi Mihály palotája	1863-	1191	11/9-12/1	11,55-58	156	-32	
D	56	IV	"	Múzeum u. Károlyi Mihály háza	1863-	25	12/2	55-58	—	+25	
D	57	IV	"	Ullói út 18. Károlyi György palotája	1859-68	21	12/2	62,63	97	-76	
D	58	IV	"	Károlyi Lajos vadaspark[ja]	?	1	12/2	55	—	+1	
D	59	IV	Budapest	Erkel u. Károlyi György palotája	1875-76	145	12/3-12/4	59-63	108	-37	
D	60	VI	Debrecen	Farkas ház	?	2	12/5	—	—	-2	
D	61	VI	Tarján	Esterházy Miklós kastélya	1860	1	12/5	—	—	-1	
D	62	VI	Fáj	Kirchheim Béla kastélya	1855-62	2	12/5	—	—	-2	
D	63	VI	Képtelen	Kazinczy emlékház	1863-73	7	12/5	—	—	+7	
D	64	VI	Budapest	Bródi Miklós palota	1880-81	7	12/5	64	2	-5	
D	65	VI	"	Bródy J. u. 8. Képviselőház	1865-66	75	12/6	65	165	-90	
D	66	VI	"	Kálvin tér Egyet ház		1	12/7	—	—	-1	
D	67	VI	"	Pauley Ede u. Kisiskola ház	1882-83	36	12/7	67	39	-3	
D	68	VI	"	Károly u. 4. Kovács ház	1879-84	3	12/7	68	16	-13	
D	69	VI	"	Leitner-ház	1868	52	12/8	69	25	-7	
D	70	V	"	Dunapalotai Lipthay palota	1869-74	113+16	12/9,5k-3	70-72	111	-8	
D	71	VI	"	Cukor utcai (2) ház	~1880	4	9/4	68	—	-4	
D	72	VI	"	Kálvin tér-Üllői-Ráday sarokház	1860-62	4	9/4	—	—	-4	
D	73	VI	"	Dunapiti J. út Lónyai-ház	1869-72	68	9/4	73-74	105	-37	
D	74	VI	"	Puskin u. 26. Testvérek palotája	1861-65	1	9/4	—	—	-1	
D	75	VI	"	Kelenföldi, fürdőtelepi üzletek, ált.	1968-72	20+23	9/5	75-80			
D	76	VI	"	" Vaggelló (Hotel Gellért)		52+4	9/6-9/8	75-79			
D	77	VI	"	" kávéház (Hotel Gellért) + könyv.		22	9/8	75-79			
D	78	VI	"	" Kenyérpiavár		94	9/9	82-84			
D	79	VI	"	" könyvesbolt + bőrdíszműves		30	10/2	80-81			
D	80	VI	"	" hajszárítójavító		28	10/2	80-81			
D	81	VI	"	" kertészet, virágüzlet, virágkötő		54	10/3	85			
D	82	VI	"	" mosoda, WC		12	10/3	75-89			
D	83	VI	"	" orvosi rendelő		24	10/3	87			
D	84	VI	"	" cukrászda, kávéház + bőrdíszműves		12	10/4	75-89			
D	85	VI	"	" vendéglő (№1 és №2)		30	10/4	86			
D	86	VI	"	" optikus és fényképész		3	10/4	75-87			
D	87	VI	"	" gyógyszertár		2	10/4	75-84			
D	88	VI	"	" takarékszövetkezet pénzintézet		2	10/4	75-89			
D	89	VI	"	" irodaház		2	10/4	87			
D	90	VI	"	" patikamúzeum, kézműipari műhely		10	10/4	87			
D	91	VI	"	Nemzeti Casino műemléki	1863 1889-90	22 × 55	10/5	90-92	92		
D	92	V	Ikervár	Dessewffy kastély	1817	2	10/5	—	—		
D	93	VI	Budapest	Puskin u. Nemzeti kávéház	1857-73	12	10/5	19	—		
D	94	VI	"	Deák Ferenc tér 1. Operaház	1873-1884	16	10/6	93	28		
D	95	VI	"	Puskin u (Dohány u.) Zichy Pál palota	1867	24	10/6	94	16		
D	96	VI	"	Hayer-Jenner ház	?	10	10/7	95	105	-22	
D	97	VI	"	Pesti Dunapart kikötője (-gát)	1857	9	10/7	96	10	—	
D	98	V	"	Egyetem u. Pesti Izr. Orsz. Tud. Gyűjtő	1866-68, 80-84	25	10/7	97	8	-1	
D	99	V	"	Pesti Dísz tér (2. Pesti Izr.) Kálvin tér	1872-74	45-52	7/1-4	98-101			
D	100	V	"	Pesti Izr. Orsz. Tud. Gyűjtő épülete, Bajcsy 3.	1845	3	7/5-7	98-102	632	-55	
D	101	V	"	Tó u. 1. Láncfűrész RT	1867-69	60	10/8	148			
D	102	V	Budapest	Berkessy - ház	?	7	10/8	98-103	—		
D	103	V	"	Gellértes palota belső	1864	2	10/8	—	—		
D	104	V	"	Kecskeméti Múzeum központi épülete	1861 v. 65	1	10/8	—	—		
D	105	V	"	Új országház épület (4)	~1882-83	8	10/9	—	—		
						2225					2301-1355

Épület kám. 53-105

Címszám	Kér.	Fülk.	Tére: hely	név	évsz.	db	Előhely	Leír. lap: hely	Leír. lap: db	Eng. fax.
○	106	VII	Budapest	MTA műemléki könyvtárának	1861-65	2	10/9	—	—	2
○	107	VII	Kőbánya	Kőbánya		1	10/9	—	—	1
○	108	VII	Sajkod	Sajkod		2	10/9	—	—	2
○	109	VI	Budapest	Nádor u. 15 tér: Pesthy Nádor Szálloda	1884	4	7/8	109	5	4
○	110	VI	"	Pfeiffer Lipót fényképész		1	7/8	110	1	—
○	111	V	"	Ries József gőzfürdő, Király u. 3	1864-70	2	7/8	111	2	—
—	112		"	Pick Ignác Szálloda Nádor u. 15	1872-74	50	7/8	112-113	74	74
—	113		"	-4- II -6- Nádor u. 4	~1977	2	7/8	112-113		
—	114		"	Szálloda Nádor u. 15 Előtér	1874	60+25	7/8	114	8	11
—	115		"	Fogadó "Szálloda" (Előtér)	1872	45+2	8/2	115-116 222 230	75	24
—	116		"	Fogadó "Szálloda" (Lépcső tér)	1872	14	8/2			
○	117	VII	"	Szálloda Pesti palotája a Duna-parton	1883-84	39	8/3	117-118	45	6
—	118		"	Tarsoly Szálloda, Kossuth Lajos u.	1883	2	8/3	118	4	—
—	119		"	Vaskor u. Vízvezeték	~1860	15	8/3	119	11	3
—	120		"	Vállalat bazár	1874-82	12	8/3	120	22	5
—	121		"	Wechselmann villa		1	8/3	121	15	2
—	122		"	Vámház	1872-74	493	8/4-5/2	111-132	465	23
○	123	VII	Budapest	Szálloda		3	5/3	—	—	—
○	124	VII	Tét	Szálloda		3	5/3	—	—	3
○	125	VII	Bék	Szálló		1	5/3	—	—	—
○	126	VII	"	Ungarischer Hof.		1	5/3	—	—	—
○	127	VII	"	Ungarischer Hof.		1	5/3	—	—	—
○	128	VII	"	Ungarischer Adelshof.	Részlet	1	5/3	—	—	—
○	129	VII	"	Ungarisches Haus	Részlet	1	5/3	—	—	—
○	130	VII	"	Ungarisches Königliches Haus		1	5/4	—	—	—
○	131	VII	"	Ungarisches Königliches Haus		1	5/4	—	—	—
○	132	VII	"	Ungarisches Königliches Haus		1	5/4	—	—	—
○	133	VII	Budapest	Erzsébet (Erzsébet) téri Szálloda	1883	1	5/4	—	—	1
○	134	VII	Budapest	Első Magyar Ált. Biztosító		5	5/4	134	5	—
○	135	VII	"	Ybl Miklós Magyar u. 7/9		1	5/4	135	2	1
○	136	VII	Kőbánya	Walkiser- Szálloda	1863	5	5/4	136	1	4
○	137	VII	Budapest	Vörös-kő (Rosenstein-) Szálloda	~1870	1	5/4	137	1	—
○	138	VII	"	Fürdő 3 különféle vegetációval		2	5/5	138	3	—
○	139	VII	Debrecen	Városház Terve	1853-55	6	5/5	135	6	—
○	140	IV	Eger	Templom helyreállítási tervekkel	1850k.	12	5/5	140	8	3
○	141	VII	Budapest	Pesti Hazai Első Takarékpénztár	1865	1	5/6	141	1	—
○	142	VII	"	Különféle városházi homlokzatterv	1860k	2	5/6	—	—	—
○	143	VII	Budapest	RI. ker. Városház Lipótvárosi→Jelenleg	1885	8	5/6	M3	9	3
○	144	VII	"	Különféle városházi homlokzatterv	~1870	4	5/6	—	—	—
○	145	VII	"	Városház (Erzsébet u. 2.) Homlokzat	~1860	1	5/6	—	—	—
○	146	VII	"	Városház homlokzat variáció	~1870	2	5/6	—	—	—
○	147	VII	"	Városház terve		2	5/6	—	—	—
○	148	VII	"	Városház városházi homlokzat	~1870	2	5/6	—	—	—
○	149	VII	Budapest	Pesti Hazai Első Takarékpénztár	1870-87	12	5/6	149	5	4
○	150	VIII	-"-	Gyűjtemény két Városház tervéről	1867-1891	2+2	5/7-	150-214 227-229 233	2091	
○	151	VII	-"-	Szinházterv, Budapest st. 1.	1872	1	2	—	—	—
—	152	VII	Kőbánya	Városház terve	1841	9	1/2	—	—	—
—	153	VII	Budapest	egyéni fényk. st 151 után	~1870	4	1/2	—	—	1
—	154	VII	Kőbánya	Hazai Takarékpénztár		1	1/2	—	—	—
—	155	VII	Budapest	Gyűjtemény két Városház tervéről (Fotók)	1872	3	1/2	—	—	3
—	156	VII	Budapest	Különféle Városházi tervek	~1865	9	1/2	65	91	—
						1527			1766	

Törzsszám	Lap	Fülke	Tér: hely	Tér: név	Tér: évsz.	db	Előhely	Lelt. könyv	Lelt. db	Egyéb
	106	VII	Budapest	MTA műemléki topográfiai	1961-65	2	10/9	—	—	2
	107	VII	Budapest	Kálvária		1	10/9	—	—	1
	108	VII	Budapest	Kálvária		2	10/9	—	—	2
	109	VI	Budapest	Kálv. II. tér: Pálffy-kápolna kőlapjai	1884	4	7/8	109	5	
	110	VI	"	Pálffy-kápolna felújítás		1	7/8	110	1	—
	111	V	"	Régi fűrdő gőzfürdő, kádrész	1864-70	2	7/8	111	2	—
	112		"	Régi Lipótvárosi kórház Ferencz József-szobra	1872-74	1	7/8	112-113	74	74
	113		"	-"- II -"- Arkadelief	~1977	1	7/8	112-113		
	114		"	Sáhelyi Pál Előtanulmányai	1874	9+25	7/9	114	8	1
	115		"	Fogalmi „Belváros" (Kálvária tér)	1972	25+2	8/2	115-116, 222, 230	75	24
	116		"	Fogalmi „Belváros" (Lant tér)	1872	12	8/2			
	117	VII	"	Belvárosi Duna-part, a budai Duna-part	1883-84	39	8/2	117, 164	45	6
	118		"	Tanári Kaszárnya, Kegyes-tanárok	1883	2	8/3	118	4	—
	119		"	Vallon u. Városház	~1860	18	8/3	119	11	7
	120		"	Vármúzeum kapu	1874-82	12	8/3	120	22	9
	121		"	Wechselmann-villa		14	8/3	121	15	2
	122		"	Várkút	1872-74	493	8/4-5/2	111-132	465	2
	123	VII	Budapest	Felvételi			5/3	—	—	
	124	VII	Budapest	Lovarda			5/3	—	—	
	125	VII	Budapest	Istálló			5/3	—	—	
	126	VII	"	Ilmenteigerd 9.			5/3	—	—	
	127	VII	"	Ilmenteigerd 9.			5/3	—	—	
	128	VII	"	Ilmenteigerd 9.	1883-84		5/3	—	—	
	129	VII	"	Ilmenteigerd 9.	1883-84	2	5/3	—	—	
	130	VII	"	Ilmenteigerd 9.		1	5/4	—	—	
	131	VII	"	Ilmenteigerd 9.		1	5/4	—	—	
	132	VII	"	Ilmenteigerd 9.		1	5/4	—	—	
	133	VII	Budapest	Erzsébet (Duna) híd Műemléki terv	1963		5/4	—	—	
	134	VII	Budapest	Első Magyar Ált. Biztosító		5	5/4	134	5	—
	135	VII	"	Ybl Miklós Magyar u. 7/9		1	5/4	135	2	—
	136	VII	Budapest	Vadászterem - Erzsébet-híd pillérei	1963	5	5/7	136	1	4
	137	VII	Budapest	Vámház-ház (Rosenau ü.) Műemléki	~1874	1	5/4	137	1	
	138	VII	"	Fürdő 3 helyiség restaurálása		2	5/5	138	3	—
	139	VII	Budapest	Műemléki terv	1953-55	6	5/5	135	6	—
	140	VII	Eskü	Templom helyreállítási dokumentáció	1950 k.	12	5/5	140	8	
	141	VII	Budapest	Belső Lipótvárosi átalakítás	1865	1	5/6	141	1	—
	142	VII	"	Műemléki dokumentáció helyszínen	1965 k.	2	5/6	—	—	—
	143	VII	Budapest	RI. em. Műemléki Világpatak→Jelenkor	1865	3	5/6	M3	9	5
	144	VII	"	Műemléki dokumentáció helyszínen	~1974	4	5/6	—	—	
	145	VII	"	Műemléki (Erzsébet híd) rajzanyag	~1965	1	5/6	—	—	
	146	VII	"	Műemléki helyszíni dokumentáció	~1874	2	5/6	—	—	
	147	VII	"	Műemléki terv		2	5/6	—	—	
	148	VII	"	Műemléki dokumentáció helyszín	~1970	2	5/6	—	—	—
	149	VII	Budapest	Belső Lipótvárosi átalakítás	1840-47	12	5/6	149	5	
	150	VIII	"	Gazdaházak: Ht Márton kastélya	1867-1891	20+2	5/7	150-214, 1-139, 33	2091	
	151	VII	"	Szerkesztés, Budapest 1.	1872	1	2	—	—	—
	152	VII	Budapest	Műemléki terv	1941	9	1/2	—	—	—
	153	VII	Budapest	egyéni fényképek 151 alól	~1870	4	1/2	—	—	1
	154	VII	Budapest	Kastély Műemléki		1	1/2	—	—	1
	155	VII	Budapest	Budapest és Tornai (Tournai)	1872	5	1/2	—	—	2
	156	VII	Budapest	Lipótvárosi Műemléki dokumentáció	~1865	9	1/2	65	9	—
						1027			1766	

YBL MIKLÓS

hogy mindez nagyon időigényes. Mára már az a meggyőződésem, hogy egy egyesület hatékony működéséhez legalább egy főállású alkalmazott kell. Az idők során lassanként átalakult az egyesületünk jellege. Továbbra is felemeljük szavunkat a környezetünket érintő – szerintünk hibás – döntések ellen, részt veszünk más egyesületek tiltakozó akcióiban, de tevékenységünkben ma már inkább a klubszerű jelleg dominál. Évente ötször-hatszor összejövünk, beszélgetünk. Sokan szeretjük a zenét, szerencsénkre több főiskolai zenetanár taggal büszkélkedhetünk, egyik tagunk fia pedig a Zeneművészeti Főiskola hallgatója. Az ő előadásukban gyakran van alkalmunk csodálatos koncerteket hallgatni.

Emellett néha, ötletszerűen szervezünk valamilyen rendezvényt. Ilyen volt például a László napi búcsú. Lementünk a Moszkva térre, szóltunk néhány ott áruló csiki asszonynak, hogy jöjjenek fel hozzánk a portékájukkal együtt. Ők árultak a búcsún és bekapcsolódtak a táncházba is.

– Milyen a kapcsolatuk az Önkormányzattal?

– Jónak mondható. Az Önkormányzatnál meghatározott célokra lehet anyagi támogatásért pályázni. Tavaly például így nyert összegből vásároltunk egy zongorát.

Az ilyen kisebb-nagyobb összegek nagyon jól jönnek az egyesületünknek, mert elvileg ugyan van tagdíjunk, de ennek beszedését nem sikerült megoldani. Ha van valami rendezvényünk, akkor az ott jelenlévők visszamenőleg is kifizetik a tagdíjat.

– Milyen eredményeket ért el az egyesület működése során?

– A kezdeti nagy – talán túlzott – várakozásoknak nem felelnek meg az eredményeink, annyit azonban mindenképpen elmondhatunk, hogy ma már a lakosság érdekeit nem érhetik olyan durva támadások, mint '89 előtt. Érdekeink képviseletét biztosítva látjuk azért is, mert jó néhány önkormányzati képviselő is rokonszenvezik céljainkkal, emellett egyesületi vezetők is helyet kaptak a képviselő-testületben. Úgy érezzük, ha lassan is, de sikerült valamennyire előbbre lépnünk környezetünk védelmében.

... fotóművész, tanár azóta látja el az elnöki teendőket. Őt kérdeztem az Egyesület munkájáról.

– Hogyan kapcsolódott be Ön a városvédők munkájába?

– Nálunk családi hagyomány a természet, a kultúra értékeinek tisztelete, szeretete. Nagyapám Európa-hírű gombász, madarász volt, édesapám és bátyám geológus. Én magam vízügyi mérnökként kezdtem a pályámat a VITUKI-nál. Emellett szenvedélyesen fényképeztem, elsősorban tájfotókat készítettem. Ezekből több önálló kiállítást is rendeztek, csoportos kiállításon is résztvettem a *Csók István* Galériában. Így kerültem közel a természet- és városvédelemhez. Nemcsak a XII. kerületi városvédő csoport elnöki teendőit vállaltam, hanem a kezdet-kezdetétől vezetőségi tagként is bekapcsolódtam a Kis-Svábhegyi Egyesület munkájába. Első lépésként egy információs rendszert dolgoztunk ki. Összegyűjtöttük a kerületben működő összes civil szervezet nevét, címét, tevékenységi körét. Ezt a katalógust minden, a kerületben működő egyesület használhatja. Emellett, havonta programnaptárt

hogy a kerületben működő egyesületek összehangolják tevékenységüket, időben értesüljenek egymás gondjairól, az esetleges segítségnyújtás módjáról, idejéről. Úgy gondoljuk, hogyha összefogunk, nem reménytelen a budai zöld területek beépítésének korlátozásáért, vagy megállításáért folytatott harc. Én legalábbis optimista vagyok.

Áprilisban nagy összejövetelt tervezünk a városvédők Eötvös utcai székházában, ahol a fővárosi városvédő csoportok tagjai megismerhetik egymás tevékenységét. Szeretettel várjuk ide a kerületünk egyesületeinek képviselőit és a lakosság érdeklődő tagjait.

Az egyesületek egy része új utakon jár. Az igazán fontos ügyekben most is fellépnek tagjaik érdekeinek védelmében, emellett kezd kialakulni az egyesületek sajátos arculata, amelyet most már nemcsak a földrajzi közelség, hanem valamilyen közös hobbi is formál. Jó kapcsolat alakult ki a kerületi egyesületek között, ha szükséges, segítik egymás akcióit, részt vesznek rendezvényein, informálják egymást a kerületet érintő fontosabb hírekről.

Simka Éva

Az Ybl-villa

A szabadon álló, magasföldszintes nyaraló, mai szemmel inkább palota, *Komarik Dénes* szerint a romantika korának egy sajátos tendenciáját képviseli. A villa tömege egyetlen téglaalakú idom, melynek érvényesülését azzal is elősegítette a tervező, hogy az alacsony hajlású fedélszéket a főpárkány feletti felfalazás (*attika*) mögé rejtette. Ez a kubusos jelleg különösen akkor szembetűnő, ha a korabeli vagy a későbbi villákkal hasonlítjuk össze a nyaralót.

Komarik ezt írja róla: „A nyugodt hatású, finom arányú épület egyedülálló módon egyesít romantikus és neoreneszánsz elemeket, különösen 3-íves loggiája említendő az utóbbiak között, de egész jellege inkább ebbe az irányba tolódik el. Ezért a szakirodalom – *Ybl Ervin* alapján – feltételesen *Ybl Miklós* oeuvre-jébe sorolta. Noha az épület keletkezésének időpontját okmányszerűen bizonyítani nem tudjuk – sem az eredeti terv, sem az építkezésre közvetlenül vonatkozó irat nem került elő –, mégis csaknem bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy 1847 körül épült *Rósa Lajos* ügyvéd, helytartótanácsi ügyvivő számára, feltehetően *Hild József* tervei szerint."

Hild mellett szól az is, hogy a szomszédos villát is ő tervezte. Ha ez a vélekedés helytálló, akkor indokoltabb a Rósa-villa elnevezés. (Ha az épület szépségét és a szemközti Rózsa-dombot is tekintetbe vesszük, akkor még találóbb az, hogy Rózsa-villa.) A szakirodalomban a lehetséges tervezők között felmerült *Feszl Frigyes* neve is, sőt, olyat is hallottunk, hogy a villát azért nevezték el Ybl-ről, mert itt lakott, de ez utóbbira nem találtunk adatot. Állásfoglalásunkat megkönnyíti, ha tudjuk, hogy Hild József (1789-1867) klasszicista stílusban alkotott, s 1860 körül fordul a romantikus historizmus felé. Feszl Frigyes (1821-1884) a romantikus építészet legnagyobb mestere, Ybl Miklós (1814-1891) pedig neoreneszánsz stílus képviselője, bár első munkái szintén romantikusak. Ha az épület valóban 1850 előtt épült, akkor a fentiek szerint Hild nemigen jöhet számításba, hiszen ekkortájt klasszicista stílusban alkotott, amit a szomszédos, 1844-ben épült villája is példáz. Feszl Frigyes pedig még túl fiatal volt ahhoz, hogy ilyen megbízatást kapjon. Eszerint hármójuk közül mégiscsak Ybl a legvalószínűbb tervező. A villa azonban valamivel később is épülhetett, s azt sem zárhatjuk ki teljesen, hogy nem közülük került ki a tervező.

Egyes források szerint az épület lényeges átalakítás után maradt fenn napjainkra. A középső loggiához teljes szélességben lépcsőzet vezetett fel, ezt nem olyan régen bonthatták el. A leírások szerint az oszlopokat egy későbbi keletű, eklektikus stílusú mellvédrács kötötte össze. A villa belseje egyszerű kialakítású, pincéje dongaboltozatos.

(K. Gy.)

A szerző felvételei

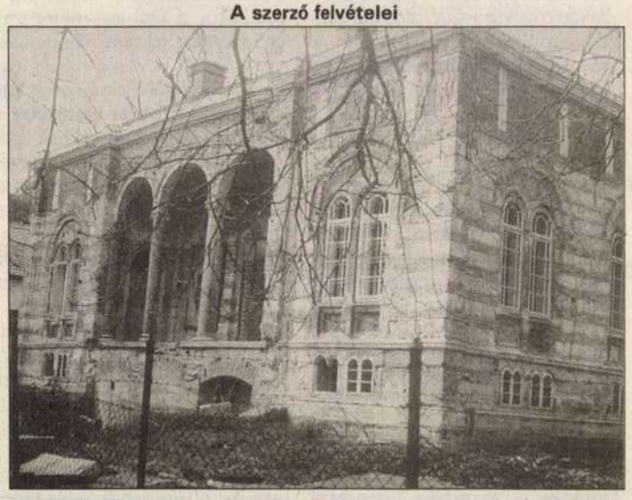

60 éve történt

Katasztrofális felhőszakadás a hegyvidéken

1937 május 23-án, Szentháromság vasárnapján a kora délutáni órákban pusztító felhőszakadás vonult át Budapesten és ennek zöme éppen a Hegyvidéket érte. E felhőszakadás rendkívüli csapadékmennyiségével és az eső sűrűségével párját ritkította a budai időjárás történetében. A régi feljegyzésekben 1878 július 31-én volt erre példa, majd 1929 augusztus 13-án. 1937 május 16-tól rendkívül meleg volt, naponta 30 fok feletti hőmérséklettel. 22-én erős szélviharral, porviharral és borultsággal még csapadék nem volt. 23-án délután 2 és 6 óra között szinte teljes sötétség borult a városra, ami nagy riadalmat okozott, majd pusztító felhőszakadás következett ami elemi csapásnak számított.

A főváros akkor 195 négyzetkilométer területére 4 óra leforgása alatt 111, 201, 500 hektóliter, kereken 11,1 millió tonna vízmennyiség zúdult. Minden négyzetméterre átlag 57 liter víz jutott, összesen 11,12 milliárd liter. Ez irtózatos mennyiség. A Meteorológiai Intézet csapadékmérő műszere 94 mm-t mért. (Mint kezdő, fiatal meteorológus vettem részt a mérésben.) A Krisztinavárosi vízmű 89 mm-t, a Csillagda 83 mm-t mért. Ugyanakkor Budafokon 101 mm, Pomázon 111 mm hullott.

A *Pesti Hírlap* és a *Természettudományi Közlöny* igen részletesen számolt be erről, mindkettő fényképeket is közölt a pusztításról. A felhőszakadás alatti sötétséget csak fokozta, hogy a legtöbb lakásban a villany kialudt, a telefonok megsüketültek. A csatornahálózat nem bírta elnyelni az óriási vízmennyiséget. A Németvölgyi és Böszörményi utakon volt a legsúlyosabb vízfolyás, helyenként a fél métert is meghaladta. A pincéket és alagsori lakásokat elöntötte a víz. A tűzoltóknak 15 esetben kellett kivonulniuk. A Kacsa, Medve és Horváth utcákban hömpölygött a szennyes, iszapos víz. A Krisztina téren eltömődtek a villamosok váltói, megbénult a közlekedés. Több ház tetőzete beázott és az emeleti lakásokat tönkre tette. Óriási riadalom volt Budán.

Mindebből le kell vonni a tanulságot, hogy ilyen felhőszakadásokra 50-60 évenként számítani lehet. Az összefolyó hatalmas vízmennyiség lefolyását biztosítani kell. Nem szabad feltölteni és eltömni a levezető árkokat. A hegyvidék völgyeiben biztosítani kell a szabad víz lefolyását.

Az említett felhőszakadás Pomázon és Csobánkán több házat teljesen elsöpört. Pomázon az összegyűlt vízmennyiség néhol a 4 métert is elérte.

Dr. Zách Alfréd
kandidátus
ny. meteorológus

Panaszbejelentés

Az ELMŰ Rt. 1997. január 24-én fórumot tartott. A fórumon a XII. kerületi Önkormányzat és az ELMŰ Rt. megállapodott abban, hogy az *Önkormányzat Ügyfélszolgálati Irodáján a közvilágításokkal* kapcsolatos összegyűjtött panaszokat hetente elviszi és a hibákat kijavítja. Kérjük a T. Polgárokat, az *erre a célra rendszeresített füzetben* az Ügyfélszolgálati Irodán jegyezzék be panaszaikat.

I-Hegyvidék
1997. febr. 26

lasztott tisztségviselő pl. a közös képviselő, vagy az intéző bizottság tagjai nem önálló tevékenységből származó jövedelemben részesülnek. Míg a társasház alkalmazásában álló takarító, házmester stb. munkaszerződés esetén munkaviszony kategóriájába tartozik. Ha a takarítóval vagy fűtővel megbízási szerződést kötnek, akkor az önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül.

– A közös képviselői, illetve az intéző bizottsági tiszteletdíjakat a 9653 sz. bevallási ív 09-es sorába kell bevallani.

– Az említett önálló tevékenységet a bevallási ív 1608 sz. sorába kell bevallani.

Kicsit bővebben:

– A közös képviselő, valamint az intéző bizottság tagjai jogszabály alapján (a társasházakról szóló 1977. évi 11-es törvény szerint) választott tisztségviselők, melynek következtében – az szja-törvény értelmében – díjazásuk nem önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül.

Azonban a törvény másik szabályozása szerint nem tekinthető bérjövedelemnek. Adóelőleget a kifizetőkre vonatkozó szja-szabályok szerint kell megállapítani úgy, hogy a kifizetendő tiszteletdíj összegéből 39% adóelőleget kell levonni. Ha a magánszemély írásban nyilatkozik, kell jövedelemnek tekinteni. Ilyen kifizetésekre kerülhet sor pl. a könyveléssel, takarítással, fűtéssel, javítással, szereléssel összefüggésben.

Ha azonban a magánszemély igazolja, hogy tevékenységét egyéni vállalkozóként, vagy társas vállalkozás keretében végzi, akkor adóelőleget nem kell levonni. Ennek megfelelően a kintlévőségek behajtásában közreműködő ügyvéd részére kifizetendő összegből nem kell adóelőleget levonni, figyelemmel arra, hogy az ügyvéd az szja-törvény vonatkozásában egyéni vállalkozónak minősül. A kifizetőként levont személyi jövedelemadó előleget a levonást követő hónap 5-ig kell az adóhatóság részére átutalni.

A társasházzal munkaviszonyban álló dolgozó részére kifizetett bérjövedelemből adóelőleget az szja-törvényben foglalt rendelkezéseknek megfelelően kell megállapítani. A levont adóelőleget az elszámolt hónapot követő hónap 12-ig kell megfizetni.

A társasház által kifizetett jövedelmekkel összefüggésben szeretném felhívni a figyelmet az adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésére is, melynek a határideje az adóévet követő március 31-e.

Dr. Karakó Imre
közös képviselő

Hererák-szűrés

Magyarországon sajnos egyre magasabb a hererákos megbetegedések száma, különösen a fiatalok körében, pedig a hererák könnyen felismerhető és hatékonyan gyógyítható. A Magyar Rákellenes Liga felhívása szerint a korai felismerés és kezelés érdekében az Országos Onkológiai Intézetben (Bp. XII., Kékgolyó u. 13. 8. épület C. Bel-osztály) 1997. január 20-tól június 30-ig ingyenes hereszűrést végeznek (csoportoknak előzetes egyeztetés után szombaton és vasárnap is). Ennek során a résztvevők megismerik az önvizsgálat módszerét is.

Várják a 15-40 év közötti egészséges, tünetmentes férfiakat és azokat is, akiknek panaszaik vannak. A vizsgálatra beutaló nélkül, a páciensnek megfelelő időpontban el lehet menni. Időpontegyeztetés telefonon (vasárnap kivételével) 9-20 óra között a Magyar Rákellenes Liga Telefonos lelkisegély Szolgálatának ingyenesen hívható 212-2631-es telefonszámán lehet, ahol egyéb vizsgálattal kapcsolatos kérdéseikre is választ lehet kapni.

A rákbetegségek többségében ma már nem kötelező meghalni, de ebben kinek-kinek saját felelőssége is van. Ahogy a nőknél nőgyógyászati, emlőszűrési rendelésekre célszerű időnként önkéntesen is elmenni, ugyanúgy ajánlatos a férfiaknak is megtanulni a megelőző-felismerő hererák-szűrés fontosságát!

– y –

Zuhanó repülés

Tudományos megalapozottságot sem nélkülöz az a megállapítás, miszerint a magasabb polcról nagyobbat lehet esni. A bölcsesség fizikai vonatkozásán túlmutat társadalompolitikai igazsága.

A munkanélküliség mára már általános problémaként jelentkezik az ország minden régiójában. Azonban az országrészek, de a nagyvárosok esetében a városrészek között is komoly eltérések mutatkoznak. Ezeknek természetesen megvan a szociológiai, gazdaságpolitikai magyarázata. A kimerítő kutakodás, oknyomozás helyett most elég annyit megjegyeznem, hogy kerületünk a munkanélküliség szempontjából nemcsak országos, de budapesti viszonylatban is az előfordulási gyakoriságot tekintve kedvezőbb képet mutat. Ez többek között annak köszönhető, hogy napjainkban a hegyvidéki régió polgári hagyományai sikeresen élednek újjá, s ebben nagy a szerepe a lakosság átlagon felüli iskolázottságának. Ez a munkaerő-piaci alkuban komoly előnyt jelentett. Egy ideig. Mostanra – mint az a televízióból, újságokból nap mint nap ránk zúduló hírekből kiviláglik – az ország egészével együtt, a hegyvidék nyaka körül is szorulni kezd a hurok.

Érdemes és talán tanulságos a fentiek ismeretében az egyén oldaláról is megpiszkálni a problémát. Kerületi polgártársaink többsége – szabad legyen így fogalmazni – társadalmi, egzisztenciális státusukat tekintve nem a legalacsonyabb polcokon helyezkedik el. Ez sokukban fenntartja azt az illúziót, hogy védettek a munkanélküliséggel szemben. S ha ez mégis bekövetkezik, óriási lesz a családi válság. Ha a családfő, a férfi esik áldozatul, ehhez még jelentős identitászavar is társul. A válság első és legkézzelfoghatóbb jele a jövedelem csökkenése, bár ez esetükben a korábbi megtakarításoknak köszönhetően nem sodor végveszélybe. Számukra a megállapítható munkanélküli járadék is magasabb. Az információkat is könnyebben meg tudják szerezni, ezért tudják, hogy mi az, ami ebben az új helyzetben jár nekik.

Bár a jövedelemcsökkenés is meglehetősen égető probléma, súlyosabbak ezeknél a társadalmi rétegeknél az előbb-utóbb jelentkező szociál-pszichológiai ártalmak. Miről is van szó?

Mai világunkban a munkavégzés, a munkahely sokkal többet jelent, mint puszta jövedelemszerzést. Szinte létszükségletté vált. Ez igazán akkor tapasztalható (akárcsak az egészség esetében) amikor annak híján vagyunk. A munkavégzés tehát az életmód egyik, ha nem a legfőbb tartóoszlopa. A polgári létezés nélkülözhetetlen elemei a (munkahelyi)társas kapcsolatok, a produktivitás, a társadalmi megbecsülés, a fontosságtudat stb. Ha a munkahely megszűnik, a „magasabb polcról" lezuhanók pszichikailag sokkal jobban összetörnek, mert az új helyzet sokkal váratlanabbul éri őket, mint a zömében kétkezimunkás-kerületek állandó fenyegetettségben élő, s ezért lélekben sokkal jobban felkészült lakóit. A válságot növelheti a környezet értetlenkedése, intoleranciája. Ez szégyenérzetet kelthet, bezárkózottá tesz. Gondoljunk csak bele, mit érezhet az a korábban magas presztízsű munkát végző férfi (a családfő), aki munkanélkülivé válva kénytelen a felesége által *ha már úgyis itthon vagy* felkiáltással rábízott háztartási munkákat: bevásárlás, takarítás, mosás stb. többnyire diplomával a zsebében elvégezni. Nem kétséges, hogy ez súlyos családi konfliktusok forrása lehet.

A munkahelyre menet és onnan jövet számos, látszólag érdektelen hatás is éri az embert (ismerősökkel találkozik, újságot vesz, másokkal együtt átél kellemes vagy éppen kellemetlen dolgokat), ami valójában éppen hétköznapiságának köszönhetően jól elkülönül az egyéb jeles napoktól. A munkanélkülieknél a napok egy idő után összefolynak, egysíkúvá válik az élet.

Kutatók kimutatták, hogy munkanélkülivé válva az egészségi állapot kezdetben javul, hiszen most már ráérnek sétálni a jó levegőn, mentesülnek a reggeli tülekedés okozta stressz, a munkahelyi ártalmak alól. Több idő jut mindenre, így az apróbb panaszokkal is orvoshoz fordulhatnak. Hosszú távon azonban még az egészségi állapot szempontjából sem éri meg a munkanélküliség, mert egy idő után rosszabbodik a biológiai állapot is. Eluralkodik a fásultság, az apátia. A közügyek érdektelenné válnak, a politikai érdeklődést a közöny váltja föl, hisz a társadalommal, amelyiknek nincsen szüksége rá, ő sem törődik. Vagy ami még rosszabb: szélsőségesen radikális, az egész rendszert fölforgató ideológiai csoportokhoz csatlakozik, de ez külön kérdéskör.

Bár kerületünk a munkanélküliség rákfenéjétől az átlagosnál védettebb, azért nem árt számításba venni életünk ilyen fordulatait.

Ambrus Balázs

Tanfolyam indul

a társasházak intézőbizottságai, számvizsgáló bizottságai és a közös képviselők részére.
Az 1996. évben beindított és öt alkalommal sikerrel megtartott

Társasház-üzemeltetési és -kezelési tanfolyamot

a további nagy érdeklődésre való tekintettel az Önkormányzat vezetése 1997. március hó elején ismételten megrendezi.

A tanfolyam segítséget nyújt a társasházak működéséhez és a kisebb felújítási munkák lebonyolításához. A tanfolyam négy önálló témakörből áll, melyek mindegyike 3–4 órás előadáson kerül megbeszélésre. Az előadók olyan szakemberek, akik a többszintes lakóházak üzemeltetési gyakorlatával és problémáival napi munkájuk kapcsán találkoznak. Az előadások után az adott problémák megbeszélésére konzultációs lehetőség van.

A fő témakörök a következők:
– Jogi ismeretek
– Kezelési, működtetési ismeretek
– Műszaki, épületfenntartási, karbantartási és javítási ismeretek
– Pénzügyi, számviteli és adózási ismeretek

A tanfolyam egy hónapig tart, heti egy alkalommal keddi napokon 15–18 óráig.

A tanfolyam hallgatói kézikönyvet kapnak, mely tartalmazza a legfontosabb ismereteket.

A tanfolyam költsége 8.800 Ft/fő. Ebből a társasházat érintő költség 4.000 Ft, ami számla alapján költségként elszámolható. *A további 4.800 Ft-ot az Önkormányzat finanszírozza.*

A tanfolyam a Polgármesteri Hivatal alagsori „Nagytanácstermében" kerül megrendezésre.

Jelentkezni személyesen a Humánpolitikai Irodán (II. em. 201. sz. szoba), vagy a 155-2139 v. 168-7414-es telefonszámon, Kőhalminénál lehet.

YBL MIKLÓS

M.D.: Ybl-életmű a Várban. = Uj Magyarország, I.évf.201.sz. 1991. dec.19. 11. p.

Bp., BTM, kiáll., 1991

YBL Miklós

R.T.: Az Operaház zseniális épitésze : Nemzetközi stilusok magyarositója: Ybl Miklós. = Heti Magyarország, XXVIII.évf. 50.sz. 1991. dec. 13. 29. p. ill.

e a lányához

lurimam dicit. Si vales, filia carissi-
is sum, quod te iam diu non vidi, ~~xxx~~
lam tuam accepi. Adhuc beatior fuis-
iems et tempestates non permittunt, ut
diligenter omnia, quae mater optima
arrabis, quae didiceris. Multa oscula
atri mitto. Vale.

YBL MVéli

KRAJCZÁR Gyula: Negyven év alatt készülhet el a Bazilika [Bp.,V.Szt,István tér, Lipótvárosi Bazilika]. = Népszabadság, 1992. dec. 22. I. ill

179. lap: *Danhauser*, Joseph (1805–1845) – osztrák festő
Ranftl, Johann Mathias (1805–1854) – bécsi festő
memento mori – emlékezz a halálra
182. lap: *Kiss* Bálint (1802–1868) – festő, a bécsi ak
képeket festett

Alexy szobormintája. Pótlék „Hölgyvezető a pesti műkiállí
Életképek, 1844. szept. 25. I. évf. 13. sz. 407–411. lap

183. lap: *Alexy* Károly (1823–1880) – felvidéki származ
pályafutását Henszlmann később is figyelemmel kísérte
Adrian – Hadrianus, római császár
184. lap: *ambrasi gyűjtemény* – az Innsbruck melletti A
alapított fegyver és régiség gyűjtemény, melyet később
állítottak ki, majd a létrejött Kunsthistorisches Museumhoz

Az 1845. évi pesti műkiállítás
Pesti Hírlap, 1845. szept. 5. V. évf. 533. sz. 159–160. lap

187. lap: *Ernst*, Leopold (1808–1862) – bécsi építész és a
Marastoni Jakab (1804–1860) – olasz származású, Pest
Muttenthaler, Anton (1820–1870) – müncheni festő,
Spitzweg, Karl (1808–1885) – müncheni festő
Rottmann, Leopold (1812–1881) – müncheni festő, K
Lotze, Moritz (1809–1890) – müncheni festő
188. lap: *Faragó* József (1821–1895) – szobrász, autodida
Schleich, Eduard (1812–1874) – müncheni tájképfest
Adam művészcsalád – müncheni festők, a kiállítás
Albrecht (1786–1862), Franz (1815–1886) és Eugen (181
Hohe, Friedrich (1802–1870) – müncheni festő
Kirchner, Albert Emil (1813–1885) – müncheni archit
Vermeersch, Ambros (1810–1852) – belga architektúr

YBL MIKLÓS

KÁLLAI Géza: Kaszinó a Vár ertben. = ÉS 1992. okt.9.13.

Várkertbazár, Szivattyuház

YBL Miklós
Oláh M.Zoltán tervező ép.

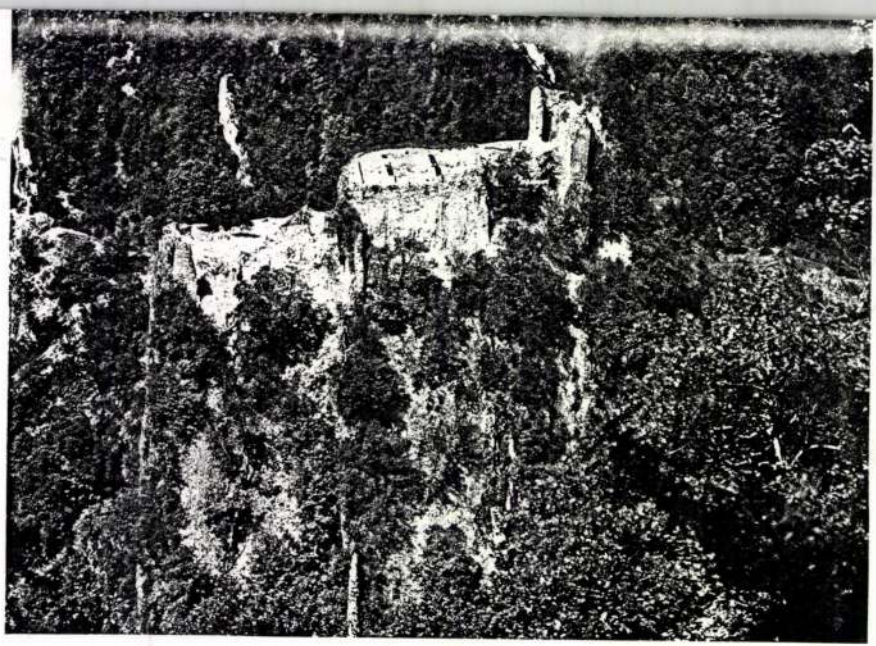

Pogled na kraljevski dvor sa istoka

U prvoj dionici, dugoj oko 50 m, put je prolazio pokraj jedne kovačnice i 4—5 manjih drvenih građevina. Nakon toga se

Konstrukcija vrata bila je izgrađena od klesanih kvadara sedre. Gornji dio vrata bio je, bez sumnje, izveden u formi lu-

YBL Miklós

NAGY Zoltán: Várkert kontra Halászváros. =
Magyar Nemzet, 1992. november 5. 10.

Bp.,I. Várkert kioaszkl

lapnak az egyik legtehetségesebb
56-os novellája, ez az óra .....
a királyerdőben hát aztán
ig az ugy ismertük, egyik legjobb
en

eresztül találkoztam, és nagyon
kkor, ugye ujszerü volt, hogy ő
akart lenni, hanem akkor elment me-
például, meg ilyenekt tehát ez
érződött, hogy ez az ember valóság-
tényleg valóságközelben akar

YBL Miklós

P.SZABÓ Ernő: A toronyszoba titka : Ybl Miklós emlékkiállitás-a= Uj Magyarország, I.évf. 205. sz. 1991.dec. 24. 26.sz. ill.

Bp., BTM

BORSOS LÁSZLÓ

A

Rövidítések: Bud. r
Fővárosi tervtár; Gere
1950. 121—238. o.; H
de Bude című térképe
(Magyarország műeml
cédula anyaga az Ors
Országos Levéltár; Pa
1950. 241—299 o. 11 k
várbeli székházának t
mányok Budapest mu
házszám; . . . . j. id. m

A régi budai C
templom szomszé
levő térség és két
foglalták el az or

YBL Miklós

VADAS József: Yblpolisz. = ÉS XXXVI.évf. 2.sz.
1992. január 10. 13.p.

Bp., BTM, Ybl kiáll, 1991/1992

non seule
mais auss
à dire l'
certain n
nistères
publics a
des aires
la formul

Problemy
l'environ
in : Tehn
4 ill. no

Analyse i
chitecture
pratique
tecte. Ex
architectu
en couleu
et esthéti

TIHOPOV (V
(L'environ
in : Dekor
pp 5-8,

Problèmes

YBL MIKLÓS

Székely András: Csekonicsok Zerestetnek.
= Ybl Ziállítás a Vatban. = Népszab,
50. évf. 53. sz 1992. márc. 3. 9. p. ll

Bp. DTM, 1974/1992

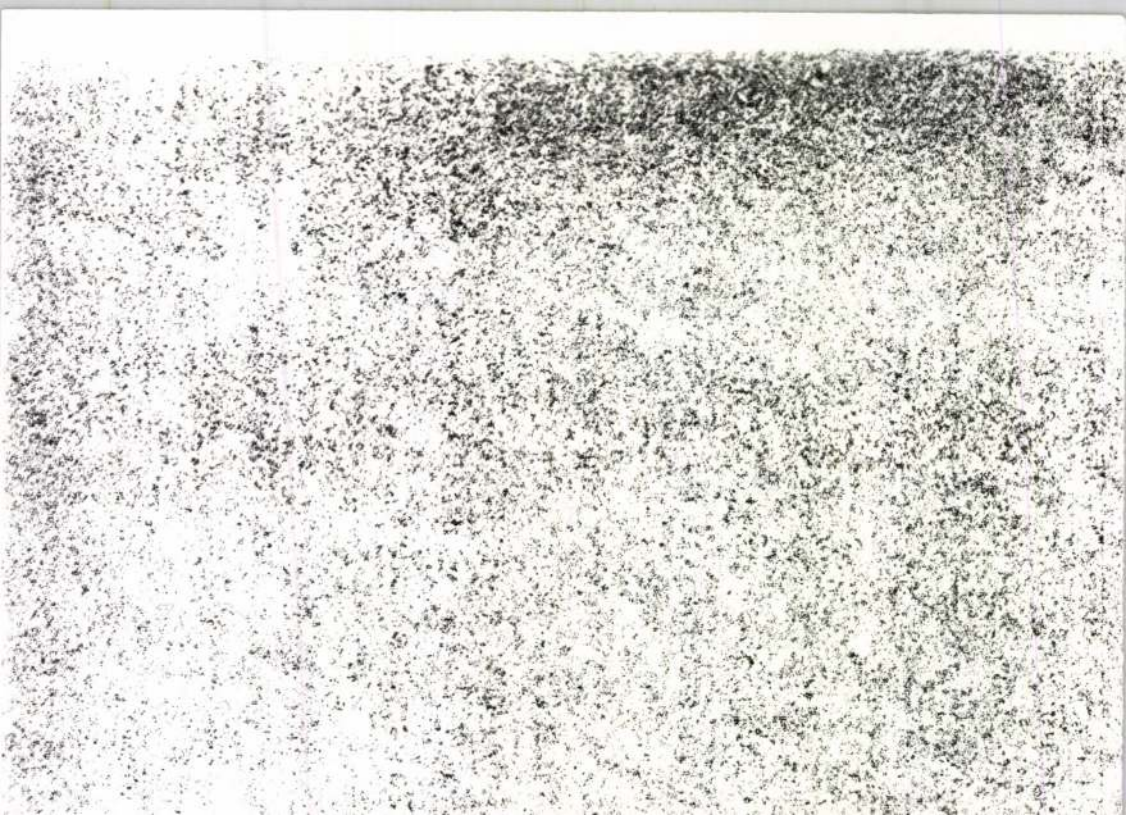

YBL Miklós

SZEGŐ György: Ybl Miklós centenáriumi kiállítás. = Magyar Nemzet, LV. évf. 14.sz. 1992. január 17. 10.p. il.

Bp.,BTM,Ybl-kiáll, 1991/1992

Jelent

a Dokumentációs Osztály 1981-19

A tervidőszakban az osztál
zitette. A megbizási dijak jele
kevés kutatási segéderői kapaci
gépirói kapacitás, 1982-ben
pedig a lexikon gyüjtemény prob
tatási segéderő és a gépiró hiá
ugyanis az osztály munkájának
gálatába állitása végső soron e
dezést és gépeltetést a jövőben
juk megbizási dijból fedezni. A
mények gyarapitására, minőségi

További problémákat jelent
lenése, s ennek közeli elháritás

Ybl Miklós

Ybl Miklós építész. Bp. : BTM : Hild-Ybl alapitvány,1991

rec. MENDÖL Zsuzsa = Új Művészet, 3m1992,9. 81-84.

ékelyderzs [Dirjiu]
- erődttemplom 887
ékelykeresztúr [Dristuru Secuiesc] 575
ékelyudvarhely Odorheiul-Secuiesc]
ékesfehérvár 234, 574, 740.
- István király szarkofágja 747
- Királysírok 610, 611
- Palotaváros 511
- Zalka Máté u. 6. 657
ekszárd 363, 754
- Plébániatemplom 169
- Széchenyi u., lakóház 2057
- Széchenyi u. 22-34. 248
endrő
- Ferences templom 1069
entelek [Stegensbach] 986
entendre 176, 180, 200, 295, 364, 870, 886
entgotthárd
- Ciszterci apátság és templom 250, 736
- Magtártemplom 246
entpétervár 366
epeshely [Spisska Kapitula]
- Kaponoki házak 888, 911, 929
- Káptalani ház 888
- Prépostsági templom 775
epesszombat [Spisska Subota]
- Szt.György-templom 678, 753
erencs 365
erep
- Csonkatorony 244/7.
ilágylompért [Lampirt]
- Ref. templom 1025
olnok megye 977, 983, 1018

YBL Miklós

MAROSI Ernő: Ybl Miklós centenáriuma : Kiállitás a Budapesti Történeti Muzeumban [megnyitóbeszéd] = Uj Müvészet, III.évf.4.sz.1992 48 - 53.p.ill.

Bp., BTM, 1991/1992

DIE VOM GRAFEN GRASSALKOVICH VORGENOMMENE
WÄHREND DER BAUARBEITEN DES KÁROLYI-SCHLOS
(ODER WO SOLLEN DIE STALLUNGEN IM SC

riß aus dem Jahre 1792 s
uns die Rekonstruktion de
risses ermöglichten. Das
einem Stockwerk (im Mitte

ausgebaut, während die S
gestaltet wurden. Die Ma
gebranntem Ziegel verferti
dach angebracht. Im Schlo
lichkeiten zu finden: 32 Zi
6 Dielen, 2 Keller, 4 Treppe
stall und 2 Wagenräume.
schließlich vom Gutsherrn
die Quartiere der das Gut
gefunden. Im Nordosten
Schlosses einen mit einer h
schlossenen Ehrenhof un
knüpfte sich an das Schlo
an. Die Beschreibung aus de
lichkeiten mit ihren Ver
Schlössern, usw.) der Reih
Einrichtungs- und Ausstatt
und Ziergegenstände, Bild
ein summierendes Verzeic
worden sind.

Nachdem die Bauarbei
haben, wurde dieser denn
Bauplänen von Hillebrand
Ehrenhof halbkreisförmig a
dern am Ende des Südostf
Daraus läßt sich darauf sc

YBL Miklós

k.m.: Ybl Miklós-emlékkiállitás. = Élet és Tudomány, XLVII.évf. 5.sz. 1992. január 31. 151. p.

Bp.,BTM, 1991/1992

I. A legfontosabb magyarországi

I. Hajlított bútorgyárak	
Alsóhámor (Zartl testvérek)	
Besztercebánya, 1874 (Harnisch és Tsa)	
Borosjenő (Weitzer J.)	
Brassó (Hornung testvérek)	
Debrecen, 1907	(K)
Doncsény (Fülöp L.)	
Hajlított ülőbútor és faárugyár	
Honi Faipar	(K)
Kassa (Eisler J.)	
Kistarajos (Kohn)	
Kozma utca (Pásztor és Tsa)	

YBL Miklós

CHIKÁN Bálint: Királyi palotától a galambitatóig.
= Magyar Hirlap, 25.évf. 63.sz. 1992. március 14. IV.p.
ill.

BP., BTM,1991/1992

decorative, the sources of her mature period with its varied and meaningful works. In the kaleidoscopic arrangement of *The Keys of the*

raphy."

PHOTOGRAPHS FROM THE RE[illegible]

János Reismann and Marian V. Reismann in Bu[illegible]

When, together with many other suspect foreigners, János Reismann was expelled from the Soviet Union in 1938, the objects he wanted to take with him were examined thoroughly and severely. János Reismann (1905–1976) was a photo-reporter who had settled in Moscow as a communist sympathiser in 1931; he had photographed many landscapes of the vast country and although film stock was difficult to come by, at the time he was leaving, he gathered together thousands of [illegible] permitted to [illegible] photograph th[illegible] was lost, alth[illegible] unit had been [illegible] published in [illegible] stories, early [illegible] his pictures.

The nega[illegible] further losses [illegible] led him to [illegible]

YBL Miklós

(bán) [BÁN András]: A virilista. = Népszava, 120.évf. 20.sz. 1992. január 24. 6.p. ill.

Bp.,BTM, Ybl kiáll. 1991/1992

incontestable de l'affiche politique, et Jolán Szilágyi, jeune artiste graphique, étaient responsables des arts appliqués. Les syndicats des peintres, des sculpteurs, des artistes graphiques et des architectes faisaient partie de l'Union des Syndicats des Artistes. Ils avaient comme tâches principales de fixer les formes et les modalités de l'aide sociale qu'il fallait assurer aux artistes. Les offices de l'instruction populaire étaient responsables de la propagande artistique qui cependant passa ensuite dans la sphère de compétence de la section idéologique de l'instruction des ouvriers relevant du Commissariat à l'Instruction Publique.

La politique artistique était dirigée par le Commissariat des

YBL Miklós

WINKLER Gábor: Ybl Miklós kiállitása Budapesten. = Művészettörténeti Értesitő, 41, 1992, 1-4. 129-132. ill. rec. a katról.

YBL Miklós

Antal Anikó: Mi lesz veled Várlert.
= Nepszabadság, L. évf 34. sz. 1992. febr. 10. 7. p.

Bp. Várlatbarán

YBL Miklós

kiáll.BtM., 1991/1992

ism. V.M./VARGHA MIhály/: Ybl Miklós kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban. = Magyar Építőművészet, 83,1992,2-3. 92.

YBL Miklós

GERŐ László: Ybl Miklós építészete világvárossá tette Budapestet. = Müemlékvédelem, XXXVI. évf.1.sz. 1992 67 68.p.

begegneten: in der Kanzlei ihrer Herren, im Falle des Archipoeta also in jener des Rainald von Dassel, des Reichskanzlers Kaiser Friedrichs I. (bis 1159) und (erwählten) Kölner Erzbischofs († 1167). Dort aber führe die Spur zu einem vergleichsweise gut bekannten Manne, »Rainald H«[3], der als eine Art Sekretär des Kölners zugleich zu den herausragenden Kräften der Reichskanzlei zählt, der identisch mit dem Diktator und Scriptor der Legatenurkunden Rainalds zu sein scheint, und dessen Itinerar mit jenem des Archipoeta übereinstimmt, so weit es aufgrund der Anspielungen seiner Gedichte überhaupt zu rekonstruieren ist. Die Zeugenliste einer dieser Legatenurkunden von 1164 aber nennt einen *notarius noster Rodulfus*[4], von dessen Hand die fragliche Urkunde stammen könnte, der in diesem Falle also mit »Rainald H« identisch wäre und damit zugleich, wenn die beschriebene Spur nicht trügt, mit dem berühmten Dichter. Der Name Rudolf[5] aber eröffne den Ausblick auf zwei Kölner Dom-

1 Vgl. die jüngste Zusammenfassung von D. SCHALLER, in: Lexikon des Mittelalters 1 (1980) Sp. 899f. Das Werk selbst: Die Gedichte des Archipoeta, bearb. von H. WATENPHUL, hg. von H. KREFELD (1958).

2 R. SCHIEFFER, Bleibt der Archipoeta anonym?, MIÖG 98 (1990) S. 59–79.

3 Zuletzt zu ihm: R. M. HERKENRATH, Studium zum Magistertitel in der frühen Stauferzeit, MIÖG 88 (1980) S. 3–35, hier S. 29ff.; W. KOCH, Die Reichskanzlei unter Kaiser Friedrich I., AfD 31 (1985) S. 326–350, hier S. 345.

4 M. A. ERENS, De oorkonden der abdij Tongerloo 1 (1948) S. 31ff. Nr. 20; vgl. dazu SCHIEFFER (wie Anm. 2) S. 75 Anm. 1.

5 Die unterschiedliche Schreibweise des Namens, ob *Radulfus, Rudolfus, Rodulfus* u. a. bleibt im folgenden unberücksichtigt; sie erweist keinesfalls unterschiedliche Personen.

YBL Miklós

NAGY Zoltán: Ybl a városképben. = Uj Magyarország, II.évf. 90.sz. 1992. április 15. 10.p. ill.

Irigyei persze voltak – ellenségei alig, illetve i
hitleri korszakban. Szájára akkor sem tett lakatot
ságokon, az embertelen zsidóüldözéseken, az e
rémtettein. Nemegyszer életét is kockáztatta, mer
nek.

3.

A napokban nálam járt egyik tanítványa. Raj
amikor a mester a tanterembe lépett közéjük, m
megtiszteltetés éri őket. Vele hirtelen egy más világ
ne, bátorító derűje, szebb értelme, az alkotómunk
vetlen volt, közvetlenségében azonban nem volt
taglejtése, kedvet szegő hangja sem, csak az idős
lata csillogott szeméből. Úgy korrigált, hogy sos
érzékenységét. Egyéniségüket nem fojtotta el, ső
festőmodorát utánozza. De talán épp egyéniségén

YBL Miklós

Ybl Miklós emlékkiállitás. = Muzeumi Hirlevél, XIII.évf. 1.sz. 1992 6 - 7.p.

Bp.,BTM

zeti Múzeum 50 éves jubileumára c. gazdag művelődéstörténeti és természettudományi cikkgyűjtemény (Sepsiszentgyörgy 1929), amelynek a magyar szerzők mellé román és szász szakembereket is megnyert munkatársakul; ő maga itt *A Székely Nemzeti Múzeum alapítása és gyűjteményeinek ötvenéves fejlődése, Bujdosó kurucok Moldvában és Havasalföldön 1707—11-ben* és *A székely nép s a Székelyföld bibliográfiája* c. tanulmányokkal szerepel. *A Székely Nemzeti Múzeum története és jelentősége* c. forrásértékű tanulmánya az EME sepsiszentgyörgyi 1933-as vándorgyűlésének emlékkönyszívesen újította fel az erdélyi hagyományokat.

Művei: *Gyermekszíndarabok és köszöntők* (Kv. 1930); *„Fű kizöldül ó sírhanton"* (elbeszélések, Kv. 1930); *Az erdő varázsa* (gyermekdalosjáték, Kv. 1931); *Csillagszállás* (gyermekszíndarabok és köszöntők, Nv. 1932); *Ripsz és ropsz* (Két kócos kutya története, Bp. 1933); *Szeretnék szántani* (ifjúsági regény, Bp. 1937); *Kalotay Margit esküvője* (ifjúsági regény, Bp. 1941). Műfordítása Lisbeth Burger: *Bölcsőre hulló fények és árnyak* (Egy bába naplója, Nv. 1937). 1941-ben Magyarországra költözött, ott megjelent számos munkája közül kiemelkedik a *Kis-*

Ybl Miklós

TARR László: Parlament a Sándor utcában. =
Heti Budapest, II. évf. 47. sz. 1990 dec. 7.
14 - 15. p. ill.

Bp.,VIIIBródy Sándor u.8. Képviselőház

A
BAROKK
KÉZIKÖNYV
RÖVIDÍTÉSJEGYZÉKE

YBL Miklós

VADAS Ferenc: A Királypavilon. = Ars Hungarica, 20, 1992, 2. 47-59.p. ill. G

Bp.,Városliget, Királypavilon
Gödöllő, Grassalkovich-kastély

Magyar könyveink némely
ensensekre akadtanak,
sig annyira újság
a´ Kritikának legszelídebb
k szenvedni. Szükség, úgy
való Ideákat formáljunk

p mesterségek általán fogva,
rzéseket veszen czélba. Az
jlik ki; ´s minden a´ kiben
úton akadályt nem
t, valamelly poetai művnek
mértékben érezni.
zés alatt egyedül a´
s felségesnek, nagynak,
l értenünk; a´ mit a´
óval <u>ízlésnek</u> szoktunk
i a´ józan Kritikának

ta, hogy kevés dolog van a´
vidualis változásoknak lenne
em tudja, mi számtalan
get, de ellenkezést is lehet
tol messze, vagy egymáshoz
lakosaikban, de ugyan
azon miveltségi ponton álló
de más más helyhezetben levő
k, hogy ha valaki a´ maga
t veszi egyedül való
va akarja valamelly

Ybl Miklós.

GÁBOR Eszter: Ismét a Wechselmann villáról. =
Ars Hungarica, 20, 1992, 1. 81 - 86.p. ill. G

Bp.,VI¼.Gorkij fasor 12.

Ybl Miklós
Unger Emil

28. PRAUSE, Marianne: Bibliographie zur Kunstgeschichte des 19. Jahrhunderts: Publikationen der Jahre 1967-1979 mit Nachtragen zu den Jahren 1940-1966. München: Prestel, 1984 1020 p. (Materialen zur Kunst des 19. Jahrhunderts; 31)

29. ROZSNYÓI Ágnes - SZ. GYIVICSÁN Mária: A Magyarországon megjelent történelmi munkák (önálló kötetek, tanulmányok, cikkek) válogatott jegyzéke, 1982. január 1. - december 31. = Századok, 118, 1984, 1. 190-270.

30. SERFŐZŐNÉ Gémes Magdolna: A magyar néprajztudományok bibliográfiája 1983. = Néprajzi Hírek, 13, 1984, 5-6. 81-158.

31. SZABÓ Anikó: A magyar levéltári irodalom bibliográfiája 1983. = Levéltári Közlemények, 55, 1984, 2. 257-266.

32. TAKÁCS Miklós - ZSÁMPAINÉ Szalay Mária: Vas megye irodalma: Bibliográfia és repertórium, 1983. = Vasi Szemle, 38, 1984, 1. 136-144. 2. 296-303. 3. melléklet [12]p. 4. melléklet [16] + [16]p.

33. VINICZAI István - WINDISCH Aladárné: Az 1981. évi magyar hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. = Hadtörténeti Közlemények, 31, 1984, 1. 167-197.

34. ZIMÁNÉ Lengyel Vera - POGÁNY György - SZEPESI Zsuzsanna: A magyar zenei szakirodalom bibliográfiája 1981. Bp.: FSZK; MTA Zenetudományi Intézet, 1984 237 p.; Segédkönyvek 89, 91, 100, 107, 128, 129, 138, 144

35. Hatje Lexixon der Architektur des 20. Jahrhunderts. Stuttgart: Verlag Gerd Hatje, 1983. rec. M.Á. [MORAVÁNSZKY Ákos] = Magyar Építőművészet, 1984, 6. I-II.

36. PRESSERON, René: A szürrealizmus enciklopédiája. Utószó Mezei Ottó. Bp. : Corvina, 1984 331 p. ill. rec.

YBL MIKLÓS

BALÁZS Magdolna: Egymilliárd kellene a Várkert bazár felujitására. = Magyar Hirlap, 1993. április 29. 8. ill.

Bp., I.
Ybl Miklós

Vbl Miklós

RÁDAY Mihály: Unokáink sem fogják látni : Mi lesz a sorsa a Károlyi-kastélynak? = Magyar Nemzet, 1993. október 18. 7.

Füzérradvány, Károlyi kastély
Bp.,XVII.Pesti ut. - Vigyázó kaszély

Ráday Mihály: Unokáink sem fogják látni : Parádsasvár segélykiáltása. = Magyar Nemzet, 1993. junius 17. 7.

Parádsasvár, Károlyi kastély
Csombárd (Somogy m.) Kuria

2.5
2.2
2.0
2.8
3.2
3.6
4.0
4.5
5.0
141 mm
100 mm
71 mm
50 mm
HCS infotec
TECHNISCHER KUNDENDIENST
0
2.5
2.2
2.0

YBL Miklós

Kecskemét, ev. tpl. 1862-1863

- formanendra

AH 1996 127

...lis fellhasznál. Lóre, pl.
...t, az összes lomuló

...ó sapportokra bontható,
alsó tagozat
felső tagozat
tanári tár.

...EGMENTÁCIÓ

...tséglet → objektív, mi az amire szükségem lesz
...ény → bizonyos fokig szubjektív
...együjtötten, de nem biztos
...gy szükségem lesz rá, mindre

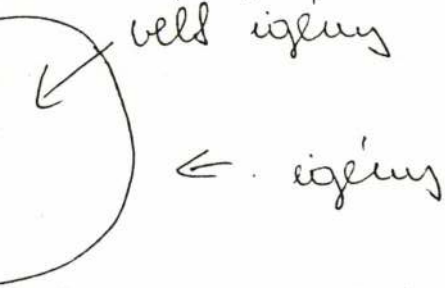

WITTI FERENCZ GYÖRGY.

Ritkán vagyunk abban a helyzetben, hogy magyar embert mutathatnánk be olyan gyanánt, a ki a világ eddigelé ki nem kutatott vidékeire zarándokoljon el csak a végből, hogy szerzett tapasztalatai által a tudományt gazdagitsa. A tudományért való lelkesülés sem valami kiváló tulajdonsága fajunknak, az idegen helyeken való utazás sem tartozik passziói közé. Azokban a nagy vállalatokban, melyeket az emberiség hasonló czélból esztendőről esztendőre szervez, alig nehány nevet találunk, a melyeket magunkénak vindikálhatunk, a kiknek tulajdonosait a magunk fiainak ismerhetjük. Több mint hatszáz esztendeje, hogy Julián barát elindult őseink nyomdokait kikutatni Ázsia ismeretlen népei közé, s az ő korától egész Kőrösy Csoma Sándorig nem mutathatunk hozzá hasonlót. De utána — ép a mi korunkba — több is esik. Magyar László, a ki Afrika belsejét utazta be, Vámbéry Ármin, a ki Közép-Ázsia sivatagjait keresi fel, s gr. Széchenyi Béla és Lóczy Lajos, a kik Khinának eddig európai ember által be nem utazott vidékeire latogatnak el, dicsőséget fognak szerezni a magyar névnek, a mig csak a kutató földrajz tudománya iránt meglesz az emberekben a lelkesedés, vagy legalább az érdeklődés.

Számukat szaporitani fogja, dicsőségükben részes leszen a vadak által nem régiben megölt hazánkfia, Witti Ferencz.

Witti budapesti származásu. A Witti-család egyike Pest legrégibb polgár családjainak, s mint ilyen meglehetős befolyásos szerepet játszott itt még a negyvenes években is. A mi utazónk atyja több ideig volt Pest városának rendőrkapitánya, általánosan szeretett és tisztelt férfiu. Fiát a kereskedelmi pályára szánta s e czélból a Hampel-féle kereskedelmi tanodába adta, mely egyetlen hasonló intézet volt akkor az egész országban, s meglehetős előnyös oldalról volt ismeretes még nehány év előtt is a fővárosban. A fiu azonban nem érzett magában semminemü hivatást a kereskedelem iránt. Vágyait követve inkább a nyelvek tanulásával foglalkozott, a mi rendkivül nagy eredményekkel ment nála. Az iskola berendezése, miután kellő gond volt forditva épen a nyelvek tanulására, igen nagy előnyére vált neki. Alig egy fél esztendő alatt elsajátitotta annyira az olasz nyelvet, hogy nemcsak folyékonyan olvasott, de beszélt is. S a mint idáig vitte benne, s birtokában volt annak az eszköznek, mely által be lehetett jutni a tengerész-akadémiába, azonnal be is iratkozott oda. Most utazás és tenger képezte az ő vágyainak ne továbbját, az utazás iránt táplált leküzdhetetlen vonzódás szülte benne az elhatározást, hogy hadi tengerészeti szolgálatba lépjen.

Polában végezte tanulmányait az ottani tengerész-akadémián. De be sem fejezhette még azokat egészen, mikor 1866-ban kiütött az olasz-osztrák-porosz háboru. Az osztrák tengerészetnek ez a dicsőségteljes háboruja. Szükség volt az emberre, s Tegethoff felszólitotta az akadémia növendékeit is, hogy kiki tetszése szerint beléphessen a hadseregbe tényleges szolgálatra, vagy maradjon az akadémián. Witti tényleges szolgálatba lépett, s mindjárt be is lett osztva azon hajók egyikére, melyek részt voltak veendők a tényleges háboruban. Mint ilyen részt vett a lisszai tengeri ütközetben, a hol alkalma nyilt kitüntetnie magát, s ő nem szalasztotta el az alkalmat fölhasználatlanul. Az ágyukhoz volt beosztva. Az ütközet hevében mindenki elhagyta volt már helyét, csak ő maradt ott rendületlenül. A válságos pillanatban maga irányozta s tüzelte el ágyuit a «Re d'Italia» ellenséges hajó ellen, melyek annak vesztét okozták. Az ütközet után maga Tegethoff tüzte mellére a vitézségi érdemkeresztet.

A háboru lezajlása után Witti a haditengerészetnél maradt, ott szolgált egész 1878-ig. Rangban sorhajóhadnagyságig vitte, a mi a szárazföldi hadsereg kapitányi rangjának felel meg. Közben folyton kutatott, folyton tanult. A történet és a földrajz, meg a nyelvek képezték kedvencz tanulmányait. Nagy jártassággal birt különösen Magyarország történetében, mert az idegen környezetben és idegen befolyás alatt is folyton megmaradt jó magyarnak.

Anyagi viszonyai oly rosszra fordultak, — közben idehaza családja is elszegényedett, — hogy 1878-ban kénytelennek érezte magát odahagyni a szolgálatot. Régi vágya, részt venni valamely kutatásra induló földrajzi expedicióban, ujra föltámadt benne, s azt hitte, hogy ezt leginkább Londonban fogja megvalósithatni. Oda utazott, s ott tartózkodott egy ideig. Mindjárt odaérkezte után kitünt, hogy reménye nem volt alaptalan. Gazdag nyelvismeretei, a könnyüség, melylyel még nem ismert nyelveket is nagyhamar el tudott sajátitani, azonkivül jártassága a tengerészetben, valamint személyes bátorsága, mely már külső megjelenésében is nyilvánult, nagyon hamar felkölté iránta a hasonló kérdésekkel foglalkozók figyelmét. Maga Stanley, a ki akkor uj expedicióra készült a Kongó vidékére — melyből csak néhány hét előtt tért haza — igen kitüntetőleg arra szólitotta föl, vállalná el a Kongó folyó mentén felállitandó állomásnak a parancsnokságát. Witti örömmel fogadta az ajánlatot, s minden készen volt reá, hogy Stanley-val menjen. Ekkor jött egy másik még kedvezőbb, a tudományra még fontosabb ajánlat is, s ő ez utóbbira határozta el magát.

WITTI FERENCZ GYÖRGY.

A Borneo Company egy expedicziót akart szervezni, melynek feladatában állott volna kikutatni Borneo szigetének ismeretlen vidékeit. Ez a nagy sziget tudvalevőleg csak a partokon van megszállva az európaiak által, ellenben belsejében a vadtörzsek tanyáznak, kik között

Emineh herczegnő, Tevfik egyiptomi alkirály neje.

még nem járt európai utazó. A Borneo Company át akarta vizsgáltatni ezeket a vidékeket, s a kiküldendő expedicziő vezetésével Witti Ferenczet bizta meg. Ő mindenekelőtt a szükséges előismeretek tanulmányozásának látott neki, s alig négy hónapi szorgalmas munka után birtokában volt nemcsak a nyelvnek, melyet Borneo őslakosai, a murutok beszélnek, de ismerte egyszersmind mindazokat a leirásokat, melyek e szigetre vonatkoztak, áttanulta mindazon ismertetéseket, melyeket a sziget tengermelléki vidékein lakó európaiak irtak.

Igy neki készülve Singaporeba utazott, mely kiindulási, egyszersmind középpontját volt képezendő az expedicziónak. Eleinte szerencsével ment minden. Witti csekélyebb számu kiséret által követve, több kirándulást tett Borneo belsejének egyes vidékeire, s szép sikereket mutathatott föl. Az angol szaklapok, különösen pedig a Geographical Society közlönye, nagy dicsérettel emlékeztek meg többször az eredményekről, melyeket elért. Pedig csak nagyon kevés jutott azokból köztudomásra, mert az egésznek rendezését akkorra hagyta föl, ha küldetése véget ér, s az egész sziget át lesz kutatva. Addig csak jegyzeteket csinált. Legutolsó kirándulása alkalmával azonban elhagyta szerencséje.

A Szibuko folyó forrása felé indult, a melynek mellékén legvadabbak a benszülöttek. Witti azonban bizott a saját bátorságában és embereiben. Azonkivül is, előbbi kirándulásai alatt, folyton jó viszonyt tudott fentartani a vadak főnökeivel, a kiknek nyelvét értette, s a kikkel hamar meg tudta kedveltetni magát. Bizvást indult mindössze tizenhét emberből álló kiserettel. A kormányzó jószivüségét, a ki nagyobb számu csapatot akart rendelkezése alá bocsátani, mint fölöslegest visszabocsátotta. S eleinte jól is ment minden. A törzsfőnökök vendégük gyanánt hivták magukhoz, s békés átvonulást engedtek földjükön. Midőn azonban fölebb hatolt a Szibuko folyón, át kellett egy helyen kelnie a vizen. A tulsó parton embereit két csapatra osztotta, kilenczet azzal bizott meg, hogy fölfelé huznák a ladikot, nyolczat pedig magánál tartott meg, hogy esetleg segitségére legyenek. Ez utóbbiakkal megpihent a parton, s jegyzeteit akarta rendbe szedni, midőn a bokrok közül valami háromszáz benszülött rontott elő, s mérgezett nyilakkal és lándzsákkal vetették magokat Wittire és embereire. Ezek telhetőleg védték magokat. Maga Witti revolverét használta ellenök, többeket közülök lelőtt, de nem birta hátrálásra birni a túlnyomó tömeget. Csupán a csolnak vontatásával megbizott emberek tudtak elmenekülni, s ezek egy emelkedettebb helyről látták, hogyan vágták le a vadak Witti fejét. Magukhoz vették ruháit, minden készletét, még papirjait is, valamint társainak ruháit, s azután csolnakokba ülve — melyek a part mentében voltak elrejtve — eltávoztak a folyamon lefelé.

A borneói kormány erős katonai csapatot küldött ki a tettesek kézre keritésére, s van némi remény, hogy legalább Witti papirjai megkerülnek. Ő maga ott pihen idegen földön eltemetetlenül, maradványai helyét nem jelöli emlékkő, de emlékezete fel van jegyezve a kutató geográfia évkönyveiben. *H.*

AZ EGYIPTOMI ALKIRÁLY NEJE.

Tevfik pasa ifju nejének, Emineh herczegnőnek arczképét mutatjuk be itt. A herczegnő a keleti nők között kiváló helyet foglal el, nemcsak azért, mert európai műveltségü s modoru, de önálló egyéni jellemmel is bir. A herczegnő előkelő családból származik, Szultán El-Hamid török pasa leánya, ki az egyiptomi dinasztia megalkotójának unokája. 1873-ban kelt össze férjével, ki közel rokonát oly nagyrabecsülte s annyira szerette, hogy háremében más nőt nem is tartott. Két fia, Abbas és Mohamed Ali, s két leánya van, kiket mind európai modorban nevel. A szellemes fiatal nő, ki franczia divat szerint öltözködik, nem követi a keleti semmit nem tevés, a dohányzás és édességek evésének szokását, hanem müvelt szokásokat sajátitott el. Udvarában szigoru etiquette uralkodik, melyet kellemesen vezényel, férjének hü társa s a veszélyes napokban soha egy perczre sem hagyta el. Mindenki, ki e kiváló nőt megismerte, ugy szépségét, mint kellemes modorát őszintén magasztalja. Keleten mindenesetre a ritkaságok közé tartozik s megérdemli férje becsülését.

A MOHAMEDÁN TEMETŐK.

Kerités nélkül, egyszerü egyformaságban állanak egymás mellett az igazhivők sirjai a sirkertekben. Virágkoszoruk nem ékitik a fejfákat, szobrokról s diszitésekről szó sem lehet, mindenik fejfán egyaránt csak a turbán alakja

*

jelzi a halált, ama turbáné, melyet az igazhivő a Koran parancsainak megfelelően, fején is csak azért hordoz, hogy folytonosan a halálra emlékeztesse őt s melynek egyik jelentősége épen abban áll, hogy hétszer a fej körül csavarva, oly nagy legyen, hogy egykor halotti lepedőnek is alkalmassá váljon. Kőszobrok s művészeti tárgyak a temetőben nincsenek, csak szent hirben állott férfiak sirja mutat némi változatosságot, mert ezek sajátságos koczka alaku és felül kupolával ellátott épületek. A fa is ritka a temetőkben, legfelebb a már meglevőket hagyják ott s mivel a sirkertet kerités nem őrzi, az időjárás és kóborló állatok a fejfákat is csakhamar feldulják.

Ne higyjük azonban, hogy a mohamedánok ez egyszerü sirban fekvő kedveseik iránt kevesebb kegyeletet tanusitanának, mint mi keresztények. Ők is gyakran ellátogatnak a sirokhoz, a halálozás napjának évfordulóján rendesen megjelennek s ősi szokás szerint eledelt és másnemü adományokat osztanak szét e napon a szegények között, hogy azok a halottak lelkeinek boldogságáért imádkozzanak. Hasonló szép szokás uralkodik a temetés napján, s a legszegényebb mohamedán is legalább egy kosár datolyát és kenyeret vitet ki ily alkalommal a szegények számára, vagy ha ő nem képes arra, szomszédja vagy barátja ajándékoz e czélra néhány piasztert abban a meggyőződésben, hogy a hivők sirját a szegények hálája szenteli meg. Halottak napja is van náluk s fényesebb, vagy legalább zajosabb, mint a mienk. Minden évben a Bairam-ünnep második napját szentelik a halottak emlékének. Ezrenként vándorolnak ki ilyenkor a temetőbe, leginkább nők; mindenki pálmaágakat, kenyeret és gyümölcsöt visz, a gyermekek papirlampionokat is; a menet egész éjen át tart s rendkivül ünnepies szinezetü s megható. A sirkertben minden látogató rokona sirját keresi, hogy ott imádkozzék s azután ismerőseit látogatja meg a többi siroknál. Az előkelő nők tevéken vagy szamarakon szoktak kimenni és sátort készitenek ott, melyben sokan gyülnek össze s több napig vannak együtt. A mohamedán nők nagy ünnepnek tekintik e napot, mert teljesen szabadon vannak s a kegyeletes alkalmat felhasználhatják arra is, hogy szerelmi kalandokat kezdhessenek vagy folytassanak. De a népnek is nagy mulatság ez s nem épen szokatlan dolog, hogy a temető előtt hintákat állitanak fel s ezenkivül korcsmaszerü bódék sem hiányzanak.

Maguk a sirok rendesen kővel kirakott kripták. Egyiptomban, Arábiában és Syriában nehány lábnyira állanak a föld felett s rendesen alig mélyebbek egy méternél, Európában és Kis-Ázsiában mélyebbek és rendesen kőlap van felettök. A nőket többnyire külön helyre temetik, de ha egy sirba jut is férjével, egy kis kőfallal választják el őket egymástól, hogy igy holtuk után is jelöljék azt a nagy különbséget, mely szent hitök szerint az emberi nem e két nagy csoportja között létezik. Korán-mondatok a sirokon nem mindenütt láthatók s a halott neve sincs mindig bevésve.

Igen természetesen, vannak a nagy mohamedán világban oly temetők is, melyek sokkal diszesebbek. Legnevezetesebb ezek közt a kadiköji temető Konstantinápoly mellett. E nagy temető, melyet Byron a világ legszebb sirkertjének nevezett, a kisázsiai parton Skutari közelében fekszik. A hivő törökök azért lehetőleg ide temetkeznek, mert régi rege szerint e föld örökre az igazhivők tulajdona marad, mig Európában a félhold uralmának napjai megszámlálvák. Rendkivüli csend és méltóság jellemzik e sirkertet. Ősrégi cziprusfák, melyek közt nehány több száz éves, hosszu órákig tartó lombsátort alkotnak, melyek itt-ott felcsillámló nyilásain át csak a tündérszép tengert s az egyszerü fehér sirköveket lehet látni. A sirokat a mohamedánok nem bolygatják tovább, évszázadok óta porladnak itt egyes kövek, másokról csak egy kis emelkedés mutatja, hogy egykor sirhantok voltak, de uj sirt nem ásnak helyökbe s a halottak óriási városa napról napra nagyobb területet foglal el.

A sirok nagy részének egyszerüsége különben nem lephet meg, ha a mohamedánok gondolkozásmódját és a végzetbe vetett hitét ismerjük. Keleti képzelődéssel gazdagon megáldott vallásalapitójuk oly ragyogó szinekkel festette előttük a paradicsom gyönyöreit, hogy a halált egyátalán nem tekinthetik borzalmas dolognak. A sirkert sem a szomoruság helye tehát s a halmok alatt, hova egykor sirva kisérték kedveseiket, nem keresik őket, lelkök már elvándorolt onnan s nem is tér vissza e helyre soha.

AZ YBL-ÜNNEPÉLY.

A «magyar mérnök- és épitész-egylet» ötven éves, tehát csaknem egész emberöltő időre terjedő, hosszu pályán szerzett érdemek elismeréseül rendezett ünnepélyt decz. 5-én, a melyet minél impozánsabbá igyekezett tenni, s valóban impozáns is volt az, méltó az ünnepelthez: a magyar műépitészet legkitünőbb képviselőjéhez, Ybl Miklóshoz.

Az egylet csillag-utczai házában decz. 4-én este tartotta utolsó ülését az ünnepélyt rendező bizottság *Hollán* Ernő altábornagy elnöklete alatt. *Fábián* János egyleti igazgató jelenté, hogy az ünnepélyre 3056 frt gyült be, s a fölöslegből Ybl-alapitvány lesz létesitendő, pályázatokra. Ez alapitványhoz *Weber* Antal 100 frtot ajánlott föl. Már ez ülésen bejelenték, hogy a lakomában 157 egyleti tag és 56 vendég vesz részt. Továbbá *Rauscher* Lajos mintarajztanodai tanárt, ki az Yblnek szánt emlékalbum kiállitásánál minden dij nélkül működött, az egylet alapitó tagjának ajánlották, oly módon, hogy az alapitási kétszáz forint dijat az egylet maga fedezi az ünnepélyre befolyt költségből. Az album valóban remekmű, barnasárga táblákkal, az első tábla közepén az épitészet géniusza látható, e fölirattal: «A magyar mérnök- és épitész-egylet». A tábla sarkainak bronz ékitései igen szépek. (E tábla rajzának másolatát közelebbi számunkban bemutatjuk.) A belső oldalakat arany czirádás sötétkék habos selyem boritja. A czimlap vizfestésü ajánlata igen izléses. Aquarell képekben láthatók a következő lapokon a fóthi templom, a vámház, a dalszinház, a budai várkert, melyek — valamint az aláirási lapok diszes szegélyei — Rauscher Lajos nagy gonddal s nemes izléssel készitett művei. Az Yblhez a «magyar mérnök- és épitész-egylet» által intézett felirat kalligráfiai remek. Az aláirások sorát *Hollán* Ernő altábornagy egyesületi elnök, *Hieronymi* Károly alelnök és *Ney* Béla titkár nyitják meg. Ezután még kilencz lap következik s minden lapon harmincz aláirás van.

Ez albumot decz. 5-én délelőtt nyujtották át az egylet küldöttjei, Ybl lakásán, a Kalvin-tér takarékpénztári épületében. Mintegy huszan lehettek, köztük *Hieronymi* államtitkár, *Tolnay* Lajos vasuti főigazgató, épitészek, tanárok. *Hollán* Ernő altábornagy mondta a meleg üdvözlő beszédet a férfiuhoz, ki a közélet szenvedélyeitől és ambicióitól meg nem háboritva munkálkodott a magyar művészet felvirágoztatásában, ki épitményeinek száma és szépsége által az eddigi magyar műépitészek közt legelső helyen áll s kinek munkái a késő időkben is szintén azt fogják mutatni, hogy Magyarország e korszakban a kultura szinvonalán állt. A szónoklat, mely mellett az albumot átnyujták, azzal az ohajtással végződött, hogy a mindenható sokáig teljes erőben tartsa meg Yblt a kartársak örömére, a művészet diszére, a haza javára. Zajos éljen után az ünnepelt meghatva mondott köszönetet, emlitve, hogy a kitüntetést, melyet a királytól kapott, hódolattal, köszönettel fogadta, mig pályatársainak rokonszenves kitüntetése büszke örömmel töltė el szivét.

Délután három órakor a *bécsi mérnök és épitész-egylet* küldöttsége, mely az egyletnek ez alkalomra ide utazott hat kitünő tagjából állt, adta át egyletük üdvözlő iratát.

A *diszlakoma* délután 6 órakor kezdődött a redut nagy termében. Egyleti tagok s meghivott vendégek; miniszterek, a főváros elöljárói, a közmunkatanács, műcsarnok, akadémia, muzeum, az országgyülés két házának elnökei, a két egyetem rektorai, miniszteri tanácsosok, több szerkesztő, a bécsi küldöttek, az ünnepeltnek fia, a szülőváros Székes-Fehérvár három képviselője, stb. szóval nagydiszű társaság volt együtt.

Az első felköszöntőt *Hollán* Ernő mondta a királyra és a királyi családra. Utána *Hieronymi* Károly az egyesület alelnöke Ybl Miklóst, az ünnepeltet éltette lelkes beszéddel, melyet mai első czikkünkben ismertetünk. Majd ismét *Hollán* a kormányt, s különösen Trefort Ágostot éltette, mint a ki az épitészet hathatós pártfogója. *Trefort* Ágost Yblre emelte poharát, mint a kinek az ország és a főváros oly sok kitünő épületet köszön. *Havranek* székesfehérvári polgármester mint városa szülöttére emelte Yblre poharát. *Prenninger* az osztrák mérnök- és épitész-egyesület elnöke Yblre és a magyar és osztrák mérnök- és épitész-egylet közti barátságos viszonyra emelte poharát. *Tolnay* Lajos, a magyar államvasutak főigazgatója ama régi példabeszéd czáfolatául, hogy három mérnöknek négy véleménye van, a mai ünnepélyre hivatkozott, melyen az osztrákok is velünk együtt örülnek, s a bécsi vendégeket éltette. *Schmidt* F. a hirneves bécsi épitész a művészetre emeli poharát; az örökiti meg a nemzedékeket, nemcsak a régieket, de a mostaniakat is; a művészet az egyedüli, mely összetartja a világ nemzeteit; ez összetartást élteti. *Ambrozovics* Béla osztálytanácsos versben üdvözli Yblt, *Ráth* Károly főpolgármester a főváros nevében köszönté föl, mint a kinek Budapest oly sok kitünő épületet köszön, és a ki a főváros képviselőtestületének egyik legbuzgóbb tagja. *Jókai* felköszöntőjében Yblt élteti, s óhajtja, hogy a magyar Pantheon alapkövét ő tehesse le, s kivitelét is neki köszönhessük. A romokban, ugymond, sok mindent talál az ember, s meggyőződik, hogy a nemzetek előbb pusztulnak el, mint épitményeik elpusztultak, de ha a nemzeti érzület oly erős, mint az épületek, akkor nem élik tul a paloták a nemzeteket. Óhajtja, hogy a magyar Pantheon ne élje tul a magyar nemzetet. E szép áldomás után *Földváry* Mihály Pestmegye alispánja éltette még Yblt, s *Pulszky* Ferencz azt inditványozta, hogy a főváros egy utczát Ybl nevére keresztteljen.

Azután még sok toaszt következett, de azok a nagy zajban és a terem rossz akusztikájában elvesztek. A társaság a legkedélyesebb hangulatban sokáig maradt együtt.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Szász Károly kisebb költeményei (1846—1882) két kötetben, a költő arczképével, most jelentek meg a Franklin-társulat kiadásában. Közelebb állunk a szerzőhöz, mintsem illendőnek tartanók költői működéséről itéletet mondani. A két kötet harminczhat éves költői pályája kisebb eredeti termékeit foglalja magában; nagyobb elbeszélő költeményei s műforditásai kizárásával. Mintegy háromszáz darab összesen, de mondanunk sem kell, hogy erősen megválogatott gyüjtemény, mert az 1860-ban megjelent két kötetnek s azóta szétszórva megjelent daraboknak legalább egy harmadrésze el van hagyva. Majdnem teljesen veszszük ellenben az alkalmi ódákat, melyek akadémiai, szobor-leleplezési, százados ünnepi s egyéb ünnepélyes alkalmakkor, részint pályakoszorukat nyertek, részint egyenes megbizásból készülve, olykor zajos hatással olvastattak föl. A gyüjteményt 1846-ból és 1847-ből két darab nyitja meg, melyekkel a szerző, mint jegyzeteiben mondja, költői pályája kezdetét kivánta megjelölni, mivel azokkal nyerte «első aranysarkantyuit» — számos pályadijai két elsejét. Az I. kötet 1846-tól 1863-ig, a II ik 1864-től 1882-ig terjed. Az utolsók közé a szerző nehány sirverset is fölvett, melyeket részint családja elhunyt tagjaira, részint (fölkérés folytán) idegenekre irt; s ezek sorát egy ujjal toldotta meg, melyre még egyhamar ne kerüljön sor: a *maga sirversével*. Mivel eddig sehol sem volt közölve, ide iktatjuk.

Göthe, Homér, Shakspere, Molière, Dante s Nibelungok
Hű magyarázóját: itt borit a feledés.
Heine, komor humorod' — Moore, lágycsengésü danáid',
S lord Byron s Hugo, szertelen álmaitok'
Hjában idéztem föl: ti se tudtok róla, világ sem;
Hirnevetekből rám egy sugaracska se süt!

Ámde ha kit szeréték, a kinek szolgáltam erőmmel,
S jót tettem valaha: puszta siromra ha mind
Egy rózsát ültet, ha csak egy szem fűmagot elszór
Vagy ledug egy csemetét: kert lesz egész temetőm.
Vagy ha — hisz emberek úgy szoktak — majd hála fejében
Egy kövecset dob rá: lesz poromon pyramis!

A két kötet összesen 52 ivre terjed; a kiállitás hasonló alakban, mint Lévaynak tavaly megjelent költeményei, egyszerü, de diszes. Az arczkép jól talált aczélmetszet. A két kötet ára füzve 3 frt 60 kr.; két diszkötésben 5 frt. — Fentartjuk magunknak, hogy a gyüjteményből még mutatványt közöljünk.

Az akadémia könyvkiadó vállalatának ez évre szóló kötetei már megjelentek, s az aláirók egy pár nap alatt bizonyosan mindnyájan megkapják. E kiadványok tudvalevőleg három csoportba oszlanak: történelmi, irodalmi és jog- s államtudományi csoportokra. Mindenik csoportba két-két kötet tartozik, diszes kötésben.

Az első, a *történelmi* sorozat művei következők: «*A magyarok eredete*», ethnologiai tanulmány, Vámbéry Ármintól. Ez a nagy figyelmet keltett mű második kiadása, némi változtatásokkal. Nevezetesen a nyelvtudományi részen, mely Budenz összehasonlitó finn-ugor szótárával foglalkozik részletesen az első kiadásban, történt rövidités. «*A renais-*

1021

Ybl Miklós

Népfront

A Pantheon-akció

Hol sírjaink domborulnak...

Pusztul a Kerepesi

A halhatatlan költő versének idézésével kezdte mondanivalóját a Hazafias Népfront tavalyi, IV. kongresszusán Vida Miklós budapesti küldött. A Nemzeti Pantheon ügyéért emelt szót. Petőfire hivatkozott, akinek hozzátartozói családi sírboltban nyugszanak a Kerepesi temetőben. A „jó öreg kocsmáros", Petrovics István egyike volt az 1849. április elsején megnyílt temető első halottainak.

Attól fogva négy évtizeden át ez volt Pest egyetlen temetője. Ide temették a tudóst és a művészt, éppúgy, mint a munkában elnyűtt mesterlegényt, az öngyilkos kiscselédet. 1886-ban jelölték ki a mindmáig „új"-nak mondott köztemető helyét Rákoskeresztúr határában, a Kerepesi pedig a módosok drága dísztemetője lett, ellentétben Széchenyi elképzeléseivel. A Nemzeti Pantheon gondolata tőle származik. Százhuszonöt éve írt a Kelet Népe című munkájában: ahogyan ő nevezte, az „Üdvlelde" létesítéséről. S az ő terve az volt: senki sírja, síremléke ne magasodjék a másik fölé...

1886-tól kezdve a főváros is ide temette el a területén elhunyt valódi és vélt nagyságokat.

Elszomorító körséta

A Kerepesi temető megnyitása óta kereken százhúsz esztendő telt el. Azóta itt helyezték örök nyugalomra Kossuthot és Táncsicsot, Arany Jánost és Vörösmartyt, Adyt és Jókait, Puskás Tivadart és Kandó Kálmánt, Munkácsyt és Csontváryt, Erkelt és Egressy Bénit, Semmelweis Ignácot és Ybl Miklóst, Jászai Marit és Csortos Gyulát. Kiragadott nevek csupán mintegy 1500 itt nyugvó neves halottunk közül. S mert halotti nyilvántartást csak 1852-től kezdtek vezetni, feltehetően többen is vannak. Sok, már-már jeltelenné vált sírról máig sem tudják, ki nyugszik benne. A főváros 1928-ban kezdte meg a temető csaknem 60 sírtáblájáról összegyűjteni a magyar tudomány, irodalom, művészet és közélet nagy halottainak hamvait, Kossuth Lajos mauzóleuma és Arany János sírja köré csoportosította őket. Ez volt a Nemzeti Pantheon kialakításának első lépése.

E munkát azóta sok minden szakította félbe. A második világháború a holtak nyugvóhelyét sem kímélte. Az újjáépítés esztendeiben a legszükségesebbekre, az élőkre kellett a pénz, idő, emberi erő. 1952-ben a Fővárosi Tanács megszüntette a Kerepesti temető köztemető-jellegét és védett területté nyilvánította. Ezt követően a főváros többször is foglalkozott a temető rendezésével. Így alakult ki a Pantheon-parcella folytatásaként a Művész-parcella. 1956-ban az egész temetőt Nemzeti Pantheonná nyilvánította a Fővárosi Tanács.

A Kerepesi temető rendezésére a Fővárosi Tanács már évekkel ezelőtt részletes tervet és programot készíttetett. Ezek megvannak, jóvá is hagyták őket. Megvalósításukra sajnos a főváros ezernyi más gondja közepette mindeddig nem jutott az anyagi eszközökből. A Nemzeti Pantheon problémájának megoldása azonban ma már nem tűr halasztást. Egyetlen körséta a temetőben mindennél jobban meggyőz erről.

A látvány elszomorító. A munkásmozgalom harcosai és mártírjai sírját, a szovjet hősök parcelláit, s a mintegy 5,8 millió forintos költséggel restaurálás alatt álló Kossuth mauzóleumot kivéve, a temető szívszorongatóan elhanyagolt. Az összesen 106 parcellának több mint a felét a 30 éves porladási idő lejártával — az érvényes rendelkezéseknek megfelelően — kiürítették. E hatalmas terület — a temető területének 50—60 százaléka —, rendezetlen.

A kiásott és kiürített sírgödrök egymást érik — betemetetlenül. Körülöttük ott hevernek a súlyosan vagy kevésbé sérült és ledöntött sírkövek, síremlékek. A parcellákat — ott is, ahol még „le nem járt" sírok vannak —, felverte a gaz. Szanaszét téglák, kövek, szemétkupacok, sőt dombok éktelenkednek. Az egykori ravatalozót — a főbejárat mellett — valamelyik üzem raktárként használja. A temető betonfalainál levő sírok rozsdásodó kovácsoltvas kerítéseit „élelmes" suhancok lopják és eladják ócskavasként. Neves halottaink síremlékei repedeznek, mállanak, pusztítja őket szél és eső. Környékük csüggesztően sivár. És nemcsak a rég elhunytaké. Vedres Márk 1961-ben halt meg — sírja teljesen megroggyant. Pár lépéssel tovább 1957 óta Heltai Jenő nyugszik. Sírja csaknem jeltelen, csupán kopott fakereszt őrzi emlékét.

Az ember nem szabadulhat a gondolattól: hány iskola és tanintézet, színház és múzeum, tsz és intézmény névadója nyugszik ebben a temetőben? S mibe kerülne, ha e sírokra gondot viselnének? Erre különben akad már több igen szép példa. Ganz Ábrahám Ybl Miklós alkotta sírboltját közös és nem csekély áldozattal a Ganz gyáriak állították helyre.

SÍROK A KEREPESI TEMETŐBEN

Ki legyen a program irányítója?

A halál múzeuma

A Kerepesi temetőben a közismert nagyméretű mauzóleumokon kívül is számos műkincs értékű szobrászati alkotás van. Az Országos Szobrász Bíráló Bizottság még 1961-ben 603 szobrot és síremléket minősített műalkotásnak. Közöttük Ybl Miklós, Strobl Alajos, Fadrusz János, Zala György, Róna József műveit, amelyek restaurálására haladéktalanul szükség lenne. Azóta egy újabb bizottság megállapítása szerint a műkincsek állagában további harminc százalékos romlás következett be. 168 nagy művészünk alkotásairól van szó!

A temető 90 hektárnyi parkosított területének ősfái, botanikai értékű növényzete jelenleg ugyancsak pusztulásra vannak ítélve, mert nincs, aki gondozza őket. Pedig a Kerepesi temetőnek, mint zöldövezetnek is fontos feladata van Pest e sűrűn lakott részében. A temetőpark rendbehozásával nyolcszorosára nőhetne e zsúfolt és levegőtlen VIII. kerület zöldterülete.

A problémát nemcsak az okozza, hogy a nagyszabású restaurációra eddig még nem sikerült előteremteni az anyagiakat. Súlyosbítja a helyzetet a temető lezártsága, s az, hogy emiatt igen csekély az évi bevétel. A Fővárosi Temetkezési Intézet ugyanis — bármilyen groteszkül hat, hiszen minden temető elsősorban kultuszhely, s mint ilyen, fokmérője az adott társadalom kultúrájának is —, vállalatként működik. Azaz, kiadásait bevételeiből fedezi. Ezek azonban még a temető fenntartásának költségeire sem elegendőek. A Kerepesi temetőben évente végzett minimális karbantartást jobbára a többi temető fenntartási költségeiből csoportosítják át.

Mikor lehet hát végre hozzáfogni a Nemzeti Pantheonnal kapcsolatos tervek megvalósításához?

Először azt kell tisztázni, ki legyen a gazdája és irányítója e program lebonyolításának? Mindez nem lehet kizárólag a főváros ügye sem a feladat társadalmi súlya, sem pedig anyagi konzekvenciái miatt. A Fővárosi Tanács igen nagy és tiszteletreméltó erőfeszítéseket tett már eddig is e nemes cél érdekében, a Nemzeti Pantheon kialakítását azonban az egész ország, az egész nemzet ügyévé kell tenni.

A Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága éppen e felismerés jegyében vette át a kezdeményezést és első lépésként tavaly megalakította a Nemzeti Pantheon Akcióbizottságot. E bizottság vezetésével lényegében három irányban kezdődött meg, széles társadalmi alapokon a Pantheon-program megvalósításának közvetlen előkészítése: Mindenekelőtt a temető geodéziai-kertészeti-építészeti felmérését végzik el, majd az országos szobrász bíráló bizottsággal közösen megállapítják, hogy mely szobrokat és műemlékeket kell meghagyni a temető területén. s gondoskodnak a pusztuló műkincsek fokozatos restaurálásáról.

Társadalmi felbuzdulás

Ezek a munkák ma már befejezésükhöz közelednek. A Hazafias Népfront széles körű támogatást kapott a legkülönbözőbb politikai, társadalmi és tömegszervezetektől, mérnököktől, tudósoktól, íróktól, művészektől, közéleti személyiségektől, egyetemi tanároktól és hallgatóktól. A lakosság szinte valamennyi rétegének képviselői és kisiskolások ajánlották fel társadalmi munkájukat, anyagi támogatásukat. A temetőben végzendő földmunkákban Budapest valamennyi kerületének KISZ-fiataljai részt vesznek. Az ELTE lelkes ifjai vállalkoztak arra is, hogy összegyűjtik és kartonokra vezetik a Kerepesi temetőben nyugvó neves halottaink életművére vonatkozó adatokat.

Társadalmi munkában végezte el a szobrok és síremlékek műértékelését a már említett szobrász bíráló bizottság, az Építőművészek Szövetsége pedig a Nemzeti Pantheon kialakítására vonatkozó országos tervpályázat meghirdetésének előkészítésével foglalkozik.

A Nemzeti Pantheon ügyében az utóbbi évek egyik legnagyobb szabású társadalmi akciója van kibontakozóban, amelynek keretében máris több százezer forint értékű önkéntes munkát végeztek. S ami eddig történt, még csupán a kezdet. A program végrehajtásához szükség van az állam költségvetéséből nyújtandó segítségére is az elkövetkező tíz-tizenkét esztendőre elosztva. A Nemzeti Pantheon végleges kialakítása nagyjából ennyi időt venne igénybe a tervek szerint. Ennek befejezése után természetesen gondoskodni kellene a folyamatos fenntartást biztosító eszközökről is. A Hazafias Népfront Budapesti Elnöksége és a Fővárosi Tanács ez ügyben közös előterjesztést kíván tenni a kormánynak.

TERÉNYI ÉVA

Könyvek a zúzdában

Rendeletek naponta

Kolosváry, aki vállalta

1944. április 25-én Elek Artúr író, kritikus, műfordító, tiltakozásul az azokban a hetekben életbe léptetett, egymás után megjelent, jogfosztó, fasiszta rendeletek ellen — lakásán öngyilkos lett és meghalt.

Gellért Oszkár: „Előző nap, hogy sárga csillagot kényszerítettek a mellére, fölkeresett a lakásomon... Arra kért, hogy ezentúl már én keressem fel őt, mert azzal a megbélyegző folttal nem teszi többé a lábát az utcára. És amikor ő is behívót kapott a többi megbélyegzettel együtt a Rökk Szilárd utcába, agyonlőtte magát."

Emberek, újságok, könyvek

Az 1944 márciusában, Magyarország német megszállása után Hitler kívánságára alakult Sztójay-kormány nem kezdte, csak folytatta és fokozta a haladó szellemű mozgalmak és a zsidók üldözését. Sztójayéket októberben Szálasiék követték. (Nagy Lajos: „A rémuralom nem Szálasival kezdődött. Sztójayval sem. Az 'előzményeket' keresve eljutunk legalább is a 'szegedi gondolat'-ig... Emberek, újságok, könyvek nagy része bűnös volt, 1919 óta.")

A zsidótörvények és végrehajtási utasításaik törvényes alapra helyezték a jobboldali sajtó uszításait. Nem volt nap, hogy az Új Magyarság, a Magyarság, a Függetlenség című napilapok, az Egyedül vagyunk és más szélsőséges hetilapok, folyóiratok, ne közöltek volna célzatos és hamis tudósításokat, cikkeket, uszító felhívásokat.

Tasnádi-Nagy András horthysta miniszter, majd a képviselőház elnöke, az úgynevezett Országos Irodalmi és Művészeti Tanács elnöke, 1941-ben: „Radikális tisztogatásra van szükség... Ha a szántóföldet ellepi a gaz, máglyába rakják és elégetik, hogy még mag se maradjon abból a gazból. Ilyenfajta műveletekre van szükség irodalmi téren is." (1941-ben Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter az összes iskolai könyvtárból összeszedette Szerb Antal A magyar irodalom története című általánosan ismert és használt művét. Az összeszedett könyveket zúzdában semmisítették meg.)

Magyarság: „A legfontosabb feladat tehát, sürgősen kizárni, maradék nélkül a zsidó és zsidó kapcsolatokkal rendelkező írókat a magyar irodalomból". A lap követelte, hogy addig is, amíg ez megtörténik, minden kiadott könyvre nyomtassák rá, hogy szerzője zsidó vagy sem. A zsidótörvény végrehajtása ugyanis — szerintük — csak így ellenőrizhető.

A BETILTOTT LAPOK EGY RÉSZE

Konokul, keményen, következetesen...

A zsidótörvények egyik végrehajtási utasítása úgy rendelkezett, hogy újság, antológia, vagy bármilyen más kiadvány írói között nem lehet 20 százaléknál több zsidó. A szerkesztőségek és kiadóhivatalok, valamint az újonnan, éppen ezért szervezett sajtó- és művészeti kamarák zsidónak számító tagjai arányát is húsz százalékban állapították meg. E rendeletre hivatkozva egyes túlbuzgók feljelentéseket gyártottak. S az ügyészségen kívül ezeket máshol is nyilvántartották. (Illyés Gyulát, aki a Magyar Csillag-ban gyakran túllépte a 20 százalékos szerzőarányt, és minden lehető alkalommal fellépett a megkülönböztetés ellen, a németek le akarták tartóztatni. A Magyar Csillagot betiltották, Illyésnek bujkálnia kellett egészen a felszabadulásig.)

Kétszáz betiltott lap

A jobboldali sajtó nemcsak saját munkatársainak és a hatalmon voltaknak véleményét tolmácsolta, hanem olvasóit is igyekezett bevonni a gyalázkodás- és feljelentés-hadjáratba. Naponta közölték az úgynevezett Zsidókutató Intézet felhívásait és közleményeit, egy-egy város melyik neves alakja — történelmi vagy élő személy — zsidó vallású vagy származású. Ezt követték a felszólítások: a szobrot, az utcanevet el kell tüntetni. Ez az intézet a rágalmak gyártásában is alapos munkát végzett.

1943-ban, amikor hét neves író a Magyar Csillag-ban nyilatkozatot tett közzé, az Egyedül vagyunk vezércikkben lépett fel ellenük: „...Fő veszély a bolsevizmus, a zsidóság és a nemzetközi marxizmus. Ezzel szemben nincs helye a magyar irodalomban a kesztyűs kéznek... Hisszük és valljuk, hogy e veszély fenevadjának kiirtására minden fegyver megengedett a magyar szellemi életben."

E „minden fegyvert" az 1944. március 19-i német megszállás legalizálta. Sztójay Döme kormánya, amelyben a belügyminiszter Jaross Andor, mellette a két államtitkár pedig a hírhedt fasiszta Endre László és Baky László lett, minden addiginál kegyetlenebb rendelkezéseket adott ki. (Zsidók nem hagyhatják el lakhelyüket. Sárga csillag viselése. Gettók. A vidéki zsidóság deportálása stb.)

A kultúra területén a hadjárat élén vitéz Kolosváry-Borcsa Mihály államtitkár, a sajtóügyek, a sajtótörvények és a könyvkiadás kormánybiztosa állt.

Közvetlenül a német megszállás után betiltotta a baloldali lapokat, köztük a Népszavát, a Magyar Nemzetet, a Független Magyarországot. (Kállai Gyula: „A német megszállás a Békepártot — amely korábban is illegális tevékenységet folytatott — szervezetileg nem érintette... Az ellenzéki pártok és lapjaik betiltásával a szabad magyar sajtó a német megszállás ideje alatt a Békepárt kiadványaira korlátozódott... A Magyar Front összes kiadványai a Békepárt nyomdájában készültek.")

Később a hivatalos lapban szinte naponta jelent meg egy-egy ilyen közlemény: „A Magyar Királyi Miniszterelnök 10600/1944. M. E. számú rendelete az időszaki lapok... további megjelenése tárgyában... dr. vitéz Kolosváry-Borcsa Mihály államtitkár mint a sajtóügyek m. kir. kormánybiztosa a rendelet szellemében a miniszterelnök helyett a következő betiltó határozatokat, illetve szüneteltetéseket adta ki."

Ezután következtek a kis és nagy lapok, napilapok és folyóiratok, politikai és művészeti orgánumok címei, amelyeket elhallgatásra ítéltek. Köztük volt Szabó Pál Szabad Szó-ja, Katona Jenő Jelenkor-a, Egyed Zoltán színházi lapja. További 200 baloldali vagy ellenzékinek minősített lap jutott erre a sorsra, sőt egy sereg olyan újság is, amely nem volt politikai fórum, de nem szolgálta a fasiszta kormányokat, vagy munkatársainak személye ellen volt kifogásuk Kolosváry-Borcsáéknak.

1969 APR 20
MAGYARORSZÁG
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ

sajtó területén... A magyar betű talán nem is tudja, milyen hálásnak kellene lennie ennek a férfinak...")

22 vagon szellemi termék

A Zsidókutató Intézet munkája nyomán a lapbetiltásokat a kitiltások követték. A Budapesti Közlöny 1944. április 30-án megjelent számában látott napvilágot a 10800/1944. M. E. rendelet „a magyar szellemi életnek a zsidó szerzők írói műveitől való megtisztításának tárgyában".

Trócsányi Zoltán: „Az április 30-i rendelet megjelenése után rövid idővel a megszálló német katonai parancsnokság is kezébe vette a könyvrekvirálás ügyét, s az összeharácsolt könyveket az általa bérelt helyiségbe, a Naphegy utca 31. szám alatti raktárba szállíttatta. A felhalmozott kötetek száma 51 765 volt."

Nyilvánosságra hozták azok névsorát, akiknek műveit az összes iskolai, nyilvános és magánkönyvtárakból kitiltották. Intézkedtek egy kft. megalakításáról, amely a kitiltott könyveket begyűjtötte. (A kitiltott magyar szerzők névsorából: Bródy Sándor, Karinthy Frigyes, József Attila, Kiss József, az akkor még élők közül Molnár Ferenc, Radnóti Miklós, Szerb Antal, Sárközi György, Szép Ernő, Heltai Jenő, Gellért Oszkár, Füst Milán, Kassák Lajos. A külföldiek közül Ilja Ehrenburg, Makszim Gorkij, Thomas Mann, Heinrich Mann, G. B. Shaw, Lion Feuchtwanger, Stefan Zweig.)

Az összegyűjtött művek mennyiségéről és sorsáról a korabeli lapok nagy riportokban, fényképes tudósításokban számoltak be. (Egyedül vagyunk: „Ide írjuk az eddig beszolgáltatott kötetek számát: 447 677! Tekintélyes szám, különösen, ha meggondoljuk, hogy 22 vagon szállította ide a zúzdába.")

A szállítmány megérkezésekor rendezett ünnepségen Kolosváry-Borcsa mondott beszédet: „A március 19-i események után vállalom a könyvégető, a liberális oldalról annyiszor elítélt és barbárnak minősített szerepét, mert ezt az irodalmat ki kell tépni a magyar szellemi életből."

Egyedül vagyunk: Kolosváry-Borcsa Mihály „odaállt az őrlőmalom elé, s az első könyv, amelyet saját kezűleg dobott a malomkerekek közé, megindította haladéktalanul a tisztulás nagy folyamatát... A malomkerekek megindultak... A kemény födéltől megszabadított könyv egyenként öt-öt mázsás kőhenger közé kerül és péppé őrlődik..."

A kormánybiztos a könyvek után szerzőik megsemmisítésében is „jeleskedett". Közreműködött a „nemkívánatos" írók és újságírók elhurcolásában, haláltáborba küldésében. Pályájának további alakulásáról az Életrajzi Lexikon: „1945 elején a Sajtókamara pénzével és bizalmas irattárával Németországba szökött. A népbíróság halálra ítélte, kivégezték."

PERGEL FERENC

YBL Miklós

LAMPERT Melánia: Az első pesti bölcsöde. = Heti Budapest, III.évf. 7.sz. 1991. febr. 15. 14. p.

Budapest, VIII.ker. Nap u. - Nagy Templom u. sarok
1875

YBL Miklós

-otruba-: Megemlékezés Ybl Miklósról. =
Heti Budapest , III.évf.5.sz.1991.
febr. 1. 5.p.

YBL Mikós

-sz-: Ybl és a bazilika. = Heti Budapest, III.évf. 6.sz. 1991. febr. 8. 17 - 18. p. ill.

3p., Bazilika, Ybl kiállítás, 1991

YBL Miklós

(M.D.): Ybi konferencia a budai Várban. = Uj Magyarország, II.évf. 19.sz. 1992. január 23. 12.p.

beszámoló a konferenciáról

matematika, fizika, kémia, biológia, földrajz,
pszichológia, magyar, történelem,
művészettörténet, pedagógia, filozófia, könyvtár,
angol, szociológia /társadalomismeret/, latin,
orosz, testnevelés /szertorna/, ének-zene, rajz
tantárgyakból

- több éves tapasztalatok, kipróbált módszerek, gyakorlott oktatók
- saját anyagok, kiegészítve a korábbi évek felvételi feladatlapjaival
- a hatékonyság rendszeres ellenőrzése
- próbafelvételi lehetőség két alkalommal
- időpontválasztási lehetőség
- továbbtanulásra jelentkezéshez tanácsadás
- részletfizetés és más kedvezmények

Szervezünk még:
- levelező előkészítő tanfolyamokat
- érettségire felkészítést, korrepetálást
- tanulmányi versenyre felkészítést
- francia, lengyel, olasz, spanyol nyelvből oktatókat közvetítünk

Beiratkozás: Budapest XI., Villányi út 5-7. /Kaffka Margit Gimnázium/ 16-19 óráig
Telefon. 276-3638

Arsenal MEDIA Marketing LIBRA KFT.

YBL Miklós

ÁGH István: Utak Ybl Miklóshoz : Halála centenáriumán. = Magyar Fórum, III. évf. 5.sz. 1991/ 8 - 9. p. ill.

Jan. 31.

YBL Miklós

RÁDAY Mihály: Ybl Emléke. = Élet és Irodalmo, jan. 25
XXXV.évf.4.sz.1991. 12.p.

együtteseibe újabban s

/Természet, 1972, Válto

A "Közösségi Müvész

hatvanas évek derekán od

sét: Domanovszky Endre p

sokra épitett, majdnem t

nál gobelinjein és mozai

litása szinte alkotásról

formavilágát, "igazi müf

tovább Tar István maradt

már a Végvári vitézek /1

Duray Tibor expres

x Németh Lajos: Realista

müvészett

ekbe kell bepillantást nyer-
előzményekhez, hogy meg-
CKENAST társa, LANDERER
n. 1.) előtt folyamodott az
ság engedélyéért, melyben
e a dicasteriális kérdéseket.
lja, hogy magyarul három
eg csak kettő. A magyar
hogy a magyar újságokból
ség a szükséges politikai és
redetileg, atyja révén, őt is
a *Pressburger Zeitung*-ot
orúsága miatt nem örökö-
nez sem férhet kétség, csa-

a Wiener Staatsarchiv és az
archiv adatait GORIUPP ALISZ
ezúton is hálás köszönetünket.

Zsigmond — egyidejűleg felelős szerkesztő [illegible]
során még örömmel jelentik olvasóközönségüknek a számos külföldi és hazai munkatárssal dolgozó lap népszerűségét, elterjedtségét. A semmit nem sejtő előfizető nyugodtan forgatja a lapot s váratlanul, alig két héttel megszünése előtt, Heckenast szűkszavú közlésben figyelmezteti, hogy a megjelenés utolsó napja, március 30. közeledik, jelentkezzék a kiadóhivatalban visszaküvetelésével:

„Ich zeige den verehrlichen Lesern dieses Blattes hiermit an, dass das Pesther Tageblatt nur noch bis zu dem 30. März 1. J. erscheinen wird, und stelle daher an alle pl. t. Pränummeranten, die für Pesth oder Ofen die halbjährige Pränummeration vorhinein erlegt haben, die ergebene Bitte, die Hälfte des erlegten Pränummerations-Betrages in der Expedition des Tageblattes in Empfang nehmen zu wollen ... Pest, den 11. März 1845. Gustav Heckenast."[3]

[1] MKSzemle, 1940. II. füz. 213. l.

[2] Kereszty István: A magyar és magyarországi időszaki sajtó időrendi áttekintése 1705—1867. Budapest, 1916. 19—20. l.

[3] Pesther Tageblatt, 1845. márc. 13. 62. sz.

YBL MIKLÓS

Magyar Ip. Műv. 2003/4.

5. old. —

és remélni kell, hogy van jövő
eddig dolgoztunk, nem veszhet
itt szükség van és hogy el nem
hiszek, legfeljebb a magam és
bizonytalan. - Minden jót kivá
azt azonban, hogy ebben az évb
ségesnek, mert erre sem idő̊m,
tettel köszönti hive

Kner Imre

YBL MIKLÓS

Az ÁTTÖRÉS KORA

128. dd –

ÜLEP LAJOSNAK

—(1ON

oma, 1938. IV. 28.

érzem, hogy hozzám intézett meg-
k adresszálva. Ha régen ismerjük
m elég alapos ahhoz, hogy ezt Ön
em igazán nincsen 25 esztendeje,
ó kedvem soha, mert az a probléma,
gen nagy ellenállás ellenében -
nem. Tudnia kell, hogy engem 12
ázium után kivett az apám a gimná-
már iratva, amikor elhatározta,
te fel a nyomdát, uj gépekkel,

jában hatályba lépett módosítás következtében a vagyon elleni bűncselekmények keretében a kulturális javakkal kapcsolatos bűnözés elleni küzdelemre is kiterjed. Ezekkel az ügyekkel külön (rendőr)tiszt foglalkozik. E téren az egyik legfontosabb célkitűzése az EUROPOL-nak, hogy a Schengeni Információs Rendszer *(Schengen Information System – SIS)* keretében létrehozzák a kulturális javakkal kapcsolatos körözési rendszert. (Ehhez hazánk a Schengeni Egyezménnyel együtt csak a későbbiekben csatlakozhat.)

Igen tanulságos volt megismerni az angol, a francia és az olasz „műkincsrendőrség" felépítését, működését és eredményeit. Angliában tulajdonképpen nem beszélhetünk műkincsrendőrségről, mivel az a londoni városi rendőrségnek csupán egy különleges egysége *(New Scotland Yard, Metropolitan Police Service, Art & Antiques Unit)*. A hat fővel dolgozó rendőri egység hatásköre azonban csak a város határáig terjed, ezért lehetőségei is igen korlátozottak. A felderítéseik magas értéke így elsősorban a mögötte rejlő még nagyobb műkincsforgalom méreteinek köszönhető. (Londonban összpontosul az európai – legális és vele nyilvánvalóan az illegális – műkereskedelmi forgalom nagyobbik hányada.) Érdekesebb ennél a francia és az olasz példa. Ezekben az országokban külön szervezet, „valódi" műkincsrendőrség működik, hiszen ezek az országok nemcsak jelentős felvevőpiacok, hanem egyúttal műtárgyakban gazdag és veszélyeztetett forrásországok is. Az 1975-ben a belügyi, a honvédelmi, a pénzügyi és kulturális tárca által közösen alapított francia műkincsrendőrség *(Office Central de Lutte Contre le Trafic des Bien Culturels – OCBC)* 35 fővel működik, és évente mintegy 100 nyomozást folytat le. A megelőzés, a nyomozás és a nemzetközi együttműködés mellett nagy hangsúlyt helyeznek a nyilvántartásra is, az általuk kidolgozott, könnyen kezelhető rendszert több más ország és szervezet is átvette. Az 1969-ben Róma központtal megalapított, de regionális irodákkal is rendelkező olasz műkincsrendőrség *(Carabinieri – Tutela Patrimonio Culturale)* 280 emberrel dolgozik és három fő részterülettel foglalkozik: művészeti tárgyak és régiségek, régészeti leletek, hamisítványok. A jelentős létszám és anyagi ráfordítás meg is hozza az eredményt: az 1970-től vezetett adatbázisukba több mint 100 ezer bűncselekmény és majd két és fél millió műtárgy adata került bele. Bár a megkerülési arány itt sem éri el a 10 %-ot, azonban ez így is több mint 200 ezer műtárgyat jelent.

Eredmények

Összességében a rendezvényt eredményesnek, tanulságosnak kell tartani, mert nemcsak a témával kapcsolatos ismeretek gyarapítására nyílt lehetőség, hanem láthattuk, hogyan igyekeznek a tehetősebb nyugat-európai államok a fenti gondokkal megküzdeni. Az alapvető különbségeket – megítélésem szerint – egyetlen dologra lehet visszavezetni: az anyagi érdekeltségre. Ugyanis azok az országok, amelyek veszélyeztetett célországok, felismerték, hogy a műkincsbűnözés ellen hatékonyan csak különleges rendőri szerv létrehozásával vehetik fel a küzdelmet. A műkincseket befogadó, felvevő országok (legelsősorban: Nagy-Britannia) nem a saját műtárgyállományukat kell hogy ilyen módon megvédjék, ott a műkincsbűnözés nem a műtárgyállomány veszteségét, hanem éppen – kétes értékű – gyarapodását okozza, így arra például Londonban (nem országos hatáskörrel!) csak egy pár fős, külön szervezeti egységet hoztak létre.

Tanulságos volt a találkozó abból a szempontból is, hogy körképet kaphattunk: melyik csatlakozó ország, hogyan áll ezen a téren. A szomorú helyzetkép azt mutatta, hogy a bűnözés ezen formája ellen egyedül Csehország tudott jelentősebb, kézzel fogható eredményeket elérni (központi nyilvántartások, kijelölt felelős szervek, visszaszolgáltatások stb.), a többi 12 állam, beleértve hazánkat is, sajnos csak kezdeményezéseket, részeredményeket mutatott fel.

Meg kell említeni azt is, hogy a beszélgetések során lehetőség nyílt a külföldi munkatársakkal való személyes kapcsolatfelvételre is, megismerve több ország műtárgyvédelmi rendszerét, munkatársait.

A személyes beszélgetések során bizonyos fontos kérdések tisztázására is alkalom nyílt. A szakmai körökben például vita volt arról, hogy az EU műtárgy-visszaszolgáltatásról szóló irányelvét pontosan milyen műtárgyak körében lehet alkalmazni. A válasz sajnos a szűkebb értelmezés felé mutatott, így a Magyarországról jogellenesen kiszállított, korábban védetté nyilvánított kulturális javak közül csak azok esnek az irányelv hatálya alá, amelyek az ott megadott igen magas értékhatárokat elérik, a többit (ez jelenleg a védetté nyilvánított műtárgyállományunk 99%-a!) adott esetben nem követelhetjük vissza.

Javaslatok

A fentiek alapján kitűzhetjük a hazai haladás irányát, céljait is.

Tekintettel arra, hogy – legalábbis ismereteim szerint – a kulturális javakkal kapcsolatos bűnözés elleni küzdelemben sem rendőri, sem vámügyi, sem pedig kulturális igazgatásügyi oldalról nem lehet számítani a – személyi vagy anyagi – lehetőségeink komoly növekedésére, ezért elsősorban a már rendelkezésre álló erőink, eszközeink hatékonyabb, célszerűbb kihasználásával érhetünk el jelentősebb eredményeket. A fenti célokra ugyanis mind az ORFK, mind a VPOP, mind pedig a NKÖM, illetve a KÖH jelentős eszközöket fordított, az egyes intézmények között az együttműködés azonban igen korlátozott, éppen hogy csak kialakulóban van, ennek következtében az eredményességünk is alacsonyabb. Ezért elsősorban a fenti végrehajtó szervek közti együttműködést kell rendezni, olyan módon, hogy az a gyakorlati munkában is eredményt hozhasson.

Ennek érdekében három- (esetleg négy-) oldalú (KÖH–ORFK–VPOP–[NKÖM]), írásbeli megállapodásban kell rögzíteni az együttműködés módjait, formáit, mely részletezi:

- az egyes ügyekben való gyors és közvetlen kapcsolattartás, szakmai segítségnyújtás formáit;
- a kölcsönös és folyamatos adatszolgáltatás formáit;
- a rendszeres közös egyeztetések formáit (negyed- és félévente);
- közös célkitűzések, illetve stratégia kidolgozásának menetét, valamint
- a szükséges szakirányú képzések formáit is.

A folyamatos kapcsolattartás és különösen a rendszeres egyeztetések révén lehetőség nyílna a bűnözés régi és új formáinak (pl. internet) megvitatására, és emellett sor kerülhetne – közös tapasztalataink eredményeképpen – a hatékony, visszatartó erővel bíró jogszabályi háttér kidolgozására is.

Tekintettel a műkincsbűnözés összetett, szervezett jellegére, a hatóságok sem nélkülözhetik a szorosabb együttműködést, az összehangolt fellépést. Tapasztalataink szerint azonban a kezdeményezésnek a kulturális igazgatás oldaláról kell kiindulnia, mivel a téma különleges jellegével, jelentőségével elsősorban itt szembesülnek a szakemberek.

EREDMÉNYEINK

Befejeződött a Szent István Bazilika teljes helyreállítása (III. rész)

BENDE CSABA

A működő templom

Az első világháború megviselte a templomot: a fedélszék rézfedésének jelentős részét – a hadiipar nyersanyaghiánya okán – eltávolították és vaslemezzel pótolták. A háborús anyaghiány természetesen a harangokat sem kímélte: a 7335 kg súlyú, Szent Háromság nevű legnagyobb harangot is leszerelték.

A II. világháború során a templom közepesen súlyos sérüléseket szenvedett. A főhomlokzat sérülései ugyanakkor kisebb problémákat okoztak, mint a tetőfedést sok helyen kilyukasztó repeszek, amelyek később évtizedekig tartó beázások forrásai voltak. Az egyik ilyen foltozási munka – a kupolafedés javítása – okozta a legnagyobb tüzet a templom történetében: 1947-ben leégett a nagy kupola teljes deszkázata a rézlemez-borítással együtt. Az ekkor sebtében elkészült új fedés – hamar munka, gyenge nyersanyag – vezetett végül a Bazilika teljes felújításának megkezdéséhez 1983-ban.

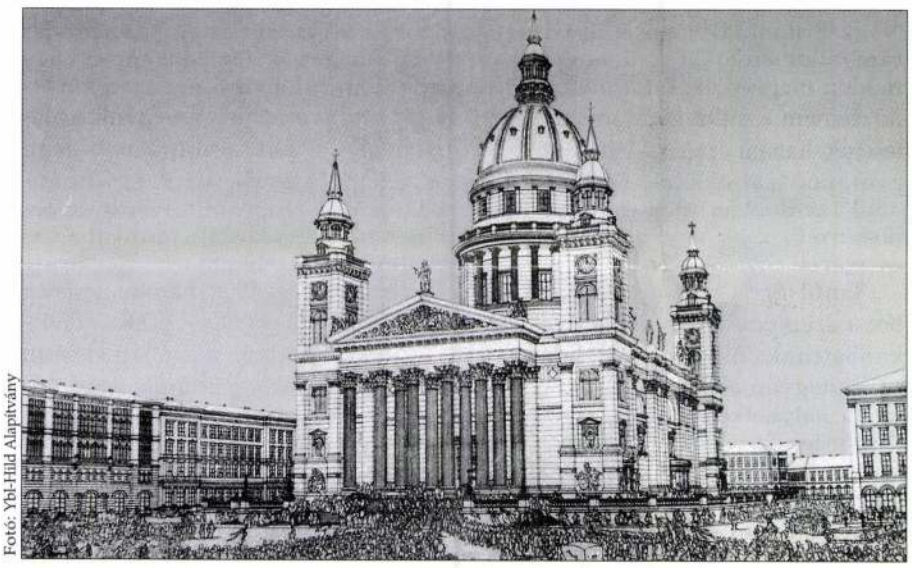

Fotó: Ybl-Hild Alapítvány

A Bazilika távlati képe (Ybl Miklós rajza)

A Bazilika számos fontos egyházi esemény színhelye lett. A Szentszék 1931-ben „basilica minor" rangra emelte a templomot, így a görög kereszt alaprajzú épület lett Budapest egyetlen bazilikája. 1938-ban, Szent István jubileumi évében Budapesten rendezték meg az Eucharisztikus Világkongresszust. A kongreszszusi események nagyrészt a Hősök terén zajlottak – ekkor távolították el a zöld növényzetet és a két szökőkutat, hogy a csaknem százezres tömeg elhelyezhető legyen –, de a rendezvény központi épülete a Szent István Bazilika volt. Ekkor nevezték el a Lipótvárost ünnepélyesen Szent István városnak, a Lipótvárosi plébánia neve pedig Szent István-plébánia lett. (Utóbbi elnevezés megmaradt, a városrésznév azonban nem.)

Hagyományosan a Bazilikából indultak a Szent István napi Szent Jobb körmenetek is.

1971-ben kialakították a Szent Lipót-kápolnában a Szent Jobb végleges és méltó elhelyezését, a kápolna új nevét pedig természetesen az ott őrzött ereklyéről kapta.

A templom tönkremenetele a '70-es évek közepére látványossá vált. A csak részleges tetőfedés-helyreállítások, az egyre ismétlődő, új és újabb beázások tönkretették a templom belső burkolatait, a kupola mozaikjait, a bolthevederek gipsz díszeit és a díszítőfestést. A fedélszékek faanyagának gombásodása felgyorsult. A csarnok boltozatai, hevederei mállottak és foltosak voltak, a festés hatalmas területeken hiányzott. A homlokzatokat még a II. világháborús sérülések tarkították, belövések, repeszgránátok és aknavetők okozta sérülések százai csúfították az egyébként elfeketedett és málló kőanyagot.

A Bazilika felújítása elodázhatatlannak tűnt. Pénz azonban a főváros költségvetésében erre a célra nem volt.

A felújítás megkezdése

1982 telén egy februári vihar kb. 40 m^2 vörösrézlemezt szakított fel a kupolán. A hatalmas fémlemez a Bajcsy-Zsilinszky úton landolt, óriási szerencsére azonban nem okozott balesetet sem az autók, sem a gyalogosok között.

A veszélyelhárítást és a kupola helyreállítását nem lehetett tovább odázni. A Budapesti Műemlék-felügyelőség következetes „lobbyzása" eredményeképpen a kupola rézlemez fedésének helyreállítására a Fővárosi Tanács forrást biztosított és a munka megindulhatott.

A több mint húsz évvel ezelőtt megkezdődött helyreállítás kezdetén természetesen még nem lehetett tudni: vajon sikerül-e teljesen befejezni a munkát. Maga a kupolafedés helyreállítása is csak „életveszély elhárítása" címén kezdődhetett meg.

A munkák első szakaszában, 1983–85 folyamán a nagy kupola új rézlemezfedése, a lanterna helyreállítása és a további munkák előkészítése volt a feladat. A tervezési munkákra a főváros természetesen „saját" tervező intézetét, a Budapesti Városépítési Tervező Vállalatot jelölte ki. A BVTV által készített „Állapot felmérési és hasznosítási dokumentáció" (ilyen volt az akkori csúnya szakzsargon!) már tartalmazta a teljes helyreállítás esetén lehetséges bővítés lehetőségét is: a padlásterek és a használaton kívüli területek, valamint az alagsor felhasználásának koncepcióját.

A felújítás felelős tervezője Borosnyay Pál építészmérnök volt. Pali bácsitól – mindig így szólítottuk – 1997-ben Palóczy Péter építészmérnök vette át a stafétabotot. A felújítás statikus tervezője Nemcsics Imre volt, akinek zseniális, konzolos, rendkívül merész, önhordó és – esetenként – mozgatható állványai nélkül a templomot be kellett volna zárni.

A Budapesti Műemlék-felügyelőség részéről a templom-felújítás kezdeményezője: Dr. Antalné Czétényi Piroska dr., valamint Pintér Tamás és e sorok írója látta el a kivitelezési munkák rendszeres műszaki és műemléki felügyeletét.

(Folytatás a következő számban.)

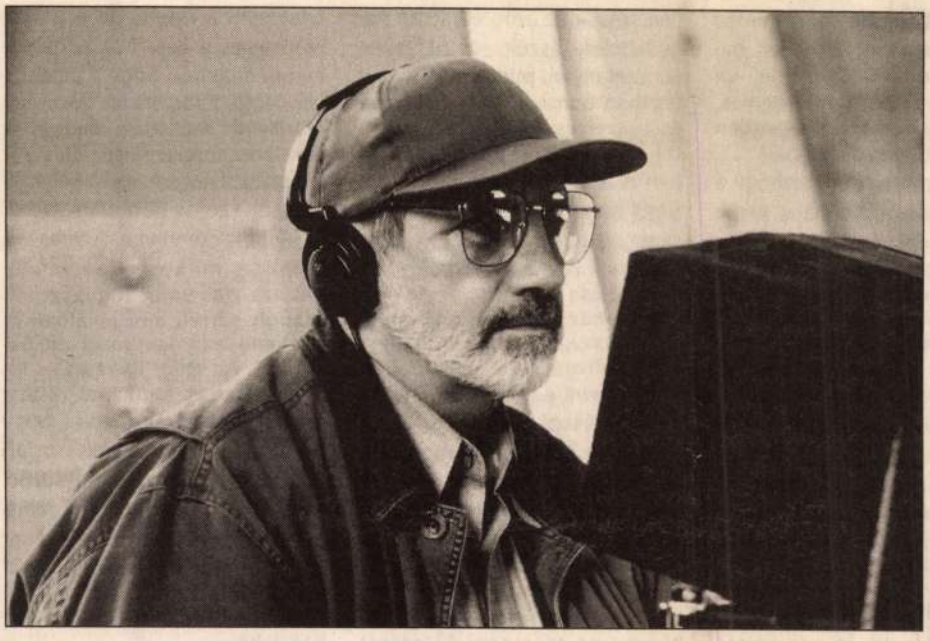

LEHETETLEN KÜLDETÉS

Brian De Palma filmrendező

Kevés olyan filmes akad, akivel mindig is szerettem volna találkozni. Ez azért van, mert egy részükkel már találkoztam, mielőtt elkezdtem volna akarni, más részüknek meg sohasem engedtek a közelébe, vagy lehetetlenül távoli vidékeken dolgoztak, és meghaltak, mielőtt annyira felnőttem, hogy elmehettem volna hozzájuk. Brian De Palmára már nem is tudom, mióta fentem a fogam. Azt hiszem, a* Mozifenegyerekek *című könyvben olvastam róla először, aztán elkezdtem nézni a filmjeit is, amelyek rendre hatalmas kétségeket ébresztettek bennem. Még sohasem láttam rendezőt, aki ennyire közel járt volna a Nagy Egyetemes Tudáshoz, és még sohasem találkoztam olyasvalakivel, aki néha ennyire figyelmen kívül hagyta volna, mit is tud. Sajnos most Cannes-ban sem tehettem fel neki régóta dédelgetett kérdéseimet, mert hangulatát figyelve félő volt, hogy úgy járok, mint az a kolléga, aki előttem próbált eszmét cserélni a szokás szerint khakiba öltözött és szemlátomást zsémbes Mesterrel arról, vajon filmjére,* A Mars mentőakció*ra (*Mission To Mars*) kitehető-e az hommage címke. Valószínűleg a csávó azóta sem tudja, hogy fiú-e vagy lány, viszont biztos, hogy ő lett az 53. cannes-i filmfesztivál egyik élő legendája:* Az Ember, Aki Hülyeséget Kérdezett, És Most Megnézheti Magát. *Az már más kérdés, hogy igaza volt: De Palma legújabb filmje,* A Mars mentőakció *néha kísértetiesen emlékeztet Stanley Kubrick* 2001 ürodisszeá*jára. Igaz, néhol meg kísértetiesen nem.

Magyar Narancs: Pályafutása során most először készít fantasztikus filmet. Miért most és miért pont a Marsra szállásról?

Brian De Palma: *A Mars mentőakció* az én szememben nem fantasztikus film, hanem egy eddig még meg nem írt eposz. Tudom, most arra vár, hogy elkezdjek olyasmiket mondani, hogy mindig is el akartam készíteni ezt a filmet, meg számomra nagy kihívás volt stb., de ki kell ábrándítanom: egyszerűen érdekelt a téma, és úgy gondoltam, akkor mélyedhetek el benne a legjobban, ha megcsinálom. Mellesleg a Marsra szállás tényleg itt van a nyakunkon, véleményem szerint tíz éven belül bekövetkezik.

MN: És ilyennek képzeli?

BDP: Ez a film egy fikció. Abból az előfeltételezésből indul ki, hogy az ember nincs egyedül a világegyetemben. Nem tudom, mi várja az első űrhajóst a Marson, de megbizsergetné a szívem, ha kiderülne, mégiscsak volt ott valamiféle civilizáció. Az biztos, hogy az emberiség új feladattal szembesülne: le kellene vetkőzni azt a pokoli gőgöt, amivel most szemléljük a világot. Nevetségesnek tartom, hogy amióta csak kilőtték az első szputnyikot, arról beszélünk, hogy az ember meghódította a világűrt. A hódítástól még nagyon messze vagyunk, és nem ártana kicsit több önmérsékletet tanulnunk. Tulajdonképpen ezt sugallja ez a film.

MN: Szokott sci-fit olvasni?

BDP: Harminc éve ez volt az első sci-fi témájú írás, amit olvastam. A testvérem viszont rendszeresen olvas fantasztikus irodalmat. Én inkább fantasztikus filmeket nézek, igaz, mostanában azokat sem, túl sok az olyan film, amelyben jönnek a gonosz földön kívüliek, és az emberiség azt tekinti egyedüli feladatának, hogy minél brutálisabban lenyomja őket. Szerintem a földön kívüliek, ha vannak, semmiképpen sem gonoszak. Ha azok lennének, már nem létezne a földi civilizáció. Ha valaha összekülönbözünk az idegenekkel, az csak azért lesz, mert másféle kódokkal kommunikálunk.

MN: Nem is olyan rég erősen kikelt magából, mert valaki a *2001 ürodisszeá*hoz hasonlította a filmjét.

BDP: Nem hasonlította. Azt mondta, loptam Kubricktól. Egy hasonlóságot viszont vállalok: az űrhajók nem véletlenül néznek ki úgy, mint nála. Ő 1968-ban, amikor készítette a filmjét, ugyanarra a forrásra hagyatkozott, mint én most: a NASA legmodernebb kutatásaira. Az űrkutatás elvei pedig nem változtak az elmúlt évtizedekben, csak a technika finomodott.

MN: A kudarcot vallott Polar Lander-expedíció szemszögéből nézve kicsit úgy tűnik az ön filmje, mint egy gigantikus NASA-reklám.

BDP: Ez egy kicsit így is van. A Földön pillanatnyilag viszonylag kevés szervezet foglalkozik űrkutatással, és közülük a NASA fejti ki a legtöbb aktivitást. A legutóbbi Mars-expedíció kudarca után kétségkívül jól jöhet nekik ez a film, de amikor elkezdtünk forgatni, még csak nem is sejtettük, hogy ennyire elszámolhatják magukat Houstonban. Az viszont nem kétséges, hogy a NASA minden segítséget megadott a film elkészítéséhez, sőt néha többet is, mint amire számítottunk.

MN: Ehhez képest számos olyan jelenettel találkozhattunk a moziban, amelyre mindent rá lehet fogni, csak azt nem, hogy tudományos alapokon nyugszik. A nézőtéren zárt szkafanderen keresztül halljuk a bolygó neszeit, a légüres térben,

pán akácot, fekete diót, amerikai kőrist, a juharfákat, a törökmogyorót, szileket, hársakat, fehér akácot, vérbükköt és persze a meglehetősen érdekes nevű lepényfát is.

József főherceg 1847-ben halt meg, ami egy főherceg esetében példátlan előrelátásnak nevezhető, és az *ismert események* után József Károly Lajos főherceg vetette rá magát a kertre 1867-ben. Ő, ha lehet ezt mondani, még nagyobb lelkesedéssel ásta bele magát a botanikába,

Ybl Miklóssal összedobatott

egy pálmaházat, fenyőket és rózsafákat telepített, és talán említenem sem kell: két muskátlival aludt. Közben a kastélyt is toldozgatták, gondolom, nagy volt a család, és medveház is épült, amiben most már nincs medve, úgyhogy kipróbáltam. Hát elég nyomasztó, ha abból indulok ki, hogy egy medve alapesetben is legalább kétszer nagyobb nálam, nem lehetett valami nagy öröm ott élni, hacsak azt a lehetőséget nem számítjuk, hogy néha meg lehetett enni egy-egy betévedt látogatót.

Sokkal jobb lehetett például varangynak lenni errefelé, szinte ideális terep. Látogatásunk alkalmával is egy egészen göröngy formájú példány napozott az út közepén, kis biztatásra felfújta magát, majd az akció befejezése után minden különösebb stresszre utaló jel nélkül elballagott az aljnövényzetben. Gondolom, ezért is nem neveztek el az utóbbi állatról sajtot vagy cukrot.

Az első világháború nem tett jót a parknak, egy 1920-as útikönyv szerint

„el van hanyagolva"

Sokáig semmi, aztán 1941-ben jó érzékkel védettnek nyilvánítják. Ezzel a védettséggel nem igazán törődve, a szovjet csapatok állomásoznak itt egy kicsit, ami általában katasztrofális hatással van a flórára és faunára, de meglepő módon a kastély épségben maradt, csak ezt követően égett porig, a felszabadulását ünneplő lakosság pedig boldogan hordta haza a köveket, hogy saját – ugyancsak kissé megrozzant – házát tatarozza, bővítse, csinosítsa. Csak a timpanon maradt meg és a főhomlokzat egy része az oszlopcsarnokkal, ami még így is ideális helyszín egy Erika C-videokliphez vagy egy Unicum-reklámhoz, lakni benne azonban nem nagyon lehet, mivel nincs oldala és teteje, viszont már ellopni sem érdemes, mert mit lehet csinálni a kertben egy húszméteres oszloppal?

Ekkoriban a terület valahogy a magyar állam tulajdonába kerül, és két koncepciós per kifundálása között még arra is jut idő, hogy 1952-ben megint védetté nyilvánítsák, de ahhoz egy forradalom kellett, hogy a tavat is rendbe hozzák, az új telepítésekhez pedig már konszolidáció, ekkor kerülnek ide a Sorbusok, Tiliák, Prunusok, Crataegusok, Cytisusok és a Fraxinus ornus 27 változata, bármit jelentsen is ez.

Mint már említettem, az alcsúti arborétum

mára beérett

Megilletődésnek is nevezhető hangulatban mászkálunk a fák között, és találgatjuk, mi az isten lehet az a Crataegus, csak nehogy valamelyik pillanatban ránk vesse magát, de a park maga a béke, aminek még sziget is van a mesterséges tava közepén, és úgy hívják, Klotild-sziget. Elindulunk a flottillakikötő felé, ami azért enyhe túlzás, Matula bácsi is csak rutinból lenne képes kikötni a lapos fenekű ladikjával, de a főhercegekben mindig volt egy ilyen hajlam, az én nagyapám például főpincér volt, és nyakkendőt vett fel minden fröccshöz.

Alcsútdoboz egyébként úgy képzelendő el, mint Pest és Buda vagy New és York, a két innovatív község, Alcsút és Vértesdoboz addig nőtt, míg össze nem ért, és a két részből kialakuló komplexumot elnevezték Alcsútdoboznak.

Sajnos a községben nincs olyan vendéglő, ahol vasárnap is lehet enni, ezért

továbbindulunk

Etyekre, ahol a közismert borvidék, a száraz fehér borok vidéke méghozzá, ami igen közel áll a szívemhez.

Amikor megérkezünk, éppen elkezdődik az Etyek–Baracs ifimeccs, afféle *Minarik Edé*-s, de mégis sváb falusi hangulatban, amikor a parkolókban Pajerók parkolnak, de kettőbe elfér az egész szurkolótábor. A pálya egyébként, akár az egész falu, tiszta, szép és gondozott, csak éppen a csárdában nem lehet ebédelni, mivel vasárnap van, viszont söröznünk igen, hogy végre levezessük az arborétumban felgyülemlett feszültséget. Etyeken söröznünk olyan, mint a Kiss József utcában borozni, azaz tájidegen és veszélyes vállalkozás, de ettől még nagyon jólesik, különben is a zsebünkben van már a Sánci Borház címe, ahol még vasárnap is egészen biztosan vásárolhatunk bort a pultoshölgy szíves közlése szerint.

A borház Etyeken kívül, mintegy kétszáz méterre Budapest felé található, és nagyjából úgy néz ki, mint egy borház. Óvatos kopogtatásunkra gyors és biztató válasz érkezik, odabent éppen befejeződött a napi palackozás, és maga a tulajdonos, Tátrai Tamás igazít el minket egy gyorstalpaló borkóstoló tanfolyam keretében. Ő szürkebarátot, chardonnay-t, sauvignon blanc-t és cserszegi fűszerest készít immár tizenkettedik éve, mindegyiket száraz kivitelben, amin csak eleinte csodálkozunk.

A borok kiválók,

az áruk pedig kifejezetten kedvező, úgyhogy hamarjában nyolc üveget pakolunk a kocsi csomagtartójába, bár ha tizenkettőt vennénk, akkor járna hozzá kartonrekesz is, de sajnos mi még nem ettünk, úgyhogy kartonrekesz nélkül, de enyhén borszagúan elindulunk tovább, Biatorbágy felé, ami ugyancsak nevezetes hely, és többen eskü alatt vallották, hogy van vendéglője.

A táj olyan, mintha egy Dunántúlról szóló útifilm része lenne, ami teljesen logikus, hiszen voltaképpen a Dunántúlon járunk, a már annyiszor megénekelt lankák és lejtők között, ahol zöldek a fák, a nap süt, a madarak énekelnek, és pajkos munkások savashordókat ásnak el éppen nagy kacagás közepette. Olyan meleg van, hogy üvöltve izzadok, ha pedig kidugom a fejem az ablakon, mintha hajszárítóval nyomnák teli az arcomat.

A biatorbágyi Gida-udvar (panzió és étterem) nem tűnik zsúfoltnak, amikor elé kanyarodunk, nem látunk senkit, de odabent is keresni kell az egyébként elég nagy teremben a személyzetet.

A személyzet egy hölgy,

aki kissé meglepődik, hogy enni akarunk, de csodálkozását jól leplezi, és hoz néhány étlapot. Én közben a mosdóba megyek, rohadt újságírószokás meghesszelni a budit, de e nélkül nem teljes a kép. Nos, elmondhatom önöknek, hogy a Gida-udvar vécéje kifogástalan, akár egy ötcsillagos szállodáé, modern és tökéletes felszerelésű, diszkrét virágillat lengi be, és szerencsére nem szól a Danubius rádió. Odakint is csend van. A teraszon ülünk le, mi kegyetlen vendégek, és Unicumot fogyasztunk csapolt sörrel, ami kiválóan illeszkedik az imént megivott borokhoz. Az étlap ígéretes, a fotós sajttal és sonkával töltött bordát választ, én pedig, hogy kissé teszteljem a hely rugalmasságát, közepesen átsütött bélszínt rendelek bakonyi módra, ami ugyan nem szerepel az étlapon, de a hölgy készséggel megígéri, hogy elkészül.

Ezalatt szemlélgetjük a biatorbágyiakat,

szép deli emberek,

jó kiállású asszonyokkal oldalukon, és a gyerekek is belevalók, hetykék, mozgékonyak. A biatorbágyiak nem szívesen mennek vasárnap az utcára, legalábbis ilyenkor délután, mert alig látunk párat, a többiektől pedig kihallatszik a Monte-carlói Nagydíj brümmögése. Rafinált és kiválthatatlan kéj: Biatorbágyon bámulni a Monte-carlói Nagydíjat – csak támogatni tudom.

Közben megérkeznek az ételek és az újabb sörök, emberes adagok, és a mirelitgaluska ellenére a bakonyi bélszín kifogástalan, akárcsak a fentebb már említett, sajttal és sonkával töltött disznódarab. Néhány perc múlva már egészségünkre kívánja a hölgy a dolgokat, és reményét fejezi ki, hogy ízlett a főztje, mivel itt az a szokás, hogy felveszi a rendelést, kihozza az italt, aztán amíg iszunk, ő berohan, és megfőzi az ételeket, majd felszolgálja, és míg eszünk, mosogat. Gazdaságos és praktikus megoldás, bár ez szerintem csak vasárnap délután van így, amikor csupán az alcsúti arborétumból az M1-es autópálya fizető szakaszát és a balatoni visszaforgalmat egyaránt kikerülni vágyó utazók tévednek erre, ami azért nem lehet túl gyakori.

Para-Kovács Imre

Felhasznált irodalom: Alcsútdoboz, alcsúti arborétum; 3. javított kiadás; Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 37. szám

Fotó: Huszti István

A FALNAK IS FÜVE VAN

Alcsútdoboz és környéke

A 811-ES ÚTON

„Csókolom, én voltam, aki tegnap telefonált a Magyar Narancstól, hogy szeretnénk megnézni az arborétumot." „Igen, emlékszem, de sajnos ingyen nem mehetnek be, annyira szegények vagyunk." „El se fogadnánk, tessék csak adni a jegyeket" – mondom, mire az arborétum recepciósa kiadja a 180 forintos felnőttjegyeket. Nos, egészen komolyan: nevetséges ár azért az elképesztő és fenséges látványért, amit az alcsúti arborétum nyújt, a hely második nevezetessége.

Az első persze az, hogy innen néhány kilométerre van az etyeki borvidék, amit ugyancsak szándékunkban áll megvizsgálni, de egyelőre csak állunk a park bejáratánál, és nézzük ezt a negyvenhektáros területet. Egészen vadító a környezet,

olyan fák

állnak József nádor egykori kertjében, hogy még Fábry Sándor is elhallgatna egy percre, miközben zsiráfpillantását legelteti a flórán és faunán. Magunk is hangulatba kerülünk, annyi és olyan a zöld, hogy Dózsa-drukker legyen a talpán, aki végigmegy a kaviccsal felszórt ösvényeken anélkül, hogy elgondolkozna a csapatalapító hülye ízlésén, mikor a lilát választotta totemszínnek, ami viszonylag ritkán fordul elő a természetben, akkor is jobbára csak monokli és ruhás nő formájában.

Nem vagyok kifejezetten természetbolond, akkor érzem jól magam, ha a 99-es busz megstuccolja a Szilágyi utca sarkát, és kempingezésre sem felejtek el soha magammal vinni egy *A Kiss József–Népszínház utca sarka délután háromkor* kazettát, hogy el tudjak aludni, de ez a hely megfogott. Van az a dolog, hogy templomban még a miskolciak is viszonylag ritkán gyújtanak rá, és az alcsúti arborétum is valami hasonlót generál annak ellenére, hogy egyetlen őre a bevezetőben már említett hölgy, aki valószínűleg hangjának enyhe felemelésén kívül más eszközzel nem rendelkezik, de ezt is csak akkor vetné be, ha láncfűrészes látogatók esnének az óriástujának, miközben szotyolahéjat köpködnének szerteszét.

József nádor is jó munkát végzett, de József Antal János főherceg Bálint gazdát megszégyenítő igyekezettel vágott bele a fásításba. Mániája volt a kertészet, hatezer növény latin nevét köpte fejből, és éjszakánként egy cserép muskátlival aludt. 1819-ben szerezte meg az alcsúti birtokot, és húsz évig telepítgetett, gyomlálgatott, miközben már egy klasszicista kastélyt is felhúzott, amit mellesleg Pollack Mihály tervezett.

Ekkoriban kerültek a kertbe a keleti platánok, melyeket állítólag saját kezével ültetett el a főherceg, de ugyancsak ebben az időben telepítette a tulipánfákat, kanadai nyárfákat, a vasfát, ja-

felújítás miatt zárva volt, így rendszeresen futottam Lentibe (*40 km – a szerk.*) vagy Nagykanizsára, hogy úszhassak. Sőt 1994 szilveszterét egyedül ünnepeltem a lenti uszodában, egy félmaratoni, 21 kilométeres úszással. A zalaegerszegi uszoda újbóli megnyitását aztán egy 168 órás maratoni váltóúszás megszervezésével ünnepeltük meg. Azóta kétszer voltam dobogós Nagyatádon a hosszú távú triatlon OB-n, 1997-ben és 1998-ban.

MN: Melyik klubnak tagja?

BE: Bár már igazán ultramaratonista futónak számítok, a Zalatriatlon tagja vagyok a mai napig. De a klubtagság sosem érdekelt igazán, mert amint intézményesül valami, elveszti a varázsát. Amikor megalakul egy szervezet, legyen az pingpongklub vagy bélyeggyűjtő kör, kezdetben sok a nehézség, mégis jó részt venni benne, de amikor kezdi kifutni magát, elkezdődnek a belháborúk. Tavaly Joó Vilmos hívott a Margitszigeti Atlétikai Centrumba. Azt mondta, van nála néhány jó maratoni-futónő, futhatnék velük az Országos Bajnokságon. Így lettünk tavaly másodikak csapatban.

MN: Most akkor ultra- vagy szupermaraton?

BE: Az az igazság, itthon szupermaratonnak mondanak minden olyan távot, ami hosszabb 42,195 kilométernél. Én azonban először 1993-ban az Egyesült Államokban futottam ilyet, a Los Angeles–New York közötti Trans America futás első ötven mérföldjét. Angol nyelvterületen ultramaratonnak hívják ezeket a távokat. 1992–93-ban az Egyesült Államokban, Kaliforniában tanultam. Mivel nem volt versenyképes kerékpárom, szinte minden hétvégén utcai futóversenyeken vettem részt. A Long Beach Marathon utáni doppingvizsgálaton ismerkedtem meg az egykori válogatott futónővel, Lorainne Gersitzcel, „ultrafutó keresztanyámmal". Ő vitt el a Trans America futásra is. Később, 1996-ban Washington DC-ben, a Georgetown Egyetemen tanultam szociolingvisztikát és interkulturális kommunikációt. Ott a DCRRC amatőr futóival utaztam versenyekre. Egy év alatt nyolc kanadai és amerikai maratonon indultam, néha hetente, de volt, hogy négy napon belül kettőn is. Nyáron az Atlantai Olimpiai Bizottság (ACOG) tolmácsa voltam. Ott találkoztam Tóth Sándorral, a Békéscsabai Atlétikai Club (BAC) edzőjével. Sokat beszélgettünk a futásról, és megállapodtunk, hogy egy reggel együtt fogunk futni, de pont akkor volt a robbantás a városban, és én az olimpiai faluban ragadtam, így felborult a tervezett program. Mégis Sanyi lett az első futóedzőm, úgy, hogy az olimpia után Magyarországról kezdte el irányítani az edzéseimet. Amikor hazajöttem, 1997 tavaszán Tóth Sándor készített fel az OB-re, és természetes volt, hogy a BAC színeiben indít. De hamar kiderült, hogy a Washington–Békéscsaba távolság nem olyan nagy, mint a Zalaegerszeg–Békéscsaba. Mindenesetre megkaptam tőle az első edzésterveket.1997-ben pedig arra biztatott, hogy induljak a Bécs–Budapest szupermaratonon egyéniben, mert könnyen regenerálódik a szervezetem, bírom hétről hétre a maratoni távokat. Én voltam a fekete ló, hiszen nagyon erős női mezőny volt, ott volt a 100 km-es futás akkori friss világbajnoka, Valentyina Liakhova és az előző évi győztes, Jelena Szidorenkova. Mégis mindenki meglepetésére sikerült megnyernem az ötnapos, 357 km-es versenyt. Ekkor kerültem be a médiába mint békéscsabai Bérces Edit – számos zalaegerszegi polgár felháborodására.

MN: Mit tart a legjobb eredményének?

BE: Természetesen az idei 100 km-es EB-győzelmet, de leghősiesebb teljesítményemnek az 1998-as Bécs–Budapest szupermaratont, ahol egy keresztcsont-sérülés után – hanyatt estem egy vizes lépcsőn – az utolsó pillanatig kérdéses volt, hogy egyáltalán indulok-e. A verseny harmadik szakasza után – több mint 280 kilométerrel a lábamban – az első két szakaszon összegyűjtött előnyöm kilenc másodpercre redukálódott Farkas Ágotával szemben, és komolyan foglalkoztatott a verseny feladásának gondolata. Természetesen nem azért, mert a vezető pozíciómat láttam elveszőben, hanem mert a sérülésemmel járó fájdalmak egyre elviselhetetlenebbé kezdtek válni. Aztán mégis ott voltam a negyedik szakasz rajtjánál, de a szintidővel kellett megküzdenem. Úgy éreztem magam, mint egy paraolimpikon. Végül az első szakaszokon gyűjtött előnyömnek köszönhetően összesítve második lettem.

MN: Ezeken a versenyeken jelentős nevezési díjat kell fizetni, és a kiutazás is sok pénzbe kerül. Kitől kap támogatást?

BE: A tanítás és tanulás (*a pécsi egyetem alkalmazott nyelvészeti doktori programjában – a szerk.*) mellett nem érek rá önmenedzseléssel foglalkozni, illetve ajtóról ajtóra járva kopogtatni. De talán még ha az időm engedné, akkor is vonakodnék ettől a megoldástól. Szerencsére néha így is akadnak mecénásaim. A Magyar Atlétikai Szövetség (MASZ) viszont olyan szegény, hogy még egy piros-fehér-zöld papírzsebkendőt sem tudott adni a 100 km-es EB-hez. A magyar férficsapat tagjai adtak kölcsön egy nemzeti színű atlétát és futónadrágot a versenyre. Válogatottmelegítőt pedig Skáfár Csabától, a Zalatriatlon volt válogatott duatlonistájától kaptam. Persze ha nagyon „rámenős" lettem volna, a MASZ-tól is szerezhettem volna kölcsön egy felszerelést. Ugyanakkor januárban az USA válogatott egyenruhájából kaptam egy tiszteletpéldányt, melyért én cserébe egy zalaszámos pólót tudtam nyújtani. De hogy nézett volna ki az Eb-n, ha amerikai melegítőben játszatom el a *Himnuszt*!

MN: Most ki segíti a felkészülését a versenyekre?

BE: Amíg Tóth Sándor 1996-ban a szárnyai alá nem vett, csak a saját elképzeléseim alapján edzegettem. Azóta viszont mind magyar, mind nemzetközi szinten számos szaktekintély látta meg bennem a futót. 1997-ben a prágai maratonon Eric Berzin francia triatlonedzővel futottam az ötödik kilométertől negyvenig. Sokat beszélgettünk út közben, majd meghívott edzőtáborozni Franciaországba. Azóta is tartjuk a kapcsolatot. Szintén 1997-ben az egyik legnagyobb magyar szupermaratonista, Kis-Király Ernő autójába egy véletlen folytán kerültem be az Elvira Maratonra menet. Rengeteget tanultam tőle. A zalaegerszegi szakorvosom, dr. Gombócz Károly kardiológus ugyancsak ebben az évben készített velem terheléses vizsgálatot, melynek alapján elnyertem tőle az év, illetve a „Zala Megyei Kórház sportolója" címet. A pulzusom nyugalmi állapotban 40 (*az átlagos 75 – a szerk.*), ha nyugtalan vagyok, felmehet 60-ra is, de a célba érkezéskor 180-at ver a „sportszívem". Az idei lendületes futóedzéseim megvalósításában egyébként klubtársam, Czernó Péter segített legtöbbet.

MN.: Amatőr vagy profi sportolónak tartja-e magát?

BE: Inkább amatőrnek, hiszen azon kívül, hogy a futás a főhobbim, azaz a tanítás mellett űzöm, a kezdők lelkesedése hajt ma is, de ehhez a visszavonult veteránok bölcsességét és a profik céltudatosságát is igyekszem társítani.

MN: A környezete hogy viszonyul az életviteléhez?

BE: Szinte mindennap kétszer úszom és futok egy hosszabb távot. Most már a családom is mindenben segít, és elfogadott, hogy vagyok, amilyen vagyok. Sőt a kezdeti viták ellenére egyre tájékozottabb és érdeklődőbb lett a környezetem. A legutóbbi versenyre például a 87 éves nagymamám kísért el Szlovéniába. Óriási segítség volt, hogy a rajtnál a kezébe nyomhattam a felesleges, csak a melegítéshez szükséges ruhadarabjaimat, és a 42 kilométer alatt végig tudhattam, hogy ő várni fog a célban. Voltak persze kínos kalandjaim is. Egyszer a város szélén öt kutya esett nekem, amit 47 harapással úsztam meg. De előfordult olyan is, amikor egy útkereszteződésnél edzőtársaimat vártam, és egy idegen autós felajánlotta, hogy elvisz, a többit majd megbeszéljük Valószínűleg az élénk színű szélfogómat értelmezte félre az út szélén.

MN: Végül is mit jelent önnek a futás?

BE: A futás a gyermeki lét ártatlanságát és őszinteségét fejezi ki. Nemcsak testedzés, hanem művészet, eszköze az önkifejezésnek, és lázadás a fogyasztói társadalom feje tetejére állított értékeivel szemben. Ráadásul a futás mindig az egyszerű emberek sportja volt. Szoros párhuzamot érzek a nyelvtanulás (*Bérces Edit négy – angol, francia, német és orosz – nyelven beszél – a szerk.*) és a futás között. Mindkettőhöz kitartás kell, és fel kell tudni állni minden egyes nyelv-, illetve lábbotlás után, és folytatni kell a legnehezebb pillanatokban is. A futás nem ismer határokat. Egyetemességére példa a Bécs–Budapest szupermaraton, a Békéscsaba–Nagyvárad, illetve a Békéscsaba–Arad versenyek vagy a szlovén Radenska Marathon. A legfontosabb azonban az – Albert Schweitzer szavaival élve –, hogy Isten nem a sikert várja tőlem, hanem az erőfeszítést. Nem a célba érést írja elő, csupán menet közben akar találni visszatérésekor.

Felméri Kázmér

YBL MIKLÓS
épitészet

Budapest
Operaház
TKM 545

3. old.

YBL MIKLÓS
építész

Füzéttradvány
Károlyi-kastély
TKM 691

67.dd.

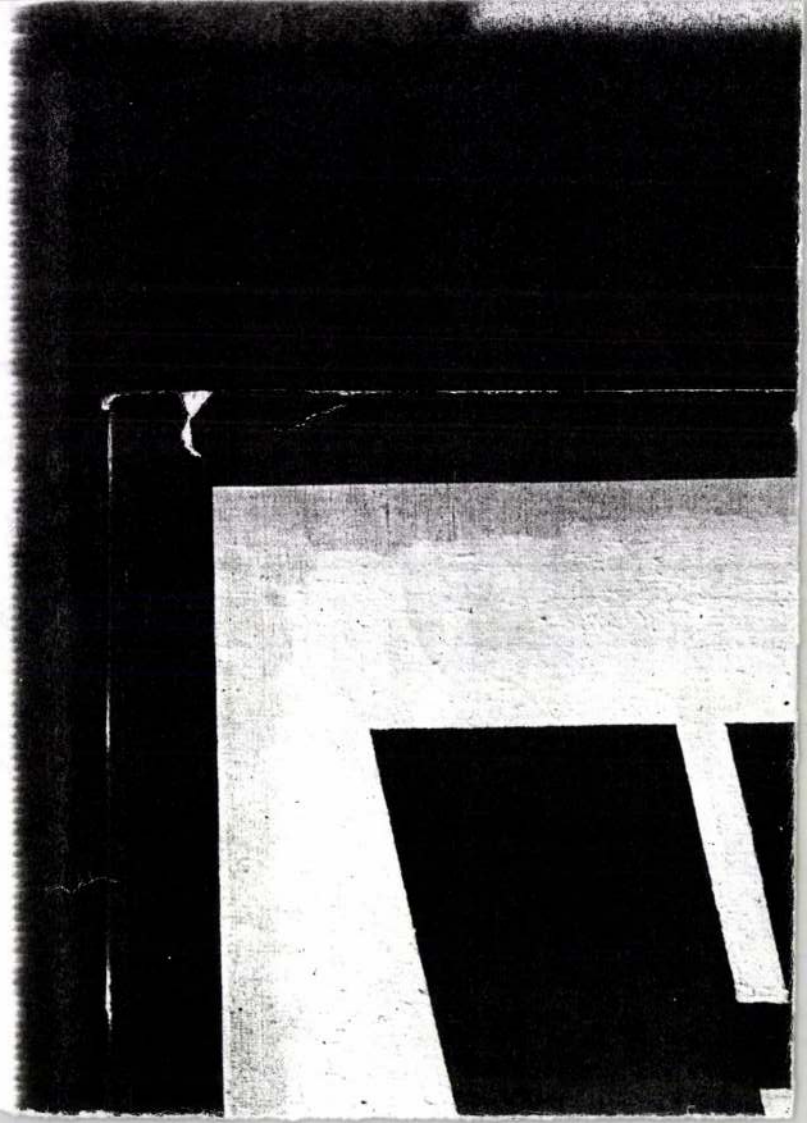

Ybl Miklós
építész

Budapest
Újlaki pléb.
TKM 662

3. old.

YBL MIKLÓS

LE 45.o.

YBL MIKLÓS

BS 49.0.

YBL MIKLÓS

TKM 481. 6.o.

Bp. XI. ker.

be particularly helpful in
n were established by the
the execution of Pietro's
the Pieve in the course of
discussed in relation to a
ıffered considerably from
ıry.

EVE

to Santa Maria Assunta,
tended over the city. Its
m at least 1111, gradually
was obliged to reside *in*
ıcent to the Pieve, whose
ntly, complete autonomy
time as *presbiteri et canonici*,
equently changed to *archi-*
ıtly remained unchanged
er within the city walls in
athedral and those of the

YBL MIKLÓS
épületei

Öskü

leletek

TKM 655

YBL MIKLÓS
építését

Budapest

Ferencvárosi főpályaudv.

TKM 867

YBL MIKLÓS
épületész

Budapest
Szent István-bazilika

TKM 626

YBL MIKLÓS
építész

Parád

Palóc ház

TKM 148

YBL MIKLÓS
épitészet

Nagycenk
Szent István pedbánia temp.
TKM 417

5. old.

(hol ekkor az a felsőbb tanulók közt virágzott) verseit *többnyire* (kiemelés tőlem) ily rézmetszetekkel látta el". (I. mű, 139 l.) Sajnos, e megalapozatlan kijelentést Rózsa György is átveszi említett cikkében, s egész kis értekezésben fejti ki Farkas András rézmetszői tevékenységét, mit sem adva kijelentései megalapozatlanságára, ellentmondásos voltára, a cikkében is közölt metszetek minőségbeli, technikai különbözőségére.

Farkas nevéhez kapcsolva összesen 13 metszet maradt ránk. Ezekből csak kettő jelent meg versei mellékleteként s egy szólólapként. Ez utóbbi a Szent Szövetség három uralkodóját ábrázolja, fejük felett nevük kezdőbetűivel, amint egymás kezét fogják (közölve Rózsa említett cikkében). A lap alján pedig ez olvasható: „Berei mettzette Pesten Báró Fischer egri érsek ő excellentziája költségén." Ez ugyan már önmaga eldöntené a kérdést, hogy Farkas készített-e metszeteket, ha a „metszette" szó csak cselekvő igeként lenne felfogható s nem műveltető igeként is. Annál is inkább, mert a mondat további része — az egri érsek költségén — azt sugallja, hogy Berei mással csináltatta a metszetet, s a metszés árát az érsek fizette ki. Berei ugyanis szokása szerint 1808-ban Pesten (Trattner betűivel) verset nyomtatott ki a főpap beiktatásának ünneplése, tiszteletének öregbítése végett (OSZK 124., 149.), s valószínűleg a versszel való tisztelkedése alkalmával környékezte meg az érseket a költségek kifizetése céljából. Egy másik kép a *Vérrel festett koporsó* c. rémtörténet elején látható (OSZK 123—143.); Rózsa szerint a harmadik metszet. *A láthatatlan látó-kép* c. versezetben található[19] s benne van a Farkas arcképével kezdődő 11 metszetet tartalmazó gyűjteményben (7. lapként, ha ugyan arról van szó), amelynek címképe csekély eltéréssel ott szerepel *A lói tanáts* c. verselményben is, mely a kiadás körülményeit tekintve: „Szeged, Grünn Orbán ny." (É. n.) az 1810-es években kerülhetett kiadásra. Ez időben dolgoztatott ugyanis Farkas Grünn Orbánnal. A legtöbb metszetet, összesen 11-et, köztük az eddig említettekből is kettőt az a kolligátum tartalmazza, melyet a budapesti Szabó Ervin könyvtár őriz

YBL MIKLÓS
épületei

Mezőhegyes

Műemlékek

TLM 193

YBL MIKLÓS
építészete

Martonvásár

kastélypark

17.903

YBL MIKLÓS
épületei

Füzérradvány

Károlyi - kastély

TKM 691

Megjegyzés:

Tétel: 125/150
Szerző(k): Nováky Á (x)
Fejezet címe: Boszrucker, Lajos.
Kiadvány címe: Saur Allgemeines Künstl
Szerkesztő(k): Meissner G, Nováky Á
Oldalszám: *-
Év: 1996
Kiadó: Saur Verlag, München-Leipzig
Nyelv: NÉMET
Dokumentum formája: könyvfejezet
Dokumentum típusa: fejezet
Megjegyzés:

Tétel: 126/150
Szerző(k): Nováky Á (x)
Fejezet címe: Bótos, Sándor.
Kiadvány címe: Saur Allgemeines Künstl
Szerkesztő(k): Meissner G, Nováky Á
Oldalszám: *-
Év: 1996
Kiadó: Saur Verlag, München-Leipzig
Nyelv: NÉMET
Dokumentum formája: könyvfejezet
Dokumentum típusa: fejezet
Megjegyzés:

Tétel: 127/150
Szerző(k): Nováky Á (x)

YBL MIKLÓS
építész

Budapest

Margitszigeti Nagyszálló

TKM 565

YBL MIKLÓS
építészet

Budapest

Terézvárosi plébániatemp.

TKM 240

Ybl Miklós
építészet

Magyar Nemzeti G.
Története és gyűjt.
TKM 206

...IKLÓS
-pitést

Budapest
Műcsarnok
TKM 227

...K ERVIN
művészettörténész

Ráckeve

Műemlékek

TKM 194

2003. JANUÁR-FEBRUÁR VII. ÉVFOLYAM 1-2. SZÁM

ÖRÖKSÉGVÉDELEM

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓJA

www.koh.hu

A Védési Osztály első évéről

GYŐR ATTILA – JÉKELY BERTA – NAGY LEVENTE

Az OMvH elnökének 21/2000. évi utasítása (2000. november 30.) a védetté nyilvánítási eljárások lefolytatását az ugyanezen rendelettel létrehozott Hatósági Műemléki Kutatási Főosztály feladatául szabta. A védetté nyilvánítással kapcsolatos munkák elvégzésére az utasítás a Kutatási Osztály munkatársait jelölte ki, s csak „kivételesen indokolt esetben" tette lehetővé külső szakemberek alkalmazását. Az utasítás, szem előtt tartva a védetté nyilvánítás, valamint az ezzel összefüggő kutatások, igazgatási kötelezettségek fontosságát és nagy számát, a Kutatási Osztály keretein belül védési csoport felállítását rendelte el, melyben a csoport vezetését ellátó főelőadó (művészettörténész) mellett egy teljes munkaidős ügyintéző, egy részmunkaidős adminisztrátor, egy rajzoló/technikus és egy geodéta dolgozott volna. Az utasítás rendelkezik a védési eljárás azóta is fennálló menetéről: a területi felügyelő, valamint a védési csoport szakvéleményével ellátott, a csoport által összeállított védési dokumentációt a Védetté Nyilvánítási Bizottság (VNyB, tagjai: a HMKF, azóta Tudományos Főosztály vezetője, a Műemlékfelügyeleti, azóta Felügyeleti Igazgatóság vezetője, valamint az általános elnökhelyettes, aki helyett jelenleg a felügyeletvezető vesz részt a bizottság munkájában) szakmai szempontok szerint véleményezi, s javaslata alapján a Hivatal elnöke dönt annak esetleges minisztériumi felterjesztéséről. Az elnöki utasítás részletesen rendelkezik a dokumentáció formai követelményeiről is.

A védési csoport 2001. január elsején egy fővel (Győr Attila művészettörténész) kezdte meg munkáját. A Kutatási és a Topográfiai Osztály munkatársai által az év folyamán elkészített, illetve az esetek nagy részében még a fenti elnöki utasítás előtti formában, a Műemlékfelügyeleten lefolytatandó védési eljárásra összeállított anyagokból 2001 folyamán több mint 100 ügyet tárgyalhatott a VNyB. Ezekből 27 védési és 7 törlési dokumentáció minisztériumi felterjesztésére került sor, s a lefolytatott eljárások alapján az OMvH, majd később már a KÖH elnöke 15 védési, illetve 11 törlési kezdeményezést utasított el. További 41 ügyben a VNyB elkészítette javaslatát, az ezekkel kapcsolatos végrehajtási feladatok 2002-re maradtak.

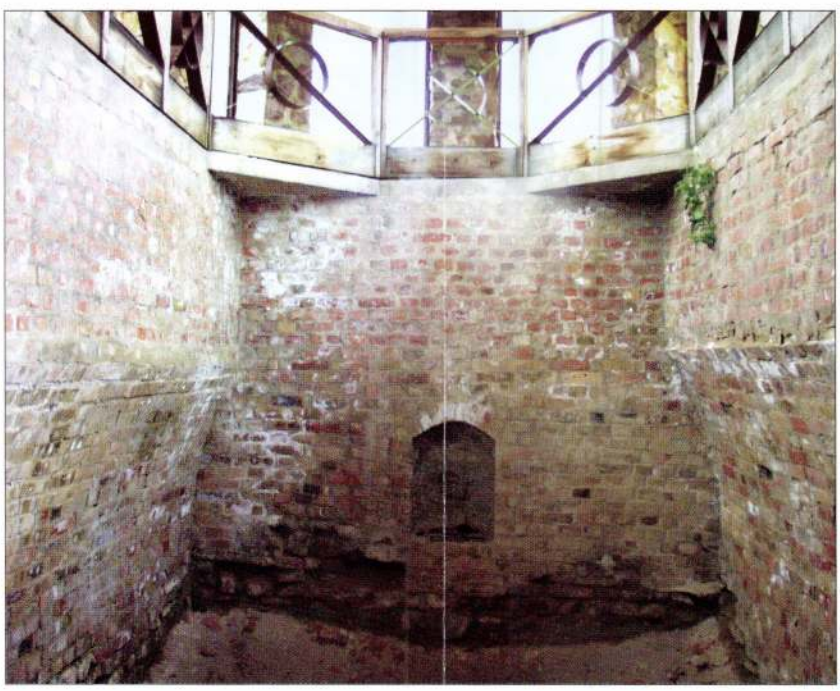

Fotó: Nagy Levente

A kővágószőlősi késő római kori sírkamra (műemléki és régészeti védelemre felterjesztve)

Az újjászervezett Hivatal vezetése számára nyilvánvaló volt, hogy a fennálló keretek között a védési eljárások lefolytatása nem megfelelő. Az átláthatóbb hivatali tevékenységre való törekvés azt követelte meg, hogy az új szervezeti rendszerben a Kutatási és a Topográfiai Osztály munkatársai csak feladatkörükben dolgozzanak, azaz a védési eljárások lefolytatásában ne vegyenek részt. Ezt ellensúlyozandó, az új Hivatalban 2002. január elsejétől létrehozták a Védési Osztályt. A valós elképzelések szerint az osztálynak művészettörténész vezetője mellett további 2-3 művészettörténész, egy néprajzos, egy régész, valamint egy adminisztrátor munkatársa lett volna. 2002 áprilisa óta az osztályon dolgozik Jékely Berta népi műemléki referens, Nagy Levente régészeti referens (akinek a régészeti nyilvántartással kapcsolatos teendői is vannak), valamint az osztály állományába tartozik a 2000 ősze óta gyeden lévő Simon Magdolna művészettörténész is. Az osztály feltöltése azonban a két választási forduló közt bevezetett létszámstop miatt megszakadt, s ezen állapot azóta is tart. 2002 végéig az osztály költségvetése 1 millió forint volt, mely nem tette lehetővé külső szakemberek megbízását. 2003. január elsejétől minisztériumi különtámogatási keretből lehetőségünk van szerződéses munkaviszony létesítésére külső szakemberrel, s így ez év első három hónapjában négy fiatal művészettörténész és egy régész

Tartalom

A Védési Osztály első évéről
(Győr Attila – Jékely Berta – Nagy Levente) 1

Bemutatkozik a Hatósági Főfelügyelet *(Kristóf Ágnes)* 4

Műtárgyvédelem és az Európai Uniós csatlakozásunk
(Dr. Buzinkay Péter) 6

A Nemzeti Kegyeleti Bizottság 2001. október 8-tól
a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal része
(Radnainé Dr. Fogarasi Katalin) 8

A közös bölcsesség vetülete a demokráciának:
tízéves a Műemléki Tervtanács *(Harangi Anna)* 10

A megújult Nemzeti Múzeum *(Rosch Gábor)* 12

Főúri színjátszás Eszterházán *(Bardi Terézia)* 14

A kunszentmiklósi református
Ógimnázium rekonstrukciója *(Szécsi Zsolt)* 16

Partiumi téglaégetők *(Káldi Gyula)* 18

„denkmal 2002" műemlékvédelmi szakvásár *(Horváth Edina)* 19

Történeti felületek – mész, vakolat, szín
Konferencia Münchenben *(Lővei Pál)* 20

Budapest jövője – Víziók vagy tervek? *(Fazakas Csongor)* 21

Sáros András: A jászberényi főtemplom története *(Bende Csaba)* 23

Beszámoló az ICOMOS XIII. Közgyűléséről *(Dr. Fejérdy Tamás)* 24

Erdélyi műemlékek 26

Nemzeti Örökség Program 2003 pályázat 26

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – Hírek 27

Humor és műemlékek Ócsvár Géza rajztanár művészetében,
avagy az egri vár 1552. évi viadalának emlékei *(Vízy László)* 28

Klösz György (1844–1913) 29

Arcok a múltból *(Clévené Harrach Erzsébet)* 30

In memoriam 31

ÖRÖKSÉGVÉDELEM
A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓJA
FELELŐS KIADÓ: VARGA KÁLMÁN ELNÖK
SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
ELNÖK: DERCSÉNYI BALÁZS
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: SCHMITTNÉ KÓNYA ANNA
A SZERKESZTŐSÉG CÍME: 1014 BUDAPEST, SZENTHÁROMSÁG TÉR 6.
TELEFON: 224-5582 FAX: 224-5581
E-mail: omvh17nko@mail.datanet.hu
FŐSZERKESZTŐ: KAISER LÁSZLÓ
KÉPSZERKESZTŐ: PERESZLÉNYI HELGA
NYOMDAI KIVITELEZÉS: STÁDIUM NYOMDA KFT., TEL.: 455-5050
ISSN 1588-8924

segíti megbízási szerződéssel az osztály munkáját.

2002-ben egyre több állampolgári, önkormányzati kezdeményezés érkezett Hivatalunkhoz, melyben örökségi emlékek műemlékké nyilvánítását (sok esetben törlését) kérelmezik, s ez talán a műemlékek iránti társadalmi figyelem növekedését jelzi. Osztályunk igyekezett összegyűjteni a felügyelők, topográfusok, kutatók által védésre érdemesnek tartott emlékek jegyzékét, a félbemaradt eljárások iratanyagát. Így jelenleg közel 500 védési eljárás megindítása áll feladatul az osztály előtt, köztük teljes települések (Pécs belváros, Bóly, Siklós, Nagymaros, Szentes, Szeged belváros stb.) emlékanyagának áttekintése.

Az év folyamán a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma egyre több, a védetté nyilvánítási rendelet egyezetései során előkerülő nehézséget jelzett, s nem csupán tudományos, hanem a későbbi kezelésre, közhasznúságra is kiterjedő, részletezőbb dokumentációk összeállítását írta elő. Ezzel kapcsolatosan több esetben történt a minisztérium illetékeseivel megbeszélés, június folyamán mindez nyilvános workshopon került megvitatásra. Az összeállítandó védési dokumentációk lassan átalakultak, előkészítendő a rendelethozatal, a minisztériumi egyeztetések javítását, gyorsítását. 2002 decemberében a minisztérium új, kitöltetlen formájában négyoldalas formanyomtatvány védési dokumentációként való bevezetését kérte, a miniszteri rendelethozatal felgyorsítását ígérve. A most kezdődő védési eljárások dokumentációi már az új, hosszú, ám remélhetőleg jól használható formában kerülnek elkészítésre.

A Védési Osztály első évét tehát a fenti állományi, költségvetési helyzet, valamint követelményrendszer és feladatmennyiség határozta meg. Mindez gyakran okozott nehézségeket, némely távolabbi terület, megye (pl. Pécs, Baranya, Békés megye) kevesebb ottani védési eljárás lefolytatásával háttérbe szorult. Az ilyen aránytalanságokon a jövőben változtatni igyekszünk. Jelentősen megnőtt azonban a befejezett népi és régészeti ügyek száma, hiszen ezek ellátására megfelelő szakemberekkel rendelkezünk. Az egyéb műemléki védésekhez, melyek az ügyek közel nyolcvan százalékát teszik ki, viszont továbbra sem rendelkezünk megfelelő számú szakemberrel, s erre a fentebb említett külső szakértők megbízása is csak átmeneti megoldást jelent. Feltétlenül szükség van további művészettörténészek, építészek felvételére, hogy a Védési Osztály képes legyen a fentebb leírt elmaradások ledolgozására, a tervbe vett védési prog-

ramok lefolytatására. Hasonlóan kínzó módon jelentkezett az adminisztrátor hiánya, s ez a közeli jövőben akár az igazgatási feladatokat is ellátó osztály munkájának megbénulásához is vezethet. Az év folyamán az osztály szakemberei folytatták a teljes hivatali-eljárási levelezést, a földhivatali beszerzést, értesítést, a levelek megfogalmazásától azok megírásán át nyomtatásukig, mert a Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóság titkárságán dolgozók, egyéb feladataik miatt, csupán a postázásban állhattak rendelkezésünkre.

A 2002. évben több mint száz újabb dokumentáció került a VNyB elé. Elkészült, s minisztériumi felterjesztésre került 56 védetté nyilvánítási, valamint 12 törlési dokumentáció. A miniszteri rendeletben tavaly 27 védetté nyilvánított, illetve 7 törölt emlék listáját közölte, azokat röviden bemutattuk az *Örökségvédelem* 2002. november–decemberi számában, amely azonban még nem tartalmazta a 2002. december 25-én megjelent további 7 védetté nyilvánítást. Ekkor vált műemlékké a Budapest VIII. kerület Futó utca 3. szám alatti art deco stílusú lakóház, illetve a Múzeum utca 7. szám alatti historizáló Hadik-palota. Védett lett Budapest IX. kerületének meghatározó városképi eleme, a kiemelkedő ipartörténeti jelentőségű Hungária Malom épületegyüttese. Szakrális emlékeink közül a csongrádi barokk római katolikus templom, a rácalmási görögkeleti szerb ortodox templom, a szabadkígyósi Szent Anna kápolna és az Ybl Miklós tervezte Wenckheim-kriptá kapott ekkor műemléki védelmet. Folytatódott Szeged szecessziós épületeinek védetté nyilvánítása, ezúttal a Szent Mihály utca 9. szám alatti, népies majolikadíszes lakóházzal.

2002-ben kezdődött el osztályunk irányításával, a Topográfiai Osztály támogatási keretéből megbízott külső szakember, Herczeg Renáta művészettörténész alapos munkájával az 1999–2000. év folyamán bekért szakvéleményeken alapuló elővédelmi lista, amely jelenleg közel 900, jórészt XX. századi emlék adatait, leírását, fényképét tartalmazza. A hatalmas anyag digitalizálása gyakorlatilag elkészült, azt megvitatás, illetve határozathozatal céljából még 2003 januárjában a Felügyeleti Igazgatóság, valamint a régiók rendelkezésére bocsátottuk.

* * *

A Védési Osztály állományában 2002 áprilisa óta dolgozó népi műemléki referens (Jékely Berta) a népi építészeti emlékek védetté nyilvánítását és védett-

Fotó: Borossay Katalin

Budapest III., Római-part, Bíbic I. csónakház

Fotó: Győr Attila

Budapest VIII., Futó utca 3., lakóház

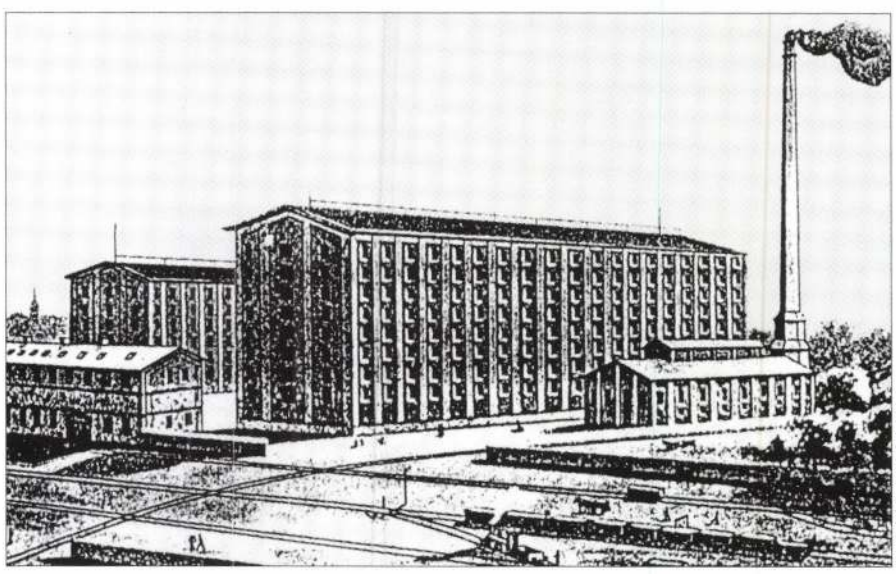

Fotó: Malomipari Múzeum

Budapest IX., Soroksári út 48–54., Hungária Malom

ségének esetleges törlését készíti elő. A védetté nyilvánítási ügyek többsége a Felügyeleti Igazgatóság népi építészeti felügyelőinek javaslata és munkája alapján, kisebb része a tulajdonos vagy települési önkormányzat javaslatára, a törlések általában a tulajdonos kérelmére kerülnek Hivatalunkhoz. Az elmúlt évben a Védési Osztályon lévő 50 védetté nyilvánítási és 30 törlési kérelemből 40 ügyet zártunk le. A népi építészeti felügyelőkkel közösen végzett munka eredményeként 19 védetté nyilvánítási dokumentáció készült el, amelyből 9-et, a 21 kivizsgált törlési kérelemből 7-et rendelethozatal céljából felterjesztettünk a minisztériumba, 14 kérelmet pedig elutasított Hivatalunk. A 2002-ben felterjesztett dokumentációk alapján 2 védetté nyilvánítási és 1 törlési rendeletet adott ki a kulturális miniszter.

* * *

2002. április elsejétől a Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóság Védési Osztályán új régészeti referens (Nagy Levente) dolgozik, aki a régészetileg védett lelőhelyekkel és területekkel kapcsolatos nyilvántartási és topográfiai feladatok mellett, régészeti védési eljárások előkészítésével is foglalkozik. Hozzá tartoznak azok a földfelszín feletti falmaradványokkal rendelkező régészeti objektumok is, amelyek műemléki védelem alá kerülnek, hogy a nagyközönség számára bemutathatók legyenek. A Védési Osztály és a KÖH egyik jogelődje, a Kulturális Örökség Igazgatósága (KÖI) adattára 1999 óta 316 régészeti védési javaslatot tart nyilván. Ezek között 259 javaslat olyan régészeti lelőhelyre vonatkozik, amelyeket az 1950-es években már védetté nyilvánítottak, de revíziójuk mára elkerülhetetlenné vált, illetve olyan miniszteri határozattal védetté nyilvánított területekre, amelyek esetében az 1997 és 2000 között lefolytatott revízió során javaslat született a régészeti védelem kiterjesztésére, megújítására, szűkítésére vagy megszüntetésére. 2001 őszéig, még a KÖI fennállása idején, 21 régészeti védési és 3 törlési javaslat, 2002 áprilisától decemberéig 13 régészeti és 1 régészeti-műemléki védési javaslat került felterjesztésre a minisztériumba. Ezen kívül 2003 januárjában a VNyB elfogadott további 1 műemléki és egy műemléki-régészeti javaslatot. A védetté nyilvánítás előkészítésének hatékonyságát növelné, ha a Védési Osztályra még egy régész munkatárs kerülne, aki részt venne a dokumentációk elkészítésében.

Fotó: Csomortány Levente

Budapest VIII., Salgótarjáni út, izraelita temető, Bródy József síremléke

Bemutatkozik a Hatósági Főfelügyelet

KRISTÓF ÁGNES

A Hivatalunk jelenlegi szerkezetét ábrázoló organigramon jól látható, hogy az egyes egységek igazgatóságok alá tagozódnak – kivétel ez alól a Hatósági Főfelügyelet, amelyik közvetlenül az elnökhöz tartozik. Az „elkülönülés" nem véletlen: az örökségvédelmi hatósági jogkör különböző szintjeinek, az első- és másodfok szintjének szétválását, szétválasztását mutatja ez a felépítés.

A hatályos műemlékvédelmi, majd örökségvédelmi törvény az 1992 óta hatósági jogkörrel is rendelkező műemlékvédelmi, majd 2001 októberétől örökségvédelmi hivatal elnökét nevesíti a szakterület másodfokaként. A Főfelügyelet ezen feladata ellátásában segíti az elnököt.

Mi is tulajdonképpen a másodfok, mi a feladata – mi a Hatósági Főfelügyelet munkája, kik és hogyan végzik azt – és hogyan tölti be a szerepét most, az új (integrált) örökségvédelmi hatáskör és a megváltozott, régiós elsőfokú munkavégzés esetén?

Az államigazgatási eljárások szabályai szerint az ügyfelek az ügyek érdemében hozott határozatai ellen fellebbezést nyújthatnak be. A szakhatósági állásfoglalás is megtámadható az érdemi határozat ellen benyújtott fellebbezésben. A jogorvoslati kérelmet a felettes közigazgatási szerv bírálja el, szakhatósági kérdésben a másodfokú szakhatóság véleménye figyelembevételével.

Ahol a hivatalunk hatósági jogkört gyakorol, ott határozatot hoz – az ellene benyújtott fellebbezést követően az adott ügyben a döntést a másodfokú eljárás lefolytatásával, majd a másodfokú határozattervezet elkészítésével a Főfelügyelet munkatársai készítik elő.

Szakhatósági esetekben a közigazgatási Hivatalok vagy egyéb, másodfokon eljáró hatóság megkeresése alapján a megtámadott elsőfokú szakhatósági véleménnyel kapcsolatban másodfokú szakhatósági véleménytervezetet készítünk.

A másodfokú eljárás során a meghozott elsőfokú döntést és az ahhoz folytatott elsőfokú eljárást teljes egészében, szakmai, jogi, eljárásjogi szempontból kell vizsgálnunk – függetlenül attól, ki és miért fellebbezett. Ezért ismernünk kell az összes elsőfokú eljárásban keletkezett iratot, tervet, valamint – természetesen – az adott eljárásban szereplő örökségi elemet, annak minden aspektusát, tudományos, történeti hátterét, jelenlegi állapotát. Ehhez a gyűjtemények anyagaira, a nyilvántartási, tudományos munkatársakkal való konzultációkra, helyszíni szemlére, az ügy szereplőinek esetleges megkérdezésére, egyeztetésekre van szükség.

A Hatósági Főfelügyelet tíz fővel dolgozik. Négy építész látja el a műemlékvédelmi főfelügyeleti munkát az országot négy területre osztva (a regionális határok figyelembevételével), míg egy régész-múzeológus az egész országra kiterjedően a régészeti és műtárgyvédelmi másodfokú előkészítést végzi. Egy jogász és egy közigazgatási referens segíti munkájukat.

A döntéstervezeteket (másodfokú határozatokat, szakhatósági véleményeket) maguk a főfelügyelők írják meg, ezeket ellenőrzi a jogász és a Főfelügyelet vezetője – akik a teljes másodfokú eljárás során jogi és szakmai megbeszélések, konzultációk keretében segítik a főfelügyelőket az egyes döntések kialakításában–, majd a tervezeteket átadjuk az elnöknek aláírásra.

A másodfokú határozat az elsőfokút helybenhagyhatja, megváltoztathatja – vagy megsemmisítheti, új eljárás